This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

WID-LC
PG
1400
.M3A5
X

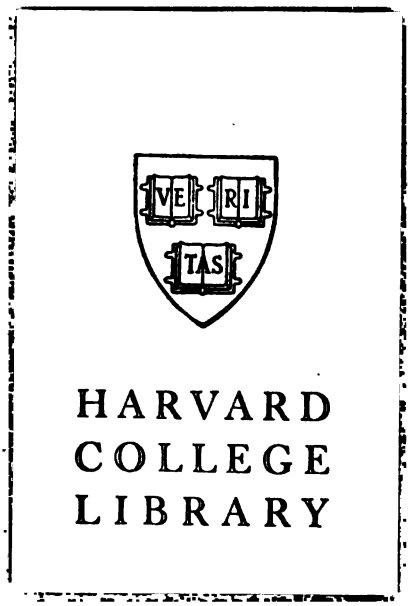

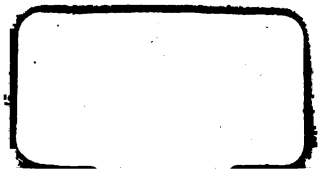

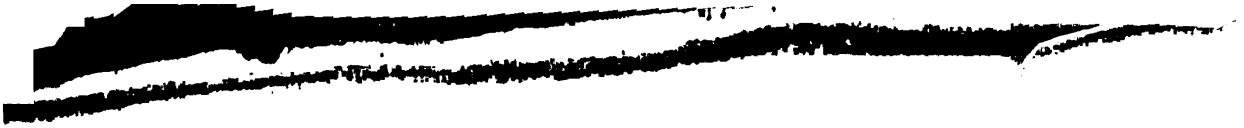

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ГОДИНА ДРУГА.

ИЗДАЈЕ

„МАТИЦА СРБСКА.“

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЏИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,
ПЛАТОНОВА ШТАМПАРИЈА 1867.

WID-LC
PG
1400
.M385
X
V. 2
1847
L

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY

NOV 8 1988
FAS 130

ГДЕ ЈЕ ШТО.

I. Песништво.

Сима Поповић. Амба. Из „Махабарате“. Стр. 5. 29. 51. — На Кулини у Срему. Стр. 393. 417. — Дигови јади. (Из „Сида“.) Стр. 466. — Витешки дух. (Из „Сида.“) Стр. 537.

Ј. Ј. Идемли ноћом... (Н. Некрасов.) Стр. 77. — Полтава. Од Александра Пушкина. (Одломак.) Стр. 583. — Ноћна посета. (Ђулајн.) Стр. 299.

И. Ћ. Јека се ломи.... Стр. 125.

Ј. Грчић — Миленко. Некад и сад. (Ленау.) Стр. 133. — Бербанска ноћ. Стр. 251. — Раздраганој браћи. Стр. 348. — Иванско цвеће. Стр. 511. — Пламенови. I. Стр. 561. — II. Стр. 607. — III. Стр. 728.

Раде Војевић. Ускрс. Стр. 149. — Србин. Стр. 203.

П. Деспотовић. Брижна мајка. Стр. 368. — Срећа. Стр. 752.

Никола, кнез црногорски. Вукашин. (Уломак из трагедије.) Стр. 422. 447.

Радмио Лазаревић. Краљев стегоноша. Стр. 442.

Ђ. Јакшић. Јелисавета, кнегиња црногорска. (Одломак из драме.) Стр. 489. 515. 541.

Никола Беговић. Москва. Стр. 632. — Царско Село. Стр. 877.

Лаза Костић. Самсон и Делила. Песничка студија из светога писма. I. Стр. 681. — II. Стр. 776. — Ох, жао ми те је! Стр. 705.

Ђена Павловић. Снови моји... Стр. 800.

II. Новеле, приповетке, народне приповетке, путне цртице.

Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. Превео И. В. Стр. 8. 33. 55. 79. 107. 126. 149. 203. 226.

Граничар Посавац и цар Јосиф. Народна приповетка. (Из збирке К. Ђ. Стефановића.) Стр. 17. 41. 66. 90.

Мој албум. Стр. 252. 278. 300. 323. 349. 369. 394. 418. 443. 467. 492. 512. 537. 562.

Од Шапца до Троноше. Од Милорада. Стр. 567. 592. 616. 638. 661. 688.

Ђелма. Новела. По Гинтеру Фрајбергу С. Машин. Стр. 587. 608. 633. 657. 683. 705. 731. 753. 779. 801. 826. 852. 879.

Трипут Бог помаже. Приповетка Мавра Јокајије. Превео Вас. А. Стр. 720. 744.

Доскочљива девојка. Народна приповетка. (Из збирке К. Ђ. Стефановића.) Стр. 766. 790.

Манастир Рмањ на Уни. Од Бранка Цвејановића. Стр. 806. 830.

III. Повесница, правништво, естетика, јестаственица.

Ваздух који предишемо. Стр. 1. 25. 49.

Древно религиозно споменишшво. Од Милана Костића. Стр. 85. 113.

Најславнији народ у староме свету. Написао С. С. Стр. 97. 134.

Вода што је пијемо. Стр. 121. 145. 199.

Земља што је обрађујемо. Стр. 295. 319. 343.

Трешња. Стр. 337. 358.

Човек. По Улику од Радмила Лазаревића. Стр. 373. 398.

Слике из повеснице. Пророци. Написао Светозар Савковић. Стр. 377. 403.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. Стр. 389. 413. 437. 461. 485. 509. 533. 557. 581. 605. 629. 653.

Биљка што је негујемо. Стр. 424. 450. 471.

Погода. По Улику од Радмила Лазаревића. Стр. 497. 519.

Слике из повеснице. Олимпијске игре. Написао Светозар Савковић. Стр. 571. 595.

Животна топлота. (Уле.) Стр. 677. 701.

Нешто о падању звезда. По Хумболту С. Машин. Стр. 714. 736.

Лебац. Стр. 725. 749. 773. 797.

Хемијско градиво човечијег тела. (Од дра Отона Ула.) Превео Вас. А. Стр. 759. 784.

IV. Књижевност и критика.

Српски Летопис за г. 1865. Критика А. Васиљевића. Стр. 13. 38. 63.

Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. Написао В. Јагић. Стр. 156. 213. 236. 258. 282. 303. 328. 353.

Историја света за народ и школу у 4. књиге. Написао Стојан Бошковић. Књига 1. Од Светозара Савковића. Стр. 163.

Наше народне песме. Стр. 247. 271.

Ј. Белингера упутство у географију за ниже гимназије и ниже реалке, посрбио Александар Гавриловић. Од Јована Живановића. Стр. 262.

Српска стенографија од. М. Миловука. Критика Илије Вучетића. Стр. 308. 333.

Свети Сава и Вук Караџић. Упоредна цртица њиховог значаја у историји српској. Од Владана Ђорђевића. Стр. 495. 517. 543. 566.

Класичар — класично дело. Од Јована Поповића. Стр. 642.

Студије из српских народних песама. Јавно предавање Ђ. Звекића. Стр. 665. 691. 711.

Музика. Главни појмови музике од Ј. Ј. Пачуа. Стр. 668.

Историја српске књижевности преглед угађан за школску потребу, од Стојана Новаковића. Критика А. Васиљевића. Стр. 717. 739.

Србин и Српкиња — такви какви су. Јавно предавање Владимира Јовановића. Стр. 762. 787. 809. 832. 845. 869.

О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. Стр. 821. 858. 885.

V. Различни састављи.

Српски језик. Од Јована Живановића. Стр. 223.

Прво сéло у Новоме Саду. Стр. 241.

Српски језик. Од Јована Живановића. Стр. 288.

Друго сéло у Новоме Саду. Стр. 339.

Стари словенски језик. Од Јована Живановића. Стр. 365.

Како одрањују Енглези децу своју. Од Ф. О. Стр. 380. 405.

Светковина „Слободе“ у Пожуну. Од Миленка. Стр. 453.

Шта ваља радити да нам се ноге не зноје. Од дра А. Стефановића. Стр. 474.

Беседа Каја Марија. Од Филипа Обркнежевића. Стр. 477. 502.

Омладини српској што ће се сакупити у Биограду. Од Јована Живановића. Стр. 522. 546.

Свечано отварање јужнословенске академије знаности и уметности у Загребу. Стр. 525. 548.

Светоплинска беседа омладине српске у Новоме Саду. Стр. 528.

Рункенов разговор са једним младићем. Од дра Ј. Т. Стр. 551. 576.

Треће сéло у Новоме Саду. Стр. 573.

Светковина при откривању плоче у спомен Доситију Обрадовићу у Чакову на велику госпојину. Стр. 598.

Прво јавно предавање у Новоме Саду. Стр. 601.

Бањушков. Из „характеристике рускијех пјесника.“ Написао А. Нукуменко. С руског превео Г. М. Матић. Стр. 619.

Димитрије Александровић Славјански. Стр. 672.

Друго јавно предавање у Новоме Саду. Стр. 694.

Други концерат Дим. А. Славјанског. Стр. 699.

Уједињеној омладини српској. Стр. 723.

Српска беседа у Новоме Саду. Стр. 792.

Треће јавно предавање у Новоме Саду. Стр. 814.

Четврто сéло у Новоме Саду. Стр. 815.

Четврто јавно предавање у Новоме Саду. Стр. 862.

Одлуке друге скупштине уједињене омладине српске. Стр. 888.

VI. Просветни заводи.

Матица Српска. Стр. 19. 92. 361. 382. 431. 553.

Педесетогодишњица учитељишта српског. Од Николе Ђ. Вукићевића. Стр. 73. 100.

Југословенска академија знаности и уметности. Стр. 407. 429.

Српско народно позориште. Стр. 431. 555. 746. 768. 840. 887.

Главна скупштина друштва за српско народно позориште 17. и 18 августа. Стр. 621.

Распис награда од „Матице Српске.“ Стр. 627.

Главна скупштина „Матице Српске“ 21. 22. и 23. августа. Стр. 645. 670.

VII. Ситније ствари.

Србин у Америци. Стр. 23. — Завера у Монакову. Стр. 45. — Францускиње, Енглескиње, Рускиње, Немице и Српкиње. Стр. 46. — Огромна књижевна радња у Немаца. — Библијска студија. Стр. 71. — Највећа награда на свету. Стр. 142. — Светска изложба у Паризу. Стр. 143. — Гарибалдија као крститељ. Стр. 221. — Каквих има председника по саборима у Америци. Стр. 269. — † Платон Атанацковић. Стр. 291. — Срби у Њујорку. Стр. 317. — Наполеон као кувар. Стр. 365. — † Јован Петровић. Стр. 386. — Женска као говорник. Стр. 435. — Највећи завод на свету за охрану деце. Стр 435. — Светски излог у Паризу. Стр. 483. — Заповест, закон и право. Стр. 843.

Осим тога готово у сваком броју: Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ГОДИНА ДРУГА.

ИЗДАЈЕ

„МАТИЦА СРБСКА.“

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЦИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,
ПЛАТОНОВА ШТАМПАРИЈА 1867.

у мртводолу на острву Јави угљене киселине силно нагомила, то је само отуда, што је се сила више из земље извије, него што се може одма по целом ваздуху да разлије; а што је у висини и на врховима високих планина више има, то је отуда, што је по низи оно силно биљно лишће и многе воде сила брже попију и потроше, него што се озго доле спустити може.

Мноштво водене паре у ваздуху мења се по топлоти ваздуха и предела. У ладнијим пределима и ладнијем времену има је много мање, а у топлијим земљама и времену сила више; али опет ретко кад више од $^1/_{60}$ ил' мање од $^1/_{200}$ целе масе ваздуха.

Да има угљене киселине у ваздуху најбоље се позна на кречној води. Кад је у отвореном суду изметнеш на ваздух, ухвати се озго бела кожица: оно је креч, који се веже са угљеном киселином; а да има у ваздуху водене паре, најбоље се позна на ладном стаклету; кад лети напуниш стакло ледене воде, онога се часа и пара из ваздуха около тога ладног стаклета разхлади, и у виду ситних капљица или зноја на стакло ухвати, исто онако, као зими на ладна прозорска окна, што се већма ознојн, знак да је више паре у ваздуху.

Гледајући на што све служе ове различне материје, из којих се састоји ваздух, видићемо, не само да су све врло нуждне и врло важне, него и да је множина сваке посебице баш онако удешена, како је по живот биља и животиња најпробитачније.

Да видимо прво оксиген. Сваки човек као и свака животиња, колико год пута предане, увек увуче по неку гомилу ваздуха и у њему оксигена у плуће, и онде га потроши. Оксиген је дакле главан део животне ране, која се ни из којега другога природнога извора тако лако имати не може, као из ваздуха; рана је та тако нуждна, да без ње не можемо ни једнога тренутка бити. Оксиген је дакле један од најглавнијих услова за живот, особито за живот виших родова животиње.

Исто је тако оксиген услов за горење. Свећа, и свако друго спаљиво тело, може у ваздуху да гори само зато, што има у њему оксигена. Он је за сваки пламен и за сваку ватру тако нуждна рана, да, кад би га у ваздуху нестало, неби могли начинити ни ватре, ни у мраку светлости, макар колико имали дрва и угља и уља и масти и других горећих материјала.

Што се тиче множине оксигена у ваздуху, таман је толико колико је за живот и за ватру нуждно. Кад би се ваздух из самог оксигена састајао, живот би врло кратко трајао, и запаљена тела тако би брзо избуктила, да неби отуда ни које користи било. Због тога је придодано оксигену онолико много азота. Овај гас

је само додаи да уздржи оксиген да не потроши онако брзо ни живот, ни ватру. Он га разблажи од прилике онако, као што учини вода са ватреним силовитим вином.

Да видимо и угљену киселину. Сваки зелени листак на трави, биљу или на дрвету сиса угљену киселину из ваздуха колико је год нађе, особито кад сунце сјаје. Ова је за живот биља тако нуждна, као што видесмо, да је оксиген нуждао за живот животиња. Кад би нестало угљене киселине у ваздуху, сва би биља онога часа помрла, и земља би остала гола пустиња. Отуда се види, да је и она врло важна ствар у ваздуху.

За животиње као и за људе угљена је киселина прави отров; али зато је и има у ваздуху врло мало. Кад би је само мало више било, то неби ни једна животиња са овим данашњим створом својим могла тај ваздух дуго предисати, без големе штете својега здравља. Најјаснији пример за ово имамо на оном извиканом мртводолу на острову Јави, де се овај гас из небројних пукотина из земље извија.

(Продужиће се.)

АМБА. *)

Из „Махабарате."

Дурјоџана рече Фишми:
„Ти си реко мени, деда!
„Панчалиће, Сомејкејце,
„Да ћеш сатрт' све од реда.
„О па хајде, сад ми реци,
„Што несмакнеш Сихандина,
„Кад на тебе бесно јурне —
„Друпадовог милог сина!"

Ал' му Фишма одговара:
„Испунићу жељу твоју;
„Нек и други сви сад чују,
„Што га с' клоним ја у боју. —
„Одавно је то већ било,
„Кад мој отац краљ Сантану,
„Ког се слава светом ори,
„У молитви баш издану.
„И на престо ја тад дигнем,
„Млађег брата Читрангаду:
„Да одржим што сам рек'о,
„И испуним оца наду.
„Ал' за кратко врло време,
„Смрт ми узе и мог брата,
„И ја опет сад урадим,
„Што ми рече Сањавата.
„Круну дам сад Вич'травирји,
„ — Беше добар, млад и мио.
„Слуш'о ме је за то увек,
„Душом ми је одан био.
„И ја хтедох тада славно
„Да оженим младог цара,
„И по срцу и по души,
„Да му нађем слична пара.
„И тад чујем баш некакo
„За три цуре дивне миле,
„Каског цара ћери то су; —

*) Ова је песма добила 10. фр. а. вр. дара по одлуци књижевнога одбора „Матице Српске." У.

„За удају све су биле,
„И свег света царевиће
„Позвале су на удају,
„Дивне цуре, што ко месец
„Међ' звездама мило сјају.
„Најстарија беше Амба,
„Амбика је млађа била
„А најмлађа, светли краљу,
„Амбалика беше мила!
„И ја пођем одмах тамо,
„Но на једни само коли,
„И већ многи момци дошли,
„Сваки за се цуру моли.
„Ал' на моја кола ја их
„Све три узмем ту пред свима;
„П'онда викнем из свег грла,
„Зачуђеним кнезовима:
„„Ја сам Фишма Сантановић
„„Одвешћу вам ево жене!
„„Већ на ноге скач'те лаке —
„„Отмите их сад од мене!““
„И скочише сви сад бесно:
„„На оружје, повикаше,
„„Брже, слуге, коње амо!
„„Одведе нам младе наше!“ “
„И на коли и слонови,
„Као бесно сиње море,
„Скучише ме са свих страна:
„Та осветом сваки горе!
„Ал' ја просу стреле на њих,
„К'о из неба кишу плаху;
„И к'о Индра што Даневе,
„Победим их сад у маху.
„Заставе сам златне њине
„Порушио к'о у шали;
„Кочијаше поубијо,
„А они се разбегали.
„И ја лепо у Хастнапур
„С девојкама дођем тако,
„Поклоним се мајци мојој
„И рекнеи јој смерно 'вако:
„„Ево, мајко, царских ћери!
„„Одрж'о сам речцу моју,
„„За мог брата од кнезова
„„От'о сам их ја у бою!“ “
„И у чело задовољна
„Пољуби ме Сањавата,
„П'онда рече: „Купи сада
„„Што год можеш више свата! “
„Али Амба сад устане,
„ — Очи диже и обара,
„А са благим, меким гласом
„Молећи ме проговара:
„„О почуј ме, Фишма силни!.
„„П'онда ради по памети,
„„Ал' се правде и поштења
„„И закона најпре сети.
„„Та одавно већ је, Фишма,
„„Срце моје оковато!
„„Краљ Салвацки мене воли!
„„ — Но мој отац незна за то.
„ О па кад сам срце моје
„„Њему већем обећала,
„„Где бих сада опет, краљу,
„„Твоме брату њега дала.
„„Та пусти ме краљу Салвском,
„„Он ме жељно ишчекује,
„„О смилуј се, краљу силни!
„„Ког се слава светом чује!““
„И ја несам био на то
„Баш противан њеном збору,
„И она се лепо врати
„Салвског краља белом двору.
„И одмах га нађе тамо,
„Те му вако беседила:
„„Здрав ми био, краљу силни!
„„Ево дође твоја мила!““

„Ал с' потсмехом краљ јој бедној
„Одговори опет на то:
„„Кад те други већ изљуби,
„ Нетребам те више злато!
„„Иди опет твоме Фишми,
„„Што те узе тад' пред нама;
„„Та и онда одмах радо,
„„Отишла си с' њима сама.
„„Ја што друге дужност учим,
„„Сам је нећу газит' ногом;
„„Нетреба ми туђа жена!
„„Врат' се дакле, иди с богом!““

„Али Амба заљубљена
„Волела је краља јако,
„Те му тужно одговара:
„„Веруј, краљу, није тако!
„„Несам сама ја с' њим очла
„„На силу ме Фишма узе;
„„Молила сам њега силно,
„„И ронила горке сузе,
„„О па за то, краљу силни!

„„Са којим се сав свет дичи,
„„Непрезири што је право,
„„Јер то правди неприличи.
„„Ја сам њега замолила,
„„Да ме пусти теби дома,
„„И он силан, непобедан,
„„Пустио ме ето ома.
„„О та није Фишма хтео
„„Узети нас себи младе;
„„Брату своме он нас узе,
„„Ком и сестре моје даде.
„„Па поштуј ме за то краљу,
„„Јер тако ми саме себе!
„„Ја нељубља, никог, никог,
„„До јединог краљу тебе!“ “

„Тако с' Амба краљу моли,
„Куне, плаче и превија;
„Ал' од себе он је тури,
„Ко кошуљу своју змија.
„И и она сада писну,
„У сузама и у једу:
„„Добро! идем! Из среће ме
„„Ти стиште сад' у беду.
„„Ал' врлина ако гдегод
„„Још на свету што год важи:
„„Код добрих ћу наћи лека,
„„*Што* ће ране да ублажи!““
„Тако Амба; а краљ опет:
„„Иди, иди драго дете!
„„Ти си жена силног Фишме,
„„Ја се бојим од освете!““

„Ту је јадну туга стиште,
„У гњеву јој срце гори,
„А кад дође изван града,
„Јецајући проговори:
„„О ни једну цуру тако
„„Још негоња судба јака!
„„Ја сам, јадна, растављена
„„Од драгана и рођака!
„„Па својима да се вратим —
„„Ох, то несмем, то немогу!
„„Ох, та шта сам тако грдно,
„„Сагрешила силном богу?
„„Па кога ћу за то клети?
„„Да ли Фишму јуначнога?
„„Или мене кукавицу?
„„Ил' због свадбе оца мога?
„„Ја сам крива моме јаду!
„„Што нескочи тад' са кола,
„„Мом' драгану у по боја?
„„Те би била сад' без бола!
„„Тешко Фишми и мом оцу!
„„Он је узрок туге моје,
„„Што нареди, да сам оног,
„„Најхрабрији онде ко је!
„„Тешко мени и мом драгом!
„„Па и богу судбе саме!
„„Што је тол'ко црног јада
„„И терета хитн'о на ме.
„„Истина је, силна судба
„„Сваком своје да одреди;
„„Али Фишма Сантановић,
„„Он је узрок мојој беди,
„„Па освета — ма кад било,
„„Нек га стигне моја јака!
„„О, ал' где ћу наћи јачег
„„И од њега још јунака!“ “

„Тако мислећ' путујући
„У осаму једну стиже,
„Где се смерних заветника
„Молитвица небу диже.
„Ту преноћи ноћцу тиху,
„Одмори се чедо мило;
„П'онда поче своје јаде,
„Све како је редом било.
„И пустињак један на то
„Одговори бедној 'вако:
„„Па шта хоћеш ти сад од нас!
„„Ту помоћи није лако!“ “
„А Амба му опет поче:
„„Примите ме само себи,
„„Тежак завет да учиним!
„Ништа више од вас неби!
„„Ту да кајем грехе моје,
„„Од праоца наслеђене,
„„Што тек сада тако страшно
„„Муче, море, вазда мене!
„„Моме оцу више не смем,
„Јер зло би ме дочекао,
„„Фишма ме је отпустио,
„„А краљ Салвски отерао.
„„Примите ме зато оци,
„„Смилујте се мене младе,
„„Да учиним тежак завет
„„Да избегнем веће јаде!“

„И пустињак један стари
„Тешио је Амбу бедну:
„Сад о богу рекне коју,
„Сада опет бајку једну.
„Па се онда световаше,
„И овако договоре:
„Да је, бедну, опет врате,
„У очине сјајне дворе!
„Јербо није она вична
„На живљење њино худо,
„А и после — свет кад чује
„Измислиће грдно чудо,
„Та свет пази на миг сваки,
„Само да нас оговори,
„А царићи чује за њу,
„Кад узтраже њу по гори!
„Тако једни беседили,
„Други опет вако веле:
„Нека иде Салвском краљу,
„У његове дворе беле!
„А трећи ће опет рећи:
„Не, неможе она тамо!
„Та код Фишме силног може
„Она наћи помоћ само!...

(Продужиће се.)

ТОРЕАДОР.*)

Новела Ф. В. Хаклендера.

Половина је маја, у Севиљи смо. Но боље би се могло рећи, да смо усред раја, јер Севиља се може у свако доба земаљским рајем назвати, ил' живели у њојзи, или је из далека посматрали,— или јој се по суву приближавали, спуштајући се са мирисних брегова, који са северозапада и североистока варош обухватају, и одкуд дивна сјајна Хиралда **) око путниково већ из далека магнетски на себе привлачи, те једва може да који поглед поклони красним кулама и кубетима небројних цркава и величанственој, сунчевим сјајом обасутој и позлаћеној вароши са силним њезиним крововима, — или путник пролазио уз силну реку, што севиљине зидове запљускује, поред красних обала реке Кадалкивира, која је пуна острва, поред лепих насада, што се близу вароши на сат далеко у четвороструким алејама уз обалу повлаче, опасани мирисним лиснатим дрвећем: богати, егзотски насади, чаробне баште са наранџама, смоквама и гранатом, ружама испреплетени, бистром водом разлаћени. И сама промена годишњих времена од слабог је утицаја на лепоту Севиље: или је походио у јесен ил' зими, кад је земља по вечито зеленим шумама од наранаџа свуда око вароши златним плодовима покривена, и кад је ветар са брега топли летњи ваздух разладио, — или Севиљу походио, кад су људи под врућим африканским ветром малаксали, кад иначе тако весела и сретна варош дању скоро као изумрла изгледа од препеке сунчане, кад

*) Борац с биковима. — Прев.
**) Саборна црква у Севиљи. — Прев.

су прозори и очи сањиво затворене — и онда има Севиља својих дивних часова, часова ноћних, кад се месец и звезде на небу блистају, те својим сјајом заслепљују, и дан са чарабнијом, мекшом светлошћу измамљују, кад наранџин, ружин, јасминов цвет јаче мирише, када по реци небројни чамци с разнобојним фењерима горе доле плове, а на скривеним те местима пријатна свежа вода мами да се купаш. Живот и комешање по аламеди*) близу златне куле преко од Триане**) на обали реке изгледа тада као фантастичка игра машкара: уз бурну војничку свирку шетају се при светлости силних свећа отмене Севиљкиње са својим пријатељицама, рођацима и удварачима; црна копрена са неколико ватрених гранатних цветова око лепе главе им је кокетно обавита, витак стас, еластични ход, малене ножице и севајуће очи, лепезу шуштећи расклопе па опет лагацко склопе, сад њоме лако додирну мантилу, сад је преко руке обесе — све лако разумљиви знаци разговора с лепезом, на које сретни апасионађи (удварачи) у витешкој дискрецији с рукавицама одговарају; на другој страни *великог шеталишта* при јасној месечини све је тако исто живо, но још много примамљивије. Ту ћеш видети света нижег сталежа у разним провинцијалним костумима, све жељно игре, надмеће се у вакиту и украсу многобројних пределних ношња шпанских: весело, сјајно андалуско одело, просто галичко, валенсијско, отворене светле боје, озбиљно, тамно у гордога кастиљана и вургоских планинаца — разноврсно, весело туранье и гуранье, најчистија веселост без икаква нереда, без икакве суровости: Шпањолац игра, а кад игра он је сретан и задовољан.

Па како се ту лако играчи искупе, без многих припрема — тамо под оном високом лиснатом платаном чују се звуци гитаре, де прате какву фантастичку, меланхоличку песму, којој весело зујење кастањете***) прави такат дају. Па уз ту просту свирку се овде разне народне игре изводе, а на другој страни мложина младих момака и девојака страсно играју „Danza gentil“. — Па како ти игра Шпањолац, особито Шпањолка: не само да су ноге у најживљем кретању, него и очи, усне, прса, срце — најслађи заборав осмејива се у оку, цвати на уснама и образима. И ако

*) Шеталиште, засађено тополама. — Прев.

**) Предграђе вароши Севиље. — Прев.

***) Кастањете се зову у Шпанској инструменти од кестеновог дрвета начињени, којима играчи и певачи лупају, и тако свирки или песми потпунији такат дају; њих су донели са истока у Шпанску Маври, и тако су се одомаћиле, да без њих не може Шпањолац ни певати ни играти. — Прев.

изгледа, као да се игре све већма заплећу, ипак се свагда у свирки нађе сретна каква одпочивка или промена ритма, која веселу гомилу задовољно разреши, или на неколико тренутака заустави.

Тако се прославља летње вече у Севиљи, а ако оћемо да говоримо о пролећу, о дивном мају, који весели живот ове сретне вароши још увећа, слободно можемо рећи, да је баш пролеће оно доба, којега благи, балзамски мириси и дану право његово дају, и не мора се чекати ноћ, па да се човек у Севиљи наслађује, да се наужива природне дивоте, која и овде нов и свежији живот буди, да се наужива дивног мириса силних љубичица и ружа.

Дакле око среде је маја, у Севиљи смо, и то у понедељник после подне, кад се свршила борба с биковима, која сваке недеље дана једанпут бива. Хиљадама гледалаца се удалило са **Plaza de los toros** и вратило се кућама својим на ручак или вечеру; Севиља је потпуно мирна, сретна и задовољна, јер борба је с биковима данас после подне једна од најсјајнијих била и више је пута све живце у човеку потресла.

Међу тим се сумрачи, и пре но што будемо слободни, да нашег драгог читаоца у какав породични круг уведемо, де се после ручка покрај пуроса или цигаритоса (обоје значи смотке) о данашњој сјајној борби с биковима разговара, дозволићемо себи, да тумарајући по улицама један поглед бацимо у красна дворишта кућевна (патиос), што можемо без препреке учинити, јер су свуде оба крила широких кућних врата широм отворена, позивајући пријатеље, да улазе, а странима дајући повода, да застану, као што ево и ми чинимо.

Као што у многом другом, тако нам и у уређењу кућа и њиховом употребљавању овде у Севиљи живо пред очи долази песничко доба старих Мавра. Као тада, тако је и данас одаја за становање свуд унаоколо опкољена спаваћим и другим одајама; праву дворану, где се породични чланови и њихови пријатељи искупљају, растављају само танке гвоздене решетке са красним нацртима од предсобља (раха), које је са улице, и често на ступовима стоји, а како су врата гостољубно отворена, као што напред приметисмо, можемо са то мање сметње весели живот унутри посматрати, што су сад у вече заслони од сунца с балкона скинути. И што видимо и чујемо, буди у нама жељу, да уђемо унутра и да сва своја чуства најпријатније забавимо. Тамо стоји постављен сто у дивном нереду са финим пецивом, красним јужним воћем, црним ватреним вином; цвеће разасуло мирис свој

око нас у дворишту: мирис са прозора на балкону, па и са самих кровова. А уз то је и само двориште дивно преображено у башту — тамо у углу видимо густу сеницу од винове лозе, на среди мраморни суд, из кога жива водена зрака у вис скаче, окружен миртама, лавром и наранџама; преко од њега видимо исто тако красна дрва са другим лепим цбуновима поређена, а из тавне сенице светле се бели мраморни кипови. При том се блиста богати сјај свећа по просторијама ових мраморних дворишта, огледајући се у светлом углачаном камену и на поду од мозаика, а најлепше у дркћућој зраки воде, и губећи се у угловима широке просторије, тамо у лишћу дрва међу цвећем нестајући, само овде онде показујући још по који бели цветак или златан плод. Уз то се одозго са јужног неба блистају звезде или бледа месечина, и дивно се огледа у неописано лепим очима.

А песме се разлежу на све стране; овде се чује један сам глас, прати га нежни звук гитаре, тамо опет весела песма у више гласова, уз то лупа тамбурина, звека кастањета; види се и по *декоји сиромашније* осветљени патио, де се старија каква женска *сањиво* у столици љуља, а иза ње у дворишту чује се иза цбуна *тихо* шапутање; или се на решетки полутамног предсобља вита *каква* слика девојачка наслања, измењујући потајно речи и пољупце.

Сад смо у „Каље де ла лонха“ (бурзина улица), та је улица пуна *красних* јавних и приватних зграда; ту живе најстарији и најбогатији племићи поред трговаца, којима лађе од Кадиса цео свет пролазе: ту ћеш над декојим вратима видети херцошку или грофовску круну, а често и кардиналски шешир, а то значи, да су један или више њих из ове високе куће имали ту велику част и ванредну срећу, да су могли багреницу носити.

Баш сада улазимо у једну тако украшену кућу. Предсобље је сјајно осветљено, а тако исто и одаја за пребивање, и ту видимо све, што смо мало пре нацртали, најбогатије и најукусније: тамо сто у дивном нереду, постављен кристалним и сребрним посуђем, које се светли од одблеска воштаних свећа, што у свећњацима од сувог племенитог метала горе — овде међу тамним гомилама наранаџа и лаврова бледе мраморне слике, у среди патија зрака воде, што у вис скаче, и одабрано друштво, од ког су старији мушки и женски и декоји од веселе омладине још за столом, а други се већ повукли у тамније стране мраморног дворишта, одакле се смеј и разговор чује, а кадкад и по који слаб акорд гитаре, као и тиха звека кастањета, која као да бојазљиво пита,

да ли ће скоро слободно бити Болеро или Фанданго започети.*)

Цвеће расипа свој мирис на све стране, а од озго изнад свега тога трепере сјајне звезде предсказујући дивну ноћ, каква нас у својој тихој красоти и дивоти само у јужној Шпанији усхитити може.

Декоји од оних, што око стола седе, погледају на дивно небо, али са посве разним изразима: овде домаћин дон Франциско Мелендес, поред дебелог каноника и другог једног породичног пријатеља у мирном размишљању и благом покоју одао се жвакању, — тамо доња Леокадија Мелендес, полугласно уверавајући друге две постарије госпе, да, ма њојзи ко шта говорио, још се она никако није о томе уверила, да те звезде тамо горе као приковане не стоје и излазе и залазе: — што очи виде, срце верује. Мало подаље од стола у засенку једног гранатног дрвета седе неколико младог женскиња, тихо али ревносно међу собом ћеретајући, и ако је час једна час друга наизменце на сјајно небо погледала, то чињаше једна са сретним смешењем, а друга са тихим, готово боним уздахом. Још две су особе овде: млада девојка једна, особите лепоте, у простој, белој аљини од најтање материје, која јој се уз тело тако прильубила, да јој чисто издајнички лепе груди показује: доња Паула, кћи домаћинова. Пре но што је за сто села, скинула је као и остале женске са себе мантилу и баскину**): та врућина је овде така јака, а човек је овде међу самим добрим пријатељима. И Паула се у својој столици наслонила, те посматра небо, бар јој је лице тамо окренуто. Али кад ближе погледамо, видимо, да јој трепавице сањиве очи покривају, — штета: ово красно лице са скоро сувише јаком, плавоцрном косом има зацело два дивно сјајна ока. Но стрпимо се за један тренутак: испод других, свилених трепавица сева нешто, — доња Паула погледа сада око себе. Ах, несмо се преварили у нади, очи су јој красне, само нешто мутног израза, и кад наједаред горе погледа, и нехотице нам пада на памет севање муња у загушној летњој ноћи.

(Продужиће се.)

---

*) Шпанске народне игре.
Прев.

*) Женска хаљина у шпањолкиња, као и мантила.
Прев.

КЊИЖЕВНОСТ.

Српски Летопис за годину 1865. Година XXXIX. Књига 110. Издаје Матица Српска. Уређује А. Хаџић. У Новоме Саду, брзотиском епископске печатње 1866.

Ми Срби имамо само два друштва која се око просвете наше баве: једно учено у Београду, а друго књижевно у Новом Саду. Оба та друштва штампају свој књижевни рад у повременим списима, који су познати под именом „Гласника“ и „Летописа“. Али ниједна од тих књига, ни Гласник ни Летопис, није досад имала у народу нашем таког успеха, каквог би требало да има. Друге књиге више су се разпростирале по народу и више читале, него Гласник и Летопис! Шта је узрок томе? Где је кривица?

Има ту кривице и до читајуће публике, а још више до самих тих друштва.

У оно доба кад се та друштва склопила и радити почела, наша *публика* није још била тако развита, да је умела бирати књиге за читање; она је тада читала књиге више забаве ради, него ради свога образовања. А друштва та била су тада састављена већином од таких чланова, који су слабо разумевали свој прави задатак. Читајући прве књиге Гласника и Летописа ми видимо да су неки чланови писали тако, као да им је цел била, да их публика неразуме, у таку тамну сколастичку форму завијали су они своја ограничена знања; други опет гледали су на свој књижевни рад као на просту шпекулацију, да што већу награду добију; а врло их је мало било, који су гледали да разпростиру полезна знања по народу своме и да покрећу његов умни развитак. У сљед тога читајућа публика пође једним правцем, а друштва наша другим, и тако се размимоиђу у путу!

Таки одношаји између читајуће публике и наших споменутих друштва били су дуго. Али сад, хвала Богу, нису таки; сад видимо да се с дана на дан све више и више приближавају једно другоме. То је доказ, да је публика наша постала развитија и да тражи таке књиге, којима ће развијати свој ум и ширити круг свога знања. То је доказ, да су наша друштва боље схватила свој задатак и почела се ослобођавати од бесплодне сколастике и несносне педантерије.

Колико је у овом правцу успело наше учено друштво у Београду, ми ћемо о томе говорити другом приликом, а сад ћемо да обратимо пажњу на рад новосадског друштва или „Матице Српске,“ која је у последње доба тако озбиљно почела радити како

се само очекивати може од српског књижевног друштва у овим приликама, у којима се оно данас налази. За доказ томе може нам служити и ова књига Летописа које смо наслов горе ставили и коју желимо препоручити свима оним читаоцима, који нечитају књиге само зато да им време прође, већ и да се тиме користити могу.

Ево какви чланци састављају ту књигу Летописа, па нека по томе читаоци сами суде о књижевној вредности Матичиног рада.

I.

Прво место у Летопису заузима овај чланак: „Критичка покушења у периоду од првих седам векова Српске Историје, од К. Николајевића.“

Г. К. Николајевић поодавно ради на пољу наше отачествене историје; али је сада овим критичким испитивањем наше прошлости највише привредио тој науци. Ми смо увек били тога мишљења, које смо и јавно исповедали, да ми дотле неможемо с успехом изучавати нашу прошлост, а још мање писати нашу историју, докле се критички не проуче и неоцене сви они историски извори, из којих ми црпимо знање о нашој прошлости. Али тај посао није лако урадити; зато треба много и умног и материјалног средства. На срећу тога се посла примио човек, који подпуно влада и једним и другим, а то је г. К. Николајевић.

Он је подвргао критичкој анализи наше старе летописе и одвојио од њих оне наставке и дометке, што су другом руком и у доцније време писани, па после с намером или случајно у летопис утрпани. Ти су наставци и уметци кварили летопис и дали повода неким историцима порицати важност њихову. А почем је сад г. К. Николајевић очистио летопис од свију тих дометака, што су непознатом и невештом руком утрпани, то је он тиме успоставио у неком смислу историску важност летописа.

Но још већа је заслуга г. Николајевића у томе, што је он протумачио прави смисао летописа. Они су дошли до нас у разним одломцима и текстовима, па је тешко било наћи прави смисао. И доиста наши историци погрешно су схватили многа места летописа и те су погрешке унели у саму историју. Г. К. Николајевић довео је у свезу те одломке и створио од њих целину, у којој је лако наћи прави смисао. Он је тај посао радио с великим критичким тактом, поређујући те одломке то међу собом, то са страним извештајима, то опет са општим током ондашњих исто-

риских догађаја. На кратко, г. К. Николајевић учинио је овом својом критичком расправом толико за српску историју, колико је учинио својом критиком бесмртни Нибур за историју римску.

Али имамо нешто и да приметимо поштованом писцу, а то је, да он невлада баш најбоље српским језиком. Његов је језик доста тежак и гдешто неточан, а то много смета успеху самога дела. Но ми се надамо да такав вредан и даровит књижевник неће пренебрегнути ни развитком језика свога.

II.

Друго место у том Летопису заузима овај чланак: „Зашто наш народ у Аустрији пропада, од др. Ђ. Натошевића.“

Питање, које се овим чланком расправља, тако је важно и пуно савременог интереса, да ћемо се ми око њега мало више забавити.

Поштовани писац представља нам у том чланку жалосну слику моралног и материјалног стања нашег народа у Аустрији. По несрећи та је слика доста верна оригиналу! Она је нацртана руком таког човека, који наскроз познаје стање нашег народа у Аустрији; она је нацртана руком непристрасног човека, који ништа није хтео притајати, никоме није хтео ласкати; она је нацртана руком патриоте, који желећи да се те „ране народне што пре залече, допуетио је да се при том лечењу и нешто бола осети.“ Накратко: он је подпуно и живо описао како наш народ у Аустрији пропада и морално и материјално; али није навео ни једног правог узрока зашто пропада. Дакле питање, што га је Матица задала, остало је још нерешено.

Поштовани писац најпре расматра „зашто наш народ морално пропада,“ па налази да је узрок томе покварености, која је овладала свима слојевима нашег друштвеног живота. „Узрок је чини ми се свуда један исти“, вели он, „немарња и недотупавност старешина општинских и црквенских као и домаћих. Старешине су потазиле свој понос, напустиле своју власт, недрже никаква запта“ итд. Накратко: по смислу тог чланка наш народ у Аустрији морално пропада зато, што је покварен. Али то је свеједно што казати: он пропада зато, што пропада; јер морално пропадање и морална покварености, то је једно исто, па зато и неможе бити једно узрок, а друго следство.

Успех моралног стања независи од морала, већ од умног развитка и материјалног благостања народног. Морал нити се мења ни развија, он је увек један исти и сва суштина његова даје се

свести на ово начело: „Што нежелиш да теби други чинс, нечини ни ти никоме.“ Али то начело било је познато људма и у време жестоког гоненња христијана и у време ужаса шпанске инквизиције и у време данашње толеранције. Шта то доказује? Доказује да су људи хрђави не зато, што немају морала — морал је ту, него зато, што немају умног развитка.

Затим писац расматра „зашто наш народ пропада материјално“ и налази да је узрок томе „леньост и незнање.“ „Наш народ неће да ради — вели он — а и оно што ради — ради напако, јер нема знања.“

Ни то није прави узрок, али пре свега ми питамо поштована писца како се слаже то са оним што он даље наводи? „Ми имамо — вели он — лепог тесарског камења, најбољи горски угаљ, најлепше жито, најбољу шљивовицу и вино, најлепшу кудељу, имамо доста лоја, масти, воска и кожа, па имамо и новаца.“ Кад ми свега тога имамо „доста“, онда значи да нисмо „леньи“; кад нам је све то „најбоље и најлепше“, онда значи да нисмо „глупи!“

Али при свем том ми непоричемо да је материјално стање нашег народа у Аустрији хрђаво, ми само кажемо да није томе прави узрок ни „незнање“ ни „леньост“, као што доказује поштовани писац. Треба обратно узети па казати, да је наше материјално стање узрок нашем незнању; јер ни један народ на свету није најпре постао образован па онда богат, већ најпре постао богат па онда образован. То се подпуно доказује историјом. Писац кори наше трговце и занатлије што „неће да уче“, а међутим сам признаје да „немамо ниједне ни трговачке ни занатлиске школе“. Дакле где ће да се уче кад немају школе?! А немамо школе зато, што немамо чиме да је обдржавамо како ваља. Шта је вајде народу што има новаца у каквом „неприкосновеном или неподвижном фонду“ кад нема у његовим рукама?!

Накратко: г. Натошевић доказује да је наша неизображеност узрок нашој сиромаштини, а ја велим обратно, то јест, да је наша сиромаштина узрок нашој неизображености. А зашто је наш народ сиромашан? Узрок томе није морални, него политично-економни и физиологички.

Шта је наш народ у Аустриској држави? Он је тамо већином радник или војник. А зна се, да при деоби богатства најмање добија радничка и војничка класа. Така је судбина радничке класе била увек а у новије доба така је судбина и војничке класе. По томе дакле што је наш народ у Аустриској држави осуђен да буде радник или војник, да рани и себе и другога, да чува и своју и туђу кућу, по томе своме политичком положају он

мора бити сиромашнији од других народа, који састављају ту државу. То се доказује политичком економијом.

Даље, наш народ по климату, у коме живи, мора се ранити таком раном, која је скупа и која се тешко добија; он неможе да живи само о једном пиринчу, као индиске судре. А где се троши скупа рана, ту надничка и војничка класа морају и бројем и благостањем да падају. То се доказује физиологијом.

У осталом ја остављам да то питање: „Зашто наш народ у Аустрији пропада“ реше стручни људи, који су дубоко проучили све политичко-економне и физиологичке услове нашег народног живота: ја само кажем, да то питање није решио г. Натошевић и узгред напоминьем на који би се начин оно могло решити.

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Граничар Посавац и цар Јосип.

(Народна приповетка.)

Била нека царица Марија у Бечу, па је имала сина Јосипа царевића, који је радо по свој царевини ходао и путовао, час као паор, час као занатлија, час као прост војник, те се са светом разговарао и разбирао, где како људи живе, и како своје имаовине воде и раде.

Но колико је царевић радо по царевини ходао, толико су му матер којекаке мисли мучиле и срце јој стравиле, да момче где-год у незналици не заглави, па га је веома ретко пуштала, да сам по царевини хода, него му је увек давала по једнога пратиоца, и то некако једнога, те једнога. Тај пратилац је био стари неки министар, којега му је за то давала да га прати, што је судила и држала: стар је, врео је човек, па ће ми умети дете од млогих незгода на путу сачувати.

Тако једном пође цар Јосип са својим старим пратиоцем у пролеће, те у недељу једну дође у Посавље сремско у један српски велики манастир. Старешина манастирски са калуђерима, кад дознаше ко им је гост, зготове велики ручак и вечеру. После ручка разгледао је цар манастир, одкуда се лепо видио равни Срем, Посавина и Поцерина.

Цару Јосипу допадне се манастир и дочек; ал' кад види Посавину и Поцерину, то му се још већма допадне, па једва је чекао, да сване, да тамо мало даље бане. Само што га је мучила пратња онога старога министра. Да му је како самоме измаћи без њега!

Кад легоше спавати, министар се учини да врло тврдо спава. Цар Јосип устане из кревета па дође до министра, надвири се, да види, спава ли доиста? Министар тада захрче још већма, чинећи се да спава једнако.

Пред зору рекне цар сам себи: Тај мој пратилац јако спава! Тога је баш сремски бермет синоћни успавао. Дај, да ја сад сам у прво село без пратиоца идем.

Што смислио то и учинио. Устане, лепо се обуче, те на царско одело горе навуче хаљине проста војника, па полако изиђе из ћелије, и пође преко орања, те дође у прво село. Орањем сретне се са једним граничаром, који је уранио и земљу своју орао. Цар граничару назове: „Добро јутро!“

„Бог добро дао!“ одговори граничар.

„Ала си, јуначе, уранио!“

„Знаш како веле наши стари: „Ко рано рани, и рано се ожени, тај се не каје.“

„Богме, брате, и ја велим: нека се не каје, ко то чини. Да му је просто и сретно сваком брату моме, к'о и теби! Ваља да имаш млого орати?“

„Да виш за мене је доста!“

Цар помисли у себи: тај мора неколико сесија или вртаља земље да има, кад тако рано рани на орање; па опет запита: „Ја дед' брате, кажи побрату своме колико ти имаш сесија или вртаља ораће земље?“

Граничар донде није ни чуо те речи сесија или вртаљ, те одговори цару: „Ето имам, брате, један читав ланац ораће земље.“

„И ништа више!“ рече цар.

„А куда ћеш више, само треба радити и паштити се, на је и то доста!“

„И ти можеш од тога живети?“

„А како не би могао од тога живети! А да ти право кажем, знаш, ја код своје куће још и дуг одужујем, и под камату главно набављам.“

„То ти, побро, не верујем! Ти мора да крадеш?“

„Оће кадгод и тога да се нађе!“

„А како би ти наопако, жалостан сине, крао? Та сам треба да чуваш, да се не краде!“

„Ето тако, видиш, к'о сада с тобом, брајко!“

Цар одговори на то срдито: „Ако си ти крадљивац, како можеш бити нечовек да менека ружиш? Шта ти ја крадем и како!

Граничар тихо привати цара за раме, па рекне: „Не срди се, брате, ево да ти кажем, не ћу да те вређам. Видиш, кад се оно састадосмо,

јарко је сунце овако стојало, — па покаже црталом како, — сада је већ с два три корака више одскочило. За то време и ја, и мој син, и мој слуг, и моја два коња стојаше па крадоше с тобом заједно, т. ј. изгубисмо у дангубици времена читав један сахат. Тако се кадкад у тежатинке догоди и код куће. Бог ми је дао ноге, руке, главу, очи и памет да радим, а у разговору продангубим, те крадем од Бога дано време.

(Продужиће се.)

Матица Српска.

Седница књижевног одељења 28. августа 1866.

За подпредседника књижевног одељења бира се на ново др. Светозар Милетић једногласно.

Решава се, да сви чланови књижевног одељења у Новоме Саду *дођу у књижевни* одбор, ал' ако који од њих три пута узастопце *изостане* из седнице књижевног одбора, а за месец дана после тога *себе не* извини, то да се више и не позива у седнице.

Секретар јавља, да му је свети патријарх српски Самуило Маширевић изјавио своју готовост, да ће уступити на преглед „Матици“ рукопис последњег деспота српског Ђурђа Бранковића на реверс, издан од друштва у својој форми.

Пресуде чланова Ђорђа Даничића и Јована Бошковића о речнику Јована Београдца упућују се на књижевни одбор.

Позива се члан Јоксим Новић Оточанин, да најпре преведе из прве књиге „Илијаде“ 100. стихова с грчкога језика, пре него што би му друштво понуду могло прихватити.

Подноси се кр. угарском наместничком већу молба „Преодинце“ да се за јавну призна с препоруком.

Предложиће се молба Јована Павловића првој скупштини с препоруком, да му се одреди стипендија, којом би могао у стране земље ради наук е поћи.

На предлог подпредседника дра Светозара Милетића решава се: да у седницама књижевног одељења увек бар по један члан чита какав свој састављак, који би се после за „Летопис“ могао употребити. За читање таког једног састављка у првој седници пријавно се члан Александар Сандић.

Поводом тим, што се главна скупштина пре разишла, него што је књижевно одељење могло своје предлоге учинити у обзиру распи

сивања нових награда, и што ће се за повесницу књижевности српске расписана награда од 120 дук. тек 1868. издати: — предложиће се првој главној скупштини, да се из накиног фонда ове награде распишу с роком на годину дана од дана огласа награде, и то:

1. 200. фр. а. вр. за шаљиву игру из народног живота.

2. 300. фр. а. вр. за књигу за народ написану о уставној држави и њеним установама.

3. 150. фр. а. вр. за етнографију словенских народа написану за народ српски.

Седница књижевног одбора 1. септембра 1866.

Читане су пресуде Ђорђа Даничића и Јована Бошковића о речима од слова и из речника, којег је написао Јован Београданц. Обе се пресуде слажу у томе, да тај речник није достојан никако да изађе на свет, а камо ли, да га друштво ово изда о свом трошку. — Оставља се, да и рукопис а и пресуде прегледају и други чланови.

Ђорђе Марковић, свештеник у Гргуревицима, јављајући, да је израдио и написао: „Српско-немачки речник“ умножен са близу 14,000 речи више, кего што са налазе у речницима Вука Караџића и Р. В. Веселића, — нуди то дело своје на откуп. — Позваће се писац, да пре свега своје дело ради прегледа овамо пошље.

Питомац јовановићев Васа Давидовић доказује, да је добро положио испит из механичке-технологије и из грађевинских наука.

Секретар предлаже по захтевању непознатог писца „Неколико речи о еуфонији од Правка Царевића.“

Питомци закладе Нестора Деметровића: Риста Телечки, Младен Деметровић и Исидор Ћирић доказују, да су испите добро положили.

Саопштава се решење главне скупштине, којим се одобрава буџет на књижевне цели из фонда матичиног за г. 1867. у износу од 817 фр. 1 и по н. а. вр,

Саопштено је решење главне скупштине, по којем је одобрено 682. фр. 25. н. а. вр. у име буџета за г. 1867. на расписе награда из фонда накиног.

По одлуци главе скупштине упућен је књижевни одбор да изради пословни ред за главну скупштину.

Решава се, да и од сада буду надзорници за лист „Матицу“ и да се увек путем тога листа јави које кад од чланова надзорник. За надзорнике на два месеца која долазе изабрани су чланови: Ђорђе Рајковић и Јован Петровић.

Решава се, да у „Српски Летопис“ од сада улази цела књижевна радња, као и радња главне скупштине, а од радње управљајућег одбора само они предмети, који су понајважнији.

Књижевне белешке.

* Стиже нам „Dragoljub“, забаван и поучан лист“, што га издаје и уређује Ђуро Дежелић у Загребу. У првом броју ови су саставци: 1. Што хоћемо? (Програм уредников.) 2. Хрватске слике од Ивана Кукуљевића Сакцинскога. (Песме.) 3. Крижари. Хисторичка новела од дра Ј. Субботића. Ова је новела штампана у „Српском Летопису“ од г. 1846. а правописом, којим је ь умекшавало сугласна слова. То ће ваља да бити узрок, што је српски „Хранить“, постао у „Драгољубу“ „Хранит.“ 4. Липино цвеће. Љубовне песмиће посвећене Радослави. Од Ив. Т. — ћ. 5. Сурка. Приповетка из нашега времена. 6. Несретни љубовници, хрватска народна песма. 7. Астроном Бошковић. Животописна црта од М. Ђ. 8. Како се у Црној гори жене и удају. Од Саве Мартиновића, црногорца. 9. Споменик Јелачића бана. 10. Бесединица. — Леп садржај показује, да се „Драгољуб“ живо сећа свога задатка, па да ће и знати и хтети да му што боље узмогне одговори. Ми му од срца желимо да нађе обилате потпоре у своме народу.

* Подуредништвом Андрије Марушића почео је у Горици излазити недељни лист: „Domovina“, намењен интересима приморских држава наше браће Словенаца. Цена је „Домовини“ на годину 2. фр. а. вр.

* Ђуро Кларић издаје и уређује од нове године у Карловцу лист под насловом „Putnik“, који двапут на недељу излази. Да би „Путник“ могао бити свакоме мио гост, пријатељ и веран забавни друг, „приповедаће од 15. до 15. дана у посебном прилогу, жељан полазити хрватске, српске и словенске куће, латиницом и ћирилицом хрватско-српски, кадшто и словенски врло занимљиве и лепе хисторичне, путо- и животописне цртице, приповетке, новеле итд., те ће певати у јуначко грло народне и уметне песме, загонетати, збијати шале, једном речју: настојаће у све силе, да буде свуда и сваге угодан, добар и љубљен домаћин.“ Цена је „Путнику“ на годину 7. фр. а. вр., а прима се претплата и на месец по 60. н. а. в.

* Уредништво „Заставе“ у свом позиву на претплату казује и ово: „Имајући на уму данашње услове српске јавности, тежићемо да се у „Застави“ што потпуније сједине силе целокупне омладине српске, и заступне све гране и потребе нашег друштвеног и народног живота. У тој цели наш лист, који је досад поглавито политици служио, наће у будуће особити одељак и за науку и књижевност (са критиком.) А бринућемо се, да редовно саопштавамо и важнија предузећа, опите, проналаске и напредке на пољу народне привреде.“

* Др. Матија Прелог у Љубљани јавља, да ће од 16 јануара о. г. као уредник издавати лист на словенском језику под насловом: „Slovenski gospodar“. Цел је томе листу, да простим, лаким и разу-

мљивим језиком поучава прост народ како ваља газдовати, а говорње и о политичним и народним стварима. Излазиће двапут на месец на табаку. Цена му је на годину 2. фр. а. вр.

* При свршетку године 1866. престао је излазити у Задру званични лист на „илирском језику“ „Glasnik Dalmatinski“ који је свој осамнаести течај био навршио. У место њега издаваће се други званични лист на „словинско-далматинском“ језику под насловом: „Objavitelj Dalmatinski“ двапут на недељу.

* Богдан Кузмановић јавља, да ће књига: „Назначај женскиње по св. божијој речи“ готова бити око св. Саве, и нада се, да ће се „млађи нараштај, који за себе вели, да не ће да је удварач него васпитач нашим женскињама“, потрудити, да ту књигу растури, како се ни толико претплатника није пријавило, да би се могли штампарски трошкови подмирити.

* Милорад Поповић, I. писар у министарству просвете у Београду, издаје сада и друго коло својих песама. Ова друга књига изнеће до 5 штампаних табака и у њој ће бити два низа његових песама: „Љубичице“ несме из пролетњега живота, и „Село“ у детињским споменима, које ће млогима и из „Виле“ бити познате. Књига је штампана у лепом облику и на лепој хартији. Цена јој је 40 н. а. вр. Скупљачима се даје на 8 књига једна на поклон. Новци се напред иште.

* „Београдске илустроване новине“ престале су излазити на неко време и то с тога, што се није толико претплатника пријавило, да би се могли подмирити трошкови око издавања таког листа.

Гласник.

* Од књижевног одбора „Матице Српске“ одређени су за надзорнике овога листа на два месеца што долазе одборни чланова: Ђорђе Вукићевић и Александар Сандић.

* У Бањој Луци у Босни отворена је с благословом архиепископа и митрополита Игњатија православна богословија. Учитељ је и управитељ тога завода Василије С. Пелагић.

* Крањски земаљски одбор расписао је 200. фр. а. вр. награде за најбољу ручну књигу за сеоске бележнике.

* У Бечу је давала „Зора“ 4. децембра п. г. у капели царске руске посаобине парастос своме незаборављеном члану, доктору Ђури Бастићу родом из Ст. Вечеја. Парастос је одслужио владика Михаило Рајевски, а појањем је управљао професор Ферхтгот, капелник „Слов. певачког друштва“ с једним оделењем истога друштва. Бастић је заслужио, да му „Зора“ одаје част спомену његовом. Он је био је-

дан од оних ретких људи, што неуморно раде, што свуда, где се стане, с највећим пожртвованьеи чине добра сиротињи и невољнима, али никад не траже захвалности с поља, јер је налазе у својој свести, у убеђењу, да чине своју дужност — па за то се слабо о њима на далеко чује. Бастић је спасавајући браћу своју у Сентомашу од колере, сам свој живот изгубио у испуњаванју своје племените дужности, свог лепог позива.

* Јавилисмо у своје доба, да се у Београду оснива друштво „Србадија.“ Цел „Србадији“ имађаше бити, да по могућности ради о свемколиком усавршењу своме и народа свога. Члан тога друштва могао је бити сваки, који да реч, да ће у друштву суделовати за општи напредак. „Србадија“ би се састајала сваке недеље, а састанци би јој јавни били. На састанцима би се проучавали писмени саставци, беседе и научна предавања. Друштво би издавало списе за народ а особито за народне школе и привреду. Оно би ступило у свезу са свима омладинским друштвима, с којима би се узајмно могло потпомагати. Оно би свим силама хитало на сусрет слози, и то слози свесних патриота, који хоће ум, истина и правда над друштвом да влада, да министар просвете не рече, да „Србадија нема ни мрве позитивнога знања“ и да јој тако не може допустити да се удружује.

Смесице.

* (Србин у Америци.) Енглески списатељ Стефен у својој књизи „О Јукатану“ говори о неком знаменитом Србину, с којим се састао у Мериди. Име је томе Србину Рибар, родом је из Београда и војевао је под црним Ђорђем за слободу свога народа. Тада му је било 17. година. Кад су Србију Турци почели на ново газити, Рибар пређе у Аустрију, оде у „фрајкорце“ и тукао се по Италији. По свршетку француског рата почне трговати у Карловцима, Земуну и Панчеву. Мало за тим оде у Хамбург, одатле у Филаделфију, а од туда преко Охаја у Мисисипи. Ни ту не имаде за дуго станка. На скоро пређе у Мехико и ту стане издавати и уређивати либералне новине. Демократска начела, која је у својим новинама заступао, набаве му млого непријатеља. Најзнатнији је међу њима био председник државе Свете Ане. Гонио га је где је год само могао тако, да је на послетку морао у Техас отићи. Ту тако брзо дође до гласа, да га та нова ребуплика пошље као свог посланика у Јукатан, где се Стефен с њиме упознао. Стефен хвали Рибара као човека од толемог знања и од великог светског искуства.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

У име божије данашњим даном почиње „Матица“ свој други течај. Није, нити нам може бити намера, да трошимо празних речи у њезину препоруку и похвалу. Лист тај наш за целу прошлу годину у рукама је читалаца: нека га прегледају по драгој вољи својој, нек се сете данашњих наших књижевних прилика, па нек онда сами суде, да л' смо се трудили, да своме задатку одговоримо, и да л' по томе заслужујемо и даљег потпомагања њиховог. Не можемо ни обећавати Бог зна шта, него само просто рећи, да ћемо се својски и озбиљно трудити, да достигнемо онај задатак, коме је за љубав „Матица“ управо и поникла.

„Матица“ ће и од сада излазити три пута на месец на табаку и по, у облику као што је овај први број.

Цена јој је: 4 фр. на годину.

Претплатни новци шаљу се благајници „Матице Српске“ у Нови Сад. За Србију прима претплату и књижара А. Добровојевића у Београду, која о томе води бригу, да сваки наш претплатник у Србији свој лист уредно добија.

Умољавамо лепо сваког брата Србина, који је пријатељ овом нашем подузетку, да нам на руци буде у скупљању и шиљању претплатника.

Чланци се у „Матици“ на захтевање писаца награђају. С тога умољавамо све наше писце, који што за „Матицу“ пошљу, да одмах при шиљању својих састављака јаве, да ли траже за њих каке награде.

Ко од наших предбројника не би хтео нашег листа више држати, нека нам одмах први број врати.

Опомињемо и молимо лепо све наше дужнике, да што пре намире, чим дугују у име претплате.

Уредништво „Матице“

САДРЖАЈ.

Ваздух који предишемо. — Амба. (Из „Махабарате“.) — Тореадор. Новела Ф. В. Хакландера. — Књижевност: „Српски Летопис.“ — Подлистак: Граничар Посавац и цар Јосип. (Народна приповетка.) — Матица Српска. — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Позив на претплату.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 2. У НОВОМЕ САДУ 20. ЈАНУАРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ВАЗДУХ КОЈИ ПРЕДИШЕМО.

(Продуженье.)

Један очевидац описује тај до и његову снагу овако. Ми узесмо собом два пса и неколико пилића, да сами учинимо опите на томе извиканом месту. Дошавши онде и стуствши се полако у до, осетимо на једаред неки појачи отужни и загушљиви задај. Тај до може имати ¼ сата у наоколо и до 35 стопа дубљине. У њему ти нема ни једнога стручка биљног, ни травице, но само нешто гола камења, и пуно костију од људи и различних ваћих и мањих животиња: тигрова, нерастова, јелена, паунова и других тица. Из земље се не види никаква дима, нити по њој каквих рупа. Ми предузесмо да сиђемо до дна, које је онде врло опасно, јер коме се на оној стрмени само мало омакне нога, тај је изгубљен. Ми се спустисмо до пола дубљине али ближе дну не усудисмо се. Ту не осетисмо још ни мало загушивања, него нам само онај несносни задај беше неугодан. Одатле спустимо на дно најпре пса, којега на 18 стопа дугачку бамбуску мотку привезасмо. Сви узесмо у шаке сате. За 14 секунда паде пас на леђа, ни да се макао више, али дисање трајаше још пуни 18 минута. Одма затим спустисмо другога пса, који отрча до првога, али онде дошавши застаде, и за 10 минута паде на нос, не макавши се више, ма да дисање још 7 минута потраја. Затим спустисмо једно пиле. Ово угине за по минута. Спустисмо и друго; али ово ни живо не дође до дна. Према нама на другој страни дола низ неки камен опазисмо скелет од човека, који је на страни лежећи морао умрети с подавијеном десном руком испод главе; сунце му кости беше тако убелило, да се чисто сјајаху.

Оваких места, де се угљена киселина из земље извија, има по свету много, ако и не овако великих и чувених. Тако је и онај познати пасји лагум код Напуља, и тако је више других, али ретко је де угљене киселине тако много, да би се на више стопа у вис нагомилати могла, те онако и јесте само по мале животиње убитачно улазити у њих.

Отрова овог не требају животиње, али тим више биља. Па да би га биља довољно навукла из ваздуха, у којем га мало има, морали су и створом својим према томе удешена бити. На то им је оно небројно и многоврстно лишће, што га биља на све стране у ваздух шире. Сваки је листак пун небројних рупица, одушчица, усташаца, на која непрестано тај гас из ваздуха сиса. Са оним небројем лишћа, што га свако биље и дрво на то има, а у овој непрестаној промаји ваздуха, којег непрекидно ветрићи на биља и дрва навејавају, кадро је дрво и свака биљка навући и из овога ваздуха, који је више удешен за живот животиња, опет онолико угљене киселине, колико за живот свој треба. Ево неке цифре за то, па нека оне говоре. Обично зовино дрво има до 1 милион лишћа; па како је на сваком листу до **400,000.** рупица, то је на том једном дрвцету на **400,000.** милиона усташаца, што непрестанце из ваздуха угљену киселину сисају. На великим растовима нађено је до 7 милиона листова. Па кад овако сваки листак чини, онда је то довољно узрока, што оздо у ваздуху сила мање угљене киселине има, него на висини, де није ових сисача.

Исто је тако и водена пара у ваздуху врло нуждна за одржање живота на земљи. Биља се састоје преко $^3/_4$ своје тежине из саме воде; с њиховог лишћа иде непрестано вода у виду паре у ваздух. Кад би ваздух сасвим сув био, ни мало водене паре не имао, лишће би сву воду из себе пре испарило, него што би на њено место другу воду од корена примило; а онда би у часу све увело, па одма затим би цела биљка и дрво оболело и умрло.

И тело од животиња састоји се највише из воде. У човеку од $1'_2$ центе има преко центе саме воде, једва је **40** фуната сувих материјала у телу. С коже и из плућа испарава вода непрестано. Кад би ваздух сасвим сув био, кожа би се часом осушила, смежурала, окорела, а горећа жеђ би грозничаво тело у часу смогла. Ваздух, што га из плућа издајемо, пун је влаге. Кад би ваздух, што га у себе увлачимо сув био, то би у часу сву влагу из себе издали и као мумије осушени остали. Само због тога и јесу они врели пустињски ветрови по људе убитачни, што готово ни мало влаге у себи немају.

Из тога се види, да је влага у ваздуху од големе важности

за живот биља и животиња, она пролази сваку биљку од корена па до листа, и сваку животињу кроз и кроз.

Али има још и друге важне службе, што их влага у ваздуху вршити има. Кад лети зађе сунце и кад се ладовна ноћ спусти на смогнута од жеге биља и спржену земљу, онда се спусти и свежа роса, те својим бистрим капљицама напоји лист и жедну земљу. Невидљива у ваздуху влага падне као танана, најситнија маглица и ухвати се својим бисер-капљицама на све што ладно нађе. Како благодарно овај ноћни благослов неба свака жива биљка прима! Како ли је то разгали и развесели! Сви песници од најстаријих времена надмећу се, да овај благослов ноћи достојно опевају и наузносе.

Узрок росе, и зашто она понека места волије него друга, вредно је, да мало наближе разгледамо.

Свако тело одаје сувишну топлоту као зраке на све стране, особито на ладнија тела у околини својој; исто тако одаје топлоту цела земља непрестано кроз ведар ваздух онима ладнијим просторима у висини. Тако се тела изравњују топлотом и излађују. Али док де сунце жеже, ту се земља не излађује, јер више топлоте прима, него што је може одати. Тек кад сунце зађе, онда иде излађивање лакше, брже, и то само ако је небо сасвим ведро, јер кад је облачно, онда опет облачина, као оно заклопац на лонцу вреле воде, неда да се топлота расипље, нега је држи ту, те тако се само она места изладе, на која облак не допире; само на подпуно ведрој ноћи излади се сва широм земља најбоље.

Што је више влаге у ваздуху, то буде ноћу на ведрини јаче росе, а множина влаге, што је кадар ваздух у себи држати, зависи од његове топлоте. На топлом времену и у врелим пределима кадар је ваздух много више влаге у себе примити, него на ладном времену и у ладном пределу. Отуда бива, кад топао ваздух пун влаге наиђе на ладан врх од планине, а он се одма од планине разлади, па онда не може више да сву влагу одржи, што је донео, него мора нешто да ода; и то је она, што се у виду магле около врха планине ухвати, и после кишом и поточићима с планине у долове сиђе, да земљу и њезина биља напоји.

Као на планини исто се тако разлади ваздух и на равници разлађене земље по заходу сунца; па како онај на планини исто тако мора и овај ваздух на равници да нешто влаге ода, јербо се разлади, и неможе више онолико влаге у себи да држи; и као онамо магла, тако се овде влага у виду најситнијих капљица ухвати на лишће и на сваки стручак травице, па га пои и

блиста се на њима. Милина је гледати оно преливање боја према излазећем сунцу.

Даље имамо у овом још једну врло дивну наредбу да споменемо. Не одају све ствари топлоту подједнако, не излађују се подједнако, него неке брже, а неке спорије, па које се најбрже изладе, те највише росе приме и ухвате, а то су баш оне, што највише росу требају: траве и биља. Отуда је трава с вечера већ у велике росна, а на голој стази још ни капље од росе наћи нећеш; и сваки листак у шуми, као и сваки стручак на ливади пије је у велике, а на голом пољу и прашном друму још ни капље од онога благослова нема.

Али не само роса, него и све наше тије и бујне кише долазе нам од исте влаге у ваздуху, а вреле земље имају отуда оне своје дуготрајне пљускове од киша, који су им место наше зиме; киша се разликује од росе само начином, како пада.

У горњим пределима нашега ваздуха теку непрестано од севера реке ладног, а од југа реке топла ваздуха. Кад се таке две реке од неједнаке топлоте а обе пуне влаге сукобе, топлија се река од ладније одма разлади, па као оно предпоменути ваздух на планини не може више да сву ону водену пару у себи одржи, што је донео, него мора нешто да ода; од те одате влаге начини се облак као што оно видесмо на планини маглу, те из њега после она сувишна влага као киша у канљама доле падне.

Кад знамо, колишно је мало водене паре у ваздуху, (кад би сва ујединаред на земљу пала, неби земља ни с по стопе воде добила) то се морамо чудити, одкуд онолика силна вода, што преко године из неба падне. Код нас падне кише преко године на 2 стопе у вис; врло мало је сувљих крајева, де ни 2 стопе кише непадне; насупрот има у јужним пределима крајева, н. п. око Калкуте у источној Индији, де на 50 стопа кише преко године падне; онде се за један дан кадкад толико кише излије, као код нас преко целе године. Та сва вода пада из ваздуха, који је ујединаред једва и толико има, колико сама годишња роса износи.

Самим падањем врши киша још једну главну дужност, а то је: опере ваздух и прочисти га тим, што све задаје, који се у њему напуне и који су по људе и животиње увек шкодљиви, а по живот биља користни, у себе прими, па њих као и сви прашину из ваздуха доле свали, те тим нам и ваздух очисти, који предишемо, и биља напоји, којима се ранимо.

Чим киша престане и облаци се разиђу па сунце почне с нова земљу загревати, одма се почне пара по ново у ваздух дизати и пунити, и лаки ветар кадкад у тидом часу осуши пре-

лишну кишу и росу и отера их опет у вис, да је онде не понестане. Има на великим морима големи предели, де је вечито најтоплије лето; тамо се непрестано дању и ноћу пара прави и у вис у ваздух иде, а отуда је ветрови на све стране разносе; тим се накнађава она вода, што росом или кишом доле на земљу пада. Све ово бива зато, да се одржи онај дивни ред, по којем је ваздух управо према потреби живих створења удешен.

Колико је дивна та наредба, да се вода непрестано паром мења и у ваздух диже, било гомилом, било по мало и танко, па се онде по целом вечитом таласавом ваздуху шири, и отуда се или ладовном свеоживљућом кишом пролива, или у чаровним маглама и облацима преко непрегледних предела разастире; још дивнији је онај закон, по којем и роса одбира, коме ће се спустити, де ли ухватити, те прво живу биљку роси, и кад их је довољно напојила, онда од сувишка својега по коју кап даде и јаловом пољу и пустињи.

Тако се добростива и подашна показује природа у свакоме појаву свом, ваља само мало труда узети, па обозрено пазити и *разумети* је. Не расипље она узалуд ни снаге ни материјала, него раздаје своје даре вавек драговољно и без вике, и сагони мртву материју под закон, па је примора, да у непрекидној служби служи на корист и благодет свију живих створења њезиних.

Те четири материје дакле, оксиген и азот, угљена киселина и водена пара, чине ваздух, и удешене су у њему п количином и начином свезе управо онако, како живот треба. Ал' има у ваздуху још и других неких материја, истина у врло незнатној и неопредељивој количини, од којих се неке направе у ваздуху самом, а неке се дижу од земље и воде у вис у ваздух.

Од оних што се само у ваздуху начине вредно је споменути две следеће: озон и салитрену киселину.

(Свршиће се.)

АМБА.

Из „Махабарате."

(Продужење.)

„Још у речи они беху,
„Ал' ето ти Хотраване,
„Са мудрости и смерности
„Главе седе, поштоване.

„Сви га лепо поздравише
„И прво му место даше,
„Те му онда бедне Амбе
„Црну судбу испричаше!

„Ал' краљ кад чу име њено,
„И тад краља Каси—града
„Дозвао је одмах к себи
„Пред њим сама да с' изјада.
„То му јако срце дарну,
„Те ј' на груди стиште своје,
„А са благим милим речма
„Уцвељену тешио је:
„„Небој ми се, драго дете!
„„Заборави што је било,
„„Ја сам отац твоје мајке,
„„А ти њено чедо мило!
„„Ти си одсад моја брига,
„„Код мене ћеш одсад бити,
„„А твоме се оцу нећеш
„„Никад више повратити.
„„Силан Рама Џамагновић
„„Пријатељ ми увек беше,
„„Он најјачи повратиће
„„Оно, што ти сад узеше!““
„И ево ти сада Раме,
„А у речи баш су били,
„У оружју пуном беше,
„У сјајности и у сили.
„Сви га смерно поздравише,
„Пустињаци, краљ и мома,
„Те га млеком понудише
„И донесу меда ома
„Ту се диван сад отпоче
„Између њега и Сринђаје,
„У дивану претурише
„Што је било и сад шта је.
„Па тек онда краљ ће рећи:
„„Нећака ми молила те
„„Да је чујеш, јер се нада
„„У свом јаду само на те.“
„„Нека дође!““ Рама опет
„Одговори побри своме
„И сад пред њих ето смерне
„И плачуће лепе моме,
„Скут и руку пољуби му,
„Поклонив се још пред њиме,
„П'онда поче: „„Силни краљу!
„„Од невоље избави ме!““
„А кад Рама речи чуо
„И спазио чедо мило,
„Тако младо, тако дивно,
„Јако му се ражалило.
„Те јој рече; „„Као што те
„„Љуби, пази Хотравана
„„Ја те тако исто, ћерко,
„„Од овога љубим дана,
„„Све ћу за те учинити,
„„Реци само шта те мори!““
„И Амба му опет на то
„Смерним гласом одговори;
„Исприча му све по реду,
„Шта је јадна препатила.
„А он мало, промислив се,
„Одговори: „„Ћути мила!
„„Ја ћу ићи силном Фишми,
„„Молићу га за те, душо!
„„Он ће мене послушати, —
„„И досад је увек слуш'о.
„„Неусхтели, јадник худи —
„„Да виш чуда, што ће бити;
„„Осветићу јаде твоје,
„„С места ћу га погубити!““

„Тако Рама беседио;
„А кад с' сутра из сна трже
„Помолише с' лепо богу,
„Жртвоваше жртве брже,
„Те у равну Курукшетру,
„Пре сунчана још'те зрака
„Дигоше се он и Амба
„И неколико пустињака.
„И када су после дугог
„Путовања дошли били,
„На обали Сарасвате,
„Ту се онда уставили.

„А ја кад сам чуо, да ми
„Дош'о Рама у походе
„Са главари, свећеници,
„Пред њега ти одмах оде.
„И из силног поштовања
„Као милом госту своме
„Дам му краву; он се јако
„Радовао дару моме.
„Али одмах вако поче:
„„„Јеси л' ти при себи био!
„„„На силу си уз'о дете,
„„„Па га после отпустио.
„„„Са тебе је, грешни сине!
„„„Закопана срећа њена,
„„„Јер ко-би је уз'о саде
„„„Кад је јавно одведена!
„„„С тога ја ти заповедам,
„„„Да је примиш себи ома.
„„„Јер у своје право мора

„„Опет дођи лепа мома!““
„Тако Рама; а зачуђен
„Ја га дуго, дуго гледах,
„П'онда рекох: „„То се више
„„Исправити, крању, неда!
„„Немогу је моме брату
„„За љубавцу више дати;
„„Јер она се сама иска,
„„Свом драгану да се врати.
„„Па кад има свога мужа,
„„Шта ће онда с' братом мојим?
„„За истину дакле, крању,
„„Нит' је жалим, нит' се бојим!““
„Но на те му речи севну
„Из очију огањ љути:
„„Ил' је прими! — ил' ћеш сад ту
„„Са твојима погинути!““
„Ал' ја на то благим реч'ма
„Тишати га одмах поче,
„И дубоко поклонив се,
„Проговорим: „„О мој оче!
„„Како с' тобом да се борим?
„„Бак сам теби у том био,
„„И све четир врсте борбе,
„„У тебе сам научио!““

„И опет ми Рама поче
„У погледу страховиту:
„„Кад признајеш шта сам теби,
„„Послушај ме онда и ту,
„„Јер дотле сам гњеван на те
„„Док невратиш Амби срећу.
„„Прим' је дакле! — јер веруј ми
„„То ти никад простит' нећу!““

„Ја му опет на то рекох:
„„Ман' се претње и тих жеља!
„„Умири се! Ја те молим
„„Као свога учитеља.
„„А ја где бих уз'о жену,
„„Што за другим тако вене.
„„Чини за то што ти драго,
„„Ал' послушај, крању, мене.
„„Сети с' стиха у Пурану
„„Ког је пев'о краљ Марута:
„„„Презри увек учитеља,
„„„У гордости кад залута!““
„„Учитељ си и ти мени,
„„Штов'о сам те увек здраво,
„„Али сада борићу се,
„„Кад нерадиш, што је право!

„„Ја те штедим к'о брамина,
„„Ал' у књизи и то стоји:
„„„Ни поступак црн и грозан,
„„„У грех ти се свак неброји.
„„„Нападне л' те ко с' оружјем
„„„Ко Кшатринац од брамина:
„„„Неплаши се страшна греха
„„Уби с' места грешног сина!““
„„Па зато ћу и ја, царе,
„„Да војујем с тобом сада,
„„Нек охолост твоја стара
„„И браминска једном пада.
„„Доста си се већ хвалио,
„„Са јунаштвом силним твојим,
„„Но сада ћеш видет' море
„„Ја да те се још небојим!
„„Најјаче си Кшатријанце,
„„Велиш, свлад'о већ одавна,
„„Ал' тад Фишме још небеше;
„„Нит' ког од њих њему равна!““

„И опет ми, смешећи се,
„Одговара Фишма 'вако:
„„Здрав ми био, дели-Фишма!
„„Што си готов, храбар тако,
„„Још данас ће твоја мати,
„„Светла Ганга, да закука,
„„Кад те мртвог, јадна, снази,
„„Кад те смрви моја рука.
„„Она није заслужила,
„„Тол'ке јаде, тол'ку беду,
„„Ал' смрт нек' те носи хладна,
„„Гадне тице нек те једу.
„„Па сад иди, луда глава,
„„Кад већ имаш за бој вољу;
„„Спреми кола и оружје —
„„На овом те чекам пољу!““

„И ја смерно поклонив се,
„Повратим се брже дома,
„Те све редом Сећавати,
„Мајци мојој, кажем ома.
„И она ме, хвалећ', у бој
„Подстицала сад све више;
„И брамини са молитвом
„Ту ме јако охрабрише.
„Те на кола седнем лака,
„А од сребра беху цела,
„Четир коња упрег'о сам,
„А сва четир беху бела.

„Оклоп, стрела и све друго,
„Што сам им'о, све је бело.
„И хладовник беше бео,
„И украси и одело.
„Све сам им'о, што у бојu
„Нужно беше за јунака —
„Коње ми је управљала
„Јуначина нека јака.
„И к'о ветар однесу ме
„На бојиште, доре моје;
„И ту дунем у рог јасни,
„И он одмах изаш'о је.
„На златни је коли био
„— Та и кућа спрам њих шта је!
„У оклопу тврдом беше,
„На ком сунце, месец сјаје.
„Актриварна ј' држ'о коње,
„Највернији силног Раме,
„И он жељан љутог боја
„Вес'о викну тада на ме:
„„Оди, оди храбри Фишма!““
„И ја скочим с' кола лако,
„Поклоним се пред њим смерно,
„Те му почнем опет 'вако:
„„Ја сам готов, учитељу,
„„Да се ево сад боримо,
„„Благослови ђаче твоје,
„„Не би л' среће више им'о.““
„„Ја сам с' тобом задовољан,““
„— Он ми на то одговори;
„„Ал' победу себи желим,
„„С тог се храбро држи, бори!““
„И на кола сада скочим,
„Дунем у рог у знак бојu,
„Те почесмо бојак љути,
„Напрегнусмо снагу своју.
„Пустињаци у около,
„— А ми бесмо баш у среди,
„Гледаху нас и чекаху
„Ко ће? Кад ће да победи?
„И хиљаде тол'ке стрела
„Већ је на ме хитн'о Рама,
„И кочијаш мој већ паде,
„Оставио мене сама.
„Но мој оклоп све је крх'о.
„И бацао с' мене доле,
„И ја с' хитнем сад на њ гвожђем,
„Пресечем му лук на поле,
„Те на њ брже стреле просу,
„Од стотине много више,
„Што кроз ваздух као змије
„Сичећи га изранише.
„И од крви беше црвен,
„Ко асока пред пролеће,
„Кад црвено к'о крв иста
„Развије се на њој цвеће.
„Ал' у гњеву своме силном
„Зграби опет стреле нове,
„И ко љуте отров-змије
„Сад ме јако ране ове.
„Ал' разјарен стајао сам
„Опет стално у сред боја,
„И од мојих силних стрела
„Мал' да прође мимо која.
„И са пљуском тако силним
„Већ сам био збунио га,
„Ал' тада ми учитеља
„Беше нешто жао мога,
„Те престанем са хитањем
„А из грла викнем јака:
„„Проклет био љути бојак,
„„И проклета дужност така!
„„Кад са стрелом морам грешно
„„С' учитељем да бој бијем,
„„И његову драгу крвцу
„„Из груди му да пролијем!““
„И ту сада баш сунашце,
„Са небројни своји зраци
„— Што свет цео држи овај,
„У море се мира баци,
„Те од љутог војевања,
„Престанемо мало и ми,
„А из тела сада стреле
„Мој кочијаш повади ми,
„А ја њему тако исто;
„П'онда коње наранисмо,
„А кад сутра дан освану —
„На ново се ударисмо.
„Ја ти нећу све по реду
„Приповедат' Дурјоцана,
„Како смо се за победу
„Отимали више дана.
„Двеест четир дана пуна,
„Од зорице па до мрака,
„Носисмо се целом снагом,
„Борисмо се два јунака.
„Па од мноштa бојних стрела,
„По чешће је богме било,
„Да се у по бела дана
„Јарко сунце помрачило.

„Да нам с' стреле од врућине
„И хитања запаљиште,
„Те нам од њих до пепела
„Неостаде ништа више.
„И из тога страшног боја
„Неби изн'о русе главе,
„Да богова није силних,
„Те ме спасу и избаве.
„Јер к'о кишом из облака
„Са стрелама осуо ме,
„Што привидно храбри живот
„Кочијашу узе моме.
„И за уздом ја се сагох
„Бесних коња подивљаних,
„Али Рама брже скочи,
„У левоме раме рани,
„И несвесног сад са кола
„Црна земља дочека ме,
„А весео усклик на то
„Заори се силног Раме.
„Па и други пратиоци
„*Весело* му усклицаху,
„Али моји поражени
„Онемише сад у страху.
„Но ја несам тада пао,
„Посрн'о сам само мало,
„И већ осам светитеља*)
„На руке ме дочекало!
„Пошкропе ме хладном водом,
„Па ме опет у бој пусте.
„„Држ' се само, ништ' се небој!““
„Потајно ми још изусте.
„И на кола опет скочим,
„Ал' гле сада, дивна чуда!
„Мати моја**) држи коње,
„Те ме води, чува свуда.
„И с рукама прекрштеним
„Поклоним се смерно њима,
„Ал' у часу неста трага
„Њој и светим браминима.
„Али ја сам коње снажно
„Управљао и сам сада,
„И пре мрака ја ти славно
„Силног Раму тад надвлада!“

(Свршиће се.)

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

Посматрајући тако ову савршено лепу младу Шпањолкињу од својих шестнаест или седамнаест година, скоро смо заборавили на смерног једног младића, који пола скривен за канониковом столицом седи, на њу руку наслонивши, а на руци главу, и који је по томе једини, што на небо не гледа. Кад још додамо, да је младић тај у лиценцијатском оделу, онда ћемо га по свој прилици оправдати, што ваљда на небо с оне стране мислећи за красоте земаљскога неба не мари.

„Tango vos el mi pandero!
Звони, мој пандеро, звони,
Ал' другамо срце гони!“

---

*) То су они осам Васу, из којих је Фишма постао, и које се у другој песми у „Махабарати“ пева.

**) Ганга, његова мати, била је богиња, и случајем једним, који је такође оневан, сишла се с неба.

зачу се од натраг из дворишта, камо се, као што горе приметисмо, већина младих људи повукла уз тиху пратњу гитаре умилан девојачки глас, пола певајући, пола рецитујући, а за тим прекинуше невидљиву певачицу гласним смејом други девојачки гласови.

„Да, да," рече каноник, повољно окрећући једно око другог палце својих дебелих руку, које му склопљене на трбуву почиваху, — „Звони, мој пандеро, звони, Ал' другамо срце гони!" — велика је мудрост у то мало речи изказана, и — тако ми светог Јакова Компостељског — често се то догађа декојем поштеном хришћанину. Човек би био срећан, кад би му мисли свагда код оне ствари биле, којом се управо занима; али на жалост мало има ствари, које у једно време и душу и тело занимају као што треба."

„Та изјава од вас, сењор собрино и канонико (господин зете и канониче), — чини ми се неблагодарна," примети домаћи пријатељ, „неблагодарна после тако ваљаног ручка, који је ваљда испунио све оне углове."

„Тако је, Томазо, и кад сам управо на тај красни ручак помислио, морадох узданути на то, што је хувенсита *) певала. Тим сам себе оптужујем, ал' ја поштено признајем, да често о сасвим другом чему мислим, него о томе, шта ће звук звона да значи, кад идем у моју капелу, — човек је слабо створење, нека ми Мадоња опрости."

„Колико силно милосрђе сваки дан од наше Мадоње просе," насмеши се домаћица преко стола се у разговор умешавши, „о да грешна света, да тако шта морам из ваших уста да чујем — ајде да је то дон Руис рекао, који тек једном ногом на прагу црквеном стоји."

„Не тако, собрина (сестро), не тако! Моја је побожност тако рећи у ватри и у води испитана, па ја већ смем себи таку примедбу допустити; но млад један лиценцијат, који је намеран, да првом приликом своје предавање из богословије држи, мора на то смерати, да су му смисли свагда сакупљене."

Лиценцијат, о ком реч беше, лагано подиже главу, и указа се врло лепо лице са двоје сјајних очију и доста светског изгледа; усне без бркова лако му се насмешише и он одговори: „Сењор је Бартоломео о мени сасвим добро судио; ја кад о чему мислим, чиним то и телом и душом, целом силом мога срца, — а моје је срце доста снажно."

*) Млада девојка. — Прев.

Кад то изрсче, прелети му поглед лагано преко целог друштва с изразом велике равнодушности, али се наједаред, да нико није могао приметити, у пламену мућу преобрази, кад на склопљеним очима паулиним један тренут застаде.

„Весељаче, кад би знао,
Са чега је мени жао,
Сваки глас, што би га слао
Свак би мој оњево бол.“

зачу се у исти мах преко из џбуна, а кад за тим Паула лагано очи отвори и ватрени поглед из ока лиценцијатовог примети, окрену главу с тамним, скоро срдитим изразом на лицу и брзо устаде, као да би се хтела у разговор умешати, при том подиже мало десну руку, да јој се широки рукав од муселина посувратио и показа јој се њена лепа округла рука.

Дона Леокадија погледа своју кћер, и кад јој очи на руци паулиној застадоше, запита је: „Јеси л' твоју мавријску гривну скинула? — За време борбе с биковима видела сам је још у тебе; надам се, да је неси изгубила.“

Паула као зачуђено погледа на своју руку, али чуђење то беше притворно; са гривном се морало нешто сасвим особито догодити, јер иначе тако мирне и бледе црте лепе девојке прели наједанпут пламена румен, коју, ма да прилично у засенку сеђаше, мати одма приметн, а тако исто и млади лиценцијат, који сада други, исто тако брз и значајан поглед тамо баци.

„Тако ти свете Леокадије, моје покровитељке,“ рече мати, не би ми било мило, ако си гривну изгубила; — не ћу о томе да говорим колико новаца вреди, али мати и баба моја тако су је ценили, као да је сва драгим камењем окована. Ваљда си је горе оставила, па ћеш ми је доцније показати, је л' Паулито?“

„Горе је није могла оставити,“ груну сада други неки глас иза столице младе девојке — глас једног младића, који је из тамне стране дворишта амо приступио и у разговор упао. Тај је младић тако јако наличио на Паулу, да се ни часка неси могао посумњати, да није то њезин брат. Јако у очи упадаше, да је он, различно од свију осталих, у андалуском оделу: на њему беше прслук дречеће боје и богато украшен, гамаше (чарапе) од козије коже беху богато извезене, на њима силни гајтани и пуцета, а кадифом обложени шешир свој с уздигнутим ободом накривио је на десно уво бесно.

„А зашто несам могла гривну горе оставити?“ запита Паула севајући очима.

„Што после борбе с биковима неси ни била горе, и што“ —

„Што ти оћеш да знаш, знам ја боље," одговори му она, „и ако ја то што знам оћу да кажем, имам прва право на то, Фернандо."

Младић слегне раменима и баци своју пола испушену цигару на земљу, па је ногом разгази.

„Мир, мир!" опомене их отац — „шта је сад опет? Рекао би, да је тај деран само зато овамо дошао, да се са сестром мало сваћа. Шта је с гривном, Паулито?"

Али пре него што на ово „шта" одговорити могаше или хтеде рече каноник с развученим смешењем: „Оставите ми Фернанда на миру; зацело не долази он из фасијенде (пољско добро) у Севиљу, да се сваћа с лепим девојкама, већ би се ја морао јако варати, кад неби била борба с биковима оно, што га тако привлачи, да сваког понедељника као по некој дужности овамо дође. Хеј, момче, имам ли право? — Да, да, само маши главом — то лежи већ у крви."

„На жалост," промрмља домаћин, али је та страст мене и доњу Леокадију сасвим обишла."

„И од деде на унука прешла," рече дон Бартоломео, „као што често и код других наклоности бива — да, да, на унука и унуку."

При последњим речима погледа каноник лукаво смешећи се на Паулу, а израз на лицу беше му врло лукав и пун тајне.

„Свеци нека нам буду милостиви," уздану мати, „но има у томе нешто и истине. — Помислите само, доња Тереза," окрену се једној госпи прилично у годинама, што до ње сеђаше, „како понедељник дође не може је човек више да задржи — оће да види борбу с биковима и мора ићи тамо, а ја баш слабо марим за ту борбу, а тако и дон Франциско. Данас је продрла да смо је пустили да иде с тетком њеном доња-Мануелом."

„Па је при том гривну изгубила," рече неумитни брат.

„То би било страшно, Паулито! Казаћеш ми, де си је могла изгубити: при уласку или изласку, на путу или на балкону."

„Сестро Леокадијо," рече каноник машући лагано главом, „не мучите ми девојке без нужде. Тако ми патрона наше цркве, ја је боље познајем него ви, и кад јој као сад сасвим нестане доња усна, која је већ и сама по себи доста мала, можете уверени бити, да ништа не ћете из ње истерати."

„Ујак има право," викну Фернандо, „па кад она не ће да говори, казаћу ја."

„Срам те било, вребало и издајицо!" викну млада девојка страсним гласом, окрену се брзо и посматраше брата од горе до доле севајући очима, — — „ал марим ја, реци, шта ти је воља, па

можеш још уз то и лагати, ако ти је драго — но ако истину кажеш, не ћу одрицати.“ Затим се у њезиним очима јарост претвори у израз презрења, а трепавице јој се као од дуга времена сањиво спустише, но по севању испод њих, које се није дало сакрити, могло се познати, да су груди у младе девојке сасвим друга нека чуства потресла; прстићи јој мало још дркташе, кад са стола малу тенасиљу (мале кљеште) дохвати, њоме сигарито један узе, лагано запали и дим у себе тако дубоко повуче, да јој се груди високо уздигоше, а при том се некако чудновато указаше оба реда њезиних као снег белих и здравих зуба.

„**Pax vobiscum!**“ (мир с вама) рече каноник благо, „шта вреди то свађати се, па и много говорити о ономе, што је већ свршено, и што се више неда поправити. Ако се гривна тако изгубила, да се неможе више наћи, то ће исто тако бити непријатно и Паули, која ју је, к'о што знам, здраво ценила — ако се може наћи — или — натраг добити — — тим боље — — а кад би ја био брат тако лепој сестри, ја би, место што би даље о том говорио, и сам чинио кораке, да се та драгоценост нађе.“

„За цело би био то учинио,“ одговори младић разљућено, „да није она тако несносне нарави, и да није самном још путем, кад смо кући пошли и ја се с њоме о томе благо разговарао, као с каквим хитаном (циганин) поступала.“

„Од свега тога ја баш ништа не разумем,“ примети отац с прилично блесастим изразом на лицу, а дона Леокадија погледа најпре на небо па онда с дубоким уздахом рече својој кони: „Биће тако, као што сам мислила.“

„А шта ће бити тако? Шта си мислила?“ запита је домаћин јасним гласом чувши њене речи, и како му се видело, да је то згодна прилика, да канонику, који га је често задиркивао, докаже, да он сме своју вољу изрећи, дода врло одважно: „Ја ћу то да знам.“

Али се дон Бартоломео благо на њега насмену и рече, мало подигнувши своју широку главу: „Драги Франциско, ти си паметан човек, па не ћеш терати мак на конац. — Питаш, шта је било — одговор је врло прост: данас је после подне на сјајној кориди (борба с биковима) ванредна вештина и окретност великог Естевана твоју ћерку Паулиту са свим занела кад је, к'о што нам је за ручком Фернандо приповедио, сва четири тора (бик) једног за другим тако витешки а уједно и грациозно победио.“

„Шта има моја ћи са торером*) посла?“

---

*) То исто, што и тореадор, т. ј. борац с биковима; само што је тореадор на коњу. — Прев.

„Заиста ништа — тога ради можеш спокојан бити — али зар неси и сам више пута видео, како најотменије придворске даме своје лепезе, кесе с новцима и гривне у коло бацају, када је велики мендовија најдивљег бика својом руком као муњом погодио и ка ногама га оборио, те се потом он, који је мало пре са дивним достојанством смрти пркосио, на прекомерном одобравању тако мирно и смерно, шта више равнодушно захваљује, као да пријатеља свог поздравља или да љуби руку лепој каквој госпи. — Признај, Франциско, да је тада и твоје старо шпанско срце исто тако куцало, као и тамо оне моје честите сестре, и ја се не би смео заклети да није и Леокадија у својој младости на такав начин своју лепезу или гривну изгубила.“

„Никада,“ одговори доња Мелендес одважно и врло срдито, „никада неби ни помислила, да ћу тако што од Пауле дочекати. О неваљале кћери! — Сутра ћу ти звати духовника твог и молити га, да те испита и посаветује.“

„Немој се узалуд трудити, Леокадијо,“ рече свештеник мало лакомислено, „ако је Паула заиста учинила штагод што јој неприличи и ти јој у грех рачунаш, духовник ће њезин доиста паметан бити, те ће знати разликовати да ли је грех учињен с намером или тек из преухитрености, или најпосле да ли је то можда само несрећа била, и ја држим да је било ово последње. Паула је хтела своју лепезу у коло да баци, па некако на несрећу гривну свуче — ни је л' тако, хувенсито?“

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Српски Летопис за годину **1865.** Година XXXIX. Књига **110.** Издаје Матица Српска. Уређује А. Хаџић. У Новоме Саду, брзотинском епископске печатње **1866.**

(Продужење.)

III.

Треће место у том Летопису заузима овај чланак: „О сродству као препони брака по црквеном праву наше православне цркве од Ђорђа Вукићевића.“

Ово питање о степенима сродства игра врло важну ролу и у црквенском и у грађанском праву, а међутим зна се да међу

свештеницима и судијама нашим има још млого лица, која нису са тим питањем баш на чисто. С тога је овака ваљана расправа тога питања од велике користи и једнима и другима. Г. Вукићевић укратко, али подпуно објаснио је како се под утицајем грађанских закона с једне стране и христијанских појмова с друге склопио закон о степенима сродства, кога се држи наша православна црква. Али је много вредније то, што је он објаснио све степене сродства и показао како се у нашем народу зову они чланови родбине, који састављају овај или онај степен.

Што се тиче седмог степена сродства, ту је писац, по нашем мишљењу, погрешно протумачио његов значај у целој православној цркви. Он каже: како је **1866** год. сазван сјајни синод у Цариграду и како је на том синоду донешен декрет, којим се забрањује брак у седмом степену. „Од тог доба, — вели он, — до данашњег дана постоји у целој православној цркви општи распис, да се брак у седмом степену несме закључивати."

Истина је то, да постоји такав декрет; али није истина да се тога декрета држи сва православна црква. Тако, на пример руска црква не држи се тога декрета, већ опредељења Трулскога сабора. На зато у Русији седми степен сродства несматра се да је сметња брачној свези. Ми истина немамо сад при руци ни једне књиге о каноничном праву, али у колико се опомињемо, држимо да је овако, као што кажемо.

IV.

Четврто место у том Летопису заузима овај чланак: „Русизми у данашњем црквено-словенском језику, од Јована Живановића."

Који год прочита овај чланак, видеће да га је писао такав човек, који је добро познат са данашњим стањем славенске филологије и који ће ту науку достојно заступати у српској књижевности. Ми још несмемо казати да ће г. Јован Живановић у филологији превазићи Вука и Даничића, али смемо слободно рећи да он још сада боље влада језиком српским од њих. Он пише о таком предмету, који је доста сувопаран, али пише таким лепим српским језиком, да га је лако и пријатно читати. Но ми неодобравамо целу теорију наших славенских филолога, па зато не саглашавамо се ни са мишљењем г. Јована Живановића.

Да су наши Апостоли нашли неки славенски језик, којим тада није говорило ниједно славенско племе, а међутим који је и лек-

сикално и граматикално био тако развит, да се њиме могло проповедати слово Божије и још преводити св. писмо, то је така чудновата мисао, да ми незнамо како је она могла запасти у главу нашим филолозима! Кад Апостоли нису могли тај језик изучити ни од Бугара, ни од Срба, ни од Руса, ни од Моравача, накратко ни од једног славенског племена, коме су тада проповедали слово Божије, онда где су га нашли и како су га изучили? У књигама нису га могли наћи, јер није било никакве књижевности. Исто тако ничим се неможе доказати ни то, да је језик Остромировог еванђеља онај исти на који су св. Ћирило и Методије превели еванђеље и још неке црквенске књиге. Ко може доказати да и тај језик остромировог еванђеља није прошао кроз редакцију кога славенског племена, као што је прошао онај језик, што се налази у данашњим црквенским књигама и у Србуљама? Теорија, која се оснива на једним предпоставкама неможе данас имати научне вредности.

По нашем мишљењу то је било овако: Св. Ћирило и Методије обишли су скоро све славенске земље и проповедали скоро свима славенским племенима, па су изучили многа славенска наречија и служили се свима при преводу св. писма, како би га учинили приступним сваком славенском племену.

Ту смесу славенских наречија на коју су наши Апостоли превели св. писмо и назвали општим именом „Славенски језик," дотеривали су руски писци по својству свога језика, и тако је постао данашњи црквенски језик; ту смесу дотеривали су српски писци по својству свога језика и тако је постао онај језик, што се налази у србуљама; то исто чинили су бугарски писци, и тако је постао онај језик што се налази у остромировом еванђељу. У остромировом еванђељу има највише особина бугарског наречија, па зато су неки филолози мислили, да су се славенски Апостоли служили искључиво бугарским наречијем. Наравно, и то је мишљење погрешио, али је опет ближе истини, него оно, да су се апостоли служили неким првобитним језиком славенским, којим тада није нико говорио, на коме није било никакве књиге и коме дакле није могло бити никаква трага.

Овако ми мислимо о тој ствари и надамо се да ће наше мишљење постати опште, кад филологија усвоји други, достојнији науке метод, онај метод што су га усвоиле природне науке и у новије време науке историјске.

Али ако ми и непристајемо уз мишљење г. Јована Живановића, то јест, ако и неодобравамо, да је језик Остромировог еванђеља онај исти, на који су наши апостоли превели св. писмо, и

којим су некада говорили Славени, ми опет кажемо, да је он написао ову расправу тога питања врло добро према садашњем стању славенске филологије. Ми желимо да он продужи свој рад, који је тако ваљано започео и да при том раду обрати пажњу на ону мисао, коју ми о тој ствари овде тек узгред напоменусмо.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Граничар Посавац и цар Јосип.

(Народна приповетка.)

(Продужење).

То се цару Јосипу јако допадне, па ће да се каже ко је. „А знаш ли ти, побратиме, да ти право кажем, с киме се ти сада разговараш?“

„*Та, брате*, видим да си царски човек, к'о и сам што сам: војник!“ *одговори* граничар.

„Није тако, брате, него баш цар царевине саме!“

„Е, брајко, ти лажеш! Варај кога си и до сада варао, али мене, граничара, преварити не ћеш!“ — па привати плуг и пође даље орати.

Цар Јосип рекне на то граничару: „Стани, јуначе, дати покажем ко сам,“ па се раскопча, покаже царско одело, и велике двогубе крстове, а ордени се на прсима засветле, да не можеш од светлости у њих гледати.

Кад види граничар дивно у цара одело, мало се тргне, што му је рекао мало пре „лажеш!“ па клекне на земљу пред цара и рече: „Ако си доиста цар, земље господар, ја те лепо молим, да ми опростиш, што сам те мало час обедио крађом.“

„Да ти је просто и благословено, „одговори цар.“ Само да ми право кажеш, како ти можеш с једног ланца имаовине, без друге крађе осим дангубице кадикадашње, поштено живети па још и дуг одуживати и под камату давати?“

„Ја ти, царе, овде не могу казати, него ако је по милости да у село дођеш, па да ти покажем.“

„Оћу, брате! Дај води ме у село, да се разговоримо па после било како му већ драго!“

Граничар рекне сину да код плуга и волова остане док се он натраг не врати, па се с царем упути у село, казујући и приповедајући о јунаку Милошу Обилићу, о Краљевићу Марку и о неким сремским манастирима, које су могли догледати.

Цар Јосип једва је чекао да у село дође, да види, како граничар ради, да са ланца ораће земље поштено живи, па још да и дуг одужује и под камату даје.

Док се цар Јосип са граничаром разговарао, дотле је и стари онај министар, пратилац, скривајући се, из манастирског шљивика пазио куда ће цар и граничар, а цар је Јосип мислио и држао, да стари министар још једнако у ћелији спава.

У својском и озбиљном разговору мало по мало па цар Јосип са граничаром и у село дође. Како они у село, одмах с краја у трећи кућерак уђу. У дворишту пред кућицом затеку старца где на столици седи. Бела му коса по раменима попала, па кашљуца.

Како у авлију, граничар одма покаже цару старца и рекне: „Ето овоме ти дуг одужујем.“

„А ко ти је то?“ запита цар.

„То ми је рођени отац!“

„Па како ти отцу дуг одужујеш!“

„Ево овако! Кад сам мало дете био, отац ме је са матером држао, ранио, одевао и од свака зла бранио; ево сад он остари да радити не може, па му ја јело и одело готовим, те му зајам враћам.“

Јосипу је јако мило било, што се са таким разборитим граничаром упознао, па га запита даље: „А како дајеш под камату?“

„Ако је по милости да у собу уђеш, па да ти покажем.“

Уђоше обојица у собу и ту затеку уз пећ здраву као тресак граничарку: запрегла се великом преслицом па седи и преде, а ногом у колевци граничарче, сина, љуља, те га успављује.

Граничар рекне цару: „Ето овоме под камату дајем! Ово ми је по греху син, да опростиш моје и жене ми детенце!“

„А како то дајеш под камату?“ запита цар.

„Ево овако!“ одговори граничар; „ако Бог милостиви даде, да доживим старости те дочекам мог отца године, па не будем могао радити, тада ће мој синак место мене домаће послове свршивати и менека стара и јелом и оделом прихватити!“

Овај разговор беше мио цару те извади неколико лепи дуката, па пружи побратиму граничару рекавши: „Да ти није, брате драги, у разговору са твојим царом ни штете ни краће никакве, ево узми ово мало за сада дуката, па ако Бог да срећу и здравље, другом згодом и приликом ја ћу ти дати и више, само немој ни коме казати, бар за недељу дана, овај наш разговор.“

Граничар се зарадује томе дару царевом па ће рећи: „Не за недељу две дана, него не ћу никоме никада ништа говорити.“

„Не, никада, него за ове две недеље дана! Да ти је од мене царска воља заказана, ако видиш моје царско лице да ти је о главу,

ако не кажеш што смо говорили. Нека знаде свет како треба да ради, па по правди поштено да живи.“

„Нека ти је по заповести, царе господине. Ја ћу те послушати и подворити верно!“

„Тако брате! Сад с богом остај!“ рече цар одлазећи.

„Сретно царе! Сретан ти пут господару“ рече граничар и испрати цара, а сам оде на орање.

(Продужиће се.)

Књижевне белешке.

* „Зора“ из Беча послала је београдском певачком друштву рукописе за „Српски омладински календар за 1867. годину,“ да се у Београду печата. У тој ће књизи бити: I. Календар од г. 1867. за Србе сва три закона. — Родослов српских владара. — Белешке за обрт и промет (поште, вашари итд.) II. 1. Српски народ у г. 1866. Од одбора. 2. *Како ваља* неговати здравље, од Владана Ђорђевића. 3. Први појмови *о ваздуху*, води и земљи. Превео И. М. 4. Једна „питомица института,“ или ређаво васпитање, од Србољуба. 5. Мраз, киша, туча, од Бр. Н. 6. Хајка. Песма Радмила Лазаревића. 7. Година, чланак о календару, саопштио Иван В. Маринковић. 8. Народна школа и туђи језици, од Н. Вукићевића. 9. Око. Цртица о лепоме. По немачком, од И. М. 10. Крагујевац. Путничка црта од В. Ђорђевића. 11. Разговор свештеника с хришћанином о томе, да не ваља говорити срамне речи, од В. 12. Противу пијанства, од дра Ђ. Натошевића. 13. Парох Обрлин. Пример свештеника од дра Ђ. Натошевића. 14. „Словенска слобода.“ Из једног предавања „о књижевности и стању словенских народа“ од Мицкијевића. 15. Како ваља гајити стоку. Саставио Иван Маринковић. 16. С јадранског мора. Путничка црта по А. В. от (!) Бабо', од Владана Ђорђевића. 17. Ваздух у шталама, превео. Б. Н. 18. Ко подиже школу у очима народа, од Н. Вукићевића. 19. Краљевић Марко. Слика из народних песама по др. Каперу и Мацкијевићу, од Вл. Ђорђевића. 20. О усевској земљи. Једна лекција за недељошколце. Од др. Ђ. Натошевића. 21. Стари јади. Приповетка са села написао Бр. Николајевић. 22. Говеђа куга, по Мају, од Радмила Лазаревића. 23. Неколико речи о васпитању женскиња. (Из „Школ. Листа.“)

* Добисмо 1. број „Putnika“ што га у Карловцу двапут на недељу издаје Ђуро Кларић. Програм овога листа казује уредник у свом „Помоз' Бог“-у овако: „Ето домољубна путника, путујућег широм красне Југо-и Сјеверославије, иде а наздравља јуначкоме на-

роду у своме срдачан „Помоз Бог.“ Млађан „Путник“ никао је у Хрватској, дакле старославној слободној земљици, те је свикао бити пријазним, искреним и отвореним, и зато се са поносом као слободна птица отпушује у свет, да приповеда љубазној си браћи како но се борави у милом му дому, да разгледа стање осталих си премилих по мајци Слави рођака, да поучи млађе, да учи од старијих, а наипаче да расплоди узајамност и љубав међу једнокрвним Славенима, јер збиља: „Крв није вода!“

„Путник“ ће долазити сваке среде и суботе к својим пријатељима на вечеру, па и небио он чашћен печењем и по избор вином, као што у опште позната славјанска гостољубивост обичаје частити туђе путнике, придошлице, пришипетље, да се од њих после исмејавати даде, то ће он покрај сухе просенице и хладне водице каменитих врела приповедати својим вредним гостољубцима све, што би широм света чуо и видио, и то безпристрасно. Знао он, да ће га овај или онај подворити златоценим птичијим млеком и шампањцем, то неће наш „Путник“ никаковој части, нити икаквом пријатељству за вољу бити дволичњаком, то јест: неће се кретати ветром, да буде овде ово, онде оно, већ ће свакоме казати истину у брк, без да се осврће ма на што; посвадиће се за част народа свога са рођеним родитељем и братом — пак знао те ће одмах живот изгубити, јер је њ тврђа вера од камена!

Отворите дакле врата својих палача, соба и коморица своме „Путнику“, пригрлите га једни као синка, други као браћа свога; подајте му места код свога честитога стола, подворите га како узможете, само да не скапа од глади. Будите му пријазни, док је вредан ваше пријазности — а када се макне са своје стазе, кад га упознате издајицом и щепртљом, тада рините га преко прага свога да си кукавни сломијс врат, јер неби био вредан да живи!“

* Добисмо и 1. број „Vile“ коју издаје уредништво „Путника“ као прилог уз свој лист сваких петнаест дана на хрватско-српском и словенском језику. У том су броју: 1. Попратнице „Путнику.“ Песма од Ђ. Кларића. 2. Црногорац, од Ш. (Песма, штампана ћирилицом). 3. Словенци „Путнику,“ од Домољуба. (Словенским језиком.) 4. Борба Хрвата са Турцима за Сисак и Петрињу од г. 1591—1597. Уломак, из домаће повести од Фр. К-па. 5. Вражја ноћ. (Из списа неког стражмештра.) (Ћирилицом). 6. Поврачило. Повест из фантовскега живљења. (Словенски написао Људевит Томшић.) 7. Басна. Сељак и Змија 8. Бројаница. Од дра Ј. М. 9. Загонетка, од Симе З-ћа. — Сретно да Бог да и нашла што обилатије потпоре у југословенским крајевима!

Гласник.

* Српски ђаци, који се уче у универзитету у Монакову, склопише друштво међу собом и дадоше му значајно име „Завера.“ То је друштво утврђено на чисто демократском основу: поштујући једнакост и добру вољу свију својих чланова, избацила је „Завера“ из своје средине заједно с председниковим звонцетом и перо тајниково, а наумила је, да преко новина размењује мисли своје с осталим друштвима српским, и да износи дела своја на јавност, која је сваком послу најбољи судија. У друштву самом воља свију зауздава вољу појединога, који би био у питању каком непогодан. Право на слободну реч и радњу једнако је за свакога, а дужност је свакоме то, да ради према цели, која је изречена и обележена у закључењима свеколике омладине српске. Рад је са свим слободан, и управљаће се према занимању појединих чланова дружине. При томе ће имати та дружина поглавито на уму потребе нашега народа. Још је решила дружина, да путем изјава или посебних брошира исправља криве и изопачене мисли о нашем *народу*, које се у разним немачким листовима често појављују, и да *енергично* сузбија нападања на наш народ.

Да би се „Завера“ што већма крепила и напајала духом народ*ним*, решила је дружина састајати се по неколико пута у месецу ради забаве, на којој ће се уз гусле певати песме народне, у којима дружина налази најсилнији животворни дух нашега народа.

„Завера“ поштујући слободу свима народима, држи, да је право, да сваки народ без ичијег туторства сам собом управља. Сматрајући државни облик као нешто прелазно, а народ као вечито друштво, „Завера“ не признаје никакав државни интегритет, под којим се често подржава господарство једнога народа над другим. Значило би не познавати ћуд људску, а по томе и ћуд народну, кад би се веровало леним обећањима, која неки народи завијају у идеале о грађанској слободи и једнакости, само за то, да би лакше дошли до господарења над другим народима. У кога је сила, тај је свагда готов, да је на зло употреби. Наш век захтева, да се фактично политични народи распадну у своје стварне елементе, у праве народе, и да сваки народ у својој целини сам собом живи. Интегритету народа ваља тежити. Ни култура не даје право ни једном народу, да господари над другим, Сваки је народ сам свој „културтрегер“, сваки народ има с в о ј у културу, и што је једном народу култура, може другоме да буде пропаст. С тога „Завера“ жели, да се народ српски отресе свију туђих облика, који су му са стране силом наметнути, и да што пре усвоји старе наше народне врлине, као: простоту нарави и обичаја, неотступање од народних особина и љубав к слободи. „Завера“ жели да се свестраним

народним радом пробуди и подигне васцео живот народни у свима његовим особинама, како би се на тај начин могао ударити поуздан темељ српској народној култури, која би на скоро, основана на здравом темељу, добила јасне и особене облике, те би освојила достојно место у културном свету. С тога „Завера“ свим срцем пристаје на закључење уједињене омладине српске, по којем је сваки члан о младине дужан проучавати и неговати народни живот у свима гранама његовим. На име у политичном обзиру ваља нам се из свију сила старати, да би нам у свима слојевима народа нашег корен ухватила свест о слободи и јединству целога народа српскога, јер не дај Боже да нас суђени час затече неприправне и неосвешћене највишом и најплеменитијом свешћу народном.

И тако „Завера“ оглашује себе српском свету, шаље братински поздрав свима српским дружинама и ступа са свима у свезу на јавности. „Завера“ ће према својим силама да ради да оствари две идеје: јединство и слободу народа српског и оснивање српске народне културе.

Смесице.

* (Францускиње, Енглескиње, Рускиње, Немице и Српкиња.) Заставин дописник из Женева пише о разлици између Францускиње, Енглескиње, Рускиње, Немице и Српкиње овако: „Вредно је осим свега споменути Енглескиње, и одати правду „сребровласом Доситију“, који их је први нашао, да су сличне Српкињама. Но то је било пре — колико година? А да данас Доситије из гроба устане, тешко да би нашао, да су и Српкиње налик па Енглескиње! Ово су ти, брате, праве наше Гружанке, но никако и данашње наше крагујевчанке. Како им лепо стоји она седа коса на румене природне образе, чега сам се ја, и једног и другог, већ одавно зажелео да видим код Српкиња, које су у извесној струци хемије одкад, одкад остале народе претекле! — Францускињу, кад гледаш, рекао би, на струг је истесана: све јој је измерено, глатко и округло, и тело, и поглед, и кретање, и одело, и речи — једном речју, све мило и умиљато. Али у исти мах, све ти се то претставља, да је као цвет у стаклепој башти одгајено, те дотле може тако и да остане, докле је у стаклу и у добру, а чим ти дође помисао, да запиташ, шта би она радила, да на невољу спадне, одмах ти сумња одузима пола њене шаренкасте појезије и обајања. На против погледаш ли Енглескињу, сва је женско и опет јунак, што рекао покојни Андријевић. У сред богатих милина чисто јој видиш притајену одважност навике, која је готова, да се противу сваке не-

повољне судбе јуначки бори. Францускиња (и друге јој сестре, које њеном примеру сљедују) што год има, све ти износи на пазар, све хоће и да јој се види. Енглескиња на против гаји своје врлине као драгоцено цвеће за саму себе, оно није свету намењено, није на продају, оно је одређено на дар, и просуће се на онога, који га заслужи. Па какав начин у поступању с децом, какав у обхођењу са осталим светом! Погледај само овде у пансијону жене друге народности и Енглескиње! Рускиња сваки час има тек за ово тек за оно да опомиње и да кара своју децу, која н. пр. за столом ове или оне истине, или уображене непристојности чине. Енглескиња, рекао би, не обраћа пажњу на своју децу, и опет су јој уљудна, макар да нису ни мало у својој детињој живости стешњена. Кад их уче, кад ли их карају; или их никако и не карају? — Бог их свети зна! — Рускиња, као и Немица сваки се час са својом децом, па и с мужем, пред целим светом лиже и пљеска. Енглескињу још не видех да своју децу, а камо ли и мужа, пред другима цмаче, и опет бих рекао да су одношења Енглескиња са својима срдачнија, него одношења оних других. После ручка, вечере н. пр. све се Рускиње овде завуку у своје избе. А то чине *из* два узрока. Један је што су и оне одате нашем мушкарском пороку пушења, те не могу да жртвују за љубав друштва то своје задовољство, па да остану у одаји у којој се не пуши. А други је, можда, што овде нема ко, да им чини у друштву онај чампрас — диван, на који се њихов аристократки укус код куће навикао. Енглескиње на против после ручка изиђу у башту на састанак, да се могу поразговорити и са осталима, од којих су при столу раздељене биле; а после вечере све се искупе у салон за читање и забаву. Све ти то ту иде у безазленој и веселој шали и смеху, као да смо сви једна, и то српска, или старинска фамилија: весело и опет поштено, смерно и опет без запетости и укочености, пријатно и опет корисно. Ја кажем: благо ономе народу, који оваких жена има! и ја не бих никад желео српству, да има „великих“, али му желим од свег срца, да има правих жена. Докле је једноме народу оваких жена и матера, дотле ће свагда имати великих мужева, а то му је доста. Оваке су матере рађале Страхиниће, оваке љубе на бој испраћале Обилиће, оваке жене и матере подижу и данас црногорске орле — крилатиће, а наше данашње намазане и натронтане варошке кадре су само одгајити јектичаве лутке, и пошиљати мужеве своје — у место на бој — у луднице, или у банкротске апсове.“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ПОГРЕБНА БЕСЕДА ЈОВАНУ КУМАНУДИ преминувшему 21. Октобра, 1866 год. Говорио Чед. Мијатовић, секретар одбора трговачког и професор у вел. школи. У Београду, у државној штампарији. 1866. На 8-ни, 15. стр. Стоји?

СРБСКО-ДАЛМАТИНСКИ МАГАЗИН любитель просвѣте и народнога єзика за годину 1866. Издао на свѣт Герасим Петрановић консисторијални и М. Драговића Архимандрит. У Задру Печатня Демарки Роужиер. На 8-ни, 200. стр. Штампана су и имена предбројника. Стоји 60. н. а. вр.

УСКРСНУЋЕ БЛАЧИЋА БАНА. Приликом свечанога одкривања Нѣгова споменика у Загребу 4. (16.) Просинца 1866. спѣвао Ог. Утѣшеновић — Острожински. Народна књиготискарна Дра. Људевита Гаја у Загребу. На 8-ни. 4. л.

СВЕТО ПИСМО. ПЕТ КЊИГА МОЈСИЈЕВИХ. Превео Ђуро Даничић. Друго издање. 1866. Издање А. Рајхарда и друга му у Пешти. У штампарији Хорњанскога и Хумела у Пешти. На 12-ни. Стоји у платну 35. н. аустр. вредн.

НАУКА О ГЕОМЕТРИЈСКОМ ЦРТАЊУ с теоријом као приуготовно знање за геометрију у опште. За реалку кнежевине Србије. Од Д. Јовановића. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1866. На 8-ни, 2. л. 87. стр. са 21. таблицом са сликама за цртање. Стоји 14. гр. чарш.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге.

У.

САДРЖАЈ.

Ваздух који предишемо. (Продужење.) — Амба. (Из „Махабарате.“) (Продужење.) — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Књижевност: „Српски Летопис.“ (Продужење.) — Подлистак: Граничар Посавац и цар Јосип. (Народна приповетка.) (Продужење.) — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број [illegible] У НОВОМЕ САДУ 31. ЈАНУАРА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр, на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ВАЗДУХ КОЈИ ПРЕДИШЕМО.

(Свршетак.)

Озон по свој прилици није ништа друго, но оксиген у лепшој *хемичкој* чистоћи. Ову чистоћу задобије које од зрака сунчаних, које од електризма, а можда и другим поводом. У овоме виду много је снажнији, и много се живље са осталим материјама спаја. Између осталих његових корисних служба најглавније су: његово спајање са органичким често најшкодљивијим материјама, што се у ваздух дижу, па онда његове споје у земљи, од којих највише плодност земље зависи и беричетна рана за биља.

Озона има по свој прилици непрестано у ваздуху, али толишно мало, да се не може определити на меру. Највише га има зими, и на брдима, као и после сваке буре и грмљавине. Досад се дао осетити само мирисом. Од њега добије ваздух иза грмљавине ону пријатну дуву, као што се увек осећа и у оним собама, де се са електричном машином шта ради и повише електрицитета прави. Сва је прилика, да је и ова материја у ваздуху од далеко веће користи и важности по живот, него што се досад о њој могло дознати.

Друга материја што се у ваздуху начини, салитрена је киселина. Ње има у ваздуху за цело много више, него озона. Киселина ова позната је из обичног живота под именом љуте водице (шатвосер, шајдеваср). Она се састоји само из оксигена и азота, обе главне ваздушне материје. Свака муња, што небом севне, свака електрична варница учини, те се дуж њезине стазе помало од обе ове материје споји у поменуту љуту водицу, салитрену киселину. Па како силне муње ваздухом севају, и по врелим пре-

делима их сваки дан има, то је сва прилика, да и ове киселине непрестано у ваздуху има. Да ли је она за опстанак живота битно и необходно нуждна, то се још данас неда пресудити; само се из досадашњих опита толико знаде, да је има у ваздуху не само у оним врелим пределима, него и код нас, и да се кадкад толико много од ње начини, да декоја кишница од ње доиста кисела буде, и киселина је ова по живот и растење биља врло корисна. И то је дакле једна од оних материја, што је киша и роса из ваздуха спира, те биљу доноси врло снажну рану, која му се данју и ноћу високо у ваздуху непрестано готови.

Што се тиче оних материја у ваздуху које се на земљи праве, ту имамо споменути оне небројне паре и задаје различнога створа и састава који се непрестано од земље у ваздух дижу. Од биља и животиња, које све по смрти труну, и у томе се у најразличније задаје растворе, као и од оних небројних ватра, што изгору, оду најразличнији димови и паре све у ваздух. Неке од тих пара даду се по својем грдном смраду познати, ал' многе од њих нити се виде, ни осете. Из бара диже се особито кад их сунце прижеже тма најубитачнијих задаја, што сав околни ваздух отрују и навуку људма и животињама различне најубитачније болештине, а ти задаси нити се дају осетити, ни хемичким средством и опитом пронаћи и извидити управо шта су.

Окром тог има на земљи гомила огњених гора (вулкана) које у грдним масама загушљиве паре своје у ваздух просипљу. Силни и врели и други извори, као и небројне друге праване и вештачке хемичке радње и промене праве непрестано читаве гомиле различних шкодљивих пара и смрадова. Све ово диже се у ваздух, а ветрови и буре ухвате их, па на све крајеве света разнесу и са ваздухом измешају. Тако мора ваздух све те небројне паре и задаје у себе да прими, баш као што оно приме реке различну нечистоћу, па је доникле собом вуку, док се ова у гомили воде не разиђе и не изгуби, тврда тела собом вуче, док их ил' у свом дну не сарани, или на брег не избаци, или у непрегледно корито морско не однесе.

Од свију ових материја, што се овим начином од земље у ваздух дигну, вредно је споменути још а м о н и ј а к, који је по живот биља од големе користи. Свакоме је познат онај несносни задај и смрад, што се начини дегод стрвина која на влаги труне, и што нас из нечистих и мокрих коњских штала за очи угриза и дави. То је амонијак. И тога се по свој земљи прави и у ваздух диже, дакле има га увек у ваздуху више ил' мање, макар да није битни саставни део ваздуха. Можно је још и то, да се и а-

монијак као оно салитрена киселина у ваздуху начини сам, и онда га неби смели ни сматрати за случајну смесу, него за битни део ваздуха, што га природа сама у својем промислу и бризи за одржање живота биљу својим начином прави и држи.

Најпосле морамо споменути и ветрове, који у својем непрестаном витлању свакојаке прахове у ваздух дижу и ваздух кваре, а особито морске буре, које у свом беснилу морске таласе на грдним висинама о стене разбијају, и морску пену у вис у ваздух бацају и по ваздуху разносе, па у том и гомилу морске соли и других ствари преко највиших планина на суво избаце.

Тако има непрестано у ваздуху небројнајразличнијих материја које све около нас по ваздуху пливају и лете тако, да је неможно њиово мноштво и количину на близу дознати.

Нагомилавање ових различних материја у ваздуху морало би га за кратко време тако кроз и кроз искварити, да неби више ни једна животиња и ни једна биљка на земљи опстати могла. Али вода од облака, која оно непрестано доле пада, има ту велику дужност непрестано ваздух чистити, прати, умивати га; њезино је *определење*, да одржи све оне услове живота у својем природном току и мери, које она највернije извршује.

Колико се дакле на први поглед чини ваздух прост, толико има, кад се наближе разгледа, на њему сила страна, које заслужују да за њих сазнамо и да их посматрамо. Тако има још небројситнијих занимљивих погледа и небројразличних наредба, по којима је ујамчен размер његових главних саставних материја, па док само људи још боља средства пронађу, те још тање у њега гледати узуму, то ће се и најпоноснији дух мудрости наредбама и дивним лепотама природе са страхопоштовањем морати клањати.

**

АМБА.

Из „Махабарате.“

(Свршетак.)

„И најпосле са осмехом
„Он ми на те проговара:
„„У целоме белом свету
„„„Нема теби, Фишма, пара!
„„„Нек престане борба сада!
„„„Лепо си се показао!“ “
„Тако Рама; те је онда
„Лепу Амбу себи звао,
„И предамном и брамин'ма
„Овако јој беседио:
„„„Видела си, драга душо,
„„„Како сам се снажно бијо,
„„„Ал' бадава снага моја,
„„„Кад је јачи Фишма много.

„„А за тебе из све снаге
„„Чинио сам што сам мог'о.
„„За то, драго дете моје,
„„Моли Фишму ето сама,
„„Јер га нико неиадвлада,
„„Кад га није мог'о Рама!““

„Он је тако беседио,
„И ћутећи уздис'о је,
„А Амба му одговори:
„„Свршио си храбро твоје!
„„За мене си с њиме силним
„„Борио се снагом целом,
„„Ал' од њега нема јачег
„„У овоме свету белом.
„„И богови силни сами
„„Морали би пред њим пасти!
„„Ал' га опет молит' нећу
„„У беснилу моје страсти!
„„Та освета само гори
„„У мом срцу и у души;
„„Јер удају он ми сништи,
„„Моју срећу он ми сруши!
„„Ох, што несам човек само
„„ — Та ја мрзим слабост моју,
„„Па да смакнем тог јунака
„„У крвавом љутом бою!““

„Тако Амба беседила,
„Срце јој је пуно гњева,
„У грудима страшна бура,
„А из ока огањ сева.
„И ту за час скупи дрва
„ — Сваки јој се чуди, диви,
„Те потпали целу хрпу
„И у огањ скочи живи!
„И из плама жестокога
„Тек нам ово још изусти:
„„Смрт на Фишму, мог убицу!““
„И у муци душу пусти!
„И затим се Рама на брег
„На Махендру опет врати,
„А ја кући; те ту редом
„Све испричам Сађавати.
„И она ме задовољна
„Опет силно похвалила,
„И у целом граду моме
„Радост, слава свуд је била! —

„И тих дана баш некако
„Молио је Друпад бога:
„Место ћерке једне миле
„Да му сина да једнога!
„Па зато је многе жртве,
„Па и тада једну дав'о;
„А жени се својој милој
„Непрестано умиљав'о.
„На сваки јој поглед пази,
„Па је храни, па јој годи,
„Ал' кад дође час рођења —
„Девојку му опет роди.
„Али сада и царицу
„Напопадне страва нека;
„Јер је знала како сина
„Цар радосно жели, чека.
„Да ће бити гњева, јада,
„К'о тад славе и милина;
„Те му за то вако рече:
„„Добио си царе сина!““

„А цар силан кад је чуо,
„Обрадован јако тиме,
„Славу слави, жртве гради,
„А Сихандин да му име.
„И к'о мушко да је збиља
„Одране га и обуку,
„И код Дроне с другом децом
„С оружјем је вешб'о руку.
„А кад дете већ одрасло,
„Женио би бабо сина,
„Те му проси царску ћерку,
„Из туђине, из даљина.
„Хиранъварма, цар Дасарнски,
„Вес'о га је дочекао,
„И његову лепу ћерку
„За љубу му сину дао.
„И ту одмах још код цара
„Прославише славне свате.
„Те се онда у Панчалску
„Са невестом лепом врате.
„Али ево сада јада,
„ — Превара им ту докона,
„Јер невеста сада дозна, —
„Да је муж јој, што и она,
„Те дојкињи својој старој
„Застиђена све изјави;
„А љутита, гњевна ова
„Њеном оцу опет јави.
„А кад царе и то чуо,
„Кроз срце му гром пролети,
„Те подиже силну војску

„Да се цару с тог освети.
„А пре тога још гласнике
„Посл'о му је брзо своје, —
„Са поздравом: „„Чекај, царе,
„„Што превари чедо моје!
„„Ту срамоту — срам те био!
„„Може само крв опрати,
„„На мегдан ми с тог изађи
„ Храбро ћу те дочекати!““

„А кад Друпад речи чуо,
„Занемио од стра таки,
„К'о на делу непоштену
„Ухваћени кривац каки.
„И тек што је мог'о рећи:
„„Верујте ми није тако!““
„Брже оде жени својој
„И уплашен поче 'вако:
„„Јели жена наш Сихандин!
„„Кажи право, сунце моје!
„„Јер с' тог на нас Хиранъварма
„„*Силну војску* подиг'о је.
„„*Кажуј брже*! Неоклевај!
„„Јер смрт хладна већ нас гледи!“

„И царица тад му редом
„Сву истину исповеди.
„А он брже боље скупи
„На договор саветнике,
„Где закључе: да град бране
„Од те војске, од велике.
„Ал' краљица опет поче:
„„У нужди је бог најближи!
„„Њему жртве и молитве
„„За то царе силни дижи,
„„Па ће можда силан дати,
„„Да се лепим измиримо.
„„О, та он је милосрђа
„„На патнике увек им'о,
„„А сети се после, царе,
„„Да је заман наша снага.
„„Што тек онда вреди, кад је
„„С њоме милост божја блага.““

„Тако они беседише
„У теретном јаду своме,
„А Сихандин уздисаше:
„Ја сам узрок свему томе!
„Те да дође себи главе,
„У пустињу једну оде,
„Где ослаби и малакше
„Без одмора, јела, воде.
„И ту Јакша*) Штуна беше
„А богат је и благ био,
„Те кад спази Сихандина,
„Овако је беседио:
„„Срцу ми је тешко било,
„„Кад те спази јадну тако,
„„Реци шта је, можда могу
„„Помоћи ти, јадној, како!““
„А она му одговори:
„„Немож' мени ништ' помоћи!““
„А он опет: „„Реци само,
„„Па можда ћу ја што моћи.
„„Ја Куверу славног служим,
„„Могу многе даривати;
„„Ишти за то што ти треба,
„„И теби ћу радо дати!““
„И ту сада силном Јакши
„Потужи се Сихандина:
„„Ништа неби хтела више —
„„Но мом оцу само сина,
„„Јер цар силан Дасарнаски
„„Са војском се на нас диг'о,
„„Да нас збрише све са земље,
„„Да погуби, ког би стиг'о,
„„О па зато ја те молим,
„„Сачувај нас од Гухјака!*)
„„Мене, мајку и мог оца,
„„Од душмана тако јака!
„„И пре него што још стигне
„„У мушкоме, о, претвори!““
„И Штун дуго, дуго мислећ'
„Овако јој одговори:
„„То би могло, душо, бити
„„И несрећа моја лако;
„„Но опет ћу теби зато
„„Учинити, ал' овако:
„„Да за неко време само
„„Примим за те лице жене;
„„А међу тим човек опет
„„Да ти будеш место мене.
„„Тако можеш онда себе
„„Од пропасти избавити,

*) Јакше су слуге Куверове, бога богатства
**) Гухјака друго име Јакшино.

„„Тако може и твој отац
„„И мајка ти срећна бити,
„„Па ако ми дакле хоћеш
„„То све тврдо обећати:
„„Мужанство ћу ево одмах,
„„Драга душо, теби дати!““
„Тад весело она викне:
„„О, тако ми вере моје!
„„Како с' врати Хираньварма
„„Повратићу теби твоје!
„„Ја ћу радо бити опет
„„Оно, што сам још и саде!““
„И Штун тако жена поста
„А лик мушки њојзи даде,
„И Сихандин сад се вес'о
„Брже боље кући крене,
„Те с тим гласом обрадује
„Родитеље забринуте!

„Но међу тим цар Дасарски,
„Кад је дош'о већ до града,
„Брамина је једног посл'о
„К'о гласника цару тада.
„Цар га прими с' поштовањем,
„И једно му да говече,
„Али овај презирући
„Овако му само рече:
„„Кров моја ти уста, царе!
„„Хираньварма вако збори:
„„О Друпаде, хрђо једна!
„„Од најгорих још си гори!
„„Ти си срамно преварио
„„Мене, цара и ћер моју!
„„Зато с крвљу опрати се
„„Мора, царе, то у бој у!““
„Тако брамин, гласник царски,
„У савету прети, кори,
„А цар опет с поштовањем
„Овако му одговори:
„„„Ја сам чуо што си рек'о,
„„„И чудим се јако томе,
„„„Но одговор ја ћу одмах
„„„Но гласнику дати моме!““
„И с поздравом овим милим
„Посл'о му је тад брамина:
„„„Превара је, силни краљу,
„„„Што говоре за мог сина!
„„„К'о пријатељ дођи с тога
„„„На братинске моје груди,
„„„Ман' се претње и освете —
„„„Са срећнима вес'о буди!““
„Чудо снађе цара на то,
„Те гласника шаље ћери,
„Да је лита за истину.
„И збиља се сад увери;
„Јер ћерка му вако рече:
„„„Он је човек драг и мио!““
„И цар нато цару оде
„С њим се братски измирио,
„А над свима волео је
„И поштов'о Сихандина,
„На дар му је покор дао
„Злата, коња и робиња.

„И тих дана баш је светом
„И Кувера путовао,
„Па кад дође у пустињу
„Где је Штуна живовао,
„Опази му кућу сјајну,
„Чисту лепу, уређену,
„Напуњену са мирисом,
„Са бисерјем искићену.
„И то беше богу мило,
„Те је пратњи беседио:
„То је лепо! Али незнам
„Где би он то данас био!

„„„Он је дао своје лице,
„„„Леној ћерки цар Друнада,
„„„Па к'о жена да изађе, —
„„„Он се стиди од вас сада!““
„Тако један слуга рече,
„„Ал' кад чуо то Кувера,
„На слуге се своје гњевно
„Громним гласом сад продера:
„„„Довед'те га амо брже!““
„И Штуна ти дође ома,
„„У земљу је ваздa гледо,
„Стидео се као мома.
„„„Запорест је моја силна,
„„„Твојом ногом погажена!
„„„С тог ће она увек човек
„„„А ти опет остат' жена!““
„Тако Штуну бог прокуне,
„Ал' га опет помилов'о
„На молење других Јакша, —
„Те му рече онда ово:
„„„Кад погине Сихандина,
„„„Бићеш опет што си био!““
„И тад' оде; а Штуну је
„Невеселог оставио.

„И када се Хиранъварма
„Царству своме опет врати:
„Сихандин је дош'о Јакши
„Да му дано сад поврати.
„И поштење Сихандина
„Радоваше Јакшу јако,
„Те утешен тим тренутком
„Проговори њему 'вако:
„„Бог Кувера беше овде,
„„И он силан проклео ме,
„„Да у стању том останеш
„„А ја опет у овоме.
„„Иди зато, буди срећан!
„„То с' променит' неда више!““
„И њи двоје ту се лепо
„И братински опростише!
„А по граду и по царству,
„Свуда радост, свуда слава:
„Да бог живи Сихандина!
„До неба се ори плава.
„И тако сам ето теби
„Дурјоцана каз'о сада
„Како с' ћерка препороди
„Силног цара Каси-града.
„И тад како од девојке
„Она мушко опет поста,
„И случајем, срећом њеном,
„Како човек увек оста.
„Али ја сам силни дари
„Свечано се заветов'о:
„Да с' са женом борит' нећу,
„Па знајући добро ово:
„Ја у боју зато, царе,
„Избегавам Сихандина,
„Кад на мене бесно јурне —
„Друпадовог милог сина!“

Сима Поповић.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

Млада девојка ману главом тако, да се то могло и за одрицање и за потврђивање тумачити, зато мати слежe раменима нестрпљиво и по свој би прилици била опет из нова започела, да није дон Франциско с изразом уверења рекао: „Да, да, тако ће бити, мора да је тако. И сад се добро опомињем велике ториде*) пре две године, на којој је цео двор био, кад је његово Величанство дотичном лидиадору (борцу) почасни поклон дало, а придворне даме злато у мараме везивале и доле бацале, и свима се допало, кад је млада и лепа војводкиња Манфредија свој драгим камењем искићен чешаљ из косе извадила и доле бацила, а несретни тореро тако слободан био, да га је као оружје за појас заденуо — **sangre de Dios!** То беше славан дан.“

„Па тај усклик, та радост лако се даје појмити,“ рече каноник, „и борба та, што човека узбуђује, што му крв из срца у образ тера и дисање загушује, радосни усклици хиљадама гледалаца, заносна свирка, сјајна кавадриља (чета) са својим кампеадорима, са својим лаким бандериљерима дречеће боје, перјанице, што

*) Борба с биковима, то што и корида. — Прев.

се вију на мулама (мазгама) са позлаћеним уздама, све бешња радосна вика скупљена света, опасни случајеви за време игре, који човеку кадкад крв у жилама следе — уз то дување и рика тора (бикова), рањени коњи на земљи се бацакају, прах се подигао, сјај богатих аљина и црвених огртача у кампеадора. Па све је као нека пирамида, која у врх иде, да тамо горе на врху последњег борца, Еспаду, у најдивнијој храбрости покаже; или изгледа као каква предигра, у којој је све тако удешено, да главну особу игре, која се још и у драму преврнути може, боље осветли — па како би се онда могли чудити томе, да за лидиадора сва узбуђена срца у плашљивом очекивању куцају — код људи, ако је као храбар и окретан на гласу, а код женскиња, ако је још поред тога и угледан момак, као сењор Естеван — или дон Естеван, као што га воле овде онде да називају, јер његова куадриља говори, да је он исто тако од добре старе племићке породице и готске крви као и Гусманови или Мединови што су.

За време целог последњег разговора међу Паулом и Фернандом, као и између њихових родитеља и ујака или каноника, млади је лиценцијат врло мирно и красно наранџу једну ољуштио, преломио и лагано појео и изгледаше као да не пази баш особито на њихов разговор; само кад Бартоломео онако живо приповедаше погледа горе, и његове очи, које сад на приповедача беше упрво с јасним интересом, светлише се и сјајише неколико тренутака исто онако ватрено као и пре, кад је Паулу посматрао.

„Ујак има право," викну Фернандо одушевљено, „и ја знам, да се човек да занети, само не треба да тако јако у очи пада, па још поред свега тога кад оће да одриче."

„Ја несам никад ништа одрицала," рече Паула тако тихо, да јој нико речи није разумео, а брат, сматрајући их као признавање на његова пребацивања, дода као ублажујући је: „И за цело је био то узвишен тренутак, кад је велики Мендовија на сред ступио уз бурну свирку, поздрављен хиљадама хиљада веселих усклика: **Viva el currito Mendovia, el mas sandunguero de los la tierra de Dios!** — Живео љубљени Мендовија, најомиљенији у божијој земљи! А други опет викаху: Живео мач Сида Кампеадора и моћ дон Хуана Чакона!

„Па какав је то леп човек тај Естеван," рече канопик некако особито очима жмирајући — „не игра ли се с најдивљим биком као мачка с мишом. Сећаш ли се још, Франциско, како је уз њега бесни бик пролетио, а он му се тако вешто уклонио и лепо окренуо, да му је бик мараму из џепа рогом извукао?"

„Да, да, па онда оно други-пут, кад је између тора и да-

сака (las tablas) допао како је живот свој најчудноватијим скоком salta sobra testuz избавио, кад је врло окретно као играч у опери ногу бацио бику међу рогове па преко њега скочио.“

„Њему никад нетреба качетеро*) јер кад он руку пружи и тора врхом свога мача додирне, куцнуо је последњи час и најдивљем зверу, и одма као громом погођен падне к његовим ногама.“

„А кажу, да није ни суров, као многи од његовог заната. Са својом куадрињом меша се само при упражњењима, у којима савесно учествује, да би их поучио, а иначе избегава дивљи лидијадорски живот.“

„Па осим тога је и из добре племићке породице, а под тим на сваки начин и то разумем, да може бити женскиња, којој срце јаче бије, кад тореадор на среду ступи.“

„Тако је, ал' не могу то себи да растумачим,“ рече дон Фернандо.

Лиценцијат је био наранџу појео, затим нежне беле прсте своје марамом обрисао, па онда проговори својим меким умилним *гласом: „Никојег* хришћанина не ваља презирати, па ни лидијадора; али ма био и од старе готске крви, зато му ипак занат није *бољи од* комедијаша и цигана, што по свету лутају. Јел'те, стриче Бартоломео?“

„Што се ти тога начела држиш, мој сине, мени је поњатно. Кад сам сам ја млад лиценцијат био, исто сам тако мислио, али су ми сада мисли са свим друге, те с тога вам морам исповедити, да је после тако доброг ручка наш разговор нешто потежак и сувише озбиљан постао. Мени би се већма допало што лако, весело,“ дода својим јасним продирућим гласом, „кад би тамо преко која од наших хувенсита хтела још једном да удеси:

Tango vos el mi pandero!

Погледајте само красну ноћ, зар вам не изгледа, као да са својих хиљаду очију зачуђено пита, како ви ту можете лупати главу о стварима, што су од вас далеко, у место да се лаћате онога, што вам је најближе: свирке и игре?— За то још једном:

„Tango vos el mi pandero!“

И услед овог позива зачуше се сад из зелених џбунова најпре уводни звуци гитаре у брзом такту, а затим запева пријатан је-

---

*) Кратак, широк мач; а овде означује човека, коме је при таким борбама дужност, да с таким кратким, широким мачем са свим убије бика, кога је прави борац (тореро) ранио, или га није са свим умртвио. — Прев.

дан глас једну од оних простих меланхоличких песама, уз које се тако добро даје играти кад кастањете у брзом и сигурном такту јако зујећи и у згодно време упадну.

„Оћемо л' Болеро, сењорита (госпођице)?“

„Боље Фанданго!“

„Ко ће да игра?“

Паула је за то време опет једну цигару начинила, а није ни црте на дицу променила или тако шта учинила, по чему би се могло помислити, да јој и на ум пада, да у весељу осталих младих људи учествује, и кад јој мати тихо но изреком рече: „Надам се, да ћеш се сад твојих неразумљивих сањарија манути и као кћи ове куће добар пример дати,“ — одговори она слежући раменима и презриво: „Ви би, мати, вальда хтели, да ја започнем играти Фанданго, а с киме, ако смем питати? — Несу ли већ сви играчи натраг отишли?“

„Јер нико не ће без нужде да се труди и тебе узалуд да позива.“

„Е, па за то ме оставите и ви на миру. Кад немам играча, не могу ни играти — јел'те, ујаче?“ окрену се младо девојче канонику.

Смешећи се погледа јој овај у сјајне очи и на образе, који су јој од зле воље мало поруменели, па разумним погледом себе мерећи рече: „Штета, Паулито, што ти се ја понудити не могу. Ej, да ми је каква сењорита од прилике као ти пре двадесет година дошла!“

„Али ви сте, ујаче, тада већ свештеник били.“

„Болеро или Фандандо играти није грех, и мој положај би ме данас слабо задржао, кад би онако млад и окретан био као тамо онај наш лиценцијат дон Руис.“

„Млад — то је истина,“ рече млада, лепа Шпањолкиња, и дода с отвореном горњом усном, „али окретан можда је некад био, но својој црној одећи за љубав све је заборавио.“

„Мислите л' мене, Паулито?“ упита је будући свештеник, као из дубоких сањарија будећи се.

„А да кога другог“, рече каноник — „но заиста би штета била, кад би она имала право и да си ти све заборавио. Тако ми сан Хага, кад се сетим, како си ти још пре неколико година на дан дел Корпуса *) у твом племићком оделу с осталима пред великим олтаром играо, и то тако играо, да си благонаклону па-

*) Брашанчево. — Прев.

жњу сењора арцибискупа на се обратио, не поњам, како би могао све то за неколико година заборавити.“

„Несам се вецбао тио (стриче)!“

„Није него још шта, неси се вецбао? Кабаљеро један твоје крви, ка томе млад човек, не треба, и ако је свештеник, да изиђе из реда.“

„Па покушајте мало, дон Руис“, рече Паула смешећи се.

„С вама, сењора?“ запита лиценцијат с особитим изразом у очима.

Неколико трењутака остаде му одговором дужна, за тим се нагло подиже, обухвати свој вити стас нежним ручицама, и у куковима љуљајући се одговори: „Ради противности, оћу, дон Руис, ако ви оћете. Шта играте ви најрадије: Болеро или Фанданго?“

„Право сине мој,“ повика домаћин, „но за младог свештеника боље приличи Болеро. Је л' тако, дон Руис?“

„Тако је, и ја тако мислим“, одговори лиценцијат са спуштеним очима, давши својим речима израз необичне смерности, „али ако *би сењора* радије —“

„Фанданго играла?“ прекиде га Паула брзо — „на сваки начин радије га играм — у опште ја само Фанданго играм!“

„Оће ли се и то пристојати?“ питаше брижно дон Франциско каноника, на што му овај одговори: „А зашто не, овде смо своји, но ако би дон Руис, ма да није грех за свештеника, кад игра Фанданго, поред свега тога сутра какав терет на својој савести осетио, купиће за неколико мараведа*) једну булу де композисион, а добиће је јевтино.“

„Шта је то Була де композисион?“ питаше једна већ постара домаћа пријатељица, што поред доње Леокадије сеђаше, и која се досад само толико у општу забаву мешала, што је, док јој се супруг с особитом марљивошћу ручку одао, с једним младим човеком, који према њојзи сеђаше, чезнеће погледе измењивала.

„То је опроштај за сваки грех и у декојим случајевима може и само дејство проклетства уништити.“

„И стоји?“

„До сто мараведа.“

„Који се новац по свој прилици употребљује на благотворне цели?“

„На сваки начин,“ одговори каноник, а за тим слатко пре-

*) Шпански новац од бакара. Од прилике три мараведа иду у један наш новчић. — Прев.

вуче своју дебелу руку преко аљине од најтеже свиле — „но само напред, дон Руис! немојте да нас осрамотите и позајмите тертулији*) сјајности и живота.“

„Кад бих могао,“ одговори лиценцијат и подиже се лагано, а за тим рече слежући раменима, „особито у мојој дугачкој аљини.“

„Право, сине мој, свуци ту аљину; ја узимам сву одговорност на себе, а ви тамо остраг свирачи и певачи, одите мало ближе и удесите најбољи фанданго, што га знате!“

„Оће л' то баш збиља да буде?“ питаше Паула и тражаше очима свог играча, кога је међутим натраг у врту нестало.

Сад се зачуше оданде звуци гитаре и звека пандера све ближе и ближе, а уз то зујаше кастањете тако примамљиво, пуно такта, и ларме, да није требало вреле крви паулине, па да своје вито тело из кукова извије и за добар палац нарасти, и да својим кастањуелама**) од беле слонове кости особито вешто лупа, а при том гледаше около себе отвореном горњом усном: **Vista ciega, luz oscura.**

А де јој је играч?

Сад се зачуше нежне девојачке руке де весело пљескају, а из густог лавровог џбуна у крају дворишта појави се играч један. — Беше л' то дон Руис? Бар његово лице и лик беше, но како промењен; он је миг каноников на своју корист употребио, па је тамо у крају своју дугачку, црну одећу скинуо, а у место ње красне гамаше (чарапе), дон Францискову аљину и сомбреро (шешир) узео, и тим је из стидљивог и неокретног лиценцијата тако потпуно млад и леп махо***) постао, да је Паула и нехотице своје кастањете оставила и њега са изразом дивљења и шта више допадања посматрала, те рече: „Давно је већ како вас несам таког видела, дон Руис.“

„Па сте ме у том са свим и заборавили, Пауло,“ одговори он меким гласом, но одма за тим дода весело и с поносом, „даље са свима успоменама, нека отпочивају с мојом црном одећом!“

При том лупаше својим кастањетама тако силно, да се друге ништа несу чуле, и чињаше ти се као да два туцета кастањуела чујеш.

„Фанданго — Фанданго!“

Фанданго се започне. То је игра, за коју си ти драги чита-

---

*) Тертулија значи вечерња забава. — Прев.

**) Исто што и кастањете. — Прев.

***) Махо се зову млади људи обично из нижег сталежа, који се како у одећу, тако у говору и у целом свом понашању јако размеђу.— Прев.

оче, за цело доста слушао, и коју си можда и видео на баловима и у позориштима како је играју лажни и прави Шпањолци и Шпањолке; али ма да су ти је још тако истинито, тако умилно, тако живо изводили, ипак је са свим друго нешто, да си је оне топле ноћи у дивној Севиљи гледао, осећао, чуствовао, ону игру, у којој, као још и у другом чему, почетник учитеља превазилази, де младо срце пуно ватре и љубави у узбуђености проналази кораке, окретања, потледе разашиље и за њих друге добија, које нико не може научити, која као дивна каква заносна мелодија међу прстима виртуозовима постаје, за овај тренутак задахнута, за онај опет заборављена — светлост муње — цветни мирис што само прође, па га нестане.

Ми још несмо заборавили једну таку дивну слику, још нам живо у памети стоји; но да би и теби, драги читаоче, нешто појма о томе дали, морамо се послужити речима једног Шпањолца: Ко би могао Фанданго описати?! Играч и играчица лете једно другом као растављени драги, који су се дуго време тражили, па се сад нашли. Но усред тога лета застану, плашљиво се напред нагну и грациозном мимиком издају своју најуспаванију чежњу, најватреније жеље: изгледају као у земљу да су укопани, непомични, заборављају на себе и на свет. Оркестар засвира, а они се усхићено пробуде из заноса с раширеним рукама. Што јача свирка, тим и страст смелија, кретање живље, мимика пунија значаја. Она постиђена бежи, он је молећи гони, сад погледе једно другом дубоко у очи, сад су им опет погледи на земљу упрти; пригибање и сагибање, окретање и љуљање и лебдење је мимична свирка. Све драži женске лепоте и мушке снаге указују се у неизцрпљивој разноликости. Играчи су у небу и у одушевљењу су заборавили и на себе и гледаоце, који опет у мислима с њима заједно играју и ватреним погледом, усколебаним грудима и узбуђеним срцем и најмањи покрет њихове фантастичке игре прате. Па ипак у свим тима чудним покретима и корацима у Фандангу, које занетост романтичке страсти ствара, нема ни трага од простоте, ни најмање сенке од грубе разблуде. Зачуо се тајни глас срца, језа ти је кроз живце прошла, ал' у сред те занетости је душа чиста. остала . . . Само што после тога играч не би желео с другом којом ван својом првом играчицом да игра. Обоје осећају да их нешто једно другом привлачи. „Како је лепа била!“ мисли он у себи. — „Како је умилно погледао!“ говори она у себи.

Ево сад су свршили. Каноник пљеска издашно, и неколико туцета руку и ручица нашло се у послу, да лепоме пару своје одобравање покажу, као да су у позоришту.

„Ole, ole, salero!“

Паулино се око светљаше у блаженој занетости, она дисаше дубоко и тешко, стискаше своје беле зубе и кршаше своје мале руке, као да би хтела неки тешки бол или велики гњев да угуши у свом срцу, које бурно куцаше. И заиста мучише њу обе те страсти.

„Ole, ole, salero!“

Сада се хтеде ладним једним равнодушним погледом од свог играча да опрости и поругљиво да му рече, да буде тако добар, те сад са црном својом одећом прави свој лик по ново на се узме — јест, била би учинила то, да је он ма само и најмање изазивајући поглед на њу бацио. Али кад га пред собом виде у намери, да се учтиво и као увређен похвалама са лепих усана смерно натраг повуче, баци пламен један поглед около себе, одговори са новим, бурним салеро! као каква доња дел театро*) дубоко се поклони и пружи своме играчу руку, да је одведе за кулисе — овде за густо грање од наранаца, лаврова и граната.

Ту беше мала једна клупа, на коју се угрејано, јако узбуђено девојче баци, рукама лице покри и силно плакати стаде.

Дон Руис стајаше пред њом, дуго је и озбиљно посматраше не проговоривши ни речи.

Доста је потрајало, док је од тешка плача и јецања коју реч промуцати могла, и онда проговори испрекидано неколико речи врло тихо ал' ипак са страховитом ватром: „Ти знаш, да сам ја била ладна спрам тебе, Руис! Могла сам те видети де долазиш и одлазиш, па ништа несам чуствовала — да, била сам равнодушна спрам тебе — о тако равнодушна — — сад те мрзим.“

„Морам тиме задовољан бити, Паулито,“ рече он после подужег времена, али кад ми то баш сад кажеш, тим радије примам као заслужену казну.“

„Гризе л' те савест за то, што си уопште играо?“ упита га страсним гласом — „о ако је тако, узимам натраг моју реч, јер не бих рада била, да ти унутрашњу муку ублажим. — Јест, рекла би ти, љубим те Руис, кад бих уверена била, да ће ти речи те у срцу жаоку оставити, која ће те на веки несретним учинити.“

„Не би веровао, Паулито,“ одговори он тако мирно, да тај његов глас страшно одударaше према ватри њезиних речи, „ти ме не љубиш и неси ме никад ни љубила.“

„Зацело не, зацело не,“ насмеја се она гласно и подругљиво, — „јер да је шта у ствари од тога, заиста не би с тобом играла.“

*) Глумица. — Прев.

Он ману лагано главом и дубоко уздану, али тако, да она није ни видела ни чула, јер чисто му севаше пред очима, кад на игру мало пре помишљаше, када чисто осећаше, како му је у загрљају летела, како га је севајући оком скоро спалила, како јој врело дисање беше и како јој се по каткад младо тело у рукама његовим задрктало и потресло под глатком атласком аљином.

„Сад дакле, кад се игра та свршила," рече дон Руис после подужег ћутања, – „допустите ми, да се натраг вратим, да не би још већи грех себи на душу натоварио, кад би, т. ј. још дуже у овом оделу остао, које ми не приличи."

„У томе имате заиста право," одговори Паула нагло се разабравши, и охоло уздигнутом горњом усном се усиљено насмеши — „водите ме, да не би коме шта у очи пало, натраг у друштo, ако вам је воља."

„Лице вам је угрејано а очи вам пливају у влажном сјају," — рече он мирно, озбиљно и благо.

„Разумем" викну она нагло се подигнувши, — „идем горе у моју одају, да имате кад вашу црну одећу навући, која вам је *тако омилела*, јер вам ћуди приличи, и да неби дон Бартоломео *добио* прилике да чини пакосне примедбе, које би вас јако вре*ђале*. **Addios** (због ом), дон Руис!" настави мало за тим и пружи му с неким усиљавањем своју малу руку — „покрај свега тога хвала вам на игри, ал' не могу пропустити, да не изречем на сваки начин празну жељу, да ипак не би желела крива да будем ради великог греха, који сте учинили."

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Српски Летопис за годину **1865**. Година XXXIX. Књига **110**. Издаје Матица Српска. Уређује А. Хаџић. У Новоме Саду, брзотинском епископске печатње **1866**.

(Свршетак.)

V.

Пето место у овом Летопису заузима: Животопис нашег опште познатог вештака Корнелија Станковића, што је написао његов пријатељ Ф. Демелић.

Ми Срби слабо ценимо и поштујемо наше велике људе док су они живи и раде о срећи народа свога, шта више ми их че-

сто гонимо и старамо се, да на сваки начин спречимо успех њиховог општекорисног рада; а кад њих нестане међу нама, онда ми сви из гласа жалимо и оплакујемо велики губитак, који нас је снашао. Таке су судбине били сви наши велики људи, па готово таке је судбине био и наш велики вештак покојни Корнелије Станковић. То је жалостан доказ нашег друштвеног живота; то је доказ, да ми још стојимо на ниском степену умнога развитка. Али бар по томе што ми умемо да ценимо велике људе по смрти њиховој, ми се уздамо да ће сваки Србин радо прочитати овај животопис покојног Корнелија Станковића, да ће сваки желети да се из ближе позна са животом тог великог вештака у музици, какав се досад није међу Србима јављао.

Ми благодаримо г. Демелићу, што је описао живот тога племенитог Србина, који је мало живео, али много привредио роду своме. Али жалимо што је г. Демелић више обраћао пажњу на дела покојног Станковића, него на оне прилике, у којима је он живео и које су имале утицаја на развитак његовог стварајућег духа. Дела Станковића остаће вечно у народу српском и наћи ће код потомства још боље поштовање и достојнију оцену него код савременика. Али његови пријатељи, који су с њиме живели, треба да сачувају за потомство и све црте његовог приватног живота.

Кад би се подпуно описао живот покојног Корнелија и кад би се показале све оне прилике, у којима је он живео, можда би се онда и о њему могло казати то, што је рекао о себи велики појета руски Державин. Он је казао да су на њега имали највише утицаја: „Природа, нужда и враги.“

Нека сваки пријатељ нашега вештака учини толико, колико г. Демелић, па ћемо онда имати подпуну биографију тог честитог Србина, кога ће спомен вечито живети у народу српском.

VI.

Шесто место у Летопису заузима: „Једанаесто коло српских народних пословица.“

Ко би хтео изучавати дух народа српског и ценити његову способност за цивилизацију по нашој вештачкој или писменој књижевности, тај би дошао до погрешног закључења; јер наша писмена књижевност још је врло нејака, нема готово никакве самосталности и по томе неможе бити веран представник народног живота. Али ми имамо народну или устмену књижевност тако велику и можда већу него икоји други народ по којој се може верно судити о способности српског народа за цивилизацију; јер

она је самостални производ општенародног духа и потоме прави представник његов. Ту устмену књижевност састављају наше народне песме, приче и пословице, и то је најважнији материјал за изучавање нашег народа и његовог умног развитка. Ето по чему се ми радујемо, кад видимо да Матица Српска пријежно прикупља тај драгоцени материјал и у свакој књизи Летописа штампа по једно коло српских пословица. Ни у чему се тако неогледа практични дух народа нашег, као у његовим пословицама; практика је та тако велика и обилна да даје човеку науку за сваку прилику.

VII.

После ових чланака, које смо споменули, долази пространи извештај о стању Матице Српске и њеном раду. Ко жели ближе познати како морално тако и материјално стање Матице Српске, томе препоручујемо нека прочита тај извештај из кога ће подпуно сазнати и једно и друго.

Затим долази кратак преглед о стању и раду осталих словенских друштва, која су позната под именом Матице. За тај *преглед ми* смо врло благодарни уреднику; јер нама је Србима одвећ потребно знати у каквом се стању умнога развитка налазе данас наша остала браћа Словени и каквог је правца њихов књижевни рад.

На послетку долази позив Матице на народ српски, у коме она тражи од народа свесног саучешћа у раду своме.

Ово је укратко садржај Летописа, који је за 1865. годину штампан. Садржај је важан и разноструčан; он може задовољити сваког, ма он на каквом степену умног развитка стојао. Истина, у овоме се још неогледа сав рад матичин, јер она поред Летописа издаје и лист Матицу, а штампа и засебна дела; али се у томе огледа правац њеног рада, а ми то највише и ценимо. Као што смо видели, она расправља така питања, која су врло важна за науку и која имају савременог интереса за публику; расправља та питања научно, и што је поглавито у такој форми, која је приступна нашој читајућој публици. Више се за сад неможе тражити од српског књижевног друштва, но што Матица ради, само се може желети да она добије још већи полет, да буде права Матица српска, која ће не само руководити народ свој на путу његовог умног развитка, већ која ће га и довести до истинске образованости. А она ће у томе и успети, ако буде чешће подмлађивала своје силе свежим умовима млађег нараштаја.

А. Васиљевић.

ПОДЛИСТАК.

Граничар Посавац и цар Јосип.

(Народна приповетка.)

(Продужење).

Тек што цар у воћњаке манастирске уђе, ал' министар, царев пратилац, пред граничара: „Добро јутро, јуначе!“

„Дај Боже, господару!“

„Је ли то с тобом сада цар Јосип говорио?“

„Да, баш сада се растадосмо.“

„Да ми право по души кажеш, шта сте се вас двојица онолико млого разговарали?“

„Мој брајко, што смо се ми разговарали, то је мени за главу закраћено другоме казивати!“

„Е, да, за главу! Цар се шали и лакрдише само! Не веруј му!“

„Царска се не цориче! После Божије одмах је код нас царска заповест најсветија и прва!“

„Е, да, прва! Ова је шаљива!“ одговори министар и стаде граничара наговарати и питати једнако: „Дај, кажуј, говори!“ Што се граничар више изговарао, да не може да каже, то је министар све већма наваљивао на њега, на кад већ види да не ће да каже, извади 50. жутих све нових дуката и рече: „Дед говори ево ћу ти дати 50. дуката.“

„Не ћу, не могу! Живот је скупљи, брале!“

Министар извади 100 дуката и рече: „Ево ти 100. жутих дуката, дед кажуј ми шта сте говорили?“

„Не ћу, не могу, не смем! Живот ми је скупљи!“

Министар извади 150 дуката, а више и не имађаше при себи, па рече: „Ево ти 150 дуката, а и више ћеш доити, док се само у Беч вратим! Да си ми по Богу брат кажуј!“

Граничар рекне на то министру: „Реци право, побро, хоћеш ли ти прихватити мога стара отца, моју љубу и децу ако ми скину са рамена главу?“

„Та не бој се, не ћеш ти погинути!“

„Хоћу, брате, царска се не цориче! Како кажем, царску заповест газим, па по правди морам погинути“ — одговори граничар.

Кад види министар, да је узалуд сваки говор, обећа му, да ће све учинити што од њега тражи, само да дозна шта се с царем разговарао.

„А ти дакле број дукате,“ рече граничар.

„Дај говори најпре,“ одговори министар.

„Не могу, док ми дуката не избројиш!“

После дужег коњања одведе граничар стара министра у свој ва-јат па рекне: „Дај, број дукате овде!“

Седну на дугачку клупу, па ће да броје жуте дукате. Броји ми-нистар а броји и граничар. То је врло мучило министра што не може да чује што би желео знати, па рекне граничару: „Та шта их већ то-лико прегледаш, те ме од мога пута устежеш и задржаваш?“

„За то што ти можеш мени место жутих дуката и другу какву новчину дати, па ме преварати!“

Кад види царев министар, да не може бити другчије, ућута па само полако жуте дукате броји. Кад најпосле дукате пребројише рекне граничар стару министру све по реду како се с царем састао и шта је све с њиме говорио и како је прошао.

Стару министру мило беше кад је то дознао па се диже да у ма-настир иде, ал' га привати граничар и рече му: „Чекај само док ваја с дукатима закључамо!“

„Та не требају мени, брате, твоји дукати!“

„Не требају, брате, ни мени; ја већ и тако губим главу!“

Министар стане храбрити граничара: „Та не ћеш, брате, док је *мене изгубити главе*, не бој се ништа!“

„Царска се не пориче! Шта ће мени твоја имаовина? Ти си ка-*зао да* ћеш све моје ранити: па на част ти од имаовине кључеви.“

Министар најпосле мораде велику кључину од ваја граничаре-вог у свој мали џеп да метне и собом да га понесе.

Цар Јосиф какено се са граничаром растануо, дође у манастир где га архимандрит с калуђерима дочека, па га прво одведе у цркву и ту му покаже старине. Из цркве оду у воћњаке, из воћњака у ви-нограде, из винограда у ковалуке, где их и подне затече, па се лепо на ужину у дворану стеку те ручају. По ручку се растану. Цар с министром одмах сутра дан врати се својој кући у Беч.

Кад је цар Јосиф стигао у Беч, закаже царски савет и позове све министре, да с њиме суде.

Кад су се сви министри стекли на суд цару рече им Јосиф:

„Добро ми дошли, саветници моји! Ево сам вас прибрао и при-купио царски, да вам нешто кажем и да вас нешто питам. Ја сам у свом путовању диванио с једним граничаром, који ме је лепо дочекао и показао, да с једнога ланца ораће земље поштене живи, још те и дуг свој одужује и под камату даје! Шта ви мислите да ли то може бити?“

Сви министри одмах у глас: „Никако! Тај мора да краде.“

„Има и тога! Он краде али је без кривде,“ рече цар.

„Ако краде, не може бити без кривде. Ко је још видео крађу без кривде!“ одговоре министри.

(Продужиће се.)

Књижевне белешке.

* Стиже нам мио гост из даљине — „Орлић. Црногорски годишњак стари и нови за просту годину 1867. Уредио Ј. Сундечић.“ После календарског дела одмах долази: 1. „Вукашин.“ Уломак из трагедије К. Ц. И. . . . е. — 2. Путописне црте од Нићифора Дучића (почетак) — 3. Песме: Његовој Свјетлости кнезу црногорском Николи I. Фрањо Турић Личанин. — О свечаном крштењу књежевне Милице Видосаве Петровића Његош, Ј. Сундечић. — Онамо, онамо! . . Од Младог Драго Драговића. — Устај! Од М. Павлиновића. — 4. Старославне књиге. Црна гора. Написао М. Павлиновић. — 5. Песме: Кнез Данило; Вртијељка; Јуначка смрт попа Андровића Паштровићанина; Славна смрт Стефана Синђелића; Коло. Сужањ, господа и вила Равиола. Поводом догађаја у половини 1866. г.; Москва. Све је те песме написао Ј. Сундечић. — Полазак у бој од Ристе Ковачића. — 6. Пријатељско писмо о источном питању. Од Ј. Сундечића. — 7. Бој на Граховцу год. 1858. (Народна песма од једнога црногорца.) — Препоручујемо „Орлића“ сваком брату Србину а јамчимо му да се не ће покајати ако га купи.

* Јован Драгашевић, официр и професор у Београду, јавља да је науман издати „Стилистику“ ако се пријаве доста претплатника. Стилистика је та; истина у главној форми намењена војничком реду, ал' је опет тако удешено, да може користити и сваком другом. Књига се дели у главноме на двоје. У првом делу изложена је теорија писања уопште, а у другом правила појединих састава. Уза све то казаће се нешто и о војничкој речитости у пољу, и о тајној преписци политичној — о начелима шифровања. „Науке, којих се ова тако удешена „Стилистика“ дотиче, биле би ове: гарнизонска и пољска служба, употребљена тактика и послови ђенералног штаба; за тим граматика и риторика, па онда међународно право, ратна политика и коресподенција са куртоазијом дипломатском.“ Књига ће изнети од прилике 8. табака и биће јој цена 8. гроша, а ако буде већа, биће и скупља. Општа јој је цена грош од табака, па колико табака буде велика, толико ће гроша стојати. Скупитељи добијају једанаесту књигу.

* Сада бар добисмо: „Гласник српског ученог друштва књига III. Свеска XX. (Старога реда.)“ Садржај је тој књизи ово: Летопис равнички. Од Милорада Н. Шапчанина. — Прилог к српској историји око 1790. уз поњедни аустриски рат с Турцима. Од Стојана Новаковића. — Општа биостатика с погледом на статистику живота и здравља у Србији. Од Милана Јовановића. — Синђелија, коју је дао митрополит ужички и ваљевски Јоаким 1793. године попу Матеју Алексићу из Бранковине, доцнијс проти Матеју А. Ненадовићу. Приложио М. Ђ. Мл-

лићевић. — Двије старинске српске молитве. — Типик светог Саве, првог архиепископа и просветитеља србског, за монастир Хилендар у светој гори атонској. Приложио др. Јанко Шафарик. — Хрисовуља краља Милутина манастиру Ртачком. Приложио Стојан Новаковић. — Статистични податци о Босни, Херцеговини и једном крају Старе Србије. По званичним турским изворима. — Два писмена споменика, који се тичу манастира Раковице код Београда. Приложио др. Јанко Шафарик. — Белешке покојног владике Мушицког о Филипу Вишњићу. Саобштио др. Никола Крстић. — Свржишки одломци еванђелија и запис од 1279. године. Од М. Ђ. Миличевића и дра Јанка Шафарика. — Из „Описа Босне и Херцеговине," од једног родољуба самовидца. — Протоколи седница српског ученог друштва.

* Стиже нам 1. број „Галичанина" што излази као прилог уз политични лист „Слово" у Лавову. „Галичанин" је намењен науци и белетристици, а уређује га Богдан А. Дједицки, уредник „Слова." Први број „Галичанина" донео је: 1. Русија у г. 1867. Песма, спевао Б. А. Дједицки. 2. Народна историја Русије. 3. Фауст. Новела И. Тургењева. 4. Књижевност.

* „*Воіин*, лист за воіне науке, вештине и новости" што га уређује Ј. Драгашевић у Београду, излази од нове године тринут у месецу на табаку и то 1. 10 и 20. сваког месеца. Цена му је на годину 6. фр. а. вр.

* Младен Јанковић, инжинирски официр у Београду позива на претплату на књигу: „Артилерија у пољу, објасњена и допуњена са примерима из ратне историје. Писац у свом претплатном позиву вели: „Оглашујући овај мој превод, ове особито у Пруској јако распрострањене и добро примљене књиге, само ћу толико рећи у њену важност и похвалу, да је написање њено имало за цел, да, код све богате новије европске војничке литературе, попуни оно, што је ипак недостајало артилеристу у понаособном упутству ка његовој делателности у пољу и што би му давало прави поглед на околности у пољу. Писац исте књиге трудио се, да ту цел што је боље могао постигне на је зато и ту своју књигу објаснио и допунио са више од стотине најваљанијих примера из ратне историје. А да је он своју цел с тим постигао као што ваља, јамче непристрасне речи критике и брза продаја првог издања, која је захтевала одмах и друго, које се овде оглашује, али које је изашло попуњеније и с неким малим изменама односно на напредак времена и услед мнења и помоћи самих критичара, као што им писац и захваљује у своме предговору у књизи на учешћу и принетку, да дело што савршеније буде." Књига ће имати 15. штампаних табака и шест планова. Цена јој је 8. гр. Чарш. а даће се тек онда у штампу, кад се толико новаца скупи, да се може исплатити трошак око штам-

пања. Скупљачи претплатника добијају на сваких 6. комада књига 1. комад. Који год познаје нашу младу и још веома малу војничку књижевност, а пријатељ јој је, тај ће се с нама заједно зарадовати овоме позиву на претплату, и то у толико више, што баш за ту грану војничке књижевности скоро никаких књига и немамо још.

Гласник.

* Друштво читаонице крагујевачке давало је 29. јануара беседу у корист инвалидском фонду. Улазница је — добровољни прилози. — Из програма вредно је споменути други део, а то игре. Ево их: 1. Кнежево оро. 2. Параћинка. 3. Зајам. 4. Кокоњеште. 5. Мачванка. 6. Балканка. 7. Ваљевка. 8. Неда гривне. 9. Острољанка. 10. Ситниш. 11. Коконемарјола. 12. Јелке тамничарке. 13. Сремско коло. 14. Устај дико, зора је!... Дакле крагујевчани нам показаше, да и други део српске беседе може српски бити, показаше нам, да „валцери, „трамблани" и друге игре вртоглавице могу се очистити са српских беседа, а младе Србе напоменуше, каквим играма ваља им се учити.

* „Напредак" јавља, да је 7. децембра п. г. у Илоку преминуо ревносни родољуб српски Петар Класановић. Своје родољубље посведочавао је увек за живота, а мило српство своје није заборавио ни при самрти. Све своје непокретно имање у вредности оно шест хиљада фор. а. вр. оставио је као фундацију за потпомагање сиромашних српских ђака православне вере, с тим додатком, да том фундацијом рукује „Матица Српска" у Новоме Саду. Покојни Класановић био је 1848-9. године у српској народној војсци поручик, а сад је отправљао звање повереника сигурности. Покојник је и дописивао у „Српски Дневник" и „Напредак", а био је Србин римске вере. Лака му била земљица, а међу нама вечити спомен!

* У „Србобрану" расписује неко „из средине југославенства награду за најбоље решење ових политичних питања: 1. У чему је стање Славена у Аустрији и Славена у Турској једнако. 2. У чему је највећ различно? 3. Која су средства за постигнуће цели: да се Славени у обе своје државе неприродног положаја сваћнет опросте, и у својим државама оно место заузму, које њихов број и њихове државне службе и жртве као природно следство данас сутра, раније доцније морају добити. Награда је признање и љубав садањег и будућег Славенства."

* Трговачка омладина у Новоме Саду давала је 11. јануара о. г. бал, канот, што се сјајности тиче, већ од давна није било у Новоме

Саду. На тај бал слегао се био таке рећи цео Нови Сад а трајао је до саме зоре.

* Свети Сава прослављен је и ове године у новосадској гимназији. У цркви је беседио катихета Андрија Јовашевић, а у гимназијској дворани од стране „Матице Српске“ Александар Сандић. Беседа овог последњег печатана је и посебице.

* 18. јануара о. г. био је први „венчић“ (!), којег су приредили „млади Срби, оснивачи будућег друштва за радиност“ у Новоме Саду. Весеље је било право српско, а трајало је до саме беле зоре. Чист приход од те забаве одређен је на друштвене цели.

* „Напредку“ пишу из Винковаца, да ће се за мало навршити 68 година, како се земни остатци једног од најслужнијих мужева нашега народа на тамошњем гробљу одмарају. Над гробом његовим не диже се никакав споменик, а онај прости камен није већ више у стању да каже ономе, који гроб заслужног покојника посети: „Ето, ту борави дуги санак Матија Рељковић, који је „Сатира“ створио и тако први славонски пук са књигом упознао. Омладина, што се у Винковцима учи, хтела је да се склопи одбор, који ће се постарати, *да се Рељковићу* надгробни споменик подигне, али ова племенита намера још никако да се испуни, чему је понајвише узрок препрека њених *надлежних* власти, које свако поштовање заслужних мужева демонстрацијом крсте.

Смесице.

* (Огромна књижевна радња у Немаца.) Од г. 1851—1865 изашло је немачким језиком писаних дела: 135,964. Од тога долази на богословију: 21,036; на педагогију и списе за децу: 15,412; на белетристику: 13,634; на правне и политичне науке: 11,743; на повесницу: 8482; на природне науке: 8106; на медицину: 6464; на лепе вештине: 5929; на различне списе: 5786; на класичну и источну књижевност: 5458; на трговину и занате: 4818; на новије језике: 4263; на географију: 3891; на карте, атласе: 836; на пољску привреду: 3844; на збирке: 2934; на књиге за прост народ: 2698; на ратне науке: 2534; на грађевинске науке: 2178; на словенску и мађарску књижевност: 1725; на математику, астрономију: 1456; на филозофију: 1264; на шумске науке и рудоконство: 1245; на фрајмауреретво: 234.

* (Библијска студија.) Неки американац прорачунао је не давно, да у светоме писму има 3,566,480 слова, 773,693 речи и 31,173 стиха. Реченица „и“ долази 46,227, а реч „Јехова“ 6755. пута. Да то пронађе требао је три године дана, а сваки дан провео је у том послу девет сахата.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

НЕШТО О ПРАВНИШТВУ У ОПШТЕ и о потреби римског права по свесно правништво. Говорио Глиша Гершић заочињући предавања своја у великој школи. У Београду, у државној штампарији 1866. На вел. 8-ни. 19. стр. Стоји?

ПРАВОСЛАВНЫЙ ПРОПОВѢДНИКЪ МИТРОПОЛИТА СРБСКОГЪ МИХАИЛА. У корист фонда свештеничкогъ. Књига друга. У Београду у државној књигопечатњи 1866. На 8-ни. 2. л. 512. стр. Стоји?

ДОБРОТВОРЪ ЗА МЛАДЕЖЪ И ОДРАСЛЕ. Путь къ срећи и мисли човека Христіанина, на сваки данъ преко седмице. Друго изданѣ. У Београду, Печатня Александра Андрића. 1866. На 16-ни, 47. стр. На другом листу ове књиге стоји: Рукономоћу његовогъ високопреосвештенства архиепископа београдскогъ и митрополита српскогъ господина Михаила, прештампао Андрија Станковићъ. У Београду 8. Новембра 1866. Стоји 2. гр. чарш.

ХЕКИМ-БАШИА, или догађаји Ђувена Антонелије, доктора у турској служби. I. Превела А. Л. М. Прештампано из „Видова дана.“ (Издаје књижара Велимира Валожића.) Други наслов: Забавна читаоница. Књига IV. У Београду, у државној штампарији 1866. На 8-ни, 1. л. 169. стр. 3. л. Стоји?

ДЕЈСТВО ИЛИ КО ДАКЛЕ ВЛАДА. Изъ Чокеа. Извађено из листа Руже“ (а превео П. Ј.) У Београду. У државној књигопечатњи 1866. Други наслов: Умне слике целогъ света. Свезка II. Издаје уредништво „Руже.“ На 8-ни, 2. л. 78. стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Ваздух који предишемо. (Свршетак.) — Амба. (Из „Махабарате.“) (Свршетак.) — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Књижевност: „Српски Летопис.“ (Свршетак.) — Подлистак: Граничар Посавац и цар Јосиф. (Народна приповетка.) (Продужење.) — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новом Саду 1867.

Број 4. У НОВОМ САДУ 10. ФЕБРУАРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА УЧИТЕЉИШТА СРПСКОГ.

О светоме Сави славило је учитељиште српско своју педесетогодишњицу. Том приликом говорио је професор Никола Ђ. Вукићевић беседу, у којој је навео све промене, које су тај наш просветни завод од постанка његовог до данас постигле. Беседу ту саопштавамо ево овде:

Састалисмо се данас у овом просвети народа нашег посвећеном зданију, да заједнички прославимо годишњу успомену великог добротвора народног светога Саве, просветитеља српског.

Али овај састанак наш, уз обичну светосавску светковину, носи на себи још виши значај, по коме је свечаност ова над обичном много узвишенија и сјајнија.

Пре два месеца навршило се 50 година, од како је српска препарандија из Сентандрије у ову највећу општину српску пренесена, у којој и сада постоји и напредује на корист и славу рода српског.

С тога држим, да ће најприличније бити, да на данашњој светковини разложим пред вама листове прошлости овог нашег по преимућству српског просветног завода.

Предци наши изгубивши своју славу и слободу на Косову, и не могући за онда навали дивљих и сурових Турака одолети, заветоваше се верни остати светоме еванђелију, и предавајући од колена на колено потомству своме она начела, којима је св. Сава њихове праотце научио, наумили су били у обрану својих хришћанских и човечаских права „за крст часни и слободу златну“ борити се супрот душманина вере и слободе све дотле, док зраци боље будућности не засину, и док опет не потече вода куд је некада текла!

Вршећи тај завет, велики део одабраних Србаља здружи оружје своје с оружјем овога царства, и помогне очистити од некрсти красну ову земљу на којој ми сада станујемо, и у којој је свака стопа земљишта крвљу праотаца и браће наше напојена.

Чим прећоше олује ратне, и чим се дедови наши овде смирише и кућити почеше, одма су се они постарали били подизати по варошима, шанчевима и знатнијим селима своје основне, а где што и веће школе, на које су, као и на цркве, сами трошили, и које су сами издржавали.

И премда се по нетрпељивости и суровости онога времена просвети нашега народа силне препоне на пут стављаху, ипак је народ наш својом трпељивошћу и постојанством све препоне надвладао, над свима јавним нападајима и тајним сплеткама моралну победу одржао, и кад је наступило време блажије, време од напредка, видимо ми где и наш народ за правом просветом својски тежи и стара се с осталим сугрђанима својима успоред корачати к умном и душевном образовању.

До неколико година навршиће се једно столеће, од како је по жељи царице Марије Терезије знаменити прелат Сагански Фелдигер народне школе у аустриским насљедним земљама у бољи ред доводити почео, приправљајући у Бечу младе људе реда ученога за будуће управитеље и учитеље школске. Међу ученицима овима ми опажамо и неколико српских синова, од којих тројица: Теодор Јанковић Мирјевски родом Каменичанин, Стефан Вујановски родом из Брђана у Хрватској, и Аврам Мразовић родом из Сомбора, постадоше окружни управитељи српских школа, и као такови дижући школе и изображавајући народу добре учитеље, поставише темељ садашњем стању просвете у нашем народу.

Но није моје данас говорити о том првом времену развитка наших народних школа, које захвата три десетине из прошлог и прву десетину из садашњега столећа; то ћемо оставити ономе коме у део падне да године 1876. прослави успомену стогодишњице од уређења српских основних школа у овим земљама. А ја ћу сада по своме обећању приступити к летописима овог једног досада српског учитељишта, у којега дворани ми данас светковину педесетогодишњицу славимо.

Добре народне школе јесу највеће благо за сваки народ; само с ваљаном народном школом кадар је народ један међу другим народима обстати, одржати се и напредовати. Па у колико који народ своју народну школу већма љуби, цени, подпомаже и о њеном напредку стара се: у толико он сам себе поштује и снажи а својој деци најбољу баштину након себе оставља.

То је увидио наш народ кад је из сабора у Темишвару г. 1790. држаног захтевао, да се народне школе коначно уреде, испод старатељства иноплемених и иноверних власти изузму и под самоуправу народног сабора и његових органа ставе. На основу тог захтевања, и услед учестаних представљања од стране одабраних и најизображенијих мужева наших реши се блажене успомене цар и краљ наш Франц I. за врховног управитеља свију српских, романских и грчких народних школа у Угарској и у здруженим краљевинама именовати отличног, наученог и родољубивог Србина Стефана Уроша Несторовића, и њему поверити старање о благостању, множењу и процветању ових школа.

Увиђајући да ваљан учитељ чини школу добром, а ваљан се учитељ мора за многотрудно звање своје достојно и за младости приправљати, предложи разборити Несторовић највишем месту, да се зарад изображавања учитеља заведу три Педагогијума, један за Србље, други за Романе а трећи за Грке. Предлог овај без сваког оклевања примљен буде, и милостивом кр. дворском одлуком од 12. Јунија 1812. наређено би, да се српска препарандија у *Сентандрији*, романска у Араду, а грчка у Пешти завести имају, чим се способни за таке заводе наставници нађу.

За прве наставнике у српском учитељишту постављен беше Коста Јосић учитељ пештански, Паво Атанацковић свештеник — обојица сомборци, и Василије Булић савршени медицинар родом из Ст. Врбаса; први за славенски језик и стилистику, други за педагогију и отачаствену повестницу; а трећи за рачун, алгебру, геометрију и земљопис. За катихету је позван био прослављени песник српски Лукијан Мушицки, који се ове катедре по томе није примио, што је већ тада учитељем богословије у Ср. Карловци постао био; с тога је млади професор Атанацковић и катедру веронаучитеља заступао.

Спомена је достојно, да је већ приликом позива свог на катедру српског педагогијума свештеник Паво Атанацковић поднео високој влади, посредством врховног школског управитељства, у рукопису своје опширно списано дело, прву српску педагогију, која је после четир године на свет изишла.

У Сентандрији дакле, 3. Новембра 1812., после свечане службе Божије и призиванија светога духа отворе се двери српског педагогијума, и предавања се започну у красном школском зданију код Николајевске цркве, где је родољубива општина тамошња три собе уступила за потребу овог народног заведења.

У то време су кандидати професорства за арадску романску препарандију пред српским професорима у Сентандрији учитељски

испит положили и од њих упутство добили, како ће предавања водити, а грчка препарандија није ни у живот ступила по томе, што чланови грчкога народа нису могли сакупити толико новаца, колико је нужно било, да се институт овај издржавати и постојати може.

С почетка је било у српском педагогијуму три течаја сваки од пет месеци.

Прво саветовање наставничко тако звани „**Consessus litterarius**“ држано је **13.** Декембра **1812.** под председавањем Сениора Јосића.

У Августу **1813.** Јосић даде оставку; Атанацковић именован буде за катихету и сениора, а за професора педагогије, метода и повеснице отачаствене постављен буде даровити професор гимназије карловачке Димитрије Исајловић, ког **2.** Новембра те године у звање свечано уведе многозаслужени школски муж и списатељ Јован Берић тајник врховног управитељсва школског.

Ревност првих наставника учитељишта овог у вршењу дужности била је велика, трудољубивост неусипна, знање у дотичним наукама темељно и обилато, а љубав к просвети народа српског и к својим ученицима жарка и пламтећа. Камо срећа, да је велико пожртвовање и заузимање њихово достојна одзива нашло код тадашњих старешина цркве и народа нашег; камо срећа, да се народ наш свестно и својски заузео био за овако красно и полезно заведење! Тада би оно јамачно много више користи народу принело, а народ би с њиме и са њега далеко напреднији био!

Година **1814.** била је по томе за овај завод знатна, што су те године око ускрса држани први свршетни испити кандидата учитељских у присуству самог врховног управитеља и многих отличних особа из Сентандрије, Пеште и Будима.

Сљедујуће године уведен је двогодишњи течај, изостављена су предавања из алгебре и геометрије, а разширена је наука земљописна. У то време постојао је уз завод овај конвикт за израњивање сиромашних приправника, а отлични градоначелник сомборски Василије Атанацковић завештао је **40** јутара своје земље на потпору сиромашних приправника, одкуда су за живота његовога сваке године четворица доброучећих се ученика овога завода новчану подпору уживали.

У јесен године **1815.** само се три нова питомца у I. течај приправнички упишу, и та околност доведе Несторовића до уверења, да Сентандрија по својој удаљености од средине српства ни мало није удесна за станиште српског педагогијума, пак почне размишљати, у које ће место дољноземско да нови овај народни завод пренесе. Родољубива сомборска српска црквена општина на

предлог свога приходског свештеника Аврама Максимовића из седнице 11. Нов. 1815. држане, писмено умоли врховно управитељство школско, да се српски педагогијум пресели у ово место, које је у средини срйства, и где се сиромашни младићи с малим трошком издржавати могу. Усљед те молбе, на предлог врх. шк. управитељства кр. дворска канцеларија угарска под 11. Јуниja 1816. дозволи и нареди да се учитељиште српско у Сомбор пренесе.

И тако поменуте године 3. Нов. на дан обновлења храма св. Ђурђа кр. повереник племенити Одрија поджупан бачки с великом свечаношћу уведе учитељиште српско у просторе оног нашег стародревног школског зданија, на којега месту сад се налази ово према нашим околностима великољепно зданије, које је љубав честите општине сомборске пре неколико година с великим жртвама подићи и српству поклонити усрдствовала!

(Продужиће се.)

ИДЕМЛИ НОЋОМ . . .

(Н. Некрасов.)

Идемли ноћом по улицам тамним,
Кад прође дана тишма, сумор дуг, —
Маом ми с' јави тужна твоја сенка,
Бездомни, болни, безаштитни друг!

Срце ми трне. Та одкад се знадеш
Судба се на те није насмејала,
Твој отац суров — растави те с драгим,
Сузну си руку недрагоме дала.

Добила с' мужа зверовите ћуди,
Замашне руке, — а ти трпет' не те,
Ти разби ланце, — наишла с' и на ме,
Да нам се скупа трнов вевац сплете.

Дали се сећаш кад сам оно болан,
Болан и гладан малакс'о сасвим;
У соби нашој леденој и пустој
Пара ј' из уста ишла као дим.

Памтишли оне тугоморне часе?
Знаш ону кишу? Онај сумрак сив?
Син ти је плак'о, а ти си му паром
Грејала руке, — док је био жив!

Ал' није дуго, слабачко створење,
Плака'о је, плака'о, па га мину зло,
Издану дете у наручу твоме —
Та не плач', жено, ништарија ј' то!

Већ сутра можда и ми ћемо тако,
Болно ће тело да превлада глад,
Домадар псујућ' купиће три гроба —
Било па није, па је прест'о јад!

Седесмо тако свако у свом куту,
К'о да те гледим слабу, бледу, ај!
У тебн ј' нека тајна мисао зрела,
Борбу је издао тешки уздисај.

Ја сам задрем'о; а ти полагано
Најлепше своје обуче одело,
Оде — па дође — и донесе сандук,
Детету сандук, оцу топло јело.

И ми смо јели, заложисмо собу,
Метусмо покров преко сина твог,
Звониште звона, спустисмо га у гроб . .
Ко нас поможе? Случај или Бог?

Ти ниси ништа приповедат' тела,
Ја нисам пит'о; доста ј' било зла . . .
Само смо сузним гледали се оком
Само сам тужан, скрушен био ја.

Па де си ти сад? — Дал' си малаксала
Под тешким камом сиротиње дуге?
Или си пошла оним путем клиским,
Којим су многе жалоснице друге!

Дал' те ко брани? — А већ сумње нема
Да су ти људи страшно име дали.
У мени само подигне се клетва,
Па се опет свали . . . . .

J. J.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

За тим подиже главу, и корачаше поносно и еластично, јасним, пуним гласом певукајући песмицу:

„Vete amor y vete.“

Добро познат беше њему садржај те песме, која није баш доликовала после њиховог разговара и која је баш због противности срце му испунила дубоким, дивљим болом.

Иди, драги, иди,
Иди, зора свити,
По улица шета свет!
Сва пијаца већ је будна
Иде свитак, данак блед
Крила диже већ лабудна.
Од комшија ми је стидно,
Јер не знају људи ти,
Како те ја љубим силно,
Како ли ме љубиш ти.

Међутим су поред стола у бледом сјају свећа други фанданго играли, и кад сада дон Руис у својој дугој, црној одећи опет у весело друштво ступи, чињаше се, као да се нањ слабо ко и обзире, само доња Леокадија запита га, де јој је ћерка, и умирено ману главом, кад јој лиценцијат рече, да је Паула у своју одају отишла.

„По свој прилици да потражи гривну, да је није како горе оставила.“

„Може бити“, одговори младић врло равнодушно.

После неколико тренутака приступи Фернандо, син домаћинов, лиценцијату и рече му, лако га лактом гурајући: „Хтео би одлазити; — хоћеш ли ме пратити?“

„Зар не ћеш ноћас овде у Севиљи остати?“

„Нећу, идем у фасијенду натраг; имам тамо сутра нешто посла.“

„Важно шта?“

„Да богме.“

„Зар је то тако важно, да те не може ни једно ово девојачко око, што те тако чезнећи погледа, да задржи? Доња Инес гори од жеље, да с тобом један фанданго одигра.“

„Немам воље да с њоме играм, а после тога, како си ти, лицемеру, играо, здраво ћу се чувати, да се не покажем.“

„Лудорија, Фернандо, баш си ти прави кабаљеро!“

„За цело, Руис, — а ти си прави свештсник! Хоћеш ићи са мном?“

„Куда, ако смем питати?“

„Та, прошврљаћемо још кроз неколико улица до аламеде, де су ми у посади (гостионици) ‚код звона‘ слуге и коњи. Ајде са мном неколико корачаји — гле како је дивна ноћ — ах, како мирише.“

„Да да,“ рече млади свештеник премишљајући — како то мирише.“

„Оћеш ићи?“

„Хришћанска ми дужност налаже, да те одпратим до Тријане, да се уверим, да ћеш оданде ударити путем у Сантипонсе,“ дода лиценцијат с особитим смешењем.

„Е, па ајдмо, за сад без благослова Бартоломеовог! Нешто се на својој столици намешта, то је знак, да и сам оће да се крене, а ако се он уз нас прилепи, онда лаку ноћ лепи пролетњи ваздуше!“

„По тим речима мени је мало зазорно да с тобом идем,“ рече лиценцијат гласом пуним достојанства, „помисли на моју одећу!“

„На то сам ја већ мислио. Прећићемо поред твога стана, па ћеш тако добар бити, да мени за љубав за који часак другу одећу обучеш.“

„Добро дакле, ајдмо!“

Док лиценцијат лаганим корацима у предсобље корачаше, Фернандо се на брзу руку и тајно с матером опростио и саслушао од дон Франциска неке налоге на закупника фасијенде.

„Тако, сад смо то већ претрпели“ рече на улици узевши пријатеља под руку.

„Не могу да те разумем; тако сам се ваљано забављао, како само моме сталежу приличити може.“

„И још много боље“, насмеја се други. — „Да моју сестру Паулу тако добро не познајем и да не знам како једно другом ни мало несте наклоњени, могао би свашта помишљати.“

„ Кад само тако шта и помишљаш, већ јако грешиш. Треба да знаш, које пред тобом.“

„Бога ми, и знадем — весео младић из једне од најплеменитијих породица шпанских, прави кабаљеро, особит играч и јахач и ђак, који би се непрестано тукао, кадгод може тој страсти својој да се ода.“

„О — о“, рече лиценцијат руком одричући.

„Младић пун срчаности и снаге, и ладнокрван, као што му присни пријатељи приповедају, да је једног ђачког одмора, кад је путовао под беззленим изговором, да походи манастир на Монсерату, у Барселони био, и да је тамо у борби са биковима афисионадским не само у чествовао, већ шта више и одликовао се.“

„То говоре наши пријатељи? Ту се може увидети истина оне пословице: „Сачувај ме Боже од пријатеља, с непријатељима ћу већ лако!“

„Мир, мир, имам још нешто да додам слици мужа, кога пред собом гледам, и о коме се говори, да је благородној тауромакији *) још непрестано јако наклоњен и само му је жао, што су прошла славна времена цара Карла петог, да сме као храбар ратник сам бика убити, као што су то тада најплеменитија и највећа господа при двору чинила.“

„Сувише почасти за сиротог, смерног лиценцијата.“

„И сад да завршим — јер ту смо код твог стана! — Никад несам мислио, да се сва та лепа и сјајна својства тако брзо могу утаманити дугом, црном одећом, као што се мумаказама свећа угаси. Сад похитај и брзо се врати у другој аљини.“

Дон Руис се изгуби у кући, пред којом баш сад беху, а млади Мелендес начини себи једну цигару и ма да врло мала и танка беше, није ју ни полак испушио био, кад Руис већ са свим преображен дође. О оделу његовом немамо ништа много рећи, јер је Фернандовом врло наличило само беше мало загаситије боје, а осим тога је имао још дугачак, загасит врло лак огртач, који на левом рамену ношаше; за појасом имађаше велики дворезан нож, тако звани наваха, као што га сваки махо носи, а мало натраг о десном боку висаше дугачак пуњо с красним дршком, прави толедски мач.

„Но, никад се неси могао боље и лепше преобразити — за тили часак постаде од лиценцијата кабаљеро, ком само још трабуко треба, па да на путу безазленом путнику повиче: „Сењоре, света мајка божија нека вам буде милостива!“

„Сваки се паметан човек по своме друштву влада, па кад с тобом идем, не могу другче изгледати.“

„Хвала на коплименту! Хоћеш једну пуро?“

„Тиме сам се снабдео. Дакле најпре ћемо ићи на аламеду?“

„Да, најпре тамо, да надгледам моје послужитеље и коње — па онда“ —

---

*) Вештина борити се с биковима. — Прев.

„Знам, знам, и већ сад се кајем, што сам с тобом кућу твојих поштованих родитеља оставио и са пута добродетели сишао, јер трагове од тертулије, камо ме водиш, не ће ни була де композисијон опрати моћи! Но добро ме разуми, само за то идем, да тебе од којекаквих лудорија сачувам!“

„Хвала лепо, часни оче, и не тражим више.“

„Тако ми Сида, теби за љубав проводим са свим чудан живот.“

„Ја ти за то завидим, као и твојим добрим изгледима, што их имаш. Поред твоје даровитости и неуморне марљивости и тежње за високим не ћеш ти код каноника застати, као твој добри ујак дон Бартоломео, који теби пут крчи; ти ћеш дотерати до прелата, епископа, а можда још и архиепископа севиљског с црвеним шеширом; јер стриц је некако измудровао и ономад твојој поштованој матери протумачио, да сте ви с породицом светог оца у Риму и то доста из близу род. Несу ли то лепи изгледи? А поред тога још и та срећа, да са мном, док још седам светих редова неси примио, можеш у Триану одлазити и гледати, како играју најлепше девојке на свету.“

„Гледати како играју — “

„Можда и сам играти, ако ти се допада.“

„То сам већ вечерас радио и заиста у много бољем друштву — да у најплеменитијем и најлепшем, какво се само пожелети може.“

Лиценцијат рече то неким са свим особитим гласом, што јако одударaше од фриволног начина, којим је почео говорити, од како је одећу променио. Не кажемо то без намере, јер бољи посматрач него што је Фернандо, морао би приметити, да је дон Руис весело, шта више с неком усиљеном узбуђеношћу говорио, и да је много и весело разговарао, само да не би из своје садање улоге изишао.

Сад се подиже пред њима на лепој месечини грдна маса **Torre del oro***), и док преко великог моста на Кадалквиру корачаху, баце поглед један на аламеду, де још светло беше и многи се могоше видети да се шећу, а и поједини звуци гитаре као и зујање кастањета разлегаху се оданде још непрестано.

„Ено тамо једна разграната платана,“ рече Фернандо весело, „де свагда има одабрана друштва! Ономадне у мало што ме није мој строги отац, или што је још горе, доња Леокадија, приметила баш кад сам случајно један сјајан фанданго играо! Штета, што би се у Тријани задоцнили, кад би сад под платану отишли.“

---

*) Златна кула. — Пр.

„То би још лепо било, да ме тако случајно познаду, о, лакомисленичe један! — И то је много, да у Тријану идем, ја лиценцијат и будући каноник.“

„И тако даље, и тако даље“ насмеја се Фернандо.

Можда је који од наших читалаца слушао шта о Тријани, предграђу севиљином, и ма да су ту становници понајвише цигани, ма да је Тријана прибежиште крijумчарима и људима још гаднијег заната, ма да то место најрадије полазе мазгари, борци с биковима и разуздани млади људи из бољих породица: поред свега тога се може, као и о многом чему другом, о њој рећи, да је боља него што се о њој говори, јер њезин је глас доста налик гласу о Трастевери код Рима. Ту ти има локала за играње као Мабил и Лашомијер у Паризу, само не тако сјајних, но много пристојнијих, и ко у Тријану оде да се нагледа најдивнијег на свету женскиња у најкраснијим и најбогатијим народњим ношњама и да се наужива њиховог играња, — играња, које није ни мало бешње ни разузданије, но што смо га на тертулији (вечерњој забави) код поштоване доње Леокадије видели, с тиме *се поступа* пристојно и пријатељски, докле год он сам не почне да ради оно, што није слободно.

Само се по себи разуме, да и овде има улица, које свако избегава, осим ако не припада у ред сењора алгуасила *), мрачних зачкољица, де подозреван крijумчар одпочива, који пљачка серању де Ронда или обале средиземнога мора, де се сакрива разбојник, који се можда у каквој сијери **) покрвавио, или де каква манола ***) дотле пребива, док се није заборавило, да се неверном каквом љубавнику можда сувише с мачем приближила.

Што се тиче наша два млада кавалјера, по досад реченоме дужни смо још разјаснити, шта их је обоје вечерас побудило, да у Тријану иду, додавши још, да, ма да ни Фернандо ни Руис раскалашно весеље несу баш избегавали, ипак им никако не беше у обичају, да се у циганском предграђу дају виђати.

Фернандо је наравно чешће тамо бивао, јер као што већ напоменусмо, фасијенда његовог оца, на којој је помагао газдовати, лежаше код Сантипонца, и тако се често догађало, да је на коњу или пешице улицама тријаниним пролазио. А тиме је овде тако познат постао, да га свако пријатељски поздрављаше, и да

---

*) Полицајски чиновници. Прев.

**) Брдовит предео. — Прев.

***) Име то означава радени сталеж, који се одликује особито угледним оделом, својом живошћу и досетљивошћу. — Прев.

га шта више и дивља циганчад, што је одмах готова да се за каквим футраком, другче обученим, каменьем баца, не само с поштованьем већ и са страхом сматраше, јер као што његову благу руку познаваху, не беше им непознато, да он и за одрасле има добру песницу, и да се никако не страши, да каквом сувише безобразном маноли и с ножем подиђе.

У осталом често се догађало, да неколико месеци са слугама својима улицама пролазаше, па тек једва поздрављаше своје старе познанике, који плашљиво уз њега пролазећи једва се усуђиваху поздравити га, а други пут напротив не мрзаше га да овде онде и дању застане, сигарито с киме измени или стакло с вином на коњу с особитом грацијом испије. Осим тога бејаше он изредан јахач и ваљан играч, и свима тим својим лепим својствима је своје дивље суседе тако задобио, да његовим границама несу досађивали, врло ретко му воће крали, шта више његове су баште са наранџама на Кадалкивиру често од других вуцибатина чували. И на малим тертулијама могаше се усудити, да коју особито лепу манолу позове да с њоме игра, а да од њезиних љубавника не чује више до поверљив израз: „Чувај се дон Фернандо, жао би ми те било!“

А што се тиче дон Руиса, и он је одлазио у Тријану чешће, него што би се од њега очекивати могло, њега су са свим други узроци тамо гонили, и као што су други млади људи његове врсте можда тајно походили школу за борење и јахаоницу, да се у тим двема витешким вештинама вежбају, тако је и он врло радо при вежбањима бораца с биковима не само присуствовао, него у истима учествовао и то је чинио с таким успехом, да су Алонса — тако се он називаше — већ више пута позивали, да се каквој куадрильи придружи, и уверавали су га, да ће са својом великом смелошћу дотерати до великог еспаде (борац с биковима, који је на гласу.)

Али беше неко време, кад за целе године ни ногом на мост преко Кадалкивира није ступио, и то онда, кад је жељи своје матере и наваљиваньима стрица свог дон Бартоломеа за доста учинио и у нади на арцибискупство или тако шта лиценцијатом постао. Тада се беше из свију сила наукама посветио, да не би тако високо црквено достојанство незаслужено добио, и да би слику љубљеног једног девојчета избрисао, коју са жаром осамнајестогодишњег срца обожаваше, незнајући известно, да ли и она њега љуби. Отац нашег лиценцијата, дон Хуан, из старе отмене породице Сиснероса, не беше својој удовици и сину никаква иметка оставио, а богати ујак његов, дон Бартоломео, брат доње Сиснеросе који сам високо достојанство постићи не могаше, јер беше у сво-

јој младости јавно у неке немиле догађаје уплетен, намераваше нећаку своје имање само у том случају да остави, ако се попашти, да старом грбу сиснероске породице придода још митру или пурпурне ките.

Када после тога дон Руис у дугој, црној одећи са сасвим глатком горњом усном и гадним лиценцијатским шеширом први пут пред Паулу ступи, окрену се она од њега дркћући, шта више с очевидном грозом, и кад је он болно тронут опоменуо на дуго време, када јој се узалуд најпонизније удвараше, када само њезине боје ношаше, када му име Паула једина молитва беше, онда се с поносом подиже, дуго и непомично гледаше севајући очима, па му онда рече, пре но што се брзо од њега окрену: „Милије би ми било, да си торером постао.“

(Продужиће се.)

ДРЕВНО РЕЛИГИОЗНО СПОМЕНИШТВО.

(Из лекција, које је читао П. Ласкарев, професор кијевске духовне академије на старијем курсу.)

Цел религиозног споменика та је — да привуче на себе пажњу човека, да изазове у њему известна размишљања, да пробуди у његовом срцу овака ил' онака чувства и тежње. Да се достигне та цел ово су обшта условија: Особеност видова религиозног споменика, који га таки разликују од свега другога што је око њега; јасноћа мисли коју представља споменик и рад које је он и постављен; характер архитектурни форми и украса, који одговара характеру изречене у споменику мисли. Но да се испуне та условија, треба толико разноврстни правила колико су разноврстни: местно станиште и историска условија живота различити народа; колико су разноврстне идеје, које су служиле за основ — ма међу собом и једноврстни — споменика, колико је на последак разноврстан уметнички укус човека на разним ступњима његовог обштественог и нравног развитка. Разгледајмо, како су достизали своју цел споменици старог доба света и како достизавају ту исту цел христијански споменици.

Јисус Навин, давајући последњи аманет израиљскоме народу „**Вписа — га — въ книгу закона Божїа; и взя камень велїй и постави его предъ теревинѳомъ еже есть предъ господемъ. И рече Іисусъ къ людамъ: се камень сей будетъ вамъ въ свидѣнїе; яко сей слиша**

вса глаголанная отъ Господа — — и сей будетъ вамъ въ свидѣніе въ послѣдніа дни, егда солжете Господеви Богу вашему.“ (Нав. 24. 26. 27) Споменик тај био је прости камен, који је обраћао на себе пажњу човека само својим особитим положајем. Но за народ јеврејски, бар у прво време, био је он тако исто речит, ако не још и красноречитији, него ли кад би био чисто уметно израђен. Био је он красноречит и сам по себи, него по тој мисли, с којом је и постављен, са тима споменима, који су били с њиме скопчани. Таки су били и други једноврстни споменици, које су уздигли патријарси. Јеврејски народ није заборављао за Рахилин гроб зато што је један само вид уздигнутог од праотца камена производио у души сваког потомка прекрасни млади лик љубиме патријархове жене, која је умрла у порођајским мукама са надеждом, да ће оживити у својим децама и унуцима. Ово живо преданије, које је било скопчано са спомеником, и на које је он све из нова напоминьао и допуњавао га са својим тајанственим говором, придавано му је још више чаробности и више је могло дирнути човека, него ли уметно израђени споменик.

Но и те врсте споменици имају тако исто своја условија као и људска реч. Реч има смисла, док је скопчана с известним представљањем. Тако и споменик има смисла дотле, док је с њим у свези и у памети народно преданије о њему. Ако је прекинута та свеза, — то и споменик губи свој првобитни значај. Потомци ће видити на њему нешто особитог, но његов смисао изтумачиће себи — сваки по своме.

Више су изражавали жртвеници — уздигнути патријарсима рад спаљивања жртви. Рад чега су они били подизани, о том је у своје време сведочила и сама њиова форма — надгробни брежуљци, које су првобитни народи постављали у разним странама света. Али каквом су богу уздигнути ови последњи жртвеници, с каквим чувством сарањивали се мртви, и над њиовим ракама подизани брежуљци у потоњи неизвестни народа, — о том говоре сви споменици тако исто мало као и просте груде камења и обични остатци гробова. Једно, њиов положај понајвише на одкривеним и узвишеним местима — местима, са којих човечије око може да прегледа широке просторе пуне живе природе, па се изгуби у безграничној даљини, — показује јасно да су ти народи, који су оставили ове споменике, тражили религиозна узбуђења и утехе у гласу природе, да су се молили и плакали пред великим Богом природе, којег свудналазећа сила и божаство показивало се и у метежу људског живота и мирном покоју небеса.

И патријарси јеврејског народа тражили су у природи сред-

ства, којим ће да надокнаде у својим споменицима оно, што није могла да да никаква уметност: луг, засађен Авраамом около заклетвеног студенца (кладязь клятви) говорио је његовој деци и унуцима његовим далеко рођенијим језиком, него што су говорили у своје доба и својим поклоницима храмови Египћана, Грка и Римљана.

Развитак друштвеног живота, који захтева да се и људи држе једног места и умножава нужде и бриге људске, одвлачи човека од природе и за њега умукне њен глас. Да њему напоменеш Бога, мало је било поставити прост символ (знак) с којим су се задовољавали људи у патријархалном стању. Прости камен, био он у каком му драго положају, није увек могао да заустави на себи људско око, које је привикло да гледа на обичне људске куће, које беху сграђене боље уметнички из гомиле камења. — Макар да је како свето и трогателно било с таким каменом скопчано преданије, њега су у души човечијој могле лако заклонити друге нужније потребе магновења и више бурне мисли о садашњости и будућности посматраоца. — С прелазком у грађански *живот* *били* су патријархални споменици замењени храмовима.

Само представљање о храму, као видном стану Божијем које *показује* на присуствије врховног сушшаства у сред свакидашњег људског живовања, имало је у себи боља основа на то да приволе човека к непрестаној мисли о Богу, који тако исто гледа на живот појединог човека, као и на живот људског обштества, но да овако представљање неизгуби свој характер т. ј. да не престане дјествовати на човека, да се при свој видној близкости Бога к човеку, са појатијем о њему сједини и представљање о сушшаству као неизмерно вишем од човека, било је преко нужно да се храмови одену неким особеним, свечаним характером, који приличи њином определењу.

Скинији и храму јеврејског народа није у том отношају било ништа њима јавног у старо доба. Као прави храмови истинитог Бога били су они постројени не само из најдрагоценијег материјала — стројили се по прописаним правилима благоприличности — јер ће у њима да живи врховно сушшаство, — и по пропису који је предписан самим Богом употребљавали се најбољи и прослављени у тадашњем свету уметници, који ће да точно испуне означени нацрт; него су бивали још и освећени „єлеєм помазания," били су у присенку божаствене славе и као истинити божаствени станови беху недоступни мртвима. Скинија се постављала у средсреде јеврејског стана, но била је удаљена од окружавајући је шатора. Несмеде се њој приближити нико од нечистих;

из простог народа не смеде ни један да проникне даље од порте. У „светоє“ улазили су само свештеници а у „светоє светихъ“ улазио је само првосвештеник једаред у години, но његов улазак и излазак морао је унапред огласити глас звонцади, која украшаваше доњи део његове горње одежде — да не умре. (Од туда видимо на многим нашим иконама Архијереја нацртаних и оденутих са малим звонцадима.) Који се не само умишљено него и случајно са неосвештеним рукама дотакне светиње скиније могао је за то платити главом. (Числа 4. 18; 1 Царств. 6. 9; 1 Пар. 13, 9. 10) Исто тако страшно било је и величаство јерусалимског храма, у који се такођер немогаше проникнути ни додирнути, као и у скинију; који је такођер тако исто био удаљен од обични људски домова, и уздигао са горе Морија свој врх високо над вароши и околицом лежећом под његовим ногама

Храмови незнабожачких народа нису имали то преимућство што је саобштио храму јеврејском истино божије пребивање у њему показивајуће се видно — чудесним начином. Така главна оскудица допуњавала се у њима с постављањем идола и с искуственоуметничким начином у зидању и украшивању храмова.

Природна подземљишта у горама истока производила су са својим ладним мраком и тајанственом дубљином дубоко упечатљење на масу народа, која је привикла да живи у уображењу и да се покорава гласу природе. Ова подземљишта преобраћена у храмове одговарала су да неможе боље целима старих верозакона истока — да порази невауздано човечије уображење, да потресе силу страсти и да га покори под управу вере заоденуте такођер тајанственошћу, као што беше непровидив мрак подземни дворана и тремова. Кад се намножила населбина у Египту и Азији, подизала се мало по мало по даље од гора и смештала се у вароши по широким равнинама, по обалама река. Почеше да замењују подземљишта храмовима. Но зидајући храмове хтела је уметност да ревнује са природом, сазидала је споменике таке тешке — масивне, као и њене горе, тако исто мрачне, као и пештере тих гора.

Уреси тих храмова били су ти исти образци с којима је горећа фантазија источни житеља населила недоступне дубине гора, река и мора. Но кад оставимо на страну те местне црте источне уметности, које су одговарале народњем карактеру, не можемо превидити у споменицима Египта и Азије истинито вештачке доследности, која се старала да подчини грубу материју, архитектурне форме и уресе опредељеној идеји, и да тиме идеји осигура њен уплив на народ.

Никакви створови човечије уметности не причају тако јасно о вечности, као што то причају египатске пирамиде и храмови, и из једне стене изрубљена индијска зборишта. Много је доиста векова прешло а и прећи ће преко њини врхова, и неће их додирнути својом разрушавајућом руком; и те грдобе које се чине да су једног века са природом, оће као што се чини, и да издурају с њом и до краја. Око њи се променило и промениће се много поколења и народа; а они су остали и остаће непромењени у свом непокретном величаству, као што се немења сунце, што осветљава њихове врхове од зоре до мрака, као што се не мења онај тврди основ, на који су се налегле те гранатне масе. Исто тако поражавајући је карактер необичне, готово прекојестаствене силе, која се одржава на тим голијатским зданијама. Тако је велико то упечатљење које та оличена у њима сила произведе на душу, тако се не може отрести од њега, да му се мора покорити сваки гледалац, био он ма како изображен, ил' био како му драго унутарње разположен. Ако к томе присајединимо још особену тајанственост, којом дише сумрачак храмова и његове јероглифима *и амблемама* покривене стене, онда можемо лако схватити, зашто *споменици* таке вере, којих је већ давно нестало, зашто још *и сад* дјејствују на ум и чувства људска па још и на људе другог доба и нове вере и туђих народности.

Ако су источни храмови подјејствовали на душу својом вековечитошћу, силом и тајанственошћу, — то су храмови старе Грчке дјејствовали красотом. С једне стране лакост архитектурних *форми*, у свези са естетичним укусом, који је већ урођен њеним житељима и развијен науком, — с друге стране карактер многобожија, који је дао поетичном узбуђењу уметника потпуну слободу у делању, — све то учинило је, да је класично уметништво изредну страну своји религиозно-архитектурни производа могло довести до највећег савршенства, и могло јој после дати опредељена правила која су прешавши у законе прекраснога у архитектури, тако исто обвезна за дунђерског уметника нашег времена, као што су они били обвезни за Грке.

У грчким храмовима може се разликовати тројака красота: метафизичка, нравна и физичка. Прва се красота састојала у том, да се морали испунити општи метафизички (прекоприродни) закони изредног у архитектури, који су познати под именом симетрије и евритмије.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Граничар Посавац и цар Јосип.

(Народна приповетка.)

(Свршетак.)

Стари министар, царев пратилац, замислио се па ћути. Кад то виде цар, рече му: „Но, стари, шта ти судиш! Како то ради Граничар?“ Стари министар стане се изговарати: „Ја, царе, не знам, ја сам ти стари! Ето питај млађе, нека ти кажу!“ Ал' цар не ће да се окани старца, него га окупи да и он каже. Стари министар, рад будући да цар не дозна, да је он био с граничаром, почне овако говорити: „Колико ја знадем краће су разне на свету. Узми два друга који заједно тргују, па кад који не каже оно што мисли, подкраде другом веру и верност, али кад помислим ја мене човека на свету, како ме Бог створи, и шта мене ради на земљи изведе, те се мало пролењим и ништа не радим: то ја онда од мога Бога време крадем. Тако можда и граничар краде у дангубици каквој!“

Сви министри повичу: „Тако је! Погоди!“

И цар Јосип викне: „Погоди стари! Сад дед говорите како дуг одужује!“

Сви министри викну: „Није можно! Ако дуг одужује, он мора да краде!“

„Он не краде, него се држи правде!“ рече цар Јосип. „Дај говори стари, шта ти судиш!“

„Та ја сам стари! Ја то не знам, круно светла!“ стаде се стари министар изговарати и ово и оно говорити.

Али цар Јосип не хте да га се окани, него га салети: „Дај ти мени кажи како и сам знадеш!“ Стари министар почне опет из далека овако: „Та ја не кажем, да је то одуживање дуга како наши раде кад у зајам дају; јер ево један иште пет на сто, а други десет на сто, трећи двадесет, четврти петдесет, пети сто на сто! То је више трговина. Но помисли два добра суседа. Кад један другог на ручак зовне, гост кад руча, већ се стара да свом домаћину врати гозбину, па ће дати, ако има срце право, у то име, ако не би домаћину могао, другоме коме пријатељу своме! Ето то је враћање дуга! Ал' ја велим тако и син може својим родитељима, отцу и матери, да врати! Ваља да тако и тај граничар ради!“

Сви министри повичу: „Живио! Стари погоди!

И цар Јосип рекне: „Живио! Ако је он то право погодио!“

Најпосле запита цар: „Је ли можно да и под камату даје?“

Сви министри опет викну: „Није можно! Ако даје под камату, мора да краде!“

Стари министар опет ћути и не ће ништа да говори, ал' цар га на ново окупи: „Дај, говори стари! Шта ти по твојој правди судиш?“

„Та ја не знам, ја сам ти већ, царе, остарио!“ рече стари министар.

„Остарио си, ал' си и на она прва два питања добро одговорио. Дед реци и на ово треће што.“

„Ја сам казао, како право прави људи раде при враћању дуга. Тако се исто ради и при давању на камате. Узми само ако каког гоcта свог дочека домаћин, одма се стане надати, да ће и њега тај гост дочекати и почастити. А шта је то него као да на камате дајеш. Али на праву камату дају тек отац и мати који своју децу негују и ране те дижу на крила, да би задобили права на имовину. Може бити да и наш граничар тако ради!“

Сви министри повичу: „Живио! Стари погоди!“

Министри вичу „живио!“ ал' цар Јосип разљућен не ће да каже „*живио!*“ него се продере вичући: „О твоју част, ја ти заповедам, да ми *право* кажеш! Ти си се са оним граничаром разговарао, који је *мени то* казивао!“

Стари министар уплашен, да ће граничар погинути, како но му је тада онај и говорио био, дркћућим гласом рекне: „Јесам.“

Љутит цар одмах седне с министрима на кола па управо у Срем граничару, који баш у авлији нешто дељкаше. Цар стане пред граничара, па ни помоз Бог нег одмах: „Ти неверни граничаре! Тако ли си ти моју царску заповест преступио је ли?

„Та нисам је преступио, него испунио!

„Та како си испунио? Несам ли ти казао да наш разговор за две недеље никоме не кажеш разма ако би мене видио, или моје лице, а онда о главу да ти је ако не кажеш!“

„Па тако сам и радио, кад сам ти лице видио.“

„Лажеш, ти ниси моје лице видио!

„Јесам!“

„Ниси!“

„Јесам!“

„Ниси!“

„Ал' јесам! И то не једно, него сто педесет те сам онда радио по твојој заповести, да ми не буде о главу,“ па се окрене старом министру да вајат отвори. Кад стари министар отвори вајат, на клупи нађу, како но су тада избројали 150. нових дуката а на свакоме образ цара Јосип II.

Цар се чудио и дивио, кад му граничар приповеди, како но се са министром погодио, да каже.

Тако лепо граничар цару Јосипу ваљано показа и доказа, да с једног ланца ораће земље може и поштено живити, и дуг одуживати, и још' под камату давати!

(Из збирке К. Ђ. Стефановића.)

Матица Српска.

Заједничка седница књижевног и управљајућег одбора 1. септембра.

Управа народних фондова одзивајући се на допис свога друштва, јавља, да се место питомца Стевана Ђаконовића не би могло попунити за ову годину.

За стипендију од 250 фр. а. вр. из закладе Нестора Деметровића моле: Сима Стојанчев. Никола Ђорђевић, Ђорђе Димитријевић, Ђорђе Јеремијн, Милан Ђ. Хаџић, Бранко Николић. — Предложиће се патријарху српском ради избора ова тројица: Ђорђе Јеремин, Сима Стојанчев и Бранко Николић

Предузет је од главне скупштине на књижевни и управљајући одбор упућени позив пријатеља природних наука у Москви ради шиљања народног српског ношива, фотографиских слика и других ствари за етнографиску изложбу, која ће се у априлу г. 1867 у Москви држати. — Како друштву околности друго што чинити не допуштају, то ће издати позив, у којем ће се подробно разложити цел те етнографиске изложбе, а и каке се све ствари траже за ту изложбу, а казаће се у њему и то, да ће „Матица Српска“ радо примити посредовање у шиљању тих ствари за изложбу.

Седница књижевног одбора 15. октобра 1866.

На предлог Ђорђа Марковића, да из свога речника једно слово ради прегледа овамо поднесе, решава се, да цело дело овамо пошље, пре него што би се у преглед истог упуштати могло.

Патријарх српски Самујило Маширевић јавља, да је изабрао на прво место предложеног Ђорђа Јеремијна за питомца закладе Нестора Деметровића са годишњом стипендијом од 250 фр.

Јован Марковић моли да му се врате неке књиге.

Милан Г. Хаџић јавља да је накнадно поднео лекарску сведочбу патријарху.

Решава се, да се стипендија текелијним питомцима тек од 1. нов. о. г. почиње издавати; ал' да им се стипендија, која им за месец октобар 1866. припада изда месеца јунија 1867. ако школска година као обично тек до 1. августа узтраје.

Одбор „Слованске Беседе" у Бечу захваљује на поклоњених 110. комада књига.

Трива Рајић, правник из Итебеја иште да му се пошљу неколико примерака књиге: „За што наш народ у Аустрији пропада."

Оцена Ђ. Даничића и Јована Бошковића о речнику Јована Београдца усваја се и већином гласова се решава, да се оцена Јована Бошковића на изречно захтевање његово у листу „Матици" штампа.

Члан др. Стеван Павловић јавља, да је прегледао на издање друштву поднесени рукопис члана Јоксима Новића Оточанина, под насловом: „Старине од Старине Новака или толковање народног пјевања и приповиједања," и да налази, да то дело није вештачки израђено, нити да га прожима једна главна идеја, али да су у њему лепо описани *обичаји и* повесница српска, тако да је дело за забаву и историјско познавање живота народа нашег, особито за средњу класу згодно *удешено.* — Споменуто дело прима се да га друштво о своме трошку изда у 1500 ком. и да се списатељу у име уздарја поклони по његовом захтевању 150 ком

Четири песме, што их је члан Јоксим Новић Оточанин из омирове Илијаде на углед у прози превео са грчкога оригинала, предају се на оцену дру Јовану Хаџићу и дру Лази Костићу.

С великом су хвалом примљене матичиној књижници поклоњене књиге, и то:

1. Од „Матице Словенске" у Љубљани: Vojvodstvo krajnsko v zemljepisnem, statističnem in zgodovinskem spregledu. Po spisu Jožefa Erben-a. Izdala in založila Matica slovenska v Ljubljani. V Ljubljani 1866. — Vojvodstvo Koroško v zemljepisnem, statističnem in zgodovinskem spregledu. Izdala in založila Matica slovenska v Ljublani. V Ljubljani 1866. — Národni koledar in letopis Matice Slovenske za leto 1867. Izdala in založila Matica slovenska v Ljubljani. V Ljubljani 1866.

2. Од „Матице Галичко-Руске": Науковый сборникъ издаваемый литературнымъ обществомъ Галицко-Русской Матицы. Годъ изданія вторый 1868. Выпускъ II. Въ Львовѣ, 1866.

3. Од ц. руског послаништва у Бечу: Записки императорской академіи наукъ. Томъ девятый. Книжка II. Спб. 1866.

4. Од Ф. Христића у Београду: О основним школама у северној Америци. С француског превео Ф. Христић. У Београду 1866.

5. Од кишфалудијевог друштва у Пешти: Shakespere minden munkái. Fordítják többen. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Hetedik kötet. Pest 1866.

Милан Хаџић иште, да му се врате сведочбе.

Књижевне белешке.

* Од 1. марта о. г. излазиће у Лавову нов лист за белетристику и науку на русинском језику под насловом: „Боянъ.“ Лист ће тај уређивати Стеван Гучковски, а у њему ће бити: 1. Приповетке, новеле и хумореске. 2. Песништво. 3. Повесница и етнографија. 4. Философија, а имено естетика. 5. Књижевни саставци. 6. У подлистку: Критика, реценсије позоришних претстава, гласник. Бојан ће излазити 1. 8. 15. и 22. сваког месеца на четвртини.

* Изашао је без хуке и буке „Рен“ шаљиви лист, што га издаје и уређује у Новоме Саду Ђорђе Рајковић, наш познати хумориста. У првом су броју: 1. Предговор уредников. 3. Разговор калуђера Ђене са пашом Маром. 3. Поета. 4. Песмице: Стари и нови камен. Чудно и јест! 5. Како је Турчин Србину кумовао. 6. Латинска молитва (за наше време.) 7. Руски указ. (Из последње пољске револуције.) 8. Анекдоте. 9. Преводи: са немачког на српски и са српског на немачки. 10. Неки београдски дипломата све мисли да источно питање још није зрело. (Са сликом.) 11. Ограда. — Рен ће излазити на целом табаку сваки пет недеља, дакле на годину у 10. а на по године у 5 бројева. Рен се продаје по 2 фр. на годину, а по 1. фр. на по године. Ако узима добру прођу, доносиће и илустрације често. Новце за „Рен“ прима и уредништво овога листа.

* Сад баш изађе књига: „Наука о животињама за почетнике особито на нижим гимназијама и реалкама. По др. А. Покорноме написао Јован Петровић.“ Писац у своме предговору, добро се сећајући свога задатка, казује лепо, да „није лака ствар написати за почетнике научну књигу у опште, па ни Зоологију. Таква књига треба да привлачи, а да се ипак слаже са науком; треба да се лако појми, а ипак да није сиграчка; треба да је кратка, а ипак да је у њој речено, што је најважније; треба да је практична, да поштрава разум, и да утврђује љубав према природи и њеном створитељу. У колико је књига таква, добра је за почетника и у школи, и ван ње. Да ли сам и ја за тим тежио? — Љубав према омладини, према науци и позиву мом принуђаваху ме на то. — А да ли сам то и постигао? То ја не могу рећи, али могу казати, да свака књига има своју добру страну, коју примити, и лошу, од које се посљедователь клонити

мора .... Моја је поглавита тежња при писању ове књиге била, да ослободим ђаке Србе од мучног учења ове науке из књиге, туђим језиком написане. Српске гимназије, српске школе, а туђе књиге, то су два противна појма: једном поред другог не може нигда у истину добро бити.“ У колико смо дело ово на брзу руку прегледали, рекли би, да је писац у своме послу веома савестан био и да ће тако од користи бити сваком брату Србину, који не тражи Бог зна шта од књиге, која је намењена почетницима. Језик је у њој леп, чист, лак и српски. Ми од свег срца желимо писцу, да на брзо дође „до средства и згоде, да дело своје рашири и број слика у њему умножи!“ Цена је књизи 80. н. а. вр., а може се добити код самога писца, Јована Петровића, професора на гимназији у Новоме Саду.

Гласник.

* 24. децембра 1866. преминуо је у Загребу Павле Николић *прота карловачки* и заступник конзисторије карловачке на хрватском сабору у својој 62. години. Покојник је ревносно радио на пољу црквене *књижевности*. Још као свештеник карловачки издао је „Проповеди,“ за тим „Каменъ претиканія“ у преводу, у којем је нашу богословску полемику доста верно разложио, и књижицу „Совѣти родителя сину,“ која је 1859. г. по други пут печатана. Осим тога издао је још ова дела: малу „Повестъ Библическу“ за школе, „Практическо наставленіе при разныхъ приликама,“ 1860. г. „Катихетическа Поученіа,“ у три свеске, 1864. г. „Народный соборъ, а пред саму смрт своју 1866. г. делце „Наука Христіянска изъ повестнице старог и новог завета удешена за одрастлію младеж.“ Ван ових изданих дела остало је још једно огромно дело у рукопису у 800 табака под насловом: „Новый завѣтъ,“ у преводу српском с тумачењем. Покојник се одликовао ревносним радом у цркви и љубављу за свој род. За његове заслуге стечене у г. 1848. добио је и златну колајну. Лака му била земља, а међ нама вечити спомен!

* Честити чаковачки Срби намеравају метнути плочу са згодним написом на кућу, у којој се родио велики њихов сагрђанин неумрли Доситије Обрадовић.

* Питомци српског православног семеништва у Задру установили су задругу, да се вежбају у књижевном раду. Они издају и лист (писан) „Првенац“, којег уређује Божидар Новаковић.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

БЕСЕДА СТ. ВЛАД. КАЋАНСКОГ говорена на беседи у част његове светлости кнеза српског Михаила М. Обреновића III., коју је давало друштво позоришно у Крагујевцу на св. Аранђела 1866. (Трошком Велимира Стефановића артил. капетана.) У Београду у штампарији Николе Стефановића. 1866. На 8-ни, 15. стр. Стоји?

МАЛЫЙ ДАРАКЪ. Написао и љубимой младежи посветіо Никола Мусулинъ Гомирацъ, учитељ IV. разреда основне в. градишке школе. У Београду, у државној штампаріи, 1866. На 16-ни, 54. стр. Стоји?

ПЕРСИЈСКА ПИСМА ОД МОНТЕСКИЈА. Прва свеска. Превео с француског М. Ђ. Милићевић. I. кл. секретар у министарству просвете и црквених дела, редовни члан српског ученог друштва. У Београду у државној штампарији 1866. На 8-ни, 4. л. 176. стр. Стоји?

СЛАВА РУССКА ХРАБРОСТЬ СРБСКА. Издао Стефанъ Поповићъ Ришнянинъ. У Београду. Печатня Александра Андрића 1866. На 16-ни, 15. стр. Стоји?

ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА. Књига III. Свеска XX. (Старога реда.) (Са две таблице снимака.) У Београду у државној штампарији 1866. На 8-ни, 2. л. 450. стр. Стоји 6. гр. чарш.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Педесетогодишњица учитељишта српског. — Идемли ноћом . . . (И Некрасов.) — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Древно религиозно споменишство. — Подлистак: Граничар Посавац и цар Јосип. (Народна приповетка.) (Свршетак.) — Матица Српска. — Књижевне белешке.— Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 5. У НОВОМЕ САДУ 20. ФЕБРУАРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

НАЈСЛАВНИЈИ НАРОД У СТАРОМЕ СВЕТУ.

Најславнији и најважнији народ у староме свету били су стари Грци или Јелини. Кад се говори о повесници овога народа, *неразуму* се под отим само политични догађаји но и све разноврсне гране образованости и живота јелинског. А ово све ваља проучавати с тога, што је сва данашња наука и образованост из старе Грчке потекла.

Народ јелински живио је испрва на маленој просторији од 1800 миља; али се брзо на далеко раширио, па је велика, благодетна дела починио, која су целом свету користила. Јелински бродови пловили су крај обала средоземног и црног мора; јелински насељеници разилазили су се и настањивали по свима скоро земљама на истоку и западу; јелинске војске продирале су кроз далеке пределе и свуда су страх и трепет доносиле; у Јелина је поникло духова, који су, било као освајачи било као наученици, за векове облик земаљског и духовног света преображавали. Нема више ни једног народа, којем су обе ове врлине тако дивно у души процветале, као у Јелина.

Кад се задубимо у повесницу Јелина, видимо, да се она сасвим другачије пред очима нашим развија но повеснице остали славни народа, а то не бива нехотице већ с тога, што су они најчеститији од свију.

Најчеститији су били, јер су били најизображенији од свију народа старога света. Од нарави су били чили, па још кад се сместе у земљу, која је пуна чарни гора и плодовити долина, гди су само толико радити морали, колико је требало, да се тромости отресу; у земљу, која је набубрила од

река, што се у дубоке заливе сливају, те су пуно згодне, да се по њима долази и одлази из земље и у њојзи жива, сваковрсна радња заподене; у земљу, гди разна племена природне границе деле али их ипак сасвим неодвајају; најпосле у земљу, над којом је чисто, плаво небо свсдено, коју свеж, благ ваздух облива, те су људи увек живахни и чврсти остати могли, што је највећа дика јелинског народа била. Ма се Мисирци колико својом мудрошћу гордили, никога незадобише за се, кад им је све знање сакривено у хијероглифе, у којима се само свећеници разбирају, а нити што мисирском вредном али потиштеном народу пруде, јер су за њ неразрешива загонетка, нити су икојем другом народу ум разбистравали. Астрономском знању Калдејаца, па допустимо да је Бог зна како големо, била је тек неколицина вешта и нимало није чудо, што су отуд оне будалаштине произишле, које се астрологија зову. Па и остало знање и вештина вавилонска једино што је трговце обогатила а народ је тако омлитавио, да је било од по муке освојити му земљу и покорити га. И Феничани слабо су се у наукама разумевали, једино што су били препредени трговци, ал' и то су знање прикривали, да их неби други надмашили; окром тога они су изнашли и раширили прва писмена. Али како је све ово знање мајушно, кад га упоредимо са оном силном науком, која се у старој Грчкој нагомилала, па отуд непрестано кроз хиљаду цеви до свију народа дотиче, те је сви присвојити могу, јер Јелини нису ни од кога знање своје тајили.

Да је у Јелина више образованости било и да су они заиста најчеститији види се из свега, што год су радили и стварали: тако пре свега из њиовог политичног устава и законодавства. У Грчкој се одомаћивала монархија, аристократизам и демократија; а што су се више освешћивали и сазревали то су Једини патријархални устав монархичним а овај републиканским замењивали. Овај последњи, код многи недостатака његови, био је за малена, одељена и врло живосна племена јелинска најудеснији и најспасоноснији, и зацело је био један од главни извора, из којег је јелинска образованост извирала. Јер у Јелина је готово свака варош била за се држава, па је имала своје особите установе, а већи савези, које су нека племена склапала, нису ни бар мало унутрашњи устав мењали. Свака од ови републикански државица, којих је било неброј, прегла је, да остале превазиђе па осећајући у себи крепке воље и снаге изалазила је на мејдан, да се јунаштвом и свим врлинама своји бораца надмеће, па и ако нису увек најваљанији побеђивали то је сваки бар том борбом снагу своју челичио. Отуд је у овом свету од република законс

давство тако савршено било, да му нигди равна нема. Овде је Ликург знао изнаћи тајну, како да се највећа мудрост и слепа покорност споје; овде је знао Солон удесити, како да се народ један помоћу најблажијих закона изображава; овде је стварао Питагора државнике, који мудро државом управљати знају; овде је Платон измислио, каква треба да је најсавршенија држава, па му се и тадашњи и доцнији свет чуди и диви.

Најчеститији су били судећи по том како су мислили о човеку и по том какви су им били обичаји. У слободним државама јелинским највише је грађанин важио. Он је био законодавац, судија, бранилац отаџбине, једном речи господар, суверен над земљом. Он се бринуо за државна дела, а то му је у толико пре од воље ишло, што је био усред позоришта, на којем су се та дела збивала, па је у свачем разабрати и довити се могао. А и сама зла, која су била у јелинским државама, припомагала су, да Јелини све честитији буду. Све теретне послове морали су робови свршивати. Грађани су увек били доколни, па су само старали се, како ће тело своје крепити и дух изображавати. Тако су се могли извештити те знати крепко државом владати, праведно судити, мушки слободу и права отачбине бранити и разборито породицом и чељади својом управљати; и у њих је увек готово велика већина држављана била изображена и пуна родољубних мисли, чега ни у новијих народа нема, код којих већина своје најдрагоценије душевне дарове забатаљује, јер нема прилике ни времена да их развија. Јелини су гледали, да негују у души човечијој све стране њезине. Пре свега да човек свати достојанство своје, а бранећи то најплеменитије добро своје да се показује и буде стрпљив, — то својство звали су умереност; а осим свега још да буде прикладан, углађен, а то су звали — пријатност. У таком животу, у ком су имали стотину прилика да се тако сугласно изображавају, није чудо, што су били сви готово честити и одушевљени те су и починили толика дивна дела, да се и данданас свет, кад на њих помисли, зарадовати и чудом зачудити мора. У њих је било поред најжешће љубави животу највећег презирања ако је требало жртвовати га за добро, које је од још веће вредности. Па како су они знали и осећали шта је то лепота, како је све што је лепо божаствено и свето, како су Богове своје поштовали и у славу им дивне светковине обдржавали!

(Свршиће се.)

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА УЧИТЕЉИШТА СРПСКОГ.

(Сарштетак у место продужења.)

Том приликом на служби Божијој говорио је беседу о потреби васпитања и о користи овог завода катихет приправнички Павао Атанацковић, а свечано и јавно предавање из педагогије држао је професор Исајловић. Тада се к збору првих наставника придружио и четврти професор Јован Живковић, бивши пре тога наставником у гимназији карловачкој, коме је овде предавање славенског и немачког језика и стилистике српске поверено. Предавања су започета са 19 питомаца у првом, и само са тројицом у другом течају. У природним наукама искусни професор Булић на собствену понуду добио је од више власти дозволење да може у првој приправничкој години природопис а у другој човекословље као ванредне предмете предавати. Јели ова целисходна намера Булићева остварена, и докле је он те велекорисне науке овде предавао, о томе никаква сномена у записницима неналазимо.

После сеобе у Сомбор одма се приступило к оснивању књижнице у овом заводу, која је добила многозначеће име народне библиотеке. Око скупљања књига највише су се трудили први катихет, овдашњи отлични грађанин Јова Атанацковић и тутор црквени Данило Шијачић. Међу првим приложницима читамо имена Ђорђа Исаковића адвоката, Николе Шимића месног школског управитеља, Симе Деметровића варошког капетана и Аврама Максимовића пароха сомборског. Данашњим даном књижница приправничког завода више од 2000 примерака књига броји, међу којима има најважнијих у новије доба набављених педагогичких дела.

Године 1817. изишла је на свет „Педагогија и Методика по Нимајеру“ списана још у 1812. години, и то се дело млого година као учебник главног предмета у учитељинту овом употребљавало. Следујуће године буде од кр. уг. нам. савета дозвољено, да професори овога завода могу у овдашње и у све остале школе српске у Угарској на предавања одлазити.

У прво време обстанка овога завода одправљао је дужност местног управитеља сениор, кога су професори између себе редом бирали. Године 1820. наименован буде за првог местног управитеља добротвор учеће се младежи, градоначелник сомборски Василије Атанацковић, који је у ово почастно звање 4. јулија поменуте године уведен преко поглаварства сомборског представљаног том приликом у лицу сенатора Јакова Лалошевића.

Те године Ђорђе Раља грађанин пештански и супруга његова Марта оставе стипендијалну закладу од 2000 фор. бечке вредности, из које сваке године по један добро учећи се приправник српски на препоруку наставничког збора подпору добија.

Около године 1821. припремали су професори овога завода за печатњу учебнике; у то је време катихет радио на библичној повести и превео Митерпахерово: „Свилоделство," које је наскоро затим на свет изишло; Исајловић се бавио списивањем понаособне „Методике;" Живковић са израђивањем „Стилистике," а Булић је сачињавао „Земљопис" и „Рачуницу;" од која два дела прве су свезке доцније штампане биле.

Још од времена ступања свога на управу српских школа настојавао је врстни и родољубиви Несторовић око тога, да се читанке и остале књиге за народне школе на српском језику спишу, и ове је у рукопису год. 1813. дворској канцеларији поднео, али му рукописи после млогог околишења у год. 1821. повраћени буду с примедбом, да се по известију запитаних народних старешина књиге те немогу у школу увести, што су на простом језику списане и што у њима отвеђ много религиозне науке има. Ко је морао у то време бити тај непријатељ српскога језика, и саме верозаконске науке, који је родољубиву намеру Несторовићеву тада осујетио? Нека за ово безпристрастни историк српски у дотичним архивама доказа потражи, а ми ћемо то за сада прећутати, да не би ову свечаност нашу с непријатним осећањем узнемирили. Неуморни Несторовић, небојећи се препона, понови молбу своју ради одобрења предложених нових школских књига, иштући, да се наименује одбор за напредком чезнућих и просветољубивих Србаља духовног и грађанског реда, који ће пресуду о тим књигама донети. И кад на ову молбу никакво решење не дође Несторовић год. 1822. и 1823. понови искање своје, у овом последњем изрично изјављујући, да нити нови нити стари учитељи дотле могу с децом добре успехе показати, док год се у школама употребљавале буду старе још у год. 1777. издане књиге и док се не спишу и не уведу како по језику а тако и по садржају ваљане књиге школске. На то изиђе год. 1824. одговор, да ће у том погледу царско решење следовати, али Несторовић то не дочека, јер умре 28. јулија 1825. године.

И тако ова красна намера остаде више од 25 година неизвршена, док пре неколико година недобисмо прве српске читанке за основне школе, израђене трудом онога мужа, који је по свој прилици ту идеју први код нас у раној младости својој покренуо био.

Смрт првога врх. управитеља школског, — после кога се звање 16 година стално попуњавало није; слабо материјално стање професора препарандије и непризнавање њихових заслуга у народу, а особито непријатељско расположење некојих тога времена знатних Србаља према овоме народном заводу; — учинише, да је од 1826. године учитељиште ово венути и опадати почело, тако, да се мало доцније ни они нису већ више одржању његовом надали, који су дотле са самопрегоревањем у њему професорске дужности вршили били!

Двојица од првих професора и то најпре год. 1825. Булић, а затим године 1830. Живковић преселе се у вечност, оставивши породице своје у очајном стању потребитости; катихет Павао Атанацковић год. 1829. ступи у монашки чин у манастиру Крушедолу, професор педагогије Исајловић године 1830. отиде на позив кнеза Милоша у Србију, да тамо школе уређује, а новоименованн професор Др. Стефан Прерадовић после кратког службовања године 1830. упокоји се.

У ово најнезгодније време сачувао је од коначне пропасти учитељиште српско други катихет Аврам Максимовић, онај исти који је у почетку много допринео био, да се завод овај у Сомбор пренесе, и који је сад као једини професор са два заступника: Мојсијем Игњатовићем учитељем Ново-Садским и Гавром Максимовићем учитељем Сомборским придржавао у животу учитељиште ово, док за њега нису бољи дани наступили.

Ти бољи дани наступили су на измаку 1831. грађанске године, кад је 28. Новембра у присутству овдашњих отличних грађана за професора педагогије, метода, историје и рачуна уведен Трифун Атанацковић; децембра 16. исте г. започео је предавања из Славенског и Немачког језика и земљописа професор Василије Лазић, а последњега дана исте године на место већ пре тога упокојеног местног управитеља овдашњи велики судац варошки Јован Михајловић.

Ова господа, којима се у години 1834. придружио као професор мађарског језика Никола Михајловић, сматрати се могу као обновитељи српског учитељишта, које су они од пропасти сачували и дуже времена у њему делајући у добар га ред довели, те учинили да је младеж српска у то време из свију крајева Угарске, Срема и Славоније овамо врвила, да се ту педагогичним наукама на матерњем језику учи и за учитељство приправља.

На свршетку школске 1840. године, преласком професора Лазића у Србију, упражњено место заузима Јован Берић, млађи.

Године 1841. прими управу српских и романских основних

школа и приправничких завода Евгеније Ђурковић. Глас о сталном попуњењу врховног управитељства школског примљен је у приправничком заводу с највећом радошћу, јер тим се отворише изгледи, да ће од Несторовића започето дело народне просвете продужити се с бољом срећом и бољим напредком! Тек ове године добило је у заведење наше званични печат. У јунију месецу исте г. овдашњи учитељ рисовања Лазар Баић одпочео је из собственог побуђења приправнике у лепопису вештбати.

До тога времена примани су били у учитељиште наше и такови младићи, који су само основне школе свршили, а тада изиђе наредба, по којој је сваки приправник IV. гимн. разред пре ступања свога у учитељиште свршити морао.

Године 1842. (9. Јунија) на место преминувшег местног директора Михајловића постављен буде (24. Јулија) сенатор Сомборски и окр. школски управитељ Ђорђе Петровић.

На измаку исте године професори Трифун Атанацковић, Никола Михајловић даду оставку, почем је први пред тим капетаном а други бележником слоб. кр. вароши Сомборске постао.

8. Декембра 1842. уведен је за професора педагогије, метода, земљописа и мађарске граматике Јован Чокор, бивши дотле *професор* гимназије Ново-Садске.

По смрти професора Берића на почетку 184⁴/₅ школске године постане привременим професором Јован Грочански адвокат.

Јулија 13. год. 1845. преселио се у вечност катихет Аврам Максимовић, који је 15 година са особитом ревношћу и трудољубивошћу у овом заводу народу свом послужио. На место његово допао је за катихету парох овдашњи Јован Теодоровић, а Грочанског замењује је у почетку 184⁵/₆ шк. год. Јован Турјак бивши пре тога подбележник слоб. кр. вароши Стојна Београда, почем се пред тим за професора позвани адвокат из Суботице Теодор Прокопчањија звања овог није хтео примити.

На предлог кр. саветника и школског врховног управитеља да би се српско учитељиште по начину новозаведених римских препарандија у Угарској преустроило, држан је тога ради договор у заводу овом 16. Нов. 1845. под председништвом управитеља Ђорђа Петровића у присуству професора и призвана на то три отлична Србина: Николе Шимића сомб. главне школе управитеља, Давида Коњовића, вел. судца и Трифуна Атанацковића капетана вароши Сомбора. На овом договору свршено је, да се сви дотле у учитељишту овом предавани предмети осим свилоделства и у напредак задрже, а при том да се придода природопис, природословље, наука о домаћем газдовању, о рукоделству, о лечењу рана на

људма и домаћој стоки и тумачење урбарских закона. Уз то се поднесе молба највишој земаљској власти, да се наставницима овога завода пристојна плата у колико фонд не би у стању био из државне благајнице определи, одкуда се и римске препарандије у Угарској издржавају.

Договор овај остао је без сваког успеха.

Године 1847. прими привремену управу завода професор Чокор, а за катихету наименован буде Урош Стојшић, парох Сомборски, а месеца Марта 1848. постане професором Теодор Живковић.

Због несрећног покрета од год. 1848. прекинута су у Мају исте г. предавања и започета су тек у Нов. год. 1849. којом приликом на место одступившег професора Живковића, постане заступником једне проф. катедре Лазар Баић.

Године 1852. земаљска школска власт војводства Српског за управитеља постави у учитељишту нашем проту Сомборског Василија Ковачића, а пошто у Октобру 1853. професор Јован Чокор оставку даде и у монашки чин ступи, уведен будем ја за привременог учитеља.

Покрет од године 1848. и друге неке околности много су учитељишту нашем шкодиле али се оно трудом својих наставника а особито ревношћу ц. и кр. школског саветника дра Ђорђа Натошевића после неколико година опет опоравило и у цветуће стање поставило,

Година 1857. остаће златним словима уписана у летописима српских народних школа, и на посе учитељишта српског. Те године постао је ц. и краљевским школским савстником у Војводству Србији др. Ђорђе Натошевић, који се постарао школе српске у бољи поредак довести и на место застарелог начина нов разумни начин обучавања у наше школе увести. Да изведе ову своју намеру држао је господин овај у лето год. 1857. предавања из новога метода на учитељским састанцима у Вел. Кикинди, Сомбору, Новоме Саду и Темишвару. Ова предавања покренула су из дуготрајног мртвила нашу српску школу и учинила нову епоху у просветном животу народа српског.

Септембра 8. 1857. пресели се у вечност управитељ учитељишта овог, и прими привремену управу Урош Стојшић, а на почетку школске године 185⁷/₈ поверено буде мени предавање педагогије, дидактике и метода уз остале предмете, које сам дотле предавао.

Од 19. Јуиија до 1. Августа 1858. држан је овде шестнедељни практични течај, на коме је до 150 учитеља из разних кра-

јева присуствовало. Следујуће две године поново су држани четирнедељни течајеви за оне учитеље, који на првом нису били.

У течају год. 1861: и 1862. по ревносном настојавању наместничког саветника дра Теодора Мандића и школског саветника Ђ. Натошевића установи Вел. Кикиндски српски округ закладу од 12.000 фр. а. вр., да се из ње професорима овога завода плата поболша. На исту цел, и под условом, да завод овај у Сомбору остати има, определи општина Сомборска годишњи прилог од 315. фр. Около тог времена завештали су такође: Кузман Рацковић адвокат из Кикинде и општина Кикиндска и Падејска годишње прилоге овом народном заводу давати.

Године 1862. Окт. 22. ступило је у живот садашње устројство српског учитељског приправничког завода, којим је завод овај према садашњим потребама и околностима народа нашег уређен тако, да сад већ у свима крајевима српства, у свију отличних и правих родољуба поверење и уважавање ужива, које се и отуда види што се ове године у учитељишту нашем налази питомаца не само из разних предела овостраног народа нашег, него и из јуначке Црне Горе, и из кнежевине Српске и што се сходно потребама девојачких школа летос усрдијем наставничког збора образовао ванредни течај, у коме се српске ћери за учитељице и васпитатељице приправљају.

Сад нека ми је дозвољено, многоуважени зборе, пажњу вашу обратити на ту околност, да је промисао божији једног од првих и најревноснијих делатеља у овом народном заводу на велику корист нашега учитељишта а на дику и поност целога српства, све до данас у животу задржала. То је професор и катихета српскога педагогиума, садашњи епископ бачки Платон, који је 16 најлепших година младости своје у овом заводу делајући провео; који је у старости својој доживео, да је посредством њега садашње устројство учитељишта српског извршено, и који је оснивањем „Платонеума“ т. ј. закладе, из које осморица сиромашних и доброучећих се приправника рану добијају, запечатио љубав своју к овом институту, у коме је пре 54 године јавни наставнички живот започео.

У колико нам је жао, што на овој педесетогодишњици нашој велики овај добротвор народни због дубоке своје старости и удаљености присуствовати неможе, у толико се исто радујемо што нам је овај Нестор педагога српских још у животу, и желимо, да га господ Бог на славу српског рода и на пользу овога завода и његових питомаца још на многа лета у здрављу и у животу одржи.

Као што је промисао божији првог професора педагогије до

до данас у животу одржао и у народу нашем славно прославио; тако су и од првих питомаца овога завода, сад после 54 године, у колико ми је познато, двојица у животу, од којих је један Никола Јовановић, златним крстом за заслуге украшени парох и школски управитељ у Св. Петру у Банату, а други је родитељ садашњег управитеља овога завода, Тимотеј Бранковић, парох Сенћански и члан конзисторије бачке.

Од године 1814—1826. редовно су учитељске науке свршили и сведочбе о учитељској способности добили 175 кандидата. Од ових је сада један православни епископ, двојица су протопресвитери, а неки су и сада у животу находећи се свештеници и учитељи. Међу покојнима споменути нам ваља бившег земаљског саветника у Србији Лазу Зубану, и пре неколико година у вечност преселившег се архимандрита Хоповског Севастијана Илића, који су обојица 1814. год. у Сентандреји учитељске науке свршили.

Од године 1826—1855. нерачунајући овамо годину 1830. редовно свршише приправничке науке 503 кандидата, од којих је један земаљски саветник у слободној Црној Гори, а многи су и сад служећи свештеници, учитељи, бележници и други званичници.

Од године 1855. до свршетка 1866. проглашени су 169 свршених приправника за способне учитеље, који сада у народу нашем многотрудно звање учитељско одправљају.

Од посганка дакле препарандије до данас изобразило се у њој 847 српских синова за свето и велеважно учитељско звање, и у колико се знатна већина међу овима у служби учитељској показала и сада показује, у толико завод овај држимо да заслужује место у реду других просветних завода српских и уважавања код општина и сународника наших!

Многоуважени Зборе! Кратки преглед повеснице и развитка нашег учитељишта српског свршио сам. Преглед тај довољно показује, како је завод овај половину столећа у овој вароши навршио изображавајући роду српском ваљане учитеље; како је он у новије време пажњу народа нашег на себе обратио, и материјалном подпором овдашње српске општине и Вел. Кикиндског диштрикта, трудом наставника а особито врстном управом и очинским руковођењем најотличнијих српских мужева у цветуће стање постављен.

Остаје нам још желити да се по закључењу народног сабора од год. 1865., нова катедра за природне науке и газдинство оснује; да се течај приправнички с једном годином распростари; да се српске општине и богати родољупци, по примеру великог добротвора епископа Платона, постарају основати што

више штипендија за ученике овога завода, које би штипендије овде и најнужније и по народ најкористније биле.

Желити је напослетку да се одабрана омладина српска одсада из свију крајева српства у ову учитељску школу стиче, пак ће онда, надамо се, учитељиште ово наше у другој половини свога првог столећа много напредније бити, и из њега ће како овостранн народ наш, тако и остала браћа наша, која су просвете жељна, — ваљане учитеље и васпитатеље младога нараштаја добијати моћи.

Дај Боже да се ове жеље наше што скорије у најлепшем смислу остваре и испуне!

Н. Ђ. Вукићевић.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

Испрва се могао насмешити на ову изјаву, ма да му је горак, тешки бол нанела, само да би је могао заборавити, као и последњи ватрени поглед љубљеног девојчета. Као што горе приметисмо, сад се одао на науку више него пре, па је држао да му је срце од дана на дан све мирније, па да ће је моћи и заборавити. То је у толико више мислио, што је видео, да то Паулу ни мало не мучи, шта више да је много веселија од то доба. У малим тертулијама, које су јој давали родитељи и које је као сродник полазио кад и кад, није знала од пуста весеља већ шта да ради. На аламеди је увек пратила читава поворка од удварача, а на борбу с биковима долазила би, наравно у пратњи својих родитеља, колико је само могла често, па је ту, као и друге госпе од бољега сталежа, тапшала да су јој све рукавице пуцале и бацала цвеће и лепезу каквом особито вештом ѳспади.

Морамо поновити да се наш лиценцијат није баш дуго с наукама забављао и да је после годину дана наједанпут без икаквог прелаза пао у нерадњу и то баш у оно доба, кад је Фернанда Мелендеса послао отац у фасијенду близу Севиље, да га мало удали од сувише бурног живота, којега му је син проводио у Севиљи. Дон Руис збацио је том приликом своје црне одело, усео је беснога коња, па је отпратио свога пријатеља да види фасијенду и да оде и у оближње брегове, где су Мелендесови имали неко мало добро, на којем су одрањивани бесни бикови за цирк.

Ту је нашла страст младога човека ране и колико је год пута могао одлазио је на то добарце, и ту би набављао себи основна знања из племените тауромакије, у којој је главно, да тореадор по ходу, по кретању и по држању главе нозна добре и зле стране у бика, јер само тако може да се смеши ладнокрвно, кад га и најдивљи бик нападне.

Што је дон Руис у то време колико је само могао одлазио преобучен да види борбу с биковима, то је чинио из два узрока: да гледа ту сјајну борбу, за коју је и сам сувише марио, и да посматра Паулу. У то је време наиме неки досад непознати млади еспада изишао да се бори с биковима у цирку, па је одмах после прве борбе тако славно име себи стекао, као у некадашња времена Дон Хуан Чакон а у доцнија велики Монтес.

Младом, лепом еспади беше име Мендовија — дон Естеван Мендовија, и његови привржници и одушевљени пријатељи, којима припадаше сви ревносни дилетанти цирка и скоро све женскиње, хтедоше точно знати — бар су једно од другог слушали — да је породица Мендовија, којој је он члан, иста она, што је сродна са старом породицом Гусмана. Кад је на среду ступио и с мачем према краљевској ложи се поклонио, а за тим се бику мирно окренуо, који се лагано до торила — зверињака — повукао и дивљим подмуклим погледом човека посматрао, што му тако сам на сусрет изађе, слутећи, да му је то најопаснији непријатељ; — кад Мендовија ту тако стајаше, вита стаса и лепа узраста, лако се у куковима љуљајући и за тим кроз широку просторију грациозно корачаше, као да води даму на игру: тада беше еспада заиста красна, витешка појава, да се лако даје појмити, како афисионадоси (љубитељи вештине) с одушевљењем и нетренимпце за њим погледаху, и како срца небројеног женскиња за својим љубимцем скоро плашљиво куцаху. Црте лица његовог беху притом веселим осмехом превучене, и кад се на бурном поздраву, којим га одмах примише како је ступио на среду, на све стране захваљиваше, беше му покретање руком и нагибање главом више поносно него понизно, достојно каваљера од најбоље крви.

Ма да се дон Руис за тога љубимца публике јако одушевљавао, ипак је, кад је овај на среду ступио, а и за време сјајне борбе, само по каткад око на њега бацио, јер сиромах лиценцијат имаше сувише посла, да прати паулине очи, које с фанатичким изразом на младога тореадора беху упрте. На сваки се начин то исто могло рећи и о млогим другим лепим очима, али то се није ни најмање тицало дон Руиса, он је у том обзиру само погледе једине љубљење своје видео. Ако је међу стотинама кита цвећа

и њезина доле летела, он је само ту једину видео, и онда се мораде добро уздржати, да преко табла (даске од позорнице) не скочи и сретноме еспади на сусрет не изађе и повиче: „Сад овамо мени, дон Естеване! Овде ти стоји љући непријатељ!“

Пошто смо у интересу наше приповетке мало застранили, што ће поштовани читаоци извинити, да се вратимо нашим младићима, који су већ неколико улица у Тријани прошли и сад пред високим једним зидом стоје, преко кога грање од лавра и граната виси и на ком има једна капија, украшева мавриским луком са красним, али сад избрисаним и раскваренim арабескама и надписима. Рђава дрвена врата беху само притворена, и кроз ова уђу они у велику запуштену башту. Добро, те из куће једне, што у врху баште беше, јасна светлост од свећа кроз широм отворена врата продираше и стазу им осветљаваше, а поред тога се чињаше, да је Фернандо ту добро познат, јер иначе би по свој прилици чешће запињали о свакојако камење, парчад од мрамора, о разбијене лонце за цвеће, остатке из сјајног доба ове некада красне *мавриске* баште; и звук гитаре и зујање кастањета разлегаше се њима на сусрет, те даде повода младоме Мелендесу, да полугласно рекне: „Игранка се почела, надам се да ћу наћи што *тражим*.“

„Дакле ти тражиш шта?“

„Да богме, и јако би се варао, ако ме данас и ти с истом том намером неси овамо дошратио! Али маните се тога — један против другог, јер што смо безпристраснији и што с мање намере посматрамо, тим ћемо лакше доћи до сретног успеха. Охо!“ продера се и улети с великим скоком преко прага у кућу: „Ole salero! Viva la gente Morena!“

„Viva Don Fernando!“

Беше доста млогобројно, лепо друштво, што се ту искупило: од прилике двадесет мушких, понајвише младића, и једно туце лепих девојака, од којих једне играју а друге се по клупама посадише, де се чаше марљиво испијаху и де се свакојаки слаткиши међу оне исте лепе усне мећаху, које мало пре сигарито држаше. У стражњем крају, који би се прилично могао амбару каквом уподобити, сеђаху на месту, де се обично зими ватра ложи, неколико старијих људи у капи (огртач) и шиљастом шеширу, с гитаром у руци, на којој жице прекомерно дугим ноктима додириваху а уз то наизменце веселу какву секидиљу једну за другом певаху. То бејаху најмљени музиканти, а поред њих се видело неколико циганака у беличастим, скоро помодним аљи-

нама са белим кецељама, које свирачима по каткад чашу додаваху или им коју цигару направише. Осим ове гомиле цело би остало друштво са својим заиста елегантним понашањем, са лепотом и и богатством својих аљина и најотменијем кругу на украс служило; играчи и играчице беху све сами махо и праве махе, мушки лепи, узрасни момци у познатом андалуском оделу, које овде у овом вечерњем друштву бејаше од најскупоценијих материја, као од кадифе, атласа, чоје везом и сребрним пуцетима искићено. А девојке заиста дивне беху: на ногама им свилене чарапе и праве дечије ципеле, а над овима чланци тако фини и гиздави, да се човек мора дивити кад види ногу горе тако лепо округлу, па опет сасвим тако саразмерну. Прилично кратке сукњице беху од свиле отворене боје, а горе обухваташе вити у прсима и плећима доста оскудни стас свилен или вунен хувон или прслучић, с уским рукавима, који све до лаката украшени беху пуцетима од сребра, филиграна или свилених гајтана. Поред тога чешаљ у густој загасито плавој коси, и мантила коју свака маха с једнаком кокетеријом носи, па вредио он неколико франака или неколико хиљада реала. *) Играчице су понајвише мантиле поскидале, густу црну косу преко ушију натраг забациле, тако да се од натраг дуги танак врат све до плећа могаше видети. Па какав ти је то врат, каква глава! Ове дивне узано изрезане очи кадифли боје, танке па ипак похотљиве усне, бели зуби! Заиста, међу свима, које овде играху, вољда не беше ни једне, која се с пуним правом неби могла правом лепотом назвати.

Кад су наша два младића дошла, био се болеро свршио и разуздане девојке спустише се тешко дишући са светлим влажним очима на клупе и сламње столице, тако да свилене сукње шуштаху а атласки прслуци јако пуцаху. По декоја узе мало сува воћа, и коју смокву или наранџу, што на столу једном на страни стојаху, или пушташе по коју кап вина међу усне горе гледећи. Но немогоше дуго на миру седети, особито момци, који, ма да се бесна игра већ свршила, још непрестано скакутаху као играјући са својом сенком. Затим се опет започе тиха свирка гитаре, и после неколико акорада започе један махо:

„Ay! sal, bella joven,
Sal, angel de amores
Y al que la fiores
De lindo pensil.“

Ај, поскочи, дево млада!
Анђеоче у полету!
Лепирицо на цвијету
Поноситих мојих нада!

*) Real, шпански новац 34 мараведа = 12 наших новчића. — Прев.

Други скочи пред девојке, пљескаше рукама, трећи опет повика: „Viva la gente Morena!“ а затим се опет ставише у ред да играју: високо усправљене, с пола савијеним горњим телом стојаху Андалускиње, једном руком подупревши се, прстима друге руке лако кастањету додирујући и пратећи покрете играча, који су напред корачили; кад се ови опет натраг повукоше, пођу за њима девојке с несравњеним покретањем тела, очи у земљу упревши и рукама кастањуеле лако ударајући. Да би сигурни пљен брзо ухватио, рашири играч руке, али у девојци се на једаред пробуди понос Шпањолкиње, на поругљиво уздигнутим уснама њезиним као да читаш карамба! *), кад се на један мах тргне и натраг побегне, јако и срдито кастањетама лупајући; тада главу подигне поносно, савије горње тело као змија, одмах за тим опусти чело доле као изазивајући, и бежи натраг држећи руке пред собом, а лаке сукње јој неописано лепо око ње лете. Нешто налик томе има у сваке шпанске друштвене игре. Андалускиња почиње с поносом, који све презире, да би после могла попустити, кад се крв узбуни и срце јаче куцати почне, а та последица је тако природна и истинита у игри као и у животу.

Да оба младића у овоме кругу нису непозната била, видело се по пријатељском, што више срдачном здрављању, којим са свију страна примљени беху, но то здрављање Фернанду понајвише долажаше са усана лепих девојака, а дон Руис се често с којим мушким руковаше: — „Шта, и ти овде?“

„А зашто не? Треба у животу све упознати — може се из сваког цвета мед сисати.“

„За цело, па ако је човек познавалац, чуваће се од отрова!“

Од отих, што се с младим лиценцијатом руковаше, имадоше један лепе и меке руке, а други тврде и пуне жуљева, а кад си посмотрио мало боље људе с тврдим рукама, могао си на њима приметити оно вешто и тако сигурно кретање, какво при борби с биковима у кампеадора и бандериљера тако јако ценимо; али овде беху они кабаљери као и други, и остраг на њиховој глави неси могао приметити црвену мрежу и малу кесу за косу: они ношаху свој сомбреро с уздигнутим ободом на десном уву као и сваки други.

„Надао сам се, да ћу великог Мендовију овде наћи,“ рече Фернандо, на што му друг, који се тако исто на све стране обзираше као тражећи некога, с мрачним погледом одговори; „Можда он има друга лепша занимања или је уморен од данашње кориде.“

*) До врага! — Прев.

„Ово последње за цело није! Но свој пријатељици ће он још доћи, јер тамо видим моју пријатељицу Терезу, а поред ње Долорес; последња изгледа прилично намргођена и расејана и често погледа вратима.“

„И Тереза,“ рече Руис смешећи се, „гледи овамо и подигла је десну руку, као да се то тебе тиче. Ах, да дивне девојке!“

„Да, да,“ рече други, но одмах дода доста озбиљно: „Кад сам већ једном недостојним постао њезине наклоности, то јест по њеном схваћању, врло би паметно учинио, да се више у Тријани не дам виђати; врло је рђава навика те девојке, да се тако радо игра са својим малим ножем. И ономад, кад смо наваху бацали, погодила је своју дињу као момак какав. Ајдемо њима.“

„Остави ме боље овде, ни најмање воље немам за китњаст разговор.“

„Што му драго, и ако оћеш само да посматраш, учини ми ту љубав и извести ме о томе, пре него што какво твоје посматрање забацим. Разумеш ли ме?“

„Мислим да те разумем, и можеш се на то ослонити, да нисам овамо дошао, да се завађам или нож да потрзам. За то ми није ни време, ни место, ни предмет удесан и довољно достојан.“

Он седе на једну малу клупу код врата, а млади Мелендес корачаше кроз одају укланајући се испред играча и играчица, тамо окрену неколико пута око себе младо једно девојче, које му се безобразно и весело на груди беше бацило, и једва дође пред обе махе, које играње посматраху и на клупи седећи сигарито пушише. Обадве беху младе и дивна стаса и лица, да им се и овде, де довољно лепих девојака беше, првенство у лепоти мора припознати.

„Ви имате доста, док од врата довде дођете, дон Фернандо,“ рече Тереза, а Долорес дода поругљиво: „Ти си му пут ка твоме срцу јако прекратила, зато сад он оће да ти њега исчекујеш.“

„Моме срцу? — а ја то и не знам; ја још ништа несам мојој матери рекла о дон Фернанду, а на аламеди нас заједно неси никад заједно видела. Ми обоје још потпуно уживамо нашу златну слободу, дон Фернандо исто тако као и ја.“

„Само сам ја поштенији и несам тако грозан, јер хиљаду пута ти кажем, да те љубим и надам се, да ћу ти то вечерас још десет хиљада пута поновити.“

„Да останем зар сама
У овој пусти?
Ај, хуљо, хуљо, Гађичанине!“

певаше она тихо, а затим рече слежући раменима: „Је ли, ср-

ће моје, данас си имао толико посла, да неси могао пре о мени мислити? Био си на кориди — ја знам, па онда у красној кући твојих родитеља на тертулији, де си играо."

„Играо заиста несам," рече смешећи се и машући главом, „и ако ти тако и даље наставиш, заиста не ћу ни овде играти."

„Ах, немој га задиркивати," рече Долорес својој другарици, „и ти си неблагодарна и грозна — није ли Фернандо дошао, да нас види? Шта очеш још више?"

„Јесте, он иде у Сантипонсе, па је овде само сврнуо. На пољу су му коњи, смем се окладити, и још никад," дода пријатељскијим погледом и пружи му малу руку, „није ме, издајица, једном понудио, да с њиме у горе побегнем."

„Све ће то доћи, кад буде време томе," рече Долорес и дода: „Али он је сад бар ту," и баци смућен, страстан поглед према улазу у дворану.

„Је л', онај лепи младић с којим си дошао, то је твој рођак, скромни лиценцијат?"

„Ист! — тако шта се само сме мислити, а не исказати."

„Да, да, по начину свију људи! Ја сам ти другчија — не могу ништа мислити, а да не искажем, и почем сад мислим, да *би* фанданго играла. —"

„И ја сам, да ми и не кажеш, с највећом радошћу готов на то."

(Продужиће се.)

ДРЕВНО РЕЛИГИОЗНО СПОМЕНИШТВО.

(Из лекција, које је читао П. Ласкарев, професор кијевске духовне академије на старијем курсу.)

(Свршетак.)

Како је опредјељавају стари симетрија састојала се у саразмерију чести, гледао их ти одељено или сравњивао их једне с другим, ил' погледо у каком отношају стоје оне к целом зданију. Евритмија састоји се у дивоти и сагласију упечатљења (утиска) што га производи целокупност зданија, т. ј. кад су му различите појединости и украси тако исто и размери тако уједно склопљени, да их све уједанпут једним погледом на зданије схватиш и прегледаш. Та два закона испуњавала су се при постројавању ма каквог зданија. Ако сѣ није пазило на њи, то је вређало укус, па ма да је зданије намењено на што му драго. У храмовима присаединила се к томе још и особена нравствена (морална) красота.

Она се састојала у особеним придевима, што их додаваше овом ил' оном храму, саразмерно карактеру богова, којима су били они посвећивани.

На ту цел били су особено различити стилови*) (стројеви), у Грка и Римљана. Тако су храмови Јупитера и богова небесних који су се зидали по доријском стилу, поражавали улазећега у њих са силом, моћу, строгошћу и величаством. Храмови Венере, Флоре, Прозерпине и поточни нимфа (вила) који су обично принадлежали ка стилу коринтском, одликовали се разкошом, бајном лепотом, и чисто смешећим се изгледом и т. д. Та уметност — да се и на храмовима виде карактеристична својства богова, њиови обиталаца — називала се у Грка θεματιομὸς. Физичка лепота ценила се по драгоцености материјала, а употребљавао се обично мрамор лепше боје и каквоће, а ако се употребљавао ћерпић (цигља), то је био пребојадисан као мрамор итд.

Ако посмотримо с те стране красоту грчки храмова, то је она величаствена. Но да се одкрије и опази та красота ваља имати развита и вештачка укуса, и дуго и пажљиво изучавати споменике. Та премалена зданија — ако их сравнимо са египатским и азијатским споменицима — не производе на прости пук бар и најмањег утиска, ван ако се сјају блеском материјала. Изображен путник нашег доба ван себе је, кад их погледи, и архитекти уче се на њима вештини, како ваља идеализирати мртву материју; али прост народ проћи ће поред њих равнодушно, ил' ће можда помоћи времену да разтроши њене драгоцене остатке. Христијанској души ваља да говори о Богу све, па и његове твари и преврати природе, и муње и гром и неизмерни небесни простор. Никакав споменик неће имати на њега така дубока утиска, као што ће пустињачке горе и долине палестинске, где му се чине да је на њеном песку и камену остао још траг Господа, који је туда путовао молио се и страдао за његово (христијанина) спасење. Ма да су како исотесани били мртвачки сандуци мученика, који су умирали у време гонења за веру опет су за то они били за христијанка ср ца драгоценији него ли и најраскошнији саркофаги. Сам прости дом, у ком су се црквено сабирали, био је за њега светији него сви храмови зато: јер је у њему доиста присуствовао Бог — присуствовао не — грозном својом моћи, не — грозећом недоступношћу својег величаства, него с безмерном љубављу, која сједињава и праведног и грешног, и силног и слабог, и срећног и страдаоца

*) Стил — известни образ зидања; (начин) који је имао известна правила и одличне црте, могли би га назвати стројем. Главни стилови су били: доријски, јонијски, коринтски, тоскански и и смешани стил.

у једну породицу, у једну тајну заједницу с њиме. Но и христијанин опет зато остаје — човек, па и он је изложен бури друштвена живота и њеној смелој сујетној примамљивој сили. За њега је и природа красноречива: но опет зато оће да нагађа — да у известно доба и на известном месту прислушкива на њен глас. За њега су света она места, са којима су скопчани известни исторички спомени: но често требају и така места красноречиви бележака. Много срцу драгоцених мисли и чувства сједињено је за христијанина с црквом: тамо се он прероди у св. крштењу, тамо је он слушао живо слово божије, тамо око брачне трпезе благословио се његов породични савез, туда је он долазио да се моли Богу и да иште утјехе у горким тренутцима живота, тамо су на послеђак гробови његови отаца и прадедова . . . Но она мора да подигне високо изнад кућевни кровова своју крстом увенчану главу, да му непрестано напомиње: да брига о души ваља да превиси бриге о земном трудном животу. — Христијански народи дижу споменике свугде и у пољу и на путевима, над гробовима, и местима која су за христијанско срце мила са својим догађајима; у виду споменика дижу се и саме цркве.

Обично показује и само народно чувство, где и на каком месту, на каком стану чује се боље глас природе, који прича о Богу, и призива да се о њему размишља, да се њему моли. Проста надстрешњица над бунаром, увенчана крстом, капелица са светим образом, — сасвим су добри споменици за таква места. Уметност мора на таким местима оставити више природи да она прича и разказује.

Капелице често могу служити спомеником и на таким местима, која су обележена каким год по срце народа драгоценим догађајима. Спомен на таке догађаје обично довољно разказује народном срцу о себи, но споменик треба да нас сети на те спомене. Уметност украшава га са нацртима, који се односе на догађај, и самој спољашности придаје характер, који одговара жалостном или свечаном карактеру спомена.

Но кад се подижу цркве треба далеко више уметничког такта. Високо и свето назначење ти зданија мора се огледати и на њином унутрашњем строју и украсу, тако исто као и на самом њином спољашњем изгледу. Црква се мора и по свом спољашњем изгледу одликовати и од двора и од позоришта и од сваког другог општинског ил' приватног зданија, које има друго определење него ли црква. Сотим више нетреба никакав унутарњи строј или украс да напомене на шта, што би обратило мисли и чувства човечија на свакидашњи круг живота. С друге стране мора црква,

као споменик, једнако ићи и к уму и к срцу како простог човека, тако изображеногa, како човека с простим мислима и простим чувством, тако човека у кога су ум и укус развијени науком. Уметност мора се у том обзиру осврнути на дух христијанства, којем су једнаки сви људи припадали они ком нибуд општественом слоју, били они на ком му драго ступњу умног и нравног развића. Разуме се по себи, да нравни утисак уметности при том ваља да је сасвим у духу оних завета и спомена, који су за свакога христијанина сједињени са представљањем о цркви. Различни архитектурни стилови представљају на себи различне покушаје с којима се хтело да задоста учини са вештачке стране христијанских споменика, предпоменутим захтевањима. Византијски стил, који је на себи представљао образац по ком су базилику *) удесили к потребама христијанског богослужења и при зидању и украшавању цркви, сјединили укус источни са класичким укусом удешавајући га по нравном карактеру христијанства, — био је први и бољи покушај те струке. Масивна темељност у савезу са грдном висином, давала је зданијама тога строја изглед вековечности, озбиљности, силе и величаства. Утисак произведен с те стране византијске уметности, дјејствује на човечију душу негледајући на његов умни и нравни развитак, и одговара сасвим вековечном, озбиљном и величаственом карактеру христијанства и строгости завета, којег даје христијанин код црквеног прага и олтара. Кубета византијски цркви тако су постројена, да сједињавају све њине части око једне известне средине (центра) и придају им карактер ученог зидања и таку красоту, којом се одликовала класичка зидања. Само да ту красоту, која је у засенку од смели и блистајући се црта, одкријемо, нетреба дубоког изучавања, него ју осети на први поглед како изображен тако и прост човек. Како је поражавајућа била у своје време красота цариградског софијског храма и за просто чувство патриархалног народа, може се судити по оном утиску, што га је она произвела на наше (т. ј.

*) Базилике биле су особена врста општински зданија у Грка и Римљана. Они су често принадлежали царским дворовима — а често и фамилијама знаменити патриција (аристократа), но понајвише били су одељено сазидани до општинске пијаце (форума). То су била огромна зданија, у њима свршивали се разни послови — судило се уговарало се међу трговцима, говорџије покушавали се у декламовању и пр. и тако је у самом зданију било различити оделења. Христијани су после у њима молили се Богу и кад су после зидали своје цркве узели су себи за образац много што шта од саме базилике.

руске) предке. Владимирови посланици, ходећи по различитим странама да испитају вере, овако су о том говорили: „Дођосмо к Грцима, и уведоше нас тамо, где служе своме Богу, и незнасмо дали смо били на небу; јер на земљи нема така изгледа, таке красоте; и неможемо казати но само знамо, да свуда Бог живи с људма, и њина је служба најбоља од свију крајева земље. Ми неможемо заборавити ту красоту. Сваки човек кад је једаред окусио сладкога неће после узети горкога.“ Ниједан храм другог христијанског стила неможе показати тому равна торжества светога искуства над грубим умовима у чувствима варвара-незнабожаца — торжество, које је имало знатан уплив што је многобројни народ примио христијанство.

Међу западним стиловима заслужује само један готички особиту пажњу због свог засебног утиска што га он на гледаоца производи. Не гледајући на то, што је тај стил давно пао опет зато налази он особито у новије време, много ватрени бранилаца, и то наиме — има благодарити том утиску који човека расположи к религиозном усхићењу и самоуглубљену. Доиста масе што изничу једна из друге, које се уздижу једна над другом и као стреле улазе к небу, поражавају уображење и занесу ум са својом смелошћу. Браћа слободни дунђери*) који су у тајни држали свој постанак и обстанак, успели су да придаду неку тајанственост и унутарност сазиданим од њи црквама, која се одликовала са стрелчастим сводовима и полумраком (шарено) бојадисаних стакала у уским и високим прозорима. Истина у свем томе показао је готички стил фантастички карактер источне уметности, но није усвојио друга, права достојанства тога стила; а још мање је одговарао уобште примљеним законима дунђерске уметности. Готичке цркве дјејствују здраво на уображење, — но мало — на ум и чувство. Било је све масивно — но није се баш много гледало да л' ће да буде дуготрајуће, није било никакве системе у размеру, остављено је било на вољу и ћуд измишљати и употребљавати различне украсе из којих ниси могао да дознаш никакве опредељене и јасне мисли и тако све је то вређало укус, и није давало никаквог известног правца ни уму ни чувству. У своје доба и на свом месту могао је готички строј још од чести под-

*) Браћа слободни дунђери (Франк-масони) било је видарско обштество у време крстоносне војне. Цео свој постанак и законе и све, држали су они у некој тајни; и као из земље појаве се у каквој страни света без да ко зна од куд су дошли — сазидају цркву без сваке вике и луне и без теглећи животиња — све о својим рукама — и тако опет нестану кад је црква готова,

државати религиозно усхићење народа, који је наиме живио у уображењу, но с променом условија живота осећало се јако, како готички строј производи само једнострани утисак, и то је дало повода, те се он заменио на западу стројем „прероћења“.

У колико се и „стил прероћења“ приближава строју византиском у толико производи и тако исто упечатљење као и овај. Но обични разкош са фасадним и другим архитектурним украсима који су позајмљени (узети) подпуно од класички стилова не само да забави и умори очи гледаоца, но често придаје црквама образ разкоши и насладе, који неодговара строгом и озбиљном карактеру нашег мњенија о цркви. Разуме се само по себи да ће тај стил још мање за доста учинити онда ако преобрати христијанске цркве у древне храмове, који се од јазички храмова разликују само по том што су украшени с крстовима или ако их по форми начини налик на обична општинска или частна зданија, која су, у новије доба по већој чести зидана по класичком стилу.

Руски стил приближује се по карактеру утиска к византиском стилу. К озбиљним и строгим општим византиским формама присаједињава овај стил само још неке маленкости и архитектурне украсе у чисто — народном укусу. Руске цркве добијају отуд местни народни нацрт. Но и у архитектурној, као и у свакој уметности, треба разликовати красоту безодносну (absolut) од односне (relativ); носљедна лепота зависи од особености места времена и народног укуса. Уметност не може да се неосврће на ту красоту ако оће да има жива уплива у каквом месту у каквом времену и код известног народа. Само христијанство, ако хоће да га поњају, говори сваком народу на његовом срцу рођеном језику.

Милан Костић.

ПОДЛИСТАК.

Гласник.

*** Преосвештени владика бачки ПЛАТОН наш мецена народни показао је на ново колико му јако на срцу лежи народна просвета! Као што је познато основао је он г. 1865. „Платонеум“ за сиромашне ђаке на српском педагогијском заводу у Сомбору. Као један од првих учитеља на том заводу водио је увек бригу о њему, а сада је одредио сву епископску конвенцију, која није од 1852 до 1866 покупљена за исти „Платонеум.“ Ова конвенција износи, кад се и не би сва истерала,**

до 25,000. фр. а. вр. Живио још дуго народни наш добротвор на дику и понос милог му рода. Живио!

* У Москви излази од нове године нов лист руски за политику, економију и књижевност под насловом: „Москва“. Лист тај уређује и издаје познати Иван Аксаков, од словенофилске странке у Русији, који је пре тога недељни лист „Дењ“ издавао, а још пре учесник био у издавању повременог дела „Русская бесѣда,“ која је на жалост нашу 1861. престала излазити. У једном од првих бројева казује „Москва“ свој правац у погледу других словенских племена овако: „Бог је благословио Русију те има свете обвезе према једноверној и једноплеменој браћи. Бог је благословио Русију тиме, да испуњујући те дужности не може имати нечисте мисли, себичне побуде: Русија не може желети раширења своје и онако огромне области. У таким околностима може ли се Русија у свом одношају према источним Словенима владати онако, као што се Пољска владала у одношају спрам западних Словена? Пустимо да живе слободно и независно сродницам по вери и крви народи; дајмо, да им се умноже радници на пољу европске цивилизације, која треба самосталних и самосвесних *радника.*“

* 14. јануара о. г. на светога Саву давала је омладина, што се *у Пешти* и Будиму учи, беседу на просветне и добре цели. По реду прво је отлевао лик светосавску песму: „Ускликнимо с љубављу“, за тим је отсвирала Марија Вељкова и Јован Пачу у четири руке „Хебриден“ од Менделсона. После тога говорио је В. Ст. Поповић о томе: „Како може наш народ напредовати.“ Он је рекао, да наш народ пропада, у колико заборавља на врлине својих старих, и обгрљује туђе слабости, туђе мане и напаја се лажном цивилизацијом страном. Он држи, да Срби могу напредовати само на основу своје здраве и непокварене народне свести, коју омладина помоћу истинске науке развијати има. За тим предавањем отпевао је лик „На Прагу“, ческу песму од Фајта, а Јелена Папића из Новога Бечеја отсвирала је „Ја сам млада српкиња“ у варијацијама од Лефлера, а за тим „Валцер“ од Шопена. После тога певала је Јелена Хелвеја две мађарске песмице, Јелена Хужвикова из Св. Андрије декламовала је „Рањенике“ од Ј. Јовановића, лик је отпевао „Савицу“ словенску песму од Рихара, а Јован Пачу свирао је одломке из вагнеровог „Танхајзера“ од Листа. Завршила је беседу свирка А. Николића на флаути и певање „Ја сам Славен“, а на опште сахтевање отпевао је лик песме: „Сабљо моја“ и „Калоперо перо.“ Беседа је трајала до беле зоре, коло се играло уз гајде, а било је и песама и наздравица. Од мађарске аристокрације дошла је и жена таверникова бароница Марија Шењеја. Као што чујемо пало је чиста прихода до 500. фр. а. вр.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЗАСТАВА. Лист за политику и народну економију. Властник, издавателъ и уредник др. Светозар Милетић. Година I. Излази у Пешти два пута у недељи. У штампарији Хорњанскога и Хуммела 1866. in folio. Стоји на годину 10 фр. а. вр. („Застава“ је почела излазити 9. фебруара 1866.)

НАПРЕДАК. Политичан лист. Властник, издавателъ и одговорни уредник Ђорђе Поповић. Година XIX. Излази два пута на недељу in folio. У Новоме Саду 1866. брзотиском Игњата Фукса. Цена му је на четврт године 2 фр. 50. н. а. вр.

СРБОБРАН. Политичан лист. Уредник и издавателъ Петар Нинковић. Година VI. У Новоме Саду 1866. брзотиском епископске књигопечатње. Излази два пута на недељу in folio. Цена му је на четврт године 2. фр. 50 н. а. вр.

СРБСКЕ НОВИНЕ. Званичан лист. Издаје државна штампарија у Београду. Година XXXII. Излази у Београду три пута на недељу in folio. У државној штампарији 1866. Стоје на годину 72 гр. чарш. или 7. фр. 20. нов. а. вр. без штемпларине.

ВИДОВ ДАН. Политичан лист. Издаје и уређује Милош Поповић. Година VI. Излази на по табака у Београду сваки дан осим недељних и празничних дана. У државној штампарији 1866. Цена му је на годину: за Србију 120. гр. а за Аустрију: 17. фр. 76. н. а. вр. без штемпларине.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Најславнији народ у староме свету. — Педесетогодишњица учитељишта српског. (Свршетак). — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Древно религиозно споменишство. (Свршетак). — Подлистак: Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 6. У НОВОМЕ САДУ 28. ФЕБРУАРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ВОДА ШТО ЈЕ ПИЈЕМО.

По важности, што је има вода за живот, долази она на прво место иза ваздуха, а гледећи на створ тела у животиња и у растиња чини се, да је вода још претежнија за живот, него и сам ваздух. Она чини преко $^3/_4$ од телесне тежине свију животиња и *растиња*, има је на земљи после ваздуха највише, покрива де плиће а де у неизмерној дубљини преко $^3/_4$ од површности целе земље.

И вода се чини као да је проста и једноставна материја, ал' није тако, него се и она састоји из двеју од оних првобитних материја, што се не дају више на тање, на простије разлучити. Од отих је једна оксиген, што га познасмо у речи код ваздуха, а друга је идроген.

Идроген је гас као и оксиген, он је исто тако без боје, куса и мириса, али се разликује од сва три досад описана гаса прво тим, што је лакши, не само од њих трију, него од свију досад познатих ствари; а друго тим, што се да запалити па пламеном гори.

Идроген се даје лако излучити из воде, кад се опиљине од цинка или и од гвожђа у флаши прелију сумпор-киселином (витријолом) али разблаженом са дваред онолико воде; одма се ту почне извијати идроген, који сав ваздух из флаше истера, па онда излази сам, чист. Ако се тада запуши флаша чепом, који је пробушен и у њега углављена уска земљана ил' гвоздена цев, па јој се принесе жишка, а оно на ушћу цеви плане блед али врло врео пламен: то је идроген што гори. Кад се изнад тога пламена стрмоглав подржи сува а ладна чаша или стаклен чанак, а оно се у часу ухвати на стакло јаки зној, што се одма стиче у ситније па у крупније капљице, и живо са стаклета капље. Та вода ту по-

122

стаје. Ту се тај час ствара од идрогена из флаше, што са оксигеном из ваздуха згара, у којем се згарању обоје спајају, па изађе вода, или боље рећи водена пара, што се на ладном стаклету разлади и буде водом. По томе би га својству могли српски звати водник.

3 Угаси тај пламен на цеви, па натакни меур-бешику од рибе, или начињену бешику од колодија, и видићеш, чим се напуни идрогена, одма ће летети у вис, знак, да је идроген лакши од обичнога ваздуха још толико, да је у стању тежа тела собом у ваздух понети. Тако је помоћу идрогена можно људма у згодним зградама дићи се високо у ваздух, узлетити над облаке, па ловити по ваздуху, о којој се пловидби људи новијег доба својски муче, да је удесе и да је заведу.

Идрогена има окром у води још и у многим другим стварима: у смоли, масти, уљу, дрвету, уопште готово у свима спаљивим телима; па свуда, де год које од ових ствари гори, ту се идроген са оксигеном спаја и то: 1 мера идрогена са 8 мера оксигена, и прави се вода, што као невидљива пара у вис у ваздух оде. Вода се састоји дакле из 8 мера оксигена и 1 мере идрогена, т. ј. у 9 фунти воде има 8 фунти оксигена и 1 фунта идрогена.

У речи о ваздуху видисмо, како су поглавито две материје, оксиген и азот, нуждне, да се створи ваздух, а овде видимо да су и за воду нуждне две материје: оксиген и идроген; али је у створу ваздуха и воде та разлика, што су материје у ваздуху само просто смешане, а у води су кемично спојене, везане. У простој смеси задржи свака материја своја првобитна својства непромењено, па и она материја, што из те смесе изађе има сва она својства, што их имају саставне првобитне материје. Тако је оксиген и азот у ваздуху гас, као што су и по себи; тако је и ваздух гас, као што су и они, и има сва она својства, што их имају њих обоје у скупа, а то је: држи живот и ватру, а не потроши их нагло. Али да се материје кемично споје, ту изађе нова материја, од сасвим других својства и другога вида, него што су састављене првобитне материје; тако је ето вода материја сасвим другчија, него што је оксиген ил' идроген за се: вода је течност капљива, а оно обоје гасови, т. ј. течности онога рода као што је ваздух; вода је материја тешка, а оно обоје лакши од ветра; вода се неда запалити, а идроген је запаљив, и пламеном гори; у води не може ништа горети, а у оксигену згара све што год је кадро да гори. Дегод се дакле њих две ил' више од првобитних материја — стихија (елемената) кемично споје, ту изађе нова материја, што сасвим друга својства има, него што имају оне, из којих постаје. Тако видимо да је баш идроген, што га видесмо да ватру рађа, битни саставни део од воде, која нам

је свима позната као поглавито гасило ватре; а оксиген, што га видесмо, да је за предисање и тим за одржање живота преко нуждан, да баш он чини битни саставни део $^{8}/_{9}$ од воде, о којој знамо, да загњурена у њу ма која од оних животиња, што су одређене у ваздуху од оксигена да живе, ни неколико тренутака не могу у њој да одрже, а да се не угуше.

Да је вода за живот животиња и биља преко нуждна видесмо већ у речи о ваздуху. Још боље видимо то отуда, што је тело од животиња и биља већом страном од воде створено; али није само вода уопште, него је и свако појединo својство њезино тако дивно удешено према овом небројu од свакидашњих потреба и угодности живота нашег, према опстанку живота уопште, и опстанку и користи свију около нас створених ствари, да је вредно, да се са тима својствима наближе познамо, па ево да и о томе неку прозборимо.

За цело је ретко ко о том пропитивао: зашто да вода нема никаква куса ни мириса? а то је ствар за живот далеко важнија, него што многи и помишља. Сви знамо, да су нам пријатни мириси понекад врло угодни, и да су нам она јела и пића, што су боље зачињена, било слашћу ил' другим зачинима, понекад најмилија; али ово је само понекад мило и угодно, а непрестано трајући било би врло шкодљиво и убитачно. Искуством је осведочено, да је пун мириса ваздух на дуже времена сувише и исто онако шкодљив као и пун кадa, па било то тамјан или ма који други, јер најјачега човека и звера ослаби и свали. Исто тако и зачини у јелу и пићу кроз дуже време дражећи и распаљујући желудац и утробу тако ослабе и укваре, да најјачи људи и зверови за кратко време пропадну. Непрекидно дражење не подноси никоји уд за дуго, а да се не поквари. То је узрок, те је ваздух и вода зато што непрестано кроз тело пролазе и до најнежнијих, најосетљивијих честица продиру, без икаква мириса и куса, без икаква зачина и љутине, само да ни најмање не драже, да се кроз тело пролазећи и не осете. Тако не правећи ни најмањега вреда ни бола продиру они преко најосетљивијих живаца, и док су сасвим чисти могу по иљаду иљада пута преко највредљивијих места прелазити, а да их ни на часак не позледе, да ни на часак бола не учине. Исто тако могу и споља напуштани бити и бацани на највредљивије удове, на отворено око, на живу рану, па не само, да их ни најмање не повреде, ни бола не направе, него насупрот разладе их и бол још стишају, ублаже. Без сумње су дакле баш та негативна својства ваздуха и воде, ако и неће нико на то да мисли, од преголеме важности за живот.

Вода има даље то својство, да разхлади. И ово је по живот од велике важности. Она неоцењива вредност воде у сувим пределима, где је нема, поглавито је у томе, што непрестано телу надокнађава ону влагу, без које не може ни на часак бити, а овамо је у оном врелом и сувом ваздуху на кожу и на плућама непрестано одпарава. Расхладива снага воде у свима је пределима од велике важности за жедну и загрејану животињу; вода нас боље расхлади с поља и из нутра, мијући се њом ил' пијући је, него ма која друга ствар, што је тога ради узимљемо. Узрок је у томе, што вода сила више топлоте треба, да се загреје, него ма која друга ствар; тако н.п. да се једна фунта воде само за 1 степон боље загрије, треба толико топлоте, да би та 30 фунти живе исто толико загрејала; исто тако треба 1 фунта воде далеко више топлоте да одпари, него 1 фунта ма које друге познате нам течности. Отуда је, те нас вода непрестано разхлађује одпаравајући на кожи с поља знојењем као и поливањем, а из нутра предисањем на плућа. Вредно је још приметити, како баш тим својством што многу топлоту треба и дегод је наће у себе упија, улазећи у њега, тело мило расхлађује; а оним својством, што још више топлоте треба, док се претвори у пару, непрестано клице од грозница и од других болештина од нас одбија и износи из нас баш тим, што непрестано с нас и из нас одпарава.

И кемични створ воде по живот је врло знаменит и важан. Озго рекосмо, да је вода свеза оксигена и идрогена, а сви тврди као и меки и влажни удови тела растињског и животињскога састоје се понајвише баш из те обе материје, и има их гомила у сувом дрвету, као и у месу и костима не само у влаги, него баш у жици од меса и у зрну, језгри од кости; па пошто растиње и животиње материја ових непрестано требају, не само за доба развитка свог, док расту и док на своју снагу дођу, него кроз цео век, ради занављања својега тела, — то је вода, што баш те материје непрестано телу доноси и њему их вољно одаје, од големе важности. Ову кемичну потребу у телу није више никоја течност у стању, да тако лако и тако подпуно подмири. Отуда се види, да вода није само просто пиће, као што људи обично држе, већ је битан део ране за животиње као и за биља.

(Продужиће се.)

ЈЕКА СЕ ЛОМИ . . .

Јека се ломи о брда наша:
„Божијег гњева пуна је чаша,
Ко ће да пије горки спас?“ —
Нека је душман дичан и свет'о,
Ако му вољи нико не смет'о —
Нека се лије чаша на нас!

Пит'о си, враже, горко се руг'о,
„Кажи нам, рајо, кажи нам, слуго,
Г'де ти је, робе, силни Бог?“ —
Ћутасмо дуго, тужни, покајни,
Вукосмо ропства ланац бескрајни —
Ал' знасмо, враже, Бога свог!

Гробница наша — тамница клета —
Зар да су двори извору света?
Слобода, то му је свети храм!
Слободи ево хоћемо опет
До плавог неба стубове попет' —
Вера је наша темељ, кам!

Пит'о си, враже, горко се руг'о:
„Кажи нам, рајо, кажи нам, слуго,
Где ти је, робе, Бог твој, где? —“
Незнаш, куд кроче његове стопе,
Да му се врази ка' восак топе,
Ту за те нема станка, не!

Јека се ломи о брда наша:
„Божијег гњева пуна је чаша“ —
Чујеш ли, враже, громки глас? —
Пред лицем божјим ево нас сада,
Од нашег мача неверство пада —
Испија гњевне чаше спас!

Из „Преодинце.“ И. Ћ.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

Радовољно начинише лепој Терези места, кад са својим играчем у ред ступи, и премда овај фанданго, што га сад њих двоје играше, доста наличаше ономе, што га у кући доње Леокадије видесмо, не можемо одрећи, да кораци и покрети овде доста слободнији и раскалашнији беху, чему је главни узрок у томе, што свирачи у својој бесној темпи чуда чињише и лепи пар очима подстрекаваху.

„После ћеш и ти морати с Фернандом играти,“ рече Тереза, јако задувана поред своје пријатељице седајући, „он игра тако добро, а ја тебе тако јако љубим.“ За тим се натраг превије, метне главу у крило пријатељици својој, груди јој се силно надимаху и спуштаху, лепе усне јој се мало отворише и она погледа младића испод сањивих, пола заклопљених трепавица ватреним погледом, — „да, ја те тако јако љубим!“

„Ја не ћу данас ни с ким играти,“ одговори Долорес — „па ма и он сад дошао, не би ни с њиме играла — али он не долази.“

Ове је последње речи кроз беле зубе тако изговорила да се једва чуле.

„Али самном ћеш играти, Долорес, са мном, твојом пријатељицом, која те љуби? Да, тако искрено љуби, да ти се заклињем, да данас више не ћу фанданго играти ако ми ту љубав не учиниш.“

„Можда — доцније.“

Фернандо је донео мали посластица и понуди наизменце обадве девојке, затим седне на спрам њих на малу једну сламњу столицу, начини свакој по једну цигару и извади иза шареног свиленог појаса, што га око тела ношаше, мале златне кљеште, које Терези даде с речима: „Ево сам ти донео неколико тенацића, да твоје мале прстиће не опечеш — па ево и ватре — и за вас, сењорита,“ окрену се Долореси.

Добро је било, што је ова последња узела ватре и цигарито запалила, а Тереза опет весело играче гледала, јер иначе би обадве девојке морале приметити, како се погледи Фернандови помрачише, и како се за усне уједаше, да би с муком угушио своје изненађење, неповољност, шта више можда и јарост; јер кад је Доло-

рес ватру од њега примила, подигла је руку и у том тренутку је он под мало посувраћеним рукавом њене хаљине приметио златну једну гривну, коју би он, ма да врло обична беше, међу хиљадама познао: гривну сестре своје Паулите.

Он баци сад поглед један према вратима, де је видео дон Руиса у разговору с једним познаником, и почути неколико тренутака, за које се време усили, да опет добије свој пређашњи весео израз у лицу. — „Ах, дона Долорес," окрену се за тим младој девојци, „ви имате ту на вашој руци неку драгоценост из старог доба."

„Држите л' ви, да је тако драгоцена?" питаше га с погледом, који изражаваше слабо уважење.

„Драгоцена је због своје реткости! Ја сам познавалац и љубитељ таких ствари. Да ју је мени место вас понудио когод да купим, ја би је скупо платио."

„Ја је несам ни платила," одговори она слежући рамененима — „Естеван ми је данас после кориде даде. Можда ми неби био дао," дода с упламтелим погледом, „да ја несам случајно видела, *како му* је једна од оног бесног женскиња бацила — срам је било — била сам врло далеко од ње; а и сувише учтива, иначе би јој *можда* салеро викнула, што би могла знати, да се на њу односи."

„Како су сретни ти велики еспаде," рече Фернандо не без намере, „а осим свију дон Естеван кога људи љубе, а најлепше женскиње обожава."

Долореси не беше то по вољи.

„Ту разумем вас сењорита."

„Али тим речима ми несте ни најмању радост учинили."

„А мени сте казали нешто, што се не пристоји," рече Тереза пола шалећи се.

„Па ипак не могу реч натраг узети," настави младић смешећи се.

Долорее сматраше мутним оком гривну и рече после подужег ћутања: „Она што му ју је бацила, беше лепа, о врло лепа, па и богата и отмена, то се видело по онима, што с њоме беху, као и по начину, којим млади кавалјери њојзи приступаху и који често доста дуго чекати морадоше, док их лепа дона једног погледа удостоји."

„За цело није тако лепа, као ви, Долорес."

„Фернандо!" повика друга севајући очима, „ако ви тако и даље наставите, ништа вам неће код Лоле користити, а код мене ће вам више шкодити, него што би вам по вољи било."

Млади Мелендес хтеде својој љубљеници узрок навести, за-

што не може разговор о гривни да прекине, и зашто би хтео Долореси још неколико горко учтиви речи да каже, али она није то разумела, и за то, скоро озбиљно срдећи се, скочи, да се на поље на свежем ваздуху опорави — разлади, као што рече, у истини пак да из мрачне баште мало овамо у осветљену дворану повреба.

Долорес је једва приметила, да јој је пријатељица отишла, јер мисли јој се очевидно занимаху с нечим врло јако, што је није баш развеселило. Ни Естеван није дошао, као што је сигурно обећао.

„Кад ми је гривну дао“, рече она за себе, но ипак доста гласно, да јој младић речи могаше разумети, „не изгледаше тако весео, као што је човек онда, кад драгој свога срца радост чини. Ах, ако му није радост причинило, што ми је гривну дао — ако му је драга била, ако — ако — — Али даље с тим мукама,“ промрмља тако, да ја Фернандо не могаше разумети, „и пре свега на страну с облаком на мом челу, јер ево га де долази — издајица!“

И заиста уђе с Терезом унутра славни тореро, понос својих земљака, и мушки га дочекаше одушевљено машући шеширима, а девојке пљескајући рукама.

Ми смо дон Естевана већ довољно описали, и као што је сад ушао, пријатељски на све стране здравећи, морамо признати, да несмо скоро видели лепшег човека с отменијим понашањем, па при свем томе беше ово последње, отмено понашање, у њега само спољашње, вештачки изучено, и одмах се изгубило, чим је почео да говори или чим је, као овде, међу себи равнима, на вољу себи пустио.

Што је Долорес одмах скочила и њему с ватреним погледима на сусрет пошла, изгледаше као да га се слабо тиче и да му није кораке убрзало: узео је своју пратилицу под руку, и док ова весело с њиме говораше на све стране обазирући се и кокетно лепезом машући, имаде он још доста времена, овде каквој лепој девојки да намигне, тамо познаника каквог да поздрави; шта више, кад близу свирача дође, застаде за који тренутак, да иза свога шареног појаса који сребрни новчић извади, те га с неким разметањем баци свирачу на гитари у шешир. Тек онда приступи Долореси, па и сад је тек само мимогред погледи, али посматраше доста зачуђено младића поред ње.

„Ви сте врло доцкан дошли, дон Естеване,“ рече младо девојче неповољно подигнувши главу.

„Доста рано, рано моја,“ одговори тореро суровим гласом,

„да се надивим твојој лепоти и да се с овим младим кавалјером (господином) упознам.“

„Овај млади и врло љубазни господин,“ рече Долорес — али брзо је Тереза прекиде и да заврши њену реченицу, рече, „мој је пријатељ, и ја ћу имати част, да оба кавалјера једно с другим упознам: ово је дон Естеван Мендовија, понос —“

„Андалузије и целе Шпаније“, упаде Фернандо у реч, „ко дон — Естевана једанпут види, никад га не може заборавити и свагда ће се за сретна држати, кад се може с њиме лично упознати.“

„То морам толико пута да чујем, да скоро већ и сам верујем,“ одговори борац с биковима и дода са неким глумачким покретом, „да, да, ми смо већ нешто учинили и можемо се с поносом Андалужанима назвати.“

Док то говораше, обазираше се расејано око себе и не обраћаше на младића ону пажњу, какву човек обично ономе поклања, кога му лепа каква девојка представи.

„А ово је дон Фернандо Мелендес!“

Тек што је Тереза то име изговорила, одмах се приметило, колики је утисак оно на торера учинило: његове нешто дремљиве *очи се* раширише и засветлише, учини се као да је за један палац нарастао и брзо се окрену младом човеку и пружи му руку с особитим пријатељством.

Ни један од ових чудних покрета не умаче Долореси испред очију и са особитим смешењем запита га: „Естеване, познајете л' ви породицу дон-Фернанда?“

„А како је не би познавао? Породица на врло добром гласу. Заиста се радујем“, окрену се Мелендесу, „да сам се с вама упознао и то баш овде, кавалјеро. — Надам се, да ћемо се из ближе упознати.“

Фернандо је скоро устежући се тореру руку пружио, јер врло му се смутило, кад је приметио, какав је утисак име његове породице на торера учинило, и тога ради не могаше се уздржати да му не рече: „Надам се, да се нећете покајати, што сте се упознали с једним незнатним младићем, и кад смо већ почели да се упознајемо, казаћу вам и име мог присног пријатеља, оног младића, што оданде од врата овамо нама иде. Хеј, Руис! Оди да упознаш најславнијег торера у Шпанији, дон-Естевана Мендовију — а ово је дон Руис Циснерос.“

Борац с биковима погледа младића, који му брзо приступио беше, зачуђено и рече: „Дон Руис? Исто таки као ви има овде у Севиљи један мој колега. Никад несам видео два човека тако

налик једно другом. Али за то не треба да се стидите, јер младић, кога мислим, на најбољем је путу, да постане великим еспадом.“

„Тај, о коме ви имате љубав тако да говорите, ја сам, али ја као слаб афисионадо, не могу ту хвалу на се примити.“

„До врага — ви имате чврсту руку, и ја би вам завидео, да несам Естеван Мендовија. Но то служи нам на част да се синови из тако добрих кућа са благородном тауромакијом занимају: то мора наш сталеж подићи и могло би опет повратити добра стара времена, кад су цареви и краљеви црвену кабаницу огртали и мач у руке узимали и кад је велики тореро у најотменијим кућама приман био. — Ах, да сретних времена! Благо нама свима, ако се опет поврате.“

Долореси није ни један поглед, ни једна реч борчева умакла и као оштроумна и љубоморна девојка она је свакој његовој речи прави смисао додавала, те сад као питајући у себи рече: „Нама свима?“ и усили се, да се покаже весела и безазлена.

„Удрите, ви свирачи!“ повиче Естеван, „да играмо, или ако вам је по вољи, каваљерос, рад би био да видим, како се људи вашег сталежа у фанданго знају наћи. Ваљда ће Долорес учинити љубав да дон Циснеросу руку пружи, а за други пар не треба да се старамо,“ дода гласно смешећи се.

„А зар ви не ћете самном играти, Естеване?“

„Доцније, голубице моја.“

„А шта ти велиш, Тереза?“

„Ја држим, да дон Фернаду није нужно посредовање, и кад ме он сам није позвао, немам воље да с њиме фанданго играм.“

„Из истог узрока и ја сажаљевам, што руку дон Циснероса не могу примити, ма да би то за мене велика почаст била.“

„Но ипак ћемо ми играти,“ повика Тереза са светлим очима, „Ole salero! нас две саме. — Шта мислиш, Долорес?“

Тореро није баш млого марио, што му је предлог одбијен, јер он весело пљескаше рукама окренувши се свирачима и повика младићима: „Ако њих две буду заједно играле, видећете нешто, што ће вам се данас у сну опет појавити. Хеј свирачи! најбољи ваш фанданго, а ви, људи, места за Долоресу и Терезу!“

Прва изгледаше за који тренутак као да не може да се одважи, да учини својој пријатељици по жељи, али кад гитаре и тамбурин весело ударише, кад остали играчи и играчице на мах велико коло начинише, онда још једном сетно погледа дон Естевана, пружи пријатељици својој руку и ступи с њоме на средu у фанданго, дочекана живим и веселим пљескањем руку.

Како дивно изгледаху ове две девојке, кад се једна наспрам друге стојећи у куковима лагано љуљаху и кастањетама тихо али брзо удараху; за тим се окретаху једна око друге лаганим грациозним корацима, готово лудно и као тек од беде, и дивно ти беше погледати, како им изгледаше као да се крв полако разгрева, како сањиво заклопљене очи полако отворише, како им погледи све сјајнији и светлији биваху, и како се у њима пламен све већи разпламћиваше што се већма једна другој приближиваху.

С почетка се само нежно врхом прстију додирнуше, за тим лако обухвати Долорес Терезу око стаса, притисну је уз себе, и кад се тако чињаше да је лед пробијен, букну пламен страсти у толико жесточије.

Лепо поређани стајаху остали око красног пара, и не само махос и други младићи, него и старији људи се попеше на столице и клупе, да боље у коло виде, и при сваком лепом покрету орише се нови и све бурнији усклици дивлења: „Ay Salero! ole, ole! — ole salero! — Душо, саму себе превазилазиш! — Право, право, децо! — Право, децо, право! — тако шта не ће више свет видети! — Ole salero!“

Само два човека беху у колу гледалаца, које игра не беше тако занела, да јој сву пажњу обрате: то беше тореадор и дон Руис — први погледаше истина по каткад смешећи се на дивно девојче, али то беше мирно смешење, израз задовољства, од прилике као што се тврдица смеши, који своје силно злато и сребро добро забрављено у сандуку држи. Само по декоји пут му се засјаше очи, кад би Долорес натраг савијајући се тонао поглед на њега бацила и између отворених усана бели јој се зуби показаше — Ole salero! Естеван прављаше једну цигару за другом, и кад би дим дубоко у себе повукао, често се при том удуби у дубоке мисли, из којих га само нови, бесни усклици могоше пробудити.

И дон Руис, који поред њега стојаше, слабо је пазио на игру, премда се чинио као да обема лепим девојкама највећу пажњу поклања; погледи му често и понајвише крадом управљени беху преко на тореадора, кога за тим са изразом презрења посматраше.

А како неправо обојица чињише, што дивној игри целу своју пажњу не поклонише! Како су јако заслужиле обе девојке, да се човек за њи интересује, како дивно беше погледати, кад су једна другу обухватиле и по неколико тренутака тако стојале, а срца, која бурно куцаху, једно уз друго притисле, да после кратког растанка за један тренутак опет једно другом у наруча полете, око у око упрто, усне отворене, да слатку тајну какву издаду.

И сад се заори силан усклик радости свуд унаоколо, кад се

игра заврши с дугим искреним пољупцем, и еластична, мека тела обе девојке као боно задркташе се.

То беше за вечерас последња игра. После тога не хтеде више нико да игра. Долорес беше јако сањива, спусти се на столицу, наслони се на зид и заклопи очи више као из шале.

„Ја мислим, да идемо сад“, рече дон Руис Фернанду; „држим да знамо, што смо хтели знати.“

„И ти? Несам те видео, да си с Долоресом говорио. Неси јој ни близу ступио.“

„Један само поглед на њену руку беше ми довољан“, промуца мучно стиснувши зубе, „један једини поглед рекао ми је више него она теби својим силним брбљањем, које сам с места мог код врата приметио, јер ја несам имао очију за друго шта — та ја ни на што друго више не мислим, већ на то само, како би ону гривну опет придобио.“

Фернандо погледа свога пријатеља тако, да је овај и против своје воље очи на страну окренуо, па му рече: „То не ће бити тако лако, особито сад, кад ми се чини да Долорес најбоље оће да се с торером завади.“

„Гле само, како му одважно леђа окреће и како му мантилу, што јој је пружа, из руке трже. Чувај се, Естеване, јуначки *мој* тореро, не треба се с том девојком шалити!“

„У том ће је случају Долорес дегод цркви поклонити, да би свој грех покајала.“

„Изглед за мене, да ћу је за богату накнаду опет добити“, рече лиценцијат сетно се насмешивши — „но, да се озбиљно разговарамо, оћеш ићи са мном!“

„Оћу и не ћу.“

„А, разумем! Чувај се и ти, Фернандо! — За време игре видео сам, де Тереза неколико пута на те намргођено погледаше.“

„На мене намргођено? Севање у њеним очима приметио сам ја, али мени се чињаше, као да је она с особитим задовољством за тобом погледала.“

Дон Руис слеже раменима пре но што му одговори: „Кад би се могао с тобом у шалу упустити — али узми се на ум.“

„Не старај се, ја сам њезин разумни саветник — њен пријатељ, ако оћеш, и кад сам видео, да је Тереза, што се већ више пута догодило, мало већма за којим кавалером на аламеди погледала, ја сам се с њоме о томе смејао, и тако наше свезе несу постали окови. Ја сам њезин заштитник, и зато што су наше фасијенде у суседству, она ми је више користила него читав чопор алгуасила, јер ја је већ чешће дознавала, ако је који од тих

љубазних маха какве намере на штогод од мог добра имао и тако ми је дала прилику, да га с неколико песетоса поздравим. Поред тога —“

„Ајде, ајде!“ прекину га напрасно дон Руис, „већ је неколико пута за тобом погледала, а ја би од моје стране хтео дон Естевана још мало из очију да не изгубим.“

„На што, Руисе?“ запита га друг забринуто — „најпре си ти мене опоминьао, и држим, да имам право, да сад ја тебе опоменем.“

„Умири се, Фернандо, и буди уверен, да ми неће на памет пасти, да без основана узрока кавгу замећем, а ако би било каква велика узрока, ја се тако исто слабо плашим овога торера као и ма и кога другог човека.“

„Допусти ми да те пратим.“

„Не, немој, нас двоје никако не би имали прилике, да с њиме коју паметну прозборимо, и ти у опште нетреба у ту ствар да се мешаш. Остави је сасвим мени самом и уздржавај се од тога: ти си јединац твоме оцу, наследник тако силног имања Мелендесовог, а шта сам ја? — Сиромах лиценцијат, врста људи, којих толико има, да за једним мање или више није стало.“

„Не говори тако, Руисе, знаш, да те код нас тако сматрају *као сина*. Да, као првог и бољег постављају те мени за образац, дакле и владај се тако као образац!“

„И оћу, као примеран шпански кавалъеро! И сад addios! (збогом) — ако будем могао потражићу те сутра на твојој фасијенди.“

Свеће се погасише, и дворана, у којој још пре неколико тренутака владаше потпуно, разуздано весеље стојаше сад мирна и пуста у пустој мавријској башти.

(Продужиће се.)

НЕКАД И САД.

(Ленау.)

О, да ми се онде наћи
Де сам једном срећан био,
Де сам моју златну младост
Сањајући проводио ....

Е тако ме срце вукло
Да посетим миле краје,
Мислећ', да у старом месту —
Стара срећа и сад траје! ...

Једва једном даде ми се
Те поздрави дољу, стада;
Али — јао, друкче ми је
Око срца него тада!

К'о пријани што се здраве,
Здравьам млога мила места;
Ал' ми души ништ' негоди —
Јер ми моје дике неста ....

И сад млога душа хода
По зеленој оној стази;
Ал' ми мајка по њој више
На сусреће не долази ....

И сад још'те кроз камење
Шушти онај поток мио;
Ал' де ми је пријан драги,
Што је шњиме говорио? ...

Из „Слободе"

Де славуји они, шумо
Твоја красна деца мала?
Дено цвеће, о ливадо,
К'о што га је она брала? ....

Неста моје миле дике ....
Неста славља, росног цвећа;
Па и младост моја оде —
Све — к'о мирис прамалећа! ..

Ј. Грчић.

НАЈСЛАВНИЈИ НАРОД У СТАРОМЕ СВЕТУ.

(Свршетак.)

И из верозакона њиовог види се, да су Јелини нешто особито били. И ако им је религија чудна смеса ал' ипак је од свију најпојетичнија. Често има што је у њој детињарија, ал' је увек пуно безазлене веселости; па и најраскалашнији појетични створови њени љупки су, нежни, несташни. Ниједна вера, која се церемонијама одржава, и у којој се богови с' неба на земљу у видљиву природу премештају, није се тако потпуно развила и набујала; а и тим је већ све друге надкрилила, што су њене присталице фетишима — животиње у које неки народи као у богове верују — људске облике дали, па градећи од богова људе сами су боговима постали. Кудкамо су Јелини овим већ превазишли Мисирце, Феничане, Инде, који су непрестано животиње или ма каква незграпна чудовишта на својим олтарима поштовали, и њиове присталице нису имале куд, него или да и они уз оваку недотупавну веру пристану или да у још глупље неверство упадну. Само је јелинска религија кадра била, да се све већма усавршава, и богови олимпски све су племенитија суштаства бивали, што су њиови сродници, људи, већи и племенитији постајали.

Најчеститији су били Јелини од свију народа старога света, јер су им и духовни производи најбољи били. Нема народа ни у старом ни у новом свету, који је кроз толике векове науку и уметност тако својски обгрљавао и неговао те тако дивно у свему успео, и сам својом снагом, без ичије припомоћи, толика по избор дела постварао. Та да је само један једини песник као што је Софокле, један писалац повеснице као Тукидид, један философ као што је Платон до нас доспео, шта би ипак мислити морали о народу једном, у којем су таки узори постанули! А

некмоли кад припазимо читаву киту од делија, која почиње од Омира (од прилике 950. год. пр. Хр.) па до Лонгина (умрьо је год. 273. после Хр.). И премда је доцније пламен јелинске генијалности попустио, ипак се није никад сасвим угасио и овај је народ готово све дотле за науком и уметношћу гинуо, докле год није пропао.

Најчеститији били су Јелини, јер су њиова уметничка дела најлепша и највеличаственија била. Цела Јелада и све готово вароши јелинске биле си пуне уметничких дела, којима је извор вера, општински или породични живот. Још се и данданас развалине њиових храмова и јавних зграда гледе као чудо преко чуда; па и одломци од њиових споменика пуно су ваљани, да из њих даровити уметници велику науку црпе. Ни један народ није толико дивних уметничких дела поправио и то од сваке руке као Јелини. Лако је било наслагати гомилу камења па подићи мисирске пирамиде, или на обелисцима хијероглифе изрецкати, или грдосну сфингу измајсторисати, то све може учинити и ропски народ, који је радин, ма и неимао духа; али створити од мрамора божаствену слику Аполона тако живо, као да оће да проговори, пред очи наше извести громовника Зевса тако природно, е нам се чини сад ће од трепета главе му Олимп се затрести; узор женске лепоте, дивотну, умиљату, чаробну Афродиту створити — то је само умео јелински геније, који се у небо пењао, па је отуд своје створове скидао, јер тако што на земљи не ниче. Па кад смо доказали, да је јелински народ од свију остали најизображенији био, морамо још једну голему заслугу његову споменути а та је, што је допустио да му образованост свим народима приступачна буде и са чега се као наставник и добротвор целом роду људском слави.

Као што правоверни мусломан, кад молитву чати, очи своје гробу пророковом окрене: тако и сви пријатељи наука и човечности увек поглед свој светој земљи јелинске образованости обрћу. Нису само Персијанци, Татари и Арапи васцелим светом овладали, но и Јелини! Али је ова влада њиова много друкчија, узвишенија. Они нису земаљским, они су духовним, небесним царством овладали и границе му тако размакли и што су једном заузели, тако сигурно сачували, као што није ниједан освајачки народ своје господарство. И сами варвари су пред јелинском честитости ником поницали па су се за Јелинима повађали. Јелински се језик учио по целом познатом свету. Јелински су списи читани свугде, где су год људи иоле за просвету марили. А кад је политична снага Јелине оставила и силнији народ их подвргао, подјармили

су они своје победитеље својом образованошћу тако, да су ови обљубили њиов језик, дивили се њиовим уметничким створовима и у свачем се на њих угледали. То доказује сам римски песник (Хорације епист. 2. 1. 156) који овако пева:

Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio —*)

Многи народи били су силнији али кад им је политична моћ опала, само су их у повестници спомињали а нико живи није их слушао нити их је ико поштовао. Само Јелини и њиови ученици Римљани другачије су прошли. Никада није духовна моћ јелинска заспала, **Graecia** је као и **Roma aeterna**. Из развалина и из пепела јелински држава диже се она свеудиљ у новој слави и светлости. И као што врлост на гробу Ајанта витеза тако и геније јелинског народа седи на развалинама опустошене земље па је вавек леп и млађан. Није лако наћи народа, који би као Шпартанци ватрено љубио отаџбину своју, највећу опасност смело презирао, најстрожије законе као светињу слушао, или који би као Атињани за просветом и наравственим изображењем тежио, у којем би се, као у њи, онако дивно венчала љубав уметности са најсилнијом чуственошћу, достојанство са пријатношћу, строгост са нежношћу, дубљина са лакоћом. Све ове дивне особине привлачиће осетљиве душе све дотле, докле и последњи листак од њиове повеснице устрајао буде. Кадгод се спомену имена Ликург и Солон, Милтијад и Леонида, Темистокле и Аристид, Епаминонда и Пелопида, Фокијон, Тимолеон, Димостен и Клеомен, свака се племенита душа прене, па дивећи се они златни времена подсети, када су ови узори у врлини могли се рађати. Светлост, коју они распростиру, тако засењује, да се и невиде грешке, без који земаљска створа нема, па морамо да заборавимо на зла, која су у старим државама била, кад се обазремо на сва она драгоцена добра, која су у њима поникла.

Особито у књижевном свету јелинска је образованост узор, на који се непрестано угледају. Геније јелинске изображености тако је силовит, да се, камо год је корачио, свугде нов живот покренуо, јача се светлост разасула и племените душе су живље и лепше радити започеле. Јер то је баш чудна особина духовној образованости и генијалности, што она у све, што се ње дотакне, прелази и свугде корена захвата, где год има срдаца, која су је жељна. За то Јелинска још није пропала; она живи у свакој

*) Јелада, покорена, надвладала је подивљаног победитеља, преселивши уметност у сурови Лацијум.

осетљивој души и дела њених генијалних синова разливају, као вечна светила небесна, светле зраке, који у племенитим срцима семе свега, што је лепо и узорито, развијају.

Тако би у Риму. Кад су Римљани трошне јелинске државе сасвим поразоравали нису били ни мукает уметности и науци јелинској и то су све презирали као и покварене нарави и изопачене обичаје њиове. Неколицина тек припази генија јелинске земље како лебди над развалинама Јеладе, и разабере како је божаствен, па јој у души успламти нека необична тежња и неодољива воља, да римски народ поведе за јелинским и да га у врлинама достигне. Те племените душе били су Сципијони, Лелији, Емилији, Катони. Сада се започне у Риму, у којем се досад само за бој спремало, сасвим другачији живот. И поред звекета оружја зачују се одсад и умиљати гласови скромни богиња наука, јелински Муза. Кад је могло римском уву годити слушајући туђим језиком исказане мисли и осећаје, да како су тек морале допасти се кад су рођеним матерњим језиком изрицане. Тако је Рим на крили јелински Муза до трајашније славе дошао, но што би доспео, да је само светом завладао. Јер можда би и повесница Рима као и Персије само се у историји света спомињала, да није снажни дух римске појезије и говорништва, њиово законодавство и практична мудрост, којом су обе ове вештине заданули, да није дивни језик римски кроз мрачне векове до нас дотрајао и лепотом нас својом занео.

Од оно доба, од кад се почела проучавати класична књижевност, образовани свет угледа се на јелинску изображеност. Њом је готово свим нашим наукама темељ ударен и од научног метода, којег се она у неким наукама, као у философији и математици држала, ни данас се још неодступа. А осим свега говорништво и уметност њиова и данданас покрећу љубав образовању и облагорођавају укус. Нови класици тек су могли на раменима стари подићи и прославити се.

С. С.

ПОДЛИСТАК.

Књижевне белешке.

* Стиже нам преважно дело: „Pravni običaji u Slovena. Napisao dr. Valtazar Bogišić. Privatno pravo.“ „Задаћа је овога спису главноме та, да опомене на велику важност познавања обичајног

права словенскијех племена не само за хисторију народнога права, него и за хисторију словенску у обће, а и за свеколике остале науке њојзи сродне, али најпреће да приопћењем неколикијех правнијех обичаја, симбола и тамо односећијех се пословица, исцрпљенијех нешто из књига а нешто из уста људи, који у народу живе, опоиене на множину тога блага које се срећом још уздржи у простому народу, неби ли тијем ободрио на сакупљање, прије него нам и то драгоцјено градиво, упливом данашњег козмополитизма и другијех особитијех околности сасвијем не изгине.“ Дело ово потпуно заслужује, да га сваки свестан Србин набави. Већ и по самом општем уводу види се, да је писац веома разборита глава, која је са свим дорасла тешкоме послу, којега се прихватила. То казује и сам садржај, којег ево овде наводимо: Пословице које се односе на право, обичај и закон у опште.

I. Обитељ: 1. Међусобни одношаји чланова задружне обитељи. који се поближе целине тичу. Увод: Обични број чланова; — Име фамилије; — Спол; — Године живота; — Стежер; — Старешина кућни или домаћин; домаћица; задругари; женске: девојке у задрузи, жене удате, удовице; деца; послужници. — 2. Обитељ у ужем смислу, или муж и жена и њихова деца. Ступање у женидбену свезу; појам о женидби; врсте женидбе; запреке; начини ступања у женидбену свезу; састанци на којима се веридба упућује и уговара; симболични обреди, обичаји и свечане формуле на веридбеним састанцима; свадба са симболичким обредима, обичајима; прћија и други економички одношаји при ступању у женидбену свезу; одношаји међу мужем и женом: раздрешење женидбе; — Одношаји међу родитељима и децом; посиљење или усвојење; скрбништво. — 3. Деоба задруге: додатак к обитељским одношајима; кумство; побратимство; гостољубље.

II. Наслједство.

III. Ствари: 1. Разделење ствари. 2. Сопственост: присвојење; преиначка ствари; прираст; предаја; заједница. 3. Служење. 4. Још неки одношаји којима се сопственост ограничује и ближе опредељује; границе.

IV. Облигације: 1. Уговор и његово углављење: продаја и куповина; најам; најам радње и службе; друштво; рукодаће; посуда; остава; даривање. 2. Утврђење уговора. 3. Уништење облигације.

Препоручујући за сада ово дело најтоплије јављамо да му је цена 2. фр аустр. вредности.

* „Pučki prijatelj“ зове се нови хрватски лист, што га намерава у Вараждину издавати Бартол Францељ професор у вараждинској реалци. Лист ће тај излазити од 1. марта о. г. сваког четвртка, а биће на поуку простом народу у свему, што треба данас да зна као човек, општинар и држављанин.

* „Bosiljak“ јавља, да је под насловом „Našinke“ издао Ђуро Кларић у Карловцу први свезак својих песама. „Босиљак“ се радује тим песмама, што су пуне родољубивог и крепког мужевног духа, какова жали-боже мало опажамо у нашој књижевној омладини. Времена су озбиљна, треба да се народна свест уздиже, да нам се омладина жарком љубављу за светиње народне заноси и на пожртвовање побуђује, па с тога нам добро дођоше ове песме, те их што топлије препоручујемо свој нашој омладини а особито оној, која се учи у Загребу, јер с великом жалошћу морамо признати, да у њој ни из далека не видимо онога живота, ни оног ревновања за славу и напредак народа свога, којим се првашњих времена загребачка омладина увек дично одликовала. Цена је књижици само 20 нов. а. вр.

* Уредништво „Змаја“ позивајући на нову претплату вели: „Ако се накупи змајевитијих чланака и илустрација које због пресних околности у „Змаја“ не узмогу ући, онда ћемо или откинути од оних целих табака половину, или (према броју претплатника) и без тога издати неколико пута по једну свезчицу: „Призмајка,“ која ће се претплатницима змајевим бесплатно слати.“

* „Bosiljak“ при измаку свог трећег годишњег течаја позива на *претплату* и обећава „да ће наступљеним правцем и даље ићи и да ће *му на* том путу проводићем бити само народна просвета. У омладини жар родољубља неговати, у њој вољу будити и крепити за ваљан и поштен рад, па уз угодну забаву и користно знање међу њом ширити, — о том је „Босиљак“ до сада настојао, па ће и на даље настојати с истом жељом и вољом.“ Цена је листу на годину дана 3 фр. а. вр.

Гласник.

* У Пешти је приредила тамошња омладина 7. фебруара о. г. прво „Сѣло.“ Гости су седели око постављеног стола као једна велика породица. Песмице, говори, здравице и — гусле ређаше се наизменце. Доста је песама певала певачка дружина, све бираних, а све чисто народних, или у народном духу. Одушевљење гостију као да није хтело престати, кад је лик певао „Бачке напеве“ онаке, као што су, а сложене у 4 гласа од А. Николића, вештака на флаути. После певања говорило се на „селу“ ево ово: Илија Вучетић о српским забавама, а особито о „селу;“ — Ђорђе Бугарски о „љубави,“ која прати човека од колевке његове па до старости, о облицима, у којима се љубав ја-

ваља, како ниче и како се развија; — Илија Огњановић читао је писмо младој Српкињи: „Каква треба да је Српкиња“; — Стева Поповић говорио је о гуслама, шта су оне биле Србину и шта су му сад; — а Јован Јовановић читао је једну лепу песму: „Ђурђев-дан,“ и једну горко-жалосну „Војину.“ На послетку је још отпевао „Малог Радојицу“ Вуле Паштрмац, професор у Крагујевцу, који се баш тада у Пешти десио. Игранке није било никакве. Прво ово „село“ тако је задовољило све госте, да ће од сада чешће бити у Пешти „села“ и „посела.“

* Гласовити писац руски гроф Алекса К. Толстој, који се особито прославио написавши историску приповетку из времена Ивана Грознога под насловом „Князь Серебрянный“ (која је и у „Даници“ од године 1865. преведена) написао је сада историску драму у 5 радња под именом: „Смрть Ивана Грознаго.“ Дело то обасипају руски листови похвалама и веле да је најбоље од свега, што је досад у руској драматичној књижевности написано. Та ће се драма на скоро претстављати у Петрограду и сам ће писац играти у њој једну од главних улога. Грдне се припреме чине, да та драма што сјајније дође на позорницу и ма да ложа за ту претставу стоји 100 а последње место 10 рубаља у сребру, опет су за то већ све улазнице разграбљене. У колико се може похвалити руски свет, који тако цени народну вештину, у толико се с друге стране види велики напредак слободне речи у Русији, где се допушта, да може доћи на позорницу руски владалац, којег је Толстој са свим онако црног написао, као што га савремени летописи описују. И саму приповетку своју „Князь Серебрянный“ у којој је Иван Грозни тако исто црним бојама нацртан, посветио је Толстој садашњој царици руској Марији Александровној и у посвети рекао је и ове речи: „Име вашег величанства, које сте допустили да метнем на чело приповетке из времена Ивана Грозног, најбоље је јемство, да непроходна бездна дели тамне појаве наше прошлости од светлога духа нашег времена.“

* У Новоме Саду ради се око тога, да се склопи друштво за радиност и то поглавито српских радника. Друштво ће ово, ако Бог да те се утврди, бити од користи скаком сталежу, јер му је тежња најпрактичнија и најплеменитија. Млоги ће овде накнадити, што је у школи пропустио научити. А да се чему научи, томе ће бити згоде и за простог и за наученог. И нашим наученьацима даће се добра згода, да оно што знају, кажу наустице своме народу, па да тако семе, које су трудом својим сабрали, и посеју, и да са божијом помоћи и плод од њега виде. Ту ће се и у живом говору моћи вежбати, за што досјако веома ретко имадоше згоде. Ово би нам друштво било права народна школа искуства, која ће моћи велике користи принети.

* Словенски ђаци, што се уче на великим школама у Бечу, давали су 15. фебруара о. г. словенску игранку. Чист приход намењен је одбору у Прагу за помагање оних, који су у последњем рату пострадали.

* Задруга „Слобода“ у Пожуну јавља, да је песма „Бојак бију Херцеговци“, коју је саставио Јован Пачу готова и да ће се на скоро разаслати свима који су на њу претплатили.

* У Темишвару је растурено 200. комада „Приложница“ на народно позориште и тиме је народном позоришту годишње преко 700. фр. а. вр. осигурано.

* Честити Србин у Темишвару Јован Пашка даје тамо градити пространу дворану, да би народно позориште имало где претставе, а омладина беседе давати.

* Омладина српска, што се у Араду учи, саставила је друштво под именом „Цвет.“ Помоћу прихода од прве беседе установљена је благајна и сад је већ у стању, да набавља књиге и новине. Досад је скупљено близу 200. комада разних књига. Друштво је наумило да *отвори и* читаоницу и употребиће ове своје силе, да би се Срби у Араду у својој народној свести укрепили.

* И српска омладина у Дебрецину саставила се у дружину у цели, да се морално и књижевно изображава. Дружина се та зове „Тићевци.“ Живили!

* У Суботици се оснива, по примеру других српских општина, школски фонд, из којег би се помагало сиромашним ђацима и подигла школска књижница.

* По примеру своје браће основала је и млогобројна омладина сомборска дружину под насловом „Шахско друштво.“ Цел је томе друштву, да се у својим састанцима вежба у говорништву и парламентарности, да чита народне песме српске и корисне саставке у преводу и оригиналу, да се учи певању, да растурује добре књиге по народу, да даје беседе на просветне цели, да држи јавна популарна предавања, да издаје сваке године друштвени гласник и да се игра — шаха. Осим тога гледаће, да поведе на боље друштвени живот, преображујући га у правом духу српском и чистећи га од туђих, неприродних и шкодљивих елемената.

* У Великом Гају скупљено је 90. фр. а. вр. у цели да се оснује фонд за сиромашне ђаке.

* Омладина српска, што се учи у Загребу, саставила се у друштво под именом „Звезда.“ Цел је томе друштву књижевно и научно узајмно потпомагање.

* У Сарајеву су давали о св. Сави беседу у корист српском народном позоришту. Беседа је добро испала а пало је чиста приходу 12. фр. 30. н. аустр. вредности.

* У Котору је давала тамошња омладина о св. Сави академију у кући тамошњег трговца врсног Србина Спире Јововића, који није жалио ни трошка ни труда, да академија што боље испадне.

* Српска омладина у Кечкемету склопила је друштво „Братство.“ Исто тако и омладина, што се у Великом Керешу учи, сложила се у друштво под именом „Даница“ да се вежба у књижевном раду.

* За чланове југославенске учене академије у Загребу потврђени су: Мата Месић и др. Мирко Шухај, професори у загребачкој православној академији, Људевит Вукотиновић, велики жупан крижевачки, и Ђуро Даничић, књижевник српски.

* Српска влада дала је српском ученом друштву 200 дуката на набављање фотографијских слика за етнографијску изложбу у Москви. Овој суми додао је кнез Михаило 200. дуката.

* У Њујорку у Америци гради Русија православну цркву.

* У Сенти је била 14. јануара о. г. беседа и то прва од како је Сенте. Беседу је приредио тамошњи учитељ Јован Вуић са својим ђацима.

* У годишњем састанку српског ученог друштва у Београду 8. јануара о. г. изабрани су за почасне чланове: А. Убичини, хисторик и публициста француски, и Р. Визијанн, професор у падовском свеучилишту. За дописне чланове изабрани су: Јосиф Јиричек у Бечу, В. Јагић, професор у Загребу, др. Б. Богишић у Бечу, Фрањо Рачки у Загребу, а за редовне: Милан Кујунџић и Чедомиљ Мијатовић, професори у великој школи, и Стеван Пантелић, артилеријски поручник и професор кемије у војничкој школи у Београду. За секретара и касира изабран је Стојан Новаковић, професор и уредник „Виле.“

Смесице.

* (Највећа награда на свету.) Руски ђенерао гроф Аракчејев, који је умрьо 1833. године оставио је награду, какве још није било на свету. Пре смрти своје метнуо је у царску банку 50.000 рубаља тако, да на те новце иде камата на камату за сто година, дакле до године 1925., а онда ће та свота износити 1,920,000 рубаља. За ту награду иште, да се нађе повесница цара Александра I. Награду ће ту до-

судити руска академија наука, а писац мора награђено дело своје на све европске језике превести и дати да се печата у свима листовима европским.

* (Светска изложба у Паризу). „Дворови за мир“ као што Французи називају зграду, у којој ће излог бити, деле се на осам главних оделења. У та ће се оделења поређати разни производи по својој природи и земљи одакле су. Све ствари једнаке природе сјединиће се у једно исто оделење, у којем ће свака земља имати место за себе. Прво оделење посвећено је производима за рану. Ту ће се производи за рану изложити не само у своме природном стању, него још и у разном стању и облику, чему подлеже наизменце, кад се готове за јело. Тако ће се у првом оделењу видети све што може бити за рану човека у свима пределима земаљске површине, као и сви тако разни начини спремања и готовљења те ране. — Друго оделење, најпространије од свију, одређено је за оруђа и послове обичних заната. То ће бити прави излог снаге раденичке. Ту ће се видети у радњи сви стројеви (машине) које нара тера на посао, као и сви алати и грађа ручних заната разних народа. — *У трећем оделењу* биће изложени производи рудника, од најпростијег горива до најскупоценијег метала. — Четврто ће оделење служити на излог свега, од чега се одело прави, и што се употребљује као накит за човека и жене, почињући од сирових кожа, па до најкитњастијих чипака и вештије израђених адиђара. — Пето оделење намењено је излогу ствари, које су за намештај кућни; ту ће доћи намештај колибе од дивљака, као и намештај сјајних и великолепних дворова. — У шестом оделењу упоредиће се ствари и послови разне, научне и књижевне вештине. Све што припада разним начинима учења, књигопечатњи, литографији, фотографији, са алатима и оруђима хирургије, оптике, астрономије, бродарства, музике и игре — све ће се то моћи видети у том оделењу. — Седмо оделење претстављаће лепе вештине: архитектуру, скулптуру, живопис, рисовање, ликорез итд. Ту ће се изложити све што је као најсавршеније произведено у разним вештинама од почетка овог века. — У последњем осмом оделењу је излог ствари из старина (археологије), као: намештаји, алати, накити, колајне, оружја, кипови, живописи, сабрани од свију народа. — По прорачуну трошак за подизање двора за излог износи 10,850,000 франака. Двор се тај подиже насред Марсова поља у Паризу. Захвата простор од 155,000. метара (метар чини 3 стопе и неколико линија) и то у дужину 490 метара, а у ширину 580. Облик му је с поља као јаје. Око истих дворова насађен је врт по енглеском и француском начину, а уз врт долазе позоришта, кавање, гостионице итд.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СВЕТОВИДЪ. Политичан лист. Издаје и уређује А. Андрић. Година XV. Излази у Београду три пута на недељу, и то једанпут на целом, а двапут на по табака. У књигопечатњи А. Андрића 1866. Цена му је на годину: за Србију 120. гр., а за царевину аустријску 14. фр. а. вр. с поштарином и штемпларином

ДАНИЦА. Лист за забаву и књижевност. Издаје и уређује Ђорђе Поповић. Година VII. Излази десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по у Новоме Саду. Брзотиском Игњата Фукса 1866. Свакога месеца доноси по једну слику париске моде. На вел. 8. Стоји на годину 5. фр. а. вр.

ВИЛА. Лист за забаву, књижевност и науку. Издаје и уређује Стојан Новаковић. Година II. Излази у Београду сваке недеље на целом табаку. У државној штампарији 1866. На вел. 8-ни. Стаје на годину: за Србију 48. гр., а за Аустрију с поштом 5. фр. а. вр.

МАТИЦА. Лист за књижевност и забаву. Издаје Матица Српска, уређује А. Хаџић. Година I. Излази десетог, двадесетог и последњег дана свакога месеца у Новоме Саду на табаку и по. Епископска штампарија у Новом Саду 1866. На вел. 8-ни. Стоји на годину 4. фр. а. вр. (Матица је почела излазити 10. октобра 1865.)

ЗМАЈ. Лист за шалу и сатиру. Издаје и уређује Јован Јовановић. Година III. Излази у Пешти двапут на месец, једаред на целом, други пут на по табака са сликама. У Пешти, у штампарији Хорњанског и Хумела. 1866. На 4-ни. Цена је 4. фр. а. вр. на годину.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Вода што је пијемо. — Јека се ломи . . . — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Некад и сад. (Ленау.) — Најславнији народ у староме свету. (Свршетак.) — Подлистак: Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 7. У НОВОМЕ САДУ 10. МАРТА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ВОДА ШТО ЈЕ ПИЈЕМО.

(Продужење.)

Чиста вода има и то својство, да се са свима осталим течностима, изузевши живу и уља, врло радо и у сваком размеру меша, те мешајући се, њих растањује и њиову љутину и снагу *разблажује*. Исто се тако меша са небројним тврдим телима, и мешајући се, њих раствара и то баш оне ствари што су за живот нуждне, те у томе је од велике користи за многе све најважније потребе живота. Кад се у чашу воде баци комад шећера и комад стаклета, шећер се за неколико тренутака разиђе по њој, раствори га, а стакло може на веки у њој лежати, не разиђе се, не раствори га. Још је знаменитије ово: напуни две једнаке чаше водом, па бацај у једну шећера, а у другу соли толико, колико год може вода да прима и да раствара, и видиђеш, да 1 фунта воде близу 2 фунте шећера у себе прими, раствори, и изађе као нека густа питија; а соли неприми ни $^1/_2$ фунте па што год даље додаješ остаје у њој нерастворено. Отуда се види, да ни од растворљивих ствари не прима сваку једнако већ од неких и то баш од нуждних сила више, и то тим више, што је ствар која чистија.

Потпуно чисте воде у природи нема. Понајчистија је она, што кишом падне; ал' и та има увек више ил' мање нечистоће, што је из ваздуха спере. Још више је помешана изворска и бунарска вода са оним различним растворљивим материјама, на које кроз земљу текући наилази. Речне воде носе ових материја декад толико много, да се већ голим очима види нечистоћа. Отуда оне различно боје у воде: нека је река готово црвена, од онога млогога црвеног блата и песка, што их собом вуче; нека је чисто бела,

јер носи гомилу белога блата и земље; нека је мрка, јер дерући преко тресета њега опира; ако многу црницу земљу собом носи, а она је готово црна; има их зелених и жутих, ако је такав песак и блато. Само на бистрини дубоких и мирних мора, де се не може провидети дно, види се, да је природна боја од чисте воде на великој дубљини исто онако плава, као што је на великој дубљини плав ваздух, и као што је плав лед и стакло и свака друга провидна и без боје ствар, чим су од знатне дубљине или дебљине.

Многе од тих материја што их вода ронећи кроз земљу опира и собом носи растворе се у њој исто онако, као оно шећер и со, те се голим очима недају познати; али ни она најбистрија изворска ни она кроз камен цеђена пијаћа вода није онако чиста као што се чини; свака има у себи више ил' мање од различних ствари растворено, декоја тако много да сасвим јасно неки кус одаје, те онда већ и неспада у род обичне већ у род минералске ил' рудне воде.

По чистоћи долази кишњица на прво место, за њом речне воде, онда извори и бунари, а најпосле рудне воде и воде морске и језерске.

Најчистија је она кишњица што се не ухвати одма на почетку пљуска, већ мало доцније, кад су први млазови сву нечистоћу из ваздуха испрали, омили, па не она, што цури с кровова, већ она, што је на правце од облака у ведра хватамо.

Иза кишњице долази по чистоћи речна вода, особито из оних река, што теку коритом од самога љутца камена, де не може вода ни мрве да раствори. Таких вода има особито по Шведској, де се у 1 ици једва $^1/_{1000}$ грана од земље ил' блата нађе. Тако чистих вода има и по Шкотској, па и по осталим крајевима света, и де год је високих планина а мање крте земље и де год су корита и обале од тврдога камена, те онако се једва по 1 гран ($^1/_{240}$ лота) нађе од блата и других растворених материја За овима долазе воде из оних река, што имају мекша корита и кртије обале, те се нађе на ици по 4, 5 до 7 грана од оних растворених материја па и ово су воде још доста чисте, и питке, не одају никакв̀а куса, и нису ни најмање по здравље шкодљиве. Али има их и таких, што вуку у ици по 15 до 18 и више грана од оних страних материја; така је вода већ тешка и пићем кроз дуже време шкодљива. Добра пијаћа вода неби смела никако у ици више имати, но 5 највише 7 грана од оних странских материја. Најнечистије су речне воде испод већих вароша и села, де се увек још и многа друга нечистоћа и ђубре у њу баца.

Исто тако има и изворских и бунарских вода врло чистих, тако, да се једва у ици по 3 до 4 грана нечистоће наће, а све оне што носе преко 20 и више грана, снадају у род непитких или рудних вода.

Од морских вода долази она из црнога и из азовскога мора као чистија, али је већ и та знатно бљутка и слана. Још бљуткија је она из великих па онда оне из међуземних мора. Ове воде имају већ по 3 па до 20 и више % од различитих соли. Најпосле долазе воде из оних језера, што нигде никојега одлива немају, особито касписког и аралског. У води од великих мора има у ици по 500 до 700 грана соли; у води из мртвога мора 2500 до 5000 грана, а то је већ преко 25%, а на пустарама источно уз реку Волгу има малих језера, којих воде преко ¾ то је преко 60% соли и других материја у себи имају.

Ако би ко рад да зна одкуда у морској и у језерској води толико соли и других страних материја, то нека се само сети, да реке, све оне материје, што их из својих извора износе, и узпут са обала спирају, у море вуку и онде нагомилавају, па вода одпарава, ал' они снетови никад. Одпарена вода пада као што је горе речено у виду кише опет на земљу, на с нова земљу и све *у њој* растворљиве ствари у море вуче, и то иде непрекидно. Из језера у врелом пределу и на прижеги, још више воде одпарава, па што остаје, то је гушће оним растворљивим материјама напуњено; ако се још у њега изливају реке, што нечистоћу ону непрестано а гушће довлаче, или ако уз пут прелазе преко земље де много и дебелих тавана од соли има, као около реке Волге, то је онда довољно узрока што н. п. у води касписког језера онако много соли има.

Од соли што се у морској води налази највише је ове обичне, али има и горке и кречне, па онда има понешто јодске, сичанске, има оловне, има гвоздене и бакрене и различите друге соли. Уопште, кад помислимо, да је море корито, де сносе реке све оне материје, што их узпут спирају, то је лако појати, да се у морској води морају растворено наћи све оне материје, што су растворљиве и што на путу од оних река стоје које у то море утичу.

Наше обичне речне, бунарске и изворске воде, што их пијемо, имају по приличну гомилу највише кречне и горке соли од креча и горке земље (магнезије.) Ово је што учини, те у некој води неће вариво да се лако кува, јер се на зрно навуче љуска од креча, и неће сапун да се раствори, него се груша те отуда се зове така вода оштра ил' тврда; а ако се сапун лако сапуни и варива лако кувају, то зову ту воду благом и меком, о

којој се већ по том даје рећи, да је прилично и чиста, то јест, да мало оних и других страних материја у њој има.

Што која пијаћа вода више креча у себи има, то је обично бистрија и по кусу чисто слатка; али кад се кува, а она се замути, још баци бео талог, те цео лонац, ил' суд прéвуче изнутра белом кором, особито дно. Ако у којој текућој води има повишо креча, а оно се ухвати по обали дуж целога корита кречна кора, те онако се и на све тврће ствари, ако подуже у њој полеже, нахвата толико креча, да остане та свар свуд унаоколо кречом навучена, окамени се.

Видесмо озго кад се на кречну воду, која је као што рекосмо најбистрија, напусти угљена киселина, а она одма побели, јер се угљена киселина веже са кречом и изађе креда, што као најситнији бео прах сву воду замути. Напуштали се угљена киселина даље, а оно се мало по мало та вода опет избистри, јер се у многој угљеној киселини и креда растопи. Узми тада ту воду, па је неколико пута преди из једног суда у други, на једаред ће се вода опет замутити, јер преливањем одлети нешто од угљене киселине, а остало није кадро, да одржи креду растопљено. Тако бива, те кречна вода своја корита и своје обале кречном кором навуче, или ако у њу ставиш новац или ма коју другу тврду ствар, а оно се мало по мало нахвата на њу креч. Исто тако бива, те се дрва и друге ствари лежећи у кречној баш као и у другој особито песковитој води окамене. Исто се тако начине по пећинама од капљика камена они стубови, де се оно кречна вода прокапљујући хвата и оздо по дну пећина и озго са слемена баш као оно од леда свеће, док се озго и оздо не саставе у танье и дебље ступове, често од врло лепих као отесаних, а каткад врло чудноватих облика.

Ако ставиш ту воду на ватру, и ватра ће истерати сувишну угљену киселину из ње још већма него што се истера преливањем из суда у суд, те отуда се замути, и мутеж падне као талог на дно, а вода озго остане чиста. Отуда ћеш поњати, како се у парним казанима, ако се не чисте, нахвата онај шкодљиви казански камен, што разбије казан и многу несрећу учини. Уједно ћеш и то видети, да се кувањем даде оштра вода претворити у благу; али ако је у води више гипса, (креча, не као у креди везано са угљеном него са сумпорском киселином), онда се неда самим кувањем претворити у меку и благу воду, него се мора у њу додати мало соде, те ова начини воду меку.

(Свршиће се.)

УСКРС.

Прослависмо благе дане,
Јуче нам се и бог јави,
Свети Јован данас прођ' ће,
Радујмо се светом Сави.

Пролеће ће за њим доћи,
Оно ће нам ускрс дати,
Само Србин нек се спреми,
Да га уме дочекати.

Нек' су звона сва у реду,
Што ће ускрс да огласе
Да их чује цело Сриство,
Да на славу прикупља се.

И тамјана и измирне
Нек' је доста у буради,
Јер ће млого ту требати —
Дође л' време да се кади.

А за свеће у деснице,
Што је мушко, нек' се стара,
Да присветли страшном часу,
Кад се свети гроб отвара.

Све нека је у свом реду,
Што сјајниja да је слава,
Кад слобода српског рода
Из свог гроба ускрсава.

У Пешти о св. Јовану.

Раде Војевић.

Из „Преоднице."

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

Дон Руис иђаше поиздаље за тореадором и премда је њега и пратилицу му само као сенку пред собом видео, ипак је по каткад чуо девојку рећи по коју оштру, љутиту реч, на које се испрва Естеван чињаше као да јој одговара утишавајући је, али најпосле се гласно продера: caracho!

Лиценцијат мишљаше, да ће се после ове речи брзо растати, стисне се у помрчини нуз једна врата од куће и покрије својим огртачем лице сасвим до очију. Ту стојаше он непомично и виде тореадора де му се приближује и де брзо поред њега прође. Пусти га прилично да одмакне, па му онда следоваше колико је могао обозриво скривајући се у густе сенке поред кућа.

Тако идоше они један за другим преко моста на Кадалкивиру и кад Естеван до аламеде дође, намераваше већ дон Руис, да га са неколико брзих корачаја стигне, и то би био учинио, да је онај горе уз реку ишао био, по тако мирном и усамљеном шеталишту. Али место да је то учинио, нестаде га у једној малој улици, што

од златне куле цирку води, обиђе око овог и изгуби се ту близу у једној малој кући.

„Да није у своје обиталиште отишао?“ питаше се лиценцијат заставши — „али то му не би приличило после данашњег његовог успеха при кориди. Био би рђав Шпањолац, кад не би покушао, да види како ће му се расцветати ружин пупољак, што му нагиње. Проклет био он и проклета била она, ако је то било више него само усхићеност спрам несравњеног тореадора! — А може бити, да ме је поред свега тога, што сам се јако чувао, ипак приметио, па оће да ми се уклони, или за сваки случај добро оружје да донесе — ово последње би ми било најмилије. — На сваки начин знам ја, де ћу га наћи, ако се у опште ноћас може наћи! А као за што не, та још је тако рано!“

Тек беше прошао један сат у овој дивној благој пролетној ноћи. Месец беше тако добар, да се није на небу указао, а благи сјај звезда тако слаб, да се тек могаше разнознати, ако си хтео кога да познаш или да те познаду.

Дон Руис прође нуз кућу, у коју онај други беше ушао, и уместо да одмах правим путем тамо иде, куд је хтео ићи, врати се у истом правцу кроз неколико других улица натраг и за кратко време нађе се на аламеди, де под густим лиснатим дрвима неколико пута горе доле ходаше. То беше он за то учинио, да би онога могао сигурније изненадити, као и да се мало стиша, и ово последње му тако ваљано пође за руком, да је могао крај свога огртача равнодушно преко десног рамена пребацити и тако половину лица свога покрити; и шешир мало на чело навуче, а за тим лагано опипа страну, де му беше дугачки мач, што га је од куће са собом понео.

У улицама, кроз које он пролажаше, беше још доста живо. Овде онде се чуо тихи разговор на вратима или са балкона, а поред тога и звуци гитаре и тихо зујање кастањета из ког дворишта, а и песме се разлегаху по тихој ноћи уз пратњу мандолине.

Сад је дошао у каље дељa лонха. Ту беше кућа Меленде-сових, мрачна без светлости, као што му се чињаше. У врло лепом положају беше, да ту милој срца свога поздраве и жеље поднети може, а да га суседи не чују и не виде; према кући беше мало једно место засађено старим дрвећем, с једне стране улица, с друге једна владина зграда, де је ноћу тако тихо и мирно, као што се само желети може.

Ах, како га је сретним чинио тај усамљени положај куће ове пре неколико година, кад је он као још сасвим млад момчић овде своје песме певао, знајући да га мила слуша, која с балкона

смешећи се шапуташе му и шалише се, а из благодарности му и по коју киту цвећа доле бацаше, због чега је после тога Паула обично од доње Леокадије мало покарана била, но не из зле намере.

Овај балконски прозор, спаваћа соба паулина, беше окренут према владиној згради, коју доста висок и широк зид с меленденовом кућом спајаше; зид тај баш као да за то беше удешен, да на њему седећи песме своје извијаш.

И тамо горе зачу се песма, истина тихо, врло тихо — прсти певачеви једва додириваху жице и песма би му се пре шапутањем могла назвати.

Дон Руис се под густим сеном дрва ближе привуче; испрва се не обзираше на певача. Можда је какав безобразник, који је изјаву наклоности, што његовом занату намењена беше, на своју личност применио. За њега беше млого важније, да прозор паулин уочи и да види, да ли се тамо још што живота показује.

Наопако! он виде тамо светлост, истина слабу, да се једва могаше распознати кроз тамне завесе. Уши му не слушаху свирку и песму, очи му беху укочено упрте на прозор, а срце му силно куцаше, бојећи се, да ће тамо све већу и већу светлост видети. Често помишљаше, да је тамо сад светлије, и кад је приметио, да се преварио, дубохо уздану, као да се за часак умирио.

У ствари пак остаде тамо горе све непромењено и мирно, поред свију ватрених срдачних речи певачевих, поред све његове молбе, да ма најмањим знаком покаже, да уздисај срца његовог разуме и да га не држи за шуштање ноћног ветра!

Сад приступи дон Руис ближе, не више у сенки дрва, већ по среди улице, и стане сасвим уз зид, и кад већ наспрам певача беше, који видећи тамну слику де му се приближује, мандолину у крило спусти, повикне му умиреним гласом: „Хеј, ти тамо горе! зар не ћеш ту пусту песму једном већ свршити, па да се онда мени доле потрудиш?“

Онај на зиду се беше пригнуо подупревши се десном руком о кукове, и тек после доста подугог ћутања рече: „Ти кажеш да је моја песма пуста, а то ми сведочи, да неси кавалјер и даје ми повода, да не силазим, јер сам без оружја.“

„Ха, шта зовеш ти оружјем? — Мислиш ваљда, да сам за тобом ишао, да сам те вребао, да те пиштољем или мачем нападнем?“

„Дакле ти си за мном ишао и вребао ме, је ли?“

„То се не да одрећи, и кад сам се већ толико трудио, намерио сам да овде останем, док се не сиђеш, или док неколико алгуасила не прођу, или док не сване.“

„Глас ми се твој чини да ми је познат и као да си сасвим чудновато одважан.“

„Прво може бити, а што се другог тиче, одважност моја, да поред тебе останем, то ми је дужност према обитаваоцима ове куће; јер искрено да ти кажем, држим, да не мислиш озбиљно с твојом серенадом.“

„До врага, па да зашто сам овде горе?

„Можда да се осведочиш, да све тврдо спава, те да онда посао твој одпочети можеш.“

„Caracho! — — Стојим ти на расположењу, ма да два мача и два пиштоља на мој један худи пуњо имаш.“

Мандолину своју баци преко рамена и вешто као мачка спусти се низ зид доле помажући се при том пречагама на гвозденој капији.

Дон Руис беше неколико корачаја натраг ступио, на једно се дрво леђма наслонио и огртач тако натраг пребацио, да онај добро видети могаше, да нема овде говора ни о пиштољима ни мачевима; десну руку беше о страну подупро, те прстима лако додириваше свој мач.

„А, дон Циснерос!“ повика онај, кад му се брзо приближио, „тако ми свију светаца шпанских, више него због мени учињене страшне увреде чудно ми је, да баш вас овде видим. Смем ли вас питати, да ли сте мислили, да је овде ко други, или баш ја?“

„За цело не други ко, него сењор Естеван Мендовија. Баш вас сам овде тражио, и јако се радујем, што сам вас нашао — баш овде.“

„А — а — а — ах, баш овде! Мислим да разумем. Ви тражите, да се са мном завадите, што сам се баш пред овом кућом десио — — — одмах сам помислио, чим сам вас познао после увреде коју сте ми нанели, да су то проузрочиле долоресине лепе очи. — Ако је тако,“ настави скоро простачки смејући се, „не треба заједно да идемо — — но чини ми се, да вам је до тог стало?“

„Особито се радујем, да сте погодили шта мислим — и ако пристајете?“ —

„За цело, дон Циснерос, велика је то част за простог тореадора, да се на мачу може мерити с потомком једне најплеменитије породице шпанске. Кад и де вам је по вољи?“,

„Не би био рад, да се чиме на своју корист а против вас послужим, сењор Естеван,“ рече дон Руис ладно, „а то би било онда, кад би кући ишли, да донесемо мачеве, јер у том сам оружу ја, да се не фалим, вешт. И време пролази па за то би вам ја радије,“ дода с таким гласом, у ком се могаше познати

слабо уважење, шта више презирање, „друго оруже предложио, којим боље умете руковати — наваху или, ако је по вољи, штилет, који ћете за цело код себе имати.“

„Ајдмо!“ повика тореадор, страшно погледавши младића. „Нека вам се испуни жеља.“

Они одоше заједно.

„Али немојте се срдити, сењор Естеван,“ рече Руис пријатељским, скоро веселим гласом кад су већ неколико корачаја одмакли, „ви споменусте мало пре лепе очи доње Долоресе као узрок, због ког сам ја тражио, да се с вама завадим — оставимо све лепе очи на страну.“

„Како вам је воља, дон Циснерос.“

„И мој чин, ако вам је по вољи. Зовите ме сењор Руис и сматрајте ме као лидиадора почетника, који је на вас, славног Мендовију, љубоморан.“

„Дакле ипак је љубомориост у ствари?“

„Зашто не — но ајдмо!“

„Куда вам је по вољи?“

„На аламеди се често тако шта догађа, па би могли тамо стражи у шаке пасти. Знате шта; на сваки начин имате ви у вас *кључ* од којих побочних врата цирка — ту нас не ће нико узнемиривати.“

„Видим, да озбиљно мислите.“

„Сасвим озбиљно.“

„И дивим се вашој срчаности.“

„Благодарим на похвали, премда она двојако изгледа.“

„Ту смо,“ рече тореадор, кад су ћутећи доста дугачки пут до цирка прешли; отвори мала једна врата окренувши једно дугме на њима, и кад обоје сад у широком мирном цирку беху, рече тореадор с великом озбиљношћу, ночем је врата затворио, — „погледајте овамо дон Руисе! Само овако терба браву да притиснете, да можете на поље изаћи. Морам вам то рећи, јер при свему том можно је да се догоди, да ће те сами из цирка поћи.“

Месец се беше баш родио и преко најгорње галерије осветљаваше благом својом светлошћу велики круг.

„Неко особито ме чуство обузима,“ рече Руис, скочивши вешто преко табласа, „што у цирк овако особитим начином долазим.“

„Још вам остаје на вољу, да се одавде удалите,“ рече му тореадор, „почем сте ово место при месечини разгледали. Изјасните ми се довољно о вашим напрасним речима.“

Руис ману главом, и баци огртач на лево раме, обмота крај

истога око леве руке и извуче мач. „Заклео сам се, да мало ваше крви видим," рече за тим особитим гласом — „држим, сењор Естеване, да ћете штилет предпоставити навахи?"

„За цело! — Наваха је оруже за мазгаре и крijумчаре."

„Сеченице, како ми се чини, једне су дужине."

„Да богме, два добра толедска мача."

Дон Руис изви се у куковима, корачи левом ногом мало натраг и забоде пету у песак.

Тореадор учини тако исто, и кад тако ова два лепа, вита, узрасна младића један према другом стајаху, кад им се очи полако светлити почеше, кад руке пружише и један другом очи у очи упрли беху, тада се само сажалевати могаше, што нема гледалаца, да се надиве овом особитом двобоју.

Одпоче се скоро као игра оне две лепе девојке у посади (гостионици) у Тријани: ни један не хтеде другог одмах управо напасти, за то се обилажаху, левом руком покривајући прси, а у десној спуштен мач држећи; сад се сударише наједанпут као на знак какав, али тако силно, да се обојица после једног тренутка натраг повукоше, ништа се друго не могаше сада чути, до тешко дисање и звека мачева. Изгледаше, као да су обоје у снази подједнаки. На такав начин победити није се могло: окретност мораде решити.

Лагано се опет приближише, сваки леву руку напред пруживши и тако предосторожно и полако, да изгледаше, као да би сваки хтео што дуже може да избегне додир с другим, и кад најпосле обоје сасвим један на другог ударише, неко време се не могаше видети, да се мачеви мичу — тада се оба заједно заблисташе, сад удари песница о песницу, обоје притискоше за један тренутак силно један другог, да за тим подједнаку игру с нова започну. Ма да се борци тако мало кретаху, и ма да тако незнатна изгледаше сила, коју један против другог употребише, у истини беше то ипак другче, што се по тешком дисању јасно познати, шта више чути могаше, и да је светлије било, могло би се приметити, како црте на лицу у обојице затегнуте беху, како зубе и усне стискиваху, како им се по лицу тавна румен обасу и како им се на челу показа зној као грашак.

Сад полети мач дон руисов као муња испод руке тореадору и без сумње би га у прса био погодио, да му његова велика окретност не беше помогла — али он се окрену с десна на лево на пети, и како дон Руис с превеликом силом ударио беше, по свој прилици би, сувише напред искочивши, себе опасности изложио, да није у очима тореадоревим приметио, да ће тај скок на стра-

ну, у цирку познати кијевро, учинити, те натраг скочи у оном тренутку, кад Естеван мач подигао беше, да га прободе; али и он беше скоро тако исто окретан као и противник му, и тек сад, почем се за часак натраг повукао, удари поново на Естевана, који изненађен вештином свога противника, не могаше се потпуно одбранити, већ му мач руку, истина само слабо, запара, али се тек виде црна крв, де с белог рукава капље.

Усне тореадорове страшно задрхташе, не од бола, већ од силне љутине. Очи му се претећи засветлише, кад рече: „Моју сте крв већ видели, дон Руисе, и ви би ми јако замерили, кад и ја не би сад желео, да видим, какве је боје ваша.“

„За цело, сењор Естеване, за цело.“

И борба се започе из нова, само би сад безпристрастан гледалац врло јасно могао приметити, како је тореадор све на то ишао, да противника свога мало по мало у такав положај натера да му месец, који се сад преко горње галерије цирка подигао беше, управо у лице упре, и што му је то за руком пошло, беше једина несмотреност, којом се дон Руис може окривити; али можда му ни то не би поглед збунило, јер он не гледаше на светлост, већ му око беше укопано у оку противника, који је на њега *страховито* навалио.

Но сад му се учини, као да месеца нестаје, црна сенка му паде на лице и он брзо погледа горе. Тада спази он на највишој галерији једну црну слику, која беше месец заклонила и чињаше се, као да развија тамна крила, да доле у цирк слети — —

— — „Ах, проклетниче!“ шкрипну зубима одмах за тим, јер тореадор беше тај тренутак на своју корист употребио и тако силно на њега напао, да га је из равнотеже избио. Истина само на десно колено паде, али против воље, механично, одупре се песницом у песак, да не би са свим на земљу пао, а тим се свом противнику изложи, који му на грудима мачем претијаше.

Тад се зачу од горе глас женеке: „Естеване! Естеване! Био ма ко, што сад оће да удари, убица је — убица — убица!“

„Тако ми Бога! у том има право,“ промуца тореадор — „Овде — овде — баш овде на овом месту — устаните, дон Руисе — мислим, да можете бити задовољни.“

Руку с мачем спусти и промрља: „Уверен сам, при првој кориди ће он као крвава авет између мене и торера (бика) да стане.“

Лиценцијат се лагано подиже, и кад сада пред својим противником стојаше, пружи му руку и рече: „Победилисте на другчији начин него што сам се надао и желео и могу вас уверити,

сењор Естеване, да одавде одлазим са жалоснијим срцем, него што сам овамо дошао.“

„Идите само дон Руисе и радујте се вашем младом животу, а немате се за што стидети, јер ко зна, да ли не би ја можда овде код ваших ногу у крви лежао, да се она није тамо горе појавила — Долорес — добро сам познао глас, она је за нама ишла, она нас је збунила у борби, да за тим без трага опет нестане. То ми ништа добро не прориче.“

„Ја је више не видим. Хоћемо л' је потражити? Ја ћу вас пратити, сењор Естеване.“

„Узалудан труд — она је исто тако брзо нестала, као што је и дошла — због ом!“

„Због ом! ја сам обвезан благодарношћу.“

Обојица метнуше мачеве у корице и изишавши из цирка одоше сваки својим путем.

Али за то још не беше велики цирк сасвим остављен, јер кад се кораци оне двојице у тихој ноћи не чуше више, подиже се на горњој галерији опет иста она слика у црном огртачу, која у мало што не беше узрок смрти дон Руисовој. То беше Долорес, која се, кад виде, да су јој речи борбу прекинуле, у густу сенку сакрила, што овде горе међу седиштима беше, а сад се опет подиже и гледећи за њима рече презорно отворивши горњу усну: „Тамо доле сам бар несрећу одклонила, ма да се иста овде“ — притисну обе руке на срце — „с болом и јадом увукла. О, познао је он мој глас, о томе сам сигурна, али није држао, да је вредно труда, да ме потражи и са мном се измири. Наравно — наравно, јер срце му је испунила слика оне лепе сењоре, што му драгоцене гривне баца и којој он серенаде даје. Проклета била, она ће све да ми отме! Проклета била, и овај мач, којим сад у ваздух ударам, нека њено срце погоди и смртно га рани. Још једанпут проклета била, проклета!“

(Продужиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

У трећој и четвртој свесци „**Književnika**“, који је за прошлу годину а баш сада изашао, налазимо ваљан чланак „Кратак преглед хрватко-српске књижевности од посљедње двије-три године.“ Чланак је тај написао млади, вредни

књижевник хрватски В. Јагић. Многе лепе мисли, које су у том чланку развијене, многе истине, које су у њему казане, побудиле су нас, да из њега нашим читаоцима саопштимо оно, што ће их се највише тицати, и што им може од поуке и користи бити, ако стану и сами премишљати о свему ономе, што се у том чланку тако лепо казује. На ово нас је, осим свега тога, навело још и то, што се „Književnik“ у нашим крајевима слабо чита, а свакако би грехота била, да наш свет не чује брата свога Хрвата како искрено говори о јединству језика, о слози и заједничком раду. Ал' нека говори сам писац:

Код нас се још једнако непонима која је права вриједност и значење народне књижевности. Велика већина нашега свијета није још узгојена за читање, пак зато и неможе књиге штовати, јер незна њезине сласти и користи. Други ако и читају штогод, то чине само од заната, чине зато, што се без тога никако неможе да буде. У нас има и људи, одлични по својој части, који су ипак велике мрзикњиге. Био ма какав појав народнога живота, особито који се очитује у књижевности, они се већ у напријед боје, *еда* се неби и на вратима њихова патриотизма покуцало, да буду тобоже подупирателји народне просвјете, чему они баш много *не*теже. Разлога и изговора да се томе уклониш има сила божја, међу којима није доиста последњи тај, што су се назад десетак и више година наши социјални односаји пуно промијенили, те смо навикли на големе отприје нечувене материјалне потребе свагдањега живота, поред којих нам нестаје средства и времена, да се и за духовну пићу побринемо. Да што рекох, духовну пићу? Зар и те у књигама има? Тога вам многи нећеши да вјерују.

Уз таке увјете лако је помислити, каково ће бити стање наше књижевности. Може ли бити надање, да ће она процвасти ондје гдје је тек немногим штује, а још ређи љубе? Мислим ипак да није у нас свагда толика млитавост владала, колико управо посљедње двије-три године; да нисмо вазда толике небриге бивали, колико овај час, гдје нам је у исте омладине некако охладњела негдашња љубав према народној ствари. Мјесто неокаљана одушевљења усађен је у наше срце отров подлога материјализма; културни живот западнога свијета, који се доселио к нама истом недавном епохом њемачкога владања, указа нам до сада понајвећма само своју злу слику. Лакомо отимање за добитком без пожртвовања, безначајност у јавном, неморалност у фамилијарном животу и многи други грјеси — то су вам ужасни појави наше данашње цивилизације; она је љутим отровом затровала особито онај

наш нараштај, који је на несрећу и без своје кривње по опаким туђим узорима одгојен те под њима млађани вијек свој провео; то су душевни синови до недавно господујућега туђинства, то је болест, од које тешко болује наше вријеме, и ако се скорим не нађу озбиљни љечници, да јој на пут стану, страх ме је касно ћемо је пребољети.

Надасмо се додуше послије године **1860.**, да ће нам одахнути, да ће наступити боља времена, згоднија нашем народном развијању; али као што сви знамо, она нас нада већим дијелом превари. Јадни народ наш бију све једнако са сваке стране велике неправде; он подноси невоље које су тим несношљивије, чим се боље и опћенитије осјећа, колико су незаслужене, ода свуда се гомилају противштине његова народнога бића, ако га и још и нису сасвим обрвале. Коров живота културнога, који свагда брже ниче од племенита сјемена; биједа материјалнога стања, коју су нам скривили други, и домаћи разврат политички, за који си одговарамо сами — све то кува као у вулканскоме котлу, те трује и раствара наше друштво . . . Колико има људи толико снаге, да се одупру овим силовитим противницима нашега народног живовања, да не упадну у мрежу једноме или другоме? . .

Што је зло само од себе, може по околностима још и горе изаћи. Велики се догађаји приправљају, о којима виси сретнија или још несретнија будућност нашега народа. Страшно би било, да нас нађу неприправне, да нам се догоди као оним дјевицама светога писма, које су без уља остале . . Намрштило се небо, ваздух је пун мунине, која ће за недуго големом праском тик нас провалити на земљу. Раштркане овце једнога крда чврсто се сабијају око свога пастира, када слуте, да је олуја на домаку; оне слиједе послушно гласу његову, да их сретно дојави на торине. Има ли и у нашега народа такав општи глас, који би сви његови дијелови једнако познавали? Тај би се могао за сада само у књижевности наћи; само по идеалном пољу могао би се слободно разликовати тај јединствени глас, те громко одјекивати од једнога краја до другога. А јесмо ли збиља дотле доспјели?

До сада се неможе говорити ван о слабим приправама, које томе путу доводе, и о веома полагану напретку. Хрватско-српска књижевност неноси само двоје име, чеђ је све до сада жалибог у истину двоја; нераздвајају нас само двојака слова, него што је пуно важније, двојаке идеје. Ако и јест један главни увјет испуњен, јединство језика али где нам је јединство мисли? Ми нерадимо јоштер ни у довољну споразумљењу, камо ли у потпуној слози! Правац наше књижевности, како се развија на једа-

ном крају, битно се разликује од онога, што бива на другој страни. За неке идеје, које су једној половици народа најсветији аманет, неће друга половица ни да зна; што ће једне највећим одушевљењем наданути, код тога ће другима крв у жилама стинути; чиме се једни поносе, тим се други ниште; за чим једни теже, тога се други клоне! Може ли се тако игда до слоге доћи?

Пратећи пажљивим оком нашу најновију књижевност, находим велику разлику међу западом и истоком већ и код самих писаца. На истоку је последњих десетак година прирастао веома знатан број млађих књижевника; на западу једва су млађи радници подобни испунити редове старијима, камо ли да их одмијене. То нам је доказ, да је оно доба, што дође нама иза катастрофе од године 1848., већма нахудило народу хрватском него ли народу српском. Истина је цијела, да су Хрвати и јаче извржени били навалама елемената туђих, него ли Срби, које је с једне стране заклањао народ мађарски, с друге штитио их и подупирао слободни (барем с народне стране) живот српски у кнежевини. Немислим ипак, да је то једини и довољан разлог, да нам право стање изјасни; зашто су исто оно доба и Словенци једнако притиштени били, и опет се њихов нараштај од год. 1850—1860 *сразмјерно* боље и јаче одржао, него ли истодобни хрватски. Узроци су дакле томе жалостноме појаву сасвим другдје. Ја би их находио понајвише у том, што се је од год. 1836—1850 хрватско племе између свију југословенских највећма напрезало, те је високо летећи на лагани крили илирскога одушевљења, знаменит и необичан душевни живот разпирило; а кад се иза тога уморени и у многим надама преварени сами себи дозваше и у себе повратише, нађоше у брзо врата дома свога заманђељена господством туђих људи, туђих закона, туђега језика; одатле завлада народом очајање и малодушност. По физичким законима чим је јача акција, тим је јача и реакција. Једнаки ударци неболе сваког и свагда једнако.

Где има више младих књижевника, ондје и лијепа књижевност боље напредује; младеж се понајраље бави песништвом, особито ситнијим врстама, н. пр. лириком, затим приповијетками и новелама итд. Старије главе иште озбиљније предмете, или се сасвим остављају књижевне радње. Зато је у новије вријеме и наша белетристика на истоку много напредовала те од године до године дубље корен пушта у плодовиту омладину; једнаким је кораком она на западу назадовала те већ и на крај пропасти дошла. Може ли се зар дубље пасти, него ли када читава половица нашега народа, што се латиницом служи, неима него цигли

један лист, белетристици намењен, пак је и тај за политичке новине везан, а непостоји самосталано. [1]) Жалостне ове истине неумијем си другачије протумачити него ли тијем што у нас млађих књижевника нестаје, а старији, колико се још баве књигом, посветише се озбиљнијим струкама литературе, или их политичко кретање сваки час одазивље на друго поље, којему треба једнако вриснтих радника.

Али управо таквом пригодом, када сви добро знамо и осјећамо, да нам књижевност болује, а видимо, да нити вријеме и околности мирну њезину развијању непријају, требало би да се оствари велика и света идеја књижевнога зајединства хрватскосрпскога. Ако нам је збиља до напретка књижевнога, ако је младежи нашој до народне белетристике, зашто да не усвоји бар оно, што јој пружа литература српска? Није ли пуста ријеч без значења, што се говори, да Хрвати и Срби имају један језик и једну књижевност, посвједочимо то и животом, докажимо нашим држањем, да нити је Хрвату туђе оно, што излази на свијет под именом српским, нити Србину оно, што под именом хрватским. Када дакле нама Хрватима „Невен“ увену, „Славонац“ и „Гласоноша“ усахнуше, а и „Наше горе лист“ пожутје, колико нас чита извристне листове српске, новосадску „Даницу“ и „Матицу“ или биоградску „Вилу“? Одговор: николико, или таман толико, да је врло наблизу ничему. Или дакле рецимо, да наш свијет веће ни мало нехаје за нашку књигу, или признајмо, да у толи потребитој књижевној слози хрватско-српској недотјерасмо далеко: једно је и друго зло, а скоро се незна, што је горе. Наопако по нас, ако се већ једном неоканимо од маленкости велика питања градити, те се поради незнатних ствари цјепкати и слабити, гдје би нам било знати и видјети, ако нисмо слијепи, да нам само сложна и ускорена радња јамчи за успјешан напредак у колу осталих културних народа данашњега свијета и вијека.

Ко умије дохватити право значење велике ријечи Баконове: „Знање је моћ,“ ко зна колик је у данашњем развитку народа задатак књижевности, колик ли је она фактор народне егзистенције, тај ће доиста болним срцем и горким посмјехом погледати на кукавно стање наше књижевности, што није ни дотле досјела, да би се осјећао иколик њезин уплив на подизање и исправљање нашега приватнога и јавнога живота. Које чудо што ни у којем

[1]) Ово је писано прије него се и знало, да ће Дежелић издавати белетристичан часопис „Драгољуб.“ Видјећемо, какав ће му бити успјех, колико ли ће вриједити.

питању, које се тиче нашега народнога бића, нема међу нама поразумљења, нема слоге и заједништва, кад нам није књижевност још на толико ојачала, да би нас већ из рана, од млађаних година, када су њежни утисци наше душе, узгајала јединственим мислима о нашим народним тежњама и о њиховим коначним циљевима!— —

Нама нестаје главни предувјет, без којега се цветање народне књижевности ни помислити неможе — то је самосвјестан, чисто народан живот друштвени. Пригрливши вољно обичне форме данашње уљудности, како нам их доније култура западноевропејска, затросмо и све једнако још затиремо наше народне особине; одпокле што навикосмо, како наш прости народ говори, по „нимшки“ се одијевати, прионусмо такођер за туђи језик и туђе мисли. Колика је аномалија нашега друштвенога стања, види се већ од туда, што у нас мора школа тежак бојак бити с домаћим кућним животом, мјесто што би га настављала и усавршивала. Зато нам и нису школе онолико снажне, колико би биле, да могу градити на наравиту темељу. У нас ће бити све дотле зло, док непостане кућа и фамилија најчвршћим бедемом наше народности; немислим дакако просту сељачку колибу, у којој нема вишега живота, већ фамилију образовану, које су чланови одушевљени идејама данашње просвјете, а уз то свјестни чувари своје народности. Имали у нас дан данашњи таковых кућа и таковых фамилија? и колико? Заредите кроза све разреде нашега друштва, у једном ће те их наћи мање него ли у другом.

Уз такве околности још је велика срећа по нас, што је барем јавни живот пошао правцем народним, што је барем ондје признано природно право наше народности. Надајмо се, да његову замашају неће моћи задуго одољети туђинство ни у скромности, камо се крицом завукло; уздајмо се, да ће сила јавности, која је народна, савладати и кућу, која је сад још туђинка.

Тројако се дотиче наш јавни живот књижевности: у школи и научним заводима, у журналистици као одсјеву политичкога живота и у народним казалиштима.

Нема сумње, да су данас школе најјача подлога наше књижевности; није ипак ни у том задовољено свима потребама. Наше школе понајприје нису посве онако уређене, како би најбоље одговарало садањему степену нашега душевнога развитка. Поврх тога има и та велика незгода, што се живот школски на истоку мало или нимало несудара с оним на западу: тако се са два краја обрађује поље народне просвјете, али без међусобнога подупирања. То се види већ и у радњи око школске књижевности, која је на скроз раздвојена у хрватску и српску, једна иде напоредо

уз другу, пак се слабо гдје и додијевају, камо ли да би се подпомагале, те једна другу подизале. Напокон наши научни заводи нису сви ни довршени, недотјераше јоштер до највишега краја, да буду колико би требало самосвојни, да према вољи својој и жељама нашим узгоје знаност у правцу народном. Има истинабог Биоград своје „учено друштво“ и своју „велику школу“, али није ни она доста „велика“, да буде правим средиштем и јаким огњиштем, из којега би варнице просвјете и образовања врцале по читавом народу српском; а наш Загреб нема по незгоди и неправди још нити академије нити велике школе.

Журналистика је посљедак силно развијенога живота политичкога. И она спада у књижевност, где испуњује лијепу задаћу, да буде учитељицом народа. Наше новине, којих број додуше није велик, чини се ипак, да налазе одсјеком више читатеља, него ли икоја друга књига за себе: еле лијепе згоде, да уз остали садржај, који је тек дневна значења, понуде читатеље своје такођер обћекористним поукама, да их макар иза потаје приуче на читање озбиљских ствари, да им што више и што чешће припомену о народној књижевности, да пропрате све вриједније појаве наше књиге не тек пуком фразом од неколико обћенитих ријечи, већ и језгровитим извадком главних мисли онога дјела, нека би већ једном свијет наш дознао, да је књижевност огледало народних идеја и народнога мишљења. Једном ријечи да кажем, у нас би се имала сва скрб на то обратити, да буде што ваљаније и свестраније уређиван подлистак политичких новина, ово домишљато чедо француске културе.

Најмогућније ће утјецати на образовање нашега друштва, када се ваљано развију, народна казалишта. За сада имамо жалибог на свем коликом словенском југу тек два овака завода: један у Загребу, други у Новом Саду. Што је нашега народа уз јадранско море, свуда господи талијанштина и талијанска Талија, почамши од Ријеке све онамо до поносита Дубровника; а међу Савом, Дравом и Дунавом забављају нас скиталице њемачке, којима се ни броја незна. Како томе институту треба особита публика, најме народно образовано грађанство, нимало се нечудим, што га нема по неким помањим и сиромашним градовима, који су већим дијелом буди понијемчени буди потаљанчени; али да Биоград, главни град кнежевине српске, столица српскога кнеза и свих земаљских власти, јоштер неподиже свога сталнога казалишта, тому се тим више чудимо, чим мање вјерујемо, да неби у Биограду испуњени били сви горе поменути увјети. Наша казалишта нису се дакако јоштер на високо попела, нису што би ваљало да буду, казалишта

народна; колико се ипак и у кратко вријеме уз озбиљну вољу и пожртвовање неких таковим заводима дораслих мужева напредовати може, доказаше нам двије посљедње године позоришта загребачкога, што је и врло строга критика јавно признала. За данашње стање наших казалишта и њихов одношај према обћинству чини ми се, да пуно значе ријечи Шилерове, што их год. 1782. изрече о њемачком позоришту: Bevor das Publikum für seine Bühne gebildet ist, dürfte wohl schwerlich die Bühne ihr Publikum bilden. С тога држим, да је за сретан напредак наших позоришта од превелике знаменитости: мирна, праведна, безпристрастна критика; али критика, која се неосврће тек на пјесника и глумце, већ и на публику, а на то као да су наши критици заборавили.

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Историја света за народ и школу у 4 књиге. Написао Стојан Бошковић. Књига прва: Историја старога века (с једном картом). У Београду, државна штампарија 1866. 8-на. VI. Стр. 381. 3. л.

Сваки, који иоле прати, шта се у нас на књижевном пољу производња, знаће, да су у нас ретки појави књижевни, на којима се види озбиљна студија и истинско одушевлење за науку. У толико већма се дакле обрадовати мора, кад му дође у руке дело, којега наслов мало час споменух. Није ми овде намера, да критикујем посао човека, који се, ако се не варам, много година већ њиме бави, само ми се не може на ино, а да с искреном радошћу не поздравим дело, које се међу најважније појаве у нашој књижевности уврстити може, и које ће, то слободно рећи смем, и најстрожију критику моћи издржати.

Много се иште знања и вештине да се напише историја света, било за научену класу, било за народ, било за школу, а још много више да се напише књига, која ће бити и школи и народу намењена. Ту писац долази у искушење или да му дело буде строго научно па тако неразумљиво и сувопарно за већу публику, која нема прилике да се у спомоћним наукама повеснице вежба и предавања и разјашњавања слуша, или да буде голо приповедање догађаја без систематског развијања и дубље мотивације. Г. Стојан Бошковић је сретно прошао између ове Сциле и Карибде, међу које се из племените ревности, да двострукој потреби нашег народа одговори, навезао. Он је написао овај први део своје историје

света тако, да се може згодно у школи употребити а и народу ће добро дошао бити; те је тако поштено, српски одржао реч, коју је при објави дела свога српској публици задао.

По овој књизи судећи писац испуњује све, што се може искати од онога, који се лаћа тога трудногa посла, да пише историју света. Ова је књига написана дубоким познавањем историјских догађаја, и стоји сасвим на висини данашње науке и резултата, до којих се у најновије доба у овој струци знања дошло. О том се сваки, који само завири унутра, уверити може; а најбољи су доказ томе класична дела и извори, из којих је г. Стојан Бошковић своје историјско знање црпио. Он је, проучавајући и пишући стари век своје историје света, употребљавао све оно, што је написао Нибур, Шлосер, Дункер, Струве, Швеглер, Вебер, Монтескије, Шафарик и многи други француски, немачки, словенски и српски писци о повесници верозакона, државног, књижевног и научног, уметничког и осталог просветног живота људског.

Ал' он није само разлику направио између догађаја, који су у науци овој као истинити и необориви проглашени од оних, који спадају у скаске и приповетке, те тако свачему своје одређено место у овој књизи дао, но је и већ једаред распоређен материјал тако обрадио, како се само може искати од научно изображеног писца. Он је наиме сваки повеснички догађај прагматички развио, наводећи му повод и узрок, који га је изазвао, онда га је до вршка постепено довео и напослетку му и последице, које су га пратиле и опет можда нове догађаје покренуле, набројао. Тако ће сваком, који се пажљиво у ову књигу задуби, лако бити жицу догађаја, који су се на разним местима и у разна времена збили, наћи и развитак повеснице рода људског од најстаријег доба сватити.

У овом делу дакле веје дух истинске науке историјске; али оно још и доказује, да писца при писању историје руководи начело непристраности и човечности, које се ретко и у гдикојих иначе славних писаца осталих народа налази. Писац историје света сматра цео род људски као једно наравствено тело и покушао је, да српском свету покаже, како се оно развијало и до оног степена савршенства дошло, на ком се сад налази. Њему је у души хришћанско начело, по ком су сви људи браћа пак сваком треба допустити, да се слободно развија и да на олтар општег напретка онолико допринесе, колико силе његове допуштају.

Но осим ових врлина, које сам досад набројао, има у овој књизи још и других, са којих ће увек нашој књижевности на дику и понос служити.

Тако јој је велика врлина што је писац, издавајући књигу

„за народ и школу“ изабрао онај сугласни начин писања, који је нуждан особито кад се оће да се за науку задобије публика, која се не броји у научну класу, и омладина која почиње на извору знања црпити. Он наиме с највећом озбиљношћу ал' и с највећим одушевљењем заузима се за све што је лепо, истинито и узвишено, те тако не само разуму но и срцу, које је такођер један од главних покретача, што човека у радњи његовој руководе, говори и на то иде, да га на велика, племенита дела покрене.

Исто тако велика је врлина књизи овој, што је тако занимљиво писана, да се човек чисто чудити мора, како се тако крупна историјска факта, тако дубоке истине и узвишене мисли, којих је препуна, тако просто, без заплетених изражаја и без перјода могу исказати.

У кратко све што је у овој књизи написано тако је пуно духа; мисли су наиме тако логичне те једна из друге иду, стил и језик тако је леп, да ако икога има, који досад није осећао, каква је то сладост учити историју света, нека узме ову књигу у руке, па кад је стане читати, с места ће се уверити.

Пошто сам навео врлине, којима се писац историје света одликује, као што се из овог првог дела види, остаје ми још да *кажем* шта је овој првој чести главни садржај и од какве ће користи бити по нашу публику.

Читалац ће у овој првој књизи историје света као у бистром огледалу видити свуколику историјску радњу старих културних народа. Ту ће дознати које су биле и гди су поникле прве државе и прве клице образованости људске. Ту ће научити како источни народи, који су у јужној и југозападној Азији живили, нису развили вишу духовну радњу, нису могли да поњају, да над материјом ваља увек да влада оно што је лепше и божаственије у човеку, а то је дух његов, ако ће да опстане и напредује, те су тако или заостали увек на истом степену развитка или су се изгубили у мору народа и времена. Осим тога упознаће се читалац са два најславнија народа старога света а то су Јелини и Римљани. Ко није знао, дознаће, да су ова два народа, особито Јелини, основачи образованости светске; јер они су клицу њену, коју су из Азије и Африке добили, тако брзо и тако бујно развили, да је од ње данас, помоћу новијих културних народа, постало огромно стабло, које својим гранама цео свет прекрилује и од чијег плода сад сви народи, којима је стало до просвете, по вољи својој уживају. Па и сама пропаст ова два народа биће за радознала читаоца од велике поуке. Увериће га, да и образованих народа мора нестати, ако странпутицом пођу. Срби треба, по мом уверењу,

особито, да повесницу Јелина проучавају, јер и телесним и душевним даровима јако на њих наличе. Као што им је земља, на којој живе, једна другој близу, тако су им и нарави њихове. Бистар и дубок разум, јуначко срце, ватрена љубав вери и народу свом, то су биле особине, које су дичиле јелински народ и са којих је он постао најјуначнији и најученији народ у староме свету. Ко сме Србину сва та својства одрицати и рећи, да и он не ће, кад му сунце слободе сине, на пољу наука така иста велика дела поизвршивати као што је већ на бојноме починио! Та свет се већ задивио производима духа српског оваког какав је од природе! А да ли та ће радити кад се на призми светске образованости разграна па га у свој његовој чаробности запази!

А ко не ће рећи да су и у Србаља оне исте слабе стране, које и у Јелина, а те су: завидљивост, неслога, сувишно уздање у личну снагу и способност, отуд отимање о власт и државна поцепаност. С тога је ова књига по Србе од неоцењиве вредности, јер ће у њој наћи себе саме описане, па ће сваки знати шта му ваља чинити, да се истребљују пороци народни; а то је поред оваковe књиге у толико лакше, што је писац ретком вештином нагласак ударио на све подвиге духа јелинског, који су народу том опстанак његов осигуравали, и све, који су му растројство и пропаст донели.

Но у овој књизи нису само разложена дела, која су народи старога века као моралне целине починили, овде ће читалац наћи и потање обележене поједине историјске личности, које су се одликовале разумом, науком, јунаштвом, поштењем и другим врлинама духа и срца човечијег, те ће тако упознати се са читавом збирком узоритих људи, који су така дивна дела починили, да се и данданас код свију народа славе и за углед стављају. Тако ће не само држављанин но и муж и отац и брат и пријатељ наћи у овој књизи довољно пријатне забаве и корисне науке.

С тога је пре свега родитељима српским дужност, да ову књигу деци својој набаве. У њој ће она наћи за млађану душу крепке ране те ће ојачати је и приуготовити се, да мушки сноси све незгоде, које на човека могу наићи, кад се на море живота навезе.

Исто тако мислим, да ће ће од сад бити српске средње и више школе, у којој се не ће ова изврсна књига увести. Да се по њој може у вишим и нижим гимназијским разредима предавати, то сам се ја, који на гимназији новосадској у неким разредима историју предајем, потпуно уверио и могу мојом чашћу посведочити, да је ова књига за ових 4—5 месеци, од кад по њој пре-

дајем, а предавати сам могао, јер ми је писац чим је неколико табака штампано било у свескама шиљао, да је, велим, таку сјајну пробу издржала, какву није ваљда никаква школска књига ни у којег другог народа. Но, мислим, да ми није нужде доказа наводити кад ево живих, нелажних сведока, мојих ученика! Од како су добили Бошковићеву повесницу у руке, деси ми се то, што ретко којем професору, да ђаци сами ишту, да им више задам но што сам био одредио. И тако они не читају него тако рећи гутају све, што је у овој књизи написано.

Према ваљаности овог дела, мислим, да му је цена врло мала. С тога ће сваки претплатник радо додати оних 50 н., за које је Бошковић цену делу повисити морао, јер му је књига за 10 табака већа испала. А који једаред добије ову књигу у руке, уверен сам, да не ће, ако иоле има љубави науци овој — а има ли кога који историју овако написану не би радо читао? — да не ће, велим, пропустити да не буде и даље претплатник овом преважном делу, којег ће друга чест донети историју средњег века, у ком су поред осталих народа и Срби своју државу основали и за Душана силног до највеће славе се попели. Има ли Србина, који не ће пожтати, да се и на овај део одма пријави? Има ли Србина, који, *кад ову* прву књигу проучи, не ће из свег срца Богу се помолити, да нашем честитом брату Стојану Бошковићу здравља да, да и остале делове „историје света“ што скорије сретно довршн и књижевност српску новим благом обогати, кад му је Бог тако лепа дара и знања дао!

Светозар Савковић.

ПОДЛИСТАК.

Гласник.

* 18. фебруара о. г. давао је у Новоме Саду беседу Александар **Морфидис**, учитељ певања и свирања. Успех, којег су му том приликом ученици и ученице показале, могао је сваког задовољити. Видело се, да је Морфидис стари вештак, који може, само кад хоће, млого учинити. Сви његови ђаци отсвирали су своје комаде лепо, а особито су се одликовале госпођице: Јелисавета Бигина, Сида Велисављевића и Милева Исаковића, које су лепом и вештом свирком својом себи образ осветлале, а уједно показале, да ће моћи далеко дотерати у музичкој вештини, ако им до тога озбиљно стало буде. После свирке, певке и декламовања дошле су, по обичају, игре на ред и весело друштво није се разилазило до пред саму зору.

особито, да повесницу Је
шевним даровима ја
којој живе, једн
стар и дубок р
свом, то су бг
јих је он пос
Ко еме Срб
кад му су
поизврши
задивио
да шт
гранэ

кој
у
ц
ј

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Србске књиге.

БЕОГРАДСКЕ ИЛУСТРОВАНЕ НОВИНЕ. Издаје и уређује М. Миловук. Година I. Излазе у Београду 1. и 16. сваког месеца на табаку. У Београду, у државној штампарији 1866. Стају на годину: у Србији 60 гр., за Аустрију 6. фр. 50. н. а. вр. с поштарином. (При свршетку године 1866. престале су излазити док боље прилике не настану.)

ШКОЛСКИ ЛИСТ. Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић. Година VIII. Излази у Сомбору двапут на месец: сваког 15. и последњег. У Сомбору брзотиском Андрије Вагнера и друга 1866. На вел. 8-ни. Цена му је са „Пријатељем србске младежи“ заједно 4. фор. а. вр. на годину.

ПРИЯТЕЛЬ СРБСКЕ МЛАДЕЖИ. Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић. Година I. Излази у Сомбору двапут на месец као додатак „Школском листу“. У Сомбору брзотиском Андрије Вагнера и друга 1866. На вел. 8-ни. Стоји са „Школским листом заједно 4. фр. а. вр. на годину.

РУЖА. Шаљиво-сатиричный забавный листъ. Издаје и уређује Михаило Ђ. Ћелешевић. Година II. Излази у Београду једанпут на недељу. У Београду, у државној штампарији 1866. На 4-ни. Стоји на годину за Србију 48. гр. чарш., а за Аустрију 5. фр. а. вр.

КОМАРАЦ. Шаљиви лист. Уређује Лаза Телечки, издаје печатња Игњата Фукса. Година VI. Излази у Новоме Саду десетог, двадесетог и последњег дана свакога месеца на по табака. У Новоме Саду, печатња Игњата Фукса 1866. На 4-ни. Стоји на годину 4. фор. а. вр. (Комарац је престао излазити 30. јулија 1866, а изашло је од њега 20 бр.)

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге.

САДРЖАЈ.

Вода што је пијемо. (Продужење.) — Ускрс. — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. — Књижевност Историја целога света од Ст. Бошковића.— Подлистак. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Србска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 8. У НОВОМЕ САДУ 20. МАРТА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

БИБЛИОТЕКА

ВОДА ШТО ЈЕ ПИЈЕМО.

(Свршетак.)

Кад је кадра вода растворити земље и камење кроз које пролази, то ће сваки лако увидети, да је вода из оних бунара, што стоје близу кућа и штала, особито по тесним варошима, де је сав табан кућни пун ђубрета и гада, да је та вода још нечистија и за пиће врло нездрава. Свака киша, што у варошима на оно нагомилано ђубре и гад пада, спира га па са собом доле у табан носи, и кроз земљу у бунаре излива, одкуд становници воду троше. Та вода је много пута узрок од многих често смртних болести варошана, ма да многи од њих на то и не помишља. Отуда се види, како је нуждно не напуштати, да се ђубре и гад около станова нагомилава, већ гледати да се што пре и то далеко оданде извезе; ако ли је ово неможно, а оно да се што даље од бунара и то тако дубоко затрпа, да не може ни киша до њега допирати, па га разносити и у бунаре цедити; а највећма је нуждно старати се по варошима за добру пијаћу воду, па доводити је ма било из најдаљих крајева.

Још шкодљивија је пијаћа вода из оних бунара, што стоје по гробљиштима и портама близу рака, а особито из оних, што стоје близу изода, као што се то вида по многим домовима по селима у незналих и неразмишљених људи; а особито по варошима на оним стешњеним просторима од варошких дворишта. У тој води не само да има гомила оних различних соли, особито салитре, него још више далеко шкодљивијих и убитачнијих гадова.

Многе воде имају у себи различних бильних материја, што укваре воду и учине, те је за пиће врло нездрава, не само на

оном месту, де извире ил' стоји, него и на целој дужи својега тока, па ма она из најдаљних предела долазила. У песковитим равницама виде се често од те кишом растворене на кроз песак доле снесене биљне материје начињени читави тавани од некакве жуто мрке земље, која је тако густа, да нимало више кроза се воде не пропушта. Кишна вода, што до тога тавана допре, раствори те биљне материје, па их са собом у бунаре носи, па отуда је у неком бунару вода ако и бистра, али мрке боје и непријатнога барскога мириса и куса, те за пиће не само неудесна, него и сувише шкодљива. Али, кад се та вода прокува, а оно се биљна материја у њој згруша, а остављена на миру спусти се на дно, па одливена с талога тога вода остане без куса и мириса, те питка и није више шкодљива. Исто се тако да та вода прочистити, кад се процеди кроз дрвени угаљ, или још брже, кад се у њу баци неколико иверака од растовог дрвета, да у њој мало постоје. Ово својство тих биљних у води материја, да се кувањем или баченим у њу растовим дрветом (а то је опорином) даду згрушати, показује, да су те материје пуне беланка, материје налик на беланце од јајета. Та грушевина падајући на дно свуче са собом још и сву осталу нечистоћу, те остане вода озго сасвим чиста, баш као што се оно са беланцетом од јајета, или (што је то исто) са морунином бешиком изчисти мутно вино и друга мутна течност. Таких вода има много по јужној Француској и по северној Немачкој а и по другим крајевима. Ал' има и речних вода, особито по баровитим и тресетским пределима, што подобне грушевине у себи имају, зато морају Паризлије да у своју Сенску воду баце по грумечак стипсе, те се она грушевина исталожи, и остане вода чиста и питка. Индијанци имају неке орасе, те њима своје речне и бунарске воде чисте, другчије их не могу да пију; један ил' два од тих ораха смрвљен и у крчаге бачен учини, те се на брзо она грушевина исталожи, па чисту с талога воду одлију и пију. Сви путници онуда носе уза се тих ораја, па њима воду чисте. Мисирци очисте ону њиову мутну нилску воду тим, што неко зрно горког бадема о лонце из нутра истру и воду налију, те се тим набрзо изчисти. У свима је овим случајевима један исти узрок, да се вода избистри: као онамо иверје од растовог дрвета, исто тако и стипса, исто тако и они индијански ораси, а тако и горки бадем опорином згрушају беланак, који падајући на дно свуче са собом и сву осталу нечистоћу у талог, те озго остане вода чиста и бистра. Ово чишћење воде за пиће било је по свој прилици познато још у прастара времена, ако се и није знало узрока зашто и како бива. Доказ је за ово оно место у библији (Мојс.

II, 15, 23) де се вели: „И оде Мојсије са Израјилћанима у пустињу Сур, и ишавши три дана и не нашавши воде за пиће дођу на воду Меру, али немогаху пити воде мерске, јер беше горка, те заропташе на Мојсију, а Мојсије се помоли Господу, и Господ му показа дрво, које ставивши у воду њу ослади, те је могаху пити.“ Сва је прилика дакле, да је и она мерска вода имала у себи оне грушевине а дрво опорине, те је изашла вода слатка и питка. Тако је природа свуда добростива, па стави уза болест и лек, уз отров и одотров, и ваља само пажње, знања и искуства, да се лек пронађе и да се згодно употреби.

Најпосле имамо још и то о води навести, да она упија у себе и ваздуха и различних гасова, те имамо и од овога својства њезиног врло важних појава за живот, које је вредно, да их овде споменемо.

Прво ћемо навести угљену киселину. Њу упија вода подоста, и то ма под којом тиском ваздуха. Шта се под овим разуме, ево да разјаснимо: узми повишу ваљкасту и узану а провидну и јаку стаклену боцу, подели је од врха до дна на 5 једнаких оделења као тавана и то с поља обележи, спреми од чеповине толико велики и дугачак чеп, да може сву флашу испунити и тврдо зачепити, *усли* у то стакло воде за $^1/_5$ или 1 оделење, а остало напуни са угљеном киселином, зачепи; па онда флашу добро измућкај, вода ће упити од те киселине $^1/_4$ то јест читав 1 таван, те зато ће већ сама тиска од ваздуха утерати одмах чеп за читав 1 таван дубље. Стави сад на чеп терет од још 1 атмосфере, а то је по 15 фунти на сваки квадратни прст простора од дна те флаше, тај ће терет својом тиском утерати од угљене киселине још један таван у воду, и чеп ће ући још за 1 таван дубље; онда промућкај још једаред то стакло заједно са тим теретом озго, вода ће упити у себе још 1 таван гаса, те ће чеп сам од себе још за 1 таван дубље у стакло ући. Или: стави одмах на чеп терет од три атмосфере, то је $3 \times 15 ℔ = 45 ℔$ по сваком прсту од дановога простора, које ће скупа са тиском ваздуха изнети 60 фунти по сваком прсту, тај ће терет и тиска утерати од једаред чеп кроз три тавана; ако још онда флашу промућкаш, вода ће попити и оно остало од гаса, те ће чеп пасти сасвим на воду. Скини терет, одмах ће се гас из воде извити, па чеп напоље истеривати, док не дође до првог тавана, јер даље не пушта вода гаса иза се.

По овом знаменитом својству воде можно је згодним машинама као оно у фабрикама од минералних и содних вода угљеном киселином воду тако препунити, да чеп из те флаше, чим се посе-

ку конопци с којима је за флашу везан, са јаком праском излети као из пушке.

При прављењу содне воде утерује се гас (угљена киселина) у воду силом, а код шампањских вина прави се сам врењем вина у тврдо затвореним јаким флашама, па ма колико да се гаса начини вино га у себе упије, а он вино распиње, па ако није чеп тврдо завезан, а он избије чеп, те одмах посукти из флаше и вино; а ако су флаше слабе, оно их напон гасни разбије и не ретко се у шампањским подрумима догоди, да у неколико сата иљаде флаша пукну и вино се пролије, те тим се начини газдама грдна штета.

Тог гаса направи се и у другом вину, особито у пиву, ако има у њему доста комлова, па ако је добро затворено, али се не начини онолико, као у шампањском вину. Овде имамо само још то придодати, да је баш тај гас, што чини, те пића та кипе и пену бацају, и што су јака и питка, ако се одмах пију чим се наточе; а чим постоје, и гас изветри, а оно остану празна и чисто бљутка тако, да нико не мари, да их пије. И обичну пијаћу воду чини тај гас, да је питка, док је свежа, тазе вађена, а чим постоји, гас се излучи из ње у виду оних сићушних искрица, што се уза стакло прилубе, док се не држе, да напоље излете, па остане вода сасвим бљутава.

Окром угљене киселине упија вода у себе и оксиген и азот, оба гаса, што чине ваздух, али не у оном размеру, као што се налазе у ваздуху. У ваздуху има као што смо видели 21% а у оном из воде ваздуху преко 31 до 33% оксигена. И ово је врло важна наредба у природи и стављена је највише зато, да рибе и остале животиње, што живе у води, у њој могу наћи у мањем простору много оксигена, који им је за живот преко нужда̀н.

Даљим опитима нашло се и то, да морска вода има озго сила више оксигена него у дубљини, особито испод 200 стопа. Ово је зато, што у нижим дубљинама мало морских животиња живи, те би овај живот држећи гас само узалуд онде стајао и узалуд се трошио.

Исто је то узрок, те и снег као и вода млого више упије оксигена него азота. Напуни флашу снегом и добро зачепљено стави на топло место да се отопи, изаћиће $^1/_3$ воде и $^2/_3$ ваздуха; начини опит са тим ваздухом што стоји изнад те воде, и наћи ћеш, да млого мање оксигена у њему има, једва 12 ил' 14% наместо 21%. А зашто? За то, што га је вода попила. Дуго времена нису умели јестаственици овај појав разјаснити, док нису

открили то својство воде, да она пијући ваздух много више оксигена попије, него азота.

Тако је дакле и вода, што је пијемо и на све небројне потребе узимљемо, исто онако као и ваздух, који предишемо, од преголеме важности за живот. Обе ове прастаре стихије света — вода и ваздух — налазе се у природи помешане са много различних ствари, које не спадају у њиов састав, али су баш тим преко нуждне, како за раст и одржање биља, тако и за подмирење баш оних најпоглавитијих потреба за живот животиње и угодности живота људског.

**

СРБИН.

Како ћу ти да се јавим,
Мили роде мој,
Да ме познаш, да сам Србин,
Да сам подмлад твој?

Као срце, што је пусто
У крв огрезло,
Што се боја косовскога
Већ заželело?

Ко десница, што не пушта
Оштар јатаган,
Што жељено изчекива
Нови Видов-дан?

Као груди што су за род
На смрт готове,
Као крвца, што би тела
Да се пролије?

Као живот, коме мрска
Гњилост додија,
Као глава, што би за род
Да је сруб'ена?

Ако по том познаје се
Унук Душана,
У мени ћеш наћи роде
Права Србина!

Из „Преодница“ Раде Војевић.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

При последњим речима подиже свој мали мач небу и промрмља још неколико тешких клетава, а очи упре са страшном искреношћу на мач, који се на месечини светљаше, затим сакрије оружје за појас, умота се у широк, црн огртач, па се лагано и сигурно сиђе по мрачним, уским степенима, што разна седишта спајају. Сишавши се отвори мала једна вратаоца и за тим такође оде из цирка.

Она оде натраг кући у Тријану, и кад на прстима милећи у сиромашну собицу своју уђе, баци се у сјајним, свиленим аљинама на сиромашну постељу, не да спава, већ да у крај собе гледа, де се једна зрака месечева на зиду показала, у коју јој очи беху упрте непрекидно, коју очима пратијаше, како се лагано подизаше и најпосле изгуби, чим дан поче свитати.

Колико изгледаше Долорес спољашње мирна и непомична, у толико бешња и силнија беше јој бура унутрашња, особито док се још непрекидно с једном одлуком борила, и тек кад се сјајни зрачак сунчани у собу подкраде, мало се умири, а вреле, горуће очи поквасише јој благотворне сузе.

Подиже се са постеље. У место светлога, сјајног одела обуче загаситу васкину*) и црну мантиљу**) и удали се од куће, рекавши својој старој матери, да иде у оближњи манастир на јутрење. Тим путем и оде, али само да погледа у мрачну цркву и да потражи ону стару баку, која обично ту на вратима седи и продаје воштанице, бројанице и тима подобне ствари. Кад је не нађе, оде брзим корацима кроз Тријану и уђе пред варошицом у малу једну рђаво ограђену башту, у којој поред бунара на точак беше једна опала кућица, де се једна стара бака у послу беше нашла, перући неколико стручака салате у малом једном каблу.

„А," рече ова погледавши горе, „одкуд то, сењора Долорес, да вас тако рано на малим ножицама видим, кад су ове мале ножице ноћас зацело довољно играле."

„Да, да, играло се, али ја слабо, мајко!"

„То јест твоје ножице, али твоје срце не. Сењор Естеван треба да се стиди, што твојим лепим очима тако зло чини, као што је учинио. Да, разумем све и видим да си плакала и неси спавала — то је отров за твоју младост и лепоту!"

Стара погледи својом сувом руком младо девојче по мекој, црној, свиленој, сјајној коси, и дубоко узданувши помисли на своју младост, на оно време, кад се њена коса као таласи око врата вила, од које сад само још неочешљане, седе власи остадоше, упале закрвављене очи јој се чудновато засветлише и она понови: „Да, брига и туга је отров за твоје слатко тело. Срам га било, ако ти је дао повода, да се на њега тужиш. Је ли заиста то учинио?"

Долорес махаше немо главом.

„Је ли рђаво с тобом поступао или те је можда и изневерио?"

---

*) Женска горња аљина. — Прев.

**) Мантиља је мали женски огртач, којим се и глава умота, а дугачка је до појаса. — Прев.

„Обоје — обоје!“

„Ах, и ти си дошла мени, да се мало с њиме рачунамо. С њиме, тим надувеним тореадором, који ми се никад није допадао. О, он је грозан и без срца.“

„Не, не, није он такав, само је заслепљен лепотом једне од оних отличних сењорита, које га обожавају, и које му цвећа и још драгоценијих ствари бацају.“

„Па ипак је он грозан и без срца,“ понови тврдоглава бака, „бар наспрам сиротиње, као што сам ја. Кад је ономад у недељу овуда пројахао и на вратима стао, попрскао ме коњ његов блатом, а он се насмеја и рече: „Што тражиш, наћеш.“

„То не смете тако строго узети; он је био само тако расположен.“

„Ах, ти га извињујеш; дакле још га непрестано љубиш.“

„Тако ми наше драге тријанске мадоње, силније него икада.“

„Ти си дакле за цело за то мени дошла, да његово срце од воска начиним, па да га онда лагано усијаним ножем прободем, на коме има једна кап твоје крви?“

„Не, не,“ рече младо девојче грозећи се, „несам тога ради дошла.“

Очи се бакине страшно засветлише кад мрмљајући настави у себи говорити: „Код Антонија је своје учинило, ја врло добро знам, да је оболео и на самрт болестан у боници у Кадиху лежи, и Естевану би се по правди догодило.“

„Не, не,“ викну Долорес плашљиво, — „не ћу ја ништа зло да му учиним! Чујете, мајко Варвара! Ја знам, ви ме љубите, и кад би му се тако што догодило као Антонију, скочила би у воду и моје тело би зацело овамо на обалу изишло као“ —

„Не говори ми таке страхоте,“ прекиде је нагло бака, а испала вилица јој очевидно дрхташе — — „јесам ли ја ваљда теби дошла,“ настави осорно после кратког ћутања, „да о Естевану зло говорим, или си ти мени дошла?“

„Јест, ја сам дошла вама с молбом, да ми помогнете, јер ви можете много учинити, све, ако оћете.“

„Дакле оћеш ли?“

„Не овде — одите у кућу.“

Они уђоше у стару колебу и тамо падне Долорес на једну клупу и плакаше горко. „Та ја не ћу ништа зло да му учиним,“ повика јецајући, „јер га љубим, као што само могу љубити, и као што ћу само њега — само њега љубити. Оћете ми помоћи — оћете л' ми га натраг довести?“

„Да ли оћу, моје срце? — Зацело оћу; само једно треба ту промотрити, да ли није она друга.“ —

Очи долоресине севнуше, и брзо шчепа руком мач.

„Да ли није и отмена сењорита тајна средства употребила?“

„Не, не!“

„Или му обесила какву амајлију?“

„Пусти да видим, срце моје! — Ах, то је опасна амајлија,“ рече бака жељним погледима мерећи у руци тешку златну гривну — „видиш ту та арапска писмена? То је може бити велики урок — и ти се сама од тога чувај.“

„Ја ћу је посветити цркви наше драге мадоње.“

„И о том ћу се ја постарати, ако оћеш. Ако се не варам, ова писмена значе — знаш, да ја разумем арапски — Бог нас је на веки свезао.“

„Страшно! — Страшно! — Даље с тим! Гори ми у руци“

„И сад ме послушај: против тог великог урока морамо ми сад снажно средство употребити — амајлија не помаже више, ја ћу ти неко пиће дати.“

Сјајне очи младог девојчета сасвим се упише у страшно светле очи бакине, те принудише и ову, да јој тако исто очи у лице упре — она јој хтеде у души читати, али девојче је тако отворено гледаше, као да се о каквој невиној ствари ради.

„Мислиш ли, да ћеш му моћи од пића, које ћеш од мене добити, каткад по коју кап дати?“

„За цело! Истина, он је са мном зло поступао, али још није сасвим прекинуо. Доћи ће и хтеће да се са мном измири.“

„Добро, добро, онда се усили, и немој му ништа пребацивати. Шта више смеј се својој љубоморности. Он ће код тебе попити један цукариљо, у коме има четир капи мога пића — толико му смеш сваки пут дати, али не више, осим ако оћеш, да га неког извесног часа, који не треба да ти изближе означим, неосетљивим учиниш наспрам погледа оне друге.“

„Па и онда не би која кап више шкодила његовој животној снази?“

„Само за мало, само сасвим мало, на то се можеш ослонити; само би му мало ублажило беснећу, разблажило би га и разнежило и он би се онда држао да је сретан, кад би могао на твојим лепим грудима, срце моје, отпочинути.“

„Е па дајте — а гривна?“

„Доћиће управо у руке побожном ком служитељу наше свете цркве.“

„Оћете ми се заклети?“

„Овде ти се заклињем на моме крсту,“ рече бака метнувши

три прста своје руке на неотесан дрвен крст што о зиду беше обешен.

„И још једанпут ме уверавате, да те капи његовом здрављу ништа шкодити не ће.“

„Зар сам ја отровница? — Умири се моје срце — ове капљице ће ти га натраг довести. То је све! Оне ће га ублажити и укротити, и он ће пасти пред ноге својој лепој Лоли као јање. Можеш ли више захтевати?“

„Не, не, тиме сам потпуно задовољна! И четир капи су доста?“

„Четир је доста, само, као што рекох, у каквом одсудном тренутку, кад се бојиш, да му прети опасност од очију оне друге, можеш му мало више дати.“

„Благодарим вам срдачно, и ако све по жељи испадне, а и иначе ћу вам моје признање засведочити.“

Она одлети, а бака, за њом гледећи и мећући тешку гривну у шпаг, рече: — „Но, малу сам награду већ добила — ово вреди брат брату до двадесет дуроса.*) Да се само несам тако одмах заклела на крст, да ћу гривну свештенику предати. Но, наћи ћемо ми већ кога, који ће приличан комад новца дати за тако скупоцену старину, особито кад га уверим, да је може употребити као амајлију, да њоме себи срце чије вечито придобије.

Севиља беше у сјају и врло жива: беше понедељник и красно време, красно у сваком обзиру, особито за данашњи дан, кад је борба с биковима. Сунце сјаји на ведром небу, ал' није баш преко мере врућина, бура је прећашње ноћи не само лишће и дрва, већ и душе људима оживила, прах на аламеди угушила, песак у цирку разладила.

Тамо ено иду обитаваоци и обитатељке севиљске из сваког сталежа у гомилама. Кудгод погледаш, свуде видиш по живим изразима у лицу и у сјајним очима девојачким, да ће корида данас ванредна бити. На све стране ништа друго не чујеш, до разговора о лос торосима (биковима).

И колико још пре почетка борбе је доњи простор широкога позоришта (тендидо) заузет, како се овде могу видети сви сталежи најшареније и најразноврсније измешани: деца поред стараца, часни свештеници поред распуштених манола, удешавајући се колико боље могу по често врло особитој ћуди ових девојака, које се за отменије држе од паришких гризета и учтивије су него женскиње дми—монда! За њом обично стоји по који њезин ближи познаник, али то јој ништа не смета, да најближем лепом маху

*) Шпански новац, талир. — Прев.

или отменом коме господину, који можда поред ње седи, сигарито понуди или од њега тенациљас позајми, да не би своје нежне прстиће опалила. Ово многобројно женскиње је ту у доњем крају цирка елеменат, који све оживљава. Слободне као тице у ваздуху, без икаква друга иметка, осим срца свога љубљеника, сасвим су безбрижне и безазлене, пуне досетке и задају страха послужитељима у цирку, шта више целој куадрији (чети), јер маноле, са својим приврженицима, најбоље познате са свима законима и прописима, решавају при одавању хвале и куђења. Кад безобразан какав глас мало плашљивом ком вандериљеру повиче: „Ти се плашиш, сине мој, добри бик могао би се твојој лепој аљини сувише приближити“, за тим се речима чује гласан смеј, и ако је дотични заиста штогод рђаво учинио, ако је на пример уместо да управо на звера удари, обе руке му међу рогове пружио и бесно му вандериљу (стрелу) о врат обесио а за тим пусти да звер поред њега пројури, што тиме учини, да се у одсудном тренутку за четвртину окрене и кијевро начини, ако је, велимо, уместо тога, можда један тренутак дуже почекао кад је бесног звера спазио, и оће онда да га са стране спопадне, а тим друго ништа не постигне, осим што га звер скоро роговима дочепа и он вандериљу испусти: то нека се не стара, да не ће на поменути начин исмејан бити; љуске од лимуна, па и камење лети у коло, саветује се јаднику, да други пут бика боље промотри, да знаде, де је глава и реп. „Да, да,“ чује се вика, „с напред му је сувише опасно! Иди кући и преспавај свој страх. — Рада би била да знам, како се зове та јадница, што ти је срце своје поклонила. Ти петао без кресте — пи!“

Али за часак се силна светина опет утишала, усне ћуте, руке мирују у крилу — сви су упрли очи на једног вандериљера, који се с биком готово игра и сад му је неколико стрела са шареним тракама по прописима вештине обесио насред врата с обе стране оне пруге, што ртењачу означава: — „Лепо! — право! — право!“ И сад гледаоци на тендиду показују исто тако гласно своје одобравање као пре тога презирање: иљадама палица и иљадама тешких чизама лупају по дашчаном поду.

Али ми смо и неотице мало напред се упустили; хтели смо само, да нашег читаоца пре почетка кориде у цирк уведемо, де тендидо и сва горња седишта већ сасвим пуна беху, а скупља места као балкони (palcos), засенци (ombra) и међу сунцем и сенком (entre sol y ombra), особито пак покривена галерија (grada cubierta), још су празна, јер су здржана за богаташе и аристократију.

Ова борба држи се после подне, почиње се у три часа, и

краћа је али и сјајнија од оних, што бивају пре подне. Тек у ово доба долазе сјајнији хинтови отменога света и Aficiados puros (прави љубитељи вештине), да их остали, већ поодавна искупљени свет, с пакосним примедбама дочека.

Да је дон Франциско Мелендес спадао у оне, који се на својим балконима пре споменутог времена не указаше, не треба управо ни да споменемо, премда томе задоцњењу дона Паулита ни мало крива не беше, јер она још дуго пре два часа чекаше у патију (дворишту) поред водомета и чекајући за коридом тако јој беше дуго време, да јој се лепе очи скоро радосно засветлише, кад лиценцијат у својој дугачкој, црној одећи врата отвори и у двориште ступи. Но кад он младо девојче само виде, хтеде јој се озбиљно поклонити и поред ње отићи на ону страну, де беше, дон Францискова соба, али застаде, кад му она рече: „Но, дон Руисе, мислим, да не ће вашој будућој светости на штету бити, ако са мном коју реч проговорите, и ако то радо не чините, сматрајте то као кајање."

„Што му драго, Паулито, обоје ћемо то сматрати као кајање."

„А зашто обоје?"

„О мени сте уверени, да ја сматрам као кајање, кад се с вама разговарам, а ваљда имам право исто и код вас предпоставити."

„Манимо се тога, Руисе, у томе сте ми врло јаки, — боље ми приповедите шта је на пољу ново, данас још несам излазила из патија."

„На пољу? — Дакле што о улици, да ли је тамо јако живо? — Да, да, о томе можете бити спокојни. Млого света иде у цирк, да га дупком напуни ако је можно."

„За то управо несам питала!"

„Али ипак вам је мило, ако вас уверим, да ће данас бити једна од најсјајнијих корида."

„Оће ли мој брат овамо доћи?"

„Кад се пре осам дана растадосмо, не рече ми о томе ништа."

Паула подиже лагано горе своје сањиве трепавице, и кад јој поглед дође до лица младићева, рече нестрпљиво: „Учините ми ту љубав, Руисе, и скините тај ваш гадни шешир. Кад би само знала зашто сте баш то гадно одело изабрали; ја држим да сте то мене ради учинили, да ме јако једите!"

„Кад би то веровао, морао би мислити, да сте ви кадгод жива саучешћа према мени имали; и ма да сам о противном уверен, ипак ћу скинути шешир, кад ви желите."

„Захваљујем, Руисе, седите до мене, јер кад вас поред себе

видим могу вам бар лице сматрати, и не гледам непрестано вашу дугу, црну, жалосну одећу.“

„Ви чините неправо, што моју аљину презирете,“ одговори јој седнувши поред ње, „шта више треба да вам је мило, било то ма и само ради противности — црна моја одећа умирује ваше лепе очи, које морају млого красоте и сјајностн да гледе.“

„Оћете и ви ићи, да гледате борбу с биковима?“ запита га равнодушним гласом.

„Дон Вартоломео, који доста често тамо ужива, не гледа ме радо, кад сам онде, и искрено да вам признам, ма да почињем остављати се сујетности овога света, још несам у томе толико дотерао да се могу међу толиким младим људма у моме лиценцијатском оделу показати, јер мало од њих има, који мисле, да је под овом незнатном аљином често у млогом обзиру ваљанији момак него под закопчаном кадифли аљином.“

„Мене изузмите, Руисе — ја често о томе мислим али се на жалост још несам могла одучити од сујетности овога света и могу вас уверити, да би ми мило било, кад би вас каткад другчије видела. — Ономад кад смо заједно играли —“

„О, то беше слабост, немојте ми више спомињати!“

„Онда ми се чињаше, као да сте онај прећашњи Руис.“

„И кад би ја онај био — зар ми не би врло тешко било?“

„Зашто, соврино?“

„Јер ви несте више она прећашња Паула.“

„А ко је томе крив?“

Он јој хтеде нешто одговорити, али се задовољи, да је дуго погледа, а она настави са скоро склопљеним очима: „Ваша обест ми је, Руисе, наше доба младости а тиме и наше сретне, прошле дане погазила, кад црну одећу обукосте.“

„Није тако; ја сам то учинио по жељи моје матере и дон Вартоломеа и за то, што несам имао никакве наде у будућност.“

„Звони, мој пандеро, звони,
Ал' другамо срце гони!“

певаше она полугласно, мало застане, па онда скочи горе, метне своју руку на груби рукав његове аљине, и рече: „Данас сам тако весела, тако искрено расположена, да не ћу пропустити, а да ти не кажем, како би ми срце било пуно радости, кад би те и тамо као и овде поред себе видела.“

„Али у другој аљини?“

„То не ћу да одричем — и онда би се с тобом разговарала и исто би се тако радовала твојим примедбама као и сјајној кориди.

„О,“ настави она даље, а при том јој се мрачна сенка преко лица превуче и она притисну десну руку на срце, „и овде је често тако пусто, тако мирно и жалосно, да на силу и с намером сва врата моје душе раскинем, да колико више могу пустим унутра ваздуха, светлости и сјаја.“

„Врата твоје душе и твога прозора на балкону?“

„Руисе!“

„Да слушаш ноћне серенаде,“ настави тешко дишући, „дознао сам то од једног познаника, који је усред ноћи случајно овуда поред куће прошао.“

„Ти сам.“

„Ја не — — иначе,“ продера се заборавивши се са засијаним погледом, али одмах затим дода са спуштеним очима, „и тако ме је доста болело.“

„А ја сам се страшно љутила.“

„Је л' ти то тако сасвим изненадно било?“

„Да, дрхтала сам од љутине.“

„Ваљда што неси могла нагодити, ко је тај ноћни певач?“

„Знаш ли ти?“

„И ја сам тако исто као и ти нагађао.“

У тај мах ступи стари Мелендес у двориште, а за њим дона Леокадија и каноник. Добра госпа поздрави лиценцијата сасвим срдачно и наће још по штогод да на оделу лепе ћерке намести. Тако извуче малу киту цвећа у црној њеној коси испод крајева мантиље, да се лепо цвеће боље види, затим је пољуби у чело и рече: „Радуј се твоме животу, дете моје! Кад сам твојих година била, тежила сам за гунгулом светском и срце ми дрхташе од жеље, да гледам ту сјајну кориду, — сад је све то другче и ја сад много радије овде код водомета седим! — Можда ће Руис остати са мном.“

„Радо би то учинио, али данас никако не могу,“ одговори лиценцијат мало збуњено — „због неких хитних послова морам ићи кући, можда ћу доцније опет доћи.“

„Е, па то ћете ме одпратити до кола,“ рече Паула и оде с њиме на улицу, де њих троје у сјајни интов седоше, и кад одоше гледаше дон Руис још неколико тренутака за њима замишљено.

Не изгледаше, да баш тако хита кући, јер лагано одаше улицом и рече сам у себи: „Пола три часа је прошло — има свега шест бикова; са прва два ће се занимати неколико незнатних еспада, дакле Мендовија ће се тек у четир часа појавити.“

За тим без особене какве намере стаде пред једним великим дућаном на рогљу Каље де Кадис (кадишке улице), де беше један

од најбогатијих излога злата и драгоцености, и посматраше доста расејано изложене сјајне ствари.

На једанпут чу, де му тихи неки глас проговори: „Је ли смерни, млади лепи господин можда љубитељ драгоцених ствари?“ и кад се на то брзо окрену, смотри гадну једну баку, доста уљудно обучену, која га, очекујући одговора, питајући гледаше.

Већ хтеде с једном грубом речи да је одбије, кад бака не давши му за то времена, настави брбљати: „Ја хтедох само рећи, кавалеро (господине), ако би тако млад, смеран и леп господин, као што сте ви, хтео тако шта да купи, да би могли млого шта можда јевтиније и боље добити, него код ових трговаца, који никад не знају, колико да ишту од таких, као што сте ви!“

„Ти можда имаш добре робе,“ одговори лиценцијат гласом, који показиваше слабо уважење, „али врло лепе и врло опасне.“

„Ви ме не разумете! Ово је право злато, лепо и скупоцено злато.

„Које си ти дегод —?“

„На поштен начин прибавила! Тако је, кавалеро, пре млого, млого година, јер то је старински комад, што оћу да вам понудим — скупоцен комад из мавријског доба.“

При последњим речима извуче десну руку из шпага и показа младићу просту једну златну гривну, али се страшно уплаши, кад лиценцијат, смотривши ту гривну, за руку је шчепа и премда тихим, али узбуђеним гласом рече: „Одмах сам те у лажи уватио! Кажеш, да си ту драгоценост пре млого година купила, а ја је познајем, и сасвим точно знам, да је још пре неколико дана у сасвим другим рукама била. Но није овде места за приповедање. Ајде за мном у мој стан и буди уверена, да ћу се о тобом поштено изравнати, па ма ми и признала, да си ову гривну украла.“

„Тако ми наше драге мадоње тријанске, поштеним сам је начином задобила!“

„Тим боље — тим горе, хтедох рећи, али сад оди са мном. Ако узхтеш бежати, довешћеш ме у непријатан положај, да замолим каквог алгуасила (полицаја), да те прати.“

Одоше заједно, и будући да лиценцијат сад брже и већма корачаше, брзо приспеше у његов стан и приспевши тамо у толико се брже погодише, што бака доста и истинитога приповедаше, како је до те гривне дошла и при том име Долорес спомињаше, на коју се лиценцијат сети, да је гривну у ње видео.

(Свршиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Продужење.)

I.

Што је година **1815.** за кнежевину Српску, оно је од прилике год. **1848.** за наш народ ов крај Саве; једним је народ ослобођен од јарма турскога, другим од верига господства феудалнога. Образовање пука, темељ обћените среће и имања, и увјет народне слободе, одпоче у нас годином **1848.**, оснивањем народних училишта; колик је у том до данас напредак постигнут, лако је разабратати из историјско-статистичких извештаја о стању пучких школа концем године **1865.** Нов доказ, колико су си наши народни учитељи, свјестни своје важне задаће, находим у недавно састављеној „учитељској задрузи," од које се судећи по дојакошњој радњи можемо надати сјајну успјеху. Нисмо више, хвала Богу, далеко од онога доба, гдје ће и у пук продријети народна књига те ће се с великом коришћу радити у књижевности пучкој. Наше народно учитељство и уз њега родољубиво свећенство *прионуше* већ из рана за ту народну потребу, те опремају марљиво и доста вјешто у свијет књиге, намијењене образовању пука, *овај час* још понајвише школске дјеце. Нетреба ми, да поименце *наводим* знатан број тако званих молитвеника, што се годину по годину буди изнова састављају буди прештампавају за црквену порабу католичке дјеце (код сљедбеника православне вјере нема још тога обичаја), нити ћу избрајати редом све оне школске књижице, којих се сваке године много хиљада растури међу дјецу народних школа — на велик новчани добитак бечке школске накладе! Код оваких је појава и онако најзанимљивија страна — број књига, по којем се може прорачунати, како у нашега простога народа напредује вјештина и воља читања. Вриједно је ипак напоменути, да су наше школске књиге састављене већином међу годином **1850—1860.**, те се вели, да има у њих доста трагова чак од државних начела онога времена, поименце у читанкама. Нема двојбе, да ће наши самосвјестни народни учитељи тому злу, ако збиља које има, свакојако доскочити.

Изван школе, рекао бих, да има у нас на западу и више и бољих поучно-забавних књига, школској дјечици намењених, него ли на истоку: биће томе тај узрок, што је овуда народно учитељство просвећеније те и ради више на књижевном пољу. Већ су у нашем часопису похвално спомињане природословне књи-

жице, што их о свом трошку издаје наш књижар Л. Хартман, као: „Домаће животиње и њихова корист," „Мала звјерница за забаву и поуку," „Природопис сисаваца," „Цртице и приповијести о сисавци." Овамо спада такођер недавно изашла књига „Домаћи природопис," који је врло вјешто написао Љ. Модец. Овим ће бити можда задовољено првој и најпречој потреби у тој врсти знања; надоставља их с њемачкога на хрватски преведена малена физика од Шуберта (природословље), која се особито зрелијој женској дјеци у руке даје. За мању дјечицу можда би користнија била онака књижица, као што су „Појави у зраку", кад би наиме когод најважније појаве физикалне простим и разговијетним начином дјеци истумачио. Имамо истинабог већ једну таку књигу „Појави из природе" од Бакотића, али вештаци кажу, да неодговара сасвим нашим данашњим потребама.

Нашим је народним школама особито пријека потреба ваљане књижице, у којој би се приповиједале главне црте из домаће повјести; књига Ткалчићева може тек за невољу служити, јер није за дјецу ради своје компендиозне нарави; „Обћа повестница", коју је недавна издао један „домородац" (свећеник Тадић), по основи њемачких књижица од Бумилера и Шустера, несадржи као што и неможе, много из домаће повјести; поред тога ова је „Обћа повјестница" још увијек сувише њемачка, премда је саставитељ којешта преиначио или придодао. Надајмо се дакле, да ће се скорим који народни учитељ тога посла латити, осјећајући јамачно најбоље и сам из свога дневнога поучавања потребу такове књижице. Неопоминьем се, да би у последње три године бар за историју народа српскога изашла била која таква књига, какову имам овдје пред очима, наиме за порабу школске дјеце.

За геогрифију напоменути ми је с похвалом Маржиков „Земљопис троједне краљевине," који је за кратко време у два издања изишао; мање је хвале вредан „Земљопис аустријских земаља," од истога писца. Застарало је већ и сувишно Трухељкино „Домословје" (то ти је њемачки: Фатерландскунде!). Међу ове врсте књигама, што су ћирилицом штампане, хвале књигу: „Земља на којој живимо," од Д. Павловића; а као све што је Вуково, тако је бисер наше пучке књижевности „Приправа за историју свега свијета ради дјеце," штампана након Вукове смрти. Ову би књигу, то је моје најсветије уверење, ваљало свакако и латиницом прештампати, као и у обће све, што је Вук скупио, написао или превео, јер је доиста грјехота, за коју ћемо тешко одговарати нашему потомству, што ради злосретне разликости слова тако ваљане књиге читавој западној страни нашега народа узкраћујемо.

Од поучних пучких књига још су напокон спомена вриједне: Хепова црквена повјест, коју су прерадили клерици сјеменишта ђаковачкога, затим мале књижице Клаићеве: „Мали ратар, Сточар и Господарица;“ и „Рачун с деловима“ од Е. Јосимовића, који је сам писац намијенио поглавито учитељима „мањих школа.“

У поменутим књигама на првом је мјесту поука; али да читање књиге дјеци што више омили, ваља поуку засладити забавом. Овој су сврси намијењене н. пр. приповијетке, што их већ из давна непрекинутом марљивошћу с њемачкога по Криштофу Шмиду и П. Хофману преводи и прерађује „збор духовне младежи сјеменишта загребачкога,“ који се је од прије звао „коло младих родољуба.“ Овај збор постоји сад већ тридесету годину те је издао у свему до 20 књижица, које су као награде школске много раширене овуда у нас међу дјецом. У посљедњој свесци има превод Хофманове приповијетке „Освета је моја.“ Ћирилицом штампаних таквих приповиједчица нема из новије добе, што ја знам, ван ове двије: „Миливој и Златоје“ од Т. Тодоровића, и „Котарчица цвијећа“ од Д. Јосића (ово је управо пријевод Шмида). Исто је тако прије неколико година из Шмида превео Н. Вукићевић приповиједчицу „Милана,“ а по други пут ни незнајући за тај пријевод, много лошије неки Ст. Ковачевић под насловом: „Ружица из Јелограда.“ Ову маленкост спомињем тек као илустрацију наших књижевних одношаја. У примјер загребачкога духовнога збора угледала се и младеж сјеменишта ђаковачкога, те је издала пучку књижицу: „Шимун Посавац.“ Наша заклада загребачка „за издавање пучких књига“ неможе никако да се опорави од финансијалне слабоће па да настави користну радњу, коју је добро започела, издавши уз прије поменуте „Појаве у зраку“ јоштер Кампеове „Одкриће Америке“ (три књижице) и Качићев „Разговор угодни народа словинскога.“ Иван Филиповић преведе прошле године 550 малених ћудоредних приповиједака од П. Хофмана са сликама, за дјецу (три књижице), а Ј. Чачић познатога „Робинзона Крусое,“ такођер с дрворезима. Од Лобмајера изађе у пријеводу с њемачкога: „Валентин Дивал,“ морална приповијетка; Јанко Томић поче издавати збирку ћудоредних и забавних приповиједака под насловом „Зорница“ (у Карловцу), досада изађе један снопић; а најпослије симо спада још М. Краљевићев „Пожешки ђак“ премда би оно, како се вели, имао бити роман. У форми казалиштна комада преведен је с русинскога од Голеша „Крјепост премаже богатство,“ а марљиви учитељ осијечки Трухелка издаје трошком Хартмановим у Загребу „збирку игроказа за дјецу;“ до сада изађоше двије књижице. Гори поменута „учи-

тељска задруга“ одпоче своју књижевну радњу двјема добрим књижицама, које су изашле у брзо једна за другом: „Љилан“ као алманах, и „Мали кућник“ као коледар за год. 1867. Прво ипак мјесто међу свима пучким списима заслужује по мојему увјерењу књижевна радња неуморнога нашега простонароднога списатеља Мијата Стојановића. Од његових скупљених списа, који у Загребу трошком Јакићевим излазе, добисмо доселе под обћенитим насловом „Списи за пук“ двије књижице, које су у сваке руке особите похвале достојне.

Све су ове књижице писане невезаним слогом то ће рећи прозом; али ко незна, колике су млађаном добу омиљеле пјесмице, како ли их радо дијете чита и на изуст учи, те вољније памти сваку науку, која је у пјесму заодјевена. Држим, да би се ваљало на то већма обазирати, него ли што збиља бива. За сада познам ја тек једну такву књижицу, која је свесрдне препоруке достојна, те би свакој књижевности на част служила: то је „Низ драгоцјенога бисера“ од Ј. Сундечића. Велика штета, што није и ова књижица латинским словима прештампана; али што није, може још бити. Тек по наслову знам за „Невен-песме за децу“ од Деспотовића а познато ми је и то да има ћирилицом штампаних још неколико књижица, где су по некоје народне пјесме одабране за дјецу „на изустучење,“ само је шкода, како из критика видим, да ријетко где што није прави текст — изкварен буди ружним правописом буди како другачије. Напокон симо спадају још истим смјером спјеване „Песмице за младеж троједнице“ од дра Ј. Кисељака, што су управо изашле; затим од прије већ позната, практична књижица, од Ст. Новотнога „Честитар за младеж.“

Ова радиност у књижевности пучкој, како је неисказано важна, тако и заслужује сваку похвалу. Чим у нас дан на дан број школске младежи расте те већ у сваком мјесту, гдјегод више година школа постоји, доста и таквих младића има, који су од похађања школе опроштени, тим је већа дужност наша, паче и земаљске власти требало би да на то свраћају особиту пажњу, како ће се онима, који су уредну науку оставили, барем добром, поучном и забавном књигом пружити средство у руке, да од прије научено незабораве пак да у читању даље напредују. Наш савколики досадањи напредак носи и онако биљег млађаности, па такова нам је и књижевност; ријетко која књига изилази у нас на свет што неби очито изрицала, да је младежи намењена, да се њојзи нуђа и препоруча. Тако су скоро сва горе наведена дела млађане нарави; старијем нараштају доликовале би сасвим другачије књиге, али која би корист била писати их, где нема још ко би их

читао. За оно мало старији људи нашега пука, који умију књигу читати, с добрим је успехом прештампала недавна Матица илирска песме Качићеве (Качића чита сва Далмација), а за горње крајеве хрватске крајине (Лику и Крбаву) издана је по други пут Дошенова „Аждаја.“ Провинцијална хрватска, одпокле прихватисмо штокавштину као нарјечје књижевно, запуштена је сасвим, што се баш неможе похвалити; Славонија има бар свога Рељковића, а понешто и Канижлића. Требало би свакако да се сазна, еда ли још који крај народа може бити какву старију, већ одприје му познату књигу радо чита, па да му се прештампа и ако је могуће, макар крадомице, гдешто исправи и попуни или к оному још штогод дода. Први је увјет, да нам народ узхте читати, касније неће бити тешко, да му уз његове старинске још и друге књиге подметнемо. Али је тешко оном, који у Загребу седи, да за све таке потребе сам од себе дозна; ту би и опет требало, као што у свему већега поразумљења*)

Незнам, еда ли је у писаца узрок тому или у самога народа, што ми се чини, да између простонародни књига ћирилицом штампаних мање их има, које деци доликују, него ли је оних, које ишту зрелије године. Судећи дакле по књигама рекао би, да се снага пучке књижевности хрватске упире о младеж, српске пак о зрелији вијек. Овамо спадају неколике књиге, што су у последње доба у Београду изашле те имаду физичко здравље народа *пред* очима, кано: „О нези болестника“ од Ел. Мијатовичке, „Поука о уздржању здравља“ од дра Розена затим од истога писца: „Поука о домаћем лечењу болести,“ и „Наука о чувању здравља“ од дра Валенте. Српским је мајкама намењена „Педагогика“ од Катарине Миловука, а вишим женским школама „Дијететика“ од Мил. Јовановића. Моралним су правцем писане ове књиге за пук: „Христијанска стазица“ од Ил. Петровића (нека врст црквене повести), „Огледало христ. добродетељи“ од Вукићевића, „Поучителне-духовне беседе“ од А. Монашевића; неки Маринко Радовановић издаје „Живот и чудеса свети,“ свакога светца на особ; до сада је већ неколико „живота“ изашло; у Београду штампана је књига: „О дужностима Христијанина“ а „Наравоученије о човеку“ штампано је у Сарајеву, пријевод са грчкога језика.

*) Има читавих дијелова нашега народа, који су посве заборављени и запуштени. Тако се нико у нас небрине за Истру, мало ко за Међумурје, а што су Буњевци — тога ни незнамо. Правога ће родољуба забољети срце, када му дође у руке она буњевачка (!) пјесма, што је недавно „приштампана“ у Суботици! Кад ће се једном и за народну просвјету наћи — пропаганда!

Још има једна пучка књига, о којој је вриједно на поље говорити, књига коју би ваљало с највећом помњом и бригом опремати у свијет, јер може бити од превелике користи, пошле је за сада скоро једина, коју савколик народ и по имену добро позна и радо купује: то су календари. Али управо код те књиге види се, колика још увек влада у нашој књижевности небрига или немоћ. Наши, особито хрватски календари, најпаче они који по сели иду, невриједе скоро посвем ништа: у томе заслужују наши књижари, особито ако им се још којекакве повласти удељују, да их оштро прекоримо. Знајући бо, да се ова књига с великим добитком продаје, гријеше у том надању те место веће помње иду на то, како ће напослетку и од ње одбити вољу народа. Вриједна је дакле да се похвали Матица далматинска, што је започела радњу књижевну издавањем календара; нека јој пође за руком, да само ту једну књигу удомаћи по народу, пак си је стекла великих заслуга по народње образовање. Календар Матице далматинске већ је и онако од неколико година најбољи и најзанимљивији од свију латиницом штампзних. Наше загребачко небо као да неприја календарима, јер се напокон ево и „Драгољуб“ раставио за свијетом. Српских календара има пуно већи број него ли хрватских; то је доказ, да их се онде сваке године више и прода. Колико их ипак ја познам, нису ни они особито вешто уређивани; мени је најмилији, ако и није највећи, црногорски „Орлић.“

Немогу се опростити с овом граном наше књижевности, а да неспоменем напослетку ону књигу, коју треба да поштује и љуби старо и младо, богато и сиромашно, одлично и припросто: то је свето писмо у чистом народном језику. Врло смо сретни, што у нас дође тај посао у руке толи врстних књижевника и првих зналаца нашега језика, у руке Вука Стефановића Караџића и Ђуре Даничића. Њихова нам славна имена јамче, да ће ова света књига у нас збиља народном светињом постати, те ће бити вечитом онако, како је вјечита истина онога, што се у њој учи. Нису то тек пуке ријечи, већ ево вам доказа. У Пешти је штампано прошле године по пет хиљада новога завета са псалмима, и по пет хиљада пентатевка: обоје у ћирилском и латинском писму. То је све у кратко вријеме распачано, да се већ довршује ново двоструко издање ћирилицом, једно већима а друго мањим словима. Са самог београдског складишта продана су до половице прошле године 2253 комада, а у сиромашној Босни 890 комада. Друштво се хвали само у свом овогодишњем извештају, да је пријевод Даничићев народу веома омилио те жели „да би му тај умни и учени муж и на даље у помоћ био, да се скорим довр-

ши дјело које је он толико сретно започео.“ Неки као извадак из св. писма, младежи намењен, јесу прекрасне Даничићеве „Приповиједетке из старога и новога завјета“, издане 1865 у Биограду у петом и шестом издању. Овој опште познатој књизи наличе „Побожне забаве“, што су такођер већ у трећем издању изашле у Београду; затим „Библичне повести новога завета у библичним речма“ од Вукићевића; и од тога су у кратко време распачана два издања.

Просвјета народа — ријеч ова, што од преко сто година с једнога краја Европе до другога одјекује, није више ни у нас само пуста ријеч; има и у нас људи, који о том настоје и размишљају, који марљиво прикупљају мисли и настојања других, просвећенијих народа, те их саобћују своме, да обогаћен искуством туђим, што скорије и сам докучи жељени циљ. Нашим народним учитељима отворена су два овака листа, којих је задатак, да се баве важним питањима о промицању народне наставе: то су „Напредак“ и „Школски лист.“ Што оба ова органа народнога учитељства ипак мало потпоре налазе, то је доказ лоша стања многих школа и лоша знања многих учитеља. Оваквим се питањима баве на посе и ове књиге: „О васпитању“ од др. Розена; „О основним школама у Америци“ од Фил. Христића, — ово је пријевод с француског језика, а ја бих нашим учитељима свесрдно препоручио, да ту књижицу читају; — „Зашто наш народ у Аустрији пропада“ од др. Натошевића. *Ово је* одговор на питање стављено од Матице српске, који је и награду стекао те из „Српског летописа“ напосе одштампан*). Најпосле свраћам позор наших народних учитеља на знаменито дело др. Матића: „Преглед хисторије васпитања (по њемачком делу од Рика), од којега изађе до сада само прве свеска. За порабу учитеља и приправника саставио је Фр. Клаић „Педагогичко-дидактички кажипут“ год. 1866. (у Бечу).

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Књижевне белешке.

* Стиже нам „Историја света за народ и школу. У 4. књиге. Написао Стоја Бошковић. Књига прва историја старога света.“ Уз књигу је додана карта старога света. Писац је при писању

*) О истом питању донијела је и „Матица“ у својим бројевима 26—29 одговор у 4 чланка писана у форми листова, под насловом: „Пи-

ове књиге употребљавао готово сва знаменитија повесничка дела не само страних него и словенских писаца, па је своје дело тако згодно удесио, е би слободно могли рећи, да би му дело на дику могло бити и другој којој књижевности, а како да не ће нашој слабој, нејакој. Књига је овако подељена: Увод. I. Првобитно предисторијско време.— II. Источна периода: Од како су постале прве државе па до персијских ратова с Грцима. (Од 2000 до 500 г. пре Христа). — III. Периода грчка или јелинска. (Од 500 до 300 година пре Христа). Римљани у периоди грчкој. — IV. Периода римска. (Од 300 г. пре Хр. до 500 после Христа). — V. Додатак. Књижевност и науке. Писац казује намеру своју, која му је у послу његовом пред очима била, овако: „Пишући ову књигу била нам је главна тежња, да порадимо да се однегују и очеличе ваљани карактери, племенита срца и јаки духови, да се спреме за јавну радњу људи, који ће по историјској прошлости разумети и сретно за народ решавати животно питање садашњости.

Као што и наслов каже, радили смо да наша историја има значај народне и школске књиге, да одговара бар засада разним потребама нашим у овој струци, да се може лепо читати по ширим круговима народа, код наших чиновника, свештеника и учитеља, а да се корисно употреби и за предавање у школи, и то у нижим и вишим разредима...

Удешавајући књигу за школу и народ старали смо се да у круг ове историје узмемо сваки иоле важан догађај из прошлости људскога рода, те да се ту може наћи кратак но пун и истинит извештај о свакоме народу о свакој знаменитијој политичкој, друштвеној, књижевној и научној појави, као и о свакој важнијој историјској личности.

Пространа јако развијена књижевност ове науке код других народа, и дух времена којим се данас покреће светски развитак човечанства, стављају нам позив да добро бирамо правац и да озбиљски меримо тежњу којом ћемо писати историју за српски народ и школу. Нас је у томе послу највише руководила дужност наспрам званија, што нам је поверено да поучавамо омладину српску, и одушевљала нас је топла жеља за ширењем просвете народне. Непрестано имали смо на уму циљ и потребу нашу, стање развитка код омладине и читајућега српског света у опште.“

У препоруку ове књиге нека је речено, да би желели, да је набави сваки брат Србин, коме је Бог средства дао, да може књиге куповати. Цена је књизи 2 фр. а. вр., а добити се може у Новоме Саду код Јована Туромана и Светозара Савковића, гимназијских професора, а и у уредништу овога листа.

сма о опадању нашега народа.“ Спомена је вриједан такођер чланак у Вили, 1866. стр. 702, 749 под насловом: „О гајењу женскиња према позиву својему“ по Вирхову.

* Наш познати песник, Стеван Владислав Каћански, наумио је да изда своја песничка дела под насловом: „Галебови“, па позива сада на претплату. Дела ће та изнети две књиге и прва ће бити готова до последњега марта ове године. Цена је првој књизи 2. цванцика. Наруџбине с новцима шаљу се или самоме песнику у Крагујевац, или Милошу Зечевићу. гимназијском професору у Београд. Држимо за сувишно трошити речи у препоруку песама нашег брата песника Владислава. Лепо име, којег је он досад са свог песничког рада себи стекао, више му ваља, него све празне похвале, па за то се и и надамо, да ће наш свет знати, шта треба да ради, кад му један од правих песника његових издаје производе песничког духа свога.

Гласник.

* Нашег књижевног старину, Јоксима Новића Оточанина, постигао је тешки удар: изгубио је свога јединца сина Владислава, који се 13. о. м. овде у Новоме Саду у својој 18. години преставио. Покојник је већ прилично почео био радити у књижевном послу јавно и био је оцу своме у томе десна рука. Лака му била земљица, а Бог му утешио *стара родитеља*!

Смесице.

* (Гарибалдија као крститељ.) Кад је Гарибалдија на свом најновијем путу по Италији дошао у Верону, изнесоше пред њега напрћче с молбом, да га крсти. Гарибалдија је то и учинио и том приликом ово рекао: „Крстим те у име Бога и у име Исуса Христа, који свету законе даде. Буди апостол истине, љуби ближње своје и помажи невољницима. Труди се, да ојачаш у борби против насилника душе и тела. Буди слободан и непријатељ свима претваралицама. Не жали крви своје ако то од тебе увтражи отачбина твоја. Јачај душом и телом, да можеш све непријатеље домовине своје победити и да заслужиш име борца Кијаса, којим те крстим. Ја те љубим, ја те поздрављам, ја те благосиљам! Кажу да је силна светина, која се ту искупила била, плакала од тешке милине.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СЕЉАК. Недељни лист за поље, кућу, башту, умјетност и обртност. Издаје и уређује Ђорђе Радић. Година VI. Излази сваког понедељника на по табака, а доноси и дрворезе и прилоге. Брзотиском Игњата Фукса 1866. На 4-ни. Цена му је на годину 4. фр. а. вр. (Сељак је 28. августа 1866. престао на време излазити с бројем 30.)

ВОИИН, лист за воіне науке вештине и новости. Издаје и уређује Драгашевић официр и професор. Година III. Излази сваког месеца по једна свеска. У Београду, у државној штампарији 1866. На 8-ни. Стаје на годину 15. цванц.

ПЕСМЕ МИЛОРАДА ПОПОВИЋА ШАПЧАНИНА. Друго коло. Љубичице. — Село у детињским споменима. У Београду, у државној штампарији 1866. На 12-ни. 2. л. 65. стр. Стоји?

ПРОТАКЪ ЗА НЕШТО О СТАНЮ ДАЉСКОГЪ СПАИЛУКА у бр 53 54. Напредка одъ 3. и 7. Юліа 1866. На 8-ни, 28. стр. Писано у грчкоорієнталномъ Сіону и довршено на данъ св. Пророка Самуила 1866. Штампоа (sic) Иг. Медершицки у Вуковару 1866. Стоји?

РОМЕО И ЈУЛИЈА. Једна понуда за одомаћивање Шекспира у српскоме народу од дра Лазе Костића. У Новоме Саду. Епископска књигопечатња 1866. (Прештампано из „Матице“ од год. 1866. бр. 36—48.) На вел. 8-ни, 41. стр. Стоји?

ИСТОРИІА СВЕТА ЗА НАРОД И ШКОЛУ. У 4. књиге. Написао Стоіан Бошковић. Књига прва историја старога века. У Београду. Државна штампариіа 1866. На 8-ни, VI. 381. стр. 3. л. С картом старога света. Стоји 2. фр. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваио лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге.

САДРЖАЈ.

Вода што је пијемо. (Свршетак.) — Србин. — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Продужење.) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. (Продужење.) — Подлистак: Књижевне белешке — Гласник. — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 9. У НОВОМ САДУ 31. МАРТА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр, на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

СРПСКИ ЈЕЗИК.

Како треба Србин да пише на ту је мисао први дошао Доситије Обрадовић. Он је први дошао на ту мисао, да Срби требају *српски* да пишу, т. ј. да пишу онако као што говоре. Али Доситије ову своју мисао није са свим остварио будући није *познавао* потпуно *српског* језика. Ту доситијеву мисао остварио је потпуно тек Вук Караџић. Он је Србин за кога се може рећи да је савршено знао српски језик. После овог врлог мужа данас највећма има у власти српски језик Ђура Даничић, неуморни радин на пољу књижевности српске. Сви свесни књижевници српски потегли су правцем вуковим и Ђуре Даничића и ево данас „Даница," „Матица," „Вила" пишу у њиховом духу. Али ипак ми, који пишемо у „Даницу," „Матицу" и „Вилу," гдегде одступамо од Вука и Ђуре Даничића правећи погрешке против српског језика. А где ми погрешке правимо, и то против науке о гласовима и облицима, наумио сам написати неколико речи. Али пре него што на ово дођем морам још неколико речи рећи да би се боље оно што ће доћи разумело.

Сви словенски језици деле се на два дела. У први део спадају: стари словенски језик, нови словенски језик, бугарски, српски, мало- и велико-руски; у други део спадају: чешки, пољски, горњо- и долњо-лужички. Србин дакле може боље разумети ма који језик из првог дела, него из другог, а Пољак опет боље може разумети из другог него из првог итд. Између свију ових словенских језика прво место заузима стари словенски језик због својих најстаријих и најсавршенијих облика, из којих се дају облици свих словенских језика тумачити, и по којима се ваљају попра-

вљати. Истина стари словенски језик неје мати свију словенских језика, него само новог словенског и бугарског језика, али ипак због своје класичности гледом гласова и облика служи свима словенским језицима за извор, из ког ваља црпети своје недостатке. Тако н. пр. наш народ говори виде и виду. Да би дакле знали, који је облик бољи и савршенији ваља нам се обазрети на исти стари словенски језик. Из његових облика видећемо, да је бољи облик виде од виду, јер старом словенском облику **видѧть** одговара српски виде, а не виду, као што ћемо таки видети. Да би дакле знали, да л' су поједини облици у српском језику добри и да л' одговарају правим српским облицима, то ваља, да нам стари словенски језик буде вођ, који ће нам својим савршеним облицима наше тамне облике расветлити, и тим ћемо начином моћи добро примити а погрешно истиснути, своје задржати, а туђе одбацити, или туђе по свом калупу извити.

Сад дакле да видимо, где обично грешимо.

Старо словенско **ѧ** гласи у српском језику **е**. Где год стоји дакле старо словенско **ѧ** ту можемо слободно у нашем српском језику метнути **е** н. пр. Кад се пише: **ꙗдро**=једро, **рѧдъ**=ред, **свѧтъ**=свет, **чѧдо**=чедо, **ꙗзыкъ**=језик, **мѧсо**=месо, **кънѧзь**=кнез, **десѧть**=десет, **рѫковѧть**=руковет, **прѧсти**=прести, **прѧслица**=преслица, **грѧсти**=грести, **чѧста**=честа, **чѧстина**=честина, **чѧститъ**=честит; онда треба дакле да се пише и: **приꙗтьнъ** српски пријетан, а не пријатан. А у нашим српским споменицима свугде стоји **приѥтьнь**, где долази та реч н. пр. **жрьтвоу приѥтноу**; **никоторыи пророкь вь отьчьстви своѥмь приѥтьнь ѥсть** (види Данич. речн.); треба да се пише **чѧсть** (Theil)=чест, **притѧжавати**=притежавати, **видѧть**=виде, а не виду, **вероꙗтьнъ**=веројетан, а не веројатан итд.

Старо словенско **ъ** и **ь** гласе у српском језику **а**, н. п. **къзнь**=казан, **крѣпъкъ**=крепак, **кротъкъ**=кротак, **отьць**=отац, **отьчьство**=отачаство, **оцьтъ**=оцат (сирће), **памѧтьнъ**=паметан, **пьклъ**=пакао, **пьсъ**=пас, **ръжь**=раж, **рѣдъкъ**=редак, **сладъкъ**=сладак, **славьнъ**=славан, **стьбло**=стабло, **стьза**=стаза, **съблазнь**=саблазан, **съборъ**=сабор, **съвѣсть**=савест; дакле треба онда да пишемо и **чьсть** (Ehre)=част, **пользьнъ**=полазан, **тъчька**=тачка (punctum), а не точка, **тъчьнъ**=тачан, а не точан, **тъчьность**=тачност, а не точност (ако су нам те речи нужне да их примимо, онда их ваља писати тако) и т. д.

Старо словенско **ѣ** гласи у српском језику или I. **е**, или II. **је**, **ије**, **и**, или III. **и**. Дакле или ваља писати чисто по источном или чисто по јужном или чисто по западном говору, али мешати говоре никако не ваља. Ми који пишемо у „Матицу,“ „Даницу“

и „Вилу“ врло често смешамо источни говор са западним и то за то што смо навикнути на то, будући у Срему и у Бачкој у истини народ говори мешовито. Ми пак књижевници ваља да пишемо једним ма којим али чистим говором и на то да идемо, да што правилније пишемо. И у овом случају ваља да пазимо увек на стари словенски језик; н. п. старословенски пише се **сѣдѣте** (sedere) у јужном говору пише се сједјети, ми дакле у источном треба да пишемо сѐдети; тако исто и **сѣдѣти** (canescere) у јужном сиједјети у источном треба да пишемо сéдети; тако **ꙁеленѣти** у јуж. зелењети а у ист. зеленети, **летѣти** јуж. летјети, ист. летети; **грьмѣти** јуж. грмјети ист. грмети; **кыпѣти** јуж. кипјети, ист. кипети; **гнѣꙁдо** јуж. гнијездо ист. гнездо; **цѣль** јуж. цијел, ист. цел; **сѣкира** јуж. сјекира, ист. секира; **нѣсмь, нѣси, нѣсть** и т. д. јуж. нијесам, нијеси, није и т. д., а ист. несам, неси, неје. Управо неје треба да се пише не, но Даничић вели „по што је то лице тако гласећи постало једнако с ријечима које исто тако гласе (не=non) дода се том лицу још једанпут је заборављајући да оно већ јест у оном источном е, те је после гласило неје“ (вид. Данич. Облици). Тако су у старо време они, који су се источног говора држали, писали: „**да имь неѥ и дьньсь**;“ „**да имь неѥ ꙁабава**;“ „**да имъ неѥ досада**.“ Примери ови узети су из Monumenta serbica. (Вид. Дан. речн. код „**ѥсмь**“ и т. д.)

Код именица женског рода без наставка у српском језику био је наставак у старом словенском језику **ь**. Овај је наставак отпао у српском језику и неје дакле могао умекшавати **л** или **н**, ако би за њима стајао, а и у самом старом словенском језику неје ово **ь** умекшавало **л** или **н** кад је за њима стајало. Да видимо дакле: српски се пише мисао које гласи у старом словенском језику **мысль**, да ово **ь** умекшава оно **л**, онда би се морало казати српски **мысль** мисаљ, тако и **ꙁелень** каже се зелен а не зелењ, **голѣнь** каже се голен (јуж. голијен) а не голењ, тако исто каже се српски: смрзао, прегибао, назебао, изникао, погибао, со, раван, а не: смрзаљ, погибаљ, сољ итд.; дакле онда треба да пишемо и **бъꙁнь** српски казан, а не казањ; **обитель**=обител а не обитељ; **цѣль**=цел, а не цељ и т. д.

Тако исто грешимо код именица, које се праве од другог глаголског придева, н. п. заблуђење долази од другог глаголског придева заблуђен кад му се дода наставак је, тако добијамо заблуђење (**ꙁаблѫждениѥ**). Тако исто ношење долази од ношен кад се дода наставак је, дакле ношење (**ношениѥ**); рођење од рођен са наставком је, даке имамо рођење (**рождениѥ**). Тако исто ваља да пишемо и опредељење, јер долази од опредељен са

наставком је, а и старословенски пише се **опрѣдѣлєнїє**; тако и обновљење, а не обновлење, јер долази од обновљен са наставком **ѥ**, а и старословенски пише се **обновлєнїє**. Тако исто и мишљење, појављење, а не мишлење, појавлење итд. итд.

Овим свршујем и мислим даље продужити кад узимам времена. Још на послетку морам рећи, да ово што сам написао, несам писао за оне, који ово знаду и којима ово ништа није ново, него за оне, који су са мном заједно до данас у овим случајевима грешили.

Јован Живановић.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Свршетак.)

Дон Руис се осећаше јако срећним, што се докопао ове драгоцености, и кад је метну на руку, бејаше му, као да из гривне чудновато блаженство у душу му прелази. Притисну гривну на усне, и прочита с усхићењем натпис на њојзи: „Бог нас је на веки свезао.“ Беше сасвим другим човеком постао: надаше се опет великој, неисказано слаткој срећи, ма да у овај мах не могаше пронаћи пута, који би га тамо одвести могао. Брзо збаци огртач, и црну доњу аљину, под којом беше већ тако обучен, да само још требаше да навуче богато украшене кожне чарапе, просту, укусно искићену кадифли-аљину и да мали шешир са широким, уздигнутим ободом безобразно на уво и чело притисне, па да изгледа као она смела створења лаких ногу, која се на пољу код цирка у својој равнодушности на таблас наслоните, очекујући глас трубе, што с доласком ђенерал-капетана севиљског објављиваше почетак кориде.

Како жив и узрујан беше у овом часу велики цирк! Како летеше овамо и онамо смеј и разговор, досетке на сваку маленкост! Како ускиптише и клицаху са свију страна — овде певаху и викаху, а тамо опет ногама такат удараху. Од горе доле, или обратно, летеше љуске од наранаца, и ако је уместо познаника другог кога погодила, подигоше се у исто доба обе стране, рекоше једно другом неколико речи с великим пантомимима, и не могаше се никакве ни најмање грдње чути. И тај разговор трајаше понајвише дотле, док неколико љусака наранџиних од непознате

руке бачени не погодише обе стране, што се препираху, и онда се вбично обоје умирише на усклике оних, што око њих седе. Особито смешно беше, ако је који, што горе сеђаше, случајно са свим доле ког познаника приметио, па преко седишта и оних, који седеше, доле се силажаше или управо падаше, јер сваки, коме се приближио, олакшао му је гласним смејом силазак, што се управо тако пре могло назвати клизењем доле. Понајвише се то све у љубави догађаше, само се тек декоја лепотица нађути, којој се о мантиљу мало јаче очешао, али је он на најсмешнији начин умири, уверавајући је, да то ништа није шкодило њезином добром изгледу, он јој чини комплименат, јер она још ипак изгледа дражеснија, него иљада његових познатих девојака, чија имена му баш сад у овом тренутку не падају на памет.

На свим странама у великоме цирку има таквих појава, и ако овде за један часак мирно беше, преко постаде у толико бешње. Силан, измешан свет, отворене боје женскога одела и горећа црвен млогих лантаса (тапета) заслепљиваху око, а понајвећма још зраци сунчани, који половину цирка обасјаваху. Тамо никако не мирују лепезе, које да се заклоне од сунца, које да се разлађују, или да се с киме, који подаље седи, знацима разговарају.

На мах утиша се ова вика и у широком колу владаше дубока тишина: ђенерал-капетан је ушао у своју ложу, и доле у колу указује се на мршавом коњу један алгуасил у старошпанском оделу с калпаком и крутом огрлицом, с малом витком трском у руци, да по обичају измоли допуштење, да се корида одпочне, а то бива тако, да ђенерал-капетан баци доле кључ да отворе кавез за животиње, а за тим се црни човек хитно удали из кола, претварајући се као да се страши, да ће торо (бик) брзо за њим доћи. Све је то, као што сваки зна, само формалност, весела предигра, особито због укочене грандеце алгусилове и његовог плашљивог обзирања за кавезом, те због тога то мало развесели гледаоце пре почетка озбиљне борбе, и они исмевају слуге јавне власти: „Хеј, сењора Хустиција, пазите на ваш капут — ено већ види се глава бикова! Напред, господине, слепи мишу! Пазите, ево га већ, подбодите оштро вашег коња и гледајте, како ћете преко ограде умаћи! — охо! — охо!“ —А за тим опет завлада на мах тишина, јер уз бурну свирку укаже се куадриља де лос торерос (чета бораца с биковима): пикадори на сувим кљусадма подигнувши високо дугачка копља, чулос, вандериљерос и затим неколико еспада, али не велики Мендовија, који испод свога достојанства држи, да се пре појави, него што дође одсудни тренутак, кад ће да има посла с најдивљим биком. Један качетеро,

човек, коме је дужност кратким једним ножем у извесном случају да бику смртни ударац даде, закључује ову куадриљу, и сад долазе мазге, које убијене бикове из кола на поље вуку. Оне, њихове узде, њихове вође су највећма украшене и њих дочека свет у тендиду силним пљескањем. Но и вредно је да човек посматра те мулас дел арастрадеро*): јарам им је од позлаћеног марокиновог и палисандровог дрвета искићен златним и свиленим ројтама; на челу им се прекрштају скупоцени гајтани и шепути, међу ушима им се вију перјанице врло скупоцене, узда је од плаве кадифе, пуна златних звездица као на ведром небу. И цели амови на прсима, леђима и под вратом пуни су малих звонцади од чистог сребра. Исто тако је богато одело у чулоса, који мазге воде. Овај украс плаћа какав великаш, и ко зна да ли се и он у овај мах не налази међу чулосима, статистама овога народног позоришта; јер колико пута си могао видети велику господу чисте готске крви, који сваког понедељника своју херцошку круну мењају са хересанском возарском капом и јуначки мач својих предака с бичем загаловим: то је исто тако народна забава, као лов на лисице и утркивање на коњима у Инглеској.

Цела борба с биковима је већ толико пута описивана, и сваки број распореда је тако један другоме налик, да се цела измена скоро само у врло разној природи бикова састоји, и било би за читаоце досадно, кад би описивали све појединости при почетку данашње кориде, јер и иначе не беху баш особито дивљи зверови изваћани. „Јагањци! јагањци!“ чуше се гласови из тендида, „а не бикови — дали су им добро да се наждеру, да би се могли на ногама одржати! — Марахос, ви подмукли! Мислио би човек, овај ће овде на роговима пикадора с коњем заједно преко себе као ништа пребацити, а овамо је тако лењ, да у свој кавез натраг пузи — терај га напред бичем, кад другче не иде! — Не, с ватром! вандериљас де фуего**)!“ повичу декоји гласови, а за њима се иљадама њих деру, „да, вандериљас де фуего!“

То је најгрознија и најнепријатнија појава при борби с биковима: ове вандериље, украшене фантастички изрецканом артијом и шареним тракама, имају на гвозденом врху са кукама мале запаљене фитиље, који у свези стоје са ракетлама и жабицама. Већ их има неколико на врату страшљивога тора, запале се, ракетле лете му по кожи као ватрене змије, жабице га поспу немилосрдном ватром.

*) Арастрадеро је место, камо при таковим борбама убијене бикове одвлаче. — Прев.

**) Копље напуњено барутом. — Прев.

И сад појури напред бесно, посвађује на гомилу неколико чулоса, који не побегоше доста брзо преко ограде, и даје још доста посла еспади, који је почетник, да не беше у стању, да заслужи одобравања и пљескања. Рђаво удари, мач, који у телу зверу остане, мора да остави, јер звер није смртно рањен и бесни по цирку још страшније него пре тога. — Сирома еспада! Ниједна га рука не поздравља, женске шире лепезе пред очима, да не гледе невешта, мушки се гласно и равнодушно разговарају и пале нову цигару, а маноле са својим привржениицима на тендиду саветују сиротом еспади, да купи себи нов нож, јер му је бик један однео; други му говоре да иде кући и да се у добро накићеном кревету изнoји, да га страх прође. „Хеј! Feor zampa brutos!“ (чувај се ти, зверождеру!) Ево долази бик натраг, да ти се освети, што си с њим тако зло поступао.“

То би можда још и дуже тако трајало, да се бик већ не почне на ногама љулати и најпосле изгубивши силну крв сурва се, затим га качетеро брзо убије и увуку кола да га изнесу.

Но после кратког времена започне се нова борба, а време одмора употребљују гледаоци на то, да се смеју, разговарају, примедбе чине, а свирачи одсвирају какав весео комад. Кавез се поново отвори и чим се бик укаже, чује се са свију страна: „Црвена девиза! црвена девиза! — добићемо нешто боље да видимо!“ Девиза значи трака, којом је звер накићен, а црвена боја означује, да је тај бик од добре багре, de buen trapio, и зналци га одмах познаду, чим он лагано и опрезно у коло ступа и не показује се да га је сунчана светлост, сјајност и свирка збунила. Имаше од прилике шест година, длака му беше фина, сјајна, реп дугачак, пружив, колена гипка, копита мала, рогови јаки, црни и не врло дугачки, уши округле, помичне, а очи црне, ватрене. Чулоси и вандеријероси, ма да знају, да ту с другчијим противником имају посла, опет су се на пређашњег питомог бика већ мало навикли, јер у место да се, као што обично бива кад се нов бик појави, обзирући се држе што ближе ограде, стојаху они безбрижно разговарајући се у малим гомилицама један уз другог, декоји шта више близу кавеза и гледаху скоро равнодушно на бика, који безазлено и мирно неколико корачаја напред учини, да онда на један мах бесно на чулосе јурне, што учини, да се сви разбегоше: на све стране расуше се његови лаконоги противници и декоји, који се у овај мах за излишне држаху, скочише врло лако преко ограде, али једног узе бик тако добро на око, да скоро заједно с њиме долети до ограде и не беше више ни један палац простора између бикових рогова и свилених чакшира чулосових,

кад овај уплашено и без душе преко ограде прелети. — „Bravo toro! — bravo! — un bojante puro!“

Сад изађоше пикадори. Први беше срећан и погоди звер својим копљем баш за роговима, и бик се брзо окрену на другу страну; али други, у место да му се на лево с пута уклони, пусти да звер на њега удари, и сад пројури копље преко леђа у место да се у врат забоде — сирото живинче! Рогови бесног бика забоду се дубоко у јахачевог коња, и затим се сурва на земљу, а крв и дроб му покрију земљу. Пикадор се с муком извлачи испод свог коња, и како је бик на срећу наиван и на црвену аљину кампеадорову, коју му покажу, јурне, остане пикадору времена да се подигне и рамљући се из арене удали.

Трећи пикадор није срећнији од свога преодника. Кад је бик јурнуо, не остаде му ни толико времена, да свог укоченог коња обори, а овај се сада, страшно повређен у прса бичијим роговима, уздигне на стражње ноге и баца се. Читава чета вандерильероса мораде у помоћ доћи, да бика одбије од коња и човека, и затим изнесоше овог последњега онесвешћеног на поље.

Гледаоци су задовољни: „Ах, да сјајне борбе! — Да ваљана бика!“ чује се са свију страна. — Женскиње оставе на страну своје лепезе и млога се цигара угаси код силне пажње, што се кориди поклања. Па шта ћемо још дочекати! Четир коња су већ убијена, оба пикадора, што баш сад овамо долазе, не ће боља судба постићи — не, зацело не; та то је прави убица коња — па како он то све тако лако и као играјући се израђује! Видећемо, да ли ће поћи за руком кампеадорима, да га уморе махањем својих црвених огртача, или да ли ће вандериљери на правилан начин неколико стрела му заденути. Али то управо све није ништа, јер дон Естеван, велики еспада, у часку ће с њиме свршити посао, па ма бик баш сад да дође са богатих антекуерских ливада.

Борба ова беше тако занимљива и сјајна, да велики љубитељи одоше у ходник доле, што дели таблас од првих редова седишта, да могу боље из ближе посматрати кориду у великом прикривеном углу, што га кавез са оградом сачињава. Овде је било још од почетка претставе неколико младића, од којих један у оделу маха тако вешто на рогаљ од кавеза стао беше, да могаше цео простор прегледати, а њега не могаше нико други видети осим тореросa. Изгледаше као да од отих млоги овога младића познају, јер за време одмора приступаху њему сад један сад други, да коју реч с њиме проговори или да један сигарето попуши. И Мендовија се већ овде виђаше, и не можемо прећутати, да је дон

Руис, кад му славни тореро приступио беше, руку му пружио и десницу мендовијну срдачно стиснуо.

Премда се Естеван при коридама, у којима посла имаше, свагда врло озбиљан и миран показиваше, ипак се не могаше сакрити, да му црте на лицу данас беху мрачне и мутне, тако да се лиценцијат не могаше уздржати, да га не запита за узрок томе, на што му тореро одговори: „Ни сам не знам, али осећам, да имате право; нешто ми је неугодно, и не могу тога да се отресем, и кад би уопште имао појам о томе, шта значи та реч стра, морао би рећи, да би се држао за сретна, да је данашња борба већ прешла. А—а—ах," учини, почем дубоко уздану и широке, испупчене прси му се раширише, „тако ми је, као да сам уморан, а не знам од чега."

Дон Руис погледа га забринуто, јер на мах примети на лицу естевановом румен, које исто тако брзо нестаде. „За Бога," прошапута му, „ако вам је зло, сењор Естеване, као што ми изгледате, изостаните из арене. Мало пре ми рекосте, да имате посла са особито бесним звером."

„Није него још шта," насмеја се тореро — „шта би казали за официра, који испред непријатеља сабљу своју у корице тури? И за цело, ја сам тако поносит, да држим, да сам у таковом случају."

„Тако је, али официр никад не ступа сам против непријатеља, као ви, и ако му се шта догоди, зна, да није помоћ далеко. Немојте бар чулосе и вандериљеросе послати на поље из кола, као што обично чините, кад се борите с биком."

„Ни то не иде, имену би моме шкодило, и ја би се пре свачему изложио, него што би га ма и најмање окаљао. Мора да сам се мало разладио или тако шта, но то ће прећи: ноге су ми само нешто тешке, али рука ми је исто тако сигурна као и пре. Надам се, да ћемо се доцније смејати због ваше бриге, за коју сам вам ја у осталом као за доказ саучешћа благодаран."

Пружи руку младићу и дода смешећи се сматрајући га: „Штета, што нисте наш! Већ по својој спољашности сте најсавршенији и најлепши тореро, што сам га икад досад видео, а што се тиче вашег срца, ваше окретности и ваше снажне мишице, о томе имам ја право да пресуђујем."

„Оставите се тога, сењор Естеване — опомињете ме на моју слабост!"

„Ништа о слабости, дон Руисе; ви бесте у онај мах забуњени, кад се Долорес као авет каква указа — збуњени, па баш тако сам и ја — али шала на страну — надам се, да ћу тако

великом зналцу, као што сте ви, радост чинити — поклоните ми вашу пажњу.“

„Ослоните се на то, сењор Естеване, пазићу на сваки ваш покрет.“

Гледаоци имадоше право у одушевљењу своме о снази и дурашности бика са црвеном девизом: кампеадори га несу ни најмање уморили машући огртачима, својим лепим покретима и скоковима, и најсмелијем вандериљеру једва пође за руком, да му неколико стрела задене. Торо се још и сад исто онако држаше, као кад је из кавеза изишао, глава уздигнута, а нос према ветру окренут; још би могао и најбржег чулоса престићи.

И сад се удалише чулоси и вандериљероси из кола, труба засвира, и неописаним усклицима из уста иљаде гледалаца поздрављен ступи Естеван Мендовија на среду: женскиње махаше китама цвећа, мушки га поздрављаху рукама, а светина на тендиду клицаше: „Viva el currito Mendovia!“

И при свој тој вики корачаше тореро, неосврћући се на бика, до ложе ђенерал-капетанове, кога поздрави својим мачем, затим се лепо поклони захваљујући на пријатељском предусретању и тек се онда окрену бику, који се лагано повукао беше до табласа и гледаше га засветљеним очима, у којима се могла видети пакост, као да познаје у њему свога најљућег непријатеља — тада не беше међу свима гледаоцима срца, које мало силније не куцаше, не беше очију, које не пратише с највећом пажњом сваки покрет овога срчаног човека.

Како се бик повлачи, како главу спушта и напред јурне! Могао би се човек заклети, да тореро, који га стојећи очекиваше, не може умаћи страшноме нападају; али у онај мах, кад он бику на два корака очи у очи гледаше, скиде Мендовија кокетно мало свој шешир, насмеши се и баци мач, који досад у левој руци немарно држао беше, у десну руку, а левом заману мулетом бику на главу. Овај изгледаше као да очима згађа и за тим се мало натраг сави, да онда једним скоком црвену мараму зграби, али не торера. Овај погледа за биком, што поред њега пројури, и ма да изгледаше, да је он то доста мирно учинио и затим се опет с истом сигурности окренуо бесном зверу, ипак примети дон Руис, који сасвим нуз ограду беше ступио и сваки покрет тореров готово с грозничавом усиљеном пажњом пратијаше, да онај тешко дахну, за један тренутак очи склопи, и шта више лагано руку преко чела превуче; и није се дало сакрити, да му држање и кретање не беше онако сигурно, као што се обично он тиме одликоваше.

Дон Руис био је на сву меру узбуђен. Немир на том месту, де се налажаше, занимљива борба пред очима му, за њега у толико занимљивија, што се плашио за торера, беше његову и иначе врелу крв сасвим узбунило; али то само побуди у њему жељу за борбом. Он осећаше, како му се све жиле затегнуше — у овај би мах могао се с дванаест бикова подуватити; он примети по мртвој тишини, што у целом цирку владаше страшну узбуђеност силне светине, која скоро недзнимице гледаше, напред нагнувши се, беше погледао на Паулу, и срце му бурно куцаше, кад примети, како и она бледо и укоченим очима у торера гледа. — „Fortes fortuna adjuvat (јуначноме срећа помаже), он ће постићи и што се не да ни помислити,“ промрмља Руис кроз стиснуте зубе, а очи му севаше.

Мендовија опет стајаше наспрам бика на неколико корачаја, блед, са закрвављеним очима, али као што се по целом опруженом држању тела могаше видети, тврдо науман, да се опрости свога опасног противника. Већ подиже лагано гађајући нож, да удари, кад му лева нога, на коју са тврдо наслањаше, поклизну и он натраг посрнувши испусти огртач и мач.

Страшна вика ужаса разлеже се на све стране. Сви поустајаше нагло са седишта, да виде страшан свршетак ове борбе, јер бик, који беше поред њега пројурио, брзо се окрену и удари на *свог безоружаног непријатеља* и већ из далека спусти главу, да га сада не промаши, и ни најмање се не даде збунити виком чуоса и вандеријероса, који са свију страна у коло скочише и тореру викаху, да побегне и да се спасе.

Овај се беше опет подигао, али стајаше ту неодважно и само довати огртач и мач са земље, за тим стаде мирно и очекиваше страшног звера. — Како би се и могао решити да бежи, он, Естеван Мендовија — никад, — никад!

Све се то збило за неколико тренитака брзо као муња, да гледаоци беху заслепљени, збуњени, не знадоше се маћи, не могоше ни речи проговорити. И нешто нечувено, што се сад догоди, не могаше у први мах ни језик одрешити. Млад један човек из реда гледалаца у андалуском оделу, који лако као тица преко ограде скочи, који у два велика скока дође до торера, и његову мулету и мач са земље довати, пре но што се бик приближи — који торера, кад га овај зачуђено и укочено погледа, лагано на страну отисну и за тим још доста времена имаде, да се по правилима вештине окрене и бика пусти, да му испод руке, поред груди пројури.

Неблагодарна публика не хтеде сад скорю ни погледа удосто-

јати обезоружаног човека, кога пре кратког времена одушевљено поздрављаше и кога вандеријери, што дотрчаше, опколише и на страну одведоше, — а он, Мендовија, који би кадар био с десет таквих људи уватити се, пусти их да чине с њиме, шта им је воља, као слабо дете, као пијан човек, као онај, коме су сва чула непоњатном силом неком везана. Па тако и беше: „Уречен је!“ зачу се овде онде из уста ових дивљих момака, кад га поред арене у торерској боници на постељу спустише, де непомично, мирно дишући заспа, па га не пробудише ни бесни усклици, што из цирка продираху — усклици, одушевљење, вика светине, какву човек још чуо није. Цвећем обасут беше младић, који бика, што на њега јурнуо беше, тако мирно, тако правилно обори, да се усред свога скока ногама победиочевим стропошта. Он стајаше, и лако и поносно се клањајући захваљиваше се на бескрајном одобравању, којему не беше краја и све се из нова почињаше, јер силна светина на тендиду беше страховито узрујана. Де на балконима у женскиња не беше више цвећа ни у руци ни у коси, бацаше лепезе у коло, а маноле, којима то још не беше доста, да дивног тореадора почаствују, који се тако ненадно показа победоносно као свети Ђурађ, исто тако леп и витешки као овај, запалише своје лепезе од артије, мануше неколико пута њима над главом и бацише их за тим доле вичући: Viva, viva el currito! — Живио најснажнији и најлепши у земљи божијој. — У њему је спојен мач Сида Кампеадора и сила дон-Хуан-Чакона! — Viva! viva! salero! Вештачки ударац! — Barbaro! barbaro! — O, que barbaridad!“

Тако са свију страна усклицаху победиоцу, који се полако удаљаваше. Само један балкон беше у арени, де појава тога младића као мућа дејствоваше, али као мућа, од које човек малакше, и ма да се очи паулине страшно засјајише, ма да она нетренимице овај чудан догађај посматраше, ма да јој се и груди уздигоше, да препући хтедоше, не изусти она ни речце, ни гласка кроз стиснуте усне; стари Мелендес беше раширио руке и гледаше укоченим очима неданимице; Фернандо само изусти тихо, да се једва чути могаше, израз удивлења и чуђења, а стари канонник стењаше страшно, и он беше први, који после неког времена у општој вики мучно ћутање прскиде и рече: „То је чудно понашање за будућег прелата или бискупа! Драга наша мадоња монтсератска нека ми буде милостива.“ И Паула покрену лагано уснама и погледа тако пуно чуства к небу, да се не могаше сакрити, да се и она каквој светитељки обраћа; али како се у исто доба у очима јој зрак среће показа, држимо да можемо предпоставити, да је противно дон Вартоломеу пре молитву благодарно-

сти него клетву изрекла; — но сви четворо беху сретни, што им се при општој узрујаности даде прилика, да се удале са балкона, а да их нико не примети.

Дон Руис беше отишао тореру, који још непрестано лежаше као у пола спавајући; а да заиста не спаваше, могаше се приметити по томе, што по каткад очи отвараше, и на питања лекарева, који дотрчао беше, у кратко одговараше. Из тих се одговора могаше дознати, да је на један мах осетио неку малаксалост, коју не зна себи да протумачи, и која сад већ престаје. Почем је нешто прописао, да га мало умири, слеже лекар раменима и спази бледо као крпа лице младе једне, лепе девојке, која поред постеље естеванове сеђаше са свима знацима очајања, руку му пољупцима обасипаше и слатко му се улагиваше.

Само с муком могаше Руис девојку, која се у сузама купаше, уздржати, да му не падне ногама, да му колена не обгрли и руке не љуби, али на један мах се она ужасну, кад испод његовог рукава спази ону златну, њој врло добро познату гривну.

— — — — — — — —

Опет је вече, као и у почетку наше приповетчице, а у красном дворишту у кући мелендесовој су скоро исте оне особе опет искупљене, но некадашњи лиценцијат мишљаше, да није потребно, да се у својој црној одећи и гадном шеширу пред Паулом покаже и пред очима срдитог каноника, који га још непрестано немило гледаше.

„Ма ти како вештачке зграде подизао," рече каноник срдито, „мали поветарац их може срушити!"

„Или добар ударац мачем," насмеја се Фернандо, „и већ морам признати, да би шкода била, кад би овај мач морао изчезнути под црном лиценцијатском одећом."

„С тим смо већ свршили," уздану дон Вартоломео, „јер поред свег свог безобразлука не ће ваљда Руис већ дотле терати, да се сутра пред својим наставником покаже."

„На жалост су ми двери тога неба затворене," одговори Руис, „али још могу сретан и блажен бити." При тима речима погледа Паулу, и кад му ова, у место сваког одговора, руку пружи, ускликну тако весело и јако, да каноник озлојеђен мораде уши запушити.

„Што је свршено, не да се више преиначити," рече Мелендес слежући раменима, „и ако се и дон Вартоломео, о чему се по овом, што се догодило, не сумњам, с нама слаже, мора ће и доња Леокадија паметна бити и признати, да јој је овај лажни тореро милији, него — — серенаде, које нас ноћу узнемирују."

Није требало да то шапућући говори, да би своју ћерку поштедео, јер ова се нагло подиже и нестаде је са дон-Руисом међу мирисним дрвећем.

Превео И. В.

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Продужење.)

II.

Код нас нема за сада још ни говора о том, да бисмо у колу осталих културних народа данашњега свијета потпуно активни били: с наше је стране за дуго у напредак доста урађено, ако обћенити ход образованости и културе данашњега вијека схватимо те својски узнастојимо, како бисмо чим скорије себи усвојили све оно добро и корисно, које је туђа мука у свијет донијела. У томе смо у толико напреднији од ранијих народа, што нам нетреба више, да се свагдје успињемо оним истим тешким и стрмим путем дубокоумних истраживања, којим они пођоше; нама је у многоме доста да само готово туђе дјело предузмемо и туђим се трудом окористимо. Има неколико великих појава данашње културе, гдје смо управо везани за друге народе; има грана знаности и вјештине, гдје ћемо да нерекнем за све вијекове, али за дуго времена остати туђи ученици, истом да будемо *марљиви* ученици. Негдје те негдје мора се ипак намах из почетка истакнути наша особина, не само с вана по језику већ и с нутра по правцу и садржини. То су науке о свему ономе, што спада на прошлост и садашњост нашега народа, на његова тјелесна и душевна својства, и на увјете његова државнога и моралнога бића. Ту је на првом мјесту његов језик и хисторија, затим развитак друштвенога и државнога живота, напокон кретање духа народњега и његова еманација у књижевности и умјетности.

Двојака је дакле наша научна радња: једно су копије, друго оригинали; једно су научна дјела наше књижевности, израђена по узору туђем, друго радње домаће и самосвојне. Преносећи туђе дјело у нашу књижевност, има нам бити двоје правило пред очима: да одабиремо што је најврсније и најбоље, еда би нам једна нашка књига надомјестила ваљаношћу својом стотину туђијех; затим да што се више може удесимо туђе према својему начину

мишљења и говорења, што ли се напосе нас тиче, то да по својој памети исправимо и попунимо. Овако ће нам по кадшто пријеводи изаћи савршенији и потпунији од самих оригинала, као што је већ више пута јавно признато.

Још би се овдје могла повести ријеч о том, једа ли је пробитачно, да се у превођењу страних књижевних дјела све једнако држимо највећма литературе њемачке. Ово је питање толи знаменито, да би га ваљало више пута претресати; ја ћу само толико рећи: ми би се истина, колико год пута што преводимо, понајприје имали осврнути на имовину словенских књижевности; али је жива истина, да за сада још ни остали Словени нијесу у науци што друго ван пуки преводитељи туђине, и то највише управо њемачких књига; за тим одлучују и ту, као скоро свагдје у животу, практички интереси: њемачка нам је књига ближа, јевтинија и приступачнија, него ли икоја друга буди словенска буди романска; њемачки знамо скоро сви, многи још и боље него ли хрватски или српски; словенских пак нарјечија нема ко би и хтио, никакве прилике да учи. За време илиризма бијаше доиста у наше младежи тај лијепи обичај, да је већ у школским годинама сама од себе учила сјеверна словенска нарјечја, именито чешко; али је потопи апсолутизам, и ту нит прекинуо пак се од послије онај обичај никако неможе да посве поврати. Мјесто тога бавимо се данас нешто више језицима романским, талијанским и француским; и то је хвале вриједно те за обћенито образовање веома потребито, али се ипак не би смјело нигда заборавити, да у свакој па и у најсиромашнијој словенској књижевности има уз опћените европске ствари и таких посебних, којих нигдје другдје нећеш наћи ван у словенском свијету. Дакако да је и то жалосна истина, да у словенских народа има дан данашњи свега по нешто, а по најмање правога словенства, које је страном већ и пропало страном се тек разбуђује.

Премда је наша научна књижевност пуна пријевода, ипак се још ни из далека онолико не преводи, колико би требло да задовољимо пријеким потребама обћега образовања. Жалосно је, али је истина, да код нас све да се и хоће, још не може бити без помоћи туђе којегод књижевности; за што у нас још нема ни онаких књига, без којих не може бити ни једна књижевност, која хоће да подмири све увјете обичне данашње образованости. Узмите човјека из разних доба његова живота и у разним одношајима, пак се питајте, може ли му се свагда жеља за науком намирити ваљаном нашком књигом оне врсте, која би њему од потребе била? Нипошто! Научна радња наше књижевности сада се понајвише

креће око потреба школских: дакако да су оне и прве на реду те се несмију никако мимоићи. Али школска ће књига ријетко угађати читатељу изван школе, особито кад би се строго држали — као што се и морамо, док нам се с поља заповиједа — њемачкога начина писања школских књига. Поврх тога док су наше школе везане за уређење таково, које се није развило из наших унутрашњих потреба, већ је с поља унесено, принуђени смо били и онакве књиге преводити, какове се по њемачким школама употребљују и непитајући свагда једа ли су управо најбоље. Најпослије морао бих и овдје спомињати злосретну нашу раздвојеност, што једну те исту ствар вазда у двоје радимо, што као злц господари двоструке силе трошимо. Код нас (Хрвата и Срба) није ништа ново, да једно те исто двоје израђују, па један за посао другога, ма он већ и давно свршен био, ништа ни незна; а опет ће се догодити, да је овај потоњи лошије извео свој задатак од онога пређашњега! Све то бива само за то, што не навикосмо пажљивим оком мотрити оба дијела хрватско-српске књижевности: нити Хрват пази на оно, што Србин ради, нити Србин на оно, што Хрват.

У новије доба израђене су у нас за потребу школа ове важније књиге: Преведено је у два дијела велико њемачко дјело дра Мартина: „Наук католичке вјере," намијењен вишим школама (великим гимназијама и реалкама) по Аустрији; пријевод, од неколико свећеника, онако је тежак и абстрактан, као и оригинал. Феслерову „Повест цркве Исусове" прерадио је и код словенских народа обширније извео проф. М. Месић. Тако звану обћу хисторију израђује по познатој њемачкој књизи Пицовој, проф. загр. гимназије Фр. Коржинек; до сада изађе први дијел, у којему има стара азијатска, грчка и римска повијест. Књига је ова такођер изван школа препоруке вриједна, јер је хрватски преводитељ настојао, да сухопарну краткоћу њем. изворника понешто попуни, зато је овај пријевод и читкији од њем. текста. С овим дјелом ваља ће изпоредити „Општу хисторију" од И. Срећковића, која је, чини ми се, пуно обширније основана а није управо за школу одређена; до сада изађоше колико ја знам књига прва и 4 свеске од друге књиге. Посебне хисторије народа хрватскога неима јоштер ни за школу ни за кућу; највише још наћи ће младић у првом дијелу Љубићева „Огледала;" од Крстићеве „Историје народа српскога" изађоше истом две свеске. За обћу географију има у нас добра књига, намијењена средњим школама, од проф. Петра Зоричића „Земљопис за ниже гимназије и реалке;" с њом би требало поредити „Математичну и физичну географију

за средње школе“ од Ђ. Мишковића. Позната њем. књига Белингерова, која је већ прије више година на хрватски преведена, под насловом: „Земљописна почетница,“ изашла је недавно и у српском пријеводу од проф. А. Гавриловића под насловом „Упутство у географију.“ Много је похваљена „Статистика“ од дра. П. Матковића; њемачка критика каже, да јој у читавој Аустрији једнаке неима. Сврћам пажњу браће Србаља на ту књигу, који, чини ми се, да новијега дјела те руке неимају. Посебна статистика троједне краљевине вјешто је изведена од истога писца већ прије две године у обћем дијелу изложбеног каталога. Трошком пако ц. кр. бечке школске накладе штампан је прије неколико година Ужаревићев пријевод Хајфлерове статистике аустријанскога цесарства.

У школску науку нашега језика спадају прије свега изврстни „Облици српскога језика“ од Ђ. Даничића, затим „Облици књижевне хрваштине“ од В. Пацела, напокон моји „Примјери старохрватскога језика“ I. и II. дио, и I. дио словнице (фонетика старобугарска и хрватска). Бошковићева „Српска синтакса“ прекинута је другом свеском, а од С. Сретеновића изаће недавно у трећем издању: „Немијењајуће се ријечи и синтакса српског језика.“ Нека врста реторике и стилистике биће књига Вуићева: „Теорија прозе, осветљена примерима за ученике виших разреда у гимназијама кнеж. српске.“ Практичној сврси служе, мање се обазирући на знаност, латинске граматике: од Шпанића у Биограду, и од оца Краљевића за херцеговачку младеж, штампана у Риму. За француски језик има практична граматика, с француз. преведена од М. Ђ. Милићевића, затим „О изговарању франц. језика“ од А. Вулића, и „Новији разговори на српском, француском, немачком и талијанском језику“ од Ј. Миловановића. У нас је за женске школе списана, иначе доста слаба, књига од Драгојле Валдхерове, „Практични начин француског језика.“ Ваљане француске граматике неима наша литература јоштер, а требало би нам је већ с тога, што је у новије доба француски језик постао релативно облигатним и на хрватским гимназијама. Још се је већма чудити, што нити талјанске граматике неимамо; ну чуо сам, да је већ дуже времена у рукопису довршена граматика тал. језика за хрватске гимназије од А. Казали-а; кад ће изаћи, незнам. Њемачки језик као да и без граматике добро знамо, јер ни за њ није посљедњих година никаква граматика изашла, до ли у Биограду „Практично наставлење у немачком језику за српску младеж у првом гимн. разреду.“ Још ћу напоменути, да се у Загребу штампа пријевод чувене грчке граматике Г. Куртија, израђен од Фр. Петрачића. Био ма какав наук језика, запињаће

гдје неима ваљаних рјечника, који су прво и најпрече помагало. У нас неизаће у новије доба баш никакав речник, нити од латинскога нити од грчкога језика. Мени је само толико познато, да је хрв. влада прије неколико година ради нижих гимназија некојим учитељима повјерила, да израде по један латински и по један грчки рјечник; докле је тај посао успио, незнам.

Природним знаностима чини ми се да се већа брига посвећује на истоку нашега књиж. живота него ли на западу. Овдје имамо зоологију (животињарство), коју је по њем. књигама израдио Ј. Торбар, затим минералогију (рудословље) од Ж. Вукасовића — обадвије су ове књиге одређене за више школе, а физиологија (животословље) биља од Ж. Вукасовића намијењена је господарско-шумарскому училишту у Крижевцима. Ученому је свијету добро познато име дра. Панчића, који је природне знаности обогатио с неколико изврстних монографија. Од њега изаће недавно у Биограду „Зоологија," овеће дјело, које особито хвале; затим „Флора у околини београдској." За порабу нижих реалних школа штампана је у Загребу трошком земаљске владе хемија (лучба), коју је написао П. Жулић; исто је такву за порабу више женске школе израдио Милан Јовановић у Биограду. За физику незнам споменути ниједне књиге, што би у посљедње вријеме изашла, осим недавно у Биограду штампане „Физике за женскиње" од Ем. Јосимовића; у Загребу се такођер управо сада штампа један пријевод такве књиге с чешкога језика, намијењен средњим школама. Мање се чудимо, што математика, астрономија итд. нису у нашој литератури или никако заступане или тек с каквом школском књигом, као што су: „Алгебра" што је прије три године штампана у Биограду (пријевод Мочникове књиге њемачке, већ је одприје изашао и у хрв. пријеводу), и „Геометрија" која се управо у Загребу доштампава (такођер пријевод с њем. језика). Затим имаду од Ђ. Мишковића „Рачунски задатци за употребљење архитектике и алгебре;" напокон „Цртање слободном руком" од Ст. Тодоровића и „Наука о геометријском цртању" за реалке кнеж. српске од Д. Јовановића. Није само школама, већ и народу намјењена красна, разговијетно-популарним начином списана књига „Корист и гојење шума" од Б. Шулека, што је управо испод штампе изашла о трошку земаљске власти.

За текничке и војене науке неима у нас нигдје ни школа, ван у Биограду; према тому је и књижевност. Ради загреб. велике реалке преведена је с њем. језика Аренстајнова књига о макинама: „Стројословје" од Ј. Чачића. Војничким је наукама намијењен од врстнога Драгашевића посебни лист „Војин," који у мје-

сечним свезкама излази. Од њега има и посебна књига „Начела четованја“ с њем. преведена; затим од Младена Ненадовића: „Начела, мисли и изрази Наполеона I.“, „Ђенерала барона Жомина аналитички план великих ратних комбинација“ и „Еквитационе студије за кавалерију“.

Премда у Загребу већ одавна постоји бар једно крило велике школе, тако звана правословна академија, ипак неброји ју ридичка знаност скоро ни једне хрватске књиге, ако изузмете службене огласе земаљских закона и владиних наредаба; неби ли Бог дао, да се већ једном и у том заводу развије јачи живот знанствени. У Биограду изађоше последњих година ова јуридичка дјела: „Философија права“, од Јована Филиповића; „Основа казнителног права од Ортолана“, превео М. Радовановић, и од истога пријевод Јустинијанове институције. Од „Објашњења казнителног законика за књажество Србију“ што га пише Ђ. Ценић, изађоше сви седам свезака, а од „Објашњења трговачког законика“, што га написао др. Ст. Вељковић, издане су двије свезке. Најпосле у колико се правника тиче, спада још овамо „Судска медецина“, од дра А. Медовића. Из подлистка политичких новина (Србских новина) напосе је одштампано: „О укидању смртне казни“. Брошура политичких, које би хтјеле да уреде Аустрију или да ријеше источно питање, има такођер неколико у нашој књижевности; искуством је доказано, да нису до сада ништа оправиле. Поименце није их вриједно спомињати.

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Прво сêло у Новоме Саду.

На благовести у вече имасмо веома лепу, праву српску забаву. Срце нам се ширило у грудима од милине кад дођосмо у народну дворану, у станак друштва за радиност, па ту видесмо искупљених до преко три стотине душа — све сама поштена лица српска. Ту си могао најбоље видети, шта значи то демократија. Простак, занатлија, трговац и господин седе или стоје једно уз друго, разговарају се, казују што их тишти, што их весели — друже се. Дворана је добро осветљена. У зачељу је узвишено место, са којег се оре песме, одјекују гусле и разлежу говори. Ту је друштво за радиност приредило прво „село“ у Новоме Саду. Заиста лепа и корисна забава! Сви-

ма видиш на лицу одушевљење, сви мисле и говоре о једном, о општем интересу народном. Уз пријатне и веселе песме, мотриш ту озбиљним очима и на садашњост и будућност народну. Тако је то трајало до близу поноћи, а да би се боље видело, шта је задржало свет да остане дотле у дворани, навешћемо овде у кратко главније предмете, који су га забављали.

Сѣло је започео брат и начеоник друштву за радиност Стеван Павловић згодном беседом. Он је од прилике рекао: Друштву за радиност поглавити је посао, да у свему доброме обавешћује и поучава своје чланове, како ће напредовати у иметку своме и у општој просвети, а уједно како ће им се омилети дружевни живот. Свако не може све знати, а појединце сви знамо по нешто, чему можемо другога научити. Тако у заједници живећи и поучавајући се биће мо као једна породица. Ово друштво желећи и пре него се са свим утврди показати нешто од своје радње и као наговестити рад свој, који ће разавијати, наредило је ово данашње село. Село, или посед, поседак, бивало је од давнашњих времена у нашем народу. На село се скупљаху добри пријатељи, старо и младо, те једно другом причаху песме, догађаје и обичаје народне, те су тако боље познавали свој народ, и на старе своје угледајући се, трудише се, да оно, што старима недостајаше, накнаде, а што је добро у њих, то да и они приме. Али у наше време, особито по варошима, оставише овај леп обичај народни, те пригрлише туђинске обичаје. Ућоше у обичај тако звани балови, венчићи и друге туђинске забаве, којима не би било замерке, да често немају врло штетних последица. Ту је понајвише надметање у оделу, а тим се раскош подхрањује, бирање ласкавих речи, чиме се удворицама градимо, што је недостојно Србина. А кад што неумереношћу не само здравље нарушимо него и животом платимо. На балу је сама са убитачним умором скопчана забава, а на селу и забава и наука. Селу је дакле се свим безазлена и племенита цел. На њему ћемо и да се у тихом пријатељском разговору позабавимо и да се поучимо и ведри дома вратимо. И што је наш народ дојако још у простом развитку имао то ћемо ми још боље да развијемо и усавршимо. С тога се скупимо данас. А наша млада браћа постараше се, да коју лепу реч кажу осталој браћи и сестрама својима. Дај Боже, да буде између нас добре слоге и љубави, па да овај по наш цео народ знатан посао сретно и продужимо. Дај Боже, да оно семе добра, које се овде с најбољом вољом проспе, падне на добру земљу, и добар плод принесе, па да тако будемо врли чланови грађанству и достојни синови народу своме!

„Живео!“ заори се и: „Хвала ти, брате Србине, на твојој беседи“ зачуше се гласови по дворани.

По кратком одмору узе реч брат наш Илија Вучетић. Он је говорио о томе, како је удруживање једна од најлепших црта у животу нашега народа; напомињао је сабере код цркава и манастира, у којима се млого важније народно дело започело; говорио је о мобама прелу и селу у оним странама нашега народа, куда западњачка поквареност под именом цивилизације још продрла није. За тим је прешао на друштвено стање онога дела нашег народа, где је западњачка кужна надрицивилизација, на жалост, већ корена захватила, па тако ту скоро и нема удруживања, а ако га гдегод по нешто и има, то је све западњачким поквареним духом задануто, као што су „балови“, „кренцхени“ „соаре дансанти“ итд. Ти су зборови таки, куда само за то долазимо, да једно другом своју спољашност показујемо; ал' нама треба таких зборова, где ћемо једно другоме своју унутрашњост износити, где ћемо једно другом своје мисли, своје тежње и жеље да казујемо, једно другом да се тако приближимо, да будемо права браћа и сестре. Као такав покушај сматра говорник ово село, које жели, да што чешће држимо, да се ту не само тек забавимо и просто разговоримо, већ да једно другог поучавамо, да се договарамо о нашим народним и друштвеним потребама, да договорно радимо, па ћемо тако једно другог унапредити, а тиме ћемо и цело друштво, народ наш унапредити, и створити му лепу будућност!

„Живео, брате Србине!“ загрми, а друштво стаде премишљати и говорити о ономе, што је досад чуло. Дивно ти је било слушати, како уме и најпростији Србин разборито и паметно мислити о свему, па то и речима лепо казивати. Дајте му само прилике да се може изобразити у српском духу, па се онда ништа не старајте: ако се не истакне изнад других народа, ал' за цело не ће за њима ни заостати.

Жагор се утиша када члан и брат наш Корнел Јовановић стаде говорити, да је радиност газдовања у нашег народа на најнижем степену изображења, а овамо тежимо, да се с другим европским народима меримо. Други народи знају, да се само трудом може на двој земљи живети, па за то немају ни једног педља земље необрађеног, а у нас расте коров и по њивама, земља се не ради као што треба, а виногради су нам запарложени. Радиност занатлијска још је у горем стању и то за то, што сваки тежи, да буде адвокат, чиновник или трговац, а на занате се само они дају, који немају никаке главнице, па и ту се бирају само онаки занати, где се не морају засукивати рукави и тешки послови радити. За то готово и немамо других занатлија до папучара и чизмара, а главни су занати у туђим рукама. Заводимо дакле економске школе, оснивајмо недељне занатлијске школе, у којима ће наш народ на свом материном језику чути и видети, како му ваља газдовати и који су занати по њега најпробитачнији. Угледајмо

се у томе на Енглезе и Француже. Кад већ њихове слабости радо примамо, потражимо како су они дошли и до врлина, са којих су данас знатни, а то ће се све лако моћи постићи, ако се почнемо удруживати, па тако народ наш обавешћивати, поучавати и на бољи га пут извести. Омладина српска, потпомогнута од целог интелигентног народа српског, завргла се тим тешком послом, којег је и друштво за радиност себи за задатак узело, да народ спасе од опасности, којој на сусреу иде, да га поучава и да га на стазу лепше будућности поведе. Труди су превелики, али је награда сјајна: захвалност целог народа српског.

„Живео, чланe брате!“ разлегаше се и: „Добро рече, само да је и среће па да тако и буде!“

Мало било, а дуго не било, ал' устаде брат наш Лаза Костић и овако зборит' оде: Основа за српску „дивину комедију.“ За времена пропасти српскога царства на Косову живео је у Италији један човек именом Данте Алигијери. То је име познато целом образованом свету и нема у томе свету душе, која не би спомињала то име са зазором, с којим се клањамо спаситељима рода човечијег. Колики му је тај зазор, показао је тај свет лане, кад је славио талијански народ полутисућницу рођења и дантеова и свога. У истоме том образованом свету, у коме се толико слави неумрло име умрлог једног човека, не зна можда ни десети за име живот једног народа, народа српскога, а камо ли за пропаст негдашње славе му, а камо ли за узкрсење му, а камо ли за живо уздање његово у будућност своју! А шта учини онај човек, те се уздиже у таке висине, што се толики одабрани свет заноси гледајући га на њима? Написао је једну песму, што је до сада у томе правцу не достиже човечија душност, нити ће је икада достићи. „Divina comedia“ (божанска комедија) је чедо умља дантеова. У томе је песничком делу збиља толико духа, толико неисцрпиви извора вечности, да не би могли замерити душевној отмености свецкој, што, дивећи се једном човеку, баца цео народ један у пропаст заборава. Не би му могли замерити, кад не би баш у тога народа било једне душевне драгоцени, која се може успоредити ако не баш са васцелом дивином комедијом, а оно јамачно бар са заметком јој, са првом јој замисли. Ако је она драгоцен талијанска од најсјајнијег бисерја у круни просвете човечије, онда је ова српска драгоцен алем камен, ал' још не очишчен, не ижљебљен, не углађен, алем, што би само још требао да утоне у песничку душу, насићену подобним растопом, те да се кристализиција, која се зачела у души народа, развије до дивота баш саме дивине комедије. Ту драгоцен, браћо, — ви је познајете, ви је сами створисте, из душе своје, ако не ви, а оно иста та крв што тече у вашим жилама, крв народа црногорског, а наћи ћете је у ризници најдражег блага народног, наћи ћете је међу народним песмама. Српска вила спевала је дивину

комедију овако: „Огњана Марија у паклу.“ Ову народну песму, па и оно што је пред њом казао, изговорио је наш брат песник тако лепо, да је цело сѣло раздрагао. Један старији брат наш није могао срцу одолети, а да га у чело не пољуби и да му не рече: „Жив и здрав био, синовче! Баш ти хвала, што нам тако лепо каза!“

Готово на самом свршетку сѣла говорио је још брат наш Тоша Недељковић о раду, па је напоменуо, да ће нам се народни живот у толико развијати и утврђивати, у колико будемо свесно и озбиљно делали. Ако будемо вредни и на душевном и материјалном пољу, онда ћемо за цело напредовати и опстанак ће нам бити сигуран, јер ћемо се и душевно и материјално богатити. Жалио је, што се баш новосађани слабо одазваше оним мислима, које су овде изречене биле, како би могли напредовати. На место тога покушавана су овде нова зла, која би нас још већма подгризла. Наш је друштвени живот и онако трошан, треба му још само маскенбалова, треба да му и оно мало светлости покријемо „лорфама!“ Озбиљније треба да пазимо на себе и свој живот, ако желимо себи напретка. При свршетку поздравио је друштво радиности у Новоме Саду.

За време села певао је лик овдашње гимназијске омладине више лепих песама тако вешто и складно, да је морао сваку двапут отпевати, а један брат наш црногорац свирао је у гусле и певао више народних песама. Цело му сѣло рече: баш ти хвала, јуначе, што нас својом свирком и певањем тако лепо развесели.

И тако се сврши прво сѣло у Новоме Саду. Општа је жеља, да се сваких осам дана овако састајемо и овако лепо позабавимо. Треба ли већа доказа, да је сваки са села задовољан и весео кући отишао и по коју лепу успомену са собом понео?

Гласник.

---

* Расписану награду за песму „О битци код Виса“ досудила је „Матица далматинска“ црногорцу Сави Мартиновићу, који сада као ускок живи у Загребу. Кад помислимо, веле „Н. Н.“ да Сава Мартиновић, који је већ више лепих на свет изданих песама спевао, не уме ни писати ни читати, већ да мисли песничкога свога духа казује другоме у перо, онда не знамо, или да више честитамо и њему и народу, који таких људи у изобиљу рађа, или да још пожалимо ону судбину, која нам небројних таких природних дарова крије у тами и забораву.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СТЕПЕНИК ИЗ КОРМЧИЈЕ са славено-рускога језика превео и из Србуљах саставио Нићифор Дучић архимандрит. На Цетињу у књежевскоі печатньи 1866. На 8-ни, 96. стр. Стоји?

АЛЕКСАНДРА АНДРИЋА ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА. 2. часть. Приповедке. (Треће оделењ.) У Београду књигопечатньомъ А. Андрића 1866. На 8-ни, 163. стр. Стоји?

УСТАНАК СРБСКИ ОД 1806-1810 ГОДИНЕ. II. У Новом Саду, епископска књигопечатня 1866. На 8-ни, 127-227. стр. Стоји?

ПЕШАЧКА ПРАВИЛА. Часть I. Одиначно, врстачно и водно ученѣ. У Београду, државна књигопечатня 1866. На 16-ни, 3. л. 232. стр. Стоји?

ПЕШАЧКА ПРАВИЛА. Часть II. Четно и баталионо ученѣ. У Београду, државна књигопечатня 1866. На 16-ни, 2. л. 158. стр. Стоји?

ПРАВИЛА ЗА ДЕЛОВОДСТВО ВОЄНИ ВЛАСТИ. У Београду у државноі штампаріи 1866. На 16-ни, 1. л. 95. страна са 27 образаца. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге.

У.

САДРЖАЈ.

Српски језик. — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера. (Свршетак.) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. (Продужење.) — Подлистак: Прво село у Новоме Саду. — Гласник. — Библиографија.

Опомињемо наше поштоване читаоце, да је ово последњи број од прве четврти, па за то учтиво позивамо од њих све оне, који су само на прву четврт претплатили, да што пре понове претплату. Исто тако опомињемо и дужнике наше, да се пожуре, па да плате чиме нам дугују.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 10. У НОВОМЕ САДУ 10. АПРИЛА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 ф р , на по год. 2 ф р., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

НАШЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Чувени немачки естетик Мавро Каријер написао је у повременом спису: „Internationale Revue“ веома важан чланак под насловом: „Митолођија и народно песништво у Словена.“ Ми ћемо за сада нашим читаоцима из тог чланка саопштити све оно, што та учена глава пише о нашем језику и нашим народним песмама. Каријер у том свом чланку наводи, да је јужно сунце и лепа земља учинила, те се тако дивно развио језик и народно песништво у Србаља. За српски се језик каже, да је то међу словенскима, што талијански међу романскима. Истина је цела, да српски језик не изостаје ни за једним словенским, што се тиче бујности, силе и јасности, а превазилази све у благогласности и умиљатости. После тога прелази на наше народне песме и о њима ово вели: Међу свима словенским племенима Срби највише ваљају за светку повесницу вештине. У њих се још за рана развило епско народно песништво, па се од најстаријих те све до најновијих времена лепо одржало. У том песништву има таких песама, које су једнако важне и по естетици и по повесници. Срби су населили брда и долине између црнога и јадранскога мора, негдашње земље грчкога царства, па их за то ваља да и промахује дух старих Јелина, а овамо су још задржали и своје обичаје, док су Русе покорили Монголи, а Пољској и Ческој нанесе грдна квара западњачка просвета. Да, Стеван Душан силни на новцима, које је дао ковати, држи у руци свет и крст, и назива се римским царем. Истина, да је бој на Косову крај учинио српском господарству, али не и народном животу, којем је основа била општина и задруга. Породичне свезе шире се побратимством и по-

сестримством. Момци и девојке љубе се кроз венце на прадедовским гробовима, мењају их и постају једно другом брат и сестра по Богу. Село бира свога старешину. За свако време у години имају и сада још символске облике. И сада се слави зими дан смрти а занављање живота у пролеће о цветима. И сада се баца цвеће у воду, у којој се купа, и у љубавним песмама спомиње се и сад незнабожачки бог љубави Љељо. И сада се скаче преко ватре о Ивану дне, а громовник Илија држи се, да је бог од времена. У свакој су кући старинске гусле уз које се песме певају и казују. Особито слепци чувају и шире по свету то старо благо од песама. Где се год мушки састају забављају се с песмом. Ко што зна, то и пева. Песма зачињава посао и пастирчету и ратару и домаћици. Песмом се казује и радост и туга. Песма прати Србина од колевке до гроба и у њој се огледа цео живот му. Песма ниче у народу, иде од уста до уста и тако остане сачувана и за потоњи нараштај. Сам народ дотерује по своме уму полако песме као и језик свој. „Србима је живот њихово песништво“, каже Талви. И саму повесницу схваћају песнички, па је као таку и песници преносе у народну свест. Све што се у Србаља збива, то се и спевава. Српски војници при отимању Доњауверта године **1744** спевали су о тој битци целу песму од **230** и нешто више стихова, што у оно доба не би у стању био учинити ни један немачки народни песник. Да грдне разлике између те племените песме и сухопарних извештаја царске војске по новинама о тој битци. Па ево и за наших дана видимо, како јуначки Стојан Чупић слушо слепца где му спевава дела, па ће да га одмах и поправи, и то у стиховима, ако му се учини, да песма не казује све онако, као што се доиста збило.

Сами Срби деле песме своје у женске и јуначке. Прве говоре о кућевном животу и срећи, краће су, па и стихови су лаки и помешани с дактилима. Те су песме већином нежне, веселе и ведре, ма да се у њима кад и кад казују и јади девојачког срца. То се збива, кад млада девојка мора да пође за стара војна или кад се раставља мило и драго. По каткад долазе и свађе младе неве са свекрвом или јетрвицама. На прелу или на бунару, у пољу или о свецима задиркују једно друго момци и девојке час сетно и досетно (sinnig und innig) час несташно и безочно тако, да падне по гдекоји пут и мало крупнија шала, или се каже и по која пуста жеља. Осећаји траже и ту слику у природи. Тако момак сравњује девојку с неузбраним цветом, којег би хтео узабрати и пољубити. Девојка му вољно нуди образ, али да је не угризе, јер ће мати да примети. Или момак пева драгој:

Створ' се, душо, у градини ружом,
Ја ћу с' створит' у бела лептира,
Па ћу пасти на румену ружу;
Рећи ћеду изокола људи,
Да ја гризем у градини ружу,
А ја љубим потајно девојку.

Ђул се круни, те буди девојку, која је под њиме заспала, а она њему:

А мој ђуле, не круни се на ме,
Није мени до штано је теби,
Већ је мени до моје невоље:
Млад ме проси, за стара ме дају!
Стар је војно трула јаворина,
Вјетар дува, јаворину љуља,
Киша иде, јаворина труне;
Млад је војно ружа напупила,
Вјетар дува, ружа се развија,
А од кише бива веселија,
Сунце сија, она руменија!

Девојка хоће ратара, у којега су истина црне руке, ал' бела погача. Она воли с драгим по гори ходати, глог зобати, с листа воду пити, а студен камен под главу метати, него с недрагим по двору шетати, шећер јести, у свили спавати. Потајни је пољубац видела ливада па је рекла стаду, стадо је рекло пастиру, пастир је рекао путнику, а путник матери, — исто тако као у новогрчкој песми, у којој звезда пада с неба па казује што је видела мору, море веслу, весло рибару, а рибар пева о томе својој драгој, те се сада разлежу улице од песме о тајној срећи.

Кратке као каке романце песмице из овог кола баве се тек око појединих призора. Оне су тек малене слике каког особитог положаја па остављају ономе, који их слуша, да испуни по својој вољи све оно, што напред и све оно што после долази. Веома згодно каже Талви: „Ако у начину, којим се те песме казују, и нема драматичног живота као у немачким баладама, ал' имају строго обележеног облика и често таке савршености као у најбољим испупченим сликама старих Грка. У тим песмама, као и у грчким, ретко се кад описују дивље страсти и замршена радња, него понајвише и поглавито мирни призори од кућевне среће и жалости! За доказ те дражесне пластике нека иде ова песмица, коју је Гете од свију најрадије имао:

Вјетар ружу уз поље носаше,
На Јовов је шатор наносаше,
Гдјено Јово са Маријом беше:
Јово пише, а Марија везе;
Неста Јову мрка мурећепа
А Марији злата жеженога.
Онда Јово Мари говораше:
„Ој Марија, драга душо моја!
Јели теби мила моја душа?
Јел' ти тврда моја десна рука!"
Мара њему тихо одговара:
„Вјеруј, Јово, и срце и душо!
Дражи ми је, драги, твоја душа,
Него моја сва четири брата;
Мекша ми је твоја десна рука,
Нег' четири најмекша јастука!"

Запад је први пут сазнао за српске народне песме пре једно сто година кад је талијанац Форлис свој путопис издао и у њему неколико од тих песама на француски језик превео. За тим је превео Гете тек онако назорице „Асан-агиницу" али тако дивно према духу оригинала, да су се после сви у њега угледали. После је и Хердер по гдешто преводио. Прву збирку српских народних песама издао је Вук Стефановић Караџић. Слава му је, што је те песме онако верно побележио, као што их је у народу чуо. На немачки их је језик најлепше превела Талви (госпођица Т. А. Л. плем. Јакоб) а после Капер. Кад су те песме на свет изашле рече Јаков Грим ове знамените речи: „Од песама омирових па све до данас неје ништа изашло у Европи, што би нам као ове српске народне песме могло тако јасно казати како је постао еп и шта му је суштина. Ми видимо како се све спевава, што се до најновијих времена догађало, а овамо не знамо где је тај, што то спевава. Глас и начин новијих песама добија као неку светињу од старијих из митичног доба. Али за то је опет све свеже остало и у најстаријима или се непрекидно подмлађивало. У тим је песмама и језик и начин певања племенит. Епски придеви и читави редови понављају се, ал' за то једва да има које песме, која не би нешто новога, па по томе и особитога, у себи имала. Вук је стекао себи славу, која не пролази, што их на свет издаде." Нама се особито допада, што је у њима све право епски, што се све јасно описује, што се све непрекидно и мирно приповеда. То их разликује од песама семитских Арапа, који маре за одскочни лирски начин, а ближе их доводи старим јелинским

песмама. Многе се песме врзу око једне средине, као што је Косово поље, или око општег каког јунака, као што је Краљевић Марко. Неке опет описују какав догађај, као што је песма „Женидба Максима Црнојевића,“ која је тако велика као која песма из Илијаде и у којој се односаји Србије према Мљетцкама као и према Турцима песнички изводе. Многе таке краће песме стоје у средини између немачке пучке баладе и талијанске приповетке у прози а о каком занимљивом догађају.

(Свршиће се.)

БЕРБАНСКА НОЋ.

Месец се небом шеће...
А зрак му лако слеће
На „срце“ села мог;
Ту коло лако шири,
Ту жељу опћу мири
Гајдашев јасни рог!...

Девојке миле, младе,
Чедашца пуна наде,
Ту бајни вију сплет; —
А момци лоши несу
Већ коло громко тресу
Па мисле: њин је свет!...

И шебој и шимшири
За нови, за шеширн,
Чуде се игри тој;
А руже чисто стрепе
На груд'ма цуре лепе,
У срећи жељеној...

Гле, свирца како јури,
Гле, коло како жури...
Па чисто игра сам;
Гле, момке де се смеше,
Гле цуре, — лаке сеще,
Де крију ока плам.

„Де реци коју, брато!“
„Ев' ома, суво злато!
Ох, оћу рећи, да!“...
И ено — де подвикну,
А свирац уз то цикну —
— Та подвик нек' се зна!...

Што теже јаре хуче,
То чешће момчић суче
Свој лепи, црни брк;
Што чешће ситно свирне,
То жешће ногом дирне
У нови, јасни жврк.

Месец се небом шеће...
А зрак му лако слеће
На „срце“ села мог;
Ту коло лако шири,
Ту жељу сродну мири
Гајдашев јасни рог!...

Сад тамбур ситна гласа,
Ил' врула ива паса
Лелујне гласак свој...
А отац, мати, гледе,
Ох, деца кол'ко вреде
У игри слављеној!...

Па де је песма красна,
Што цура витостасна
Са драгим пева, хој!
Па де су тол'ко сласти
Што немож' ни изкасти
Мој китњаст, лаки пој!...

Ох! Овде груд што нема
Да л' тамо и сад сирема
За мене, вес'о крај?
Та сад ћу тек да знадем,
И среће да имадем:
Кад имам 'наки рај!...

У Пожуну, из „Слободе." Ј. Грчић-Миленко.

МОЈ АЛБУМ.

Лепа си ти, ох Јелко!

Не знам шта те више дичи: да л' црне очи твоје, у којима ти се огледа лепа душа, или добро срце твоје. Волим те, Јелко! Ти се срећа, ти нада, ти све моје на свету! Нека ми буду сведоци оне сјајне звезде тамо на небу и ова тишина ноћна, да те волим и да ћу те волети непрекидно, на веки....

— Није слободно!

Ко то рече, да није слободно волети Јелку? Да видим ко ће ми то забранити! Јелка је живот мој!

— Није слободно!

Ху... ала је то зима у овом мом вајату. Ладан ветар дува од некуда, па ми дркће и тело и душа... Зима ми је! Од тих ће речи да замрзне у мени и мисао и молитва и уздисаји и љубав. Не, борићу се са светом, са духовима, па нек ми узму и живот, ако кадгод престанем Јелку волети... Волим те, Јелко, ...ма се и само небо нада мном провалило!...

— Није слободно!

— Познајем те гонитељу, познајем ти глас!... Ху, ала је то зима!

Не могох више речи изустити: крв ми се смрзе у жилама, цело ми тело изнеможе.

Погледах око себе и нађох се у пространој дворани. На одмарачи од црвене кадифе видех свој албум.

На сред дворане беше зеленом чојом застрт сто, а на њему крст између две свеће, лист беле хартије, перо и мастило.

Долазило ми је као да је то све с неба пало доле, као да сам окован, па као да кроз решетку од своје тамнице гледам, шта се то збива на моје очи.

Дођоше слуге, понамешташе столице око стола, поклонише се дубоко пред мојим албумом и одоше.

Од дворане постаде на једанпут судница.

Сад се опет зачуше неки уздисаји, шуштање хаљина и неко јецање, а као да је све то из мог албума излазило.

Језа ме стаде пролазити.

За мало било а албум се расклопи и са првог листа подиже се лепа женска слика у плавој хаљини и гледаше зачуђено око себе.

Бледа је била, на трепавицама јој трепетале су до две сузе, у црној коси имала је белу камелију а у руци лепезу од лабудовог перја.

— Боже! — рекох сам у себи — та то је — Јелка... душа моја!

Јелка погледа око себе па кад виде где је, паде онесвешћена у наслоњачу.

— Јао и помагај! — хтедох повикати, али не могох уста отворити.

За мало опет се отвори албум и из њега изађе у ружичастом оделу Сока. Погледа поругљиво на Јелку, која је још једнако у несвестици лежала, па оде пред огледало, да мало у ред дотера косу своју.

Чело ми пробије ладан зној.

Албум се на ново расклопи, и из њега се помоли Мила у оделу љубичасто боје, са три струка љубичице у коси и са писмом у руци а с осмејом на лицу.

За њом изађе Тина, Белка, Милка, све моје старе познанице, а исто тако као и некада, и сви гледаше презорно и поругљиво на јадну Јелку...

Немо се поздравише и поседаше на столице. Само Сока не седе него напрћеним уснама погледа по дружини и заузе председничку столицу.

Дрктао сам као прут.

— Сока да ми буде судија! Та то је страшно!

— Сестре, — поче Сока — пре свега морамо на чисто бити за што смо се састале.

Ту застаде мало и ја сам грозничавим немиром слушао сваку речицу.

— Сестре, — продужи Сока — грдна је срамота нанесена нашем женском достојанству. Свака од нас била је већ тако сретна, да је дичила први лист овога албума... Сестре, није мала ствар у албуму на првом листу бити! Мислим, да то не морам даље разјашњивати. Одмах падамо свакоме у очи и нема тога,

који код првог листа мало дуже не застане, па тако нас и у памети својој мало дуже позадржи. Сестре! још једном кажем: није мала ствар у албуму на првом месту бити . . . Ми смо све редом ту почаст доживеле, па нам је у толико теже морало пасти, кад смо с нашег места помакнуте биле, да гдегод у закутак дођемо . . . Држим, да ми не треба више говорити о овом предмету, кад нас и тако та увреда љуто боли и сви редом осуђујемо ону сестру, која нам је сада место заузела и не заслужујући га.

При тим речима погледа зажареним лицем Јелку, која се тек горко смешила.

— Тако је, да! — рекоше јој друге.

Сока продужи:

— Ето, и ви саме велите: „Тако је, да", и ја само оно казујем што и саме осећате и желите. Предмет је нашем већању дакле, да сурвамо нашу противницу, која сада прво место у албуму заузима и да се грдно осветимо ономе, чији је албум, за нанесену нам неправду.

Све редом замахаше главама у знак да им је погодила жељу.

— Мој је предлог дакле, да се доведе овамо пред нас госа од тога албума у оковима, и да свака каже своју тужбу против њега, да би могле донети праведну пресуду.

Тек што изрече ове речи, дођоше слуге по мене, оковаше ми руке и ноге, и неким мрачним ходником доведоше ме у судницу.

Цело ми тело дркташе. Крв ми удари у главу када чух поругљиви смеј, који ме поздрави при уласку, и то са оних усана, са којих је некада за мене мед текао.

Све би то још којекако било, поднео би и срамоту, лако би претрпео и све муке овога живота, радо би се растао и са животом, само да ту не беше Јелке, да она неје чула како ми се ругају, и да ми неје видела стида на образу.

Или да сам бар једну речицу могао рећи у своју обрану! Све бадава, осуђен сам био на ћутање.

Стојао сам као какав очајник пред својим гонитељима. Срце и душу ми кидала је боља, а очи сам упрьо у земљу.

— Дед' нек каже тужбу своју сестра наша Мила — рече Сока.

Мила устаде и поче овако говорити:

I.

Још сам дете била.

Тешко ми је падало по цео дан седети па све једнако шити. Дуго ми је време бивало и кад сам плела, и ма да силом хтедох

бити велика девојка, пустивши косу и натеравши матер да ми допусти дугачке хаљине носити, опет сам се радо сиграла са лутком и нехотице сам се увек одавала, да сам још дете.

Родитељи ми беху имућни људи а кућа наша једна од најлепших у целој варошици.

Ми смо при земљи седели. Ту је и мој вајат био с прозорима на улицу. Обично сам уз прозор седела и радила, а цвеће на њему сакривало ме је, те сам слободно могла на улицу гледати, а да ме нико не спази.

Варошица је наша мала била и тако неје никако чудо, што сам готово сваког већ по ходу познала.

Једно после подне стадоше пред мој прозор два дечака, којих донде нигда не видех у нашој улици.

Један беше црномањаст, затубастим носом и разрок; а други плав, лице му питомо, а живе плаве очи пуне сањарије. У свему су се јако разликовали, па и у самом оделу: плави беше лепо обучен, а црномањасти као кака небрига.

Ја сам их иза својих цвећова гледала и никако ми неје ишло у главу да то двоје могу другови бити. Да сам ја на место плавога била, не би се ни у разговор упуштала са тим црномањастим, разроким. Друкчије би другове знала ја себи избрати!

Наравно, да сам ја то тако тек у себи мислила, а не би се усудила рећи то и својој матери, која је веома строга била.

Као да су та два дечака ђаци били. Под пазухом носили су књиге.

— Погледај само, Милане, — рече разроки плавом — како је лепа та ружа на прозору, — па покаже на мој прозор, од којег се уплашено повукох.

На те речи плави порумени до ушију, а и ја, не знам ни сама зашто.

Од свега тога имала сам ту корист, да дознадох име плавом момчету.

Они одоше, а ја плашљиво погледам за њима. Разроки се церекао једнако, а плави се осврне, и ја на ново поруменим. У то ми баш уђе мати у собу и запита ме, што сам тако румена у лицу. Ја се потужим на врућину, ал' она оде до прозора и погледа на улицу. Срећа, што су она двојица већ замакла била за рогаљ.

Зарекла сам се, да не ћу више тако лако црвенети, или да не ћу кроз прозор гледати.

Ал' све бадава кад не могох одржати, што сам наумила.

Неколико пута пошло ми је за руком, да не погледам кроз прозор када сам чула њихове корачаје, ал' на послетку савлада ме радозналост.

На моје велико чудо приметим, да је оно зрикаво, црномањасто момче чистије одевено и да му је коса лепо зглађена, али да се још једнако онако лудо церека, и тако остадох при томе, да је Милан умиљатије момче.

Долазио ми је сахат за свираше на гласовиру. Сањиво и невољно свирах, помишљајући на сретно детинско доба када дете не познаје још своје мучитеље: гласовир и француски језик. Када сврших свираше, чујем где неко тапше на улици.

Одмах скочим са столице, похитам прозору и погледам кроз цвеће на улицу.

Разроко је момче баш тада отрчало на рогаљ и тако се лудо церекало, да ми је дошла воља, да га мало прочупам.

Без воље седох за клавир и стадох премишљати: можда ми се то момче тим тапшањем руга што тако рђаво свирам.

Сигурно да ми се руга, та на што би се иначе тако церекао.

Тврдо наумих, да се од данас тако попаштим, да ми се нико више не узможе ругати свирци.

Што сам наумила, то сам и извршила. По читав би дан свирала, и за две недеље дана тако сам напредовала, да ми се и сам учитељ дивио.

Сада може слободно доћи онај разроки: не ће ми се моћи више ругати.

Мати ми рече, да ће ме дати фотографисати, што се тако добро владам.

Ох, како ме је сретном учинило то обећање. Неколико дана све сам о томе премишљала, како да се обучем, како да се очешљам, како ли да станем.

Дође и тај знатни дан. Фотограф ми ухвати слику и рече да ће за који дан све зготовити.

Преварих се у нади. По тим сликама не могох себе познати, ма да ми је мати једнако набијала уши, да су те слике веома добре и да са свим наличе на мене.

Једне недеље била сам с матером у цркви. Хтедох се из зборника Богу помолити, али сам тако расејана била, да не могох ни једне молитве очитати. Уста су ми ишла, ал' мисли ми тумараше и кад се тргох, приметим, да нисам мислила о Богу, већ о Милану.

Полазећи кући прођемо поред стана фотографовог и у излогу приметим и своју слику.

Једила сам се како ме је смео без мога знања у излог метнути. На бар да ми је слика добра!

Други дан пред вече седела сам код прозора. На пољу се сутон хватао, а у души ми је мрак био . . . Сетна, невесела сам била, ма да и сама не знах за што. Нешто ме је болело, ал' и сама не знадох што. Желела сам себи крила, па да полетим некуд у даљину, где би се могла сита наплакати, а да ме нико не види. Да сретан ли ти је сваки, који може по вољи сузе пролевати, а не мора одговарати за што то чини!

Из тих сањарија трже ме бат.

Милан је долазио. Живе, плаве очи његове већ из далека тражише ми прозор. Хтедох се сакрити, али ме задржа нека невидљива сила.

Када према мени дође, извади из џепа свога неку фотографију и притиште је на срце своје.

Одмах познадох, да је то моја слика.

Дуго сам размишљала како је могао доћи до моје слике. Несам ни помишљала на то, да је могао за неколико новчића купити ту слику од самога фотографа.

— Слика ће ми сигурно добра бити — мишљах у себи. Та не би ме Милан уза се носио, да не ваљам.

Једно јутро, када подигох заторе са прозора, нађем киту цвећа међ цреповима.

Са свим је увела била. Дуго сам размишљала хоћу ли је бацити кроз прозор.

— Али ако је то он метнуо у прозор.

И одмах ми се учини, да је кита цвећа лепша; метнем је у чашу воде, после је осуших и тако дође као кака амајлија међу листове од зборника.

Неколико дана после тога онај зрикави млого ми је нешто обилазио прозор. На лицу сам му видела, да хоће да учини нешто.

Други дан у јутру на том истом месту нађох опет лепу киту цвећа.

— То је сигурно онај зрикави метнуо у прозор, — помислим у себи, па хитац шњоме на сред улице.

Мало за тим дође Милан и стаде гледати на мој прозор као да нешто тражи.

— Боже, ако је то његово цвеће било што сам у блато бацила!

Погледи плавог момчета одоше са прозора на улицу, и ту спази своју киту цвећа у сред блата, раскидану.

Још један тужан поглед баци на мој прозор, за тим обори главу и оде. Никад га више не видех у нашој улици.

(Продужиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Продужење.)

II.

Философску науку заступа само једно, али вриједно дјело; то је од дра Матића израђена „Историја филозофије“ по изврстној Швеглеровој књизи, у два дијела.

Богословна је знаност у католика латинска; у народном језику заступа ју тек „Католички лист“, што у Загребу излази, сваке недјеље по једанпут. Уз то ми је овдје напоменути, да је Фр. Шиц превео с ческога у три књиге „Проповједи од Јирсика.“ Таков је „Православни проповедник“ од митрополита српског Михаила, штампан у Биограду. Још изађе у Биограду „Православна пастирска богословија“, и „Упутство за читање св. писма“ од Никанора. У Новом Саду штампано је од Вукићевића дјело о уређењу православне цркве у Аустрији: „Мисли о начину итд.“, а у Задру изађе пријевод с рускога од А. Чурлића „Критически претрес вопроса о монашеству епископа.“

Ево вам плодова хрватско-србске радње научне од две-три последње године, који стоји што у ближој што у даљој свези с потребама школским. Није тога доиста много, али је опет неки темељ, и то такви темељ, на којем се може поуздано грађа наставити. Нека се само једном потпуно намире потребе школске — а тому се хоће још некоја година марљиве радње — па ће се моћи и на шире кругове обћинства осврнати, којима већ сада изван школе недостаје ваљаних научних књига. Смијемо се пак тому надати, почем је сва прилика, да ће нам народну књижевност од године до године јаче подупирати не само земаљске власти, које за цијело увиђају пријеку потребу народне просвјете, него и наукама посвећени заводи, као што су: Матице, учена друштва, академије и велике школе; а на посљедак није нам ваљда за увек суђено да останемо онакви какви смо. Колико ће, на примјер, већ сама школска литература ојачати, када се успостави прирођено право народнога језика у Далмацији, када се избаци из крајине господство њемштине, када се умножи број школа по Србији и када се — — раја ослободи јарма турскога.

Научни дјела, што нису управо за школу одређена, нарочито самосталних знанствених радња, има врло мало, и ово су за сада тек из неких домаћих знаности, кано што је домаћа

хисторија, затим прикупљање и издавање језичних и књижевних старина. Овдје су понајприје спомена вриједна лијепа дјела нашега Ђуре Даничића, о којима је „Књижевник“ у свако доба потанко извјешће доносио. И збиља којој књижевности неби на славу служио онакви рјечник, као што је Даничићев „из књижевних старина српских“. Затим угледаше свијет његовим трудом још важне старине: „Никољско јеванђеље“, „Живот св. Симеона и Саве од Доментијана“, и „Животи краљева и архиепископа од Данила“. С овим трудом Даничићевим ваља поредити многоцјени глаголски споменик „Асеманов евангелистар“, издан од дра Рачкога с опширним уводом, у којем сам издаватељ тумачи нарав и старину текста с хисторичко-палеографске стране, а моја расправа огледа његову филологичко-критичку страну. Многи други споменици нашега језика чекају бољих времена, док их когод изнесе на свијет. Полагано напредује красно дјело Ј. Берчића „Одломци св. писма“, скупљени и у ред справљени из разних, штампаних и нештампаних, глагољских књига; до сада изађоше три дијела. Ристићеви „Дечански споменици“ неодговорише очекивању; моји „Примјери старохрв. језика“, доносе само неколико одломака од нових, до сада непознатих, глаголских старина. У хисторији напомињем српски пријевод класичнога дјела Ранкова: „Историја српске револуције“ од Ст. Новаковића и Бартенстајново хисторијско дјело о „Илирима“ (Србима), у српском пријеводу *од А.* Сандића; затим „Устанак српски од год. 1806—1810“, то су писма, преведена с рускога, која се тичу српскога устанка. Недавно изађе такођер на српском језику Монтескијево дјело: „Расматрања о узроцима величине Римљана“, преведено од М. Ђ. Милићевића. Ако су ово и пријеводи, али су пријеводи дјела класичних, дјела нашој литератури потребитих (особито она прва два); али нити је пријевод нити оригинал, већ нешто изкварена средњега „Опис Босне“ од Т. Ковачевића. Критичкој хисторији нашега народа полаже сигуран темељ др. Фр. Рачки оним циклом расправа, које су из „Књижевника“ напосе одштампане под насловом „Оцјена старијих извора.“ Више у наслову, него ли и у изведењу наличе Рачкову дјелу чланци, штампани у „Српском Летопису“, под насловом: „Критичка покушења у периоду од првих седам векова српске историје“ од К. Николајевића. Светковина године 1866. слављена на успомену хрватскога бана Зриньскога, обогати нашу хисторијску књижевност лијепим дјелом од проф. М. Месића, који написа по домаћим и страним изворима обширан и критичан „Живот Николе Зриньскога.“ Читатељима

„Књижевника“ позната је хисторијска монографија од истога писца, која ће се наставити. Још ме ми је споменути хисторијскога садржаја књигу од П. Срећковића, под насловом „Синан-паша“, од које се више надасмо, него ли што у њој нађосмо. Незнам јесу ли права хисторија оне „Цртице из кримскога рата“ што их с рускога превео Св. Здравковић.

Најпослије посвећени су домаћим наукама некоји наши часописи, именито: „Гласник“, орган ученога друштва биоградскога; „Српски Летопис“ који излази трошком Матице српске у Новом Саду; затим наш „Књижевник“ и „Аркив“. О „Гласнику“ изрече „Књижевник“ суд свој већ прије неколико година; по новом реду изађоше до сада 2. свезке, трећа је на путу. У другој свезци, која је боља од прве, има једна хисторијска монотрафија од дра Крстића „Бој под Београдом, г. 1456“, а оно друго су чланци, којима је задатак хвале вриједан, да се што боље упознају сви дијелови домовине, понајприје кнежевине српске; између њих заслужује прво место врло подпуна и по критичким начелима састављена топографија од А. В. Богића: „Опис врачарског среза,“ затим има ондје још: „О рекама у Србији“ и „Грађа за топографију округа књажевачког.“ Изван „Гласника“ ал о трошку истога друштва штампана је прије неколико година „Преписка о унији“ од Краљевића Бенедикта, далматинског епископа.

„Српски летопис“, још иза године 1850. у Пешти-Будиму, бијаше налик на дрво, усађено у земљу, у којој плодови његови немогу дозријевати. Он би доносио обично којекакво полузрело или још зелено воће. Најбољи му бијаху пријеводи у колико би, разумије се, добар оригинал одабран за пријевод; најмање пак пристајаше у летопис — покуси пјеснички. Међутим дође вријеме те се испуни обћенита жеља угарских Србаља, а Матица српска пресели се у Нови Сад. Неможе се порећи, да се је од оно доба како сва радња српске матице, онако и „Летопис“ помладио. У Новом Саду изађоше до сада двије књиге (109 и 110.) „Летописа“, једна за годину 1864. и једна за г. 1865., те се у њима види лијеп напредак. Између осталога садржаја пуно је вриједна расправа Натошевићева; осим тога знаменитији су чланци: „О сродству као препони брака по црквеном праву православне цркве“ од Вукићевића, и животопис Корнелија Станковића, написан од Федора Демелића.

О „Књижевнику“ праведно је да изреку други суд свој; да већ га и изрекоше тако, да се по ономе наш часопис неима стидјети ниједнога свога књижевнога друга. Наше је настојање обилно

награђено, ако нам се призна, да смо у корист науке радили онолико, колико могосмо, а свагда да смо имали пред очима, као непомичан циљ наше радње, књижевну слогу и зајединство између Хрвата и Срба.

„Архив за повјестницу југославенску“ уређиван од Ивана Кукуљевића Сакцинскога, дошао је до осме књиге; има у њему много повјестнога градива, које ће данас сутра лијепо освијетлити тамнило наше прошлости. Ако је архиву још и на даље живот суђен, желили бисмо, да што чешће угледа бијели свијет.

Уз ове, управо самој науци посвећене листове, нису нити наши забавни часописи науку сасвим изкључили. Тако и ваља; забава нека је поучна: а поука забавна. Забаван лист нека неодбија својих читатеља а особито читатељица сухопарним научањем, али нека их нити неразблажује пустим шалама и јефтиним досјеткама. Овога се истинитога начела држе врстно уређивани српски листови: Вила, Даница (новосадска) и Матица; у нас на западу више су му вјерни били „Гласоноша“ (док је излазио, особито у почетку) и „Даница илирска“, мање „Славонац“ и „Наше горе лист.“ За доказ ево неколико важнијих чланака из новосадске „Данице“ из последње три године: „Нешто о митологији Грка и Римљана“ од проф. Оборкнежића; „О Бугарима“ по Каницу; Извори Нила; „Народи у европској Турској“ по Контаберу; „Вук Стеф. Караџић“ с рускога (од Ј. Срезњевскога) превео А. Сандић; „Студије из народне економије.“ У „Матици“ наћи ћете као прилог „к српској емиграцији“ чланак: „Ускоци“ приповиједан од Ч. Мијатовића по тал. дјелу Минућијеву и Сарпијеву, затим „Белешке времену Стев. Немање“ од истога; и више слика из природописа. У „Вили“ од прошле и ове године спомена су вриједни сви чланци: „Писма о старој српској трговини“ од Ч. Мијатовића; „Људске расе“ с француз. превео Ђ. Милићевић; „Порота по Гастону де Буржу“ од истога; „Дубровник и Далмација“ из Пипинове литерарне хисторије превео М. Ђурић; „Похода у престолници црногорској“ од В. Дентона (преведено с енгл.), „Историја системе туторства“ по Беклу приповиједао П. Срећковић; „Јужне словенске земље у Аустрији и европској Турској“ (преведено с енгл.); „Нешто о правништву у обће, на посе о римском“, од Г. Гершића.

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

J. Белингера упутство у географију за ниже гимназије и ниже реалке, у два течаја посрбио Александар Гавриловић професор на срб. вел. гимназији у Н. Саду. Трошком Игнята Фукса.

Ја несам наумио овде писати критике на белингерову географију. То су већ учени људи пресудили, да је ова књижица за школу врло удесно написана. О том ми дакле не треба говорити. Овде је мени само једина та намера, да кажем, како је ова књига на српски преведена т. ј. да ли одговара српски превод немачком оригиналу и да ли је к тому још српски превод у духу српском изведен. Кад помислимо како је тешко преводити књигу ма била она ненаучног садржаја, ако хоћемо, да верно одговара оригиналу и опет да је право српски написана, а камо ли научну, књигу као што је географија, где толики изрази долазе, које ваља определити ваљано; онда морамо искрено рећи, да је г. А. Гавриловић врло вешто свој посао израдио. Ми се радујемо, не само што смо добили ваљан превод белингерове географије него што је тиме и ђацима нашима олакшано што имају географију пред собом на свом матерњем језику.

Ми смо на нашој карловачкој гимназији примили превод г. Гавриловића и по њему ја ове године предајем.

Предавајући својим ученицима ову науку и пратећи са својим ученицима лист по лист од ове књиге, нашао сам да неће бити згорег, ако кажем само две три речице о преводу ове књиге. Г. Гавриловић врло је добро учинио, што изразе није преводио него је уопште тражио како се у народу говоре. Тако н. п. Ebbe und Fluth казао је плима и осјека. Овако се говоре ови изрази онде, где се овако што и збива, а то је у Далмацији. После је г. Гавриловић врло добро учинио, што је имена градова, река, планина и брда назначио по својим правим именима, а поред њих додао и имена понемчена те тако ђак учи и једно и друго н. пр. Пожун (Presburg), Суботица (M. Theresiopel), Љубљана (Laibach), Целовац (Klagenfurt), Река (Finme), Крконоши (Riesengebirge), итд. А друго ово је и у толико добро што још немамо карте, где би српским изразима била назначена имена градова, ре-

ка, планина итд., а да није г. Гавриловић поред правих имена додао и понемчена имена, онда би тиме ђацима посао врло отешчан био.

Тако исто г. Гавриловић добро је урадио, што је гдегде поједини страни град и онако назначио као што га Срби зову н. п. Сибињ (Hermanstadt).

Језик је у овој књизи правилан, изузимајући мале погрешке које су против српских облика у појединим речима учињене.

На послетку молим г. преводиоца, ако кад буде издавао друго издање ове књиге, да пази на ово:

Böhmerwald зове се Шумава, а не Чешки лес, као што је г. преводилац превео, а под Чеським лесом разумева се северни мањи део од Шумаве, а јужни већи део од Шумаве зове се опет Шумава. Јужни део зове се дакле Шумава а северни део Чешки лес, а цела планина Чешки лес и Шумава, све скупа зове се опет Шумава (Böhmerwald). Erzgebirge зову се Крушне горе. Sudeten зову се јесеничке горе или Судети. Böhmisch-mährisches Gebirge зову се чешко-моравске височине. Fichtelgebirge зову се смречине. Овако чешки народ назива ове своје планине и тако ваља да их и ми тим именима називамо.

Grossglockner зове се велики звон. Schneeberg зове се снежник, Peipus-See зове се чудско језеро. Neusiedlersee зове се Нежидерско језеро. Lodomerien зове се Владимирија.

А тако исто и наш народ зове Молдавску Карабогданском а Влашку Каравлашком н. п. Дмитар узе Каравлашку — Каравлашку и Карабогданску. Дунав примивши Саву под Биоградом тече к истоку до Ршаве, а оданде се окреће к југу до Радојевца, под којим примивши у себе Тимок, оставља Србију и тече даље између Бугарске и Каравлашке у црно море. (Вид. Географическо-статистическо описаније Србије. Даница за год. 1827).

А такође могли би се употребити поједини изрази за стране градове итд. које други Словени имају, а ми немамо н. п. Kopenhagen зову други Словени Кодањ, Lübeck зову Буковац итд.

Свршујући ово мојих неколико речи морам још рећи, да сваки предмет има своје две стране, светлу и тамну страну, али ако је светла страна јако осветљена онда тамна страна ишчезава према светлој. Тако могу рећи и за ову књижицу (што се превода тиче) да се њезина тамна страна губи према сјајности добре стране.

Јован Живановић.

ПОДЛИСТАК.

Књижевне белешке.

* Стиже нам жељно очекивани „Književnik“, и то 3. и 4. свеска уједно. У њима су ови чланци и саставци: I. Расправе: 1. Хрватска Зринијада према Мађарској. Написао др. Фр. Ивековић. 2. Адријанскога мора Сирена, или ти обсада Сигетска. Хрватски епос XVII. века, приобћио га и оценио В. Јагић. 3. О важности сакупљања народних правних обичаја код Словена. Свршетак првога дела. Написао др. В. Богишић. 4. Град Цетињ, хисторијска монографија, написао Р. Лопашић. 5. Предаје јадранске. Хисторичко-критичка истраживања о опстанку Диомеда Илирскога, написао С. Љубић. 6. Об обрани хрватско-славонске границе, написао др. Фр. Рачки. 7. Досадањи напредак у природопису. IV. О Рудах, написао Ж. Вукасовић. — II. Кратке књижевне вести: Кратак преглед хрватско-српске књижевности од последње две три године. Написао В. Јагић. — III. Критика (Grammatica della lingua Serbo-croata di P. Budmani, припомиње Ђ. Даничић. 2. Животопис Николе Зрињскога од М. Месића, припомиње др. Фр. Рачки. 3. Гласник српскога ученога друштва, књига II. Припомиње др. Фр. Рачки. 4. Примери старохрватскога језика од В. Јагића, део II. Припом. др. Фр. Рачки. 5. Животи краљева и архиепископа српских, издао Ђ. Даничић, припомиње др. Фр. Рачки. 6. Статистика од дра П. Матковића, припомиње др. Фр. Рачки. — Напутак за описивање правних обичаја од дра В. Богишића. — Метеорологичке нажње на кр. гимназији осечкој. Уредништво казује у свом поговору да „Književnik“ престаје излазити и то овако: „Опремајући пре три године прву свеску „Књижевника“ у свет написасмо ове речи: „Нема томе ни но века, што је хрватском народу свануло ново доба душевна препорода, и опет напредова он у свима струкама народне образованости толико, да ако му вишња провидност радњу наспори, до мала ће с поносом показивати на успех свога деловања. Мерилом нашега напретка сматрамо стање језика и књижевности, којима не давно душевна борба хрватскога народа започе, а данас већ их видимо уздигнуте до знамената уплива и угледности.

Ово сретније доба наше књиге, особито од када нам сјаје звезда преходница, узвишена помисао академије југословенске, потакну нас да узкрсимо знанствени орган „Književnik“, који покрај сама свога предмета има и ту важну задаћу, да нас сложне извеђане и уједињене преведе у онај строгим знаностима намењени храм.“

С великим задовољством штампамо овде по други пут оне исте

речи, којима пре три године дана наше дело покренусмо, а данас га обустављамо. Што је онда тек као узвишена помисао лебдила око нас, то поста ево данас одважним настојањем врлих синова домовине живот и истина. Југословенској академији знаности и уметности нестају више никакве запреке на пут, да започне у корист народа свога радњу, која ће, надајмо се, далеко надкрилити славу и снагу нашу али неће никда љубави, коју за народ наш у срцу носимо и која нас на трогодишњем путовању сретно проведе кроза све тешкоће и неприлике.

Сматрајући дакле, да је задатак наш решен, завршујемо овом двоструком свеском издавање „Književnika.“ Свима домаћим и страним словенским књижевницима, који су нас верно подупирали, захваљујемо ради обће користи, знајући добро, да се само уз њихову припомоћ могло толике урадити. Напокон исповедамо с великом захвалношћу, да је благодетна рука онога, који сва племенита подузећа нашега народа гаји и подупире, такођер нашем часопису притекла у помоћ те је могао толик и такав излазити у свет.“

Жао нам је, да исказати не можемо, што „Književnik“ престаје, и само нас то теши, да ће оне исте силе, које су у њему радиле, на скоро на другом пољу продужити тако лепо заночети рад свој.

* Добисмо књижицу: „Изборни закон угарски за слободне краљевске вароши од г. 184⅞. Написао један члан друштва за радиност у Новоме Саду.“ Књижица је та веома важна, особито за садашње време. У њој се лепим, чистим језиком српским казује како права има народ при бирању својих старешина и како му ваља та права извршивати. Ето како се те ствари казују: „У свакој врсти напретка народног, и уопште грађанског, ваља да обавешћујемо своју браћу, јер само тако можемо стећи и свесне и чврсте карактере, којих жалибоже тако мало имамо!

Приближује се рестаурација (бирање нових власти) по Угарској. Али зна ли сваки себи дати чиста рачуна о рестаурацији, да јој са јасном свести и с пуним уверењем може ићи на сусрет? Рестаурацији ваља да приступимо као слободни и свесни грађани. А тако не можемо радити, ако на чисто не сазнамо шта је рестаурација. То ће нам сам закон показати.

Рестаурацијом даје се велико право народу, само треба да то право уме ваљано извршити, а да би га знао извршити, ваља да му његову велику важност сазна.

Замислите себи повећу породицу. У њој има послова од сваке врсте, којима је сваки члан породични забављен. Ко ће између њих да пази на ред, да један другом не сметају у послу, и да се радња свију не прекида, ко да им буде на руци, да могу у својим пословима све напреднији бити? Треба им изабрати једног или двојицу или више

чланова, којима ће само тај посао бити, да пазе на ред, како остали чланови не ће бити узнемирени у свом послу, и да их у заједници и потпомажу. Јел'те, да за такове чланове или старешине треба изабрати оне, којима се највише верује, који су савесни, вешти и поштени, и који ће знати и ред одржати и породицу чему доброме научити, и хтсти је савесно потпомоћи у радњи и напредовању њезином

Ето видите, тако је и са општинама, па биле оне села, вароши, жупаније, или и саме државе. И њима требају старешине, које ће пазити на ред, да би грађани на миру могли своје послове свршивати, и њима треба помоћи, која ће им заједницу одржавати и унапређивати. А да ли и треба казати, да за такове старешине ваља да се бирају такови људи, који ће уз вештину имати и поштења и савести, те ће бити уверени, да њихове службе нису за то установљене, да могу по вољи живети од труда и зноја осталих сугрђана, него да буду на корист и добро целом грађанству. Најпре је био народ на свету, па онда постала власт, а то показује, да је власт због народа, а не народ због власти.

За то је бирање чиновника велико право народно и важан посао. Закон даје право народу, да сам себи бира људе, који ће грађанским животом његовим управљати, па ако изабере себи добре људе, добро ће и њему бити, ако ли зле, онда зло по њега. Са злочестим старешинама узео је себи лекаре уместо да га лече, да га трују, па можда да му и живот пре времена прекрате или бар загорче. Овако расуђујући лако ћемо разабрати, колико је то зло било кад нам за бахова времена, не питајући нас, гомилама слаше које од куда старешине, као да нису дошли они нас да служе, него ми њих да хранимо. А кака ли је благодет, што нам се сада даје право, да сами себи бирамо старешине.

При бирању старешина својих не новодимо се дакле по каквој страсти или опаком наговору, него се владајмо по чистом уверењу и чистој савести, знајући, да ће ти, које бирамо, нашом судбином управљати. Многи, који не ће да разаберу светињу тога свог племенитог права, частећи се и опијајући приступају к избору. Али не треба тако. Трезни и пуни свести треба да приступамо таквом делу, знајући какве му зле последице могу бити, што све стоји до наше воље, која у тај мах мора бити слободна, свесна и разумна,"

Чист добитак од ове књижице намењен је друштву за радиност у Новоме Саду. Цена јој 15. н. а. вр. а може се наручити и код уредништва овога листа.

Гласник.

* „Зора“, жалећи се како се слабо где извршује што се на скупштини уједињене омладине свршило, мисли да је најглавнији узрок тој општој немарности седма точка скупштинских одлука, где стоји, да се сваки члан омладине обећава, да ће вршити омладински задатак у своме кругу и по својим силама. Ништа није горе него у стварима где ваља рачунати на сигуран рад, ослањати се на обећање, на савест онога што обећава. Ваља нам у место обећања од незнанога јемство, а то је име и част онога који се изјави, да хоће да испуњава одлуке омладинске.

Ево како „Зора“ мисли, да ће уједињена омладина стећи сталнога темеља: 1. Позиваме у име свете ствари и одлука прве скупштине омладинске, да се сваки члан омладине заузме у своме кругу, да се оснују омладинске дружине на што ширем основу. 2. Свако омладинско друштво, које постоји, и које се буде основало, да запита сваког члана свога, коју омладинску одлуку хоће да врши најпре у свом друштву, а после и свуда по народу где буде позван или куда га пошље само друштво. Имена, заједно са оним, што је који на се примио, да преда друштво јавности. 3. Свако друштво да изабере у својој средини сталан одбор за јединство. Ти одбори стајали међу собом у договору, објављивали би свака три месеца целу радњу својега друштва, шиљали би преписе, или изводе од важнијих предавања, која су у једном друштву држана, а заслужују да их сазнаду сви, достављали преписе правила сваког појединог друштва свима појединим друштвима, спремали би и објављивали би у новинама предлоге за скупштину омладинску што иде. 4. Предлажемо да свако друштво у своја правила стави ову точку: да је сваки члан тога друштва обвезан дати два фор. или рубљу на издавање омладинских књига. Од тих новаца могло би се нешто употребити и на издавање омладинског дневника, који би сваки дан излазио и старао се за све потребе народа, који би подхрањивао свест, јединство и одушевљење омладине, и који би, ако би затребало, за часак могао сазвати сву омладину, да заједнички испуни општу дужност, што се без опште штете не би могло одгодити до скупштине. 5. Да сваком омладинском друштву буде дужност давати годишње или по једну беседу, или претставу, или посело, или предавање у корист уједињене омладине, и то с тога, што се осећа потреба, да у овај или онај крај нашега народа, у коме је овладала немарност за народни живот, или где силан притисак не да никако да се развије свест, да велимо, у те крајеве пошљемо

по којега брата од омладине, да буди и подиже свест и одушевљење јавним предавањем, а за све то треба новаца, треба путна трошка.

„Браћо!“ вели „Зора“ на крају свога позива, „овако мислимо да би се остварило јединство, које је на скупштини само проглашено, и молимо да јавно или приватно искажете, слажете ли се с нама.“

* 8 фебруара ове године прославио је славни немачки историк Леополд Ранке спомен педесетогодишњице доктората свога. Осим „Историје српске револуције“ написао је Ранке још и чланак „Последње побуне у Босни“ којег је, као што „Вила“ јавља, сад баш превео за „Гласник“ један од наших млађих књижевника. Ову славу честитало је седоме историку „Српско учено друштво“ из Београда, и ове дружине српске омладине: „Преходница“ у Пешти, „Зора“ у Бечу, „Вила“ у Новоме Саду, „Даница“ у Великом Керешу, „Споменица“ у Темишвару, „Тићевци“ у Дебрецину и омладина у Грацу. Српско учено друштво послало је жицом овај поздрав: „Српско учено друштво има част најсрдачније честитати доктору Ранку педесетогодишњи спомен његова докторства, поштујући јубилатору научни целебритет и одличне заслуге за Србију.“ „Зора“ је поздравила Ранка овако: „Зора, српско књижевно друштво у Бечу и овогодишњи заступник уједињене српске омладине, сматра за своју најпријатнију дужност да покаже уверење о најтоплијим симпатијама и о најдубљој захвалности честитоме историку српске револуције на педесетогодишњу славу његова докторства. Данас је наша најважнија жеља е да би вам било суђено да на скоро с истом онаком дубљином осећања објавите довршено ослобођење целог српског народа.“

На ове телеграме отписао је Л. Ранке српском ученом друштву једним писмом за све. Ми то писмо његово ево овде доносимо у преводу, а по „Вили:“

„Најтоплије захваљујем српском ученом друштву у Београду за пријатељску честитку на дан 8. фебруара.

Кад сте ви својим телеграмом изјавили да ја имам неких заслуга за Србију, читава врста других телеграма, који ми стигоше, изрече то исто. Има већ четрдесет година како сам написао мали спис, у ком описах почетак и први развитак српске револуције. Сећајући се тога, сећам се живо оних људи, који ми тада помогоше. То беше царски библиотекар Копитар, од највећих лингвиста на које сам се икад намерио, словенијета да не може бити бољи, и још више скупљач српских песама Вук Стефановић Караџић, човек редак који се на супрот хиљадама запрека само талентом својим подигао на образованост, у којој се укрштаху патриотичке и научне тежње. Сам израд тога дела био ми је на велику радост. Дуго ја потрајало док се та мала књига не преведе и на ваш језик. Што се моја књига сад може чи-

тати и на српском језику, стекао сам без сумње осим ваше још и друге честитке, које поменух; то је од српске омладине из Темишвара, Нађ-Кереша, Пеште, Новог Сада, Граца, Дебрецина и од српског књижевног друштва „Зоре“ из Беча. Не могу свима одговорити особитим писмом; волим у тој ствари замолити за љубазну помоћ српско учено друштво, које ваља сматрати као средину народних и научних тежења. Моје су жеље поклоњене свему народу: ја тврдо верујем да ћете ви срчано започето и стално настављено дело вашег ослобођења довршити. То није само за вас животно питање, од големе је то важности за све хришћанске народе у европској Турској. Истина, ја се једва могу надати да ћу још доживети, или као што ми желе, дуго и преживети како бих могао описати ваше ослобођење; али ће се после мене наћи других историка, који ће наставити мој као што ћете и ви свој посао. Међу тим верујте да ме је срдачно признање, које ме обасу у поменутим поздравима, чисто преместило у вашу средину, опет живо кренувши у мени онај топли интерес, који сам задобио за вашу ствар пре толико година. С мојом захвалношћу примите уједно и уверење мога истинитог високог поштовања. У Берлину 24. фебруара 1867. Леополд Ранке.“

Ранке се родио у Виху у Тирингену године 1795. Истом му је 22 године било кад поста доктор философије, а године 1825 постављен је за професора повеснице у Берлину, достојанство пак државног пруског историографа добио је г. 1841. У споменутој слави његовој учествовао *је сав* учени свет, ком је права дика и понос!

Смесице.

* (Каких има председника по саборима у Америци.) Шапена, председника сабора у Небрасу, спопаде пре негде та чудновата воља, да није хтео гледати за што је већина, него стаде по свом ћефу изрицати решења. Заман су га посланици опоминьали, да је воља већине закон и да се тако мане ћорава посла: наш председник једнако остаде при своме. Закључе дакле да га збаце, и одмах на његове очи изберу за председника дра Абота из Уашингтона. Ал' тек сад настаде права невгода. Шапен тури руке у џеп и из сваког џепа извади по један револвер, па оде претити, да ће на мах убити сваког, који му се само приближи, да га са столице крене. Ал' нов председник не даде се застрашити: оде управо збаченом председнику, узме га за јаку, згура га са председничке столице, заошија га и упорни председник Шапен ваље се наједанпут са својим револверима заједно на сред дворане. Сабор је то цело отимање о председничку столицу за тако наравно што држао, да неје нашао за вредно ни да тапше свом новом јуначком председнику.

БИБЛИОГРАФИЈА*).

Српске књиге.

ПРОПИСЪ ЗА ЧУВАНЂ БАРУТА И МУНИЦІЄ у обште. У Београду, у државной књигопечатньи 1866. На 16-ни, 50. страна са 3. плана. Стоји?

ПРИВРЕМЕНА ПРАВИЛА ЗА ПАКОВАНЂ АРТИЛЕРІЙСКЕ МУНИЦІЄ. У Београду, у државной књигопечатньи 1866. На 16-ни, 16 стр. са више слика. Стоји?

ПРАВИЛА КОИХЪ СЕ СРБСКА АРТИЛЕРІЯ за сада при гађаню нишана са овимъ, на лицу наодећимъ се топовима, придржавати има. У Београду, у државной књигопечатньи 1866. На 16-ни, 45. стр. Стоји?

ПРИВРЕМЕНЕ ТАБЛИЦЕ ПУЦАЊА и тежина матеріяла српске артилеріе. У Београду, у државной књигопечатньи 1866. На 16-ни, 16. стр. Стоји?

ПРАВИЛО ЗА ОБДРЖАВАНЂ ПУШАКА т. е. расклапанђ, склапанђ и чишћенђ, за упутсво редовной и народной войсци. У Београду, у државной штампаріи 1866. На 16-ни, 16. стр. Стоји?

ЗБОРНИКЪ ЗАКОНА И УРЕДБА изданы у княжеству Србіи одъ почетка до края 1866 године. XIX. У Београду, у државной штампаріи 1866. На 8-ни, 2. л. 215. стр. Цена 8 гр. чарш.

ОСМОГЛАСНИКЪ содержащій разныя пѣнія и пѣсни церковныя, въ дни недѣлныя и праздничныя всего года, и иныя различныя пѣсни духовныя за меншую юность, Богословскія науки слышатели, и за вся православныя Христіаны. Изъ святыхъ церковныхъ книгъ собранныя. Въ Новосадѣ, брзотискомъ епископске књигопочатнѣ 1866. На 8-ни, 160. стр. Стоји 40. н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Наше народне песме. — Бербанска ноћ. — Мој албум. — Глас из Хрватеке о нашој најновијој књижевности. (Продужење.) — Књижевност: Ј. Белингера упутство у географију. — Подлистак: Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

У НОВОМЕ САДУ 20. АПРИЛА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

НАШЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Свршетак.)

Краљевић Марко је управо јунак народни. Много којешта, што се о њему казује, захвата чак давну прошлост, а и у његовом дворењу Турака огледа се доцнија судба српскога народа. Тако се много којечега, што се у старо доба догодило, приповеда као да се сада збило. Марко је суров, ал' и племенита срца као какав Херкуо, Рустен или Самсон. Сто и шесѣдесет година јаше свога *Шарца*, па га пои вином, и то не чим се вино пије, већ леђеном од дванаест ока. Марко је побратим вилин, она му по каткад и помаже, ал' за то опет више пута зло пролази. Тако Марко језди са својим побратимом Милошем преко планине, па иште, да му пева, да га разговара, јер га је тешки санак обхрвао. Узалуд говори Милош, да му је вила запретила певати, кад Марко не ће да попушта. Милош поче певати, а Марко задрема. Марко спава, Милош попева. Зачула га вила, па поче Милошу да отпева. Милош пева, вила му отпева, ал' је лепше грло у Милоша, него што је у виле. Расрди се вила, те устрели Милоша и у грло и у срце живо. На јаук милошев Марко се трже из санка, па потера вилу. Вила прне небу под облаке, ал' се Марко потеже буздованом, пустимице добро нештедице, те је обори на земљу и натера, да загаси ране на Милошу. Одмах прва песма о Марку казује, како му се отац, стричеви и кум Урош отимљу о царску круну, па га зову да им каже на коме је царство, „јер се Марко не боји никога, разма једног Бога истинога.“ Мати га при поласку опомиње:

Немој, сине, говорити криво
Ни по бабу, ни по стричевима,

Већ по правди Бога истинога;
Немој, сине, изгубити душе;
Боље ти је изгубити главу,
Него своју огр'јешити душу.“

Марко казује по правди, на коме је царство. Отац га куне, да му душа не испадне, док турскога цара не уздвори, а Урош га благосиља:

„Куме Марко, Бог ти помогао!
Твоје лице св'јетло на дивану!
Твоја сабља сјекла на мејдану!
Нада те се не нашло јунака!
Име ти се свуда спомињало,
Док је сунца и док је мјесеца!“
Што су рекли, тако му се стекло.

Лепа Росанда, сестра Леке капетана, не ће да пође ни за Марка, ни за другове му Милана и Рељу крилатога, него им се још у очи руга. Марко се разљути, те јој одсече десну руку и даде је у леву. Марко води са собом арапскога краља кћер, која га је из тамнице ослободила, ал' кад га стаде грлити црним рукама, па кад виде да је „она црна, а бијели зуби“, не може а да је не смакне. После тога Марко проси девојку у Шишмана краља бугарскога. Дужде од Млетака, који је Марку у сватовима кум, зажуби се у своју куму, па обрије и браду на њезину жељу кад му рече, да не може љубити брадата јунака. Млада добегне с дуждевом брадом до маркова чадора. Марко се љути, што му дође под чадор пре него што се „ришћански закон свршио“, ал' кад сазна шта је, откиде дужду главу. Цареву кћер у Стамболу иште на силу црни Арапин. Девојка удари пером у лице, отвори од образа крви и напише Марку писмо да је не да црном Арапину. Марко долази и убије на мегдану љутог Арапина. Марко двори Турке, ал' кад га султан на одговор зове, што ово ил' оно чини, одмах изврће ћурак наопако, самур-калпак намиче на очи, буздован привлачи уза се, а бритку сабљу на крило намиче, па тако седа цару до десна колена. Цар се једнако одмиче, а Марко се примиче, док га до дувара не дотера. Онда се цар маша руком у џепове, извади стотину дуката, па му их даје да се напије вина. Величанствено је лепа песма о смрти његовој. Марко иде планином, а Шарац му стаде посртати и сузе ронити. Марку је то замука, те му почне говорити:

Давор', Шаро, давор' добро моје!
Ево има сто и шесет љета

Како сам се с тобом састануо,
Још ми нигда посрнуо ниси,
А данас ми поче посртати,
Посртати и сузе ронити:
Нека Бог зна, добра бити не ће,
Хоће једном бити према глави,
Јали мојој, јали према твојој.

Вила му с планине виче, да Шарац посрће, што се мора растати са својим господаром. Марко проговара вили, да се не мисли са Шарцем растати, док је њему на рамену главе. А вила њему:

Побратиме, Краљевићу Марко!
Тебе нико Шарца отет' не ће,
Нит' ти можеш умријети, Марко,
Од јунака ни од оштре сабље,
Од топуза ни од бојна копља,
Ти с' не бојиш на земљи јунака:
Већ ћеш, болан, умријети, Марко,
Ја од Бога од старог крвника.
Ако л' ми се вјеровати не ћеш,
Када будеш вису на планину,
Погледаћеш с десна на лијево,
Опазићеш двије танке јеле,
Сву су гору врхом надвисиле,
Зеленијем листом зачиниле,
Међу њима бунар вода има,
Онде хоћеш Шарца окренути,
С коња сјаши, за јелу га свежи,
Надњеси се над бунар над воду,
Те ћеш своје огледати лице,
Па ћеш вићет', кад ћеш умријети.

Марко учини као што му вила рече, па онда стаде сузе проливати и говорити:

Лажив св'јете, мој лијепи цв'јете!
Л'јеп ти бјеше, ја за мало ходах!
Та за мало, три стотин' година!
Земан дође, да св'јетом променим.

Па повади сабљу од појаса и одсече главу Шарцу, да му Шарац Турцима не допадне, бритку сабљу преби на четверо, бојно копље сломи на седмеро, а перни буздован баци у сиње дебело море говорећи:

Кад мој топуз из мора изиш'о,
Онда 'ваки ђетић постануо!

После тога трже дивит од појаса, напише књигу и у њојзи рече да је мртав Марко, а да од три ћемера блага, што су уз њега, један оставља ономе, који ће му тело укопати, други да се цркве красе, а трећи кљасту и слепу, нек слепи по свету ходе, нек певају и спомињу Марка. Кад је тако књигу накитио, врже је на јелову грану, од куда је с пута на погледу, простре доламу под јелом по трави, прекрсти се, седе на доламу, „доле леже, горе не устаде.“ По другом неком казивању Марко је отишао у пећину, кад се пушка пронашла, па је тамо обесио сабљу и заспао, а одмах ће се пробудити и појавити, чим му спадне сабља са клина и чим попасе Шарац маховину око пећине. Овде видимо, да је на Марка пренесена ариска гатка о зими, која се у пећину скрива, или она друга гатка о богу пролећа, који је у доњи свет отишао, па сад од повратка њиховога народ очекује боље дане. То је тако исто, као што је млого штошта од Водана пренесено на Карла великог и на Фридриха ријобраду, или као што се по другим местима Словени надају краљу Сватоплуку, па му с тога у Моравској и свечане проводе чине.

Веома је тешко по кратким изводима познати српске јуначке песме, кад се оне баш тиме одликују, што се у њима све опширно а јасно, потанко а пријатно казује, што се у њима радња развија непрекидно а постепено, и тако нам живо изводе на очи природу, људе и обичаје. Ал' да споменемо још некоје од красних песама. Така је: Болани Дојчин, који иште крпу платна, да га утегну од бедара до витих ребара, да му се кости мимо кости не размину, па тако брани част сестре своје; мегдан Вука са Зуканом, који се изљубе пре него што ће се почети борити за лепојке, које гледају како ће мегдан делити; свежа, слободна песма о удадби Хајкуне девојке, па она друга пуна дубоког осећаја о находу Симеуну, који је матери својој, не познавајући је, обљубио лице, па га за то игуман баца у тамницу, а кључеве од ње у тихо Дунаво, говорећи: да се Симеун тек онда греха опрости, кад изађу кључеви из Дунава. После девет година нађу рибари кључеве у риби и однесу их старцу игуману. Старац отвара тамницу, а кад тамо а у њојзи сунце огријало, Симо седи за златним столом, у рукама држи јеванђеље. Дирљива је песма о зидању Скадра, који се не може дотле саградити, док се у темељ не узида млада жена, ал' јој остављају прозор на дојкама, па тако дојн сина за годину дана.

Како се дивно и весело почињу косовске песме а о младости

кнеза Лазара, како ли се сетно, невесело свршују, казујући тугу косовске девојке, која тражи по разбојишту драгог свога! Лазо, веран слуга цара Стевана, служи му вино, ал' му чашу преслужује. По томе дознаје цар Стеван да је Лазо заљубљен, па испроси за њ Милицу, мезимицу Југ-Богдана. Лазар седне после на престо с Милицом и влада сретно и побожно, док султан Мурат не потражи од њега златних кључева од свију градова и харача од седам година. Кнез Лазар позива све Србе на бој на Косово, а ко не дође, нек му од руке ништа не роди: ни у пољу белица шеница, ни у брду винова лозица. Кад ал' полети соко тица сива од Јерусалима, а то био громовник Илија, те доноси књигу од богородице, па је спушта цару на колено. Сама књига цару беседила:

Царе Лазо, честито колено!
Коме ћеш се приволети царству?
Или волиш царству небескоме,
Или волиш царству земаљскоме?
Ако волиш царству земаљскоме,
Седлај коње, притежи комане,
Витезови сабље припасујте,
Па у Турке јуриш учините,
Сва ће турска изгинути војска;
Ако л' волиш царству небескоме,
А ти сакрој на Косову цркву,
Не води јој темељ од мермера,
Већ од чисте свиле и скерлета,
Па причести и нареди војску;
Сва ће твоја изгинути војска,
Ти ћеш, кнеже, шћоме погинути.

Цар премишља, да царство земаљско за мало траје, а небеско увек и до века, па бира ово последње. Ту се показује право хришћанско мишљење, да се ваља одрицати земаљске среће, а да се постигне вечна. Кнез Лазар, полазећи на Косово, допушта Милици, да задржи једног од својих девет браћа, девет Југовића, ал узалуд склапа она своје руке око врата сваком брату своме, ни један не ће да остане, када ваља крвцу проливати за крст часни и за веру умрети. Кад је сутра јутро освануло, долетеше два врана гаврана од Косова поља широкога, падоше на белу кулу кнеза Лазара, па казују Милици: да су се обе војске ударише, обадва цара погинула, од Турака нешто и остало, а од Срба и што је остало све је рањено и искрвављено. Истом они бесеђаху ал' ето ти слуге Милутина:

276

Скин' ме, госпо, са коња витеза,
Умиј мене студеном водицом,
И залиј ме црвенијем вином;
Тешке су ме ране освојиле.

Кад га скиде Милица и умије студеном водицом и залије црвеним вином, одмах оде питати за кнеза, оца и браћу, а он јој све редом приповеда шта је било на пољу Косову и како се битка трагично свршила. Ал' ми ћемо овде да пођемо са песником самим на бојиште, а тај је свршетак тако диван, тако те јако дира, да му нема пара у свемколиком епском песништву: у њему је све тако јасно и бистро као у Омира, а све тече из дубљине душе и срца као у германским или индијским спевима. Ево тога дивног завршетка од косовских песама:

Уранила Косовка девојка,
Уранила рано у недељу,
У недељу прије јарка сунца,
Засукала бијеле рукаве,
Засукала до бели лаката,
На плећима носи леба бела,
У рукама два кондира златна,
У једноме лађане водице,
У другоме руменога вина;
Она иде на Косово равно,
Па се шеће по разбоју млада,
По разбоју честитога кнеза,
Те преврће по крви јунаке;
Ког јунака у животу нађе,
Умива га лађаном водицом,
Причешћује вином црвенијем
И залаже лебом бијелијем.
Намера је намерила била
На јунака Орловића Павла,
На кнежева млада барјактара,
И њега је нашла у животу,
Десна му је рука осечена
И лијева нога до колена,
Вита су му ребра изломљена,
Виде му се пигерице беле;
Измиче га из те млоге крвце,
Умива га лађаном водицом,
Причешћује вином црвенијем
И залаже лебом бијелијем:
Кад јунаку срце заиграло,
Проговара Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко!
„Која ти је голема невоља,
„Те преврћеш по крви јунаке?
„Кога тражиш по разбоју млада?
„Или брата, или братучеда?
„Ал' по греху стара родитеља?“
Проговара Косовка девојка:
„Драги брато, делијо незнана!
„Ја од рода никога не тражим:
„Нити брата, нити братучеда,
„Ни по греху стара родитеља;
„Мож' ли знати, делијо незнана,
„Кад кнез Лаза причешћива војску
„Код прекрасне Самодреже цркве
„Три недеље тридест калуђера?
„Сва се Српска причестила војска,
„Најпослије три војводе бојне:
„Једно јесте Милошу војвода,
„А друго је Косанчић Иване,
„А треће је Топлица Милане;
„Ја се онде деси на вратима,
„Кад се шета војвода Милошу,
„Красан јунак на овоме свету,
„Сабља му се по калдрми вуче,
„Свилен калпак, оковано перје,
„На јунаку коласта аздија,
„Око врата свилена марама,

„Обазре се и погледа на ме,
„С' себе скиде коласту аздију,
„С' себе скиде, па је мени даде:
„На, девојко, коласту аздију,
„По чему ћеш мене споменути,
„По аздији по имену моме:
„Ево т' идем погинути, душо,
„У табору честитога кнеза;
„Моли Бога, драга душо моја,
„Да ти с' здраво из табора вратим,
„А и тебе добра срећа нађе,
„Узећу те за Милана мога,
„За Милана Богом побратима,
„Кој' је мене Богом побратио,
„Вишњим Богом и светим Јованом;
„Ја ћу теби кум венчани бити."
„За њим иде Косанчић Иване,
„Красан јунак на овоме свету,
„Сабља му се по калдрми вуче,
„Свилен калпак, оковано перје,
„На јунаку коласта аздија,
„Око врата свилена марама,
„На руци му бурма позлаћена,
„Обазре се и погледа на ме,
„С руке скиде бурму позлаћену,
„С руке скиде, па је мени даде:
„На, девојко, бурму позлаћену,
„По чему ћеш мене споменути,
„А по бурми по имену моме:
„Ево т' идем погинути, душо,
„У табору честитога кнеза;
„Моли Бога, моја душо драга,
„Да ти с' здраво из табора вратим,
„А и тебе добра срећа нађе,
„Узећу те за Милана мога,
„За Милана Богом побратима,
„Кој' је мене Богом побратио,
„Вишњим Богом и светим Јованом;
„Ја ћу теби ручни девер бити."
„За њим иде Топлица Милане,
„Красан јунак на овоме свету,
„Сабља му се по калдрми вуче,
„Свилен калпак, оковано перје,
„На јунаку коласта аздија,
„Око врата свилена марама,
„На руци му копрена од злата,
„Обазре се и погледа на ме,
„С руке скиде копрену од злата,
„С руке скиде, па је мени даде:
„На, девојко, копрену од злата,
„По чему ћеш мене споменути,
„По копрени по имену моме:
„Ево т' идем погинути, душо,
„У табору честитога кнеза;
„Моли Бога, моја душо драга,
„Да ти с' здраво из табора вратим,
„Тебе, душо, добра срећа нађе,
„Узећу те за верну љубовцу."
„И одоше три војводе бојне.
„Њи ја данас по разбоју тражим."
Ал' беседи Орловићу Павле:
„Сестро драга, Косовко девојко!
„Видиш, душо, она копља бојна
„Понајвиша а и понајгушћа,
„Онде ј' пала крвца од јунака
„Та доброме коњу до стремена,
„До стремена и до узенђије,
„А јунаку до свилена паса,
„Онде су ти сва три погинула,
„Већ ти иди двору бијеломе,
„Не крвави скута и рукава."
Кад девојка саслушала речи,
Проли суве низ бијело лице,
Она оде свом бијелу двору
Кукајући и бијела грла:
„Јао јадна! уде ти сам среће!
„Да се, јадна, за зелен бор ватим,
„И он би се зелен осушио."

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Тај незнатни догађај учини, те постадох са свим друга девојка: сазрела сам за један тренутак. Стадох премишљати, ни сама не знам о чему, после ме опет нападе нека сета, па тако мало по мало поче ми и сам живот на досади бити. Мати ме је псовала, кад би јутром нашла, да су ми узглавнице мокре од суза, које сам ноћу пролевала, или ако је опазила, да су ми очи црвене или упале. Ништа ме није забављало, ни чему се несам радовала, па ни нова хаљина ни накити не могоше развеселити мог растуженог срца. А шта је учинило, да сам се тако јако променила? Болело ме је, што сам од себе отуђила срце, које је, као што мишљах, за мене куцало.

Гласовир ми је био сва утеха и радост. Кад сам свирала, што ми се милило, сваки је гласак продирао у душу и тамо оне жице дирнуо, од којих ми је срце дрктало, трепетало.

Увредила сам дакле Милана? . . . По својој прилици! Та тако би морала и сама мислити, да сам на његовом месту.

Млого сам пута помишљала: ох, кад би Милан још једном овуд прошао . . . Познала би му ход и после толиких година . . . Сад је већ сигурно велик нарастао, сад се већ сигурно и не дружи више са оним зрикавим . . . па мора да је и леп, угледан!

Волела сам Милана, као што волимо наду, која нам се не може испунити, као жељу, коју не можемо постићи! . . Ал' ту тајну носила сам дубоко у срцу закопану; ником је не поверих.

Једно пре подне дођоше нам у походе два млада човека. Мати их прими, а ја сам се скрила и дрктала, ни сама не знам од чега.

За мало дође по мене мати и рече ми, да та два млада човека желе са мном говорити.

— Са мном! — запитам уплашено — А шта имају они са мном говорити?

— Хоће да те замоле за нешто, и ја ти морам рећи, да сам им се у твоје име обећала.

— У моје име? А како си могла то чинити, та знаш . . . . рекох љутито.

— Не лудуј, него оди да нас не чекају!

Стегох срце и пођох за матером.

Кад дођосмо у дворану, млади ме људи лепо поздравише и један од њих поче:

— Госпођице, ми смо наумили да приредимо беседу у корист

српском народном позоришту, па смо дошли, да вас лепо замолимо да нам у томе помогнете. Намера је тако племенита, е се надамо, да нам не ћете одбити молбе, и то у толико мање, што смо већ тако сретни били, те нам је то госпођа, ваша мати, у ваше име обећала.

Те су речи веома лепо казане биле, ал' сам ипак тврдо наумила, да им жеље не испуним.

— Опростите, господо! ал' ја још не свирам тако добро, да би могла на јавно место износити своје знање, а знам да и сами не желите, да ми се свет смеје.

— То не ће никако бити, када цео свет зна, да ви јако вештачки свирате.

— Што тако цео свет мисли, то ми јако ласка, ал' ја вас лепо молим, да ме ослободите од неприлике, у коју ћу доћи ако усвирам. Та ја још и не полазим јавних места, па како би могла свирати јавно.

— Примиће се, примиће се, само се даје молити, — рече ми мати, којој је јако ласкало, што сам позвана да свирам.

— Госпођице, ми вас уверавамо, да вам не би досађивали, када не би знали, да ће нам ваша свирка зачинити беседу..... Обећајте нам, да ћете ма како кратак комад свирати.

— Кад вам је већ мати обећала и кад могу по вољи бирати, нека буде! — рекох после малог размишљања.

Одмах изабрах песме: „Што се боре мисли моје," и „Девојка се у Дреновцу купа," које је Корнел Станковић тако дивно у варијације написао. Позивачи ми се лепо захвалише и одоше весели и задовољни.

Несам могла прегорети, да по њиховом одласку не речем матери:

— Ти као да за шалу узимаш, што ја за свет не марим! Добро, нека буде и тако, ја ћу теби за љубав одлазити од сада на беседе и друге забаве, ал' не ћеш дочекати, да ме веселу видиш!

— Шта ти је? — запита ме мати, коју немило дирнуше те речи моје, — ти као да заборављаш, да ти је седамнаеста година!

Мати ми је особито ударила гласом на седамнаесту годину.

— Да, да већ сам роба на продају, па се морам старати за добру прођу...

Мати ми се разљути на те речи па ме остави саму да премишљам о себи.

У премишљању и свирању пролазили су ми дани, па тако дође и дан за беседу.

— Ево ти лепезе и мараме, па добро пази, да се не осрамотиш, — рече ми мати пред беседу, намештајући ми камелију у коси.

Другарице ми рекоше, да сам то вече добро изгледала.

Ја им несам много веровала, ал' толико сам ипак опазила, да су сви редом упрли очи у мене, кад сам са матером ушла у дворану.

Никог не гледајући седнем до матере у први ред столица, које су приправљене биле за оне, које ће да суделују у беседи.

Једва сам чекала да се почне беседа, али само за то, да скинем беду с врата.

Ја сам на реду друга била.

Када лик отпева песму, дође преда ме један од редитеља, поклони се, узме ме под руку и поведе гласовиру.

Рука ми је тако јако дрктала, да ми је редитељ морао рећи:

— Не бојте се, госпођице!

Да је знао зашто сам дрктала, зашто сам побледела као зид!

Онај, који је уз гласовир стојао, да ми преврће ноте, не беше нико други него Милан. Одмах га познадох ма да се јако променио. И сада су му плаве очи пуне биле сањарија, само што је велик нарастао, а и пробиле су га биле лепе плаве науснице.

Учинило ми се, да ме Милан неје познао, или да ме не хтеде познати. Учтиво примаче ми столицу гласовиру и ја почнем свирати.

Глава ми се заносила, срце ми је тако јако куцало, као да хтеде искочити. Несам знала ни шта свирам ни како. Да је Милан до зоре превртао ноте, ја не би била престала свирати.

Сретна сам била, а и нека ми је туга пала на срце, па сам тако и тужна и весела била.

Кад сврших, не би краја одобравању. Леп венац с народним тракама долети ми пред ноге.

Милан подиже венац и преда ми га, умиљато се смешећи.

Ох, колико ми је јада задао тај осмеј у том тренутку... Он се смеши, а ја у сред своје среће патим љуто... Сигурно да је већ заборавио на све што се некада између нас збило... Сигурно да већ другу воли...

Први се део беседе сврши и настаде игранка. За један тренутак изнесоше слуге из дворане клупе и столице, а музика засвира коло.

Хтедох то вече Милана сматрати, па за то замолим матер, да останемо и на игранци.

— Одмах ћу дознати, да л' се још срди Милан, — помислим узбуђено.

Мало час дође Милан и замоли ме за прву четворку. Ја му се обећах.

Мислим, да ми неје од потребе казивати, да сам сретна, пресретна била.

Кад дође ред на четворку, Милан дође по мене и одведе ме у прву колону.

Две фигуре прођоше, а ми смо обоје још једнако ћутали. На послетку прекиде Милан ћутање:

— Ако се не варам, ја сам већ имао срећу....

Једва сам могла промуцати, да се и мени тако чини.

— Ако се не варам ваша је кућа у ружиној улици. У прозорима при земљи обично је бивало цвећа. За време мога ђаковања много сам пролазио туда с једним другом својим.

Тако је ладно изговорио ове речи, да ме је од њих чисто језа пролазила.

Само да знате, за што обилазим ту улицу! — продужи исто тако ладно, — ал' на што да вам досађујем, приповедајући о тако незнатној ствари!... Ви, госпођице, свирате веома лепо; све сте нас редом очарали.

Наумих, да крај учиним муци својој, па за то, употребивши ову згодну прилику, рекох:

— Не заслужујем хвале ваше. Боље ће бити, да ми приповедите, за што обилазите улицу нашу. Верујте ми, да ће ме ваша приповетка више забављати, него све празне хвале.

— Заиста?... Та то је лепо, веома лепо!.. Дакле, као што споменух, у оној истој кући, где ви седите, било је у моје младо доба младо једно девојче. Лепо је било то девојче (и сад га се живо сећам), ал' смо га веома ретко могли видети: увек се скривало за цвеће своје кад смо онуда пролазили. Заљубисмо се у њу и ја и друг мој, и кад смо год могли, пролазили би мимо прозора, па ко је био сретнији од нас, ако је могосмо видети, а још више, ако нас је по који пут погледала. У вече, када су застори на прозорима спуштени били, стојали би под њима у заборав и слушали би како наш мали узор свира. Тако нам пролажаше време, кад ал' мом се другу учини, да мене то девојче некако лепо гледа, па науми да ми се за то освети. Тапшао јој је и кад је рђаво свирала, а једном се осмели те метне киту цвећа у прозор. Други дан беше цвећа нестало; сигурно га је морала наша милојка узети. То наведе и мене, те и ја метнем киту цвећа у прозор у најлепшој нади, ал' кад сутра дођем, да видим, да л' је опазила моје цвеће и узела, нађем га на сред улице у блату.

При тим речима осетим, да сам побледела мало.

— То ме је тако љуто увредило, да сам се одмах онде заклео, да никад више не ће моја нога том улицом коракнути... Је л' те, да је ова моја приповетка читава новела?

— И ви се и сад још срдите на то девојче? — запитам дркћући.

— Никако! Дечија је то игра била, па сам је већ давно заборавио!

— Ах, тако ли је? — помислим и дође ми као да из неба падам доле.

— Ал' за то опет, — продужи Милан као сањајући.

— Шта то? запитам хитро, једва чекајући на одговор.

— Ал' за то опет не могох заборавити тога девојчета, и кад бих се шњиме састао, све би му опростио, па би га знзо исто тако силно волети као некада.

Свест ме је почела остављати. Дрктала сам као прут, а нека ме је сила гонила, да разрешим ту загонетку.

Баш се тада свршила четворка. Милан ме узе нод руку и поведе ме матери. То ме још више нагони да му реknем:

— Девојче, које се од оно доба сто пута покајало, што је тако неразборито радило, девојче то — стоји пред вама.

— Само сам то хтео дознати! Дакле ме волиш и сад још?

— И срцем и душом!

(Продужиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Продужење.)

III.

Чусмо, колико има у нашој најновијој књижевности грађе за просвјету пучку; видјесмо, како је снабдјевена школа и наука; пођимо још да огледамо сву осталу имовину нашега данашњега књижевног живота. Красна је земља, у којој народ наш живи; красни су и људи, који се тај народ зову; велика је њихова природна даровитост; али што је најкрасније од свега, то је дивота нашега језика и милине нашега народнога пјеснишгва. Стари Грци непресташе нигда хвалити љепоту домовине своје, нигда узвисивати бистар ум народа свога; у њиховој књижевности, код њихових пјесника и повјестника, живљаше то уверење, да само уз онолику даровитост, колико је има у народа грчкога, који се својим Хомером поноси, могу се родити генији мудрости Сократове и Платонове, узвишености Есхилове и Пиндарове, и величанства Софоклова. Наш је народ пред тисућу и више година посио оне земље, које границе са

славном домовином негдањих Грка; оно исто благо небо, које је кријепило, како Туцидид каже, старе Грке, прија и народу нашему; и у нас влада иста умјереност природна, проста од усјале жеге и проста од укочене студени; и наш се народ дичи пјеништвом красоте хомерске: — а хоће ли игда и њему сванути Сократи и Платони, Пиндари и Софокли? Ако игда, то тек онда, кад образованост наша поскочи скоком бистроумља народнога, када постане вишом потенцијом духа народнога. Ако желимо игда, да се у мудрости прославимо, изучимо понајприје мудрост народну; ако хоћемо, да права љепота сине из дјела наших, тражимо је на узорима народним. Небисмо завриједили ван да нас сав остали свијет жали, кад бисмо се тако изродили, да неосјећамо више красних својства нашега народнога пјеништва и приповиједака, да неумијемо више схватити мудрост народних ријечи и пословица, а оштроумље и домишљаност народних загонетака. Нећемо ли дакле, да у нас образованост угуши Словенина, то је само тим начином могуће, ако се нигда неотуђимо својему.

Да би се могао данас сутра потанко проучити дух нашега народа и начин његова мишљења, да би могао тај народни дух проникнути кроза свуколику нашу књижевност, буди нам прва дужност, да све колике његове појаве марљиво посакупимо и од навала све затирућега времена одбранимо. Плодови неутрудљиве марљивости нашега првака у народној књижевности, неумрлога *Вука*, изилазе једнако на свијет, непрекинутим редом један за другим; узорити примјер његов привлачи једнако множину старијих и млађих књижевника к истом послу. Старцу бијаше још суђено, да прије смрти опреми четврту књигу „Народних пјесама“ у свијет; након његове смрти изађе трошком народних прилога и пета књига. Обедвије су ове књиге жалостно свједочанство, како наше јуначко народно пјеништво опада; оно је на умору и ништа га неће спасти од смрти. Толико нас је више узрадовала она једна књига женских пјесама (херцеговачких), по којима се просула бујна дражест нашега језика и сва љубежљивост ћуди женске помијешана са чулношћу ватрена јужњака. Ове су пјесме неизцрпиво врело красоте и нежности за нашу умјетну лирику, ако јој је штогод до тога стало, да јој пјесме срцу проговарају, да си отворе пут до њега.*) Вукову збирку, која сада у свему шест књига обсиже, попуњује једна књига народних пјесама, скупљених на граници и по турској Хрватској од Л. Марјановића, који има

*) Неслужи нам баш на част, што ове последње три књиге народних пјесама није до селе нико критички разабрао и оцјенио.

у рукопису још̀те народних пјесама, више него ли за читаву књигу. Затим је „Вјенчић“ народни пјесама издао А. Јуранић у Далмацији; јесу ли оно изворне пјесме, и како су скупљене, тога још нисам дознао; књижица ми недође до руку. Матица далматинска, да за пук и младеж далматинску приреди књигу популарну, која ће им јамачно омиљети, одабра из до сада познатога народног пјесништ̀ва једну књигу „Народних пјесама“, штампаних што латиницом што ћирилицом. Напокон се и сви наши забавно-поучни листови натјечу у тој племенитој дужности, да што више народних пјесама скупе. У „Даници илирској“ приобћује их Велимир Гај; године 1864. и 1865. наштампао је до 14 босанских, а год. 1866. неколико црногорских, које му, како сам каже, неки прогнаник у перо казива. У „Даници“ новосадској од г. 1865. има их неколико саобћених од Т. Петрановића из Сарајева, па још и других; исто их је неколико и у години 1866. У „Матици“ наћи ће се их десетак из збирке Ђ. Рајковића, а у „Вили“ од год. 1866. долазе под сталном рубриком „Народне песме“, уз коју уредник на страни 237. додаје ове ријечи, које су сасвим мени из срца писане: Један пут ће се осим збирке пок. Вука морати прегледати и сва остала радња у тој ствари, која се показала у нашој књижевности, и требаће кад тад саставити систематичну збирку свију познатих народних песама. За то треба да припомогну сви, којима је могућно, да се материјал за тај посао и даље прикупља и коме дадне бог те се тог посла прихвати, да што више материјала затече.

Мање се обазиру наши сабирачи на народне приповиједке, премда им је и у том покојни Вук лијеп примјер показао. Посебне књиге народних приповиједака, што би била изашла након познате Вукове, нити неима у нашој књижевности. Ваљавец надоставља своју збирку марљивим прилозима у словенском „Гласнику.“ У нашим повременим листовима укаже се кад тад по која, али риједко онако, како би се подударало с начелима критичким; нигда бо нисмо сигурни, колико је у приповиједању ријечи и изрека управо народних, колико ли умовања од онога, који је приповиједку записао. Осим тога скоро нигда се некаже, гђе је тко приповиједку чуо и од кога; приповиједа ли се она још и сада, и којом пригодом итд. Напоменућу ипак у двије трије ријечи, што је гдје штампано. „Даница илирска“ има од године 1864. неколике босанске од Велимира Гаја; од г. 1865. исто су тако неколико из

У кратко, али истину, рече о четвртој књизи Вуковој и о свему народном пјевању Л. Костић у „Матици“ бр. 1. п. г. стр. 10, да оне само „поскакују за крилатим горостасима косовским и ајдучким.“

збирке Велимира Гаја, затим „славонске“ од Мијата Стојановића (али то већ нису, мислим, праве народне), које су и год. 1866. настављене. По коју народну приповиједку наћи ћете још и у „Наше горе листу“ (н. пр. у години 1864. двије), у „Славонцу“ и „Гласоноши.“ Срб. летопис донашаше од прије скоро у свакој књизи по неколико правих народних приповиједака, али иза књиге 107. (која је изашла год. 1864.) тај је лијепи обичај обустављен; зашто, тога незнам. Оном начину, како Мијат Стојановић приповиједа, наличи простонародно приповиједање Јокима Новића Оточанина, који написа неколико таквих простонародних приповиједака у „Даници новосадској“ и „Матици“; али ни то нису праве народне приповиједке. Наша мила посестрима „Вила“, како ни у чем, тако неће ни у том да заостане за осталим листовима, те поче и народне приповиједке у свом листу приобћивати.

Народних је пословица читаву књигу управо прије неколико дана издао наш неуморни списатељ Мијат Стојановић, под насловом: „Збирка хрватских народних пословица и ријечи.“ Што овој књизи свакако на препоруку служи, она је израђена по истим начелима, по којима и познато дјело Вуково, т. ј. гдје се год могло, протумачен је смисао пословице, назначено када је народ говори, и ако се зна, како је постала. За сам текст и језик пословица, неби се усудио рећи, да је онако критичан, као у Вука; ипак је дјело од неисказане важности као драгоцјен прилог к спознању и изјашњењу наше народне имовине. И у српском летопису наћи ћете много народних пословица; тако је у књизи 107. одштампано већ коло десето, у књизи 110. коло једанајесто. Али се ове пословице по несрећи само онако штампају без икакве примјетбе, што им много вриједности одузима. Напокон је приобћио знамениту збирку дубровачких пословица из Ђорђевићева рукописа Велимир Гај у „Даници илирској“ од г. 1864—1866; тим је наш млади књижевни усталац народној књижевности пуно привриједио, те би добро било, да се оне пословице и напосе одштампају.

Красних народних загонетака поче доносити Вила; надајмо се, да ће се у њезин примјер и други угледати.

Истина је цијела, да у нас многи људи, и књижевни и некњижевни, нити недокучују, камо ће то непрестано скупљање народних пјесама, приповиједака, пословица итд. Таквих ће невјерника без двојбе све више нестајати, кад им могбудемо очи отворити с више онаквих красних дјела, као што је једно управо концу приведено, Богишићево: „О народним правним обичајима“, које је, на самим народним обичајима, пословицама и ријечима сграђено, а опет чини епоку у словјенској правословној науци. Из овога ће се дјела Богишићева, надамо се, боље разабрати корист скупљања наших

народних ствари, него ли би се и најодабранијим ријечима описати могло. Може бити дакле, да ће сад из нова оживјети воља до купљења таквих појава у нашем народном животу, и да ће књижевност од селе још више таквих ствари на свијет износити него ли до селе. Последње двије-три године нису у том баш јако богате биле. Осим онога, што сам напријед споменуо, несмијем прешутјети, да лијепо народно благо од године до године скупља „Народни коледар“ Матице далматинске, затим „Српско-далматински магазин“ и црногорски „Орлић“; у њима ћете наћи народних пјесама, приповиједака, пословица, загонетака. Свега тога има и у „Бисеру“ забавнику што га је Н. Стокан саставио, али је нехајством издаватеља само једна свеска изашла. О босанским обичајима написа Ристић неколико чланака у новосадској „Даници“; а још ће се многа добра примјетба наћи и у путописима, који се наше домовине и нашега народа тичу; тако н. п. има у „Вили“ од М. Ђ. Милићевића као додатак к његовим чланцима „С пута“ лијеп опис „бачијања“ т. ј. неког народног обичаја, како се заједнички чува и музе стадо.

Хоћемо ли да нам умјетно пјесништво процвате, подгајимо га што овим благом народним, о којем је управо говор био, што оном нашом старијом књигом која већ пред неколика вијека живљаше по јужним крајевима хрватскога и српскога народа. Ну како нисмо још народне имовине скупили ни приуготовили, онако нам чами у тамнилу и велик дијел старе књижевности, особито старих пјесника. Ми збиља још и незнамо за све, што имамо. За наше старо пјесништво далматинско стекао си је великих заслуга Иван Кукуљевић; његови „Старохрватски пјесници,“ од којих већ одприје изађоше двије свеске, настављени су у „Књижевнику,“ само штета што то дјело није доспјело. Поврх поменуте аждаје Дошенове и Качићеве пјесмарице, уродише посљедње двије-три године слабим плодовима. Анте Брчић прештампао у Задру пјесму Ивана Томка Марнавића о Манди Будришићки (издање доста некритично) а настојањем Велимира Гаја изађе управо пјесан Карнарутићева: „Вазеће Сигета“, о којој ћу касније напосе неколико ријечи проговорити. Једна је пјесма Палмотићева (Натјецање Ајача и Улиса за оружје Акилово) штампана у „Бисеру“ уређеном од Стокана. Неколико пјесама генијалнога Симе Милутиновића, које се нађоше међу његовим рукописима, доније срб. летопис, а Матица се илирска одужује успомени врлога Станка Враза издавањем његових скупних дјела, од којих су до конца 1866. године изашле 3. књижице. Још је које што прештампано у српској литератури из прве периоде његина новијега живота, али без разбора и кри-

тике, како се право тужи „Вила“ под насловом „Прештампавање старијих књига.“

Ово што могох рећи о старијој књижевности, није одиста много; али нека би било и то доста, да бар за све оно, што је већ наштампано, показујемо нешто више воље и љубави. Ну литерарно-хисторијски чланци, који најбоље доказују, еда ли књижевност живи, у нас су врло ријетки, да скоро их нити нема. Наше знање и од најзнатнијих хрватско-српских пјесника непрекорачи до сада границе података животописних и библиографских; једва што знамо, колико и када ко писа, али како писа, колико ли вриједи оно што написа и у каковој оно свези стоји са својим временом и својим народом — овака питања јесу додуше пуно важнија, али се на њих још ни покушало није одговорити. Наша литерарно-хисторијска радња још се неуздиже до критичкога стадија; нити сувремени појави књижевни, како се појединце указују, неналазе довољно уважења, камо ли да би ко читав одсјек или вијек књижевности подвргао критичком расмотрењу. А ипак нема друге, да се дође до ваљане хисторије наше књижевности, ван да се прије испитају њезини поједини дијелови. Хисторија наше књижевности у много је лошијем стању, него ли државна повијест нашега народа. Обћенитих прегледа новије књижевне радње има врло мало; напоменућу чланак „Хрватска књижевност“ од А. *Шеное*, и „Поглед на најновкју лирику српску“ од Т. Недељковића у „Матици.“ У Даници новосадској наићох додуше на чланак „Француска књижевност,“ на чланак „Хомер и његов еп“, на чланак о „Руском театру;“ али би једнаких чланака што више и више требало да је писано о нашој поезији и нашем позоришту. Пјесничка је критика развијенија на истоку, него ли на западу; које су важније и обширније напоменућу их еваку на свом мјесту. За обћенити доказ позивам се на лијепу и разбориту критику Гершићеву у „Матици“ о драми „Сеоба Србаља“, на критику и одговор (у „Срб. Лет.“ и „Матици“) о Костићевој „Беседи“, на критику о српском пријеводу (у „Срб. Лет.“) Гетеова „Тасса“, и т. д. Најпослије радостан је знак, да је нашој лијепој књижевности напредак суђен, што се часомице указују већ и естетско-филозофички чланци, као: „Нешто у обрану поезије и вештине“, „Нешто о трагичном осећању“, „Неколико речи о узвишеном“. У таковим чланцима ваља се ипак чувати, да негонимо за пукима абстракцијама њемачке теорије, или за каковом филозофском трансценденталности, као што је оно једна у Матици, под насловом: „Ромео и Јулија.“

(Продужиће се.)

СРПСКИ ЈЕЗИК.

Г. Стојан Новаковић уредник „Виле“ у броју 15. свога листа написао је неколико речи на мој чланак, који је штампан у броју 9. „Матице.“ А зашто је ово написао, вели сам: „Да би други (чланци моји) могли бити потпунији од овога, ради смо садашњи у неколико допунити.“ Г. Новаковић налази дакле неке погрешке у мом чланку. Да пак ово несу погрешке, које ми он наводи, ја сам тврдо уверен, и с тога сам му дужан одговорити.

Г. Новаковић вели, да сам „пријатан“ требао оставити с миром. Ја мислим, да је боље „пријетан“ него „пријатан,“ јер у старом словенском језику налази се само „**приѩтьнъ**.“ а тако исто и у старом српском језику само „пријетьнь.“ А и овом старом словенском језику најсроднији је нови словенски језик, па и у њему старо словенско слово **ѧ** гласи **е** као и код нас Срба, те и Словенци „**приѩтьнъ**“ веле „пријетен“ н. п. **Prijetno po berdih nam solnce ne sije** Вид. **Berilo Slovensko** од Миклошића стр. **130.** такође вид. Миклошићев речн.). Што г. Новаковић наводи вуков речник, да у њему има „пријатан“ и да се тако говори, на то ја велим, да у вуковом речнику има и „свештеник“ и тако народ говори ту реч, али ипак та реч „свештеник“ по облику свом неје потпуно српска.

Друга је реч „обител.“ И за њу вели г. Новаковић да треба писати „обитељ,“ јер у вуковом речнику стоји „обитељ,“ к тому још вели, да **л** у словенском језику није **л** него **љ** као у речима: **кон̂ь**, **дѣлател̂ь**, **господьнь** и т. д. и наводи Миклошића Lautlehre стр. **167.** Да је ово место Миклошића г. Новаковић погрешно навео, видеће ома.

У старом словенском језику мора г. Новаковић разликовати **ь**, које је постало од **и**, и **ь**, које је постало од **јъ**. Разлика је између **пѫть**, **грътань**, **ꙁвѣрь**, **голѫбь**, **чрѣвь**, **гость**, **кость**, **соль**, **мысль**, **обрѣтѣль**, **иꙁгыбѣль**, **печаль** (а стоји место **ѣ**) **свирѣль**, **обитѣль** и — **кон̂ь**, **дѣлател̂ь**, **ꙁиждител̂ь**, **мѫчител̂ь**, **гонитель**, **сватител̂ь**, **оучител̂ь**. Код првих је постало **ь** од **и**, код других од **јъ**, дакле **кон̂ь** стоји место конјъ, **дѣлател̂ь** место дѣлателјъ и т. д. Код ових других **л** је меко због **ј**, које после **л** стоји, код првих пак нема **ј** те неје **л** никад ни могло постати меко. Да је **л** код првих меко онда би се морало у старом словенском језику по фонологијским законима место „**мысль**“ писати „**мышль**“ (вид. Микл. Lautlehre стр. **173.**) а тако исто и „**ꙁаповѣдь**“ морало би се писати „**ꙁаповѣждь**“ и т. д. А и ми Срби да је код тих речи у старом словенском језику **л**

меко, морали би говорити место „со“ „сољ“ место „зелен“ „зелењ“ (ст. сл. ꙁелень), место „мисао“ „мисаљ,“ као што „коњ“ „пријатељ“ и т. д. говоримо, где је л меко. Међу ове речи, којима ь постало од и, спада и „обитѣль.“ Овде је ь постало од и а не од јъ. То се пак отуд може знати што ова реч спада међу именице женског рода у і-деклинацију. А свима речима, које спадају у і-деклинацију, постало је ь од и, дакле то ь не може л умекшавати. Да би се г. Новаковић уверио још боље о овом навешћу му и ја г. Миклошића. Г. Миклошић у својој књизи Vergleichende Lautlehre говори, где ь (јъ) умекшава л, па онда каже на послетку стр. 172. Gegen die Analogie stehen л̂ и н̂ in folgenden Wörtern: рахиил̂ь, обрѣтѣл̂ь. Ове су две речи женског рода и не би требало да стоји над њима знак ^, јер код њих је ь постало од и а не од јъ. Из свег овог ваља закључити, да треба српски писати „обител.“ Такође може се и л на крају слога претворити у о. „Обитељ“ пак што се налази код Вука то је неорганички облик. Да би се г. Новаковић још боље уверио о овом, нек погледа још и ова места: Миклошића Vergl. Lautlehre стр. 154. 181. 185. 197. 199. 210.; после Шлајхерово Formenlehre der Kirchenslavischen Sprache, стр. 153. 155. 210.

Трећа је реч „цел.“ Те речи у старом словенском језику нема, али у руском има и Руси пишу, „цѣль“ као именицу женског рода, а такође и ми Срби ту реч употребљавамо и то тако често, да се скоро на сваком листу по новинама може наћи. И ми ову реч узимамо као именицу женског рода. Из српског и руског језика закључио сам, да се та реч мора писати у старом словенском „цѣль.“ Дакле онда ваља је писати код нас, ако хоћемо, да је задржимо, или „цијел“ или „цел“ или „цил,“ ал' не „цељ,“ јер је именица женског рода и спада под исто правило, где и реч „обител.“

На послетку г. Новаковић наводи још неке погрешке у мом чланку као: требају место треба, знаду место знају, црпети место црпсти, обитель место обитѣль. За црпети и обитель велим г. Новаковићу да је штампарска погрешка и мој му рукопис стоји на услузи. Место знаду боље је знају, као што је боље од обитељ „обител.“ А што сам написао требају место треба, ту сам нехотице погрешио, као што је г. Новаковић нехотице погрешио, кад је написао: „које злом срећом није у школи задобило образовање“ (место другог падежа уз порицање.)

Јован Живановић.

ПОДЛИСТАК.

Књижевне белешке.

* Димитрије Јосић, учитељ IV. разреда у главној мушкој школи у Новоме Саду, позива на претплату на дело: „Како је у месецу?“ од дра Евгенија Нетолицке. „Она јасност,“ вели, „којом речени професор Нетолицка описа месец и сва његова дјејства с једне, а многе празноверице у народу с друге стране, побудише ме, да поменуто делце преведем на српски језик, при чем сам се старао и сам, да постигнем оно, за чим је и сам писац тежио, а то је, да нам младеж има пријатну забаву и моралну корист од исте књижице.“ У овој ће књизи бити „30 објашњења, а поименце ова: „Средства, да можемо о месецу дознати што истинито. — Какав је облик у месеца? — Колики је месец? — Колико је удаљен месец? — Обртање месечево. — Је ли осветљење земље цељ месечева? — Први поход звездарнице. — Како изгледају брда у месецу? — Има ли на месецу Вулкана? — Како је удешен ваздух на месецу? — Има ли воде у месецу? — Какво је време у месецу? — Један поглед с месеца на земљу. — Један дан на месецу. — Једна ноћ на месецу. — Мењају ли се у месецу тако годишња времена као код нас? — О тежини или привлачици на месецу. — Помрачење месечево. — Има ли месец помрачење сунца и земље? — Зар се о оној другој страни месечевој баш ништа незна? — Шта може мислети о нашој земљи месечев становник? — Има ли биља у месецу? — Шта да судимо о тако званим грађевинама у месецу? — О живим створовима у месецу? — Како у великом дјејствује месец на нашу земљу? — Месец као творац погоде времена. — Цамесеци — Имали месец какав утицај на животиње и биље? — Месечарство. — Има ли само наша земља месец? — и закључак, све са чистим доказима и на основи најчистијег морала.“ — Књига је већ предана у штампу, биће у њој до 7. дворeза, и корице ће јој бити „украшене врло лепом сликом месеца на тврђави небесној.“ Цена је књизи 30. нов. а. вр., изнеће нешто више од 4. табака, и биће готова о ђурђеву дне. Новци се напред иште, а имена претплатника штампаће се на крају књиге.

* „Вила“ јавља, да Даница Зорка Рашковићева „Ужичанка, унука вожда Коче“ позива и на другу свеску „Славопоя педесето-годишњој светковини,“ причајући како се неје уплашила од свију неповољности које јој попратише прву свеску. Књига ће изнети 8—9 штампаних табака и цена је 40. нов. а. вр Новци се шаљу или њој, или књижари В. Валожића, или штампарији Н. Стефановића. Књига ће бити готова о ђурђеву дне.

Опет нестаде једне сјајне звезде са свода неба српског! Велики добротвор народни, дична глава наше православне цркве, речити проповедник слова божијег, ретки говорник и неуморни радник на пољу књижевном

ПЛАТОН АТАНАЦКОВИЋ,

православни владика бачки, ц. и кр. леополдовог ордена комендатор, председник „Матице Српске“, друштва „Императорскаго общества Исторіи и древностей Россійскихъ при имп. Московскомъ Университетѣ“, отачанственог музеја у Чешкој и српског ученог друштва у Београду члан почасни, — премину након дужег боловања лицем на цветну недељу у 6. сахата у јутру у 79 година живота свога.

Неумрли покојник родио се у Сомбору 29. јуна 1788. Свршивши школе оде по нагону срца свога у богословију карловачку и на брзо постаде свећеником. Као таки био је 16. година професор на учитељском приправничком заводу најпре у Ст. Андрији а после у Сомбору, На позив митрополита Стратимировића закалуђери се г. 1829, а већ г. 1839. видимо га као будимског владику. 1848. г. буде постављен за начеоника одељењу у тадашњем угарском министарству просвете и за бачког владику, ал је управу над својом дијецезом тек г. 1851. могао примити. Од то доба управљао је њоме све до смрти своје.

За цело време свога живота радио је неуморно на пољу просвете српске и издао је читав низ дела. У колико нам је познато написао је ова дела: 1. Предложенія изъ Славенскія Граматики. Въ Будимѣ, 1814. — 2. Педагогіа и Методіка по Нимаеру. Въ Будимѣ 1817. — 3. Огледало човечности, прва свеска. У Бечу 1823. — 4. Поученіе святителское новопоставленому Іерею на

свитцѣ даемое. Въ Будимѣ 1831. — 5. Тодора Стратимировичь Біографіа. У Будиму 1835. — 6. Атанацковиħа Платона епископа словце на данъ посвященія своегъ 12. септ. 1839. У Н. Саду 1839. — 7. Ободреніе на подвигъ Катихетическаго наставленія во Училищахъ. Въ Будимѣ 1842. — 8. Дѣталне беседе. У Београду 1845. — 9. О Расколницѣхъ. Въ Будимѣ 1845. — 10. Повѣсть резіденціе епископата будимскога а отъ части и овога самог'. У Будиму 1846. — 11. Аналитіка писма Нѣговымъ Блаженствомъ господиномъ Патріархомъ Іосифомъ Раячичьемъ подъ 22. Ноемврія 1849 Епіскопу Платону Атанацковичьу послатога. У Бечу 1850. — 12. Платона, православнога Епіскона пре Будимскога, сад' Бачкога, опрештай са Будимскомъ и поздравъ са Бачкомъ своіомъ епархіомъ. У Ново-Саду 1852. — 13. Православнога Восточнога Вѣроисповѣданія Катихисисъ за више ученичке разреде у богоспасаемой Епархіи Бачкой. У Бечу 1854. — 14. Училиштна и домашня библія. Старый завѣтъ, съ изображеніяма. У Бечу 1857. — 15. Училиштна и домаћа Библія. Новый завѣтъ. У Бечу 1857. — 16. Архіерейское поученіе на свитцѣ даемое пресвитеру во хіротонисаніи. Въ Віеннѣ 1857. — 17. Сочиненія Соломонова и Сирахова. У Бечу 1857. — 18. Пророка и царя Давіда Псалтиръ. У Новомъ Саду 1857. — 19. Кньиге Тоніта, Іудіте, Естире, Іова. У Новомъ Саду 1858. — 20. Толкованіе молитве господнѣ отче нашъ. У Новомъ Саду 1860. — 21. Апостоли и евангелія. Съ преводомъ србскимъ. У Новомъ Саду 1860. — 22. Старозавѣтни Пророцы сви седамнаистъ. У Ново-Саду 1861. — 23. Приносъ родолюбивыхъ мыслій на жертвеникъ народнога напредка. Друго изданіе. У Н-Саду 1864. (Прво изданье штампано је 1856. год. у Н. Саду.) — 24. Неотступный воћа крозъ врлети и кланце живота. І. Ф. Хіллеромъ нѣмачкій изданъ, србски преведенъ Родолюбомъ Србљиномъ. У Н. Саду 1865. — 25. Повторный запѣвъ надъ азбукомъ, сложенъ старцемъ Миркомъ. У Н-Саду 1866. — 26. Повтореный запѣвъ надъ азбукомъ. III. Сложенъ старцемъ Миркомъ. У Н.Саду 1866. — 27. Церковное пѣніе въ недѣлныя и праздничныя дни на весь годъ за употребленіе сербскихъ народнихъ училищъ. — 28. Изъ Псалтира первоначалное упражненіе въ чтеніи священныхъ книгъ въ употребленію въ славено-сербскихъ на-

родныхъ училищахъ. — 29. Малый Катихисісъ. — 30. Сръдный Катихисісъ. — 31. Кратка свештена исторія за србска народна училишта. — 32. Прва езикословна Читанка за српска народна училишта. — 33. Друга књига о езикословію и читаню за србска народна училишта. 34.—Нѣмачки букваръ. — 35. Практично Езикословіе нѣмачко и нѣмачка читанка за трећій разредъ градскихъ и главныхъ училишта. — 36. Практично Езикословіе нѣмачко и нѣмачка читанка за четвртый разредъ градскыхъ и главныхъ училишта. — 37. Нѣмачко-србскій и србско-нѣмачкій Рѣчникъ къ нѣмачкой читанки и практичномъ Езикословію нѣмачкомъ за III. и IV. разредъ градскихъ и главныхъ училишта. — 38. Методіка рачуна на паметъ у союзу съ многобройнымa задаткама къ упражненію за I. разредъ народныхъ училишта. — 39. Методіка рачунаня съ цифрама. — 40. Библичне приповетке.

Све ове књиге штампане су и прештампавају се све једнако у Бечу накладом ц. и к. школских књига.

Осим тога сад се баш доштампава у Новоме Саду преводъ: „Петъ књига Мойсеовыхъ.“

Шта је у своме Платону народ српски изгубио, показаће праведна повесница. За сада слободно можемо рећи, да ни једна црквена глава наша до њега неје толике духовне и материјалне жртве народу своме принела. Живи су сведоци томе и његове многе задужбине: правна академија, којој је темељ ударио, оставивши на њу 40,000. фр. а. вр.; Платонеум у Сомбору из којега већ 9. приправника стипендије добијају, а за мало биће и више њих док се покупе оних 20—25,000. фр. а. вр. које је на скоро пред смрт своју истом свом заводу даровао; штампарија, коју је гимназији новосадској поклонио; капела и школа, које је на алмашком гробљу подигао, и многе друге мање задужбине, које ће све скупа казивати потоњем нараштају, како је Платон свој народ волео. И при самом издисању беху му последње речи: „Господе, Боже мој, благослови народ српски!“

Нек му је слава и вечни спомен међ нама!

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

НАЈНОВІЯ ПИТАНЯ ОДНОСНО ПИТАНЯ О УКИДАНЮ СМРТНЕ КАЗНИ. Одъ др-а Митермаера. Превео Миланъ Дамяновићъ. Београдъ 1866. Државна штампарія. На 16-ни, 128. стр. Цена 2. гр. чар.

БЕСЕДА ДРА МИХАИЛА ПОЛИТА, ДЕСАНЧИЋА, народног посланика, говорена на слав. хрв. сабору у Загребу 5. Дек. 1866. Особени извтисак из „Заставе.“ Пешта 1867. Штампарија Хорњанскога и Трегерова. На 8-ни, 15. стр. Стоји?

БЕСЕДА НА СВЕТОГ САВУ говорио у Ново-Садској гимназијалној дворани 1867. Александар Сандић. Прештампано из „Напредка“ бр. 6. 1867. Штампарија Игњата Фукса у Новом Саду. На 8-ни, 14. стр. 1. л. Стоји?

ПОУЧЕНЂ О ВИДАНЮ РАНА И ДРУГИ ПОВРЕДА. Ради помоћи гди лекара нема за народне војнике. Написао Др. Љубомиръ Радивоевићъ. I. Ране. — Набој. — Преломљене кости и покварени зглавци. — Изгоретине. — Премрзле части тѣла. — Бло и пиће за рањенике. — Поступанѣ са обамрлима. У Београду у правительственој књигопечатњи 1867. На мал. 16-ни, 50. стр. Стоји 20. н. а. вр.

ИЛУСТРОВАНИ КАЛЕНДАР 1867. Прва година. Издаје уредништво „Београдских илустрованих новина.“ У Београду државна штампарија. На 4-ни. 114. стр. с млогим сликама. Стоји?

КАЛЕНДАРЪ СА ШЕМАТИЗМОМЪ КНЯЖЕСТВА СРБІЄ за годину 1867. У Београду, у државној књигопечатњи. На 8-ни, 95. стр. 4. л. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Наше народне песме. (Свршетак) — Мој албум. (Продужење) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. (Продужење.) — Српски језик. — Подлистак: Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 12. У НОВОМЕ САДУ 30. АПРИЛА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЗЕМЉА ШТО ЈЕ ОБРАЂУЈЕМО.

Колико је важан по човека ваздух, што га предише, и вода, што је пије, исто је толико важна и земља, што је обрађује. Та земља је подлог и основ свему: на њој стоји вода и ваздух, биље и животиња и човек; она их држи, она је главнији услов бићу и опстанку њиховом, него вода и ваздух. Биље је срасло са њом, а животиња и човек, ако се и мичу по њој, тек ту су, и не могу никуда од ње. Она је општа мајка, што оно на реч божју изведе „траве и биља и дрва, свако по својем роду, свако са својим семеном;“ она је што изведе „сву животињу и зверињу, да живи и да се множи на њој.“ Самоме човеку не рече ли Бог: „Земља си, и опет ћеш у земљу.“ Још више је тим мајка, што све рани и одржава: од ње има човек свој свагдашњи леб, од ње све узимље, отуда ваљда и име земља; његова и све животиње рана од ње је, од траве и биља и дрва, што она рађа, те је онако и пуно људи, де год је она плодна; де она тму биља изводи, ту ври предео од животиње, а де је она неплодна, ту није ни људи, ни животиње, ту је пустиња.

Већ из тога увидеће сваки важност земље по опстанак биља и животиње. Ми ћемо о томе овде да неку прозборимо.

Већ голим оком види се, да је ово што земљом зовемо смеса од различних мрвица, понајвише од размрвљеног и у прах сатреног камена и стене, што оно кору од земље изчињава. Земља је оздо стена и камен; дегод се дубље копа, свуда се наиђе на стену. Дегде вири стена гола, као оно по врховима високих планина, али и по равници, дегод је са ње крта земља спрана и однесена. Некад је била сва земља гола стена, док се није од ове намрвио овај крти прах. А ко смрви ону тврду стену у овај

ситни прах? Когод пази, видиће, како вода и ваздух са својим мразевима и врућинама непрестано стену кокају и дробе, док је у овај прах не смрве. Ови дакле начинише ту крту земљу, што данас све долове и равнице, а доникле и брда покрива; а ветар јој доноси семе од различнога биља, које се на њој ухвати, исклија, израсте. Ту наиђе животиња, што се тим биљем рани, те се ту настани и намножи; па док једно расте друго мре, те и овог мртва лешина трунући претвара се опет у прах, који се са оним стенским праом помеша. Тако се мало по мало навуче преко целе оне тврде коре од земље овај крти табан и таван од праха, смеса од размрвљене стене и иструлих остатака од биља и животиње, те постане земља што је обрађујемо.

Из тога се види, да земља не може бити свуда једнака, већ различна, пошто је не само различна стена, од које овај прах постаје, него и ветар и вода тај прах са различних стена разносећи и разбацујући измеша, те учини земљу још другчију, него што би била без њих; а разноврстно биље и животиња, што на њој живи мре и труне начини је још различнију. То је уз више других узрока извело разлику земаља, што велику разлику прави и у њеној вредности за обрађивање и ратарство.

Да сад мало наближе разгледамо стену. Узмимо само ово стење и камење, што га по нашој земљи уз пут опажамо, па ће нам одмах у очи пасти две велике разлике већ у спољашњем изгледу њиховом. Једна врста стене и камена, па ако ће цело брдо, читава планина од њега бити, чини се само један целац камен, на ком се, осим по неке пукотине, ништа друго не опажа, но само једна здепана целоставна маса, баш као оно скамењено тесто; а на другој врсти од стења и камења, док га погледаш, види се, да је састављено из самих листова, што у различној дебљини један уз другог спојени стоје, баш као оно скамењена пита. Ову разлику опазиће сваки, чим их погледа, не треба за то науке ни алата, него само очију; а разлика је ова важна, јер по томе се дели све камење на две врсте: лиснато и здепано.

Лиснаста стена прекрива већи део од земље, а здепана тек подегде кроз њу вири и њу пробија; али дегод се могло кроз лиснату продрети, свуда се наишло на здепану. По томе обухвата здепана стена сву земљу, а преко ње стоји лиснаста наслагана дегде у много тавана једно на друго, па тек на овој стоји ова крта земља, што је обрађујемо. О лиснатој стени има се још то навести: како је који предео раван ил' брдовит, тако и тавани од ове стене стоје положени, ил' мање више уздигнути,

дегде готово сасвим усправљени. Ови различни положаји од стенских тавана врло су важни по ову крту земљу, што на њима стоји и што се од њих занавља. Де је таван положен, ту је земља што се од њега мрви једноврстна, јер је таван једноврстан; а де су тавани уздигнути ил' усправљени, па више њих разноврстних стоје изложени влази, мразевима и ветровима, ту је и од њих намрвљена земља разноврстна, и тим по обрађивање згоднија.

По кемичном створу састоји се стена лисната као и здепана поглавито из ове три материје: из песка, иловаче и креча. Па како има стена чистих и смешаних, тако и земља од чистих стена изађе чиста, једноврстна, а од смешаних стена смешана, разноврстна; од чисто кречне стене, кад се раздроби, изађе чисто кречни прах, од пешчане стене песак, а од иловачне стене иловача земља. Смешане стене састоје се из све ове три материје; још смесе нису свуда једног размера, него их има небројно различних, са врло мало песка, а много креча и иловаче, до самог песка, а врло мало иловаче и креча, или са врло мало иловаче а много креча и песка, до саме иловаче, а мало оних; па кад се овака стена растроши, а оно не изађе земља ни чисто пешчана, ни чисто иловачна, ни кречна, но смешана од све три материје, и само је ова добра за ратара, јер се само ова с користи обрађује.

Здепаних стена има троврстних: од гранита, од трапа и од лавс. И ове се раздробе и размрве у прах, па буде и од њих земља, и то: од гранитске стене увек јалова, од трапске увек плодна, а од лавске врло плодна, било то у пределима алпскима ил' у карпатскима ил' балканскима, у Аустралији и Америци, као и у Европи, Азији и Африци.

На врховима од планина, де је стена најголија, а има и воде и зиме довољно, ту се највише стене намрви и земље начини. Ове мрве падају већ по себи доле, а још више их свали вода и ветар. Земља је свуда пуна већих и мањих висова и долова, пак киша што пада на висове не остаје онде, него се слива у долове, па се туда разлива, или иде потоцима у реке и мора, а текући спира с висова све оне мрве од раздробљене стене у долове и равнице. Још у том спирању и ношењу одлучује ситније и крупније мрве, па ситније и лакше односи даље у равницу, а крупније и теже не може далеко да однесе, те остају онде под брдом, док се не измрве. Тако постану од исте стене различне врсте од земље: под брдом шљунак и песак, а даље у доловима и равницама иловача и креч, за то, што је иловачна и кречна мрва лакша, па вода је даље одплави, и по равници растури, а песак, пошто

је сила тежи, остаје под брдом, док га поток мало по мало не понесе. Исто тако буде иловача мрва и од гранитске стене даље однесена, а неплодни песак остаје ближе около стене.

Ово што чини вода, чини понешто и ветар: узвитла онај ситнији прах, па га на згодна места носи и нагомилава, исто као што вода на згодна места навађа и наплављује. Дегде душе ветар непрестано с мора, па оним ситним приморским песком засипе читаве заплаве од земље и начини пешчане пустиње.

Тако мења земљу ветар и вода и начини је сасвим другчију, него што би била по својству стене, од које постаје. Сва земља, што се види дуж река, особито по доловима и речким ушћима, нагомилава се само тим спирањем и наплавом,*) а све пешчане пустиње постале су и праве се ветром, што непрестано онај ситни песак витла и на згодна места свађује.

И раст биља мења карактер од земље. Дрво и биље, што на сувој земљи угине, мало по мало размрви се, растриње и нестане га, а које расте у води, па угине и падне под воду, не понестане га као онога на суву, него се раздроби, поцрни, па остане на дну. Кад ту нарасте па пропадне и друго и треће и кад тако за дуго бива, а оно се та црна маса, што се зове тресет, од године до године све више нагомилава, најпосле напуни корито од баре тако да нестане места за воду, те остану доникле мочари и млаке, а после се и те пресуше. Тако се налази тресет по доловима и на ушћима речким, особито у коритима од некадашњих језера и бара и на плитком приморју, дегде грдне просторе заузимајући.

То су дакле најпоглавитији извори одкуда се земља прави, и најпоглавитији узроци, те је има различне врсте. Разлика ових има неброј, пошто је неброј различних стена гледећи на размер материја, и неброј разлике у размеру смесе од стенских материја са останцима од биља и животиње. И опет све те разлике од зе-

---

*) Колико грдну масу од земље ово износи, ево само пример од неколико река. Об, Јенисеј и Лена у Сибирији одплаве за 100 година $1^1/_2$ кубску миљу земље у море. Река Ганга снесе у море сваке године $3^1/_2$ иљаде милиона куб. стопа земље, што би 170 квадратних миља простора за стопу висине покрило. Китајска жута река однесе у море сваког сата 2 милиона куб. стопа земље, и мора временом цело оно море засути. Тако све плиће бива корито и од црног и од касписког мора, и дегод се велике реке изливају.

мље схватамо под ова 4 имена: пескуша, иловача, кречуља и тресет ил' црница. Овде нам већ сама имена казују, да је кемична разлика ових земаља велика, па пошто ово велику разлику чини у вредности земаља по ратарство, то би тим већма ваљало да се ратари на ово обазиру.

(Продужиће се.)

НОЋНА ПОСЕТА.

(Ђулаји)

Расплакала ноћна сета
Три детета сирочета, —
Ноћ је ладна, црна ј' тмина,
А у гробу ј' мајка њина.

„Де си, нано, мила нано,
Чедо ти је расплакано!"
Тако вели једно дете,
А уздаси кроз мрак лете.

Друго болно сузе лије,
Тражи мајку, ди је — ди је...
„Зашто си ме, нано мила,
Тако болну оставила!"

А мезимче страва пати, —
„Пали свећу, мила мати!"
Ал на гробљу у то доба
Пуче плоча једног гроба.

А из гроба раздерана
Подиже се њина нана,
Да и њена суза кане,
Да обиђе сиротане.

Мили гласак бледа сена
Познадоше деца њена,
На је љубе — што да с' боје!
Ко би с' бој'о мајке своје!

Мртва мајка, ка' и жива,
Једно грли и покрива,
Над другиме руке шири
Да г' успава, да г' умири.

А што треће болно јечи,
Њега вида, њега лечи,
С ледни ј' уста мелем кан'о
На чеоце усијано.

Тако лебди, тако бдије,
Док и' санком не залије,
Понда с' крене, па се врати,
Дал им може још што дати...

Гледа рубље јел им цело,
Спрема собу и одело,
Обућице — све уреди,
Па и' опет дуго гледи.

Први петли — ево зоре!
— Још би нешто, ал не море,
Осврће се, аој јаде,
Плоча с' диже, плоча паде!

Што гроб ладни једном свати
То се више не поврати,
Ал кад деци тегне мати
Њу не може задржати.

J.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Осудите ме, реците ми, да сам лаке главе, не марим, ал' се за то опет не стидим изрећи, да сам волела Милана и да сам му то морала признати по неодољивом нагону срца свога.

Узалуд ћете ми говорити, да се Милан само претварао, да ме никад ни волео неје: ону ноћ на беседи и још дуго иза тога само је за мене куцало срце његово. И ма да је он узрок, што сам у њему почела мрзити цео мушки род и што ми се после срце грозило од осећаја, којем су неискусна деца наденула име љубав, опет за то и сада још велим, да ме је истинито волео.

Кад је био уза ме, па ме гледао својим сањарије пуним очима, кад сам слушала како слатко и мило говори, кад му видех љупки осмеј на лицу — верујте ми, сестре, да ми је тако било, као да нема на свету од мене сретнијег створа.

Готово сваки дан долазио нам је у кућу. Разговаралисмо се о срећи нашој, ја сам му по каткад свирала по коју од наших сетнијих песама, које је он тако радо слушао, да ми је више пута са сузама у очима а меким гласом, који ме у срце дирао, рекао:

— Ох, кад би ти могао изрећи како те јако волим и како сам у овом тренутку сретан, пресретан!

Мало по мало поче цела варош говорити, да ћу на скоро постати миланова љуба.

Мени је јако годило кад сам овда онда то чула, ал' ми је за то опет долазило, као да сањам на јави.

Тако ми пролазаше време, кад једно јутро добијем писмо од Милана.

У том писму беху ове речи:

„Драга душо моја! Ноћас ме одазваше кући жицом: отац ми је на умору! Не могу ти казати, како ми је тешко пало, што ти не могох ни због остај рећи. Да се то баш ноћу морало десити! Молим те, пошљи ми одмах твоју слику, да би је могао у место тебе грлити и љубити. Слаба је то накнада, ал' боље и то него ништа. Надам се, да ћеш испунити ову прву молбу твога — Милана."

Да га што више обрадујем дадох се фотографисати са тим писмом у руци.

Мени се ширило срце у грудима од милине, када ми је Милан писао и рекао, да ми је слика добра, да сам на првом ли-

сту његова албума и да по цео дан ништа друго не ради, него ме тек гледа и љуби.

Куд ће веће среће за мене?

Дан за даном, недеља за недељом, месец за месецом прође, ал' Милана никако да се врати. С почетка ми је сваке недеље по једанпут писао, после све ређе и ређе, на послетку престаде са свим.

У почетку ми је туга тако стезала срце, да сам морала, хтела не хтела, плакати. После тога каке ти све мисли не премишљах, док на послетку не савладах јада својих. Истина, да ме је много борбе стало то савлађивање, ал' сам ипак успела, ма да ми је у тој борби срце тако окорело, да не може у себе примити више никаквог племенитијег осећаја.

Треба ли за мене јадницу веће каштиге од те, што морам с оваким срцем да живим.

Просиоце сам своје одбијала, уздајући се у Милана, па сад могу лепо седе да плетем.

Та од Бога је велика грехота, а од људи зазор и срамота, девојачку срећу на тај начин затомити!

И јецајући од плача седе Мила изнемогло на своју столицу.

— Да чујемо Тину! — рече Сока јасним гласом.

Тина устаде, уздане дубоко и почне овако говорити.

II.

Било ми је шестнаест година кад је Милан, свршивши школе, у наше село дошао.

Срце и душа ми беше невина, као што их природа створи. Радовала сам се рујној зори, сунцу и месецу, певала сам са птицама по шумама, веселило ме је шаровито цвеће, а знала сам плакати, кад наиђох на каку убијену птичицу или осушени цветак.

Да сретног ли доба, када ми је сва жеља била, да о ускрсу ил' божићу нову хаљину добијем, ил' да дођем до лепог у кадифи везаног зборника. Несам знала за тежње, од којих хоће срце да страда. Имала сам свој мали врт за цвеће, које сам неговала, као што негује мати децу своју. А кад је зима настанула, мати ми је приповедала о оном сретном старом добу, када је земља ближе рају била, па после о царевом сину и о аждаји, о пепељузи, о вилама, о Сунари, о сунчевој мајци, о Змијанки, змијиној невести и многе друге бајке, које би ја и жедна и гладна слушала.

Отац ми је био учитељ. Плата му је тако малена била, да несам могла, све да сам и хтела, на узуру живети. Радила сам по цео дан, ал' за то нам је била одаја чиста, да ти је милина било погледати, застори на прозорима бели као снег, а на покућству нигде ни трага од прашине. У свему сам матери угађала, и ко је био сретнији од мене, ако је рекла, да је са мном задовољна. „Тина је усталица, од ње ће добра газдарица и послушна жена бити!“ — беше суд људи у селу о мени.

Долазак миланов пореметио ми је задовољство и срећу. Често нам је долазио и с мојим се оцем, који је и срцем и душом Србин био, већином разговарао о политици, а особито о томе, шта би Срби ваљало да раде, да ускрсне душаново царство, које је истина на Косову пропало, али за то опет живи у срцу сваког правог Србина.

Таки разговори јако су мили били моме оцу, који је са њих Милана тако заволео, да се већ не могох за доста наслушати хвале, како је то паметно, изображено момче.

Мени је сва та хвала само страх задавала. Кад је год Милан дошао, увек сам поцрвенела у лицу, ни сама не знам за што, па би побегла испред њега. При таким приликама запиткивао би ме, за што бежим од њега, та није он тако рђав, да би га се морала плашити.

Тај његов говор охрабри ме. Несам се више зажарила у образима кад је долазио, нити сам бегала испред њега, него би се по читав сахат разговарала шњиме.

Милан је лепо знао говорити о свему. Ја таког разговора не чух донде у нашем селу. Особито ми се допадало, кад ми је приповедао како се живи у великом свету.

Таки разговори учинише, да сам све више и више почела премишљати о себи и мало по мало увиђати, како сам проста и како ништа не знам.

То ме осмели, те га запитам једном:

— Немојте ми, господине Милане, замерити, што сам така простакуша и незналица. Несам имала прилике да се научим чему и да се упознам са великим светом, па би вас за то лепо молила, да ме упутите, шта ми ваља радити, да дознам све оно, о чему ви тако лепо знате говорити. А кад се не би бојала, да ћу вас увредити, ја би вас лепо молила, да ме поучавате, а у мени ћете наћи веома марљиву ученицу...

— Од свег срца радо, госпођице, — одговори Милан, ударивши особито гласом на реч „госпођице.“

Ја сам опет поруменела, ал' како и не ћу, та мене још до-

сад нико не назва госпођицом. Ја сам мислила, да госпођице могу бити само варошкиње, које говоре француски, које с игранке на игранку иду, коња јашу и дуван пуше. Тако сам ја то мислила, а оно, гле, Милан назва и мене госпођицом.

— Пре свега би вам саветовао, да читате што више можете, — продужи Милан.

— Љубомира у Јелизијуму, Усамљеног јуношу и Велимира и Босиљку прочитала сам већ по трипут, — одговорим простодушно.

— То је већ све застарело! Ви треба пре свега да се упознате са нашим песницима, који су толико дивних песама спевали, да их се не ћете моћи начитати.

— А који су то?

— Бранко, Јовановић, Владислав, Јакшић и млоги други.

— Кад ћете ми донети тих песама?

— Ако вам је по вољи, можемо одмах сутра започети читање.

— Горим од жеље и једва чекам сутрашњи дан.

(Продужиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Продужење.)

IV.

У нашем данашњем пјесништву још је једнако најпретежнија епска страна; оно још увијек зуји жицом простонародних пјесама. Неспоминьем тога као да би погрјешка била, што ја управо за крјепост држим, само кад би наши пјесници умјели тако пјевати духом народним да пјесме своје у склад доведу и са захтјевима умјетности; али баш ово друго својство обично нашим пјесницима недостаје. Народно узима се у нас обично као просто, као таково које се немора покорити законима умјетности, као да се народно неда изгладити, уљудити и идеализовати! До које се изврстности може уздићи наше пјесништво, када се с народним сљуби умјетно, показује нам дивна пјесма „Смрт Ченгић-аге“, према којој је све остало једна недостиж! Тако све пјесме Јоксима Новића Оточанина (Московија, Душанија, Платонида, Карађорђе) нити су народне по ономе, како се данас разумије ријеч: народна пјесма, нити су умјетне, већ између овога и онога нешто у сре-

дини, које незадовољује подпуно ни једному ни другому. Пјевати н. п. живот „избавитеља Србије“ у дугачкој пјесми мјесто приповиједати га у хисторичкој књизи — то ми се чини да је дан данашњи голем анахронизам, и ја се код таких књига увијек опомињем на версифициране кронике средњега вијека. Нити „Осветници“, премда међу простонародним пјесмама прво мјесто заслужују, поглавито што се заносљивом љепотом језика одликују, нису ипак прости од исте мане, што им неима ни краја ни конца. Једнако ми се чини, да је Казалов „Гробник“ циљ промашио, гдје бисмо вољели, да трећега дијела никако нема, а и прва два да су сабијенија. Овакова су народна пјевања: „Јуначки споменик“ од великога војводе црногорскога М. Петровића, затим „Српске јуначке пјесме“ што их је спјевао П. Зорић, надаље књига под насловом: „Славопој педесето-годишњој светковини“ од Рашковићеве, „Карађорђе у Старој Србији“ од Л. Дугалића, затим „Милош Обреновић или ослобођење Србије“ од Ст. Поповића, „Бој под Висом“ од Шиме Шугара из Далмације и од Ст. Љубише, „Пјесма о пригоди разкривања споменика Јелачића бана“ од Ј. Марића итд. Код пјесама ове врсти може се мало не као правило узети, да су тим боље чим су краће; брзини, којом наше вријеме напријед лети, недоликује више оно прекомјерно развлачење, које су многи наши пјесници канда једино из народних пјесама научили. Боље одговарају карактеру и правцу нашега времена, као и ономе, што се данас од пјесништва иште, краће пјесничке приповести, извађене што из хисторије што из народних прича, те спјеване лаким и брзим кретањем, које у брзоме приповиједању пуно наличи на баладу. Паче и балада сама у нас се још премало поштује, као да јој нема и у народним пјесмама прекрасних примјера; а хисторички је доказано, да су управо баладе најзгодније вјечбање за пријелаз у драму, која и онако у нас слабим животом живи. Главна је по мојем мишљењу невоља та, што су тек риједки од наших пјесника изучили модерне форме пјесничтва, да у обће што риједки умију прирођену даровитост пјесничку, ако је има, узгајити науком. Из историје пако свијух књижевности, из животописа најславнијих пјесника доказано је и сувише, да неима ништа велика и савршена без муке и науке.

Међу нашим новијим пјесмама епске нарави, које су ипак нешто више него ли пука, развучена имитација народнога пјевања, у којима уз приповијест још нека виша мисао влада, спомена је вриједна на првом мјесту Пуцићева „Цвијета,“ затим прекрасни Вежићев „Никола Зрињски,“ надаље Сундечићева „Крвава кошуља“ и „Петров дан на Цетињу;“ Ковачевићева (у његовим

првим пјесмама): „Зулејма“ и „Хајдуковање.“ Дежманова романтичка приповијест „Смиљан и Ковиљка“ има веома красних епизода, али је цијела на прешироко основана. Умно су изведене алегорије „Огњишар“ од М. Павлиновића, и у Срб. Летопису, књизи 109. штампана „Беседа“ од Л. Костића.

У белетристичним листовима, „Даници илирској“ и „Гласоноши,“ затим „Даници“ новосадској и „Вили“ наћи ће се такођер доста лијепих приповијести и балада. Као повеће пјесме спомињем врло лепо спјевану „Славку“ од Ст. Новаковића у Вили, затим хисторичку приповиједку „Софија Поточка“ од Велимира Гаја у Даници илирској; надаље „Козак Јермак“ од Ј. Гржетића Красанина у коледару Мат. далм. за г. 1867. стр. 133; и „Дијева витезића“ од Анке Видовићеве у „Бисеру.“ Гласоноша“ од године 1864. и 1865. доније нам више балада спјеваних што од танкоумнога крјесничара, Ивана Трнскога, што од М. Боговића, и неколико их од А. Шеноје. И у Даници илирској од последње три године има таквих причалица, како их нетко прозва, неколико од Велимира Гаја, затим од Ферде Бабића, итд. У Даници новосадској претежније су сићушне лирске пјесмице; овамо ваљало би тек неке и неке уврстити, као: „Граничарка“ од Абердара, „Бранковић у затвору“ од Јована Андрејевића, „Ђорђе и Анђелина“ од Мите Поповића и „Три ајдука“ од Јов. Јовановића. У Вили наћи ћете пјесму „Слеп гуслар“ од Ст. Новаковића; „Косара,“ „Бајанови двори,“ „Прва суза“ од Симе Поповића; „Црни Вео“ из Пушкина од Ј. Јовановића. Што бих уобће имао нашој пјесничкој причи и балади приговорити, чини ми се, да у њима сувише владају епски елементи, а премало драматичке живости; али нити за предмете небрину се наши пјесници довољно, да их изнађу из домаћега живота. Наш омиљели пјесник І. Т. кажу, да има у рукопису читаву збирку балада; желимо да што скорије угледају свијет. Најпослије ћу у том кратком прегледу епскога пјесничтва точности за вољу спомènути још, да је др. Д. Деметер у „Бисеру“ наштампао прво пјевање епоса, који се каже да је готов у рукопису, под насловом: „Метул“ (стари илирски град); у истој је књизи штампао др. Ј. Суботић прво пјевање непозната иначе епоса „Војислав,“ а Аца Поповић прво пјевање „Џенета,“ који ће како се гласа, доскора читав штампом изаћи.

Најслободније се креће пјесничтво лирско. У њежном осјећању пјесникова срца находи довољно мјеста вас колик овај свијет са свима племенитим чувствима, помислима и тежњама својега времена и људи. Садржај лирских пјесама онако је безкрајан, као што неима граница чувствима срдца човјечијега. Ако се ипак на-

лази идеја, чувства и тежења, која све свијестне чланове једнога те истога народа већ по њиховој природној сродности уже заједно вежу, то је сасвим наравски, да ће она ужа сродност, која је сграђена на истом језику, истим обичајима и истим хисторијским успоменама, такођер у срцу пјесникову живахна одзива наћи. По том се тумачи, како уза сву обћенитост лирскога пјевања смије ипак говора бити и о народној лирици. Дапаче ни о што се неможе тако извјестно омјерити права цијена сувременога пјесничтва, као о лирику; ни у чем се тако вјерно неогледа карактер времена, као у народној лирици. Лирски је пјесник, ако му за истину припада ово частно име, као пророк народа свога; он умије као вјештак читати што је дубоко уписано у срцу његова народа, умије дослутити све његове тајне жеље и тежње те их заодјенути ликом и животом, изнијети преда њ. Генијални је лирик као звијезда преходница народа свога.

Чему то обћенито умовање? зар да докажем, да таковых лирика у нас неима? Нисмо ли зар сви о том увјерени, да у нас тек неколико црвића из себе свилену нит преду, а оно је друго све сама проста куделља! Тко би вјеровао, да није цијела истина, да у очи толи знаменитих догађаја, како се на словинском југу приправљају, наши лирски пјесници ипак мало што друго и знаду и воле, него ли грлити и љубити, него ли за драгом уздисати или је грудима притискати! Човјек би очекивао, да ће они, којих је душа осетљивија и пунија слутња, него ли нас других људи, узпаљени светом ватром одушевљења за сретнију будућност народа свога, предупредити пјесмом жеље наше, те ће нас приправљати на времена, која истом имају доћи. Али жалибог о свем том скоро ништа. Наше најновије лирско пјесничтво, међу којим ће се наћи додуше и врло нежних и умилних пјесмица, кан да се боји толике узвишености те воли остати код обичних предмета из свагдањега живота; оно се никако неможе из једнога клупка, у које се је ухватило, размотати и разпучати. Вриједно је чути, каков лијек негда Шилер њемачкој лирици прописа, кад се је (год. 1802). на њу потужио да опада. Да се лирско пјесничтво ослободи, тому би требало, каже он, да узнапредује с духом времена, да си присвоји све његове крјепости и течевине. Колико си је год блага човјечанство изкуством и разумом набавило, нека му пјесничтво живот и плодовитост зада, нека га оно својом творном руком у омиље обуче. Живот, обичаје, карактер и читаву мудрост свога времена, процијеђену очишћену и оплемењену, нека оно прикупи у своје огледало, па да идеализујућом вјештином из сама свога вијека узор за вијек створи. Али то предпоставља, да оно

само недође ван у зреле, образоване руке. Док тога неима, док нека друга разлика постоји међу морално образованим, несујетним човјеком и међу пјесником, него ли што би овај к свима крјепостима онога првога још и пјесничку даровитост доносио, дотле ће пјесничтво лишено бити благотворна уплива на свој вијек и сваки напредак у научној култури одкинуће по којега из броја његових штователя. Није могуће очекивати, да ће образовани човјек тражити окрепе за дух и срце у незрела младића, па да у пјесмама нађе исте предразуде, исту простоту, исту пустош, од које у животу зазире. Пуним правом иште он од пјесника, који би га вјерно пратио кроза сав живот као Хораций Римљанина, да му буде умним развитком и моралним држањем посвераван, јер ни у часовима одмора и уживања неће он да се понизи испод сама себе. Није дакле довољно, да се чувство живљим бојама само описује; треба да се живље и чувствује. Одушевљење самим собом није довољно, већ треба да је то одушевљење образована духа! Овако Шилер, а ја нисам крив, ако суд овај неби сасвим повољно изашао, кад би се протегао на наше лирске пјеснике; пита се само, једа ли је праведан, па ако је праведан био године 1802. за њем. литературу, није ли још и праведнији год. 1866. за литературу хрватско-српску!

Остављам посебној студији, да потанко оцијени све оне цвјетиће наше новије лирике, који су већ прилично нагомилани у забавним листовима, да их метне на сито и решето, па да пљеву одвије од здрава зрна. Рекох већ на почетку, да има више млађих књижевника на истоку него ли на западу; према тому је и Парнас српски много богатији од хрватскога. Као најпознатије лирске пјеснике новијега доба, којих се пјесме читају у Срб. летопису, Даници новосадској и Вили, припомињем: Јована Јовановића, Л. Костића, Дамјана Павловића (†), Владислава (Качанскога), Абердара (Кујунџића), Милорада Поповића Шапчанина, Симу Поповића, Ј. Грчића, Милана Андрића, Миту Стојковића, Исидора Ћирића, итд. У Даници илирској, Гласоноши, Славонцу и Наше гор. л. пјевају: П. П. (Петар Прерадовић), И. Т. (Иван Трнски), Велимир Гај, Фердо Бабић, Иван Видовић, Ђуро Кларић, Илија Округић Сријемац, Владимир Николић (†), Вељко Рабачевић=А. Шеноа, Ђуро Дежелић, Ст. Љ. Лопашић, Е. Томај, итд. С југа се одазивљу (у коледару Матице далматинске, у Народном листу): Ана Видовићева, М. Павлиновић, Ј. Г. Красанин (Гржетић), С. Б. (Бозулић) итд. У једнима се и другима листовима огласи покадшто: Ј. Сундечић, Никола Беговић и П. Шпун. Љубитељима пје-

сничтва било би изказано велико пријатељство, а и нашој књижевности била би велика услуга, кад би се што је овдје од ових пјесника боље, одабрало у једну лирску антологију. Гдјекоји пјесници као да ће и сами на ту мисао доћи. Тако је Милорад Поповић Шапчанин већ издао једну, а сад издаје другу књижицу својих сабраних пјесама; тако су „Пјесме Владимира Васића“ штампане после пјесникове смрти од отца му Игњата Васића с неколико речи о животу пјесникову од Ст. Новаковића. Осим познатих прекрасних „Крјесница“ од врлога И. Трискога у две књиге добисмо последње двије-три године латиницом штампане још „Љељинке“ од Ј. Е. Томића (некоје од ових пјесама већ су прије познате из Славонца и Н. Г. Л.), „Прве пјесме“ од Ђ. Ковачевића, „Бршљане“ од пок. Вл. Николића и „Сријемску Вилу“ од Илије Округића Сријемца. Тко има смисла за праву поезију те је умије разлучити од пусте верзификације, радо ће се латити читања прекрасних Јовановићевих „Ђулића,“ који су штампани године 1864. Штета, што се тај надарени пјесник и сувише хумористиком бави те троши силе своје на „Змаја,“ гдје би нам по мојем мњењу другим начином више помогао књижевности. Радостно припомињем најновију вијест, да је превео и да ће скорим штампати пјесме Беранжерове! Нису ми познате пјесме од Светолика Лазаревића, од којих изађе II. књижица год. 1865. под насловом „Споменак.“ Скорим ће изаћи овдје у Загребу скупљене пјесме од Н. Шпуна.

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Српска стенографија од М. Миловука. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, 1866. године. У државној штампарији. На 8-ни, 2. л. 37. стр. Стоји 6. гр. чарш.

Ако не ћемо да се варамо, морамо признати, да смо ми Срби скоро у сваком погледу јако за другим напредним народима заостали. Узрок је томе већином у несретном положају, у коме је народ наш од толико векова; но не смемо затајати, да има довољно кривице и на нама самима. Наша књижевност је још сувише нејака, наша научна радња преко мере слаба и незнатна. Код нас и ако ко умочи перо, да што пише, слабо ћеш друго

шта од њега чути, до песме, новеле и т. д.; ретко се нађе који да погледа на силно поље наука, да ту види, докле су остали сретни народи дошли, па да се застиди и осети наш грдни недостатак у томе, те из свију својих сила прионе, да што више допринесе томе, како би се попунила та грдна празнина, та велика провала, што нас од сретнијег, напредног света дели. Даља је несрећа та, што ако се когод и лати, да шта озбиљније ради, не обзире се на то, шта нам је пре свега најнуждније, па да гледа ту нужду да покрпи, те се тако често догађа, да добијемо оно, без чега смо и могли бити, бар још неко време, а што нам је као свакидањи хлеб нужно, тога немамо. Код нас, ма да је тако мало рађено, ипак се може рећи, да је скоро о свачему пре и више писано и размишљавано, него о стенографији, која је тако преко потребита свакоме народу, сваком човеку, ако хоће, да може истинито напредовати и ваљано развијати се. И од људи, што се наукама баве, мало их има код нас, који имају само чиста појма о стенографији; који грчки мало разуме, зна највише толико, да је „στενογραφία" грчка реч, сложена из „στενός" тесан и „γράφω" пишем, да дакле значи толико као: теснопис, краткопис или брзопис; али у чему се управо цела та наука састоји, редак је који би то јасно могао разложити. По већој се части држи, да је то нешто чудновато, да изгледа као кинески, да свака реч или сваки слог има свој засебни знак, и да човек мора толико разних знакова утувити, колико у ком језику има речи или слогова. Наравно, кад би тако било, онда би слабо коме дошла воља, да се тако страшног и мучног посла лаћа, тим мање, што слабо увиђа, да би се толики труд иоле наплатио.

Ми ћемо овде да речемо неколико речи о томе, шта је стенографија и која је корист од ње; па ћемо онда да пређемо на саму књигу, коју горе напоменусмо.

Стенографија је начин писања, по коме се с млого мање труда и муке све то даје написати, што и обичним писменима, којима се служило, али млого брже; јер ко стенографски знаде писати, тај може све оно, што други говори, за то исто време, док говор траје, и прибележити. Овај начин писања не састоји се у томе, као што неки мисле, да за сваку реч или слог има засебни знак, већ је тако исто као и у обичном нашем писању: речи су састављене из слогова, а слогови из писмена, само је та разлика, што су стенографска писмена млого простија и краћа, него ова наша обична, брже се и лакше могу написати и тако су удешена, да се једно с другим лако спајају. По томе се види, да то није ништа необично и тако страшно, и да стенографија није нов ка-

кав проналазак, него само највиши степен, до кога су се до данас писмена у своме природном развитку усавршила.

А да је стенографија од велике користи, види се већ по томе, што се каже, да се с њоме све оно даје написати, што и обичним нашим писменима, исто тако тачно и разговетно, али с много мање труда и времена. Што се по обичном писању за пуних пет часова уради, то ће онај, који уме стенографски писати, лако и без по муке за један час израдити. Кад знамо, да се у данашње време мисли понајвише писањем измењују, кад знамо даље, да толико људи по велики део свога века у писању проводе, и да би сваки од тих, кад би знао стенографски писати, тај исти посао бар за пет пута мање времена извршити могао, или би за то цело време пет пута више могао урадити: онда држимо, да ће сваки одмах увидети, од колике је превелике користи знање стенографије, те је скоро и сувишно, да даље о томе говоримо. А од колике је користи стенографија при писменим саставцима! Човеку лете мисли једна за другом, па док је овим обичним писањем једну прибележио, дотле су остале пролетеле и изгубиле се; али ко разуме стенографију, тај је кадар све мисли онако, како се једна за другом ниже, похватати и прибележити, те се тако не може ни једна да изгуби, јер док је шта помислио, већ је и написао. Но од највеће је важности стенографија у јавном животу. Права јавност без стенографије не да се ни помислити. Живе речи, што из уста говорникових долазе, пролете; но стенограф их дочека, па похвата и прибележи, те тако даде прилике и онима, који не могоше живе речи чути, да знају, шта је говорио и да се отуд користе. Још стари народи, Грци и Римљани, увиђаху, да им је потребан некакав начин писања, којим ће моћи живу реч прибележити; тако се н. пр. говори, да је Ксенофон од речи до речи бележио предавања свога великог учитеља; код Римљана је Тиро, ослобођеник цицеронов, усавршио боље стенографију, што је пре њега постојала. Неје нам намера, да овде изводимо целу историју стенографије, то би нас далеко одвело; ово само за то напомињемо, да се види, како су још стари народи осећали потребу, да се жива реч прибележи, па да по томе увидимо, колико смо ми заостали. Код свију данашњих напреднијих народа је стенографија јако развијена и распространена, тако, да се врло много њоме место обичног писања служе: ђаци бележе њоме предавања својих учитеља; млоги адвокати је уводе у своје канцеларије; декоји новинари пишу њоме за своје листове, наравно да ту и слагачи у штампаријама разумеју стенографију, налази се већ и трговаца

који једно с другим дописују стенографски; у Немачкој се само од године 1849. до 1861. око 300 дружина образовало, са преко 10,000 чланова, којима је цел, да уче стенографију, и да је што више распростиру, а тако је и у других сретнијих народа. По нешто већ и у Јевропи, али још више у Америци, и женске уче стенографију, па многе од њих бележе говоре у јавним скупштинама. Свако увиђа неизмерну корист њезину, те хита, да је што боље изучи и што већма се њоме користи; свуд се сваки дан све више и више истискује ово наше тешко и досадно писање, и на место тога уводи се стенографија. И некоја словенска племена, а наиме: Руси, Чеси, Пољаци, Хрвати и лужички Срби већ су се одавна постарали да се тим великим напретком изображеног света користе; само ми Срби нити хоћемо да знамо нити хајемо за тај грдни напредак осталог света, као да смо се од њега кинеским видом оградили. Код нас скоро нико и не мисли о тој грдној данашњој потреби. Једва се тек пре године дана указа и код нас први покушај у томе, да се стенографија уведе, а то је књига, о којој смо намерни овде неколико речи прозборити.

Надасмо се, да ће се наћи људи зрелијих, који ће изићи на среду са својим судом о овој књизи, која је код нас досад прва и једина у својој струци; али кад до данас нико о њојзи ни речце *не прослови*, нека нам је допуштено коју о њојзи рећи. Потанко је у свим појединостима прегледати не можемо, јер нам то не допушта простор овога листа, а што је главније не могу се резати стенографски знаци, које би имали да напомињемо; ограничићемо се само на најнужније и на оно, што се може и без таких знакова показати.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Књижевне белешке.

* **Душан Ђермеков, коровођа омладинског друштва „Цвета“ у Араду, позива на претплату на дело „Сабљо моја“, које је за гласовир написао. Дело ће бити лепо израђено, издаје га друштво „Цвет“, цена му је само 30. н. а. вр., а посвећено је уједињеној омладини српској. Рок претплати траје до 15. маја о. г. Претплатни новци шаљу се самоме писцу у Арад (Serben Gasse Nr. 2.)**

* Професор Јосимовић у Београду јавља, да ће на претплату издати популарно израђено „Објашњење свога пројекта за регулисање Београда“, у спретној књизи са три плана. Цена му је 12. гр. чарш. Осим претплате продаваће се по 16 гр. чарш.

* Добисмо књижицу: „Историја света својим ученицима превео Александар Сандић. Књига трећа (Историја новога века) 3. и 4. свеска.“ То је превод немачке повеснице пицове, само што је преводилац то дело у многоме допунио, особито што се повеснице Србаља тиче.

* Добисмо „критичко-историјску расправу: Ђурђе Смедеревац и жена му Јерина. Напис о Емил Чарка.“ Расправа ће ова позната бити читаоцима „Данице“ одакле је посебице прештампана. У тој својој расправи писац се трудио да докаже у колико се слаже народно предање са повесницом. Препоручујемо тај његов посао пажњи оних наших књижевника, који се око тога баве.

* „Богомили. Црквва босаньскаи крьстяни“, зове се дело које је др. Божидар Петрановић написао, а српско учено друштво у Београду наградило као расправу, која се искључно бави разјашњењем једнога од најтамнијих и најзамршенијих религиозно-друштвених појава у повесници југословенској. Намеравајући сада исту расправу обелоданити путем штампе, позива писац на претплату пријатеље народнога напретка и књижевности наше. Књига ће износити до 12. табака а цена јој је 80. н. а. вр. Имена предбројника шаљу се самоме писцу у Задар најдаље до свршетка маја о. г. Ко сакупи 12 уписника, или наручи толико књига, добиће тринаесту на дар. И уредништво овог листа радо се прима скупљања претплатника.

* Аћим Илић, учитељ из Ракинца, у пожаревачком округу, позива на претплату на књигу: „Св: равноапостолный Константинъ, као изврано оруђе божієгъ промисла.“ Писац у свом позиву на претплату вели: „Књига ова сматрана съ критичне стране разлага ће биографію св. равноапостолскогъ Императора писану одъ разны нѣму савремены биографиста; а съ богословске стране разсматрана доказа ће, да е тай првый Императоръ христіянскій изабрано оруђе Божієгъ промысла ради утишеня воююће цркве подъ крстомъ.“ Књига ће изнети 6—7 табака, цена јој је 6 гр. чарш., а новци се шаљу штампарији А. Андрића.

* Јављамо по „Вили“ да је изишао: „Степеник из Кормчије са славено-рускога језика превео и из Србуљах саставио Нићифор Дучић“ на се шњоме заједно тужимо, што се тако рећи нико не ће да брине, да уредништва књижевних листова добијају сваку нову књигу или да бар писци саопштавају уредништвима веран и потпун наслов сваке нове књиге, као и садржај им. Како ће се водити књижевна кроника, кад је самим

писцима тако мало стало до ње, а овамо би баш сама њихова корист захтевала да то чине, а све у интересу наше књижевности. И „Вила“ је тек случајно дошла до „Степеника“, те тако једино њојзи имамо захвалити што можемо јавити за садржај те књиге, која је још г. 1866. изишла. Ево га: Увод са правилама о браку; сродство уопће; сродство од једног рода; раздељење сродства; бројање, објашњење колена, степена и пасова; брак уопће, смјешавање рода и имена, прстеновање и обручење, близика или сватовство, забрањени бракови; допуштени бракови. Део I. Сродство од једног рода; забрањени бракови; допуштени бракови. Део II. Сродство од два рода; забрањени бракови; допуштени бракови, у четири пута. Део III. Сродство од три рода или пријатељство; забрањени бракови; допуштени бракови. Део IV. Сродство светог крштења; степени духовног сродства; забрањени бракови; допуштени бракови. Део V. Сродство усињења; степени сродства усињења. Додатак: побратимство, и с којих се узрока муж и жена могу распустити.

* „Katolički list“, јављајући да је изашло: „Свето Писмо. Пет књига Мојсијевих,“ у преводу нашег Ђ. Даничића, пише о томе преводу овако: „Држећи се г. Даничић текста хебрејскога, држао се и онога главнога правила за преводиоце, по којем има превод само оно, ни више ни мање, рећи што је у оригиналу, а опет да небуде против нарави језику, на који се преводи. Млоги преводиоци хотећи бити верни, грешили су проти језику, којим су се служили. Такови су сви без изимке хрватски преводиоци св. писма до г. Даничића. Онде су само речи хрватске, а језик је хеленистички или хебрејско-халдејски. Проти оваковом ругљу и насиљу има право језик хрватски просвједовати. С тога како ти годи, кад узмеш превод Даничићев, где ти је чиста хрваштина без хебраисама, тер и заборављаш, да читаш превод! Г. је Даничић овде показао, како је лепо моћи верно превести, негрешећи проти своме језику. Како је красан језик г. Даничића, највреднијега и највернијега ученика Вукова, нетреба ни казивати: он је у свем хрватском и српском народу чувен као најбољи познавалац нашега језика. Одатле онолика јагма у католика и православних за Даничићевим преводима св. писма ....

Г. Даничић држећи се верно онога правила да превод треба само језиком да се разликује од оригинала, није ипак никад заборавио, да има сваки језик, именито хебрејски, особина у складњи и слогу, којих нећеш моћи потпуно изрећи у другом језику а да проти њему несагрешиш ...

Из свега овога може свако разабрати, да је дело г. Даничића изврсно: верно ти каже мисли св. писма хебрејскога језиком красним и углађеним хрватским илити српским.

Хоћемо ли дакле ово ев. писмо препоручити свећенству католичком и у обће католицима?

Свакому је крштанину католику библија књига Богом дана, књига богодуха, којој је садржај слово божије. Верујући ово, ако што год наопако разумије у њој, може му то постати веома пагубно; јер ће што је зло разумно, држати за слово божије, дакле лаж за истину вечну. А како ће лако свако гдекоју изреку криво схватити у књизи толи стародавној! С тога је црква католичка по својем праву и по својој дужности сатворила неке прописе о превађању и читању светога писма. Она прописује, да св. писмо, којим ће се служити католици, има бити: 1. преведено по Вулгати, неизкључујући нимало текста хебрејскога; 2. истумачено опазкама, извађенима из списова св. отаца или учених католичких мужева и одобрено бискупом католичким или столицом апостолском. Ово су прописи наше цркве. А превод Даничићев нити је сачињен по Вулгати нити одобрен облашћу цркве католичке; зато се несмемо њим служити, још га мање коме препоручити.“

Гласник.

* „Narodni list“ јавља, да ће се словенска литургија завести и у католика римске вере, па том приликом пише о судби њезиној у кратко ово: „Свако ће се народно срце развеселити на глас, да је народна дика, бискуп Штросмајер, уговорио у Риму да се претискају црквене књиге старословенске католичкога обреда. Након толико векова жестокога опира, немарнога нехајства, наша народна литургија није пропала; наше је свећенство сахранило живу искру, којом ће се опет ражећи, уз веру и богољубство, љубав за народном књигом. Било би вредно писати повест наше народне литургије, из које би се видило, да је народна ствар цвала или пропадала, како је служба божија у народном језику гојена или запуштена. Ми ћемо овде само то навести, да с ову страну тисућу година, кад су св. Ћирил и Метод прострли били народну литургију од јадранскога мора преко све Угарске, Чешке и Моравске, онда су Словени у великој моравској краљевини, у савезу са јужним Словенима, одољали и Немцу, и Грку, и Латину, сложнима на њихову штету. Кад су у потоње доба северни и јужни Словени, разцепани, сваки о себи се борили за своју народност, за своју независност: и онда је словенска литургија била мерило њихова политичнога положаја. Нинска црква је словила, док је хрватски бискуп седео на столици, а чешки су краљеви из Далмације добивали свећенике народноме језику веште, кад су хтели придигнути свој на-

род испод немачкога ударца. Пропаде велика Моравска раскомадана међу Немцима и Мађарима; упане чешка краљевина у немачке руке; онда је и народна литургија изчезла са севера. На југу се сачувала; али све к мору притискана, како су Мађари с једне стране, а Турци с друге народ наш цепали и присвајали, док јој неостану него само два прибежишта: у Сењу и у Пољицама. Али су се сада и Млечићи постарали, како би ју подушили, или истисли, док на свршетку прошастога века, да посве непропане, Бог је дао прабискупа задарскога Змајевића, који јој је ново заклониште прибавио. Нехајство за одгојом народнога свећенства дотле је било дошло, да словенски попови били су као пример незнанства, туђину ругло по наш народ. Сви напори Змајевићеви нису могли ту љагу затрти; паче његова баштина већ и није за ухар словенском свећенству, а у Пољицама науци пропали, а црна земља позобала старе народне попове.

Народни дух, који се пренуо г. 1848., пустио је свога трага и на пољу народне литургије. Била јој остала клица у брижном поучавању старословенштине на задарској богословији, те ту клицу оживио наш неуморни поп Иван Берчић, усавршив своје науке језикословне у Бечу под гласовитим Миклошићем. То са стране књижевнога наука; а на црквеном пољу подиже се наш врли Павлиновић, те изновице заглагола Богу славу старим народним чином и језиком. Ова нам два мужа у најкрепчијој снази, и умној и телесној, доживиште ново доба, кад након *Змајевића* посла нам Бог Штросмајера, да новом снагом, новом моћу преузме гој народне литургије. Весели се народе, те ће опет пропевати у цркви божијој твој мили језик, кога су иностранци толико векова из цркве прогањали, па дан данас и твоји нехајни синови још гоне или барем занемарују."

* „Даница" јавља, да је 4. фебруара о. г. преминуо Димитрије Гавриловски, супленат у полугимназији пожаревачкој. Беше то поштена душа. Искрен, безазлен, одушевљавао се за све што је племенито, а нада све љубио је српство. Био је неко време чиновник финансијски у српској војводини, а после је прешао у Србију. Радио је и на књижевном пољу. Године 1853 издао је трагедију „Шарлоту Кордеј." Осим тога писао је политичне чланке у „Српски Дневник" и у друге новине. У алманаху „Слози" има једна песма његова, која дише жарким родољубљем. Лака му била земљица и леп спомен међу нама!

* Лавослав Хартман, књижар и издавателъ загребачког „Босиљка", расписује ове награде: 1. За најбољу изворну приповетку из српске или хрватске повеснице, или узету из свакидашњег живота народа нашег, у величини најмање штампан табак, 25. фр. а. вр. 2. За најбољу изворну слику или цртицу из повеснице српске или хрватске,

у величини по штампаног табака 20. фр. а. вр. 3. За најбољу изворну песму родољубивог садржаја, или која слави којег српског или хрватског јунака, 15. фр. а. вр. Сви ови саставци требе да су написани лаким и разговетним језиком. Награде ће досудити сами претплатници „Босиљка“, који ће на свршетку течаја позвани бити, да писмено дају своје гласове оним радњама, које за најбоље уздрже.

* На Загребачком народном позоришту претстављали су нову хисторијску драму, коју је наш заслужни књижевник др. Јован Суботић написао. Име је тој новој драми: „Краљ Бодин.“ „Dragoljub“ вели о „Бодину“ за сада само толико, да „има у многом обзиру лепота, које му обезбеђују отмено место у нашој књизи, те се налази принукан изразити писцу од стране пријатеља нашега казалишта најискренију захвалу за његово лепо настојавање око обогаћења нашег изворног репертоара, желећи да би се и више наших списатеља повело за овим за наше казалиште толи заслуженим мужем.“

* За дочек гостију из свију словенских крајева на етнографску изложбу у Москви спремају се Руси јако. Први ће банкет дати у почаст тим гостима руско племство у Петрограду. Један од најбогатијих племића руских обећао је на ту цел све своје сребрно посуђе. Гости ће се бавити 5. дана у Петрограду. Прво вече претстављаће се њима у част „Живот за цара“, опера од Глинке, у којој долазе руске народне мелодије. Два и два госта добиће бесплатно ложу. Друго ће се вече претстављати нова драма грофа Толстоја: „Смрт Ивана Грозног.“ Треће вече биће величанствен концерат, којег приређује славни руски компониста Балакирев. На том ће се концерту певати и свирати песме од свију словенских племена, како би гости имали прилике слушати домаће гласове и у далеком северу. Даље ће бити још један великолепан бал, који ће бити сјајнији од бала, што су дали лане гостима из северне Америке. У Москви ће се бавити гости десет дана. Одатле ће ићи у славни манастир св. Тројице, у варош Владимир и Нижи Новгород на Волги. Сваки ће гост у Петрограду и Москви имати слободан стан и рану, осим тога још и кола на расположају и слободан приступ у сваки завод. Одбор од 100. чланова за дочекивање гостију наредиће добровољне воће, који ће им показивати све што је вредно да виде у једној и другој престоници. У колико је нама познато отишли су већ на ту изложбу од Срба̀ља из аустријских земаља: Федор плем. Демелић Пањевачки, др. Лаза Костић, а ићи ће још као што смо чули: др. Јован Суботић, др. Миша Полит-Десанчић, Емил Чакра и Александар Вукашиновић, који је од Срба̀ља највише и то веома лепих ствари за ту изложбу послао, не штедећи ни труда ни трошка.

* Новосадски „Србобран“ престао је излазити 4. марта о. г. и то за то, што „повратком тако зване „слободне“ штампе угарске од г 1848

наступа за њега опасност грдне моралне и материјалне штете.“ У свом 19. последњем броју, где то казује, опраштa се са својим читаоцима и вели, да престаје излазити „за време“ док се не поправи драконска строгост новога закона за штампу.

* Уредништво руског „Журнала Министерства народнаго просвѣщенія“ у Петрограду радо је доносити потпуне библиографијске белешке о свима новим и важним словенским књигама. По тој намери својој издало је позив на сва уредништва словенских листова и на све словенске књижевнике, да му пошљу своје списе. У тај „Журналъ“ раде млоги руски наученици и већина руских словениста, а ново ће уредништво радити својски и озбиљно око тога, да се у руској публици што пре развије словенска свест. Уредништво ће у тој намери примати за штампу и не штампане саставке на свима словенским језицима о Словенима ма с које стране уз награду.

Смесице.

* (Срби у Њујорку.) „Застава“ доноси писмо, које је неки Србин, трговац у Њујорку, писао своме пријатељу Србину у Бечу. Из тог писма вадимо што ће и наше читаоце занимати: „Пре две године дана,“ вели дописник, „нашао сам овде неколико честитих Србаља, с којима сам се одмах и опријатељио. Ја ћу ти исте овде у кратко означити. Неки К. Л. из Ирига, који је пре 18. година као млад дечко амо дошао, био је у овој земљи 13 година, а није ни на једног Србина наишао. Он се оженио у Њујорку са неком Францускињом. Знаш ли шта је тај ваљан Србин радио из љубави према своме имену српском? Научио је и своју жену и сина српски. Кад сам први пут код њега био, разговарало се с почетка енглески, а кад на једанпут његова ми жена рече чисто српски: „Та узмите, пријатељу, још један комад савијаче.“ Можеш мислити како сам се радовао, кад сам чуо, да у овом далеком свету рођена Францускиња говори српски, као рођена сремица. У кући су све српски обичаји, српска јела, и о последњем божићу отпевала нам је домаћица: „Рождество твоје Христе Боже,“ да не може бити дивније. Ето по томе суди какав је Србин и у туђинству. Исти Л. трговац је у Њујорку, ради ваљано свој посао, и веома је честит и приповнат. Осим њега има једно мало друштво од 4. Србина, који су већ 20 година ван отачаства у „вандровки“. Били су у Паризу и у Лондону, и ево већ 3. године како овде своје послове раде, одликујући се вазда колико својом вредноћом, толико својим поштењем. Двојица су се од њих и оженила у Њујорку.“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ИЗБОРНИ ЗАКОН УГАРСКИ ЗА СЛОБОДНЕ КРАЉЕВСКЕ ВАРОШИ од године 184$^{7}_{8}$. Написао један члан друштва за радиност у Новоме Саду. (Чист добитак од ове књижице намењен је поменутом друштву за радиност.) У Новоме Саду, платонова штампарија 1867. На 16-ни, 22. стр. 1. л. Стоји 15. н. а. вр.

ПРИЛОГ ЗА ПОЗНАВАЊЕ „САДАШЊЕГА СТАЊА" СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ. Од Јована Бошковића професора филологије и историје у великој школи београдској, почасног члана Матице Српске а редовног српском ученом друштву. (Прештампано из Виле од 1867. бр. 5. 6. 7. и 8.) 1867. У Београду у државној штампарији. На вел. 8-ни, 23. стр. Стоји 1. гр. или 10. нов.

ЦАРЪ ІОСИФЪ II. И НЂГОВЪ ДВОРЪ одъ Луизе Милбахъ. II. оделенѣ. Царъ Іосифъ и Марія Антоанета. Четврта свезка. Съ немачкогъ превео и издао І. Филиповићъ. У Београду у државной штампаріи 1867. На 8-ни, 204. стр. 2. л. Стоји?

ТАКОВАЦЪ. Српско-народный календаръ за просту 1867. Издао Гремія Обрад. Карацићъ. Година II. У Београду у штампаріи Николе Стефановића. На 8-ни, 1. табак календара, 128. стр. и XVI. страна претплатника. Уз календар су ове три слике: Планъ као што се садъ оправля монастиръ Жича; слика владике ужичко-крушевачког Јанићија; и слика Вука Ст. Караџића. Стоји?

ПРАВИЛА АРТИЛЂРІЙСКЕ СЛУЖБЕ одъ 30. Декембра 1866 год. Допуна друге части. Радня на 4-фунтовнимъ изолученимъ польскимъ топовима. У Београду, државна књигопечатня 1867. На 16-ни. 6. л. 124. стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Земља што је обрађујемо. — Мој албум. (Продужење) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. (Продужење.) — Књижевност: Српска стенографија од М. Миловука. — Подлистак: Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 13. У НОВОМ САДУ 10. МАЈА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају.

ЗЕМЉА ШТО ЈЕ ОБРАЂУЈЕМО.

(Продужење.)

Вредност земље за обрађивање зависи даље и од њених физичких карактера, који не стоје ни у какој свези са карактерима кемичнима. Од физичких карактера зависи не само како се која земља има обрађивати, него и која се врста од економије на њој завести може, и да л' ће се обрађивање наплатити. На то ево само један пример о кречу. Познато је, да је креч врло крт и проливан. Вода што падне на њега пропадне, па нити изађе де, нити се у њему нагомила. У тој земљи и стени узалуд је копати бунара, особито ако је земља дубока, јер у њој се не нађе воде, већ морају људи, што на такој земљи станују, да начине друге згодне рупе, па да хватају кишницу: то им је на место бунара. Дегод је кречна стена тек танким таваном крте земље покривена, ту ништа друго не расте, но само ниска трава, на којој само може овца да се одржи, јер тек она, па једва и она, довољно ране нађе; ако ли не може ни овца да се одржи, онда се ту не може ништи започети док се не изведе вода; ал' како ово не иде другчије, но бушећи стену на скрош, јер се чак испод ње нађе воде, па како за бушење ово много трошка треба, што само богати људи имају; то сиротиња у таком пределу не само да не може ништа започети, него се не може ни одржати. Тако је н. п. државица Алабама у северној Америци. На кречном табану стојећи нема нигде воде осим оних дужи, де теку реке. Жестока летња врућина спржи сву траву тако, да се не може ни овца да одржи. Ту је једина помоћ била, раскомадати је на велике спаилуке, те богати људи дадоше избушити стотине од артеских бунара, што

сад толику воду бацају, да је довољно има за сву земљу, те онако је сад цела држављица она само један непрегледан најбогатији расадник од памуктраве.

Тако има још и других околности, на које мора сваки да се обазире, ако ће коју земљу с користи да употреби. Није само вода, што се тражи, де ће шта да се сеје и рани и држи, него се ту тражи и добар положај, и довољна дубљина од крте и плодне земље, и згодан дољни табан од земље, којим се горња занавља; па ваља се обазрети и на положај планине, што земљу заклања, и на-одношај према реци, што туда тече, ил' према језеру и мору, ако је близу, па онда и на својство суседске земље, и на стање здравља тог предела, и има пуно обзира тако, да најпосле доиста оно стоји, што се вели, да стена и земља опредељује цело дружевно стање људства на њој.

Ово што довде наведосмо о кемичним и физичким својствима земље биће довољно, да обавести свакога не само о постанку и створу земље, што је обрађујемо, него да и по нешто упути, како се која има употребити, чему има још да додамо и ово ратарско искуство: да неки расад и усев волије песак, неки креч, неки иловачу, па ко оће да му расад и усев најбоље прија и да му најбогатији род донесе, а он ваља, да га у ту земљу меће, која том расаду и усеву најбоље годи, или ко оће својом земљом да се најбоље користи, ваља у њу да сади и сеје само оне расаде и усеве, о којима се зна, да на такој земљи најбољи род рађају.

Оћемо ли сад да се пустимо у потање разгледање овога одношаја између биља и земље, онда нам ово овлашно позивање кемичних својстава земље није довољно, јер ту ћемо видети, н. п. да дрво и биље, што само кречну земљу воли, опет неће да прија на свакој кречуљи једнако. Исто ћемо то наћи на биљу и дрвљу пешчаном и иловачном. Па онда ћемо наћи, де неки усеви и расади на некој земљи расту и рађају неко време да не може бити веселије ни богатије, па на једаред, као да их неко умане, почну излазити све кржавије и јаловије, док са свим не пресеку, па више ни стручка. Ту је питање: шта је томе узрок, пошто је земља остала каква је била, пескуша исто онако песковита, кречуља кречна, иловача иловачна, и опет неће на њој они расади и усеви више да ничу, што одпре најбогатији род рађаху.

И на ова питања даје кемија не само изјашнење, него показује одмах и средства, како се ваља у томе злу помоћи. Она нас учи, да у свакој беричетној земљи има окром оних поменутих материја: креча, песка, иловаче, и окром оних остатака биљних и животињских, још и неких других материја, ако и не онако много.

Кад узмемо неку шаку од плодне земље, па је осушено, просејано и точно одмерено ставимо у гвозденом суду на ватру, док се суд не усија, и онда опет одмеримо, а оно се нађе у суду мање, него што је метнуто у њега. Паленьем тим нешто је изгорело од земље и нестало: то су они остатци од биља и животиње, што их у свакој плодној земљи има. У некој има их врло мало, у цајлонској пескуши тек 1%, и опет у њој циметово дрво прија; а у некој има их врло много, у тресету н.п. преко 75%, отуда је тресет онако ваљан за огрев, и једва 25% пепела баци. Испитујући тај пепео, или онај, што иза паленьа земље у тавици остане, наћи ћемо, да ту има осим креча, песка и иловаче још и других материја, не онолико много, као оних, али тако важних, да без њих није ни помислити о пријању и напредку усева. Од тих материја поглавитији су: кали, натрон, магнезија, гвожђе, сумпор и фосфор.*)

Знаменито је, кад се узме на место земље расад ил' усев који, па се исто тако одмерено спали, а оно и ту остане нешто пепела, наравно сила мање, него од земље, али кад се тај пепео испитује, а оно се у њему нађу исте те материје, као и у плодној земљи. Тим је наједаред све изјашњено. Може ли се још ко сумњати о одношају између биља и земље, ил' сумњати се, одкуда биље оне материје вуче, и зашто на оној земљи најбоље прија, де оних материја довољно има, а де их је врло мало, расте, *али* јадно и чемерно, баш као оно стока на мршавој паши, па кад и оног малог нестане, а оно угине, угине од глади, јер нема ране да је из земље сиса, и на се баца, да тим расте. Тим је јасно и оно питање: на који начин нестане које материје из земље? Кад је који расад ил' усев на истој земљи дуже година беричетно растао, он је једну по једну од оних материја потрошио, посисао га кореном тако, да га није више у земљи остало нимало, или је остало, али утврдо, нерастопљиво, те не може корен да га сиса. Па шта предстоји онда томе биљу друго, него смрт од глади.**) Отуда бива, те расад и усев не може више на

*) Кали је поглавита материја у лугу, пепелу лужном, те би се могао српски звати луговина. Натрон је главна материја у соли, соди, шикшову, те би се српски могао звати сољина. Магнезија је главна материја у горкој соли и горкој земљи. Гвожђе находи се само као рђа. Сумпор находи се везан са оксигеном па преко овога са предпоменутим материјама. Исто је тако фосфор, који је сваком познат са жижака, палидрваца.

**) Колику гомилу материја свака жетва од земље однесе види се најбоље по пепелу. У 20 центи пшеничне сламе има 350 фун. пепела, у 20 цт. зобне сламе има 200 фун. пепела, у 20 цт. пшеничног

оној земљи да расте, де је од пре Бог зна како лепо и весело стојао, или ако расте, али све јаловије и кржавије, као онај убоги, што од глади пада и умире, јер нема довољно ране, те се мучи и пати док не угине. Али, као што нам је овим јасан узрок зла, исто је тако јасан и лек. Додај земљи оне материје, што си јој тим жетвама однео, или ако га има у њој, али утврдо, нерастопљиво, неприрећено за сисање расаду и усеву, а ти га приреди, па ће ти исто онако беричетно рађати и богате жетве давати, као и од пре. То ти је укратко рачун са тима стенским материјама од земље и биља.

Исто је оваки рачун и са онима спаљивим материјама у земљи и у биљу. И ових има ваљада више него оних неспаљивих ил' стенских; а колико су год различни, опет се дају сви у две врсте свести: или имају у себи азота, што га у речи о ваздуху познасмо, или га немају. И ове обе врсте од спаљивих материја нуждне су биљу, и треба свака земља да их има, јер ако их нема, не може биље расти, ако ли их има, ал' мало, а оно ће се мучити и боловати, док оног малог траје, а кад и тог нестане, оно ће угинути.

Како свака појединце од ових спаљивих и неспаљивих материја биљу користи, о томе ћемо на другом месту реч повести, овде само толико наводимо, да је и ових спаљивих материја нуждно биљу за живот, као и оних стенских, тако, да поред највећега изобиља једних, ако није и других, оно ће угинути. И овоме се злу доскаче као и оном озго: додати ваља земљи и ових материја, колико је за беричетан раст усева и расада нуждно, па ће се одмах расади и усеви веселије подићи и најбогатије жетве давати.

Да ово мало разјаснимо, и то примером, што га има на много места. Рекосмо, да је гранитска земља (што се од љутца камена намрви) врло јалова, а за трапску наведосмо, да је свуда беричетна. Да видимо, шта је томе узрок. Узмимо по комад од обе врсте камена, па извидимо, из којих се кемичних материја састоји, и од часа ће нам бити јасно. Обоје су у свом кемичном створу врло различни. У граниту има окром песка и иловаче поприлично

зрна има 40 фун., а у 20 цт. зобовог зрна 90 фун. пепела, т. ј. земље и оних из земље материја. Свака шенична жетва однесе са 4 јутра земље близу 4 цт. ових материја и ту око 1 цт. фосфорног креча. Дуван однесе са 4 јутра више од 5 цти а то је за 100 год. преко 500 цт. Очевидно је дакле, да се то неда довека износити, него једаред изда, па онда неможе више никоје семе ту да напредује.

кали и натрона, али нема готово ни мало креча, магнезије ни гвожђа, а у трапском камену има свега изобиљно. Тим је од једаред јасно, зашто је гранитска земља јалова и гола, а трапска свуда пуна биља, јер она нема оних материја, што су за рану и раст биља нуждне, а ова их има изобиља, Кад се то зна, онда је лако наћи средство и начин, да се и гранитска земља начини беричетна: ваља навући на њу мало горке земље и креча, или само креча, па одмах је поможено. Ово и чине вешти ратари у гранитским пределима са великим успехом, још су чинили куд и камо пре, него што је кемијом докучено, да у гранитској земљи нема креча, који је нуждан биљу, и пре него што је научно доказано, да на гранитску земљу треба додати креча, па да одмах беричетна буде.

(Свршиће се.)

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Милан је одржао реч своју: други дан донесе ми бранкове песме и „Ђулиће“ од Јована Јовановића.

Ја га замолим, да ми прочита коју.

Милан ми одмах ноче читати неке песме од Бранка, па после опет неке од Јовановића из „Ђулића.“ Мисли и осећаје тих песника казивао ми је тако лепо, тако дивно, да ми се чињаше, као да му све баш сада из душе ниче, што чита.

Ја несам знала шта се са мном збива: неки нов свет пун бајних чаролија отварао се преда мном и све је више и више распаљивао жељу у мени, да му сазнам и за друге тајне чаре.

Бранкове песме тихо су ме дирале и потресале. Особито ме је дирнуло кад Милан стаде читати:

Сам остадо са сузнијем оком,
Сам ту самцит на свету широком,
Сам са ноћи тавном, ал' без санка,
Зоро моја, зоро без осванка,
Сунце мило, ал' без бела данка,
На те мислим, душо, без престанка! —

па кад после продужи растуженим гласом:

Тијо небо, тија и планина,
Тија река, тија и долина,

Тијо свуда, свуда преда мноме,
Само да је и у срцу моме! —

а заврши сетно невесело:

Тама за мном, тама преда мноме,
Ал' највећа у срдашцу моме!

У мало што ми на те речи не грунуше сузе на очи, и у мало што не рекох Милану, да престане тужити, да то мене боли кад чујем како му глас од туге дркће.

Још ме је више дирао, мило потресао и заносио Јовановић. Никад не би могла помислити, да се осећаји срца дају тако слатко и просто казивати. Кад је која песма из „Ђулића“ говорила о љубавној срећи: плануло ми је срце у живи пламен а очи су ми засузиле сретном сузом; казиваше ли песма љубавне јаде и тугу: срце ми је трнуло, патило и дрктало од неког бола, којег донде не познавах. Бол је тај до свог врхунца дошао када Милан оде читати песму:

Мој је живот тужан пустолина грдна,
Моје ломне груди порушена црква,
Увенуло цвеће по гробљу се нија —
Као да га је љута отровала змија;
Побегле су тице од сувог растиња . . .
Само још у цркви мали жижак тиња.

Куд ћеш, дево, куд ћеш у пустињу ову,
Тице, цвеће, сунце другамо те зову,
Куд ћеш овом гробљу сарањеног нада,
Ту је ладно, грозно, куд ћеш тако млада!
Куд ћеш овој цркви, стубови су пали —
Веру су и љубав собом затрпали.

Ал' већ кад си дошла у ову самоћу,
Видиш ову ладну од мрамора плочу,
Ту зарежи твоје непознато име, —
Па док жижак гори — нек гори пред њиме;
А ти беж' — ил' лети, ако имаш крила,
Заборави, да си икад овде била!

Та ме песма тако занесе, да се једва могох уздржати, а да не рекнем Милану, да не тужи тако јако, да ћу ја бити тако храбра, те ћу записати име своје сред тог кама студеног, и да ћу подићи ту порушену цркву и у њојзи оживети веру, пробудити наду и распламтити љубав на ново.

Хтедох га тешити, — као да се све то њега тицало, као да су то и његови јади били!

Боже мој мили, каку промену учинише те песме у мени! Не могох више познати себе саме!

Што сам их више читала, све су ми милије бивале, и ја несам престајала молити Милана, да ми донесе гдегод што има од тих песама.

Милан се неје дао молити, него ми је покупио све лепше песме, које су изашле биле у „Седмици," „Даници" и „Јавору."

То беше права наслада за мене! Неје било дана а да несам захваљивала Милану што ми прибави то уживање.

Само једно не могох докучити.

Готово сваки од тих песника, које сам читала, певао је о љубави.

— Шта је то љубав, и како постаје? — питах саму себе, ал' не могох на то ссби јасно одговорити.

— Да проста ли ти сам, мили Боже мој, кад још и тога не знам! — мишљах у себи даље, и не сањајући, да сам већ близу понора.

Једно после подне донесе Милан малу неку књижицу, казујући да ми завиди тој наслади, која ће за мене сада настати.

Беше то лермонтовљев „Демон," којег је Јован Јовановић *на српски* препевао.

Ја вам не могу описати, сестре, шта сам осећала кад ми је Милан читао „Демона." Доста је ако вам кажем, да ми је дошло, да би и ја знала тако страсно волети па и страдати као Тамара. Та ко да не поверује страшној заклетви:

Кунем ти се зором раном,
Првенчетом божја створа,
И мезимцем задњим даном,
Што по реду дођи мора!
И тако ми вечне правде,
Горке муке очајника,
И састанка с тобом саде,
И растанка од твог лика;
Кунем ти се очним видом,
Кунем ти се греха стидом,
И вечности сивим плаштом,
И победе кратком маштом;
И тако ми свију беса,
И тако ми пакла, раја,
И громова са небеса,
И анђелског уздисаја;
Кунем ти се муком својом,
И анђелским твојим гласом,
Кунем првом сузом твојом,
И самртним твојим часом,
Кунем ти се црним гробом,
И блаженством душа свију,
Кунем ти се самом тобом —
И тако ми ти очију,
И косице твоје свилне,
И тако ми срца твога,
И тако ми жива Бога,
И љубави моје силне!

Тешко мени, јадници, што је при тим речима у моме срцу дотле не виђена светлост синула, што сам у том тренутку осетила нову чежњу, а у чежњи сву милину — прве љубави!

Несам више марила за радњу. У дружењу с Миланом пробудила се у мени таштa, па сам већу бригу водила о томе како ћу се обући, како ли очешљати, него да свој посао радим.

Милан ми је говорио, како би ја добро изгледала, кад би шешир понела.

То беше доста за мене да своју матер наведем, да ми шешир купи.

Кад сам прве недеље свој црни од кадифе шешир с белим пером на главу метнула и у цркву пошла, чула сам на путу како свет по селу пита:

— Шта значи то, што се ћерка нашег учитеља ошеширила?

По читав сахат стојала би пред огледалом, огледајући како би удесила косу према шеширу, и тако сам се уверила, да је Милан право имао, кад рече, да сам млого лепша у шеширу.

Сва ми је тежња била, да се само Милану допаднем, а да му се допадам мислила сам по томе, што нам једнако у кућу долази и што гледа да ми у вољу иде.

Мало, по мало тако сам се свикла на Милана, да су ми се мисли силом отимале на њега. Не знам шта ме је снашло било, ал' више пута, особито ноћу кад сам сама била, тако ми се срце стезало, да сам морала плакати од тешке чежње за њим. При таким приликама долазило ми је, да му се као кака Магдалена покајница бацим пред ноге, да му у сузама оперем ноге, а да их косом својом отарем. Све ми је он био на свету, а ја без њега нико и ништа. Он ме је из праха подигао и учинио да сам почела ваљати нешто.

Осећала сам до душе, да ће ме та љубав несретном учинити, ал' шта ми је стало до тога, та ја би и трнов венац радо носила на глави кад би знала, да ћу му тиме угодити.

По свему сам видела, да ме Милан воли, ал' сам мислила, да ми то мора и речима казати.

Несам се преварила. Једно вече (ах, и сад га се живо сећам) седесмо под липом у нашем врту. Месечина је била као дан а све око нас тихо, мирно. Милан је ћутао и само по каткад на мене погледао. Ја сам дрктала, ни сама не знам за што, и не смедох му у очи погледати. У том ћутању прошло је доста времена. На једанпут Милан ми се примаче ближе, руке своје обавије око стаса мога, и уздрктаним гласом запита ме, да л' га волим заиста?

У место одговора нагнем му се на груди, очи ми запливаше

у сузама од веље милоте и наше усне (не знам ни данас како се то десило) нађоше се у првом пољупцу.

Ох, да је то златно доба морало тако брзо проћи!

Ма да сам ћутала, опет за то неје могло мимоићи пажњу мојих родитеља, да се са мном нешто десило.

Позваше ме на одговор, и кад су ме, сазнавши за љубав нашу, почели корети и карати, ја им отважно одговорим, да ћу свом животу крај учинити, ако ми не буде слободно Милана волети.

Мати ми се уплаши, кад је разабрала те речи и кад виде како сам се у лицу сва променила. Зглади ми косу, пољуби ме у чело и стаде ми благим гласом казивати, да је Милан богат, а ја да сам сиромашна, и да миланов отац никад не ће пристати да му снаха будем.

Ја сам обарала што ми је мати наводила, ал' она је само главом махала и тужно се смешила.

У онај сам је мах осудила, али сада, кад је туга за мном уморила, сад јој благосиљам спомен. Јадница добро је мислила и само је моје добро тражила!

Једно после подне седела сам опет под липом у дебелом ладу и премишљах о срећи својој.

Да л' сам тако дуго премишљала, не знам, ал' кад погледам, а оно Милан стојаше преда мном, блед у лицу и закрвављеним очима.

— Тино, — рече гласом, који ми је срце парао, — отац ми дознаде да се волемо, па ме гони да се одмах на пут дадем. Ја сам му рекао, да без тебе не могу живети, а он ми се у очи смејао и одговорио, да ће то проћи као што је и дошло, а ако се не оканем тих лудорија, да ме не ће више за свог сина признавати. Бадава сам га молио и преклињао: не хтеде попустити. . . . Реци ако Бога знадеш, шта да радим?

Тужно оборих главу, сузе ми ударе на очи, ал' сам ћутала.

— Тино, — продужи Милан — ја ни од чега не презам, ја сам на свашто припрaван! Реци ми волиш ли ме још?

— Не би ми требало веће муке на овоме свету, него кад би морала без тебе живети!

— Е, онда се справи за пут још вечерас. Кад ти три пута куцнем на прозор, да си спремна за одлазак. А сад збогом, ваља ми још млого којешта у ред довести.

Ја сам се већ научила била речи његове за свето писмо држати, па за то сам само главом климнула, у знак да ми је све по вољи.

Други дан у јутру узалуд је тражила мати Тину своју: кћери јој је нестало као да је црна земља прогутала.

(Продужиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

IV.

(Продужење.)

Најзрелији је плод песничтва д р а м а. Она ставља својој појави многих, знаменитих увјета, од којих су у нас до сада тек неколи испуњени. Узевши дакле развитак књижевности, да иде својим наравским путем, нечудим се ни мало, што нам се производи драматске умјетности истом онако риједко и стидљиво помаљају, као што се љубица у рано пролеће крије под бујну зелен. Репертоари наших казалишта пуни су туђих комада, има више од четири петине пријевода; изворне пак драме као да су **rari nantes in gurgite vasto.** Али и другде је тако бивало, пак је сада боље: нећемо ваљада ни ми за увијек на истом мјесту остати. И уз наша ће казалишта с временом, ако им је напредак суђен, процвасти изворна и народна драматика. Та већ ни сада није у нас онако грозно, глупо и недотупавно, као што се суразмјерно према тадањему времену описује стање казалишта њемачкога половицом прошлога стољећа, када су у Бечу цвали „хансвуршти" и „панталони," а у Берлину, на двору Фридрика Великога, играше друштво француско драме Молиерове, Корнељове, Расинове, Рењардове и Маривоове, њемачко пако позориште посјећиваше сама простота, наслађујући се пеливанима и скакачима. Али ако икоја грана наше књижевности, то иште драматско пјесничтво историка, који би нам истумачио све његове досадање фазе, који би на критички оцијенио свуколику досадању имовину; оваково би дјело много користило и пјесницима, да им се читав развитак ове врсте пјесничтва пред очи стави, и казалишту, да му буде на услугу подпун избор народне драматске књижевности. За сада било би доста, да се ограничимо на драматику 19. стољећа, јер оно што имамо из прећашњих вијекова, чини ми се, да није ни у каквој свези с новијим књижевним животом ове струке. Будући да је мој задатак овдје ограничен на посљедње двије-три године, неимам много новина спомснути. Др. Јован Суботић, М. Бан, Ђ. Малетић, Ђ. Јакшић и Лазо Костић — добро су знана у нашој књижевности имена оних пјесника, који у најновије доба драматичкој вјештини своју умну снагу посветише; са прва три пјесника неупознасмо се истом сада по први пут, јер су неке њихове радње већ одавна чувене у нашој књижевности.

Узимати градиво из домаће хисторије, нарочито из несретне катастрофе косовопољске то бијаше, рећи би, вјечита лозинка наших дојакошњих драматика, коју си одабраше јамачно с најплеменитијом наканом, да се на крјепостима старих времена и покољења запали у потомака ватра домољубнога одушевљења; пуно нотицаше их јамачно и неумрла слава генија Шекспирова или Шилерова, која се управо на њиховим историским драмама оснива. Али ја бих се ипак усудио примјетити, да се код тога несмију нигда с ума сметати велике тешкоће, које обично већ у самом изабраном предмету леже те неподносе, да оно буде прави драматски умотвор, него изилази пука драматизирана и на диалоге разкомадана хисторија. И Гете опоминьаше пјеснике, да буду код избора хисторијских предмета на опрезу, јер да је највећа снага пјесничкога генија тому потребита, ако се хоће хисторијски предмет да уприличи у вриједан умотвор. Тко ће рећи, да су се овој опасности, од које одвраћаше Гете, збиља сретно уклонили наши драматици; н. п. у „Милош-Обилићу“ или „Цару Лазару“? Код оваких се предмета лако упада у једну од ове двије погрјешке: или се пјесник строго држи хисторијскога догађаја и хисторијскога карактера својих главних лица; тада је у великој неприлици, једали ће задовољити свима увјетима драматске умјетности; или је у њега јачи смисао за пјесничку истину; тада је у неприлици, да ће помјерити карактере хисторијске или карактере народног предавања. Од оне прве мане, чини ми се, да није прост Суботићев „Милош Обилић,“ у другу упаде Банов „Цар Лазар.“ Зато ће сваки литерарни хисторик признати, да је велик знак напредка у нашој најновијој драматици, што се сада више ни др. Суботић ни други драматски пјесници недрже бар једнога једитога кола хисторијских предмета из доба пропасти српске, него се на шире обазиру по хисторији и животу нашега народа. Ено доказа у драмама и трагедијама Суботићевим, када се испореде: Звонимир, Немања, Прехвала и Бодин; ено Јакшићеве „Сеобе Србаља;“ ено Костићева „Максима Црнојевића;“ ено Банове трагедије „Добрила и Миленко,“ коју надоставља „Смрт кнеза Доброслава.“ Колико стоји о сретну избору, доказа Л. Костић својим „Максимом,“ гдје је по мојем мишљењу већ и тијем засвједочио ванредну вјештину пјесничку, што је умио сред народних пјесама тако згодан предмет пронаћи.

Од поменутих драма и трагедија изађоше штампом само неке: Суботићев „Звонимир“ штампан је у Загребу латиницом. Матица српска прештампаће га ћирилицом, пак ће ваљда и остале његове комаде издати; до сада је само „Херцег Владислав“

штампан у четвртој књизи Суботићевих сабраних дјела. Од М. Бана изађоше прошле године у Биограду „Цвијети," што није толико хисторијска драма, колико управо хисторија српскога устанка, представљена кроз сама хисторијска лица. То каже и сам пјесник: „Сва драма скроз је историјска, јер будући писана за светковину и још за живота самих усталаца, морао сам се створова фантазије сасвим клонити и историје придржавати више него што бих иначе био хтио и морао по обичним драмским правилама." Ја немислим да је ово оправдање довољно. Његов „Цар Лазар" бјеше представљен прије неколике године у Биограду, али се критика потужи на то дјело, и осуди га што је карактере, који су стално развијени и усађени у народној свијести, као што су Лалар, Милош и Вук, чудно извртуло и изопачило. Чујем, да је тај „Цар Лазар" љетос у Спљету штампан; а имао је и у подлистку „Световида" изаћи. Остале двије трагедије „Добрила и Миленко" и „Смрт кнеза Доброслава" представљене су истом недавно но први пут на Новосадском позоришту; прва с већим успјехом него ли друга (В. казалиштну критику у „Матици" страна 776. и 811). Јакшићева „Сеоба Србаља" награђена је од Матице српске као хисторијска драма те је прије неколико година у Новом Саду штампана; у Новом Саду и по Сријему представљаше је већ много пути с добрим успјехом. До скора ће, каже се, изаћи и друга његова драма, од које је један дијел штампан ове године у „Вили" под насловом: „Јелисавета кнегиња црногорска." Костићева „Максима Црнојевића" издала је ове године Матица српска о свом трошку; представљен неби још нигдје. Од познатога Ђ. Малетића, који је пре неколико година издао драму „Преодница српске слободе" те је већ и много крат представљана била, изађе управо недавно у Биограду нова трагедија, такођер награђена из Коларчева фонда, под насловом: „Смрт цара Михаила." Није штампана, али се ради позоришнога ефекта много хвали драма „Краљева сеја" од Мил. Е. Јовановића; кажу да је пуна лијепе пјетске дикције, и већ је више пути представљана у Новом Саду, по Сријему, у Осијеку итд. А да буде овај прије глед подпуније, напоменућу још „оригиналну" драму од Ф. Н. Глогића, која је год. 1865. у Биограду штампана под насловом: „Наход и Даница;" затим „изворну" драму „Последња Деспотица Смедеревска" од Лазе Телечкога, штампану прошле године у Новом Саду, и напокон некакова „Црнога Јастреба," оригиналну драму од Ф. Р. у Биограду. Истина, да међу овим дјелима има доста таквих, која нису баш ни од какве умјетничке вриједности; али зато ће се некоја од њих за цијело дуго одржати и

у књижевности и на позоришту. Хрватски пјесници занемарише драматику сасвим; то је јако жалостно. Ако изузмете познате историјске драме Боговићеве, који је врло вјешто одабрао неколико знатних момената из хрватске повјести, то остаје још једини Звонимир од Суботића, а иначе је сасвим напуштен народни живот и хисторија ових западних страна, те им неима чак ни на загребачком позоришту скоро никаква трага.

Пуно нам је сиромашнија књижевност у народној комедији. Тому нам недостаје елемента, као што су велеградски живот и његове сплетке, да бисмо н. пр. Молиера узгојили; а опет није ни слобода нашега јавнога, особито политичнога живота, толика, да би се укоренила весела игра енглеска; напокон и од простодушности народне удалисмо се тако, да за народне шале скоро више ни смисла немамо. Дакле ниједна врста веселе игре није код нас подгајена, да доспије до облика умјетничкога. Округићева „Сађурица и шубара“ одабра доиста предмет из простонародног живота — из живота наших слијепаца — али јој мањка драматска техника, а што је још горе, наша се градска публика за онакве призоре слабо занима; тако ненађе овај комад ни оноликo уважења, колико за цијело заслужује. Пун је казалиштнога ефекта „Шаран“ од Ј. Јовановића; по Банату и Сријему много га представљају и увјек с великим успјехом; штампан није. Шеноина „Љубица“ — из Позорова подлистка на посе штампана — одабра си за предмет опакост модернога градскога живота; онакви призори, како их у „Љубици“ налазимо, нису сад већ ни у нас риједки, јер тај коров жалибог већ и овуда цвијетом цвате. Предмет Шеноине „Љубице“ вјешто је заплетен, али није знатне етичке вриједности. Није ми знано, колико вриједи „шаљива“ игра од Св. Стојадиновића, што је издао у Новом Саду као прву свеску својих „позоришних дела,“ под насловом „Каква мајке, онаква и ћерка.“

Чим би наша казалишта јако слабо живјела од комада изворних, иде им се на помоћ пријеводима са страних литература; али међу овима наћи ћете врло мало комада класичких, то ће рећи таковых, који би завриједили да и изван позоришта међу нама живу, а нипошто се неможе рећи, да је тим наша књижевност штогод добила, што је много од тих дјела на наш језик преведено ради представљања позоришнога; пријеводи на нашим казалиштима обично су испод сваке критике. Развидите само наше репертоаре, који су сада већ доста богати, те сравните оригинале њемачке, француске и талијанске, са самим именима наших преводитеља, пак ћете у брзо докучити, какови су оно

пријеводи; дапаче ако смо искрени, признати нам је још и то, да се обично нити непреводи са оригинала већ са пријевода! У нашим казалиштним критикама чита се вјечита тужба поради језика, који на позоришту влада; али се обично не приговара оному, што је приговора вриједно, већ се само некоји граматички облици хватају и немило прогоне, који су ипак народни, а што је збиља ненародно, н. пр. лош изговор, неваљао нагласак, сиромаштво у изразу, незграпне ријечи и изрјеке, тому се неприговара толико. У таковим околностима неимамо баш много жалити, што није у новије доба скоро ниједан од тих „казалиштних“ пријевода наштампан: вриједности бо књижевне неимају никакве.

У обће ваља рећи, да је у нашој књижевности јако мало пријевода, који би вриједни били тога имена, који би збиља свуколику изврстност оригинала од страних народа к нама доводили те нас упознавали и с унутарњом и спољашњом љепотом њихове душевне имовине. Риједко се појави који пријевод у нашој књижевности, те би епоху чинио, као што је на примјер код Нијемаца Фоссов пријевод Хомера или Шлегелов пријевод Шекспира! Понешто биће тому тај узрок, што се ова ствар прелако узима, што се незанимају увијек за пријеводе бољи и врстнији књижевници, држећи оваков посао, рекао бих, као испод свога достојанства, а оно се ипак много вјештине тому хоће, да изађе пријевод ваљан и вриједан изпоредити се с оригиналом.

У нашој лијепој књижевности, ако изузмете ситније пјесничтво, затим пјевања простонародна и оно неколико појава изворне драматике, неима скоро никаква изворна произвађања. Роман, који иначе данас господује по свима литературама образованога свијета, једва што се у нас некако плашљиво указао у једноме или два заступника (Јаков Игњатовић, Владан Ђорђевић); исто су тако риједке и помање приповиједке или новеле. Тому је лако узрока наћи: неима у нас још довољно науке и образовања. Каква и колика нам је литература научна, управо онаква и онолика је и лијепа књижевност: то двоје заједно расте и заједно опада. Па тако су нам и пријеводи. Уз неколико добра и похвале вриједна нађи ћете много лоша и сувишна. Већини наших преводитеља недолази ни на ум, да прије проуче оно, што ће преводити, да се упуте о ваљаности онога, што мисле из туђега врта у наш пресадити. Једном ријечи да кажем, како сам се гори пожалио, што неправимо никаквих студија о домаћој књижевности, онако нам свједоче и пријеводи, што их год у нас има, да се небавимо довољно науком страних књижевности. Мало је дјела преведено на наш језик тако, да би се већ у избору могао смотрити плод

зрела размишљања: обично влада случај, који ће једному ову, другоме ону књигу подметнути. Тко је и у литератури навикао на прогресивност, на разложит, сложки напредак; тко је замислио умом својим онаку књижевну радиност, као када више жетелаца у лијепу реду једну постат тјерају: тај ће се чудити непогодљивости, која влада међу појединим дијеловима наше преведене књижевности, чудиће се на примјер, да је мјесто какова Валтера Скота сјела на пријестол хисторичкога романа — Луиза Милбахова!! да је мјесто сатирика Грибоједова дошао к нама у походе Сенковски-Брамбеус!! итд. На част нашим белетристичним листовима казаћу ипак, да су они свагда и списатеље и читатеље одговарали од оваких лудорија.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Српска стенографија од М. Миловука. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, 1866. године. У државној штампарији. На 8-ни, 2. л. 37. стр. Стоји 6. гр. чарш.

(Свршетак)

Као што мало час напоменусмо, у страних је народа досад много рађено на стенографији, па тако има много разних система стенографиских, које у овом или ономе више или мање једна од друге отступају, и од којих још ни једна неје потпуно усавршена, већ се временом све више и више дотерује. До сад су најзнатније ове системе: телерова (Taylor), из које се доцније све бољим усавршавањем развила система питманова (Pitman); у Немачкој габелсбергерова и штолцеова (Gabelsberger и Stolze), које се непрестано о првенство боре; но у последње је време штолцеова система неколико сјајних победа над габелсбергеровом одржала, особито ових дана у северонемачком парлименту, те се тако сад за најсавршенију може сматрати. Те су системе пренашане и на друге језике, нарочито је штолцеова пренесена на француски, инглески, талијански, руски, мађарски и т. д., а ево је сад г. М. Миловук пренесе и на српски. Заиста се само радовати можемо, што је одмах при првом покушају, да се стенографија за српски језик изради, тако сретан избор у системи учињен, јер то је најважније. Но не може нам се, а да не замеримо писцу, што неје у својој књизи изречно казао, по чијим је наче-

лима своју стенографију израдио, већ место тога овако вели у почетку књиге: „Најпосле, кад сам за инглеско, француско и немачко писање проучио све боље системе стенографске, онда сам тек из њих могао усвојити што ми се свидело, да је најбоље за српску стенографију," па за тим набраја имена и системе, по којима је израдио своју српску стенографију. Не познајемо све од оних система, што су у књизи изређене (само толико можемо рећи, да су то све старе системе и највише могу имати места у историји стенографије); но у колико нам је позната система телерова, питманова и габелсбергерова, можемо рећи, да из њих писац српске стенографије није могао ништа узети, особито из две прве, јер су основане на сасвим другим начелима, него штолцеова система, по којој је, као што већ рекосмо, ова српска стенографија израђена. Врло нам је чудно, да се могло тако шта рећи, јер да је заиста тако рађено, као што се у књизи каже, то би ово била нека сасвим нова стенографска система, а то велимо да није, него је израђено по Штолце-у, само што је преиначено негде за српски језик, а негде се нешто и отступило од штолцеових начела, и ми држимо баш да су ту мане овој српској стенографији. Система питманова, габелсбергерова и штолцеова разликују се једна од друге баш у битности, у начелима, и хтети од њих нешто ново створити, де ће бити и од једног и другог и трећег, и шта више чак и од четрнаестог по нешто, па то све опет да буде једна целина, то се не да ни помислити, а камо ли учинити.

Да видимо сад, како су скројена писмена. Писац српске стенографије није могао тек просто узети из Штолце-а знаке за писмена онаке, као што су тамо, већ је морао и неке нове скројити, с тога, што има у српском језику некојих писмена, које Немци немају, као ж, ћ, ђ и т. д.; даље је морао на то пазити, која писмена у српском језику чешће долазе, а која ређе, па за прва изабрати онаке знаке, који се могу лакше, удесније и брже написати; а за писмена, која ређе долазе, могу поднети и они знаци, који несу баш тако прости, али ипак не смеју никако сплетени бити, да се не могу лако и брзо написати; требао је и то на уму да има, која писмена у српском језику чешће једно за другим долазе, па тима да одреди такове знаке, који се лако једно с другим спајају, јер тек онда може стенографија ваљана бити, кад се тако удеси, па се при спајању знакова једнога с другим ни најмањи потез узалуд не повлачи; тиме се већ нешто времена заштеди; најпосле поред тога треба да су писмена разговетна, да се добро једно од другог могу разликовати, и да

колико се може сродна писмена сличне знакове добију. То све тако лепо спојити и у склад довести, заиста није тек мали задатак. Па да видимо, како га је г. Миловук испунио.

У стенографској азбуци г. Миловука има доста знакова, који су врло добри и удесни, а то су већином они, којима се и код Штолце-а то исто писме назначује. Напротив знаци за некоја писмена су и врло дугачки а декоји богме и сплетени; тако су знаци за **љ, њ,** а особито **х**. Знак за писме **џ** врло је незгодан за руку. Што се тиче тога, да сродни гласови добију сличне знаке, томе је прилично одговорено. Али најтрављавије је одржано оно правило, да писмена, која често једно за другим долазе, треба да имају такове знаке, који се дају лако спајати. То се најбоље може видети из примера, од којих ћемо некоје показати. Ту се види, да има врло много речи, и то баш сасвим обичних, које се не могу исписати у цело, т. ј. да се перо не подиже, већ се морају испрекидати у два или три комада, с тога, што не могу писмена, која једно за другим иду, згодно да се споје. Ево од небројених само неколико примера: с о т — н и к, т р — с к а, г в о ж — ђ е, о з — б и љ а, у с т а — н а к, с — б о р и т и, с — м е ј, Ф у н — д а м е н т у м. То је баш сасвим противно начелима стенографије, по којима се и више речи, које су мање самосталне, уједно спајају, да би се и тиме, што се мање пута перо диже, нешто времена заштедело. Стенографија треба тако да је удешена, да се њоме може у свако доба обично писање потпуно заменити; а ова српска стенографија није ни најмање така, јер кад не могу једну реч честито исписати, већ морам да је испрекидам, то је права шепртљарија.

Доста је неудесно изведено начело, како се самогласници исписују; јер у млогим случајевима, кад је н. пр. у првом слогу самогласник **о** или **у**, а у другом одмах за тим **и**, или обратно, ту је врло дугачак онај потез, којим се самогласник назначује, а тим се доста времена изгуби док се тај дугачки потез начини; но осим тога је и врло тешко разликовати, кад се н. пр. од **о** или **у** иде на **а** или **е**, а кад на **и**; то смета врло, те не може писање бити разговетно и увек сигурно. Начин, како се самогласници у почетку речи са потезом назначују, још је млого грђи и тежи.

Наишлисмо и на неке недоследности, наиме код писмена **н**, за које има два знака, један који се пише у почетку и у среди речи, а други на крају. Има у овој књизи примера, да је онај знак за **н**, што само на крају речи долази, написан у среди, као: с п љ о с н а т, Ш м е р - л и н г и т. д. То бар не могу бити штампарске погрешке. Да смо имали времена, те све примере редом прегле-

дали, можда би нашли и више примера недоследности; — на ово смо само случајно наишли.

Жао нам је што морамо рећи, да ова књига има врло мало добрих страна, него је све већином доста површно и рђаво израђено. Држимо, да је то због тога, што писац ове стенографије неје најпре све израдио, што је нужно у једној стенографији, већ тек само један део. У даљој би радњи млого садање мане и недостатке увидео и могао би их још поправити. Требало је пре свега да се уверио, да ли се по овој његовој стенографији, као што је израдио, може заиста за говорником писати; ваљало би, да је тако удесио, како ће се моћи свака реч поштено написати, а не да се крпари: па тек кад би се све то постигло, могао би је на свет издати, а не тако с њоме хитати. Имамо још нешто да речемо. Место што се г. Миловук мучио, те проучавао, као што вели, инглеске, француске и немачке стенографије, да из њих једну српску скрпи, боље би био учинио, да се мало и на то обазрео, шта је досад код Словена у томе рађено; јер ваљда се бар то не да одрећи, да је ма које словенско нарече млого ближе српском језику, него инглески, француски и немачки језик. Код нас још јако влада та слабост, да кад нам шта треба, волимо се обраћати ма куд у туђину и на Инглезе, Француза и Бог те пита на кога, само обилазимо оне, који су нам најближи, не обазиремо се на нашу браћу словенску, код којих би млого пута оно, што нам је потребно, могли млого боље наћи, него ма код кога другог страног народа, јер може најбоље да одговори нашем српском духу. Словенска племена, ако и немају своје самосталне стенографске системе, ипак су за своја нареча удесили друге стране системе, те тако кад би се на њих обратили, могли би се досадањим њиховим трудом и радом у томе користити. Г. Миловук је израдио своју стенографију по штолцеовој системи; за то му ево ми овде напомињемо једну руску стенографију по тој истој системи, коју случајно при руци имамо, и да је ту књигу или ма и другу коју словенску проучио, место француских, немачких и инглеских, заиста би с мање труда а са млого више успеха могао израдити српску стенографију. Наслов је тој књизи оваки: „Русская краткопись или стенографія разработанная по началамъ Штольце. Составили Ј. Паульсонъ и Я. Мессеръ. Съ 42 стенографическими таблицами. Изданіе второе, исправленное и дополненное. Санктпетербургъ. Въ типографіи и литографіи С. Степанова.“ Први је пут издана год. 1864., а по други пут године 1866.

Ми уважавамо заиста племениту „чежњу“ г. Миловука, „да роду своме по могућству учини ма и малену услугу;“ но држимо,

да се само том „чежњом“ још никако не може оправдати, ако човек тек онако ма шта у свет пусти. Нарочито, кад се нешто сасвим ново пред наш свет износи, ту треба добро очи отворити; јер ако му ту нову ствар, ма како да је сама по себи важна и потребна, у рђавом виду изнесемо, одбићемо га од ње; па ма му је доцније и у Бог зна како добром виду доносили, тешко ће је примити. А особито је требала прва српска књига о стенографији да буде што боља и потпунија; јер ту несмо ми почетници, већ треба само оно, на чему су други народи толико векова радили, да за нас удесимо и у наш врт пресадимо. Ми бар држимо, да би боље било, да ма још за коју годину није српска стенографија ни изишла, него што смо је добили оваку, пуну, мана и недостатака; јер смо уверени, да ће се тешко наћи когод, да се може по овој књизи за стенографа изобразити. Па која нам вајда и од књиге?

На књизи овој стоји: „Прегледала и одобрила школска комисија.“ Велика хвала школској комисији, што се стара, да нам даде једну књигу, која би нам као свакидањи хлеб нуждна била, да је добро израђена. Али мислимо, да је комисија требала другче ту књигу да прегледа, пре но што је допустила, да под њеним именом у свет дође. Најкраћи би пут томе био, да се пре свега уверила, да ли се по тој стенографији може за говорником писати, па кад би ту пробу издржала, онда би могла таку стенографију без зазора у свет пустити.

Из „Преднице.“ Илија Вучетић.

ПОДЛИСТАК.

ТРЕШЊА.

Трешња је међу нашим воћкама једно од најплеменитијих дрва Не зна се шта је на њој лепше и милије: оно танко и високо дебло, са оном сјајном кором и под њом оно лепо и скупоцено дрво, или она лепа круна, са оном дивном китом листа и још лепша цвета, ил' оне миле и слатке бобе.

Трешња је господско дрво: дебла танка па висока, милина је гледати, а лепотом узраста чисто понесе срце у човеку. С круном има је преко 40 до 60 и 80 стопа висине. С поља се сјаје на њој танка готово провидна кожица као од свиле кошуљица, а по њој присјајкују

више него по икојем дуугом дрвету ситније и крупније капље од бистре смоле, као најлепши украс од ћилибарских ђинђува.

Још дичнија је трешња оним својим меким и нежним а веселим зеленилом листа, којим је пуна начичкана. Али се све то богатство листа изгуби и мора да се сакрије пред оном китом мила цвета. Хиљаде хиљада ситних белих цветића висе о танким петељкама на витим гранчицама као неке трешљике, па оним мноштвом чисто човека збуне, те мисли, да бео снег лежи јој на гранама, па чисто неуме да се разбере, кад је онако као снежну опази, а на лепом и топлом пролетном дану. Па какви ли су дивни они цветићи, саме ружице. Таке ружице има и јабука и остале воћке, само су у ружицама на трешњи сви прашни кончићи припојени за чашицу, па међу њима стоји у среди једна сисица, отуда и једна коштица у плоду, а у цвету на јабукама има пет сисица, а у дивљој ружи неброј.

Ал' како је трешњу у цвету најмилије погледати у прво пролеће и већ тада оним својим богатством цвета најлепшу наду даје на богати благослов лета, тако је оним својим милим плодом права дивота. Плодом је милија и дража, него ма које воће. Мила је већ тим, што је она од свију воћака прва, која нас својим слатким плодом наслађава. Она доспева куд камо пре својих осталих сестрица: кајсија, крушака, јабука, шљива и бресака; доспева већ на почетку маја, кадкад на крају априла, и о Ђурђеву, па у различним врстама и колима траје кров цео јуни и јули, и има неких врста аршламе још и у аугусту.

На њезиним бобама не зна се шта је милије: боја, ил' онај лепи облик, ил' она сласт. Бојом има их белих, па чисто провидних, лепших од бисера, и жутих, лепших од ћилибара, и румених као рубин, и од сваке врсте црвених, до угасито мрких и црних. Па колико годе оку бојом, још и више оним лепим обликом, — не зна се де их је милије гледати, на дрвету док висе, или набране па на столу. Кад не би биле за јело, опет би се преварио човек већ на саму боју, и онај лепи облик, којим чисто маме, као да оће да кажу: берите ме и сладите се са мном, док ме је и док је вас, јер ме не ће за дуго бити, као ни вас. И опет сву лепоту ову далеко превазилази њезина сласт. Слатка је и кајсија и крушка и шљива, ал' ону нежност од сласти нема више никоја ни близу, што је има трешња. У овоме је не домаша ни она њезина из топлијих предела племенитија сестрица: шпанска вишња и марела, које је оном танком и милом дувом мириса и куса подилазе. Сва су друга воћа и грубља и тврђа, и више приличе грубљој јесени, ал' трешња је нежна као оно пролетно цвеће, лака као роса, готово сама слатка водица, више пиће него јело. Њом се не може нико оптеретити, ни покварити. Они чисти духови анђели, ако би требали ране, само би им ова приличила. На бобама је споља танка мека и провидна кожи-

ца тек да ону сласт држи, да се не проспе, а месо је нежно и танко, да се ни мало не осећају они конци и љуске, што се код другог воћа мора да скида и да се одбаца. Својом житком слашћу не уступа трешња ни самом грожђу, што завршује оно коло, које трешња започиње. Па шта је највредније, што је имамо баш у оно доба године, кад грло за сочним разхладним воћем чисто гори, те ту је трешња права благодет, у чему је само она њезина племенитија сестрица вишња надмлази, што оном својом танком и нежном киселином још већма на оној жестокој летњој врућини разхлади и чисто разгали. Трешња је том својом сочношћу најзгоднија, да одучен од воћа желудац неосетно опет приучи и да га полако за оно поздније грубље воће припреми, баш као што га опет грожђе својом сочношћу лагано одучи, да му се не би на једаред скратило и пресекло оно, на што је кроз више месеца навикао. Што је у веку млеко, то је у години трешња, прва најслађа и најлакша рана, уз коју тело јача, док до снажније не дорасте.

(Свршиће се.)

Друго сêло у Новоме Саду.

У суботу 6. маја било је друго сêло у дворани друштва за *радиност*. Света се искупило млого више него први пут; знак да му је *омилела* та врста забаве. Овом приликом говорио је брат наш Стеван Павловић најпре о томе, како нам ваља знати законе, да би могли своја права као уставни грађани извршивати, а после је прешао на изборни закон угарски за слободне краљевске вароши, па је наномену важност тога закона и домашај његов при бирању власти, а завршио је говор свој речима „да је цео свет српски упрьо очи овамо и да чека да Нови Сад проговори.“ Иза њега говорио је брат наш Световар Савковић народну песму „Први устанак на дајије,“ тако природно и разумљиво без сваког ачења и кревељења, да би желели да нам више пута што чита. Затим је разлагао брат наш Шандор Радовановић како смо у свему назадни, што се промета и заната тиче, па је примерима из живота доказивао, како је и то један од узрока нашем материјалном пропадању и наводио на какав би се начин могло и томе злу доскочити. Говор свој зачинио је досеткама, да им се морало цело сêло смејати, особито кад је почео приповедати о инђијским боговима и о томе што казују „књиге староставне“ После тога свирао је један брат наш Црногорац у гусле и певао песму о походу на Жабљак тако вешто и лепо, да му је цело сêло повикало: „Живео, брате Црногорче!“ а и лик овдашње гимназијске омладине певао је за време сêла више

песама, од којих се најбоље допала народна песма: „Чујеш ли, Като, чујеш ли, злато Като, чујеш ли?“ коју је наш Корнел Станковић у ноте написао, и: „Где је српска војводина,“ од нашег брата Владислава, којој је мелодију извео наш брат Максимовић, капелник српског народног позоришта.

Жао нам је, што нам је добру вољу на овоме селу помутило нешто што не можемо муком прећи. Тек што се престало говорити и певати, на једанпут постане од села прело: ударише браћа у играње. Било ти је ту истина и кола, ал' неје изостало ни „визави хери унд дамен“ а било би и „трамблана,“ да се томе „свеснија браћа“ не одупреше. Нека нико не помисли, да нам је ово за то неправо, што смо противни игрању: Боже нас сачувај, ми шта више препоручујемо, да се играју игре, ал' никако тамо, где им места неје. Та кака би иначе разлика била између српскога села и немачких „кренцхена.“ Браћо драга, која приређујете села, сећајте се непрекидно да би ваљало тежити, да нам „беседе, позоришта, села и друге српске забаве буду верна слика самога народа, живи излог српских предања и нарави, српских нагона и обичаја, српских чуства и жеља, страсти и врлина, појмова и свести, узора и дела — једном речи: српског народног духа и живота. Тако би народ гледао себе у беседама, у позоришним претставама, на селима као у огледалу. Као друштво умних створења, народ има своју памет, која се црпе из свију умова, па као општа свест даје правац целоме друштву. Ако би се дакле беседе, позоришта, села уздигла до висине народног огледала, општа свест направила би од њих школу, у којој би се народ као самоук учио. Да, видећи свој лик и чујући свој глас у беседама, на селима и претставама позоришним, и хватајући тако рећи рукама оне свете ликове, којима предање црта славу његову: народ би се разговарао са собом, и његова здрава свест одушевљавала би га за све што је добро и узвишено, а отвраћала од свега, што унижењу и пропасти води.“ Браћо! зароните се у чисте дубљине народног духа, па одатле износите на видело што ће припомоћи напретку народа, а не згрћите којекаке отребине са прљаве површине свакојаке туђинштине!

Књижевне белешке.

* Изашла је књижица: „Назначај женскиње по светој Божијој ријечи.“ Посрбио Богдан Кузмановић. Преводилац казује, да ову књижицу „састављају двије бесједе славног Француског проповједника протестанског Адолфа Монода, двије беседе, којијех

прва говори о томе, шта је назначај женскиње, шта је женскиња, шта је положај и задатак женскиње, а друга о томе, како се у животу врши назначај женскиње. — Ја сам ову књигу," вели писац, „превео с Рускога пријевода (!), што га је написао Руски православни „свештеникъ Д. Соколовъ", и што сам га нашао у Петроградском духовном журналу (часопису) „Духовной Бесѣдѣ," у свесци од год. 1861., коју ми је многоцијењени предуготовнички професор и уредник „Школскога Листа" госп. Никола Ђ. Вукићевић, осим осталијех лепијех књига, послао „на читање и употребљавање" — на чему му јавно слава и хвала — па уједно хвала и на књигама „на дар" посланима! — Али збиља! Ја сам овај Српски пријевод и обогатио неколиким ријечима из Њемачкога (!) пријевода, који ми је пречасни парох Тамишградски и конзист. асесор госп. Светозар Миленковић, из љубави к ствари, дао да га прочитам и сравним с Руским пријеводом — на чему му лијепо хвала! — обогатио, да, јер је Рус скраћивао бесједе при превађању (што је до душе чинио и Нијемац, као што сам исповиједа), е сам ја, преведавши на Српски језик све оно што је Рус задржао, и из њемачкога пријевода узео многу ријеч, коју сам хтио, а које у Руском нијесам нашао." Књижица је посвећена „преосвештеном господину Антонију Наки, српском православном владици Тамишградском," и то с тога, што се исти, „по казивању проте Велико-бечкеречког покрај осталијех својијех великијех и важнијех брига и послова, озбиљно занима питањем о васпитанију женскога пола." Половина чистога дохотка од *ове* књиге намењена је овако: 135. књига *српском народном позоришту*, а 122 књиге *фонду „Школскога Листа."*

* Добисмо књижицу: „*Светосавска светковина у Банялучкой богословіи.*" Ово је деоце прештампано из „Школског листа" од ове године.

Гласник.

* Срби у Њујорку у Америци, угледајући се у пример уједињене омладине, основали су друштво под именом „Састанак." Сретно да Бог да!

* Општа рађња око напретка народног, која се појавила по свеколиком српству, да силе удружује, побудила је и нашу браћу у Вршцу, те се удружише као задруга: „Вршачка омладина." Цел је те задруге, да остварује закључке уједињене омладине према својим силама.

* Руска влада оснива у Варшави свесловенско свеучилиште, дижући столице за све словенске језике и за повесницу свију словенских књижевности и народа.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

КАКО МОЖЕМО НАПРЕДОВАТИ. Предавао у Пешти о светосавској беседи српске омладине Стеван В. Поповић. Издаје „Прѣходница." У Пешти, Штампарија Хорњанскога и Трегерова. 1867. На 8-ни, 13. стр. 1. л. Стоји 10. нов. Чист приход иде у потпору једном сиромашном члану омладине. Ко приложи више признаће му се с хвалом.

ОСНОВИ ЗА ОБРАЗОВАНЂ, ПОДЕЛЕНЂ И ДВИЗАНЂ већи тела воены, састављени изъ разны родова оружія. У Београду, државна књигопечатня 1867. На 16-ни, 2. л. са 23 литографисане слике. Стоји?

ПЛАТОНЕУМ. ЈАВНА ШКОЛА УЧИТЕЉСКА У СОМБОРУ. ЗАХВАЛА ПРЕСВИЈЕТЛОМ ГОСПОДИНУ ПЛАТОНУ АТАНАЦКОВИЋУ владици бачком што Платонеум учитељску школу новом подпором подкријепи и утемељи чврсто; од Јоксима Новића Оточанина год. 1867. У Новоме Саду платонова штампарија 1867. На 8-ни, 4. л. Стоји?

НОВИ ЗАВЈЕТ ГОСПОДА НАШЕГА ИСУСА ХРИСТА. Превео Вук Стеф. Караџић. 1867. Издање А. Рајхарда и друга му у Пешти. У штампарији Хорњанскога и Трегера 1867. На 16-ни, 385 стр. Стоји?

ЦАРЪ ЈОСИФЪ II. И НЂГОВЪ ДВОРЪ одъ Луизе Милбахъ. III. Оделенъ. Царъ Іосифъ као самовладаръ. Прва свезка. Съ немачкогъ превео и издае І. Филиповићъ. У Београду, у државной штампарiи 1867. На 8-ни, 2. л., 170. стр., 1. л. Стоји?

СТАРЫЙ УЧИТЕЛЬ ИЛИ ПРАВИЛА МУДРОСТИ ИЗЪ ШКОЛЕ ЖИВОТА. Одъ Томе Живановића. У Београду. Штампарія Николе Стефановића 1867. На 8-ни, 80. стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Земља што је обрађујемо. (Продужење.) — Мој албум. (Продужење) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. (Продужење.) — Књижевност: Српска стенографија од М. Миловука. (Свршетак.) — Подлистак: Трешња. — Друго село у Новоме Саду. — Књижевне белеше. — Гласник. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 14. У НОВОМЕ САДУ 20. МАЈА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр. на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЗЕМЉА ШТО ЈЕ ОБРАЂУЈЕМО.

(Свршетак.)

Из свега досад наведенога видесмо, да земља што је обрађујемо, у обзиру на раст биља, није само на то, да даде биљу храну за корен, као што неки држаху; ни да је одмах већ тим ваљана, ако има у њој само песка, иловаче, креча и нешто црнице, као што се по овлашном разгледању чини; већ, да мора и свију оних осталих спаљивих и неспаљивих материја да има, па тек онда може биље на њој да прија, ако је још и место и положај удесан по биље, које се на њој расађује; ако ли нема свију оних материја довољно, онда ће сва људска мука дотле узалуд бити, док јој ђубрењем вештo не помогну; а вештина ђубрења по изложеном не стоји у том, да се ма које ђубре на земљу извози, већ у томе, да со земљи оно даде, што јој недостаје, и то у згодно време и у згодној кемичној смеси, па у довољној количини и добро приређено.

Овде има још да додамо, да у обзиру на раст биља има окром наведених још неких и то тако важних услова, да без њих није на берићетан раст биља ни помислити: то је влага и топлота. Узалуд је најбоља земља, ако није и онолико влаге ил' кише, колико је потребно за берићетан раст биља; а таких земаља има, има читавих предела. Таке су оне велике пустоши, што у безкишним пределима непрегледне просторе заузимљу. Узалуд је онде најбољи кемични створ земље, кад није довољно влаге, и узалуд ће онде сва мука бити, да се на њој изведе шта, док се довољно воде не наведе. Има опет неких предела, којих је табан тако незгодно положен, да штогод кише

падне ил' воде с брда дође, све се ту стече и заптије, па никуда да одиђе. И ту нека ће табан Бог зна како плодан бити, узалуд је, док год се испуст за воду не нађе. Има неких предела, де је и положај згодан и има киша, али ове падају у невреме, као оно на острову Исланду, де се у јесен баш кад јечам дозрева (једино зрно што онде доспева) киша у тако силним пљусковима излива, да људи највећу муку имају док зрно спасу.

Као што влага исто је тако важна за биље и топлота. Онај небројод биља, што у топлом појасу земље онако весело и богато расте, не може на северу, на оном снегу и леду, а на исто онакој и још бољој земљи ни једнога стручка да истера.

Ако се дакле у кемији и каже, да чим која земља све потребне материје има, то може одмах свако биље на њој расти, оно се увек још и ови спољашњи услови подразумевају, и не може се другчије ни мислити, јер, као што не може биље, што воли иловачу, да напредује на песку, ни оно пешчано на иловачи, ма како те земље за своја биља згодне биле, исто тако не може ни да напредује оно биље, што љуби многу топлоту и влагу, на зими и на суши, ни оно, што волије лад и мало влаге, на припеци и у води. Отуда се види, да плодност земље зависи од свију ових услова скупа, и колико је нуждан ваљан кемичан створ земље, исто је тако нуждна и нека одређена влага и топлота, без којих земља исто онако не вреди, као ни без оних материја.

Најпосле имамо навести, да и човек мења карактер по земљи, и да и од њега зависи њезина плодност и неплодност, па тако знаменито, да је вредно и ово мало наближе да разгледамо. Један човек, гоњен оном неодољивом жељом и чежњом за богатством, превози се преко широких мора на непозната приморја, де га она неописана плодност од оних недирнутих земаља на сваком кораку оће да загуши. Сочна трава расте му врх главе, а горостасна дрва дижу се на својим по више иљада година старим деблима до неба, па се заплећу гранама, да се нико не усуђује на њих ни наићи. Али он пун нада, сикиром у руци наилази на њих, па они горостаси од дрва падају пред њим, и он у оној дивљачини искрчи себи добра колико оће, па му она одморна земља без икоје његове вештине и без икојих средства враћа засејано жито у незамишљеном богатству. Он само сеје и жање и чини му се земља неисцрпива у жетвама. Али после неку десетину година окрене се лист; на једаред почну оне богате и веселе њиве све мршавије и невеселије бивати. Најпре су жита све мања, па онда све јаловија, најпосле једва нешто злеудно рода донесу, па

и оно мало потре црв и буба и главница, што се све на ону болну биљку наклате. Онда ти онај харамија опет сикиру на раме, па беж' од земље, што је онолико година немилице харао, те удри по шуми даље, док друго добарце не искрчи. Али и ту буде то исто: иза онога нечувеногa богатства од рода с почетка, дође на послетку опет она неродност. То исто збуде се и његовом суседу, те они, као оно косачи, корак по корак продиру у оно море од прастарих шума, па их обарају и крче. Од дана до дана све се већма разведрују оне непролазне шуме, и колено за коленом продире кроз њих, све пред собом колико је неба широм бедем од непрегледне шуме, а за собом остављајући изрђану и опустошену земљу, на којој више ни коров не рађа.

То нам је слика и уједно историја културе од европских насеобина по Америци, а тако је и по осталим крајевима света. Најпре су опустошили сва источна приморја од Америке, па су ишли све даље на запад, док нису дошли до андских планина и преко њих на другу обалу, немилице пустошећи земљу и њено богатство без обзира, био који му драго кемичан ил' физичан створ њен, који му драго благослов климе, који му драго усеви, што их трпељива земља примаше и богато издаваше. Арчљива рука све исцеди, опустоши и оно богатство, што га природа од милион векова стварaше и нагомилаваше. У томе је најглавнији пример северна Америка, и они непрегледни простори од опустошених земаља у Виргинији, Каролинама и Мехици, све од источних па до западних обала, где данас ничега више нема, но голе пустоши. Исто су тако и оне земље више на северу. Она дивна и непрегледна равница на реци Лоренцу около Монтреала беше за време француске владе позната и разглашена као најбогатија житница у целој Америци. Ту рађаше шенице толико силно, да је дуго година на све стране чак и у Европу и то у великом мноштву извожено. А како је данас? Не може више ни онолико да роди, да се само они људи подмире, што онде станују, а људства није више, него што пре 100 година беше. У дољној Ланади, де беше шенице изобиља, данас је сасвим нестало, па на место шенице рађа само још зоб и кромпир; то је једина рана унуцима од оних харамија. Исто се тако и у Новој Енглеској сејање шенице сасвим угасило; на оној исцеђеној и опустошеној земљи не може више ратар ни онолико да сејањем привреди, колико онај, што искрчује шуму, па се мучи плугом по пањевима. Зато је приморан да остави ово племенито зрно, па сеје лошије, да само што то од своје некада најбогатије земље добије. Тако се одмиче предео од шенице све даље на запад, док напослетку земља и онде не изда. А како ово,

издавање, изнемагање земље нагло иде, ево примера од Нове Енглеске, која по званичном извештају даваше до год. 1840. преко 2 милиона мерова, после поче падати, па год. 1850. једва 1 милион изнесе, а од то доба пропаде сасвим. Тако брзо изнеможе земља, тако је нагло умеде арамијска рука да опустоши, да ће одсад у заборав остати спомен, како европска култура са пустошењем започиње.

Срећа, те није свуда овако. Има и лепших примера, како свесни људи своју земљу обрађују. Иза оних пустошача, што се оно као робље измучише, док земљу окрчише, а после је као арамије поараше, дође разумнији ратар на ону исцеђену и злостављену земљу, па на онај голи песак у Виргинији и Каролинама навуче по примеру гранитских земаља кречне земље од смрвљених морских шкољака и пужева, и одмах озеленеше пустоши с нова, те сад поново дају богате жетве; а де није креча, ту посипље по мало гипса, па му као чаробном силом неком три и четир пута више рода рађа. Као што оно у другој половини прошлога столећа нови век наста за ратарство у Немачкој, од како изађе поправљање земље гипсом, исто тако наста нов век за ратарство у Америци, од како изађе поправљање оних опустошених земаља, и оних голих пескова кречом, што тек године 1832. поче.

Окром тога збира разумни ратар брижљиво све што год му по кући одпада, ни влаге од штала ни смета са дворишта не одбаца као што чине будале, но извози све на своје земље, де шта треба, те му шеница све лепша рађа, а његових душмана — прва и буба и главнице нестаје, што се само на ону болесну траву купе, као оно шуга на болно марвинче; његова оснажена земља рађа здраву траву и даје рода изобиља.

Само што поправљање земље сила спорије иде од пустошења, јер ту треба поштења и добре воље, треба више рада и разума, а за пустошење нетреба друго, но само навалити све једним јаким семеном на њу, па ту јој је крај, ако ће бити најбоља. Де год свесни и отресни људи прихвате земљу, па ако је најлошија, а она за кратко време изађе најбоља. Не само што то иште разум и поштење, него и корист, и напредак, и обазирање на све веће породице, а који се на ово не обазиру они себе и своје упропасте. Ко земљу не поштује, изгуби је, јер је није вредан, и она дође у шаке честитијему, који је уме боље поштовати и боље обрађивати, него онај глупак. Тако је и онај арамилук, што је све оне просторе од најплодпијих земаља на источним приморима од Америке опустошио сам себе и своје упропастио, и нестало га, па сад прекупљују други свестнији људи оне зе-

мље, и од то доба почиње под вредном руком вештијих ратара она зелена пруга од шеничних поља све шира бивати и од источних приморја све даље на запад пружати се. Бољи људи заузимљу место оних глупих и лењих арамија, па дотерују опустошену земљу вештијим обрађивањем и бољим познавањем њених хемичних и физичних својстава, и мало по мало не само да ће је излечити од рана, што јој они пред њима задаше, него ће је повратити на ону стару првобитну плодност. Дегод се уз вољан и поштен народ придруже и разумне старешине црквене и мирске, па и ваљаним ратарским скупштинама и осталим познатим средствима прихвате, није сумње, да ће се све погрешке од прошлих времена брзо поправити. Ту је поље да се користе сва она лепа знања, што их имамо овоме великом скоку природних наука да захвалимо.

Но није нам нуждно бацати се чак у Америку, има и по Европи, има и око нас још гомила земаља, што су оним неупутним обрађивањем исцеђене тако, да ни близу онога рода не дају, што би га давати могле; па онда има, ако и мало, тек и око нас појединих лепих примера, што се и са исцеђеном земљом за кратко време и с мало труда и памети даде учинити. Од почетка овога века променуло се обрађивање земље по Енглеској и по Немачкој на велику похвалу и велику корист ратара, ма да поред свега што је учињено ни близу још није натерана земља на онај богати род, што га је кадра да изда. Је ли се ко пре 50 година усудио и да помисли, да ће доћи време, де ће се надметати трговина, да на галијама довлачи са острова из најдаљих мора товаре ђубрета, за ђубрење земље по дубоким крајевима од Европе, да се тим враћа земљи оно, што је незнањем и невештином прошлих векова одбацано и напуштано, да кише у канале и реке а ове у море одвуку.*) Уз то имамо данас и боља ратила, да земљу на лак и јефтин начин из темеља преврнемо, да из дубљине здраву земљу извучемо, да баре и мочаре исушимо, а наука смишља све боље начине и средства и учи нас, шта имамо чинити. Појединн лепши примери и око нас, довољни су нам докази, колико је кадар човек успети у том, да своју земљу начини

*) Какве грдне гомиле од материја овим путем пропадну ево само неколико примера. Река Исар однесе само испод вароши Монакова сваке године на 300 центи угљена креча, на 100 цт. угљене магнезије, на 30 фунти фосфорног креча, на 40 цт. растопљена неска, 50 фунти амонијака, 120 цт. спаљивих материја. Бечки канали изнесу сваке године на 3¼ милиона центи најбољега ђубрета, што све оде водом узалуд. Вредност од ђубрета из лондонских канала рачуне

родњију, и то нам јамчи још за боље успехе, јер наука, особито кемија, предњачи оријашким корацима и пут нам крчи и открива сваки дан нове изворе, нове начине, нова средства, и све већма разјашњава питања, особито у обзиру на раст биља тако, да је данас далеко лакше и сигурније напредовати него некада. На место онога трапања по помрчини, на место оних многих штета и дангуба у рђавим покушајима, стоји данас ратар на сигурном — науком и искуством осветљеном путу, што од дана до дана бива све шири и светлији, и све лепши поглед даје у будућност.

**

РАЗДРАГАНОЈ БРАЋИ.

Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Übel grösstes aber ist — die Schuld.
Schiller, Braut von Messina.

Кривица, браћо, кривица, знајте,
На срце ваља претешки кам;
У грудма руши животну снагу,
А рађа змије и отров сам!...

Срце је гробље — кад снаге нема...
А пако: снага, кад му је квар...
Пазимо, браћо! да роду милом
Недамо снагом — мекушки дар!...

Занат је стари, што га терамо, —
Неслога, то је старински крас;
Покаж'мо слогом — е то је ново —
Да нам је мио србински спас!

У Пожуну.

Зар осмех први лањског усхита —
Што сијну красно, к'о сунчев сјај —
Да буде гласник кобна немара,
Да буде суза — да буде вај?!...

Тешка је клетва народне сузе...
Још црње згађа својтину груд!
Згазимо дакле неслогу — змију
Што срче снагу, — а пљује студ..

Кривица, браћо, кривица, знајте,
На срце ваља ледени кам...
Румен, на лицу поносном, младом:
Нек нам је здравље, нек' није — срам!..

Јован Грчић.

се на годину преко 9 милиона талира, што се пусти да вода однесе. Мале оне рекавице у стражњој Поморанској у Пруској однесу по рачуну сваке године 19 милиона центи стенских материја, па у том преко 360 центи фосфорног креча, на 900 цт. сумпорног кали у свему вредност од 25 милиона центи сена. По томе се види од колике би вредности било користити се тим водама напуштајући их цреко поља и њива и ливада, да ту онај талог оставе, а не да га у море узалуд однесе, да пропадне.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Милан је заиста дошао по мене. Кола су нас чекала на крају села и кад је сунце грануло већ смо се далеко одмакли од миле ми постојбине.

Нит' сам га питала куда ћемо, ни шта ћемо започети. Уверена сам била, да ће све на свом месту бити што предузме.

Још оно пре подне стигосмо у Кикинду, а одатле ноћу железницом у Темишвар.

Милан је на брзо нашао леп стан за нас, а ја сам га тако лепо уредила, да је милина била доћи у њега.

Тако живесмо неко време сретно, задовољно, нити разбирајући за свет, нит' марећи за њега.

Једно вече Милан ме загрли ватреније него обично и стаде ми тихо говорити:

— Тино, већ ми понестаје новаца а нигде не могох добити службе, од које би могли обоје живети. Дуго сам разбијао главу шта да радим, па сам пронашао за најбоље, да одемо у глумце. Ја сам и тако од детињства велику вољу имао на глумску вештину, а читао сам баш јуче у новинама, да се траже глумци и глумице за српско народно позориште.

— Не браним, — одговорим му, и тиме се наш разговор сврши.

Милан је одмах писао управитељу и за мало добије одговор, да смо обоје примљени и да ће нам се плата по вештини и способности нашој одредити.

Тако сам постала глумица а Милан глумац.

Ми смо обоје дању ноћу учили и тако лепо напредовали, да нас је заволела публика, а особито ја сам јој била јако у вољи.

У већој улози први пут сам изашла пред публику као „Мејрима.“ Да сам свом задатку добро одговорила сведоци су били бурно пљескање и силно цвеће, које ми је публика набацала.

То је била нова срећа за мене.

Други дан неје ми дао Милан мира све дотле, док се несам дала фотографисати као „Мејрима.“

Не ћу да се хвалим, ал' за дуго неје ништа тако добро пролазило као моја слика.

Ма да се Милан чинио, да је задовољан, опет сам за то приметила, да га нешто мори и да му и пољупци несу више тако ватрени као некада.

Глумац Звезданић, који је љубавне улоге играо, удварао ми се на сву меру, и тако помислим, да неје како Милан љубоморан, па му хтедох да разгоним сваку сумњу.

Узалуд беше све! Узалуд сам говорила, узалуд сам се клела Милану и небом и земљом, да ја само за њега марим! На своју велику жалост осећала сам све више и више да Милан неје више онај стари.

Једно вече играсмо „Сплетку и љубав.“ Ја сам Луйза била а Милан је на силу Бога изискао од управитеља, да Фердинанда претставља. Ја не знам шта ми је било, ал' ме је спопала нека страва као да ће ми се нешто десити, па сам дрктала као прут и једва сам могла уста отварати. Милан ме је само мирно сматрао, ал' неје ни беле рекао, да ме мало охрабри, шта више видех му на лицу да нешто крупно премишља.

После трећег чина са свим изнурена седох да се мало одморим. Несам дуго седела кад дође глумац Звезданић, мој удварач, који је обично Фердинанда играо, и окрене разговор, како му је жао што данас неје Фердинанд, да може слушати своју божанствену Луйзу, која никад неје тако из дубљине душе говорила.

Ја сам ћутала, а он продужи и даље свој разговор и стаде у моју хвалу звезде с неба скидати и на послетку осмели се те ме — пољуби у руку.

Не знам шта ме је снашло било, ал' као да се земља са мном окренула спадох на једанпут са столице.

Дотрчаше одмах другарице ми и други глумци, да виде шта ми је. Само се Милан невешт чинио свему.

Изговарала сам се, да ме је несвестица ухватила, али да ћу за то опет продужити игру.

И заиста сам је продужила и то тако, да сам све гледаоце очарала, занела.

Само је Милан остао ладан. Милан који је досад тек за мене живео, који је у мени сву срећу своју налазио!

Ух, ала су му ладни били пољупци, кад ми оно рече: „Луйзо, Луйзо, због ом! Ох, допустите ми, да близу свог жртвеника умрем!“

Кад сам се пресвукла, чекала сам, да дође Милан по обичају по мене, па да идемо кући.

У место Милана добијем писманце, његовом руком писано.

У њему су биле ове речи:

„Тино! Знам све: ти ме више не волиш! Бадава ћеш се правдати, све сам видео својим очима! Буди сретна с другим кад то неси могла бити с твојим — Миланом.“

Не могу вам, сестре, описати муке своје, само ћу вам толико рећи, да је особита милост била од Бога што не полудех.

Љуто сам се преварила! Ја сам мислила да љубав вечито траје, а оно . . . .

Највише ме је болело, што је Милан могао и помислити само, да га варам, да га не волим!

Шта ми остаде друго, да себе спасем, него да пођем за оног човека, који је узрок био целој мојој несрећи.

Срце ми је размрвљено, живот отрован, као што то видите и по мојим упалим бледим образима.

Жртва сам, ал' надам се не за дуго! . . .

Тина ућута. Ћутао је и цео збор, ал' не Сока, која опет подиже свој глас и рече:

— Да чујемо сестру нашу Милку!

Милка устаде, погладе се по челу и узе овако говорити:

III.

Била сам у гостима код сестре кад познадох Милана.

Сестра ми је већ толико писала и говорила о њему, да сам једва чекала да га видим.

Једно после подне било је велико друштво код сестре ми кад Милан дође.

Ја сам га добро узела на око и силом му хтедох наћи мане, ал' на моју жалост не нађох ништа што бих могла забавити на њему.

Мене је једило, што сам морала у потаји признати, да ми је сестра у свему право имали, хвалећи Милана.

Не знам шта му је више доликовало: ил' овај леп начин у говору, ил' оно лепо понашање, ил' онај меки поглед из очију му, ил' онај лепи осмеј око усана, што га тек племените душе могу имати.

Како се десило, не знам, еле ја почнем опажати, да ми је дуго време, да сам невољна, када Милана нема у друштву.

Сестра и шогор ми радо су имали Милана и често су га призвали, ал' он неје свагда на позив долазио, што је мени увек јако неправо било.

Милан се радо разговарао са мном, ма да ми се неје ни најмање удварао.

Одмах при првом састанку тако ми се чинило, као да се већ од давна познајемо. Милан је лебдео око мене, као да ми је брат, а мени је то јако повољно било.

Једно после подне опет је било друштва код моје сестре. Ја и Милан били смо на страни у прозору и разговарасмо се о песништву.

— Је л' те да и ви пишете стихове? — запитам ја.

— Писао сам некада, и то веома рђаве!

— И ја правим стихове, ал' онако у потаји — продужим, да му покажем да и ја знам бити поверљива.

— Штета је што трошите време на ту беспослицу — одговори Милан ладно.

Мене је вређало што Милан тако слабо цени мој песнички дар. Та мени је мој шогор казивао, да ја лепе стихове правим!

Оно после подне несам више ни речице хтела шњиме говорити.

Милана неје то нимало бунило, шта више као да је много веселији био.

Зарекла сам се, да ћу од сада ладна бити према њему, ал' на брзо сам увидела да сам правила рачун без срца.

Ево како сам прошла.

Била сам изашла са сестром у варошки врт на цео дан. Милан дође тек после подне ма да је знао да смо на цео дан изашли, ал' нам неје одмах приступио, него се најпре с другима разговарао и то ваздан. То је мени тако неправо било, да наговорим сестру да идемо кући, само да не гледам Милана.

Сестра ме на подужу молбу послуша.

Ми се подигосмо да идемо, ал' у то ето и Милана пред нас.

— Куда тако? — запита ме, смешећи се.

— Кући! — одговорим.

— Би л' вам се смео придружити?

— Страх ме је, да ће вам дуго време бити, — одговорим опоро.

— То ће моја кривица бити!

Сестра се на тај наш разговор смешила.

Идући тако с Миланом заборавим на једанпут, да би ми се ваљало срдити нањ, а особито кад ми поче говорити: како је већ сит гунгуле светске, како би волео далеко од света живети с онаком душом, која би га разумевала, која би за њега живела, која би га волела . . . .

Говорио је као да ми је у души читао.

Ја сам ћутала и тек крадомице уздисала.

Можда би и даље продужио да нас сестра не стиже, и да нас не опомене да не брзамо тако јако.

Ја сам се у онај мах јако срдила на сестру, што се баш онда умешала у разговор кад се Милану поче срце отварати.

Ал' што би, би: дошло па и прошло.

На неколико дана иза тога што сада приповедах, дође Милан, да се опрости.

— Куда ћете? — запитам узбуђено.

— Далеко, далеко од света! — одговори смешећи се.

— Дакле у пустињу? — Да, да, — продужим, — тамо ниче за вас цвеће!

— Или коров, — настави он осменувши се горко. Та како каже само оно Бранко:

А ко тражи за весеље цвеће,
Заман тражи ту наћи неће!

— А кад ћете се вратити? — запитам уздрктаним гласом.

— Може бити за веома кратко време, може бити и за дуго, а може бити — никада!

(Продужиће се.)

ГЛАС ИЗ ХРВАТСКЕ

О НАШОЈ НАЈНОВИЈОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

IV.

(Свршетак.)

Међу прве и највештије пјесничке преводитеље у нашој књижевности спадају Иван Трнски и Јован Јовановић. Оба пјесника умију сву красоту оригинала тако пренијети, да се и у нашем језику сја као чисто злато; умију стихове туђе прелити у тако углађене наше, да се пријевод такми с оригиналом. Трнски преведе много ситнијих пјесмица, које су разпршане по хрватским забавним листовима; уз то му је у рукопису до краја свршен пријевод Пушкинова „Оњегина“, од којега су одломци штампани прије неколико година у карловачком „Гласоноши.“ Тко је оно читао, биће се увјерио, да је тај пријевод управо диван те да ће нашој књижевности, кад изађе, на велику част служити. Јован Јовановић обогати нам исто тако књижевност знатним бројем пријевода, што их је доносио Српски летопис и Даница — одприје Седмица итд. —; напосе је из Срб. летописа одштампан Лермонтовљев „демон“, који је пјесник слободним полетом посрбио. Рекох већ, да ће од њега изаћи пријевод Беранжерових песама. Кад је

ријеч о Лермонтову, споменућу, да је Ђ. Поповић красно превео његова „Јунака нашег доба“, дочим је Пушкинова „Дубровскога“ управо немилице нагрдио и на руг ставио некакав „ђакон“ Милан. Стокић пријеводом штампаним г. 1864. у Биограду. Од Пушкинова „кавкаског роба“ пода нам добар пријевод Ст. Новаковић. Са дивним приповиједкама Ј. Тургењева упознаје нас наш Ј. Мишкатовић; његови пријеводи спадају међу најврстније, што може наша данашња књижевност изказати. Има од Тургењева нашких пријевода такођер у Даници новосадској, а управо сада изађе у „Матици“ његов „Фауст.“ Приповиједке Н. Гоголя преводи Ђ. Поповић: у његовој „забави Србкињама“ прве су двије свезке од самих приповиједака Гоголјевих, а у „Даници“ за год. 1866. изађоше као наставак опет двије приповиједке. Познато је да је Гоголјеве „Мртве душе“ превео покојни Ник. Стокан, пак је оно и напосе штампано; пријевод је тај доста лош и површан. Напокон има још неколико пјесама (Пушкин, Лермонтов итд.) и приповиједака преведених с руске књижевности у нашим забавним листовима.

Пољску књижевност одабра си за пријеводе наш А. Вебер (Ткалчевић); његови прозаички пријеводи знатно су бољи од пјесничких. Тако је „Иридон“ љепше преведен, него ли „Конрад Валленрод.“ Неколико је приповиједака превёдено с пољског језика такође у „Даници“ и „Вили“ (из Чајковскога, Захаријашевића).

С ческог језика неизађе ништа у нашком пријеводу послије „Бабице“ од Божене Њемцове; али у „Наше горе листу“ бјеше преведено неколико помањих приповијести од Халка, Хохолушка; затим је роман од Ј. Колара, под насловом „Врагова дјеца“ у листку Позорову, преведен од А. Шеное.

С француске и талијанске лијепе књижевности преводише у нас великом вјештином В. Вежић, Ј. Ужаревић, и Ј. Јурковић. У ове последње двије-три године спада Ужаревићев пријевод „Осиромашена племића,“ од Окт. Фељета; ова је драма штампана у „Гласоноши“ од г. 1864. Од истога францускога писца изашао је у „Посјелу“ Јурковићев пријевод „Мале кнегиње.“ Расинову „Федру“ преведе у стиховима А. Шеноа год. 1865. у „Гласоноши.“ Алфиерова „Саула“ пода нам у пријеводу прије неколико година врли Јован Сундечић (штампано у Карловцу г. 1864.) Са Силвијем Пеликом забавља се Ђ. Дежелић. Послије „Тома Мора,“ који је прије неколико година изишао, прештампан је љетос из подлистка „Свјетова“ његов пријевод Пеликове драме „Франьица Риминска.“ У забавним листовима највише канда сусретамо П. Февала, премда он баш није нити први нити највреднији између да-

нашњих француских фељетониста и романописаца. Уза њ најбох и на Виктора Хига, Балзака и већ поменутога Октава Фељета. Пјесама с талијанскога језика преведених (од Леопардија, Ариоста итд.) подаје нам кад тад С. Б. (Бозулић) у „Гласоноши," „Н. Г. Л." и коледару Мат. далматинске.

На енглеску се књижевност ставио Лазо Костић, сада професор у Новом Саду — преводећи „Посљедње дане Помпеја" од Булвера, који изађоше (недовршено) у 3. и 4. свезци Поповићеве „Забаве Србкињама." Уз то има неколико с енглескога преведених приповиједака у Новосадској Даници и Вили, што од истога Л. Костића, што од других. Као друга свезка Валожићеве „Забавне читаонице," која у Биограду излази, штампана је приповиједка Чарлса Дикенса „Борба у животу," у пријеводу од Ел. Мијатовићке, а у четвртој свезци исте колекције поче излазити српски пријевод енглескога романа од дра Сандвита под насловом „Хећимбаша или догађаји Ђузепа Антонелије, доктора у турској служби." Овај је пријевод као риједко који згодан за данашње околности. Још је некакав роман енглески под насловом „Млади Ардент" изашао у српском пријеводу од Г. Јовановића, али је то преведено с рускога језика. Најзнаменитије за цијело, што може наша књижевност добити од енглеске, биће пријевод горостаса Шекспира. Неколико одломака од Л. Костића наћи ћете у Шекспирском албуму, који је год. 1864. штампан у Новом Саду, а нешто и у Даници. Већ је овом својом покусном радњом млади пјесник доказао да ће врстан бити, да онако преведе Шекспира на наш језик те ће њим читаву књижевност обогатити; само се стрпимо још које вријеме, док се оно букњање његове ватрене младости мало примири и утиша. Тад ће он и о „Ромеу и Јулији" блажије и мирније приповиједати, него ли овај пут у „Матици." Ја бих рекао, да ми то пеливанско скакутање, које с вана на женијалност наличи, оставимо н. пр. Виктору Хигу; за нас то још није. — Има у нас људи књижевника са врло мало савјести. Таковима сматрам оне, који премда виде у свога књижевнога друга озбиљне науке о неком предмету, н. пр. о пјеснику, као што је Шекспир, који је за цијело тога и достојан, ипак се тим недаду застрашити већ узимају исту ствар посве с лаке руке, пак ће се на најтежи предмет бацити посве и неприправни. Оваке су багре пријеводи Шекспира с њемачких пријевода. Након Спире Димитровића преведе по други пут „Јулија Цезара" М. Зечевић у Биограду (прошле године); вриједно би било, да се оба ова пријевода испореде, да се види, једа ли је потоњи барем колико бољи и окретнији од прећашњега, или је читава радња залудна.

Најобичније се у нас преводи са књижевности њемачке; ипак има и овдје за чудо мало изврстних пријевода. То се може најлакше овако протумачити, што ваљане књиге њемачке обично к нама саме неће да дођу (разумје се путем књижарским), него их треба дозивати и наручивати, а за то као да смо премлаки и претроми; па тако се задовољујемо онијем, што нам се сэмо од себе нуђа, а то су дјела њемачка (романи, приповиједке, белетристични часописи), којих богата књижевност њемачка од себе отискује, зашто се уз добре ствари немогу код куће у конкуренцији одржати, већ их шаље за границе. Тога ради сматрам као изнимку од обичнога правила, што је прије неколико година превео Дамјан Павловић Гетеова „Торквата Таса," пак је тај пријевод врло хвалъен. Исто је тако признања вриједно, што Ј. Хаџић преведе Лесингова „Натана Мудрога," а Љубица Маржикова „Емилију Галоти;" него ова два пријевода нису дотјерана према класичности изворној. Иначе се из Лесинга, Шилера, Гете-а и осталих великана њем. књижевности сасвим мало преводи; највише малене лирске пјесмице. Наш млади пјеснички свијет воли н. пр. Хајне-а, непомишљајући на разлику међу одношајима нашим и оним, у којима Хајне управ постао онаковим каковим бјеше и као човјек и као пјесник. Доликује ли збиља нашој младој књижевности његово протусловје, десперација и невјера; његов горки смијех над самим собом и цијелим човјечанством; његова и сувише материјалистичка љубав? Дакако, знам, да ће ми ткогод одговорити: такав је геније нашега доба; али тај одговор није још довољан. —

У прозаичким пријеводима сусретамо такођер више незнатних и скурилних, него ли прослављених списатељских имена, којим неки наши преваћачи изказују ту незнатну част те пресађују њихове мало вриједне плодове у нашу књижевност. Већ сам гори споменуо пријевод од Луизе Милбахове „Цар Јосиф и његов двор," од којега изађоше до сада у Биограду „оделење прво" у 4 свезке и 3 свезке „другога оделења." У Н. Саду изађе недавна пријевод историјске новеле „Суђени час" од Фр. Штајнебаха; ту се, каже, приповиједа, како је Јаков II. пао с енглеског пријестола. А неби ли онај преводитељ (Јов. Павловић) мудрије урадио, да је превео, што о том Меколеј пише, који је ваљда тај хисторијски догађај боље схватио и описао, него ли Фр. Штајнебах! Исто тако незнам, да ли је управ најпрече било, да се као трећа књига „Забавне читаонице" Валожићеве преведе некаки „Келнерски живот" од Е. Фромела (пријевод од Св. Здравковића). И Ал. Андрић напредује одважно с једним „оделењем" за другим „својих" приповиједака, које нису ван-рђави пријеводи. Жалостно је доиста

стање наше књижевности, када се све редом саме такове књиге издавају и турају међу наш читању и онако још необикли свијет, а када се позове на предплату скупљених дјела незаборављенога Косте Руварца, ненађе се ни толико уписника, да би могао ђ. Поповић другу књигу штампати! Ако то потраје, мораће напокон и публика затупити. Тому има једини утук: строга инструктивна критика, ваљано уређивани белетристични листови и добро изабрана колекција од пријевода; па кад већ налазимо толико воље до пријевода, што је с неке стране добар знак, наиме да се књиге радо читају, требало би да се тим неспретним преводитељима управо зада као какав школски задатак, што од прилике нека преводе. Н. пр. лако је оправдати, паче и похвалити, што је Ст. Бошковић узео преводити Левичникова „Црногорца или страдање Хришћана у Турској," од којега изађоше до сеље цијеле двије и прва половица треће свезке. Зашто неби тако радили и други.

У Загребу неизађе посљедње двије-три године скоро никакав роман, осим што је Ј. Зорић превео познату Виземанову „Фабиолу," по којој је израђена и Ткалчевића приповиједка „Северила." Спекулација браће Претнера с „повједником" пропаде не само на штету оних, који се уписаше и платише, већ и на срамоту читавој хрватској књижевности, што мора такове пријеваре доживјети.

И с мађарскога језика наћи ћете доста пјесничких и прозаичких пријевода, особито у српским белетристичким листовима. Незнам није ли правом већ и самому пјеснику Јовану Јовановићу приговорено, да сувише управо с мађарскога преводи, јер да тим велича мађ. књижевност преко њезине заслуге. Мање се чудим, што је белетристика завољела М. Јокаја; та наш је друштвени и државни живот толико вијекова на поредо текао, да већ и ова сродност у нашој прошлости привлачи књижевнике на превођење.

Напокон нека се знаде, да се и за источну поезију наши пјесници занимају. Јовановићев „Источни бисер" доваби читаво коло млађих пјесника на то бистро и дражестно врело. Спомена су вриједни обширни пријеводи Симе Поповића (у Матици и Вили), које управо намјерава штампати у посебној књизи као „индијске појезије."

Крај толиких пријевода несмије се изворна новелистика помолити иза тијесних граница забавних листова; и ондје тек што лепеће и прхута за пријеводима као нејака полетарчад за овојим хранитељем. Покле је Јаков Игњатовић замукнуо, остаје Владан Ђорђевић, који доноси прилоге у Даницу и Вилу; из неких од-

ломака приобћених у оном првом листу, дознајемо за његов нови роман „Стајка," који ће се ваљда скорим штампати. Уза њ припоминьем да има у срб. листовима изворних приповиједака од Ј. Огњановића, Јов. Ристића, Мил. Поповића Шапчанина и Чед. Мијатовића. Умно писаних путописа донијеше Вила од поменутог Владана Ђорђевића и М. Ђ. Милићевића, који су такођер напосеб штампани. Овамо на западу познат је одприје са свога досјетльива и лијепа приповиједања Јанко Јурковић, а као путописац А. Ткалчевић. У новије доба донијеше „Гласоноша" неколико малених али красних приповиједчица од „Крјесничара" (И. Трнскога); врло је вјешто приповиједан такођер Шеноин„Туропољски топ" (штампан у Гласоноши 1865.), а нису лоше некоје приповиједке од Б. Лорковића у Н. Г. Л. Оно су друго понајвише тек стилистичка вјежбања недозреле младости, под која се писци нити неусуђују својих имена подписати, већ навлаче којекакве образине, неби ли који пут пуно знаменитом шифром навабили читатеља, да и њихове незреле ствари чита; хисторику пако задавају након двије-три године великих јада, док све то разабере и истини у траг уђе.

У Загребу.

В. Јагић.

ПОДЛИСТАК.

ТРЕШЊА.

(Свршетак.)

Ово све скупа увето чини, те није човек једини, коме је трешња мила. Има их ту неброј гостију, што се око ње купе. Као оно око богатога и милосрднога домаћина што се гомила званих и незванцх гостију нађе, кад част даје, тако је и овде. Ту је одмах на њеном цвету гомила лептирића, међу њима и онај лепи велики Грујица (Vanessa polychloros), те сви прашац купе и њим се сладе. Ту је и она мува црвљарка (Tephyris cerasi) што оно као брижљива мајка своја јајца у сред цветне плодннце тура, да њезино чедо, мали онај црвак, одмах слатке ране нађе, чим га топлота пролећнег сунца у живот пробуди. Ту је и онај трешњар мотиљ (Carpocabsa pomorara) са оним жутим и мрконругастим крнлцима и оном зеленом гусеницом, што најрадије на трешњином цвету седи, па ту благује. Ту ћеш међу њима видети и вредну челицу, која такођер радо на трешњин цвет долеће, па хитно

и журно на њему свој мед збира. И тако ти их има ту тма, што се на овом првом пролетном богато постављеном столу часте и веселе. Па онда има ту окром ових ситних ваздухопловаца још и оних других и правих трешњокрадица, међу којима је први онај лепи златопери вирол, жуја (oriolus galbula) који воли̂је трешњу него све на свету, и уме вештије него човек да оно слатко месо поје. Ту је и она грдно трешњу арчећа трешњарка (fringilla coccothraustes) што опет највол̂ије кошгицу, па је оним тврдим кљуном тако млави, као да би од крте артије била, а месо баца другима, што га овдо једва чекају. Ал' најбезобразнији је гост врабац, који увек баш оне бобе опипа, што су најслађе; и колико му човек замеће замака, и надиже страшила и свакојаких чуда, све је узалуд, хуљу овог ничим не застраши, него као у пркос оним страшилима сваћа се на трешњи и виче и отимље и чупа се грђе него оно циганчићи за крајцару. Тако ти свако свој део добије, али тек човек највише тако, да је све оно мало и незнатно, што тица и мува поједе, и чини се, као да је ово само зато наређено, да би је човек помало пазио и чувао, да би му тим слађа била, а и да га опомене, да су и оно божја створења, што их милост и доброта божја у живот изведе и нареди, да заједно с њим овај кратки век векују, и да се наслађују.

Трешња је врло благодарна воћка, не омањује плодом као друге, крије и у ладнијем пределу и на вишем брду, и ту радије расте, ако само *није* баш сасвим изложена сили најјачих ветрова. Пореклом из ладнијих предела подноси зиме сила више него њезина мекушна и слабомоћна сестрица вишња, која на зими и код нас већ закржљави, па једва 15 до 20 година истраје, а трешња по 4 и 5 пута толико.

Трешња је близу вароша и већих пијаца једна од најкорисн̂ијих воћака. Нема ни једнога плода у нас, који са онолицно омало земље, као оно што заузима трешња, онолико користи а без икаква труда домаћину донесе. Трешња је леп извор ако не богатству али помагању за многе, који је само мало опазе, па гледе, да што леп̂шу и што ран̂ију врсту дигну, која се најбоље плаћа. Али трешња је и без пијаце корисна, свуда се даде њен род лако продати ил' дати у промену, јер је свакоме мио и драг, сиромашку као и богату, болну као и здраву, старцу као и детету, и као да је за ове још више, него за зреле људе. Добра домаћица уме на силне начине трешњу за јело да зготови и да сачува: износи је на трпезу онако као што је, или је кува, ил' у тесту пече, ил' у шећеру оставља, или је суши па употреби далеко пробитачније него суво грожђе, ил' прави од ње различне врсте слатка и мацуне, и свакојако је здрава и лака, пријатна и врло корисна. Од трешње праве се различна пића, слатка као и шира, ил' печена и јака као трешњевица ракија. И она најскупља талијанска ракија, мараскино,

прави се у Задру од далматинска трешње. Колико се силно од трешње испече ракије, ево примера ради да наведемо само једно село Фугерол у горњој Саони у Француској, де се сваке године близу 10.000 акова испече, али по стотине иљада сваке године младица подигне, па стотинама хиљада форинти сваке године заслужи. Најпосле имамо навести, да се трешња узимље и за лек, што крв блажи и чисти, растањује и снажи. Млоги болесници патећи од чама изцелише се једући трешње као и грожђе, или се опоравище боље него ма којим другим леком. Многе, којима дебела и многа крв досађује, трешња је излечила; млогима, што су патили од затвора и шуљева, трешња је помогла; далкове, отоке и друге болести на јетри (црној цигерици) и на слезини као и отоке осталих жљезда особито шкрофуле трешња растера и нестане их боље него од многих других лекова, што су сила скупљи а непријатнији. Дуготрајне осне изгубе се; за кашљаве и за јектичаве нема бољега воћа од трешње и грожђа, и ако им се може још помоћи, ово помогне; костобољнима и који пате од камена трешња олакша и задржи, да се не прави онолико камена; за меланхолисте и хипохондристе нема ни једнога воћа, што их тако изведри и опет им свет и живот омили као трешња и после грожђе; али их ваља јести много и дуго, почевши од малих порција, ¼ и ½ фунте па узимљући све по више, до 3, 4 и 5 фунти на једаред, и то јутром па око 10 сати пре и 5 сати по подне без ичега, а само у вече и у подне у: мало друге ране по потреби, како је која болест иште. По свему овом дакле трешња је претежнија него она њена племенита сестрица вишња, ма да је вишња у тесту куснија, у мапунима мирисније, и ма да се мирисно лишће од вишње тура у краставце и туршију, да и онима лепши мирис даде, а од мирисавих петељака од вишње кува се тај, који мало чају уступа.

Има дакле пуно обзира, зашто би ваљало да сваки домаћин трешњу сади и држи тим више, што му она готово никаква труда не тражи, не задржава га ни од којих других послова, расте без икаке неге, превазилази коришћу све друге воћке, носи род много година, па и кад изнемогне, и онда је њезино дрво сваком домаћину лепо добро, јер је трешња и дрветом својим племенитија од свију осталих воћака, тврђа и постојанија од других дрва, изузевши ора, уз то је лепе као зора ведро руменкасте боје, које столари и стругари Бог зна како цене, и волију него свако друго и праве од њега гомилу својих најлепших ствари.

Трешња је воћка, која се драговољно вије за човечијом руком. Отуда их има данас више стотина врста познато: раница, закићевака, рушљева, белица, црница, крупних аршлама, тамјаника, млеткиња, драганлија, и ко би им сва имена набројао; а све су изведене од оних дивљих врањара, којих има само врло мало врста, али су све тврда

и снажна дрва, што их данас млоги негују, те на њих каламе питоме и племените врсте, па добију не само сила бољи плод и род, него и дрво јаче и постојаније, које сила вечитије траје, и не оболева као што оболевају питома сваки час. Још каламе на дивљу трешњу и друга воћа, па сва доспевају раније, јер је трешња прва и најранија од свију. На трешњу накаламљена јабука буде дивотно румена, исто тако и крушка, само се ове на трешњу сила теже приме, као уопште све оне, што немају коштице, као вишња, кајсија, шљива и бресква, него семе, што оно стоји у затвореној чврстој кожној и на више одајица подељеној семеници у плоду, као у јабуци и крушци, по чему се види, које су међу собом рођеније, и које на коју ваља каламити, пошто се никад лако не ухвати семе на коштицу као што коштица. А што се тиче каламљења трешње, њу нико радо на другу воћку не калами, ни на ону њезину најрођенију сестрицу вишњу, некмо ли на другу, не само за то, што слабачко дебло од вишње не може ону снажну круну од трешње да поднесе, него, што је и свака друга воћка слабија и краћег века и позднија, те не би за трешњу никако био напредак ни добитак, те тако излази као да је за то трешња и јака и вечитија и раније од свију, да се на њу друге међу, да их и раније даје и дуже носи.

Матица Српска.

Прва седница управљајућег одбора 10. јануара.

Рачуни надзорништва текелијног завода у Пешти за месец децембар 1866. г.

Надзорништво текелијног завода о молби Ане Каштре.

Исто надзорништво шаље нека разјашњења на примедбе кр. угарског државног рачунарства учињене на рачуне текелијног фонда за годину 1865.

Јован Крајчовић јавља, да ће по одлуци друштвеној дуг свој од 7000 фр. а. вр. положити у руке Павлу Коићу, председнику надзорништва текелијног завода.

На молбу текелијних питомаца решава се, да се од сада креветно рубље о трошку текелијног завода пере.

Кр. угарско наместничко веће доставља неке примедбе кр. угарског државног рачунарства на рачуне јовановићевог фонда за г. 1865.

Исто наместничко веће доставља до знања, да је Мити Крестићу продужило рок ради шиљања искаких разјашњења на рачуне његовог покојног оца као пуномоћника друштвеног у Араду.

Лазар Тенецки, друштвени пуномоћник у Араду, о примљеној штедионичкој књижици арадској.

Јован Мулаји из Арада моли да му друштво изради, да може на себе преписати купљену земљу у Араду.

Михаило Лазић великосоколски нуди за текелијну кућу у Араду на угљеном тргу под бр. 1. 3770 фр. а. вр.

Паво Коић, председник надзорништва текелијног завода у Пешти, шаље 7000 фр. а. вр. којих је по упутству друштвеном примио од дужника Јована Крајчовића.

Ц. и кр. министарство финансије на уток овога друштва ослобађа фонд текелијн од плаћања пристојбина на покретна добра, а за фонд матичин и накин наређује, да га морају плаћати.

Кр. угарско наместничко веће потврђује избор Платона Атанацковића за председника „Матице Српске."

Надзорништво текелијног завода у Пешти шаље од покупљених камата за јовановићев, матичин и накин фонд свега 825 фр. 46 н. а. вр.

Књижевни одбор јавља, да је усвојио предлог управљајућег одбора, да се дело: „Старине од Старине Новака," од Јоксима Новића Оточанина, само у 1000 примерака печата.

Ц. и кр. окружна финансијска управа у Новоме Саду иште признање о имању фондова, који се находе под управом овога друштва.

Лазар Тенецки, друштвени пуномоћник у Араду, шаље своје рачуне о арадским добрима текелијним од априла до свршетка децембра 1866. год. и 5995 фр. 83 н. а. в. у готовини.

Благајница јавља да би се могло у зајам издати и то: 1. из фонда текелијног 11000. фр. а. в.; 2. из фонда матичиног 1000 фр. а. в.; 3. Из фонда накиног 1000 ф. а. в. и 4. из фонда костићевог 3000 ф. а. в.

Друга седница управљајућег одбора 12. јануара.

У овој седници предузимане су молбенице ради зајма на броју 91. и том се приликом особито обазирало на погореле лединчане, којима је до 10.000 фр. а. вр. зајма одобрено.

Прва седница књижевног одбора 15. јануара.

Ректорат ц. и кр. политехничког завода у Бечу јавља, да је јовановићев питомац Василије Давидовић годишњи испит из прописаних наука са врло добрим успехом положио и да се добро владао.

Уредништво „Zukunft"-а у Бечу, јављајући да је у намери доносити подлистак, у који би долазили преводи из белетристичне књи-

жевности словенске у прози, — моли да би му друштво оно нека дела своја, која су за подлистак згодна, што пре доставило.

Читане су пресуде Јована Хаџића — Светића и Јоксима Новића Оточанина донесене на чланак Јована Београдца: „О језику и правопису српском.“ На првом месту споменути судија узевши нарочито на око намеру, тежњу, трудбу и изворност мисли писатељевих, мисли, да се може исто дело ради печатања откупити, премда признаје, да се у појединостима и неким особностима његовим, које га карактеришу, индивидуално и не би могао по свуда слагати. Ал' кад расуди, да писатељ тим тамо тежи, да на историјском основу и путу изнађе и покаже у језику нашем стазу и правило, како би се језик до већег богатсва и савршенства довео, да и сам некоја правила у том смислу предлаже, да са скупљеним, као што вели, из народа још непознатим речима, речник српски умножити и обогатити жели и на том пољу ради, онда свакојако заслужује потпоре и ободрења.

И тако не упуштајући се у претресивање појединих основа и мисли, уопште суди, да се овај посао, као и сви други подобне тежње, на које боје они били, кад се само труде отворити поље тако плодовитој радњи, може од писатеља ради печатања откупити, ако и не би печат савршенства на себи носио.

Јоксим Новић Оточанин пак суди, да је писац саставка „О језику и правопису српском“ добро мислио, али није свој рукопис пречистио и уредио, да читатеља не замори тумарајући својим мислима тамо амо по разбаченим и издрљаним примедбама. Штета је, што тај рукопис није уредније подељен на главе и параграфе, па би онда пресуда могла ићи од тачке једне до друге, а ствар би доиста бољег изгледа била, него што је сад. Има добрих ствари, особито „о купљењу речи по народу,“ што би их требало уважити одмах; такођер има добрих и примера, али би ружно било то сад комадати, већ нека писац то боље дотера у ред и пречисти, пак онда нека преда „Матици“ на откуп.

Прочитане пресуде узимају се на знање, а писцу се по захтевању његовом враћа дело натраг с додатком, да може пресуде прочитати ако узхте.

„Редовничка младеж босанска“ у Ђакову изјављује своју захвалност на поклону како свију књига друштвом овим изданих, тако и на поклону друштвеног листа „Матице.“

Стеван Стоичић, свршени приправник у Сомбору, моли, да би му се од одобрене годишње стипендије од 500 фр. половина послала, да може поћи у стране земље да тамо слуша педагогијске науке.

Драгутин Ламбл, управитељ економске школе у Крижевцима, одзивајући се позиву овога друштва, шиље на оцену му послано економско дело Ђорђа Радића, што је стигло на расписану награду под

насловом: „Земљу посејавати итд.“ и мисли, да би се споменутом делу са гледишта строго знанственога и систематичкога могло до душе приговорити, да су поједине чести н. пр. о управи или руковођењу прекратке, али признаје, да је терминологија добра, те будући је писано са гледишта умно-практичнога, препоручује речено дело као награде заслужно.

Дело се ово по захтевању враћа писцу.

Члан Ђорђе Поповић прегледавши „Српске пословице, коло XII.“ изјављује, да као продужење свакако заслужују да се у „Летопису“ печата.

Књижевне белешке.

---

* Добисмо „Ценет од Аце Поповића Зуба.“ Аца Поповић познат је нашем свету као песник, који иде путем, којим други наши песници не греде а то показује, да је дух, који се узда у своју песничку моћ. Песништво своје најбоље је означио он сам собом у „Ценету.“ Послушајмо га само како пева:

„Ја изпевах, што сам поч'о давно,
И изсањах, што починих јавно.
Моју песму покудиће многи,
И критици мож' бит' дићи с' строги,
Да са лажним моралом загате
Моје реке струје обилате:
Што непевам, као оно јато,
Које ј' код нас привилегисато;
И које се узајмице хвали,
Да су њима богови продали:
И Хеликон и Пијерске чесме,
И под закуп све издали песме. —
Ја не певам да угађам коме,
До ли себи и срдашцу своме.
Мој је живот и сва моја дела
Приповедка чудна и весела;
Па кад певам: ја себе опевам,
И сањајућ' своја дела сневам.“

И на другом месту:

„Не изгледам ја на оне хвале,
К'о што с' досад код Србаља пале
На песнике наше „омиљене“
„Увенчане“ и „општељубљене;“
Јер ја самац својим путем ходим,
Нит' се кадгод за киме поводим,
К'о што слабост или подлост чине,
Да подкупе наклоност мнoжине.
Ја сам стварам, у чему се згарам,
И рај и ад сам себи отварам.
Једном речи: злога и доброга
Огањ букти из срдашца мога,
Тај кроз жиле млакоње непроје,
Ма сто пута да он на свет дође.
А поворка србских љубимаца (?)
Што на мене своје стреле баца,
Нек и одсад завева и лаје,
Мој јој Ценет мест' месеца сјаје.“

* Никола Недељковић, члан српскога народнога позоришта, „осећајући снаге у себи покушао је ступити на поље драматске књижевности“ и написао је две драме, које сада мисли на свет издати у једној књизи. Наслов је тима драмама: „Дејан, жупан требињски“ и „Краљ Милутин“, свака у пет делова с песмама. Дела су та „писана прозом и јамбским стиховима“ и стоје оба 1. фр. а. вр. Претплата се шаље или самоме писцу у В. Бечкерек или уредништву овога листа.

* Сад баш изађе „Вођа при газдовању српском народу написао др. Ђорђе Радић.“ Књига је ова посвећена „светломе и честитоме кнезу Михајлу М. Обреновићу III. господару Србије у знак најтоплије благодарности.“ Дело је ово написано за награду, коју је „Матица Српска“ за економско дело расписала, па је штампана и пресуда Драгутина Ламбла, управитеља кр. хрватско-слав. господарско-шумарског училишта и ратарнице у Крижевцу, који пише у заслугу писцу, што „је ударио баш оним путем, којим треба тумачити економичку науку нашему народу.“ Књигу заиста красе силни дрворези, а лепа и угледна штампа служи на част платоновој књигопечатњи. Ми ћемо гледати, да о овој књизи коју више прозборимо.

* Ових је дана дотискано у Риму у пропагандиној штампарији дело: „Најстарија повјест о Осорској, Рабској, Крској, Сењској и Крбавској бискупији,“ које написа др. Иван Чрнчић, каноник илирскога збора св. Јеролима у том граду. Књига износи 10. табака а не ће корисна бити само по повесницу бискупија, о којима је ту реч, него још и по повесницу неких других, особито далматинских, и разјасниће по штогод од таме између IX. и XII. века око којих се управо и бави.

Смесице.

(Наполеон као кувар.) Француски листови пишу, да је цар Наполеон ових дана сам самцит дошао на стражу, која се зове „Poste de drapeau“ (пошта од заставе) а смештена је у тиљеријама. Војници на стражи тако су се зачудили, да несу знали шта да раде. „Дед, пријатељу, водите ме у кујну,“ рече цар каплару. Кад су тамо дошли, седе на дрвену столицу и заповеди да се одмах приставі чорба. Док се ватра ложила, цар је секао кришке од леба у лонац, па је после и осолио чорбу, кад је окуси те виде, да неје доста слана. Кад је чорба готова била, рече цар момцима: „Е сад, господо, можемо кусати“ и поједе два тањира запражене чорбе.

Док се ово збивало, дође у двор министар Фул да тражи цара. „Ваша преузвишеност не може за сада с царем говорити: није дома,“ — рече придворник. — „Да л’ се извезао куда?“ запита министар. — „Неје, него зготовљава чорбу!“ — Министар погледа убезекнут на придворника, кад ал’ у то ето и самог цара. „Сир!“ — замуца министар. — „Опростите ми, што сте морали чекати на мене,“ рече цар, „ал’ ти моји несу ми зготовили на време чорбу, а ја гладан будући, одем својој браћи на доручак! Ал’ сада изволите, можемо почети нашу радњу!“

ВИВЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ХИМНА приликом повратка из Цариграда светлога господара, кнеза Михаила М. Обреновића, 4. априла 1867. Спевао Ђ. Малетић. На 4–ни, 2. л.

ПОЗДРАВ ЊЕГОВОЈ СВЕТЛОСТИ ГОСПОДАРУ И КНЕЗУ СРПСКОМ МИХАИЛУ М. ОБРЕНОВИЋУ III. приликом повратка његовог из Цариграда у Априлу 1867 године. Посвећује и подноси београдско певачко друштво. На 4–ни. 2. л.

РЕЧЬ, КОЮМЪ 6 КНЯЗА СРБСКОГЪ МИХАИЛА М. ОБРЕНОВИЋА III. у повратку изъ Цариграда, приспѣвшегъ на границу Србіе у село Радуевацъ поздравіо епископъ неготинскій Евгеній 3. Априла 1867. године. Печатня А. Андрића у Београду 1867. На 4–ни, 2. л.

УМНЕ СЛИКЕ ЦЕЛОГЪ СВЕТА. Издаје уредништво „Руже.“ Трећа свеска. „Пасуљ.“ Из Чокеја. Извађено изъ листа Руже. У Београду, у државној књигопечатњи 1867. На 8–ни, 3. л. 37. стр. Стоји?

НАЗНАЧАЈ ЖЕНСКИЊЕ ПО СВЕТОЈ БОЖИЈОЈ РИЈЕЧИ. Двије бесједе француског проповједника протестанског Адолфа Монода. С Руского пријевода, што га је „священикъ Д. Соколовъ“ написао и у Петрограду на свијет издао, најпре год. 1861. посредством „Духовной Бесѣды“ а послије год. 1862. напосе, посрбио Богдан Кузмановић, парох. У Пешти у штампарији Хорњанског и Трегера 1867. На 12-ни VIII. 53. стр. са једном сликом на камену резаном. Стоји 50. н. а. вр.

КОСОВО ПОЉЕ или Милева, кћи цара Лазара, од П. Хохолушека. С чешког превео Р. Нетер. У Београду, штампарија Ник. Стефановића 1867. На 8–ни, 140 стр. Стоји 60 н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваме лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Земља што је обрађујемо. (Свршетак.) — Раздраганој браћи, Јован Грчић. — Мој албум. (Продужење.) — Глас из Хрватске о нашој најновијој књижевности. (Свршетак.) — Подлистак: Трешња (Свршетак.) Матица Српска. — Књижевне белешке. — Смесице. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 15. У НОВОМЕ САДУ 31. МАЈА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр., на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

СТАРИ СЛОВЕНСКИ ЈЕЗИК.

Које је словенско племе говорило у старо вријеме овијем старијем словенскијем језиком, различна су мњења међу ученијем људма. Добровски и Шафарик мишљаху друкчије од Копитара а тако исто и данас Шлајхер мисли друкчије од Миклошића. А Миклошић мисли од прилике овако:

На југу живјели су три словенска племена: Словени, Срби и Хрвати. Срби и Хрвати дошли су око седмог вијека у своје земље, гдје данас живе, а Словени дошли су око половине шестог вијека. Словени су дакле прије дошли и њихово се племе распростирало од горњег Дунава — западно до извора Драве, источно до црног мора. Доласком српскијем и хрватскијем доцније мађарскијем расцијепише се Словени на два дијела. Западни дио граничио је на Њемце и од њих је и културу примио, а источни дио, који је допирао чак до Цариграда, примио је културу грчку. Западни дио зове се и дан данас Словенци, који живе нешто у западној Угарској, нешто у Штајерској, нешто у Хрватској, у Крањској и у Корушкој. Источни дио, кад су Бугари ударили на њихову земљу и ту се станили, смешао се с њима и примио име: Бугари. Средњи дио, који је живио у Панонији, прогуташе и уништише Мађари. Мађари су својијем доласком не само уништили овај дио Словена, него учинише још грднију штету цијелом Словенству, а то је, као што Шафарик вели: што је њиховијем доласком „die Macht slavischer Völker aus ihrem natürlichen Gewichte geworfen und auf immer gebrochen.“

Да су ова три дијела словенска некад једно племе били, види се што су имали опште име: Словени. А да су та сва три дијела

366

словенска имали опште име: Словени, свједок је повјесница. Словени били су прво словенско племе, којима су сусједи изображени народи били, на западу Нијемци на југу Грци. Они су први међу свију словенскијех племена примили вјеру Христову из Аквилеје, Салцбурга и Цариграда, чему се може човјек лако довити од куд њихов језик да је постао црквенијем језиком свију Словена. Што су у додиру са изображенијем народима били, то им је много чинило, те су слова добили. А што су вјеру Христову примили, тијем су слова при превађању црквенијех књига више и више употребљавали.

XII

II

Да је „црквенославенски“ језик заиста био језик панонскијех Словена у деветом вијеку, свједоче: легенде, писма, што су папе писале, Conversio Carantanorum и т. д.

Najstarši spomeniki slovenskega jezika so postali v devetem stoletju v Panoniji, in so bili napisani s pismom, ki se je v tistem času imenovalo slovensko, potlej pa glagoljsko. Jezik teh spomenikov, ki mu pravimo staroslovenski, je bil prijet, manje ali več premenjen, za cérkveni jezik od tistih slovenskih narodov, ki h gerški cérkvi spadajo, in je še dan danas cérkveni jezik tistih Slovenov, ki so rimski cérkvi zvesti ostali. Vse razlike med jezikom, ki ga vidimo v najstarših spomenikih, in med sedanjim slovenskim izvirajo iz dveh uzrokov: pervič, vsak jezik, ki je po več krajih razprostranjen, se deli na narečja, tako je tudi med jezikom panonskih Slovencov in Slovencov, prebivajočih v starem Noriku, že v devetem stoletju bila neka razlika; drugič vsi jeziki se spremenjajo v teku dolgega časa, in tudi naš jezik zdaj ni to, kar je bil pred jezero let. Dasiravno je naš jezik že v devetem stoletju nekaj različen bil od pravega staroslovenskega jezika, in se je od tistega časa do zdaj jako spremenil, se vendar more reči, da je sedanji slovenski jezik staroslovenskemu najpodobnjejši v glasih, v podobah imen in glagolov in v besedah.*)

Из овог се види, да је језик Словенаца од којих је један дио живио у дољњој Панонији, најсроднији старом словенском језику и то не само у старо вријеме, него и сад. Да видимо дакле како је у старо вријеме изгледао њихов језик.

„Iz desetega veka imamo tri kratke spiske svojih pravih prededov. Cesar Karol Veliki je bil ukazal, da treba nektere cerkvene reči njegovim narodom v materni jezik prevesti; tako so nastali tudi spisi, ki jim pravimo spomeniki brisinski, ter jih ne moremo prečislati, zato ker nam svedočijo očitno, kako si je bila naša sloven-

*) Види: slovensko Berilo izdal Dr. Fr. Miklošić.

ščina v rodu z jezikom Slovencov panonskih in moravskih.*) Тако у бризинскијем споменицима налазе се самогласна, која се у старом словенском језику кроз нос изговарају ѧ и ѫ н. п. mogoncka (могѫшта); sunt (сѫть; poronso (порѫѫ) и т. д. Es ist nach dem angeführten keinem Zweifel unterworfen, dass zur Zeit der Abfassung dieser unschätzbaren Fragmente die Slovenen wirklich die nasalen Vocale ѧ und ѫ wie polnisch ę und ą sprachen.**)

И дан данас још налазе се код Словенаца у гдекојијем ријечима ова самогласна слова, а у бугарском су језику сасвијем ишчезла. Spuren nasaler Aussprache findet man noch heutzutage in manchen Gegenden des slovenischen Sprachgebietes, vorzüglich in jenen Theilen desselben, wo das Vordringen des Germanismus die Sprache in ihrer Fortentwicklung hemmt, wie diess in Kärnthen der Fall. Man hört nämlich in diesem Lande: senči, vprenči, srenča (срѣлшта), obrenčati (обрѣшта), monka (мѫка), ronka (рѫка), mesenc (мѣсѧць), pont (пѫть***) и т. д. Такође Словенци имају полу самогласно једно на мјесто старијех словенскијех слова ъ и ь. У бризинскијем споменицима стоји i или e мјесто старог словенског ъ или ь, н. п. visem (вьсѣмъ), vuiz (кьсь), timinica (тьмьиница), dine (дьне), и т. д. А и данас имају Словенци то полусамогласно н. п. sodъn, ресъс. и т. д. и т. д.

Из овог се види, да је овај нови словенски (крањски) језик најближи старом словенском језику и да је у деветом вијеку био један језик са старим словенскијем језиком, изузимајући неке разлике, којима се један говор (дијалекат) од другог разликује. Ово свједочи, да је Панонија отаџбина старог словенског језика, јер је и један дио Словенаца живио у Панонији. Још к тому свједоче ријечи старе њемачке, које се налазе у старом словенском језику, да је Панонија отаџбина старог словенског језика, будући су Њемци граничили на панонске Словене, које нам разјашњује, одкуд у старом словенском језику тих старих њемачкијех ријечи. Те су ријечи ове: кънѧзь долази од њем. ku-ning; лобъзати од lefs; мънихъ од munich; папежь од papes; попъ од phafo; постъ од fasta; пѣнѧзь од phenning; трѫба од trumba; цръкы од chiricha и т. д. Такође има ријечи у старом словенском језику, које истина нијесу из старог њемачког језика примљене, али су такве ријечи, гдје је стари њемачки језик имао уплива на њихово постање и значење н. п. непрнязнь=unholda, срѣда=mitavecha и т. д.

*) Slovensko Berilo izdal Dr. Fr. Miklošić.

**) Vergleichende Lauthlehre v. Dr. Miklosich.

***) Vergleichende Lautlehre v. Dr. Miklosich.

Али ма и ријечи што су се из латинског језика увукле у стари словенски језик, које нас такође опомиње, да су се те ријечи морале у Панонији увући у стари словенски језик, јер су у Панонији латински свештеници имали посла и свој посао тамо отправљали са успјехом н. п. **калежь** од calix; **крижь** од crux; **олътарь** од altare; **поганъ** од paganus; **мьша** од missa.

А да је заиста у Панонији стари словенски језик суштаствовао свједоче и неке црквене мађарске ријечи, које су Мађари од панонскијех Словена узели н. п. csörtörtök од **четвръткъ**; kereszt од **кръстъ**; koma од **кощмъ**; malaszt од **милость**; mise од **мьса**; oltár од **олътарь**; pap од **попъ**; péntek од **пятькъ**; pénz од **пѣнязь**; szerda од **срѣда**; szombat од **сѫбота**. Такође и многе друге ријечи, које су Мађари примили из старог словенског језика свједоче нам оно, што треба да докажемо н. п. rend од **рядъ**; szerencse од **съряшта**; abronts од **обрѫчь**; bolond од **блаждъ**; donga од **дъга**; gomba од **гржбъ**; balaton од **блатьно** и т. д.

Овако од прилике мисли г. Миклошић о старом словенском језику и ја се овога држим. Ја сам о овом предмету нешто писао у „Даници“ од г. 1864., али ово што сам сад написао, мислим, да је потпуније и јасније.

О овом сам предмету пак с тога ово написао, што мислим, да ће ово бити разјашњење на „Русизме у данашњем црквенославенском језику“ што их је критиковао г. А. Васиљевић.

Јован Живановић.

БРИЖНА МАЈКА.

„Где су моја чеда мила,
Где су руже врта мог?
Где је понос мојих дана
Мог живота земаљског?

„Зар ми неће, Боже мили,
У загрљај доћи мој?
Зар се неће повраћати
Својој мајци престарој?

„Зар ће моје мило цвеће
Већ сажећи сунчев зрак?
Зар ће младо, неразвито
Да ми скрши вихор јак?

„Четир сина, четир цвета,
Ох, силени Боже мој!
Ја сам стара оправила,
Да с душмани бију бој.

„Ах, оданде плам се види, —
Отуд јечи бојни звук, —
Отуд грми топ и пушка, —
Отуд иде плач, — јаук....

„О ви, тице, што летите
Олакшајте мени јад,
Кажите ми шта ми раде,
Моја деца тамо сад!

„Кажите ми ако знате,
Можда од њих који мре,
Ах, ал' није, није можно,
Ја сам стара, ја ћу пре!

„О, синови моји мили,
Моје цвеће, понос мој,
Мислите л' се кад вратити
Својој мајци боланој!

„С четир стране гласе чекам
Прислушкујем дан и ноћ, —
Јели који сад у нужди
Да му идем у помоћ!

„Чини ми се ко да чујем
Најстаријег сина глас,
Ал' и други, ах, виче ме:
„„Мајко, зар ме не гледаш?““

„Па и трећи, и четврти
Руком машу ено, гле!
Ком ће мајка да похити, —
Незнам — незнам — ком ћу пре.

„Ја сам мати, — брижна мати,
Љубим децу, пород свој,
За сваког бих од њи дала
Срце, душу, живот мој.“

Тако чезне тужна мати
За синов'ма својима,
Сваки син јој нежно срце
Из прсију отима.

За њу више санка нема,
Она незна шта је глад,
Њено срце знаде само
Шта је брига, шта је јад.

Тако прође многи данак,
Тако прође многа ноћ,
Стару мајку савладала
Туга, брига и немоћ.

И дођоше синци њени
Замириса њезин врт,
Ал' вртара, мајку брижну —
Тад баш снађе грозна смрт.

Примљено у „Венцу“.

П. Дкспотовић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

По одласку милановом несам знала шта да радим од дуга времена.

Шогор и сестра ми чинили су, до душе, све на свету, да ми прекрате време, ал' сво бадава кад ми не могоше дати оно, што сам у Милану изгубила.

У то време дође у војничку посаду неки мој рођак из далека: поручик Коста Томић.

Беше то момче веселе ћуди, увек добре воље и разговоран на сву меру.

На брзо постаде готово свакидашњи гост у кући моје сестре, која га је често призивала и својакала.

У почетку ми је јако неправо било, што нам тако често до-

лази, ал' на скоро се тако свикнем на њ, да сам му одмах пребацивала, ако би који дан изостао.

Тако је прошло једно по године дана, кад се нешто деси, што ми је живот на ново пореметило.

Једно кишовито после подне седела сам, па сам погађала ребусе, које ми је шогор задао, кад чујем да неко долази.

Мислила сам, да је мој рођак, па се и не обрнух.

— Та погледај ко је дошао, — рече ми сестра значајно се смешећи.

Ја се обазрех и видех где за мојим леђима стоји — Милан.

Не знам ни сама за што, ал' се тако уплаших, да несам могла ни речице проговорити.

— Ви, госпођице, као да ме више радо не гледате, — рече искрено, и мени се учини као да му у очима љубавни плам гори.

— Већ је по године томе, како вас сваки дан очекујем, — одговорим охрабрена његовим ватреним погледима. За што не дођосте пре?

— Ако желите, рећи ћу вам.

На те речи уђе мој рођак у одају.

— Је л' то онај стари — пријатељ? — запита ме као задиркујући.

— Да! — одговорим и одмах прикажем Милана свом рођаку.

Учтиво се руковаше.

Ја седох близу Милана. Ох, колико сам га имала питати, а он се неје заустезао одговарати.

Мој је рођак, као увек, и сада јако весео био и често нас баш у најбољем разговору прекидао, као да је то баш хотимице чинио.

Да сам могла послала би га била бар на једно четрнаест дана у ариште, да зна кад ће се мешати у туђе разговоре, који га се ништа не тичу.

При опраштању рече Милан да већ преко сутра мора одлазити, и да је и сада само за то свратио, да види шта радим.

— Ал' ћемо се још сутра видети, је л' те?

— По свој прилици!

— Не по свој прилици, него ми обећајте за цело.

— За цело! — одговори, и оде.

Ал' Милан не дође.

Сад сам се већ љутила на њ што не одржа речи своје.

Мој рођак употребио је све силе своје, да разгони тугу, која ми је почела срце обузимати, што Милан без збогом остаја оде.

То ми је тешење с почетка падало на терет, ал' после ми је било као мелем.

Бадава, морадох признати, да је мој рођак момче, каком ваља на далеко и на широко пара тражити.

Мало по мало опет се почнем свикавати на њ.

У то дође и берба и ја се морадох кући вратити.

Растанак ми тешко паде, ма да ми је сестра обећала, да ће ми писати и о — Милану.

Ја сам се бранила, да тога не тражим, ал' она се само смешила и рекла: да она боље зна шта јој ваља радити.

Несам била ни три недеље дана код куће када добијем од сестре писмо, у којем ми јављаше да се Милан вратио, ал' да се са свим променио: поозбиљио се до зла Бога. Речи своје није за то одржао, што је чуо, и то од самог мог шогора, да ја радо гледам поручика Томића и да ћу и за њ поћи, да испуним жељу својих родитеља. С тога није ни дошао да како не буде играчка у туђим рукама и да другоме не смета.

Те речи сестрине јако добро падоше на срце ми, те одгонише мог рођака слику, која се већ у њему одомаћивати почела.

Ох, да Милан дође, ала би брзо заборавила Томића!

Одмах сам одговорила сестри и молила је, да ми чешће пише о Милану.

Сестра ми је учинила по вољи и за кратко време добијем од ње писмо, у којем је ово стојало: „Слатка и мила моја Милко! Милан се са мном са свим искрено разговарао. Неколико речи пуних утехе отворише му срце те ми се мало изјадао. Милан те воли, а што је према теби при повратку свом мало ладнији био узрок је мој муж, који му је из несташлука рекао, да ти полазиш за Томића. Њега боли што неси искренија била према њењу, ал' кад му показах твоје писмо, разведри се мало и рече, да ће гледати да се још једном с тобом састане, па ће се ил' на веки од тебе растати ил' никада више. Ради како знаш, само добро отвори очи, да се после не кајеш. Ја ти не ћу у Миланову препоруку и хвалу речи трошити, ал' толико ти ипак морам казати, да је момак на свом месту, а ако има каких мана, те се губе према његовим врлинама. И опет ти кажем, добро се промисли и не дај маха којекаким обманама, које хоће срце на странпутице да заведу. Стој здраво и весело твојој сестри, која те љуби по сто пута.“

Мир душе ми оде. Кривила сам саму себе, што не бих стална у наклоности својој према Милану, а кривила сам и њега, што није знао поверљивији бити.

У страху сам очекивала дан, кад ће нас Милан потражити, не знајући шта ћу да му одговорим.

Моји код куће већ су више пута навађивали на мене, да

пођем за Томића. Истина је цела, да сам ја тог мог сродника радо гледала и радо се шњиме и забављала, ал' за то се опет још не могох одлучити да за њ и пођем.

У таком неодлучном стању нађе ме Милан, кад ме је по трећи — последњи пут потражио.

Беше баш имендан матере ми, кад дође, и тако затече много гостију у нас.

Ја не могох сакрити немира, који ме обузе када видех Милана.

Највише ме је мучило, што несам могла шњиме коју на само прозборити.

Томић се, као у пркос, све око мене врзао, и ја приметих, да се на миланово чело навлаче облаци од незадовољства.

— Ово лето не беше тако пријатно, као оно лањско, — рекнем посадивши се близу Милана.

— И мени се тако чини, — одговори и уздане лако, — ал' кад се зима добро проведе, лако се заборавља лето!

Видех куда смера, ал' сам за то опет ћутала.

— Јесте л' добили писмо од сестре ваше?

— Јесам.

— Па шта велите?

— За сада само толико, да ме више не остављате.

— Па онда?

— Е, па онда ћемо се већ разговарати.

— Ал' ако ја тим одговором не би био задовољан, ако би вам рекао, да ме боли, што не ћете да будете искрени, ако. . . .

— То ваше „ако" убиће ме! Та претрпите се за мало!

— А ако не би могао, или не би хтео?

Хтедох му рећи, да ће ме тиме несретном учинити, ал' већ не могох, јер ми мати, приметивши наш жив разговор, дође иза леђа па ме запита, да л' сам на друге госте са свим заборавила?

Невољно устадох и погледам Милана, који као да се мало зарумене у лицу на те речи матере ми.

Брзо послужим госте и вратим се Милану, ал' већ не могох наставити прекинута разговора: мати и Томић јако су пазили на нас.

Гости се дигоше. Милан је готово последњи отишао.

При поласку не могох се уздржати а да му уздрктаним гласом не рекнем:

— Дођите нам што пре! Верујте, да ми је све пусто без вас!

Мати ме погледа оштро и прекорно, а Милан не рече ни речи, него ме гледаше дуго оним меким погледом, који ми је у душу продирао, па се после поклони и оде.

То му је било последње „збогом остај.“

Ја сам за цело мислила да ће Милан доћи да се са мном проразговара, ал' се љуто преварих, не чух му ни гласа више.

Једно по године дана опирала сам се и не хтедох послушати отца и матере, који су ме готово сваки дан нападали, да за Томића пођем, ал' на послетку попустим, када и од сестре добих писмо, у којем ми јављаше, да јој Милан више не долази и да се поговара да се жени.

Тако сам постала, ма и против воље своје, томићева љуба.

Милка заћута, поглади се руком по челу, као да би хтела разгонити немиле успомене, седе и погледа по збору, а збор у Соку.

— Ред је дошао на нашу сестру Белку. Ако вам је по вољи, да саслушамо и њену тужбу, — рече Сока јасно гласовито.

— Нека говори! — загрми збор.

Белка устаде са столице, погледа тамним погледом Соку и друге своје, и узе тихим, благим гласом приповедати јаде срца свога овако:

(Продужиће се.)

ЧОВЕК.

По Улику од Радмила Лазаревића.

Досаде учисмо стварајућу природну силу од њеног почетка; од најмање клетчице (ћелијице) што плови у води, и виде смо да се од те клечице пење све навише и навише до окрека, лишајева, маховине, па најпосле до силних грмова и дивних палма. То је све расло; материје су се преображавале што су усисане из ваздуха и земље — али ево ово растење везано је за земљу и од ње никуда. Осем бильних клетчица виде смо и животињски мехурић што се такође пење до полипа, шкољака, пужева, црва и инсеката. После тога долазе животиње са костуром: рибе, водоземци и сисавци. Сад је на реду највиши створ, круна овог стабла, а то је човек.

У човску је све усредсређено што друге животиње имају тек појединце, а осем тога има он још и више других својстава.

Умом својим подизаше се човек полагано, и узвиси се над свим што је око њега, али још није преспао, још једнако неуморно ради. Са првог ступња, кад су људи једва умели да мисле, достиже човечанство до данашњег степена.

Лазар Тенецки, друштвени пуномоћник у Араду, о примљеној штедионичкој књижици арадској.

Јован Мулаји из Арада моли да му друштво изради, да може на себе преписати купљену земљу у Араду.

Михаило Лазић великосоколски нуди за текелијну кућу у Араду на угљеном тргу под бр. 1. 3770 фр. а. вр.

Паво Конић, председник надзорништва текелијног завода у Пешти, шаље 7000 фр. а. вр. којих је по упутству друштвеном примио од дужника Јована Крајчовића.

Ц. и кр. министарство финансије на уток овога друштва ослобађа фонд текелијн од плаћања пристојбина на покретна добра, а за фонд матичин и накин наређује, да га морају плаћати.

Кр. угарско наместничко веће потврђује избор Платона Атанацковића за председника „Матице Српске.“

Надзорништво текелијног завода у Пешти шаље од покупљених камата за јовановићев, матичин и накин фонд свега 825 фр. 46 н. а. вр.

Књижевни одбор јавља, да је усвојио предлог управљајућег одбора, да се дело: „Старине од Старине Новака,“ од Јоксима Новића Оточанина, само у 1000 примерака печата.

Ц. и кр. окружна финансијска управа у Новоме Саду шиље признање о имању фондова, који се находе под управом овога друштва.

Лазар Тенецки, друштвени пуномоћник у Араду, шаље своје рачуне о арадским добрима текелијним од априла до свршетка децембра 1866. год. и 5995 фр. 83 н. а. в. у готовини.

Благајница јавља да би се могло у зајам издати и то: 1. из фонда текелијног 11000. фр. а. в.; 2. из фонда матичиног 1000 фр. а. в.; 3. Из фонда накиног 1000 ф. а. в. и 4. из фонда костићевог 3000 ф. а. в.

Друга седница управљајућег одбора 12. јануара.

У овој седници предузимане су молбенице ради зајма на броју 91. и том се приликом особито обазирало на погореле лединчане, којима је до 10.000 фр. а. вр. зајма одобрено.

Прва седница књижевног одбора 15. јануара.

Ректорат ц. и кр. политехничког завода у Бечу јавља, да је јовановићев питомац Василије Давидовић годишњи испит из прописаних наука са врло добрим успехом положио и да се добро владао.

Уредништво „Zukunft“-а у Бечу, јављајући да је у намери доносити подлистак, у који би долазили преводи из белетристичне књи-

жевности словенске у прози, — моли да би му друштво оно нека дела своја, која су за подлистак згодна, што пре доставило.

Читане су пресуде Јована Хаџића — Светића и Јоксима Новића Оточанина донесене на чланак Јована Београдца: „О језику и правопису српском.“ На првом месту споменути судија узевши нарочито на око намеру, тежњу, трудбу и изворност мисли писатељевих, мисли, да се може исто дело ради печатања откупити, премда признаје, да се у појединостима и неким особностима његовим, које га карактеришу, индивидуално и не би могао по свуда слагати. Ал' кад расуди, да писатељ тим тамо тежи, да на историјском основу и путу изнађе и покаже у језику нашем стазу и правило, како би се језик до већег богатсва и савршенства довео, да и сам нека правила у том смислу предлаже, да са скупљеним, као што вели, из народа још непознатим речима, речник српски умножити и обогатити жели и на том пољу ради, онда свакојако заслужује потпоре и ободрења.

И тако не упуштајући се у претресивање појединих основа и мисли, уопште суди, да се овај посао, као и сви други подобне тежње, ма које боје они били, кад се само труде отворити поље тако плодовитој радњи, може од писатеља ради печатања откупити, ако и не би печат савршенства на себи носио.

Јоксим Новић Оточанин пак суди, да је писац саставка „О језику и правопису српском“ добро мислио, али није свој рукопис пречистио и уредио, да читатеља не замори тумарајући својим мислима тамо амо по разбаченим и издрљаним примедбама. Штета је, што тај рукопис није уредније подељен на главе и параграфе, па би онда пресуда могла ићи од тачке једне до друге, а ствар би доиста бољег изгледа била, него што је сад. Има добрих ствари, особито „о купљењу речи по народу,“ што би их требало уважити одмах; такође има добрих и примера, али би ружно било то сад комадати, већ нека писац то боље дотера у ред и пречисти, пак онда нека преда „Матици“ на откуп.

Прочитане пресуде узимају се на знање, а писцу се по захтевању његовом враћа дело натраг с додатком, да може пресуде прочитати ако узхте.

„Редовничка младеж босанска“ у Ђакову изјављује своју захвалност на поклону како свију књига друштвом овим изданих, тако и на поклону друштвеног листа „Матице.“

Стеван Стоичић, свршени приправник у Сомбору, моли, да би му се од одобрене годишње стипендије од 500 фр. половина послала, да може поћи у стране земље да тамо слуша педагогијске науке.

Драгутин Ламбл, управитељ економске школе у Крижевцима, одзивајући се позиву овога друштва, шиље на оцену му послано економско дело Ђорђа Радића, што је стигло на расписану награду под

Лазар Тенецки, друштвени пуномоћник у Араду, о примљеној штедионичкој књизици арадској.

Јован Мулаји из Арада моли да му друштво изради, да може на себе преписати купљену земљу у Араду.

Михаило Лазић великосоколски нуди за текелијну кућу у Араду на угљеном тргу под бр. 1. 3770 фр. а. вр.

Паво Конић, председник надзорништва текелијног завода у Пешти, шаље 7000 фр. а. вр. којих је по упутству друштвеном примио од дужника Јована Крајчовића.

Ц. и кр. министарство финансије на уток овога друштва ослобађа фонд текелијн од плаћања пристојбина на покретна добра, а за фонд матичин и накин наређује, да га морају плаћати.

Кр. угарско наместничко веће потврђује избор Платона Атанацковића за председника „Матице Српске.“

Надзорништво текелијног завода у Пешти шаље од покупљених камата за јовановићев, матичин и накин фонд свега 825 фр. 46 н. а. вр.

Књижевни одбор јавља, да је усвојио предлог управљајућег одбора, да се дело: „Старине од Старине Новака,“ од Јоксима Новића Оточанина, само у 1000 примерака печата.

Ц. и кр. окружна финансијска управа у Новоме Саду шиље признање о имању фондова, који се находе под управом овога друштва.

Лазар Тенецки, друштвени пуномоћник у Араду, шаље своје рачуне о арадским добрима текелијним од априла до евршетка децембра 1866. год. и 5995 фр. 83 н. а. в. у готовини.

Благајница јавља да би се могло у зајам издати и то: 1. из фонда текелијног 11000. фр. а. в.; 2. из фонда матичиног 1000 фр. а. в.; 3. Из фонда накиног 1000 ф. а. в. и 4. из фонда костићевог 3000 ф. а. в.

Друга седница управљајућег одбора 12. јануара.

У овој седници предузимане су молбенице ради зајма на броју 91. и том се приликом особито обазирало на погореле лединчане, којима је до 10.000 фр. а. вр. зајма одобрено.

Прва седница књижевног одбора 15. јануара.

Ректорат ц. и кр. политехничког завода у Бечу јавља, да је јовановићев питомац Василије Давидовић годишњи испит из прописаних наука са врло добрим успехом положио и да се добро владао.

Уредништво „Zukunft“-а у Бечу, јављајући да је у намери доносити подлистак, у који би долазили преводи из белетристичне књи-

Тако расте дете с дана на дан готово сваки дан учећи по нешто ново док најпосле недође до школе. У школи му се казује све што је дотле проучило човечанство. Кад је и овај ступањ прошло, онда ступа у велику школу, у школу живота. Ту га сусреће буран живот са многим незгодама, са мудрошћу, лудошћу, правдом и неправдом. Ту се учи, и благо њему ако је навикао да слуша унутарње законе своје и ако научи оно из школе живота што је најбоље. Ако таквим путем пође онда је постао човек који заслужује оно место у свету што му га природа даде. Леп низ година (ако их случај непрекрати) протече преко задовољног његовог рада, а кад дође време да силе његове стану опадати, онда има лепих успомена из прошлости у којима живи и ужива. Најпосле дође време да се разлуче стихије из којих је састављено његово тело, и оне се разлуче да што ново постане од њих; али иза њега остане понешто од његова рада, и много га срце поштује и милује и ако га више жива нема. Тако се развија појединн човек који је појмио шта то значи човеком бити. И у овоме видимо грдну разлику између човека и животиње — али осем тога ево још једне разлике: родитељска љубав траје код људи докле год им срца куцају, а код животиња не. Код животиња има те љубави, али траје само донде док младо непоодрасте, и тад се могу животиње тако раздвојити и бити једна према другој, као да између њих није ни било какве свезе.

(Свршиће се.)

СЛИКЕ ИЗ ПОВЕСНИЦЕ.*)

ПРОРОЦИ.

Као што су Израилћани кроз дуго време били осталим народима старог света пример у поштовању једног Бога, у чувању својих народних закона и обичаја, тако су пророци свом народу.

---

*) Одавна сам намеравао да у листу „Матици“ изнесем пред српску публику по коју слику славних мужева у историји и да опишем по који знаменитији догађај повеснички, да би пробудио у народу нашем љубав читању и изучавању ове „науке над свима наукама,“ али сам се уздржавао с тога, што сам се бојао да ће ми труд без успеха остати т. ј. да публика не ће моћи сватити потпуно из опште свезе искинуте слике и догађаје историјске. С тога сам прекинуо чланак,

Ако је кадгод глас пророка умукнуо, то је био доказ да израиљски народ опада и да му је пропаст близу; ако Израиљћани несу хтели да слушају речи пророчке, то је био знак да им је свест народна заспала. Још пре Самуила било је људи, који су пророчке дужности извршивали као што беху Ехуд и Дебора. А неко време пре но што се Самуило појавио, била је ослабила држава израиљћанска, а то с тога што се није налазило пророка, који би народ одушевљавали. Али од Самуила око **400.** г. после повратка Израиљћана из Мисира, то је од прилике **1100.** пре рођења Христова, почео је читав низ пророка, па је **700.** година трајао све до Малеаха.

Самуило је основао особите школе за пророке. Таке су биле у Рами, Ветињу, Јерихону, Гилгалу. У тим школама била је омладина израиљћанска, па се учила од људи, који су били старији, наученији и у свачем искуснији. Који су из тих школа излазили беху пуни одушевљења за све, што је народу једном најсветије за веру, језик, науку, једном речи за све што народ један народом чини. Па и саме странце, као што Самуило сведочи*), кад су дошли па се са том омладином помешали, спопало је племенито одушевлење и нека света љубав према свему што је честито тако, да су и они с места чинили, што и омладина израиљћанска.

Докле су пророчке школе постојале не зна се. Али кад су постале, од ото доба су пророци били у израиљћанској држави од толике важности и уплива, да је од њих тако рећи судба и развитак народа и државе зависио. Они несу имали ни какве законите власти нити опуномоћења, само што поједини беху свећеници или Левити, а већина беше без икаква званија, прости чланови народа, па из њега излажаху и с највећом ватром посвећи-

---

који сам у „Матици“ под насловом „Најславнији народ у староме свету“ по немачком писцу Јакобсу израдио. Но сад пошто публика српска има у рукама изврсно дело г. Стојана Бошковића, те тако може преглед и свезу историјских личности и догађаја проучити, мислим, да ће бити од користи ако поједине историјске појаве из старе историје још потање нацртам како би се историјско знање у нас све то већма ширило. Овим својим послом, мислим да не ћу ни коме наудити, но да ћу шта више припомоћи, да се ваљана дела наших списатеља, као што је горе споменуто, а тако исто и стара историја од г. Панте Срећковића, која је на жалост бар с ове стране Саве врло мало раширена, све више купују и читају.

*) 1. Сам. 10, 10—12; 19, 19—24.

ваху се позиву свом, да народ уче и од злих навада одвраћају. Такав један пророк, који је имао свести и осећао је да је позван, да врши свету дужност пророчку, био је посланик божији, по ком је он народу свом заповеди поручивао. Он је био персонификована, оличена савест народа, па је свима као најбистрије огледало све заблуде њихове показивао; он беше родољуб и демагог у најплеменитијем смислу, који је кад су на народ црни дани наишли, тешио га, на стара права његова опомињао га, па је ако неје могло друкчије бити, и народу и достојанственицима и самим краљевима противио се. У границама закона имао је потпуну слободу говора и ову прави пророци никад несу прекорачавали, премда су опет много пута своју смелу беседу главом плаћали. И сам закон се за њих побринуо, па је још из прва углавио, да пророк, особито који је већ доказао своју честитост, у скупштини и пред народом слободно говорити сме, да га нико не сме дирати и да он ником неје дужан одговора давати.*) Лажни пророци су, кад су у име туђег Бога говорили и народ наговарали да од Јехова одпадне, смрћу кажњени бивали.

Пре свега су борили се против простог и гнусног безбожништва; они су откривали сва неваљалства и неморално владање; викали су на оне, који су само споља Бога поштовали а дела безбожна чинили; осуђивали су неваљале поступке свећеника и поткупљивост судија. Говорили су да неваљалце очекује казан, а кад је народ ропства допао, онда су га у беди храбрили.

И против самих краљева дизали су они глас свој и често су их оштро накарали; они су одлазили без страха и зазора у краљевски двор, па су осуђивали лажну политику, која са страним силама злосретне савезе склапа и често се на силније незнабожачке државе ослања. А и сами краљеви, кад им је било до невоље, пророке су за савет питали; ако су нак заједно са народом идолопоклонству се одавали онда су пророке љуто гонили. У држави 10 северних колена за Ахава љуто су их гонили и сасвим су их готово истребили; доцније им ја за Амоса забрањено да јавно пред народом говоре. У јужној држави Јуди заповедио је Манасија те су пророке, кад су свој глас подизали, убијали.

(Свршиће се.)

---

*) У Мојс. 12, 6. 5. Мојс. 13, и т. д.

ПОДЛИСТАК.

Како одрањују Енглези децу своју.

Декоји вештак, који је, путујући по белом свету, доспео у Рим, па затим отишао у Лондон, вели да су Енглескиње лепше од женских потомака старих Римљана, т. ј. од данашњих Талијанака. И заиста је енглеска, женска аристократија особито лепа. Бели дуги врат, ниска рамена, равна леђа, витки прсти са дугим ноктима*): то су искључиви знаци, по којима се види ког су порекла и како су одрањене. Но кад узмемо, да енглеске племените породице нису тако рећи „чиста раса,“ већ измешана, онда се с пуним правом мора казати, да лепота енглескиња независи од њиховог племићског порекла, него ли од в а с п и т а њ а. И као штоно беше код старих Грка особита заслуга, кад је к‹ леп, — ал' зато су они и сав свој труд на то полагали, да би само највиши степен лепоте достигли — тако је исто и код енглеске аристократије. Сва њихова ванредна нега намењена је спољашној угледности, а дивни резултати тога показују се временом у генерацијама Да пређемо дакле у кратко цео тај систем, по коме се једна отмена, енглеска девојчица одрањује.

Кад се така једна мала енглеска аристократкиња роди, ни мало се — наравно — не разликује од друге новорођене деце. Ал' шта бива после с њом? Мајушни овај створ божји меће се на тврду постељу и покрије се јорганом; не зна ти он за меке јастуке, и повоје, већ креће своје мале удове сасвим слободно како му је воља. Тело треба да се шири а не да се збија и с'ужава. Прво је правило за дадиљу: да дете ни пошто не држи на рукама исправљено; јер ртењача, која се код човека врло споро развија, још нема доста снаге, да главу право подупре. И то је често узрок што видимо после децу де огураве. Главно је то, да дете мора право лежати, било на кревету, било пак на рукама дадиље, и тек се за четир или пет месеци сме исправити. Тако је исто и са ходом; нема ти ту као код нас брже боље „поступаницу.“ Наша се мама одмах уплаши, ако јој дете не ће што пре ногом да ноће, па на врат на нос меће га у „сталац,“ екзецира га и тамо и амо. Код Енглеза свега тога нема. Њихово дете може седити, може се на земљи по ћилиму ваљати и своје мале нејаке ноге покушавати; а то ће оно и само заиста чинити, чим у себи довољно снаге осети. Дете како се роди, сваки се дан купа, и то никад у топлој води. Од прве своје године једе дете само трипут на дан, и то се правило тако строго одржава,

*) Овде се несме мислити на дугачке, т. ј „по моди“ неосечене нокте, већ на нокте, којих је ф о р м а дугуљаста.

да ни једно не ће пре времена ништа окусити. Одмах у јутру чим је дете јело, носи се два сата на свеж ваздух, затим иде спавати; цело се после подне опет на пољу проведе. Од мале малоће носе аристократска деца исечене аљине са кратким рукавима, да за то што су им ови удови голи, очврсну и постану лепи и округли. Кад се дете довољно испавало преко дана, и кад се врати са шеталишта, метну га на земљу, где по читав сат опружено може лежати, да би мишице опет еластичност добиле, а од тога што дете сасвим опружено на равнини лежи, корист је та, да детету леђа сасвим право стоје и да су му плећа угнута. Коса се особито негује; њу још од детинства куштраве, и ретко ћеш наћи, да је пре дванаесте године пуштају да дугачко расте. Сад долази ход и цело држање тела. Од пете године мора девојче учити играти, па се то после сваке године чини. Није ли то још доста, да добије снажан ход, онда је формално учитељ учи како јој ваља ходити. Сад долазе на ред зуби. Свака три месеца воде дете каквом вештом лекару од зуба. Је ли који зуб шири, тај с места мора на поље. Ако пак зуби још никако не ће да наједнако расту, онда дају детету парче дрвета у руку, којим оно цео дан онај зубић мора доле притискивати.

Пошто је девојче на овај начин, као што рекосмо, по двапут на дан било у шетњи, учило играти, и по два сата на земљи пружено лежало, дан му се врло скрати и оно није у стању млого часова науци наменити. Али за то остаје енглескиња до своје 18. године у школи и ипак све оно постигне, а осим тога, дала је свом телу времена, да се потпуно развије, пре него што почне ићи на балове, који је тако исто ослабе као и седење у врућој соби и свака вечерња забава, ко а по сву ноћ траје. Притом се најстрожије пази, какво јој је држање тела. Млада девојка никад не сме седити погурена. Држи л' књигу у руци нека се натраг наслони, пише ли, то се не сме ни пошто главе на руку налећи као што на жалост код млоге наше деце и у школи и ван школе виђамо; јер кад се тело у таквом положају налази онда пре с ега пате прса, која треба да се шире; затим је од велике шкоде за очи, јер и то је један од главнијих узрока да млога деца још из младости постану кратковида. „Моје дете само једанпут расте," в ли енглеска мати, „и зато ми у тим годинама ништа не е тако важно као око; све се друго и после може постићи." — Но код нас ти је то сасвим другчије! Место ладног купања, место крепећег јела у јутру, место здраве шетње у свежем ваздуху, дете се мора обући, пак онда пи врелу каву, јер и њена мама не може да пије каву ако није врела, пак онда брже боље у „лер" ил' за „клавир" и т. д. те тако проведе кукавче по више сахата на дан у каквој врелој, неизваздушеној соби код стола, где нимало нема наслона за своје нејаке мускуле, и где нико не гледа како се овај нежни цветак у овим часовима физично развија. То нам

Историја филозофије од Димитрија Матића. — Преглед историје васпитавања од Димитрија Матића. — Миклошића филолошка дела. — Речник Шулеков. — Gegenbauer, Vergleichende Anatomie. — Gabler, Lateinisch-deutsches Wörterbuch für Medicin und Naturkunde. — Leupoldt, Geschichte der Medecin nach ihrer subjectiven und objectiven Seite.—Gorup Besane, Lerhbuch der Chemie I. Anorganische Chemie. II. Organische Chemie. III. Zoochemie, und Physiologische Chemie.

Секретар јавља, да су матичиној књижници на поклон послали, и то:

1. Академија Мађарска у Пешти ове књиге: Eredeti játékszin. Kiadja a Magyar Tudós Társaság. I. III.-X. kötet. Budán 1837 — 1840. — Külföldi játékszin. Kiadja a Magyar Tudós Társaság. IX.-XIX. köt. Budán 1835. —1842. — Magyar történelmi Emlékek. Második osztály: Irok X. köt. Pest 1865. XVI. XVII. Pest 1866. — Mathematikai és természettudományi közlemények. Szerkeszti Szabó József. IV. kötet. Pest 1866. — Magyar akademiai értesitö: A nyelv és széptudományi osztály közlönye III. köt. Pest 1863 — 1865. — Philosophiai Törvény — és történettudományi osztályok közlönye. V. köt. 1. 2. füzet. Pest 1865—1866. — A mathematikai és természettudományi osztályok közlönye. V. kötet 1. 2. füzet. Pest 1865. — Nyelvtudományi közlemények. 4. kötet 1—4. füz. Pesten 1865. — Statistikai és nemzetgazdaságí közlemények. I. köt. 1. 2. füzet. II. köt. 1. 2. füzet. Pesten 1865 — 1866. — Archaeologiai közlemények. V. kötet. 1. 2. füzet. VI. kötet 1. füzet. Pest 1865 — 1866. — A magyar tudományos akademia évkönyvei. XI. kötet. 1—3. 5. darab XII. kötet. 1. darab. Pesten 1864. — A magyar nyelv szótára. III. kötet. 4.—6. füzet. IV. kötet 1. füzet. Pest 1865 — 1866. — A régi magyar nyelvészek Erdösitöl Tsétsüg. Pest 1866. — Euklides elemei. XV. könyv. Forditotta Brassai Sámuel. Pest 1865. — Eszmék és érzelmek. Irta Sréter Kálmán. Pest 1864; —

2. Српско учено друштво у Београду: Гласник српског ученог друштва. Књига II. Свеска XIX. (старога реда.) Књига III. Свеска XX. (старога реда.) У Београду 1866; —

3. Матица Словенска у Турчанском св. Мартину: Myšlensky o zahranictve vôbec, a o šteparstve obzvlášte. Napisal Štefan Moyses, biskup b. bystrický, a spolu predseda Matice Slovenskej. V. B. Bystrici 1865. — Počtoveda čili Arithmetika pre I. II. a III. triedu nižšieho gymnasia, pre nižšie reálky a obecný život. V. B. Bystrici 1866. — Národní kalendár, na obýčajný, 365 dni majuci rok po narodeni Krista Pána 1867. Vydáva Matica Slovenska. Ročnik II. V. B. Bistrici 1866; —

4. Глиша Гершић у Београду: Нешто о правништву у опште и о потреби римског права по свесно правништво. Говорио Глиша Гершић, започињући предавања своја у великој школи. У Београду 1866.

квидовано 3351 фр. 82 н. а. в. 3 Под парницом 2268 фр. 46 н. а. в. 4. Матици у готовини предано 3620 фр. 94 н. а. в., 5. У готовини 3000 фр. 5 н. а. в. Свега 29,886 фр. 88½ н. а. в. И тако би још фалило 133 фр. 11½ н. а. в. да се намире 30.000 фр. а. в. као од покојног Петра Костића остављена заклада за стипендије. — Да овај цео ликвидациони посао прегледају одређују се: заступни подпредседник Ђорђе М. Давидовић, и чланови: др. Стеван Павловић и Александар Јовановић.

Јован Мулаји из Арада моли, да се препише на његово име земља, коју је пре неколико година купио и сад већ са свим исплатио.

Седница књижевног одбора 9. и 11. фебруара.

Кр. угарско намесничко веће шаље штампани списак свију питомаца, који су 1866/6 разне стипендије уживали.

Питомци текелијног завода моле, да им се исплати стипендија за октобар 1866.

На молбу питомаца текелијних набавља се за текелијн завод скелет од човека.

На предлог надзорника текелијног завода набављају се за текелијну књижницу ове књиге: Гласници друштва српске словесности и ученога друштва. — Arkivi za povjestnicu jugoslavensku. — Дела Доситија Обрадовића. — Сва дела, која је издао Вук Ст. Караџић и Ђуро Даничић. — Коментар грађанског законика од Димитрија Матића. — Коментар криминалног законика од Ценића. — Објашњење трговачког законика од Стојана Вељковића. — Објашњење српског и австријског законика од дра Ђ. Јовановића. — Lex Stephani Dušani, edidit Miklošić. — Gesetzbuh Daniel I. Fürsten von Montenegro. — Staatsrecht des Fürstenthums Serbien von Dr. E. Tkalac. — Ahrens. Philosophie des Rechts und des Staates. I. Naturrecht. II. Organische Staatslehre. — Puchta, Cursus der Institutionen. — Arndt, Lehrbuch der Pandecten. — Ihering, Geist des römischen Rechts. — Köstlin, Neue Revision der Grundbegriffe der Criminalrechte. — Mittermayer, Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung. — Mittermayer, Gegenwärtiger Zustand der Gefängnissfrage. — Rossi, Traité de droit pénal. — Güntner, Seelenleben des Menschen, für Aertzte und Juristen. — Codes, le cinq. — Roscher, System der Volk wirthschaft. 2. Bände. — Stein, Lehrbuch der Finanzwissenschaft. — Mill, Joh. Stuart, Über die Freiheit, Deutsch v. Pickford. — Utješenović, Hauscommunion der Südsla ven.—Utješenović, Militärgrenze und ihre Verfassung. — Историја света од Стојана Бошковића. — Српска историја од Мајкова. — Slavische Alterthümer од Шафарика. — Geschichte der südslavischen Literatur од Шафарика. — Историја словенских литература од Пипина и Спасојевића. — Muncke, Geschichte der griechischen u. römischen Literatur. — Curtius, Griechische Geschichte. — Weltgeschichte von Struve. —

Гласник.

† Јован Петровић.

Немила смрт опет нам угради једног врсног радника из кола наших млађих књижевника. Јован Петровић, професор на великој гимназији новосадској, премину 26. маја у вече у манастиру Кувеждину, камо је отишао био да тражи олакшице својој бољетици. Живот му је кратак био, ал' мало ће се њих наћи, који су и за тако кратко време свог живовања толико радили као он. Учио је дању ноћу да би могао друге поучавати; у њему је горела ватра родољубља, па је њоме и друге распаљивао, и, на жалост, ватра га је та пре спалила, него што је могао постићи за чим је тежио, неосврћући се на препоне, које му на путу стојаше.

Родио се г. 1841. у Госпођинци, где му је отац учитељ био. Основне школе учио је у горњем Ковиљу и Тителу, а први и други гимназијски разред на Реци и у Карловцу, камо га је брат његов, тадашњи архимандрит гомирски, Гервасије одвео. Од треће па до седме школе био је у карловачкој гимназији, а осму је свршио у Пешти, па је тамо и испит зрелости с добрим успехом положио. Био је један од најбољих питомаца текелијних. Кад је г. 1861. у јесен дошао на свеучилиште, почео је био по жељи брата свога Гервасија медицину слушати, ал' после два три месеца остави медицину и пређе на филосо́фски факултет, те се поче справљати за узвишено звање професорско, изабравши природне науке за своју струку. Поред својих стручних наука радо се бавио већ и тада са књижевношћу. Тако је издао у Пешти драму: „Милана Топлицу," превео је шекспировог „Млетачког трговца" по Шлеглу и Тику и за њега је добио од загребачког народног позоришта расписану награду од 80. ф., дописивао је из Пеште „Српском Дневнику" и загребачким „Народним Новинама," слао је многе саставке и преводе „Даници" као што су: „Истина" приповетка; „Невера" црта из живота; „Једна ноћ" итд. а тако исто по гдекоји прилог листу „Комарцу" кад га је оно Јован Јовановић уређивао. Био је неко време и тајник преодничин и написао је за књигу „Преодницу" леп чланак о коњу, а за подлистак „Српскога Дневника" лепе слике из природних наука од којих ћемо споменути „Сокола" и „Ласту." Кад је на одмор кући у Ковиљ одлазио приређивао би добровољне преставе у корист српском народном позоришту и превео је и неколико комада за исто. 1864. г. свршио је течај за професоре прописани, те у јесен те исте године буде изабран за професора у Карловцима, где је годину дана провео и за нужду општу повесницу предавао. 186⅙ г. изаберу га овде у Новом Саду за професора и ту је годину и по дана предавао природне науке и уз њих математику. Као професор на гимназији новосадској написао је по дру Покор-

номе „Науку о животињама,“ коју је ове године о свом трошку и на свет издао. У „Матици“ су изашли од њега за то време ови саставци: „Драго камење,“ „Слике из Зоологије. I. Леопард,“ и „Руде.“ Дописивао је кадикад и „Застави“ а сећао се и „Школског листа.“

„Матица Српска поштујући у њему врлине и ценећи његову књижевну радњу изабрала га је за члана књижевном оделењу, а друштво за српско народно позориште опет за члана позоришног одсека.

Покојник је био један од оних књижевника српских, који знају лако и лепо за прост народ писати, а узгто је био честита и поштена душа српска, ваљан професор, којег су ђаци поштовали и волели, у друштву пријатан а српство је волео нада све и за њега је гинуо и умирао.

Нек му је вечити спомен међу нама као што ће му свагда светао образ бити међу браћом са његова рада!

* У Загребу је умрьо 12 марта о. г. Драгојло бар. Кушлан заблатски. Рођен у Крапини 1817. био је на саборима хрватским један од најврснијих чланова, од највештијих говорника. 1848. г. уређивао је најпре „Славенски југ,“ а после „Пријатеља пука“. „Pozor“ попраћа Кушлана у црни гроб овим речима: „Ето нам немила смрт изхрва челик-душу, Хрвата стална и неподмитљива, главу велеумну, заточника народног напредка и слободе, и понајбољу силу нашега народа. Тешко је народу изгубити толи чврсти значај а у доба, где нам одсвуда напаст прети, где се хоће мужева ставних као камен, а не плахих и малодушних као шинка на води. За то се и тешким срцем делимо од њега, ал' име Кушлановo чисто и светло нека буде живим угледом нашем нараштају, како човек чист до гроба узтрајати може, и као што црни гроб зише издајици, да му недраго име на векове заклони пред народом тако'нека је гроб заточника слободе починак одважну путнику, који је пошао далеким стрмим путем слободе и напретка народног, да се малко одмори, да га покојникова успомен на ново окрепи. А ти, Хрвате, који не идеш за златом и митом, већ за златном слободом, одмори се каткад на гробу Кушланову, сећај се његових врлина, па реци, као што и ми: „Да му је вечна памет у земљи очинској, међу родом хрватским!“

* Славноме песнику пољском Адаму Мицкијевићу одкривен је свечано 20. о. м. леп споменик на париском гробљу у Монморанси. Том су приликом у мицкијевићеву славу говорили: француски списатељ Карно, мађарски емигранат и списатељ Ирањи, србин Петровић и чех Фрич; а читани су листови Мишлеја, Виктора Хига, Едгара Кинета и Мординиja. „Мицкијевић је био свећеник узорима, појимајући једним махом човечанство и природу. С тога му је гроб у животу. А кад народи европски рекну Пољској: устани! из тога ће гроба изаћи душа Пољске!“ – пише Хиго. На споменику је од меди кип тог великог песника пољског, посао који особито хвале.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СВЕТО ПИСМО. Књига Исуса Навина, о судијама, о Рути, Самуилове, о царевима, дневници. Превео Ђуро Даничић. 1867. Издање А. Рајхарда и друга му у Пешти. У штампарији Хуммела и Трегера. На 16-ни, на два стуица 506. стр. Стоји 4. гр. чарш.

СВЕТОСАВСКА СВЕТКОВИНА У БАЊАЛУЧКОЈ БОГОСЛОВИИ. У Новом Саду, Платонова књиготечатња 1867. На 16-ни, 1. л., 13. стр. Стоји?

ВОЂБА ПРИ ГАЗДОВАЊУ Српском народу написао др. Ђорђе Радић, уредник „Сељака“, члан: ц. кр. патриотско-економског друштва за краљевину Ческу у зл. Прагу; угарског газдачког друштва у Пешти и шумарског у Пожуну; саског економског друштва у Дражданима; пруских у Маријенвердеру и Берлину; хановеранског у Целн; белгијског „Societé d' agriculture de la Belgique“ у Бриселу; друштва поморских сељака; баштованског друштва у Ерфурту; друштва тирингских баштована у Готи; баварског баштованског друштва у Фрауендорфу; пчеларског и свиларског друштва у Готи и Финкенштајну; помологског друштва у Рајтлингену; сељачки друштва у Берауну, Високом и више други подружница; имаоц економске награде „златног плуга.“ (Са 34 дрвореза, 1 црном и 2 бојадисаним таблама). У Новоме Саду, платонова штампарија. 1867. На вел. 8-ни, 4. л., 260 стр. Штампана је и пресуда Драгутана Ламбла и имена предбројника. Стоји 2 фр. а. вр.

НА ДАНЪ СВЕТОГЪ САВЕ СРБСКОГЪ. Песма стављена у музику од Г. Ј. Шагета. У Новоме Саду. Брзотиском Игнята Фукса. На 16-ни, 4. л. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Стари словенски језик, од Јована Живановића. — Брижна мајка, од П. Деспотовића. — Мој албум. (Продужење.) — Човек. По Улику од Радмила Лазаревића. — Слике из повеснице: Пророци. — Подлистак: Како одрањују Енглези децу своју. — Матица Српска. — Књижевне белешке. — Гласник: † Јован Петровић. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Бр. 10. У НОВОМЕ САДУ 10. ЈУНА. 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, на по год. 2 фр, на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

ДРЖАВОПРАВНА РАСПРАВА ОД ЂОРЂА ВУКИЋЕВИЋА.

I.
ИДЕЈА РЕПРЕЗЕНТАТИВНЕ СИСТЕМЕ.

Цел правне државе, као што модерно државно право учи, састоји се у том: да штити и унапређује животне цели народа, или другим речима: да хармонично развија и усавршује духовну, моралну и материјалну снагу народа.

Из овога по себи излазе два у државном животу врло важна питања, и то прво: ко је позван и властан рећи, које су животне цели народа, у конкретном случају и конкретној држави? и друго: ко је позван и властан рећи, која државна форма, које државне установе и мере одговарају најбоље, да се у том конкретном случају државна цел најлакше и најсигурније постигне?

Са правног гледишта на оба ова питања има само један одговор, а то је: онај; кога се све то непосредно тиче, а то је сам народ.

Овим је изражено начело народне суверености. Ово пак начело значи: да народ има природно и неизгубиво право самоопределења државног, да је он једини извор, једини и искључни носилац свеколике власти државне.

У чистим и репрезентативним демократијама припознато је ово начело у целости својој са свима државноправним последицама, које из њега истичу. По томе се демократије и називају нарочито правним државама.

У уставно-репрезентативним монархијама признаје се такође начело народне суверености, — али не искључно. Оно је у уставним монархијама позвано, да начело монархично, а то је само-

власт владарску у највишим функцијама државне власте, то јест у законодавству, влади и правосудству уставно ограничи и паралелише; — другим речима: у уставно-репрезентативним монархијама позван је истина и народ да утиче у решавање јавни државни послова, али тек у оној мери, коју државни устав прописује, и уз уставни сутицај монарха, који има бити бар толики, колики је и уплив самога народа.

По томе видимо, да је како у начелима државоправне филозофије у опште, тако и у неким позитивним државним формама, као што су чиста и репрезентативна демократија и уставна монархија на посе, основано и припознато право народу, да се без његовог знања и саизволења ништа о његовој судби решавати не може, — nil de nobis sine nobis, — да он има утицати у све оне органе државне, којима се манифестује највиша власт државна, а то је у законодавство, владу и правосудство државно.

Једно од најважнији питања у науци о државноме праву јесте: *определити форму и начин како да се изјасни општа воља народна и како да народ најцелисходније утиче у решавање јавни државни послова?*

Ово је питање тим важније, што се начело народне суверености како у државама европског континента, тако и у Америци почиње из дана на дан све то више ширити; народи почињу све то више до чистог сазнања државнога појма и своји природни права долазити; почињу увиђати, да они нису зарад влада већ напротив да владе постоје да унапређују животне цели и интересе самога народа. Ово питање има и за нас тим веће важности, што се један део српскога народа почиње већ под зрацима уставне слободе згревати, а и другоме, који је још у ропству, предстоји скорим час слободе и слободног народног и државног развитка.

Питање: који је најцелисходнији начин, да се општа воља народна дозна, и у којој форми има утицати народ у решавање најважнији дела државни, јесте најбитније питање у свакоме уставу. У колико је ово питање боље и целисходније решено, у толико је цел државна лакше постигнута, у толико је боље одговорено појму и условима правне државе у опште.

О том питању желим у овој расправи подробније говорити.

У стара времена у различни више и мање културни народа находимо такове државне установе, по којима се целокупност слободног грађанства сматрала за искључног властника целокупне државне власти, те је као таква у општој народној скупштини *непосредно* утицала у решавање дела државни. Такове државе беху старе класичке републике, а наиме атинска, као што је Со-

лон основао, и као што се доцније развила. Овде је сваки слободни атински грађанин своја политичка права лично и непосредно извршивао, сва јавна државна дела решавала су се путем општега гласања. Ово беше најпростији и најприроднији начин, по коме се до сазнања опште народне воље долазило. По себи се разуме, да је ова установа могла тек у малим државицама постојати, у државицама, које беху ограничене или просто на један град, или у општте на врло мали простор државни; те је сваки слободни грађанин и без труда и велика трошка могао вршити своја политичка права и дужности.

Питање настаје: на који начин да се изјасни општа воља народна у већим и млогобројнијим државама, где је физичка и морална немогућност све слободне грађане скупити на једно место и у једну скупштину?

Теорија и пракса државна одговара на ово питање: да то може бити само помоћу установе народног представништва илити — системе репрезентативне.

Система репрезентативна у државном смислу назива се таква државна установа, по којој у име целог народа, и обвезно за цео народ у решавање државни дела утиче извесни број из средине народа изабрани заступника народни.

Државе са овом системом називају се репрезентавним државама, као што су репрезентативне монархије у разлику од абсолутни, у којима је народ искључен од сваког утицаја у решавање државни дела; и репрезентативне демократије у разлику од чисти или абсолутни демократија, у којима грађани лично и непосредно извршују своја политичка права и дужности.

Идеја народнога представништва, илити репрезентације, у колико изгледа проста и природна, наилази ипак на важне приговоре са стране права и морала државног. Где цео народ не може вршити функције државне, држи се обично, да је најприроднија ствар, да народ из своје средине избере и опуномоћи појединe, који ће онда читав народ заступати и у име његово извршивати она политичка права, која читавом народу припадају. Но млоги, са стране слободоумне и натражњачке, држе идеју народнога представништва за просту фикцију, којом се до сазнања опште воље народне никад не долази, држе да се њоме идеја народне суверености изопачава, у самом начелу обара и да она у општте никаквог унутрашњег правног и моралног основа нема.

Да би смо државни значај и унутрашњу правну основу идеје народнога представништва што боље сазнали, ваља нам и

најглавније приговоре споменути, који су противу ње учињени, а наиме од Русова,*) Гизота**) и у новије доба од Фребла.***)

Жан Жак Русо у свом важном „државном уговору“ противу народнога представништва наводи ово: „Кад јавно службовање престане једном бити главним занимањем држављана, кад они државне дужности неће лично да врше, него их радије новцем исплаћују: знак је, да се држава своме паду клони. Треба ли у бој ићи, то најмљују ратнике, а сами дома остају. Треба ли на државно веће ићи, шиљу заступнике, а сами дома остају. Новцем купују најамнике, да отачбину гњаве, и заступнике да је непријатељима продају .... Народна суверепост неда се репрезентовати, као год што је народ не може никада изгубити, тако је не може ни чрез другога представити. Народна суверепост огледа се само у општој вољи народа, а никако у вољи другог кога, па звало се то и народно представништво. Народ може бирати појединe у државно веће, али не као своје заступнике, већ као своје изасланике. Они имају уговарати о јавним државним делима, али их не могу коначно и правоваљано решавати. Закон, који није народ усвојио и одобрио, нема законске вредности и није никакав закон...“

Славни француски државник Гизо противу народног представништва наводи: да се идеја репрезентативна правно не слаже са урођеном самосталности и независности индивидуалној. Он је у начелу противан једнакој слободи и равноправности свију држављана, јер ова не само правно и морално чини не могућим свако народно представништво, као што је то и Русо показао, него је уједно противно и свакоме правоме поретку у друштвеном и државном животу. Но кад би се посредством какве му драго фикције и допустило народно представништво, вели даље, то би могло бити у две форме од који ни једна није добра и неодговара цели. Народни заступник морао би бити или ропски везан о инструкцију своји бирача и не би могао без њина знања и одобрења ништа предузимати, или би био слободан у свом делању и без сваки упутства. У првом случају неби се лако, а може бити и никад, до правог споразумлења доћи могло, а у другом случају престала би слобода народна, јер би се народно представништво претворило у безусловног властника свеколике власти државне. По тој науци Гизотовој нема право државама управљати општа воља људска, већ напротив на то су позвани једино виши закони

*) Du contrat social. III. 15.

**) Histoiré d'origines du gouvernement représentativ. II. 10.

***) Sociale Politik. II. 141—146.

разума, правде и моралности. Ове елементе ваља из целокупног грађанства скупити и на владу државну подићи.

У овоме смислу говори и слободоумни немачки државник Фребел, одричући народном представништву право у име народа решења доносити и своју вољу општом вољом народном градити. Он у установи народног представништва не види ништа друго, до једну особиту врсту самовласти и самовоље. Препоручује оснивање мањи држава и наводи да се народна суверепост у правој форми и виду само у мањим општинама, муниципијама и државицама манифестовати може.

Поред сви ови и подобни приговора историја репрезентативни држава с једне, а велико, и тако рећи опште, допадање у свију изображени народа с друге стране, показује довољно целисходност, и животну снагу репрезентативне системе, као и велику будућност, која њојзи у развитку светско-историског државног живота предстоји. Репрезентативна система једина је форма, по којој ће и многољудније државе могу уставнослободне бити, па кад би се могућност уставне слободе већим државама хтела одрећи, тиме би се људској способности око развијања политичке свести и слободе, у већој мери и у ширим границама, врло лош и природе људске недостојни доказ дао.

У идућим чланцима покушаћу да разложим правну основу репрезентативне системе, форму и законе њезиног унутрашњег организма, као и друга нека уставна питања, која са устројством репрезентативне системе у неразлучној свези стоје.

(Наставиће се.)

НА КУЛИНИ У СРЕМУ.

I.

На врху твоме стојим
На врху среће моје;
А горе, доле, свуда
Песме се тица роје.

Небо се плаво смеши,
Гора се цветна блиста;
Виноград трепти родан,
На њему роса чиста.

Небо се плаво смеши,
Милине рајске лије,
Је л' небо ово, боже!
Ил' земља ово није?

II.

Животу живот то је
И човек срећан тад је,
Све време изван тога —
Невоља, туга, јад је!

Јер дивни ти тренутци
Дижу га изнад света;
Он човек није онда,
Но цветак који цвета.

Ил' славуј што г' облеће,
Ил' слика божјег дома, —
На земљу падне л' грешну —
И сам је грешник ома!

III.

Гледај у дољи цветној
Јабука како стоји!
А родна ли је, боже,
Ко ће их да изброји!

Виш ону, што с' на сунцу
Прелива као дуга:
Румена ј' једна страна,
Зелена опет друга.

Румена к'о ја што сам,
Кад дику моју гледам;
Зелена к'о ја што сам,
Кад срцу плакат' не дам!

IV.

Пуна је дољa цвећа,
Ко срећна младост среће;
Благ ветрић разњежено
Њоме се тихо шеће.

А свилен скут је дуги
Пустио лако доле;
Милује цвеће мило, —
Нек' љуби кад га воле!

И цвеће нек ужива,
Нек' цвета док не свене, —
Да л' и ја тако радим?
Не питај, цвеће, мене!

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

IV.

— Белко, срце срца мог, волим те! Ти си злаћано сунашце души мојој, ти звездама наде осуто небо среће моје, ти снага, ти све моје на свету! Белко, да л' ме волиш тако као ја тебе? Ал' не говори, кад и тако видим, како ми се блиста душа у звезданом небу бајних очију твојих, не говори, кад природа и тако не даде речи, да се може све оно исказати, што срце срећом пуни. Белко, љубав твоја створи у срцу мом нов, чаробни свет, којим само ти владаш. Веруј ми, да ме душа боли, што немам речи, да ти кажем, како те силно волим, како те обожавам.

— А ја би, Милане, желела, да ми можеш у душу погледати, па да видиш како је чиста као крин и како само за тобом уздише, или да ти могу срце показати, да видиш у њему дубоко урезану слику своју. Да сам звезда, увек би од љубави твоје трепетала и на тебе се осмејивала; да сам сан, увек би о љубави приповедала души твојој, да сања о срећи рајској; да сам тихо поветарце, само би ове три речи шапутала срцу твом: „Милане, волим те!“ Ох, реци ми искрено, да л' ме волиш истинито, па ако ме волиш, немој преварити најсветијег осећања срца мог, него буди веран!

— Зар би знао цвет неверан бити роси, која му живот даје, земља сунцу, која само од њега добија светлост и топлоту? Зар

би могло срце моје неверно бити теби, срећи живота, нади срца свога, и спасењу душе своје?

— Зар није неверна цвету пчела, ружи мирис, који јој се у недрима роди па за то опет одлеће на све стране, и зар нема невера на свету?

— Да ти се закунем зар звездама, које над нама трепере, да те волим и да ћу ти веран бити?

— Не куни се звездама, та видиш да и они губе светлост, кад их облаци скрију од нас! Зар се куне грлица да ће верна бити пару свом, бисер мору, муње небу, месец сунцу, па опет за то зар несу верни једно другом. Не, не куни се, само понови да ме волиш, а та реч ствара рај у души мојој.

— Волим те, Белко, и волећу те верно до гроба, јер ти си срећа, ти си благо, ти живот мој! Ал' кад о срећи нашој говоримо знаш ли, да је природа дала каткад љубави у место речи знак, којим се казује оно сретно чуство, којега је срце препуно? Тај је знак — пољубац. Та могла си видети, да се и тихи вали поточића љубе са цветним брегом, да и лако поветарце љуби чеда новог пролећа—шаровито цвеће! За то, Белко, круниши срећу моју слатким пољупцем румених усана твојих, и ја то не ћу дати за све сласти овога живота.

— Кад би знала, Милане, да ми може душа у пољупцу прелетети у душу твоју, кад би знала, да ћу те пољупцем сретним учинити, онда би ја хтела пољубац бити па ти не би никад са усана силазила. Ал' видиш ли, да је то тек тренутна сласт, која брзо одлети као и свака радост на овој земљи. За то не ћу да поверим крилима таког несталног посланика душе своје, којој и тако тек од љубави ничу крила, а не од пољупца.

— То је истина, ал' у пољупцу спајају нам се душе, ако и на један трепутак само, но реци ми, ко би и могао ту рајску сласт дуже поднети. Та срце би морало од веље милоте препући. Таке среће нема ни на небу! За то допусти да нам се душе споје ма и за један тренутак.

И наше се усне сретоше у првом љубавном пољупцу.

— Не би дао, Белко, љубави твоје за све благо овога света, ил' да је моје и небо и земља и сунце и месец, ја би све то теби дао, да по томе видиш како те волим силно. Нема те силе, која би те могла раставити од мене, јер се љубав наша у једно слила као једна капља морска с другом; нема од мене сретнијег човека на овоме кругу земном, јер ми љубав твоја блаженства даје већ за овога живота. Реци ми још једном, да л' ме волиш Белко?

— Да си ружа, а ја роса, никад не би нестајала са недара

твојих, да сам поток а ти цветни брежуљак, увек би те грлила и љубила, да си зелен цбун, а ја славуј, свеудиљ би ти прижељкивала и о нашој љубави певала, да си небо, а ја звезда, свагда би на недрима ти трепетала. Волим те, Милане, јер је љубав моја безкрајна као време, а вечна као спасење. Ал' ти рече, да нема силе, која би ме могла раставити од тебе — а мој отац?

— Знам, да ме твој отац мрзи, да ме не може да трпи, а понајвише с тога, што му несам доста богат. Зар треба за то гусеницу презирати, што јој природа не даде златна крила као шареном лептиру, па тако тек пузити може? Не бива ли из гусенице лептир, несу л' зар једног рода? Зар треба за то сиромашнијег презирати што се неје родио у свили и кадиви? Нисмо л' зар сви људи, несмо ли од једне земље створени? Ал' на страну с тим! Ти ме волиш, а то ми више вреди, него све благо овога света!

— Да те волим из дубљине душе моје, то је така истина као што је истина да је један Бог! Ал' ја се бојим, да се како на небо среће наше не навуку црни облаци. За то буди постојан, ако дође да морамо трпети и патити. Мој се отац јако срди на тебе, ал' права узрока томе не знам ни данас. Гледај дакле да га за себе задобијеш и онда ће нам тек срећа потпуна да буде.

— Све ћу чинити, да ублажим отца твог и да добијем тебе од њега!

Тако смо ми казивали једно другом осећаје срца свог и тако смо се утврђивали у љубави својој.

Не ћу да вам досађујем, сестре, приповедајући подробно како сам се са Миланом упознала, и како смо постали једно другом и мило и драго; не ћу вам ни то казивати, како сам много морала трпети што сам Милана радо гледала, и како ми га је мати увек у обрану узимала, те је тако могао у кућу долазити, ма да га је отац мрзио; све ћу то прећутати као и много друго шта, што би иначе веома занимљиво било чути, него ћу одмах да пређем на оно, што је у мом животу прекрет произвело, а тако и мојој срећи крај учинило.

Био је спасов дан, памтим ко данас, кад ме је отац у своју собу позвао.

— Имам нешто важно да ти кажем, — рече ми отац.

— Ја ћу радо слушати! — одговорим.

— Белко, ти се удајеш! — рече ми отац као шалећи се.

— За кога? — повикнем уплашено.

— За твоју прилику: Тошу Ранисављевића, богатог властелина у Банату! Но шта је то, Белко, ти не говориш, ти се не

радујеш, а у очима ти сузе видим? Ах, разумем, то су сузе радости, је л' мила ћери моја?

Ја сам на тај глас остала као окамењена, и само сузе, које су ми низ образе текле, казивале су да још живим. Срце ми је стегао неки грчевити бол, те несам могла проговорити.

— Но, Белко, како ти се допада глас: ти си млада невеста. Справи се да лепо дочекаш свог младожењу, који ће за који дан доћи, да те испроси и прстенује. Ал' шта је то? Ти не одговараш, ти ћутиш? Та отвори већ једном та уста! — продере ми се на послетку отац немилосно.

На те немиле речи стресем се, крв ми удари у образе, сузе ми потеку из очију и ја му се бацим пред ноге.

— Отац, ако знаш шта је Бог, послушај ме као дете своје и немој учинити несретном кћери своје. Немој ме приморавати, да пођем за човека, кога не познајем. Смилуј се на кћер своју, коју си увек досад волео и не тражи од ње што не може испунити.

— Девојко, знаш да оно мора бити што хоћу, па за то ме узалуд молиш. Ти си кћи моја, па ме мораш слушати. Рече, да не познајеш свога младожење? Познаћеш га кад му жена будеш. Опамети се дакле и гледај да га лепо дочекаш, иначе не ћу ништа више да чујем о теби!

— Слатки отац! — продужим јецајући, — немој желети што не може бити. Ја ти искрено кажем, да не могу волети никог више: ја већ волим неког, који ми је више и од самог очињег вида!

— А тако ли је невина грлице! — продужи ми отац подсмевајући се, — дакле већ волимо другог, коме за љубав не ћемо да пођемо за онога, ког нам је отац изабрао. „Више га волим и од самог очињег вида!“ рече. По свој прилици да си и то од тог твог господичића научила! Добро дакле, драга госпођице, буди му жена, ал' у место благослова нека те прати клетва моја. Пођи за њ, ал' и то знај, да те од оног часа не признајем за кћер своју. Та не би дао том твом драгојлу ни пребијене паре, све кад би знао да ћу га тиме од глади спасти, а камо ли ћери своје. Не, пре ћу те као црва ногама својима згазити, него што ћу допустити, да пођеш за оног, ког не могу гледати. За то те и опет опомињем, да ме не љутиш, јер би се лако могло и тако што десити, на што ни помислио несам. Ти ме мораш послушати, јер ти то ја као отац заповедам. Чуј ме дакле: ти ћеш свог младожењу лепо дочекати, па ћеш све онако чинити као што наредим. Јеси л' ме добро разумела: нека све онако буде, као што сам рекао!

— Преклињем те живим Богом послушај ме и смилуј се на мене, мили отац, — продужим даље давећи се од плача, — ја тога не могу чинити и боље ће бити, да ме убијеш. Ја Милана волим, ја сам му се заверила да ћу само његова бити, и за то ти и опет велим, да без њега не ћу живети на овоме свету!

— Девојко, ево ти сад последњи пут кажем, да све онако буде, као што сам заповедио, — дрекне ми отац а из очију му посукташе варнице, — иначе не стојим добар, да не ћу и тако што учинити са чега би се после кајао. Избаци из главе Милана, који и тако не ће прећи више преко прага моје куће.

Узалуд сам га молила и преклињала да ме силом несретном не чини, узалуд му је говорила и мати да ме не убија: не хтеде нас послушати нити у чему год попустити.

Дајте сву славу, власт и благо овога света, а узмите од срца љубав, од душе веру и наду, па одмах не треба веће несреће за човека. А отац мој хтеде да се одречем љубави своје, да погазим веру, и да из срца изчупам наду, па како да га послушам? Ја не знам по којем је то закону, да дете мора слушати родитеље своје и онда, кад му они о глави иду, кад му срећу убијају.

У плачу и туговању проводила сам дане. У почетку сам бар ту утеху имала, да ме је мати храбрила, да ће се још све на боље окренути, ал' на брзо престаде и то, и мати ми са сузама у очима исповеди, да су се наше породичне околности тако промениле, да ће само моја удадба моћи спасти целу нашу породицу од пропасти.

Дуго сам се борила и премишљала шта ми ваља радити, ал' никако да се преломим.

Највише ме је мучило, што се несам могла с Миланом састати и шњиме се поразговорити. Писала сам му, истина, двапут, ал' никако да добијем одговора.

То ми даде повода сумњи, да или моја писма не долазе до његових руку, или да не ће на њих да одговара, него ме оставља самој себи, да види шта ћу радити.

(Продужиће се.)

ЧОВЕК.

По Улику од Радмила Лазаревића.

(Свршетак.)

Као што се је развијао појединн човек тако се је по готову развијало цело човечанство, само што се код појединих људи рачуна на године, а у целом човечанству на хиљаде. Пре хиљаде

година били су људи тврђи и јачи но саде, али су душевно били много слабији — а од тога доба има много, много хиљада година. Што се мисли да људству нема више од 5—6,000 година то није истина. Ископавањем човечијих и животињских костију и справа, што су их људи употребљавали, казују нам да има много више времена од човечијег постанка. У прво време беху људи сирови и дивљи, али у њима је била клица, која се је развијала до данашњег дана. У први мах подизаше се поједини људи да што изнађу, што ће им бити од користи, па ако су нашли онда су казивали и другима — и тако се је постепено развијала жеља за усавршавањем. У почетку нађоше ватру, после пекоше и куваше, они дивљи народи што су се хранили ловом, стадоше припитомљавати животињу, и тако посташе пастирски народи — а од њих ратари; па после почеше се купити у гомиле, стадоше зидати села и вароши, после основаше веру, закон и државу. Наравно да ово није тако лако ишло. Било је ту заостајања и назатка, али у целоме ишло се је напред.

Доскоро се је делила човечанска повесница (одкако је има) у три раздела у: старо, средње и ново време.

У новије време дели се друкчије, и све више отима мах разделење које је основано на алатима, које су људи некад употребљавали, и које ми сад ископавасмо. То је делење на: камени, бакрени и гвоздени век.

Она ископавања што их горе споменусмо показују нам останке из давнашњих времена. У прво време служили су се људи алатима од камена, доцније коракнуше напред, те копаше руду— бакар. Колико је времена протекло док се није до гвожђа дошло, то се незна.

У дугом времену били су ови одсеци. Иза њих је свагда бујније напредовала свест човечија, и једнако се је изналазило по нешто ново све до данашњег дана — а увек су се поједини изображенији народи уздизали над неизображенијима, јер се тад почеше обележавати ступњи човечијег развића.

Данас су најизображенији народи у Европи; пола изображени, и сасвим дивљи у Азији и Африци.

Кад мало тачније промотримо све народе, то одмах примећавамо разлику између њих. Та се разлика одликује понајвише бојом. Африканске црнце пренела је бела раса као робове у Америку и ту их населила. У њих је кожа црна, коса коврчаста, чело ниско, нос затубаст, усне дебеле. После њих долази бакрена боја у Америци — и у њих је коса црна, нос кукаст а јабучице испупчене. Племена мрке боје живе у југоисточној Азији,

и на многим острвима у великоме мору. Они имају црну косу, широк нос, и велике отобољене усне. Жута раса живи у источној половини Азије — они су жуто кестенасте боје, црне оштре косе, пљоште лица, затубаста носа и малих очију.

Најпосле долази наша: бела раса. Кожа је бела, кроз њу се провиди црвенкаста крв, лице дугуљасто и округло, коса глатка, црна или плава. Ова раса станује у Европи, у неком делу Азије и у северној Африци. Тако имамо од прилике пет раса. Кад би се оштрије обележавало, било би их и више по боји, облику и стасу. Па како стоје ове расе једна према другој? По својој суштини као деца у једној породици, између које има такође разлике у боји, коси а и у душевној моћи — али су главне црте у свима једнаке по којима се распознају као браћа. Али људи неживеше као једна породица, јер једно или друго племе, како је осетило више снаге у себи, одмах је стало поступати са својом браћом крвнички и небратски. Наши бели сродници у Америци скоро су водили крвави рат противу црнаца, јер их сматраше као оруђе или еспап, и нехтеше их признати за браћу. Што се тиче душевног развића зна се да се је бела раса далеко издигла над другима — али су и друге расе кадре да се развију, само што су много остале у изображењу, па им сад теже иде.

У данашње време стоји бакрена раса Американаца још на ступњу дивљег шумског и ловачког живота. У средњој Америци отргла су се нека племена, и образовала су државна уређења, и још неке обичаје; али кад грунуше сирови Шпанци; кад нашли Америку — нагло пресекоше овој развиће, чинећи покор и ужасе. Нека црначка племена подигла су се мало те раде земљу, подижу села, и уграђују понешто уметнички, али им неко празноверство и нека ветрењатост стоје на путу те немогу да се уздигну тако брзо.

Кестењаста раса отргла се је такође али и шњом би оно што и са другим расама т. ј. бела их раса надмаши својом науком, вештином и силом, али и својом неситом жељом за господарењем — а тиме је бела раса много пута згрешила.

Жута раса има доста дара. Кинесци и Јапанесци одликоваше се пређе више својим умом од беле расе, и имали су много ствари, о којима бела раса није тад ни сањала — али они као да се сад одмарају те их сустиже бела раса.

Време ће једном доћи кад ће сви људи на земљи живети као једна породица, и братски поступати једно према другоме, — време ће доћи кад ће се силнији народи лепо поклонити општем добру и братској љубави — и тад се неће пролевати крв за во-

љу једнога господара који се уздиже над народима и сматра их као своје оруђе, што слепо лети у смрт на један миг његов. Но то је време још далеко али и човечанству није још крај!

Сад нам ваља да одговоримо на једно питање, које је врло старо, ал' се још неможе добро и потпуно одговорити. Без сумње је свакоме пало на памет, како је постало човечанство? Да некада небеше људи показују нам јасно угљени слојеви и окаменьаци, из којих читамо: да је било земље, људи и животиња, много хиљада година пре но што људи беше. Али како су људи постали?

Као што рекосмо на ово питање тешко је одговорити, а и што се може да одговори то није довољно. Све што човек мисли ваља да је основано на искуству, а како можемо имати искуства о ономе чега пре небеше. Ми знамо како биљка угине, али остави за собом семе, из кога поникне нова биљка; знамо како се излеже из јаја животиња — и то зовемо искуством, али на питање о постанку земљином, животињском и биљчином можемо да одговоримо само предпоставком. Ево једне предпоставке од Енглеза Дарвина, и по њему се и зове: Дарвинова предпоставка.

Кад се је једном земља умирила после силног кипења, колебања и врења, тад постаде неколико мехурића из њеног укупног дејања — и ти су мехурићи постали у води. Некоји од њих били су животињски почетак, а некоји биљни (и сад су мехурићи најнижи степен биљака и животиња). Доцније се развише из њих сложеније биљке и животиње, а обоје у више видова. Из тих разних видова почео је даљи развитак. Декоји су се од тих видова јаче развили, и све се више и више усавршавали, а слабији су пропадали, јер с једне стране немогоше да се задрже за дуго у своме развијању, а с друге стране сметаше им развијеније и јаче, као што видимо и данас да се све бори за опстанком; јача животиња гњечи слабију, силније дрво неда слабијем да расте и угуши га својим бујним растом. Али међу тим пројурило је милиона година да су се ти видови мало сталније развили, јер природа мери много већом мером у времену но кратки човечији живот.

Ово уздизање на ступње једва се је распознавало у једном или више столећа, тек се је опажало после дугог времена. Тако су постајали разни видови биљака и животиња. Некоје од њих пропале су, а неке су остале још из ранијих времена. Тако се је развио и човек из каквог савршенијег животињског вида и то у почетку врло слабим прелазом, али у врло дугом времену све се је више разликовао од животиње, а сад је грдна разлика између њих.

То је Дарвинова предпоставка. Има понешто у њој што је права засведочена истина. Тако се спомиње у њој, да су многи биљни и животински видови пропали од којих налазимо окамењене останке; после да је човек многе животиње, које су дивље биле, променио и припитомио — и то је све истина, а остало је само предпоставка.

За нас није ласкаво кад помислимо да смо постали од каквог вида животињског, и то зацело од мајмуна, јер је он најсавршенији, али нека је баш и тако опет негуби с тим ништа данашње човечије достојанство. Ако се непонашамо мајмунски и ако нерадимо као животиња, онда нам је све једно ма како постали.

Још имамо да се запитамо: шта значи човек у природи? Оно што и друга животиња, т. ј. да живи према себи. — Све је прво за себе у природи. Некад су мислили људи, да је све ради њих у природи, па су се једљиво запитали код какве биљке или животиње: што ће ово, та од овога ја немам никакве користи! Али они несу добро промозгали, јер много пре њих беше шуме, и животиња, па лепо живеше и без њих.

Кад се је човек развио тад се маши природе и много је учинио према својој потреби. Покрај свега тога човек ваља да поштује природу, да је учи па ће и боље умети да рукује њом а на своју корист. У овом обзиру многи људи греше, јер декоја браћа тако исеку шуму, да брегови немогу више да усисавају влагу из облака, те тако немогу да одрже своје изворе но усахну и у том месту засуши све. Тако су људи у својој слепој вољи за ловом толико корисних тица потукли, те сад морају да гледе где им гусенице и скакавци тамане њиве и ливаде — а те су тице утамањавале шкодљиве бубе и гусенице.

Најпосле ваља нам да споменемо и циљ појединог човека као члана велике породице, ваља да напоменемо шта има да чини. Најпре треба да се изобрази, да се узвиси над ниским мислима и уживањима, па после му ваља да ради, а не да се туђи од својих и да мисли само на себе, јер да наши предци нерадише, колико би ми данас знали и имали? Даље му ваља да тежи сјајној мети, ваља му колико може да приноси на жртвеник: човечанској слободи, јер то је светли зрак, који ће осветљавати позније нараштаје, а ми ваља да му олтар подигнемо.

Ми Срби имамо још да се побринемо, да збацимо гвоздене стеге неизображеног народа — па онда можемо весело поћи дивној мети целог човечанства! . . .

СЛИКЕ ИЗ ПОВЕСНИЦЕ.

ПРОРОЦИ.

(Свршетак.)

За све пророке, који су до њега били, важио је Исаија. Он је све знање и одушевлење пророка, који су пре њега били, у себи спојио, па га је распростирао и предао потоњим поколењима. Четрдесет година делао је Исаија као вођа и пророк народни. О његовом животу приватном слабо се што зна, само је толико до нас дошло, да му је глас много и пред краљем и пред народом важио. Прорицања из старог завета, која се њему приписују, таке су дивна, да је он, по њима судећи, био један од највећих песника светских. Његов језик не може бољи бити за оне предмете, које опева: у њему се спојила простота и бистрина са највећом величаственошћу и достојанством. Појезија је његова тако пуна мисли и осећаја, она је тако снажна и углађена да се ни који други пророк у томе шњиме не може мерити. У спевима својим тужи се он на грехе народне, па му претећи прориче скору пропаст, а ако се поправи, обриче му лепшу будућност. Из сваке му речи провирује право песничко одушевљење и истинска генијалност.

И пророци из последњег доба независности државне пуни су још оног полета и одушевлења, којим је Исаија омладину израиљћанску задануо, а и политични догађаји све су већма изазивали племените душе, да се свом снагом одупру поступцима, који су ишли на пропаст народу и држави. Тако Зефанија, Јоило, Хабакук и Овадија увек су том мишљу испуњени, да ће народ странци одвести и раштркати по свету за казан, што је тако често отпадао од Јехове, али ће га овај некад натраг довести и владу му његову на далеко раширити и онда ће се свим својим угњетачима осветити. Особито је Хабакук познат с тога што је саставио један дивни лирски спев. У њему он тужи што су Калдејци Јудеју страшно опустошили и прориче, да ће ова скоро пропасти, а и теши се да ће доћи време кад ће силеције малаксати и за Израиљћане нов дан осванути. Свака је његова речца врло значајна, тако да човека готово језа спопада кад он почне претити и плашити, а чисто му милина кроз срце пролази, кад му чита речи, којима теши и ублажује.

Јеремија није познат толико са своје велике појезије колико с тога, што је ишао на то, да народ што више поучава. Био је из свећеничке породице, па је већ као младић почео да пророчки позив, који је у срцу осећао, испуњује и увек му је остао веран до последњег тренутка свог при свем том, што је велика

несрећа на народ му наишла. Преко четрдесет година вршио је са највећим трудом и пожртвовањем дужност пророчку у оно време, које беше најжалосније у повесници израиљанској. Из његове поуке и прорицања, као што се налазе у старом завету, види се, да му је срце пуно било најватренијег родољубља и најчвршће вере у Бога праотачког, али уједно се опажа како му је душа малаксала под теретом, који је народ му притиснуо. Само кад о спољашњим државама говори и судбу им изриче, онда му је беседа нешто снажна; а иначе му је глас нежан као и душа му, и тужан као и време у ком је живио.

Није тако био сетан глас другог пророка, који је у исто доба живио, Језекиља. Као Јеремија тако је и он био из свећеничке породице, па је, кад беше последња сеоба народна, морао на вавилонску заповест оставити отаџбину своју, али племенита душа његова увек је лебдила над њоме, па као верни син народа свога сматрао је он њега као средсреду из које је излазио кад је о будућности осталих држава судио; а кадгод је о овима говорио, никад се није осекнуо на вавилонско-калдејску монархију. То га је навело да је употребљавао и јако заволео слике, символе и алегорије, па је кадгод и себе као символ свога народа и његове судбине сматрао. Па баш ова символска страна језекиљевих спева врло је важна за повесницу просвете људске, јер је од ње појезија и вајарство, а исто тако и вера у средњем веку много се користила.

Данило, који је живио у исто време, у које и Језекиљ, за седам година је пре одведен у ропство вавилонско. Вавилонски цар Навукодоносор волео је, да из свију покорених држава омладину, која се особитим душевним даровима, здрављем и лепотом тела одликовала, у свом двору скупља па да је за најважнија звања државна изображава. Тако паде коцка и на Данила. На двору вавилонског цара посвети се он знању и науци калдејској. За њега је част и слава што је остао веран својој праотачкој вери и обичајима, а и од Навукодоносора је поштено било, што му је то допустио.

Данило беше човек од велика разума и поштења. Знао је, како ни један мудрац калдејски санове тумачити а на то се у ондашње време много држало. Осим тога познавао је скроз уставе и стање великих држава ондашњег света, па је с највећом оштроумношћу и сигурношћу изрицао им судбу тако, да су га сви међу пророке уврстили, само што неки Израиљани не ће да га за пророка држе. Њега су до смрти поштовали па и сам краљ Кир тако, да је по свој прилици Данилу за љубав допустио, да се израиљски народ врати у своју отаџбину натраг.

По Делингеру и Гутенштајну

Светозар Савковић.

ПОДЛИСТАК.

Како одрањују Енглези децу своју.

(Свршетак.)

Да пређемо сад на мушку децу код Енглеза.

Цело морално васпитање у Енглеској оснива се на истини. За то се тамо сваки отац са свом силом и снагом труди, да своје дете васпита на путу истине, да се оно свагда и строго истине држи. Али колико је ту нужно моралне снаге и воље истини остати веран! Но то је баш она златна стаза, на којој човек за нешто више сазре, где се учи, како да сам себе победи и како да својом слабом вољом снажно влада. Само такав човек кадар је сам у себе се уздати и никакав моменат са свом својом снагом, никаква бура није у стању оборити га.

Али како бива, да Енглези побуде свест за истином? И најмањем дечаку страшно тешко пада истину признати. Је ли то стари грех, што га још од Адама насљедисмо, ја незнам; ал' то знам, да се свако дете у себи неописано радује, кад, место да призна, нађе такав изговор, да своје верне слушаоце превари. А зашто? Јер у сваком детету лежи страх у души, да, пошто је што признало, небуде укорено, шта више мрзи и на сам ружан поглед. Но зато је Енглезу прва брига, да се такав зао дух неувуче у млађано срце његовог синчића и да га млада неуништи. Дечак мали увукао се у отчину дворану, тамо се играо са једним финим судом од порцулана — — — кад после, нађу исту ствар разлупану. Слуге као слуге, они нашег малог „мистра" (госу) оптуже, да је скривио. Доведу дакле кривца у очину собу. Сад ће отац да запита: „Јеси л' ти, сине, полупао онај фини посуд?" — Синчић му неколико секунда право гледа у очи, и види из црта свога отца, да се овај не љути и несрди. „Јесам, оче!" одговори он са мирним срцем, пун поверења у своме отцу. — „Е добро, сине, само други пут дођи одмах к мени, кад ти се каква несрећа догоди, пак ми кажи, да те неоптужују слуге. Јер они све мисле, да се ти бојиш, те несмеш да признаш кад што скривиш; а ја држим да ти то ни мало неће бити мило, да они тако што о теби проносе! Зато више нећеш ићи у дворану; и тамо ћеш се тек онда играти, кад никога нема. Јеси л' ме резумео? А сад ме пољуби пак хајд' трчи!" — Дечак никад више неће ући у дворану, кад види да је празна, јер му је очина заповест света. Је ли опет што погрешио из несмотрености, то ће се одважити да прво оцу јави, а то бива без велике борбе. Јер то га доста муке стане док изусти, да је опет скривио. Отац то зна. Место да се на њега љути и мргоди, са љубави га пригрли, а онај мали већ осећа, да ће се свом отцу још већма умилити, ако призна. Отац никад неће

сумњати се о речима свог сина и то никад пред којим трећим, јер Енглез вели: „Оним поверењем, које детету поклањам, побуђујем у њему уједно жељу, да то поверење и оправда.“

Деран од 12 година, тај ти је у Енглеској скоро самосталан. Он ти сме ићи сам кудгод оће; а треба л' да полази на пут, ту нико и несања о каквом „пратиоцу“, ментору, и шта ти све ту ја знам. Јер су му још за рана поверовали, томе се он навикао, да се сам у себе узда па се радо сам чува. Још од мале малоће његова се морална снага очеличила, јер у њему се утврдило чувство и то уверење, да се он потпуно на себе самог може ослонити, ако би дошло до нужде, да се сам брани. И тако он излази на поље у борбу са светом и животом. Кад се њему поклонило поверење, то се и он другима поверава; али уједно се он ником неће подчинити, јер он се подпуно узда у своје уверење; он је већ из малена научио сам себе уважавати и то ће уважење умети он и према другима одржати. Подрањивање ове истине преправило га је на његов цео социјални живот и на све људске међусобне односаје. Лако ћеш другом веровати, кад сам истину говориш; познајеш поштена човека чим му у очи завириш. Нема ти тамо, брате, оне „филистерске“ учтивости, оног клањасања и комплиментисања, као што ћеш га код нас наћи, где се на најмањи покрет и поглед „аргусовим“ очима пази, и где се мери, како си се јавио, колико си „цолова“ шешир скинуо, да л' си г. Н. Н. пустио на десну страну и т. д. и т. д. Све саме празне, ништаве ствари, које никакве вредности немају и у којима се само огледа чист „кревинклерски“, малодушни „филистершаг.“ Свега ти тога нема у Енглеској, јер нико неможе истину приморати, да буде оно што није. То је само код нас таки адет, пак поред оскудног нашег психолошког изображења и посматрања невидимо јадници, како се код нас разпростире и укорењава притворност, неискреност, улизивање и додворавање, одкуд се после неприметно излеже она страховита оскудица у чистим карактерима, а то све из оних мало час наведених узрока. Неби човек веровао, но на жалост тако је! Енглеска ти је у том погледу сасвим други свет. Енглез само оно забрања, што је најнужније, а „неповерење“ нећеш ни над чијим вратима наћи написано. Сваки се отац узда, да ће му син безусловно извршити његов налог, а тако исто и господар има мирно уверење, да ће му се његова заповест најточније и испунити. Један се на другог ослања. Сваки ти је „човек од речи.“ Златна истина, то је основ ове социјалне врлине, то је узрок, што и други ужива своје уважење и што се верује речи, коју је човек човеку задао. — Питам ја сад моје читаоце, еда л' би се и ми Срби при васпитавању своје деце могли чему од Енглеза користити?

Ф. О.

Југословенска академија знаности и уметности у Загребу.

Давнашња жеља наше браће Хрвата испуни се! Први састанак југословенске академије знаности и уметности био је у Загребу 24. маја о. г. у дворани народног дома. И дворана и галерија напунише се светом. Око зелена стола сеђаше 10 академика. Председник академије др. Фрањо Рачки отвори седницу овом беседом:

Велеучена господо академици! Штовани слушаоци!

Данашњим даном ступа југословенска академија знаности и уметности пред свет, — данашњим даном почиње њезино деловање. Знам, да је наш народ, који је мисао о том ученом заводу толиким узхитом прихватио и толиким пожртвовањем подупрьо, да сте и ви, штовани слушаоци, очекивали, да ће се академија први пут у већем сјају приказати. Ал' у колико знаност љуби скромност и чедност, нико више од саме академије не жали, што свечану скупштину мора одгодити на време када буде могла у својој средини поздравити свога и покровитеља и оца. За сада му и овом пригодом шаље у далек свет врућу жељу кличући с римским песником: Custos gentis! abes iam nimium diu... redi, lucem redde tuae, dux bone! patriae; instar veris enim vultus ubi tuus affulsit populo, gratior it dies, et soles melius nitent." (Horat. carm. libr. IV. o. 5.) У осталом тврду гојимо наду, да ће нам се ова горућа жеља на скоро испунити, па да ће академија још течајем овога, али свакако будућега месеца славити своју прву свечану скупштину.

То ипак ништа не смета, да академија већ сада започне своје деловање; с тога је она држала, да даљне одгоде, пошле су главне запреке уклоњене, неби могла оправдати пред народом, који жељан озбиљне науке изчекује овај завод од шест година. И доиста — губитак драгоцена времена штета је за наш народ тим већма, што он бивши кров толике векове на разбојишту од два света није могао гојити науке оним миром, којим их гојаху његови сретнији суседи у починку плодујући.

Према томе закључила је академија, да се и пре свечане скупштине држе разредне седнице, а да ове отвори први разред, којем је задатак у смислу чл. 33. правила, да гоји југословенско језикословље и књижевност, за тим повесницу са својим помоћним знаностима у опште, а особито повесницу и старине Југословена. За прво пак читање у овом разреду изабра академија расправу из повести југословенске књижевности.

Што је у осталом академија према својим душевним и материјалним силама наумила радити на књижевном пољу већ ове године, — како она своју задаћу и према знаности и према нашем народу схваћа, која

средства кани употребити, да се примакне сврси својој, све ће то изнети на видик у својој свечаној скупштини, у којој ће још неке одличније умове увести у своје коло. Дотле ће се и општинство стрпити.

Сада ми не преостаје ино, него очитовати искрену радост, што се напокон данас бар донекле оживљује једна од оних племенитих мисли, које је наш народ од свога душевнога препорода зачео; и што ову прву разредну седницу својом присутности краси лепа кита пријатеља наше народне просвете и велик број наше домољубне омладине.

Ово учешће ново нам је сведочанство, да књижевна настојања налазе и у нас искрена одзива; нов нам је залог, да је наш народ вољан ступити у ред просвећених народа на основу своје властите књиге и науке. Да Бог благослови започето дело, а у нама неклонуо већ сваки се дан то више крепио дух радиности, узтрајности и постојаности.

После тога проговори академик В. Јагић, професор, овако:

Господо! Желио бих, да нам данашњи дан остане за увек знатан у историји нашега душевнога живота. Ви знате добро и сами, зашто то желим; данас истом ступа управо у живот онај завод, кога је замислио узвишени дух преодлична сина домовине, којем је темељ положила његова благодетна десница, која је као премило чедо сретније будућности с великом љубави пригрлио целокупни наш народ.

Осећам знаменитост овога тренутка, те управо за то признајем, да слабе моје силе нису према великом очекивању првога утиска. Једино ме теши и слободи то, што се од праведности ваше надам, да ћете, сећајући се онога: omne initium durum, у првом пресуђивању благи и милостиви бити, не ћете ово моје прво подизање са академичке столице сматрати дрским прецењивањем самога себе, већ радије смерним прегнућем, које свакоме домољубу налаже дужност, да буде увек приправан радити на корист домовини.

Подигох се дакле са ове столице, да у овом првом јавном састанку нашега филологичко-историчкога разреда југословенске академије читам нешто из онога, што засеца у круг мојих знанствених наука: еле да знате, то неће бити никаква сјајно приуготовљена беседа, никакав посебни за овај моменат удешени панегирик: ја ћу вам читати тек један одломак из повећега дела, из историје хрватско-српске књижевности. Тога ради не могу бити у мојем данашњем читању нити изборита ексордија нити китњаста епилога; мени је тек дужност са неколико речи обавестити вас о томе, како је оно, што ћу да читам, у савезу с осталим делом.

Ја сам размишљајући нашао за најзгодније, да се историја хрватско-српске књижевности подели на 3 доба:

Прво т. ј. старо доба, које би се могло такођер прозвати црквено или свештено доба, протеже се од почетка наше повеснице до

у очи препорода знаности и уметности у историји; или с обзиром на наше околности, до конца четрнаестога века. Ко би се на политичке догађаје обазирао, могао би рећи другим речима: до пропасти царства српскога.

Друго т. ј. средње доба, које би могли звати далматинско-дубровачко, протеже се од петнаестога века — то је хуманизам далматински и почетак хрватскога песништва у Далмацији — до преко половице осамнаестога века, када изнеможе снага дубровачка, те си књижевност тражи нова пристаништа по Хрватској, Славонији и Угарској.

Треће т. ј. ново доба, изходи из порода народне књижевности код аустријских Срба у другој половини 18. века, прикупља сувремену као и прећашњу радњу књижевника кајкавских, из које изниче нова илирска књижевност у Загребу, сврћа поглед на песништво народно и напокон наставља нову књижевност све до данас.

Како је дакле читава историја наше књижевности подељена на три одсека, спада предмет мојега данашњега читања у њен први одсек, т. ј. у старо доба. То је оно доба, када је још наша хрватско-српска литература уско свезана била с литературом старобугарском тим, што им је исти темељ и исти извод у књижевној радњи словенских апостола и њихових ученика. Данас не пада више никоме на ум пријекати, да су колико Ћирило и Метод, толико и њихови најновији ученици прави Бугари, и да је народ још од 9—12. века своју књижевну образованост црпио из дела бугарских. Наравска је дакле последица, да се у нашој старој књижевности не може никако мимоићи знаменита радња оних старобугарских књижевника и првих учитеља нашега народа.

Но колико год ми са штовањем помињемо сваку старину наше књижевности, колико се год клањамо настојању ових бугарских учитеља око ширења хришћанске просвете, особито што знамо, да су мудро умели хришћанство свезати с нарочитим захтевима словенске народности, тим су најзнатнији и најинтересантнији за нас остаци елемената народних, као: народних песама, приповедака и у опште свега митологијскога веровања.

Најстарији трагови овакових елемената доводе нас чак у 10. и 11. век, где их налазимо тесно спојене с књижевном радњом бугарских Богомила, и зато сам једноме одсеку првога дела своје књиге наденуо наслов:

„Богомили, лажне књиге и народно причање.“

Из овога одсека изволите саслушати некоје §§. само у извадку, делом пак желим вам приопштити његов позледњи §., наиме: „Паралеле и извори наших народних песама и приповедака.“ Већина, које се овде помињу, биће свакоме добро познате из богатих дела Вукових, и

управо за то надам се, да ће вас занимати, да чујете, како се далеко у прошлост протежу извори и како далеко по свету паралеле тога красногa блага народнога, на којем се темељи напредак наше новије књижевности.

Оним добом, кад је покојни Вук први пут открио свету богате изворе нашега народнога песништва, почиње управо нова епоха у нашој књижевности. Ја сматрам за особито сретан случај, што се баш тако десило, те ће се и прво читање југосл. академије тако одличним предметом бавити, као што су народне песме и народне приповетке. Та то је она имовина нашега народа, која му је већ до сада даље по свету глас разнела, него ли сва дела његова јунаштва, и која му код свију образованих народа стече највеће симпатије.

Излазећи од јереси богомилске, којој се главна морално-социјална начела у кратко разлажу онако, како их је забиљежио презвитер бугарски Козма 10. века, доказује писац, да су се богомили први послужили у својој књижевној радњи сродним елементима: песмама, причама и народним веровањем, неби ли тим што јаче својој науци привукли масу народа, за коју је садржина богомилских књига пуно занимљивија била од тамних и неразумљивих догматичких расправа православнога бугарскога византизма. Као особито гласовит књижевник богомилски 10. века помиње се поп Јеремија; наш је академик из разних рукописа доказао, да је тај поп Јеремија писао много апокрифних расправа, извађених које из разних ситуација св. писма, као: о Адаму, о дрвету крсном, како Христа запопише, како је Исус плугом орао, како га Прото другом својим прозвао итд. које из народнога бугарскога веровања, као: о трапавицама, о нежитима, итд.

За доказ, како су такве ствари рано ушле у нашу књижевност, наведен је знаменит пример „о походу богородице у пакао“, којему се налази најстаријега трага чак у рукопису 12. века; а за доказ, да су исте библијске приче улегле и у народно приповедање, наводи паралеле из народних песама: „Огњена Марија у паклу“, „Грешна удовица у паклу“ итд.

Истим начином доказује, да су наше народне приповетке о Соломуну потекле за цело из апокрифних књижевних расправа, којих беше некада и у нашој књижевности, али су овде пропале, него су се сачували новији преписи у Русији.

Него поврх прича библиских, којима фантазија народна придомишља своје шљоке, и поврх народних митологијских мотива, који су помешани са сустаринама библијским, находи писац, да је наша стара књижевност у производима старословенскима рано присвојила множину грчко-источних прича књижевних, као: о Александру великом, о тројанском рату, о красном Девгенију, о Барлааму и Јосафату, о Стефаниту и Ихнилату и т. д.

Све ове приче нису само зато знамените, што су се већином још сачувале и у нашој старосрпској књижевности, него како писац паралелама потврђује, чини се, да су и многе наше народне приповетке ушле у приповедање народно управо из ових или бар оваквих књижевних дела.

Не можемо потанко пратити ово занимљиво и у нашој литератури сасвим ново читање нашега академика, којега се особита цена у томе састоји, што је тим у нас први темељ постављен сравњивању наших народних приповедака и песама с осталим европским и азијатским светом, и ми се могосмо већ из овога читања осведочити, до какових је знатних резултата већ он дошао, који је у својој књизи могао размерно само кратак простор томе питању посветити.

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Александар Андрић почео је издавати „Зимзелен," лист за умне, забавне и материјалне интересе," као прилог своме „Световиду." „Зимзелен" је био некада календар, па је после неко време излазио као књижевни додатак Световиду, па ваља да за то и броји XI. годину. Правац и тежњу свога листа казује сам издавалац овако: „Одъ дужегъ времена примѣчавамо, да се нашимъ новинама многи Списатељи съ повећимъ историчнимъ, забавнимъ, религіозно-православнимъ чланцима, шта више читавимъ књигама пріявлюю. Ово бы могло значити оживлѣнѣ књижевногъ рада, кадъ небы у едно значило и сиромаштво списателя, кои немогу дѣло да на светъ издаду о свом трошку. Нашъ подлистакъ одвећъ е малый за такву навалу чланака, зато смо принуђени, довести забавну часть новина у веће сразмеріе према политичномъ садржаю исты, у другу руку пружити добримъ алъ сиромашнимъ Списатељима прилику, да на светъ издаду своя дѣла тако рећи у по цене, т. е. мы ћемо дати артію, држати коректуру и примити на себе експедицію а они нека плате составъ и печатню. Како имамо концесію за „Зимзеленъ" то ће мо се ползовати допуштенѣмъ выше власти те наставити изданіе тогъ листа као прилогъ Световида а да не повишавамо цену. Световидъ издржава самъ себе, а „Зимзеленъ" нема друге помоћи, него ако свакъ онай, кои жели да му се нѣговъ составъ печата, самъ трошкове плати. Одъ тогъ зависи како ће и колико пута „Зимзеленъ" излазити, одъ тогъ зависи посебно нѣговъ садржай. Онъ може за нужду быти органъ свега онога, защто немамо шпеціялни органа — органъ за школу — цркву — обштину — правосудіе итд. Ко што хоће оно му е слободно печатати у еданъ и више бројева Зимзелена о своме трошку, нека пошлѣ само 2 дук. за сваки брой, наравно, ако чланци заслужую да се печатаю."

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Србске књиге.

БЕСЕДА ДРАГУТИНА ЈОВАНОВИЋА, говорена на „беседи“ која је давана у корист касе Читаонице на дан 25. Фебруара 1867. у Крагујевцу. Печатано трошком пријатеља Алексе Вукомановића, Мојсила Ђурића, Павла Ђорђевића и Јована Петровића. Печатня А. Андрића 1867. На 8-ни, 15. стр. Стоји?

СЛАВОПѢВЪ о долазку Нѣгове Светлости премилостивогъ господара княза србскогъ Михайла М. Обреновића III. изъ Цариграда 4. Априла 1867. и о заузећу градова у Србіи 6. Априла 1867. одъ Томе Живановића. У Београду, штампарія Николе Стефановића. На 16-ни, 15. стр. Стоји?

СРБСКА ВИЛА И ТУРСКА УКТАЧА или Ужичанка. Спѣвао Василіе Стефановићъ писаръ срески. Издао трошкомъ Єремія Обрад. Караџићъ. У Београду, штампарія Николе Стефановића 1867. На 8-ни, 16. стр. на два ступца. Стоји?

НАДГРОБНА БЕСЕДА МИЛОЮ ЛЕШЯНИНУ, началнику мин. иностранн дела. Говоріо 14. Априла 1867 године у Београду Никола Поповићъ, професоръ. У Београду у државной штампаріи 1867. На 8-ни, 4. л. Стоји?

ХРИСТОВО РОЂЕНѢ, ПРОПОВЕДИ и смрт светога Јована Крстителя. Написао по светоме писму и из истога изведено. У Београду штампария Николе Стефановића 1866. На 16-ни, 16. стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. — На Кулини у Срему. — Мој албум. (Продужење.) — Човек. По Улику од Радмила Лазаревића. (Свршетак.) — Слике из повеснице: Пророци. (Свршетак.) — Подлистак: Како одрањују Енглези децу своју. (Свршетак.) — Југословенска академија знаности и уметности у Загребу. — Књижевне белешке. — Библиографија. —

Издаје: Матица Србска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 17. У НОВОМ САДУ 20. ЈУНА. 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр , на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

II.

ПРАВНА И МОРАЛНА ОСНОВАНОСТ РЕПРЕЗЕНТАТИВНЕ ИДЕЈЕ.

У првоме чланку споменусмо неке најважније приговоре, управљене противу идеје народног представништва са стране права и морала државног.

На ове приговоре ваља нам признати: да система репрезентативна, као и свако друго дело људско у опште, није и не може бити сасвим безпогрешна и савршена. Изборни ред, на коме се ова система оснива, у већине репрезентативни држава тако је погрешан, да он не садржи у себи никакве довољне гарантије за развитак слободе и благостања људскога, већ напротив пружа начин млогим и разноврсним злоупотребљењима државне власти. Досадањи у већине репрезентативни држава уставом прописани изборни редови неодговарају начелу народне суверености, које је правна основа репрезентативној системи. По њима репрезентативно тело већином није одзив опште воље народне, и не садржи у себи најбоље и најизврсније снаге народне. Народном представништву уступа се обично сувише велика независност од народа, тако да своју власт може често злоупотребити и на штету народа обратити.

Но овим манама идеја репрезентативне системе није крива. Она је по себи сасвим оправдана. Мана има, као и свака друга установа људска; али ове мане не истичу из саме идеје, већ напротив из погрешног и једностраног извођења њезиног. Ово ћемо покушати да докажемо.

Народна сувереност, вели Русо, неда се репрезентовати. Она значи општу вољу народа, а никако вољу другог кога, па био тај други и само народно представништво. Овде он предпоставља, да у једном истом питању друкче може гласити општа воља народна, а друкче воља народног представништва. Да ово често може бити, — то је истина; али да то увек тако мора бити, — то није истина. Разлике у вољи народа и вољи народног представништва биће тим мање, чим бољи и савршенији буде сам изборни ред, чим се народу при избору заступника шире поље и више слободе уступило буде. И на ово се има главна пажња обраћати у репрезентативним државама.

Вели се, да се права појединих особа, која се лично њи сами тичу, не могу преносити на друге особе, да их ове у име њиово извршују. Другим речима да појединих грађани, који по начелу народне суверености, имају право утицати у решавање јавни државни послова, не могу ова своја права пренети на друге особе, да их ове у име њиово и обвезно за њи извршују. И ово правно не стоји. У разним круговима људскога друштва има често и врло млого једнаки тежња и интереса. Са правне стране не може се ништа приговорити, да људи са једнаким тежњама и интересима могу из своје средине бирати заступнике, који ће их у народној скупштини заступати и у име њиово решења доносити. Главно је само то, да се појединим грађанима даде могућност бирати такове заступнике, који збиља одговарају њиовим тежњама и интересима; — који су збиља то исто што и они у државном погледу, — а то ће бити онда кад сваки грађанин не буде приморан себи за заступника бирати једног од местни кандидата, него кад узможе себи за заступника бирати у опште ма кога у држави. И на ово се има главна пажња обраћати у репрезентативним државама.

Не стоји даље ни то, да се уставна слобода и права народна сувереност може одржати тек у мањим општинама, муниципијама, и државицама, где појединн грађани непосредно своја политичка права извршују, те престаје потреба народнога представништва. И у самим чистим или апсолутним демократијама не извршује сам народ све функције највише државне власти; јер онда не би било разлике између они, који владају, и они, којима се влада, — а то би била политичка и државна немогућност. У чистим демократијама бира такође народ заступнике за обављање највише државне власти, ако не законодавне, а оно законоизвршне. Тако видимо у старој Атинској републици, да је демос истина непосредно утицао у законодавну народну скупштину али је бирао архонте, који стојаше на челу владе, ареопаг, који стајаше на челу пра-

восудства, и државни савет, који имађаше у рукама најглавнији део државне власти.

Ако се дакле народна суверености правно неда репрезентовати, онда то мора важити за целокупну државну власт, којој је народна суверености правна основа. Онда се све функције државне власти, дакле не само законодавство, већ и влада и правосудство државно, непосредно чрез цео народ морају обављати. Владу и правосудство пак предати непосредно у руке народу, значи изложити државу анархији. Непосредна влада народа, — охлократија, — и народна правда (Lynch Justitz), неодговара духу и правноме реду икакве, а најмање уставне државе.

Из свега овога следује: да не стоји, да се народна суверености правно репрезентовати не може. У самим чистим демократијама видимо да се она у неком виду репрезентује у влади правосудству државном. Па кад ово може бити и постојати у две најглавније функције државне власти, може и у трећој, а то је у законодавству државном. По томе видимо, да се начело народне суверености не само са мањим, већ и са већим репрезентативним државама правно сложити може; шта више, можемо слободно рећи, да се исто начело без помоћи народнога представништва ни у самим мањим општинама, муниципијама и државицама точно и досљедно у целом организму њиовом никако извести неда.

Са практичне стране узимајући, такође нема места плашња, да ће воља иоле целисходно устројеног народног представништва доћи у противоречје са општом вољом самога народа. У уставно репрезентативним државама има више гарантија да ово не буде. Ми ћемо овде споменути само две најглавније. За случај, ако се у ком државном питању правац и тежње владе са тежњама и правцем народног представништва не би могле сложити и изједначити, уступа се свакој уставној влади право, да може сабор распустити, нове изборе расписати и тиме апеловати на народ, да реши, да ли одобрава политику владе или политику народног представништва. За случај пак, ако би се влада сложила са тежњама већине саборске те заједнички почела делати против интереса народни и на супрот општој вољи народној, — ваља у известним околностима уступити право мањини саборској, да се сме позвати на опште гласање — suffrage universel — у земљи, те да се овим начином до сазнања праве воље народне дође. У колико је прва од ови установа уведена тако рећи у свима уставно-репрезентативним државама, у толико мање постоји ова друга, или је сведена на врло узак круг; — зато ћемо о праву општег народног гласања у репрезентативним државама говорити у посебноме чланку.

Са моралне стране противу идеје народнога представништва нема никакви приговора ни сам велики немачки државник Роберт Мол, који од свију највише тражи и иште да се морални моменат у целокупни државни живот уведе и очува. О томе вели Мол у своме важном делу о државноме праву*) овако: „Кад један грађанин пренесе своје право на другога, да га овај други у име своје и његово врши, — може само у два случаја бити неморалан акт: прво ако се то чини из рђави побуда, а друго, ако се иде за тим, да се тиме, каква по себи добра цел, осујети. Од овога ни једно ни друго не важи за репрезентативну систему. Повод, зашто се политичка права пренашају на заступнике не мора бити немарност и мекуштво, као што Русо тврди, а и последица тога пренашања не мора бити издајство отачбине. Напротив избор заступника у највише је прилика морална нужда, јер без ове установе била би политичка права — за већину држављана — сасвим илузорна. Поред тога народни су заступници већином отачбини велике услуге чинили и чине једнако. На послетку кад би баш и могуће било, да сви држављани утичу у решавање јавни државни дела, — питање је, да ли би се такова установа слагала са животним делима људским, не би ли она искала велику дангубу и губитак времена за појединe. Па кад би то морало тако бити, не би ли онда и сама установа такова по себи већ неразумна, дакле и неморална била?

Из свега се види, да је идеја народног представништва са стране права и морала државног оправдана; да се само помоћу репрезентативне системе уставна слобода на основу начела народне суверености у опште, а у већим, пространијим и млогољуднијим државама на по се одржати и целисходно развијати може.

Почем смо дакле основаност идеје народнога представништва довољно доказали, остаје нам говорити: на који начин и по којим начелима има се устројити народно представништво, да се у њему огледа народна сувереност, да оно заиста буде прави и истини изљив опште воље народне?

По томе ћемо у идућим чланцима расматрати сљедећа питања:

1. Ко да ужива политичка права, а наиме право избора народни заступника?

2. Које је права и које лажна демократија?

3. Како да се бирају народни заступници непосредно или посредно?

---

*) Robert von Mohl: Staatsrecht, Völkerrecht und Politik. Tübingen 1860. I. страна 7. и 8.

4. Треба ли народним заступницима давати упутства или не?
5. Треба ли народне заступнике бирати тајно или јавно?
6. Треба ли да буду два дома у законодавству или један?
7. Треба ли да поред народног представништва постоји установа општег народног гласања — suffrage universel, и у којим случајевима?

(Наставиће се.)

НА КУЛИНИ У СРЕМУ.

V.

Гле, чеље, оне како
По чистој мили стази;
Ал' ено цуре, дако
Где иде те је згази.

Сирота чела мала
Пуна је била меда;
Али је око моме
Охоло, па не гледа.

Гле, шта ми на ум паде:
Ја да сам она чела,
А цура — — цура да је,
Што ми је радост смела!

VI.

Високо брдо стоји,
Уз брдо с' стаза пружа,
Уз стазу цвета опет
Калопер, босиљ, ружа.

И ето цуре мале,
Несташно где долеће,
Те бере, мири, чупа,
И баца опет цвеће,

Па цвеће куне мому,
Што младом живот тлачи;
Ја мојој срећу желим,
За грех јој много јачи.

VII.

Сунце на земљу сија,
И свет га сав осећа;
Па што нас јаче љуби
Топлота је све већа.

Године брзо лете,
Промене многе граде,
Одлећу душе старе,
Долећу опет младе.

Све се под сунцем мења,
Ти једна само стојиш;
Не знаш за љубав моју,
Времена ти с' не бојиш!

VIII.

Ил' срца немаш, душо,
Када си хладна тако;
Ил' ме је међ анђеле
Измет'о грешног пако.

Ил' можда за то не знаш
За силну љубав моју,
Што срце, јадно срце,
Још чува тајну своју.

Ал' гледај лептир како
Из цвећа пије сласти;
А не зна једно другом:
Љуби ме, љуби! каз'ти.

IX.

Као што светлост светом
Иде по своме току,
Као лепота што се
Покаже сама оку;

И ко што сјајне жеље
У срцу ничу саме;
И чежњом и љубављу
Срећнији живот смане:

И љубав треба тако,
Да себи љубав створи;
Ал' уста нема да су
А срце тек да збори!

Сима Поповић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Добро веле, да је живот само сан. И ја сам сањала о срећи, о блаженству, ал' се на брзо пробудих и нађох се на трновитом пута живота у наручју туге.

Плачући и тугујући проводила сам дуге ноћи, све непрекидно мислећи на Милана и призивајући га да дође. Више пута кад затворих очи учинило ми се као да је дошао, а ја би га онда молила да не иде, да остане, да ћу га ранити медом што ћу по цвећу купити, а појити росом, што ћу пре огранка сунца наватати. Обећавала сам му, да ћу га на срцу свом успављивати, пољупцима будити — и каких му још беспослица несам говорила, ал' све беше узалуд, јер чим отворих очи, нестаде и Милана.

Тако ми пролазаше време, кад једно пре подне дође отац са неким странцем.

— Кћи моја, а ваша невеста, — рече отац приказујући ме странцу, — господин Тоша Ранисављевић — твој младожења, — продужи, весело, окренувши се мени.

Једва сам се могла на ногама држати. Беше ми дошло, као да умирем, па да ми у место лека показују мртвачки сандук.

— Лепа госпођице, — рече мој младожења, — не могу вам рећи како ћу за сретног себе осећати, ако вас узмогу својом назвати. Сва ће ми брига, све старање бити, да поверење, да љубав вашу задобијем.

Да ми не одоше погледи на матер, да не видех како је пребледела од страха, да како свог младожење не одбијем, може бити да би у стању била рећи, да ја за њ поћи не могу, ал' овако стегох срце и рекох са свим ладно:

— Моји родитељи то желе, а ја их као добро дете морам слушати.

— Из послушне, добре кћери постаје најбоља жена?

Ја сам оборила очи на земљу и једва сам могла по једну пл' две речи одговорити на многа питања свога младожење.

Још је оно вече био прстен.

Кад сам сама остала, падох пред иконом матере божије на колена и молила сам се дуго, да ми да снаге, да могу намењену ми горку чашу до капи испити.

У таком стању затече ме мати, која ми је дошла у собу, да ме за нешто пита. Одмах ми притрчи, загрли ме, стаде ме љубити, плакати и говорити: да она те жртве не би могла, не би смела од мене захтевати, да је крајња невоља на то не приморава. Само та женидба може спасти част наше породице а и живот њен. Ранисављевић је богат, не тражи ни пребијене паре, шта више обећао је да ће за нашу породицу све учинити, да опет до свог старог стања дође ако за њ пођем.

Сузе и тужњава материна саломише ми снагу за отпор. Обећах се, да ћу јој жељу испунити, само ако ми допусти да Милану још једном пишем.

Она се неје противила, него ми се још заобећа, да ће се побринути, да писмо моје за цело у миланове руке дође.

Одмах седох и писах Милану каке ми прилике кобе, и молила сам га, да ми одмах, бар са две три речи, каже, шта да радим у својој невољи.

Чеках и чеках одговора ал' никако да га добијем.

Шта могох дакле друго чинити, него да се својој судби предам па било после како му драго.

Ја сам негде читала, да је што најлепше на свету веза између младожење и невесте. То је она срећа, што рајем земним називамо, за којим срца толиких теже, а мало их је који га постигну и којег би млоги хтели повратити, кад га једном изгубе. Узалуд! Свака радост и срећа на овој земљи пролази нит' се враћа више као и најчаробнија мелодија, која је душу једном занела, и за којом у души после тек болан спомен остане. Тај је спомен као какав цвет, који и медом и отровом дише. И опет колико њих има, који у срцу своме тај цвет негују па од њега себи плету самртни венац у место невестинског.

Ал' има и таких, које у место спомена једва тек венац од наде плету, па њиме хоће да крунишу срећу своју, а заборављају, јаднице, да је на овом свету права срећа тако ретка као цвет алоја, који у сто година тек једанпут цвета, и да оно, што

за срећу држе, ништа друго није него месечна ружа, која сваког месеца пупољке тера, док алоје, ако му цвет откинеш, на ново више не цвета.

Тако сам прошла и ја: полазила сам по невољи за човека, а не имадох ни најмање наде да ћу га моћи икад волети, да ћу моћи шњиме сретна бити.

Милан ништа није одговорао на моје писмо. Шта сам по томе друго и помислити могла до тога, да радим како знам.

Ноћ пред венчањем несам могла оком тренути. Живо је излазила преда ме миланова слика, па ме је само гледала, а од тог гледања мрзла се душа у мени.

Да ми није било матере, нема на свету те силе, која би ме могла натерати да пођем за недрагог. Само једна помисао на њу могла је учинити, да сам се преломила и оно урадила што ни сневала несам.

Не могу се истина тужити да зло живим: муж ми угађа у свему и јако ми иде у вољу, ал' ми је опет за то у души тако празно, да се чисто плашим од те празнине.

Шта ћу да тајим, волим Милана и сада још, ма да га морам кривити, што ме је оставио да се борим сама, кад је добро знао, да несам створена за драматичног јунака.

Да ме није саму себи оставио, не би сада морала с болом у срцу на питање његово:

Драга моја, јеси л' се удала?

јадолико одговарати:

Јесам, драги, али за недрагог,
Са недрагим и чедо родила,
Твоје сам му име наденула,
Кад га зовнем да ме жеља мине!
Не зовем га: оди мени сине,
Већ му велим: оди мени драги!

Белка је ове последње речи тек прошапутала, и оборив очи на земљу седе на своје место тужна, невесела.

— Сад је ред на мени — рече Сока, и ако већ несте, сестре, уморене од слушања, то ћу вам одмах приповедити како сам и ја прошла са Миланом.

— Да чујемо! — одговори збор.

Сока устаде, зглади мало косу, баци главу натраг и узе овако говорити:

V.

Четрнаеста ми је година била, кад сам и отца и матер изгубила. Смрт њихова приморала ме је, да одем некој сродници својој.

Ко ће да опише јадно стање моје, што на једанпут остадох сама на овом белом свету, а с мало имања.

Треба ли већа удара за срце, које је од природе јако осетљиво било!

Ал' ја сам ипак тај удар издржала и очекивала, да ће ми време залечити ране.

Узалуд сам чекала, мелема за њих не могох нигде наћи, па сам на те мисли дошла, да ваља да много времена треба, док се тај мелем зготови, ил' можда ћу га тек у гробу моћи наћи.

Туђа кућа учини да сам постала ћутљива, са светом незадовољна и неповерљива.

Сродница моја била је добра душа и ја сам је поштовала и гледала сам да сваки поглед њезин мени заповест буде.

Цело сам време своје у радњи проводила. Све сам радила што је год у кући требало. Заборавила сам на саму себе, па сам једино њој угађала у свему.

И опет тај цео труд мој остаде без успеха. Радња ми није у стању била сан на очи свести, а одмор не даде ми нове снаге. Срце ми је ладно и празно било, цело тело уморно. Наличила сам на месечара, ког на очиглед нестаје, а овамо не видиш узрока, за што то бива.

На свашто сам пазила и сродница моја опет за то не беше са мном задовољна. Кад сам јој најбоље угађала, мрштила се и гледала ме, као да ми нешто пребацује. Као да је немило дира кад мене види.

Моја сродница имала је сина — Милана.

Мати му је желела, да узме неку богату девојку за жену, ал' он не хтеде ништа чути о томе.

Његовој срећи стојала сам ја на путу.

Он ме је добро познавао. Знао је да ми срце не мари за радости овога живота, па за то није могао за дуго исказати што осећа према мени, ал' је готово сваког тренутка и нехотице проказивао осећаје своје. Ћутао је као да се од самог времена надао чему.

Више пута тужио ми се да не може да спава, а то су му казивале и црте на лицу. У мом друштву често се одушевљавао и на лицу му виђала сан лак осмеј ако му је испало за руком те ме је мало развеселио, а неко грчевито трзање око усана, ако ми је видио на лицу да страдам. У таким приликама често се заборављао те ми ру-

ке моје притискивао око вреле главе своје, као да би тиме хтео да олакша бољу, која га кињи.

Ја несам већ знала шта да радим у таким приликама. Питала сам саму себе: да л' смем ја то све трпељиво сносити, да л' смем бити узрок несрећи оне породице, којој само захвална морам бити. За што да чиним квара онима, који мене, јадно сироче, примише, удомише и утешише? То би неблагодарност била од мене. Осећала сам да не ћу моћи више дуго остати у кући сроднице своје.

Ал' куда ћу? Било је тренутака када сам саму себе окривљивала, што сам и долазила сродници својој. Боље би била погодила, да сам отишла некуд у свет да се раним оним, што од руку својих заслужим.

Милан је дуго скривао осећаје своје, и ја сам већ мислила да ће се опаметити, да ће ме се оканути.

Преварих се.

— Шта си наумила чинити, Соко? — запита ме једном, — зар хоћеш де нас обоје убијеш. Не видиш ли зар, да је живот мој у твојим рукама? За што не ћеш да ме разумеш? За што ми увек свраћеш с пута?

— Боље би било да си и сад ћутао. Та ти и не знаш још оно о чему говориш. Видео си ме где тужим, плачем, па се твоје добро срце смиловало на мене и само себе наговорило, па ме воли!

— Дакле ти ме не можеш волети? — запита узбуђено.

— Не ћу да те несретним учиним! Ми несмо једно за другог створени.

— Е, онда ми неостаје друго него смрт, — одговори мирно.

(Продужиће се.)

ВУКАШИН.

Уломак из трагедије кнеза црногорског Николе.

ЧИН III.

ПРИЗОР II.

УРОШ И ЈЕЛЕНА

УРОШ (жалостно.)

Нитко до сад није на свијету
Своје право без зла упуштио,
Но ја моје . . . Ох! црне срамоте! —
Свето право, светијех ђедова
Ја предадох зв'јеру, не човјеку,
Оте ми га, проклето му било!
Право моје, прелијепо право,
Које душан на Струми потврди

Изновице сабљом и десницом! —
Камо срећа, да га је узео
Мртвом мени — па се с њим вјенчао;
Но га изби на лаж и пр'јевару
Живу мени из слабачки шака. —
Ах! згрози се сјенко Душанова,
Зар се син ти роди, да упушти?...

ЈЕЛЕНА.

Да упушти!... За Бога милога,
Разведри се од твоје печали!
Немој тако, моја круно сјајна,
Убијати и себе и мене!...
Да упушти!... Он је упуштио,
Чим је своје царство раздробио
На главаре и на великаше;
И проклетом преда Вукашину,
Да те учи, да те савјетује,
С главарима владат' и с народом. —
Разбери се.... шта сад постић' можеш
С таком тугом и с таком печали?
Н' ако ками и куку да ми је,
Ако здравље нарушиш и снагу. —

УРОШ.

Просто, што му на моју срамоту
И упуштих владаочко право!...
Ово право — ово царско право,
Изтрже ми из младијех руку:
Но и друго хоће да ми узме
Свето право људства и природе;
Ама ово упуштит' му нећу,
Као прво, док махати могнем...
Знаш Јелено што Вукашин хоће?
Што л' начиња државним питањем?...

ЈЕЛЕНА.

Ко је злобу пакла досегао,
Ко л' досећи може Вукашина?...
Што питањем државним начиња? —
Ако није прега искрен бити,
Да ти иште живот, Господару!...

УРОШ.

Кад би само живот ми искао,
Са тијем би барем потврдио
Колико је звијеру наличан;
Али друго његово питање,
Које ставља у име Србије,
Ствара ми га правим чудовиштем....
Хоће разпуст међу нама, душо! —
Он нечовјек, хоће да погазим
Тврду вјеру, што из обје руке
Теби дадох пред светим олтаром. —
Он нечовјек, хоће да угаси
Моје срце љубвом упаљено;
Да ми ваљда другу љубу тисне?
Па још коју?... помислит је ужас!...
Грми небо, грми анатемо,
Над Србијом, ил' над Вукашином!...

ЈЕЛЕНА.

Над Србијом!... Ух, Боже сачувај!...
Царе Српски, то .ти непристоји
Земљу клети твојијех ђедова. —
Куни мене: куни кукавицу,
Куни тренут онај, у којем се
Нехотице у Мачви састасмо,
Ђено дођох са покојном мајком,
Ради здравља тражећ' љетовиште
У држави силнога Душана. —
Куни мене, куни, ако мислиш
Да Вукашин на темељу правде
Доказат' ти може, Господару,
Да сам срећи Србије на путу. —

УРОШ.

Шта! — да кунем дан мога рођења?
Дан најљепши мојега живота,
Кад кнез Лазар, у његову двору
Представи ме покојној пуници
Насљедника српске царевине;
А ти изкрај кнегиње Милице

Гледаше ме — на мој помак сваки,
Шћедох рећи, пажњу постављаше ?...
То да кунем ?... Ах заклони Боже !...
Овде чувство *), што познава нисам,
Твој м' је поглед онда узбудио,
Ка што буди успавану нарав
Св'јетла зрака румене зорице....

ЈЕЛЕНА.

Господару, ја се чудим томе;
Јер сам била дошла у Србију,
Не да тражим младог Царевића,
Нег промјену поднебија само.
Жељама сам својим постављала
— Кад приспијем — тек једног бољара
Из кнежества мога родитеља. —

УРОШ.

А зар бјеше њеком обећана,
Када смо се најприје познали,
Те говориш, својима жељама
Бољара сам једног постављала ?...

ЈЕЛЕНА.

Питај себе, питај своју душу —
Да сам иком била обећана :
Би ли срце ово се склонило,
На твој пр'јестол и на твоју круну ?...
Кћи Влајкова, кнегиња румуњска,
Знаде њеку поставит разлику
Између бл'јеска драгијех камења
Који у плам круне претварају,
И једнога ватрена погледа
Којијем се душа обећава. —
'Ваки поглед из зјенице живе,
Тек ми онда бјеше изкреснуо
Кад ме Душан запроси у отца;
А круну сам и друга богатства,
При љубави мога вјереника,
Вјерују, тако мало цијенила,
Ето тако — тек да чини само
Малу њеку чувству хармонију. —

УРОШ.

Опрости ми, небески Анђеле,
Ја те небјех добро разабрао....

(Свршиће се.)

БИЉКА ШТО ЈЕ НЕГУЈЕМО.

Овде ћемо да говоримо о кемичним својствима биља, што га негујемо, да нам тим још јасније буде одношај биљке према земљи, на којој расте и коју тога ради обрађујемо.

Погледом на спољашњи створ састоји се биљка управо само из стабла и листа. Сви други делови само су променути видови од овог двога. Корен није ништа друго, но под земљу пружено стабло. Кора није ништа друго, но преко стабла превучен лист. И поједини делови од цвета нису ништа друго, до променути облици од листа.

Да видимо из којих се кемичних материја састоји биљка. Кад ма коју биљку ставимо у празан тврдо затворен лонац на ватру, оно је нестане, изгори, а остане од ње вода, сирће, катран и

*) Стављајући руку на срце.

црна крта маса — угаљ. Ако на отвореном месту наслажемо хватљике од дрва у купо, па подметнемо ватру, ал' купу од свуда ушушкамо бусом тако, да не може много ваздуха у нутра продирати, него да ватра под дрвима тек само тиња, оно оде вода и катран из дрва паром у ваздух, а остане само она црна маса — пањено дрво, угаљ. Како ко од људи овај ил' онај материјал из дрва потребује, онако га и вади, хвата; катранари катран, угљари угаљ, а остало као непотребно одбацују. Ово је само за доказ, да се биљка поглавито састоји од воде и угља, што готово целу тежину њезину чини.

Кад ставимо комад од тога угља отворено на ватру, он изгори и нестане га, и остане само нешто мало сиве прашине, пепела, што не може на ватри да изгори: то су оне стенске ил' земљане материје у биљки. Исто то остане како од живе сирове тако и од суве биљке, кад је у отвореном суду спалимо. Узми најмању сламчицу, па је спали на пламену од свеће, остаће ти и од ње и то не мало пепела. По томе се види, да има свака биљка и свака део од ње окром оних материја што на ватри нестану: воде и угља, још нешто и оних материја што не могу на ватри да изгору, а то су стенски, земљани.

У угљу је поглавита материја угаљ сам, или по кемичном имену угљик, угљина, угљевина. Ту угљевину вуче биљка из ваздуха, а воду и стенске материје вуче из земље, те тим расте. Тако стоји биљка што је негујемо у тесном кемичном одношају не само са земљом, што је обрађујемо, него и с водом, што је пијемо, и с ваздухом, што га предишемо. О тима одношајима ево да неку на ситније прозборимо.

Биљка стоји са својим листом и кором у непрекидној свези са ваздухом. Лист је као и кора пун сићаних рупица, као усташаца ил' одушчица, кроз које непрестано излази и улази пара и ваздух, док год биљка живи. Обдан пије лист из ваздуха угљену киселину (што је у речи о ваздуху видесмо да се састоји из угљевине и оксигена) па вади из ње угљевину, оксиген одпуштајући, а обноћ задржава и оксиген. Сву угљевину што је има биљка тим начином из ваздуха вади, те њом се рани и расте. Број оних ситних рупа на листу грдан је. На лиску што није већи од новчића има их до 100,000, а живост и брзина, којом ваздух сисају тако је велика да ваздух ма пун био, док тијим ветром кроз лиснато дрво прође, од часа тако чист буде, да ни мало угљене киселине у њему не остане, јер је сву лист посиса.

Посисана угљена киселина претрпи у телу од биљке различне промене, које је мучно довребати, али је крај променама тај, да

се од угљевине начини биљна жица, грађа за спољашњи створ биљке, а оксиген врати се у ваздух, те га учини тим здравија за предисање људма и животињи.

Та сићана усташца на листу и кори сисају из ваздуха још и друге материје, па и тим ваздух чисте, особито амонијак, ако га онде има, ил' ако га ветар донесе, али највише сисају водене паре, особито кад суша и врућина на биљку навале толико, да лист клоне. Отуда је, те иза кише сасвим оживе и набрекну траве и биља, као и цвеће у лонцима, кад се водом залије. Још киша биље не само напоји, него и умије, спере сав прах с лишћа, што она ситна усташца загуши, па одгушена усташца тим живље и снажније сисају ту рану из ваздуха, који око њих ћарлија, што на загушена праом усташца не могу да чине, те с тога клону и увену као и са оскудице на води.

Исто то што чини лист, чини и кора, док је млада. И кора је пуна тих рупа, те на њих пије из ваздуха оне потребне за се материје, па тек кад оматори и отврдне, онда престане, јер се оне рупице на њој загуше.

Само на великој суши сиса биље листом и воду од росе, што се на биљу нахвата, а другчије пије воду само кореном из земље. Корен, као што споменусмо, није ништа друго но подземно стабло. Има с поља исту кору као и стабло, а из нутра као и стабло тврђу ил' мекшу жицу и грађу. Корен се разграњава у земљи као стабло у ваздуху, и разлази се на све тање и тање гране, док најпосле изађе у танке кончиће, што су пуни ситних рупа, као сићан сунђер. Кроз оштро стакло загледани ти кончићи виде се, да су пуни ситних длачица, и свака је длачица цев. На те цеви сиса биљка влагу из земље непрестано, па је у вис кроз корен у стабло пропуштајући задржава у себи оне материје из ње, што их потребује, а сувишну влагу на лист у одпарава.

У овоме је погледу биљка једна од најчудноватијих створова божијих. Та ситноћа од усташаца једва се на најоштрије стакло могу опазити, а та незаумљена множина од биља, па та горостасност од неких, што се само на та ситна усташца ране, расте и одржавају. Ми се чудимо оним морским на стотине од миља са дна до врх мора пруженим стенама, што их сграде оне ситне морске коралске животињице, а ово је још чудноватије, де се помоћу ових ситних усташаца на листу и корену од биља, недогледне шуме, ливаде и њиве иљадама иљада миља заузимљући нама на очиглед граде, расте, дижу и шире. Ово је још чудноватије и зато, што онамо жива животиња гради од мртвога морског песка опет само мртву стену, а овде се мртве материје из

ваздуха и земље, помоћу оних невидљивих биљних органа, претварају у живе ликове, што цветићу главу високо у ваздух дижући својим најразличнијим облицима, својом нежном лепотом као и горостасношћу, својим променљивим зеленом као и вечитим обнављањем све пределе на земљи највећма украшавају, и мртвој земљи дају живот и најчаробније погледе.

Вода, што је сиса корен из земље, служи у биљном телу на многе преважне животне и кемичне потребе: она пуни жиле у биљном телу и растеже их; она раствара оне различне тврде и растворљиве земљане материје, па их собом по биљном телу разноси и онде оставља, де су нуждни; она држи биљне честице те су влажнѐ и витке, а одпаравајући на листу, одржава биљку те је ладовна и на најжешћој врућини. Исто је тако важна и њезина кемична радња, ма да се неда тако лако опазити. Вода се спаја са угљевином, што је сиса лист из ваздуха, па отуда се прави биљна жица, ил' дрво, и тако се прави и биљна смола, уље, восак, шећер и каша, које ништа друго нису, но свеза воде са угљевином. Вода је и магазин од накупљена у биљном дому идрогена и оксигена што су час овде час онде потребни за градиво различних других делова и материја у биљци, којих материја ако и није онако много као биљне жице ил' дрвета, тек их има, и неби могла биљка без њих опстати. Небројне кемичне промене збивају се у свакој биљци непрестано докле је живота у њој, па у свима променама има вода и обе њезине материје оксиген и идроген непрестано посла, спајајући се и распајајући, као у каквој кемичарској кујни, радионици. Многе од ових свеза и спојења позната су, и на ситно се разлажу у науци органичке кемије а многе још нису ни познате, него их кемија сваки дан изналази и све боље разјашњава.

Да биљка у тесној свези са земљом стоји познато је; али ова је свеза и одношај још далеко интересантнији ономе, ко се на то ода, да ово наближе проучава. У речи о земљи што је обрађујемо напоменулисмо, како неко биље волије песак и само на песку расте, неко волије креч, а неко иловачу, па уз то воли некоје још и воду и само у води прија, а неко опет волије суво место, па чим многа вода наиђе, оно пропадне, удави се. Отуда има свака врста земље своје сопствено биље, по чему је вештак одма позна, чим је погледа, и не треба му кемичног испитивања. Од ово 5,000 врсти цветућих биљака у средњој Европи, само је до 300 што расте на тресету, и то су све сами шашеви и ситине. По чамовим и боровим шумама у северној Европи и Америци, чим се де опази лиснатог дрвља, то одма сваки простак зна, да је онде

земља боља, те ту искрчује и настањује се. Тако зна и онај највештији ратар, да шеница и вариво волије иловачу, раж, зоб и кромпир волију пескушу, воћка и лоза волију пригревицу; талијански ратар зна, да само иловачни табан у води, као оно по нашим изданима (киришима) пиринцу годи; иоле вештији ратар зна, да детелина воли креч и кречну иловачу, репац масну земљу, дуван дебелу и дубоку, кудеља влажну, воћка суву, зеља нађубрену крту влажну. „Вежи кљусе за зову," рече онај слепи старац сину свом, кад дођоше на ливаду, што је купити хтеше. „Нема овде нигде зове," рече син. „А ти га вежи за шипак, трњину или за вењу." Нема ти ту ни једнога од тога. „А ти ме дижи на кљусе, па да идемо одкуда смо и дошли," рече старац. Ова прича, што је у Француској сваки простак казује само је потврда, колику важност онде сваки простак полаже на тај одношај биља и земље за доказ, да она земља, на којој не расте биље ни иловачно, ни пешчано ни кречно не може ваљана бити.

Овај одношај између биља и земље пада још далеко већма у очи, кад погледамо колики уплив има поправљање земље не само на раст биља и на изглед овог, него и на врсту од биља што се ту сеје и расађује, или што само од себе ту расте. Осуши тресет, одма ће нестати с њега ритине, и оних тврдих и оштрих шашева, а вуната медљача и сочна детелина, уопште меке траве и биља отеће на њој мах. Осуши мочарну иловачу, одједаред ће нестати ситине, маовине и свију оних биљака, што волију воду, а сочна и лепа трава обузеће сав простор. Поспи још и креча, одма ће нестати и штавља и других кисели травуљина, а понићи ће трбушата шеница, де пре само кртаво зрно врло јадну жетву даваше. Поспи ливаде ил' расаде и усеве праом од смрвљених костију, па она велика гомила млека и масла и сира од крава музара, или онај дваред већи род и дваред богатија жетва посведочиће ти у колико се поправила плодност земље, паша, ил' њива, вртова. Исто је тако бериħетно и шталско ђубре, особито пиштавина, а тако је и чилијска салитра; чим се на ливаде и на њиве поспу, одма нестане с њих маовине и оних других биља, што стоје онде као сведоци сиротиње и јаловости од оне земље на којој су, а богати одкоси од мирисаве траве посведочиће ти тесни одношај биља и земље на којој расту.

Речено је, да биљка сав свој стенски ил' неспаљиви као и спаљиви материјал вуче из земље. Од нарави плодна земља има свију ових материја у изобиљу, па вода, што земљу влажи раствори их, а оне сиђане длачице на корену сисају и шаљу их кроз корен у вис стабљу, и у све делове од биљке. Гнојење земље састоји се у томе, да

се додају земљи све оне материје, што су нуждне биљу за рану, ако их земља од себе нема, а богат род биља, што увек следује иза нагноја земље, најбољи је доказ, како беричетност биља зависи од кемичног створа земље. Све ово кореном и листом посисане грубе и неучињене материје претрпе у телу биљном многе промене, док се напослетку не претворе у биљну материју: сок, жицу, шећер, уље, једном речи у биљку саму, и тим се спреме за даље одређење, на које је стављена биљка у овом великом дому природе, а то је, за одржање живота људима и осталој животињи.

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Југословенска академија знаности и уметности у Загребу.

(Свршетак.)

Писац говори у опште о том веле важном предмету овако:

„Научно настојање нашега доба има ту лепу заслугу, што уме све стране душевнога живота сакупити у природну целоет и према тому оцењивати вредност народне радње: ниједан појав у животу народа није му пренизак и пренезнатан, да га неби хтео повући у коло својих истраживања. Тако посташе у новије доба и народне басне, приче и приповетке код свих образованих народа предметом озбиљна и свестрана изучавања, те је већ до сада скупљено силно градиво за грађу компаративне митологије и етологије. Доказане су паралеле у народном причању испод Дјавалагири и Хималаје до височина шкотских и отока хебридских; и није редко, да се у нашој народној приповедци одзива посве исто мишљење, којему се извор сачувао код разних источних народа. Истина да је за сада још мнење учених људи у томе питању подељено: једни држе, да су то само докази прадавне сродности, други пак верују у поједине случајеве и у касније узајимање страном путем књижевним, страном путем устменога предавања. Али када се обилатије градиво накупи и у компарацији даље поступа, доћи ће за цијело и у томе наука до једногласних резултата.“

Према овим општим начелима иде писац на то, да тражи изворе нашега народнога приповедања, у колико оно није плод домаће фантазије; те находи два поглавита извора: један је књижевни, то су горе поменуте приче из стари рукописа, којима он још додаје разне средо-

вечне фратарске, особито босанске књиге, као н. пр. од Посиловића из 17. и од Стипана Јајчанина из 18. века; други је извор усмено приповедање, а то бијаху већином Турци, преко којих се усменим приповедањем многе источне приче раширише по нашем народу, те су данас његова народна имовина.

Као особито еклатантне примере овакве сродности испоређује Јагић наше народне песме и приповедке „о змији младожењи" с једном индијском причом: „Зачарани син брахманов"; затим приповедку: „Њемушти језик" с паралелама индијским, персијским и турским; народну приповиједку „Усуд" доводи у паралелу с индијском „Сиромашни Ломилака"; познатој приповедци о злој жени присподабља осим сличних руских и ческих, још посве једнаку источну причу из збирке „четрдесет везирова"; за лепу приповедку: „Драм језика" доказује да је источна извора и да је нама дошла преко Турака и т. д.

Најпосле доказује нам Јагић на два примера, извађена из народних песама, на име: „Наход Момир" и „Ненера љубе Грујичине", да има и овде оријенталних прича, тек што им је народна песма навукла хисторијски облик, те је причање, које изворно небијаше народно, пренела на народне јунаке, као н. пр на српскога цара Степана Душана и т. д.

И тако завршује ово прво читање у југословенској академији овим речима:

„Ови примери, колико су год неподпуни, доказују ипак, да народна песма и приповедка није ни за час постојана, већ се једнако мења у својој форми. Само главне мисли држе се читаве, поједини мотиви и ситуације обнављају се јако често. Зато право каза Вук уз једну песму друге књиге овако: „Јамачно је ова песма у народу нашему старија од Турака у нашим земљама, него су ова имена после узета и ја их несам хтео мењати."

„Ова опазка Вукова, колико је кратка, врло је мудра. А како и неби истинита била, када богато врело нашега народнога причања и певања није све до данас пресахнуло. Може ли се игде помислити које доба у животу нашега народа, где би он био без народне појезије? Та чим се даље повраћамо, у прошлост, тим су обилатији извори и наравнији услови народне појезије, јер она стоји још онкрај умногa развитка појединаца, те је као душевна имовина целости у много тешњој свези са свима својствима народнога живота, него ли је игда било или ће бити песништво уметно."

Матица Српска.

Седница књижевног одбора 9. и 12. фебруара.

По предлогу члана Николе Ђ. Вукићевића не пристаје се на то, да се по жељи Василија Пелагића прештампају сви течаји школских листова.

На молбу збора српских учитеља у Новоме Саду поклањају му се све књиге, које је друштво издало, у колико би их још и само имало.

Кр. угарско наместничко веће иште разјашњења о „Преодници“ у текилијном заводу и о „Преодници“ на свеучилишту.

Библиотека православног задарског семеништва захваљује на поклоњеним књигама.

Ђорђе Радић, писац дела: „Воћа при газдовању“ тражи награде за исто.

Члан Ђорђе Поповић подноси предлог о измени устава. Од тога предлога примљено је нешто а нешто је одбачено. Примљене или преиначене тачке ове су:

1. Да се примају подпомажући чланови с годишњим прилогом од 3. фр. а за то да добијају за ону годину, за коју су 3. фр. платили све о матичином трошку издане списе, осим стручних и већих дела, која ће им се у по цене давати.

2. Да сви чланови матичини добијају, али тек кад положе прописану за чланство уложну своту од 50. фр., све о матичином трошку издане књиге бесплатно, осим стручних и већих дела, која ће им се у по цене давати, али ће увек одбор решавати, које ће те књиге бити, што ће им се у по цене уступати.

3. Да се укине садашње књижевно оделење а послове матичине да обавља један економски и један књижевни одбор, сваки са 18. чланова, од којих трећина да су спољашни. Ове одборе да бира главна скупштина на 3. године дана, а сваке године да иступа трећина унутрашњих и трећина спољашњих чланова.

4. Да уредник уређује „Летопис“, да ставља прилоге летописне од књижевног одбора примљене у ред и да набавља нужни материјал за годишње излажење „Летописа.“

5. Да чиновници матичини не добијају никаке плате из фонда матичиног, али да се за то сам књижевни одбор стара за уређивање и и излажење „Летописа.“

6. Да чланови управљајућег одбора морају имати непокретна добра.

Сва ова у погледу измене устава донесена решења поднеће се у своје време књижевном оделењу ради даљег претреса.

На предлог заступног подпредседника Петра Нинковића умолиће се др. Јован Хаџић-Светић да свој лик за друштвену дворану пошље.

Књижевне белешке.

* Изашао је „Mjestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od Vinka Sabljara.“ Ово је до сада једино опширно топографично дело о Хрватској, Далмацији и Славонији. Оно је јако марљиво и тачно израђено а у њему је и некадашња хрватска Истра, као и опис знаменитијих природнина и нешто из народних повесничких прича. Дело износи 35 и по табака и продаје се по 4 фор. а. в.

* „Славјанскаја Зарја“ зове се руски политични лист, који ће излазити у Бечу сваке две недеље дана. Уредници су му Ливчак и Климковић. У програму свом веле, да Хабсбурговци немају ништа више тражити у Немачкој, него да им ваља гледати да задобију Словене на југу. Они им препоручују да уведу руски језик и да с Русијом склопе савез.

* Изашао је „Priegled hrvatske poviesti. Nacrtao prof. Sime Ljubić.“ Писац се, радећи на том делу свом, послужио богатом архивом млетачком.

* Ђорђе Ј. Игњатов и Ћирило А. Сабо у Ужграду (Унгвару) позивају као уредници на претплату на лист за књижевност под насловом „Свѣтъ,“ који ће излазити од 1. јула о. г. о трошку друштва св. Василија великог. Тај ће лист доносити: радњу тога друштва, чланке црквеног, педагогијског и књижевног садржаја, приповетке, животописе светаца, биографије и некрологе знаменитих људи и различите извештаје. „Свѣтъ,“ ће излазити сваке недеље дана у суботу, а цена му је на годину 4 фр. а. вр.

* Професор Шембера у Прагу издаје по други пут своју повесницу чешкога језика и књижевности, продуживши је до најновијега времена.

* Ђуро Кларић у Карловцу позива хрватске, српске и словенске књижевнике, да га прилозима помогну при издавању часописа „Славјанског југа,“ којег је наумио печатати латиницом и ћирилицом. Часопис ће тај бити забавна и поучна садржаја, излазиће у свескама од 3—4 табака са сликама. Прва ће свеска изаћи у месецу јуну о. г. и онда ће се означити и цена му као и други услови.

* Ђуро Дежелић, уредник загребачког „Драгољуба,“ превео је и издаје сада руски роман „Кнез Скопин-Шујски,“ у коме се описује занимљиво доба за лажних Димитрија. Цена му је сада 1 фр. али ће после бити већа.

* Добисмо „Извештај о споменику Тодора Павловића новинара и списатеља српског од Дра Конст. Пеичића.“ По том извештају скупљено је на споменик свега 637. фр. 92. н. Од тог је на

сам споменик потрошено 326 фр. 20 н. а. вр. Остало долази на печатање „Житија“ и других мањих трошкова, тако да је 23 фр. 89 н. а. вр. на печатање извештаја остало. Осим тога скупио је брат покојников Јован Павловић у Карлову 55 фр. што ће исти на подизање споменика употребити, а ако што више устреба подмириће сам брат покојников. Др. Пеичић дао је карловској општини у државној обвезници 100 фр. да се од тих новаца споменик од времена на време поправља. Споменик ће се подићи у Карлову, а време подизања јавиће се путем новина. Поштовани писац у свом поговору вели: „Пробуђени учени нараштај садашњи, па и мила омладина наша, за коју си ти живио, наставља и приумножава племениту ревносну радњу твоју за срећу и напредак рода, ако те се и слабо сећа. Нека јој би то било просто, само нека напредује путем разума, добродетељи, науке, да би позивајућим примером својим и морално и физично пропадајући нам лепи народ наш спасла, и из глупосне чаме, из мртвила таме у оживотворавајућу светлост за собом извела.“

* Светозар Ј. Здравковић, чиновник у варошком београдском суду позива на претплату на књигу: „Шта је грађанско право и где су му границе?“ преведену с руског од К. Кавелина. Књига је велика 12 штампаних табака, а биће готова до краја јула о. г. ако се пријаве доста претплатника.

* Андрија Станковић у Београду прештампава „Тврдицу или Кир-Јању од Јована Ст. Поповића,“ па позива на претплату.

Гласник.

* „Одбор драматишкего друштва в Љубљани“ посла нам позив, у којем јавља, да је одобрено словенско драматично друштво у Љубљани. Цел је томе друштву, да подупире и унапређује словенску драматику. Језгра је устава ово: Друштву је задатак да се стара: 1. за развитак драматичне књижевности, па ће у то име да издаје позоришна дела. 2. Да установи своју драматичну школу. 3. Да удешава позоришне претставе. 4. Да оснује књижицу и да се стара за потребну управу. Члан томе друштву може бити сваки изображен човек, без разлике пола, само нека је поштен. Чланови су: представљачи, списатељи, почастни и који друштво у чемугод подпомажу. Сваки члан има право: 1. да дође на главну скупштину, у којој може говорити, гласати, бирати одбор, а и сам изабран бити; 2. да даје одбору савете који се тичу друштвене цели; 3. да добије по спуштеној цени све друштвене књиге, да употребљује друштвену књижицу и да долази на

друштвене представе, чланови претстављачи морају долазити на вежбања и примати одређене им задатке. Чланови списатељи дужни су писати књиге које друштву употребају. Да би друштво могло свој задатак извршивати, плаћа сваки члан по 1 фр. на годину а чланови који подпомажу друштво са 2 фр. а. вр. Према друштвеном имању одређује одбор награде писцима и претстављачима. Друштвена су доходци: 1. Годишњи прилози чланова; 2. Што уђе од проданих књига. 3. Доходак од јавних претстава. 4. Добровољни прилози. У већим словенским местима имаће друштво подружнице.

Одбор, којем је председник Лука Светец, а тајник Јосиф Ноли, живо се и врло практично заузео за напредак позоришни у наше браће Словенаца. Ако подружнице учине што се од њих захтева, то се ни мало не сумњамо, да ће позив одбора: да се оснује народно позориште, најлепшега одзива наћи у свими словенским крајевима. Ми му од срца сваку добру срећу желимо!

* Цар руски послао је православној цркви у Загребу управо царски дар: једну нову одежду готову, и материје за још друге три. И одежда и материја од таке је фине робе, да им не ће бити нигде пара по нашим другим црквама. Цене их на 35,000. фр.

* Јулије Делпини, уредник „Zukunft"-а, који је пре тога радио на „Ost und West"-u умрьо је у Бечу.

* За покровитеља „Југословенске академије знаности и уметности у Загребу" потврђен је бискуп Штросмајер, а за председника др. Фрањо Рачки. Академија је за сада наумила, да издаје часопис, којем се поближи програм сада израђује. За тајника је изабран наш познати књижевник и филолог Ђуро Даничић с годишњом платом од 1500 фр. а. вр. Избор овај предложиће се главној скупштини кад се састане на потврду.

* У северној Америци излазе сада до 400 часописа. У самој Филаделфији има 140 штампарија.

* Одбор друштва за издавање чешких књита у Прагу издаће ове године „Образ слованства" од Коринка у 40.000 комада. Кад ће се у нас у толиком броју тискати књиге за прост народ?

* У Беочину у Фрушкој гори и у Петровом селу у Бачкој основали су свесни Срби читаонице. Да Бог да се угледали у њих и друга села наша!

* Седи историк чешки Фрањо Палацки издао је од своје славне „Повестнице чешке" други део века јагелонског од 1500—1526. године. Ово је целога списа тек друга половина петога дела. У предговору вели, да не ће више настављати своје повеснице чешке под хабсбуршком династијом, и то „не само због старости и недовољне снаге, него и због самог карактера ствари и због користи народне."

* Могли смо разумети, да је председништво југословенске академије знаности и уметности у Загребу ступило у договор с нашим врсним писцем и ученим правником Валтазаром Богишићем у Бечу ради издавања једног огромног правничког дела, коме би био наслов: „Corpus juris scripti Slavorum meridionalium.“ Намера је тако огромна, да ће вбиља требати прометати сваки кутић старих чикмежета и напрегнути наше најбоље учене снаге на испитивање и пропитаних и непропитаних листина, да би посао дорастао намери. За ово нам довољно јамчи досадања радња и лепо књижевно име Богишића.

Смесице.

* (Женска као говорник.) У Њујорку је побудила леди Милер, жена неког фризера, општу пажњу говорима својима. Ма да женска еманципација у северној Америци јако напред корача, леди Милер беди владу тиме, да сад хоће да мучи женске као своје робове кад других робова нема. Тражи да женске буду у свему равноправне с мушкима, и вели да се све дотле не може смирити, док сенат не донесе закон, који ће изрећи, да се за председника у северној Америци може и жена изабрати. То јој је програм, којег у говорима својим развија. У женским скуповима све једнако опоминье друге своје, да не клону, него да се јуначки одапиру свакој влади мушкој. Америка све дотле не ће бити слободна држава, док јој само половина становника, мушки пол, ужива слободу. Леди Милер вешто говори, па се лако и не умори. У стању је више сахата говорити непрекидно а с највећом ватром. Говори јој се одмах и штампају и продају се по улицама. Још ваља знати, да је леди Милер млада, лепа женска, па је за то и мушки радо слушају.

* (Највећи завод на свету за охрану деце.) Највеће је охранилиште за децу „Воспитателни дом“ у Москви. Та је кућа читава варош за себе. У њој има обично до 15.000 које мушке које женске деце, и то од к левке па све до 21 године, а за њихово обучавање 600 које учитеља, које учитељица и преко 2000 друге разне дружине. У тај завод примају се не само находчад, него и свако сиромашно дете, које је остало без игде икога свога, или које родитељи несу у стању да издржавају, па се ту хране, негују и васпитавају дотле, док несу кадри сами себи на поштен начин зарађивати хлеба, а то је док мушки не науче какав занат, а женскиње не буду кадре постати учитељкама. Многе се из тог завода и удоме.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

НАШИ ЂУМРУЧКИ ОДНОШАЈИ. Од Панте Јовановића, начелника административног одељења у министарству финансије. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1. л. 14. стр. Стоји ?

МАНАСТИРИ У СРБИЈИ. Написао М. Ђ. Милићевић I. кл. секретар у министарству просвете и црквених дела, редовни члан српског ученог друштва. (Прештампано из Гласника XXI.) У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 96. стр. Стоји ?

СНАГА НАРОДА. На Цетињу у књежевској печатњи 1867. На 8-ни, 7. стр. Стоји ?

РУЧНА КЊИГА ЗА СВЕШТЕНИКА. Израдио архиепископъ Михаилъ. У Београду, у државној штампарији 1868. На 8-ни, II. и 211. стр. Стоји ?

КАКО ЈЕ У МЕСЕЦУ? За зрелију младеж српски написао Димитрије Јосић, учитељ IV. разреда у главној мушкој школи. У Новоме Саду, платонова штампарија. 1867. На 16-ни, 2. л. 68. стр. С дрворезима. Стоји 30. н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. II. Правна и морална основаност репрезентативне идеје. — На Кулини у Срему. — Мој албум. (Продужење.) — Вукашин, уломак из трагедије кнеза црногорског Николе. — Биљка што је негујемо. — Подлистак: Југословенска академија знаности и уметности у Загребу. (Свршетак.) — Матица Српска. — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија. —

Свршетком овога месеца истиче претплата свима, који су на по године платили. С тога умољавамо све те наше претплатнике да се пожуре у шиљању нове претплате. Уједно опомињемо и наше дужнике да поплаћају своје дугове, јер ћемо иначе приморани бити обуставити им шиљање нашег листа.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 18. У НОВОМЕ САДУ 30. ЈУНА. 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр, ча по год 2 фр, на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

III.

ПОЛИТИЧКА ПРАВА, А НАИМЕ ПРАВО ИЗБОРА ЗАСТУПНИКА.

На питање, ко има право вршити политичка права, а на име право бирања заступника народни, морамо правити разлику између репрезентативни монархија и демократија.

У монархијама има у главноме две системе, по којима се државни сабор образује. По првој системи у државном сабору није заступљен народ као такав, већ поједини у народу постојећи сталежи, као племство, свештенство, велики посед, грађанство и т. д., — зато се и назива она сталежном системом. По другој системи заступљен је на државном сабору сам народ посредством своји заступника, који се без обзира на разне сталеже људскога друштва из средине читавога народа бирају, — за то се и зове ова система нарочито, и у ужем смислу, системом репрезентативном, а сабор по овој системи састављен — народним представништвом.

У већине европски монархија беше све до новијег времена сталежна система основа устава државни. Ова система стајаше у свези са системом феудалном, по томе државни сталежи беху већином они исти, што и сталежи феудални. Сталежи бејаху нарочито позвани, да отачбину бране, у њиним рукама бејаше посед, они имађаху политичка права и утицаше у извесној мери у решавање јавни дела државни. Оваке сталежне монархије постојаше тако рећи до најновијег времена на целом европском западу; угарска конституција све до г. 1848. бејаше такође сталежна; а

шведска је држава још и данашњим даном уставно сталежна монархија.

Словенски народи никада нису познавали прави феудални свеза[1]); они беху првобитно демократски народ, код њи владаше савршена једнакост и не трпише благородства.[2]) Прасловенске државе беху чисте демократије, „вјеће“ (Wiece) називаху своје народне скупштине, које држаше обично у храмовима богова, као што спомињу кронисте о острву Рујану, или на гробовима своји славни мужева, као у Чешкој на гробу Кроковом.

При свем том које упливом германскога права, које развитком војничкога сталежа стадоше се у разни словенски народа образовати неки благородни сталожи и то на различни начин и под разним наименовањима, што је по себи довољан знак, да благородства не беше у прастари Словена. Словенско благородство и сталежи ако и неимађаху искључни посед земаља у својим рукама, беху ипак у искључном поседу политички права, као што видимо у словенским монархијама за време Пијаста, Пшемислида и Немањића.

Што се напосе српске државе за време Немањића тиче, можемо слободно рећи, да она беше уставно-сталежном монархијом. Томе налазимо довољно трагова у старим кроникама, повељама и правним споменицима српским. Српски су владари у сваком важнијем делу скупљали око себе свештенство и властелу, те се договараху с њима.[3]) Политичка права у српској држави уживаше свештенство велико и мало и властела велика и мала, као што сведочи увод у душанов законик, који је он у год. **1349.** донео са „сабором правоверним“ т. ј. са патријархом Јоаникијем, са сви архијереји и црквеници мали и велики и властели царства мали и велики.[4]) — Политичка права не имађаху

---

[1]) Маћејовски, Историја Славенски права по преводу др. Крстића стр. **123**.

[2]) Тај исти, стр. **113**.

[3]) Стеван Првовенчани у животопису свога отца Немање I. вели: „**скоро призвавь своего архїереа Ефтимїа глаголема и урьньце сь игумени своими и чьстиные иерее старце же и вельможе свое**“, и ове све скупа назива „**сьборь**“, с којима се краљ „**сьбесѣдоваше**“; а на другом месту вели како је скупио и други сабор: „**призвавь кь себѣ арьхїереа своего, Калиника рекомаго и приставника дѣломъ и кнеѕе ѕемьли свое, иже надь властьми, воеводи же и воины.**“ И свети Сава у животосу свога отца вели, да се световао са избраним властелима и бољарима малима и великима.

[4]) Душанов законик у „Срб. Летопису“ од г. **1859**.

остали становници српске државе, који су сви скупа **себри***) називаше и којима строго беше забрањено саборе полазити.**)

Из свега се види, да у сталежним монархијама не утиче читав народ у решавање јавни државни дела, већ само поједини сталежи. Сталежне монархије имађаху смисла, док се посед и интелигенција тако рећи искључно налазаше у вишим и привилегисаним слојевима људскога друштва. Што је право сопствености одрешеније, промет слободнији и просвета шира и општија постајала, тим су више почели сталежи од свог значаја губити. Уз ово ваља споменути, да су сталежи већином своје сопствене интересе неговали и предпостављали их интересима државним. Тиме је положај сталежни монархија јако уздрман. Народи почеше све више осећати тежњу за слободом и једнакости. Луј XVI. би приморан у год. **1789.** поред племићког и свештеничког сталежа позвати и заступнике народа као трећи сталеж у државно веће. И почем се ови сталежи не могоше споразумети прогласе народни заступници себе за **народну скупштину**. Тим актом паде за увек сталежна монархија у Француској; а задрмаше се све остале.

Данас већином њихово место заузимају монархије са системом репрезентативном. По овој системи добија израза целокупни народ, а не тек поједине класе и сталежи народни; у место посебни интереса постаје меродавним општи интерес народни; у место привилегисани сталежа бира целокупни народ заступнике на државно веће, те посредством ови утиче у законодавство, владу и правосудство државно.

У репрезентативним монархијама и демократијама од велике је важности питање: **по којим начелима да се установе права политичка, а наиме право избора заступника?**

Ово питање находимо у разним репрезентативним државама на разни начин решено. У гдекојима је усвојен шири у гдекојима ужи демократски базис. У највише репрезентативни држава

---

*) Под Себрима у старој српској држави разумеваху се грађани, меропси и отроци, једном речи сви невластели, који неуживаше политичка права. Тога је мнења и Маћејовски. Види „Историја Славенски права“ стр. 198. и др. Никола Крстић у „Гласнику Србске Словесности“ VI. VII. То се види и отуда, што душанов законик на више места премапоставља властеле себрима. Зак. 85. 86. 45. 46. Одређујући каштигу за поједине преступе прави разлику између властела и себрова одређујући првима мању, а овима већу каштигу.

) **Себрока сьбора да нѣсть, кто ли се обрѣщеть сьборникь, да му се ѹши оурѣжита., Душ. Закон. 61.

зависе права политичка од извесног ценз уса, т. ј. мере, по којој појединн грађани материјално на постижење државни цели приносе.

По нашем мњењу политичка су права природна и урођена права свакоме држављанину. Без доказане кривице никоме се она одузети не могу. Зато их сваки пунолетни грађанин без разлике слободно вршити сме.

Свако ограничење у овом погледу вређа природна права човека, и не допушта народној суверености да истином буде. Ко је приморан држави плаћати, за државу у бој ићи, законима државним повиновити се, — тај ваља и право да има са другима бирати заступника, који ће утицати у решавање јавни дела државни. Где ова права нису свим пунолетним грађанима уступљена, ту ће увек бити незадовољника и то с правом, и такова се државна установа никако на дуго одржати не може.

Ограничење политички права на известни ценз такође је неправда. То би значило од државе направити велико акционо друштво, у коме само онај право гласа има, који толико и толико плаћа. Тиме би се нарушило опредељење људско, морална основа и виши унутрашњи значај државни. — Истина је, да они, који сами држави ништа не прилажу, немају право располагати са прилозима други људи. Али је мало такови, који држави ништа не прилажу; сваки је обвезан бар на главу порез плаћати; — а поред тога колико стоје свакога човека непосредне потрошарине а наиме на различно пиће, месо, шећер, дуван и на друге небројене артикле, који се обично у обзир неузимају? Право је дакле, да сваки грађанин има права утицати тамо, где се државни терети порезују, да неби он у оним порезним врстама, које се њега тичу, несаразмерно оптерећен био. С правом би искључени могли бити само они, који од туђе милостиње живе, јер ови немају никака права о туђем имању располагати.

Славни енглески државник Стуарт Мил*) држи, да је за уживање политички права неки извесни степен образованости нуждан, зато предлаже да се политичка права уступе тек онима, који бар читати и писати знају. Овако ограничење права изборног није још ни у самој северној Америци уведено, где је већина читању и писању вична; зато се још мање може усвојити у другим државама, а најмање у таковима, где се сама држава врло мало постарала око образованости народа, те није сваком грађанину ни прилика дата, да си набави најнужнија животна знања. Општа

*) John Stuart Mil: Betrachtungen über Representativ-Verfassung. Превод немачки од Dr. F. A. Wille. Zürich. 1862. стр. 109.

народна просвета морала би предходити таковоме ограничењу. Оно би могло бити на месту тек онда, кад би школа и поука постала свима без разлике приступачна, па би тек на појединима кривица била, кад си неби хтео набавити она знања, која су за свесно извршавање политички права потребна. При свем том незнање и политичка неувиђавност јесу једини најглавнији основи, због који и сами слободоумни Американци искључују не само женскиње већ и црнце од уживања политички права.[1])

По нашем мнењу дакле политичка права имају бити општа за сво пунољетно грађанство изузимајући наравно злочинце, малоумнике, фалите и оне који од туђе милостиње живе.

Противу права општега гласања наравно да су оне државе, у којима се течајем времена и усљед разни политички одношаја, — развише разни социјално-политички кругови и класе, које са својим посебним тежњама и интересима у великим противностима једно према другом стоје. Такове државе стрепе од могућег надмоћија једне класе, којим би тежње и интереси други класа у опасност дошли. С тога и сама уставна Енглеска врло лагано и штедљиво поступа у поправама изборнога реда, бојећи се да би при општем праву гласања један и то рукоделоки сталеж све друге надкрилио, те на уштрб другима до искључне власти државне дошао.

С тога наилазимо у енглески слободоумни државника на различне покушаје и предлоге, како би се са општим правом гласања општност и целокупност државни интереса у свезу и равнотежу довела. Стуарт Мил[2]) предлаже, да се онима што у интелигентније класе спадају не један већ више вота уступи. Брохем[3]) и по њему и Кауц[4]) предлажу, да поред општег народног представништва на државном сабору буду заступљени и поједини важнији сталежи државни, како би поред опште воље народне уједно и стручна знања и интереси поједини класа до израза дошли и право гласа добили. Ми се не ћемо упуштати у подробности ови предлога једно што по себи нису довољно савршени, а друго што за нас практичне вредности немају, јер наши друштвени одношаји стоје на млого природнијим основима, него ли што су на

---

[1]) Gustav v. Struve: Grundzüge der Staatswissenschaft. Mannhein 1847. II. стр. 191.

[2]) Stuart Mil: Representativ-Verfassung. Zürich 1862. стр. 116.

[3]) L. Brougham: Philosophie der Politik. III. стр. 63.

[4]) Kautz Gyula: Politika vagy országászattan Pest 1862. стр. 273.

западу европском, по томе и не треба у нас никакови вештачки и неприродни средства, којима би се тек природна једнакост у нашем народу нарушила, — а ова је најздравија основа за слободни развитак државнога живота.

(Наставиће се.)

КРАЉЕВ СТЕГОНОША.

Силан краљ се негде спрема,
Куда ли га гони бес —
Што сакупља момчад силну,
Живу искру, камен, трес?

Силан краљ се на бој спрема,
Купи момчад чилу сву —
Што за краља крвцу лију,
За оташтво умиру.

Трећи пут се диже краљу,
Да татарски сломи бес,
Зато зове силну момчад,
Живу искру, камен, трес.

Стегоноши, младом момку,
Стег му пружа крвав сав,
Па му збори: „Буд' и одсад
Ко што досад беше здрав.“

Стегоноши лице плану,
Оком сену живи жар,
Весело се краљу клања,
А крвави грли дар.

Јасна зора првим зраком
Кити горе, кити брег —
По пољима испод гора
Крсташки се вије стег!

Према сунцу — копље блиста,
Оштрих стрела — тврђан лук —
А низ камен каткад звизне
Отровнице јасан звук.

„На татаре“ силно јекну,
И ко силан тресну гром —
Звижде стреле — копља бојна,
Звекет сабље — силан лом.

На бедеме тврда града
Крсташки се вије стег —
А около пада јунак —
Крвљу с' купа камен брег.

Мутна Млава хуком јури,
Крв јој сили њезин ток —
А сунце је за три копља
Одскочило небом скок.

А тек врева почела се,
Жесток бојак, жесток љут —
Али где је стегоноша,
Где занесе њега пут?

У сред стана татарскога,
На врхов'ма планине,
У мукама понајжешћим
Стегоноша умире.

Са чардака окићених
Спусти с' хитро један цвет,
У сусрећу младој души
Што већ беше на излет.

И тихо се женско краде
Крај степена тајних туд —
У оку јој суза блиста,
А пламти јој женска груд.

Тихо шану: „За њега ће
Многа глава љубит' тле",
Па се онда хитро спусти
Низ потајне степене.

А около брујн, сева,
Копља звижде, сабље лом —
Ал' у часку једном сену,
Међ татаре паде гром!

Са степена тајних мину
Женска слика — за њом гле —
Иза леђа тих татарских
Мач и муња затире.

Још'те једном јарко сунце
Облак стрела заклања —
А пред краљем — на колена
Татарин се поклања.

Ноћ се спушта тиха, блага,
Легла бура, мир је свуд —
А краљ тражи лепу цуру,
Ал' ње нема нигде туд'.

(Из Зоре.)

Мутна Млава журно дере
Ко помамна љута звер —
Собом носи крвав цветак —
Татарскога краља шћер.

Радмио Лазаревић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

— Ти хоћеш да умреш? — одговорим му, погледавши га кадно и прекорно, — а да је због чега већ због једне девојке! Да те је стид и срам, тебе није српска мајка родила! Ти као да заборављаш, да си човек и да се тако мораш борити. Уздишеш, место да радиш, хоћеш да умреш, у место да посветиш млађану снагу народу своме! Дођи себи, Милане, и признај, да си у овом тренутку јако малодушан био!

Ове речи моје јако га дирнуше. Дуго није могао ни беле проговорити. Врелу главу своју нагнуо је на руку моју и тихо је јецао од плача.

Та искрена туга његова до срца ме је дирнула.

— Милане, драги Милане, — рекох благим гласом, — ако ме волиш истинито, од срца, онда не ћеш више тако говорити!

— Ради са мном што ти је воља, — одговори по кратком ћутању испрекиданим гласом. Немам своје воље када сам уза те. Ја ћу те у свему слушати ако ми само допустиш да могу близу тебе бити.

То изрече и оде из собе. Дуго сам гледала за њим и у том тренутку радо би жртвовала била и душу своју за срећу његову.

Ноћ која је иза тога нашег разговора дошла, није донела ни мени ни њему сна на очи, ни мира у груди.

Милан се од то доба све више и више губио. При столу

једва да је што окусио, а слабо је што и говорио. Блед је био и само кад је мене погледао засветлила му се у очима нека грозничава ватра.

И моја сродница патила је с нама заједно. Она је од природе жива била, брзо се расрдила ал' брзо се и одсрдила. Обично је добре воље била, па за то неје могла трпети јада и туге. С тога се и љутила на нас обоје, па како је сина свога волела, то сам јој само ја долазила крива.

Шта сам могла друго радити, него премишљати и Богу се молити.

Млого сам пута читала а још више пута слушала да је позив девојачки: друге усрећавати, другим речима: удати се! Веома би то лако ишло, да до пусте воље стоји, ал' срце, то једно срце, не даје се увек варати нити обмањивати!

Млоги су мислили о мени, да сам сањалица, да у свему претерујем. Зар сам могла шта силом што сам така постала? Да сам знала мушке залуђивати, па тако до каке добре партије доћи, држали би ме за млого паметнију. Ал' шта могу на силу кад сам таке настране ћуди, да се не могох одлучити да се удам. Стрепила сам од удадбе не знам ни сама зашто.

У неспавању проводила сам ноћи. Моја сродница донекле је трпела и ћутала, ал' једном удари у пребацивање: како сам ја неблагодарно створење, како немам срца, кад могу таке покоре и од себе и од других градити и како би већ крајње време било, да се опаметим, па да тако радим као и друге девојке.

Мени неје требало више што рећи. Узбуђено ухватим је за руку и овако јој одговорим:

— Неје моја кривица што вам немир градим по кући. Бог ми је сведок, да ми је сва жеља била, да се другима допаднем. А што сада више тужим него обично, узрок је што осећам, да морам одлазити из куће, у коју сам тако свесрдно примљена.

Тако се чинило као да су ове речи моје изненада затекле сродницу моју. Особито је дирнуло кад споменух да ми више код ње станка нема. На мах поче благим гласом:

— Ето ти на! Одмах прети одласком ако се мало укори! То ми је дакле награда, што ти у место матере мати хтедох бити? Зар ти неси уверена о томе, да те волим као дете своје! Та то би највећа неблагодарност била од тебе да нас оставиш, и ја све једнако мислим, да ти то не би могла учинити.

То рече и остави ме саму.

Неко време гледах за њом непомично, ал' на једанпут глава ми стаде буктати, заносити се и ја грунем о тле.

Кад сам себи дошла видех Милана и матер му око себе. Не знаш ко ми је од њих већма хтео да угоди.

Милан је са свим заборавио на себе. Видело се, да само за мене живи. Пазио је на најмање кретање моје само да би ми могао и најмању жељу испунити. Више пута опет видех га где се замислио, па као да не зна шта се око њега збива.

— О чему премишљаш? — запитах га.

— О томе, како би ја најзадовољнији човек на свету био, кад би те могао сретну учинити.

— То можеш лако постићи: не води бриге о томе, јер ја то не заслужујем, — одговорим му дирнутим гласом.

Милан ућута, ал' ме погледа тако болно, да сам од тог погледа почела у срцу зепсти.

Миланова мати имађаше другу, која нас је чешће полазила. Беше то поутегла девојка од једно четрдесет година. Паметно и разборито знађаше о свему говорити, па тако лепо, да ти је милина било слушати. Разговорна је била, али се често задубљивала у мисли и мени се чињаше да у таким приликама помишља на прошлост своју, која као да јој се неје смешила.

Мене је особито радо имала и кад је год могла гледала је да се са мном разговара, да ме поучава и да ме на ништавило наше опомиње.

— Како си, Соко? — рече ми на скоро после мога разговора с милановом матером. Чујем да си целу кућу испреметала. То је, да видиш, тежак посао за тако слабо створење. Ал' за што си тако тврдоглава те на једанпут три живота јадом и чемером пуниш.

— Ја вас не разумем! — одговорим пренераженo.

— Знаш да ти само добра желим, па те баш за то озбиљно опомињем, да будеш према мени искрена и да ми кажеш: не би л' била вољна сретним учинити круг, у којем сада живиш. Слаба си, драго дете моје, па ти треба у животу потпоре, а те ти не треба на далеко тражити. Ја ти препоручујем Милана: млад је, леп је, и јако те воли!

— Да ми ко други тако што предлаже, не би се ни најмање чудила, — одговорим ладно; — ал' не могу да разјасним себи за што баш ви то чините.

— А ко за што ти то тако чудно долази? — запита и погледа ми оштро у очи.

— За то што сам вас виђала да сте се и у највеселијим друштвима на једанпут поозбиљили. Дуго сам премишљала о томе па сам на послетку до тог уверења дошла, да то без неке неје

што се не удасте. Па кад сте се после таких тренутака опет почели смешити, не могох од себе одбити мисао, да нисте образине на себе узели.

— Шта то говориш мила моја? — одговори, усиљено се смешећи, а по цртама на лицу јој видело се да је у забуни.

— Говорим као што мислим да може бити.

— Ал' ако би ти рекла, да се вараш!

— Е, онда би молила за опроштење што сам вам криво учинила.

Она ме погледа чудноватим погледом, после тога пољуби ме у чело и даде се у крупне мисли као да је сама самцита.

То ме још више охрабри те тако продужим:

— Веома добро знам, ма да ми не рекосте, да сте тек с пољa весели. Знам, да ни једне прилике не пропуштате где можете шта добро учинити, само да би вам живот каке цели имао. Знам, да благослов распростирете где дођете, ал' све то не пуни вам срце срећом. Живот наш има цел, коју само једним путем можемо постићи, ал' судбина нам често не допушта да тим путем гредемо.

— Добро говориш, драго дете моје, — одговори и стаде брисати сузе из очију. Тај је пут пред млогима затворен, ал' међ тим млогима неси ти најнесретнија. Ти се још неси преварила, само што млого сумњичиш, а то још неје највеће зло на свету!

Ја је погледах и приметих да је у забуни. Да је дуго не мучим окренем разговор на други предмет.

— Секо, — рекох весело, — сад ја тражим нешто од вас.

— А шта то? — запита весело, радујући се, што се манусмо разговора, који је непријатно дирао.

— Сродница се моја срди на мене. И Милана мори сета, а све то мене јако дира. За то би се радовала кад би се у ову кућу стара добра воља вратила. Ја ћу од сада безбрижније живети, а и Милан ће мени за љубав свашта учинити. Гледајте и ви од ваше стране, да се врати старо добро време.

— Гледаћу, — одговори, — само ти морам рећи, да ти се чудим што весељем хоћеш да угушиш гују у срцу свом! Добро, дете моје, ради како мислиш, да ће по тебе понајбоље бити, ал' ми мораш обећати, да никоме не ћеш наш разговор проказати.

— Никад ни до века!

И оде. Дошла је смешећи се, а удалила се са сузама у очима. У том тренутку осетих, да има од мене млого несретнијих, који осмејом покривају јаде своје. Наумих тврдо да и ја то чи-

ним, а била сам уверена, да ме одсад не ће нико више наговарати и натеривати да се удајем.

Не хтедох маха дати срцу, да како после са своје попустљивости не страдам.

(Продужиће се.)

ВУКАШИН.

Уломак из трагедије кнеза црногорског Николе.

ЧИН III.

ПРИЗОР II.

УРОШ И ЈЕЛЕНА

ЈЕЛЕНА.

Сваки данак по нашем вјенчању
Љубав ми је према тебе расла;
С те љубави круна, царевина,
Омиљеле — срцу се привиле:
А ти таквим излазиш питањем
Након пуних дванаест година
Одкад смо се, царе, састанули. —
Немој своју гријешити душу!
Немој мене јадну вријеђати!...
Слушај. — Ја сам кадра Вукашину
Отровану жељу изпунити:
Макнућу се, раздвојити с тобом,
Само змија што у њедру храниш,
Твог ми мира корен да негризе. —
Ти се кунеш и јамце ми дајеш,
Све што ти се свијетло родило
И потекло од старог Немање,
Да се са мном раставити нећеш...
Вјерујем ти. — Но размисли добро,
И пропитај и лијепо види;
У Србији, ако сам на одмет,
Да ми кажеш — ја ћу се макнути...
То смо дужни обоје Србији:
Љубав ће ме кр'јепком учинити,
Да без тебе, бијели свијете,
Срећо, душо, очи обадвије,
Негђе с краја неумрем од јада. —

УРОШ.

Ријеч царска, ни име предака.
Нека јамци небуду одлуци,
Коју дадох краљу Вукашину,
Кад с' осмјели предложит ми разпуст;
Него по сад ево ти залога
У Урошу Душанову сину:
Ђе ћеш с њиме?... оли у Бистрицу?...
Ол' у Шару међ' ледове пусте?:..
Ђе ћеш? да ну?... оли у сред ватре?...
Хоћеш љуто да дохватим гвожђе,
Да разпорим прса Урошева,
Па да видиш што у њима лежи?...

ЈЕЛЕНА.

Нећу јамца, а нећу залога:
Јамац ми је тврда твоја љубав.
Одавде*) ме нешто подупире,
Те ти ласно могу вјеровати;
Но се бојим, — нијесам ти жива,
Да ти главе Вукашин недоље....
Знаш ли подли начин на који је
Угасио дом у Пирлитору
Најбољега српскога јунака,
Кад погуби војводу Момчила
С девет брата, с девет братучеда
У Језерам испод Дурмитора?

*) Стављајући руку на прса.

Знаш ли, кад смо дошли из Сријема,
Кад Никола и Марко зборахy,
Краљ Вукашун да је отишао
У Дукађин, да нешто помири;
А тамо се навлаш уметнуо,
Тек да мути и за себе ради. —
Ох! да знадеш куд је закроио;
А није ти тешко видијети....
Синиша је брат Душану цару:
Бога-ми ти в'јеран шћаше бити,
Он да ти га није оштетио....
А да ко је, до њега истога,
У дослуху са Војном Цезаром,
Иска сина у цара грчкога,
Да му преда круну и Србију? —
Теке виша у народу мутња
Да се роди, и ружно да ти је,
Звао га је; ал' мислио није
Ни круну му, ни Србију дати.
Ја сам чула. — Тога истог пута,
Кад у Серез Грци затворише
Малић Срба нашијех јаднијех, —
Е се бјеше Вукашин пре'ао,
Да небуде као што је река,
Кад ли Грци с Турцима см'јешани
У Филипе потом побјегоше,
Вукашин се није радовао
Да твој народ добије поштење;
Него сина Царева Матију,
Што га храбри Срби заробише,
Опет пусти, — да двору грчкоме
Удвори се, и буде на вољу. — —
А ко ти је дивну Тесалију,
Сријем равни, Зету, и Приморје,
Мачву, Босну, Херцеговину,
Одвојио од твојега царства?...
Све ти узе... Разњера ти племство;
Војске нема!... Све се запуштило!...
Цркве, штоке, трубе ко пећине;
А лукавством цио Призрен дише...
Јели тако? — Пак погледај само,
Ма и сјенку можеш ли спазити
Душанове земље и управе....
О! да тужна, ужасна сравнења!...
Ал' све просто по сто пута било,
Тек да би ти живот поштедио! —

УРОШ.

Зар ли збиља говориш Јелено,
Да Вукашин још и на то см'јера?...

ЈЕЛЕНА.

Душа би га ваљда забољела,
Пошто твоје оте властвовање
Да т' и живот узме, Господару?...
Бјежи негђе, ако Бога знадеш!
Уклони се смрти очевидној! —

УРОШ.

Ђе да бјежим?... До Србије, игђе
Утецишта имаде ли мени?...
Ево кад бих у Грчку пошао: —
Грчкој дати тако задовољство
Ја немогу никако, Јелено,
Ради отца мојега Душана.
Ево кад бих пошао у Мађарску: —
Спомени се рата крвавога;
А ни друге помање чегрсти,
Међу нама нијесу утрте.
Да бих поша опет к Млечићима: —
Ко се може на њих ослонити?...
Та најбоље, — остати ћу овде,
Нек крв моју моја земља пије. —

ЈЕЛЕНА.

Немој тако за Бога милога!
Бог је људма разум даровао,
Да се клоне сваке погибељи,
Што њихову пријети животу.
Који човјек биће незаклања,
Грдно гр'јеши небу и свијету. —

УРОШ.

Истина је. — Зло је сама себе
Човијеку макнути на душу.
Негђе ваља бјежат свакојако;

И хајдемо, ништа не помаже,
У Дубровник да се уклонимо.

ЈЕЛЕНА.

Ето тако, моја круно сјајна!
Дубровчани нас ће прихватити
И држати, ради успомене
Доброчинства покојног Душана....
Када ћемо, ријеши се брзо.

УРОШ.

Пошто славу светог Арханђела
Још један-пут овде ославимо.

ЈЕЛЕНА.

Ја полазим даклен....

УРОШ.

Да се спремиш?...

ЈЕЛЕНА.

(Оде замишљена, но са дна позоришта опет се врне.)

УРОШ. (међутим настави.)

С Богом остај дивни завичају!
С Богом земљо лијепа Србио,
Душанова срећа те пратила! —
Остај с Богом јуначки народе,
Бог нека те за ово некара! —
(Утире сузе.)

ЈЕЛЕНА.

Та неплачи. — Бог правицу штити;
Помоћи ће теби и Србији. —

УРОШ. (тргне се.)

Зар ти ни још?...

ЈЕЛЕНА.

Оставих те сама;
А нешто ми опет на ум паде.
Ти код трона умиреш од глади,
А камоли нећеш у свијету;
Па се вратих ово да те питам:
Хоћемо ли собом понијети
Наше круне и драго камење,
Нек се код нас нађу, Господару,
У далеку и туђу свијету,
Кад готова неимадеш новца,
Да понесеш собом у Дубровник?...

УРОШ.

О Јелено!... ту те познајем. —
Што говориш? што ти на ум дође?
Зар Србију мајку да похарам?...
Што да носим?... Доста је срамоте,
Остављати — камоли носити. —
Истина је да готова новца
Немам на пут собом да понесем:
Сви порези српске царевине,
И приходи мојијех добара,
У рукама су краља Вукашина;
Но ћу б'јегом својијем пон'јети
Добра дјела мога родитеља,
Ил' да рекнем — тамо ћу их наћи;
Јер се надам, да код Дубровчана
Благодарност није изумрла
Према отцу мојему Душану;
Који им је мудру републику
Поштовао и од зла бранио,
Који им је и земље и мора
Одвајао од својега царства.
Ја ћу наћи код оног народа,
Племенита доисто и мудра,
Уживање најслађег прихода:
Благодарност — за отчева добра....
Ти из двора даклен неузимљи,
До онога, што ти на пут треба.

ЈЕЛЕНА.

Вјере ми сам ја мислила исто,
И још прије казала сам теби:
Дубровчани нас ће прихватити,
Ради свекра мога великога....
И до душе јесам сагр'јешила,
Што те бијах зато упитала.
Ема шта ћеш? — боље је и питат,
Нег се опет са далека кајат!
А свакако бјех се напредила,

зависе права политичка од извесног ценз у са, т. ј. мере, по којој појединн грађани материјално на постижење државни цели приносе.

По нашем мњењу политичка су права природна и урођена права свакоме држављанину. Без доказане кривице никоме се она одузети не могу. Зато их сваки пунолетни грађанин без разлике слободно вршити сме.

Свако ограничење у овом погледу вређа природна права човека, и не допушта народној суверености да истином буде. Ко је приморан држави плаћати, за државу у бој ићи, законима државним повиновити се, — тај ваља и право да има са другима бирати заступника, који ће утицати у решавање јавни дела државни. Где ова права нису свим пунолетним грађанима уступљена, ту ће увек бити незадовољника и то с правом, и такова се државна установа никако на дуго одржати не може.

Ограничење политички права на известни ценз такође је неправда. То би значило од државе направити велико акционо друштво, у коме само онај право гласа има, који толико и толико плаћа. Тиме би се нарушило опредељење људско, морална основа и виши унутрашњи значај државни. — Истина је, да они, који сами држави ништа не прилажу, немају право располагати са прилозима други људи. Али је мало такови, који држави ништа не прилажу; сваки је обвезан бар на главу порез плаћати; — а поред тога колико стоје свакога човека непосредне потрошарине а наиме на различно пиће, месо, шећер, дуван и на друге небројене артикле, који се обично у обзир неузимају? Право је дакле, да сваки грађанин има права утицати тамо, где се државни терети порезују, да неби он у оним порезним врстама, које се њега тичу, несаразмерно оптерећен био. С правом би искључени могли бити само они, који од туђе милостиње живе, јер ови немају никака права о туђем имању располагати.

Славни енглески државник Стуарт Мил*) држи, да је за уживање политички права неки извесни степен образованости нуждан, зато предлаже да се политичка права уступе тек онима, који бар читати и писати знају. Овако ограничење права изборног није још ни у самој северној Америци уведено, где је већина читању и писању вична; зато се још мање може усвојити у другим државама, а најмање у таковима, где се сама држава врло мало постарала око образованости народа, те није сваком грађанину ни прилика дата, да си набави најнужнија животна знања. Општа

*) John Stuart Mil: Betrachtungen über Representativ-Verfassung. Превод немачки од Dr. F. A. Wille. Zürich. 1862. стр. 109.

народна просвета морала би предходити таковоме ограничењу. Оно би могло бити на месту тек онда, кад би школа и поука постала свима без разлике приступачна, па би тек на појединима кривица била, кад си неби хтео набавити она знања, која су за свесно извршавање политички права потребна. При свем том незнање и политичка неувиђавност јесу једини најглавнији основи, због који и сами слободоумни Американци искључују не само женскиње већ и црнце од уживања политички права.[1])

По нашем мнењу дакле политичка права имају бити општа за сво пунољетно грађанство изузимајући наравно злочинце, малоумнике, фалите и оне који од туђе милостиње живе.

Противу права општега гласања наравно да су оне државе, у којима се течајем времена и усљед разни политички одношаја, — развише разни социјално-политички кругови и класе, које са својим посебним тежњама и интересима у великим противностима једно према другом стоје. Такове државе стрепе од могућег надмоћија једне класе, којим би тежње и интереси други класа у опасност дошли. С тога и сама уставна Енглеска врло лагано и штедљиво поступа у поправама изборнога реда, бојећи се да би при општем праву гласања један и то рукоделски сталеж све друге надкрилио, те на уштрб другима до искључне власти државне дошао.

С тога наилазимо у енглески слободоумни државника на различне покушаје и предлоге, како би се са општим правом гласања општност и целокупност државни интереса у свезу и равнотежу довела. Стуарт Мил[2]) предлаже, да се онима што у интелигентније класе спадају не један већ више вота уступи. Брохем[3]) и по њему и Кауц[4]) предлажу, да поред општег народног представништва на државном сабору буду заступљени и поједини важнији сталежи државни, како би поред опште воље народне уједно и стручна знања и интереси поједини класа до израза дошли и право гласа добили. Ми се не ћемо упуштати у подробности ови предлога једно што по себи нису довољно савршени, а друго што за нас практичне вредности немају, јер наши друштвени односаји стоје на млого природнијим основима, него ли што су на

---

[1]) Gustav v. Struve: Grundzüge der Staatswissenschaft. Mannhein 1847. II. стр. 191.

[2]) Stuart Mil: Representativ-Verfassung. Zürich 1862. стр. 116.

[3]) L. Brougham: Philosophie der Politik. III. стр. 63.

[4]) Kautz Gyula: Politika vagy országászattan Pest 1862. стр. 273.

западу европском, по томе и не треба у нас никакови вештачки и неприродни средства, којима би се тек природна једнакост у нашем народу нарушила, — а ова је најздравија основа за слободни развитак државнога живота.

(Наставиће се.)

КРАЉЕВ СТЕГОНОША.

Силан краљ се негде спрема,
Куда ли га гони бес —
Што сакупља момчад силну,
Живу искру, камен, трес?

Силан краљ се на бој спрема,
Купи момчад чилу сву —
Што за краља крвцу лију,
За оташтво умиру.

Трећи пут се диже краљу,
Да татарски сломи бес,
Зато зове силну момчад,
Живу искру, камен, трес.

Стегоноши, младом момку,
Стег му пружа крвав сав,
Па му збори: „Буд' и одсад
Ко што досад беше здрав.“

Стегоноши лице плану,
Оком сену живи жар,
Весело се краљу клања,
А крвави грли дар.

Јасна зора првим зраком
Кити горе, кити брег —
По пољима испод гора
Крсташки се вије стег!

Према сунцу — копље блиста,
Оштрих стрела — тврђан лук —
А низ камен каткад звизне
Отровнице јасан звук.

„На татаре“ силно јекну,
И ко силан тресну гром —
Звижде стреле — копља бојна,
Звекет сабље — силан лом.

На бедеме тврда града
Крсташки се вије стег —
А около пада јунак —
Крвљу с' купа камен брег.

Мутна Млава хуком јури,
Крв јој сили њезин ток —
А сунце је за три копља
Одскочило небом скок.

А тек врева почела се,
Жесток бојак, жесток љут —
Али где је стегоноша,
Где занесе њега пут?

У сред стана татарскога,
На врхов'ма планине,
У мукама понајжешћим
Стегоноша умире.

Са чардака окићених
Спусти с' хитро један цвет,
У сусрећу младој души
Што већ беше на излет.

И тихо се женско краде
Крај степена тајних туд —
У оку јој суза блиста,
А пламти јој женска груд.

Тихо шану: „За њега ће
Многа глава љубит' тле",
Па се онда хитро спусти
Низ потајне степене.

А около бруји, сева,
Копља звижде, сабље лом —
Ал' у часку једном сену,
Међ татаре паде гром!

Са степена тајних мину
Женска слика — за њом гле —
Иза леђа тих татарских
Мач и муња затире.

Још'те једном јарко сунце
Облак стрела заклања —
А пред краљем — на колена
Татарин се поклања.

Ноћ се спушта тиха, блага,
Легла бура, мир је свуд —
А краљ тражи лепу цуру,
Ал' ње нема нигде туд'.

Мутна Млава журно дере
Ко помамна љута звер —
Собом носи крвав цветак —
Татарскога краља шћер.

(Из Зоре.)

Радмило Лазаревић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продуженье.)

— Ти хоћеш да умреш? — одговорим му, погледавши га ладно и прекорно, — а да је због чега већ због једне девојке! Да те је стид и срам, тебе није српска мајка родила! Ти као да заборављаш, да си човек и да се тако мораш борити. Уздишеш, место да радиш, хоћеш да умреш, у место да посветиш млађану снагу народу своме! Дођи себи, Милане, и признај, да си у овом тренутку јако малодушан био!

Ове речи моје јако га дирнуше. Дуго није могао ни беле проговорити. Врелу главу своју нагнуо је на руку моју и тихо је јецао од плача.

Та искрена туга његова до срца ме је дирнула.

— Милане, драги Милане, — рекох благим гласом, — ако ме волиш истинито, од срца, онда не ћеш више тако говорити!

— Ради са мном што ти је воља, — одговори по кратком ћутању испрекиданим гласом. Немам своје воље када сам уза те. Ја ћу те у свему слушати ако ми само допустиш да могу близу тебе бити.

То изрече и оде из собе. Дуго сам гледала за њим и у том тренутку радо би жртвовала била и душу своју за срећу његову.

Ноћ која је иза тога нашег разговора дошла, није донела ни мени ни њему сна на очи, ни мира у груди.

Милан се од то доба све више и више губио. При столу

По тужном срцу злосретне раје:
Јарост и злобу! . . .
У немом' добу —
Нема је речца. . . .
Нема је речца,— и опет неко
Живо је речцу живану реко —
Речца се ори . . .
Одјек јој зборн:
„Децо моја расплакана!
Не тужите у самоћи,
Ја вам носим бела дана
А Бог ће вам благ помоћи!“ . . .

Бошњак се крсти . . .
А тужна деца страотно гледе
Бабово чеде, образе бледе. . . .
„Ко зборн, бабо?“
„Вила је, децо! посестра тужна,
Посестра наша — народа сужна . . .
Рече нам радост, пружи нам наду,
Спомену зору . . . румену . . . младу—
Ули нам моћ! . .
. . . . . .
Прекрстите се — злобна је ноћ!“ . .
. . . . . .
Дрхћућом десном деца се крсте . . .
Крст им је: живот, утеха, нада
Бранилац жића слабачка млада —
Уз голу душу крст им је —све! . .

Набрано чело жалосна оца
Пита се тијо: камо ће вила?
Камо је носе уморна крила?
А одјек речи посестре драге
Још му у души умилно звони:

„Децо моја расплакана!
Не тужите у самоћи:
Ја вам носим бела дана
А Бог ће вам благ помоћи!“ . . .

„Камо је носе уморна крила?“
Пита се дуго . . . дуго . . . дуго . . .

II.

Скупили се млада тићи
Да прославе дан;
Изабрали дично место —
Ох, „Слободин“ стан! . . .

Из ока им радост сија,
Весо им је глас;
У слободи срца виде
Прежељени спас . . .

Скупила их млада воља,
Рукује их над;
А радосно поздравља их
Неусиљен рад.

У даљини, у туђини
Српски им је глас!
И чује се . . . и ори се . . .
Та он им је крас!!!

Питају се: да л' ће когод
Да им поздрав да?
Да ли когод за њи мари?
Да ли за њи зна? . . .

Тешкају се . . . тешкају се . . .
Биће госта ког!
И гле куцну . . О, кога ли
Доведе им Бог?

„Слободно! — Овде је „Слобода!“ . . .

Лепа вила улази тијо . . .
„Добро нам дош'о, госте премио!“
„А здраво да сте, децо јунака!
И ваша снага нека је јака. . . .
Сви здрави да сте! Па ме почујте,
Почујте, сеју, примите благо,
Што вам га даје вољно и драго!“

„Шта рече, сестро? Ја, какво благо?
Та ето крило празно ти стоји...
Не сија ништа из руку твоји....
Камо ти благо??..
До руже рујне, што мило дрхти
На груд'ма твојим—невиди с ништа!“

„Благо се ово видети неда!....
Ал' опет треба да га познамо..
Из срца иде у срце само!...
Отвор'те груди!...

„У јединству нек' се снажи
Лепом слогом сталност наша;
Кад мелема народ тражи —
Нека нађе: дела ваша!...

„У озбиљном, свесном раду
Дочекујте лепше дане...
И душмани нек се знаду:
Е ће сунце, да нам гране!

„Та из ваше крепке воље
Српски живот нек' се роди;
А робље ће бити боље —
Кад се нађе у слободи!

„Свест“ нека вам даде крила;
А благослов пружа — вила!!!“
. . . . . .
„Хвала, сејо!!!.“

„А и ружу — кад спазисте —
И њу ће вам дати сеја,
Нек вас сећа цветак ови:
Цветни дана душанови; —
Ал' и оног' црног греја
Што косовску снагу сломи,
Кад севнуше злобни громи
Кивна брата и небрата!..
Румена је... Ал' то није
Боја њена, богодана,
Девојчету груд што згара...
То је она румен стара:
Што нас сећа љути рана,
Које видат' скоро ваља!..
Румен — што се крвцом зове,
Те нас сећа на дедове,
Што пролише крвцу свету
У сретноме у терету:
За — слободу!...“

„За слободу, сејо?“
. . . . . .
„Хај, слободо, златни цвете!
Што у рајском врту клијаш
По сред' зрака слободнога!
Расцветај се, да засијаш,
За калпаком рода мога!“..

Митар Момирски декламује за тим: „Барјактаровиће“ од Јакшића. Осећајући снагу јакшићеве живе речи, живо је и нама претстави.

Ђена Павловић чита погођено: „Смрт Омера и Мериме“, народну песму, која се — на радост нашу — Чесима и Словацима јако допала.

Јован Поповић чита за тим свој кратак нацрт: „О Хомеру, његовој Илијади и нашим народним песмама.“

Свестан и озбиљан рад овога брата, који се сада већ око упознавања грчки класика, наиме Хомера, и својствености свога језика брижљиво пашти, поздрављен би топлим поздравом.

Митар Момирски прочита на то: „Црногорство“ од Ј. Игњатовића. Како заноче ту красну црту са: „А знате ли како се створи та Црна Гора“ — спазисмо на лицу мили гостију, који по свој прилици

западу европском, по томе и не треба у нас никакови вештачки и неприродни средства, којима би се тек природна једнакост у нашем народу нарушила, — а ова је најздравија основа за слободни развитак државнога живота.

(Наставиће се.)

КРАЉЕВ СТЕГОНОША.

Силан краљ се негде спрема,
Куда ли га гони бес —
Што сакупља момчад силну,
Живу искру, камен, трес?

Силан краљ се на бој спрема,
Купи момчад чилу сву —
Што за краља крвцу лију,
За оташтво умиру.

Трећи пут се диже краљу,
Да татарски сломи бес,
Зато зове силну момчад,
Живу искру, камен, трес.

Стегоноши, младом момку,
Стег му пружа крвав сав,
Па му збори: „Буд' и одсад
Ко што досад беше здрав.“

Стегоноши лице плану,
Оком сену живи жар,
Весело се краљу клања,
А крвави грли дар.

Јасна зора првим зраком
Кити горе, кити брег —
По пољима испод гора
Крсташки се вије стег!

Према сунцу — копље блиста,
Оштрих стрела — тврђан лук —
А низ камен каткад звизне
Отровнице јасан звук.

„На татаре“ силно јекну,
И ко силан тресну гром —
Звижде стреле — копља бојна,
Звекет сабље — силан лом.

На бедеме тврда града
Крсташки се вије стег —
А около пада јунак —
Крвљу с' купа камен брег.

Мутна Млава хуком јури,
Крв јој сили њезин ток —
А сунце је за три копља
Одскочило небом скок.

А тек врева почела се,
Жесток бојак, жесток љут —
Али где је стегоноша,
Где занесе њега пут?

У сред стана татарскога,
На врхов'ма планине,
У мукама понајжешћим
Стегоноша умире.

Са чардака окићених
Спусти с' хитро један цвет,
У сусрећу младој души
Што већ беше на излет.

И тихо се женско краде
Крај степена тајних туд —
У оку јој суза блиста,
А пламти јој женска груд.

Тихо шану: „За њега ће
Многа глава љубит' тле",
Па се онда хитро спусти
Низ потајне степене.

А около брује, сева,
Копља звижде, сабље лом —
Ал' у часку једном сену,
Међ татаре паде гром!

Са степена тајних мину
Женска слика — за њом гле —
Иза леђа тих татарских
Мач и муња затире.

Још'те једном јарко сунце
Облак стрела заклања —
А пред краљем — на колена
Татарин се поклања.

Ноћ се спушта тиха, блага,
Легла бура, мир је свуд —
А краљ тражи лепу цуру,
Ал' ње нема нигде туд'.

(Из Зоре.)

Мутна Млава журно дере
Ко помамна љута звер —
Собом носи крвав цветак —
Татарскога краља шћер.

Радмило Лазаревић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продуженье.)

— Ти хоћеш да умреш? — одговорим му, погледавши га хладно и прекорно, — а да је због чега већ због једне девојке! Да те је стид и срам, тебе није српска мајка родила! Ти као да заборављаш, да си човек и да се тако мораш борити. Уздишеш, место да радиш, хоћеш да умреш, у место да посветиш млађану снагу народу своме! Дођи себи, Милане, и признај, да си у овом тренутку јако малодушан био!

Ове речи моје јако га дирнуше. Дуго није могао ни беле проговорити. Врелу главу своју нагнуо је на руку моју и тихо је јецао од плача.

Та искрена туга његова до срца ме је дирнула.

— Милане, драги Милане, — рекох благим гласом, — ако ме волиш истинито, од срца, онда не ћеш више тако говорити!

— Ради са мном што ти је воља, — одговори по кратком ћутању испрекиданим гласом. Немам своје воље када сам уза те. Ја ћу те у свему слушати ако ми само допустиш да могу близу тебе бити.

То изрече и оде из собе. Дуго сам гледала за њим и у том тренутку радо би жртвовала била и душу своју за срећу његову.

Ноћ која је иза тога нашег разговора дошла, није донела ни мени ни њему сна на очи, ни мира у груди.

Милан се од то доба све више и више губио. При столу

једва да је што окусио, а слабо је што и говорио. Блед је био и само кад је мене погледао засветлила му се у очима нека грозничава ватра.

И моја сродница патила је с нама заједно. Она је од природе жива била, брзо се расрдила ал' брзо се и одсрдила. Обично је добре воље била, па за то неје могла трпети јада и туге. С тога се и љутила на нас обоје, па како је сина свога волела, то сам јој само ја долазила крива.

Шта сам могла друго радити, него премишљати и Богу се молити.

Много сам пута читала а још више пута слушала да је позив девојачки: друге усрећавати, другим речима: удати се! Веома би то лако ишло, да до пусте воље стоји, ал' срце, то јадно срце, не даје се увек варати нити обмањивати!

Млоги су мислили о мени, да сам сањалица, да у свему претерујем. Зар сам могла шта силом што сам така постала? Да сам знала мушке залуђивати, па тако до каке добре партије доћи, држали би ме за много паметнију. Ал' шта могу на силу кад сам таке настране ћуди, да се не могох одлучити да се удам. Стрепила сам од удадбе не знам ни сама зашто.

У неспавању проводила сам ноћи. Моја сродница донекле је трпела и ћутала, ал' једном удари у пребацивање: како сам ја неблагодарно створење, како немам срца, кад могу таке покоре и од себе и од других градити и како би већ крајње време било, да се опаметим, па да тако радим као и друге девојке.

Мени неје требало више што рећи. Узбуђено ухватим је за руку и овако јој одговорим:

— Неје моја кривица што вам немир градим по кући. Бог ми је сведок, да ми је сва жеља била, да се другима допаднем. А што сада више тужим него обично, узрок је што осећам, да морам одлазити из куће, у коју сам тако свесрдно примљена.

Тако се чинило као да су ове речи моје изненада затекле сродницу моју. Особито је дирнуло кад споменух да ми више код ње станка нема. На мах поче благим гласом:

— Ето ти на! Одмах прети одласком ако се мало укори! То ми је дакле награда, што ти у место матере мати хтедох бити? Зар ти неси уверена о томе, да те волим као дете своје! Та то би највећа неблагодарност била од тебе да нас оставиш, и ја све једнако мислим, да ти то не би могла учинити.

То рече и остави ме саму.

Неко време гледах за њом непомично, ал' на једанпут глава ми стаде буктати, заносити се и ја грунем о тле.

Кад сам себи дошла видех Милана и матер му око себе. Не знаш ко ми је од њих већма хтео да угоди.

Милан је са свим заборавио на себе. Видело се, да само за мене живи. Пазио је на најмање кретање моје само да би ми могао и најмању жељу испунити. Више пута опет видех га где се замислио, па као да не зна шта се око њега збива.

— О чему премишљаш? — запитах га.

— О томе, како би ја најзадовољнији човек на свету био, кад би те могао сретну учинити.

— То можеш лако постићи: не води бриге о томе, јер ја то не заслужујем, — одговорим му дирнутим гласом.

Милан ућута, ал' ме погледа тако болно, да сам од тог погледа почела у срцу зепсти.

Миланова мати имађаше другу, која нас је чешће полазила. Беше то поутегла девојка од једно четрдесет година. Паметно и разборито знађаше о свему говорити, па тако лепо, да ти је милина било слушати. Разговорна је била, али се често задубљивала у мисли и мени се чињаше да у таким приликама помишља на прошлост своју, која као да јој се неје смешила.

Мене је особито радо имала и кад је год могла гледала је да се са мном разговара, да ме поучава и да ме на ништавило наше опомиње.

— Како си, Соко? — рече ми на скоро после мога разговора с милановом матером. Чујем да си целу кућу испреметала. То је, да видиш, тежак посао за тако слабо створење. Ал' за што си тако тврдоглава те на једанпут три живота јадом и чемером пуниш.

— Ја вас не разумем! — одговорим пренераженo.

— Знаш да ти само добра желим, па те баш за то озбиљно опомињем, да будеш према мени искрена и да ми кажеш: не би л' била вољна сретним учинити круг, у којем сада живиш. Слаба си, драго дете моје, па ти треба у животу потпоре, а те ти не треба на далеко тражити. Ја ти препоручујем Милана: млад је, леп је, и јако те воли!

— Да ми ко други тако што предлаже, не би се ни најмање чудила, — одговорим ладно; — ал' не могу да разјасним себи за што баш ви то чините.

— А ко за што ти то тако чудно долази? — запита и погледа ми оштро у очи.

— За то што сам вас виђала да сте се и у највеселијим друштвима на једанпут поозбиљили. Дуго сам премишљала о томе па сам на послетку до тог уверења дошла, да то без неке неје

што се не удасте. Па кад сте се после таких тренутака опет почели смешити, не могох од себе одбити мисао, да несте образине на себе узели.

— Шта то говориш мила моја? — одговори, усиљено се смешећи, а по цртама на лицу јој видело се да је у забуни.

— Говорим као што мислим да може бити.

— Ал' ако би ти рекла, да се вараш!

— Е, онда би молила за опроштење што сам вам криво учинила.

Она ме погледа чудноватим погледом, после тога пољуби ме у чело и даде се у крупне мисли као да је сама самцита.

То ме још више охрабри те тако продужим:

— Веома добро знам, ма да ми не рекосте, да сте тек с поља весели. Знам, да ни једне прилике не пропуштате где можете шта добро учинити, само да би вам живот каке цели имао. Знам, да благослов распростирете где дођете, ал' све то не пуни вам срце срећом. Живот наш има цел, коју само једним путем можемо постићи, ал' судбина нам често не допушта да тим путем гредемо.

— Добро говориш, драго дете моје, — одговори и стаде брисати сузе из очију. Тај је пут пред млогима затворен, ал' међ тим млогима неси ти најнесретнија. Ти се још неси преварила, само што много сумњичиш, а то још неје највеће зло на свету!

Ја је погледах и приметих да је у забуни. Да је дуго не мучим окренем разговор на други предмет.

— Секо, — рекох весело, — сад ја тражим нешто од вас.

— А шта то? — запита весело, радујући се, што се манусмо разговора, који је непријатно дирао.

— Сродница се моја срди на мене. И Милана мори сета, а све то мене јако дира. За то би се радовала кад би се у ову кућу стара добра воља вратила. Ја ћу од сада безбрижније живети, а и Милан ће мени за љубав свашта учинити. Гледајте и ви од ваше стране, да се врати старо добро време.

— Гледаћу, — одговори, — само ти морам рећи, да ти се чудим што весељем хоћеш да угушиш гују у срцу свом! Добро, дете моје, ради како мислиш, да ће по тебе понајбоље бити, ал' ми мораш обећати, да никоме не ћеш наш разговор проказати.

— Никад ни до века!

И оде. Дошла је смешећи се, а удалила се са сузама у очима. У том тренутку осетих, да има од мене много несретнијих, који осмејом покривају јаде своје. Наумих тврдо да и ја то чи-

ним, а била сам уверена, да ме одсад не ће нико више наговарати и натеривати да се удајем.

Не хтедох маха дати срцу, да како после са своје попустљивости не страдам.

(Продужиће се.)

ВУКАШИН.

Уломак из трагедије књеза црногорског Николе.

ЧИН III.

ПРИЗОР II.

УРОШ И ЈЕЛЕНА

ЈЕЛЕНА.

Сваки данак по нашем вјенчању
Љубав ми је према тебе расла;
С те љубави круна, царевина,
Омиљеле — срцу се привиле:
А ти таквим излазиш питањем
Након пуних дванаест година
Одкад смо се, царе, састанули. —
Немој своју гријешити душу!
Немој мене јадну вријеђати!...
Слушај. — Ја сам кадра Вукашину
Отровану жељу испунити:
Макнућу се, раздвојити с тобом,
Само змија што у њедру храниш,
Твог ми мира корен да негризе. —
Ти се кунеш и јамце ми дајеш,
Све што ти се свијетло родило
И потекло од старог Немање,
Да се са мном раставити нећеш...
Вјерујем ти. — Но размисли добро,
И пропитај и лијепо види;
У Србији, ако сам на одмет,
Да ми кажеш — ја ћу се макнути...
То смо дужни обоје Србији:
Љубав ће ме кр'јепком учинити,
Да без тебе, бијели свијете,
Срећо, душо, очи обадвије,
Негђе с краја неумрем од јада. —

УРОШ.

Ријеч царска, ни име предака.
Нека јамци небуду одлуци,
Коју дадох краљу Вукашину,
Кад с' осмјели предложит ми разпуст;
Него по сад ево ти залога
У Урошу Душанову сину:
Ђе ћеш с њиме?... оли у Бистрицу?...
Ох' у Шару међ' ледове пусте?:..
Ђе ћеш? да ну?... оли у сред ватре?...
Хоћеш љуто да дохватим гвожђе,
Да разпорим прса Урошева,
Па да видиш што у њима лежи?...

ЈЕЛЕНА.

Нећу јамца, а нећу залога:
Јамац ми је тврда твоја љубав.
Одавде*) ме нешто подупире,
Те ти ласно могу вјеровати;
Но се бојим, — нијесам ти жива,
Да ти главе Вукашин недоће....
Знаш ли подли начин на који је
Угасио дом у Пирлитору
Најбољега српскога јунака,
Кад погуби војводу Момчила
С девет брата, с девет братучеда
У Језерам испод Дурмитора?

*) Стављајући руку на прса.

Знаш ли, кад смо дошли из Сријема,
Кад Никола и Марко зборахy,
Краљ Вукашун да је отишао
У Дукађин, да нешто помири;
А тамо се навлаш уметнуо,
Тек да мути и за себе ради. —
Ох! да знадеш куд је закроио;
А није ти тешко видијети....
Синиша је брат Душану цару:
Бога-ми ти в'јеран шћаше бити,
Он да ти га није оштетио....
А да ко је, до њега истога,
У дослуху са Војном Цезаром,
Иска сина у цара грчкога,
Да му преда круну и Србију? —
Теке виша у народу мутња
Да се роди, и ружно да ти је,
Звао га је; ал' мислио није
Ни круну му, ни Србију дати.
Ја сам чула. — Тога истог пута,
Кад у Серез Грци затворише
Малић Срба нашијех јаднијех, —
Е се бјеше Вукашин пре'ао,
Да небуде као што је река,
Кад ли Грци с Турцима см'јешани
У Филипе потом побјегоше,
Вукашин се није радовао
Да твој народ добије поштење;
Него сина Царева Матију,
Што га храбри Срби заробише,
Опет пусти, — да двору грчкоме
Удвори се, и буде на вољу. — —
А ко ти је дивну Тесалију,
Сријем равни, Зету, и Приморје,
Мачву, Босну, Херцеговину,
Одвојио од твојега царства?..
Све ти узе... Разњера ти племство;
Војске нема!... Све се запуштило!...
Цркве, штоке, трубе ко пећине;
А лукавством цио Призрен дише...
Јели тако? — Пак погледај само,
Ма и сјенку можеш ли спазити
Душанове земље и управе....
О! да тужна, ужасна сравњења!...
Ал' све просто по сто пута било,
Тек да би ти живот поштедио! —

УРОШ.

Зар ли збиља говориш Јелено,
Да Вукашин још и на то см'јера?...

ЈЕЛЕНА.

Душа би га ваљда заболјела,
Пошто твоје оте властвовање
Да т' и живот узме, Господару?...
Бјежи негђе, ако Бога знадеш!
Уклони се смрти очевидној! —

УРОШ.

Ђе да бјежим?... До Србије, игђе
Утецишта имаде ли мени?...
Ево кад бих у Грчку пошао: —
Грчкој дати тако задовољство
Ја немогу никако, Јелено,
Ради отца мојега Душана.
Ево кад бих пошао у Мађарску: —
Спомени се рата крвавога;
А ни друге помање чегрсти,
Међу нама нијесу утрте.
Да бих поша опет к Млечићима: —
Ко се може на њих ослонити?...
Та најбоље, — остати ћу овде,
Нек крв моју моја земља пије. —

ЈЕЛЕНА.

Немој тако за Бога милога!
Бог је људма разум даровао,
Да се клоне сваке погибељи,
Што њихову пријети животу.
Који човјек биће незаклања,
Грдно гр'јеши небу и свијету. —

УРОШ.

Истина је. — Зло је сама себе
Човијеку макнути на душу.
Негђе ваља бјежат свакојако;

И хајдемо, ништа не помаже,
У Дубровник да се уклонимо.

ЈЕЛЕНА.

Ето тако, моја круно сјајна!
Дубровчани нас ће прихватити
И држати, ради успомене
Доброчинства покојног Душана....
Када ћемо, ријеши се брзо.

УРОШ.

Пошто славу светог Арханђела
Још један-пут овде ославимо.

ЈЕЛЕНА.

Ја полазим даклен....

УРОШ.

Да се спремиш?...

ЈЕЛЕНА.

(Пође замишљена, но са дна позоришта опет се врне.)

УРОШ. (међутим настави.)

С Богом остај дивни завичају!
С Богом земљо лијепа Србио,
Душанова срећа те пратила! —
Остај с Богом јуначки народе,
Бог нека те за ово некара! —
(Утире сузе.)

ЈЕЛЕНА.

Та неплачи. — Бог правицу штити;
Помоћи ће теби и Србији. —

УРОШ. (тргне се.)

Зар ти ни још?...

ЈЕЛЕНА.

Оставих те сама;
А нешто ми опет на ум паде.
Ти код трона умиреш од глади,
А камоли нећеш у свијету;
Па се вратих ово да те питам:
Хоћемо ли собом понијети
Наше круне и драго камење,
Нек се код нас нађу, Господару,
У далеку и туђу свијету,
Кад готова неимадеш новца,
Да понесеш собом у Дубровник?...

УРОШ.

О Јелено!... ту те познајем. —
Што говориш? што ти на ум дође?
Зар Србију мајку да похарам?...
Што да носим?... Доста је срамоте,
Остављати — камоли носити. —
Истина је да готова новца
Немам на пут собом да понесем:
Сви порези српске царевине,
И приходи мојијех добара,
У рукама су краља Вукашина;
Но ћу б'јегом својијем пон'јети
Добра дјела мога родитеља,
Ил' да реknем — тамо ћу их наћи;
Јер се надам, да код Дубровчана
Благодарност није изумрла
Према отцу мојему Душану;
Који им је мудру републику
Поштовао и од зла бранио,
Који им је и земље и мора
Одвајао од својега царства.
Ја ћу наћи код оног народа,
Племенита доисто и мудра,
Уживање најслађег прихода:
Благодарност — за отчева добра....
Ти из двора даклен неузимљи,
До онога, што ти на пут треба.

ЈЕЛЕНА.

Вјере ми сам ја мислила исто,
И још прије казала сам теби:
Дубровчани нас ће прихватити,
Ради свекра мога великога....
И до душе јесам сагр'јешила,
Што те бијах зато упитала.
Ема шта ћеш? — боље је и питат,
Нег се опет са далека кајат!
А свакако бјех се напредила,

зависе права политичка од извесног ценз уса, т. ј. мере, по којој појединн грађани материјално на постижење државни цели приносе.

По нашем мњењу политичка су права природна и урођена права свакоме држављанину. Без доказане кривице никоме се она одузети не могу. Зато их сваки пунољетни грађанин без разлике слободно вршити сме.

Свако ограничење у овом погледу вређа природна права човека, и не допушта народној суверености да истином буде. Ко је приморан држави плаћати, за државу у бој ићи, законима државним повиновити се, — тај ваља и право да има са другима бирати заступника, који ће утицати у решавање јавни дела државни. Где ова права нису свим пунолетним грађанима уступљена, ту ће увек бити незадовољника и то с правом, и такова се државна установа никако на дуго одржати не може.

Ограничење политички права на известни ценз такође је неправда. То би значило од државе направити велико акционо друштво, у коме само онај право гласа има, који толико и толико плаћа. Тиме би се нарушило опредељење људско, морална основа и виши унутрашњи значај државни. — Истина је, да они, који сами држави ништа не прилажу, немају право располагати са прилозима други људи. Али је мало такови, који држави ништа не прилажу; сваки је обвезан бар на главу порез плаћати; — а поред тога колико стоје свакога човека непосредне потрошарине а наиме на различно пиће, месо, шећер, дуван и на друге небројене артикле, који се обично у обзир неузимају? Право је дакле, да сваки грађанин има права утицати тамо, где се државни терети порезују, да неби он у оним порезним врстама, које се њега тичу, несаразмерно оптерећен био. С правом би искључени могли бити само они, који од туђе милостиње живе, јер ови немају никака права о туђем имању располагати.

Славни енглески државник Стуарт Мил*) држи, да је за уживање политички права неки извесни степен образованости нуждан, зато предлаже да се политичка права уступе тек онима, који бар читати и писати знају. Овако ограничење права изборног није још ни у самој северној Америци уведено, где је већина читању и писању вична; зато се још мање може усвојити у другим државама, а најмање у таковима, где се сама држава врло мало постарала око образованости народа, те није сваком грађанину ни прилика дата, да си набави најнужнија животна знања. Општа

*) John Stuart Mil: Betrachtungen über Representativ-Verfassung. Превод немачки од Dr. F. A. Wille. Zürich. 1862. стр. 109.

народна просвета морала би предходити таковоме ограничењу. Оно би могло бити на месту тек онда, кад би школа и поука постала свима без разлике приступачна, па би тек на појединима кривица била, кад си неби хтео набавити она знања, која су за свесно извршавање политички права потребна. При свем том незнање и политичка неувиђавност јесу једини најглавнији основи, због који и сами слободоумни Американци искључују не само женскиње већ и црнце од уживања политички права.[1])

По нашем мнењу дакле политичка права имају бити општа за сво пунољетно грађанство изузимајући наравно злочинце, малоумнике, фалите и оне који од туђе милостиње живе.

Противу права општега гласања наравно да су оне државе, у којима се течајем времена и усљед разни политички односаја, — развише разни социјалпо-политички кругови и класе, које са својим посебним тежњама и интересима у великим противностима једно према другом стоје. Такове државе стрепе од могућег надмоћија једне класе, којим би тежње и интереси други класа у опасност дошли. С тога и сама уставна Енглеска врло лагано и штедљиво поступа у поправама изборнога реда, бојећи се да би при општем праву гласања један и то рукоделоки сталеж све друге надкрилио, те на уштрб другима до искључне власти државне дошао.

С тога наилазимо у енглески слободоумни државника на различне покушаје и предлоге, како би се са општим правом гласања општност и целокупност државни интереса у свезу и равнотежу довела. Стуарт Мил[2]) предлаже, да се онима што у интелигентније класе спадају не један већ више вота уступи. Брохем[3]) и по њему и Кауц[4]) предлажу, да поред општег народног представништва на државном сабору буду заступљени и поједини важнији сталежи државни, како би поред опште воље народне уједно и стручна знања и интереси поједини класа до израза дошли и право гласа добили. Ми се не ћемо упуштати у подробности ови предлога једно што по себи нису довољно савршени, а друго што за нас практичне вредности немају, јер наши друштвени односаји стоје на млого природнијим основима, него ли што су на

[1]) Gustav v. Struve: Grundzüge der Staatswissenschaft. Mannhein 1847. II. стр. 191.

[2]) Stüart Mil: Representativ-Verfassung. Zürich 1862. стр. 116.

[3]) L. Brougham: Philosophie der Politik. III. стр. 63.

[4]) Kautz Gyula: Politika vagy országászattan Pest 1862. стр. 273.

ће као да је избран једногласно од свој бирача. И тако ће веза између бирача и заступника имати такову снагу и важност, какову до јако још нигде не видесмо. Сваки ће се бирач једно исто осећати са својим заступником, а заступник са својим бирачем. И тако саборски заступници неће бити заступници зидина и стена варошки већ заступници живи људи и народа. Људи пак нису случајни производи географије и статистике, већ су самосталне, слободне и независне личности, па зато се као такви при извршивању свој политички права имају и узимати. Хереова система има напослетку и ту добру страну, што пружа довољна јемства, да ће парламенат бити састављен из елите најодобранији и најдаровитији људи у држави. Мора се признати, да по садашњим изборним начинима људи талента и карактера, ако немају и други својства, као: довољно материјални средства, ако нису довољно обљубљени у срезу, ако не припадају овој или оној народности, вероисповеди или политичкој партији, — тешко могу за репрезентанте бирани бити. По Хареовој системи људи, који се одликоваше на пољу књижевном, или другим којим по народ и земљу корисним радом, баш ако и немају уплива у своме месту и околини, ако и не припадају народности или политичној партији, која тим местом и околином влада, — могу се с правом надати, да ће од они, који им труд и рад у целој земљи признају, уважени и за заступнике изабрани бити. Ово ће бити најбоља побуда за све држављане независна духа и карактера, који иначе неби имали изгледа да ће по местним околностима моћи изабрани бити, да као кандидати саборски наступе,— а у овоме опет лежи јемство да ће сабор бити увек и елита најодобранији и најдаровитији људи у држави.

(Наставиће се.)

ДИГОВИ ЈАДИ.

(Из „Сида.“)

Тешко цвили Лајпец Диго,
Јер му срамом смрче слава,
Што Абарку, што Иниго
Племством, сјајом надсијава

А сам види: нема силе,
Да осветом жао врати,
Младићске су одлетиле,
Па их старац не поврати.

Па сад мрзећ' нит' што једе,
Нити спава — мир га не ће,
Нити баца куд погледе,
Нит' од куће куд излеће.

Нити збори одсад тако
С пријатељ'ма старац седи,
Бојећи се да их како
Кужан срамом неувреди.

Па гнусећ' се те срамоте,
Још му болна мисли душа;
Једна му се мис'о оте
Среће ради да покуша.

Те синове к себи зове,
А не миче успом бледом;
Па их стиште, витезове,
За десницу сваког редом.

Не да себе каже сваки,
Ни он да их куша, гледи;
За Шпањољца начин таки
Срамотан је, ништ' не вреди.

Частољубље снагу даде,
Ма што косе оседише,
Ма што врела крвца стаде,
Ма што жиле ослабише.

Па како их лако стиште;
„Умрећемо! пуштај, боле!"
Синови му тако вриште,
Синови га тако моле.

И већ наду смаче брига,
Кад ред дође на Родрига
Ал' ред често с гране спада,
С које с' човек и не нада.

Из ока му огањ сева,
К'о пантеру Хиркањскоме,
И он отров свога гњева
Лијући, збори оцу своме:

„Пуштај, оче, зла ти срећа!
„Ох, да неси отац само!
„Од речи је јарост већа,
„На да с' мачем огледамо!

„Та рукама живога те
„Бих убио, растргао:
„Ни оружја не бих на те
„Витешкога подигао!"

„Хај јуначе, мили сине!
Вес'о старац кликну сада, —
„С твог ће бола мој да мине,
„Гњев се мени твој допада!

„Посрамљеној мојој части,
„Што се у прах сва раствори,
„Недај, сине, њојзи пасти,
„Јуначки се за њу бори!"

И исприча сину јаде,
И благослов свој му даде,
И Сид сиче врага лако,
Почев славна дела тако!

Сима Поповић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Од тог времена са свим промених начин живота: одлазила сам у друштва, тражила сам забаве и весеља.

И сродница моја измирила се са мном и почела ми је у свему угађати. И Милан као да је сретнији био, што је мене веселу и добре воље виђао. Што сам се чешће шњиме разговарала, све сам боље увиђала, да ми ваља јако на опрезу бити, да се како не заборавим, па да му не дам завирити у дубину срца свога.

Милан је мислио, да сам се променила, па је за то све веселији и веселији бивао, а како би се упропастио био, да ми је

могао загледати у душу, која више пута хтеде под теретом од весеља да клоне, да изнемогне.

О чему и не сањах више, догоди се. Почех одлазити на јавне забаве и игранке. Истина да ме је млого муке стало, док сам себе савладала и да сам у почетку и плакала кад погледах своје наките, ал' на молбу миланову, да шњиме прве четворке играм, попустим на послетку.

На скоро почеше на све стране говорити о мени. Ударише у хвалу моју, у хвалу памети и разборитости моје, а неки ми се хтедоше и удварати.

Куд сам год долазила, свугде су ме свесрдно примали. Младо и старо, мушко и женско све је то моје друштво тражило..

Ја сам ћутала и трпела, а у срцу ми је нешто говорило, да то све и тако не ће за дуго трајати.

Што је као нека слутња у мени живела на брзо постане јавом.

Сродници мојој дође у госте нека јој рођака с којом сам ја у свом детинству друговала.

Весело, несташно је то девојче било.

— Као што видим ти си сретна и весела? — запита загрливши ме.

— Сретна несам, а весеље ме млого муке стаје, — одговорим.

— Како то?

— Градим себи невољу, другима за вољу!

— Зар ти не волиш Милана, као што свет говори?

Ја сам ћутала.

Другарица ме погледа зачуђено.

— Да, да, Ленко моја, — продужим, — ја сам несретно створење на овоме свету! Хтела би, знала би волети, ал' не могу, не смем, јер ми нешто у срцу казује, да ћу и себе и друге несретнима учинити, ако пустим срцу на вољу. Ја тражим срца, које би моје, ал' само моје навек било, а тога не нађох на овоме свету.

— Ко тражи, налази!

Ја сам опет ћутала.

— А где је тај твој Милан, желела би га упознати.

— Тек што неје дошао!

Још несам ни изговорила последњу реч а Милан дође.

Неје им млого требало да се упознају.

За мало беше, а већ су се тако разговарали, као да су стари познаници од ваjкада.

Мене је текнуло срце гледајући их како се живо разговарају.

Од дана на дан опажах, како се Милан око Ленке све више и више врзе и како на мене по мало заборавља.

Ма да се надах томе, опет ме је болело.

— Тако ти треба, — рекох сама себи — за што не остаде као што си била, па сад не би патила.

И сродници се мојој Ленка све више допадала.

— Тако, тако, девојко! — рекла би јој често — што је младо, нек је и весело! Знаш како кажу наши: весело срце и кудељу преде!

И ја сам се усиљавала, да ми лице срећу и задовољство показује, ма да ми срце друго чинити вељаше.

То непрекидно напрезање саломи ми снагу, те почех венути, губити се.

Сви су ме напали да им кажем шта ми је, ал' ја сам се бранила, да ми неје ништа и да ће све проћи.

Опоминьали су ме да не играм, да лако могу себи беду на врат навући: не хтедох их послушати, кад је мени и тако мало стало било до живота.

Мало по мало тако ослабих, да сам морала у постељу лећи.

Милан и Ленка несу се удаљивали од постеље моје.

Ја сам тако ослабила била, да несам могла држати отворене очи, а то је изгледало као да спавам.

Једном таком приликом рече Милан погледајући на мене:

— Не би л' то грдна, преголема штета била, да нас постигне та несрећа, да је изгубимо!

— Та то би страшно било, — одговори Ленка — особито по — вас!

И при тим речима порумени до ушију.

— А за што баш по мене?

— И ви још питате? То неје лепо од вас!

— А ко за што?

— Смем ли искрена бити?

— Ја би вас молио, да то будете.

— Ви волите Соку?

— Волим је као сестру своју?

— Ал' сте је некада друкчије волели?

— Некада? — Да, ал' сада, — сад је већ све прошло!

— Зар тако брзо?

— Неје моја кривица што ми не хтеде ни наде дати, да ће ме моћи волети!

Милан зањута, а и Ленка се пусти у мисли.

западу европском, по томе и не треба у нас никакови вештачки и неприродни средства, којима би се тек природна једнакост у нашем народу нарушила, — а ова је најздравија основа за слободни развитак државнога живота.

(Наставиће се.)

КРАЉЕВ СТЕГОНОША.

Силан краљ се негде спрема,
Куда ли га гони бес —
Што сакупља момчад силну,
Живу искру, камен, трес?

Силан краљ се на бој спрема,
Купи момчад чилу сву —
Што за краља крвцу лију,
За оташтво умиру.

Трећи пут се диже краљу,
Да татарски сломи бес,
Зато зове силну момчад,
Живу искру, камен, трес.

Стегоноши, младом момку,
Стег му пружа крвав сав,
Па му збори: „Буд' и одсад
Ко што досад беше здрав.“

Стегоноши лице плану,
Оком сену живи жар,
Весело се краљу клања,
А крвави грли дар.

Јасна зора првим зраком
Кити горе, кити брег —
По пољима испод гора
Крсташки се вије стег!

Према сунцу — копље блиста,
Оштрих стрела — тврђан лук —
А низ камен каткад звизне
Отровнице јасан звук.

„На татаре“ силно јекну,
И ко силан тресну гром —
Звижде стреле — копља бојна,
Звекет сабље — силан лом.

На бедеме тврда града
Крсташки се вије стег —
А около пада јунак —
Крвљу с' купа камен брег.

Мутна Млава хуком јури,
Крв јој сили њезин ток —
А сунце је за три копља
Одскочило небом скок.

А тек врева почела се,
Жесток бојак, жесток љут —
Али где је стегоноша,
Где занесе њега пут?

У сред стана татарскога,
На врхов'ма планине,
У мукама понајжешћим
Стегоноша умире.

Са чардака окићених
Спусти с' хитро један цвет,
У сусрећу младој души
Што већ беше на излет.

И тихо се женско краде
Крај степена тајних туд —
У оку јој суза блиста,
А пламти јој женска груд.

Тихо шану: „За њега ће
Многа глава љубит' тле",
Па се онда хитро спусти
Низ потајне степене.

А около бруји, сева,
Копља звижде, сабље лом —
Ал' у часку једном сену,
Међ татаре паде гром!

Са степена тајних мину
Женска слика — за њом гле —
Иза леђа тих татарских
Мач и муња затире.

Још'те једном јарко сунце
Облак стрела заклања —
А пред краљем — на колена,
Татарин се поклања.

Ноћ се спушта тиха, блага,
Легла бура, мир је свуд —
А краљ тражи лепу цуру,
Ал' ње нема нигде туд'.

(Из Зоре.)

Мутна Млава журно дере
Ко помамна љута звер —
Собом носи крвав цветак —
Татарскога краља шћер.

Радмио Лазаревић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

— Ти хоћеш да умреш? — одговорим му, погледавши га хладно и прекорно, — а да је због чега већ због једне девојке! Да те је стид и срам, тебе није српска мајка родила! Ти као да заборављаш, да си човек и да се тако мораш борити. Уздишеш, место да радиш, хоћеш да умреш, у место да посветиш млађану снагу народу своме! Дођи себи, Милане, и признај, да си у овом тренутку јако малодушан био!

Ове речи моје јако га дирнуше. Дуго није могао ни беле проговорити. Врелу главу своју нагнуо је на руку моју и тихо је јецао од плача.

Та искрена туга његова до срца ме је дирнула.

— Милане, драги Милане, — рекох благим гласом, — ако ме волиш истинито, од срца, онда не ћеш више тако говорити!

— Ради са мном што ти је воља, — одговори по кратком ћутању испрекиданим гласом. Немам своје воље када сам уза те. Ја ћу те у свему слушати ако ми само допустиш да могу близу тебе бити.

То изрече и оде из собе. Дуго сам гледала за њим и у том тренутку радо би жртвовала била и душу своју за срећу његову.

Ноћ која је иза тога нашег разговора дошла, није донела ни мени ни њему сна на очи, ни мира у груди.

Милан се од то доба све више и више губио. При столу

једва да је што окусио, а слабо је што и говорио. Блед је био и само кад је мене погледао засветлила му се у очима нека грозничава ватра.

И моја сродница патила је с нама заједно. Она је од природе жива била, брзо се расрдила ал' брзо се и одсрдила. Обично је добре воље била, па за то није могла трпети јада и туге. С тога се и љутила на нас обоје, па како је сина свога волела, то сам јој само ја долазила крива.

Шта сам могла друго радити, него премишљати и Богу се молити.

Много сам пута читала а још више пута слушала да је позив девојачки: друге усрећавати, другим речима: удати се! Веома би то лако ишло, да до пусте воље стоји, ал' срце, то јадно срце, не даје се увек варати нити обмањивати!

Многи су мислили о мени, да сам сањалица, да у свему претерујем. Зар сам могла што силом што сам така постала? Да сам знала мушке залуђивати, па тако до каке добре партије доћи, држали би ме за много паметнију. Ал' шта могу на силу кад сам таке настране ћуди, да се не могох одлучити да се удам. Стрепила сам од удадбе не знам ни сама зашто.

У неспавању проводила сам ноћи. Моја сродница донекле је трпела и ћутала, ал' једном удари у пребацивање: како сам ја неблагодарно створење, како немам срца, кад могу тако покоре и од себе и од других градити и како би већ крајње време било, да се опаметим, па да тако радим као и друге девојке.

Мени није требало више што рећи. Узбуђено ухватим је за руку и овако јој одговорим:

— Није моја кривица што вам немир градим по кући. Бог ми је сведок, да ми је сва жеља била, да се другима допаднем. А што сада више тужим него обично, узрок је што осећам, да морам одлазити из куће, у коју сам тако свесрдно примљена.

Тако се чинило као да су ове речи моје изненада затекле сродницу моју. Особито је дирнуло кад споменух да ми више код ње станка нема. На мах поче благим гласом:

— Ето ти на! Одмах прети одласком ако се мало укори! То ми је дакле награда, што ти у место матере мати хтедох бити? Зар ти неси уверена о томе, да те волим као дете своје! Та то би највећа неблагодарност била од тебе да нас оставиш, и ја све једнако мислим, да ти то не би могла учинити.

То рече и остави ме саму.

Неко време гледах за њом непомично, ал' на једанпут глава ми стаде буктати, заносити се и ја грунем о тле.

Кад сам себи дошла видех Милана и матер му око себе. Не знаш ко ми је од њих већма хтео да угоди.

Милан је са свим заборавио на себе. Видело се, да само за мене живи. Пазио је на најмање кретање моје само да би ми могао и најмању жељу испунити. Више пута опет видех га где се замислио, па као да не зна шта се око њега збива.

— О чему премишљаш? — запитах га.

— О томе, како би ја најзадовољнији човек на свету био, кад би те могао сретну учинити.

— То можеш лако постићи: не води бриге о томе, јер ја то не заслужујем, — одговорим му дирнутим гласом.

Милан ућута, ал' ме погледа тако болно, да сам од тог погледа почела у срцу зепсти.

Миланова мати имађаше другу, која нас је чешће полазила. Беше то поутегла девојка од једно четрдесет година. Паметно и разборито знађаше о свему говорити, па тако лепо, да ти је милина било слушати. Разговорна је била, али се често задубљивала у мисли и мени се чињаше да у таким приликама помишља на прошлост своју, која као да јој се није смешила.

Мене је особито радо имала и кад је год могла гледала је да се са мном разговара, да ме поучава и да ме на ништавило наше опомиње.

— Како си, Соко? — рече ми на скоро после мога разговора с милановом матером. Чујем да си целу кућу испреметала. То је, да видиш, тежак посао за тако слабо створење. Ал' за што си тако тврдоглава те на једанпут три живота јадом и чемером пуниш.

— Ја вас не разумем! — одговорим пренераженo.

— Знаш да ти само добра желим, па те баш за то озбиљно опомињем, да будеш према мени искрена и да ми кажеш: не би л' била вољна сретним учинити круг, у којем сада живиш. Слаба си, драго дете моје, па ти треба у животу потпоре, а те ти не треба на далеко тражити. Ја ти препоручујем Милана: млад је, леп је, и јако те воли!

— Да ми ко други тако што предлаже, не би се ни најмање чудила, — одговорим ладно; — ал' не могу да разјасњим себи за што баш ви то чините.

— А ко за што ти то тако чудно долази? — запита и погледа ми оштро у очи.

— За то што сам вас виђала да сте се и у највеселијим друштвима на једанпут поозбиљили. Дуго сам премишљала о томе па сам на послетку до тог уверења дошла, да то без неке неје

што се не удасте. Па кад сте се после таких тренутака опет почели смешити, не могох од себе одбити мисао, да несте образине на себе узели.

— Шта то говориш мила моја? — одговори, усиљено се смешећи, а по цртама на лицу јој видело се да је у забуни.

— Говорим као што мислим да може бити.

— Ал' ако би ти рекла, да се вараш!

— Е, онда би молила за опроштење што сам вам криво учинила.

Она ме погледа чудноватим погледом, после тога пољуби ме у чело и даде се у крупне мисли као да је сама самцита.

То ме још више охрабри те тако продужим:

— Веома добро знам, ма да ми не рекосте, да сте тек с поља весели. Знам, да ни једне прилике не пропуштате где можете шта добро учинити, само да би вам живот каке цели имао. Знам, да благослов распростирете где дођете, ал' све то не пуни вам срце срећом. Живот наш има цел, коју само једним путем можемо постићи, ал' судбина нам често не допушта да тим путем гредемо.

— Добро говориш, драго дете моје, — одговори и стаде брисати сузе из очију. Тај је пут пред млогима затворен, ал' међ тим млогима неси ти најнесретнија. Ти се још неси преварила, само што много сумњичиш, а то још неје највеће зло на свету!

Ја је погледах и приметих да је у забуни. Да је дуго не мучим окренем разговор на други предмет.

— Секо, — рекох весело, — сад ја тражим нешто од вас.

— А шта то? — запита весело, радујући се, што се манусмо разговора, који је непријатно дирао.

— Сродница се моја срди на мене. И Милана мори сета, а све то мене јако дира. За то би се радовала кад би се у ову кућу стара добра воља вратила. Ја ћу од сада безбрижније живети, а и Милан ће мени за љубав свашта учинити. Гледајте и ви од ваше стране, да се врати старо добро време.

— Гледаћу, — одговори, — само ти морам рећи, да ти се чудим што весељем хоћеш да угушиш гују у срцу свом! Добро, дете моје, ради како мислиш, да ће по тебе понајбоље бити, ал' ми мораш обећати, да никоме не ћеш наш разговор проказати.

— Никад ни до века!

И оде. Дошла је смешећи се, а удалила се са сузама у очима. У том тренутку осетих, да има од мене много несретнијих, који осмејом покривају јаде своје. Наумих тврдо да и ја то чи-

ним, а била сам уверена, да ме одсад не ће нико више наговарати и натеривати да се удајем.

Не хтедох маха дати срцу, да како после са своје попустљивости не страдам.

(Продужиће се.)

ВУКАШИН.

Уломак из трагедије кнеза црногорског Николе.

ЧИН III.

ПРИЗОР II.

УРОШ И ЈЕЛЕНА

ЈЕЛЕНА.

Сваки данак по нашем вјенчању
Љубав ми је према тебе расла;
С те љубави круна, царевина,
Омиљеле — срцу се привиле:
А ти таквим излазиш питањем
Након пуних дванаест година
Одкад смо се, царе, састанули. —
Немој своју гријешити душу!
Немој мене јадну вријеђати!...
Слушај. — Ја сам кадра Вукашину
Отровану жељу испунити:
Макнућу се, раздвојити с тобом,
Само змија што у њедру храниш,
Твог ми мира корен да негризе. —
Ти се кунеш и јамце ми дајеш,
Све што ти се свијетло родило
И потекло од старог Немање,
Да се са мном раставити нећеш...
Вјерујем ти. — Но размисли добро,
И пропитај и лијепо види;
У Србији, ако сам на одмет,
Да ми кажеш — ја ћу се макнути...
То смо дужни обоје Србији:
Љубав ће ме кр'јепком учинити,
Да без тебе, бијели свијете,
Срећо, душо, очи обадвије,
Негђе с краја неумрем од јада. —

УРОШ.

Ријеч царска, ни име предака.
Нека јамци небуду одлуци,
Коју дадох краљу Вукашину,
Кад с' осмјели предложит ми разпуст;
Него по сад ево ти залога
У Урошу Душанову сину:
Ђе ћеш с њиме?... оли у Бистрицу?...
Ох' у Шару међ' ледове пусте?:..
Ђе ћеш? да ну?... оли у сред ватре?...
Хоћеш љуто да дохватим гвожђе,
Да разпорим прса Урошева,
Па да видиш што у њима лежи?...

ЈЕЛЕНА.

Нећу јамца, а нећу залога:
Јамац ми је тврда твоја љубав.
Одавде*) ме нешто подупире,
Те ти ласно могу вјеровати;
Но се бојим, — нијесам ти жива,
Да ти главе Вукашин недође....
Знаш ли подли начин на који је
Угасио дом у Пирлитору
Најбољега српскога јунака,
Кад погуби војводу Момчила
С девет брата, с девет братучеда
У Језерам испод Дурмитора?

*) Стављајући руку на прса.

је завио ноге мушемом, да неби зној могао испаравати. Резултат оваковог поступања потврдило је његово казивање. Зној је облио цело тело болесниково и свуда је ударио на киселину као сваки обичан зној немајући оног смрдљивог задаја. Али после неколико дана пошто су ноге непрестано завијене биле и зној с ногу није могао испаравати као на другом месту тела, почео се онај смрад распростирати и био је јако несносан.

То је дакле јасан доказ, да тај смрад долази од устајаног зноја, који немогући да испарава почне да трули и тако се усмрди. Кад је после обућа, која је као што рекох негде у крај чувана, прегледана, ударала је још на онај смрад.

Најближи узрок томе смраду лежи у дебелој обући, која неда да прекомерни зној испарава. То сведочи прво та околност, што руке кад се зноје нераспростиру тај несносан задај, јер су голе па зној слободно исправа, друго што тај појав оскудева код људи који боси ходе, и треће што је то ретко код женскиња, које фину обућу носе.

По том искуству изводи се дакле двојако лечење:

1.) Да се остави обућа која је узрок том злу и

2.) да се употребе такова сретства, која ће спречити прекомерно знојење.

Што се првога тиче оно је тако јасно и просто, да му нетреба никаквог даљег тумачења, што се пак другога тиче нека сваки утуви ово што иде.

Ако болест није преузела мах т. ј. ако се ноге незноје јако онда је довољно усути у чарапе какав прашак н. пр. брашно, мекиње или крутило („штирак“) и овако напрашену чарапу може болесник обући и свака 24 сахата мењати. Неки препоручују још да се с прашком помеша и стреш, што проф. Хебра за излишно држи, премда ништа неће шкодити. Овако дакле ваља поступати 15—20 дана и свако вече трти ноге тим прашком; али се зато време несмеју ноге нипошто прати.

Је ли пак болест преузела мах и ноге се много јаче зноје а тај лек што споменух непомаже много, онда је најбоље узети из апотеке неку произвољну количину „ђаконфластера“ (Diachylonpflastor), растопити га на ватри у каквом малом тиганьчету, па онда треба додати исто толико ланеног зејтина, помешати једно с другим и тако направити једну маст. Обе те ствари ваља добро измешати да се невиде по њима ваљушци од масти. Затим треба узети једно парче ланеног платна, које би тако исто дугачко и широко било као нога т. ј. једну стопу дугачко а једну широко. Онда треба добро опрати ноге и сувом крпом их избри-

сати, да буду суве, затим замазати то платно зготовљеном машћу и увити ноге тако, да ниједно место неостане празно. Да се прсти неби додирали ваља исећи мала парчета платна, намазати их с обе стране истом машћу и тако утурити их између свака два прста. Овако увијену ногу може човек обући у чарапу па онда обући ципеле или папуче ал' нипошто чизме или „штифлетне.“ Овај ће се завој свака 24. сахата мењати, ноге чистом крпом или брашном, боље мекињама, истрти, али се несмеју нипошто прати, па онда опет или исто платно или друго чисто намазати и могу исто онако увити као мало пре.

Овако ће се поступати према томе како ће коме ноге зноје 8 — 12 дана, али за то време није болесник никако принуђен да код куће седи, може свој обични посао, ако није тежак, свакако да врши. После означеног рока треба скинути завој с ногу, ноге опет прашком т. ј. брашном или мекињама истрти и обичне ципеле обући. Идућег дана приметиће болесник да се дебели слојеви покожица почињу љуштити и друга здрава покожица расти. Тек кад се види да је сва дебела болесна покожица спала, слободно је ноге опрати млаком водицом, при чему је увек добро још за које време ноге поменутим прашковима трти. Правило је да после 14—21 дана зној престане а врло ретки су случајеви да се опет поврати. Но ако би се то одиста десило онда треба лек опет поновити и онда ће сигурно знојење сасвим престати.

Ето шта ваља чинити да нам се ноге незноје

ПОДЛИСТАК.

Беседа Кајa Марија.*)

Пре него што ову интересантну и карактеристичну беседу саопштим, нуждно је, како би се ствар боље разумела, да у кратко опишем политично и социјално стање, у ком се тада Рим у онај мах налазио.

Било је време, кад је неки познати стари списатељ израиљћанин са удивљењем приповедао о једном народу на западу, „који је све државе на близу и на далеко покорио, тако, да су сви стрепили, чим су му имена чули; да је тако силан и диван, да је по својој вољи краљеве намештао и збацивао, па ипак се тада нико ненађе, који би се полакомио за краљевском круном и који би се блистао у пурпуру; већ тамо влада један изабран „савет,“ који се о добру народа стара;

*) Sallust. Jugurth. cap. 85.

а коме су од године до године[1]) највишу власт поверили, и тога су слушали; ту небеше злобе ни зависти," — а овај народ били су Римљани, а срце им беше поносити Рим. — Но кад су се оваки гласови удивљења из даљине разпростирали, тада је већ било прохујало оно највеће доба римске републике; породише се зла и пороци, који сву државну и моралну снагу у корену подгризаше. Сад је било наступило оно време, кад се у Риму сви путови отворише, да предузме владу над целим старим — тада познатим — светом. Паде пред римским орловима[2]) у оно време најсилнија држава, одкуд Риму пропаст целог политичног опстанка грожаше — паде Картага; а осим тога се још и све јелинско благо, у Европи и Азији, стекло у Рим, јер и Грчка, учитељка Римљана, беше овима покорена.

Прошло је било време Цинцината, ког су у најпростијем оделу, знојавна и прашна код плуга затекли кад су му „диктаторску" власт поднели, да помогне држави у невољи; а он, оставивши сав свој посао и породицу, оде на бојно поље и — спасе отачбину. Не беше више Курија Дентата, који је као конзул[3]) седећи на дрвеној клупи репу себи за ручак спремао, кад дођоше Самнитски посланици и силно му злато нудише, само да им повољан мир учини, но он одговори: да воли над богатима владати, него сам богат бити. Прође доба Фабрицијa ког грчки краљ Пирус никаквим средством не могаше на своју страну задобити, већ на послетку рече: „Та пре ће скренути сунце са свог пута, неголи Фабрицију с пута поштења." — Све је то било па прошло. Јер од кад Картага и Грчка посташе римске провинције, од то доба судба обасипаше Рим свом снагом и свимколиким богатством; ал' Рим бијаше грдна провалија, ког ни благо целог света немогаше зајазити. Поред највећег раскоштва, највећа нужда и сиротиња, јер „каматници" цедише народу крв. Па шта су биле сљеди? То, да се народ састајао из богатих спајија, и из јадне сиротиње раје, међу којима бијаше велики јаз, ког никакав средњи сталеж није испуњавао. Но није било ни могуће, јер оптимати уживаху сва блага: они управљаху војскама, ратовима и њима се даваху провинције.[4]) А пошто су на тај начин дошли до богатства, то су лако дошли и до целе унутрашње и спољашње државне управе. Пливајући у богатству и уживајући разне насладе овог света, ни на што друго нису мислили, доли

1) Звања и власти код Римљана дават су само на годину дана, да неби изабрани своју власт зло употребили; те тако се сваке године нови званичници бираху.

2) Ови су били обично од сребра на једној мотки, војнички знаци, као код нас војничке заставе

3) Највиша власт у Риму.

4) Провинције звале су се код Римљана оне земље ван Италије, које су они покорили У оваке земље слали су се онда рад управе као неки наместници, а то бијаху све сами оптимати, који су, глобећи кукавни народ, јако се обогатили.

само на сјајност и разкоштво! А народ бијаше роб без икакви права, без икакве власти и имања, и морао је крвљу својом богатима благо стицати и насладе им спремати.*) „Све се," — вели Салуст у кратким али живим цртама — „на две партаје поцепало, а међу њима лежаше држава раскомадана. Ћуд и воља неколицине управљала је у рату и код куће; у њиовим рукама бијаху државни новци, провинције, звања, достојанства, славе и триумфи; а народ стење од војне и пати сваку оскудицу, јер сав ратни плен поделе вође са неколицином — — — и тако овлада целом државом неограничено лакомство, које је све скврнило и рушило, коме ништа више не беше свето, те тако се све клонило пропасти."

У то време бијаше у Риму један особити човек, Кајус Маријус, који је у Африки као подвођа служио у рату против Југурте, краља нумидског. Он је био од простих родитеља, одрастао је код плуга, а затим је као војник служио у римским легионима. Отликовао се особитом храброшћу и војничком вештином, с чега је себи стекао поверење и својих вођа и осталих војника, тако, да је временом до највише части у Риму дошао, т. ј. постао је конзулом. Он не имађаше оног финог, модерног, вишег изображења, нит' је марио за вештине (као Цезар и Цицеро), ал' је био чиста карактера и врло умерена живота, особито се клонио порока и разне разкошне насладе, као што беше адет његовог доба; није знао за „сјајне части" и нимало није држао на „добре куваре"; ал' за то је био праведан и непристрастан судија, смртни непријатељ сваког подмићивања, и — најжешћи, најстрастнији противник богатаћког, надувеног племства, и зато га је народ страстно и заволео. Како су дакле богатаћи тог „претераног" демократу гледали, само се по себи разуме. Елем доста то, народ Марија изабере за конзула, да као такав ратује против горе споменутог Југурте, који је силна чуда и покоре починио. Овај је рат Салуст изврстно описао (Југуртински рат) и уједно нам развио ужасну слику тадашње покварености државне и социјалне у Риму. Недела Југуртина бијаху грозна, и тако очевидна, да је већ напослетку сав римски народ узврео против њега — но млоги племићи бијаху ипак на његовој страни — јер — сви беше подкупљени па и сами сенатори. Шта више скоро све вође, које је римски сенат послао с војском против Југурте, — сви су се од њега дали поткупити и цео народ завараваху. Но напослетку народу већ додија и он изабра за конзула Марија и пошље га у Африку. Маријус дакле, пошто је постао конзулом, скупи цео народ, који листом поврви, и држао је беседу, која је врло проста али особито карактериште време.

(Свршиће се.)

*) Види о томе нешто и у Бошковићевој „Историји света" књ. I. стр. 321.

Књижевне бележке.

* „Философија права и друштва,“ зове се књига, коју је Мита Ракић намеран издати на свет. Писац у свом претплатном позиву вели: „Учећи сам некада ову науку, а рад будући попунити у књижевности празнину књигом, која ће бити од користи нашијем правницима и судијама, а помоћ друговима мојим, ђацима у великој школи, превео сам ово дјело које је написао Др. Опенхајм, човјек припознат, а које су Нијемци узели у своју енциклопедију наука. Мени не приличи хвалити ово дјело: боље дакле да испишем садржину, која ће му бити најбоља похвала. Ево је: Дио први: приступ. Гл. 1. Мисао и чињеница (теорија и практика.) Гл. 2. Воља и слобода. Гл. 3. Човјек међу људима. Егоизам и заједница. Гл. 4. Право и закон. Обичај и морал. Дио други: приватно право Гл. 5. Државина и својина. Гл. 6. Историја државине и својине. Гл. 7. Својина у држави и друштву. Надсвојина, имаовина и вриједност. (Право и неправо својине.) Гл. 8. Уговор. Дио трећи: породично право. Гл. 9. О породичном праву у опште. Гл. 10. Полна свеза. Гл. 11. Родитељи и дјеца. Гл. 12. Гајење. Гл. 13. Право женидбе и право нашљедства у одношајима према имаовини. Гл. 14. Право породице и право нашљедства у данашње доба. Дио четврти: Елементи грађ. друштва. Гл. 15. Племе и народ. Општина и држава. Гл. 16. Народност и човјечанство. Патриотизам и космополитизам. Гл. 17. Држава и вјера. Држава и мишљење. Гл. 18 Суштаство државе и друштва. Гл. 19. Историја и критика друштвенијех одношаја. Дио пети: правосуђе. Гл. 20. Закон и суд. Гл. 21. Формалне стране закона и позив законодавства. Гл. 22. Општа начела судбености. Гл. 23. Специјална уређења судства. Историјске примједбе. Дио шести: казнено право. Гл. 24. Неправо. Гл. 25. Приједступ и казна. Гл. 26. Урачунивост и окривљење. Гл. 27. Теорије казнене. Гл. 28. Категорије приједступа Гл. 29. Казне и казништа. Гл. 30. Историја казненога права. Дио седми: државни устав. Гл. 31. Општа начела. Гл 32. Суштина устава. Гл. 33. Диоба власти. Гл. 34. Суверенство. Гл. 35. Орган законодавства и заступништво народно. Гл. 36. Помијешани устави или ограничене монархије. Дио осми: управа и организација. Гл. 37. Државна управа и полиција. Гл. 38. Организам власти. Гл. 39. Досадашња радња влада и управа. Гл. 40. Пауперизам, пролетаријат и реформа. Гл. 41. Предлози за реформу. Практични социјализам. Дио девети: народно право. Гл. 42. Идеја народнога права. Гл. 43. Право држава. Гл. 44. Право свјетскога грађанства. Гл. 45. Федеративни устави. Књига ће изнети 15 табака на великој осмини. Цена јој је 1. фор. Рок је претплати до госпођина дне, а новци се у плаћеном писму шаљу, Јеврему Ракићу, начелнику среском у Шапцу, који за њих јам-

чи, и који ће их вратити ако не буде довољно претплатника. Имена претплатника штампаће се. Ко скупи о с а м претплатника добија једну књигу на дар.

* А б е л Л у к ш и ћ у Бечу наумио је да упознаје словене међусобно издавајући „Поменак," у којем би биле фотографисане слике словенских славних људи, који се боре за просвету, слободу и равноправност. На леђима тих слика били би наштампани кратки животописи. У сваком ће таком поменку бити до 120 слика, а цео ће стојати 40 фор. а. вр.

* А. Ч в а р к о в и ћ, професор у гимназији београдској, позива на претплату на хисторијски роман: „К р а љ и ц а Х о р т е н з а и л и ц р т е Н а п о л е о н о в о г ж и в о т а." Преводилац вели: „Нема онога, који се неби желио упознати са историом новијег доба, особито таквом, која је у животу човечијем епоху начинила, и која и данас стои у свези са француским царством при сад владајућем цару Наполеону. Истина да се у повестници налазе догађаји и дела како појединих владаоца тако и њихови народа довољно описана, но ипак много обширније и занимљивије представља такова дела историјски роман, као што ће по горњем називу и ово дело бити." Дело ће из изнети две свеске, од којих ће цена првој бити 1 фр. а. вр. На 10 претплатника даје се 1 књига на поклон или новцу за њу.

* Ј е ф р е м М а р к о в и ћ, штаб. поручик и професор војничке школе у Београду, јавља да је израдио дело: „О К а в а љ е р и ј и, које обима цело употребљавање овог рода оружја у рату. То је дело у главном подељено: 1. Кратки историјски преглед кавалерије. 2. Устројство и обучавање њено. 3. Служба на маршу. 4. Употребленје у бою, и 5. Четничком рату: малом и великом (брђанском рату.)" Писац у свом претплатном позиву вели: „Дело је ово израђено по најбољим изворима и неким собственим искуствама. Удешено је према нашем положају и потребама, а с обзиром на нашу народну кавалерију и изложено је разговетно и укратко све, што кавалерија има да ради у рату, почињући од почетка па до краја операције једне војске. Да би описана радња била сватљива за читаоце и будуће ратнике наше, то сам тако удесио, да се из читања ове књиге уколко је могуће укратко огледа и цела радња војске, која војује и рати, и подробно употребљавање кавалерије у разним стањама и предузећама војске; т. ј. да се из појединих описа види и цела практична радња, које помаже, да лако сваки и старешина и млађи познају своје ратничке дужности, онај као заповедник, а овај као вршећи, знајући зашто се све ради и како то иде у интерес главне цељи рата целе војске. За нуждна објасненја биће и неколико слика. Но с уздањем да ће ово потребно дело, и управо врло нуждно, бити добро примљено спрам

крајње оскудице у војеној књижевности, особито оваки практички дела, а према садањим околностима, то сам оставио цену 10. чар. на пренумерацију, а доцније 20 гр. чарш.“ Рок уписивању траје најдаље до 20. јула. Скупљачи добијају на 10 књига једну.

* Сада баш добисмо књигу IV. (свеску XXI. старога реда.) „Гласника српског ученог друштва.“ — Садржај јој је ово: 1. Манастири у Србији од М. Ђ. Милићевића. — 2. Служба и живот св. Ђорђа Кратовца. По рукопису XVII. вијека спремио за штампу Стојан Новаковић. — 3. Нешто о кнезу Лазару. По рукопису XVII. вијека спремио за штампу Стојан Новаковић. — 4. Висине неких места у Србији, као што их је барометром мерио бар. Хердер, Бује и Хан. — 5. Покрети у Босни између 1820. и 1832. По Л. Ранку и Р. Куниберту од Милорада Поповића Шапчанина. — 6. Родословіе сербскіи цареи. Спремио за штампу П. С. Срећковић. — 7. Филип Мезијер о цару Стефану. Приложио Ђ. Даничић. — 8. Из „Описа Босне и Херцеговине“ од једног родољуба. — 9. Натпис у цркви села Богдашића близу Котора. Приложио Иларион морах. — 9. Некролози: а) Милоју Лешјанину од М. Ђ. Милићевића, б) Владици Платону Атанацковићу. (По „Матици“). — 10. Радња српског ученог друштва. Ова свеска гласника може се добити по 60. н. а. вр.

Гласник.

* Југословенска академија наука и уметности у Загребу имала је 14. јуна други свој редовни састанак. На том састанку расправљаше прави члан академије Јосиф Торбар о селидби и опсегу путовања наших птица селица. Напоменув, како се у истраживању природе и њезиних очитовања ваља држати чврста темеља, те слутње, нагађања и хипотезе држати за оно, што су, док се не подупру разлозима, који резултате истраживања знаношћу чине, те назначив тиме, како рече, становиште, с којега жели да се његов рад за сада и будуће у овој струци суди, разделио је птице на станарице и селице, које последње, у ширем и ужем смислу, своју постојбину мењају. Да храна и промена топлоте не могу бити једини разлози путовању, већ да има у самом унутрашњем организму селица неки природјени нагон, који их на периодично путовање тера, показао је говорник и разјаснио је с неколико примера. Навео је више случајева како селице оштротом својега инстинкта погађају увек исти пут, како знају избећи опасности, које им прете, како унапред погађају метеорологијске промене, па је узео у расматрање од наших птица, по његовом тумачењу селица у ужем смислу, шеве, голубовке, славује, чворке, вугу, славопере итд.

Назначив у кратко опсег становишта наведених селица, креташе

се расматрање око доласка и одласка, те око опсега путовања појединих врста. Најопширније расправљаше о ластавицама: чађавицама, кућницама и брегуницама, те о препелицама. За мотриште доласка и одласка селица служаше му загребачка околица.

На крају свога расматрања сврати се кратким описом у северни део Африке и у малу Азију, да по климатичним одношајима и плодности ових континента наведе разлог, за што су си наше селице оне стране света за своје зимњиште одабрале.

* Одбор за дочекивање гостију на омладинску скупштину у Београду издао је овај позив: На ланској скупштини уједињене омладине српске у Новоме Саду одлучено је, да се ове године држи омладинска скупштина у Београду на преображење 6. августа. С тога књижевни пододбор моли оне, који би као чланови са стране хтели у тој скупштини учествовати, да се до св. Илије 20. јула сами или преко омладинских дружина јаве писмено у Београд Стојану Бошковићу, професору гимназијском, или Љубомиру Каљевићу, уреднику „Србије."

Смесице.

* (Светски излог у Паризу.) Дворови за излог у 1867. г. трипут су већи него што беху дворане за излог у г. 1855 у Паризу и у г. 1862 у Лондону. У 1855. г. било је излагача свега 22,000 на броју, у 1862. г. 28,000, а на данашњем излогу има их око 60,000. Сваки се диви вештини, којом је излог уопште уређен тако, да је лако поматрати и упоређивати изложене ствари. Награде за излагање у 1867. г. износе: 64 велике награде; 883 медаља од злата, 3653 медаља од сребра, 6565 медаља од меди и 5801 почасних похвала. Није само Европа претстављена била на излогу, него су и Америка и Африка и далеки исток, Персија, Хина и Јапан, биле заступљена на њему. Министар Руjер при свршетку свога извештаја о излогу вели: Светски излог износи на углед нове послове у индустрији, и покушаје, који би иначе остали без значења, или би били занемарени; расветљује онај закон о деоби рада, који распростире благослов међу народе као и међу поједине људе; освештава начело слободне трговине, умножава између народа привредне одношаје, и означује, да ће се скоро постићи једнакост мере и новца за све народе и земље. Светски излог обара застареле предрасуде, искорењује столетне мржње, и развија чувства узајмног поштовања на међународном пољу. Народи заман траже на светском излогу трагове прошлих револуција, а свугде опажају ону величину и оно благостање, што долази од сигурности данашњег стања и од праведног уздања у будућност.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

КАСИЦИЈОНА ВЛАСТ, Од А. Чумића. (Прештампано из „Српски Новина“.) У Београду, у државној печатњи 1867. На 16-ни, 56. стр. Стоји?

ЈЕДНА РЕЧ ЈЕВРЕЈИМА НА ИСТОКУ. Од М. Р. (Прештампано из „Видов дана“.) У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни 32. стр. Стоји?

ПЕСМЕ ВРАНКА РАДИЧЕВИЋА. У Новом Саду, у штампарији Игњата Фукса 1867. На 16-ни, 371. стр. 4. л. Стоји 80. н а. вр.

ЗАБАВНА ЧИТАОНИЦА. V. ХЕЋИМ-БАША, или догађаји Ђузепа Антонелије, доктора у турској служби. Од др. Хр. Сандвита. II. Превела А. Л. М. Прештампано из „Видова дана“. (Издаје књижара Велимира Валожића.) У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, стр. 171—392. и 8. л. бележака. Стоји 60. н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државноправна расправа од Ђорђа Вукићевића. IV. Права демократија, мањина и већина. — Дигови јади. — Мој албум. (Продужење.) — Биљка што је негујемо (Свршетак.) — Шта ваља чинити да нам се ноге незноје. Од дра. Л. Стефановића. — Подлистак: Беседа Каја Марија. — Књижевне белешке. — Гласник. — Смесице. — Библиографија. —

При почетку ове нове четврти умољавамо лепо све оне, којима је претплата истекла, да је одмах понове, ако им је намера лист наш и даље држати. Тако исто опомињемо и дужнике наше, да што пре поплаћају дугове своје.

Претплатни новци шаљу се на благајницу „Матице Српске“ у Нови Сад, а за Србију прима претплату и књижара А. Добровојевића у Београду. Иста књижара води бригу о томе, да наши претплатници из Србије своје листове уредно добијају.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 20. У НОВОМЕ САДУ 20. ЈУЛА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр , на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

V.

ПОСРЕДНИ И НЕПОСРЕДНИ НАЧИН ИЗБОРА.

У неким уставним државама постоји закон, да се заступници саборски небирају непосредно од народа, као што у прошлом чланку наведосмо, већ посредно, а то ће рећи: народ или прабирачи бирају бираче, а ови заступнике.

Овде нам ваља промотрити оба ова начина бирања и испитати који више истине у себи има и који одговара бољма идеји репрезентативне системе и начелу уставне слободе.

За посредни избор наводе се поглавито ови разлози. Прво полажу се границе страстима, занесености и узрујаности народнога духа, пошто се претставља да се код бирача другога реда много више ладнокрвности и смотрености находи, него ли код првобитни бирача. Друго вели се да првобитни бирачи немају довољно изображења и увиђавности, да би могли пресудити, кога им ваља за заступника бирати; они, наводи се, могу толико увиђења имати, да знају између себе одабрати такове особе, које ће способне и кадре бити заступника изабрати, али сами по себи нису способни ни кадри то учинити. Треће наводи се, да поред самоуправе муниципалне не могу опстати непосредни избори, јер би се могло до те аномалије доћи, да муниципија као тело или муниципски одбор заступа једно, а посланици муниципије друго мњење.

По моме мишљењу ови разлози не стоје, а баш кад би и било поред велики мана и какви добита од посредни избора, били би изгубљени велики и несумњиви добити, који у непосредним изборима леже.

Пре свега приметити ваља, да све оне мане, које у пређашњем чланку код досадашњи изборни начина нађосмо, овде би у сугубом виду долазиле; јер би било питање, прво: да ли бирачи другога реда заступају збиља јавно мњење народа или прабирача, а друго, да ли избрани заступници заступају мнење бирача у првој, а јавно мњење народа у другој линији? Дакле до правога израза јавнога мњења у земљи овим би се начином врло тешко долазило, бар много теже, него непосредним начином. А што је главно, била би промашена главна уставна цел, ради које се право бирања народу и уступа, а то је: да се у њему буди и развија политична свест, да се привикава саучествочати и сачувствовати при јавним државним делима и вежбати своју духовну снагу на пољу политичкога рада. Све би ово већином престало, кад би се начин посредног бирања завео. Пошто је избор заступника цел, а избор бирача тек посредовање тој цели, то ће народ обично мало интереса у овом последњем акту осећати, знајући да исход избора заступника не зависи толико од његове воље, колико би зависио онда кад би заступника сам непосредно бирао. Зато ће многи према избору бирача равнодушни бити, а други неће хтети никако ни учествовати па оће ли се онда моћи рећи, да тако избрани репрезентанат народни заступа збиља јавно мњење у земљи?

Што се друге примедбе тиче, по којој првобитни бирачи имају толико увиђења да знају између себе изабрати оне, који ће кадри и способни бити заступника бирати, што они неби кадри и способни били сами учинити, то опет нема довољно основа. Јер рецимо баш да појединн бирач није кадар расудити кога би за заступника бирати требао, али је кадар пронаћи између себе оне, који би кадри били то расудити; шта следује отуда друго, већ да ће он и онда кад непосредно буде бирао, упитати за мњење ове последње и с њима заједно гласати? И тако ће она добит, која се посредним избором мисли постићи непосредним избором бити постигнута.

Што се напослетку примедбе тиче, да непосредни избори немогу опстати поред муниципалне системе, јер је могуће да ће муниципија — муниципски одбор у појединим питањима сасвим другога мњења бити, него појединн у истој муниципији непосредним избором изабрани заступници — што би онда била велика аномалија и неби се управо знало, шта је јавно мњење у муниципији: то ја могућност овога случаја свакако допуштам, али не увиђам у томе никакве аномалије, већ држим да је то права добит.

Добит је пак зато, што се као добит има сматрати све оно,

што мањину од мајоризовања и угнетења већине брани. Добит је пак како са стране уставне што пружа прилику, да и мањина свој глас подигне, своје тежње и жеље на видик изнесе, тако и са стране поредка у земљи, јер ће се и мањина, докле јој је прилика дана, придржавати пута уставнога и неће тражити да странпутицама до своје цели дође. По томе дакле ако у појединим муниципијама, које поглавито тип једне политичке партије, или једне народности на себи носе, буде изабран по гдекоји заступник од друге политичке партије или народности, то још није никаква аномалија, нити се с правом тврдити може да непосредни избори немогу опстати поред самоуправни муниципија.

Наводи се даље и тај случај, да је могуће, да израз већине саборски заступника из једне муниципије, дође кадкад у противоречије са изразом саме муниципије што неби било, кад би се заступници посредним начином од саме муниципије бирали, као што то беше обичај у угарским муниципијама све до г. 1848. Могућност оваки случајева држим да је врло невероватна; јер муниципија и срезови нису апстрактни појмови, обоје се састоје из људи, и то из једни исти људи, па зато је тако рећи немогуће да се до оваки противоречија дође. Међутим ако би се кад и дошло, држим да заступници представљају јавно мњење, јер су они поготову свагда ресултати најновији избора у муниципији, па зато је и сва прилика, да они јавно мњење муниције боље представљају, него ли само муниципско тело.

Наводи се напослетку могућност и таковог случаја, да већина саборски заступника друго мњење заступа, него ли већина муниципија у земљи. Оваки случајеви такође су врло невероватни; ал кад би се ипак појавили, били би озбиљан знак великог распада у земљи. Тада би тешко било решити, које је јавно мнење у земљи и неби остало другога начина, већ разрешити сабор и позвати се на народ, да овај новим изборима своје мњење искаже.*)

Из свега се дакле види, да наводи против непосредног начина избора немају довољно основа. Све користи, које се посредним

*) О свему овом подробно и врло разложито говори угарски државник Коломан Тиса у своме делу: Parlamenti felelős kórmány és megyei rendszer. Pest 1865. — За Угарску је ово питање од посебне вредности, јер самоуправне муниципије угарске имају велика политичка значаја и особена политичка права. У Угарској, као што и у најновије доба видесмо, долази често у противоречје мњење муниципалпога тела са мњењем заступника исте муниципије, па зато је једно од најважнији нерешени питања угарскога устава, како да се ове противности изгладе и у нужну сагласност доведу.

избором постићи мисле, постижу се врло добро и непосредним; а одклањају се велике мане посредни избора, а те су: што су они сасвим излишна машинерија у државном строју, што не унапређују политичну свест народа и интерес око јавни дела, што се народ са посредно изабраним заступницима неосећа једно исто, па зато и ови неосећају толике одговорности, као заступници непосредни избора, а напослетку будући да број бирача другога реда обично је мален, то је с овима лакше злоупотребљења чинити, него ли са самим народом; често је довољно само двојицу, тројицу придобити, да је и избор сигуран, и тако се онда очевидно фалзификују избори. Зато се непосредни избори посреднима у уставној земљи свакако предпостављати морају, зато и опажамо, да се посредни избори већом части укидају и непосредним замењују; угарско законадавство од 1848. укинуло је такође посредне изборе чрез муниципије и заменило непосредним изборима. У тројединој краљевини постоје по напутку од г. 1848. још једнако посредни избори, шта више не чусмо до сада ни једног гласа ни предлога, да се овај начин бирања са непосредним замене као што је у Угарској. Тако исто видимо и у кнежевини српској, да се скупштинари не бирају непосредно од народа, већ од бирача другога реда. Посредни пак избори у колико се не слажу са духом данашњега века, у толико посебице неодговарају демократској природи народа српскога. Поред овога долази још и та околност, да у земљама, где слобода и права уставност није довољно развијена, посредни избори постају обично играчком у рукама владиним, јер се за бираче узимају обично поглавари општински, а ови стоје уз владину команду, зато влада, ако иоле жели и настоји, може посредним изборима лако протурити своје кандидате и народно представништво или скупштину по својој жељи удесити. С тога би желили, да се заступници и у наш декларатории црквенонародни сабор не по досадашњем обичају посредно, већ непосредно од народа бирају.

Једини случај, где су посредни избори оправдани, находимо у таковом строју државном, где ови непрестављају народ већ самосталност и автономију поједини држава. Тако н. пр. у савезним државама северне Америке бирају сабори поједини држава по два посла ика у савезни конгрес, који је тамо, у неку руку, горњи дом парламента; и почем ови посланици, као што рекосмо, непрестављају народ, већ самосталност и автономије поједини савезни држава, зато свака такова и бира два посланика, непитајући колики је њен обим, мала држава Делаваре исто тако као и држава Њујорк. Овај смисао је имао и посредни избор два по-

сланика на генералној конгрегацији троједне краљевине за угарски сабор до год. 1848., којима је такође задатак био заступати тамо автономију и муниципална права троједне краљевине. Овај смисао има и онај закључак српског благовештенског сабора од г. 1861. по коме се колективно из средине српског сабора имају бирати два посланика на угарски сабор који ће тамо српско провинцијалну автономију, као што и иста закључења означују, имати бранити и заступати.

(Наставиће се.)

ЈЕЛИСАВЕТА, КНЕГИЊА ЦРНОГОРСКА.

Одломак из драме Ђ. Јакшића.

ТРЕЋИ ДЕО.

ПРВА ПОЈАВА.

Соба у кући кап. Ђурашковој, Марта са малим дететом на крилу, а старије дете Иво игра се око свога оца; Кап. Ђурашко ћути суморно.

МАРТА.

Господару!

(Кап. Ђурашко ћути.)

Ђурашко!

(Кап. Ђурашко ћути.)

Једнако ћути — сирома Ђурашко! Сирота земљо црногорска! Од како нам прогонише старога Радоша, неможеш виђети веселога погледа — брига на челу, а синьи терет у грудима!... Ах!... Иди, Иване, моли оца само једну једину реч да прозбори, моли га, те ваљда ће тебе чут'!

ИВАН.

Бабо, бабо, мајка те моли бабо!

(Оће да му се попне на крило али га отац отисне од себе.)

Бабо се љути мајко, бабо ме не воли!

(Дете плаче.)

МАРТА.

Онда ни себе не воли!

КАП. ЂУРАШКО.

(Замишљен.)

Ни себе неволи —

МАРТА.

Та ти си исти он! Исте очи, чело, уста, нос, ход — исто јуначко срце!.... Од твоје врсте, сине, ни у памети мудријега ни у снази снажнијега нема —

ИВАН.

Па кад одрастем, мајко, са бабом ћу исти у бој, јел' мајко? Пак ћу да сјечем Турке, да доносим главе — а кнез ће ми поклонити коња и сабљу, као што је и бабу дао, јел' мајко?

МАРТА.

Јесте сине мој! У војсци неће
Бит' бољега витеза од тебе:
„Само мајци до коња дорасти
„Та до коња и до бојна копља —
Брижно ће те опремити мајка:
Свијоним те опасати пасом,
Са витешким украсити красом:
С оштром палом и пушком убојном

А заклонит' заставом тробојном.
Па ће тебе световати мајка:
„Буди витез, буди силан, славан!
„Буди, сине, Обилићу раван!
„Турке сеци, Косова се сети!
„Те ми, сине, дедове освети!...“

ИВО.

Биħу као и бабо! пак ће ми госпоħа Латинка поклонити од свиле појас, као што је и бабу поклонила.

МАРТА.

Од црвене венецијанске свиле, сине! То веле да је најјача и најлепша.

КАП. ЂУРАШКО
(у себи.)

Од кад се свилен појас понесе,
Лепшега није нико понео —
Шарен ко змија, ал' опружнији
Баш се до срца мога упио
Па је испио —
Из груди моји сваку здраву кап,
Ко гуја на искап. —

МАРТА.

Ђурашко! Господару мој!
Јест стидно мени тебе питати —
Што ћутиш? Шта је? Какви јад?
Какви је облак чело притиско?
Те мути онај поглед љубазни,
Што ме је свакад 'нако весело,
Нако умилно, пуно љубави,
Нако светао — досад сретао?
А сада —

КАП. ЂУРАШКО.

Марто! Марто!

МАРТА.

Ах Ђурашко!
Пет година је — срећне године!
Што ме на саму срећу учиште,
Па ме са срећом чисто мучиште;
Све љубав сама, речи медене,
А сад —
Суморно чело, груди ледене!
На устима је реч занемила
У оку тама, вечна, немила.
Ох кажи, Ђуро, д'ако помогнем —
Какви те мори јад?

КАП. ЂУРАШКО.

Срећан сам био, Марто, до сад!

МАРТА.

А сад?

КАП. ЂУРАШКО.

Сад сам несрећан!

МАРТА.

Несрећан данче, а зашт' несрећан?
Та ја ти говем, дворим, угађам —
Та ја те љубим, сунце, љубим те!
Кад снивам љубим, љубим када бдим,
Кад лежем, љубим кад се пробудим,
Ти си ми јава, молитва, ти сан!
Ти си ми срећа... и ти си несрећан!...

(Сакрива лице рукама.)

КАП. ЂУРАШКО.

Бољу си срећу ти заслужила —
Ах бољу, душо, — ја сам несрећан.

(Љуби је.)

МАРТА.

Та погле Ива твога синана,
Ах погле наду моју и твоју,
Понда ми реци, дал' си несрећан?

КАП. ЂУРУШКО.

(У себи.)
Несмем га гледат' —
При погледу ħу томе свиснути
И опет морам — па ма свиснуо!
(Гласно)
Ох оди, сине, оди Иване!
Сунашце оди, оди звездане!

Ох оди сребро, злато, алеме!
Дубоких рана, кротки мелеме!
(Дете му дође на крила, он га љуби после га подуже гледи)

КАП. ЂУРАШКО.
(У себи.)

Мој живот то је слава, надеђа,
Пупољак први мога пролећа,
И све то за њу сад да оставим,
И за њу свет мој да заборавим?
Ал' је од света она силнија,
Од свега ми је она милија,
Мој свет ћу њојзи жртвоват'!...
(Оставља дете, диже се и спрема да одлази.)
Марто збогом!

МАРТА.

Зар већ одлазиш, зар већ и збогом?
Зар да оставиш мене, Ивана?
А одавна је, веруј Ђурашко!
Како га ниси вако милово,
Баш од кад дође Ђурђе с госпођом.

КАП. ЂУРАЩКО.

Јест баш од онда —
Збогом!...
(Кап. Ђурашко одлази.)

МАРТА.

Нешто је сетан —
Нека га боља мучи, сатире;
У лицу ми је блеђи, тавнији,
У погледу је много тужнији,
По ваздан ћути, никог негледа,
Ћутећи леже, ћутећ' устане,
Кадкада опет тешко уздане,
По некад севне сјајним очима,
И неке речи грми, говори
Ко да су с' њиме сами злотвори
А после иде — ал' куд и кам'
Ја незнам!...
Кад кући дође — дође суморан —
Нудим га јелом, вином, ракијом,
Са сарајевском, са севдалијом;
Небил' у злату љубав планула,
У томе жару мука минула —
Ил' су за песму груди ледене?
Пољупце можда тражи медене?
Онда га љубим —
„Љубим те срце, душо, животу!
„Живота мога дичну дивоту!...“
Он ме отисне!
Ах боже мој!
Можда је срце дао милијој?
Можда ме мрзи, можда презире,
Или за другом дичан умире?...
Ох идем, идем да не пресвиснем
Да бар са срца сумњу потиснем —
А следићу га стопу по стопу,
Кроз пусте горе, села, колибе
И кроз лугове света божија
Да корен нађем мога терета.
(Узима дете за руку.)
Ајд' сине! Оди Иване!
Тамо под оним брестом на пољу
Лепше је седит', ваздух здравији,
И тичица је чути цвркут шарени,
Кад кад и оро' кликне храпаво
Путујућ' журно с' сивог Ловћена
У удаљене тамо долине,
Што се уз море смерно спуштају.

ИВАН.

Па ајде, мајко, на ономе мјесту
и бабо најрадије сједи.

МАРТА.

Јесте, и он!...

(Одлазе.)

(Продужиће се.)

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

— Дођох, да се опростим, — рече Милан. Таке су прилике настануле по мене, да морам сутра полазити на пут, да тражим у путовању заборава јадима својима.

Ленка је на те изненадне речи побледела и оборила очи на земљу.

И мени је то јако тешко пало, ал' сам се усилила да ми се на лицу не позна.

— А кад се мислите вратити? — запитам.

— Не знам!

— Ја би желела, да на том путу што дуже изостанете, — рече Ленка, тихо; полагано, растуженим гласом.

Зачуђено је погледах, не знајући шта се то њеиоме десило, да на једанпут тако говори.

И Милан је мало зачуђено погледа, лако побледи, па као шалећи се запита:

— Да л' ми то од добра ил' од зла желите? Верујте, да се не могу довити шта значе управо те речи.

— То показује, да је Ленка готова, ако устреба и жртвовати се, — одговорим таким истим шаљивим гласом. Ленка зна, да ви радо путујете, па вам тако жели што више забаве на том путу вашем.

— Захваљујем што ми тако лепо протумачисте, — одговори подсмешљиво.

— Немате на чему!

— Сећајте ме се, као што ћу се и сам увек радо и весело сећати тренутака, које пробавих у вашем кругу.

Опростисмо се и Милан сутра дан рано у јутру отпутова.

Ленка се показивала да је мирна, ал' по лицу, по ћутању њеном видех, да је мори нешто.

Ја је не питах, а она ми не хтеде ништа рећи.

Не за дуго после милановог одласка рече да ће и сама одлазити кући.

Ја је несам задржавала да остане.

У очи дана одласка њеног седесмо и разговарасмо се поверљиво.

— Мислиш ли, да може човек заиста сретан бити на овоме свету? — запита на једанпут.

— А ко за што не? — одговорим усиљено се смешећи. Ако се једном преварimo, зар да одмах губимо веру и узданицу у свет и у људе?

— Је л' да је Милан лакоуман? — запита на једанпут раздраженим гласом.

— Ја га бар за таког држим!

— Да л' за то, што се најпре теби а после мени удварао? То још није довољно, да можемо о коме таку пресуду изрећи, — продужи живо.

— Он се само титра с љубави!

Ленка заћута, а и мене је на брзо прошла воља да наставим тај разговор.

Други дан Ленка оде, обећав да ће ми писати.

И заиста је одржала реч своју.

После једно два месеца дана добијем од ње писмо, у којем ми јавља, да полази за Милића, па ме позива да јој што пре у походе дођем.

Не могу вам, сестре, описати, како ме је то писмо узнемирило.

Ја сам мислила, да се Ленка само претвара, говорећи да Милића воли, а кад тамо а она и полази за њ.

Јадни Милане!

Не могох друкчије, него да је по захтевању њезином обиђем.

И сродница ме је моја пратила.

Ленку нађох доста промењену: за то кратко време од кад се не видесмо постала је озбиљна, бледа, а по цртама лица јој разасула се нека сета, нека туга.

— Ја ти сваку срећу желим! — речем јој кад се поздрависмо.

— Хвала лепо, — беше јој кратак одговор.

И моја сродница тако је исто прошла шњоме: тек се ладно захвалила на добре жеље њене.

Све ми је то јако чудновато долазило.

Ја сам, до душе, мислила, да се свака девојка, кад се удаје, мора нешто мало променити, ал' ми никако није ишло у главу, да то мора у такој мери бити, као што се то с Ленком десило.

Већ се почех кајати што сам долазила.

Ленка је све непрекидно ћутала, а и мени баш није много стало било до разговора.

Наумих дакле да полазим.

— Ленко, — рекох јој, — ја те сутра остављам.

Ленка се на те речи промени у лицу, па ме стаде некако чудновато гледати.

— Како се радујем, — рече по кратком ћутању, — да си ми дала прилику да с тобом коју искрену прозборим.

Та то си могла давно учинити, помислим у себи, ал' у место одговора стиснем јој само руку.

— Ти и не распитујеш за мог младожењу, — продужи, — ил' ти је зар тако мало стало до твоје Ленчице.

— Опрости, ал' ја сам чекала, да ти поведеш разговор о томе.

— Ти си ми негда и мисли погађала, а сад не ћеш да видиш јадно стање у ком се находим.

На те речи ударише јој сузе на очи, и стаде тихо јецати.

Ја је загрлим не проговоривши ни речи. На једанпут ми је све јасно било пред очима.

— Па за што полазиш за Милића, кад другог волиш? — запитам по дужем ћутању.

Ленка је оборила очи на земљу и тихо је јецала.

— Јадницо моја! — наставим, — ти си опасну и несретну игру започела.

— Соко, — рече Ленка по дужем ћутању а глас јој је дрктао, — ја знам да си ми ти права, искрена сестра, која ми тек добра жели, те за то и тражим од тебе савета. Твоја је душа јака, ти више одважности имаш него ја, па за то те молим, да ме сувише строго не осудиш.

Ја је загрлих у место сваког одговора.

— Ја сам јако несретна, — рече она јецајући.

— Јадни Милићу! — узданем и нехотице — Ленка те више не воли!

— Само њега, само њега волим, — одговори страсно, а гласом као да саму себе наговара да је тако.

— А Милан?

Готово онесвешћена паде на столицу, а лице покрије рукама.

— А Милан? — запитам на ново и стадох и сама дрктати чекајући на одговор.

— Не ћу ништа да знам, не ћу ништа да чујем о њему, — рече и стаде дрктати као прут.

По тим речима видех, да се несам преварила, што сам мислила, да Ленка воли Милана.

— Ти си болесна, — рекох ухвативши је за руку, — теби ваља тражити лека, мира и одмора.

Она сасвим изнемогло обори главу и тако пребледи, да сам се чисто уплашила. Цело јој је тело ухватио дрхат и грозница.

То јадно стање њено наведе ме да одмах Милана позовем да што пре дође.

У писму сам само ово неколико речи написала: „Драги Милане! Ленка вас воли!... Вратите се одмах натраг, ако вам је живот њезин мио.“

(Продужиће се.)

СВЕТИ САВА И ВУК КАРАЏИЋ.

УПОРЕДНА ЦРТИЦА ЊИХОВОГ ЗНАЧАЈА У ИСТОРИЈИ СРПСКОЈ.

Има један дан у години, који се слави по свима земљама српским, као опште-народна слава, и то је дан успомене на светога Саву, то је 14 Јануарије. Од Пеште до Пећи, од Ниша и Тимока до јадранскога мора, у све четири државе, на које је данас поцепан народ српски, па и по свима државама и варошима јевропским где се само неколико Срба састане, свуда се слави свети Сава. То није светац кога празнује само „прост“ народ, већ и они за које се обично каже да неверују ни у Бога а камо ли у свеце, и они остављају тај дан своје прашњаве књижурине на страну, да славе светога Саву, да искажу ма којим начином своју дубоку захвалност успомени тог великог Србина. У тај дан надмећу се српске цркве с академичким дружинама, грађанским општинама и школама, ко ће боље да прослави светога Саву. Па ко је био тај човек, што му је у народу тако жив спомен после толиких векова? Чим је стекао толику љубав и захвалност и далекога потомства?... Да се покупе све беседе, које су до данас говорене о његовим заслугама по српски народ, изашла би читава књижевност за себе, па опет ја мислим да му досад нико није дао оно место у историји српскога народа, које му доиста припада. То долази од туда, што се код нас историја до последњих дана сматрала као и у осталом свету до скора, т. ј. као прича о томе колико је који народ имао краљева, које кога убио да би сам дошао на престо, и ко се каквим угурсузлуцима одликовао од осталих госа по милости божијој. Тек у наше доба почиње се историја узимати као што треба да буде, т. ј. као књига о развијању културе човечанске у опште, у којој је побележено колико је која *идеја* допринела да се унапреди род људски. У таквој историји несу тако званe „историјске личности“ ништа друго до преставници оних идеја што су покретале народе у оно доба кад су они живели, у њој су *народи* главно, јер само проучавајући *њихов* прошли живот може да казује како се развијала култура целог човечанског рода. Није дакле ни чудо, што се и у нас тек сада јавља жеља да с таквога гледишта разгледамо, шта је св. Сава, или да га његовим грађанским именом зовемо, шта је *Раско Немањић* у историји српској.

У оно време, кад је наш народ дошао и настанио се у овим земљама, у којима и данас живи, био је жесток бој међу народима истока и запада. И једне и друге одушевљавала је једна идеја, *вера*, само што сви беху у оној себичњачкој заслепљено-

сти заборавили на језгро своје вере, на љ у б а в, па се међусобно таманише и прождираше рад таквих ситница, као н. пр. да л' су биле црне или плаве очи у онога који је први казао да су сви људи браћа, и да треба да се као таква љубе и пазе.... Наравно и онда је било непоштених попова, па кад знамо колико они несреће починише у нашем бајаги просвећеном веку, појмићемо колико су жарили и палили по свом ћеву онда, кад још није било никаквог з н а њ а, кад су им се народи морали предати као праве овце своме пастиру (попови и данас не могу другаче да сматрају људе него као стоку коју они чувају), кад јадним народима није остајало ништа друго на свету до в е р е, и кад су попови били неограничени заступници Божији на земљи.

Еле у такве чељусти западе наш народ. С једне стране Византија „та силна царица од два света и три мора," а с друге запад са својим папом, пред којим пузе краљеви и цареви као излемана пашчад, и који треба само да једном ноздрвом дуне љутито на некога, па да га одма прождеру, ма он Бог зна ѓако силан госа био. И једни и други хтели би да прогутају тај млад, снажан народ, што очисти „Илирик" од Авара, и у кога видеше толико животне силе, па да после с подмлађеном снагом нападну на свога противника, и кренуше сва поштена и непоштена средства да се о њега отимају. Уз то ваља да се сетимо какав је географски положај оних земаља које Срби настанише донесши уједно са собом и своје патријархално или боље рећи словенско устројство.... Тај положај беше као наручен за многобројне српске жупе а још згоднији за сепаратистичке жеље српских жупана, који несу много лупали главу да л' има народа српског и ван њихове жупе, и да л' што треба заједнички почињати, само ако је њима добро било. Било је до душе међу њима и частољубаца, који су се отимали о „велико" жупанство, то јест о неко јадно старешинство над свима жупама, и на њих беху особито бацили око и Византија и папа. Њихови новци и бургијашења учинише те међу српским жупанима не престајаше крвав рат, који је сатирао цвет снаге народне. Уз то је ваљало народу примити веру хришћанску, а у том важном, у оно време најважнијем процесу по живот кога народа, разуме се да несу Цариград и Рим седели са скрштеним рукама. Тако не прође много а међу Србима беше привржених четири вере, беше: идолопоклоника, православних, патарена и католика. Осим оног ужаснога грађанског рата, којим жупани растрзаху српски народ, стаде га јести још једна нова болест р е л и г и о з н и ф а н а т и з а м, који раздели народ на чети ри нова крвничка стана.

То беше критичко доба у животу млађаног народа. С једне стране грдна рана коју му жупани бездушно зледише сваки час да никад не зарасте, но да све више народне снаге испије, а с друге љута ватруштина која га беше бацила у такво бунило, да је сам себе зубима кидао, и сам себи ножеве у срца забадао...

У том опасном тренутку јави се Стеван Немања. Њему припада велика заслуга да је у сред религиозних метежа умео да залечи ону грдну рану својега народа коју му комшије зададоше жупанским рукама, да је умео анархији стати ногом за врат, на избити све зубе њених небројених чељусти. Али он се палијативним сретством послужио да излечи ту рану, па чим се мало уклонио од свог болесника рана се опет отвори... Он се послужио политичком централизацијом, а за ту зверку нема српски народ ни имена, већ у место тога има појам и име слога, а то предпоставља савршену једнакост, и да се свако по вољи може за нешто одлучити — као што врло умесно примећује Чед. Мијатовић*). Немања је умео прикупити довољно силе да све жупане подчини себи, и да начини од свију жупа једну, конпактну и снажну државу, али он је то све учинио мачем и суровом силом, а не каквом идејом која би неразлучно везала била све провинције у једно цело — па за то чим је уступио своје место Стевану Првовенчаноме, одмах се на ново јављао грађански рат у Србији.

(Продужиће се.)

ПОГОДА.

ПО УЛИКУ ОД РАДМИЛА ЛАЗАРКВИЋА.

Погода или време вазда нам је пред очима. Сваки дан виђамо где се или облаци подижу, или ведро, плаво небо. — То нам је дакле обична ствар, ал је није лако изјаснити.

Јестаственици се много мучише око испитивања природних закона у овим појавима. По нешто је испало за руком, а по нешто је остало недовршено. У старим календарима наилазимо на прорицања, где се прориче какво ће време бити. Та прорицања несу сигурна, ал до данас несу замењена бољим. Докле год јестаственаци неиспитају потпуно све законе који раде у тим појавима, дотле ће бити тако непоуздано.

Обично је да сваки човек суди о времену; неки вели: добро је, а неки опет: рђаво је! Та пресуда невања, јер људи суде по

*) У своме чланку „Стеван Немања“ у „Матици“ 1866.

својој ћуди, а у природи је вечан, сталан закон. Погода је васда добра, јер произлази из тих светих закона. Кад је кишовито, то некима није по вољи — ал природни су закони стални, па ако није једноме по вољи, а оно је другим стотинама добро дошло. Рад наших угодности и наших жеља, врло је неразумно осуђивати природу. Најпосле кад би време доиста рђаво било, зар би имало биља и животиња? Ветар, киша и хладноћа ма колико нам штете починили, надокнадиће је опет, — ако не одмах, оно бар у другој години.

На погоду има уплива: сунце, ваздух, вода и разна земљишта.

Сунце је жив извор — неприсише, а васда загрејава више или мање, — како кад. На равнатељу ударају управо сунчани зраци, дакле: на средњу Америку, средњу и јужну Африку, и средње острве у тихоме мору. У овим је земљама увек топло или жарко. На северне и јужне полове удара зрак косо — с тога незагрејава те земље јако. У земљама између жарких и хладних појасева нити косо, нити управо, но осредње, зато је у тим земљама умерено, ни сувише топло, ни сувише хладно. Кад земља обилази сунце, дође понекад тако према њему, да сунчани зраци неударају сасвим косо у северне и јужне појасеве, — и тад се мења време у тим земљама, онда је топлије. У томе обилажењу земљином имамо и ми четири годишња времена.

Као што видесмо погода зависи најпре од сунца.

Време није само топло и хладно, но је и сухо, влажно, ведро и мутно. Ово све зависи од воде; од оне грдне морске масе — јер као што знамо, воде има више но копна. Море је далеко од нас, ал нам оно опет шаље воду своју, и то овако:

Најмања кап воде испари. Море испарава једнако, и то кад је топлије више, а кад је хладније мање. Дакле море испарава једнако. Пара је лака, издиже се горе и меша се с ваздухом.

Према морској величини и испарење је грдно. Сву ту пару усисше ваздух. То можемо да видимо кад се возимо парним колима. Пара из димњака савије се преко поља, све се више и више шири — ређа је, па је најпосле нестане, т. ј. она се тако разреди да се сједини са ваздухом. Кад би та иста пара, како изађе из димњака, ударила о што хладно она би се претворила у капљице — које би се слиле са хладнога тела.

Ваздух прима много водене паре, а особито кад је топло. У лето је по кадкад ваздух пун паре. Кад има у њему много паре онда се добро виде и најдаљи брегови, и чини се као да су ближе. Ко незна природне законе, помислиће, да је ваздух сасвим чист — дакле у њему нема ни најмање паре. Али то није тако. Кад

је тако ведар и јасан дан може најлакше да падне киша, — а ваздух је с тога провидан што у њему има много паре — па куда ће та пара? Ваздух неможе да је прогута, дакле она се претвара у облаке, а облаци проспу кишу.

Шта су облаци?

Они су зближени водени мехурови. Привлачна сила, што привлачи светове, привлачи и те мехуриће међу собом. То је облак.

Кад је хладно и ми сами издишемо такве мехуриће; па кад том издисаном паром задахнемо прозор или какво хладно стакло, видећемо, где се мехурићи претварају у капљице. У магли су ти исти мехурићи — они се хватају као капљице на косу и хаљине. Ако се ти мехурићи нагомилају у ваздуху више нас — то је онда о б л а к, а ако су при земљи, онда је м а г л а. Магла и облак једно су исто. Планинци виђају често где се дижу из долине праменови магле, па се онда ломе уз планину, и дигну се шње као облак.

Као што рекосмо: парни мехурићи падају као магла, или се дижу као облаци. То зависи од ваздуха, како је кад он тежак или лак, густ или редак. Баромэтар показује ваздушну тежину и лакоћу. Ова разлика зависи од топлоте ваздушне, о којој ћемо доцније говорити; ал нам сад ваља још ово да напоменемо: густ, дакле тежак ваздух, издиже лако тело, као што тежа вода издиже лакше уље. Водени су мехурићи лаки, дакле их издиже тежак ваздух — и то су о б л а ц и. Рећи, дакле лакши ваздух, неможе да издигне парне мехуриће, и они остају доле, — то је м а г л а.

Али да се опет вратимо мору.

Море испарава једнако, никад непрестаје — а пара се диже у ваздух. Ако је много паре у ваздуху, онда се споје облаци а ветрови их разгоне преко земаља. На сувој земљи подиже се пара са језера, бара и река — али та пара није готово ништа према грдној морској пари. Но шта бива са облацима које разгони ветар? Кад је доњи ваздушни слој сух и топао, онда се разреде облаци и полагано их нестане у ваздуху — или се само превлаче преко неба и одлазе даље. Многи ратар или баштован гледа жудно за њима, јер се је надао можда киши: — или се најпосле још више зближе водени мехурићи, отежају у ваздуху и киша падне. Ово је последње само онда, кад је већ било доста паре у ваздуху — пре но што су дошли облаци с мора — а особито ако још наиђу на хладан ваздушан слој, јер знамо да хладноћа згушњава водену пару.

Они облаци што се само превлаче преко неба па онда даље

одлазе, они лебде дотле док неударе о какву планину. Густи облаци само су 1500 стопа над земљом, а има планине које су још неколико пута више. Ти облаци уда́ре дакле о планине. На планинама има дрва, лишћа, траве, стабљика, маховине и т. д. и на све то спусте се водени мехурићи и окапљичаве — а ако је испод њих каква пукотина у стени или рупа, ту се онда слије вода и провлачи се кроз стену или земљу, док ненаиђе на какав отвор — и ту избије као извор. Са извора ромори поток, промиче кроз траву и преко стења, па се онда слије у дољу; ту се састане са другим већим потоком; јури даље до реке, споји се њом и јури мору. Дакле море добија са земље оно што је послало ваздухом. Овај ток с мора у ваздух, из ваздуха на земљу, а са земље опет у море, има такође своје вечне законе, као што их има крвоток у нашем телу.

Кад облак наиђе на јако хладан ваздух, онда му се смрзну мехурићи и падају као ледене иглице или звездице — или ако ваздух није јако хладан, онда падају већи праменови снега — или мањи, ако је ваздух похладнији. Кад је јако хладно онда ретко пада снег, јер немогу да постану прави облаци, а то с тога, што ваздух неможе да прими много водене паре — и тад обично падају ледено иглице, или звездице, — које су се направиле од оно мало паре, што је било у ваздуху.

У топле летње дане загреје се земља и вода. Кад зађе сунце, земља испушта брже своју топлоту по води, с тога се земља и охлади брже. Кад је земља хладна, онда су хладне и биљке на њој. Водена пара што је била целога топлога дана у ваздуху, падне ноћу на биљке и од хладноће слије се у капљице — и то је р о с а, што се онако лепо блиста у јутру. Затим се сунце роди и роса одмах испари. Она сива магла, што се диже у пролетним јутрима изнад река, није ништа друго но претворени мехурићи преко ноћи у маглу, које намах нестане, како се сунце роди.

Хладне јесење ноћи несипају више росу, но ледене иглице и то је и ње, што онако лепо кити цвеће и дрвеће. У Марту и Априлу пада с и т н а к р у п а. То су можда снежни праменови што се спуштају из виших облака, те пролазе кроз ниже, а ови несу толико топли да их сасвим растопе, но их још боље збију. Сваки је видео да облаци имају више слојева — тако исто има их и ваздух — а сваки од тих слојева није подједнако топао.

На реду је в а з д у х. Он има такође великог уплива на погоду.

Ваздух није сасвим густо тело, с тога га незагрејава сунчан зрак тако лако, — вода је гушћа, — зато се и загреје брже; земља је још гушћа и од воде, а метали су понајгушћи, с тога

се они најбрже и загрејавају. Горњи је ваздух редак, дакле је и хладан. На високим брдима има снега и леда у сред лета, а тако је тамо хладно, да се човек чисто мрзне кад оде горе. На Ртњу може се вазда леда наћи, а тако исто и на више планина у Србији.

На равнатељу ударају зраци управо — а песак, у великој пећини Захари у Африци, тако се загреје, да би чисто спржио голу ногу. У тим земљама загреје се јако ваздух над земљом и пење се горе. Тако је исто у загрејаној соби или театру, т. ј. доњи загрејани ваздух пење се горе. Тако је и на равнатељу. Са полова јури ваздух равнатељу, јер је ту загрејан ваздух, дакле је и ређи, а на половима је гушћи и тежи. Тај лаки ваздух што се горе издиже неодваја се од земље у безконачност, јер га земља привлачи. Он се издиже само 8—10 миља над земљом, а одатле почиње најфинија васионска материја — етир. Тај лаки ваздух прелије, тако рећи, преко хладнога ваздуха и шири се к половима — и онда се подиже ветар, јер од полова јури густ ваздух равнатељу, а од равнатеља лак ваздух к половима. То су два ветра: северњак и југовина. Острвљанима дува увек ветар, јер сунчани зраци загревају брже земљу но воду, ал земља опет брже испушта топлоту. С вечери охладни ваздух над земљом, отежа и нагне мору. Море је задржало још нешто од дневне топлоте, дакле је и ваздух над њим загрејан. Ту се сукоби тежак ваздух са земље и лакши с мора, и ветар дува са земље к мору. Преко ноћи полагано охладни ваздух над морем, а у томе сунце гране — и земља се брже загреје но вода, и ваздух се тако брже загреје и олакша над земљом. Хладнији морски ваздух веје к земљи, и тако дува ветар с мора к земљи. Докле год је тихо време тај ред траје и дању и ноћу, ал како наступе буре и други ветрови — намах се и тај ред поремети.

У тој узајамној промени види се такође један сталан природан закон.

Да кажемо још неколико речи о земљином огртачу — о ваздуху. Кад се земља окреће, окреће се шњом и ваздух. Око равнатеља највећи је и најшири је круг и замах; што ближе половима тим је круг ужи и замах слабији, а на самим полима врло је узан. Кад узмемо дрвену куглу, па повучемо кредом кругове преко кугле, видећемо да је у средини круг највећи, а на крајевима само тачка. Ваздух се окреће на равнатељу силније, а лакше на северу и југу.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Беседа Каја Марија.

(Свршетак.)

Маријева беседа гласи овако:

„Ја знаи, квирити,[1]) да се већина њих другчије понаша, кад од вас власти тражи, него, кад су је се дочепали; најпре су вредни, понизни, скромни, а после проводе свој век у нераду и гордости. Но ја сам противног мњења; јер колико више вреди цела држава, неголи конзулство и претура, у толико треба брижљивије настајавати како да се држава управља, а не, како да се дође до ових званија. И ја добро знам колики посао, са вашим врло великим произволењем, на себе примам. Јер уједно се за рат спремати и државни новац штедити, натеривати на војску оне, којима се нисн рад замерити, за сваштa се бринути и код куће и у рату, а овамо се гложити са људма завидљивим, противним и партајичним — ово је, квирити, теже него што се даје помислити. А осим тога, кад други што погреше, њих све брани: старо племство, јуначка дела њихових предака, потпора присних и дальих сродника и многе клијентеле; а м о ј а сва нада лежи у мени самом и зато је морам врлином и чистотом карактера сачувати; јер се у све друго неуздам. Пак онда, квирити, знам још и то, да су сви очи у мене упрли, и да су поштени и добри људи — јер су моја добра дела држави од користи — на мојој страни, и да племство тражи прилике да ме нападне. Но зато се ја морам већма заузети, да им непаднете у замке, већ да њихов труд остане напразно. Ја сам се од мог детинства на све досад навикао на сваки труд и опасност. Што сам пре овог вашег произволења без икакве користи чинио, да од тога сад, пошто сам награђен,[2]) одустанем — то, квирити, није ми намера Онима, који су се удварањем као поштени претварали, тима је тешко умерити се, кад се власти дочепају; али ја, који сам цео мој век у најбољим тежњама провео, м о р а м добро радити, јер то ми је већ из обичаја прешло у нарав. Ви ми наложисте, да ратујем с Југуртом, но племство с највећим негодовањем то сноси. Но, молим, размислите, дал' би боље било то променити, т. ј. кад би ви за такав или други какав посао послали једног из оног „кола племићског,“ човека од „старе породице“, млогих слика,[3]) који никад није ни војевао, већ да у тако важном послу, у свему неискусан, стрепи, да што пре-

1) Овим почастним именом обично говорници у скупштинама ословљавају Римљане, од прилике као данас код нас са: „Господо!“

2) Т. ј. пошто сам постао конзулом.

3) Био је римски обичај у оптимата (nobiles), да су дали начинити од воска слике (попрсје) својих предака, који су били велики званичници, те су их у предсобн држали (jus imaginum); а кад је који од њих умрьо, те су се

три и да узме кога из „народа“ који ће му у његовим дужностима помага ту. И тако понајвише бива, да онај, ког сте за вођу одредили, другог вођу себи тражи. А ја знам, квирити, да их има такови, који су, постављи конзули, тек онда почели читати о ратним делима својих предака и о војничким правилима Грка; да чудни људи! Та најпре се мора званије примити, пак онда одправљати, али још пре, но што се прими, мора сваки имати практична изображења и искуства. Сад сравните, квирити, мене „новог човека“*) са надувеношћу оних: што они обично чују или читају, то сам ја које сам видео, које сам извршивао; што су они из књига, то сам ја у рату научио. Сад ви разсудите, шта више вреди, дела или речи. Они презиру моју „новост“, а ја њихов кукавичлук. Мени се пребацује моја личност, а њима њихова подла дела. Премда су сви људи по природи једнаки, то ипак држим, да је сваки онај племенит, који је храбар, Кад би се сад могли запитати отцеви Албина и Бестије, дал' би волели да су мене или њи родили, шта мислите, да би они друго што одговорили, него, да би хтели имати што бољу децу? А што они по праву мене презиру, тим они уједно и своје претке презиру, који су тако исто (као и ја) са своје врлине дошли до племства. Они завиде мојој части; треба дакле да завиде и мом труду, мојој неприкорности, и самим мојим опасностима, јер чрез њи сам до оне части дошао. Но људи, које је тешка гордељива надувеност покварила, тако се понашају, као да презиру ваше части**), а кад дође да их питу, тако се држе, као да су поштено живили. Ал' заиста, ово се варају, који у исти мах за најпротивнијим стварима грамзе, а то је: да се наужинају лењости, а да примају награду извртности. Па шта више, кад пред вама или у сенату беседе, то већином своје претке уздижу, и мисле да тим, што њихова храбра дела наводе, сами постају славни. Ал' на против; јер у колико је живот оних славнији, у толико је немарљивост ових подлија. И заиста, тако је: слава је предака за потомке као каква светлост, која њихове и добре и хрђаве стране на видик износи. Ја признајем у томе моју оскудност, квирити; ал' зато ми је слободно да споменем оно, што је млого дичније, а то су моја сопствена дела. Сад погледајте само, како су они неправични: они себи туђе врлине дрско присвајају, а непризнају моје сопствене, ал' наравно, јер немам слика, и јер ми је племство ново; но зацело је

слике носиле пред самртником. — Овај jus imaginum одговара скоро сасвим грбовима наших немеша, који се тако исто при погребу на сандуку и око сандука самртника носе.

*) „Човек нов,“ homo novus, звао се у ово време код Римљана онај, од „неотмених“, који је први у фамилији постао конзулом, или претором и т. д. Наравно дакле, да су оптимати на такове мрзили, јер су држали да оваки људи ни зашто нису способни јер — нису „отмени!“

**) „Части“, honores, значе код Римљана увек званија, која су они бадава, дакле из почасти, одправљали, а не као сад.

дичније ово стећи, неголи добивено окаљати. Ја, додуше, врло добро знам, да ће њи-ва беседа, — ако ми узхту одговорити — бити пуна лепоте и складности. Али пошто сте ме највећма одликовали, и будући они мене и вас по свим местима погрдама вређају, није ми се свидло да прећутим, да ми се неби моја скромност тумачила као да сам крив. Јер по мојој чистој савести никаква беседа неможе мене увредити: узговорели истину, онда само добро о мени морају рећи, ако ли пак лажу, мој ће их живот и моје владање о противном уверити. Но почем су се они дигли против ваших закључака, што сте ми највећу почаст и званије подарили, то се добро промислите, дал' се због тога морате кајати. Ја немогу показати за доказ слике, триумфе или конзулства мојих предака; али, ако ствар изискује, копља, барјаке, оружје и друге ратне поклоне, осим тога на прсима знаке од рана. То су моје слике, то је моје племство, које ми није остало насљедством, као оно онима, већ које сам силним трудом и опасностима ја сам стекао. Моје речи нису вештачки намештене, ја непазим на то, врлина се сама доста показује; већ онима је нужна вештачки израђена беседа, да своја недела сакрију. Ја нисам учио грчке науке, нисам их ни марио учити, јер се ни сами њихови учитељи отуд ништа нису користили. Већ сам оно учио, што је за државу од млого веће користи: непријатеља побити, чету предводити, ничега се небојати, доли хрђава гласа, зиму и лето у истој мери сносити, на земљи спавати, и у исто време трпити оскудицу и труд. Овим ћу правилима војнике подстицати, и неће они код мене живити оскудно, а ја у изобиљу, нити ћу њихов труд на увеличање моје славе употребити. Овака је управа од користи, овака управа приличи за грађане. Јер кад ти без бриге у разњежности живиш, а овамо војску тешком каштигом гониш, то се онда зове бити тиран, а не вођа. Оваким и подобним делима ваши су предци и себе и државу прославили. Дочим наши племићи, на ове (т. ј. предке) ослањајући се, а овамо им у начину живота ни у чему неналиче, презиру нас, њихове (т. ј. наших предака) подражатеље, и ишту од вас, да им учините почасти, не што би они то заслужили, него као да је то ваша дужност. Ал' оваки у надутости претерани људи врло се варају. Њихови предци све су им оставили, штогод су могли, богатство, слике, и лено име; али им личне своје врлине неоставише, а и немогоше; јер врлина је једина ствар, која нит' се коме може дати на поклон, ни примити. Веле, да сам прост и неизображен, јер неумем „сјајну част" спремити, што недржим декламатора, што немам бољег кувара неголи надзиратеља мог добра. Но ја то радо признајем, квирити. Јер ја сам чуо од мог оца и од других поштовања вредних људи, да углађеност пристоји женама, а људи треба да раде, а сваки, који је добар, треба да више тежи за лепим именом, неголи за богатством; њихов понос лежи у ору-

жју, не у покућству. Зато дакле шта им се мили, у чему уживају, то нека увек раде: нек проводе љубав, нека пију, а где су провели младост, тамо нек старост проживе: у веселим частима, одани трбуху и блуду, а зној, прах и друго томе подобно нек оставе нама, којима је то пријатније од њихових „ручкова.“ Но да барем остану при томе, ал' не. Јер пошто су се ови „гадови“ неделима окаљали иду још и на то, да поштеним људима заслугу отму. И тако разкошство и лењост, ова најгора својства, ништа не шкоде онима, који су у њима огрезли, а државу ни криву ни дужну бацају у пропаст.

Сад, пошто сам онима одговорио, не колико њихова подлост већ колико мој карактер изискује, рећи ћу коју и о држави. Пре свега се за Нумидију не брините, квирити; јер оно, што је Југурту до сад бранило и чувало, све сте ви то уклонили, а то је: лакомство, незнање и надутост. Па онда вам је тамо војска, која познаје места, и која, тако ми Херкула, више има храбрости него среће, јер велики је део од ње са лакомства и несмислености својих вођа пропао. Зато се сад ви, који сте у војничким годинама, самном заједно подувратите и за државу се заузмите, и нек нико не губи духа због несреће других или због гордељиве надутости вођа. Ја ћу вас мојим саветом подпомагати и на путу и у битки, а тако ћу исто с вама у опасности саучествовати и с вама ћу моју судбу делити. И заиста са помоћу богова већ је све сазрело: победа, плен, слава. Па све кад би ово било сумњиво или далеко, ипак је сваки поштен човек обвезан држави притећи у помоћ. Јер кукавичлуком се још нико није обесмртио, нити је икоји родитељ желио, да му деца до века живе, већ да као добри и поштени људи живот свој проведу. Ја би, квирити, још више говорио, кад би речи плашљивце ободравале; но за храбре мислим да сам и сувише рекао.

Ф. Обрнежевић.

Гласник.

* „Зора“ у Бечу изнела је ове предлоге за омладинску скупштину на јавни разговор:

1. Позивамо у име свете ствари и одлука прве скупштине омладинске, да се сваки члан омладине заузме у своме кругу да се оснују омладинске дружине на што ширем основу.

2. Свако омладинско друштво, које постоји, и које се буде основало, да запита чланове своје, коју омладинску одлуку хоће који да врши најпре у свом друштву, а после свуда по народу где буде позван, или куда га пошље само друштво. Имена заједно са оним шта је који на себе примио да преда друштво јавности.

3. Предлажемо, да свако друштво у своја правила стави ову тачку: сваки је члан обвезан дати два форинта или рубљу на издавање омладинских књига.

4. Предлажемо, да сваком омладинском друштву буде дужност да даје годишње или по једну беседу, или преставу, или посело, или јавно предавање (разуме се где има српске публике).

5. Предлажемо, да уједињена омладина узме у своје руке да оствари предлог за радничку кућу у Београду, који је донела „Србија.“

6. Да уједињена омладина предузме подизање спомена своме учитељу Вуку Караџићу. „Зора“ мисли, да би тај споменик био најдостојнији, ако би се од новаца што су већ скупљени на њ и од оних што се буду скупили начинио фонд, из кога би се давале награде онима, што буду наставили достојно вуков рад, т. ј. скупљање народних умотворина.

7. Да се у сваком књижевном друштву омладине начини особити одсек за превађање.

8. Да уједињена омладина уврсти у свој задатак и скупљање правних обичаја по народу, а тако исто и обичаја што састављају народну медицину.

9. Да у сваком омладинском календару буде преглед свестраног живота у српском народу за потоњу годину.

Омладинско друштво „Преодница,“ предложило је најпре приватно „Зори,“ а потом и јавно:

Да свако друштво изабере у својој средини један сталан одбор за јединство. Ти би одбори стајали међу собом у договору, објављивали би свака три месеца радњу свога друштва, шиљали би преписе, или изводе од важнијих предавања која су у коме друштву држана, а заслужују да се сазнаду; достављали би препис од правила сваког појединог друштва, спремали би и објављивали би предлоге за омладинску скупштину што иде.

Брат Владимир Јовановић предлаже у циклусу чланака, којима је у „Застави“ пропратио прву омладинску скупштину:

1. Да се поправи неследственост у одлукама прве скупштине, где се каже, да само „Омладинска Заједница“ носи печат чисто омладинског рада, јер се тиме гради нека омладина у ужем смислу и из тога излази, да је у календару и популарним књигама неомладински рад.

2. Да се уместо „омл. популарних књижица“ издаје „Омладински лист,“ јер би тако био већи обрт омл. душевног капитала, јер је лакше написати чланак но књигу.

Брат Живојин Жујевић предлаже у свом отвореном писму „Зори,“ да скупштина изабере три друштва од ових што постоје, па да она буду место оних одбора за јединство у свима дружинама.

Један брат у листу „Србији“ предлаже, да уједињена омладини ма

чиме прослави спомен једног од најзнатнијих народних певаца Филипа Вишњића, који пада ове године. —

* Југословенска академија знаности и уметности имала је 9. јула о. г. свој трећи састанак, на којем је читао Ђуро Даничић веома занимљиву расправу о значењу слова „ѣ“ у словенским језицима. Напоменув да филологија словенска код свега доиста великога напретка свога још неје до тога дошла, да би се већ сада могло са свим расправити ово временом прво и с тога најтамније питање у повесници словенских језика, одабра наше гласове, *ѣ* и *ѣ́*, и гласове, које тим нашим гласовима одговарају у другим језицима словенским, да њима покаже ту деобу. Између више случајева, у којима имамо те гласове, највише се забави код два најзнатнија, показујући како у њима постају ти гласови: један је од та два случаја онај, који нам даје *ѣ* и *ѣ́* у речима као што су свећа, грађа; а други је онај, у ком имамо *ѣ* у речима као што су моћ, пећ, врћи (triturare.) Показујући како у првом случају постају они наши гласови, и гласови, који им одговарају у другим језицима словенским, пристајаће са свим на начин, којим Шлајхер то тумачи. Што се тиче другога случаја, доказиваше да се никако не могу одржати дојакошње мисли о постанку гласова, које у том случају имају језици словенски, наиме мисли шлајхерове и хаталине, које Даничић налази, да су у главноме једнаке; те доказиваше између осталога особито тим, што су њихове мисли удешавање само према староме словенском језику без обзира на друге словенске језике, који им се супротиве. По томе разложи Даничић своју мисао, доказујући, да ту бива асимилација, по којој од *кш*, *гш* и *хш* најпре добијамо *ш*, а од њега *шј*, којим се овај случај изједначује с оним првим, те даље бива од тих гласова у свима језицима словенским то исто, што у првом случају.

Ако ову мисао, г. Даничића, вели „Драгољуб“, и разлоге, којима је подупире, призна критика, онда је он открио нов закон у словенским језицима, који је по њима јако распростр.

Разложивши постајање речених гласова, најпосле показиваше, како деоба језика словенских излази из тога постајања, а у том држи, да се од негдашњега заједничкога језика свију Словена најпре одели језик српски или хрватски, по томе пољски, чешки и лужички заједно, и најпосле се остатак раздвојио на руски језик и на стари словенски, који се после претворио у садашњи бугарски, а за језик Словенаца изведе, да је у самом почетку био у јединству с нашим језиком, али се неје одмах с нашим одели, него још остао у заједници с осталима све до последње деобе, и тада се истом за себе одвојио, и то од оне половине у којој је био руски језик.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

СРВСКИ ПАМТИВЕК. I. Трошком Антонија Живановића. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 32. стр. Стоји?

ТВРДИЦА КИР ЯНЯ. Шаљиво поворіе у три дѣйства. Од І. С. Поповића. Треће изданѣ. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1867. На 16-ни, 69. стр. и 4. стр. претплатника. Стоји 40. н. а. вр.

ОГЛЕДАЛО БЛАГОДАРНОГА СИНА И УЗОРНЕ ДОМАЋИЦЕ. Посрбио А. Монашевић, Свештеник. Нови Сад, 1867. Трошком Игњата Фукса. На 16-ни, 38. стр. Стоји?

РАЗУВЕРЕЊЕ. Из „Бележака у сутон“ од Кујунџића. (Прештампано из „Виле“ бр. 26.) У Београду, у државној штампарији, 1867. На вел. 8-ни, 4. стр.

ПРЕДСТАВКА, коју су професори и управитељ гимназије Новосадске против Александра Сандића и Јована Грујића поднели патронату гимназијском. У Новоме Саду, Платонова штампарија, 1867. На 1. л.

ОДГОВОР на „Представку“ десеторице новосадских професора. У Новоме Саду 1867. Јован Грујић избрани професор на вел. гим. српској. Печатано код Игњата Фукса у Новом Саду, 1867. На 2. л.

ЖАЛБА коју су ђимназисте из III., IV., V., VI., VII. разреда сл. дирекцији противу гг. А. Сандића и Јована Грујића поднели. У Новоме Саду, Платонова штампарија 1867. На 1. л.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваио лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. V. Посредни и непосредни начин избора. — Јелисавета кнегиња црногорска. Одломак из драме Ђ. Јакшића. — Мој албум. (Продужење.) — Свети Сава и Вук Караџић. Упоредна цртица њиховог значаја у историји српској. — Погода по Улику од Радмила Лазаревића. — Подлистак: Беседа Каја Марија. (Свршетак.) — Гласник. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 21. У НОВОМ САДУ 31. ЈУЛА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр. ча по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државноправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

VI.

О ИНСТРУКЦИЈАМА ЗАСТУПНИКА.

Пита се, да ли бирачи имају својим заступницима давати инструкције, т. ј. упутства за сабор или не? — Другим речима, да ли изабрани заступници треба да буду орган свог сопственог мњења и убеђења или своји бирача?

У уставним државама находимо примера једне и друге теорије. У Нидерланду беху чланови генерални сталежа тако везани о своје инструкције, да су морали од своји бирача мњење изискати при сваком предмету, о коме упутства нсимадоше. У Угарској до год. 1848. издаваше муниципије својим бирачима такође опширне инструкције и имадоше право посланика натраг позвати, ако би у којој точки своју инструкцију прегазио.

Наше је мњење да у репрезентативним државама, које одговарају највише уставној слободи, инструкцијама никако места нема. На даље држимо, да инструкције по себи никаква особита значаја и уставне вредности немају; бар у толико не, да би њима за љубав репрезентативни карактер државама мењати ваљало. Ово ћу покушати овим чланком да докажем.

Кад би се изборним срезовима по репрезентативној системи уступило право давања упутства својим заступницима, онда и ти срезови неби били што су, већ би морали бити стална тела, на која би се заступник сваки час рад мњења и упутства обраћати морао и могао. Ово пак по репрезентативној системи изборни срезови нису и не могу бити. А кад би се баш и установило, да се

на поменуту цел срезови чешће скупљати могу, тим би редовно законодавство било не само неизмерно отештано, него поготову сасвим и немогућно. Помислимо даље да већина бирача не стоји на оном ступњу изображености и увиђења, да би могла о разним политичким питањима и државним интересима основана и целисходна упутства својим заступницима давати, то би, вежући заступнике о инструкције бирача, значило везати више духовно изображење и искуство о незнање и простоту, значило би неразуму дати власт, да разуму окове намеће; а то не може бити цел никакве, а најмање уставне слободе. Што је пак најглавније, кад би поједини изборни срезови имали власт тим начином утицати у законодавство, да само оно има законску снагу, што се у сагласију са даним упутством донесе, то би значило раздробити право суверености народне на толико делова, колико је изборни срезова: целина неби била суверена, већ поједини делови, и почем би ови, обично имајући једино своја местна одношења у очима, међусобно у противоречја долазили и тако један другог паралелисали, то би и право суверености народне постало сасвим илузорним и немогућим.

По томе видимо, да се право давања инструкција неслаже никако са системом репрезентативном, које је главно начело: да се суверености народна једино и укупно у сабору репрезентује, по томе и поједини чланови сабора не сматрају се по овој системи никако као заступници своји срезова, већ као заступници целога народа и државе.

Но промотримо мало изближе значај сами инструкција, да видимо имају ли оне толике велике предности и користи у себи, да би њима за љубав репрезентативни сустав у уставним државама жртвовати ваљало.

У државама са муниципалним суставом као Угарска до год. 1848. постојао је обичај давања упутства муниципалним посланицима. Па каква су значаја у практичном животу имала таква упутства? У чему се већина посланика ма и против инструкције сложила, то је постао закон, а што је већина посланика одбацила, ма да су инструкције већином захтевале, то није добило законску вредност. Истина муниципије имадоше право посланика, који је противу инструкције гласао, натраг позвати, али се и то ретко кад десило, а баш кад се и десило, није кратило правоваљаности закону, који је против инструкције донесен.

Ако се пак инструкцијама такови значај даде, да вотум против инструкције нема правокрепке вредности и да се несме при гласању рачунати, онда долази питање: оће ли се инструкције

издавати опширно са најмањим појединостима, или само у опште? Ако ће у инструкције доћи не само општа начела о појединим питањима, већ и подробна изведења ти начела, онда сабор и заступници постају излишни, а међусобно тумачење и уразумљивање сасвим немогућно; онда не треба друго, већ скупити поједине инструкције, и у чему се већина исти слаже то прогласити законом, а у чему се већина неби разазнати могла, повратити муниципијама зарад нова већања и нови упутства. Ако би се пак инструкције тек у опште давале, онда њима неби било ништа поможено; јер се општа начела у изведењу са разна гледишта сматрати могу, па зато би и заступник са својим бирачима лако у нова неспоразумљења и противоречија долазио и тако неби опет била постигнута цел, која се са давањем инструкција постићи мисли: а то је да заступници само у духу и смислу своји бирача гласају.

Кад уз ово додамо, као што горе наведосмо, да већина бирача није се кадра узвисити над својим местним односајима, да није кадра схватити интересе државне са више државоправне и политичке точке, да није кадра с довољним разбором промотрити јавна државна дела и разна политичка питања, која су предмет законодавног световања: онда видимо, да давање инструкција не одговара цели у опште, а што је најглавније, неда се са системом и духом репрезентативне државне системе никако у сагласност довести.

(Наставиће се.)

ИВАНСКО ЦВЕЋЕ.

I.

„На дрвету мог' живота
Пожутеле вите гране,
Кано жуто цвеће твоје,—
Да мој лепи Иван-дане!

„Гране вену, лишће спада...
Гине дрво негда густо;
Да мој тужни Иван-дане,
Остануће скоро пусто!...“

Тако цура речцу води,
Па бисерне сузе лева;
А у груд'ма тужне мајке
Болна реч јој изумрева...

„О, не тужи, смиље моје!
Речца така сет ми креће...
Већ оплети венца млада,
Најде, чедо, младо цвеће!“

И плете га дикла сетна...
Залева га сузом сјајном:
Да што лепше дома краси
У спомену обичајном.

„Лане сам га, мајко, плела,
На колену драгог мога,
Уз песмицу разиграну,
Без уздаха жалоснога; —

„А данас ми цветак сваки
О терету приповеда...
В'иш, и мирис лековити
Доноси ми срцу вреда.

„Па и како неби, мајко!
Кад у њега тугу девам,
Кад јаотно шњиме зборим —
А никад се не осмевам....“

II.

„Да мој венче — мој пеленче!
Прни сада крову моме!“ —
Тако рече, па га хитну
У замаху слабачкоме.

Венац оде... Опет пада...
Ал'— гле, заста, Богу вала!
Задржа га у падању
На окрајку трска мала.

Хитну — ал' гле с крова паде..
Кроз срце јој слутња прође...
Мајка бледи... ој а она
Уздишући венцу пође.

„Ето, рано, сад заоста!“
„Јесте, нано, али како?!
Први ветрић тија лета
Згурнуће га лако, лако!“

„Нано мила! Још к'о дете
Слушала сам то шта значи;
Ал' још једном хитнућу га:
Па—нек' ми се наоблачи!“

Мајка стрепи... Кћи се смеши...
Ал' осмејак шта јој значи?
Сећа ли се драгог свога?
Ко ће осмех да тумачи!

—

На кровови трепте венци,
Кано цвећа неузбрана,
Свак' мирисом чило здравља
Осванула Иван-дана!

Иван-дане слутио је
Да се дому жалост спрема,
Слутио је, шапнуо је:
Да цурице више нема!..

На кровови мире венци
Ал' сви венци туде нису:
На земљу је један спао,
Па јадује у — мирису!...
У Черевићу, 1867.

Иван-дане, тужни бране!
Кобно ли је твоје цвеће:
Знадем мајку, што га више
Мирисати никад неће!...
Ј. Грчић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продуженье.)

Прође и две и три недеље а Милан никако да дође.

Већ почех мислити да се не ће ни вратити.

У том чекању пролазаше нам време доста споро.

Једно после подне беше ме главобоља тако обхрвала, да сам морала мало прилећи.

Тек што прилегох, нападе ме неки сан, из којег ме тек пробуди неки познат глас, који ми је до срца продирао.

То беше Милан, који је с Ленком развео био разговор, по којем се видело да већ од дуже времена траје.

— И ви ми ништа не одговарате? — питаше Милан.

— Ја не знам како смо дошли да се о томе разговарамо? — рече Ленка тихо уздрктаним гласом.

— Са свим природно. Ви ме волите а и ја вас! Ох, кад би знали колико ме је то муке стало, колико сам се усиљавао да скривам што осећам, ал' свему је томе та ваша другарица крива!

— Милане! — рече Ленка благим, прекорним гласом.

— Шта вас уздржава да ми будете жена, да признате и и пред Богом и пред људима љубав своју? Зар вам неје слободно пружити руке оном, ког волите?

— Неје, Милане! Ви добро знате да сам туђа вереница!

— Ал' против срца вашег! Да л' би то лепо било од вас да будите љуба оном, ког не волите. Не варајте саме себе! Ви сте мислили, док мене не упознасте, да волите Милића, ал' сад је нестало обмане, сад морате осећати, да мене волите!

Ленка је ћутала.

— Ох, одговорите ми, реците, да ме волите, да ћете моја бити, да ћете са мном и живети и умрети, — настави Милан страсно. Бог вам даде врело срце таман за љубав створено, а ви проигравате цео живот свој. Милић вас не може, не зна усрећити, јер не зна тако волети као што је то вама нужно. Погледајте цветак, да л' може да цвета без сунчаних зракова? Ви сте тај цветак, којем треба сунца, да може живети!...

— Ћутите, молим вас, ћутите!

— Не ћу, не могу ћутати! Морам исказати што осећам! Ко зна хоћу л' имати још прилике да вам то кажем. Ја не одлазим, док ми не речете, да ћете за мене поћи, а уједно вам велим да ћете пропасти ако противно чините. Узалуд би било ако би хтели рећи, да ме не волите. Одаје вас поглед, лице, осмеј. Ох, кад би могли видети како вам се огледа душа у очима, кад на мене погледате!

Ленка ћуташе.

— Ако немате снаге, да задану реч погазите, оставите да ја то учиним место вас.

— Не могу, дала сам реч своју!

— Дакле само реч а не и срце! — повиче радосно Милан. Зар можете поћи за оног, за којим вам срце не бије. То вам неје слободно чинити, то не би било поштено од вас, а Милић не заслужује, да га варате. Ако желите, рећи ћу му што сте наумили. Не треба ни да се састајете више шњим. Он не ће

доћи више, а ја који вас десет пута више волим од њега, заузећу место његово.

— Не, за име божије не! — рече Ленка уплашено. Од свега тога не може ништа бити. Одлазите одкуд сте и дошли! Ох, како сам сретна била, док вас не упознадох!

— Опет ћете то бити! — повиче Милан ватрено, — само ако прикупите снагу, ако се отресете којекаких залудница, које вас киње.

— Не може бити!

— Хајд', хајд' нек буде и тако, — рече Милан мирно. Не тражим да ми што обећате, останите и на даље милићева вереница, ал' ја вас не остављам више: свуда ћу за вама ићи, а кад једном и сами увидите, да вам је снага у претварању малаксала, одвешћу вас у други свет, у којем никог не ће бити до нас двоје, у свет где само љубав цвета.

У том тренутку зачуше се гласови.

Милан седне а и Ленку опомену да се прибере мало.

Одмах се за тим отворише врата од друге собе, и ја чух глас милићев, који се здрављаше с Миланом.

На срце ми паде тешка туга. Жалила сам и себе и Милића, и осећах, да нам је срећа разорена.

Кога воли та девојка управо! — питах себе. Морам гледати, да брзо на чисто дођем, да не убија и себе и друге.

Подигнем се са постеље и уђох у собу, где затекох Милана, Милића и Ленку у разговору.

Мора да сам јако бледа била, јер ме сви троје погледаше забринуто, а Ленка ми похита на сусрет.

— Да л' ти је што боље? — запита, а глас јој је таман био и дрктао.

— Главобоља ме је нешто попустила, — одговорих, здрављући се са Миланом и Милићем.

Разговор нам је јако зипињао, и ја приметих на Милићу, да мрко погледа и да му се чело мршти.

Како ће се све то свршити? — помислим у себи, када видех како се обојица на скоро удалише привидно у најбољем пријатељству.

Други дан у јутру добије Ленка лепу киту цвећа од Милића и писманце, у којем јој јављаше, да мора на неколико дана на пут одлазити.

Несам се ни мало сумњала, да је узрок његовом путовању миланов долазак и оно што је јуче приметио.

Можда није осећао у себи доста снаге, да мирно гледа шта

ће се то збити, можда је отишао да прикупља снагу, ил' да се и не врати више!

Сад је већ све изгубљено, — помислим тужним срцем. — Ето, Милић сам даде прилике да се све јаче развија љубав између Ленке и Милана. Можда и не воли Ленке, као што мишљах. Можда је Милан истину говорио кад оно рече, да је Милић не може онако волети, као он. Можда ће и Ленка сретнија бити с Миланом!

— Ја мислим, да се Милић не ће тако брзо вратити, — рекох, прекинув своја размишљања и погледав на Ленку, која је тужно расматрала цвеће што га још једнако у руци држаше.

На те речи моје лице јој пребледи мало а у очима јој као да се указаше сузе.

— Милић ме презире, — рече тихо, растуженим гласом.

— Ја би рекла да хоће да ти остави времена да добро саслушаш најтајније гласе срца свога, да се после не кајеш.

— Он ће тако убити и себе и мене, — рече страсно, јер ја не могу без њега живети, ја не могу другог волети до њега. Он је први пробудио у срцу мом љубав. Он је први и последњи, којега ће слика остати дубоко урезана у срцу мом. Ако ме остави, онда сам пропала.

При тим речима образи јој се зажарише, у очима јој је ватра буктила, а глас јој је казивао да заиста осећа шта говори.

Да је могао у том тренутку Милић видети Ленку, морао би, хтео не хтео, пред ноге јој се бацити.

После тога стаде грозне сузе пролевати, непрекидно држећи у рукама киту цвећа, коју је од Милића добила.

У том је тренутку тако јадолика била, тако очајнички изгледала, да сам је морала сажаљавати.

(Продужиће се.)

ЈЕЛИСАВЕТА, КНЕГИЊА ЦРНОГОРСКА.

Одломак из драме Ђ. Јакшића.

ТРЕЋИ ДЕО.

ДРУГА ПОЈАВА.

(Башта око књажевога двора, Марта а затим Јелисавета и Ђурашко.)

МАРТА.

„Туде ће проћ'—“ Ох да не рече, да ми неказа!
Тако ми Вујо данас прорече — Јер казивање је пуно отрова,

Пуно несреће, слутње, поразе:
Овуда, вели, често пролазе,
Њи двоје сами — он са госпођом!...
Ал даље нехте, стара тврдица
Потрошит' речи; нити с лукавством
Изчупат' могох тајну једину:
Зашто пролазе, куда одлазе?
Шта бива с тајном шетње њихове?
О томе ћути—дакле: тајна је,
Што слабој жени знати нетреба.
Њих двоје—сами?... Ох, срце, срце!
Јадова мојих слаби ковчеже,
Отровне крви трошна чинијо,
Како ћеш стегнут' оне валове,
Што по жилама грозно ратују ћ'
У збуњен мозак јурно продиру?
Ил ћеш се следит'?...
Да следићеш се!
Кад шапат чујеш њине љубави,
Кад румен видиш страсти несрећне,
Како по лицу бујно прострв се
Пламеном грешним даље продире,
И тавном оку светлост ужиже,
Што сјајом својим верно казује
Узплахирене крви намеру —
Ал ево! Ох иду! Њих двоје — ох!
Она се смеши—ох па лепа је!
Ох ослепила!
А он шта чини?... Нешто говори—
И снажном руком тресе ножеве,
Сад стаде—и очи подигнув
Песницом прети небу поносном —

(Марта се скрије у шипраг а Јелисавета и Кап. Ђурашко долазе)

ЈЕЛИСАВЕТА.

Па капетану!
Знаш ли одиста —
Да баш постоји така завера?

КАП. ЂУРАШКО.

Постоји —
И постојана је у свом неделу:
Да са престола ђурђа обори —
Шта ђурђа? Шала! Тебе светлости!
Твој сјај је њином оку додио,
Па их је тамом мржње водио
У црне дворе, вечне омразе,
Где мрзитељи твоји одлазе
На тајно веће, грозне освете
Противу ђурђа и Јелисавете....

ЈЕЛИСАВЕТА.

Јест против мене —
Ја сам им оку трн!
Па ме са мачем мисле вадити —

КАП. ЂУРАШКО.

Ал ће са трном око испасти.

ЈЕЛИСАВЕТА.

А зна ли ђурђе то?
Јел' чуо што?

КАП. ЂУРАШКО.

Још ништа —
Он треба зрео плод.

ЈЕЛИСАВЕТА.

Та да!
Станиша му је род —

КАП. ЂУРАШКО.

Брат —
Којег је некад више волео
Него на челу круну злаћану, —
Тек одкад тебе виде млађану,
Одкад ти поче нежно тепати:
„Јагњешце, сунце, чедо, краљице!"
Јест, одкад виде твоје зенице,
Одонда стаде срце цепати, —
Пола је само срца његово —

МАРТА.

(У себи)

А другу полу ти си отрово!

КАП. ЂУРАШКО.

Па да му кажем неби верово:

„Твој брат се, кнеже, срамно подиго,
„Твој брат је, кнеже, страшна невера!
„Твоја је пропаст—њему намера—“
То неби верово —

ЈЕЛИСАВЕТА.

Неби никада —
Речима неби—али делима!

КАП. ЂУРАШКО.

Речима мојим —
У стопце следи њино недело. —

ЈЕЛИСАВЕТА.

А јел' дозрело?

КАП. ЂУРАШКО.

Још данас, светлости!
Одређено је да се састану
Код манастира свете тројице;
Ту Бошко, Богдан, Станиша
Поделиће срамне улоге
Како ће лакше моћи скинути
С темена твога сјајни дијадем,
Ту ће с одредит' час и начини
Кад ће и како ти крволоци
Са крви твоје бистри потоци
Угасит' жеђу своје освете —

ЈЕЛИСАВЕТА.

Па јесил' спреман ти
Да их дочекаш?

КАП. ЂУРАШКО.

Перјаници су спремни —
Чим први корак они' учине
Други ћу ја —

ЈЕЛИСАВЕТА.

А после, Ђурашко?

КАП. ЂУРАЩКО.

Кад они изгину
Нема се после ко противити,
И Венеција ће бити спасена, —
Ја ћу је спасти, ја! Видиш, светлости,
Покупићу ти деце иљаду
Који ће својом снажном мишицом
Кројити мору рујне аљине,
Од мрске крви бесна Турчина!
Ох, светла госпо, то су лавови,
Та мала чета што ћу водити—
То су громови— што ће смрвити
Тирана подлих густе редове,
То су редови—што ће дочекат',
Пустара дальних пусте синове,
Да им са врхом својих мачева
Џенета сјајног плаве сводове
Проринув срце, души покажу....
То су бедеми....
Јаох, светлости!
Ал кад се с грудма вратим рањеним
Ко ће ми тешке ране превити?

(Свршиће се.)

СВЕТИ САВА И ВУК КАРАЏИЋ.

УПОРЕДНА ЦРТИЦА ЊИХОВОГ ЗНАЧАЈА У ИСТОРИЈИ СРПСКОЈ.

(Продужење.)

Ја мислим да је Раско Немањић прави основалац српске државе, јер тек он схвати и завлада сувременом идејом својега народа, тек он нађе радикални лек и за рану и за ватруштину, у којој згореваше народ, а то је српска народна црква. С речју „српска народна црква“ нећу да кажем да је он основао

особиту религиозну секту, него је на народном језику почео проповедати суштину вере хришћанске — љубав братску, па је њоме обезоружао не само великога кнеза Вука, који беше устао туђинском помоћу противу брата свога, него је створио тиме, према своме добу, најчвршћу свезу за све жупе и за све партаје у своме народу. Чим пропојаше народне цркве и манастири, које свети Сава подиже на све стране у земљи узвишеним песмама о једнакости и братству свију људи, чим стадоше народне школе, које у исти мах с њима подиже Сава, и народња књига пуштати прве зраке знања у густу помрчину и облаке, који до њега притискиваху дух српски: одмах сваки увиде рад каквих се безпослица клао с рођеним братом, па сваки похита да се сад што чвршће загрле, да удвојеном међусобном љубављу покају неправду коју у слепоћи и бунилу учинише. Тако је Раско Немањић од оног ужасног хаоса у грађанском и душевном животу, у који беше запао народ рад својег незнања и злосрећнога комшилука, начинио најдивнију хармонију, начинио органску целину. С тога ја мислим, да свети Сава није само први просветитељ српски, него прави отац отачбине, јер тек је његово дело учинило да се могло рећи: доиста има државе српске, у којој је један народ српски и то скопчан у целину не суровом силом централизације, већ једном божанском идејом, братском љубављу и једнакошћу, и свешћу о заједничком језику и отаџбини, свешћу која се све више поче утврђивати књигом, јер као што је познато Сава је и српску књижевност основао, написавши живот својега отца, и два три објашњења црквенога устава, који је такође израдио.*) Колико је дубоко схватио св. Сава шта се и шта добра може учинити у народу хришћанским заведењима показује начин, по коме је он устројио цркве и манастире, показује дух који је он умео да улије целоме свештенству српском. „Манастири несу у старој српској држави само пустињице, окићене златом и сребром и шареним мрамором, у које се црнорисци склањају да метанишу и да посте — него су школе за омладину, слободне гостионице за путнике, јавни заводи за негу болесника и заводи који у неколико одговарају данашњим сиротињским кућама и бризи полиције о издржавању сиротиње.**) А у чему се одликовао тај дух што рекох да га је св. Сава улио својим ученицима и пошљедницима у српској цркви? Тиме, што их је научио

*) Види: Стојан Новаковић, Историја српске књижевности. У Београду 1867. стр. 33—34.

*) Чедомиљ Мијатовић, у његовом поменутом чланку у Матици 1866.

својему позиву, па га тако заволеше, да несу никад извртали божанске истине хришћанске како би њиховим личним интересима годило, да несу никад ни помислили да се начине господарима народа па да од религије начине канџију за „безсловесно стадо," као што се то у других народа учини. Њих је Сава научио да је узвишеније бити учитељ народа, да је лепше и достојније притицати му у помоћ на свакој невољи, него испијати му снагу на рачун рана Христових и суза богородичних... Па они доиста и осташе најсиромашнији у народу, али сваки је имао да покаже читаву ризницу пожртвовања и добрих дела по народу. То достојно схватање својега позива тако је дубоко ухватило корена у души српскога свештенства, да нас је оно једино спасло у вековима неописаних страдања што после наступише и да се до данашњега дана одржало у свима земљама где Срби живе. Српски је свештеник и данас, при свем том што се може с правом похвалити да је он у својим црквама и манастирима сачувао народност српску кроз толике ужасе и буре које су стотинама година трајале — оно исто што је био за светога Саве, сиромах тежак, учитељ и лекар народа, његова потпора у свему. Он често и гладује, али он зна да је Христос и живот свој дао за спасење браће своје... На њему често ни пристојне хаљине нема али он се сећа да је први српски свештеник био велики кнез за кога Доментијан*) вели, да му родитељи **„надѣюште имѣста о нѥмь ѩко царьствовати ѥмꙋ на прѣстолѣ отьца своѥго"**, па да је он оставио све благовање на краљевском дому баба свога, и не марећи што му родитељи **„даста ѥдиноу страноу царства своѥго вь область ѥмоу и на веселиѥ слоугамь ѥго"** отишао је у манастир да обуче јадне калуђерске прње.

(Продужиће се.)

ПОГОДА.

ПО УЛИКУ ОД РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Свршетак.)

Хладан ваздух што се лакше окреће, неможе да стигне брз равнатељски ваздух, но мало изостане, па с тога појури косо — и тад дува на северној страни земљиној: североисточни, а на јужној: југоисточни ветар.

---

*) „Живот св. Симеуна и св. Саве" на свијет издао Ђ. Даничић. У Бнограду 1865.

Кад се врућ ваздух помеша са хладним, тад се разхлади полагано и врућ ваздух — и онда се она пара, што је врућ ваздух собом донео, претвори у кишне капље. То можемо да видимо у зиму. Иза хладних зимских данова подигне се кадкад таман облак, па се полако примиче, и најпосле удари ситна киша — која се поледи на хладној земљи. Тако траје док непродре онај топлији ваздух. Овај топли ваздух шаље нам жарка Африка, а можда и Захара са њених врелих пескова. После свега тога опет продре хладан ваздух, измеша се са врућим и разхлади га.

Овде нам ваља још нешто да споменемо. На земљи има много брегова — о њих удара узрујан ваздух — ветар, и одбија се шњих. То је одбијање узрок, што ветрови дувају са разних страна. Кад се врло врућ ваздух сретне са врло хладним, тад се подигне бура, и силна олуја; јер хладан, густ и тежак ваздух продире силно у топлији, ређи и лакши ваздух. Тако је исто кад се нагло разхлади ваздух који је препун паре — тад јурне силна бујица доле.

Све о чему досад говорисмо, све што досад учисмо из грдне природне радионице — то нам све потврђује: да је у природи све у покрету. Вода се креће, ваздух се креће. Узрујан ваздух, што нам затрескује прозоре, можда и он долази из дањне Африке, па можда је донео отуд и које зрнце прашине. Киша, што нам запљускује прозоре, можда је и она са Ирланда, или са оне стране Норвешке, оли чак са јужних грчких прибрежја — а можда су честице од ових капљица већ биле код нас, а друге честице од њих можда су остале на високим травама Инђиских острва.

Најпосле имамо још да говоримо о једној сили, која такође има уплива на погоду — а то је електрицитет.

Одкако је људи зна се зањ; зна се да ваздa прати буру и непогоду. Грм и муња разбудили су прве мисли о вери — тад се је први пут замишљало да има неких виших сушшаства. Према образованости људској и ове су мисли другим правцем ударале— али овде није место о томе да говоримо, но да пређемо на сам електрицитет.

У почетку незнаше људи ни о чем више до о муњи. Њу су видели па су и знали да је нека сила. Касније се приметило, да има материја које кад се протру, одмах и привлаче н. пр. кад се протре црвен восак онда привлачи парчад хартије. — После се приметило да има материја које кад се протру, сипају варнице и те варнице шуште. Мало по мало па се је увидило, да је и у овоме маломе то исто што је и у великоме — у непогоди

Кад је овај закон мало боље проучен, изнађоше људи громовође, што се међу на куће, да гром одводе. То беше велика умна победа, јер је човек муњи показао пута. Одмах за том победом дође: галвански електрицитет. Ту се немора трти тело какво, но се само склопе парне плочице, од два метала и тад се појављује електрицитет. Мало касније дознаде се: да су електрицитет и магнетско привлачење две сродне силе, које кад се сложе, могу уједно да раде. Од тога двога — од та два споја, начињена је жица, а том жицом одлазе и долазе вести муњевитом брзином. С тим изналаском није муња достигнута само, но је употребљена и у човечију службу — јер што је муња у бури, то је телеграфска жица у човечијој служби. Кад таку жицу засечемо, онда скаче варница с једнога краја на други, као што и муња скаче са облака на облак.

Електрицитет није материја, но је неко својствено кретање, као што је светлост и топлота, само што су му кретања бржа од обојих.

Ове чудне муњевите силе — електрицитета — има свуде, али се непојављује свагда, но само чека на прилику. Та је прилика рука човечија код електричне махине, јер рука ваља да окреће стаклено коло на махини, па да се појави електрицитет. На небу чека електрицитет да се нагомилају облаци како ваља, па онда тек да сене.

Да узмемо један леп летњи дан. У јутру је лепо, ведро, без облачка, а око подне стану се дизати и нагомилавати облаци, а муња за муњом сева и прелеће са облака на облак. Кад сене муња она раздире ваздух, а он задрхти и затутњи и по облацима ори се гром. Муња сева једна за другом; један је облак саопштава другоме, ал' најпосле нема облака да прими муњу, и она онда јурне к земљи — ту располови дрво, поруши и попали здања, побије људе,—још притоме јури киша, ветар хуји, трава пониче, а јеле и борови кидају се из корена — и то је бура у свему своме величанству. Електрицитет, по свој прилици, много промењује горе у ваздуху; можда водену пару претвара у облаке, а тим у кишне капље, и ако ветар није донео нову пару; даље може да захладни воду у ваздуху, те да се смрзне — то видимо кад бурни облаци тучу сипају. Кад непогода прође, онда нам изгледа природа сасвим другчија. Све је рашћење зелено и свеже, — све живо дише чишћи ваздух, па ако још сунце провири између продртих облака, а према њему одлази други облак, што сипи кишицом, онда се — по законима преламања светлости — створи дуга.

После бурног, дивљег величанства, спусти се тихо, дивно вече, пуно мириса, светиње и красоте.

Да завршимо Његушевим речима буру и облаке:

Сто пута сам гледао облаке,
Ђе из мора дођу на гомиле
И прекриле сву ову планину,
Отисни се тамо, оли тамо,
Сијевањем, и с великом јеком
И с ломљавом страшнијех громовах,
Сто пута сам овђена сједио
И грија се мирно према сунцу,
А под собом муње и громове
Гледа', слуша', ђе 'но цијепају,
Гледа' јеком града стравичнога
Ђе с' подамном јалове облаци!

ОМЛАДИНИ СРПСКОЈ ШТО ЋЕ СЕ САКУПИТИ У БИОГРАДУ.

Наумио сам вам предлог предложити и надам се, да га не ћете одбити, јер иде у хатар нама, а не против.

Наш је народ политично раскомадан: једни су под владом австријском, други под владом кнеза Михаила, трећи под владом кнеза Николе, четврти непосредно под владом турском. Такође ми смо и религиозно раскомадани: једни су православни, други римокатолици, трећи мухамедовци. Једино пак што нас свезује то је српска крв и српски језик. Али и језик премда је један, ипак има некијех малих разлика. Те разлике долазе од великог простора на коме живи српски народ те је немогуће да сви једно с другијем могу бити у додиру. С тога и не могу сви потпуно једнако говорити.

У нашем српском језику има три главна говора: јужни, источни и западни. До данас писало се у књижевности нашој свима овим говорима. То пак треба да престане. Треба да изберемо један ма који од овијех говора, па њиме да пишемо. Од овога имали би двоструку корист. Прва је што би сами пре дошли до правилности и што се наш свијет не би бунио него би се навикао на један говор и тај би сматрао као књижевни. Друга је корист ова што би одлакшали нашој браћи Словенима: Русима, Чесима, Пољацима и т. д. кад би се држали једног говора. Ја мислим, да је задаћа наша и та, да панславизам негујемо на књижевном пољу. А узајамност словенска на књижевном пољу може данас постојати, ако све Словене: Русе, Чехе, Пољаке и т. д. будемо сматрали за један народ а њихове језике за говоре. Нама ваља знати ова четир главна говора огромног словенског народа а то су: српски, руски, чешки и пољски и тим је узајамност словенска достигнута. Нама ваља српски језик у једном облику ставити

пред словенски народ, јер ако будемо сваки појединн словенски језик комадали на више говора, онда престаје свака узајамност. А узајамност може се само постићи, ако будемо учили ова четири словенска језика; а да се прими један словенски језик, који је био општи словенски, с тим мислим да се данас неће нико слагати нити о том може бити говора.

Сад је вријеме дошло и ми омладина ваља да ову свету идеју — панславизам већма и већма остварујемо.

Да би одлакшали нашој браћи Словенима треба дакле да се једном одважимо и да примимо један ма који од наших говора, и кад примимо, одлакшаћемо себи и својој браћи Словенима и ступићемо као једна цјелина пред словенски свијет.

А који диалекат да примимо? Ја мислим да примимо онај, који је најсавршенији, а то онај, на којем су спјеване наше народне пјесме, са којих смо чувени по цијелом свијету. Овијем диалектом писао је и Вук, а што га је навело, да пише овијем говором, ово је: 1) Што њиме говори највећи дио народа и то онај који је у срједини, који је најбоље сачувао карактер и обичаје, и који најчистије говори. 2.) Што су на њему спјевање све готово народне пјесме. 3.) Што је он најближи и староме словенском и осталијем словенским језицима. 4.) Што је најмекши између три српска говора. 5.) Што су и дубровачки књижевници у цвјетно доба њихове књижевности тај говор изабрали за књижевни и на њему писали своја дјела. 6.) Што су и наши главнији књижевници држали се радије њега, само што нијесу њиме правилно писали"*)

Овога ради писаше Вук овијем говором. Мени ваља овдје још показати да је овај говор најближи старом словенском језику дакле тачку трећу, коју Вук наваћа, а оне су друге тачке очевидне и не требају доказа.

Узмимо дакле старословенско слово ѣ.

Како гласи ово слово у српском језику? Гласи или I. је иje и, или II. е, или III. и. Шта је од овог најближе староме словенском ѣ? Ја мислим да је I. је, иje, и.

Кад знамо какво је то слово ѣ, како се морало изговарати у старом словенском језику, онда ћемо се лако одважити, којем ћемо се говору привољети. Старо словенско ѣ није се изговарало као чисто е, него се изговарало као е, али опет некако друкчије. Да је то тако као што сам рекао, увјерићемо се, кад сравнимо старословенско ѣ са словенским (крањским) é, које Словенци не-

*) Вид. „Историја српске књижевности" од Стојана Новаковића.

како особито изговарају, и кад сравнимо са мађарским e, које је одговарало ѣ старом словенском. Ово e изговарају Мађари као и и e заједно. Кад ово знамо, онда мислим да ће се сваки лако одважити како ћемо писати или лијеп или леп или лип или лек или лијек. А кад још к тому знамо, да Миклошић каже, да је лек постало од лијек, плен постало од плијен, леп од лијеп, онда још већма морамо бити зато да се пише: лијеп, плијен, лијек. Из овог се види, да су лијек, лијеп савршенији облици старији и да су доцније постали облици леп, лек и т. д. средством асимилације и контракције као и у старом словенском језику што је постало од добраіего добраго а од овог добраго.

Кад су дакле лијеп, лијек старији и савршенији облици онда су и ближи и старом словенском језику, онда су и разумљивији другијем словенским језицима. Ово што сам досад рекао најважније је што посвједочава оно што сам хтио да докажем, јер где је у старом словенском слово ѣ, ту се разликују говори у српском језику.

Друго што говори за већу важност јужног говора јесте, што источни говор по гдјекоји облик нема н. п. пуни облик другог прећашњег времена нема као: пецијах, везијах, плетијах, које одговара словенским облицима: плетѣахъ, гребѣахъ и т. д. Како ћемо овај облик да кажемо источним говором? На ово ће најбоље одговорити Ђ. Даничић. Он каже у својим „Облицима“ за глагол бити (бѣти), који гласи у источном говору у другом прећашњем времену бејах, овако: „То је једини глагол за који се сада зна да је у источном говору сачувао цио уметак у том облику те гласи у том говору: бејах.“ и т. д. —

Ја мислим да није тријебе више говорити о овом и доказе за то наводити, јер ово што сам до сад рекао засвједочава, да је овај говор најближи словенском језику и тијем нас приморава, да се приволимо њему.

Ја сам прије рекао да смо политично и религиозно раскомадани и то још морам додати да смо раскомадани гледом нас самијех и гледом цијелог Словенства. А што нас свезује и на чему се јединство и цјелина цијелог Српства огледа јесте једна крв и један језик.

Језик наш, браћо, треба да негујемо и што је најбоље у њему треба да бирамо, јер на њему се огледа дух и фантазија народа нашега. Оно треба да примимо што је најлепше у њему, а то је онај говор, којим су спјеване наше народне пјесме, које су нас прославиле по цијелом свијету. А шта су наше народне пјесме без српског језика?

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Свечано отварање јужнословенске академије знаности и уметности у Загребу.

Престоница троједне краљевина беше последњих дана место у коме се прослави велезначајна просветна светковина по цело јужно словенство. Ако је духовно напредовање највища цел, духовно оружје најјаче оружје, а духовно ослобођење испод туђинске цивилизације најсталнија и тек права слобода у данашњем времену: онда се заиста може казати, да је та светковина велезначајна, јер се њоме свечано отворио завод, који ће, уздамо се, у свези са осталим просветним заводима, да буде један од најглавнијих чинитеља при оснивању духовне будућности и величине словенскога југа. Јужнословенска академија знаности и уметности оживела је. и дан 28. српња о. г. беше свечани почетак њеноме животу и делању. Ја ћу, као случајни очевидац целе светковине, да вам је у кратко опишем, а уједно ћу вам уз њу описати још неке призоре, што беху с њоме у свези, и којима ће се исто као и њојзи самој зарадовати сваки пријатељ напредовању српско-хрватскога народа и осталих јужнословенских племена.

Као што дакле већ напоменух светковина се започе 28. српња у 10 сахата пре подне у дворани народнога дома. У лепо искићеној дворани искупи се одабрана и млогобројна публика. Ту могосте међу осталима видети и госте, што са стране као нарочити одасланици на ту светковину дођоше, а то су: седамнаест одасланика из Србије, два Словенца, два Чеха и један Француз. Пошто сви академици и тајник академије поседаше на своје столице, уђоше у дворану заштитник и главни основач академије, владика Штросмајер, и председник њезин каноник др. Рачки. Штросмајера поздрави публика са одушевљеним „живио.“ Први узе реч владика заштитник те у подужем говору изведе ту мисао, да је хришћанство управо главна основа данашњој образованости и да ова из њега своју снагу црпи. Кад сврши говор, кога прекидаху чести усклици при оним местима, где је говорник спомињао узвишено патриотство и жртве за народ и напредовање његово, предаде реч председнику дру Рачкоме. Тешко је у мало речи исцрпсти садржај тога језгровитога говора и зато ћу само нешто о њему напоменути Говораше прво о томе, како суседи с десна и с лева проричу народу словенском вечно душевно ропство. јер му „одричу снагу и силу, да се подигне до самосвојне цивилизације, да си оснује самониклу књигу и умјетност, да буде слободним и самосталним на пољу умнога рада.“ Рече, да Словенство у опште, а на посе јужно Словенство има свакојако самосталне, просветне будућности. Споменув нашу прошлост про-

светну пре азијскога ропства и спомењув онај напредак „кога уз големе ванске и нутарње запрјеке учинисмо течајем овога вјека на пољу душевнога рада.“ и напоменув како „за нас више нема рјеках и горах, које би у душевном животу растављале Хрвате од Срба, обе од Словенаца и Бугара — ми Хрвати и Срби основасмо јединствену и истоветну књигу на темељу језика, који од јадранскога мора до доњега Дунава ромони из устију више милијуна нашега народа — двогубо писмо, тај останак двогубе прошлости, не смета нам више јединству у језику и књизи. Књига нам лаганим, али сигурним кораком напредује, па је она свјестну Хрвату и Србину мила, изишла у Загребу или Београду, Новом Саду или Задру.“ Спомену, како свима досадањим стечевинама на пољу духовнога напредовања припомогоше колико поједина друштва, наиме обе Матице, српска и хрватска, те друштво за повесницу и старине јужнословенске, толико и поједина лица. Но, вели даље, наш народ увиде, да му ово све још није довољно према духовном напретку у данашњих просветних народа, те „из овога увиђења никну у обих грана нашега народа с једне стране српско учено друштво и југославенска академија знаности и умјетности, а с друге велика школа и настојање о југославенском свеучилишту.“ Затим говорник пређе на то да у кратко нацрта „како академија свој задатак схваћа тако напрама знаности и умјетности, као напрама народу; која ли су јој средства у руци, да тому задатку задовољи.“ Рече, да ће се према данашњим околностима делање академије много више бавити око знаности, него око уметности, и то ће се бавити обзирући се нарочито на потребе и на корист народа. Према томе ће први посао академији бити, да приреди опширан и према језикословној знаности удешени речник нашега језика. Уједно ће издати све старије писце народне били они још у рукописима или у старијим издањима. Даље ће академија особиту пажњу обратити на народне обичаје, наваде, изреке. Тако ће исто сабирати и издавати споменике за писано право јужнословенско, а тим ће се путем побринути за зборник јужнословенскога права. Академија ће надаље њи једнако за тим, да купи и издаје грађу за збирку листина и повеља или јужно словенски дипломатар; издаваће такође домаће и иностране летописе и писце, који се наше повеснице тичу. Једнаким ће трудом академија испитивати земљу, на којој наш народ живи, за то ће и подупирати сваки подузетак у земљопису и земљословљу, природопису и природословљу јужнословенских земаља. Иза овога говорник разложи мисао, која је јужнословенску академију основала, а то је ова: „да она буде огњиштем књижевне радње јужних Словена, не би ли се с временом у њему сакупили и сјединили траци, које сада шаље душевна моћ племена хрватско-српскога, словенскога и бугарскога. Ова мисао сједи-

њујућа југославенска племена, водити ће свеудиљ нашу академију попут огњена ступа у тој пустињи, те ће ју чувати од заблуде, обмане и обсјене. Имајућ академија пред очима књижевно јединство словенскога југа, помњиво ће подједно пазити на развитак и напредак осталих словенских књижевности, именито руске, пољске и ческе. Она бо је увјерена, да ће само књижевна узајамност словјенска исходити огромному народу словјенскому и његовим гранама дично мјесто у културној повјести поред народа романских и германских." Најпосле говорник завршн овим речима: „А над чим неможемо сакрити своје радости, јест то, што код ове свечаности видимо толико превриједних представника наше српске браће с ове и с оне стране Саве. Ми их у нашој средини поздрављамо с искреним „добро дошли;" пак и у њихову братинском одзиву опазујемо „знак времена," опазујемо јамство сретније заједничке нам будућности, којој ће и југославенска академија знаности и умјетности сав свој рад, све своје силе посветити."

Пошто предсједник академије заврши свој ваљани говор, заче тајник академички Ђ. Даничић читати свој извештај о томе, што је јужнословенска академија знаности и уметности до сада радила и у каквом је материјалном стању. Уједно је пак и у кратко приповедио, како је јужнословенска академија постала и с каквим се запрекама имала борити. У том нам се извештају све то приповеда у врло јасном, лепом стилу, као што га Даничић имаде. Чусмо из извештаја, шта се радило у академији од када доби председника до свечаног отварања њеног, а тако исто да су ови научници данас чланови академије: 1. прави: др. Јанез Блајвајз, Мирко Боговић, Ватрослав Јагић, Шиме Љубић, др. Паво Мухић, др. Фрањо Рачки, др. Јован Суботић, др. Јос. Шлосер, Богослав Шулек, Јосип Торбар, Адолфо Вебер, Живко Вукасовић, Ђуро Даничић, Матија Месић, др Мирко Шухај, Људевит Вукотиновић, Иван Брчић, др. Петар Матковић, Фрањо Курелац, др. Валтазар Богишић, Иван Јурковић, др. Божидар Петрановић; 2. почасни: Јован Гавриловић у Београду, Вацлав Маћејовски у Варшави. Фрањо Миклошић у Бечу, Фрањо Палацки у Прагу, М. П. Погодин у Москви, Ј. Е. Пуркиње у Прагу, Исмаил Срезњевски у Петрограду, Август Шлајхер у Јени; 3. дописни: Август Бјеловски у Лавову, Ернест Димлер у Хали, Мартин Хатала у Прагу, Александар Ф. Хилфердинг у Петрограду, Јос. Јиречек у Бечу, Винко Пацел у Вараждину, Сергије Соловјев у Петрограду, Вацлав Томек у Прагу, др. Јанко Шафарик у Београду, Матија Бан у Београду, Херменегилд Јиричек у Бечу, Милош Поповић у Београду, Медо Пуцић у Флоренцији, др. Густав Венцел у Пешти. др. Јосип Панчић у Београду, Дионисије Штур у Бечу, др. Шимун Шубић у Грацу. Уједно из тајникова извештаја чусмо, да је данас цела главница академије 285.644 ф.

Тиме се заврши свечана седница ова, којом се јужнословенска академија отвори. Сад да пређем на оно што се ова тога догодило, а што беше у свези са описаном светковином и допуна њојзи.

(Свршиће се.)

Светоилинска беседа омладине српске у Новоме Саду.

У месту, где се целокупна омладина српска беше искупила на први свој састанак, забављалисмо се на св. Илију у вече на „беседи", коју је приредила новосадска омладина. У жалосном нашем друштвеном животу оданеш чисто душом кад уђеш у збор, где се састало четири до пет стотина особа, међу којима видиш најлепшу узајамност. У валима највеће несложе укаже ти се мало пристаниште слоге. Сви се радосно скупљају у то пристаниште, да бар вече једно проведу у „српској слози."

И доиста је свако уживао на овој „беседи." Та се забава већ одавно одомаћила код нас, али на њој мало беше онога, што би српском духу говорило, што би Србина забављати могло. Странац, кад је долазио на досадашње српске беседе, у почетку је мислио, да је на своме концерту, а на послетку му се чинило, као да је на своме балу. Српска беседа изгледала му је као каква „културтрегерка," која је под српским именом са запада дошла да припитоми подивљане Србе. Напротив, српска је беседа требала да буде представник правог српског духа. Оно што је Србина у његовој стогодишњој борби одушевљавало, што га је у непрестаној несрећи веселило и у народној свести и заједници одржавало: то је што треба изнети на српској беседи.

Новосадска је омладина покушала, да такову беседу приреди. Тешко је наједанпут стећи узоре, али поуздана воља не ће их мимоићи. Што је сада покушала, то временом и другом приликом може сасвим постићи.

Сад је учинила први корак: уклонила је са ње оно, што не беше српско, што беше туђе; уклонила је са ње стране песме, свирке и игре и на њихово место увела само српске. Нек верна остане своме почетку. Српски народ има изобилних друштвених особина, које су пуне природне лепоте; српски син и српска кћи могу само тако дични и поносни бити, ако се покажу у лепоти свога народа; српски ће народ само онда напредовати, ако се у својим особинама узможе представити. То је што треба да постигнемо. То је, што до нас стоји, ако га очемо да постигнемо, а туђе ће нам, у саобраштају са странцима, доћи и само.

Новосадска је омладина овом приликом обилно показала, да уме поштовати све што је народно. Млади трговци надмећу се са ђацима, који ће да покажу више љубави према народним обичајима, и сложним

делањем приредили су ову прву чисто српску беседу, коју је започео лик од гимназијске омладине, певајући песму:

„Где је српска војводина?

Свако је осетио, да је у оном кутy српског света, којег не може освојити ни која сила земаљска, који је силнији од свију бедема и градова, јер нема тога, који може силније бити, него што бије срце наоружано патријотизмом. У срцу и души Србадије, тамо је не само војводина него и цело српство подигнуто.

Затим је Илија Вучетић говорио: „О омладини и њеном задатку," рекавши, да је омладина будућност народа, јер по томе какав је подмладак у коме народу, може се напред рећи, каква будућност томе народу предстоји. Као што појединн људи, тако и читави народи имају свој век и развитак, своју младост и старост. Међу младим народима заузима место и српски народ, — он је цео м л а д. Омладина српска не означује тек млађи нараштај народа нашег; то би значило делити народ на две половине, од којих једна ради о напретку народа, а другој одрицати свако право и тежњу на тај напредак. О м л а д и н а с р п с к а значи ц е о н а р о д с р п с к и, јер он је цео млад; цео народ може имати само једне и исте тежње, једну и исту цел. Омладина значи, „н а р о д н а м л а д о с т." Уједињена омладина не може имати главније цељи, до ове: д а с е с р п с к и у с л о б о д и у ј е д и н и и у н а п р е д и. Само који не би тежио тој мети или јој био противан, не би се рачунао у коло уједињене омладине.

У велико коло светог делања за народ ваља да се ухвате и све с р п к и њ е, јер и оне имају ту велики задатак да изврше, и оне не само да не треба, него се и не смеју из тог кола искључити. Омладина српска, која је позвана, да велико дело препорођења народног изврши, не означује само све мушке главе народа српског, већ она обухвата у себе и ц е л у д р у г у, ж е н с к у, п о л о в и н у народа српског. У омладину српску спада с в а к и С р б и н и С р п к и њ а, к о ј и у с л а в и и с р е ћ и с в о г а н а р о д а т р а ж е и с в о ј у с р е ћ у и с в о ј п о н о с; у к о л о у ј е д и њ е н е о м л а д и н е и м а ј у и п р а в о и д у ж н о с т д а с т у п е с в и С р б и и С р п к и њ е, к о ј и т е ж е у ј е д и њ е њ у, с л о б о д и и н а п р е т к у н а р о д а с в о г а.

Овде је довољно казано ко је омладина и шта јој је задатак. Ми смо те речи већ више пута слушали, а одсад би желели да нам сама дела узговоре. У друштвеном животу отворено је слободно поље, где се може радити. Ко не осећа тугу у данашњем друштвеном растројству код нас? Ал' поштена намера, уз сталну вољу и свесно делање, може и у том растројству победу одржати. Нека се из развалина тога растројства подиже узајамност, али свесна узајамност, која не ће бити пород слепог случаја него производ сопственог уверења, која не ће искр-

снути само на каквој јавној светковини, него ће живети и кретати се непрестано међу друштвеним члановима. Због тога не можемо ништа већма желети, него да саобраћај међу мушком и женскима омладином буде што чешћи и племенитији; да омладина не тек пустим говором обављује женску омладину, него да јој и делом покаже пут, којим јој ваља поћи, да постане права српска женска омладина; онда ће се тек доћи до свесне узајамности. Уједињена мушка и женска омладина у сваком ће подузетку победу одржати.

Добро нам је дошла „Лепа српкиња“, која је својом свирком уплела најлепши цветак у венац те уједињене омладине овог вечера. Госпођица Милева Исаковића лепом и вештом свирком својом дирнула је свако српско срце.

„Девојка соколу вулум учинила“, народну песму у ноте написану од нашег Корнела Станковића отпевао је лик на опште задовољство.

Госпођица Љубица Јеремића отпевала је пријатним гласом песму: „Ајд'мо, ај'дмо мило племе југово“ уз пратњу на гласовиру.

Четвороглев: „Тихо спушта се вече“ могао је мало складнији бити.

Јова Зрнић одсвирао је у гајде „сватовац“ тако, да се многи у мало не занесоше да почевају за њиме.

Кад је затим лик отпевао „Калоперо Перо“, изађе малена Милица Миловановића и лепо нам каза народну песму: „Цара Лазара и царицу Милицу.“ За њом отпева један брат Црногорац уз гусле: „Три српске војводе у тамници скадарског везира.“ И напослетку лик песму: „Чујеш ли Като.“

После те песме започну се игре. Ко би рекао, да се у Новоме Саду може провести само у српским играма? Већ је трећи сат прошао био кад се друштво почело развилазити. Коло, Параћинка, Даница, Сарајевка, Оро, Коло поводљиво, Смедеревка, Балканка, Параћинка, Коло, све је то једно за другим ишло; све се играло весело, смело, са довољним тактом. Кадкад се само по гдекоји братац толико разгрејао, да је мало и сувише скакао и разбацивао се, ал' и то може као први пут проћи; то је било само онај сувишан усклик, који се при првом тријумфу не може да утиша, већ мора да се извиче у својој радости.

Заиста је лепо било погледати низове и венце од девојака и момака, како час лете, час се тихо крећу, час се развилазе, час се опет нижу по дворани. И скромност и простота у оделу довољно се могла приметити као знак малог напретка. Тако је свако задовољан отишао са ове беседе; у сваком је оживела нада, да ће наш друштвени живот доиста савршити живот мирисом народнога духа.

Евала, првој чистој српској беседи. Нек зареди тако у све крајеве наше; нек се свуда шири простота, чистота и лепота онога духа, којега су векови угњетавали и не могли саломити, који је баш с тога

пун здравља и красоте, што је толике патње морао претрпети; нека се дух српски у својој красоти развија сваком приликом и у сваком друштву српском. Т.

Српско народно позориште.

(Види „Матице“ бр. 45. од г. 1866.)

Са „Ајдук-Вељком“ је завршила дружина српскога народнога позоришта лански циклус својих претстава у Вршцу 6. децембра, и отишла је на неколико представа у Белу Цркву, где су давани ови комади: 11. дец. „Ђурађ Бранковић“; 14. дец. „Нечиста соба“ и „Први састанак“; 15. дец. „Ђаволови записници“; 16. дец. „Парница“ и „Обрштар од 18 година“; 17. дец. „Тавница“; 18. дец. „Добрила и Миленко“; 19. дец. „Боље умети него имати“ и „Он није љубоморан“; и 20. дец. „Милош Обилић“ (Суботићев.)

У Панчеву су представљани ови комади: „26. дец. „Краљева сеја“; 27. дец. „Војнички бегунац“; 29. дец. „Стари кованција“ и „Први састанак“; 31. дец. „Тавница“; 1867. 1. јан. „Милош Обилић“ (Суботићев); 3. јан. „Шаран“ и „Нечиста соба“; 4. јан. „Разбијена шоља“ и „Боље умети него имати“; 6. јан. „Мејрима“; 8. јан. „Стари бака“; 9. јан. „Он и она“; „Лудница“ и „Парница“: 12. јан. „Низ бисера“ 14. јан. „Миљко Мрконић“; 15. јан. „Вампир и чизмар“; 17. јан. „Женидба и удадба“ и „После поноћи“; 19. јан. „Карло XII. на острову Ригену“; 22. јан, „Ђурађ Бранковић“; 23. јан. „Љубав и Филозофија“ и „Обрштар од 18 година“; 26. јан. „Она је луда“; 28. јан. „Четири писмена“; „Опклада“ и „Он није љубоморан“; 29. јан. „Добрила и Миленко“ 30. јан. „Ајдук-Вељко“; 2. фебр. „Прехвала“; 5. фебр. Записници ђаволови“; 6. фебр. „Париски колотер“; 9. фебр. „Инкогнито“; 12. фебр. „Сан Краљевића Марка“; 14. фебр. „Стари кованција“ и „Ко је господар у кући?“; 16. фебр. „Сплетка и љубав“; 18. фебр. „Добрила и Миленко“; 19. фебр. „Смрт кнеза Доброслава“; 21. фебр. „Стари бака“; 23. фебр. „Мишел Перен“; 25. фебр. „Жена што кроз прозор скаче“ и „Пркос“; 26. фебр. „Зидање Раванице“; и 27. фебр. „Цврчак.“

У В. Бечкереку: 4. марта: „Она је луда“; 6. марта: „Милош Обилић“ (Суботићев); 7. марта: „Нечиста соба“ и „Он није љубоморан“; 9 марта: „Тавница“; 11. марта: „Добрила и Миленко“; 12. марта: „Смрт кнеза Доброслава“; 14. марта: „Женски непријатељ.“

(Свршиће се)

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ПРОТАКЪ ЗА НЕШТО О СТАНЮ ДАЉСКОГ СПАХИЛУКА у бр. 53. 54. Напредка одъ 3. и 7. Юлія 1866. У Новоме Саду. Платонова штампарія 1867. На 8-ни, 1, л. 41. стр. Стоји?

ИЗВЂШТАЈ О СПОМЕНИКУ ТЕОДОРА ПАВЛОВИЋА Новинара и Списателя Српског от Дра Конст. Пеичића Панчев. Фисика. У Панчеву Печатня А. Сибенхара. На 12-ни, 23. стр. Стоји?

РАБОТНИЦИ НА МОРУ. Роман Виктора Хига. Превео Ђорђе Поповић. У Новом Саду, 1867. Печатња Игњата Фукса. На вел. 8-ни, 111 стр. Стоји?

ИСТОРИЈА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ. Преглед угађан за школску потребу. С додатком од примера из старе словенске, српско-словенске и дубровачке књижевности и с таблицом глагољских слова. Написао Стојан Новаковић. Прегледала и одобрила школска комисија. 1867. Штампано у државној штампарији у Београду. Издање државне штампарије. На вел 8-ни, XII. 327. стр. и 2 стране таблице. Стоји 1. фр. аустр. вред

ПРОГРАМ УЧЕБНОГ И ВАСПИТАТЕЛНОГ ЗАВОДА, Амелије Терзића рођ. Моро за девојке из изображених сталежа у Новоме Саду. Платонова штампарија у Новоме Саду 1867. 2. л.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. VI. О инструкцијама заступника. — Иванско цвеће. — Мој албум. (Продужење.) — Јелисавета кнегиња црногорска. Одломак из драме Ђ. Јакшића. — Свети Сава и Вук Караџић. Упоредна цртица њиховог значаја у историји српској. (Продужење.) — Погода по Улику од Радмила Лазаревића. (Свршетак.) — Омладини српској што ће се сакупити у Биограду. — Подлистак: Свечано отварање јужнословенске академије знаности и уметности у Загребу. — Светоилинска беседа омладине српске у Новоме Саду. — Српско народно позориште. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 22. У НОВОМЕ САДУ 10. АВГУСТА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 ф р . на по год 2 ф р , на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

VI.

О ИНСТРУКЦИЈАМА ЗАСТУПНИКА.

(Наставак.)

Овим пак нити је речено нити мислим рећи, да саборски заступници нису и не треба да буду израз и орган јавнога мњења у своме изборноме срезу.

То би било противу идеје репрезентативне системе, која се баш у томе састоји, да народни сабор у репрезентативној држави буде прави и истини орган јавнога мишљења и убеђења државе.

Рекао сам само толико, да давање упутства заступницима не одговара тој идеји, да се у већине репрезентативни држава заступницима никаква упутства не дају; а и тамо где се дају, — као што беше у Угарској до год. 1848 — немају никаква практична значаја, јер се правоваљаност појединих закона и законских предлога никада по томе не пресуђују, да ли су они донесени у смислу дани инструкција или не.

Но почем у репрезентативним државама заступници ипак морају заступати јавно мишљење свога изборног среза, морају одговарати вољи и убеђењу својих бирача, — пита се, на који се начин ово у репрезентативним државама и без упутства може постигнути?

На ово питање има више одговора. Најобичнији пак начин, који је тако рећи опште у свима репрезентативним државама уобичајен јесте: предходно обнародовање програма.

По томе сваки, који жели као кандидат саборски наступити, има пре, или бар приликом свог избора, обнародовати свој поли-

тички програм у главним потезима о најважнијим државним, друштвеним, народним и местним питањима. Народу пак стоји до воље бирати онога заступника у кога највише поверења има и чији програм највише одговара јавноме мишљењу у изборном срезу. Сваки је пак заступник морално обвезан држати се свог у напред проглашеног програма.

По томе ће дакле саборски заступници бити одзив јавнога мишљења у земљи и без инструкција, које се са духом и изведењем репрезентативне системе никако сложити не могу.

И наш је народ до сада већином своје заступнике без сваког предходног програма бирао, те је овима до воље стојало, како ће се у државном већу понашати. Но овога у будуће бар не треба да буде.

VII.

ЈАВНО ИЛИ ТАЈНО ГЛАСАЊЕ?

Јавно или тајно гласање једно је од најважнији питања у уставној држави.

У овом се питању мисли поједини политика и политички партија јако разилазе. Државна наука и политичко искуство још није сасвим на чисто о томе: да ли треба да поједини грађани у политичком животу јавно или тајно гласају? Оба начина имају за себе довољно важни разлога.

Ствар је релативна. Целисходност и првенство једног или другог начина гласања зависи од различни државни, а наиме социјално политички одношаја народа. Наше је мњење: *да је јавност гласања у делима државним свакако опште правило, а тајност тек изнимка од тог правила.*

Свако, ко има као бирач или као заступник саборски гласа у државним делима, морално је обвезан, да даде свој глас у корист општу државну, а не у своју сопствену корист, шта више ма отуда за себе и штетни посљедица имао. Свако је морално пододговоран за оно, на што је гласао заступник својим бирачима, бирачи осталом народу. У случају општег гласања свако је одговоран опште државној цели, да није гласао у свом сопственом интересу већ у интересу државном. Да је пак поједини грађанин својој грађанској дужности за доста учинио, може се само онда знати, ако је гласање *јавно пред очима свију, пред јавним судом целога обштинства.* Онда и горња одговорност има смисла. Јавним гласањем челичи се политички карактер држављана и унапређују грађанске добродетељи у опште.

Јавно гласање је мерило политичке свести и јавног карактера народног.

Но при свем том, као што реко, јавност гласања може важити тек као опште правило. Основани изнимака тог општег правила находимо довољно у државном животу поједини народа. Јавност гласања предпоставља свакако неке услове, без који му се тајност гласања у опште државном интересу предпоставити мора. Ти су пак услови: довољни развитак политичне свести и изображења народног и тако сретно поделење друштвени одношаја, при коме је индивидуална слобода и независност поједини не само могућа, но што више развијена и обезбеђена. У ком народу и држави ови услова није, ту опште државни интерес предпоставља тајност јавности, и иште, да се државна дела тајним гласањем решавају.

У земљама, где политична свест народа није довољно развијена, где је материјално благостање и духовна изображеност неравно у народу подељена, где је већина или бар велики део зависан од поједини велеможника као у Енглеској најемници од земљопритежатеља, рукоделци од фабриканата, у Угарској, Пољској и Романији велики део народа од аристокрације, као земљепритежатеља и спахија, а још горе, где постоји институт ропства и феудалног поданства: — ту је велика сумња, да ће јавно гласање представити боље и верније општу жељу народа, него ли тајно. Ако тражимо у оваким државама у јавности гласања неку моралну одговорност гласатеља пред општинством, ту промашамо цјел, јер га у ствари чинимо одговорним пред велеможником од кога зависи и у чији интерес мора да гласа, при свем том што овај интерес обично млого мање одговара општему добру, него кад би поједини без сваке одговорности по својој вољи и у свом сопственом интересу гласати могао. У оваким приликама очевидно је, да се тајност има предпоставити јавности гласања. Такове прилике па долазе обично онда, кад се поједина каста или класа народа на уштрб другима осили и својим материјалним и другим упливом већином завлада. При паду римске републике беше крајње време за тајност гласања. Олигархија поче све силнија и богатија бивати, а народ све сиромашнији зависнији. У атинском устаy имађаше тајност гласања такође своју добру страну, јер недаде да право гласања постане самовољном играчком и простим оруђем силни олигарха. Где је год влада са народом у противности, где жели да господари против опште воље народне, где неумутно и насилно утиче у изборе заступника било саборски или општински, — ту је такође тајно гласање млого саветније од јавнога.

Но у просвећеним државама европским почиње ова зависност већине од појединих народа од владе, све то мањом бивати. Политичка свест узима све већи полет и ступа огромним корацима у напред. Слобода индивидуа и независност појединих почиње се ширити и што више крепити. Данас ни на самом западу европском нема више оног великог и огромног надмоћија једне касте ил' класе народа над другима, као што то беше још пре некога времена. Ланци феудализма су такође већ већином срушени и није се више бојати да ће већина народа при избору и гласању слепо руковођена бити вољом и налогом појединих велеможника, да ће овај при уживању својих политичних права од њих зависити и њима у атар свој глас давати. Напротив данас се има више бојати од другог чега, а то је: од себичности и себичног партаизма бирача и заступника. Данас постају ови сами олигархиом. Данас неправедан и по општу ствар штетан вотум падне много чешће из пуке себичности, из посебног интереса поједине класе или друге које ниске побуде душевне, него из страха и опасности од други. — Главна мана при данашњим изборима и гласању не лежи дакле толико у зависности појединих, колико у себичности њиовој. Себичним интересима предпостављају се интереси општи; а често се појединих и узгредним узроцима, као личном омразом, осветом, амбицијом и завишћу и другим ниским побудама душевним завести даје. Све ово даје се у много већој мери постићи при тајном начину гласања, где нема суда ни контроле како је ко гласао, где свако може без зазора својим личним интересима и ћудима годити и предпостављати им корист општу и интересе државне. При јавном начину гласању овога не може бити, или бар врло ретко; јер ће се сваки иоле изображенији човек устручавати гласати за оно, зашто би га јавно мњење осудило и пред суграђанима понизило.

Наше је мњење дакле, да јавно гласање заслужује у државном животу првенство, да је оно опште правило, а појединe изнимке, које с правом ош подегде постоје, држимо, да ће се са развитком политичке свести, политичке и грађанске слободе и равноправности као и образованости у опште све то више губити, док напослетку јавност у животу државном општим правилом и општим постулатом уставне слободе не постане.

(Наставиће се.)

ВИТЕШКИ ДУХ.

(Из „Сида).

„Што код мене правда суди,
„Што освета кривца стиже,
„Некор'те ме за то, људи —
„За судца ме ваш глас диже!

„Воља вам је тако хтела,
„Да код тол'ких, зрелих људи,
„За сва добра и зла дела
„Нејако вам дете суди.

„Па што оног разбојника
„Ја осудих на вешала,
„За мене је то још дика —
„Кукавица ј' једна пала!

„Суд мој прави не ће пасти
„Макар на што, што не вреди;
„Јербо борац, вере, части
На лудости и не гледи.

„Па сет'те се увек само
„Ма у шали што се врши,
„Дај' суд сваки, што издамо,
„Бојно копље, што с' не кршн.

„Кћи верности истина је,
„Што прот' сваке игре, шале,
„Као стена вечно траје,
„Против буре и навале.

„Ја се сећам мога деде,
„Земљица му била лака.
„Савети му много вреде,
„Скупа му је речца свака:

„„Чисто срце негуј, храни,
„„Док си још'те нејак, мали;
„„Чини право, правду брани
„„И у игри и у шали!“

„И ја држим да је право,
„Што се и сад држах тога,
„Јер је сваки одобрав'о
„Лепе речи деда мога!

Тако рече Дон Родриго,
Што пред краљем клечећ' стоји,
На душмане што се диг'о —
А тек десет лета броји!

Сима Поповић.

МОЈ АЛБУМ.

(Продужење.)

Други дан у јутру, одмах по одласку милићевом, дође нам Милан у походе.

— Доносим вам поруку, — рече кад у собу уђе.

Ја погледам Ленку и чудећи се приметим промену, коју на лицу јој произведе миланов долазак.

— Каку поруку и од кога? — запитам ладно.

— Од Милића! Он, истина, да оде на брзо, и ма-да вам је и сам на знање дао да ће одлазити, — а при тим речима погледа на киту цвећа, — опет ме је за то замолио, да вам испоручим поздрав његов.

— Дакле је још синоћ знао, да ће на пут? — запитам.

— Тек око три сахата из јутра, или управо рећи у зору. Ја сам се нашао шњиме кад је седао у кола.

— А зар се ви и ноћу шетате? — запитам смешећи се.

— Гдекоји пут кад ми не ће сан на очи, а то се ових дана често догађало. Особито јуче срце ми се тако заигравало, да не могох остати у соби, — рече и погледи му одоше на Ленку.

— Ви мора да сте слабих живаца, — приметим мало поругљиво.

— Само гдекоји пут, у ванредним приликама!

Тако је ишао наш разговор. Милан се са мном разговарао, а речи су му се тицале Ленке. И погледи су му непрекидно Ленку тражили. По свему се видело да само њу види пред собом, да само за њу живи.

Ох, како ме је то у том тренутку љуто болело! Срце ми се стаде стезати. Осећах да ћу морати ударити у плач ако и даље останем, те тако оставим њих двоје самих, а ја одем у другу собу.

Тек што изађох, запита Милан живо:

— На што сте се дакле приволели?

— Ни на што, — одговори Ленка тихим гласом. А на што би се могла и приволети кад знате да сам туђа вереница.

— Милић вас је оставио и ко зна кад ће се вратити.

— Ох, како мора, јадник, да пати у овом тренутку, — рече Ленка горко.

— Можда му је са свим све једно. Он је веома мирне, благе нарави.

— То је само привидно, ал' у грудима му букте жестоке страсти.

— Ви га дакле волите? — продужи Милан тихим тужним гласом.

Ленка је ћутала.

— Ви га волите, или да још боље кажем: ви само мислите да га волите. Ваша друга толико вам је о тој љубави говорила, да сада већ више не можете на друго шта и мислити, него да Милића волите.

— Сока добро познаје Милића.

— А воли мене, — одговори Милан ладно.

У том тренутку као да ми је когод усијаним ножем прошао кроз срце.

— Шта то рекосте? — запита Ленка уздрктаним гласом.

— Да ваша друга мене воли, па за то хоће да ме растави од вас. Ви сте сувише добри те тако не знате шта је то љубо-

мора. Али она добро зна шта је то, па ће томе да жртвује и вас и Милића, и срећу вашу и пријатељство, које вас је досад везивало.

— То не може бити, — повиче Ленка тужно, — ја то не могу веровати!

Пода мном се стаде земља кретати, пред очима ми се смрче, у ушима су ми још непрекидно те речи зујале, и ја уђем у собу, бледа и дркћући.

— Ви ме окривисте, — рекох дошавши пред Милана, — реците ми, молим вас, за што сте учинили?

Ленка се бацила на столицу, у образима није имала капи крви, а Милан устаде мирно и поклонив ми се, рече:

— Молим за опроштење, што не могу поновити у вашем присутству моје речи, и то просто с тога, што ми то чинити забрањује учтивост, а после не видим никаке нужде да још једном кажем, што сте већ чули.

Милан је то тако мирно рекао, да сам му се дивила.

— За што упропашћујете то јадно, слабо створење, које нема довољне снаге да вам се одупре? — повичем раздраженим гласом. Шта вам је намера? Ленка је мирно живовала и била је сретна, док вас не упознаде, а сад јој је живот суште колебање, срећу јој рушите, а за све то какве јој дајете накнаде? Вереника јој одагнасте, а сад хоћете да је и од мене раставите. Признајте, да то није лепо, није племенито од вас!

Милан ме је мирно слушао а Ленка је плакала.

— Ја тако мислим, — одговори ладно, — да је природа сваком дала срце и право да може волети ког је њему драго. Љубав је слепа. Она не зна ни за каке препреке, не зна за дубине и висине, и кад једном продре, све са собом носи као поплава. Ако ви друкчије мислите о љубави, то је не познајете. Знам, да ће вам тешко бити што ћу вам сад рећи, ал' ви ме изазваste па морам. Ја Ленку тако јако, тако страсно волим, да ми љубави не може на пут стати никака сила. Ленка је, истина, туђа вереница, ал' јој је судба још у њезиним рукама, и да ви несте око ње, она би већ давно учинила, што јој унутарњи нагон срца њезиног казује.

Морам признати, да сам чудећи се гледала тог човека, који је тако мирно, тако отворено говорио о стварима, које су се нас редом тако близу тицале. И жестина, којом сам у собу ушла, попустила ме је тако тек и погледах Ленку, да видим шта ће она на то да одговори.

Ленка је оборила била очи на земљу, па је ћутала.

Милан је приметио мој поглед и питање, које је у њему изражено било, те приступи Ленци молбом на лицу, узе је за руку и рече меким гласом:

— Одговорите, Ленко! Ох, реците што вам срце осећа, кад вам се то на лицу види. И тако сте већ давно одали жеље срца свога, не тајите их више, кад вас срећи воде.

— Не може бити, не може бити, — рече Ленка као давећи се а лице своје прекрије рукама.

— Све може бити! — рече страсно Милан, и заборавив са свим на мене, клече пред Ленку и ухвати је за обе руке, све може бити, само ако хоћемо. И сам пакао можемо у рај претворити. Само нам ваља истинито волети, да све препреке савладамо па да постигнемо срећу. Срце је твоје и тако већ моје, ох, Ленко, кажи то још и речима па нема тога који ће те раставити више од мене.

Ја сам се чисто окаменила на то, што се на моје очи збивало. Никад ни на сну несам могла помислити, да може Милан тако страстан, тако смео бити.

Ленка се уздрмала, ал' по цртама лица јој видело се шта је наумила: неје знала више за себе, у очима јој је била тешка чезња за Миланом, а руке су јој грчевито стискавале миланове руке.

У том тренутку уђе нам служавка и предаде ми писманце. Ја га одмах отворих.

У том писманцету јављаше нам мати милићева, да су се коњи, на којима се син јој на пут кренуо, поплашили, кола поломили, сина јој извратили и да сада у суседној варошици лежи ван себе, и тешко да ће остати у животу.

Ја пружим писманце Ленци, која кад га прочита груне о тле онесвешћена.

Милан одмах потрча Ленци, подигне је, однесе је на одмарачу и узе и сам да чита писманце.

После неколико тренутака Ленка поче себи долазити, отвори очи, подиже се и рече:

— Соко, спреми се да идемо да видимо Милића.

Несам ништа одговорила него изађем на поље и наредим да се одмах преже.

Кад сам се вратила затекох Ленку где плаче, а Милана бледог блеђаног, где од ње мало на даље стоји тужан, невесео.

Чим уђох у собу, Ленка скочи, узме ми из руке шешир и огртач, којег самј ој пружила, па се окрене Милану и рече изумрлим гласом:

— Збогом, Милане! Сећајте ме се . . . .

Милан се живо маши ленкине руке, пољуби је ватрено, погледа је погледом, којег никад заборавити не ћу, а кад Ленка отрже своју руку из његове, задрхта се сав у телу, посрну и да не беше зида грунуо би о тле као што је дугачак.

Ленка је изашла из собе и не осврнув се више. Седе у кола и непрекидно је преда се гледала једва помичући очима.

(Свршиће се.)

ЈЕЛИСАВЕТА, КНЕГИЊА ЦРНОГОРСКА.

Одломак из драме Ђ. Јакшића.

ТРЕЋИ ДЕО.

ДРУГА ПОЈАВА.

ЈЕЛИСАВЕТА.

Ја!
Ја ћу ти сама ране превити,
Ја ћу љубити — ја! ох, Ђурашко,
Још незнаш мелем жарке љубави!

МАРТА.

(У себи.)

Зна, зна!
Та љубила сам га стократно
После бојева тешко рањена —

КАП. ЂУРАШКО.

Још незнам — али
Чисто бих старе ране дерао,
Да се са младом крвљу обнове.

МАРТА.

(У себи.)

И подеро си
И раскино си
И ранио си срце згажено,
И згазио си срце рањено.

ЈЕЛИСАВЕТА.

Поштеди ране, рано соколе,
Та моје срце ране неволе
Ни крв — бар твоју крвцу не
А она тисућ' — та нек изгине!

КАП. ЂУРАШКО.

Јаох, госпођо!
Твоја ми светлост памет занесе
Те и непостив часне постове
Путиру ступам сласти небеске.

(Пољуби је)

ЈЕЛИСАВЕТА.

Сад шта то би —
Ко да се гране нешто повише?
Ко да у шибљу неко уздише?

КАП. ЂУРАШКО.

Моја је душа то узданула —

ЈЕЛИСАВЕТА.

А у мом срцу сва крв санула,
Ал' одлаз', иди! брже! соколе!
Није да срце тебе неволе

Него што није време љубави
Што су нам дани —

КАП. ЂУРАШКО.

Дани крвави —
Ох идем, идем, светла госпођо!
Ил' да му подле кости изломим,
Ил да у својој крви утонем.
(Одлазе на две стране Чича Вујо мислећи).

ВУЈО.

Лијепа је то кажа, што ми је кажеваше покојни игуман Макарије о сотони, буди бог шнама! Сотона је вели ђаво — **(ту се чича Вујо прекрсти)** а ђаво има рјеп и пашке, нос му је вели рутав, а из ушију му брци полазе, па вели ће с' папком жемљу зарије, онде остају трази крвави — буди бог шнама, то је све што је свјетоме Јовану табан откино, а бијаше дуз табан — па је и памети ситне. Кажеваше ми, доумљив је чудо од свијета! махом се предругојачи: час тица, змија, пошље се начини старкеља или бабетина, пу вели нешто му је баба у вољи — а базна кадкада бива и лијепа ђевојка, — па баш се некако премишља, ко вељу, боже ми прости — да није како и свијетла госпођа ђаволье кољено? Латинка јест! а латини су сушти ђаволи — тек никако није чист посао: Ђурђа залуђе, те Радоша у туђ свијет прогони, народ се цијепа, племена се крвавијем очима сретају —

МАРТА.

(Излазећи из шипрага).
Иване! О Иво!

ВУЈО.

А гле Марте!... а шта ти жењу ту чиниш? па тако неочешљана, блиједа, као да си се са мртвима цјеливала — па онда зар ти је овде дијете? Е, е! бора ми и ова је умљем шенула; хм! хм!

МАРТА.

Дакле ја нисам код куће?
И то не беше сан?
Све зар бијаше сушта истина,
Што сам на овом месту видела
И њу и њега — и јаох боже мој!—
И клетву моју — његов пољубац,
И у:дисај и његов загрљај
И грешан румен лица њезиног
И дивљи пламен ока његовог
И оно ах и ох и муку вечиту
Што им сажиже душу-неситу —
Да, све сам чула срцем пребујним,
Како се мазе гласом нечујним
Она ко змија сикће, цвокоће
А он ко сури ор'о кликоће,
Показује јој гласом храпавим
Жеднога срца грешну намеру
О неверницима збори крвавим
А сам у себи крије неверу.

ВУЈО.

Ма шта је штобом Марто?... Вјера ми божа, као да нијеси при свијести, са читавијем тјелом дршћеш ка оно прутић — зима ли ти је, што ли? тек свакако си обољела — иди дома дијете! — ја ћу ти послат' баба Манду, а лијепо ти зна од свачега — можда си ће и нагазила?

МАРТА.

Јест, нагазила —
(Она одлази.)

ВУЈО.

Та је полуђела!... И то ће бит' њезин поса! а ну да ко би здравом

чељадету памет узео — чини су то! баш њене чини! и капетана опчини! Хм! уша сам јој у траг — тек мо- рам ћутат' јер ако осети, може ме претворит' у сјекиру, или у будак ил' тако што.

(Вујо одлази.)

СВЕТИ САВА И ВУК КАРАЏИЋ.

УПОРЕДНА ЦРТИЦА ЊИХОВОГ ЗНАЧАЈА У ИСТОРИЈИ СРПСКОЈ.

(Продужење.)

Ето шта је Раско Немањић у историји српској, и наш научењак радо га назива као и цели народ свецем, јер зна да се том речју не казује какав „чудотворац“ који је н. пр. обајао некога што су му одсекли главу, па му одмах нарасла нова, него велики божански човек, који је својим заслугама за народ учинио да му спомен у њему остане светиња кроза све веке, докле устраје једнога Србина.

После светог Саве иде читав низ краљева, за које знамо како су се отимали о престо, одакле су се женили, како су се упињали да што боље мајмунишу у своме „дворском животу“ гордој Византији с ким су ратовали и т. д. Њих само с тога поминьем што су они на својим „дворовима“ накаламили са стране народу српском ону отровну биљку, што нам је на Косову и главе дошла — властелу. Душа ваља, тај чир људскога друштва носио је и онај век собом, али тек су наши красни краљеви много допринели градећи око себе велике чинове и „великодостојнике“ да се властела и у нашег народа рашири и ојача. У то дође и Душан. Он је дојиста био достојан за старешину народа, јер је ослободио српску цркву од свакога грчког уплива, јер је у договору с народом начинио закон за кога правници кажу да се ни данас не би с њиме постидели, а с којим се можемо поносити кад помислимо да га је Душан дао у оно доба, у ком је запад лежао још под дубоким варварством; јер је дао народу установе до којих још ни данас несу дошли неки наши слатки суседи, као што је н. п. порота; и т. д. Али на несрећу и у народа нашег беше врло јака она слаба страна, која и Французима не да још скинути деспотски самар с леђа, а то је она луда жеђ за освајањем, за шупљом „славом.“ Она истина начини од Душана „цара Србима, Грцима, Бугарима и приморју“, али после сваког срећног рата ничу привилегије и властела као коров, па тако је и код нас било. Држава се тако рашири да је ваљало градити сатрапе, а ови не само да несу хтели после да

знаду за тај српски народ и за тог тричавог насљедника душановог, него отадоше један другог подкупљивати да се само сваки дочепа више власти. Вук Бранковић наших народних песама биће исто тако алегорично схваћен као и Краљевић Марко. Као што овај представља поштени и јуначки народ српски, који се, јадник, од силне несреће и пропити морао, тако је онај оличена аристократија српска која је на Косову упропастила народ свој, јер властела је у свију народа издајица, ако само дођу њене „привилегије божијом милошћу“ на коцку . . .

Па не само да је једну половину савиног дела упропастила властела српска, т. ј. политичку целину, државу српску, него се она и листом истурчи да би спасла своје слатке „привилегије“, па тиме одпоче крњити и душевно јединство Срба. Насташе тешки, грозни векови, пуни таког невештва да надмашују својим ужасом и саму инквизицију запада, јер онамо су мукама морили људе, ал' народ не може да умре тако лако као један човек, па су у нас оне исте муке кроз векове трајале. Међу тим док су наш народ распињали на нечувене муке, ишли су остали народи јевропски џиновским корацима напред, како у грађанском тако и у државном животу. Али на њихову несрећу и властела им се са својом старијом сестром, с поповштином, тако оснажила да су њих две згрћале у своје џепове све што су народи крваво зарадили, и у њихово име такове гадости радиле (н. пр. комадање земаља и народа, с којима су они руковали као са стоком, подпаљивање страсти најгаднијим срествима, да би само могли у мутној води ловити и т. д. какве један народ другом ни у сну не би пожелети могао. Тако су деспоти — та најзгоднија оруђа властеле поповштине, — наших комшија, чим опазише да је српски народ само обамрьо, али не умрьо, и да већ почиње по мало долазити к себи (1789, 1804, 1815), употребила све полуге да не даду да се на ново подигне држава српска, јер то оглашује пропаст свију оних зверова што се хране полумртвим или удављеним народима . . . Али кад се при свем том основа прилично чврста точка за политичку кристализацију српскога народа (кнежевина Србија, онда се они из петних жила упеше да не даду раскомаданом народу да се душевно уједини, у толико више што се у тај мах поче код нас и књижевност будити. Они дакле брже боље нађоше људе — а шта се за паре не налази? — људе који ће свом сопственом народу казивати и учити га да он није један народ, нити да он једним језиком говори, па мало по мало дотераше дотле, да се један српски народ поред политичке поцепаности, подели на: Србе, Хрвате, Црногорце, Славонце,

Далматинце, Бошњаке, Граничаре, Херцеговце, Влахе, Шокце, Кршћане, Ришћане, Ркаће, Буњевце и т. д. Уз то, на нашу несрећу, и већина наших првих књижевника, не знајући, па с тога презирући, свој чисти матерњи језик, а васпитавши се у педантичким школама трухлога класицитета, поче писати некаким наказним „славяно-сербским“ језиком, који у народу нико не разумеваше ван њих, те тако осудише народ да не чита и не разуме ништа у својој рођеној књижевности. А и онако је четвртина народа прпмила била уз католичку веру латинску азбуку, те поче за себе писати особену књижевност за коју нико није ни разбирао у остале три четвртине. Еле се опет начини у српском народном животу хаос, какав је био пре Немање и Саве, само што му је облик, ако се та реч употребити може, био према своме времену. Политички нас поцепаше у четири државе, а у једној од њих још у неколико краљевина; душевно нас растргоше на три религије и две књижевности, од којих је могао разумевати народ само ону што је писаше за једну четвртину његову; преко тога умедоше крвнички завадити и оне који беху остали на једној крајини, с једном вером и књижевношћу, па никоше „династички“ ратови међу браћом — е па да смо весели . . . — Ја би смео рећи, промозгавши, куд би нас то све одвести могло, да је овога века био српски народ, ако не у већој, а оно за цело у онако истој опасности као што беше поменута из које га је спасао Св. Сава.

У сред те невоље пониче из народа пастирче, које ће га спасти. То је Вук Стевановић Караџић. И он је могао само тако избавити свој народ и повести га у напред, ако се угледао на св. Саву, т. ј. ако се упео да појми идеју, која покреће цело столеће његово. И то му пође за руком. Он је одмах, чим је коракнуо у свет, преко граница своје отаџбине, увидео, да је идеја вере свршила своје посланство у историји човечанског развијања, и да је на њено место стала идеја народности. Наравно да му је прво питање за тим било: шта саставља народност којега народа? Његовом бистром духу није требало много помоћи са стране па да сазна да је саставља: језик, народна књижевност, живот и филозофија кога народа. Караџић се загњури у то безгранично и бездано море духа српског па стаде износити драгоцени бисер из његове дубине. Кад се народ српски поче китити тим адиђаром својим за који није ни знао док не роди Вука, просу се око њега така светлост, да га видеше и сазнаше зањ чак и преко Ођеана у Новоме свету, при свем том што је тако мали да га пре тога

несу видели ни блиски суседи у Јевропи. Али то није био само драгоцен накит, већ уједно и богат ручак јадној души српској која је четири стотине година умирала од глади, или се хранила мрвама с туђинског стола. Па како је чудноват тај сто што га је поставио народу своме Вук Караџић! Што се више храни душа српска, што више долази у снагу, то све више хране на томе столу, то све неисцрпније његово богатство.

Али да прегледамо подробније све шта је урадио Вук и чим је створио епоху у историји српског народа.

(Свршиће се.)

ОМЛАДИНИ СРПСКОЈ ШТО ЋЕ СЕ САКУПИТИ У БИОГРАДУ.

(Свршетак.)

Форма и садржај морају бити сраштени једно с другијем. Садржај народнијех пјесама наших сраштен је са језиком нашијем и језик је наш и форма и садржај наших народнијех пјесама. У обичном животу мислити ништа друго није него говорити и Хергер каже: Jede Nation spricht, nachdem sie denkt, und denkt, nachdem sie spricht. Да би дакле боље увидјели, да је форма и садржај наших народнијех пјесама једно и исто, навешћемо за примјер.

Dicht bei Buda ruhten Schaf' im Schatten,
Stürzt' ein Stein von Budas Wällen nieder,
Tödtete viel seidenwoll'ge Schafe,
Und erschlug zwei junge Schäferknaben:
Mark', den süssen, und den goldnen Andres
Vater, Mutter um den Marko trauern;
Ach, um Andres Vater nicht noch Mutter!
Nur allein ein Mädchen aus dem Dorfe
Trauerte um ihn, und sprach die Worte:
„Weh', Andreas! o mein reines Gold du!
Soll ich dich in einem Bild besingen?
Ach! von Mund zu Munde geht das Lied ja,
Bis es kommt auf ungeweihte Lippen!
Soll dein Lied ich in den Aermel sticken?
Ach! der Aermel wird in Stücken reissen,
Und dein Name mit ihm untergehen!
Soll ich dich in einem Buch beschreiben?

Gehen wird von Hand zu Hand das Büchlein,
Bis es kommt in ungeweihte Hände!

Никад не може бити ово:

Под Будимом овце пландовале,
Отисла се ст'јена од Будима,
Те побила свилоруне овце,
И убила два млада овчара:
Шећер-Марка и Андрију Злато.
Марка жали и отац и мајка,
А Андрију ни отац ни мајка
Него једна из села дјевојка;
Жалила га, па је говорила:
Јаој, Андро! моје чисто злато!
Ако бих те у пјесму пјевала,
Пјесма иде од уста до уста,
Па ће доћи у погана уста;
Ако бих те у рукаве везла,
Рукав ће се одма издерати,
Па ће твоје име погинути;
Ако бих те у књигу писала,
Књига иде од руке до руке,
Па ће доћи у погане руке."

Њемачки ми овај пријевод изгледа као травестија од српског оригинала. Из овог дакле видимо, да је језик главно у народнијем нашим пјесмама, које су нас познале као народ са цијелијем ученим свијетом. А што је читао учени свијет на нашем језику, то је читао јужнијем говором. Зато мислим, да ће најбоље бити, да свој језик у овом облику и ни у каквом другом указујемо својој браћи Словенима.

Нас Словена има највише али ми смо политично раскомадани и нема изгледа, да ћемо сачињавати кадгод политичну цјелину, нити можемо сањати о оном што је рекао Колар: „Да су Словени нешто злато или сребро, ја бих од тог злата или сребра салио слику и то од Руса начинио би главу, од Пољака прса, од Чеха мишице, од Србина ноге, а од други остали Словена штит, па пред тим колосом морала би стрепити Европа". Ја мислим не треба нико, да стрепи од Словена, јер Словени навијек су се држали овог: **Слава въ вышнихъ Богу и на земли миръ въ человѣцѣхъ благоволеніе.** За јединство на политичном пољу немамо се надати, али у толико већма на књижевном пољу ваља да тежимо за словенскијем јединством.

Ми који се у српској Олимпији, Биограду, сакупимо ваља да обратимо све српске олимпијске игре у опште словенске и до године да славимо немејске игре златном у Прагу, на другу годину питијске игре у Варшави, и на трећу годину истамске игре у Москви. Ове скупштине омладинске, ови зборови биће веза цијелог Словенства. Друга је веза једна и иста словенска крв. Трећа је општа књижевност. Ове три везе најсуштаственија су обиљежја цјелине словенске. Све ово ваља да негујемо узајамно из свег срца. А јединству ћемо бити ближи ако се и у погледу на језик један другом приближујемо, а не ако се удаљујемо и у разне се диалекте цијепамо. Јужни нам говор ваља примити за књижевни и тијем ћемо нешто принијети јединству словенском. Предлажем вам овај мој предлог и поздрављам вас оним општим поздравом, којим је све Словене Добровскога Славин поздравио: **Слава въ вышнихъ Богу и на земли миръ въ человѣцѣхъ благоволение.**

Јован Живановић.

ПОДЛИСТАК.

Свечано отварање јужнословенске академије знаности и уметности у Загребу.

(Свршетак.)

Пошто се тако свечана седница академијска сврши, даде тај исти дан заштитник њезин владика Штросмајер свечани обед у част академицима и гостима што са стране на светковину дођоше. На томе обеду беше се искупио цвет интелигенције хрватске и главни вођи њихове либерално-народне странке. Да је ово била сасвим обична гозба, којом какав гостољубиви домаћин своје госте части, ја не бих ништа више о томе ни говорио; али је овај састанак на обеду владичину имао свакојако већег неког значења, једно с тога што беше наставак оне светковине, што је у дворани народнога дома започела, а друго с тога, што тај састанак беше и на то одређен, да браћа, што се ту са словенскога југа и са осталих страна искупише, кажу једно другоме што им је на срцу, а нарочито да гости добију прилику да рекну с каквим су мислима и осећајима браћи у походе дошли. У данашње доба, где укалупљене форме све више престају, а и треба да престану, и где је струја народнога живота и кретања пробила узане видове и преграде министарских кабинета, господских дворова и парламентских дворана, ту је сваки састанак, ма и при обеду каквом, значајан, кад се на њему

искупе озбиљни људи, проникнути мишљу свога времена, те оће ту један другоме коју озбиљну реч да рекну. Ово је дакле управо био митинг. Не могу вам наређати и потанко поновити све, што је ту речено, него ћу само у кратко да напоменем, што сам утувио. Пре свега владика домаћин искреном добродошлицом поздрави госте, што из посестримске земље Србије браћи у походе дођоше, да учествују у светковини њиовој и да буду тумачи оних братинских симпатија, што су нам у данашњим тешким и одсудним данима тако преко нужне. Тој се добродошлици од стране српских одасланика одазва професор Г. Гершић, рекавши од прилике ово: Српски одасланици дођоше браћи у походе са пуним срцем, у коме је дубок корен захватила клица заједнице и слоге, која ће, огрејана на зраци љубави братинске, да се развије и жељена плода да донесе. Сваки век има своју мисао, која га руководи и просветно-историјско значење му даје. Нашем је веку идеја народности та руководна мисао под чијом заставом сви стојимо. Ко хоће да буде човек од свога времена и оће да дође до највеће јавне врлине у њему, тај мора тој мисли служити и њој жртвовати се; јер је она мерило за врлине у веку који је њен. Као што у неким прошлим вековима религиозно мученичтво беше највећа врлина, тако је данас жртвовање за народност, дакле патриотство прва врлина. Ко је први патриот у коме народу, ко је највише жртава принео народној мисли, тај се с правом назива „првим сином“ своје домовине; дакле у здравље томе првом сину хрватскога народа, који је уједно главни основач јужнословенске академије, што ће, као што се уздамо, бити једна од главних полуга за духовну свезу међу јужнословенским племенима, свезу, која је ван домашаја свакој спољној сили, која претрајава све повремене незгоде и нападаје, све прелазне страсти и тесногруде саревњивости, која је непобедљива, јер има јакога савезника, чије је данашње доба и чија је победа извесна, а тај је савезник дух времена. Професор Вебер наздрави седом патриоту словенском дру Блајвајзу, што такође међу гостима беше. Др. Блајвајз одговори подужим говором Заиста беше појав што мораде свакога дирнути, кад видесмо пред собом патриота, што је у служби народној и борби за мисао његову оседео, где говори из пунога срца, у коме је још једнако младо и врело осећање, говори иза толиког горког искуства и толиких препаћених незгода са најдубљим уверењем, што га је време и борба ојачала, што је, можемо казати, с њиме заједно узрасло и оседело. Мразовић посебице наздрави заступницима појединих друштава и општина из Србије. Др. Рачки наздрави напосе српском ученом друштву, рекавши међу осталим, да је иста мисао родила српско учено друштво и јужнословенску академију, и да су та два друштва одређена да напоредо и заједнички помажући једно друго раде око духовног напредовања

словенскога југа и око духовне заједнице међу јужнословенским племенима. Професор Ј. Бошковић захвали у име ученога друштва и рече међу осталим, да се Сава досада сматрала као преграда, што нас раставља, а сад видимо, да је Сава пут, који нас свезује, ко ним један другом долазимо много брже, него другим путем. Професор Срећковић напи свима јужнословенским племенима у ваљаном говору, споменувши, да их је досада историја растављала, а да је данашње време зато одређено, да они себи заједничку будућност и заједничку историју оснују. У име „Матице Српске“ говорио је др. Полит, па је између осталога рекао: Матица је српска један од најстаријих учених завода на словенском југу, а може се рећи најстарији словенски завод у Аустрији. Још не беше ни Матице чешке, ни Матице илирске, ни Матице словенске, ни Матице далматинске, а већ беше Матице српске. И Матица српска имађаше просветну цел, те јој девиза беше ширити просвету: „Од Пеште даж до Црне Горе.“ На ново установљена југословенска академија метнула је себи за цел још узвишенији задатак: ширити просвету међу сва четири јужнословенска племена, те их сближити и ујединити. То уједињење већ је великим кораком коракнуло. Ко се опомиње још скорашње размирице међу Србима и Хрватима, тај с радошћу данас може констатовати, да те размирице више нема, него да смо сближени, да смо један народ. Значајно је, да се то уједињење међу једнокрвном браћом, баш у овај мах, кад су за Хрватску, — може се баш без околишења рећи, — црни дани настанули, тако еклатантно манифестова. Наша браћа прекосавска дођоше овамо да нам у овим црним данима рекну: ваши јади, наши јади, ваша жалост, наша жалост, али и ваша радост, наша радост, ваше жеље, наше жеље, ваша будућност, наша будућност. То нам у тим црним данима за утеху може служити, те нас у убеђењу крепити, да о нашој судби само ми имамо одлучавати. Гершић наздрави хрватској либерално-народној странци, рекавши међу осталима: да српском и хрватском народу данас осим јунака на мачу треба и јунака на речи, треба јунака, што их неће никаква незгода моћи поколебати у уверењу њиовом и у радњи за слободу и напредак свога народа, треба дакле карактера. Тим карактерима у хрватскоме народу, тој либерално-народној странци наздравља, странци, којој радњу српска народна странка пажљиво прати, па је готова и речју и делом потпомоћи је у свему, што она учини у корист слободи и напретку свога народа, и што тако исто ма и посредно иде у корист слободи и напретку свега јужног Словенства. Стева Поповић, заступник „Преднице,“ наздрави омладини, споменув међу осталим народну српску реч, која каже: „Србин оће од свакога да буде бољи, само *од свога* сина гори.“ Заступници београдске, шабачке и смедеревске општине поздравише у име својих општина хрватску браћу и захвалише на здра-

вицама. Још више беше патриотских и озбиљних речи, што их није могуће све казати, а које су већ од чести и јављене свету. — У вече тога истога дана беше свечани концерат, што га приреди певачко друштво „Коло."

Сутра дан угостише грађани загребачки своје госте у красноме Максимиру. Ту беше тако исто говора а све у име слободе и братинства. Професор Кујунџић одушевљеним речима наздравио је омладини, споменув међу осталим, да су људи, што су данас на челу народу, смртни, те да из њих ваља опет такве исте а и даље снаге да дођу, да њихову заставу у руке приме, да је у вис дигну; те су снаге у омладини данашњој.

Можда ћу вам још једном и ово све нешто потање описати, засада морам да завршим. Само ћу још споменути, да је био и журналистички банкет, на коме се састадоше чланови хрватске и српске журналистике, а тако исто и обед у кући познатога хрватскога народњака Мразовића. Тако исто су се заступници београдског певачког друштва, заступник „Преодднце" и још неки чланови српског одаслаништва састали са омладином хрватском, а наносе са члановима „Кола", те су заступници београдског певачког друштва позвали хрватску омладину на омладинску скупштину у Београд, а тако исто је ту још много одушевљених, озбиљних речи било нарочито са обзиром на данашње околности једног и другог народа.

Завршујући овај кратки опис желимо само то, да јужнословенска академија, којој на бабињама и свечаном крштењу бесмо, дорасте до ваљаног јетића, што ће чврсто да стоји на духовном бранику словенскога југа према туђинству, и уједно и братинство међу Србима и Хрватима, што се наново утврдило данас, да нам буде знак, под којим ћемо победити у тешким приликама, што нам брзим кораком на сусрет долазе.

У Загребу 29. српња 1867. =

Рункенов разговор са једним младићем.

Р у н к е н. Чујем, да си велики успех у историји учинио, и да у вашој кући имате учитељку, која врло добро зна ту науку.

М л а д и ћ. Тако је; наша гувернанта зна целу историју; и ја не поричем, да ме је она много научила.

Р. Кажи ми: Шта си учио?

М. Целу историју.

Р. Шта се то зове, цела историја? или можда је тебе учитељка учила целу историју, али не то, шта је цела историја?

М. То је чинила; јер она је врло учена.

Р. Ја не сумњам, да је ти врло, и то с правом цениш; јер помисли само, шта је то, кад се каже цела историја.

М. Цела историја? То је та — што у књигама стоји.

Р. Гле овде, међу књигама, што их имам, има много историских дела: Иродот, Ливије, Тацит; биће ти јамачно познати ови списатељи.

М. Нису ми познати; но знам историјске догађаје.

Р. То верујем; али ипак оћемо најпре да видимо, који су историци теби познати из целе историје, што је ти знаш. Но можда ти је учитељка приповедала, ко је био Омир, Изиод, Платон и други филозофи и песници.

М. Не верујем; јер да ми је о томе приповедала, ја бих се сећао.

Р. Да узмемо дакле тако исто историју песника и философа из целе историје, коју ти знаш.

М. Та рекао сам, да ја нисам учио таке ствари, већ само догађаје.

Р. Али што ти ту кажеш таке ствари, то су лица; ти си дакле стекао знање догађаја, али не тако исто и познавање лица. Тако н. пр. ти си учио, да је варош Рим основан, али не од кога.

М. Тако је баш. Рим је основан од Ромула и Рема, близанаца, синова Рее Силвије и Марса, које је краљ Амулије одма, чим су се родили, изметнути дао, нђ које је курјачица једна одојила и наскоро за тим пастир Фаустул подигао и васпитао.

Р. Доста си већ, љубезни мој, говорио, да се увиди, да је историја догађаја и људи једна с другом спојена; но кажи ми ипак још једанпут, о којима си лицима и догађајима још шта научно. Н. пр. Кажи ми о Сули, ко је био?

М. Тиран у Риму.

Р. Јели „тиран“ било име какве власти?

М. То не знам; но зајамачно спомиње се у историји Сула са овим придевом.

Р. Зар ниси чуо, да је он био диктатор, а шта је значило ово име и ово звање?

М. Колико ја знам, нисам чуо.

Р. Али може бити да ти је учитељка приповедала о осталим званичницима код Римљана, н. пр. о квестору, едилу, претору, конзулу, цензору, народном трибуну, и т. д.

М. Није, јер то су ствари тешке и нису пријатне за учење, као догађаји; уједно би тумачење тих ствари одузело много времена.

Р. О томе ћеш може бити други пут боље судити; засад да оставимо из целе историје, што је ти знаш, и знање римских званичника.

М. Но ми с већом радошћу учимсо ратну повесницу и друге историјске догађаје.

Р. Јесили дакле чуо што о Картагини, и о ратовима, што су шњоме вођени?

М. Јесам дабоме чуо, три је рата шњоме било.

Р. Одговори ми, ко је у другом рату био победитељ?

М. Римљани.

Р. Јесу ли они и у почетку рата били победитељи?

М. Нису. Ханибал их је у четири битке узастопце победио, на Тичину, на Требији, на Тразименском језеру и код Кане.

Р. Дали је учитељка о узроцима говорила, због којих су Римљани били побеђени?

М. Она није о узроцима већ само о догађајима приповедала.

Р. Можебити да ти сам увиђаш узроке, због којих Римљани не бише после тако несрећни као у почетку рата?

М. Дабоме да увиђам; узрок тог догађаја беше њихова храброст.

Р. А зар они у почетку рата нису били храбри?

М. Зацело да су били.

Р. Еле њихова храброст беше узрок, те су и победили и побеђени били?

М. То не знам, али то знам, да ми нико још није дао тако тешка питања.

Р. Добро дакле, ја ћу те што лако питати. Да ли је вероватно, да би Римљани у овом рату били победитељи, да су најсилнији тадашњи краљеви своју војену снагу са војском Картажанском били спојили?

М. Које то краљеве мислиш?

Р. Зар ти не знаш, да у оно доба врло силни краљеви бише наследници Александра великог у Маћедонији, малој Азији, Сирији и Мисиру?

М. То знам, и ми смо историју њихову учили на другом једном месту; но нисам узео на ум, да су владали у време другог пуског рата.

Р. Зар ти не примећујеш да је њихова међусобна саревњивост била узрок, што нису војену своју снагу спојили пити са Картажанима у оном рату, нити један с другим, те да одбију нападаје Римљана? баш тиме је учињено, да су доцније сви ови краљеви један за другим били покорени.

М. То сад тек видим, кад ти кажеш, и та ми се примедба допада.

(Свршиће се.)

Матица Српска.

Седница књижевног одбора 23. марта.

Ђорђе Николајевић, прота у Задру, нуди на издање ова дела: 1. Успомене једног поклоника превод с руског од Виктора Каменског. 2.

Младић како треба да се изобрази. 3. Девојчица како треба да се изобрази. — Позваће се писац да та дела пре свега на преглед пошље.

Стеван Стоичић моли да му се изда стипендија на по године да може у Цирих ићи у школу.

Питомци закладе Нестора Деметровића Тоша Миркић и Риста Телечки подносе своје сведоџбе.

Кр. угарско наместнишко веће иште мнење о друштву „Преодница.“

Словенској беседи у Цириху поклањају се све књиге, које су досад изашле о друштвеном трошку.

Дају се на оцену чланци: 1. Димостен као говорник и државник, од дра Ј. Туромана и 2. Женидба са психолошке странке од дра Ђ. Натошевића.

Ректор духовне академије у Кијеву захваљује на књигама, које је друштво на поклон послало тамошњој књижници.

Одређује се, да се чланови, који би хтели на етнографску изложбу у Москву ићи, пријаве ради тога друштвеном секретару.

На молбу питомаца текелијних издаје им се стипендија за месец октобар 1866.

Управа народних школа у Новоме Саду захваљује на поклоњеним књигама.

С великом се хвалом примају на поклон послане књиге, и то:

1. Од Михаила Рајевског из Беча: Православный собесѣдникъ, издаваемый при Казанской духовной академіи. 1866. Январь — Декабрь. Казань. — Христіанское чтеніе, издаваемое при Санктпетербургской духовной академіи. 1866. Январь — Декабрь. Спб. — Творенія святыхъ отцевъ, въ русскомъ переводѣ, издаваемия при Московской духовной академіи. Годъ дватцатъ вторый. Книжка 1—6. 1864. — Духовная бесѣда на 1866 годъ. Нр. 1—52. Спб. — Вечерніе разсказы странныхъ народовъ. Сочиненіе слѣпца Григорія Ширяева. Спб. 1865. — Братское привѣтствіе русскаго слѣпца Григорія Ширяева близкимъ сердцу единоплеменнымъ Славянамъ. Спб. 1864. — Житіе просвѣтителей Славянъ, святителей Христовыхъ, святыхъ равноапостольныхъ Кирилла и Меѳодія. Изданіе слѣпца Григорія Ширяева. Спб. 1864. — Святые равноапостольные Кириллъ и Меѳодій, просвѣтители Славянъ. Сочиненіе А. С. Князева. Спб. 1866.

2. Од „Матице илирске“ у Загребу: Zrinjska zviezda. Tristoljetnik sigetskim junakom. Život Nikole Zrinjskoga sigetskoga junaka. Nacrtao M. Mesić. U Zagrebu 1866. — Djela Stanka Vraza. Tieći dio. Razlike pjesme. Izdaje Matica ilirska. U Zagrebu, 1866. — Književnik. Godina III. Svezka 3., 4. U Zagrebu 1867.

Сазива се књижевно одељење за 27, април о. г., којему би главни

посао био, да се саветује о предлогу ради преиначења устава „Матице Српске.“

Српско народно позориште.

(Свршетак.)

У В. Бечкереку 16. марта „Париски колотер“; 18. марта „Сплетка и љубав“; 19. марта „Сан Краљевића Марка“; 21. марта „Записници ђаволови“; 23. марта „Шаран“, „Он и она“ и „Парница“; 25. марта „Стари бака“; 26. марта „Зидање Раванице“; 28. марта „Стари кованџија“ и „Обрштар од 18 година“; 30. марта „Вампир и чизмар“; 1. апр. „Боље умети него имати“ и „Ко је господар у кући?“; 2. апр. учествовала је дружина у концерту г. Јов. Митровића; 17. апр. „Мејрима“; 18. апр. „Низ бисера“, 20. апр. „Краљева сеја“; 22. апр. „Жена што кроз прозор скаче“ и „Пркос“; 23. апр. „Сеоба Србаља“; 25. апр. „Војнички бегунац“; 26. апр. „Ђурађ Бранковић“; 27. апр. „Госпође и хусари“; 29. апр. „Цврчак„; 30. апр. „Прехвала“; 3. маја „Љубоморна жена“ и „Он није љубоморан“; 6. маја „Мишел Перен“ и 7. маја „Инкогнито.“

У Темишвару: 17. маја „Краљева сеја“; 18. маја „Цврчак“; 20. маја „Париски колотер“; 21. маја „Стари бака“; 23. маја „Боље умети него имати“ и „Шаран“; 25. маја „Милош Обилић“ (Суботићев); 29. маја „Ђурађ Бранковић“; 30. маја „Низ бисера“; 31. маја „Стари кованџија“ и „Обрштар од 18 година“; 1. јун. „Миљко Мрконић“; 3. јун. „Нечиста соба“ и „Пркос“; 7. јун. „Добрила и Миленко“; 9. јун. „Смрт кнеза Доброслава“; 10. јун. „Тавница“; 11. јун. „Војнички бегунац“; 13. јун. „Сплетка и љубав“; 16. јун. „Он и она“, „Први састанак“ и „Он није љубоморан“; 17. јун. „Звонимир“; 18. јун. „Последња деспотица смедеревска“; 20 јун. „Карло XII. на Ригену“; 22. јун. „Записници ђаволови“; 24. јун. „Она је луда“; 25. јун. „Госпође и хусари“; 28. јун. „Ко је господар у кући?“ и „Пуница“; и 29. јун. „Сан Краљевића Марка.“

У Вршцу (до 13. т. м.): 2. јул. „Последња деспотица смедеревска“; 4. јул. „Инкогнито“ (због непогоде недовршено;) 6. јул. свршетак из „Инкогнита“, за тим „Он није љубоморан“ и „Обрштар од 18 година“; 8. јул. „Париски колотер“; 9. јул. „Милош Обилић“ од Суботића; 11. јул. „Женски непријатељ“ и „Пуница“; 13. јул. „Обклада“ и „Малвина“ (или „Удадба из наклоности.“)

У даљим бројевима даваћемо опширније извештаје о појединим представама, па ћемо се по могућству осврнути и на представљана дела, и на представљаче, и на публику, јер успех представе зависи од сва три ова фактора, а не од једнога само.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

РАБОТНИЦИ НА МОРУ. Роман Виктора Хига. Превео с француског Ђорђе Поповић. Други део. Вештац Жиљат. У Новом Саду, 1867. Печатња Игњата Фукса. На вел. 8-ни, 115-166 стр. Стоји с првом свеском заједно 70. н. а. вр.

СРБСКА ГИМНАЗИЈА У НОВОМЕ САДУ. 1867. Написао Јован Грујић, избрани професор на вел. гимназији српској. У Новоме Саду. Брзотиском Игњата Фукса. На 8-ни, 27. стр. Стоји?

БЕСЕДА КОЈУ ЈЕ ПРИ ОСВЕЋЕЊУ ШКОЛСКЕ ЗАСТАВЕ 9. Маја т. г. говорио Милутин Јовановић ученик IV. разреда српске глав. муш. школе у Новоме Саду. Нови Сад, платонова печатња 1867. На 16-ни, 1. л. 4. стр. Стоји?

ПРАВНИ ПРЕТРЕС ПРОПАСТИ ВЕЛИКОГ СУДА у Србији 1864. У Новоме Саду, брзотиском платонове штампарије. 1867. Први део. Правни претрес пропасти великог суда у Србији 1864. Други део. Доказни прилог одбране Јефрема Грујића, судије великог суда за крим. дела, оптуженог због изреченог суда 3. Јун. 1863. у политичној парници 36 лица. На вел. 8-ни, 2. л. 114. Стоји 40. н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваио лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. VI. О инструкцијама заступника. (Наставак.) VII. Јавно или тајно гласање? — Витешки дух. (Из „Сида.") — Мој албум. (Продужење.) — Јелисавета кнегиња црногорска. Одломак из драме Ђ. Јакшића. — Свети Сава и Вук Караџић. Упоредна цртица њиховог значаја у историји српској. (Продужење.) — Омладини српској што ће се сакунити у Биограду. (Свршетак.) — Подлистак: Свечано отварање југословенске академије знаности и уметности у Загребу. (Свршетак.) — Рункенов разговор са једним младићем. — Матица српска. — Српско народно позориште. (Свршетак.) — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 23. У НОВОМЕ САДУ 20. АВГУСТА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр., на по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

VIII.

ЈЕДАН ИЛИ ДВА ДОМА У ПАРЛАМЕНТУ?

У репрезентативним државама од велике је важности питање: **да ли народно представништво треба да буде састављено из два дома или из једнога?**

Теорија учи, да су два средства излишна тамо, где је једно довољно. Као год што је у конкретној држави један народ и једна воља народна; тако и оно државно тело, које је позвано да представља народ и буде тумач опште воље народне, — ваља да буде само једно.

Начело народне суверености у чистоти својој само се уз јединство народнога представништва замислити даје. Ово јединство одговара правоме појму државном, као што модерно државно право учи. Што се више у демократском духу и на демократским основима државе дижу и преображавају, — тиме и система јединства у народноме представништву више маха и више важности државне добија.

Дељење народнога представништва на два или више самостални органа: јесте цепање народнога тела на више делова. Овим се пак начином и воља народна цепа, народ се сам собом у колизију доводи и вештачки стварају се и изазивају такове противности, које често могу врло опасне постати по општу слободу и и благостање народно.

Дељење народнога представништва на два и више домова утврђује аристократију, и ствара је и у таковим државама, где

је по себи нема. То дељење излази из погрешнога начела, као да је племство, велики посед и висока бирократија већа гарантија круни него ли сам народ, и да се тек њима утврђује снага и сигурност државна.

Наше је мњење напротив, да је у јединству, једнакости и у хармоничком развијању целокупне снаге народа најјача гарантија круни и држави. У државама, основаним на демократским начелима слободе и једнакости, недолази народ лако у међусобне противности, а тако исто између појединих странака и елемената народнога представништва не влада никада толико огорчење и отуђење, као између два на разним државним основима састављена и постојећа државна тела.

Осим тога, где је јединство парламентарно, ту се и закључења доносе брзо, без другог кадкад и опасног отезања и сувишег преговарања, ту се и закони лакше стварају и лакше производе оне реформе, које су према духу времена, и на које горњи дом, држећи се свога историјскога права, својевољно и радо не пристаје.

Напослетку и сама повесница уставни држава показује нам, да се јединство у народноме представништву врло лако и целисходно извести даје и да поред њега државе истино цветати и напредовати могу. Таки беше у прошломе веку устав холандески, а таки је и данас у Швајцарској и Северној Америци,*) и у Србији постоји једно народно представништво и то је скупштина народни заступника. У свим одсудним и важним временима, где се дух слободе у народа моћније кретати почео, видимо, да су народи укидали две коморе у народном представништву и постављали само једну. Француски устав од год. 1848 — 1851**) имађаше само једну комору, а тако исто и немачки франкфуртски устав од год. 1849.***) Може се слободно рећи, да за будућност предстоји једноставна система народног представништва у свима уставним државама у опште.

При свем том у већине данашњи уставни држава постоје још једнако два дома или коморе државнога законодавства, које су у разним државама на различни начин састављене. Многи

*) Сенат у Америки и сталежни савет у Швајцарској непрестављају горњи дом у тим државама, као што ћемо ниже видети.

**) Dr. A Rauch: Parlamentarisches Taschenbuch. Plauen. 1867. Verfassung der französischen Republik. 1848. — Свеска II. стр. 158. —

***) Dr. A. Rauch: Parlamentarisches Taschenbuch Plauen. 1867. Verfassung des deutschen Reiches. Свеска IV. стр. 147. —

писци државнога права, шта више и млоги између сами либералнији европски државника тврде, да је система са две коморе најцелисходнија, и да се њоме државна цел најбоље и најсигурније постићи даје.

Главни разлози, којима се ово мњење подклепљује, јесу следећи: у државама са две законодавне коморе претресају се појединн предмети и законски предлози са више страна и са различни гледишта. Предупређује се свако ухитрење у државним пословима, почем се закључења не доносе на брзо и на пречац усљед одушевљеног говора каквог важнијег говорника или усљед моментане победе једне саборске странке над другом, већ на против по зрелом испиту свеколики интереса државни. Даље се наводи, како у државама са два дома горњи дом умерава и обуздава тежње за честим и бујним новостима и реформама доњега дома, тако да прогресивни и консервативни (демократски и аристократски) интереси једни друге ограничавају и међусобно у нужној хармонији и равнотежи држе. Напослетку, и то наиме у уставним монархијама, доказује се потреба два дома из ови узрока: једно што уставном монарху, ако се неће да он буде само највиши извршитељ онога што законодавство закључи, ваља у законодавство државно бар толико уплива дати, колико и народ има, а то бива, кад чланове горњега дома искључно или већином наименовати може; а друго што је поред системе са два дома владару млого „вето“ уштеђено, а тиме се избегавају млоге и немиле колизије између владе и народнога представништва.

Ово су поглавити разлози и користи, које се системом са два дома у државном представништву постићи мисле. Да би се ове користи све у скупу, или бар погдекоје од њи целисходно постигле, покушавано је у разним уставним државама горњи дом на различни начин организовати.

Ми ћемо покушати да у кратко разложимо најглавније форме и начела, по којима се горњи дом у разним државама образовао. Из тог кратког прегледа ћемо видити да горњи дом своме намењеном позиву или у опште није одговорио, или ако је неким користима и одговорио, показаће се да се те користи могу постићи и са једним домом народнога представништва и то без велики мана, које су са сваком системом од две коморе неразлучно скопчане.

Прва и најглавнија форма, по којој се горњи дом саставља, јесте чисто аристократска као што ју видимо наиме у Енглеској и Угарској.*) У овима горњи дом састоји се из насљедни

*) Кошут Лауш у својој најновијој епистолији из Турина од 15.

великаша — pairs, magnates — и највиши духовни и световни достојанственика. Аристократски дом само у таковој држави има смисла и политичка значаја где постоје аристократски друштвени одношаји, где аристократија може рачунати на јаку друштвену потпору ван дома, на велики и снажни уплив који у народу има. Горњи дом енглески пе̑ра и лордова беше некада најјача снага у енглеском уставу, но то беше онда, док енглески барони својим духовним и материјалним надмоћијем беху једина и искључна снага у енглеском народу. Што више уплив аристократије почне опадати и потпору у народу губити, тим већма престаје политичка важност и значај горњег аристократског дома. То се опажа и у Енглеској, а наиме у Угарској где горњи аристократски дом тако рећи нема никаква друга позива но просто да региструје и безусловно усваја закључења долњега дома. Он постоји више из пијетета и као нека историјска реликвија старог угарског устава без икакве практичне важности и државног значаја. Од г. 1848. почиње се све више искати савршено укинуће горњега дома и сви су изгледи да се овај за дуго у угарском уставу неће одржати моћи.*)

Другу форму, по којој се горњи домови образују, находимо у таким државама, где чланове горњега дома сам владар именује, или где уз наименовање владарско само високодостојанственици и поглавице важнији арпстократски породица право гласа у горњем дому имају. Тако находимо у уставу талијанског краљевства од 4. марта 1848.**) да чланове у талијански сенат сам краљ на цео живот именује. У бирању сенатора краљ је неограничен, само се иште, да бар 40 година сваки сенатор мора имати. Овоме подобан сенат постојао је од пре и у краљевству Напуљ-

---

јулија 1867. предлаже, да се у место сада постојећег аристократског горњег дома образује горњи дом тако, да сваки муниципски одбор — bizottmány, из своје средине шиље два члана и ти да сачињавају горњи дом; јер вели по роћају бити законодавцем то је — дерижија природе, а од владара именован бити законодавцем, — то је дерижија уставности. Види „Hon“ бр. 185. од год. 1867.

*) Benczúr: у своме награђеном делу: „Szabadság és rend elméletei“ ст. 229. иште да се горњи дом неодложно укине, наводи да при двокоморалној системи народ изгледа, као да два лица има, па човек незна које је право које лажно. Доказује да у старија времена није било горњега дома у угарском уставу. — Тога је мњења био у год. 1849. и Б. Семере, бивши министар унутрашњи дела, који је то мњење у разним саборским беседама изјављивао.

**) Dr. A. Rauch: Parlamentarisches Taschenbuch. Plauen. 1867. Свеска I. стр. 211. Verfassung für Piemont und Sardinien.

ском[1]), великом војводству Тосканском[2]) и неким омањим немачким државама. — У Аустрији пак и краљевству Пруском има такође право владар именовати поједине, око државе, цркве и књижевности важније мужеве за чланове горњега дома, али поред ови од круне именовани чланова и поред чланова владајуће породице постоје и вирилни чланови, т. ј. такови, који не зависе од наименовања владарског, већ по своме достојанству и друштвеном положају право гласа у горњем дому имају. Тако у Аустрији у господском дому имају право гласа сви архибискупи и бискупи који носе кнежевску титулу.[3]) У Пруској пак поглавице свију некада независни државосталежни породица[4])

(Наставиће се.)

ПЛАМЕНОВИ.

Пламенови, пламенови!
Крепка вам је моћ:
Осветлите данак нови,
Ил' раните ноћ!...

I.

Ој, кад' срцу зора руди,
— Кад' му свиће дан...
Мора срце да загуди
Милу песму у милоти,
Дивни спевак у дивоти, —
Да поздрави зору рану,
Да поклони рујном дану
— Гласак уздрктан!...

Гле, и моја зора свити...
Рађа ми се данак нови...
Ој, па зато срце хити,
Да са живи пламенови
Оснажи му моћ!...

Мој животе — живи дане!
Мој животе — несмостане!
Са ватрени, светли слови,
Са румени пламенови:
Разгнаћу ти ноћ!...

Све у дану богодану,
У пламену силна маха,
Без нискости и без страха
Ићу да ми сјаш...
А пламење — песме младе,
Смерна чеда — смерне наде:
Роду да ми даш!...

---

[1]) То исто дело: Neapolitanische Verfassung von 10 Februar 1848. Свеска I. стр. 179.

[2]) То исто дело: Toscanische Verfassung von 15 Februar 1848. Свеска I. стр. 195.

[3]) Das Grundgesetz über die Reichsvertretung von 26. Februar 1861. §. 4.

[4]) Gesetz vom 7. Mai 1853. Preussiche Gesetzsammlung стр. 181.

Да мој роде, круно златна!
Дична круно, круно мила!
У осмеху рујне зоре
Што но си се зажарила!
Тебе здрављам у радости,
У терету и жалости;
Та најлепши покрет душе
Посвећен је т е б и ево:
Срећу твоју, боле твоје
Синак ти је пламно спево.
Сад' ти пева....
А кад му се песма чиста
У душманској крви смути:
За тебе ће изданути!...

У Черевићу, 1867.

Пламенови разиграни!
Пламенови жића мога!
Сјај — гласници изаслани,
Из срца ми ватренога!
Потеците, поздравите,
Мис'о здраву, срца здрава;
Пригрлите моћи младе,
Да их нојца не покраде...
Притисните врела љуба
На чеоце нове зоре —
Клањајте се и ви жишку:
Док се сунце не разгоре!...

Јован Грчић.

МОЈ АЛБУМ.

(Свршетак.)

Суседна варошица беше три сахата далеко.

Пут до ње био ми је најдужи и најжалоснији у мом животу. Ни ја, ни Ленка не проговорисмо ни једне речице.

Кад стигосмо пред гостионицу где је Милић лежао, изађе му мати пред нас.

— Како је Милићу? — запитам.

— Дошао је к себи, али је опасно рањен, — одговори.

Милић нејо приметио кад уђосмо у собу, чинило се као да дрема.

— Неје при себи, — рече Ленка, и спусти се на кољена пред постељу његову и стаде тихо јецати.

На то јецање Милић отвори очи, поглади Ленку по глави и тужно се осмехну.

Милић је четрнаест дана лежао, а Ленка је лебдела над њиме непрекидно. Неје хтела одлазити од њега, ма да јој је лечник саветовао, да боље пази на себе.

Као да је саму себе хтела да казни за своју кривицу, што је тако чинила.

После две недеље дана Милић се опорави тако, да му и лечник дозволи, да може устати.

То је дан радости и весеља био за Ленку. Неје знала шта да ради од велике милине.

Једно после подне рече нам Милић:

— Допустите ми, да се могу сутра сам вратити кући.

Ленка га зачуђено погледа, ал' не рече ни речи.

Милић продужи:

— Кад стојимо на прагу новог а нас живота, ваља да се добро испитамо, пре него што ћемо га прекорачити. Ја сам себе добро испитао, ал' се јако бојим, да ви, Ленко, нисте још никако са собом на чисто. Ја вас дакле остављам, а ви после неколико недеља пишите искрено, истинито као што ће вам срце говорити. То писмо неко одсуди, а дотле вам враћам реч, коју ми дадосте, нек сте са свим слободни.

Ленка је покрила лице своје рукама и тихо је плакала. Осећала је да је скривила, па не могаше, не смеде отворено да погледа свог младожењу, који је тако племенит био према њој.

Видело се на лицу милићевом да су га те речи много муке, много борбе стале док их је изрекао.

По кратком ћутању одговори Ленка:

— Ако је то ваша последња реч, ја ћу је послушати, ма ме и живота стала.

Милић је ћутао.

— Ал' ако сам вас у чему год увредила, ил' криво учинила, — продужи Ленка, застајући гласом и готово на глас јецајући, — то вас лепо молим, да ми опростите. А сада вам ево при растанку свечано кажем, да ја не ћу бити у овом животу туђа љуба никада, и да сад само до вас стоји, да будем сретна ил' несретна.

— Ох, — рече Милић, дубоко уздахнувши, — кад би вам могао веровати речима, кад се не би бојао, да то само сад у овом тренутку говорите, кад се не би бојао, да ћемо обоје несретни бити . . . .

— Ох, Милићу! — повиче Ленка, примаче му руку устима и пољуби је ватрено.

Те две речи тако су јој од срца потекле, да је Милић и нехотице раширио руке а Ленка му полети у наруче.

У том тренутку обоје су мислили, да не могу једно без другог сретни бити.

Други дан иза тога добије Ленка писмо од Милана.

Са лица јој не стаде израза од среће, а рука, у којем држаше писмо, поче јој дрктати.

Ја је питах шта ће сад да ради, а она ми одговори, да још ни сама не зна, ал' да то писмо не сме прочитати.

Мене је једила та слабост њезина, те јој тако рекнем:

— Ти се бојиш од тог писма?

— Стрепим, ал' не знам ни сама казати за што.

— Е, онда га отвори.

— Ти не познајеш Милана, Соко, јер га никад неси волела, — одговори тупим гласом, а очи јој запливаше у сузама.

Ох, како је млого рекла у то неколико речи, које су ми срце парале.

Одмах за тим зазвони и рече слузи да јој пошље Милића.

После неколико тренутака дође Милић.

Ленка је бледа била, ал' мирна.

— Хоћу да вас за нешто замолим, — рече гласом пуним отважности.

— Стојим вам на услузи, — одговори Милић.

— Ово су ми писмо пре неколико тренутака донели, ал' ја га не ћу отворити, јер му не знам писца. Учините ми ту љубав, те завите то писмо на ново и напишите на њему што ћу вам рећи.

Милић се намршти, ал' без и једне речи седе за сто, учини што му је казано, узе перо у руке и тако чекаше на ленкине речи.

— Господину Милану Миодраговићу, — рече Ленка мирним гласом, а на лицу јој се ни једна цртица није променила.

Милић је написао што му је речено, запечати писмо, устаде и као с неком претњом рече да ће га сам предати ономе, кога се тиче.

— Не, не! — повика Ленка, — ја вас лепо молим, да то писмо поштом пошљете. Обећајте ми се, да ћете то учинити.

По кратком премишљању Милић дозове слугу и преда му писмо, да га на пошту однесе.

Други дан вратисмо се својим кућама.

И ја хтедох својој кући, ал' Ленка и Милић не дадоше ми да одлазим пре венчања њиховог.

После две недеље дана сврши се венчање, и Ленка с Милићем оде на пут, а ја се вратим са рођаком својом кући.

Да л' је Ленка за то хитала да се венча, што мишљаше да ће јој срце јаче бити, ако буде милићева љуба?

Ја сам дуго патила. Несам имала нигде станка ни мира. Миланова слика тако је дубоко била урезана у срцу мом, да је никако време не могаше избрисати, и да несам никако била у стању другом коме руку пружити.

Ленка је сретно живела с Милићем, ал' после две године стаде венути и губити се тако, да за мало времена и у гроб леже.

Лечници несу знали погодити од чега болује.

Ленка није никад спомињала Милана, а с мужем својим, као што рекох, живела је да већ не може боље бити.

Ленка умре, а ја и данас не знам кога је управо волела: мужа свога ил' Милана.

Ето, вам сестре, моје приповетке.

Ја вас дакле позивам, да по правди Бога истинога судите Милану, који је једини узрок свима нашим патњама и мукама.

Сока ућута, погледа се по челу, погледа ме прекорно и седе.

У дворани настаде тишина да си могао чути како свеће пламте.

Јелка ме гледаше тако тужно, тако болно, да ми се чинило да ћу пропасти у земљу од њених погледа.

Тишину прекиде Сока овим речима:

— Сестре, мислим да ћу погодити ваше мисли, ако кажем, да је Милан љуто згрешио свима нама, што нас је редом омахнуо, и да тако заслужује и каштигу.

Збор је замахао главама у знак да одобрава сокине речи.

Сока се за тим окрене Јелци и рече јој:

— А сад, сестро, одговори на питање да л' волиш и сад још Милана?

— Смрвисте ми срце, разрушисте ми срећу, — одговори Јелка изнемоглим гласом. Ој, Милане, туго и невољо моја, ко би могао веровати, да си све то учинио! Ја те остављам, ја те презирем!

— Тако, тако, сама одустаје, — повикаше све у глас.

— Ствар је свршена! — рече Сока свечаним гласом, и окренув се мени продужи:

— Чуј своју пресуду! Ко је толико њих омахнуо и преварио, ком је срце и љубав тек играчка била, тај не заслужује да икад сазна за насладу, коју даје породични живот. Ми те дакле осуђујемо да на веки самујеш, да се никада не узможеш оженити!

На те речи настаде жагор. Цео збор пођипа са столица, потрча ми и поче на глас викати.

Ја се тргох и — пробудим се. Из сна ме трже вика и певка мокре браће, која су испод мога прозора пролазила, те ми тако не дадоше, да видим како ће ми се сан свршити.

Усиљавао сам се на ново да заспим, ал' слике, о којима сам мислио, да су у прошлост давно потонуле и које су ми на сну изашле биле, одагнале су ми сан са очију.

Пресуда сокина извршила се. Други дан у јутру добијем од Јелке писмо, у којем ми је прстен повраћала.

То беше узрок, што несмедох више запросити ни једне девојке и тако сам остао матор момак — бећар до века.

СВЕТИ САВА И ВУК КАРАЏИЋ.

УПОРЕДНА ЦРТИЦА ЊИХОВОГ ЗНАЧАЈА У ИСТОРИЈИ СРПСКОЈ.

(Свршетак.)

Пре свега, Вук је оборио „славяно-сербски“ језик и угушио зачетак педантичке касте „высокоучения“ у српском народу, па сведе чисти народни језик у правила, и тиме удари чврст темељ народној књижевности, којом се сваки користити може, која је доиста огледало духа народна. На њега дигоше назадњаци читаву крсташку војну рад тога реформисања, и Вук се тако јуначки борио да му идеје продреше у народ кроза све полицајске ограде, које кренуше противници. Осим тога израдио је Вук Србима и органички правопис, какав нема данас ни једна књижевност, за које ја знам.

Скупљањем народних песама и приповедака начини Вук огромни бедем око српске књижевности за све оне класичне, латинске, грчке и немачке облике, који су се давно преживили, а које хтедоше наши „Стихотворци“ „Литерати“ и „Одације“ да силом натуку на дух српскога народа. Српска лирика, која је до Вука само чанке лизала по „тезоименитим дановима“ створи се на један пут српска вила која узвишено-просто и с пуно неусиљене природности стаде певати све што је лепо, право, све што је свето срцу српском. Она, што пре Вука ласкаше и лагаше да само дође до које форинте, постаде сад богиња осветница, постаде гром за бездушне власнике. Српска прича, која је пре Вука тражила себи слике свуда по свету само не у српској земљи, само не из нашег живота, која је била претоварена „чудествима“ аждајама и вампирима, која је била пуна јунака што су жене и кад несу по романтички у мушком оделу, — на један пут постаде тумач прошлости народне, постаде учитељ који не само да учи народ него га и весели, него му и разведрава поносито чело, преко кога је прејурило толико оштрих точкова немилосрдноga времена. А у најновије доба почиње наша лепа књижевност и да загледа у невоље нашег данашњег живота и да им тражи лека. И то је посљедица правца, којим је упутио Вук целу српску књижевност, и духа који је завладао његовом школом.

Да, Вук је створио књижевну школу, која ће, о томе сам убеђен, довршити велико дело, што га је он почео и толико унапредио, и од кога отрже га смрт. Та је школа његова, омладина српска. Небројени су чланови те школе, јер су растурени не само свуда по народу, где му проучавају живот са сваке стране, испитујући му недостатке и потребе, — него и свуда по обра-

зованоме свету, где скупљају и проучавају све што су остали народи хиљадугодишњим трудом и искуством стекли, како би се и наш народ њима користио, како би се толико унапредио, да може упоредо корачати са својим савременицима. Па при свем том што та браћа сваки у своме кругу и према својој струци раде, опет их везује један дух, једна мисао, аманет њихова учитеља: уједињење душевног живота српског, јер знаду да ће после тога политичко јединство, као прва посљедица, само собом ничи. Тај се фаланкс истина тек сад организује и уређује али већ је и до сад показао толико свести и воље за рад, да можемо с поуздањем погледати у будућност. Па чим је показала вукова школа ту снагу, какве је резултате постигла до данас? Пре свега почела је ширити све даље и даље у народу вукову мисао: да у данашње време не сме религија, која се чисто личне савести тиче, цепати рођену браћу једнога народа, него да их један језик грли у једну народност, почела је ширити знање и науку, и од оних четрнаест народа, које је Вук затекао, осташе још само Срби и Хрвати, па и они како који дан све више увиђају, да су један народ, који само два имена има, да им је једна књижевност и ако се двојим словима пише, јер је у обојим један и исти језик, језик српских народних песама и приповедака. Ја несам оптимиста, знам врло добро колико много остаје да се још уради, али ови резултати који су већ постигнути дају нам право да Вука Караџића, који је основао ту школу, ставимо на једнаку висину с Расом Немањићем, јер и он је као год и Св. Сава нашао прави пут к спасењу својега народа. Као год што је дух Расков у српској цркви довршио и чувао његово дело: тако и омладина српска свима силама ради на циновској згради, којој је ударио темељ Вук Караџић, и ако наши кратки дани не стигну да је видимо готову, прво покољење из нас доживеће за цело.

Из „Зоре.“ Владан Ђорђевић.

ОД ШАПЦА ДО ТРОНОШЕ.

Писмо с пута.

Драги Саво!

Ти и не знаш а ја се и натруцкао и навозао.

Ономадне седимо ти у канцеларији ја и мој секретар. Баш је било лепо време, сунце је на пољу сијало и усијани се зрак болео од тешке жеге. Мухе нас напале и једва се бранасмо од њихове продрзљивости. Ја сам зевао и чачкао зубе а мој колега

шмркаше бурмут и резаше перо, да га то јест подреже па онда га остави на своје старо место, на пескаоницу, јер посла и онако није било већ од два дана. Свештеници су били на вечерњој и тако ти нас двојица за зеленим столом сачињавасмо целу пречасну курију.

У тим избије пет на сахату што је висио о зиду. Сунце се поче пригибати поцерским планинама да утоне тамо у поносној Босни.

— А ћато, рећи ће секретар, би л' ваљало протеглити мало ноге? Већ су ми се одрвечило од пустог седења.

— На сваки начин, одговорим му, него куда ћемо? Вода је таман за купање, а Сава плитка. Згода за гацање.

— А не би л' добро било тркнути куда у село?

— Или у манастир, додам ја.

— И то није згорег. — У који ћемо?

— Ја велим оцу Самујилу.

— А ја бих радије ишао у Троношу игуману Петру. Одавна нас зове на грожђе, а од пусте колере не можеш да дођеш до грозка. Чисто не знам које је доба године.

— Па хајдмо у Троношу. Два су дана и онако празници. Да се кренемо кроз један сахат — уторак смо у осам сахата сваки за својим столом.

Изиштемо дакле „одсуствије", најмимо неког мачванина да нас вози и тако ти оставимо Шабац, па се прихватимо белога насипа који је широк и раван, па путујеш, рекао би по длану. Уз пут лева и десна бејаше искварена и насечена шума са чворноватим голим гушњацима, којима се врхови исушили, па голим и од сунца поцрнелим огранцима као каквим циновским кандама заквачиле висину плаветнога неба. Овде онде срели смо запаљен пањ како се пуши и модар му се диме проноси кроз грање као бели провидљиви вео. Па тек из под неког грма забљешти ватрица и видиш где се магли циганска земуница. То су вретенари и стругари. Да је било доколице бих ти узео неколико вретена и чанака да се дивиш вајарском чуду и вештини.

Кола су нам била уска. Ни три педља у ширину од лотре до лотре. Уз то притисле левче те нас све на уже тискаху и гураху. Него ја смо и мој колега потпуно наблудавали равноправност па један другог не гурасмо, него се склописмо сваки у свој буџак па размишљавасмо о удобности хинтова и омнибуса и о њиховим комотним седиштима, која су много мекша од лозе и кукурузовине, што бејаше под нама. Сељак је кресао труд и чешће припаљивао духан у црнпурастој лулици. Ја сам мислио и ми-

слио, а мој супутник певаше час: „Јечам жела гружанка девојка“, час „греческу херувимскују“, коју је имао обичај свагда певати кад год би били где у сеоској цркви или манастиру.

— Оха, стој! викну кочијаш на ждрепце и ми стасмо пред тако-звану „Сокину механу.“ То је крчма на средокраћи, где се деле три најглавнија мачванска пута: један иде к Лозници, други Рачи, а трећи овамо одкуда дојездисмо. Зграда стара и изједена, капци црвени, дрвена ћерчива, прозори олепљени хартијом, па гдегде продерани. Унутри се пуше сирови пањеви и дим се замаглио по целој избн да не видиш никога ван неколицине што седе уз ватру, па трошећи на празно и време и имање кавже се и пијуцкаре. Сока крчмарица — сад је већ покојна, бог да јој душу прости — истрчи пред вратнице од летава, па по обичају пита нас прво куда идемо, онда нам рече неколико бљутавих шала и после изнесе каву и ракију. Шљивовица се мутела у срченцету, али кака је слабо знам, јер је не пијем. Само за слатко могу рећи било је прокисло, а кава мутна и густа, да се једва дала попити. Уз то нечист служавник и неопране ожице.

По што је кочијаш разгледао чивије и повукао коње за ушеса — кренемо се даље путем што води к Лозници. Одмах с десна видео се један споменик у крај пута са настрешњицом на два брвна, која су већ обукла хладну одећу зелене маховине. Сунце је већ било село и ветар ћарлијаше те брзо испараваше знојаве капљице са нашег врелог чела. Кроз шумско грање чуо се из далека одјек од секире, мук говеда и блејање оваца истераних на пашу. Прођосмо село Слепчевић па мало стадосмо код змијњачке цркве или боље рећи код крчме која се сучељава с портом. И ту одседнемо да се мало похране коњи а и ми коју да цврknемо. Док се пекла кава шетасмо со обојица по отвореном ходнику дуж механског стола, који је хватао више од два хвата. Разгледасмо тарифу која би прикована о шареном зиду. Бар да се знамо равнати кад дође до плаћања. Али слабо могасмо прочитати. Ван тичијих коврџица манупроприје срескога не видесмо друго ништа. Црнило од слова испчилело на сунчаном зраку, а местимице покрила парчад од мозга и крви, што се прилепише приликом кад крчмар сече сирово месо на прљавом пању.

Кад смо се даље кренули зазвони вечерње и ми се прекрстисмо. Да би се боље разумели ваља да ти кажем да вечерња не бива у вароши и селу у једно време. Варошани и сељаци то су са свим различите ствари прем да по форми једне и исте, па за то и у селу звона сазивају верне истом по што се врате с плуга. А то је, драги мој, пред мрак кад се сунце смирива. Звона

се пријатно разлегала и чисто нам би жао што се не сврнусмо на молитву.

Наш конфортабл јурио је као ветар и сељаци нас уз пут обилазише и гледаху за нама па чисто им читаш на челу како те оком пита: а куда ће ови тако пред мрак. Пројездисмо село Петловачу па настану Рибари. Мрак се већ био спустио, али је било видно.

— Куд блуде сада ваше мисли, запитам мога друга.

— А куд не, одговори ми у кратко, свуда само не по жаркој песка пустињи.

— Па што сте се, амице, тако замислили, или можда правите стихове. Ако је то да вас оставим с миром.

— Ти знаш да ја несам песник, одговори на то мој буразер, него видиш тамо кроз гране како се бели Дрина у ноћној тишини.

Погледам мало боље и заиста се видела река.

— Па ваљда не ћемо преко Дрине, упитам га шалећи се.

— Та од не ћемо али ћемо скоро. Погле само како су красне оне наше босанске планине. Ту ми покаже руком тамне и плаве низове од планина које изгледаху као да су на нашој страни, али их на жалост раздвајаше наша граница.

— Па шта ви велите о том источном питању? Наставим ја.

— Ја не велим ништа. Да је то чаша пива или вина, ја бих вам умео казати. Али нема ту ништа без песница.

— Дакле мислите да неће проћи без боја.

— На сваки начин. Биће пусти капа док прегазимо на ону страну.

— Па нека би и то било само да се једном отпочне. Баш би желео видети то Сарајево.

— Е, то ти је дивља и голема варош, али онако по турски. Куће чисте и спретне а кроз сред вароши тече река а преко ње зидани мостови. Из зелених воћа дижу се бела минарета па лепо доликују околним брдима која се спуштају и губе у плаветним хумцима.

— Та да је само тамо доћи. Да ми се провозати по скадарском језеру па запевати колико ме грло носи па после ма ме баш набили на колац . . . Него чујеш ово је заишло дубоко у ноћ . . . . Хеј ти братановићу, повикне на сељана, да их понуди нек опруже трбухе.

Коњи појуре, лотре зазвркају и у том шуму изгуби се наш разговор. Он спусти главу међ руке и мишљаше дубоко, а ја се протеглим и зенем, па онда погледам око себе на све четири стране.

(Продужиће се.)

СЛИКЕ ИЗ ПОВЕСНИЦЕ.

ОЛИМПИЈСКЕ ИГРЕ.

Кад је Ксеркс, краљ од Персије, силне војске из азијатских земаља преко Јелеспонта у Европу против Грчке повео, Тесалију заузео и кад му је најјача капија, која води у унутрашњу Грчку, кланац термопилски, издајом отворила се, мислио је да ће сви Јелини ником поникнути, да се неће више збиљски бранити, и да ће у страху и трепету судбу, што се на њих спропоштава, исчекивати. Тада дођоше у стан персијски добеглице из Аркадије, бескућници, које је нужда нагонила, да иду онамо, гди ће што моћи заслужити. Доведоше их пред краља, да их испитују, шта чине Јелини. „Светкују олимпије,“ одговоре изненађенима; „гледе како се борци пешке и на коли надтичу“; а кад их даље запиташе „зарад какве награде надмећу се борци?“ одговоре они: „зарад венца од маслине.“ Онда ће рећи један персијски великаш реч, која беше пуна племените мудрости, ма да му пребациваше да ју је из страшљивости изустио: „Тешко теби, Мардоније, против каквих си људи ти нас повео, који се не надтичу зарад злата и сребра, но зарад мушке врлине!“

Јелини, знајући, да је тело човечије способно, да се потпуно развије, увиђали су, да ваља снагу телесну исто тако крепити као и духовну. Свежина телесна, лепота стаса, сигуран и лак ход, поуздана окретност и опружност удова, дурашност при трчању и борби, све ове врлине важиле су код Јелина толико исто као и изображен дух, оштра расуда, разумевање у уметностима. За то су поред свирке уважавали и гимнастику, да би од колена на колено телом и духом здраву омладину одранили; с тога су државе увек, по старом обичају, налагале и заводиле гимнастична вежбања. Није било јелинске вароши, која не би имала јавне гимназије, у којој беху пространа, светла места за телесно вежбање, око којих беху ходници и редови од дрва. Ове су гимназије свугди готово пред градском капијом у пољу подизане. Ко је тео да буде међу својим сагрђанима чувен, морао је све до мушких година својих већи део свога времена у гимназијама провести, и у гдикојим варошима био је баш изречан закон; да се нико несме примити у ред грађана, који није читав низ гимнастичних упражњења посвршивао. Частољубље је највећма подстицало Јелине, да се вежбају. У гимназијама су дечаци и младићи сваки дан имали прилике, да своју снагу, која је од дан до дан расла, мере; ово надтицање још се повећало, кад је на светковини којој народ се скупио, да гледа, како се мушка снага и чилост утркује. Ни једна

врлина није ваљда толико времена, толико снаге, толико трпљења и бола стала. Али Јелини нису тражили радости у лењем уживању; они осећаху живо, да кад човек слободно у здравом ваздуху и на сунцу тело своје напреже онда му се и душа разведри и срце напуни радошћу. С тога су Јелини највећма уживали у играма и светковинама. Код њих није било већих светаца без свечаних игара; а олимпијске превазилазиле су по Пиндаровим речима све друге тако као што изворвода остала добра земаљска и као што злато свако друго богатство.

У исто време кад беше сеоба Дорјана, који 80 година после пропасти Троје у Пелопониз упадоше, дођоше еолска племена преко коринтског залива и докле они на југу и истоку Пелопониза, на земљи, у којој је Агамемнон краљевао, нове државе основаше, настане се ови на западном приморју пелопониском и подигну под војводом Оксилом државу Елску. Но Елејци се све више прљубљиваху дорским Шпартанцима и ови намисле, да пелопониско полуострво, које беше на више колена и држава поцепано, уједине, те с тога прогласе, да је Олимпија опште, савезничко светилиште. Одма склопе оба заступника од Шпарте и и Елске Ликурго и Ифит свети савез и завере се, да Олимпију несме нико скрнавити и да буде допуштено сваком, да слободно иде у ацилук у Олимпију. На целом полуострву морало је оружје мировати, кад је настало време светковине. Елејци су надгледали храм олимпијски и за то се на њиовој земљи никад није смео рат водити, никаква наоружана чета није смела преко њиових граница прекорачити; цела Елска била је олимпијском Зевсу посвећена. Мало по мало још већма се прослави ово светилиште и постане од пелопониског опште јелинско. Јелини бројаху време по олимпијадама, мерише олимпијским стадијама и уважаху свете олимпијске обреде.

Олимпија беше испрва црквиште пред вратима вароши Писе. После разорења ове вароши живили су у овој земљи људи још само у селима; а предео овај беше један од најбогатијих и најобрађенијих у целој Грчкој, пун њива, шума и башта, које светилиште окружаваху. Олимпија сама делила се на два јако одлучена дела, на неосвећени део и на Алтис, порту Зевсову, у којој беше сво имање боговско. Само кроз врата од сјајних стубова смедоше лиспије на тла од Алтиса ступити. Кад се унутра ушло онда је с десна било свето дрво маслиново и од његових грана је дете са златним ножем победне венце секло; с тога се звало дрво од лепих венаца. То беше дивља маслина и разликоваше се од питоме тим, што јој лишћу беше зеленило много за-

гаситије. С оне стране венчаног дрвета подизао се храм Зевса на широком подножју, и то беше најважније место у Алтису. На овом се месту још у древна времена служило Богу Зевсу. Одавна беше овде храм; но кад споменици атински на Акропољу све пређашње уметничке умотворине потамнише, намисле Елејци, да на ново зидају цркву и с тога се обрате Атини, великој школе јелинске уметности. На њиов позив дође Фидија, а допрате га најславнији ученици његови и читава чета атинских рукоделаца. С њим се споразуме Панен па украси дивним сликама храм а Алкамен и Пеоније уресе горњи део од предњег зида Боговима и иројима; а он сам, краљ уметности, напрегне сву своју снагу и искуство, да изврши највећи задатак свог живота, да народно божаство јелинско на најдостојнији начин прослави. У средини порте дизао се велики зевсов олтар, који беше на јаком подножју, 22 стопе висок, тако, да је дим од жртава у вис преко главе скупљеног народа дизати се могао. На северној страни стојале су у реду благајнице, у којима су чували поклоне, што беху Богу посвећени. Баш нуз последњу благајниду беше стадија. Ова и иподром сучељаваху се и склапљаху прав кут. Иподром делио се на два дела, на широко тркалиште и на место, гди су кола стојала. Густа гомила од зграда, олтара, споменика, кола, боговских слика, сајакова и светих поклона од сваке руке и лисната дрва састављаху целину, која дивно изгледаше.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Треће сéло у Новоме Саду.

Од неко се доба са свим одомаћио у Новоме Саду тај лепи српски обичај, и ево за кратко време и трећега сéла. Колико нам до сада беху сéла похађана, можемо рећи, да је сада публике било у још јачему броју, но до сада. О великој госпојини, када је било „село“, беше гостиница „код зеленога венца“ пуна пунцата гледалаца и слушалаца. А крај тога, мило нам је што можемо јавити, беше се искупила и лепа кита женскиња, Српкиња, које се у тако великом броју наканише на српско „село“, и ако знађаху, да ту не ће бити никаква играња, него само озбиљна разговора и говора о народним потребама, о народноме животу и о самим озбиљским и научним стварима. Ма да су све то веома добре знале, ипак дођоше у многом броју, те тим показаше, да

и њима леже на срцу и особиње народне ствари, па тим и оправдаше једном онај занемар, што га показиваху до сад у похађању „села“.

И са силних гледалаца и слушалаца, гледалица и слушалица — беше ужасна врућина, те и ниси ни могао ништа видети у прва мах до махалица и махрама, којима хтедосмо да растерамо с наше коже ужасну ту врућину — док из сред те врућине не ступи на говориште брат наш Владан Ђорђевић, те се мало престаде са махањем, и очи се упреше сада на говорника, који у лепом и живом, јасном и простом говору упоредивши у почетку „село“ с „беседом“, рече неколико речи из науке о чувању здравља.

Односаји који утичу на развијање и одржавање човечијега тела и на здравље врло су многобројни, и беседник беше предузео само о најглавнијим да каже коју реч и то трудно се да покупи само резултате до којих је наука дошла знајући да научна подробност не би могла бити ни од какве користи лајику, него би му само смела појмове и учинила да се не користи ни саветима за практичан живот, до којих је наука дошла својим испитивањима.

Најпре је говорио брат Владан о храни, каза колико пута треба човек у опште на дан да једе, и чега највише — да л' је боље јести само једно те једно јело, па ма оно најснажније било или ваља гледати да је храна што разноврснија; даље шта и колико ваља кад пити, какве температуре треба да су нам јела и пића и додаде неколико речи о судовима у којима се кува те рече како ћемо учинити да нас не трују.

По што је свршио што је имао да каже у опште о храни пређе на савете по којима ваља да се храни дете, дечак и девојчица, момак и девојка, одрасли људи и старци. Код детета је особиту пажњу обратио на то да мајке треба саме да доје своју децу, а где то није могуће (рад болести и т. д.) да се набаве дојкиње. За случај где ни једног ни другог нема казао је како ваља разблажити кравље млеко да буде удесна храна за одојче.

Говорећи о момаштву и девојаштву опомену говорник на опасност коју доносе у њему претерано снажна јела и нерадња душевна, где се машти пусти неограничена власт па чини русваја и у души и у телу. С тога он и препоручи лака јела доста кретања у чистоме зраку, бављење за рана строгом хладном науком. — У добу зрелости рече говорник да се храна мора управљати према полу, темпераменту, занимању и т. д. и поброја савете које има наука за све те односаје.

Иза добре и удесне хране — по мњењу беседника — најпреча је потреба за здравље чист ваздух и становање у удесној кући. Овде се упусти у дуже разлагање о невољама у којима наш народ по селима пропада ради рђавога стана, и нацрта нам један такав из сред Груже најцрњим бојама. За тим поброја шта треба да има који стан

на да буде здраво у њему живети, и рече неколико речи о нашем кадењу соба и худој вентилацији.

Даље мисли В. Ђ. да је и чистота тела тако важан услов за одржање здравља да је и о томе подуже говорио. По што је разложио корист од купања поброја колико треба човек зими а колико лети пута да се купа и у каквој води, па онда пређе на одело и каза какво је наше народно одело по здравље а тако исто и неколико општих правила што се одела тиче.

Сваки занат и извесних ствари у себи које су на штету здрављу, па за то и наш говорник пређе редом све главније занате, те каза код свакога од чега се особито ваља чувати а шта ваља радити.

На послетку је говорио В. Ђ. о најважнијем правилу за неговање здравља о умерености па нацрта како се ужасно греши против њега у нас како по славама (у селу) тако и по именданима и свадбама (варошким.)

„Од тих и многих осталих јада — заврши Владан Ђ своје предавање — моћи ће нам спасти народ само свесни учитељи и свештеници, што ће нићи из уједињене омладине српске. А нека нам буду убеђена та браћа, да ће они тим начином ако не више а оно за цело толико што допринети слободи јединству и напретку срп. народа као год и они, што стану на браник са својим имањем, са својим прсима, са својим мачем, са својим пером! —

За њим изађе на среду брат наш Илија Огњановић и после краткога разлагања шта је „село“ пређе да говори „о матерама и њиховоме задатку.“ Вели да нема лепшега призора, ни милије појаве, него видети матер како држи у наручима своје дете. Оно дете не зна за други свет до за мајчине груди, све је друго за њега празно, оно не тражи ништа више, оно не жели ништа више, оно не жели ништа туђе, не радује се туђем злу, не завиди ничијој срећи — та чисто је, невино као анђео — и камо среће, да остане увек такво! Али тако исто чист и невин био је некад и највећи злочинац и убојица; тако исто чист и невин био је некад и онај, који сада у ланцима стење и онај чијим неделима тек вешала или стрела могоше краја учинити. Сравњује свет овај са баштом, пуном мирисава цвећа и бодљива корова, а људи иду по тој башти, па неки беру оно мирисаво цвеће, а други чупају бодљиви коров, јер они држе да је оно лепше и боље, а ови опет мисле, да је коров лепши него цвеће, јер их тако уче очи њихове, тако им казује њихово срце. И пита, које то што спрема срце човечије, што отвара очи човеку, да може видети шта је лепо, шта ли ружно, да може познати шта је добро шта ли зло. А ко ће други, него онај, који оног чистог и невиног човека прима у своја наруча, да над њим лебди и да га храни, т. ј. мати. Показује какав је уплив њен на душевне силе

детиње и како она стоји напрама другим стихијама васпитања: природом, школом, црквом и другим околностима. Прелази за овим на матере српскога народа. Напомиње како у томе обзиру тражево стојимо и у отменијим и у простијим сталежима нашим. У отменијим сталажима отело је мах надриваспитање, а у простијим и нема никаквога васпитања. Упућује на народне песме, у којим ма као у верном огледалу видети можемо какве су матере биле у старо доба. Наводи цитате из народних песама, из којих се види, како су честите српске матере усађивале у душу деце своје побожност, правду, поштење, послушност и сваку другу врлину. А завршује своје речи са жељом, да бог да народу српском многе ваљане матере, и да живе све свестне матере у народу српском!

Осим тога је за време селу отпевала овдашња трговачка певачка дружина више лепих песама, па је неке од њих на бурно захтевање морала и поновити.

Рункенов разговор са једним младићем.

(Свршетак.)

Р. На сваки је начин примећавање узрока не само пријатно већ и корисно; али засад бар нећеш ништа против тог имати, што од целе историје коју ти знаш, и знање узрока одузимамо.

М. Ја не могу ништа против тог имати, но то ипак тврдим, да смо све друге ствари учили, осим ових, што си их ти избрао.

Р. Приповедај ми дакле о осталим стварима, што си их учио; или ако због множине ствари не знаш, где да почнеш, то ми кажи, чиме сте управо историју започели.

М. Са створењем света.

Р, Ја питам само о људима и људским стварима.

М. Први људи беху Адам и Ева, које је бог шести дан по свом облику створио, у рај метнуо, одакле су доцније истерани.

Р. Немој ништа више додавати; ја видим, да си школску какву књигу пријежно на памет учио: кажи само у целом, о којима те је људима и догађајима она даље учила?

М. О адамовим потомцима, о патријарсима пре и после потопа, у опште о народу израиљском до његове пропасти.

Р. Са шта ти држиш, да је с тима стварима тако било, као што си ти учио?

М. Пошто у светом писму стоје.

Р. А стоје ли такођер римска историја и остале историје у светом писму?

М. Зацело не.

Р. Па ти ипак и тима верујеш.

М. Са шта им не бих веровао; и оне такође стоје [redacted] родостојним књигама.

Р. Реци ми те књиге.

М. Наша учитељка има две на француском језику; једну малу, коју на памет учимо и говоримо, и другу једну велику, која се из више свезака састоји, и из које нам она кадикад чита.

Р. Јесу ли писци тих двеју књига присуствовали при догађајима, о којима приповедају?

М. Дабоме да нису; јер су млађи и живили су у време наше или у време наших отаца.

Р. Па одкуд су сазнали они за те догађаје?

М. Из других веродостојних књига.

Р. Знашли те књиге?

М. Не знам.

Р. Па како се усуђујеш називати веродостојним оне, које не познајеш?

М. Ја верујем мојој учитељки.

Р. Колико си стар ти?

М. Петнаест година.

Р. Гледај, већ си младић, и учитељка поступа с тобом као с каквим малим дечаком.

М. Како то?

Р. Будући да ти она историју приповеда као дечаку каквом причу; или мислиш ли ти заиста, да је истинита историја, коју те она учи? Или зар теби ништа до тог не стоји, што ти се прича уместо истине приповеда?

М. Мени врло много до тог стоји; но ја знам, да је све истинито што нас она учи.

Р. Кад то знаш, онда мора да знаш средства, којим се разликује истинито од лажног.

М. То средство ја не знам, већ ја верујем учитељки, пошто је учена и истину говори.

Р. Но, ето видиш, да не остајеш себи досљедан: час знаш, час не знаш, час верујеш.

М. Не могу ја теби тако лако одговорити као учитељка; јер ова пита — ја не знам како — на неки лакши начин.

Р. Па-и ја, драги мој, да ти лака питања дадем. Шта казује историја, да ли што је истинито, или што је погрешно?

М. Наравно оно што је истинито.

Р. Може ли дакле когод историју добро предавати или учити, ко не може разликовати истину од онога, што је погрешно?

М. То не знам.

[redacted]знаш. Да ли и то не знаш, учили се историја ради каквe

[redacted]И то ради велике користи, држим, да се учи.

Р. Зар ти није учитељка о том говорила, да су основе многих наука на историјским догађајима, да нас историја учи друге науке лакше и боље разумевати, а нарочито да она много доприноси к ваљаном уређењу живота и к управи државној?

М. О том она није говорила. Но ја верујем теби, да је то тако; јер што ми казујеш, налазим за са свим вероватно.

Р. Дакле одговарај даље. То чиме штогод израдимо и лакше постигнемо, није ли какво средство?

М. Дабоме да је.

Р. Историја је дакле као неко средство, којим дођемо до оних користи, о којима сам говорио.

М. Тако је.

Р. Сад кажи ми даље. Новац, да ли је средство за живљење.

М. Те још како знаменито.

Р. Кад би дакле когод новац тако гомилао, да се ништа на то не обзире, да ли је добар или фалишан, и кад би тако преварен многи фалишан попримао, шта мислиш, како би му било? Неће ли грдну штету имати, кад буде морао што купити а не узима новца, који му треба?

М. Тако је, као што ти говориш.

Р. Сад гледај даље. Средства за пловидбу, нису ли крманош, катрови, лађа са својим деловима, као што су: крман, ленгер, јадра, катарка, конопци и т. д.? С тога трговац какав или ималац лађе, пре него што се на море навезе, побрине се за та средства, и не узима их од других насумце, већ разгледа их, да ли су без мане и јака, да не плати нехатост бродоломом или и самом смрћу.

М. Тако је и никако друкчије.

Р. Ми смо такођер рекли, да је историја основа наукама. Држиш ли ти да није свеједно да ли је темељ зданија каквог чврст или слаб.

М. Дабоме да није свеједно; до тог врло много стоји.

Р. Видиш ли сад, драги мој, какво је твоје знање историје као оруђе и основа; с како великом ћеш га опасности по себе употребити ако ти оно у практичном животу као при пловидби на мору буде дало или погрешне или никакве примере за живот, а у научном занимању само неоснована мњења; ти мишљаше, да си целу историју учио; сад видиш, колико је од тог одузето; ти ниси ништа за историке чуо, ништа за песнике и философе, ништа за власти и званија, и као што мислим, ништа о многим другим стварима, што у политику и у војништво засецају, о местима, о времену, на послетку ништа о средству за разли-

ковање истине од неистине: и кад се све то одузме, да ли ти [illegible]ош што остаје од целе историје?

М. Сад долазим до увиђења, и ја жалим онај труд, што сам га на историју употребио.

Р. Небој се ништа, буди храбар. Сад први пут приближујеш се к науци, кад почињеш увиђати, колико тога има, што још не знаш; и ти видиш, ја држим, да ти, који ћеш за кратко време на свеучилишту учити и после ступити на стазу приватног и јавног живота, с твојом детињском историјском основом нећеш изићи на крај, већ да ти је јаче и мушкије оруђе нужно, које ћеш употребити за познавање свијух ствари, за расматрање узрока, за пресуђивање истине и неистине, те да можеш разумети, који су историци историјску грађу прерађивали, и у којим су партијама и с каквом су вероватношћу и поузданошћу то чинили.

М. Врло добро примећујеш: и ја те молим, да ми какву год књигу дадеш, из које ћу све то за кратко време научити.

Р. Ти мислиш, драги мој, да се све може из неких књига учити, кад си на памет научио историјску књигу, из које ти твоја учитељка обично лекције задаје; гакође ја не велим, да ти треба да се кајеш због употребљеног труда и да си незадовољан са својом учитељком, која ти је нешто сасвим корисно учинила тиме, што те је ово нам детињско знање историје научила. Сад је време, да силу расуђавања вежбаш, и да тежиш за мушким начином науке, који се критика зове. Ова се не учи на једаред, и тако рећи тиме, да се једна једина књига прогута: о том писане књиге тек ћеш онда разумети и са хасном читати, кад се на њу мало по мало навикнеш пријежном посетом учитеља, који историју на овај начин предају.

Др. Ј. Т.

Књижевне белешке.

* Јако нам је мило, што можемо јавити, да уредник „Виле“ Стојан Новаковић ради на српској библиографији од почетка новије српске књижевности до краја 1866. Та је библиографија уређена по хронологијски, годину по годину по именима писаца по азбучном реду. На крају ће доћи регистар свију писаца по азбуци и регистар писаца по струкама. Тај је план за то тако удешен, да би могла књига одговорити сваковрсном изискивању и потреби књижевној. Потпуности ће се моћи одговорити у онолико, у колико се може према средствима, која сад могу стајати на руци писцу и према оскудним материјалима, који су за ово дело до сад прибрани у књижевности нашој.

ВИВЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

О ЄЗИКУ И ПРАВОПИСУ СРБСКОМ. Списао Јован Бѣоградац. 1867. У Новоме Саду трошком Игнята Фукса. На 8-ни, 39. стр. Стоји?

ПЕТЪ КЊИГА' МОЙСЕОВЫХЪ. Превео Епископъ Платонъ. У Новомъ Саду, Платонова штампария. 1867. На вел. 8-ни, 1. л. 330. стр. и 3. л. садржаја. Стоји?

СПОМЕНИК ПОКОЈНОМ ДР. ЂОРЂУ БАСТИЋУ. У Новом Саду, Платонова књигопечатња. 1867. На вел. 8-ни, 7. стр. Стоји?

НАПУТАК ЗА ОПИСИВАЊЕ ПРАВНИЈЕХ ОБИЧАЈА, који живу у народу. Саставио Др. В. Богишић, прави члан југослов. академије, кореси. члан српскога ученог друштва и т. д. Друго издање поправљено и помножено. (Трошком југослав. академије.) У Бечу, У штампарији Л. Соммера. 1867. На вел. 8-ни, 16. стр.

РАЧУНИЦА ЗА ШКОЛУ И ПРИВАТНО УЧЕЊЕ написао Т. Мијушковић, професор. Друго поправљено издање. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1. л., 82. стр., 2. л. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваме лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државноправна расправа од Ђорђа Вукићевића. VIII. Један или два дома у парламенту? — Пламенови. — Мој албум. (Свршетак.) — Свети Сава и Вук Караџић. Упоредна цртица њиховог значаја у историји српској. (Свршетак.) — Од Шапца до Троноше. — Слике из повеснице. Олимпијске игре. — Подлистак: Треће село у Новоме Саду. — Рункенов разговор са једним младићем. (Свршетак.) — Гласник. — Библиографија. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 24. У НОВОМЕ САДУ 31. АВГУСТА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр., на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

VIII.

ЈЕДАН ИЛИ ДВА ДОМА У ПАРЛАМЕНТУ?

(Наставак.)

Трећа форма, по којој се горњи домови образују, јесте такова, где сам народ бира горњи дом исто тако као и дољни и то посредно или непосредно. Посредни избор находимо у Норвешком уставу. Ту бира народ тако звани стортинг, илити народну скупштину. Овај стортинг бира из своје средине једну четвртину чланова, који онда сачињавају горњи дом или — латинг, — а остале три четвртине сачињавају дољњи дом или одделстинг. Горњи дом може одбацити сваки законски предлог дољњега дома једаред, ако га пак и по други пут одбаци, онда се скупе оба дома, т. ј. цео стортинг уједно, и онда две трећине гласова решавају, да ли се прима предлог или не.*) У Белгији пак бира народ непосредно чланове за горњи дом на исти начин и по истом изборном правилу, као и за дољњи дом; само се иште да сваки сенатор мора бити бар 40 година стар и да плаћа бар 100 фор. непосредног пореза.**)

Неки су тога мњења, да се и сенат у савезним државама северне Америке и сталежни савет (Ständerath) у Швајцарској

*) Constitution vom 4. November 1814. Dr. A Rauch: Parlamentarisches Taschenbuch I. стр. 109.

**) Staatsverfassung Belgiens vom 25. Februar 1831. У истом делу. I. страна 140.

имају као горњи домови ти држава сматрати. Но кад поближе промотримо позив, састав и делокруг ови државни тела, видимо, да су они сасвим шта друго, него што су горњи домови у уставним монархијама. Сенат у савезним државама северне Америке, а тако исто и сталежни савет у Швајцарској, саставља се тако, да свака савезна провинција посредством свог домаћег законодавног тела два посланика у сенат, а сваки кантон непосредно два посланика у сталежни савет шиљу. Тако састављен сенат и сталежни савет репрезентују онда у североамериканском конгресу и швајцарској савезној скупштини автономију појединих провинција и кантона. Сенат и сталежни савет нису посебна законодавна тела као горњи домови, они утичу у законодавство само у скупу са народним репрезентантима т. ј. у конгресу и савезној скупштини. У посебном делању јесу више судско- административни него законодавни органи.

Из свега овог што до сад рекосмо, и као што одмах у почетку овога чланка доказасмо, види се да у истино уставним државама, — а то ће рећи у државама основаним на начелу народног самоопредељења, народне слободе и једнакости, дакле на начелу потпуне народне суверености, — само једноставна система народнога представништва правно постојати може.

Двоставна система народног представништва у уставним монархијама уведена је и уводи се више из обзира целисходности.

Из поређења различни облика и начина, по којима се горњи дом у појединим државама образује, види се, да се њима и обзири целисходности или у опште ни мало, или тек у врло малој мери, а највише тек у толико постижу, у колико се то и са добро устројеном једноставном системом постићи може.

Устројење горњега дома од чисто аристократски елеманата, као што видесмо, нема никаква смисла тамо, где није аристократија најјача државна сила, и где не постоје нарочито аристократски друштвени односаји. Но тога данас већ нигде није, а будуће за цело ће још мање да буде.

Право искључнога наименовања горњега дома од стране круне, неда се такође са уставно-државног гледишта оправдати, јер тиме се другим домом ствара такова снага у држави, која, својим значајем и упливом у решавање јавни државни дела, паралелише народно представништво дакле и цео народ. И почем нема никакви гарантија да ће оно увек ићи упоредо, а не и ускос народноме представништву, то се бојати велики и непрестани колизија између народа и владе, која уза се има таково државно тело, што искључно или већином од наименовања владе зависи. А што се

тога приговора тиче, да ће у горњем дому посредством именовања владиног интереси и тежње свију у држави постојећи сталежа и друштвени класа целисходно и хармонично заступљене бити: на то примећујемо прво, да и владу обично при образовању горњега дома руководе млого више политички него ли друштвени моменти, а друго ако се Хереова система у изборном реду заведе, онда има млого више гарантија да ће целокупност државни интереса у једном дому народног представништва млого боље и потпуније заступљена и репрезентована бити, — него ли онда, ако то од владе и њезиног увиђења зависило буде.

Напослетку при добро устројеном унутрашњем пословном реду народнога представништва, по коме се сваки предлог има свестрано двапут и више пута испитати и претресати пре но што законску снагу добије није се бојати ни ухитрења, ни моментаног заноса што млоги у једноставној системи предпостављају; јер не само владару у уставним монархијама већ и самом председнику демократијама уступа се више или мање ограничено „вето“, т. ј. право да се поједини предлози још једном или и више пута у претрес и зрело расуђење узети имају, — што је по себи довољна гарантија да штетног ухитрења у законодавству не буде.

Наше је мњење дакле: да само једноставна система одговара правоме појму и начелу уставне државе, и да се при целисходном устројству ове системе све користи двоставне системе њоме млого лакше, потпуније и савршеније могу постићи.

(Наставиће се.)

ПОЛТАВА.

ОД АЛЕКСАНДРА ПУШКИНА.

(Одломак.)

Кочубеј ти много вреди,
Јер је богат, па на гласу:
Њиве су му недогледи,
Грдне паше и пољане,
Де ергеле небројане
У слободи пасу.
У Полтаву, колика је,
Његове су куће, стаје,
Има крзна, сребра, рува,
Има пуно скупа блага,
Не треба га ни да чува,
Не броји га, и не зна га.

Кочубеју није дика
Богаштина сваколика,
Ни ти врти, ни те њиве,
Ни ергеле дугогриве,
Ни ти златни кримски дари,—

Друго има јунак стари:
Младу ћерку, цвет у роси,
Њоме с' дичи и поноси.

У Полтави лепше није
Лепотице од Марије,
Свежа ј' као стручак крина
У осоју густог грма,
Вита ј' стаса тополина,
А кад иде, мораш стати,
Не можеш се разабрати,
Јели лабуд, ил' је срна.
Груди су јој пена бела,
Пена жива, а са чела
Облаци се црни вију:
Црне косе увијене
Спуштају се преко пене,
Преко врата и прсију.
Очи звезде, уста руже,
Па како се лепо друже!
Ал' та слава што се оте
Није само са лепоте
(Та лепота брзо вене)—
Друге има славе њене:
Бистри разум смерна цвета,
Смерни цветак бистра умља
Води момке до безумља,
Просци лете преко света
Из Русије и Украјне,
Иду, носе даре сјајне;
А Марија, плашно звере,
Не да венцу својој коси,
Ал' већ сада и сам Хетман
Диже свате, да је проси.

Већ Мазепу тиште лета,
Војне, бриге, многи труди,
Ал' дивота овог цвета
Пробила му старе груди,
Па, што давно није смело,
Срце му се разгорело.
Младо срце лако букне,
Букне пламен, па га није,
Док уздане, док јаукне,
Жар ускипте па устукне,
Сваки дан је другачије;
Нису тако старе груди,
Ту се љубав теже буди,
Године их окамене
Па ту више нема мене.
Младо срце растопи се
Кад се пламом пламен стиче;
Ал' у старцу жари плану
И срце му очеличе,
Па се чува у то доба,
Чува с' љубав све до гроба.

—

Није срна што се скрила
У богазе ладни стена
Испред орла, крви жедна,—
То је млада нева била,
То Марија дркће, стрепи,
К'о да нешто лети, што ће
Срце њено да разцепи.
Ал' ево јој мајка скори,
И њу нешто мучи, мори,
Руке дркћу, образ гори,—
Па говори мучна љута:
„Безобразна, стара слута!
Је л' тај човек још при себи?
—То ни снила никад не би!
Крстио те, кум ти с' зове,
Треба да те пази, брани,
А гле њега беси лове!
Већ га гробу вуку дани,
А он гоји жеље уде,
Да му кумче љуба буде.
Не, тако ми твоје среће,
Те греоте бити не ће!"

А Марија тужна, бледа,
Стоји као санта леда,
Саломи је горки јаде

Па на крило мајци паде,
Разабра се, али снова
Склопи очи — па ни слова
Не говори. Отац, мати
Гледе како, тужна, пати,
Па је теше, лека траже,
Ал' ту ништа не помаже.

Протекоше и два дана,
Пројадана, проплакана,
Од сваког се живог крије,
Нит' што једе, ни што пије,
Дању ј' ноћу у несану;
А кад трећи данак свану,
Мајка тражи чедо своје,
Ал' ње нигде, — не стало је!

Куд је? Како? Бог би знао!
Одговора нико не да,
Само рибар приповеда:
Ја сам чуо ноћас као
Топот коња, збор козака,
Шапутања нека лака;
Све би рек'о да међ' њима
Беше нека девојчица,
А у јутру нашао сам
У прашини траг од осам
Тешки коњски потковица.

Та не само румен врела,
Којом с' дичи младост прва,
Већ и старост бојна чела
Седе косе и обрва —
Та и она кадкад знаде,
Да залуди цуре младе.
И већ стижу вести многе
До јаднога Кочубеја,
Како ј' вргла стид под ноге,
Како блуди посред греја
У заносу врелом, слепом,
С неприликом, са Мазепом.

Отац, мати, ох страоте!
Чују, бледе и румене,
Ал' ни једно да спомене
Блудну ћерку од срамоте.
Сад се истом мисао једка,
Са истином голом срете,
Сад ће да се загонетка
Замршена разаплете.
То су дакле они јади!
За то ли је без призрења
Одбијала пуно млади
Лепи, сјајни младожења!
То су туге те скривене,
То је тајна душе њене,
То су биле жеље клете,
За то ни с ким зборит' не те,
За то ј' дакле неким болом
И при игри и за столом
И на шетњи — непрестано
Све гледала за хетманом!
За то друге песме није
Нико чуо од Марије,
Нег' што и' је хетман спев'о,
Док је још те један био,
Док се није десно лево
По Русији прославио!
Отуд дакле они снови,
Што неженску душу њену
Све водише по ратови, —
За то дакле она прену
Кад год беше реч о слави,
О бунчуку и булави,
О Мазепи, духу риском,
Поглавару Украинском!

Та Кочубеј свега има,
Има људи, има друга,
Једна речца треба њима
Па да с' спере она руга,
Да Полтава цела скочи,
Па ево је једне ноћи
Под дворови кривца стара
Арамије, отмичара.
Једна речца — крај је свему,

И освета лагу скида,
Он то може — ал' у њему
Друга мисао друго зида.

То је мутно доба било,
Доба борбе, доба рада,
Кад се оно Руска млада
Опирућ' се против сила
Својим Петром соколила;
Учила се борба вељa
Од суровог учитеља
Крвљу многог руског сина,
Од шведскога паладина.
Опираньем мушке крви
Крепила се воља жива:
Удар само стакло мрви,
Челик под њим јачи бива.

Трошна слава, Карло дрски
На пропаст се своју крет'о,
И већ Москва, понос руски,
Дрктало је, место свето;
Као ветар, сила бесна,
Поче јурит', ломит', трти,
Земља му је била тесна,
Мало крви, мало смрти!
Истим путем крену, којим
После једном пође тећи
Муж судбине, јунак већи,
Прославивши по злој срећи
Свој повратак падом својим.

Украjна се узрујала,
Већ се искра разбуктала,
А другови старог боја
Сташе старе мачe скидат',
Народ оће права своја,
Треба, вели, ланце кидат',
Хетман треба да нас води
Од Русије ослободи,
А ни дуго не ће проћи
Од Карла ће помоћ доћи.

Лети клика крилом ветра:
Сад је доба, ако икад!
Али Хетман против Петра
Не подиже руке никад.
Што се већма немир вије,
То Мазепу мање буди,
Он је суров ка' и прије,
Он се држи своје ћуди,
Ни за кога не хајући,
Равнодушно пирујући.

Шта је њему? — свако пита.
Није ништа, већ је стар,
Године му угасише
Тај прељањи живи жар.
Па кад нема више моћи,
Нек булаву другом преда,
Кад нам није од помоћи,
Што ће да нам заповеда!
Данаске се човек иште,
Да је душа наши чета,
Да полети на бојиште,
Да застрепи Москва клета.
Хеј, да нам је Дороженка,
Самојловић да је млади
Уз Паљеја ил' Гордjенка,
Па да видиш шта се ради!
Не би козак данас гин'о
У далjини, — за Москова,
Скочила би земља ова,-
Малорус би ланце скин'о,
Спасао би своме роду
Отачбину и слободу.
— — — — — — —

Ђ Е Л М А.

ПРОЛОГ.

Да ли сте слушали како свира Марија Миланоло? Је л' да њено свирање на виолини беше божанствено, пре него што је за свагда прикри бусени брежуљак у Пер ла Шесу.*) Тада тек, ако сте чули ватрене звуке њеног гудала, можете знати и о јелчиној свирци. Она беше дивља ружа токајских долина, или бог би је знао одкуда. Млоги од вас видели су то младо, детињасто, раскалашно девојче. Она је давала концерте у Бечу, Пешти, Београду, после у Паризу и Лондону; свуде излажаше слободно и смешећи се, весело и отважно пред публику, а њене кратке коврчасте витице дрско лебђаху на беломе челу, када својим округлим подбратком Амати-виолину**) придржаваше.

Смејаху се безазленом дивотном девојчету у белој хаљини од муселина без трака и цвећа, — на скоро опет плакаху, слушајући дивље, мађарске мелодије, које из дршћућих струна њеног инструмента излетаху.

Ја сам несташницу јако волео, или љубио, како вам је воља. Она беше у петнаестој, а ја у тридесетој години кад се у Паризу упознасмо, где јој станиште беше, и камо се опет те опет повраћаше, јер је волела бомбоне и ушећерено воће; осим тога разњежиште је тамо,— основни узроци да би варош булеварда заволела.

Ми излажасмо често на коњима у шетњу и ја бејах говово сваки дан у њеноме друштву. Кад бих по каткад био особите воље, свирао бих јој неколико старомодних валцера, на што би се она сита насмејала.

Једно вече свираше она паганинове***) чаролијске промене тако дивно, тако бајно, да јој из ложа цвеће и разни победни знаци долетаху. Ја стајах иза кулиса; сјајни дани, мила сећања пролажаху мимо мене. „Јелко“, мишљах, „твоја је свирка одушевљена; али опет не ћеш никад произвести њоме оно, што ја чух, и што је прошло, за свагда прошло!“

И далеко преко разних земаља и мора лутаху мисли моје, кад ме гигантска кита камелија по устима лупи и примора ме, да се с полугласном клетвом огледалу примакнем, да бих се уверио, јесу ли ми још сви зуби читави.

---

*) Најлепше гробље у Паризу.

**) Најбоље виолине, зване су и кремонскима, јер су у Кремони прављене и по веома скупу цену продаване.

***) Најгласовитији свирац на виолини, који је више комада компоновао.

. Да, они су остали читави; — Јелка је међу тим отишла а ја јој не однесох колима цвеће, као што то другда биваше.

Да бих моју несмотреност загладио, купих јој лепу златну гривну и однесох јој друго јутро.

Но она тврђаше, да тако што за њу нема важности; осим тога она не ће никад да буде као позоришне принцезе да се кити; њене беле мишце боље јој се допадаху него све гривне на свету.

Испрва бејах незадовољан и назвах је малим, луцкастим девојчетом; ал' она се тако љупко смејаше, да јој се и ја најзад придружих и замолих је, да од мене као поклон ма што прими, па ма то било сунце с неба или папуча папина.

Ох, ала заблисташе њене очи! — Али сујетна, као што беше, још се дуго, даде молити, док најзад приста на моје захтевање.

Ја се уплетах све више и више у обећања, и обећах много више но што могох испунити, као што се то у таким приликама обично и чини.

— Ах, — поче на послетку и управи детињасто жељни поглед на моју леву руку, — та ти ми ипак не ћеш дати што ја желим!

— Да чујем! — узвикнух, не мислећи на скупоцени прстен који ношах.

— Нема ту ништа! — и она тресаше главом.

— Сврши Јелко, иначе . . .

— Брзо! — викну она, скочи и играше по соби — дај ми тај прстен, што ти је на прсту — тај прстен и ја ћу бити краљица!

— Демоне! — викнух, лупив ногом; на што те лудорије, кад знадеш, да је тај прстен једино што поклонити не смем.

— Смеш ли? Ти још питаш смеш ли или не!

— Сваки има нежних тренутака и светих обећања, — одговорих озбиљно.

— Па, немојмо више зборити о томе, — тра-де-ри-да-ра!

Окрене ми леђа и изчупну зумбул из цветног црепа.

— Због Јелко, — због ђаволче! — Шта? не одговараш? Не даш ми руке?

— Гледај те се чисти!

— Добро, кад ме тераш! — и пођох вратима.

Ал' она полете за мном, престиже ме. Морам признати да се знала улагивати и молити; да је знала, тихе слатке речи низати, док најзад не рече:

— Дај ми прстен!

— Не могу, Јелко!

— И ти ме волиш?

— Ја те љубим, мала!

— Е онда ћеш ми дати тај прстен с опалом!

— Ој, девојко, ти неси прва што узалуд то молиш! Знај, овај адиђар скопчан је са празноверицом а не може ти ништа помоћи; јер ако га дамо, пошто нам га је верна душа поклонила, потамни опал, као малаксало око самртниково.

— Има ли чаролије каке у њему?

— Да како!

— Не мишљах ли! За свакидашње наките не марим; али опали, ти имађаху за ме свакад неку демонску драж.... дајдер руку.... О, како ме погледа! Прекрасни камен: сад црвен, сад љубичаст а сада плаво зелен. Задржи га само, јер ја, као што предвиђам, цео ћу свет рад њега заборавити. Али чуј нешто што ћу те молити; причај ми што о том прстену; имам права да то чујем. А приче, као што знаш, волим поврх свега.

— Неје то никака тајна, само сећање на изгубљеног друга, — али, остави га нека почива, и не трзај покров са мртваца — туговања је доста било.

— Као што ми се чини прича је романтична! Сигурно је под њоме скривена каква жена, јер само жена може искати, да јој се прстен више не издаје.

— Не, сад је човек, мила Јелко!

— О, та то мора бити особени светац!

— Сад је прави светац.

— И твој пријатељ?! То се слаже. Како се радујем твојој причи; ти и онако тако лепо причаш: — управо за то молим те испричај ми трагедију тог опала најподробније. За три дана мој је дан рођења. Ти ћеш се побринути да ми спремиш какав красан дар; а ја ти се заклињем, да не ћу ништа друго примити до твоје приче.

— Кћери демонова, нигда се не ћу за то пера прихватити!

— Та не ћу је послати у лист! Ваља само да ми је испричаш.

— То је песма проста, безгласна и једнозвука!...

— За мене не!

Нерадо дочеках јелчин дан рођења, који сам иначе као какву радосну светковину поздрављао. Упутим јој се, да бих моја честитања са честитањима њених небројних пријатеља сјединио. Мишљах већ, да је њена радознала жеља прошла и да је ствар заборављена, кад ал' ми шану:

— До вече причу!

Ја одох да јој причам, као што сам некад прибележио:

1. Јусуфова кавана.

Прошло је шест година од оно доба, кад сам стао у стрељачки пук као подпоручник, драга Јелко! „Vive Paris!“ јечаше онда, јер се тада из стеге војничке школе прелажаше у живот.

Шта имађаше тај живот.

Задовољства и дугове, дугове и задовољства. Но мом брзом трошењу здравља и имања учини тутор брзо крај, јер пре но што се надах пробудише ме једног јутра речима: „Премешћен стрелцима африканским, у гарнизон алгирски у Медеах.“

Ништа ми неповољније не могаше пасти, јер Париз оставити беше толико као јадно умрети.

Проклињах из свег срца тутора а уједно и пуковника, не марећи ни мало за свезе пријатељства. Али ми после ништа не остаде, до да се у Марсељу за Алгир укрцам и да с крвавим срцем речем „vogue la galère.“

Плаву траку ношах на срцу, не питај од кога, а у записници дивну слику — још ме мање питај о тој.

Нико, зацело нико, није то красно, средиземно море, мрскије погледао до мене тада. Залуду се осмехиваше небо, — свежи ваздух не беше у стању разгонити ми црне мисли.

Тако остах првих сахата, зевах пијући бермета, док се вечерња румен у мору не расплину, и фењере на броду не запалише, а војена банда свираше мизатове валцере.

Сећах сам и гледах у звезде, које су све веће, све сјајније бивале, што се више југу приближавасмо. Ој, сад искочи делфин из тиха мора; за њим засветлуцаше фосфорне варнице . . . ветар духаше јаче — беше вече посвећено заносу и сањарији.

Крај мене стајаху гомиле младића, који рад задовољства у Африку пловљаху. Говораху о Паризу о Рашели*) и о потоњим стиховима Алфреда Мисета.

На крману сећаше млади црнац; он певаше арапску песму, у којој се радоваше што ће своју домовину, палме и мирте, опет видети.

Можда беше узрок моме премештају у Африку што знађах арапски језик, из кога сам и испит положио. Разумех песму црнчеву веома добро, али не могох учествовати у њеној радости; ја остах сетан, невесео док четврти дан у Алгир не приспесмо.

Ослободи ме даљег путописа; наћи ћеш га у хиљаду књига,

*) Била је за живота своја једна од најславнијих парискиx глумица.

добрих и лоших; само ћу ти рећи, да дочек у туђој земљи беше усрдан.

Алгир је лепа приморска варош. Трепћући прелазе небом многобројни облаци, као оно шарене тице путнице што широким крилима ваздухом пролећу.

Кад се из пристаништа у варош пођемо, сретох бело одевена арапина. Он вођаше мазгу са две корпе натоварену. У једној од тих сеђаше лепо гараво девојче, којег коврчасте витице извириваху из густог мрко црвеног цвећа. Девојче се смејаше нама странцима и обасу нас цвећем.

Пут цвећем посут, — шта могах више желети?

Што се више пех то ми беше љутина слабија, срце слободније. Каква би окорелост, каква ли неприродна укоченост требала, да се успротиви жарком даху истока, што се у бојама прелева! Зар не лебди дах божији кад устрепталим водама дебела мора, — не дува л' он амо из небеска шатора?....

Поздрав теби Африко! Срце ми пламти сећајући те се! — О ви чарне очи, што ме погледима стреласте, ви палме, што ме очаравасте, — чујте мој милином опојени узвик: моја је душа ваша до потоњег даха.

Пошто неколико дана у Алгиру проведох, отпутовах на коњу на место, куд бејах одређен, у гарнизон у Медеах. Ова варош лежи недалеко од џакових брегова; опкољена је богатим пашама, где ниче мајкина душица, пелен и биљка алфа, од које плету асуре и котарице. У једном прилично порушеном, али романтичном стану, тако званом хотелу официрском, закупих једну собу. Одморив се само кратко време, упутим се у јусуфову кавану где мишљах другове наћи.

Радовах се овој кавани, јер ту имађах поздравити не само пријатеље но и пријатељицу. Белка парискиња, станила се ту као dame du Comptuir. Некад дивисмо јој се плавој коси у closerie des lilas; но она се после одједаред промени у крчмарицу и оде у Африку. Она је била најуслужнија крчмарица на свету, јер свагда држаше добро вино за официре и мока-каву за Шехове.

Ја корачах угодно за мојим вођом кроз редове магнолинских дрва и џиновских кактус-трњака с белим бехаром. Сунце се већ спустило западу. Преда мном блешташе хоризонат у наранџиним бојама, а за мном се прелеваше у нежно ружично руменило. Цео предео, сва варош беше најразличитијим бојама преливена. По кад кад залахорио би источни ветрић и посуо би ме по лицу златалим прахом цвећа.

(Наставиће се.)

ОД ШАПЦА ДО ТРОНОШЕ.

Писмо с пута.

(Наставак.)

Већ смо били прешли села Прњавор и Ново село, па онда Лешницу. Лешница ти је мало местанце са две три улице и неколико дућана и занатлијских радионица. Лежи у равном, само од југоисточне стране диже се мирно један рт од церских планина који се зове Видојевица. Мимо-гред буди речено, да се на сред варошице гради нова школа, а до ње опет нека лепа и доста грандиозна грађевина. Кад смо изашли из Лешнице латимо се пута право у Лозницу. Пут и опет као длан, с једне и друге стране ораси и кестенови — права тераса. Пут пресецају више река а међу њима и Јадар. Али су врло пространи мостови скопчали све обале и тако не осећаш да прелазиш воду ван што те подсети тих ромон и тајанствен жубор модре и одмичуће воде.

Ћутао сам и ћутао. Гледао и гледао. Азурно небо угнуло се па се крајевима спустило на све четири стране као разапети шатор — што рекао псалмопојац. По њему се просуле звезде па се љуљушкају у свежем ваздуху а црвени се месец као осечена дивовска глава помолио иза брда. Дрва бацила тамне сенке, а где је пао бледи зрак, преливала се влажна роса. Ветрићак је пирио са свију страна и гранчице дрхтаху на једну и другу страну. Зрикавци цврчаху у трави, а из далека чула се звонцад од раштрканога стада. Пред нама се плавило Гучево, које је наткрилило Лозницу и спушташе се у хладну Дрину. Кав какав горостасан чувар наше границе што мотри на ону страну нашега краја, спокојно мироваше и ћуташе у тишини блажене ноћи.

Мимо нас пролазаху читави карвани од воловских кола са натовареним кукурузима у џаковима. Утрућене рабације пружиле се по теретној роби и дремаху. Скромни вочићи ходише полако и ми их обилазисмо.

У једанпут кроз сутон зобљешти нам светлост из липничке механе. Пред оградом било је туште кола с испрегнутим коњима. Разбудим мога друга, који бејаше потонуо у крило морфејево и питаше се чарима пријатних снова.

— Хоћемо ли по једну каву, запитам га онако дремљива.

— Удри.

— Кога да ударим?

— Кога пре докопаш.

— Ама ово су кочијаши, није то Зворник и Бељина. Него хоћемо ли по једну.

— Не браним, одговори протревши мало очи, бог те пита где су ми биле мисли... Сад те тек разумем.... Где смо?

— Пред Лозницом.

— Добро је.

И онда скочим с кола. Прођемо се тамо амо. Попишмо каву и раздремасмо се. Кад смо се опет спртили у кола и наставили ход — запевасмо онако шумадијски:

Цар везира на диван позива

Ој везире што ми ђе не дође? и т. д. па све до Лознице. Ту нас још већма развесели топла вечера на богатом столу свештениковом.

II.

Кад смо се пробудили у меким душецима било је већ у велике свануло. Сунчани зраци просипаху светлост по шареном дувару. Дигнемо се те се прођемо по Лозници. Ја сам отишао на шанчеве из последњега рата што опкружавају црквену порту. Стојећи на бедемима, којих сваким даном не стаје, гледао сам бистру Дрину и зелена брда на босанској страни. Назирао сам сиротинска села, али их не видех ни једнога. Сетим се њихове невоље а своје слабости и сузе ми грунуше на очи. Пустио сам срцу на вољу и бурна осећања изазиваху све теже болове и дубоке уздисаје. Босански ветар прелети ми на сусрет и меком промахом сасушиваше ми влажне образе. Плаках и плаках — и ја се сетих старога пророка, који плакаше на рекама вавилонским. Препоручих богу своју невољну браћу и зажелех им лакше дано у замену за толику муку и злопатење. Помолих се богу за све мученике, који одужише своје тешко посланство на врховима самртнога коља и испустише душе под оштрим швигарима варварскога бича. А оне невине душе, што их се дотаче азијацки кал, пролеташе тихо око мене и ја их миловах као блаженс светитељке увенчане безазленим цвећем рајске чистоте.

Прођох око цркве која је са свију страна испрепуцала и власт је дала затворити. Али та наредба није свима мештанима угодила и они су махом противу ње. Ту се скупљају читави митинзи и већају како да реше црквену ствар. Неки узимају на своју одговорност и јамче за цркву на пуних петнаест година. Своје мњење поткрепљују хартијом коју прилепљују на пукотинама. Да се зидови слежу и хартија би прсла. Ја сам улазио у храм, али сам се брзо опростио с њиме и не довршивши молитве.

Важност молитве ишчезаваше испод опасности, која зијаше са издробљених сводова, који се једва држаху.

Око цркве гробови и мраморни споменици. Ишао сам од гроба до гроба. Изненада оте ми се поглед на једну црвену плочицу на црквеном зиду. Приђем ближе и прочитам кобна слова: Владимир Васић. Рука ми се и сама дотаче феса и ја откријем главу из поштовања према месту на ком сам стајао. Читах у тужне стихове сложени натпис, који је пред саму своју смрт написала песничка душа млађаног покојника. Сунчани зраци падаху на румени мрамор и светлиште се, и ја у том одблеску назирах јасну и топлу душу владимирову и сузе ми се низаху на трепавицама пуне братске љубави и тихога саучешћа. Преда мном је трухнуо само његов ништави прах, али сам га ја и опет разумео и ја се с њиме љубљах и разговарах и ми бејасмо један крај другога. Хтедох се вратити, али ме нека тајна сила привезива за роснату травицу на месту где сам стајао. Обгрлим гроб у место вита стаса покојникова и мислећи на његово јасно и високо чело пољубим — хладни мрамор и усне ми задрхташе. Тешко ми би растати се од млађаног поборника, који трухне у осами за једно са његовим искреним и бујним жељама за род и ослобођење своје погажене браће. Још једном целивах гроб, стегох срце па с болом окренув главу на другу страну опростим се с портом. Звона звонише на часове а из мене је шаптала безазлена молитва пуна бола и поверљивих жеља, које сам шиљао горе на истину.

Сад ми је ваљало походити песникова родитеља, старога оца проту, — поштованог старину, који је једном ногом у гробу и сваким га даном не стаје. И опет он није клонуо. Још је и данас ватрени борац својих старих начела, приповеда их и распростире јавно. То га је апостолисање више пута и помело на путу напредовања, али се ничим није дао застрашити. Идејал му је велико српство у једној целини, не раскомадано на делове и племена. И тој светој мисли одан је и срцем и душом. Бори се против свега, што би било противу тога и готов је жртвовати све и сва. Још већма га тишти што је слободан а његова браћа преко реке трпе невољу и рад. Боли га што му није у руци сила и власт, па да их подигне из праха. На сва уста приповеда слогу и љубав, па онда најсветију дужност, која нас позива да избавимо и остале удове нашег великог тела из окова њиних.

Спустим се низ стрму улицу и уђем у протин дворац. На маленој низбрдици а у осамљеној улици пошав ковиљачким теплицама подиже се његов скроман и узак стан. Подигао се у висини и прозори му гледају тамо далеко преко зелене пољане.

Сам у својој ћелијци проводи остатак свога бурнога живота. Без старице и врлога сина, без млађане ћерке, којој напрасни случај учини крај животу — самује пун туге и зараслих рана на старачком срцу.

(Наставиће се.)

СЛИКЕ ИЗ ПОВЕСНИЦЕ.

ОЛИМПИЈСКЕ ИГРЕ.

(Свршетак.)

Обични становници у Олимпији беху свећеници из одличних пелопониских породица; помоћници им беху они, који су клали жртве, даље свирачи, шумари и други послужитељи. У Олимпији беше сеоска тишина као и у целој долини Алфеји; само што се кадикад зачуше кораци побожних путника, који путоваху овуда да пред олтаром Зевсовим своју молитву очате. Али како се све промени, кад дође четврта година, година великих олимпија, и кад свети посланици „Зевса, Кроновића, гласници мира, весници годишњих времена“ кроз врата од Алтиса изиђу и свим Јелинима радостан глас однесу: „Светковина Бога Зевса опет је дошла, свака распра нека престане, сваки звекет оружја нека умукне! Нека слободно путници и сувим и морем, којим је путем коме драго, путују гостољубном прагу Зевсовом.“ Сви су Јелини позивани, само не они, који беху кривци, или који не хтедоше олимпијског Зевса поштовати, или који општу народну ствар јелинску издадоше, као што некад не допустише, по Темистокловом предлогу, Сиракужанину Јерону, јер није тео да иде у бој против Ксеркса. Позване вароши шиљаху своје најугледније делије као заступнике у Олимпију, који на дивним колима, у скупоценом руву, са многобројном пратњом на славу Зевсову иђаху и у име својих вароша богате жртве принашаху. Вароши насеобинске ову светковину употребљаваху, да са матерњом земљом живу свезу одрже. Грађани њени хитаху у летњим месецима, кад не беше готово никад буре на мору, те јонско море и широко ушће реке Алфеја прекрилише закићене, свечане лађе Јелина, који на обалама Азије и Африке, Италије, Сицилије и Галије живљаху. Народ би се на обалама скупљао, па би разгледао и дивио се добрим коњма и мазгама, које на далеким пашњацима одрањене беху, а које су страни, мрки робови на елску земљу довели. Којима се од скупљених Јелина прохтело борити се, морадоше се пријавити судијама; ови разбираху одакле су, од кога

ли града, да ли им је поштен глас и колико им вреди снага; морадоше доказати, да су 10 месеци у јелинској гимназији прописани број вежбања савесно посвршивали, па их онда наместише у један ред са борцима од исте врсте и истих година. Напослетку морадоше се пред сликом Бога Зевса, који заклетве храни, и који у свакој руци гром држи, заклети, да у светој борби не ће чинити преваре. Игре посташе временом све веће и веће, испрва трајаху само један дан, а најпосле читавих пет дана и обдржаваху се у лето кад беше пун месец при летњем обрту сунца.

Да би видели који најбоље и најбрже трчати могу, долажаху најпре гледаоци у стадију и ту се посађиваху на седишта, која беху као басамаци начињена и кад се народ искупио, онда излажаху кроз покривен ходник, на западној страни, гомиле бораца, које превођаху судије, што беху у порфир одевене, и за које беше почасно место одређено. Гласник позове борце, да изиђу на међан; њиова се имена прочитају пред народом, и још се рекне за сваког, које је који; ако ко мисли, да који борац због владања или порекла свога није достојан, да се за венац Зевсов бори, могао је одма тужбу подићи и судије су с места пресудиле, је ли тужба праведна или није. Онда се приближе борци сребрном, Зевсу посвећеном суду, у ком беху коцке, и један за другим извади, по што је очитао кратку молитву, једну коцку, која одређиваше једнаким словима парове или гомиле, тако да који имадоше иста слова ти спадаху у исту гомилу. У једну гомилу долазили су по четворица њих. Колико је било гомила, толико су пута трчали и будући је обично један у свакој гомили победио, то су се онда ти победитељи на послетку опет утркивали, па ко је сада победу одржао, тај беше главни победитељ.

Као утркивање тако се и друге борбе, у којима се телесна снага куша, у стадији обдржаваху; тако скакање, при ком се показивало какве ко има окретности и одважности; хрвање, у ком се Мило, богати ученик Питагорин, по свим земљама прославио; даље сурова борба с песницама; бацање плоче — дискоса — и циде. У свим тим борбама видело се колико има који снаге и колико сам вреди.

Осим ових беху још и коњичке борбе, у којима је побеђивао онај, који је имао боље коње и кола. Ова борба није само за то све остале потамнила, што је било бораца, који су вешто колима управљали, но и што је ту највише блага и сјајности просипано; јер се много држало и на скупоцену опрему. У овој су се борби мериле саме веће вароши и свугде се мислило, да је то највећа срећа, кад је ко могао да на међан истера кога са

четир добра коња. Овде су се само најбогатији у коштац ватали; краљеви од Сиракузе и Царене шиљаху своје кочијаше; славољубивим младићима, као Алкивијаду, једино је то годило, кад су у иподрому победу одржали. Борба с колима беше један од најдивнијих призора при олимпијским играма и с тога се, четвртог дана, седишта поред утркивалишта увек препунише гледаоцима. Коцком се одређивало, које ће место која кола заузети; пред колима повукли су уже, иза којег стојаху добри коњи, што нестрпљиво ногама земљу копаху. Не далеко стојаше на олтару орао од туча, који, хотећи да у ваздух полети, проглашаваше, кад да се жељена борба започне. У исто време спусти се плискавица (делфин) која стојаше на препреченом балвану, симбол на пут спремног Бога мора. То беше знак за јахаче и кочијаше, јер одма за тим уклоне ужета испред кола. Сад се укажу кола, двоја по двоја од остраг и читав их се ред наниже; не знаш која су од којих дивнија и која жешће навађују да се одпочне борба. Тркалиште беше широко и кола га морадоше дванаест пута оптрчати; за то је све од тога зависило, да кола ударе најкраћим путем и да левак коњ што ближе мети дође кад се кола стану око ње заошијавати, а и да се уједно извију из тишме, која је око коца највећа била. Често је победио онај, који је хотимице кола око коца, који беше мета, обгонио; тако кад су једанпут отрчали покрља се четрдесет кола на оном месту, и она, што су заостала, одрже олако победу. Гледаоци пратили су са страхом и и ускликом догађаје, који им се на очиглед тако брзо збиваху, и громовитим поздравом предусретаху онога, којег име гласник извикне. Заборави се на стра и муку и кад после жеге јулскога дана жућена ладовина настане отпочну славити победу. Победитеља опколе пријатељи и земљаци и њима се придруже и остали Јелини, који су ту; онда се крену свечано из иподрома и стадије и дођу до уласка у храм Зевсов, јер овде на подножју Бога Зевса стојаху столице за судије; овде беше свети сто, на ком су скоро одсечени свети венци од маслине лежали; Зевсу на видику увенчају главу победиоцу и даду му палму у руку а за то време народ у ходницима и галеријама победне песме пева. Онда ће принети победилац своју жртву на олтару Зевса и тада и њега и учеснике у победи његовој као госта Бога олимпијског почасте. А народ се смести пред Алтисом по чатрљама и тада се у ведрој, месецом обасјаној вечери, заоре по целој пољани победне песме. Овде се склапа ново пријатељство; овде се нађу побратими; овде приповеда сваки, каквих чуда има у његовој земљи и вароши. Овде се чују грчка наречија; једном речи овде ти изиђе шаровита али

занимљива слика јужног трга пред очи. А да се не би слика победиочева заборавила, то је слију од туча за спомен и углед потоњим коленима. Ко је први пут победио, тога су целокупног правили. Од ових слика често је и више прављено, да их у рођено место победиочево однети и тамо наместити могу. И код куће су, кад се победилац вратио, њему у славу светковину држали. Да би му колима пута направили, рушили би зидове градске; непрегледна гомила народа ишла би за њим, и он би у порфирско руво одевен напред ступао, па би учестнике светковине кроз главне улице у храм Бога, градског храниоца, водио, и њему би принео жртву захвалности. Највећи украс тога дана беше песма каквог слављеног песника, која је за време те пратње или при гозби певана.

То беше Грцима Олимпија. С тога беху они весели кад оно Леонида јуначки умираше, јер гледајући своје олимпијске победиоце напред осећаху, да их за цело победа очекује; из Олимпије одоше они Санаму и Платеји.

Из „Олимпије“ Светозар Савковић.

ПОДЛИСТАК.

Светковина при откривању плоче у спомен

ДОСИТИЈУ ОБРАДОВИЋУ У ЧАКОВУ НА ВЕЛИКУ ГОСПОЈИНУ.

По душевни развитак и напредак народа књижевност је од неизмерне важности. Без ваљане своје књижевности ни један народ не може никад доспети до иоле каквог степена савршенства, не може са осталим светом напоредо корачати општем човечанском напретку. А да тако буде, ваља да књижевност одговара потребама самога народа, да је из самог њега поникла, да буде својина целога народа, а не само појединих људи, да буде у потпуном смислу народна. То данас свако од нас јасно појима; али не беше свакад тако. Било је неко време, и и то не давно, када се код нас држало, да књижевност треба да буде искључна својина њих неколицине, па се с тога и све, што је на том пољу рађено, писало онаким језиком, кога је само та неколицина разумевала, а маси народа не беше ту приступа; и тако је књижевност промашила управо главну своју цел. Но дао Бог, не потраја дуго тако. У народу српском појави се човек, који јасно распозна тај криви пут, ко-

јим се забасало, и пође сасвим новим правцем. Он нас научи, да треба целом народу отворити те тајне двери; не треба писати само за поједине људе, него књига треба да је приступачна целоме народу; а то ће бити ако је написана оним језиком, који ће народ разумети, ко и живи у устима самог тога народа. Нису остале само празне речи, него нам је он то и делом показао. Народ је оберучке пригрлио књиге, што му их он написа, јер је нашао у њима оно, без чега разумно створење не може живети, нашао је у њима душевне ране. Тај реформатор, тај велики учитељ народа нашег беше Доситије Обрадовић.

Прође већ по века после смрти Доситијеве, и ево се сакупља благодарно потомство, да му ода своје велико признање, да изрази, како дубоко знаде поштовати успомену на оне људе, који цео свој век посветише једино напретку народа свог. На братски позив честитих Срба чаковачких, који се с поносом називају земљацима Доситијевим, поврве Србадија са свију страна у место, где се родио велики народни учитељ и браћа их лепо, искрено српски дочекаше.

Светковина се поче у очи велике Госпојине са једном претставом у народном позоришту, у којој има уплетено неколико знатнијих изрека Доситијевих; а у то исто доба, за време позоришне претставе, беше у цркви бденије, и тако једни одоше у цркву, а други у позориште. Сутра дан, на велику Госпојину, беше у 9 часова у јутру служба божија, којом нам приликом Тоша Живковић, архимандрит бездински, каза у подужој беседи, каквих заслуга има Доситије за народ свој. После службе божије крену се свечани спровод уз певање тропара Доситију кући, у којој се родио Доситије, која је истина сада обновљена, али је од старе куће још остао један зид од оне собе где је рођен Доситије. У зид је уметнута каменита плоча, на којој је ово урезано: „У овој се кући родио Доситија Обрадовић 1739.“ Пошто је ту свештенство своје обреде свршило, и осветило плочу, као и школску заставу, на којој је с једне стране лик св. Саве а с друге Доситије, изађоше на средu говорници, да кажу сакупљеном народу, ко је био тај велики муж, кога је ради ова светковина. У реду говорника беше први Табаковић, прота чаковачко-темишварски; за њим ступи професор Милан Кујунџић, који у лепим цртама обележи значај Доситијев у просветном развитку народа нашег; и пошто још и М. Р. Стојковић изговори неколико речи, крене се спровод уз певање тропара Доситијевог натраг у цркву. Вредно је овде сетити се, како је Доситије био свагда против толиких светаца, а ево сада и њега уврстише у тај ред; само је овде та разлика што њега нису посветили патријарси ни владике, него га је сам народ уврстио у ред својих светитеља. Значајно је још и ово, што се свима досадањим свецима тропари поје на црквено-словенском језику, а Доситију пева народ тропара на чистом српском језику. Доситије беше први,

који рече, да треба писати оним језиком, којим народ говори; а ево му се народ сада одзива, и њему првом пође у славу на том језику.

У два часа после подне беше свечан обед у част гостима, који се на ову светковину сакупише. Том приликом могло се чути лепих здравица у славу народу српском, у славу Доситију, уједињеној омладини српској, јединству свију Словена, у част гостима, родољубивим Чаковцима и т. д. Но није прошло само на празним речима, већ се показа да су речи сагласне са делом. Г. архимандрит Т. Живковић приложи на подизање женске школе у Темишвару (у Фабрици) 200 фор. а тако и на женску школу у Чакову 100 фор. и гости се редом одазваше томе лепом примеру. Весеље је ово трајало до пред саму ноћ. За цело то време стизали су са разних крајева силни поздрави, тако од југословенске академије, од „Матице Српске“, од више општина, разних задруга, као и од појединих родољуба. Цео дан су непрекидно грувале прангије.

У вече беху српске куће осветљене. Народ се сав сакупи око плоче, која беше врло лепо осветљена, и где позоришна дружина певаше песму у славу Доситију. Ово као да беше најлепши и најсвечанији моменат у целом реду свечаности. Ноћ се спустила, силан се народ слегао око куће, у којој му се просветитељ родио, и тихо се разлеже песма у славу његову. Диван призор беше ово.

Одатле пођоше сви заједно кроз осветљене улице, у којима на два места беху окићени и осветљени ликови, у арену, где ће се давати беседа. Ма да је арена доста пространа, опет не могаше све госте у себе сместити. Беседу је отворила позоришна дружина песмом „Ускликнимо с љубављу...“; за тим је једно ђаче читало одломак један из поучења Доситијевих; мале девојчице чаковачке су тако дивно декламовале неколико песмица, да је сваког морало изненадити то одушевљење у деце и та вештина, којом песме казиваху; Тоша Недељковић је изговорио неколико језгровитих речи о значају Доситијевом, а тако исто професор Глиша Гершић о омладини и њеноме задатку и о јединству народа српског; позоришна је дружина лепо отпевала још неколико песама.

После беседе била је игранка.

Честити се Чаковци још никако не могоше да растану са својим милим гостима, и тако многе задржаше да остану и сутра дан, па их у вече опет позваше на братски састанак, где их поново искрено српски почастише. Весеље беше сада готово живље него први дан; родољубивим здравицама не беше краја. Док се тако на једној страни у лепом разговору и српском весељу време проводило, на другој се страни изводише разне игре. И тако то весеље трајаше до пред саму зору, када се Чаковци срдачно опростише са својим драгим гостима, а ови већином одоше преко Темишвара, јер их тамо позва ондашња омладина на „село,“ које је том приликом приредила. В.

Прво јавно предавање у Новоме Саду.

Друга скупштина уједињене омладине српске изрекла је, да нам ваља тежити, да се из ума и свести развије савез духова, да се узајамним обавештавањем утврди слога између српских радника на пољу слободног развитка и напретка, да се општом сарадњом припомогне распознавању истине од заблуде и да се на основу међусобног познавања сагласе личне мисли и уједине лична усиљавања за општи народни напредак.

Да ова лепа намера и племенита тежња не остане тек на папиру, да нам се не пребацује, да млого започињемо а ништа не довршујемо: склопио се у Новоме Саду одбор за јавна предавања. Одбор тај приредио је 27. августа о. г. прво јавно предавање, на које се толико света, особито женскога, прикупило било, да је дворана дупком пуна била. Пре започетог предавања поздравио је у име одбора А. Хаџић сакупљени свет добродошлицом, и у кратком говору напоменуо је, како се у Новоме Саду саставио одбор у тој цели, да удруживањем и јавним предавањем врши лепи задатак омладине српске и да на основу истине а помоћу науке утврди и унапреди народност српску, па ако одбор нађе потпоре у овдашњем становништву српском, ако му речи нађу одзива у срцима новосадских Српкиња и Србаља: то му је намера, да сваких четрнаест дана приреди по једно јавно предавање из свију струка наука. Та ће предавања бити тако удешена, да ће их свако лако моћи разумети, али за то се опет свакоме оставља на вољу, да после свршеног предавања за све оно тражи разјашњења од говорника, што му се нејасно учинило. Почетак је тежак, па за то је и говорник замолио публику, да не замери, ако примети каке мане и недостатке, прво што је предавање на брзу руку удешено, а друго, што ће се публика од говорника, а говорници од публике учити шта им ваља радити, да се једно другом што више приближе.

Иза тог увода изађе на сред Владимир Јовановић да говори „о народном напретку.“ У живом и лепом говору, којега језгру овде саопштавамо, разложио је, да је напредак двојак: материјалан и моралан, да материјални напредак обухвата односаје човека према природи, а да ту долази: подмиривање наших потреба, да се што лакше, што јефтиније, о што мање муке и о што мање трошка живи и да се што више користи постиже. У том погледу нама Србима могледи за пример служити земље на западу, где су остварени сви напретци, које је наука кадра била означити. Сви проналасци и изуми у великом су јеку на западу, а ми једва знамо за њих а и што знамо, и то не знамо да употребимо на нашу корист; јер још живимо у патријархалном стању. У погледу моралног напретка, рече, да је на западу деморализација тако јако овладала, да му се мора о-

дрећи напредак, док је у нас опет језгро нашег народа непокварено; наш народ носи у себи здраву клицу за развитак, у нашем су народу све праве човечанске врлине, сви услови за истинити напредак. Говораше даље, како ћемо моћи истинито напредовати и напомену, да су нарочито женске позване, да раде на широком пољу народног напретка, јер оне, као матере, имају да положе у деци својој основ свему, што је добро и честито, свему што је услов сваком правом и истинитом напредовању, а да то могу учинити, треба им пре свега знања, треба им науке.

Иза њега изађе Глиша Гершић те говораше о томе како се мисао кога века шири и како тим веком овлађује. Разјашњивао је ту појаву по природи људској, напоменув како има осим физичке прилепљивости и прилепљивости или заразе духовне; у појединца је слаба моћ, да се одупре упливима, што на њега од стране целине навађују и сваки носи на себи мање више тип оне целине, у којој се креће; јер као што се физички одношаји преносе са индивидуа на инди идуум, тако исто и духовни. Као што у појединим мањим друштвима имају неке коровође друштвене, који „тон дају“, тако је исто и у великом друштву човечанском, и појединцу не остаје друго, него да и он са својим појединим гласом упадне у општи друштвени концерат. Јавно мњење и јавни укус и обичај опредељују обично, шта ће у коме времену бити истинито, лепо и добро, и појединац се мора дати мајорисати. Наводи међу осталима као пример и моду. Прва је глава у јеванђељу животне мудрости, да се човек прилагоди са индивидуалношћу својом општем калупу, и баш за то што је то тако, за то су и данас још ретки они чврсти и једри карактери, што су јунаци свога мишљења, мученици свога уверења. Не само тоалета, него и мишљење постаје ствар моде. Пошто је то у кратко разложио, прелази на дух времена и његову снагу над појединим духовима људским. Спомиње оне тренутке у човечанском развитку, који су на граници међу два просветно-историјска доба, што су на супрот једно другоме. Ту се савременици у два табора деле, у старину, што је за оно, што се затекло, и у омладину, што са мишљу времена напред корача и шта више и предњачи пред њом, и то не само омладину по годинама него и омладину духа, којој не уде боре ни седе косе. О победи не може сумње бити кад бојак бије прошлост и будућност. Спомиње како на крају прећашњег века у Француској прену народни дух иза сна, и како Немачка г. 1813, а за њоме остала Европа, прену те тако на видело изађе мисао народности. Ако ће та мисао, у којој је и мисао слободе, да се оствари, ваља исповедање њено **не само да буде ствар моде, него ствар најунутарњијег уверења**, ваља не само бити народан и слободњак, што је то тако мода, него са пуним уверењем и готовошћу на жртве. Онда је само успех известан кад дође одсудни велики дан! — Ово у је врло кратком изводу садржина говора гершићевог.

На послетку дође Лава Костић и поче говорити овако: Лепе моје сестре! Која је између вас била на велику госпојину у успенској цркви, могла је чути слово св. патријарха, како нас опоминье да идемо у цркву; која је данас била у цркви могла је чути да та опомена није помогла. Де већ ни патријархова опомена не помаже, ту не могу ни ја на ино, него морам извинити грешнике. Извина је у самом слову архипастирском: „У позориште," рече св. патријарх, „на беседе, села и томе подобне забаве иђи, ни то црква не забрањује." Ја мислим да је било на другоме месту, можда би архијерејски словослов допустио, да те забаве могу под извесним околностима и за извесну врсту људи и заменити цркву. О томе нас уверавају већ и саме речи Спаситељеве: „Где сте се тројица у моје име састали, ту сам ја међу вама!" Ако смо се дакле скупили у име какве божанствене идеје, каквог светског покретног начела, што живот наш позива да га остваримо, онда је то начело, онда је Спаситељ међу нама, онда смо у цркви. По томе треба да удесимо и језгру наше забаве. У литурђије је срце и језгра јеванђеље. Ал' осим Христова јеванђеља, те књиге општег човечанства, треба да има сваки народ још и своје народно јеванђеље. Оно, истина, Христово јеванђеље кадро је подићи и најживотињскије племе из блата занемара, ал' до савршеног самосазнања доћи ће тек онда, ако јеванђељу пође на сусрет, ако каквим узвишеним изразом својих народних осећаја покаже не само да прима, него и да тражи Христово јеванђеље. Христово јеванђеље долази из књиге у срца, народно јеванђеље, што треба да га сусрета, долази из срдаца у књиге. То сусретање народног, срдачног јеванђеља са књишким јеванђељем, то преливање и претапање племенског чувства у свест општег човештва и обратно, оличено је најдивније у српским народним песмама. Па као што цела жива природа дели своје створове у два табора, у мушки и женски, као што се и у Христовом јеванђељу може готово о свакој глави рећи, јели мушка или женска, тако и у српским народним песмама.

Међу најкрасније женске главе тог нашег народног јеванђеља долази и „Косовка девојка."

Допустите да вам прочитам ту главу. (Овде говорник чита народну песму: Косовку девојку.)

Као што се не да лако замислити лепа женска глава без лепе косе, ма да то није први услов лепоти јој, тако не може бити ни песничка слика заиста лепа без лепог језика, ма да има и ту отменијих красота.

Један брат (Ј. Живановић) предлагаше у неком од последњих бројева „Матице" да омладинска скупштина прогласи јужно наречије за опште у српској књижевности. Баш кад би се то и могло једним проглaсом решити, ова нам песма показује, да би то било противно законима кристалисања књижевног језика. Ова нам песма показује, да се плод-

ност сваког организма условљава укрштањем: што је у човека укрштање крви, то је у језику укрштање, измена облика и реченица, ако не баш из једног језика у други, оно бар из једног наречја у друго. У осталом и тај предлог доказује, да су наши филолози истина врло учени људи, али да кадкад помере методу: они су анатоми језика, у место да су му физиолози, они су му статистици, место да су му историци.

Што се тиче самога лица у ове главе српског јеванђеља, ту се показује, како Србин разумева позив женски у одсудним часовима народног живота. Ја не знам да се и у ком народу примакла женска тако близу идеалу девичанства и женства, као што је Косовка девојка. У толико је чудније, да су против тог идеала народног могли погрешити наши књижевни песници, и то кадкад најбољи међу њима. Узмите само Јакшићеву „Црногорку“ и Јовановићеву „Делију девојку.“ — Црногорац заветује жену своју да га освети „крвавим, љутим мачем!“ То нити је прилично Србину да каже, а још мање Српкињи да чини. „Делија-девојка“ приличнија је француској Жандарки, него Косовки. Жандарка, та жандар-девојка орлеанска, узрок је свом одондашњем изопаченом разумевању женског позива у Француза. Њена појава није толико била слава за Француску, колико поруга на тадању кукавну војску, која се дала сатерати у буџак од инглеских нападача.

Но да упоредимо само ту главу нашег јеванђеља са прикладним главама у Христову јеванђељу, са мироносицама. И мироносице уране као и Косовка да учине последњу милост свом небесном женику после битке на Голготи, као и Косовка после распетија Српства на Косову. Само што мироносице нађоше свог женика живог, а Косовка га нађе мртвог. Не знам како коме, ал' мени женска није никада тако узвишена у радости као у тузи.

„Да се јадна за зелен бор уватим
И он би се, зелен, осушио.“

И уватила се за једно дрво Косовка девојка, ал' то не беше бор, то беше јавор; и зелен се јавор осуши под руком јаднице; ал' суви јавор проклија, иза њ поникоше гусле, а из гусала ничу непрестано неизјадани јади Косовке девојке и не ће престати ницати све донде, док српска мајка не роди Обилића, не Обилића на бојном пољу, него на духовном, на наравном пољу; Обилића, који ће само оној Српкињи хтети кумовати, која буде кадра онако осећати и радити, као што је осећала и радила Косовка девојка.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 25. У НОВОМЕ САДУ 10. СЕПТЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр., ва по год 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

IX.

опште гласање, — suffrage universel.

Опште гласање, — suffrage universel— зове се такова установа, која свима грађанима читаве државе или појединe провинције, које политичка права уживају, даје право решавања важнији државни питања путем јавног гласања.

Цел јавнога гласања је: пронаћи праву вољу народа. Непосредно гласање народа држи се, да боље одговара овој цели, него ли посредни избор заступника за сабор, који је више мање тек фикција опште воље народне.

Из давни времена већ претреса се основаност и практичност овог начела у правној филозофији и државној науци. У државном животу појединих народа находимо такође, да се ово начело до данас у разним приликама и формама употребљавало.

Основаност начела јавног гласања доказује се правно тиме, што је у модерно-уставним државама општа воља народа једини извор свеколике власти државне. По томе оснивање нови држава, основне промене устава, и државне форме могу бити једино излив опште воље народне, — до које се непосредно и најпоузданије општим гласањем народа долази.

Овоме има довољно практични примера у историји разни држава. При оснивању јединства Италије находимо, да се јавним гласањем у Ломбардији, Сицилији, Напуљској, на послетку и у Млетачкој свршеним делима правни вид дао. — При променама устава у Француској у год. 1793. 1795. 1799., при избору На-

полеона за конзула и цара опште је гласање употребљено. У Швајцарској народ је властан искати промену устава; у неким кантонима, као у Швицу и Граубиндену, решавају се сва важнија дела општим гласањем, а у другим кантонима, као у Ст. Галену, Луцерну и Солотурну, народ има veto против донесени закона.

Овде се нећемо упуштати у претрес питања: у колико је опште гласање — нужни постулат при оснивању нови, и при географском цепању и преображају стари држава? То не спада у ову расправу, већ у науку о држави, о државном појму и о постанку у опште.

Овде може бити говора само о томе: *да ли у репрезентативним државама — дакле у државама где народ посредством својих заступника извршује највишу државну власт, може постојати установа општег народног гласања и у којим приликама?*

Посмотримо најпре како стојимо са овим питањем са стране уставности у опште.

Пошто у уставним државама сваколика државна власт извире из самоопредељења народног и има бити излив опште воље народне; — и пошто је опште гласање најприроднија установа, којом се до познања праве воље народне долази: то се по себи разуме, да начело уставне државе с правног гледишта неискључује никако право општег гласања народа.

Напротив опште је гласање нуждан постулат и необходни услов начелу праве уставности. Једино из обзира, што је немогућно да се цео народ скупља и о делима државним решава, и што се мисли, да појединци на то одабрани могу иста дела брже и целисходније обављати: пренаша народ у уставним државама државну власт из своји руку у руке сабору, који по томе у пренесеном смислу заступа целину и општу вољу народа, као што смо то у првом и другом чланку ове расправе опширније показали.

Ако дакле из обзира целисходности народ пренесе државну власт у руке сабору, отуда правно несљедује, да се он лишава сваке даље власти, другим речима, да право општег гласања у уставним државама не може имати места и правнога смисла.

Пренашајући народ државну власт у крило сабора не лишава се никако свог првобитног права самоопредељења. Пренашање ово има само дотле правне крепости, докле сабор, на који је та власт пренесена, одговара интерссу и потребама народа. Чим сабор ове границе пређе и интересе народа из вида испусти, враћа се народу првобитна власт и право, — а сабор га губи.

По томе у уставним државама општег гласања може бити: 1. у случају ако народ опште негодовање и незадовољство против појединих решења сабора и владе на видик изнесе. 2. При основним променама устава и државне форме иште право уставно и целисходност да се народ упита, је ли за такове промене.

(Наставиће се.)

ПЛАМЕНОВИ.

ПЕСМЕ ЈОВАНА ГРЧИЋА.

II.

Заплакале успомене
Из живота живована,
Из детињски сретни дана,
Карајући сетног мене.
„Не сећаш се!“ шапућу ми...
„Не волиш нас!“ ускличу ми...
Ја их чујем,
Живо планем...
Насмешим се —
Па узданем:
Дивна ружо, тугованко!
Сетна лало, несрећанко!
Зелен-кадо, враголанко
Још вас волим ја!...
Славујићу, драги ранче!
Лахорићу, уздисанче!
Лептирићу, први знанче!
Још вам спомен сја!...

Сија ружа, сија лала,
К'о сунчана чеда мала —
Диван им је сјај,
Ал' реците мени сетном:
Шта ћу вољом истоветном
Да додирнем пре, —
Шта ће младо срце моје,
Шта ће пређе да опоје:
Успомене или нојцу,
Што ми ево мре?...

Ја вас штујем успомене!...
У срцу ми зора сијне
Лакокрила мис'о моја
У детињство кад се вијне...
Кроз дивотан велак бео
Видим, што сам онда гледо...
Видим онај живот цео —
Све другаре хитре миле,
Па и тебе, дично чедо,
Крај извора како седиш,
И од мене несташнога
Лепе очи како кријеш,
И како ми сретно вијеш
Китне венце
К'о детенце!...

Сад у врту срца мога
Примило се оно цвеће,
Па ме теши млађанога
Умиљато...
А на цвеће и сад слеће
Славујака мило јато,
Ој, из доба несталога!..
И пева ми песме дивне,
Тешилице милостивне.
Ја их чујем,
Па им велим:
Да их штујем —
Да их желим,

Кано мајка сина мила
Ил' диклица нојцу ону
У којој је драгог снила...

Живи данци,
Златни санци,
Не корите младог мене,
Ја вам штујем успомене!
Јер ме теше у жалости,
Јер ме снаже у радости,

Шњима плетем венац нови
Ој, у хитри пламенови!

Не кори ме тугованко!
Не куни ме несрећанко!
Не вређај ме враголанко!
Још вам спомен сја...
И лепиру, први знанче!
И лахору, уздисанче!
И славују, мили ранче!
Још вас волим ја!...

Ђ Е Л М А.

I. ЈУСУФОВА КАВАНА.

(Наставак.)

Пут беше доста усамљен. Само мало њих сретох. Савих једним сокачићем и хтедох да станем на мост, што вођаше преко широка јендека, кад ми диван појав кораке обустави.

На сред моста на једаред смотрих тако живописни женски стас, да сам удивљен био, што се ни најмање овде европљанци не надах, а познах је да је европљанка по њеном оделу и незакриту лицу.

Ова непозната у беломе руху, заогрнута плавом марамом, коју обема рукама на грудима придржаваше, — по челу расутим црним витицама, са поносито издигнутом главом, обливена злаћаним дахом сутоња, стајаше подобна муриљовој мадони дел кончепсио, тој божанственој мадони луврa. Замисли чаробну лепоту небеске деве пренету на земно суштаство, од меса с крвљу; замисли сјајне очи деве Марије, које на супрот светле умилној млађаној живости и јужном поднебју, — и ето ти моје слике.

Журним кораком прође мимо мене и не спазивши ме. Ветар подви белу убрану хаљину и плаву мараму тако, да ме се крајеви дотакоше; и мирис, не знам да л' од амбре ил' од тамјана, окружи ме. Уз то допираху ми из далека гласови мујезина, који при заласку сунца с мунара викаху:

„Алах, ил Алах!“

— Мадона, — рекоше ми тихо усне... и све даље нестајаше непознате... све неразговетније, као сен, која се губи, виђаше се сјајно суштаство... „Алах ил Алах“! зачу се као и пређе.

Мрак се бејаше напрасно спустио, али моје веселе мисли осветљаваху ми душу, мисли, које се код младих ветрењака извијају при призору каке лепотице. Да сам нешто био чедо прошлога века, то би се занео био, али овако као чедо садашњега века похитах у Јусуфову кавану не би ли што више дознао, о чему не сумњах, у месту као што беше Медеах.

На скоро засветлише преда мном шарени фењери каване. Ја уђем у четвороугалну осветљену дворану африканскога стана.

О, каке шарене, живе слике изненадише ми поглед! Хорацио Верне, Деларош*) могу нам облике и боје дати, но нигда покретљивост, нигда бесноћу вике истока и запада. Вештином постало би много гадно што се у природи величанствено и заносно показује.

Беше прво вече рамазана. За време овог месеца, од зоре па до заласка сунца, нити се што једе, ни пије, ни пуши. Мусломани бацили своје бројанице од варзиловог дрвета, а место њих држаху ћилибар у рукама; шарено одевени црнци из кафриских држава служаху мирисну мока-каву у позлаћеним филџанима; глумци играху у свом фантастичком руху; међ гомилом људи одликоваху се од свију моји земљаци у свом кафриском спахи — зуавском оделу, а целим хаосом разних стасова управљаше плавушкаста Белка, као dame du comptoir, за столом, на коме се вино служаше.

Око мене стајаху густе гомиле француских војника из стране легије, од којих је један део у Медеаху на стану био. У кругу тих младих, ватрених другова владаше распра, но која се не чињаше да је озбиљна, јер често прекидаше ларму и вику гласно смејање. Белка такође се смејаше, док је рума и грозбојског сока точила, певајући:

Hirondelles passagères
De mes amours ne me parlez-vous pas?**)

Њима по кадкад прилажаше као мрамор бледи Арапин или мрки Бедуин, прислушкујући равнодушно њихово препирање, па се опет одмицаху седајући скромно на своје место на дивану с прекрштеним ногама, као да ће до века тако остати.

Мучно се на послетку протурах до госпођице Белке. Настаде понављање старог познанства. Белка узе ме под руку а испитивању не беше краја. Она хоћаше што да чује о Паризу, о свима кутовима и крајевима његовим. Питаше, да ли је Беранже, њен

*) Славни француски живописци.

*) „Ласте, путнице,
Не зборите ли ми што о љубави мојој?“

омиљени песник, доиста умрьо, како и где је погребен, која је боја у моди, љубичаста или зелена.

Сам би је Бог знао шта све хтеде ово живахно девојче да сазна! Уз то мешаху се арапски, шпањолски и енглески разговори. Белка беше хиљаду пута разним језицима упитквана, а одговораше свима, не губећи тока нашем разговору. Уз понеку успомену на домовину скотрљала би се по која сузица низ лице јој, али се одмах на то и смејаше.

Сад ми приђе неколико другова; опколише ме а готово угушише и удавише, да би ми „добродошлицу!“ исказали, као да сам ја глув.

Али час по час и Белка и другови ми увек погледаху на оне, што се свађаху и који се још никако не хтедоше смирити.

— Per dios! — викну јогунасти лепи момак у спахиској униформи, који фрулу држаше и од свију најузбуђеније говораше; — ја бих рад видети тога, који ће се са мном огледати у свирању.

Дивљи хор одговори му гроховитим смехом.

И Белка се тако смејаше, да јој се стаклена чаша из руку омаче и у хиљаду комада прште:

— Маните се, — викну она, разбијена чаша доноси несрећу; ја постах међ празноверним већ и сама празноверна. Али ви, што сте се на дона Родригуеца подигли, најбоље би учинили да Ђелму добавите, ако можете; јер доиста, господинс, — дода лукаво смешећи се и макнувши главом, — ваша је свирка лепа, вештачко лепа, али је још десет хиљада пута лепша свирка Ђелме из Медеаха.

— Ето чујеш и сам, — додаде подпоручик зуавски, потапшав дон Родригуеца по рамену.

Овај лупи тако љутито ногом, да се све околне наргиле затресоше, и рече подсмешљиво:

— На сваки начин, он би морао тада врло ваљано свирати, и будалаштина би била завидети му. Но ја вам још не верујем, — продужи Шпањолац зажареним очима, увукав главу и подвивши руке, — зовите га нека се са мном огледа! Радо бих видео ко ће Родригуеца Силванца победити! Ја сам чуо у последње време о том Ђелми више но што бих желео, ал' га свирати у фрули још не чух! Доведите га само!

— Потражите свирца из хиљаду и једне ноћи, пожур'те се, потеците!“ — заповедаше Белка и искапи чашу у моје здравље.

А Шпањолац, који се тако поносито Силванцем називаше, заиште чашу рибизловог сока, да би с њоме и љутину прогунуо.

Белка жмиркаше на њ.

— Реци ми Белко, цвете, — питаше дон утишаним гласом, — да неје како Ђелма онај младић благим погледом, који по свакад туберозу у пасу, за чалмом ил' у руци носи?

— Да, тај је цвет његова чаролија.

Силванац рече да се једва чути могло: „Чудно, чудно," и дивља радост сину му одједаред из његових очију, које су по боји својој личиле на пантерске.

Потом ућута као да нешто сневаше. Међу силним новим утицајима био сам готово моју мадону дел кончепсио заборавио. Крај Шпањолца паде ми незнана одмах на памет, и ја чезнух да о њој што од Белке или од мојих другова дознам.

Али нико не беше за разговор; све се таласаше бурно с немиром као оно публика пре каке жељене представе. Ја управ још несам знао шта очекују, кад ал' на једанпут наста мртва тишина, тако дубока, тако света тишина, каку доживех само кад је Марија*) певала и кад је Рашел што претстављала.

Сви су гледали на врата. Истина да се нико не указа, али звучаху умилни звуци, пуни уздисаја, у мекоме ваздуху. Беше л' то фрула? Мени је долазило да је то Пери,**) која испушташе душу своју у тако мелодичном плачу.

Немам довољно речи, Јелко, да ти опишем ову свирку фруле и утисак, који она на војаке, брадате Бедуине и Арапе учини. Беше то разговор Ромеја и Јулије при месечини, амора и љубавце му пољубац стопљен у одушевљени акорад. Познајеш ли природе тужне, слатке звуке, који зборе у трсци ветром покренутој и изумиру у чезње пуној утеси смрти? Јеси ли чула у сну лабудов пев? Храниш ли у срцу успомену првог звука љубави с обожаваних усана, успомену потоњег благослова умрле матере? Скупи све ово, као мирис свега цвећа, па ћеш појмити чаролију, која нам је раскравила душу целу целцату, кад чусмо звуке с поља.

Ова чаробна свирка дирнула је Шпањолца у први мах електрично. Као пред божијом пресудом саже горду главу; али погледи прећаху оном месту, одкуд се чула фрула, а уста у Силванца беху отворена као да хоће што да пита. Потом клону, обливен сузама, на диван, спусти главу у руке и сеђаше као поражен, посрамљен и обезоружан војник.

Чињаше се, да му је сва гордост скрхана у очајној борби. Још у потоњој несвесној бесноћи, пре но што се као побеђен

*) Једна од најбољих певачица париских.

**) Пери умиљато вили подобно створење у митолоџији персијској.

показа, шчепа своју фрулу, приближи је уснама и удеси уз мелодију невидљиве свирке, која с поља долажаше.

Нигда не чух бајније свирке: један, гоњен завишћу, саревњивошћу и мрзошћу показивао је у дубоким звуцима свој вршак у вештини; — други пак јасним сопраном, над првим лебдећи, личаше даху Бога над водама. Тако се само бори зрак са сенкама пре зоре, док на послетку не победи, и тмина не изчезне у роси и магли. На послетку баци дон Родригуец своју фрулу и нотне листове с којих свираше пре мог доласка, неисказаном брзином раздера их и изгужва у песници и баци их за фрулом.

С поља зујаху звуци све даље. Белка сећаше као у цркви обореним очима; многобројни скуп слушаше још у одушевљењу. Ја појмих у оном тренутку свирком опојеног шекспировог Херцега, и могох као и он уз свирку фруле молити:

— Дајте ми сувише од тога, да би се тако пресита радост разболела и умрла.

О, како је истино ово психолошко „сувише.“ Да, сневалицо, Херцеже, ти каза право! Ти захтева „сувише“ јер нас „довољно“ ретко хоће да задовољи.

Издахнуше звуци ђелмине фрулс — и око мене прекиде се мртва тишина. Французи опет се куцаху чашама, Арапи опет пуштаху прамене густа дима из својих наргила, — чињаше ми се као да лампе слабо горе и канда се и сјајност очију угаси, кад не звучаше више фрула.

Али на скоро опет сину; пламчићи, који су тињали, претворише се у светлост с блеском. Лица се разведрише, јер сад ступи унутра и сам: Свирац из Медеаха!

Свирац се указа, смерно и мирно, обореним очима, оборен стидом невине младости.

Обрве тамне као тужна ноћ, чело ведро, јасно, — блеск са звезда скинуле су божанствене очи његове!

У дворану уђе благо се смешећи; бела чалма спушташе му се на слепе очи, а исто тако бела бурнус — кабаница висаше нехатно о виткоме му стасу; у левој руци држаше фрулу а у десној туберозу, који цвет на алабастар личаше. Он погледаше на мирисни цвст као на дар љубазнице; на светину и победу као и да не мишљаше.

Кад упоредих прво девојче, што сретох у Медеаху, с мурильовом мадопом, то признајем да за овог младића немам слике. Никакав створ вештине не беше раван његовој умиљатој простоти и неисказаној идеалности.

Погледај оно смешење; онај израз не налази се више у Ев-

ропи, само га на истоку још има у појединим физиономијама. Иста првашња лепота првих људи, које је бог по подобију своме задовољства ради створио.

Доиста за оно кратко време, што га у Медеаху проживех, не изађох из усхићења: поход у јусуфову кавану, раскошно биље, које ме окружаваше, чаробна свирка, мириси мошуса и сарајских пастиља*); углед прекрасна човека, који сад до мене стојаше, — све то беше тако да осећах нешто из Шекспирова „сувише.“ Нигда неслућена милина разли се по моме срцу, и без жалбе, готово боним подсмехом, сећах се севера, где се грејах уз бледо пламење, а не уз сунце и бајни жар.

О, како цењах прави такат мусломана, који са општом хвалом на младога уметника не насртоше, што ми европљани за дужност сматрамо. Нико не проговори с Ђелмом, нико се не диже; само скромним махом главе поздрави га у бело одевени шеик, покрај кога се младић спусти, да би се после поста кавом и палмовим вином опоравио. Никаква реч не пређе преко његових усана.

Али пошто му Белка приступи, одговори јој јасним гласом чисто француски.

Белка му смејући се шану о поразу родригуецову. Он погледаше с полу затвореним од сунца уморним очима на свога супарника, и пошто спази Шпањолца, тамна румен обасу му лице; иначе се његово лице ни мало не промени; само му спазих лаки дрхат руке, кад примаче пехар уснама.

И Родригуец га сматраше али страшљиво; канда не имаде срца њему проговорити и канда се не хте у његовом присуству понизити.

Привидна, нечувена равнодушност ђелмина доведе Шпањолца очевидно до очајања.

На послетку стојаше он уз Ђелму, саже му се и рече полугласно а очи су му грозничаво пламтеле:

— Ђелма! Злата немам ал' над златом узвишен је сафир, ког на прсту носим, једино што при бродолому од имања спасох. Узми га од мене, — само се за то одреци своје свирке. Продај ми је за овај камен, којег је некада Абенсеражац*) на прсту носио.

Ђелма погледа немарно прстен, који на прсту родригуецовом

*) Мирисне свећице.

*) Абенсерашци — племе Мавра, које је у боју са Черкезима са свим изгинуло.

светлуцаше; после одби покретом руке а нежном скромношћу Шпањолца.

Овај погледа Ђелму погледом пуним мржње, уједе се за усне и као да се домишљаше нечему. После кратког времена приближи се Ђелми по други пут и рече много продрзљивије:

— Цео свет диви се коњу, кога упљених у последњем походу; — то је најлепши коњ у Алгиру. Даћу ти га, само ми продај твоју свирку и фрулу, јер умирем од зависти а са вештине твоје.

Искушење за младог Арапа чињаше се велико. Он се стресе и брза мућа прелети преко његових нежних црта. За један тренут надвлада се и одговори непоколебивом сталношћу:

— Нека теби коња!

— Размисли се, Ђелмо! Тиче се моје као млеко беле бедевије! Игра као каква Аламеа*) а човечијег је разума.

Ђелма оста непоколебив; он држаше да је понижење и по други пут одговарати.

У исти мах цикну Белка, и ја смотрих крај ње врло ретку слику јужног Африканца. Гадном лицу његовом не доликоваше красан стас. Африканац стојаше крај девојке, која дивљим погледом гледаше у рогозну котарицу, што је црнац на глави ношаше.

— Какво је то мрко момче? — упитах црнца, који преда мном клечаше и чибук ми пањаше.

— То је Махи-Един из урмом богатога Биледулгерида, — одговори ми. — У котарици носи шарене рептилије, јер припада секти опсенара, који с хранитељем змија у свези стоје. Његов поглед магнетише те гадове, а његовом вештином одузимље им отров. Жене пак боје се од његових аспида и шкорпија.

Личност опсенара зададе и мени неку страву. С Ђелмом упоређен изгледаше као црни дух, који белом духу на пут стаје, као што вели коран. Другчије се не могоше упоредити ова два младића.

Опсенар ношаше шарену вунену кошуљу, која му половину прсију и леђа као и снажне листове покриваше. Мишице беху и сувише татовиране. Око вунасте арапске косе ношаше у место чалме густ венац од црвених као ватра биберових зрнади. Тај ретки накит, који природном грациозношћу дивљака ношаше, красно му доликоваше.

Махи-Един, пошто Белку исмеја, и своју рогозну котарицу

*) Богиња.

на земљу спусти, прокрчи пут кроз гомилу и пође еластичним кораком Дон Родригуецу.

— Сиди (господару,) — рече му на ухо, но опет доста јасно да и ја могах чути, — шаље ме сестра твоја, у бризи је за тобом!

Силванац, спустив трепавице, тек проко рамена ако погледаше опсенара. На једанпут, присетив се нечему, лупи се по челу. Маки-Един, пошто изврши свој налог, поврати се мирно столу, на ком се вино точаше, опружи се по леопардској кожи и ређаше своје опанке с нехатошћу као да је сам.

Један француски официр му приступи. — Хоћеш ли код Алије до вече играти, мали ђаволе? — питаше опсенара.

— За цело — одговори овај стежући спокојно кордунски кајиш око своје бакарне ноге; похитајте за мном, чим се месец иза брегова укаже. — Он скочи и доватив корпу неста га.

За њим одоше многи из кафане. Родригуец, ком се капље знојa, као грашак велике, низ слепе очи слеваху, саже се и по трећи пут лепоме Ђелми, говорећи са страха пуном хитњом.

— Ја знам ти гориш љубављу према мојој сеји, — хајд' да ћу ти је, — али за дар, уздарје! Дај ми твоју фрулу, даћу ти сестру своју.

Ђелма поскочи са свог места, али се не могаше на ногама држати; несвестица га обузе, и савијаше се назад у грчевитом дрхтању као да се земља пред њим отвара. Трепавице му грчевито дрхтаху — знак силне пожуде код источњака. Грчевито држаше се стабла мањолинског и изрече да се једва чути могло:

— Не спрдај дон Родригуецу!

— Погле тамо — рече Шпањолац, показујући на галерију, која дуж дворане беше. — На ћилимом покривени наслон налегла се моја муриљова дева, бледо погледајући испод плаве мараме, коју чврсто око тела обавила беше. Молећи махну брату; потом изчезе опет у дубокој сенци.

Ђелма погледа девојку изразом пуним боље и сањарије; он рашири руке, као да хоће да ухвати давно жељену слику; после се окрену брзо брату и рече загушљивим, дрхћућим гласом, као да му душа са усана измицаше:

— При свршетку рамазана дај ми Изабелу за жену. Ја ћу и тебе и њу као роб служити. Само ноћас још остави ми фрулу — сутра је твоја! —

Грчевити притисак руке беше шпањолчев одговор. Тако се расташе.

„Hirondelles passagères,
„De mon pays ne me parles-vous pas?“

певаше Белка, која се од страха повратила беше. Ја јој манух главом и изађох из дворане у сјајну звездану ноћ.

(Наставиће се.)

ОД ШАПЦА ДО ТРОНОШЕ.

Писмо с пута.

(Наставак.)

Попнем се уз степене и крочим у собицу. Крај стола затекао сам пречасног оца пред светим књигама. Седа коса пала на рамена а бела брада спушташе се тихо по угнутим прсима. Слабачак, сух и жут носио је на убраном челу печат прохујалог кобног живота.

Ја му љубих руку.

Усрдан дочек би ми награда за труд. Ми сеђасмо један покрај другога и разговарасмо се о лепшој срећи наших будућих дана. Потегосмо све старе јунаке. Дивисмо се Ђорђу и Милошу, и бисмо блажени кад им побројасмо узвишене врлине. Он се мољаше Богу за њихове велике душе а ја стајах и бих му саучесник те најсветије молитвице.

После изађосмо у мали врт око дворца. Расцветано цвеће свакојаке боје доликоваше свежем, модром зеленилу. Беле и румене руже прецветале давно и тек гдекоја развила се на шибљикама окренутим према северу. Кадифли дан и ноћ, мајчина душица, бео и румени каранфић све се то удружило и бљешташе у живим бојама. Стари прото накида киту цвећа и пружи ми је на дар. Ја је примих срдачно. И данас је чувам у својој најмилијој књизи. Листићи су свели и изгубили боју али им је мирис још и данас онај исти. Кад год отворим листове замирише ми пријатно и ја се сећам старога свештеника... Испратио ме је до самога стана. После ме провео кроз убаве лозничке улице. Лозница је место мало али дивно и шарено. На лепом је месту и има прикладних двораца. Окружни је суд големо спретно здање окренуто према Босни те онамошњој браћи обећава нове дане с с бољом правдом и истином.

У гостионици где нам је био екипаж нашао сам се са једним

---

*) Ласте путнице,
Не зборите ли ми што о земљи мојој.

босанским свештеником. На њему кратка хаљина од сукна, ониска кожна шубара, на ногама опанци па још искрпљени. Попијен у лицу, оседео и озбиљна погледа седео је у хладу под сеницом. Бол му се видео на челу и уздаси му чешће заустављаше дах. Скрштених руку седео је и гледао у земљу и долажаше ми као непомична статуа од камена. Ја му се приближим и дотакнем му се руке. Несам се стидео што је била спржена од сунца, суха и испуцана.

— Благослови оче, рекох му у најсмернијој пристојности.

— Бог ми те благословно, Србине брате.

— Од куда тако, оче, је си давно на овај крај?

— Богме је давно како умакох из Зворника, па јако седим и каменим се. Оставих тамо у ватри и жену и нејач, а ја се потуцам овде, па ни сам не знам куд ћу и како ћу.

— А шта си имао с Турцима?

— Па вала право да речем поготову ништа. Што не хтедох устати пред агом кад је пролазио селом у његов читлук — толико ме гонише, да сам морао овамо прећи да сачувам главу.

— Па где вам је владика да вас одбрани у такој незгодици.

— Грк владика поготову други Турчин. Волим ићи пред десет паша него пред њега једнога.

— Па шта сад мислиш?

— Трпим и каменим се. Мислим да л' ћу у гору да л' у воду. Да ми није деце лако би ја са мном једним.

— Утеши се, оче, те се уздај у Бога. Све ће добро бити... Станем га храбрити и после га оставим на миру да му можда речма не позледим ране од болова, који су страшни и дубоки.

Оваких слугу божијих од наше браће из Босне свакога дана можеш видети у Лозници. Сам један Бог стара се за њих и њихово издржање. Власти су на руци, али то загрдило, јер је турски зулум достигао врх и сад га је тешко устукнути назад. Колебање је на све стране. Идуће пролеће биће бурно, пуно тутња и јуначка окршаја.

III.

Око пола дана кренемо се уз брдо путем што води к Трошни. Кад смо се испели на врх гледасмо на све стране дивотан предео. Шуме и ливаде, шушњари и градине са уплашћеним сенима — све је то имало на себи нешто примамљивога. Пут је ишао и горе и доле и долом и преко хумића оплавелих у трави измешаној шареним пољским цвећем. Бејаше ведро и врело сунце

примариваше право у теме. После нас врео зној и разапесмо сунцобран те имасмо пред собом нешто мршаве хладовине. Певасмо и причасмо, хвалисмо и брда и равнице па онда као људи и огладнесмо. У торби смо имали хладне пилетине, тазе сомуна и пуну чутурицу избор руменике. Простресмо рубац на колено и то нам би постављен сто. Док сам ножићем комадао кришке мој буразер шакама расчеречи печење на три равна дела: један њему, један мени а један кочијашу. Коњи су ходили полако и ми то једосмо и диванисмо онако кроз жвакут. Ала нам падаше слатко и пријатно. Ни за царским столом така повољна уживања у јелу и пићу... Зрак се уљуљао па ћуташе, омара прижегла и тек каткад продрма је несташни ветрићак и онда га нестане. Јесмо и писмо, па се онда прекрстисмо и запевасмо да се разлегало долом и планином.

— Да је сад још кака масна гибаница, станем густирати моме суседу.

— Није него ротке да си рекао! Вака ручка не бих дао за сва јела у царевој кухињи. Колико сам јако појео, другдаш не би ни полак толико.

— Али да је тек једна добра кава, додам резигнујући.

— То већ пре може поднети. Него ће боље пасти хладна вода кад се наклопим на лулу.

— А зар има где близу чесма?

— Ено је под оним брегом — показиваше ми прстом на десну, али брдовиту страну од пута, — чујеш како јасно жубори, милина ти слушати.

— Како се зове та водица?

— Жеравија.

Устависмо коње и посилазисмо доле. Онако ознојени умијемо се и испљускамо тако ваљано, да је мало влаге промилело и на груди. Онда се навалимо на дрвену лулу и примисмо у себе добре порције студене воде из хладнога брда. Чисто ми се расчисти мозак и паде ми нека тама са очију кад се напих и збацих капут на траву по којој се пружисмо. Над нама су се простирале гране од грма и бреста и ми увлачисмо у себе благу и слатку хладовину. Док је мој друг продремао, јер то је његова стара навика по ручку, ја се успнем по стрменој коси, гурајући и преламајући упорно грање које ме устављаше. Кад сам био на врху разнесе ми се поглед на све четири стране. Преда мном пукла равница, по брегу и по том простору пружило се растркано јадранско село — Тршић. Дрвени и од припеке поцрнели кровови помаљаху се међу плаветним воћкама и овде онде пушила се откри-

њена баца. Убаво сеоце горејаше у сунчаној светлости и плава испарења наднела се у провидљивом зраку и висаху као танки прозрачни застирци. Наслађивајући удубљени поглед по тој простој али примамљивој панорами — ја се сетих старога Вука и његове шарене младости. Преда мном се створи давно минувша прошлост и раздрагана осећања однеше ме некуда далеко, далеко. Ја видех селанце и око њега хитру и здраву сеоску дечицу како трче зеленом ледином, вијају се и један другог обара на меку рудину. Учини ми се као да међу њима видех малог али озбиљнога дечка у краткој белој кошуљици са шареном тканицом око облога паса. Око главе попадали раздрагани зраци и створили се у нимб, који се преливао у жуту и белу светлост. Деца га викаху: Вуче, а ја дрхтах пун светога страха и поштовања.

Освестих се и ослободих раздражености првога утиска. Збацим црвену капу с главе и помолих се Богу за великога покојника. Ноге ми дрхтаху на светој земљи која је родила Вука. Као крстоносци што скидаху скрнаве сандале и клечећки целиваше земљу пред обетованим божијим градом — тако сам се и ја сагао и пун поштовања пољубио земљу тршићску која роди тако велика мужа. Ја се клањах најмањем цбуну и радосно поздрављах шарено цвеће по пољу, раздрагане тице на гранама и сребрне лепириће у духћућем зраку.

(Наставиће се.)

БАЋУШКОВ.

Из „Характеристике Руских пјесника.“

НАПИСАО А. НУКУМЕНКО.

Кад Жуковски, узбуђен и управљан њерманскијем пјесницима, поче благодетни преображај Руског пјесништва, носећи у њима нове романтичке идеје, тада је Бађушков са друге стране судјеловао за ту цијел. Више класик, но романтик по својему духу и вормама, показа он да принадлежи више старој но новој школи; а његов красан таленат, а можда и пример Жуковског, дадоше му повода, да би се онако изразио рад руске књижевности, и да би по особеном оријиналном карактеру спасао своју односну сопственост.

У тој епохи нашега развића ми паштисмо сакровиште своје душе, сазнавши у себи силу виших и нижих чустава са природом и жићем, и ми несмедосмо руком црпљети свјежу струју из њиховог чистог извора. Такав је закон постепеног прелаза души од

слијепога вјеровања у ауторитет к слободи умнијех и нравственијех почетака. Жуковски, постигнувши појезију — појезију живота и природе, једину и истиниту појезију — поиска од Њемаиаца помоћ својему вештачком проиаласку — и доби је. Бањушков, са тијем инстинктом појетског позива, покори се другоме проиаласку. Његова је појезија у већој мјери аналитична, жива, због духа свеобимајућег. Живот у очима Бањушкова није ни тајна ни дјело; он је „услада.“ По томе је он ближе био ка Епикурејској школи Француске лаке појезије. Но истинити појета по своме чуству и уображењу, имао је нужду у другом вештачком руководству и скоро по срећном утицају околности, сроди се са италијанскијем пјесницима. И ту иска он свјезу са могућим Дантејом, са милопјевним и раскошним Тасом и лакијем појетама ове земље и њезинога блага. Но италијанске појете и у тој школи одликоваху се снажношћу, а не лакомишљем, као Французи. Они љубљаху живот као живот, а не као сујетни његов крас. Притом италијанске појете придржаваху се старијех класичкијех образаца у вештачкијем дијеловима својих дјела и подражаваху им више у методу, но у самом начину; изучише древне облике не због тога, да те облике обраћају у нов живот, а да зараде сопственост по законима грчкога стила, законима вјернијем и праведнијем. Међутим Французи бивши под бичем Боало-а и тако званог „укуса,“ вјероваху простодушно, да пјеснички живот иначе неморе бити ако неиде онијем путем, по којему је ишла: „пљенителна муза“ грчка.

Бањушков је сувише млого добио изучивши неколико италијенскијех појета. Он доби отуд, у највишему степену, заиста вештачку манеру. У нас се диве језику Бањушковљевом а особито његовој милозвучности; но то је други степен његова достојанства. Нужније је и млого боље дивити се умјетности његова живописа, њихној пуноћи и њихној хармонији. Гледајући, претстављају ти се најзнаменитије црте предмета, а он сени необичном тачношћу, и растворивши их у то вријеме свјежом младићком живошћу. У томе је прави, потпуни „пјесник-аналитик.“ Каква је дивна опредељеност образа! Како вештачки уме он схваћати те пјесничке моменте живота, који у другом износе пред вас предмет са неизражајном обманом. Како брзо умије он премештати своје основе, зближавати их и раздијелити! Врло много нашијех пјесника непојме колико може бити појезије и красоте у движају мисли, које не зависе од саме мисли. Гледајте ону милу женску; она је сагнула главу, — то незначи ништа; ма она је придодала толико лакости томе гибу, и са таком се обманом сагнула, да сте ви го-

тови рећи, још док јој невидите лица: то је очарани створ! — Такав је Бањушков у самијем мелодичнијем помишљајима својијех мисли. Мисли у њега нијесу бистре, нијесу енергичне, ма су необично лаке, и грациозне. Бањушков је подпуни притежатељ својијех изображења; он неџрта много, ма кад почне он сврши! Желели би, да наши жениални млади пјесници подхвате и у ред доведу Бањушковљеву намеру у опредељенијем облицима својијех мишљењем обавитијех образа, а не да је раскидају свирепим дахом на све стране. Ја каква је боја у Бањушкова?! Сасвим свјежа и природна. Кад он црта, н. пр. тијело, оно као да дише; кад црта ваздух, он је тако мирисан, да би њиме шћели дихати; а кад прави витице млађаној цури, изгледају као да их је поветарац растурио!

Кажем вам на крају ове малене карактеристике: Бањушков није пјесник творачких саздања; но као „пјесник-живописац," и по цртежу и по колориту, праведно заузима једно од првијех мјеста у нашој књижевности.

С руског превео Г. М. Матић.

ПОДЛИСТАК.

Главна скупштина друштва за српско народно позориште 17 и 18 августа.

Председава: Стеван Брановачки, начеоник.
Бележник: А. Јовановић.
Чланова: 40.

Председник поздравља скупштину добродошлицом, наводи зашто се није скупштина о духовима држала, и опомиње на слогу и заједнички рад, како би се позориште јаче утемељити могло.

Примају се за заступнике сомборске варошке општине: др. Ника Максимовић. Нића Лугумерски и Паја Вујић.

Прима се с малим изменама предлог о пословном реду и наређује се, да се штампа и да се међу члановима подели.

Извештај управљајућег одбора о своме раду, као и о раду позоришног и економског одсека. Из извештаја позоришног одсека видимо, да је дружина српског народног позоришта 8-ог септембра, после главне скупштине, из Новога Сада отишла и да је обишла досад ова места:

1. Земун од 8. септембра до 7. октобра. Осим 13 претстава, које

је онде дала, прешла је она 2. октобра и у Београд, и појала је у тамошњој саборној цркви са допуштењем и на жељу митрополита српскога Михаила, који се врло повољно о успеху изразио.

У Земуну је певачко друштво ондашње било уједно и месни позоришни одбор, и ревносно је ишло на руку позоришној управи. Тога ради је и позоришна дружина учествовала у њиховој „Беседи“ *1.* окт.

2. Вршац, где је дружина провела пуна два месеца и дала 35 претстава.

Овде је најзнаменитије, да је ту заведена школа за глумце, којаје (са малим прекиданьем у Белој Цркви) држана по свима местима до 1. јула о. г. О успеху учињеном говориће потање управитељ позоришне дружине, који је тај посао отправљао.

Овде је одбор склопљен био из ондашњег повереника Брадваровића и више грађана. Посета је до 20. новембра била нешто слабија због јаке трговачке радње; а од тога времена до поласка била је изванредно јака, тако, да је дворана скоро увек дупком била пуна.

3. Од 9. до 23. децембра бавила се дружина у Белој Цркви. Овде је било само 8. претстава, које су прилично добро, а каткад и врло јако посећене биле. особито у недељне дане, кад је и српска околина могла доћи у позориште.

Одбор се састајао из повереника, ондашњег проте г. Стефановића и нехолико грађана.

4. У Панчеву се бавила дружина од 24. децембра п. г. до 1. марта о. г. и дала је 35 претстава.

Одбор позоришни састојао се из ондашњег певачког друштва. Панчевци се могу поносити материјалним и моралним успехом, што га је народно позориште код њих зимус имало, јер је то њихова дика. Ревносни чланови певачког друштва скупише на први 12 претстава огромну своту претплате од 1431 фр. 80. н.; тако, да је од саме претплате на свако вече по 119 фр. $31^2/_3$ н. долазило, а једно на друго свака је претстава доносила 156 фр. 5 н. Укупна свота примања за цело време 5,478 фр. 47 новчића.

Али се Панчевци не задовољише тиме, него још поклонише и своју красну гардеробу, која их око 2500—3000 фр. стаје; — а изван тога учествоваше 26. фебруара у претстави „Зидање Раванице“, и помогоше тиме, да се због повишених цена могла добити претстава, која је сама донела 377 фр. 50 н., што је до сад највећа цифра у дохотку од једне претставе.

5. У Бечкереку се бавила дружина од 1. марта до 10. маја, и дала је 31 претставу. Овде се примећује, да се од 3—16. априла због велике недеље наше и римске није могло претстављати.

У Бечкереку се одбор састојао из повереника Стевана Савића. Посета је до ускрса била прилична, а после ускрса доста слаба.

Осим тога имало је друштво онде велику беду због незгодне позорнице, где је непрестана промаја, и где је зими, па и с почетка пролећа, скоро немогуће претставе давати, а да се здравље глумаца на коцку не метне. С тога је у марту месецу било више случаја болести, и то код више чланова у једанпут, тако да је 23. марта између 7 женских чланова било 5 болесних, а само две здраве, а између 13 мушких боловали су четворо.

5. У Темишвару се бавила дружина од 11. маја до 30. јуна. Претстава је било само 25. и то с тога, што се пре 17. маја није могло претстављати због мађарског друштва, које се још није било одселило, а друго што је и киша још једно 2—3 претставе осујетила.

Одбор се састојао из оба повереника, дра Бранка Стефанвића и П А. Стојановића, и више тамошњих грађана. Одзив публике био је већи а и народна свест и одушевљење далеко веће него пре 4 године дана, када је дружина први пут тамо отишла.

Највећа је незгода, што онде директор немачког театра има монопол за позоришне претставе, па свако ненемачко позориште може по вољи глобити и таксирати, као што је и нас подобро оглобио и пре 4 године а и сад. У Темишвару је добило позориште од гђе Марије Стојановићке на поклон врло леп позоришни украс.

Осим тога је у Темишвару трудом и настајавањем оба доктора Стефановића и Ј. Бранковића у Фабрици растурено највише приложница, $^1/_{10}$ од целе своте.

6. Из Темишвара се мислило ићи у Београд, али почем тамо за дочек дружине још ништа није било спремљено, отишла је дружина у Вршац, и тамо се бавила од 1. јула до 10. августа, давши 21 претставу.

Овде се први пут могао устројити одбор у смислу позоришног устава из самих чланова друштва, којих тамо има око 25—26. Скупштина тих чланова изабрала је себи свога председника, перовођу и касира и водила је сву манипулацију новчану.

7. Како за пут у Београд није било ни политичне дозволе, ни новаца, а ни извештаја из Београда, је ли тамо све за долазак спремно: најбоље је било променити правац пута и отићи у Чаково на светковину доситијеву, где се дружина и сада бави.

Репорторија позоришна умножена је за ово време са шест нових комада.

Владање дружине за сад је добро, и после пуних шест година опстанка позоришта нашег први пут сад рећи можемо, да у позоришној дружини потпуна слога и мир влада, што је врло ретка и скоро нечувена

појава на свима позорницама овога света. Благодатна ова последица приписати се може нешто и утицају школе и учења, али највише свесним и патриотским општинама, које се више занимаше са народним позориштем, него са појединим личностима, — најпосле и тој околности, што се у последње доба престало у новинама на позориште нападати, те тако поједине чланове није нико наводио на отпор, непослушност и сплеткарење.

Допуњује се управљајући одбор, и то позоришни одсек, којем су сада ови чланови: А. Хаџић, Илија Христић, Александар Јовановић и Ђорђе Рајковић, као најстарији; — др. Стеван Павловић, др. Јован Туроман, Ђорђе Вукићевић и Новак Радонић (заменик му је Петар Нинковић) као лане изабрани;—др. Јован Суботић,(заменик му је Светозар Савковић), Јован Ђорђевић (заменик му је Филип Оборкнежевић), Јован Јовановић (заменик му је Јован Хаџић) и др. Лаза Костић, као сада изабрани.

У економски одсек долазе ови чланови: барон Федор Николић рудњански (заменик му је Јован Радовановић), Божидар Вујић (заменик му је Димитрије Панаотовић), А. П. Радовановић (заменик му је Никола Миловановић), и Јован Малетић, као најстарији; — Сима Марковић, Никола Стајић, Паја Миросављевић и Лаза Манојловић (заменик Сима Марковић) као лане изабрани; — Ђорђе Шевић, Стеван Николић, Коста Новаковић и Д. Обрад Милутиновић, као ново избрани.

На ново се опомиње одбор да поновично прегледа од економског одсека већ једном прегледане позоришне рачуне од 1 октобра 1865 до ланске главне скупштине, а тако исто и рачуне од ланске до ове главне скупштине.

Извештај управљајућег одбора о стању позоришног фонда. По том извештају разјаснила се разлика између ланског извештаја одборског и рачуна благајниковог. Стање позоришног фонда ово је сада: 1. У обвезницама: 36.111. фр. 67. н. 2. У доспелим а непокупљеним интересима: 1037. фр. 52. н. 3. У готовом новцу код благајника: 1383. фр. 10. н. 4. Непокупљени обећани прилози: 18,455. фр. 50. н. а. вр. Свега 56, 957. фр. 79. н. а. вр.

Упућује се управљајући одбор, да како овај извештај тако и досадашњу радњу позоришне дружине и имена свију редовних и почасних чланова да печатати и члановима разаслати.

Како се из извештаја о стању фонда увидело, да обећани а непокупљени прилози износе: 18,758. фр. 50. н. а. вр: то се управљајућем одбору налаже, да све оне, који су прилоге на фонд позоришни обећали, на нове позове, да своја обећања испуне, а ако не би хтели да их путем суда на то примора.

На основу тога што се позоришни послови не обављају као што би требало одређује се, да се установи место перовође с годишњом платом

од 300 фр. Тог ће перовође дужност бити, да пише записнике главних скупштина, управљајућег одбора и оба одсека, да врши све писарске и одправничке послове, и да склапља рачуне с благајником.

Решава се, да начеоник сазива седнице и позоришног и економског одсека и да у њима председава, а да га у његовом отсутству заступају подначеовици, којих ће двојица бити, уједно да се свака седница једног одсека обзнани и члановима другог одсека, да би могли, ако узжеле, у њој учествовати.

Решава се, да се зида позоришна зграда и да се на ново замоли варошка општина новосадска. да на ту цел уступи место на тргу где је варошка кућа била, и да у случају, ако се исто место добије, управљајући одбор са другим нужним особама план и прорачун у износу до 50,000 фр. што пре приправи, народ на прилагање на ову сврху позове, одобрење за лутрију ради изигравања ствари набави, молбеницу на угарски сабор ради годишње помоћи из земаљске касе поновп, и да по потреби и ванредну главну скупштину ради тога сазове.

Одређује се на ново под председништвом А. Хаџића одбор, који ће израдити нова правила за позоришну дружину.

Предлог Јована Ђорђевића да се одобри тантијема за списатеље позоришних дела од 3, 4 до 5% од прихода свакидашње претставе прима се с том изменом, да се у место тантијеме заведе откуп дела од дотичних списатеља, и да се на ту цел до 400 фр. може издати.

Допушта се управитељу позоришне дружине, да може способно лице себи у помоћ узети с месечном платом од 30. фр. а. вр.

Управитељ позорищне дружине Јован Ђорђевић предлаже, да се месечни буџет за претстављачко особље од 800 на 1000 фр. подигне с којим би се додатком и бољим члановима плате повисити и нови чланови по потреби могли примити у друштво, а тако исто да се повиси досадањи буџет од 83 на 100 фр. месечних за музику. За тај случај изјављује, да ће се задовољити, ако му се сви интереси од фонда редовно свакога месеца шаљу, и нада се, да ће с добровољним приловима и с дохотком од приложница, којих је манипулацију готов сам у руке примити, осталу потребну своту субвенције моћи подмирити.

Предлог се овај прима на овај начин: Лањски буџет одобрава се у свима тачкама осим музике, на коју од сада да се може трошити 100 фр. на месец у место досадањих 83 фр. У тај буџет долазе још 400 фр. а. вр. који су одређени на откупљивање дела. Тако исто одобрава се условно, да се плата претстављачког особља од 800 на 1000 фр. месечно повиси и да се и на плату помоћникову 30. фор. на месец издаје. Управитељ да прима досадању субвенцију још до 1. октобра о. г. а од тога времена да му се издају сви интереси од фонда у месечним

ратама, а да се за остало сам брине тако, да добровољним прилозима и дохотком од приложница, с којима ће од 1. октобра о. г. он сам манипулисати, попуни ону своту, која му за повишеви буџет треба. Полагање рачуна остаје као и досад.

Ако би се показало, да се с дохотком од интереса, добровољни прилога и приложница не би могло на крај изаћи, овлашћује се управљајући одбор да се може и после 1. октобра о. г. на досадањи начин манипулације и на досадању субвенцију од месечних 386 фр. 60 н. а. вр. вратити.

На предлог управљајућег одбора бирају се за ноћасне чланове: др. Миша Полит, Ђорђе Стефановић, Ћира Поповић, Јован Бошковић, Гедеон Леовић, Стеван Савић, Даворин Јенко, Бранко Рајић и Лазар Телечки; а изјављује се захвалност на стеченим око позоришта заслугама: Ђорђу Ракићу и Младену Р. Стојковићу у Н. Саду, В. Вукомановићу у Земуну, дру Петру Стојковићу у Суботици, Александру Стојачковићу у Будиму, Кости Јосифовићу у Пешти, др. Т. Стефановићу, дру Бранку Стефановићу, Јовану Бранковану, С. Лазаревићу и Ђ. Јовановићу у Темишвару и Ђ. Деметровићу у Вршцу.

На предлог дра Светозара Милетића мењају се неке тачке уставе где је говор о надзору политичних власти.

У смислу пословног реда одређују се за одостворење записника ови чланови: др. Светозар Милетић, Ђорђе Вукићевић, Јован Јовановић, др. Лаза Костић. Петар Нинковић, Стеван Николић, Коста Новаковић, Никола Миловановић, А. Хаџић и Петар Попадић.

Чита се писмо Ђорђе Станковића из Бечкерека у којем наводи неке тужбе. — По што се из писма не може тачно разазнати против чега се управо овај члан тужи и шта захтева: то му се враћа жалба с позивом, да јасно каже шта хоће и да доказима потврди све што наводи.

Књижевне белешке.

* Наш познати песник и уредник „Змаја“ у Пешти Јован Јовановић, јавља да је превео „Толдијину старост, од Јована Арања на позива на претплату. Ко је год читао арањовог Толдију, којег је наш песник 1858 г. онако дивно препевао, да ти се све чини као да читаш оригинал, тај ће сигурно похитати, да набави себи и овај други део, који за себе чини целину. Цена је књизи 60. н. а. вр. Новци се шаљу на адресу: Kasapinović et Comp. Pest.

Да и овај превод ни у чему није лошији од оног првог, нека иде за углед ово, што смо из 34. броја „Виле“ извадили, где је цела прва песма печатана.

„Кућа му је стара чудно овештала,
Ветар је прољул'о, киша ју опрала,
Зидови су пукли, забат доле лежи
А и сваки камен црној земљи тежи.

И сад стоји прозор онај поред трема—
Ал' у њему више рузмарина нема;
И сад стоје врата, ал' у трули врати
И црви су већем помрли од глади;

Кад год мали ветри летет', дуват' уче
Увек нешто здеру с Толдијине куће,
А једном ће доћи већи вијор љути,
Забошће је рогом, па ће је расути.

Заьрђана брава, а и шарка стара,
Па чисто јаучу кад их ко отвара,
Макар да их Бенце вешто диже, креће
Ако Бога знају да тако не дреће!

* Ана, удовица покојног Вука Стеф. Караџића, огласила је, да се у Бечу штампа трошком народних прилога опет једна нова књига вукова онако верно како се нашла по смрти његовој у рукопису за штампу приуготовљена. Та је књига: „Живот и обичаји народа српскога“ (описао их и за штампу приуготовио) Вук Стефан Караџић. У томе је рукопису пок. Вук посастављао све, што је год он у животу и обичајима народа српског за живота свога скупио и којегде у својим делима наштампао; али је много којечега преиначио, поправио, додао, а осим тога много којечега новога описао што нигде наштампано није. Књига је овако подељења: I. Обичаји о разним празницима. II. Обичаји о најзнатнијим људским догађајима. III. Веровање ствари којих нема. IV. Постање гдекојих ствари. V. Јунаци и њихови коњи. VI. Живот. VII. Игре. VIII. Закон. Књига ће изнети око 24. табака на великој осмини. Цена је 1. фр. а. вр. која ће се после на 1. фр. 50. н. а. вр. повисити Претплата траје до Митрова дне, када ће и књига готова бити. У Новоме Саду прима претплату Александар Гавриловић, професор, и уредник овога листа. Мислимо да нам није нуђе трошити речи у препоруку овог важног дела.

* Ника Грујић, учитељ у Сомбору, позива на претплату на две приповетке од А. Шмита. То су: Хајнрих фон Ајхенфелс и Голубица. Цена је књижици 30. н. а. вр. Преводник јавља у једно, да ће радо примити на себе да уређује библиотеку за старо и младо. У ту би библиотеку улазиле оригиналне и преведене приповетке за старо и младо.

Распис награда.

„Матица Српска“ расписује из фонда Јована пл. Наке В. С. Миклушког с роком до Ђурђева дне г. 1868 ове награде:

1) 300 за књигу за народ написану о уставној држави и њеним установама.

2) 200 фор. за шаљиву игру из српског народног живота.

3) 200 фор. за етнографију словенских народа за народ српски написану.

4) 300 за библиографију српско-хрватску од најстаријих па до најновијих времена.

5) За две књижице за децу из основних школа по 40 фор; у свакој од тих књижица да буде по једна приповетка од 3 — 4 штампана табака.

6) Понавља се награда од 150 фор. за помоћну књигу, која ће упућивати како да се пишу писма, признанице, обвезнице, опоруке итд.

7) Понавља се награда од 20 — 30 дуката за књигу, написану према потреби нашој, а у духу народном за одраслије Српкиње, поучног и забавног садржаја, најмање десет печатаних табака. У овој књизи могу бити не само изворни, него и преведени и прерађени саставци.

8) Понавља се и повишује се награда од 30 на 60 дуката за дело: „Повеснница нашег народа у тако званој хрватској крајини или у ђенералату карловачко-вараждинском.“

Свако дело, за које се која год од ових награда узтражи, треба да се пошље „Матици Српској“ у Нови Сад до одређеног рока, да је чисто и разговетно туђом руком написано, добро сашивено, стране бројевима обележене, и да је с поља на сваком делу какав год натпис или други који знак. Име, презиме, карактер и место, где станује списатељ, ваља у особитом писму написати, туђим печатом запечатити и онај исти натпис или знак, који је с поља на делу и на писму изметнути, Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази на делима, којима се награда досуди, а сва ће се друга писма неотворена сплатити.

Рукописи се не враћају, а писцу коме се награда досуди издаће се та награда тек онда, кад писац дело „Матици“ печатано поднесе.

Награда се губи, ако писац своје дело, којем је награда досуђена, за годину дана не изда, или ако за то време с „Матицом“ што друго не уговори, а не издаје се ако се приметн, да је списатељ исто сам својом руком писао, или што на њему својеручно поправљао.

Из главне скупштине „Матице Српске“ државе у Новом Саду 21. 22. и 23. августа 1868.

Стеван Брановачки, с. р.
Подпредседник „Матице Српске“

А. Хаџић, с. р.
секретар.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. IX. Опште гласање. (Наставак.) — Пламенови. Песме Јована Грчића. II. — Бела. Новела. (Наставак). — Од Шапца до Троноше. Писмо с пута (Наставак.) — Бањушков. Из „Характеристике рускијех пјесника. — Главна скупштина друштва за српско народно позориште.— Књижевне белешке. — Распис награда —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 26. У НОВОМЕ САДУ 20. СЕПТЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр. ма по год 2 фр, на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

IX.

општк гласање, — suffrage universel.

(Наставак.)

Расмотримо ова два случаја мало поближе.

I. У уставним државама, наиме пак у таковима, где је система централизације уништила самоуправно кретање муниципалног живота, подрила слободу индивидуа, угушила јавно мњење и слободу пресе, — бива често, да влади пође за руком саставити такав парламенат, који никако неодговара јавноме мишљењу у земљи. Десетине година пролазе да тако састављени сабори у споразумљењу са владом поступају у наточ вољи и интересима народним, и ово траје обично све дотле, док једном насилним средствима у општем покрету народ свом праву и жељама задоста не учини. Да би се ови опасни државни потреси предупредили, једино је уставно средство: позвати се на опште гласање, чим се против владе и сабора јавно негодовање и неповерење покаже. Сабор је закони представник тек пресумтивне воље народа, па кад се јавним негодовањем покаже, да ова воља није општа воља народа, онда је, ако се и влада са израженом вољом сабора слаже, питање народа,— или опште гласање, сасвим на свом месту; ако се пак не слаже, онда има друга средства, да разреши сабор и апелује на народ Са правне стране не може се против првог ништа основано навести. Наводи се једино то: да је врло тешко поуздано определити, кад такови случајеви наступају. Незадовољство и негодовање једног дела сабора или народа, још није довољан

доказ, да је сабор или влада што неправо учинила. И кад би се мањинама безусловно уступило право апеловања на опште гласање, била би ова установа врло опасна по државу, јер би дала појединима за рад постижења себични и славољубни цели врло опасно средство у руке. Зато је прека потреба, да се ово негодовање и незадовољство мора показати у истини и у таковој мери, која ван сваке сумње доказује, да збиља велико и право незадовољство у земљи постоји. По томе је потребно, да бар десетина они, који право гласања имају, — опште гласање жели. Ово ће бити довољан знак, да поједине мере и наредбе владе и сабора ваља пред суд јавнога мњења изнети; а и појединима биће одузета могућност ово уставно право на зло употребљавати. — Наводи се даље, да се са појмом уставне монархије не слаже, да правокрепко и у законој форми донесени закони и уредбе владе и сабора накнадно пред суд општега гласања долазе, и да их ово одбацити или обесилити може. Истина до сада ни у једној монархији није уставом уступљено народу накнадно „вето“ против у законој форми донесени мера и уредба, ма се какво незадовољство у народу против њих дигло; шта више ни у самим сајуженим државама северне Америке не находимо, да је народу уставом ујамчено „вето“ против сабором донесени закона или владини наредба; докле се напротив у појединим кантонима Швајцарским, као што горе споменусмо, ово право с успехом упражњава. Ми находимо да ово право није никако у наточ појму монархије — да и не говоримо о демократским формама државним; а било би од велике користи по сваку уставну државу. Познато је, да се појам уставне монархије не састоји у том: да оно што сабор у законој форми донесе и круна потврди, остаје вечито и непроменљиво. Што један сабор донесе, други може укинути; што круна једном потврди, може касније у уставној форми уништити и другим заменити, и тиме се ауторитет круне ничим не вређа. По томе није против појма уставне монархије: да народ може уништити оно, што сабор и влада против изричне воље народа установе; јер је уставно начело: да влада и сабор постоји за народ, а никако напротив. Право општег гласања пак има за себе ту велику корист, да недопушта злоупотребљења од стране владе и сабора противу народа, недопушта да једна народност или политичка партија, која вештачким средствима држи владу и већину сабора, чини злоупотребљења над другим народностима и политичким партијама у земљи; а што је најглавније, предупређује опасне државне потресе, којима је оно једини уставни пут, да се благовремено предупреде. Једном речи опште је гласање у

уставним државама гаранција за народ, као такав, против могуће пагубне алијансије владе и сабора. Опште се гласање не тражи због тога, да се што чешће употребљује, већ напротив да се избегне прилика, да се икада употреби.

II. При основним променама државне форме и устава ište уставно право и целисходност, да се народ непосредно упита, јели за такове промене? Тако рећи у свима уставним државама находимо, да мењање не само појединих опредељења устава, већ и целокупног устава и државне форме такође сабор, као закони орган државни, предузима. Строго са правно филозофиског гледишта узимајући ово последње неби никако могло бити; јер основна промена државне форме и устава неможе никако предузимана бити од сабора, који је позван да своју законодавну радњу тек у кругу и периферији постојећег устава обавља. Тај сабор, основан на самоме уставу, не може променити устав, јер би био иначе више њега, што није, јер је тек излив постојећег устава. Над уставом је само народ и његова воља; зато правно филозофиски узимајући основне промене устава може само народ непосредно путем општег гласања предузимати. Ово ište напослетку и сама целисходност, јер при тако дубоко у државни живот и интересе свеколиког народа засецајућим променама није саветно и уместно такове промене без опште воље и саглашења народа предузимати. Ако се дакле у уставним државама основне промене устава и државне форме и од постојећи сабора предузимају, то се чини помоћу правне фикције, да народ који против такови промена није устао, исте прима и одобрава; премда ћутање није увек знак одобрења, а најмање тамо, где се народ и не позове, да своје одобрење или негодовање сврху умишљени промена јавно и слободно искаже.

У различним уставним државама налазимо различне форме и опредељења, по којима сабор при променама устава поступати има, а у неким уставима не постоје никаква опредељења. Тако у савезним државама северне Америке ište се, да две трећине савезни држава на промену савезног устава пристану; у појединим савезним државама, као у Делавару, ište се пет седмина законодавног тела; у Мериланду кад закључи сабор промену устава, има се после три месеца други позвати, да ово потврди или одбаци; у Масахусету има после петнаест година народ посредством општег гласања решити, да ли жели промену устава или не. Француски устав од год. 1791. ište, да се промена устава само тако може предузети, ако три сабора узастопце ту промену желе; ре-

публикански француски устав од 1793 иште, да народ путем општег гласања реши, да ли жели промену устава или не. Промена савезног устава у Швајцарској решава се такође по предлогу оба саветника или бар 50.000 грађана општим гласањем. Белгиски и холандески устави такође прописују, да се, кад један сабор закључи промену устава, други има сазвати и упитати, да ли пристаје на промену или не, и то са две трећине гласова.

(Свршиће се.)

МОСКВА.

У сред поља немјерена,
Испод неба негарена,
Дивно с' земља таласала,
Москвом-водом опасала.
Ту субјела, кажу, сјала
Седмоглава Ала . . .*)
Из далине очи веле
Гле! то пасу овце бјеле,
Виторого стадо пасе,
Сваком глава златом сја се.
А кад ближе, па све ближе,
То се дивна Москва диже:
Златне цркве небо држе!
Сјајни двори очи прже!
Од светиње и тамљана
У мирису сва ј' пољана.
Па станеш ли, мајчин спне,
Да одањеш од путине:
Чувај срце испред чара,
Да не скочи из њедара.
Чувај очи да не кану,
По бисеру, драг-камену.
Стегни памет да не шене,
Од мудрости узнешене!
— Сјај нек бледи!... а ти, с краја,
Гледи плод! — што народ спаја:
Кад сукобиш милопоју,
Руску дјеву вилогоју:
Знаш — „Косовка" каква ј' била!
Сад на Москви та је вила:
Ни малена ни велика,
Плавоока, бјелолика;
Криловити трепавица;
Смеђи баршун-обрвица.
Над обрва чело врло,
Соколов-нос надастрло.
Вију јој се око главе,
Као рука кике плаве.
Ка' дрењина гојна пуста,
На јагоду пошла уста,
И на лицу — кад се смије —
У свртак се миље лије.
А на бјелу лабуд-врату
Моћи носи, а у злату:
Од манђије — зла напада,
И „Запада" . . . . . !**)
Па кад збори руско луче,
Е — ћеш рећи: голуб гуче.

---

*) Москва је Граничару неко чудовиште, сушта Ала. Зиг. Москва је народу српском истоветна са Русијом. Шта све Србљи у Хрв тској ту причају, о томе на другом мјесту казаћу ја више. У овој пјесми следио сам пјесничку машту мојијех сународника, што се год вјерније дало.

**) Запад значи код Руса најпре нем р за своју вјеру (индиферентизам) и безбожност. Гледај: Pichler „о дјеоби Цркве" књига II. ријечи цара руског Николе.

Пуна стида, пуна чара,
Дивна, пуна родног жара.
Што „Матушка“ Москва своји,
То у срцу дјева гоји! —
Сваком знаде пошту дати,
Знаде поћи, знаде стати.
Ох, кад шеће, дивно л' креће,
Мислиш, с мјеста полетиће.
Помене ли, рад милине,
Крвцу своју.... из даљине,
Облије се сузом смиље,
Као росом знаш, ковиље.
А та суза, знаш, шта вели?
Знаш, што дјева најпре жели?
На молитви к земљи пада,
И у часни крст се нада:
„Да од сузе буде море,
„Те потопи стрме горе...
„А од плава ока — шајка;
„Цурског жара — весла лака.
„Па да шајка широм плава,
„И у шајки поје: Слава!“
Бјела Москво, каменита!
Златоглава поносита:
Тебе Србљин знојем зали!*)
За невољу ватром пали.**)
Смрзо свијет ти одкрави!
Кад се оно, ватром зави.
Ти из прпе љепша ниче!
Москво! теби брат твој кличе:
— Подмлађена правдом старом,
— Дична си са славским царом!

Никола Беговић.

ЂЕЛМА.

II. ЂЕЛМА.

(Наставак.)

Африканско је небо ноћу љубичасто а небројне звезде сјају по њему као алем-каменови. Под овако мирисним сводом, опкољен меким, мирисним ваздухом, ходах у срећном разположају, не знајући куда ме пут води. Злаћани свитци лећаху испред мене а ја иђах за њима крај клеметских и јасминових цбунова, крај високих зидом опасаних вртова. Сетих се најлепших стихова омиљених ми песника. Хиљаду отпочетака од песмица из моје првашње младости паде ми на ум; али ипак не бех у стању гласно их певати или их бар исказати; мисли моје тамнеше, као и ја у dolce far niente***) југа, и сав бејах као растопљен у блаженоме сну. Осећах се измирен са светом и са судбом.

Тако доспех и нехотично у усамљен, опустео врт, што беше начичкан тамним кипровима.

Сада продреше рески и бели месечеви зраци кроз густо грмље и показаше ми да сам на мавријском гробљу. Чалмом кру-

---

*) Србљи су бивали митрополити руски у Москви.
**) У Наполеонову рату 1812 год.
***) Слаткој нерадњи.

нисани надгробни споменици, задивљале путање и висока трава биле би јаке побуде за меланхоличног Руиздаела*) који имађаше дара за гробно песништво.

Посред гробних споменика свију оних што онде вечити санак борављаху шетах се премишљајући о Изабели и Ђелми, и не без туге помишљах, да ће убаво девојче бити његово.

На једаред у дну душе задрктах и станем да гледам нешто, што ми је душу дирало.

Видех на гробној плочи белу слику испод цветног бокора. Бејаше непомична. Лежећи и купајући се у јасним месечевим зрацима приликоваше жирондетовом**) Ендимиону.***)

Да ли је то дух, што над својим гробом тужаше, или живи створ, који се од свог премилог не могаше одвојити?

С уздржаним дахом приступих ближе и мотрих кроз датурово грање. Ма ког смотрих у овој усамљености? Бејаше то Ђелма, свирац, љубазник красне Изабеле. — Да л' јој очекиваше лахки ход? Очекиваше ли љубавни разговор и љубавни поздрав? Изабра ли он гробове за неме сведоке своје љубави? Да ли беше далеко од њега страх, да ће га завист и љубоморство овде потражити, и да му могу бити опасни?

Немило дираше ме ова мисао, јер и сам осећах љубоморство. Спрам сваког другог, по свој прилици, букнуло би оно у живи пламен; ма Ђелма лежаше онде тако безбрижно, тако невино, опружен по својој лакој бурнус-кабаници, наслоњен на леву руку и изобиљем својих витица окићен. Росне капљице сливаху се пак низ пехарасте цветове датуре, као што капље из ганимедова алабастрова путира нектар.

---

*) Рођ. 1635. у Харлему где је 1681. и умрьо био је један од најславнијих живописаца природе, који се већином занимао, да живо изрази меланхоличност усамљених предела, које му је добро за руком испадало. Живописи му се налазе већином по Енглеској.

**) Жиронде (рођ. у Монтаргосу 5. јан. 1767 † у Паризу 19. дец. 1824) славан живописац. Његове најважније слике су: Ендимион, Хипократ, потоп, побуна у Каиру, Наполеон прима кључеве од Беча — и многе друге.

***) Ендимион, син зевсов, био је пастир или ловац, а по простом причању краљ јелински. Зарад његове правичности дозволи му Зевс, да иште што год хоће, а он мољаше за бесмртност, вечиту младост и стални сан, због чега би на вечити сан осуђен. Опет као што други веле: заслепила га је Селена, с којом је он 50 кћери имао, и однела га је у предео Карије на брег Латмос, где га успава да би га тако непрекидно могла љубити. Елијанци пак потврђиваху да је он код њих умрьо, па показиваху и његов надгробник. Сневајући, по причи, снимио га је Жиронде.

Тако лежаше преда мном. Призор невине лепоте му подејствова снажно на мене, текну ме у срце и ја се заклех пријатељем му бити па њега и Изабелу закрињавати.

Изађох из сена густа липића и цвећа и стајах сад пред њим. Он се полу подиже и упита смело:

— Ко си и шта желиш?

— Ђелмо, твој сам пријатељ, а молио бих за твоје пријатељство!

Пружи ми руку и погледа ме погледом пуним чара. Притисох је чврсто обема рукама. У тај мах шушну нешто у шибљу.

— С Богом остај! — одговорих брзо, пустив му руку.

— За што одлазиш? — питаше — остани код мене и причај ми, молим те, што о себи.

— Не чекаш никог овде?

— Не ишчекујем — или, да, ишчекујем душу умрла пријатеља, који је овде сахрањен. Кад сунце гране, долетеће му душа у облику тице на овај камен; дотле ћу се на овоме гробу бавити, којег за време рамазана сваке ноћи походим, јер тако му се обећах.

— Ох знадијах, Ђелмо, да ти је и душа тако пријатна као лице. Мало час појави се у мени још искра неке зависти, али ме твоја лепота обезоружа и сад сам твој целим срцем. Сва је завист поражена, а љубићу те до последњег даха. Ти си чедо топла појаса и знам да се не ћеш дивити, што те мојим осећајима тако салетих. Опрости ми ако сам ти досадан.

Он ме привуче гробној плочи.

— Тако ми се лепо приљубљујеш, — смешаше се он, — да, посрамљен, тим већма ништавост своју увиђам, а опет сам радостан. У твојој оданости више лежи но у пролазној узбуђености. Ја ти читам с лица жар и суштност твојих осећања. Ну де, ево ти руке, седи! На пријатељеву гробу расцветаће ми ново пријатељство.

Упита ме за име и отачбину, зборећи са мном као са старим пријатељем с наком љубазношћу, коју само онај може појмити, који ђелмин глас чу и његово лице виде.

Источњаци су обично страшљиви и неповерљиви као дивљач; али исто тако природним нагоном осећају, ко о њима добро и искрено мисли, и иду по својим осећајима слепом поверљивошћу. На истоку се утврђује пријатељство на вас цели живот.

Беху то најлепши и најчистији часови мога живота, које о Ђелмом под датуровим бокором проведох.

На послетку извади фрулу из своје бурнус-кабанице, и одсвира у спомен своме умрлом пријатељу песму — химну. Свираше канда му глас плаче, као да му се душа каквим блаженим сном заносила. Свирка му беше много лепша него у јусуфовој кавани, али и много жалоснија, много тужнија, а дирала те, да неси знао од миља шта да радиш.

Најзад испаде му фрула из руку, а низ образе омакоше му се велике две сузе. Разумедох га; он оплакиваше своју свирку коју продаде; он жртвова вештину љубави без отпора ал' са боним сузама.

Бејах тако дирнут овим немим јадиковањем, да се дигох и удалив се од њега ходах кроз кипрове, не би л' тако моју узбуђеност скрио.

Осећах да је сретни Ђелма потоњи пут сретан био. Чуо сам му лабудову песму. Тишина, света тишина владаше на гробљу.

Повратих се Ђелми. Као да мој одлазак ни приметио није. Кад пред њега дођох, издиже главу и рече:

— Пријатељу, последњи пут сада свирах за целог свог живота!

— Не, Ђелмо, неје могуће! — повиках, — ти не знаш шта учини.

— То је уцена, од које ништа дражије неје, па ни алем цијамшидов*), — одговори Ђелма претераношћу тропске природе.

— Пропашћеш, — додадох.

— Без ње бих такође морао пропасти.

— Ђелмо, љубав мине.

— У вас западњака, у којих главу а не срце зароби. Нама оста тајна вечите љубави. Али, видиш, ми је не можемо речима исказати, јер нам дубоко задире у душу.

— Ђелмо, Ђелмо, досад си био тако сретан! Немој да се покајеш?

— Ти је нигда видео неси.

— Знај дакле, тако ми сунца, месеца и звезда, — видех је, чух шта ти дон Родригуец обећа, — ја ти завидим. Чуј, из зависти је, што ти срећу горчам.

— Не, та ти си добар као анђео, — повикну он — ти осећаш да ми је живот скопчан са свирком фруле, ти разумеш што нико други не разуме; твоје је осећање нежно као звук еолове харфе. Хвала ти, што ме светујеш — али залуду је. Да л' је

*) Иначе: Аб-дур-Раман-ебн-Ахмед (рођ. 1414 † 1492.) Најславнији персиски писац свога века. Име је добио по месту рођења.

нужно трошити речи, ако си је видео? Душа јој је чистија од росне капи, која се овде спрам месечине блиста. Што најмудрији краљ истока о љубави рајске невесте и о узвишеном певу пои, то потпуно Изабели приличи. Крај ње све пада!

— Онда нека вам небо љубав храни! Кад ћеш опет видети Изабелу?

— За време рамазана само у кратким тренутцима.

— Колико потребујеш док како женско срце придобијеш? Буди искрен Ђелмо!

— Само једно познајем.

На једаред зачух дивљу свирку сасма близу. Арапска шаркија зајечаше, тамбура јецаше а кимвали удараху звучећи једно о друго.

— Шта је то? — упитах.

— То је галама са свирком, која се алијиној кући упутила, где ће вечерас велика светковина бити. Хајдемо решетци, отуд можеш спровод по вољи посматрати.

Он иђаше напред. На скоро бесмо на уласку гробља, крај кога бахва гомила проларма. Оплетена месечином изгледаше као караван каких духова. Напред играху негри буктињама машући; између њих, учини ми се, канда познадох Махи-Едина с рогозном котарицом; за њима иђаху свирци, који беху удесили праву паклену свирку, но која ипак не беше без дражести. За овима беше непрекидан ред забрађених и незабрађених жена; многе су носили на носилама, друге се наслањаху раскалашно на широка седла од својих масака или коња. Заносни мирис резеде и тубероза разлеваше се из њина одела и њиних витица, које су се зраком виле.

— То су одалиске,*) разјашњаваше ми Ђелма, равнодушно гледајући овај рај млађаности и лепоте, — оне ће код Алије играти, јер овај данас приуготовљава светковину, од које ни бej**) алгирски не може боље дати. Он празнује „растанак с младошћу,“ јер он мисли сутра за Оран путовати по своју невесту. Иди и погледај ту светковину. Тако што нећеш још доживео!

— Радо бих то учинио, али сам још са свим непознат у земљи и по томе немам приступа у алијину кућу.

— Сваки је странац Арапину добро дошао. Нови гост нова је радост. Ја ћу те упутити! — Видидер ону јако забрађену

*) Управо значи: буле султанова харема, али овде више изгледају као какве раскалашне глумице.

**) Заповедник алгирски и туниски.

што је четири црица носе: то је Хабиба, звезда ливанска. Ретка је милост, кад она на какву светковину дође. Причекај док прођу па ћемо онда и ми ићи.

Он ме проведе виноградима и вртовима до пољског стана алијина. Узми овај цвет, — рече он уз пут, туберозу из свог паса вадећи, — по томе ће Алија познати да те Ђелма шаље, и биће ш му добро дошао.

— Зар ти не ћеш ићи?

— Не, повратићу се гробу пријатеља свога, срећи самоће. Душа ми не мари више за свирку! Ја познајем нешто што јаче опија од најлепшега вина. Кад прође рамазан ето ти ми га! То је срце, о коме мишљах, срце што га сневах већ као дете и које у хиљади само један нађе. Лаку ноћ! Окружавао те дах алахов!

— А ко тебе храни ноћу од шкодљиве росе, од уједа аспидиног?

— Алах! — одговори слатким смешењем.

(Наставиће се.)

ОД ШАПЦА ДО ТРОНОШЕ.

Писмо с пута.

(Наставак.)

Ишао сам на оно место где је била стара вукова кућа. Његови рођаци показиваху ми и само место и ја бејах блажен. Ту се сетим његова наставника Јефте, који растапаше пушчани прах и писаше слова по хартији из фишека. Ја осетих дубоко поштовање према тој давнашњој личности и ја јој зажелех лепа места у небеским насељима а избран спомен међу нама и потоњим нараштајима.

Свака стопа земље бејаше светија једна од друге. Ја обиђох и горе и доле и тамо и амо. Зелен гај мирисао је преда мном и ја се сетих прве вукове љубави. Опоменух се на ону сеоску Ружицу што прва замириса млађаној души вуковој. Као да сам их видео једно код другог. Он озбиљан прашташе се за на веки и у руци му спремна палица да предузме трнави пут свога мучног и трудног посланства. Она спустила убаву главу међу обле прсте и пуна бола изгледаше као замућен облак пред хладан страховит пљус. Сетих се и старога Стевана и брижне старице Јегде и делио сам њихове болове који им притискоше разњежена срца кад им се чедо оте у свет — у тај далеки и широки свет.

Праштајући се са овом светом земљом осетио сам бол и моја

уста шаптаху узрујану песму пуну љубави и осећања. И колико бејах бујан не имадох снаге да је сломим у шарени низак мирисавих слика, те да је понесем уза се као живу и врелу успомену на скромно и убаво селанце — тај српски Витлејем.

Вратим се на чесму. Кола бејаху спремна и ми поседамо. Лагано пењасмо се уз брдо и дођосмо на висину која нам показа још даље пределе у далекој перспективи. С лева нам је био Цер са својом западном косом, а између њега и нас пукла равница, кроз коју тече Јадар. Отуда се белела јаребичка црква са својом високом кулом. Пут се делио на две стране. Један је ишао Крупњу други Троноши. Нама казиваху за икону на грму од које нам ваља поћи на лево па да се спустимо у манастир. Ми се возасмо и возасмо и далеко зађемо у шуму.

— Виде л' ти, ћато, икону? — упита ме мој другар.

— Богме ја јок.

— Онда смо, да смо живи и здрави, давно заишли.

Поскачемо с кола на зелен папрат па се разиђемо да тражимо троношкога пута. Подвикивасмо, звиждасмо, али се нико не одзиваше ван тајанственога одјека сумртне тишине у зеленом лугу.

— Охо — хој!

— Хуј!

— Има л' овамо пута? Чуо сам где викаху моји другови, али ни откуда живе душе. Ја се спустим у долину. Нигде никога. Шума па шума, гајеви и лузи па опет никога ван грма и трна. Попнем се и на друго брдо преда мном. С десна је био плот, за оградом модри кукурузи а на врху неколико пластова сена и сламе. Наилазио сам трагова од људи и стоке. Кад сам био на рту подвикнем ти из свег грла онако лађарски:

— Охо — хо-о-о-о-ој!

Али ни откуда одзива. И сам се одјек не повраћаше из зелене горе. Видех пред собом уску долину покривену плавом и модром гором. Међ гранама се дизао дим и онда опазих двоје троје плашљивих говеда. Кад сам се примакао зазреше блесаста живинчад, сподбише папке и неста их у дубокој долини. Викнем али опет одзиву ни откуда трага ни гласа. Гацајући по сухом, влажном лишћу и чешући се о сухе огранке вратим се после једног часа на пут где ме ишчекиваху другови. Поседамо у таљиге па хајде Јово на ново. А куда, то је сам једини Бог знао. Ишлисмо путем који постајаше све хуђи и гори. Онда учесташе пљоште и дубоке локве. Хтедосмо се извртати. Сиђемо се и станемо гацати по блатњавом путу. Испнемо се на неки врх и ту

као да бејаше крај путу. Бар ми му не могасмо даље ући у траг. Не далеко стајала је нека камена од сунца поцрнела белега. Око ње неколико трешњевих дрва са окржљавелим гранама. Ту станемо и пробијасмо главу куд и како ћемо. Доконасмо да причувам кола, а они се спустише у луг да потраже живе душе. Викаху као бесомучни и ја им се у први мах смејах. Сунце стаде жећи у теме и ја се ознојих. Би ми врућина и ја ожедних. Оставим коње па се које на лећи које четвороношке спустим у дубоку, мрачну јаругу, где се за цело надах богатоме виру. Али циц. Ни капље од леска и са осушеним грлом испужам се натраг. Душа ми се скупи у носу и мало не изданух. Имао сам неколико белих новаца. Све би био дао за један гутљај хлађане водице. Али судбина јарац — и ја се склоним да је отрпим мушки и јуначно.

— Да сам остао код куће, помислим у себи, сад бих седео за столом па био сит и пијан. Овако . . . .

Али ме на једанпут огреја сунце и ја се зарадовах. Опазих једну стару јадранку где иде путем па право на мене.

— Помажи Бог! поздрави ме кад се примаче на корак два.

— Бог ти добро дао, драга старице. Од куд идеш?

— Од Лознице. Била сам на чаршији те узела памука па јако враћам се кући.

— А откле си? Запитам је.

— Из Зајаче.

— А, Бога ти, бако, је л' далеко одавден Троноша.

— А јок. Ето је ту долен, рече показујући руком на западну страну.

— А има л' овде гдегод на близу воде. Изгори од жеђи.

— Бога ми, синко, па и нема ближе од манастира.

— А шта ти је то у торби.

— Носим ђеци лубеницу.

Ја се зарадовах. Метем образ под ноге па је лепо замолим:

— А би л' је продала, старко?

— А јок, брате. Знадеш што су ђеца. Кад се врнем из вароши нападну ме не могу да их се бранем. Ну дад ножа да осечем коју кришчицу. Окваси само уста а ето манастира.

— Ја немам ножа, старице.

— Богме, синко, господине, немам га ни ја.

— Па шта ћемо сад?

— А шта бих му знао. Вељу да је разбијемо.

Мени би жао деце и њине невине радости кад се врати баба. Не хтедох им укратити весеља и старој учинити на жао.

— Носи ти, бако, деци лубеницу, рекнем јој; него буди добра па нам покажи пута.

Она спусти торбу и одмараше се. Док смо се разговарали врати се и мој другар са сељаком. Не нађоше нигде никога. Сељак остане код коња а ми се коњичким путем спуштасмо доле под планину. Уз пут наилазих на дивље крушке и јабуке. Брах их и квасих суха уста од несносне жеђи. Видесмо с висине манастирску цркву и заигра нам срце од радости. У долу је била тишина. Планински поток текао је мимо манастира и жубор му се чуо из далека. Поток прегазимо препреченим брвном и таман бисмо пред манастирским вратима а заклепа вечерња и ми се побожно прекрстисмо.

Кроз отворена враташца уђемо у зелену порту.

IV.

На доксату дочека нас отац игуман. Постар, мален човек са дугом, црном косом и кратком изређаном брадом. Очи упале и живе, лице црномањасто и препуно бора. Црна камилавка даваше му нешто прикладности и пустињачког достојанства.

Уђемо у собу и онако врели разузуримсо се и одмарасмо на меким креветцима. Док смо лешкарили гледао сам на све стране по ћелијици остарелог кала и све што видех би ми пријатно. По зидови светитељи у оквирима а између прозора свети Саво и Симеуне са хиландарском богородицом — Троручицом. Два три низа гаравих и жутих бројаница са свиленим китама и крстићима од морских шкољака висаше о укуцаним чавлима. На зиду је тиктакао сахат са знацима од сребра и показиваше часе по сунчаном ређају. Између срчали прозора са белим, дрвеним ћерчивима стајаше вишњеви сточић покривен пребелом застирком. На њему руменик јабука, прегрш ора и бела начета поскурица на белом тањирићу. Сасвим уз дувар положено криво дрво са храпавом кашичицом на другоме крају. Тиме кале гони продрзљив сврабе и из захвалности за пријатну услугу зове је: попадијом. Више игуманова крста висе сребрњаци, дуге пушке и јатагани и крива сабља на свиленим гајтанима. На пећи од зелена црепа пуна котарчица грожђа, о вратима обешен бео пешкирић а у углу бакрен леген са ибриком. На малом долапићу у зиду гомила стакала белих и зелених, пуних и испражњених. Међу њима стари епитрахил и по приличан снопић провлакова обмотаних у плаву хартију. Под столом стајаше зелен крчаг са хладном водом, а до њега велика луда лубеница.

Кад смо неколико тренутака отпочинули — докопам игуманов ножић из цагрија па га забодем у трбух облој лубеници. Раскришкам јој црвену утробу и онда загасисмо вапијућу жеђ. Хладни залогаји падаху као на врело гвожђе и осетисмо се расположенима.

Међу тим се по небу навукли крупни облаци па спустише ниско е рекао би дотичу се крста на звонари. Дуну ветрић па стаде. Онда се полако чуше плахе капљице по сухом дрвеном крову, учесташе све више и више и спусти се грозан пљусак. Кишница је јурила с крова црквена и ја је са задовољством гледах како падаше на зелено тле од порте.

(Наставиће се.)

КЛАСИЧАР — КЛАСИЧНО ДЕЛО.

Одкад је света и века било је у појединим језицима страних речи. У последње доба све се то више гомилају. Осем што их у живом говору имаде, налазе се и у књижевности, особено у политичним листовима. Ја бих рекао, да нема ни једнога језика у Европи, у којем ни једне туђе речи не би наћи могао; то је канда и немогуће. Ако пак у једном језику има мање него у другом, то ће бити узрок томе веће изображење тога језика. За немачки језик можемо рећи, да је један од најизображенијих, ал' за то ћемо и у њему страних речи наћи и то у приличном броју. Па кад их у немачком има, онда ћемо их без сумње и у француском и инглеском ако не у тој а оно у мањој количини наћи.

А шта ћемо ми за наш рођени, за српски језик, да рекнемо? — Ништа, већ да признамо, да је у том погледу од свију споменутих најбогатији. Срећа је, што се је наш језик и тако одржао, у каквој је незгоди за толико столећа чамио. Та ми се још поносити можемо, да је разлика између нашега и н. пр. франц. језика далеко мања него што је саразмер доба, за које се време француски, а за које српски језик развијао и дотеривао.

Све ово не рекох за наш књижевни језик, јер у њему нема више француских, немачких и других страних речи у опће колико их у живом говору налазимо. У књизи н. пр. не ћеш више наћи луфт, унтерхалтунг, лустрајзе, променад, соаре и т. д. дочим то у живом говору не сме изостати. Ал' све то неје толико зло: лако ћемо с тим; срећа је, што нам се књижевни језик већ тога покора опростио и једнако опрашта.

Што има страних речи у нашем књижевном језику, то су

већином јелинске и латинске. Истина, оваких ћемо речи и у живом говору наћи, ал' то су или оне речи, које су сасвим посрбљене и тако одомаћене, да их и најпростији Србин може разумети, као јелинске: κάμινος (камин), пећ; αὐλή, ἡ авлија, θέατρον, τό (театар) позориште; χίλιοι (хиљада), тисућа, и т. д.; или су пак оне, које је наш народ у Аустрији у послодње доба из додира са судовима примио, као латинске: portio (порција), порез; executio, екзекуција; extractum (екстракт), извод и т. д. Наравно ми би и без ових могли бити а и томе ће једном време доћи јер што је књижевни језик савршенији и чистији све је то и обични говор изображенији и углађенији.

Другчије пак стоји са јелинским и латинским речма у нашем књижевном језику, са такозваним terminis technicis (terminus technicus). Засад се не може без ових бити а можда ће и њима последњи час куцнути, кад ћемо се и њих опростити. Међутим морамо се стрпити, јер као што рекох, то „зло“ још нам је нужно. Са свим неумесно би било, кад би се појединн подигли, да такове речи о својој глави новим бољим замењују; то никако не може, то не сме бити. Ту не иде као код оних речи, што нам до јуче књигу ружише, као што смо луфт, ваздухом, фрајлу, госпођицом, супу, чорбом, федермесер, пероpезом, плајваз, оловком заменили; ту је наравно лако ишло, јер већина тих речи била је у нас од памтивека и сад су само изнађене а никако новосковане. Којих дакле немамо и неимасмо те морамо ковати, али тога посла нека се окане Шаво или Паво; то све неје за поједине већ за читаво коло, као што то и други „изображени“ народи чине. Ако бог да, не ћемо ни ми на то дуго чекати. А дотле ваља нам се помоћи, како знамо.

Често, кад узмемо каку књигу да читамо, на једанпут снађе нас нека беда: наиђемо на каку тућу реч — неразумљиву, е ту онда запнемо па ни мађи. Не би ли дакле добро било, да се за време са тим речма упознамо, да видимо, како кад значење у нашем језику заступају.

Та мисао нагонила ме је, да о томе коју рекнем. Ја ћу овом приликом о једној латинској речи да говорим. Дабоме, да ја носам ту помислио, да ће осем мене слабо кога бити, који ће то већ знати, шта је то; не, већ сам држао, да сви не ће знати и тако се овима последњим за љубав латих пера.

Та је реч класичар (Classiker) — класично дело (class. Werk).

У најстарије доба несу те речи и тога значења имале, што га сад имају. Међутим њихов првобитни, прави значај, неразликује се у многом од овог, о коме је овде говор, шта више скоро су истоветна значења, одкуд је наравно лако и могло ово произићи.

До Сервија Тулија (на 570 год. пре Хр.) била је државна установа у Римљана свакојака. Овај краљ науми, да државу у ред доведе. Међу многим другим уредбама и то је једна била, по којој су сви римски становници у шест разреда подељени били. Сваки од тих шест разреда звао се је classis. Последњи разред био је и по имању и по роду својих разредника најсиромашнији и најотменији; пети разред био је виши, четврти још виши и тако све до првог, који је у сваком обзиру најугледнији био. У том (првом) разреду била су прва господа, све велике војводе и одабрани јунаци. Ти појединн разреди били су у мање оделе подељени, који се центурије зваше.

Међутим та уредба, то поделење, није довека остало тако, да се н. пр. који грађанин од постанка па до краја у једном и истом разреду налазио, де се је затекао. Јер Сервије Тулије и то је завео, да се становништво сваких пет година на ново броји и да му се добра процењују. Тако једно доба од пет година звало се луструм, а то бројење и та процена у једно цензус. Том приликом догађало се, да је који Римљанин првих пет година у другом а других пет година у трећем или четвртом разреду био, или обратно, првих пет година у петом или четвртом а затим у трећем или у другом разреду. Томе је узрок тај био, што се догађало, да је овај или онај Римљанин своје имање за то време од пет година умножио или потаманио; у првом случају прелазио је из већег у мањи а у другом из мањег у већи разред. Ако се пак коме добро није знатно умножило ни толико умањило, онда је опет (после нове процене) онде остао, где је и пре био.

Те промене догађале су се већином и скоро искључиво код пет првих разреда. Први се је дакле ретко мењао. У оним другим разредима није било племства, није било „отличних“ лица па за то се са свим ретко догађало, да је ко из првог разреда, из разреда племића, у који други „неплемићки“ разред прешао. Кад видимо, да се још и данданас, у 19. веку хришћанства, на племићство (ал' не у Србији) много гледи, онда нам се неје чудити, што је тога у Римљана било. Поједине особе те класе звале су се класици — разредници. Кад је год у оно доба била реч о класицима, ту су се увек оне особе из п р в о г разреда разумевале, дакле најотменији, најбогатији, — па зар и најизображенији Римљани. Мало по мало дође у обичај, да све оно, што је красно и лепо, прикладно, особено и савршено у својој струци, да све то класичним називу. Први су им предмети за то најудеснији били из јелинског образованог света — из јелинске књижевности,

из сликарства, живописа и т. д. те по томе назову дела Омирова, Димостенова, Аристотелева, Фидијева и многих других класичним делима а њи саме класичарима. Кад су доцније Римљани у образованости подигли се и усавршили се (за оно доба) добију и они та имена, као што је Хорац, Цицеро, Тацит, Виргил и др.

Међутим, кад су та два народа током времена изумрла, а њихова дела, њихови умни производи и до нашег света допру, остану им та имена и на даље. Тако си дакле у најстарије наше доба (кад се наш свет са јелинским и латинским класичним делима упознао) а још и у новије време под класичним делима свагда јелинска и латинска дела морао разумети. Јер у то доба неје било других класичара ни класичких дела осем тих „старих," а и сав умни производ те велике периоде неје ни близу оним јелинским и латинским производима.

Већ најпосле кад се и наши праоци почеше мало по мало у образованости дизати и напредовати и „старим" класичарима све то више приближавати се, дођу и они до те части, да се класичарима назвати „смеју". Особито у најновије наше доба имамо таковых особа, које се са свога савршенства с пуним правом класичарима могу назвати; такови су код Немаца: Гете, Шилер; код Француза: Волтер; код Инглеза: Шекспир; код Талијана Данте, Рафајел, и многи други у других народа.

Из овога ће доста јасно бити, да сваки разуме, шта је то класичар шта ли класично дело.

А кога ћемо у нас Срба класичарем да назовемо? Које дело класичним делом? А кога другог, до сам народ српски, који тако дивне, савршене, класичне, народне песме створи!

У Пожуну. Јован Поповић.

ПОДЛИСТАК.

Главна скупштина „Матице Српске" 21. 22. и 23. августа.

Председник: Стеван Брановачки, подпредседник.
Секретар: А Хаџић.
Чланова: 77.

Почетак скупштини 21. августа у 9. сахата пре подне.

Потпредседник, казујући да је многозаслужни председник матичин Платон Атанацковић умрьо и да је тако он морао сазвати главну скуп-

штину, наводи шта је цел овоме друштву, ономиње како не треба ни часа почасити, него да сваки по могућству потпомаже ту цел. Данас, кад се сви народи надмећу у наукама и у ширењу просвете, не смемо ни ми иза њих заостати, ако желимо до славе народне доћи, до утврђења народности наше доспети. Нарочито омладина ваља око тога да прионе: на омладини свет остаје. А да би то постигла, треба пре свега да на добро употреби време своје, да ум свој свестрано изображава а срце облагорођује. За тим, бацивши поглед на програм овогодишње скупштине, опомиње на слогу, трпељиву пажњу и безпристрасност у решавању предмета и проглашује скупштину за отворену.

Члан др. Светозар Милетић предлаже, да се одмах у првом броју записника ове главне скупштине вечита спомена ради наведе захвалност и признање покојном Платону Атанацковићу на његовим заслугама за ово друштво као и туга за губитком његовим.

Главна скупштина живо се сећајући усрдне готовости, којом је покојни, незаборављени председник матичин Платон Атанацковић овоме друштву свакад на руку ишао у постизавању цели његове; на уму имајући љубав, коју је према овоме друштву у свако доба и у свакој прилици указивао; и високо ценећи заслуге, које је за време свога живота себи за „Матицу Српску“ стекао: усклицима „слава Платону“ усваја предлог једногласно и ставља у записник вечитог спомена ради велику тугу своју и искрено сажаљење за губитком свога председника и великог мецене српског Платона Атанацковића, и благодарно признање његових заслуга за напредак и благо српскога народа и овога друштва.

Примају се за чланове матичине: Никола Атанасијевић из В. Бечкерска, Јован Шевић, адвокат из Темишвара, Ђока Камбер, вар. капетан у Новом Саду, Марко Аксентијевић, трговац из Осека, Стеван Јефтић трговац у Новом Саду, Велимир Бугарски из Новог Сада, Стеван Јеленић из Новог Сада, Тоша Златић из Черевића и Стеван Владисављевић, варошки благајник у Новом Саду, — од којих је сваки за чланство матичино прописану уложну своту од 50. фр. а. вр. положио; — Стеван Јоцић трговац из Старог Бечеја, Ђорђе Петковић, трговац из Старог Бечеја, др. Љубомир Ненадовић из Руме, Сима Марковић, трговац из Новог Сада, Ђорђе Вуковић, жупанијски пристав у Вуковару, Стеван В. Поповић, свршени правник у Пешти, Паја Новић, сенатор у Новом Саду, Пера Попадић, трговац у Новом Саду, Јован Савић, адвокат у Старом Бечеју, Милан Савић, медицинар, Стеван Поповић Пеција, правник, Миша Максимовић, трговац, Тоша Недељковић, свршени правник, Љуба Стефановић, трговац, Младен Р. Стојковић, трговац, Милош Јевремовић, трговац, Ђорђе Димитријевић, Јевта Тешић, трговац, Љубомир Живановић, трговац, Андрија Петровић, адвокат, сви из Новога Сада, Јован Максимовић,

свећеник у Черевићу, Лазар Тенецки, адвокат у Араду, Стеван Симоновић из Каменице; — од којих је сваки по 10 фр. а. вр. положио, а за других 40 фр. задужницом себе обвезао на исплату те своте за 4 године дана.

Није примљен за члана са 34 гласа против 12 Јован Грујић, професор у Новом Саду, и то по предлогу члана дра Светозара Максимовића поглавито с тога, што не би било места, да се у записник стави туга за покојним председником Платоном, као и признање његових заслуга, кад би се примио за члана Јован Грујић, који је у брошури својој: „Новосадска гимназија“ лажно опадао и грдио Платона, и то онда, кад је већ у гробу био.

По предлогу књижевног одељења бирају се за почасне чланове: Др. Фрањо Рачки, председник јужнословенске академије у Загребу, др Валтазар Богишић у цар. дворској библиотеци у Бечу, др. Димитрије Матић у Београду и Владимир Јовановић, књижевник у Новоме Саду.

На предлог књижевног одељења увршћују се међу чланове књижевног одељења ови чланови матичини: Александар Гавриловић, др. Јован Туроман, Исидор Павловић и Светозар Савковић.

Прима се с неким малим изменама предлог секретаров о пословном реду за главне скупштине.

Потпредседник Стеван Брановачки, казујући каква својства мора имати председник „Матице Српске,“ позива главну скупштину, да себи председника избере и у смислу примљеног пословног реда одређује тајно гласање. — За председника би изабран Стеван Брановачки, који се те дужности тек после поновљене жеље примио, обећавајући, да ће се из свију сила трудити, да то поверење оправда и заслужи, и да ће му увек само напредак друштва пред очима бити.

Члан др. Светозар Милетић мисли, да ће бити тумач општег мишљења, ако изјави, да су скупштину при бирању председника руководиле досадање заслуге Стевана Брановачког, као потпредседника, и да се тим избором никако није хтео запоставити многозаслужни књижевник српски др. Јован Суботић, који је приликом гласања 2 гласа само с тога добио, што је скупштина знала, да у Загребу станује, а председник матичин треба да је у седишту „Матице Српске.“

За потпредседника матичиног бира се већином гласова Стеван Николић.

Седница се одгађа на 4 сахата по подне, како је већ три четврти на 1. сахат прошло.

Седницу отвара у четир сахата по подне потпредседник, казујући, да је сада ред дошао, да се бирају чиновници матичини, али да мисли, да би пре избора ваљало решити, на које ће се време бирати чиновници, као и то, хоће л' као до сад с платом или без плате бити.

По дужем претресу овог предмета би решено: да се сви чиновници по досадашњем начину на три године изберу, и то с досадашњом платом, изузимајући 1. благајника, ком је плата од 420 на 367. и 50. н. обаљена и 2. главнога фискала, ком је плата од 420 на 300 фр. обаљена, и ком су одређене таксе за уписивање обвезница, и то по 3 фр. а за сиромашније по 1 фр. а вр.

За секретара и уредника српског Летописа бира се једногласно досадањи секретар и уредник А. Хаџић с досадашњом платом.

За надзорника текелијнога завода бира се и на даље са 54 гласа против 5 Јован Јовановић с досадањом платом.

За главнога фискала матичиног бира се др. Стеван Павловић са 46 гласова против 12. Новоизбрани главни фискал др. Стеван Павловић изјављује у скупштини, да он од своје плате поклања 100 фр. на зидање српског народног позоришта,

За благајника матичиног бира се Никола Миловановић са 32 гласа против 23, који је тако исто у скупштини изјавио, да од своје плате оставља 67 фр. 50 н. књижевном одбору на располагање; а на књижевни цели.

За контролора и актуара бира се једногласно и на даље Ђорђе Рајковић, досадањи контролор и актуар, с досадањом платом.

За деловодитеља матичиног бира се већином гласова Ђира Бабин.

Председник, напоминьући да је већ 7 сахата прошло, одгађа скупштину за сутра.

Потпредседник Стеван Брановачки, отварајући 22. августа у 9 сахата пре подне скупштину, рече да је јуче пре него што је за председника изабран наводио својства, која се од председника матичиног изискују, а тиме је хтео скупштину опоменути, да га обиље изборо; а кад га је ипак скупштина изабрала, то је за дужност своју сматрао, примити се председништва, — но по што се код куће добро размислио и рачун са својим пословима учинио, то је сад приморан изјавити, да се не може примити председништва. И тако захвалујући на поклоњеном му поверењу моли, да се рещи председничке дужности, и да му се не замери, што тако мора чинити, а он ће као члан и даље потпомагати Матицу у постизавању цели њене, а готов је и до краја овој скупштини председавати, ако се то од њега узахтева.

Скупштина искрено сажаљевајући, што јој се јуче изабрани заслужни председник не може председништва примити, умољава га да по свом обећању бар до краја ове скупштине на председничкој столици остане, да би се започето већање могло под његовим председништвом довршити.

На ову молбу скупштине председник изјављује, да је готов до краја скупштине водити већање о предметима, који буду на дневноме реду.

Оставља се надзорништву текелијног завода, да по свом у виђењу попуни место лечниково у текелијном заводу.

За пуномоћника друштвеног у Араду бира се Лазар Тенецки, а за заступника Петар Петровић, и управљајућем се одбору оставља, да им плате од године до године по заслуги одређује.

У управљајући одбор бирају се ови чланови: Петар Нинковић, Ђорђе Шевић, Ђорђе Д. Кода, Ђорђе Димитријевић, Сима Марковић, Ђорђе Ракић, Јован Полит, Јован Малетић, Ђорђе Вукићевић, Јован Радовановић, Коста Радуловић, Андрија Петровић, Стеван Јевтић, Љубомир Живановић, др. Светозар Максимовић и Ђорђе Ф. Недељковић.

Управљајући одбор, у свом извештају о своме раду и пословању од последње главне скупштине, с тугом у срцу и с великом жалошћу јавља пре свега, да се велики мецена српски и председник „Матице Српске“ Платон Атанацковић у вечност преселио на велику тугу и жалост целога српства, а посебице на жалост овога друштва, коме је и саветом и радом и свачим другим на руку ишао и у помоћи му био. За тим прелазећи на саму радњу, јавља, да је по налогу главне скупштине дражба текелијних кућа у Араду извршена; да је подпредседника Стевана Брановачког, за време његовог бављења на сабору, заступао члан Ђорђе М. Давидовић; да је ц. и кр. министарство финансије на рекурс о. душтва ослободило текелијн фонад од плаћања пристојбина на покретно имање; да се стара заграда у дворишту текелијиног завода морала порушити; да је омладина сомборска послала као чист приход од беседе 283 фр. 84 н. и 3 фр. у сребру на оставу, а за оснивање правне академије у Новоме Саду; да је сродница пок. Текелије Ана Каштра, која је слободан стан и 380 фр. а. вр. на годину у име пензије и дрва уживала, умрла; да је кр. угар. наместничко веће све рачуне текелијног фонда од 1842. до 1861. у реду нашло, а тако исто и кр. угарско министарство црквених дела и просвете рачуне фонда текелијног за г. 1864 и 1865 и рачуне фонда јовановићевог за г. 1865.; да су рачуни за г. 1866. како о фонду матичином тако и о другим фондовима прегледани и штампани; да новосадска читаоница српска још једнако дугује у име станарине 225 фр. а. вр.; да је прва арадска штедионица вратила фонду јовановићевом дуг у износу од 23.862 фр. $47^1/_2$ н. а. вр.; да је од прошле главне скупштине у зајам издано, и то: 1. из фонда костићевог 3280 фр. а. вр; 2. из фонда јовановићевог 2.500 фр; 3. из фонда накиног 1.300 фр; 4. из фонда текелијног 12.000 фр; 5. из фонда матичиног 4.050 фр., и то погорелим Ледичанима до 10.000 фр.; а. вр.; да трговина с књигама још није могла тако удешена бити, да би се могли велики успеси показати; да се управљајући одбор с наследницима Петра Костића у томе сложио, да су обвезани од дана смрти Петра Костића за годину дана намирити по тестаменти 30.000 фр. а. вр. Матици и то или у готовом новцу или

у обвезницама хипотекама осигураним; да су они с ликвидацијоном комисијом поднели о стању заоставштине извештај, по којем је било: 1. У осигураним обвезницама 17.442 фр. 2. У признатим и ликвидованим потраживањима 3.351 фр. 82 н. 3. Под парницом 2.268 фр. $46^1/_2$ н. 4. Од самог Костића Матици у готовом предано 3.620 фр. 94 н. 5. Од ликвидацијоне комисије предано 3.000 фр. 5 н. а. вр. и тако би недостојало још 316 фр. $72^1{}_2$ н. а. вр. да се попуни 30.000 фр. Што се своте у интабулисаним обвезницама у износу од 17.442 фр. тиче, то је управљајући одбор позвао насљеднике, да издаду од себе јемчевину, која ће вредити за случају ако би се после временом доказало, да хипотеке за тај износак или нису по вредности својој довољне, или ако би исте биле пре уњижења дотичног дуга оптерећене каким пасивним потраживанима, а тако исто, да су насљедници обвезани интерес на поменуту своту плаћати, у колико то не би сами дужници подмиривали. У обзиру припознатих, неплаћених, а тако исто и у обзиру потраживања, која се под парницом налазе, позвао је управљајући одбор насљеднике, да издаду обвезницу, која ће се на имање њихово интабулисати. Ова би обвезница све дотле ваљала, док се свота од 5.620 фр. $28^1/_2$ н. а. вр. не подмири, а да то учине остављен им је рок до последњег септембра о. г.

По предлогу управљајућег одбора решава се, да се кућа под бр. 21. у срниној улици прода Филипу Шпицеру за 3.900 фр. а. вр.; тако исто кућа на угљеном тргу под бр. 1. Јовану Берчану за 5.503 фр., и кућиште под бр. 451. Карлу Гартнеру за 650 фр.

Извештај главнога фискала Ђорђа Вукићевића о стању парница.

Књижевни одбор испуњавајући смисао устава чл. 22. подноси извештај о раду књижевног одељења и одбора од прошле главне скупштине до данас, и наводи: да се књижевни рад састојао у оцењивању поднесених рукописа за књижевни орган матичин „Летопис“ и у оцењивању оних дела, која су Матици на откуп и награду поднесена. У први ред долазе саставци: „Словенски музеј. Мисли о потреби научнога средишта за сваколика словенска племена, од дра В. Богишића; „Нешто о хроници деспота Ђорђа Бранковића.“ (Прилог за српску историјографију.) Од Илариона монаха; „Димостен као државник и говорник,“ од дра Јована Туромана; „Женидба у психичком погледу,“ од дра Ђорђа Натошевића; „Пословице,“ коло дванаесто од истога. Сви ови саставци, осим саставка дра Јована Туромана, који сада чека на последњу изреку одборску, примљени су у „Летопис,“ од којега је до сада половина готова. У други ред спадају ова дела: „Старине од старине Новака, или толковање народњег пјевања и приповиједања“ од Јоксима Новића Оточанина, које је дело примљено и у 1000 комада о трошку матичином штампано; „О језику и правопису српском“ од Јована Београдца, што није примљено; одломак из „Речника“ од истога, у ком је слово „П“

израђено, који се такође није могао примити; четири песме „Превода Илијаде“ од Јоксима Новића Оточанина у прози преведене, које тако исто нису примљене. Исти писац поднео је три своја изворна дела на откуп, и то: „Приповијетке из Српства,“ „Најпознније јуначке пјесме из Српства“ и „Путовање по Босни и Херцеговини и старој Србији.“ Од ових је дела ово последње откупљено за 200 фр., а прва два предана су на оцену. Ђорђе Николајевић поднео је на издавање ова дела: „Успомене једног поклоника“ превод с руског од Виктора Каменског, „Младић како треба да се изобрази“ и „Девојчица како треба да се изобрази;“ а Ђорђе Марковић опет „Српско-немачки речник“ умножен по његову казивању до близу 14.000 речи више него што се налазе у Вуку и Веселићу. Оба ова списатеља позвана су, да рукописе своје на преглед и оцену пошљу. Књижевно одељење решило је, да се од сада награда издаје и оним списатељима, који би о свом трошку и без расписа најбоље како дело на свет издали, и на то је за две године, од 1867—1868, из фонда матичиног 200 фр. одредило. Према томе одређена је дру Ђорђу Радићу награда од 200 фр. за његово дело „Вођа при гадовању,“ за које је награда од 60 н. расписана била и које је и на оцени било, али које је међу тим писац натраг узео и о трошку свом издао. Дра Ђорђа Натошевића дело под насловом: „Одабране басне,“ које је у лањској скупштини са 15 дук. награђено и које ће се као дар давати добрим ђацима из основних школа, примљено је да се изда о трошку матичином под условом, да се списатељу 25 комада да. Одбор се договара с дром Јованом Суботићем, да му изда позоришна дела о трошку матичином, а тако исто примио је да му изда српску граматику, која је г. 1847 добила 100 дук. награде. На оцени се налазе две драме, једна под насловом „Јаквинта,“ а друга под насловом „Космајка.“

Књижевни одбор у свом извештају напомиње даље, да лист „Матицу“ издаје одбор на исти начин као и лане, одређујући из своје средине по двојицу из својих чланова за надзорнике; да је по овлашћењу лањске главне скупштине и у споразумљењу с управљајућим одбором за питомца закладе Нестора Деметровића Њег. Свет. патријарху српском предложио: Ђорђа Јеремијна, Симу Стојанчева и Бранка Николића, од којих је први за питомца потврђен; да је у текелијном заводу ове године 5 места остало упражњених и да ће се о попуњењу њиховом посебан предлог учинити; да је у закладу Павла Јовановића и Нестора Деметровића по једно место остале упражњено; да би се према садањем стању фонда костићевог 4. стипендије могле установити: 1 од 150 фр., 2 по 250 фр., и једна од 400 фр.; да је владање питомаца ове године било добро; и да је поклоњено и у замену послано разним друштвима 1.091 комад „Летописа“ и 298 других књига.

(Свршиће се.)

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ВЕЛИКАА КАТАВАСІА содержащаа въ себѣ осмогласное пѣніе и иныа различныа пѣсни духовныа, праздниковъ хрістовыхъ, богородичныхъ, аггеловъ, пророковъ, апостоловъ, святителей, мученниковъ, преподобныхъ и безсребренниковъ, во употребленіе слышателей богословскихъ и предуготовническихъ наукъ, якоже и прочихъ благочестивыхъ хрістіановъ, изъ святыхъ церковныхъ книгъ собраннаа, и Димитріемъ Поповичьемъ, намѣстникомъ и парохомъ Сомборскимъ, консісторіалнымъ присѣдателемъ якоже и явнаго предуготовническагѡ заведенія сербскагѡ рядовымъ катихитою устроеннаа. Въ Сомборѣ 1867. года, въ типографіи А. Вагнера и друг. егѡ. На вел. 8-ни 270 стр. Стоји 1 фр. а. в.

РАЗРЕДНИЦА ПРИПРАВНИКА II. и I разреда за 1866/7 и приправника II. разреда за 1865/6 годину, као и приправница кое су учительски испит положиле у явном учительско-приправничком Заводу србском у Сомбору с концем школске 1866/7 године. Сомбор. Штампарија Андрие Вагнера и друга 1867. In folio, 22 стр. 1 л. Стоји?

ПРЕГЛЕД СТАЊА ФОНДА МАТИЦЕ СРБСКЕ као и других фондова који се под управом њеном находе при свршетку године 1866. У Новоме Саду. Платонова штампарија, 1866. На 8-ни, 40 стр. Стоји?

СТАРИНЕ ОД СТАРИНЕ НОВАКА или толковање народњег пјевања и приповједања. Написао Јоксим Новвић Оточанин. Издала „Матица Србска.“ У Новоме Саду 1867. Печатња Игњата Фукса. На 8-ни 356 стр. 1 л. Стоји 60 н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића. IX. Опште гласање. — Москва, од Николе Беговића. — Ђелма. Новела. (Наставак). — Од Шапца до Троноше. Писмо с пута. (Наставак.) — Класичар — класично дело, од Јована Поповића. — Подлистак: Главна скупштина „Матице Српске“ 21. 22. 23. августа. — Библиографија.

Издаје: Матица Србска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 27. У НОВОМЕ САДУ 30. СЕНТЕМБРА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр ,ча по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА.

Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића.

IX.

општк гласање, — suffrage universel.

(Свршетак.)

Све ово правно узимајући имало би важити тек за рећи-зије појединн устава, т. ј. за мењање појединн опредељења и институција уставни у периферији самога устава, никако пак и за промену целокупног устава, т. ј. где се поједине фикције државне власти у друге руке или институције пренашају, него што је у постојећем уставу то било. Оваке промене могу предузимати само правни носиоци државне власти, а то је народ, путем општег гласања, као што то у неким горе споменутим демократијама у ствари и бива; а никако сабори, који су тек излив постојећи устава. Правна фикција далеко би се терала, кад би сабор власт имао и саму основу устава и државне форме мењати. Држава је по себи вечита, али у своме правцу и форми променљива. Променљива пак зато, што је цел сваке државе, имала она коју му драгу форму, да према ступњу културе и изображења народног, његове конкретне интересе штити и унапређује. Почем се пак према ступњу културе и изображености народа његове животне цели и интереси мењају, то је дужност државе да се у својој форми и установама према новим потребама и правцу народном прилагођује. Отуда могу бити радикалне промене у самој основи државној. Ово пак може предузимати са строго правно филозофског гледишта једино сам народ: прво што је он првобитни носилац сваке власти државне; друго што се истина овим путем далеко пре постиже

него ли другим којим; и треће што је прирођено право свакоме човеку, да сам лично, без сваког посредовања, искаже за којим целима тежи, и које установе тим целима најбоље одговарају.

Из овога се дакле види, да при основним променама устава и државне форме има опште гласање пресудити, да ли се те промене примају или не. Увиди ли влада и сабор потребу оваке промене и допусти ли да се народ путем јавног гласања изрази, да ли жели те промене или не, онда престају све тешкоће и уставно се питање мирним начином решава, као што то бива у Швајцарској и у неким омањим државама у Америци; а у неку руку овако је поступано и при утеловљењу Ницце држави Француској. Тешкоћа наступа тек онда, ако влада и сабор несувиде потребу, да се постојећи устав мења, већ напротив сву снагу, коју у рукама имају, на то употребе, да се тежње за оваким променама осујете. У оваким приликама наступа питање: има ли право народ у име опште воље народне позвати се на своју снагу и оружаном руком устати против формално законог поретка у држави? Другим речима: је ли у овом случају оправдана револуција? О овоме су наравно различне мисли. Једни тврде, да народу непристоји никада и ни у каквим околностима право, да у име буди каке му драго државне промене оружаном руком против законо постојећи носилаца државне власти устане; они допуштају право отпора једино против незаконо поступајуће владе, никако пак против постојећи закони установа, ма да ове иначе неодговарају никако животним целима и потребама народа. Други цене задатак човечанства много више, но позитивно право, и у постизавање тога задатка полажу много већу вредност него у одржање установа, које државним целима никако више не одговарају. Први су наравно против општег гласања и оружаног отпора. Други тврде, да сваки човек, по томе и сваки народ, има урођено и неизгубиво право да тежи за својим разумним и по себи допуштеним животним целима, и у случају какови препона, да ове и насилним средствима одклањати може.— Наше је мњење, као што је већ у првој точки разложено, да тамо, где се влада и парламенти уједине против опште воље народне и државом супрот државним интересима управљају, нема никаква друга уставна средства,— да би се ово злоупотребљење у јавном животу државном одклонило, — ван једино призива на општу вољу народа путем општега гласања. Признавајући у овом случају правну основаност ове установе, морају се признати и нужне посљедице тога начела, а то је: да народ има право отпора и обране у случају, ако би се општем изразу воље народне путем јавнога гласања какове препоне на пут ставиле.

Држимо дакле, да је са великим опасностима скопчано, да је изложено великим злоупотребљењима и врло жалостан знак, кад народ у којој држави до те нужде дође, да к општем гласању и општем отпору, као револуционарној мери приступити мора; али држимо ипак да је ова мера по себи условно оправдана. Услови су пак ови: да су исцрпљена сва уставна и закона средства, да се тежњама народним за доста учини и да су у животном правцу народа збиља такове промене наступиле, које ново државно устројство свакако изискују. У колико је ово збиља наступило или не, није више питање правно, већ фактично. У оваким покретима и у случају да се оружаном снагом одклоне препоне, које тежњама народним на путу стајаше, има се приступити општем гласању, које пређашњи носиоци државне власти нехтедоше допустити, и упитати народ, да ли фактичном снагом произведене промене и државно преустројство прима и одобрава или не? Овај смисао имају општа гласања, која су предузета у год. **1859. 1860.** и **1866.** у Италији по довршеном рату.

И тако из свега, што до сада наведосмо, држимо, да у уставним државама опште гласање, као уставна установа, има места у случају где народ опште негодовање и незадовољство против појединих мера и решења владе и сабора на видик изнесе, и у случају где се покаже општа тежња народа за основним променама устава и државне форме.

Почем је дакле опште гласање у уставним државама могућа, пта више и врло потребна установа, ваља нам говорити и о форми и начину изведења ове уставне мере.

Опште гласање може се предузимати или у општој народној скупштини, или у појединим срезовима. Прво би било далеко целисходније почем би народ у таковој скупштини имао прилике чути подробна разлагања и основе за појединa питања и против, и неби се заваравања, обмане и друга злоупотребљења могла чинити у оној мери као иначе, почем би сви преговори и цео поступак пред очима свију био и текао. Но ово је по готову сасвим немогуће, јер је немогуће све оне, који политичка права уживају, на једно место искупити. Ово би могло бити тек у врло малим државама и у појединим варошима.

Да су се пак при предузимању општега гласања у појединим срезовима велика злоупотребљења чинила, то се никако одрећи не може. Злоупотребљења са овом установом, наиме у Француској, довели су је у опште у врло хрђав кредит тако, да многи цео поступак при општем гласању за просту играчку и

слепо средство, којима се појединн, што имају власти у рукама по вољи размећу и за постижење своји себични цели употребљују. Из овога пак сљедује само то, да како у опште тако и у државном животу могу бити и бивају свакојака насиља и злоупотребљења; никако пак то, да због ови злоупотрљебења ни сама установа ништа не вреди. Кад би ово стајало, онда неби могао постојати никакав закон, ни државна институција, јер је све злоупотребљењу изложено, све се даје извртнути и на зло употребити. Такова злоупотребљења бивају при свима изборима, у судовима и свима самоуправама, које при свем том своју унутарњу вредност имају.

Да би се пак установа општега гласања, колико је само у човечијој моћи, од разни злоупотребљења сачувала и својој цели што боље одговорила, нужне су неке предходне мере, поред који се с правом надати може, да ће се путем општег гласања до праве и непокварене опште воље народа доћи. Те су пак мере међу осталима:

Да се допусти и обезбеди слобода јавне дискусије о предмету, који се има општим гласањем решити. Да се допусти слобода говора и пресе и јавног договора и саветовања. Даље се иште, да се остави неко време између позива к јавноме гласању и извршења, да би народ имао прилике међу тим временом питање свестрано претрести и дати се обавестити, шта ће и како ће гласати.

Иште се даље да при општем гласању небуде никаквог јавног присиља, т. ј. како званичне особе тако и оружана војска има се уздржавати од сваког утицаја при таковом гласању. Иште се на послетку, да не буде никакве преваре и забуне при гласању, да се постави довољна контрола, која ће мотрити, да гласају само они, који на то права имају и да се напослетку при бројању вота никаква злоупотребљења не чине.

Да ли при општем гласању да буде јавност или тајност гласању, то је питање релативно, као што смо о томе у прошлом једном чланку опширније говорили.

При овим гарантијама није се никако бојати злоупотреблења, и право општега гласања у горњем смислу постаје једна од најбитнији, најспасоноснији установа у свакој уставној, дакле и репрезентативној држави.

ЂЕЛМА.

III. ЗВЕЗДА ЛИВАНСКА.

(Наставак.)

По јако осветљеном улазу и необичној ларми, која продираше, приметих, да се у дворани алијиној светковина почела. Иначе беше спољашност куће мрачна као што то у кућама источњака, где су прозори унутра окренути, обично и бива. У доњим дворанама, у којима слуге алијине и гости му врвеше, беше тле богатим ћилимима застрто, а осим тога још ружичним листом и кестен-цветом посуто.

Друштво се скупљаше у четвороуглој дворани, која у правом смислу беше вилински намештена. Укус, боја, звуци и мириси, кретање играчица, задај ћула и афијумских свећица, све се то здружило да дух опоји, да га онесвести и да га доведе у онаки занос, за који само они могу знати, који су на таким светковинама били.

Оне што уђу послужују плаве Ђурђијанке и мрке Абисињке шербетом у златом окованим филџанима; а црнци, робови, служе каву са сарајијским цигарама и фине ликере; ружична пак вода ваздан испарава. Сваки слуга има свој особени посао, тако, да нема никаква нереда. Чување кадионица беше поверено лепим Грчићима, који целог вечера крај жртвеника клечаху и по који пут амбру дометаху.

У друштву беше много Европаца и француских официра, од којих већина великодушног домаћина исто тако мало познаваше као и ја, који као једину препоруку туберозу донесох. Не испаде ми за руком ову чаролију ђелмину предати, јер само из далека видех Алију, ког ми један стари Фецанац*) показа.

Алија беше најблагороднијег стаса, особито укусно одевен, као што су варошани алгирски већином врло кокетни, чим бело рухо од кашмира збаце а замене га златом везеном ношњом.

У свом руху од амарантове боје покреташе се племенитом лакоћу; непрестано се смешаше и говораше много и живо, али никад не чух да се гласно насмеја, јер пристојност у источњака забрањује гласно радост показивати. Међутим задиркивања мла-

*) Фецанци, то је племе, које живи у великој оази под 51° северне ширине и од прилике 29 — 33° јужне дужине; захвата 3 — 4000 □ миља и 75 — 110.000 становника.

дих људи беху са свим слободна и нимало неуздржљива, али им се у одговоре помеша врло много подсмеха, јер је шала источних земаља врло иронична. Пецкало се брзо и живо једно за другим, и одговарало се на свашто хитро и живо. Радост беше прислушкивати.

Не може се описати великољепност забаве за време светковине. Напоменућу само жонглера, који до невероватности своје масивне удове покреташе; гатаче, који из ручних црта и боје очију будућност читаху; приповедаче, који најчудније скаске причаху; и мухамеданске певаче, који јуначке песме и химне љубави уз гитару у монотоној мелодији али с одушевљењем говораху.

По причању и певању настаде тек права светковина; јер кад се појаве играчице, то је најсјајнија тачка весеља.

Дотле се беху покриле Алме, али при првом звуку кимвала полетеше ћери задовољства из веселог гаја, а усклици с виком допадања препунише ваздух.

Поседасмо по јастуцима, у авлији или по галеријама, и страсна игра светине, игра Алма, поче се својом дивљом старинском поезијом. Ни шпанске ни талијанске народне игре не могу се упоредити са драматом игре, коју нам Алме представљаху. Нема ту кокетерије, ни жудње допадању; то је само подарак каквог бога или демона, који их обузме; покрети, који су испрва гипки и еластични, као у змије, постају све фанатичнији, бешњи, док на послетку играчица изнемогла с разбарушеном косом на земљу не падне.

Што се тиче ношње, ова игра нема ништа раскалошног на себи, јер благородно до чланака одело одгања свако упоређивање са ношњом на нашим игранкама.

У марами златом утканој одалиска, која као да лебди по земљи, којој се око час љубави пуно склапља, а час опет овлажено отвара, Иродијада је из библије, која краља памећу својом изигра и главу крститељ смеде испросити.

И ја уживах у мислима при овакој игри и махнух некима главом, у знак награде и моје радости при овом дивном призору.

Чим једна сврши изађе друга на бојиште, све лепше, све сјајније накићена.

Мухамедовци смешаху се задовољно јасном одушевљењу Европаца; њима беше ова игра тако обична као нама опере и концерти.

Посред тих створова играо је мрки Махи-Един. Он удараше у тамбуру а уз то шкрипио је својим белим зубима; варнице, мишљах, прскаху му из вилица, као што му и очи муње сипаху, као да ће провидно одело женскиња пламеном сагорети.

Хеј, како превијаше и окреташе црни своје витко тело, да би једну од ових ваздушних вила ухватио; с каквом их је бесноћом, с каквом продрзљивошћу гонио. Зажарено му лице с пламеним очима, с орловим носом, испалим јабучицама и са издигнутим уснама, беше добило израз страховите лепоте. Чељично покретање тела му, трчање, које му удове електрично потресаше, магнетиса и друге.

Сад обави своју руку око једне као крин беле черкескиње, подиже је на раме, уз дивљи усклик, са снагом каквог полу бога, — усколебани валови плавих јој власи, падоше му на мрки врат. Тако је по дворани све на прстима обнесе, док иза ћилимске завесе не изчезе. Нигда не ћу заборавити како се бело девојче спрам тамно мрке боје његове сијаше.

Али још не видех најлепше играчице, јер је право да се најлепша на послетку укаже, кад сјај светковини вршак достигне.

Овакав моменат беше Хабиба за се причувала, да би већином малаксале госте опет у одушевљење довела.

Раствори се жута свиона завеса и указа Хабибу, која се љуљаше у сребрном прошивеном шиљтету, који о два цвећем обвита стуба беше утврђен. Она држаше фрулу у руци.

То је звезда ливанска! — зачу се у наоколо, — то је Хабиба, краљица љубави, срца пуног жара и очију пуних сјаја!

Хабиба певаше уз шаркију:

У гроздови вриje, кипи миље лозово,
У очима уздисање дркће болово;
Ладни месец—сребрн цветак—нема жара свог,
А љубав је страшно врела — сачувај те Бог!

Куд ћеш с вином, меанџија, не треба ми, не,
Спусти очи, светле очи, спусти звезде две!
Ко би мени тај сребрни цветак скинуо,
Ко л' у рану срца мога мелем линуо!

Ко би ноћу помрчином небу диг'о лет,
А не пао од светлости, од дивоте слеп?
Ко би сиш'о да извида рану срца мог —
Ох, љубав је страшно врела — сачувај те Бог!

Док певаше, могах Хабибу лепо видети, јер бејах близу ње. Волела је несретно, као што ми рекоше, и то пробуди у мени већу симпатију к њој но њена лепота.

На њој се видело, да јој је једина задаћа нега сопствене лепоте; душевна боља задахнула је беше својим дахом. Без боних црта око усана и већа, била би лепотица, која те више засењује него очарава, ал' овако имађаше неке држости, којој се не могаше одолети.

До паса беше оденута сребром протканом кошуљом од крепа; око бока савијаше јој се одело од нерандине боје од меке свиле, у које беху сребрне и златне арабеске*) уткане; а кроз паучинасте фине чарапе у злаћаним сандалима**) провидела се мала ножица и нежни чланак. Али фантастично изобиље бисером уплетених и ружом посутих витица немогуће ми је описати; таково што може само плендовање, стрпљење и ћудљивост божанства начинити. Она је вредила царевине.

— Испод овог изобиља лежи рањено срце?— упитах Махи-Едина, с којим се опријатељих и који ми беше нешто о њеном животу наговестио.

— Та видиш, да више не игра.

— А за ким то чезне?

— Хајд' са мном у сеновиту башту па ћу ти под дрвима причати живот хабибин.

Радо пристадох, ал' у тај мах Хабиба баш до нас дође Алијом из шиљтета подигнута и гомилом окружена.

Преко облог белог рамена шану јој Махи-Един:

— Хабибо, зар не ћеш окупати ножице своје у таласима бујне музике, да би нам срце раздрагала?

— Још не нађох биљку салум, биљку заборавности,— одговори она искреношћу отаџбине јој где се свачија љубав обожава, па се никад и не таји.

Истина је, ал' ти нађе месташце суак, помоћу кога добијају се ружичне усне, дах подобан ђул-мирису, а зуби постају бели као сићани бисер, — рече Махи-Един умиљато.

Не слушаше га. Већ од неколико тренутака посматраше моју туберозу у руци, док махом, као муња не долете и отрже ми цвет. С пламенитим погледом и над главом га држећи закликну:

— Је ли? Ђелма ти даде овај цвет? Гдо је он?

— Неје овде, сјајо месечева!

Погледа јетко испод већа и загризе се у усну;— нигда више не видех Хабибу тако лепу, тако горду, као што у том трећутку беше.

---

*) Арапске шаре.

**) Као наше опанке, само с дебелим подлогама, и то обично дрвеним, као што је носио Христос и апостоли му.

Не љуби ме, једило се плаховито око, а бујна крв узавре у њојзи.

Али још сву моћ над собом не беше изгубила, воља јој не беше да се покаже поражена и презрена пред Француzима. Насмехну се на мене, и трже ружу из витица својих те ми је баци у лице у име накнаде за изгубљену туберозу.

И неста је у гомили.

(Наставиће се.)

ОД ШАПЦА ДО ТРОНОШЕ.

Писмо с пута.

(Наставак.)

Поставише сто од трапезарије и ми се прихватисмо. Онда зазвони трећи пут на вечерњу и ми одосмо са игуманом у свети храм. И заиста те црквице по проломима и дубравама имају нешто светога у себи, нешто што разбистри мисли и растумачи вечност и ти је видиш у једној душевној слици, па хтео не хтео молиш јој се од срца и шапћеш похвалну молитву пуну полета и величине, која те подузме и растави од ништавога света под твојим ногама. И доиста, брале, што ти се ту Бога намолих — баш сам осетио неку лакост, кад сврших и прекрстих се. Певасмо свете химне у хвалу наступајућем угоднику и пошто би благословена шеница, вино и уље и отпевамо „богати обништаша“ — изађемо из окађена храма на роснату траву малене портице. Небо се рашчистило, гора испрала и подмладила, а тице пролетаху и цвркутаху песмице свету невечерном.

Мој друг оде са оцем игуманом у воденицу а ја оста у порти и седећи на оборено грму расматрах манастир и његов положај. Прелети ми преко главе јато изјапелих дана заборављене прошлости и ја прибирах по тој тами малене, разбацане успомене. И колико сам био пажљив и вољан, опет се осетих сиромашан. Не могадијах прозрети у узроке, који створише ову обитељ, нити догледати свете ликове побожних ктитора. И тако бејах упућен на садашњост, која није најшаренија. Света обитељ спаде у богатству великих мужева. С преминућем врлога архимандрита Стевана престаше поборници за општу ствар. Покрај побожности престолује данас недоношче материјализма — најгрђавија економија.

Чудне ми дођоше манастирске ћелије, па онда и сав манастир. Црква, нанесена на византијски стио, препокрита је лимом. Без свакога укуса и пропорције придана звонара стваране не-

мир у очима и према маленом храму, прављаше грдну погрешку противу размерне симетрије. На ћелијама висок дрвен кров са белим протегљастим димњацима. Спољашња страна сасвим слепа без икаквих прозора, и из порте пружио се доксат са стрехом која се ниско спушташе и одбијајући светлост, прављаше хладовину. Висок, трошан зид од камена опасао целу порту и само су двоја малена вратаоца, кроз која се улази и излази. У цркви је висока вења, па се зелени као бор. Из зида тече планинска вода на бакарну лулу и падајући на камено тле брујн и жубори.

Црква је све једнако била отворена. Мимо мене пролазаху сељаци са уљем у руци и воштаницама, које доношаку цркви у име светога приноса на одужење Богу. На једанпут чух праску од избачених пушака, па онда неки жагор ван зидова манастирских.

— Шта је то, оче Методије? — запитам духовника, који се приближаваше право к мени.

— Сабор, господине! Сутра је велика госпођа.

— А хоће л' бити доста народа

— Цео Јадар и Рађевина; а биће их и из Мачве ради мировнице.

Заједно с духовником Методијем изађем из порте, па прешавши дрвени мост преко уске али стрмените реке, која се спушташе из планине и вије око манастира — изађемо на чисто брдашце, које је опкољено недогледним планинским висовима, окриљеним зеленом гором и густим шипразима. Сунце је већ било село и настајаше сутон. Шума мирисаше а влажно лишће потресено вечерњим поветарчетом стресаше са себе бистре капљице. На брдашцу се већ доста било света искупило. Ту се правише ладњаци и сенице с клупама за сеђење и столовима за ручање. Једни дераше јагањце и натицаше их на дрвене ражњеве, други доношаху сухе облице и потпириваху ватру. Једни намештаху бачве са црним вином и ракијом, други начињаше јабуковачу и сипаше је у оканице. Ја смо и отац духовник пролазили горе доле и у том се спусти мрак. Ватре се разбуктале и црвенеше су у сутону, а порудела јагњад преливаху се са отопљене дебљине. Ја их гледах с вољом и вода ми потече на уста. Да не бејаше пост бих им се зацело душмански осветио. Овако врнемо се у манастир, где нас ишчекиваху игуман и мој другар.

Одосмо у трапезарију за постављен сто. Вечерасмо посних али укусних јела. Писмо бело вино, слатку и грку каву. После се повукосмо у игуманову собу.

Имам црна вина што га нема на далеко, рече игуман из

несав из суседног ћилера пуно стакло вина. Послао ми га је један мој пријатељ из Неготина.

Окусисмо хваљену црвенику, и доиста би јака као гром. Разговарасмо се и причасмо, па после угасимо свећу и легосмо. Ја сам био раздражен и обилазаше ме сан. Отворих прозор и гледах на поље у мирисаву гору, по којој падаше жуто-бела месечина. Чух клепет стоке и оваца што пасу по високим чистинама. Сетим се млађаног Вука, који с буквaром у руци чуваше овце и козе манастирске. Представљах га себи на суседној горици с пастирском палицом у руци и кожним огртачем о леђима, па како стоји под ведрим небом на студеној ноћи. Његова тужна и пуна чежње слика трепташе преда мном у месечевом зраку и као да ме се такнуше они свети боли, што их осећаше у тузи за књигом и науком. Сва ми се места преда мном засветлише и ја их смирено гледах као парчад узвишеног света, по коме шеташе у човеку оличена промисао. Нешто ми изилажаше из срца, не знам да ли бол или молитва, али ја се осетих потресен. Расхлађен од студене ноћи притворих прозор и бацим се на меку постељу. Сав сам се био претворио у осећања и ја толико осећах да једва дисах. Уздах се притајиваше да не позледи нежност, која пролажаше кроз свега мене и груди ми се стезаху замагљене и мутне.

V.

Кад је огласила „ва сва тешкаја“ јутрењу, растао сам се са сном. Гвоздена звечка удруживши своје гласове са звонима даваше складну хармонију, која се разносила кроз густе гајеве и одбијајући се о планине враћала се у облом одјеку. Света браћа обукоше црне манторосе с пана-камилавкама и одоше у храм који се светлио од упаљених свећа и кандила пред светим иконама. И ја сам се обукао и отишао у цркву. Народа је било дупком пуно. Смерно и побожно стајаше сваки на свом месту и упрев живе очи на свети жртвеник мољаше се Богу за здравље својих живих, а за покој душе својих домаћих који заменише трудан живот вечитом истином. Кад је заплавила зора на црквеним прозорима изашлисмо из цркве. Ја сам онда био тако ведар и лак да бејах готов полетети. Изливши све тешкоће које ми притискаху душу у искреним мислима које сам послао Богу на суд, осећао сам се разрешеним од оних бурних валова што прекором и зазирањем од немилих успомена поплаве сјајност ведрина невина живота. Као тица одскакућем из порте која се још одмараше у тами и кроз хладно, влажно грање и газећи жуту брд-

ску земљу попнем се на највиши чот, који је био на врху окрчен и само низбрдицом модрио се од густа учестана лугa. Стог високог места видео сам далеко на све стране, али само главице и врхове од брда па одмах плаве, беличасте и као облак провидљиве низове од планина. Небо се плавело осуто звездама, који не стајаше на источној страни, јер се румена зора све ближе и ближе примицаше. Тица једна по једна остављаше топло гнездо и скупивши се по високим гранчицама певаху песме нежно и умилно. Ветрићак долазаше и одлазаше. Својим живим мицањем њихао је уљутавше се цвеће, траве и лишће. Цветови замирисаше, лишће задрхта на витким плетељчицама, а траве окићене крупним бисером јутарње росе просипаху из себе благ и свеж задах. У студеним слојевима расхлађеногa ваздуха зазвонише струје и одморена тишина заталаса се те се просуше жива јата лакокрилих зефира који се разлетеше брдом и равницом, реком и ваздухом да пробуде нови живот у дремљивом свету.... Осетих хладноћу и ја бацих на себе постављен огртач. Груди ме све већма надимаху бистрином и лакоћом и снажно увлачих ведар рашчишћен мирис пријатногa јутра. Гледах на побелели исток. Танки и провидљиви облаци јурише брзо један мимо другог и нестајаше их са црвеним и позлаћеним окрајцима. Ветрићи се узпролеташе тамо амо, струја је још већма звонила и на небу заиграше милијуни црвених и ватрених, жутих и белих млазева. Заталасаше се у зраку, затрепташе и нестаде их. Опет затрепта небо, ваздух се усколеба и зефири простружаше. Онда се помоли мала црвена тачка са светлим перима у около, која се пружаху по плаветној просторији, играху и дрхтаху. Стаде бујати и растети и из себе просипаше црвено жуту румен, која обасја далеке крајеве неба, и чаробно спустив се без силе, и шума — позлати врхове од брда. Потоци се засветлише а роснато грање затрепета. Манастирско кубе забљешта, погледах у обасјан крст и из груди ми се оте тихи шапат у славу господову. Узвишена молитва без слога и речи, пуна славе и велелепија. Стајао сам као статуа — без плама и живота. Осетив своју слабост у страху пред величанственим поретком највишег промисла занемим и створих се у гомилицу осећања пуних чежње за прозрачним висинама. Надивих се сили и премудрости и онда осетих како ми се живот одзива топлини дана који настаје. Не скидајући ока са позлаћена истока — поклоним се господу и осетив крепост, која ме на ново одушевљаваше, спустим се светој обитељи.

(Свршиће се.)

СТУДИЈЕ ИЗ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА.

(ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ).

Није тело човечије што човека човеком чини, — та тело имају и животиње; није телесни организам, телесно устројство, што му даје тип човечији, – та и у зверовима ћемо наћи устројства, па у некима у многоме налик на телесно устројство човека; није оно лепо углађено, правилно, бело-румено лице, што му даје право да се зове човеком; није на послетку ни животињска природа, а нису ни његове слабости, које ће му дати име правога човека, — него је све то тек нешто, што ће га учинити човеком, када је уз то тело, уз тај организам, уз то лице још̀те и — мисао, дух!

Или зар није тако?

Зар не кажемо за оног човека, који јавно или тајно отима оно, што није заслужио, оно, што је туђе, оно, чиме се други ране, зар не кажемо за таког човека, да није човек, него да је грабљива звер? Зар не одричемо ми таком човеку ону човечанску мисао, која буди осећаје правичности, поштовања другога човека, као свога брата, и поштовања његовога иметка? Зар не кажемо за ону жену, која гази најприродније свезе човечанске, породичне свезе, која убија свој пород, или друго, што је с њезином крви сродно, зар не кажемо за таку жену да је орјаткиња? Ма да се броји у другу половину човечанства, престаје бити то, јер у њојзи нема човечанске мисли о поштовању најсветијих осећаја наспрам најсветије свезе породичне. Зар не кажемо за човека, у кога нема човечанске мисли о узвишеном позиву човечијем, у кога је само прост низак нагон за плотско уживање, да није човек него скот? А кога зовемо гујом? Кога гуштером? Кога змијом?

Зар не сваког оног, у кога нема човечанске мисли, него чија се природа претворила у гују, гуштера или змију? А тигар? Зар то није сваки онај, који не поштује живота ни у своме рођеном брату, него чије је срце тигрово срце, чија је душа, као у тигра што је, који напаја своје тигарско око само крви људском?..

Ја мислим, да сам довољно доказао, да није само тело, организам, лице или људске слабости са животињском природом што човека чине човеком, него да је — човечанска мисао, душа и дух!

Без човечанске мисли, без душе и духа, човек је само животиња, звериња.

Човечанска мисао чини човека човеком, а српска мисао — Србина Србином.

Или зар није тако?

Зар можемо рећи, да смо Срби, ако у нас нема српске мисли о старом српском поносу и поштењу? Зар можемо рећи, да смо Срби ако је у нама изгинула српска мисао о поштовању рода и народа, српска мисао, која се иначе зове и српска свест? Зар смо ми Срби, ако у нама нема српске мисли, која заповеда да живимо ў слободи; па ако је немамо, ако нам је ко преотео у пркос правди, да је крајњим пожртвовањем повратимо? Зар смо ми Срби, ако те свести немамо? Или зар може ко рећи, да је Србин, ако је изневерио српску мисао, — да поштује своје име, што га је насљедио од својих дедова, — да брани свој језик, што га је мајчиним млеком у себе примио, — да чува свету веру својих праотаца, која је припомогла, да му се и мисао његова до данас сачува?

А је ли Србин онај, који у безбрижном уживању харчи и благо и време, који заборавља, да има нечега, чега ради је на свету, да има свога опредељења као Србин, као човек, да унапређује Српство, а тиме и човечанство? Је ли онај Србин, у кога нема српске мисли о поштеноме раду, о штедњи, о унапређењу просвете и напретка у своме народу?

Је л' те да није! Је л' те да је Србин само онај, у кога је српска мисао, српски дух, као што је и човек само онај, у кога је човечанска мисао, човечански дух!

Али ако тако оштро говорим за ту српску мисао, можда ће ми ко рећи, да је и он Србин, али да не ће да је претеран у обрани српске мисли, него да хоће да је човек са човечанском мисли, бранећи само човечанске интересе.

Господине, лажни космополите мој, да и Српство није један део човечанства; да чиста српска мисао није једна и иста са чистом човечанском мисли; да је српска мисао на штету човечанства; да је она нешто, без чега може Српство напредовати, као један део човечанства: онда би се и ја слагао с вама, али овако држим, да је са свим природно унапређујући Српство унапређивати човечанство, и да је прави човек сваки онај пре него ви.

Да се вратим српској мисли.

У големом врту, што је насађен све самим божанственим цвећем, што је искићен све самим рајским украсима, што је задахнут све самим ваздухом чистог мириса; у големом врту, у ком се шеће упоредо понос и поштење, љубав и поштовање, величина и слава; у големом врту, који је над собом имао и грмљавине, над киме се купише и густи облаци, коме претише вихори и буре да га униште; у врту, који се после грмљавине и пљуска све

више и више разлегаше у мирису своме, у ком тада све јасније попеваше славуји, у коме онда све јасније сијаше сунце врлина, — у том ћемо врту наћи — српску мисао.

У том големом врту, у том грдном српском свету, српска је мисао, српски је дух, што живот даје.

Српске народне песме! Само три речи, па како одједаред изнесоше живот векова једнога народа, српскога света. Само три речи, па како одједаред учинише, да Србин позна Србина, да Српкиња позна Српкињу, али и човек да позна Србина, па да га поштује, да му се клања.... Само три речи, па како су силне, те одржаше живот српскоме свету, те дадоше нов правац у душевном развитку српског народа, те му дадоше нов полет. Па како га уздигоше, како му створише уједињену целокупну омладину, која иде да стане барабар са осталим светом, са човечанством!...

У српским народним песмама ту је српска мисао, ту српски дух, ту српски живот, ту сјајна прошлост, ту жалосна садашњост, ту — ако Бог даде — лепша и боља будућност!

Ако је по вољи да се винемо у тај свет!...

I.

СЕНКОВИЋ ИВА.

Ђурађ Сенковић је јако остарио:

„Не може се ни коња држати,
„Нек' мол' вијат' по мејдану с' Турци" —

и опет га за то позива Ага од Рибника, да му на мејдан изиђе;

„Ако ли ми на мејдан не дођеш,
„Ти ми преди гаће и кошуљу,
„Нек ја знадем да си ми покоран"

вели ага од Рибника. А бедна старина, која оседе у самоме боју и мејдану, која остари као српски јунак, заплаче се, где је сада немоћан, да своју српску част брани. Кад види Иван свога родитеља где плаче, запита га за што плаче; и кад чу, да му ага бабу на мејдан зазива, и кад баба рече да не може, јер је остарио врло:

„А прести се није научио,
„Турком прести неможе кошуља!"

онда кликну млађани Ива:

„Родитељу, Сенковићу Ђурђу!
„Ако с' бабо остарио врло

„Те не можеш на мејдан изићи,
„Од Бога си мене испросио,
„Бог је мене теби поклонио,
„Ја ћу бабо на мејдан изићи,
„Хоћу твоју заменити главу!“

и онда је изишла у млађаноме Иви, коме још'те нема ни „шеснаест лета“, српска мисао на видик, да спасе част свога оца, да му сачува поштење, да му срамота под старост не окаља српска, поштена јуначка старачка образа.

Српска је мисао отправила Србина у бој и Србин је победио!

Млади Ива истина није ухватио агу живога, „да га води баби за поштење“, али је донео мртву главу душманову, да му више не изазива стара родитеља.

Али није Иво само бранилац части свога остарелог оца; него је у њему замишљена млађана снага српска, која је позвана, да брани врлине својих старих, да их не изазива душман и да их не каља.

Ива Сенковић, а у њему замишљена млађана снага српска, стоји да брани, јер је дужна бранити; а стари родитељ, или замишљене врлине старих, имају право да очекују обрану.

Док је слобода, док је име, част и поштење, док су у опште врлине, што их ваља бранити, дотле видимо, да Иван срдачно иде на браник; а то је дужна да чини и данашња уједињена омладина, која је Сенковић Ива у деветнаестом веку.

(Свршиће се.)

МУЗИКА.

(главни појмови музике.)

Знамо из акустике, да глас није друго, него дејство таласања, или тресење тела, која су еластична и пуногласна. Најнижи глас по природи заталаса се у једном тренутку **32**, највиши пак **16,384** пута. Између та два гласа лелујају се сви ма какове врсте гласови, који се између горепоменутих налазе, и деле се на девет октава, т. ј. на осам осмогласова, од којих се најнижи и два највиша ређе употребљују.

Главан је појам музике дакле у познавању и брзом разликовању гласова; а за то нам је нуждан добар слух и бистрина схватања, по којима ваља гласове не само разликовати, него и употребити онако, као што песма захтева, (премда се изискује по доста вежбања, док упознамо границе свакога гласа).

Сваки глас, било то на гласовиру, гуслама или гајдама, носи различито име, а по природи самој у свакога је различита сума таласања; те се за то сваки глас другчије бележи. Оне ноте дакле, које за изражај гласова служе, стоје у различитом одношају једне према другима, као н. пр. други је одношај између Cis и Dis^{s}, а други између C и D^{s}; јер премда је растојање једног гласа од другог једнако, али се, што се таласања тиче, другчије бележи; тако је исто таласање, н. пр. између Dis и Fis^{s} или D и F^{s}; но са свим је другчији одношај овде, н. пр. између Dis и Fis, или између Es и Ges^{s}, где се таласање једно од другог не разликује, но само је бележење додирака (Taste) другчије, што у гласовима енхармоничну промену проузрокује, н. пр. склад (Accord) Cis, cis, gis, мења се енхармонично на Des, F as; а Fis, ais, cis, на Ges, B, Des, и. т. д. C, D, E, F, G, A, H; {C, и. т. д. То је систематичан ред гласова, растојање пак ових седам гласова различито је као између C и D, и D и E, целога гласа; између E и F полугласа; тако исто између F, G; G, A; A, H целог, а између H и C полугласа; исто тако је и у овој гласоврсти (Tonart) F, G, A, B, C, D, E; {F,) и As, B, C, Des, Es, F, G, {As,) и т. д. Отуд дакле видити можемо, да је растојање полугласа само код терца и септиме било у ма каквој јакој (Dur) гласоврсти.

Ред поменутих гласова назива се гласовном лествицом (Tonleiter) а напредовање истих диатоничном (редовном) или аретиничном лествицом.*) Отуд дакле називање диатоничне или аретиничне гласовне лествице. Стари музичари називали су оваково напредовање простим напредовањем из тог једног узрока, што се онда C гласоврста на гласовиру за основну примила, које и дан данас остаје, јер при диатоничном напредовању на гласовиру употребљујемо само беле додирке, које једне поред друге стоје, те због тога су и називали то напредовање простим, лаким напредовањем, које је још код некојих и данас заостало; предузмемо ли један основни глас, од којег узимамо гласове, које непосредно једно за другим иду, то је онда хроматично (искићено) напредовање.

Знамо, да глосовир има и белих и црних додирака, и да је раздељен на толико октава, колику дужину показује додирница (Tastatur) гласовира. Најновији строј раздељења додирака је 7 октава, у ком случају највиши глас истоветни је са најдубљим, само што је овај други са 7 октава дубљи; ако се дакле први у једном тренутку 13.000 пута заталаса, други ће само 20 итд.

У гласовним лествицана сваки глас носи своје особено име,

*) Arezzo Guido био је први, који је систему музике устројио. Родио се 1060. год.

као: унисон, секунд, терц, кварт, квинт, секст, септим, и октава, т. ј. са осам гласова виши унисон и т. д. Од ових су унисон, терц, квинт, секст и октава сагласице (консонанси) а остали разгласице (дисонанси). Сагласице могу бити савршене и несавршене; савршене су: унисон, квинт и октава за то, јер их не можемо променити, а да не престану сагласице бити; терц пак и секст може бити велик и мали, па за то опет сагласица.

Гласови дакле нису друго, но састави више сагласица; нарочито трогласи састоје се из октаве, терца и квинта; а седмогласи (Septimenaccord) из трогласа и једног терца, и т. д.

Само са тачним познавањем овог растојања гласова можемо даље ступити у теорију музике.

Јован Ј. Паћу.

ПОДЛИСТАК.

Главна скупштина „Матице Српске“ 21. 22. и 23. августа.

(Свршетак.)

На молбу текелијних питомаца, а по препоруци књижевног одељења, повишује им се стално стипендија, и то на 25 фр. за оне, који ђимназију полазе, а на 30 ф. за оне, који науке на свеучилишту слушају.

Допушта се питомцима текелијним Илији Огњановићу и Ђоки Стојановићу, али само као изузетак и за овај случај, да могу медицинске науке ван Пеште слушати, а да им се издаје за питомце текелијне одређена стипендија без накнаде за стан, огрев и свеће.

Главна скупштина одређује из стипендијске закладе Петра Костића из Черевића за сад 3 стипендије, сваку по 200 фр., и једну од 400 фр., све за черевићке синове, и даје прве три по 200 фр.: Николи Игићу, Ђорђу Дерикладићу и Светомиру Михајловићу, а другу по 400 фр. Јовану Грчићу.

За питомце текелијног завода бирају се: Јован Милојевић, свршени шестошколац из Н. Градишке, Васа Арсенијевић, свршени седмошколац из Делиблата, Јован Антоновић, друге године правник из Сегедина, Тоша Стојковић, свршен осмошколац из Вршца, Јован Бурназ свршени седмошколац из Арада.

Потпредседник напоминући, да је већ три четврти на осам сахата прошло, одгађа скупштину на сутра у $8^1/_2$ сахата у јутру.

Упућује се књижевно одељење и управљајући одбор, да попуне једно упражњено место у стипендијској заклади Нестора Деметровића, и једно место у стипендијској заклади Павла Јовановића.

Књижевно одељење подноси од благајнице зготовљени преглед од главних скупштина матичиних на књижевне цели од г. 1865—1867 из фонда матичиног одобреног буџета, по којем је преостало још непотрошеног 2015. фр. 25. н. а. вр.

Одобрава се на књижевне цели из фонда матичиног за г. 1868. свота од 1041. фр. 24. н. а. вр., од које долази на лист „Матицу“ 200. фр. а. вр.

Одобрава се предлог књижевног одељења, да се одреди 200. фр. а.вр. на награде за најбоља дела, која од 1. јануара 1867. до преображења 1868. г. на свет изађу штампана о трошку самих писаца.

Од буџета, који је од главних скупштина матичиних из фонда накиног од г. 1865. до 1867. на награде одређен био, преостало је непотрошеног 1890. фр. 73. н. а. вр. Према томе расписују се награде. (Види број 25 „Матице.“)

Одобрава се буџет на награде из фонда накиног за г. 1868. у износу од 682. фр. 25. н. а. вр.

Књижевно одељење подноси од благајнице матичине вођени рачун о листу „Матици.“ По том рачуну било је од 1. октобра 1865 до 1. септемб. 1867. год.: 1. примања: 2366 фр. 30 н.; 2. издавања: 2364. фр. 64 н.; 3. сувишак 1. фр. 86. н. а. вр. Неплаћена претплата износи 928. фр. Од лањског дуга за претплату у износу од 535. фр. утекло је 413 фр.

Одобрава се решење књижевног одељења, по којем ће се одредити одбор, који ће свестрано испитати, шта би ваљало радити и у погледу „Летописа“ и у погледу листа „Матице“, а међутим да остане као што је сад.

Не прима се у књижевном одељењу већином гласова донесени предлог о преиначењу устава, али се изриче, да се примају приложници са годишњим прилогом од 3. фр., а да за то добијају за ону годину, за коју су 3. фр. платили, сва о матичином трошку издана дела бесплатно, осим стручних и већих, која ће им се по обаљеној цени давати. То ће исто важити и за све чланове матичине, али тек онда, кад положе прописану уложну своту од 50. фр. а. вр.

Решава се да сваки члан, који се на плаћање у ратама обвезао, а те сваке године на време не плаћа, да за ону годину, за коју није рату своју положио, губи глас за оногодишњу скупштину, а међу тим да управљајући одбор против њега, као и против других дужника судски поступа и да га на плаћање заосталих рата примора.

Питомцу јовановићевом Мати Станисављевићу одобрава се 25. фр. у име школарине.

Упућује се управљајући одбор да одмах изврши сконтровање касе.

Упућује се управљајући одбор да извиди колико је дана пробавио у Араду члан Илија Христић.

Члан др. Светозар Милетић, наводећи, како се број проситеља за текелијн завод од године до године све то више умножава, тако, да се више пута и веома добри ђаци морају одбијати, а како и потреба све јаче изискује, да се и ручне стипендије издају, а из фонда текелијног могло би се основати и више стипендија, кад се друга половина интереса не би капиталисала: предлаже, да управљајући одбор,— погледом на то што је сам Текелија желео, да се број питомаца његових од времена на време умножава, а овамо није ништа у последњој вољи својој назначио, докле се има та половина интереса капиталисати,— извиди и свој основно разложени предлог првој главној скупштини поднесе о томе: би л' се могло, колико и како трошити од те друге половине интереса на оснивање нових стипендија. — Предлог се прима.

Упућује се управљајући одбор, да за Матицу нађе згодан стан, који ће потребама њезиним као што ваља одговарати, ал' за случај ако би се на годину почела зидати позоришна зграда, где ће се моћи и Матица сместити, да уговор за овај досадањи стан продужи, али само на годину дана.

Потпредседник Стеван Брановачки, напоминьући да се председништва само до краја ове скупштине примио, позива скупштину, да у смислу устава изабере себи председника на годину дана, наређује тајно гласање и позива одбор да прикупља гласове.

Одбор прикупивши гласове јавио је, да су сви гласови за Стевана Брановачког, а пошто је исти изјавио, да се председништа за ову годину не може примати и пошто су се већ сви страни чланови кући разишли: то је решено, да се за сада председник не бира, него да се сазове ванредна главна скупштина ради избора председникова.

У смислу пословног реда одређује се да записник одостовере, осим оба потпредседника и секретара, ови чланови: др. Светозар Милетић, Ђорђе М. Давидовић, Петар Нинковић, Јован Јовановић, Ђорђе Вукићевић, Андрија Петровић, Јован Малетић, др. Јован Туроман и Ђорђе Димитријевић.

Потпредседник, казујући да је скупштина свој посао овом приликом свршила, распушта је у 1 сахат по подне.

Димитрије Александровић Славјански.

Руски народни певач, Димитрије Александровић Славјански, путујући из Одесе и Београда, свратио је и у Нови Сад и ту је приредио

28. септембра о. г. концерат. Ми се радујемо, што нас неје обишао наш брат Рус и то тим више, што нам се даде прилика, да у њему упознамо вештака, који лепо и вешто уме певати и певајући зна гласом својим да тумачи мисли и осећаје песникове. Глас му је од оних тенора, који су као створени за концерте: неје јак, ал' је умиљат и говори ти срцу, а што још више вреди, вешто уме да спаја гласове, који му из груди долазе са гласовима из грла, ал' тако, да је сваки гласак пун, округао. Те врлине своје имао је прилике за доста да покаже у своме концерту. Одмах у почетку прву романсу: „Мнѣ жалъ тебя," од Варламова, у којој песник казује тугу своју „ђевушки" да је не може волети, што му се угасио плам љубави у срцу, — отпевао је таким сетним, меким гласом, да си осећао, да му то долази из дубљине душе, па за то је та песма сваког живо дирнула у срце. Лепу руску песму „Хуторокъ" (пољско добарце) од Климковскога, отпевао је тако исто лепо, гласом казујући да је потпуно разуме. У речитативу и арији из опере: „I Lombardi" од Вердија допао се публици јако и на бурно изазивање отпевао је још из „Риголета" познату песму херцегову: „La donna e mobile." Бурно пљескање изазвала је у публици малоруска песма, коју је тако умиљато и изразом отпевао да га је милина била слушати. Српска песма: „Ој таласи мили ајте," коју је меким и пуног осећаја гласом певао нашла је у публици бурно одобравање. Ал' највише се допао, кад оно изађе у руском народном оделу, које му дугој плавој коси, округлом лепом, ал' озбиљном лицу тако доликоваше, да си на мах морао помислити, да пред собом видиш правог „Москвића." У том оделу отпевао је три народне руске песме, тако карактеристично, просто и оригинално, да му искупљени свет неје могао за доста да изјави своје бурно допадање.

Од суделача у концерту на првом месту морамо споменути две сестре: Ирину и Софију Кодину, које су на два гласовира свирале „Варијације" од Херца. Сваки гласак, којег су измамљивале из гласовира, из тог „инструмента sans coeur-а" био је тако округао, складан и мелодичан, да ти је милина била слушати. Лака, чиста и сигурна свирка њихова потпуно је заслужила оно бурно пљескање и одобравање, што им је у део пало од стране публике. Нека им је овде јавна хвала и признање на томе, што су брату Русу помогле у послу његовом.

Фрањо Петрић свирао је на гласовиву: „Polka de la reine" од Аћима Рафа. Овај брат наш Чех показао је свирком својом, да је момак од мегдана. Он је прибавио себи сва она својства, која треба да има сваки вештак, који излази пред публику. Лепо и сигурно свира, а гласови, који, му испод прстију излазе, пуни су једрине и округлине. Вештој свирци његовој изјавила је публика допадање своје.

На програму су биле и две декламације: „Маргита девојка и Рајко војвода," и „Даворје на пољу Косову," од Ј. С. Поповића. Прву

је изговорио Тоша Недељковић, разлажући у кратко и значај те народне песме наше. „Даворје“ је изостало, јер три звездице, које су по програму обећавале, да ће засветлуцати, не хтедоше помолити светлих лица својих.

Публика се разишла у најбољој вољи, а у жељи, да јој се да прилика, да још једном може послушати свога брата Руса.

Књижевне белешке.

---

* „Vilja sinjega mora“ зове се поучан и забаван лист, што га издаје др. Ђуро Аугустиновић у Загребу.

* У Познању су изашле „Pieśni kroackie“, на пољски језик превео Јеролим Фелдмановски. „Dziennik literacki“ вели: да ако шта на свету може, то морају преводи из словенских дела научити невернике, да збиља има велике душевне заједнице међу народима словенским. А о самим песмама каже: Песме су те чисти умотвор хрватскога народа, и из њих дише онај дух, који и у нашим песмама, да ти се све чини. да то несу хрватске него праве пољске песме.

* Чешки „Květy“ (цвеће) излазе сада као велик илустровани лист. Уредник им је најбољи песник чешки, Витеслав Халек. Потписи су под сликама и на руском језику. До сада су „Květy“ донели доста чланака и слика, који се тичу и нашег народа. Тако је одмах у првом броју слика и животопис Крца Петровића, потпредседника сената црногорског. Да се види како „Květy“ лепо пишу о нама, вадимо из споменутог саставка ово: „Живот сокоских јунака црногорских велики је низ јуначких дела, којима нема тако брзо пара. О црногорским јунацима не пишу се велика дела; ми тек ситнице дознајемо из живота ових Леонида; али њихова дела живе у срцима целога народа, они су имаовина Црне горе. Причајући о њима, распаљује се омладина, а песма о њима једино је насљедство, које отац сину, а овај унуку оставља. У повесници европског војевања нема примера, (а то је управо и чудновато), да вође црногорске не постају тиме тек јунацима, што други за њих крв лију, него што су и они сами јунаци, шта више њихово је јунаштво катkад такво, да се готово ни веровати не може . . . Црна гора има хиљадама јунака, — сваки је храбар борац за света права, — можеш их, тако рећи, руком дохватити из целе гомиле, а на кога кад наиђеш, сваки је јунак“ и т. д. Препоручујемо овај лист сваком брату Србину, који жели знати, шта му и друга браћа словенска раде.

* Добисмо „Збирку одабраних превода“, што је издаје „Преодница“. У првој је свесци: „Гусарски краљ“, од М. Јокајија, пре-

вео Миливој Топонарски. Дело је ово посвећено Српкињама у нади, да ће и оне пригрлити омладинске тежње као своје рођене. Ми поздрављамо „Преодницу“ на том лепом путу и желимо јој добру срећу у том подузетку њезином, као и добар избор у делима, која ће да превађа. Цена је овој књизи тако малена, да је сваки може лако набавити, а јокајијева су дела нашем свету тако омилела, е мислимо, да нам не треба трошити речи у препоруку ове прве свеске, која шест печатаних табака износи и само 30 н. стоји.

*Алимпије Васиљевић, професор, позива на претплату на прву свеску дела свога под насловом: „Историја народног образовања код Срба“, која је из фонда Илије М. Коларца награђена. Књига се већ штампа и биће до митрова дне о. г. готова. Цена јој је 60. н. а. вр. који се полажу, кад се књига добије у руке, али имена уписника нека се пошљу што пре да се могу на крају књиге штампати. Претплатни новци и имена уписника из Аустрије шаљу се уреднику овога листа. Књига, која говори о народном образовању у нас Срба, тако је важна, да би ваљало да је набави сваки Србин, који за своје мари, а да ће бити као што треба израђена, за то нам јемчи име њенога писца, који је са свога особито критичкога рада тако лепо име у нас стекао, да се ми од срца радујемо, што је баш он прегао, да напише повесницу народног образовања у нас Срба.

Гласник.

---

* За надзорнике овоме листу на два месеца одређени су ови чланови књижевног одбора: Ђорђе Рајковић и др. Лаза Костић.

* 17. септембар о. г. прославили су Чеси у Прагу као дан, кад је Ханка пре педесет година нашао у Краљевом двору стари рукопис, познат доста по свуда са распре, која се о њему водила. Колика је разлика у Чеха међу г. 1817 и 1867! Тада им се језик једва трпео у сиромашњим колебицама,— данас је силан; књижевност им је онда сиромашња била, данас у цвету, да се њоме праведно поноси све словенство. Краљодворски рукопис научио је Чехе, да познаду своје старе јунаке, научио их је, како су им преци прекрасно умели чешки мислити и говорити; за то и веле садањи Чеси: Слава Ханки! — О ручку, који је тога дана даван, говорили су Ригер, Палацки и Сладковски и бранили су чешки народ против сумњичења. Сладковски рече, да руска химна има народно а не политичко значење, и да је она Словенима то, што је Немцима арндтова песма: „Wo ist des deutschen Vaterland?“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

НОВА МИЛОШИЈАДА или ослобођенѣ Србіе одъ несносногъ ига турскогъ. Написао Василіе Јовановић, чиновникъ судскій. Друго изданѣ. У Београду. Штампарія Николе Стефановића 1867. На 8-ни, 45. стр. Стоји 20. н. а. вр.

СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА. Пјесма Ивана Мажураниħа. VI. Издање. У Београду. Издала књижара А. Добровојевића. 1867. На 16-ни, VIII. и 63. стр. Стоји 20 н. а. вр.

ПОЗДРАВ БРАЋИ ХРВАТИМА при свечаном отварању јужно-словенске академије 16. јула 1867. од Милорада П. Шапчанина. (Прештампано из „Виле"). У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни 2. л.

ЗБИРКА ОДАБРАНИХ ПРЕВОДА. Издаје „Преодница." I. Гусарски краљ. Историјска новела Мавра Јокаја. Превео Миливој Топонарски. У Новоме Саду. Платонова књигопечатња. 1867. На 16-ни 4. л. 120 стр. Стоји 30. н. а. вр.

ПТИЦЕ У СРБИЈИ. По аналитичном методу сложио Др. Јосиф Панчић. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 80. стр. Стоји?

ПРИРОДНА ИСТОРИЈА. I. Део: Зоологија за гимназиске ученике. По Лајнису и др. Панчићу написао Коста Црногорац професор. Прегледала и одобрила школска комисија. Београд, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 165. стр. Стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваио лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Репрезентативна система. Државоправна расправа од Ђорђа Вукићевића IX. Опште гласање. (Свршетак.) — Ђелма. Новела. (Наставак.) — Од Шапца до Троноше. Писмо с пута. (Наставак.) — Студије из српских народних песама. (Јавно предавање.) — Музика. (Главни појмови музике.) — Подлистак: Главна скупштина „Матице Српске" 21. 22. 23. августа. (Свршетак.) — Димитрије Александровић Славјански. — Књижевне белешке. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 28. У НОВОМ САДУ 10. ОКТОБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр. на по год 2 фр. на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЖИВОТНА ТОПЛОТА.

(улк.)

Од вајкада била је увек зима слика смрти. Мрзли њен задај претвара цели живи створ у неми гроб. Тад људи приону тешње један уз другог, ватру пређу у пећи, да би се одржао сужени круг породична живота. Тад се рађа силна чежња за милим летом. А већ први топлији сунчев зрак измамљује не само цветак испод покрова снежаног, већ и човек не може да одоли, да не потече ван, у природу, која се почиње будити. Страшним сликама припочиње примнива ледене пределе полова, — суморан, безвољан, мртви, богаљасти свет. А усхићено лете нам мисли топлом пределу тропа, рају земаљском, де се и папрати и травке дижу до висине шума, де стотине биљака из циглог једног дрвета ничу, а цвет и плод њиов блиста се у угаситом зеленилу шушњасти му огранака, де живот своју највишу победу слави у шарним бојама инсекта и тица, у огромним облицима дебелокожаца, у опругој снази грабљиви зверова.

Тако је човек од памтивека скопчавао живот за топлоту, а староме свету била је она стварајућа праснага света. У крилу земљином лежала је средсредна ватра, и земља сама била је огњиште богова. Весталине у храму Вестином чувале су Римљанима свети огањ, побожним чуством палише Немци своје иванске ватре, Словени своје кресове.

Појетски језик и данас од огња узајмљује слике снажнога живота. Он говори о жару љубави, о топлоти осећања, о пламену страсти. Младић гори за девојком, говорник пали срца слушаоцима. Де човек оладне према светињи, према истини, према отачбини и правди, ту малакше снага, ту нестаје делања.

Као и природа, тако и мисли наше тесно везују топлоту и светлост. Ладна је светлост као варљива немањ, као фосфорско светлуцање смрти. Светлост ваља да пали, ваља да греје, дух треба да животвара. Кад из смешећег се ока одојчстовог проникне први зрачак светлости, он се огревајући спусти у срце мајчино. Љубавни поглед опште нам мајке — природе — на чијим се грудима одмарамо, ваља не само да разсветли ум наш, но и да огреје срца наша.

Ми говоримо о топлоти срца као што земља наша под зеленим кавадом скрива вечити огњени жар, тако и сваки човек има у себи огњиште, на коме букти пламен од колевке му до гроба. Топлота срца исконско је врело његовом животу.

Наука нам показује у сваком телу дремајућу топлоту, коју ваља само разбудити, па ће показати своју добротвору или опако бесну снагу. Удариш оцилом о кремен, па ево у мах си толико топлоте разбудио, да се усијају од кремена одбијени трунци. Нијел нам то још доста јасно, попрскајмо мало воде по негашеном кречу, — он ће се толико угрејати, да га ни руком дирнути не смеш. Ал креч није само упио воду као какав сунђер, вода и креч тешње су се спојили, сјединили су се. Метали се усијају под чекићем, звона се загреју кад дуго звоне и т. д. Тако се под трењем, притиском, ударом развија топлота свуде, у сваком телу, буди ваздушном, буди тврдом.

Ми изводимо обичну нашу топлоту згарањем. Ту се сбива оно исто што и при гашењу креча. Већина наши горива састоји се из угљика (Carbon) и водика (Hydrogen), они увуку у себе кисик (Oxigen) из ваздуха, па се разтворе у угљену киселину и воду. То ми зовемо химичним процесом; и таки су нам познати још много, што нам и' свакидањи живот пред очи износи. Видимо де биљне и животињске материје труну, продукти њиовог врења дају нам пиво, вино, оцат (сирће). При трулењу, као и при врењу, изводи се угљена киселина, онде на рачун кисика, што га у ваздуху има, овде на рачун кисика што га је у сладору (шећеру). И овде и онде развија се топлота, која се дскад до 30° Р., декад још и више дигне, толико, да се гомиле ђубрета и трула сена саме по себи запале. Зато можемо рећи, да је трулење и врење полако сгарање, и ако није скопчано са развијањем светлости, са ватром.

Какви химички процеси изводе унутарњу ватру нашег тела? Препитавањем нашег тела мења се наша рана многоструко, што се може упоредити са химичким процесом врења. Пљувачка, жељудни сок, сок утробне жљезде (панкреас) и прева начине (као неки квас) од скроби (штирак) сладор (шећер) и разтопе беланц и маст. Видимо даље при сваривању де се некоје честице ране

излучују и у трулеж прелазе. Друге се у крв протуре, па се доцније сгусну у чвршћу материју мишаца, сала и костију. На последак опажамо и други процес у животињском телу, који се не одмара никад од рођења до смрти, и уз који ми његов живот привезујемо, — а то је дисање.

Као што рибе живе на дну мора, тако живи и човек на дну једног ваздушног мора, које не сме оставити, ако му је живот мио. Ал као год што је по рибе од важности само оно мало ваздуха, што га вода има, и као што би риба мањкала у води, из које би ваздуха нестало, тако и за човечиј живот није нуждан цео ваздух што је око њега, но само један мали део ваздуха — кисик (Oxigen). Као што вода, код особени предисни органа у риба, служи томе, да разреди ваздух тако и душик (Azot) у ваздуху служи томе, да разреди, разблажи животварајући кисик. Зато је у 100 чести ваздуха само 21 чест кисика а 79 чести душика. Да је кисика или више или мање, подједнако би било шкодљиво по човечиј живот.

Тај ваздух удише човек на уста, који одатле кроз душњак и танке и најтање огранке његове иде у плућа (белу џигерицу). Плућа су две сунђерасте, опруге кесе, с једне и с друге стране од срца. Лева кеса или лево крило плућа увек је ужа од десне. Кроз плућну артерију утиче из десне коморе срца сва крв у плућа и ту долази са атмосферским ваздухом у (посредни) додир.

Кад погледимо површину попреко просеченог једног плућњег крила, опажамо на њој пуно округли или дугуљасти рупица, које су растављене не баш широким дуваром од фибрине субстанције, а нигде једна у другу не прелазе. Ове су рупе проседи меурасти тела, којима се завршују најтањи огранци душњака (бронхија), који су кроз сва плућа, као неко дрво, разгранати и зову се плућне ћеље (Lungenzellen). Оне су одвећ мале, у деце једва у попречнику 0.025—1.5. лин., у одрасли су веће (0.07) а у стари људи 0.1. линије.

Крв улази у плућа кроз плућне артерије, које се такође у мрежу ситни цевчица гранају. Из ови окрајни артерија излазе још тање гране, које к плућним ћељама иду и ту се размреже у најтање власне цевчице. Те мрежице разпростиру се по површини они плућни меурића, и ту бива кроз танану кожицу измена гасова. Кад је већ крв своју угљену киселину издала, а кисик примила, онда се мрежа власни цевчица стиче у крупније ћеви, које се зову плућне вене, које воде крв у лево срце. Сад тек почиње крв, коју срце кроз артерије по целом телу тера, вршити свој задатак (да тело рани), и простире се кроз све ситније

огранке артерија на све стране, да може тело, кроз танку кожицу, усисати из крви што му је за обстанак нужно, док међутим оно, што му је излишно опет у крв улази и кроз вене опет левом срцу иде.

А каква се промена међутим у крви сбила? Ваздух, кога издишемо, разликује се од спољашњег по томе, што у њему има више угљене киселине и водине паре, а мање кисика, — сбило се полако сгарање. Пре се мислило да ово сгарање у плућама бива, ал се доказало, да у оној крви, која се из тела кроз вене враћа, која би, по пређашњем сватању, тек ишла да сгори, да у њој много више угљене киселине има, но у артеријској крви, која је већ сгорела.

Даклем стварање угљене киселине мора да бива свуде по телу, а право огњиште не може бити на другом месту, него у власним цевчицама, које су свуда по телу разгранате.

Посмотримол боље те власне цевчице, видићемо да су одвећ узки канали од танане кожице, у попречнику 0.006—0.003‴. Оне се међу собом преплетају утичући једна у другу и тако чинећи међу собом мала, округла или ћошаста острва. Танушне ове власне цевчице имају на противположеним странама мала зрнца, која су од прилике 0.002‴ широка, а 0.004.‴ дугачка. Ћељине језгре јесу управо заметци, из који се васцела органичка материја рађа и замењује. Ћељина језгра постаје по сјединењу више ванредно мали, лако покретни, елементни телашца, која се стварају у родној (bildungsfähig) органичкој течности, заметној материји, бластеми. На спољашњу површину ћељини језгра брзо се навуче нека љуска, која се полако, као ћељина кесица, од језгре одљусне а празно место између ње и језгре изпуни се неком течношћу. Тако се створи животињска ћеља. Сад се стварају нове ћеље у старој и поред старе, које се преображају, пружају се у дужину или одебљају и тако постану разне ћељане тканине (Zellgewebe) животињског тела. И тако у власним цевчицама видимо изкон свеколике органичке материје. Овде у овим посредницима између вена и артерија сбивају се најзнатније промене при дисању и препитавању. Власне цевчице купе у цревном каналу питајућу материју. Оне преносе питајуће честице крви у масу окружујући и' органа, да накнаде што је изгубљено; оне увлаче употребљену материју у крв и одлучују је за бубреге, пљувачкине жљезде, јетру и спољашњу кожу, које ће да и' из тела излуче. Власне цевчице плућа само примају кисик, да га после у мрежи власни цевчица, која је свуда по те[illegible] разпрострта, предаду органима, де се сгарење сбива, од [illegible]тукт, угљена киселина и вода, опет се кроз плућа излучује.

(Свршиће се.)

САМСОН И ДЕЛИЛА.

ПЕСНИЧКА СТУДИЈА ИЗ СВЕТОГА ПИСМА

од Лазе Костића.

(Говорио о концерту Д. А. Славјанског сам песник.)

I.

„Ој Самсоне, мајчин дане,
„Израиљев дични бране,
„Мрзи, синко, Филишћане —
„Филишћани мрзе нас!
„Ал' не љуби, мој голубе,
„Филишћанске тол'ко љубе!
„Јача љубав него мраз!
„Ал' и одкуд у ти груди,
„Где мужевом отров суди
„За жене им тол'ка слас?"

Тако мајка од милина
Јуначкога кара сина,
Дива свију јуначина;
Дивак синак збори њој:
‚Зар мужеви? —Срам је рећи!—
‚Што их тисућ бега псећи
‚Од вилица магареħи
‚Кад замане синак твој?
‚То мужеви? То су жене!
‚Па зар жене против мене?
‚Кад с женама време губим
‚Волим с женом да се љубим,
‚Но с женама бити бој!

„Али за што Филишћанке,
„Мамне, танке домишљанке?
„Израиљке израјанке,
„За што, сине, не би њи?
„Узми Мару, имаш стада,
„Од истока до запада:
„Стадовита ј' оца ћи!
„Узми Сару, имаш злата,
„А лепотом вреди млада
„Филишћанске цуре три!"

‚Израиљке? — Некад беше,
‚Док ме славе не понеше,
‚Не знајући своје сеше,
‚Просио сам једну ја.
‚Имала је једног чика,
‚Филишћанског најемника,
‚Чико њојзи боље зна:
‚Одведе је на преваре
‚Међу своје господаре —
‚Сад им ноћу уз пеаре
‚Место жишка лицем сја.

‚Јест, ал' сада, Боже свети!
‚Кад ода ме туђин стрепи
‚Сада ме се свака лепи!
‚Сад ме љубе, сад ме маре,
‚Сад ми нуде Саре, Маре, —
‚Понеаре! —
‚Филишћанке нису верне,
‚Ал' неверу љубим њину,
‚Јер је вера у својину
‚У рођоно, у матерње. —
‚Па те чожње, тог снебива,
‚У јунаку што ужива,
‚А крвника опште среће
‚Отискује, мрзи, не ће!
‚Тог сударa изобиља
‚Разиграни двеју сила
‚Од омразе, од омиља, —
‚Ох, Делила!

„Шта? Делила? —
„Тако ли се зове вила
„Што је срце сину моме, —
„Зар са м н о м е
„Поделила?"

‚Да, Делила!‘
Одазва се витез млади,
Те се руком
По јуначку челу гласи,
Склопљени се маша већа,
Као да се нечег сећа,
Мучи муком.
Ал’ бадава руком крије
Понос-чело и повије,
Кад осећај сакрит’ није,
Из осмејка што се смије,
Што с’ из оти дивски груди
У надиму тешком буди,
Што из крета сваког бије,
Из обилни што се власи
Од потреса тајне страс’и
У расплетни бујни млази
Заталаси,
Сакрит’ није...
И не сакри осећаја,
Већ из грудног испотаја,
Из увојна косотреса,
Из осмејка болног теза
У један се уздах слива:
‚Ох, Делила!‘

Те ко потоп од бујице,
Кад уставу прву свали
Поплавином бујни вали
Руши, дере нештедице,
По уздаси тако први
У јунака реч поврви:
‚Ох, Делила!
‚Каква ли си пуста била
‚Кад погуби теби војна,
‚Од газански што је врата
‚Одбијао несавлада!
‚Т и се маши копља бојна:
‚Па из грла викну гојна:
„За мном, жене!
„Преда мном је војнов сене!“
‚Те намигнув измичаром,
‚Постиђеним женским каром,
‚Ти завитла, — ја привати; —
‚Ал’ како си била дивна
‚У заносу жара кивна:
‚Да те видим још једноме,
‚Слатки громе,
‚Оруже ти натраг врати:
‚Удри, реко, слобода ти! —
‚Но поруга мога дива
‚Потпала ти беше севу,
‚Те у гњевном разагреву
‚Већ потегну мача сива
‚И замáну, —
‚Ал’ замáну!
‚У заносу и у жару
‚Ја подиђо твом удару,
‚У жестоком, у загрлу,
‚Грудима те диго, врлу, —
‚Обамрлу.
‚Ја подиђо том удару,
‚Ал’ од жешћег одудара
‚Од очију, од недара,
‚Оста рана без видара. —
‚Ох, ал’ ево што је вида
‚Што је скида!‘

У тој речи, испод груди
Вади свиле комад жути,
На свили је ситан вез; —
Тај је везак што замути
Самсонову бистру свес: —
Шарен везак њему ниже
Једно лишче,
А под лишцем ситно пише
По комаду жуте свиле:
„„„Довече си у Делиле!““

Ђ Е Л М А.

III. ЗВЕЗДА ЛИВАНСКА.

(Наставак.)

— Дакле Ђелму! — узвикнух, кад се опружих по трави испод тулипастих дрва крај Махи-Едина, а из дворане нам допираше смех и свирка.

А Махи-Един одпоче:

„Звезде су што нам судбу одређују, и ми покорно погледамо у њихов злаћани пис. Час куцне и гордоме срцу, — и тад је узалуд свако противљење.

„Питај синове медеашке, кака је пре Хабиба била; они ће ти одговорити, да ниједан лептир залуђеније цвет не облеће, но што је она тад алгирску момчадију. Она беше позната са свог несташлука, прослављена својом дивљачношћу. Витка, као пантерска мачка, виткошћу и дражешћу надмашаше све остале Алме. У очима јој још можеш видети плам, којим срца у младих људи сажижаше.

„Далеко одавде, у планинама ливанским, родила се испод зелених кедрових кадифли-кровова, и израсте вита као и сама мирисна дрва. Више се као мушко но као женско владаше. Она иђаше на коњима с браћом својом у лов на антилопе, а њена нежна рука са особитом уметношћу гађаше џилитом.

„У то доба дођох из Нубије, и тад видех дивље девојче у свој његовој лепоти, где крај мене пролете, и ја мишљах: смотрих анђела, који с ватреним мачем у светој војни ордама пророковим предњачаше. На скоро умаче из очева врта и побеже са сином некога Емира. А овај је мучаше несмисленом љубоморношћу и затвори је у грозни шумски замак. Једном огледаше измаћи, али је љубавник затече и замахиваше јатаганом на њу; но она му оте оружије и прободе га.

„Од то доба лепршаше се без помоћи, али слободно, кроз живот. Она проигра кроз оазе, пустиње и вароши правоверних чак до мора у Алгир. Она презире сваку свезу, а титра се са срцима као с цвећем, које разчупамо и изгазимо, не удостоив га ни погледа. Освета неког Франка нагони је дубље у унутрашњу Африку, чак до Медеаха, где славну играчицу примише као богињу.

„У светло јој станиште уђи, стало је многог од нас имања, радости, разума и памети.

„Но ја се могах слободно увући и извући кроз тапете куће јој; ми не маримсмо једно за другог и за то остасмо у миру.

„Ја јој доношах мале припитомљене змије с којима се играше и о њих руке лађаше. По нскад играсмо се у ноћи звездама осутој.

„Једном после ваке игре одмараше се на дому крова свога и гледаше без даха у месец. Ја стајах крај ње на решетку наслоњен. Тад доспеше с улице звуци фруле и у ведрој ноћи слише се са мирисом тимијана *) и виновог цвета.

„И Хабиба, ово окорело девојче, што из миле домовине без страха умаче, што првог господара уби, — Хабиба се заплака; заблуђена јој се душа раскрави у сузама, као окорели лед пред јужним ветром.

„Ко свира тако љупко? — упита она, окренув се мени.

„Зар не познајеш Ђелму из Медеаха?

„О, реци ми, ко је он и донеси ми га! — Махи-Едине ти идеш за змијом кроз пукотине и стене — пођи за њим, реци му да за њим жудим. Иди, — похитај, док ме плам нестрпљења неје у пепео сажегао.

„О, најлепша жено, а да је нешто црн као ја?

„То бих му опет име на дуваре душе ми, на бокове срца мога записала.

„Добро дакле, звађу га. Бео је као крин у пољу, — а најлепши је момак алгирски, и тек му је осамнаест година.

„Ја потекох тамо, одкуд звуци Ђелмине фруле допираху; на послетку ухватих га за бурнус-кабаницу.

„Ђелмо, гледни око себе! Звезда љубави цвати ти на небу, али ти је не видиш.

„Ја видим само Махи-Едина, цара змијског, који ми засењује изглед, — одговори смешећи се.

„Ал', надам се, не живот; видиш послан сам, да ти разјасним и осветлим: Хабиба је име звезди, коју је твоја фрула очарала! Хајд' са мном.

„Ал' ја не ћу.

„Ђелмо!

„Она је кадра била крв пролити и своје оставити, — реци јој да ја о њој не ћу ништа да знам.

„Она те воли!

„Љубав играчице, — остави ме! Што се лепиш тако уза ме, нудећи ми тако лош еспап?

---

*) Мирисна билька.

„А шта ти хоћеш као знак праве љубави?

„Да јој душа ускрсне. Жена без тога, бенгалска је ружа без трња, али и без мириса, даклем и без привлачне силе, и ако неје мање лепа од руже ширасте.

„Једној лепоту, другој мирис.

„Само обоје у свези може ме свезати. Ево ти ове туберозе; чашица јој бења је од калифова алабастрова двора, бења од прсију лабудових, а мирис пријатнији но мошус и амбра. Тако мора бити девојче за којим жудим. Реци то Хабиби и подај јој овај цвет — моју чаролију, као камен пробе; он ће у њеној руци увенути!

„Подај јој цвет сам и реци јој уз то хладне речи, које ти падају као бисер с дубока мора, а тврде су и чисте.

„Нека буде, — одговори после маховитог устезања.

„И он пође за мном брзо и одважно.

„На скоро стаја он у чистој анђеоској лепоти на прагу оне одаје, коју иначе само брадати главари или заносни источњаци прекорачише. Страшљиво прелете му поглед преко дивне лепоте, која му се овде указа. Видео си је, Европљанине. Ти знаш како јој усне цвате, како јој очи сјају као блесак сума*) који мудрацима истока светљаше на њихову путу вашем пророку и избавитељу.

„Хабиба неје му чула лака корака: у грозничавом очекивању пала беше у жуте атлас-јастуке дивана, лице у подглавке скривајући. Растурена дуга смеђа коса расула јој се беше низ обли врат. Чињаше се, као да је још једнако узбуђена од фрулиних звукова.

„Ја уступих и навукох завесу пред врата, но кришом гледах у собу и смотрих, на не малу радост, као да је Ђелма са својим строгим основима сувише претерао. Јер као у несвестици пређе га дрхат кад погледа лепо, бољом савладано девојче, а на лицу гораше му признање: „Несам Бог, човек сам!“ — Тубероза испаде му из руку.

„Хабиба се подиже, и кад га виде, како очи пред њом беше оборио, извину се јасни уздах с усана јој. Тихим корацима, као да не верује, приступаше Ђелми, час руку на слепе очи, а час опет пред очи мећући, као да снева. После тога узе златну лампу и светљаше му у лице, пуно сањарије и невиности. Он је погледа, — тад јој клонуше обе руке, лампа из-

*) Звезда што предњачаше царевима казујући им где се родио Христос.

маче јој се из руку.... а укочено око јој беше све једнако на њ управљено, и заносећи се у никад не сневаном усхићењу паде у наслоњачу назад пред сунчевом сјајношћу његове млађане лепоте, као што цвет с петељке пада.

„Хабиба, — шану Ђелма тихо, — ја сам Ђелма из Медеаха. — —

„Он је ухвати за руку и обоје дрктаху кад се погледаше; — нигда не ћу заборавити какав се божанствени израз у цртама хабибиним тада указа.

„Силним чувством обузета одједаред отрже се ода њ. Он се трже зачуђен и поражен.

„Али Хабиба гураше га неколико степени на више до престоне столице под балдахином*); он не могаше њеним живим покретима одолети, и допусти јој да чини што хоће. — Погледом најдубљег узбуђења погледаше она њему и бола пуни уздах вину јој се из прсију, — после пљесну рукама.

„Неколико других одалиска ступи у дворану.

„Сестре, — поче Хабиба и паде на колена раширеним рукама пред престоном столицом, — погледајте овог младића. Сад баш ступи у ову одају. Цвати као бокор белога јасмина; — али немојте се варати, он неје самртан; — посматрајте га из даље, да га ничији дах не повреди; оставите га чистог и божанственог као што је! Допустите да заспи под балдахином. Чим зора заплави нестаће га и ми ћемо место њега наћи кап росну, или бео цвет, као овај овде.

„Хабиба подиже хладну и као снег белу туберозу и притиште је уснама блаженим смешењем, док се међутим девојке пред лепотом ђелмином поклонише, који, полу занесен са затвореним очима, беше наслонио уморну главу на подглавке.

„Хабиба, којој изгубљено срце у чистоме пламу букћаше, даде неми знак другама и све се уклонише ћутећи, живо узбуђење.

„Ја приступих Ђелми и рекох: Постигао си, о Ђелма, што си желео. Поглед твој узбудио јој је душу; чудо се збило: она плаче, — она пати — спасена је! — —

Махи-Един ћуташе и наслони главо на стабло дрвета. Поглед му изгубио беше ону укоченост, и одушевљење још се титраше у њему.

Овај особени човек, који се са најпрвим непријатељем чо-

*) Небо над престолом (тако веле источњаци).

вечијег рода, змијом, дружи, имађаше срце у прсима, осетљиво за лепо, за нежно и добро.

— Какви сте ви особени песнички створови, — рекох ја после кратког ћутања Махи-Едину. Твоја је прича лепо градиво за песника. Гордост поражена снагом лепоте, понизност пробуђена у услужном срцу. — Хвала ти за то Махи-Едине! Предмет је подобан најлепшем спеву највећег песника на западу — Богу и Бајадери! — Отуд дакле она чезња у Хабибе, што њеној ватреној лепоти врло дражесно доликује.

— Да, она признаје да је преокренута и устрељена ђелмином новином лепотом; она га сматра као ђенија младости и мира, она га обожава као какво више суштаство. Нико се не може од то доба њеном наклоношћу похвалити. Истина још проводи светковине с нама, јер не може живети док Ђелму бар из далека не види; ал' опет њена је игра прошла. Од то доба од како се он ни на којој светковини не појављује, од како је погледа не удостојава, страх ме је да из очајања што не учини.

— Ђелма је нашао девојче, бело и мирисно као и омиљени му цвет.

Дивљи израз опет букну напрасно у Махи-Единову погледу. Раме руком грчевито ми стегнув, мумлаше он:

— Ђелма је дете среће; он нађе туберозу међ девама, и њему се наклони мирисна јој глава. Чуо сам песме, које она ноћу пева, и разумем им говор: љубављу к Ђелми дише свака реч, сваки звук.

Зачуђен погледах краља змијског.

— Смеј се, западњаче, смеј, — продужи он боно, — јер се сунце, месец и звезде смеју. — Уз хабибино срце рањено је и друго, уз њену душу и друга уздише: тамо одагнани на бујну, валовиту пучину заносног уживања пате се и чезну два бедника.

Тако гласаше признање с усијаних усана нубијанина као дивљи поток. На једаред ућута; месец беше потамнео и пурпурна румен чараше исток. Махи-Един скрсти руке на прси и рече:

— Не, бежи зависти, бежи мрзости од мојих прсију! На мојој амајлији стоји написано:

Прибери се, срце моје, слабо, уморно,
Буди снажно, јогунасто, буди упорно!
Сипај искре, пали огањ, нек се вије плам —
Ал' ти за то остај кремен, остај тврди кам!

— Светковина је свршена, дан почиње, — да си здраво млади Франче!

Једним скоком неста га међ цбуновима магнолинскси; шуштећи саставише се гране над њим.

Ја пак узвикну у јутарњи ваздух:

— О, ви, што вам тропска крв по жилама тече, ја вам се дивим! Ко сте ви, децо сунчева, да вам победа над самим собом за руком испада, и да ви, с радошћу жртве, плам ваших рана сносите, док ми? —

Алијино станиште беше се испразнило. Ја пођох кући. Крај мене јахаше неки од младих ноћних уживача и певаше у зорску румен.

Пресут и претоварен мноштвом доживљених уживања дођох у свој стан.

То ми беше први дан, прва ноћ у Медеаху.

(Наставиће се.)

ОД ШАПЦА ДО ТРОНОШЕ.

Писмо с пута.

(Свршетак.)

Одстојим с народом службу, која је по раније свршена. На „хвалите“ имали смо поучну беседу. Један од млађих духовника узео књигу беседа г. митрополита Михаила и читао нам слово намењено слави празничној. Запињао је и муцао, грешио и бунио се у толикој мери, да не могадијах схватити му смисла. Народ га је гледао и слушао, а ја сам расматрао слику саваотљеву у врху сјајнога кубета, да се не бих огрешио према месту, у коме сам, јер толико бејах љутит и зловољан.

— Како вам се допада слово? Упита ме игуман, кад смо се пењали уз степене што воде на доксат.

— Никако. Одговорим му озбиљно.

— Како то?

— Јер несам ни речи разумео.

— До душе је отац Партеније доста и грешио. Не ваља му посао.

— А ја велим да сте ви грешили, оче игумане, а не он. Настојатељ ме чудно погледи.

— Не мојте ме тако страшно гледати, оче. Ја не говорим ништа до голу истину.

— Па шта ћу му де кад је буква, па не зна ништа?

— Било је вечери доста пред овај празник. Да је свако вече по

једанпут прочитао пред вама и ви га поучили, не би било овог запињања. Ваља проучити беседу, па онда припрaван изићи пред народ.

—. Све је то тако, мој господине, али го ће и у шуму и у парохију. Бога ми се на две стране не може.

— Кад је на две стране, ја мислим, да је преча црква. Ту излазите пред народ. Ваља вам се чувати, да вас не исмеје. Док можете служити цркву како ваља, служите је; јер боље и никако него свакојако. Онако красну беседу нагрдити, то је грех и срамота.

Игуман мало попусти.

— Баш имаш право, а ја трице копам, што браним Партенија. Не ваља вам тај ни у цркви ни у парохији. У напредак ће чатити отац Варнава, који је ваљан и на свашта вредан прегалац. А ја ћу пазити да не излази не припрaван.

— Да Бог да; рекнем па се насмејем. И старешина се доста лукаво насмеши и ми се изравнамо.

Кад је приспело ручано доба, одемо у трапезарију и обновљеном глађу одужисмо се јелима од меса и варива. Кад смо рашчеречили прасе, напијемо у здравље и звона зазвонише. Отац намесник уведе Цигане с егедама и даирама. Један је био сух и жут, пљосната носа, дебелих усана, малих, живих очију, проседе косе с танким брчићима и не обријан. Други је био у антерији с весом из под пазуха, црно-жуте боје, широких коснатих ноздрва, чупавих, коврџастих длака и без бркова. Стари гурбет ударао је у затегнуту кожу тако бујно и с одушевљењем, да су се хтеле покидати гвоздене жице, што држаху обле колутиће од жутога туча. Другар му је само натенане пратио ту татарску лупу, превлачећи масним гудалом по прљавим и очађавелим жицама сасвим онако без отлучне решљивости. Тужио се на жеђ и кад би му се понудило вина, казао би да је за ракију. Тек пошто је испразнио непуну оканицу, претисне не обријаном брадом своју суху свиралу, заигра сухим, препланулим прстима тако хитро и живо, да у мало жице не попуцаше.

После обеда одемо на сабор. Живи тутањ подигао се, па једанпут брујн. Свет се изоблачио — милина ти га погледати. Људи и жене, момчад и девојке, све се то ујудило и у чистим преобукама изгледаху као лабудови. Румени фесови руменише се на мушким главама и таласаху се по живој површини као црвена усколебана река. Једни иђаху горе, други доле. Једни се окупили око свирача, па се хватају у коло и играју. Под хладњацима засела гра̂ја, па нагла на вино и дебелу овчевину. Слепци се посадили у крај стаза и богорадећи искаху дара и милостиње.

По гдекоји пригрлио гусле и мамећи им најтужније гласове, певаше побожне песме, пуне чежње и бола, или насићен хладнога ваjкања, задрмао гудалом и колутићима па пева Марка и Лазара, Вука и Обилића. Народ се искупио, слуша га, и из признања баца бакрене новчиће у изврнути фес. Колачари разапели шатре, па нуде жуте, медене колачиће, грнчари разредили тестије и суде, а кашичари зделе и заструге, гомиле вретена, ступе и сланице. Знанци и пријатељи састају се, здраве се и љубе. Далека им села — не виде се дуж целе године.

— Оженио сам ти пријатељу и мога Влајка... Говоре један другом.

— Ако ће, пријатељу, нека је срећно и дуговечно.

— Па гле каква им је красна снаха — показујући руком на окићену невесту, која прилази к руци — нема 'ваке младе у целој планини.

— Нека хвала Богу и мило ми је.... А како ти име, снахо?

— Живана; одговорила би тихо и променљивим гласом убрађена невеста.

— Е па живела мајци. Нек' си жива и здрава, па слушај свекра и свекрву.

Ту се маши у џеп и дарива је покрупним сребрним новцем.

Други се тужи, како га постигло зло. Ударила слаба, па му помреше толики укућани.

— Умре ми бабо, али на пречац; чинио сам и све и сва, али џабе.

— Па, Бог да му душу прости, доста је и живео. Кад је то себе била Карађорђева крајина.

— Сахранио сам га у старом гробљу у крај пут. Дао сам огласити и у цркви и у манастиру.

— Па и заслужио је, пријатељу. Ваљан је био, па ка' честит и умрьо.

— Писао сам за душу му вола, а свога коња поклонио је манастиру, да му чате парастосе.

— Хвала Богу. Он цркви, а вама ће Бог.

— Па сам заклао јунца о дањама. Далеко си ми, пријатељу, па те не могадијах позвати. Хајд'мо под ладњак, да му попијемо коју за покој остареле душе.

И ухвативши се за руке ушли би под сеницу. Од тешке жалости пили би толико, да се једва враћаху кућама. Морали би их проводити, где је било стрмо и окомица.

И ја и мој друг би смо прилично накренути. Ишли смо по народу, здравили се, па по гдегде засели на једну на две. Тек

кад је сунце село за планине и народ се проредио — сетисмо се и ми, да нам ваља ићи дома. Једва нађемо пијана кочијаша, те га натерасмо, да преже. Морасмо га молити, док му не обећасмо шарене назувиће — није могло ништа бити.

Кад смо сели у кола већ је био мрак. Игуман нам мете у кола још једнога друга. Пуну торбу сира и пецива. А није нам заборавио ни долити чутурицу. Не видесмо уз пут ништа ван таму и помрчину. Кад прођосмо Лозницу, прохте нам се штогод појести. Отворимо торбу и извадимо дебело печено пиле. Кад га стасмо кидати, уверисмо се на нашу велику жалост, да је стари отрцани гигов. Кидасмо и дрпасмо масне батакове, па после с њима преко лотре. Нацврчемо се из шарене чутуре, па се опда нагнемо сваки на своју страну, па увлачећи свеж ваздух мирисаве поћи, зажмурисмо и — заспасмо.

Кад нас пробуди нека лупа и тандрк, осетисмо, да смо на шабачкој калдрми. За четврт сахата би смо сваки у својој соби и бацисмо се на меке душеке.

Сутра пунктум осам бејасмо сваки за својим столом. Кад је ушао президент, ја сам већ зарезао перо, а мој господин колега савијаше плаву хартију за концептовање и полако шмркаше бурмут из округле бурмутице.

Здрав си ми. Твој

Милорад.

СТУДИЈЕ ИЗ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА.

(ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ.)

(Наставак у место свршетка.)

Али бранити „дебело јер“ или „јаћ“; бранити курјуке у мушких и пароке у научењака; бранити оно „старо добро“ време када се још ориште песме о славноме „Риналдину“ или „како плави зора сјајна“, „како вене серце моје“ или „како је момче зашло, воденицу прошло, там где с' чује тик, тик, так,“ или бранити умиљан „ландлер“ што га наши стари тако лепо знадоше играти, можда лепше, него што се данас игра „валцер“ и „трамблан“; или бранити ону претерану стару сервилност и понизност која је један корак само од ропства; или бранити слепо веровање у ауктоитет без самосталног испитивања; или бранити поштовање, на спрам старих, само за то што су стари, па макар га својим деланьем и не заслужили; или бранити кога само браде ради, ако и нема врлина; или бранити у опште старе слабости; — то би,

данас смешно било, и у многоме изгледа тако исто, као кад би човек данас бранио оно доба, када још не беше ни парних кола, ни пароброда; бранити брзину при путовању у оном добу, када се пре поласка на пут један отац причестио, па још и тестаменат написао. Тако што тек није вредно да се брани! А зар су вредне слабости, да не кажем грехови, и старе заблуде, да их данас брани млађана снага!

И опет се у многоме и од многих тачка обрана иште а више пута и с „висине“ заповеда!

Ми видесмо младога Сенковића, где брани слободу, српско име, понос и поштење, видесмо га млађаног, где за врлине својих старих хоће да жртвује и свој живот, па зато држим, да је доста, да се допусти и данашњој младој снази, да и она само врлине својих старих брани сваком приликом, па и животом својим, — а на старе слабости нека забораве и наши стари за љубав њиовој младој снази, која им брани врлине!

Ја мислим, да ми није нужно, да сада опет кажем, да је у Сенковићу Иви српска мисао, која му управљаше делом његовим, да је баш с тога прави Србин, а да је сваки онај, у кога нема те српске мисли о обрани старих врлина, туђин, ма се он звао Србином, па ма како лепо знао играти биљара, ма како господски знао курисати, или боље рећи лагати, ма како добро знао пикетирати.

Он је туђин и са српским именом, док год српска мисао, а шњоме и српски дух не овлада њиме.

Студија о обрани старих врлина одвела ме је од јунака Сенковића Иве.

Да се вратим опет к њему!

Сенковић Ива кренуо се на међдан, пошто је целивао десницу мајци, пошто је оца љубио,

..... у скут и у руку,
„И у земљу где он чизмом стаје“

пошто је измолио опроштаја од старих родитеља речима, које су пуне нежних осећаја:

„Простите ми мили родитељи!“

У први мах изгледа Ива нечовек, где он љуби скут, где љуби земљу, па ма и очин скут био, ма и очина чизма стајала на земљи, што је он љуби.

Ја сам рекао „у први мах;“ јер кад се човек сети, да је тај његов отац за њега био узор поштења и јунаштва, кад му је био оличена врлина у сваком обзиру, онда му се то може у-

писати у безкрајно поштовање, да не кажем обожавање, свога оца као узора, као идеала свога.

И ја бих желео, да су наши досадањи стари тако безкрајно поштовање и љубав заслужили; ја бих желео, да и одјакошњи наши стари својим делима тако безкрајно поштовање и љубав заслуже, јер онда сам само уверен, да ће српство моћи стојати на оном ступњу у колу човечанства, што му га је одредила сама природа, што му и његова прошлост иште!

Кад је Ива победио агу, и кад му је одрубио главу, онда је скинуо са себе своје одело а обукао је агино, да има обележја за своје јунаштво, кад изиђе пред господу, и тако прерушен пође својој кући, својим родитељима. Али у мало што га није главе стала та несрећна мисао његова у којој се огледа нешто мало сујете. Стара мајка његова види га са чардака, где двору језди, и помисли, да је то ага, који је убио Иву, и који сад иде да и њих поубија, да им попали дворе, да им похара све и сва. Кад мајка рече то старцу, скупи седи родитељ сву своју снагу и баци се старој бедевији на рамена, понда појури као слеп за својим сином, и поче га вијати, вичући за њим:

„Стани море аго од Рибника!
„Ласно ти је погубити дете,
„Коме нема ни шеснаест љета
„Ал' од', аго, те погуби старца!"

Крајње очајање, крајње усиљавање, крајња раздраженост заслепила је старца; он не види, да је то његов син, што га вија и који бежи од њега, он не чује глас свога сина, што му се јавља. У неки пут већ је близу био стари мач у стара јунака, да своме рођеном сину одруби главу, кад се једва дете сети, те баци мртву главу арапову из јанкеса паса, а кад отац то види, он застане, упозна сина, па га пита, грлећи га и љубећи:

„Вала, Иво, моје чедо драго,
„Који с' баби заменио главу,
„Свој господи образ осветлао,
„Свој господи и нашој крајини!
„Ал' што с' турско руво облачио?
„Мало бабо душе не огреши!

Како је лепа ово студија!

Како нам јасно пред очи изилази сва несрећа, у коју нас баца туђинштина!

(Свршиће се.

ПОДЛИСТАК.

Друго јавно предавање у Новоме Саду.

У недељу, 8. октобра, беше друго предавање у дворани „код царице Јелисавете.“ Одбор, који приређује та јавна предавања и који је обећао, да ће их сваких четрнаест дана држати, морао их је на неко време због болести и због путовања неких својих чланова прекинути, ал' сада, како тих сметња више нема. надамо се, да ће та предавања учестати, особито кад видимо, како наш свет за таке ствари јако мари и како на та предавања све то више долази.

На том другом предавању прво је говорио Стева Павловић „о карактерима“.

Разложивши најпре шта је то карактер, да је он наиме свесна воља у човека да нешто постојано ради по своме уверењу, не обзирући се ни на какве спољашње сметње, — прешао је на историју света, те је у неколико вештих потеза споменуо примера ради карактер Сократа из грчке и Луција Јунија Брута из римске повеснице. Као узор-карактера, на којег се само можемо угледати, али као слаби људи никада га не можемо достићи — напомену нам Христа спаситеља, који је ради среће људске проповедао истину и ради ње све патње претрпио. Прешавши на српску историју предавач нам изведе пред душу јунака Милоша Обилића, рекавши, да се у његовом духу огледа карактер правог српског витеза, који свој понос знаде спојити са поносом народа српског и дати углед јунацима свију времена. С Обилића пређе предавач на Карађорђа, а од овога на Краљевића Марка, наводећи, да се у Марку огледа управо карактер целог нашег народа, по што је народ наш, спевавајући његова дела, сам своја дела и себе самога спевао. Показавши тако предавач какова су благодет прави а особито узвишени карактери по човечанство, завршти тиме, да наш народ има лепих врлина у себи, само треба да се развију. Неје нам — вели — доста да имамо научених људи него и оплемењених срца и честитих карактера. На карактер треба матере српске децу из малена да навикавају, да их уче да истину говоре, да су смерни али да ником не ласкају нити се удворавају, да поштење и у најмањем делу показују. Синови и кћери српске нека се не понесу како мало што науче, него нека послушају савет старијега и паметнијега. Тако радећи учинићемо да сваки благослов буде у породицама, а отуда у целом народу. Кад се учврсте карактери, нестаће раскоша, сујете, сплетака, неслоге, раздора у народу нашем. Врлине, које су у народу српском још неразвијене, показују да га чека велика будућност, ако само увазна те врлине развити и усавршити. Јер народ. који је преко 400 година био у ропству, па ипак неје омекнуо, него је остао чврст и задр-

жао свој јуначки понос као и пре ропства, заиста се може надати дичној будућности. Као што природа даде чврстину и сјајноћу драгом камену, да блиста на крунама владалаца земаљских, тако српском народу даде постојанство и јуначки понос, да блиста на круни земаљских народа!

Иза Стеве Павловића изађе на говорницу Лаза Костић и рече, да је хтео говорити о „српским јунацима и њиховим женама“, али да се бољем домислио те ће да рече коју у опште „о јунацима и њиховим женама,“ па ће тако доћи и на српске јунаке и њихове жене. То чини с тога, што је већ у самом наслову нека противност појмова, која би могла бити по говорника фатална, ако би која половина у публици казала, да је то тако можда само у српских јунака и у српских жена. Ми ћемо то предавање, кад га доврши, донети у нашем листу, а за сад ћемо само да наведемо главне мисли говорникове. Предавач је рекао од прилике ово: Природа је сваком створу своме дала и услове даљег развијања и напредовања. То се види и у оној природи, што се зове мртва, у камењу, особито пак у постајању кристала. Ал' у живој природи могуће је напредовање само постајањем нових а нестајањем старих облика, тако, да сваки нестанак носи у себи клицу постанка бољег, лепшег, савршенијег облика од пређашњег. Ал' то постајање може бити само тако плодно, ако је облику, који нестаје, извесно, да ће га заменити бољи, ако му је извесно, да ће његовим пропадањем одржати и унапредити живот целом оном роду, у којем и он живи и гине. Да је то закон у свој природи, види се и у нагону животиња. Закон тај: да појединац мора пропасти због напретка целине, огледа се понајобилатије у човеку, само што то постаје у човеку већ свесним, хотимичним пропадањем. Само онај, који је кадар свесно се одрећи каког добра, које би само његовој личности користило, да тиме унапреди свој род, само је тај заслужио име човека; а ко је кадар дотерати у том одрицању до свесног прегора и самог живота свога, у томе је оличен напредак рода његовог, тај је заслужио, да се назове мучеником рода свога. Ко је пак готов изменити у свако доба животом својим срећу народа свога, ал' донде, док та нуђа не наступи, не бега ни од каке насладе у животу, шта више гледа да их тим јаче исцрпи, тај не ће до душе бити мученик, ал' може бити народни јунак. Тешко је строго поделити те две струке бораца за начело напредовања и слободе; јер има мученика, који се несу одрицали свију наслада живота, па су ипак већи мученици од свију испосника, једноудника и пустињака, н. пр. Исус Христос, који се тужио на Фарисеје, да га грде пијаницом и изелицом.

И мученик и јунак полаже свој живот за бољи живот народа, за бољи живот целог човечанства. И мученик и јунак може ипак налазити

насладе и у свом животу, јер баш тиме му је већа заслуга, кад га принесе на жртву. Ал' највећа је разлика, што мученик влада тим наслађама, а у јунака насладе владају њиме. Мученик ће само за то ужити, да се нагледа ништавости с в о г а уживања, ако тиме не добија живот целога народа, или каког напредног начела, које се тиче целог човечанства; а у тренутку с м р т и ужива у помисли на величину жртве, што је приноси срећи целине. Елем у м у ч е н и к а ј е наслада и п р е г о р е в а њ е живота у с л о з и, у х а р м о н и ј и, ј е д н о д р у г о п о д р ж а в а, ј е д н о д р у г о у б л а ж а в а. Христос и Самарјанка на кладенцу најлепша је појава тог праоблика мученичког.

Са свим друкчије јунак. Јунак у тренуту опасности живота слабо помишља на насладе тог живота, а у тренуту насладе још ће слабије помишљати на опасност. Овде долази питање: у чему налазе јунаци особиту насладу живота? Одговор је: у лепим женама и у добром вину. А за што налазе јунаци толику насладу живота у лепим женама?

П р в и је задатак јунака залагати свој живот за обрану свог народа, за обрану човечности и човечанства, залагати га у боју јуначком, у б о ј у м у ш к о м. Нема појаве, у којој би се мужаство чистије огледало, него што је бој, и нема појаве, која би противнија била начелу женства, него што је бој, него што је ограшје смрти. Па баш за то, што јунак у бою, у прегоревању живота, доспева до вршка мушког начела, баш за то мора на другом крају, у наслади живота, баш за то мора наћи крајну противност мужаства, мора наћи жену. И то је узрок што су се сви јунаци свију народа и времена после боја најрадије бавили са женама, што су сву своју жестину, која им је преостала од намиривања м р ж њ е у крвавом бою, жртвовали мржњиној противници љ у б а в и.

Тако јунаци. А како жене? Како су оне предусретале ту љубав јуначку?

Предавач узима у помоћ прво и прво свето писмо и то с т а р и з а в е т па по њему говори, како је Бог створио Адама и како га је кушао, је ли добар јунак, па из његовог ребра створио прамајку нам Еву, а Адам одмах потече, да изгуби сва друга ребра своја, а да добије то једно ребарце. Бог, видивши ту тежњу праоца нашег, забрани и њему и Еви плод знања и плод живота, што беше изникао у сред раја. Тиме је Бог хтео да напомене Адаму, да му се ваља ограничити у сваком уживању живота. Ал' наша прабаба по наговору позмијеног ђавола окуси од забрањена плода, па јој дође, да је тај плод веома сладак, те наговори Адама да га и он окуси. На томе се оснива првенство жене пред мужем у погледу куса, што и сада још влада а и владаће докле се год буде делио живи свет на мушки и женски. Адамово колено осуђено је по томе, да за то пати, што је Адам дуже остао веран божијој забрани

него Ева, а евино колено као да је за то награђено, што му се прабаба приволела ђаволу.

Говорник разлаже, како је јеврејско свађање божијег суштаства у тој приповеци постанка човека и жене веомо чудно. По томе долази као да Бог или није знао, како ће се Ева владати према забрани му, што се не слаже са свезнањем божијим, или да је хтео навести људе на зло, да им покаже своју осветну моћ, што се истина слаже са јеврејским свађањем, ал' је хришћанском свађању свемилостивог оца сасвим противно.

Предавач обриче да ће у даљем свом предавању продужити и можда довршити свој предмет и да ће се видити, да кривица евиних кћери зависи од понашања адамових синова.

Кад је Лаза Костић своје предавање свршно, изађе на среду А. Хаџић, јављајући, да му се, као одборнику, пријавио Владимир Јовановић у жељи да неколико речи рече на говор Лазе Костића, па с тога умоли збор да послуша примедбе, које ће да учини.

Владимир Јовановић у лепом и живом свом говору, којег је публика бурним одобравањем попратила, рекао је у главноме: да он не признаје разлике између јунака и мученика, као што је постави Лаза Костић. По њему нема јунака, који није уједно и мученик, нити мученика, који није уједно и јунак, само што ваља разликовати морално и физично јунаштво. Ко морални јунак може неко и да не буде физични јунак, а тако исто и физични јунак не мора бити и морални јунак. Ако је морални јунак мученик у колико нема физичног јунаштва, онда је и физични јунак мученик у колико му недостаје моралног јунаштва. Сагласност моралног и физичног јунаштва, то је право јунаштво. Представник таког јунаштва је у нас Срба, за оно време кад је живео, Марко Краљевић, а у новије доба Гарибалдија.

Што се жена тиче, разлика, коју је библија поставила, не одговара напретку, којег је учинила историја философије, која је доказала, да је мушка и женска природа у главноме једнака.

Лаза Костић у свом одговору на те примедбе позива се на оно, што је казао, да је, истина, веома тешко означити строгу разлику између мученика и јунака, али је он то морао учинити по томе, што је намислио говорити о српским јунацима и њиховим женама, а н. пр. народна песма „о невери љубе Грујичине" и „о смрти Момчила војводе" не може се лако друкчије протумачити, него том деобом појма о мученику и јунаку.

У погледу схваћања женске природе обриче, да ће се опширније изјаснити у ком доцнијем предавању.

И тиме се врши овај intermezzo, који је у публике на живо допадање и одобравање наишао.

После тога узе да говори Тоша Недељковић „о доласку Срба у земље, где данас живе.“

Започињући предавање своје спомиње оне народе, који од четвртог века почеше прелазити у Европу и који учинише да се и мирни Словени морадоше кретати са својих земаља и пресељавати у разне крајеве. У време те опште сеобе подигну се и Срби из закарпатских предела и почну се спуштати југу, и у седмом веку видимо их, како прелазећи балканске земље, заузимају стална седишта у земљама између Дунава и Саве, Мораве, Шаре планине и јадранског мора.

Кад би од њих пошао на север и исток, нашао би у то време свуда сродна словенска племена, која се настанише по питомим пределима подунавским и по непрегледним равницама закарпатским. Почеше прикупљати своју снагу и подизати силне државе, те кад се на западу поделила верденским уговором царевина Карла великог, видимо по целој источној Европи како се развијају младе и силне државе словенске: више Дунава па све до источног мора шири се велика Моравска; од Моравске близу Цариграда пружа се велика Бугарска, а на једној страни од њих лежи Пољска и Русија, на другој пак српске и хрватске земље. Све су те државе пуне снаге, ал' највише што их уздиже, то је наука хришћанска, коју сви жељно слушају и примају из уста апостола својих Кирила и Метода. Задојено једном истом науком и уједињено једним истим језиком Словенство ведрим лицем погледаше у будућност.

Али у том наиђоше силне околности с поља и порушише или умалише ону величину, која се међу Словенима поче подизати. Уређење државно, које не беше поникло из појмова и обичаја словенских, него пренето у духу суседне Немачке и Византије, морало се растројити, кад наиђоше страни народи, као Мађари и други у сред Словена, и раставише их једно од другог, и кад се једни приклопише западној а други осташе при источној цркви.

Од тог доба осташе јужни Словени растављени од северне своје браће.

Срби живеше у покрајинама, које су заузели на балканском полуострву. Примивши хришћанство и поделивши се у више жупанија, управљали су се сами све дотле, док их Византија 1019. године не покори са свим својој власти и постави им грчке управитеље, почем је пре тога са Бугарском тако исто учинила. Но после двадесет година Срби усташе под Војиславом и ослободише се од грчких господара и започеше на ново самостално живети.

То је у кратком изводу садржај његовог предавања. На послетку изјављује, да је овим хтео да обрати само пажњу на почетак живота српског народа у данашњим земљама, како би се могла и продужити

предавања из српске историје и представити цео живот српског народа у главнијим моментима његовим.

И тиме се сврши друго јавно предавање и публика се разиђе у најбољој вољи.

Други концерат Дим. А. Славјанског.

Поштовачи певачке вештине нашег милог госта приволеше га, да се још једном да чути. То беше 1. октобра о. г. Том приликом отпевао нам је једну баладу и песму из руске опере „аскољдова могила“, (аскољдов гроб) од Верстовскога, једну аријy из опере доницетијеве „Фаворите“, скаску из нове руске опере „Рогњеде“ од Сјерова, две руске и две српске народне песме, и то: „Сунце јарко не сијаш једнако“, и „Ој таласи, мили ајте.“ У певању свију тих песама опет се показао као вештак, који уме гласом својим како ваља да влада и да слушаоце своје мило дирне. Ал' највише је раздрагао публику, кад је на захтевање отпевао руску песму: „Мнѣ жалъ тебя, мнѣ жалъ тебя.“ Та ће песма остати у срцима свију слушалаца као мила успомена на његово бављење овде. И српску песму „сунце јарко“ отпевао је тако сетно невесело, да неси могао ни помислити да то Србин не пева: сваки му је гласак такав био као да из српског срца, из српске душе долази.

Брата нашег Руса потпомагали су на том његовом другом концерту: Нина Хофмајстера, која је њиме један дујет из опере „Дон Пасквала“ морала на бурно захтевање двапут отпевати; Љубица Медаковића, која је концерат од Калкбренера лепо на допадање публике отсвирала; Лаза Костић, који је лепо и баш како ваља казивао своју песничку студију „Самсона и Делилу“, којој почетак у данашњем броју саопштавамо; и уредник овога листа, који је у место Софије Чакрине, која због болести своје неје могла да свира на гласовиру, проучио: „Минадира,“ од Лазе Костића, и „Браца Дују“ од Милете (Ј. Јовановића), који се јако допао публици са рефрена: „Доспећемо има кад.“

Наш брат Рус вештак наумио је да обиђе још нека српска места наиме Вуковар, Осек и т. д., па ће после да обиђе и другу своју словенску браћу у Загребу, Љубљани и Златноме Прагу. Ми му од свег срца желимо „сретан пут“ и „да Бог да се опет скоро видели!“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

МИНЕРАЛОГИЈА ЗА НИЖЕ РЕАЛКЕ И ГИМНАЗИЈЕ. Саставио Јосиф Дусл професор шабачке полугимназије. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 80. стр. Стоји?

О ХОЛЕРИ, И НАСТАВЛЕЊА ШТА ТРЕБА ЗБОГ ХОЛЕРЕ ЧИНИТИ, да се људи од тога сачувају. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 36. стр. Стоји?

РАБОТНИЦИ НА МОРУ. Роман Виктора Хига, превео с француског Ђорђе Поповић. Трећи део. Драмета. У Новом Саду, 1867. Печатња Игњата Фукса. На вел. 8-ни, 169—205. стр. Стоји?

ДРЖАВЕ И ФИНАНСИЈЕ. У Београду, у државној штампарији 1867. На 18-ни, 111. стоји?

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Животна топлота. (Уле.). — Самсон и Делила.— Ђелма. (Новела.) (Наставак). — Од Шапца до Троноше. Писмо с пута. (Свршетак.) — Студије из српских народних песама. (Јавно предавање.) (Наставак место свршетка.)— Подлистак: Друго јавно предавање у Новоме Саду. — Други концерат Дим. А. Славјанског. — Библиографија.

Овим бројем улазимо у последњу четврт ове године. С тога умољавамо све оне, којима истиче претплата, да је изволе поновити, а тако исто и дужнике наше, да похитају поплаћати своје дугове.

Претплатни новци шаљу се на благајницу „Матице Српске“ у Нови Сад, а за Србију прима претплату и књижара А. Добровојовића, која ће о томе водити бригу, да наши претплатници у Србији своје листове уредно добијају.

Рекламације нека се шаљу у незапечаћеним писмима.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 29. У НОВОМ САДУ 20. ОКТОБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на-годину 4 фр., на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЖИВОТНА ТОПЛОТА.

(УЛК.)

(Свршетак.)

И тако је животињска топлота заиста продукт химички процеса сгарања, а артеријски потоци крви, можемо рећи, да су као неки меови, који доносе кисик, без кога ништа горети не може.

Кад смо већ наишли на извор наше животне топлоте, неће нам бити тежко да изнађемо и средства, којима ћемо унутарњу ватру подстицати и одржавати. Ваља нам само пазити на сбивања која се догађају нашим односајем према телу и према спољашњем свету. Према животној топлоти не могу она стојати у другчијем односају, него према топлоти уобште.

По себи се разуме, и изкуство је доказало, да количина топлоте, која се при каквом сгарању развија, остаје иста, и кад сгарање брзо и кад полако бива. Количина продукта сгарања показује нам дакле и колико је материје сгорено и колико је топлоте развијено.

Количина издисане угљене киселине стоји до старости, пола и стања здравља дотичног човека. Људи издишу више уг. киселине но жене, често још једном толико. Највише се угљене киселине издише од 20—40 год. живота, у старости све мање; старост се и ту приближује детињству. Дете издише прекодан од прилике $28\frac{3}{4}$ лота, одрастли људи $68\frac{1}{2}$ лота угљене киселине. Деца дакле губе сваки дан дисањем $8\frac{1}{4}$ лота, одрастли људи 20 лоти угљика. Знамо да 1 лот угљика, при брзом горењу, толико топлоте даје, да се могу $3\frac{1}{4}$ фун. воде на 60° Р. загрејати. Они $8\frac{1}{4}$ лоти угљика, који дисањем детета сваки дан полако изгору, били би довољни, да 27 фун. воде на 60° Р. загреју, а они 20 лоти код одрастли

људи могли би загрејати на тај исти ступањ 64⅝ фун. воде. К томе долази још и количина воде, коју сваки дан издисањем и испаривањем излучујемо. И ако је већи део воде већ у течном стању јелом и пићем у тело унесен, ипак се знатан део воде у телу ствара из елемената њени, водика и кисика. Ми сваки дан издишемо до 34 лоти воде. Да се сва та вода у телу нашем створила, то би био знак да је сгорено скоро 4 лота водика, а то је довољан извор топлоте да 68 фун. воде на 60° Р. загреје. Тако знатан и непрестан развој топлоте био би кадар да одржи животну топлоту човека, која је једно на друго узевши 29—30 Р. а ни у врућим болестима не прелази 32° Р. Спољана топлота ваздуха једва има што уплива на то, — живио човек под топлим или ладним поднебијем, унутарна му ватра гори без препоне. Непрестано залеже она губитак топлоте, коју тело ван издаје. Ми се паштимо, да уметним начином умалимо тај губитак топлоте, гледамо природно одело животиња, које је природа лошим топловођама, (длакама, перјем, салом) обкружила. Ал зато нам ипак ладнији ваздух краде топлоте, ми издишемо топао ваздух и испаравамо а губимо топлоте и изривањем. И тако кадри смо сачувати унутарњу ватру нашу, ако јој, ранећи се, придајемо нуждног горива. Зато тражимо таку рану, која имајући у себи доста угљена и водика, као што је то шећер, скроб, маст, истина да није кадра крв правити, али одржава дисање; и морамо је толико узимати, да залегне сав губитак, који дисање и испарење узрочи.

Ал ми можемо и подићи наш унутарњи животни процес. Сваким напором, јачим покретањем, измењује се материја, дисање бива брже, а тако и кружење крви. Тиме се и више топлоте развија, а да не би ова телу шкодила, испарење бива јаче. Ми се знојимо и тиме издајемо сувишну топлоту. При незнатном мицању, н. пр. у спавању, дишемо слабије и развијамо мање топлоте. Зато кад смо на јакој зими, па штогод радимо, мање зебемо, но што би зебли у слабо загрејаној соби. Зато се покривамо кад спавамо, да сачувамо оно мало топлоте, која се у миру развија. Зато се у ладним зимним ноћима људи не смрзну, догод се могу спавању одпрети.

Еле што год више топлоте губимо, што год се снажније крећемо, што год брже дишемо, што год више кисика меови (крв наша) у тело уводи, у толико нам више треба ране, нарочито оне у којој има угљика.

Лети се слабије гладни но зими. А то је природно; јер на топлоти спољањој губимо мање топлоте унутарње, него на спољањој ладноћи и мање нам је потребе да је кнадимо. Зато једу

људи у јужним пределима воће, које нема више у себи од 12 постотана угљика, а у поларним пределима тражи се сланина, рибља маст, која има преко 70—80 пост. угљика.

Глад узрочи ладноћу; јер у телу које гладује, може се топлота развијати само на рачун телесни честица, које јединећи се са кисиком ваздуха, саме себе троше. Глад и зима сатиру тело. Оба ова непријатеља, сложивши се, саранише француску војску кад се из Русије враћала. Мастна јела, која имају у себи доста угљоводика, најбоље нас чувају од зиме. Ко се топло одева има мање потребе да једе. Голи Инд, Еским, који на највећој цичи лови, поједе по телета, или по неколико кварата рибље масти. Ни једна грабљива звер под топлим појасом није тако прождрљива, као бели медвед у поларним пределима.

И тако природа иште, да нашу рану примеримо броју удисања и издисања и губитку топлоте, као што радени северци не смеју мање, а лењи јужњаци не смеју више угљика и водика ранам у себе узети, него што им удисање и издисање прописује, ако неће да своје здравље поруше, тако и ми, синови променљива поднебија, треба да се лети мање, а зими већма ранимо. А како да се погоди права мера? Та то нас учи с једне стране глад и проктев а с друге стране гнушање и стужавање после јела; ал ми колико слушамо оне прве, толико се мање обзиремо на оне друге. Мање је људи, који од глади скапавају, но они, који се пресићују. Сиромаку, при простој му рани, мање је прилике, да се пресити, него богаташу, који разликим, снажним, зачињеним јелима желуд дражи. Зато и наилазе болести, које по пресићењу долазе, нарочито на богаташе, а сиромак, ако му се кад и деси прилика, да се претовари, он радећи, и тако брже и снажније дишући, лакше одлучи онај сувишак.

Добар стол, уз седећи начин живота, буди потребу покретања и разлаћивања. Научник, за својим писаћим столом слабије дише, јер што је већи духовни напор то мања бива телна радња. Њему се ваља опорављати на свежем ваздуху, ваља му се по брегови пењати, по ладном ваздуху ловити, и док му се дух одмара ваља да му се процес предисања подиже, и да се сувишно примљена рана потроши. Уморни раденик не може да свати те „собне људе“ и завиди им на њиовим шетњама, које он дангубом зове, а и не мисли, да је овима покретање тако исто прека потреба, као што је њему одмор после умора.

Опасно је то кад научник, или уобште собни човек мисли, да му ваља губитак снаге кнадити множином ране, уместо да се у јелу све већма умери, што више духом ради, а без мицања тела.

После јела, а нарочито после јаки пића, осетимо ми потребу да пијемо ладне воде. Умножена унутарња топлота тражи да се разлади. Тиме се опет предисање јача, и одлучује се сувишак угљо-воденика. Тако и после купања у ладној води долази већа глад, као и по покретању на ладном ваздуху, јер губитак топлоте тражи накнаде. Сваки јачи покрет душе, радост, бол, јед, стрепња, стра, све то уплива на наш апетит, по томе како или подстиче или спречује кружење крви.

Гласан говор, певање, дрекање мале деце, све то чини да се јело већма проктева, јер се тиме убрзава дисање. Зато кад смо за столом, па у друштву, па се живано разговарамо, онда можемо и више јести а неће нам тако шкодити.

У спавању се лакше дише, зато ништа тако не шкоди као неумереност за вечером пред спавањем. Ми смо онда као болесник, који премда има здрав желуд, опет му лекар умали рану, да му се не би грозница увећала.

И тако је наша унутарња ватра у нашој власти. По вољи можемо пустити или задржати мехове: предисање, умножити или смањити гориво: рану. Ал тело наше није пећ, у коју можемо дрва гомилати по вољи и ватру подстицати. Пећ се не троши, ал наше тело гори само, а рана сама кнади оно, што се изтрошило, што је изгорело.

Недостајели ране, онда понестаје и сала, мишци олабаве, мозак се разствара, ватра се гаси, јер се уље потрошило, тело излапило. Ма каква количина ране не сачува нас од тог вечитог огарања; највећа изелица омршавиће ако му желуд и други препитни органи не стварају од јела препитне сокове.

Ми смо лоши чувари ове наше ватре, то показују многе утробне болести данашњега времена. Ал тиме постајемо ми и лошим чуварима наше духовне ватре. Само у здравом телу здрава је и душа. Кад се поремети варење, то се враћа и на нерве и на мозак, то узрочи суморне, црне мисли, безвољу, унутарње незадовољство самим собом. Поносито осећање слободног душевног створета затоми се под вечитим теретом стомака. Дебела, леньо милећа крв узме сву снагу воље у леньој, тромој, летаргичној души. Уметно изазване дражи удаве све племенитије нагоне у благовању тела.

Римским весталинама је претила строга казна, држави велика несрећа, кад би допустиле да се света ватра угаси. Тако и нама, неатним и неверним свештеницима наше унутарње ватре, прети смрт тела и духовно робство.

(≡)

ОХ, ЖАО МИ ТЕ ЈЕ!

(По руском мотиву: „Мнѣ жаль тебя.“)

Ох, жао ми те је, искрено ме љубиш
И питаш: да л' те љубим ја?
Но, јаднице, тим сама себе губиш,
Не могу да ти кажем: да!
И тог је било, љубио сам и ја,
У младом срцу живот кипну млад,
Ал' око срца мога жесток огањ бија,
И прекипи живота прва слад!

И преста плам, и преврила је врева,
И утиша се срцу кип,
Ал' ни од куда руке да долева
У срца мога недосип!
Још ни од куда милостиве руке
Да свете влаге лијне у пеар,
Нит' уздисајни од куд уста да разбуде
Испод пепела тињајући жар.

Но кад би знао да твоја рука мала
Милости даје, — кад би знао,
Скин'о би с груди гвоздена мандала,
Око срца би пламен засијао:
И опет врева, опет жари знани,
И опет прекип, опет угас, јао! —
Ох, остави се, душо, мани ме се, мани,
Јер жао ми те је, жао ми те је, жао!

Л. К.

ЂЕЛМА.

IV. ИЗГУБЉКНИ СИНОВИ КВРОПК.

(Наставак.)

Кад се на постељу бацих, предајући се сну праведнога, већ баху се већ другови ми и јахали су своје коње. Ја имадох тек до вече заповеднику да се јавим; за то се и не дадох лармом, испод мог прозора, узнемирити. Лице изложих мувама и мускитама (бубе), и спавах као што се у двадесет четвртој години спава. Бог би знао колико сам био спавао, кад ми преко лица нешто

као каква длакава шапа пређе. Ја се подигох, протрех очи али ништа не спазих.

После овог немилог узнемира лежах и посматрах моја четир зида, која дотле још не имадох времена посматрати. Богме прекрасно и не изгледаше унутра. Простране пукотине по тавану, у дуваровима, угодна места за пацове и мишеве и подобно звериње. Прозори и врата без затварача, али за то урамљене у стакло слике из „париских тајни“ над креветом. Добро јутро Риголете! Добро јутро Флер де Мари*) добро дошли у Медеах! Свакад се радујемо, кад старе познанике нађемо.

Хо, хо! тамо се шета мала, залутала корњача, са свим слободно преко патоса, — али што ми се обраћала пажња на овакве ствари! Зар ме не поздрављаху кроз прозор палмова дрвећа, тамариско цвеће, широко лишће банане, трешњови и ружични ловор? А кад ветар јурну кроз врата, која све шкрипе, зар не доноси мирис од мирта и нардена, јутарњи поздрав од Ђелме и Изабеле, Хабибе и Махи-Едина?

По што се и даље осврнух спазих и књиге на столицама крај мене. Дохватих једну од њих. Беше инглеско издање од штерновог Тристрама Санда. Ја разумедох само мало инглески; осим тога беху моје мисли сувише раскомадане, као што то у туђини обично бива, да бих могао с пажњом читати.

Беше ми јасно да не становах сам у соби, него да је делах с другим, по свој прилици с каквим изгубљеним сином Албионске. Наспрам мене беше други кревет, крај кога је лежало сијасет књига и хартије, а печатане цедуље и новине беху по целој соби разбацане.

У тај мах отворише се врата и уђе младо момче.

Ја бејах очи притворио, јер ме засењаваше светлост. Пријатно смешећи се стаде он крај мог кревета, одпаса сабљу и одкопча униформу, а све с највећом смотреношћу да ме не би узнемирио.

Сад ми по други пут пређе нешто преко лица.

— Mille couleuvres! — викнух.

— No matter, — смејаше се млади војак, то је само моја ангорска мачка.

Само моја ангорска мачка! Ова наивна утеха даде ми помислити, да се у Медеаху морам спремити на сасвим друге посете.

— Оди Клариса, оди, — мамљаше Инглез своју веома лепу мачку, — пусти центлмена да спава. Опростите mon lieutenant, и

*) Лица из „Париских тајни.“

немојте да ме како апсем казните с безобразлука моје Кларисе. Ви овде имате неограничену власт, јер сам ја свакојако као подофицир стране легије вама подчињен.

У мом новом познанику и собном другу лежаше толико побожности, толико умиљате досетљивости и простосрдачности, да сам одмах за њ задобио симпатију.

— Не брините се за ме,— рекох и пружих му руку, — ја сам доста спавао, и у велико је време да се придигнем. Ви сте Инглез, ко што ми се чини?

— Био сам, — но опет не, — јесам и остајем до потоњег даха. Али ја сам учинио те је домовина за ме неприступна, јер бејах бесан и презирах да пођем широким путем филистера.

— Ви сте од усијаних младих глава, која низ добрих дана не издржа.

— Тако је! Сад седим овде у Медеаху и добио сам као наду у предугу будућност суху болест. Али се моја гордост не колеба; ја се не могу покајати.

— Ви сте друго издање дивљег Хајспорна!

— Али непоправљено! — Хвала вам на лепом имену. Да, од данас ћу се звати: Перси Хајспорн!

— А досад?

— Име ми је Мур, син сам песника Мура. *)

— Ви, ви сте син врлог песника, ког отачаство тако силно цени. Ви сте син творца љубазне Лала Рук?

— За тај спев не марим. Мој је отац само у народној песми велик! У томе је класичан као Бернс. Исток умео је он опевати само с луксузне, мирисне стране, јер га није на месту изучавао. — Јесте л' већ доручковали?

— Несам, Хајспорне!

— Несам ни ја!

Он се наслони на прозор и повика:

— Месонде! Каве, меда, проје, урама!

— Зар не ћемо на пољу доручковати?

— Шта мислите на овакој припеци! Та ми смо у Африци а не у Европи.

— Истина је!

Негар донесе нам доручак, који с Муром и мачком му потроших.

Једва што је јадно момче једну шољу јаке каве попило, кад га спопаде јак кашаљ, који ми, на жалост, доказа да његова бо-

*) Тома Мур (рођ. 28. маја 1779. 26. септ. 1852.) један од ваљаних инглеских песника. Био је у породици несретан.

лест не беше уображење, као што то при његову ексцентричну стању мишљах.

Жаљах га неисказано.

— Ви сте врло немарни, — опоменух га, — од сад немојте више пити никаквог ликера од смокава у кави; он је за вас сувише јак.

— То исто вели и лекар, ал' како ће ово још кратко време трајати, то се не ћу да бринем!

— То значи вољно се убијати!

— А могу ли што друго?

— У вашој младости даје се још свашта мислити.

— Верујте ми, да ја не ћу потоњу ружу лета видети: дани су ми избројани.

— Требало би да се чувате!

— Та већ морам више него што ми је мило. Одпуштају ми сваку службу за време врућине. У ствари сувише се пази. Но да не говоримо даље о томе. Како вам се допада јучерањи растанак алијин с младошћу?

— Ја млидијах да видим једно од мухамедових пророштва испуњено.

— Онако бих се и ја радо са животом растао, — при хабибину певу прелетио бих тамо преке...,

Загризе усне: силни бодови у прсима не дадоше му даље говорити. На послетку проговори с напрезањем.

— Ђелма! — Ох Ђелма!

Ја се сагох над њим и питах га тихо: зове ли свирача?

Он климну потврђујући главом.

— Идем да га потражим.

— Останите, не можете га сад наћи, — а и боље ми је, — удар је прошао.

Мур се предиже и смешаше се. И без воље увек зовем Ђелму, кад трпим; јер при божанственој му свирци мину ме болови. Чудно је, ал' му је свирка за мене прави мелем. До вече ћемо ићи у кавану јусуфову. Обичај му је да тамо свира по заласку сунца.

Јадниче, — помислих, — и не имадох срца да му кажем, да је Ђелма своју фрулу продао; не хтедох болноме наду отргнути.

На скоро за тим оставих га, да бих се пуковнику пријавио, који с више официра стране легије у истој кући обитаваше.

Ова страна легија чудан је скуп разних народности европских? Нема ни једног који се неје са судбом борио. Племић који потоњу пару на зеленом столу проигра, бегунац из отаџбине из племе-

ните породице, ког је двобој прогнао, љубазник, коме смрт љубазницу отрже, унесрећени вештак, пустаија, — све саме усијане главе и дивља срца, која се под француском заставом у Африци или излече или погину, или остану непромењени. Све сами јунаци за песника и романтика. То су створења, која су своја племићка писма подерали, и над чијим гробовима у жутоме песку ни једна суза не кане.

Мур био је амо забачен, јер је морао Инглеску оставити, због отмице, која му не испаде за руком. Ово дознадох тек после од његових другова, јер он сам нигда не говораше о том.

Кад сам се онога дана после моје пријаве вратио, нађох га опет са свим опорављена; он тврђаше још да му је дан врло пријатан. Он умеде доста причати а знао је ћеретати као каква девојка. Казиваше, како се зову најлепше одаликe, и класиковаше их као особе бајроновог или муровог песништва.

Беше неописано забаван и шаљив и врло оштар у својим приметбама и често се смејаше својој шали. Само двоје беше о којима говораше с највећом љубављу и поштовањем — о Ђелми и Изабели.

Питаше ме, да л' сам ову већ видео. Ја додах да сам је срео, и казах му све што сам још о дражесној сестри силвијевој знао.

— Је л' те да има очи, које се више заборавити не могу, — рече он и уздисаше, — таке су ми очи одузеле стање и имање... из даљине црне, из близине плаве.

— Али како дође то нежно створење у Медеах? За што је дивљи брат по свету води?

„Пре десетак година, — као што су ми причали, — искрца се шпански дон у Алгиру болан, у одртинама са скупоценим прстеном на руци и с једним девојчетом на рамену. Пре неколико месеци дође амо у гарнизон и у колико су га због високоумља и гордости омрали, у толико је био на бојном пољу нужнији. И заиста он је момак од међдана и њему имамо благодарити за пободе у најновије време. Кад смо опколели пролаз, у коме се крвничко племе Туареска утаборило, ухватила га је љута грозница. Сунце је пекло, наше ране нестајаше, а наше стрпљење успава се. Тада се он диже из постеље, зној му падаше са чела, трже од најближег двоцевку и стаде чети на врх. За два сахата беху непријатељи, који отровним стрелама на нас пуцаху, разгнани и покорени. Без њега би свакојако били изгубљени и као заробљени не би умакли срамној смрти. Самом њему беше стрела у руку продрла; он је трже из ране и рече хладнокрвно:

Усијајте квожђе, — затим миран као и пре подврже се сажижању, тој бола пуној операцији Инђијанаца.

„Оваких црта о њему имаде на хиљаде, и с тога га и трпимо. Иначе га јако мрзимо, јер је тврдоглав и до лудости горд са својег шпанског порекла.

„Ко то може потврдити, да су силне приче из његове прошлости истините? Толико се зна, да је Шпанску морао оставити.

„Отац му, богати гроф Силвиски, ишао је против владе, а издао га је био један члан завере. Због тога узеше му слободу, имање и он умре у затвору.

„У невољи оставише најбољи рођаци матер сирвијеву, која сад с оба детета без икакве потпоре оста. Невољници радо би у Инглеску отишли, но не имађаху средства. За неко време нађе мати и кћи у женском манастиру издржање.

„Али на пољу, пред зидинама манастирским, оста син и виде где нестадоше два створења, којима је своје срце даровао био. Још једном погледну уским прозорима ћелије, вратима манастирске капеле,— потом викну: „Отаџбино, проклињем те!“ — и похита лаким кораком брдима, где је махом као свирач ил' разбојник живео. Тужно је кад прича, — јер кад му свирку хвалимо, радо прича, — како се у мрклој ноћи мајци прикрадао и ова му мршаве руке на главу полагала, или му малу Изабелу пружала да је пољуби. Кад је могао, приморао би је, да новаца узме и мислио је да је опасен, кад би му она рекла, да ће дати, да се за покој душе покојног му оца чита опело, и да ће му рад спаса душе свећу запалити, — све то од упљењених новаца.

„По томе се познаје биготност Шпањолкина, која не пита одкуд добро долази, кад се цркви даје. Она вероваше све што јој Родригуец рече.

„Сам ће Бог знати колико пута преступи он закон и право дивљим подсмехом, али нешто му морамо оставити, да он при свој најдубљој покварености оста син силванчев и да и данас још презире лупешку превару.

„Тад га снађе нови удар. Прильубио му се иски млад дечко, ког он заволео беше рад његове добре воље и луде одважности. Једног дана прокаже му се овај као ковач лажног новца и пољаше га, да га гдегод прикрије, јер су му војници трагом пошли. Раздражен окрете се Родригуец од њега, јер се виде са свију страна жандарима опкољен. Дивном одважношћу продре Силванац кров опасани круг и умакне. Више га сахата гоњаху; танад му прелетаху преко главе, пси беху на њ напујдани најзад, с потоњим самртним напрезањем доспе до манастира, где баш с

куле самртно звоно зајечa, — и ту на светом месту остаде слободан.

„Не сам лажа, — повика он војницима што га гоњаху, кунем вам се овом зградом богу посвећеној, — и несвестан паде на земљу.

„Самртно звоно пробуди га из несвестице. Смркло се беше. Тишина божанствена летње ноћи окружаваше га; само тихо благо певање потресаше ту тишину. Он мишљаше да дуси певају на гробу младости му. Он паде на колена те благодараше богу на спасењу.

„Али станка за њ не беше више у Шпањолској. Он мораде оставити под, који му и тако под ногама пламћаше. Још једном хтео је видити матер, која га је сваке седме ноћи на прозору чекала. Родригуец чекаше док једанаести сахат не изби; тад прескочи зид и беше у башти манастирској.

(Наставиће се.)

СТУДИЈЕ ИЗ СРПСКИХ НАРОДНИХ ПЕСАМА.

(Свршетак.)

Ива је обукао туђе одело, а стара мајка, која га је одојила, стари отац, који га је родио, не може да позна у њему свога порода, свога сина, своје „драго чедо Иву.“

А шта би, јадан мајци, учинили с нама наши стари, кад би у нас видели туђинштине сијасет, кад би видели, да нам је душа туђа, да нам је туђ дух. Шта би радили, кад би нас видели на „кренцхенима“ и баловима где смо јунаци на валцеру и трамблану и штетном разметању; како знамо врло лепо да говоримо и немачки и француски, само не чисто српски; како знамо да се владамо по бонтону и како заслужујемо да нас туђини зову „изображенима“, а наши поштени предци можда „одметницима“; јер нам они оставише села и посела, скупштине и сабоpе око цркве; јер нам они оставише дивнога кола, слогине слике, само што га ми не знамо,— јуначкога ора, само што га ми не познајемо!

Али, да, ми не ћемо наше, што је добро и лепо, јер нам је просто, него хоћемо пре туђе, ма не било добро, ма не било лепо, само да тиме задобијемо име „цивилизованих.“

Браћо! Далеко је то од праве цивилизације! Цивилизавија, човечанска просвета, имаде својих чињеница. Те чињенице не састоје се у мајмунисању оних слабости, оне покварености што је у по деком народу, што их је човечанска мисао уздигла на сту-

пањ цивилизације; него је главна чињеница цивилизације наука, која није имање и својина појединих народа, него читавог човечанства, јер је човечанска мисао, која влада науком.

Отресимо са себе наше слабости, отресимо са себе неприродно накаламљење туђинске слабости, будимо чисти, овејани Срби, па као таки отворимо врата, нека се и код нас настани наука. као излив човечанског духа; — и онда ће нас истинито „цивилизовани“ свет као „цивилизоване“ сматрати, ма да не иште од нас, да стресемо са себе наш поштен, чист, српски карактер.

Само ако дођемо до праве народне просвете, народне цивилизације, само ћемо тако моћи ступити као ваљан члан у задругу опште човечанске просвете, истиниште цивилизације.

Браћо и сестре! Нека нам је Ива Сенковић увек на памети, кад год пођемо путем туђинске слабости, нека нам је његов случај увек на памети, како можемо бити да нас не позна ни отац ни мајка, како нас и најрођеније наше може убити кад у нама види туђ дух, по коме се не познаје рођени.

Нека је слава узору млађане снаге српске Иви Сенковићу, браниоцу слободе, части и поштења очинога, а тиме и врлина својих старих; нека је слава оној старачкој глави, која, као узор јунаштва и поштења, као оличена врлина, заслужује безкрајно поштовање и љубав, ма не имало ропског изгледа. Нека је слава Сенковићу Ђурђу; нека је пре свега слава српскоме духу, који нам створи таких узора, да нас лепо опомињу на слабости и да се чувамо да не облачимо на се туђиштину, јер нас не ће ни рођени познати, па ни отац ни мајка!....

II.

ТВРЂА ВЕРА У СРБИНА.

Да узаберемо још један цвет из врта српске мисли! —

Везак везла сеја тефтедара,
На чардаку, на дебелу ладу;
Туд пролази Раде Неимаре.
Вели њему сеја тефтедара:
„Лијеп ли си, Раде Неимаре!
„Да се хоћеш јунак потурчити,
„Дала бих ти пола Сарајева,
„И по блага брата тефтедара!“
Ал' говори Раде неимаре:
„Ој, бога ми, сејо тефтедара!
„Не бих ти се јунак потурчио,

„Да ми дадеш и све Сарајево
„И све благо брата тефтедара!“ —

Баш је луд тај Раде неимар! — Тако би можда узкликнуо који од данашњих господичића.

Сама лепотица нуди му грдно благо, а можда би му се понудила и за љубу, кад се потурчи, а он пролази оним поноситим речима уз њу.

Не ће, да се одметне од рода и родбине, не ће, да оскврни светињу своје вере, не ће да напусти своју душу, која има у хришћанству свога спаса; јер је у овоме идеја слободе и братства.

Раде неимар зна, да је Турчин онај, који верује у Мухамеда, што учи да неверника, чланове човечанства, ваља уништити ватром и мачем, у Мухамеда, чији потомци не познају човека на свету, ван себе; чији потомци гледе у другом човеку само псето и не поштују ни истину ни правду! А Раде неимар је хришћанин, који се моли Богу за спас душе рода — човечијег!

Раде неимар зна, да му ваља оставити потомака, у којима ће даље да живи хришћанство, као идеја истине, слободе, правде и братства, али у којима ће даље да живи и српска мисао! Али он и то зна, да ће Туркиња мајка сина му одгојити за крвника човечанству, да ће га одојити млеком, каквим се одојио и данашњи Омер-паша, потурченјак, тигар и крвник несрећном робљу на Балкану!

Као прави Србин, као прави човек знао је то Раде па је за то поносно и одговорио Туркињи лепотици:

„Не бих ти се јунак потурчио,
„Да ми дадеш и све Сарајево,
„И све благо брата тефтедара!“

А кад би данас каква лепотна и интересантна, бело-румена Туркињица каквом господичићу из салона деветнаестог века понудила не „пола Сарајева“, па ни пола блага брата тефтедара, него само један празан осмејак, што не вреди много, да не кажем неколико хиљадица, — би ли питао госиодичић много за име и веру? Би ли питао онде, где му се уз комплименат, да је леп, још и неке хиљадице понуде са лепих усана, би ли питао господичић за идеју слободе, истине, правдé и човечанства? Би ли питао господичић, да ли има човечанске мисли у души оне лепотице, које би му уз понуду блага, можда и себе понудила за љубавцу, само да преврне вером, да постане нечовек? Би ли питао господичић за одгајање свога порода, да ли ће мајка сина његова учити српскоме, мушкоме поносу и поштењу, да ли ће га одгојити за права Србина, па да буде прави човек?

Господичић ваљда се не би питао, ни да ли и он љуби ту лепотицу, у које су хиљадице— та доста је да он љуби хиљадице — а праве љубави, а осмејка милости божије, што ствара хармонију између мужа и жене, не треба данас, кад се може сад већ — и без ње човек женити!...

Тако је далеко дотерала та хваљена назови-цивилизација по салонима деветнаестог века, где се смеју чистој српској мисли и по гдекоји, токорсе, потомци душанови!....

Ушли смо у голем врт, у ком је српска мисао; узабрасмо мирис-цвеће оданде, и донели смо га честитоме збору да га мирише, а као српски збор, да се поноси њиме!

Можда ћемо другом приликом потражити још мирисније га, па да га свежемо, истинитим братским осећајем, у стручак на дар нашим сестрицама

Само, да нам је, да наша браћа и сестрице задену на своје српске груди то мирис-цвеће из врта српске мисли, да га пресаде у своје српско срце! Онда ћемо извесно моћи рећи, да нема силе на свету, која ће учинити да пропадне српско име, да изгине српска свест, да нестане српске слободе!

Србин ће тек онда живети до века!...

У В. Кикинди.

Ђорђе Звекић.

НЕШТО О ПАДАЊУ ЗВЕЗДА.

(По Хумболду)

Човек се сматра као најсавршеније створење на овоме свету, његова је кратка карактеристика разум, којим размишљава и до увиђења долази.

Сваки човек вршећи ма какву радњу, која му и труда и наслаге доноси. Нема тога, мислим, који ће рећи, да и при најтежем раду или умовању нема насладе. И заиста човек у свему ужива! Ужива, довршујући какав тежак посао, кад погледа шта је свршио; ужива посматрајући природу и испитујући јој законе, а ужива још на многе и многе томе подобне начине.

Ми ћемо се обратити природи, најогромнијем и најтежем, али усладе пуном предмету. Ми не ћемо овде да испитујемо прошлост, која као што Хумболд вели, значи: Следовати тајанственом току идеја, у којима се огледа прошлост као резултат дугих, мука пуних, подрпљених искустава, а што испрва личаше целини хармонијом уређеној,

— већ ћемо се обратити уживању појединих појава, које радозналост у човеку пробуђују. Али још пре свега упитаћемо се: на које начине може човек да ужива, посматрајући природу?

Тако човек може да ужива посматрајући природу по њеној спољашности, и немислећи о законима, по којима то све у њој бива; посматрајући биљке мале и велике, или посматрајући бурне таласе мора како се ломе о кршне стене, или дивне шуме, пуне живота од умилних тица и многих оваких појава, — или краће рећи: посматрајући тако звану романистику природе.

Даље може човек уживати посматрајући дивне појаве природе, посматрајући слојеве стена, посматрајући лепе појаве у ваздуху, који га окружава и т. д. Даље још може човек уживати природу кад се удуби у размишљавање о постанку њеном, кад испитује законе и силу, по којима све то бива и која то производи.

Још и других подобних уживања налази човек, посматрајући природу. Но моја намера неје да насликам сва уживања, која човек налази испитујући је, већ да испитам појав, који су можда многи и видили — тако звано падање звезда или боље рећи летење њино по нашој сфери, које Немци зову Sternschuppenfall, и да гледам да ту појаву у колико ми је могуће објасним.

О падању звезда много је премишљано и говорено у астрономском свету, а имаде и многих предпоставака о томе. Ја ћу их прегледати и неке овде навести.

Тако још у најстарија времена сматрао је Анаксагора, да су све звезде, без разлике, комадићи земље, истргнути од ње центрифугалном силом, који се у додиру са етером усијају и тим производе светлост, која и до нас допире. Но између њих, вели он даље, имаде и тамних тела, која су такође одпатци од земље и која се само по каткад усијају. Даље вели он још за ова тамна тела, да се она између земље и месеца находе и кадри су помрчење произвести. Мало касније изразио се Диоген из Аполоније у нешто боље. Он вели, да се између светлих тела небесних још и невидљива покрећу, која несу именована и која по каткад на земљу падају, усијавши се.

Даље има предпоставака, по којима се држало, да су метеори и звезде, које се пресипају, отпатци од сунца*) истргнути

*) Што се на ову мисао дошло, мисли се да је поглавити узрок, што у исто време, кад су метеори падали, немогаше се месец нигде приметити, јер им окренуо беше своју тамну страну, те је отуд сасвим природно да им узеше произлазак из опога тела што им је пред очима као највеће било, а то беше сунце.

центрифугалном силом а још касније сматраху их као избацаје месечових вулкана. Ова предпоставка владаше још пре једног века.*)

Многа искуства и истраживања, која нарочито Хумболту и савременицима његовим имамо благодарити, произвела су новију доста вероватну предпоставку, а то је:

Да је наша земља окружена неким прстеном, састављеним из милијарда сићаних телеса — звездица, аеролита — која се, као и све планете, у извесном правцу око средишта — сунца — окрећу и која су како на ком месту гушће или ређе поређана. Земља пак при своме окретању приближи се у нека извесна времена том прстену и тада аеролите својом привлачном силом (притежицом, тежином) истргну их из њина пута и привуче их у свој круг, у ком се они усијају и прелећу нашу атмосферу, док се опет неизвину центрифугалном силом, остављајући за собом светао траг**)

Ову предпоставку у нешто је дотерао Медлер у новије доба. Његова се хипотеза у главном слаже с хумболтовом и само је та разлика, што Медлер вели, да се прстен не око земље већ око сунца находи, и то свако тело на посе има елипсасту еклиптику, као и сва тела, која се обрћу око сунца, а и цео прстен има елипсасти вид. Земља, двапут у години, пресеца еклиптику мете-

---

*) Тада за мњење упитани Олберс и још неки, сматрајући брзину којом аеролити на земљу падају, и која је равна 4—8 географских миља у секунду, мислили су да ће моћи првобитну брзину аеролита пропаћи, која би им нужна била да избачени из вулкана месечевих са горе наведеном брзином до нас падну.

И доиста изнашао је Олберс, несматрајући ваздух као препону, да би тада првобитна брзина морала равна бити 7780′ у једној секунди. По Лапласу пак морала би иста 7377′ равна бити. По Поасону 7121, а по Биоту 7771.

Но касније Олберс, прорачунавајући ту ствар боље, пронашао је да би при почетној брзини 7500′—8000′ у секунди, падали аеролити на нашу земљу само с брзином од 35.000′ (а то је 1.53 геогр. миље.) По овоме дакле морала би почетна брзина равна бити 110.000′ у секунди (Olbers in Schum. Jahrbuch 1837. Ст. 52—58) да би горе наведеном брзином до нас пали. Посматрања пак д-ра Петерса на Тенериси при избацивању вулкана показала су да је највећа брзина избаченог камена у секунди равна 3000′. (Ово и оно пређашње што се код Олберса налази врло је лепо описано у Хумболтову Kosmos — у I. део стр. 400—403).

**) Ови светли трагови тим су лепши што је атмосфера чистија и ваздух загрејанији, с тога дакле у тропским пределима најлепши. По каткад виђају се само као фосфорне пруге. Ово вели Хумболт наводећи своје сопствено искуство.

ора у марту и новембру и тада се најсјајније просипају звезде. Но ту појаву у марту невиђамо, ми Европљани, тако сјајну као Американци. Има и других дана, у које се земља еклиптици метеора приближи и тим метеори у већој мложини нашу сферу прелећу. Но и оне главне појаве небивају сваке године једнаке већ сјајније кад земља дубље у еклиптику зађе и слабије кад се већма удале.

И тако свршисмо с наводом неколико предпоставака и мислим да неће с горег бити ако и на само подробно описивање њино пређомо.

Први, који већу пажњу овом падању звезда обратише, беху године 1798. Бенценберг и Брандес.*) Они су се још трудили да им и брзину лета и пут определе. Године 1799. посматрао је врло диван призор у северној Америци славни Хумболд ноћу између 1. и 2. новембра**) у исто доба у које и Бенценберг пређашње године. Ово наведе славна Хумболта на мисао, да ту има неког извесног владајућег закона у појави падања звезда; и заиста после дужих испитивања његових и савременика му, нађено је, да се одсечно до 20 аеролита појављују за једну ноћ, али осим тога нађено је још, да то у извесно доба године у већој количини бива. Доцније навешћу оне дане, који су пронађени као такови у које се падање звезда у већој количи појављује, а пре тога гледаћу да наведем у кратко важније проналаске о падању звезда.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Историја српске књижевности преглед угађан за школску потребу, с додатком од примера из старо-словенске, српско-словенске и дубровачке књижевности и с таблицом глагољских слова. Написао Стојан Новаковић. Прегледала и одобрила школска комисија. Штампано у државној штампарији у Београду 1867.

Књижевност без критике може пре шкодити, но користовати народном образовању; јер „није све злато што се год сјаји," вели мудра пословица српска. Сјајна беше римска књижевност у време Августа Ћесара, сјајна беше талијанска књижевност у време

*) Још у прастара времена налазимо белешке о томе у Хинеза, Инђијанаца, Грка и других, но не доста тачне.

**) Хумболд Rel. hist. Стр. 519—527. Део I. (1804. год.)

папе Лава X., сјајна беше и француска књижевност у време Лудвика XIV.; али те сјајне књижевности скренуше с правог пута народно образовање и тако замутише свест народну, да се дуго није могла избистрити. Сачувати народно образовање да се незарази тим књижевним мијазмама, или да непође странпутицом, то је задатак критике. Накратко: критика је данас за публику оно, што је био некад ватрени облак за јудеје у њиховом путовању кроз пустињу; оно је видело у мраку незнања, компас у мору људскога живота, ватрени облак у књижевној пустињи! Такав велики значај има данас критика, такав узвишен позив има данас критичар! Али код нас још многи немају правог појма о критици и њеном задатку. Ми овде неразумемо само оне читаоце, који се још ране књижевним мрвама, што падају са убогог стола слепца Јеремије и Михаила Ђелешевића, — премда ни таке читаоце нетреба оставити на произвол судбе, већ и њих треба обавестити да је боље ништа нечитати, него читати таке књиге које затупљују ум и скрнаве чувство, — но ми овде разумемо развитије читаоце, па шта више, и већину наших књижевника. Да, они су нам дали повода да кажемо ово неколико речи о критици у опште.

Ту скоро један од наших књижевника рече, да „критика има само негативан значај“; други опет рече, да „критика руши а ништа незида!“ Ко тако говори тај наравно неразуме шта је прави задатак критике. Зар је негативно дело развитак умне свести?! Зар се руши нешто кад се осветљава прави пут народном образовању?! Свако књижевно дело или унапређава или спречава народно образовање. Које унапређава оно зида, које спречава оно руши. По томе утицају своме на образовање народно и мери се свако књижевно дело, а не по имену своме.

Да већина наших књижевника нема правог појма о критици, види се још и отуда, што они обично гледају на критичара као на личног непријатеља свога и све оно што он говори о њиховим књигама односе и на своју личност. Такав поглед на критику произвео је и онај чланак Летописа, у коме се доказиваше, да код нас нема објективне критике. Премда је на тај чланак ваљано одговорио професор Јован Туроман; али почем још многи код нас булазне о некој чистој објективној критици, то ћемо и о томе да кажемо две три речи.

Ни ми нисмо за чисто субјективну критику, то јест, таку критику, која се оснива на личном одношају какав постоји између критичара и писца; али нисмо ни за чисто објективну критику, јер таке критике нити има гдегод у свету, нити може

бити. До сад нема у свету ни једног књижевног дела, које би имало какве вредности, а да се у њему неогледа више или мање склад ума и степен развитка самога писца. Зар се може и замислити какав сасвим безличан рад у књижевности! Критика, као и свако друго дело, има и своју субјективну и објективну страну. Кад критичар суди о каквој књизи по начелима науке и захтевању публике, онда је то објективна страна; али како критичар схваћа та начела науке и та захтевања публике, то је опет субјективна страна. Дакле свака ваљана критика мора имати те обе стране: субјективну и објективну.

Ми бар тако разумемо критику и њен задатак и с таким разумевањем приступамо критичком прегледу ове књиге: „Историје српске књижевности.“

Књига ова, као „Историја српске књижевности,“ неодговара подпуно захтевању данашње науке; али као прва књига о развитку наше књижевности она може бити од користи свакоме, које год прочита. Но ми ћемо изближе да означимо, бар у главноме, како добре тако и рђаве стране њене. То чинимо колико ради читалаца да знају колико се могу користовати овом књигом, толико и ради оних књижевника, који би и даље што радили по тој науци, да се моту користовати нашим примедбама.

Пре свега обраћамо пажњу на план или распоред књиге, јер и по томе се може видети, јели писац добро проучио и верно схватио предмет о коме пише.

У књизи овој налазимо три поглавита дела: у првом говори се о „старо-словенском језику и одношају његову према Историји српскога језика“; у другом говори се о самој „Историји српске књижевности“; трећи део састављају „примери из старо-словенске, српско-словенске и дубровачке књижевности.“

Први део тако је важан и управо необходан за познавање историје српске књижевности, да се неможе од ње ни одвојити, као што је приметио и сам поштовани писац. Али при свем том, он никако неможе бати саставни део ове науке. А међутим писац узима га као саставни део, јер га назива „првим одсеком Историје српске књижевности!“ По нашем мишљењу или је требало дати тој књизи сасвим друго име, које би обухватало сва три дела, а не оно име које обухвата само један и то други део; или је требало са првим делом поступити онако као и са трећим, то јест, ставити га као додатак или приправу за историју. Иначе изгледа као да писац није на чисто са предметом своје науке; изгледа тако, кад би ко поделио хемију на три

дела, па у првом говорио о физики, у другом о комији, а у трећем о механики!

Други део, то јест, саму историју српске књижевности писац дели на два поглавита одсека, на стару и нову књижевност. А сваки опет тај одсек на два раздељка: на књижевност Срба источне и књижевност Срба западне вере. Основ је првој деоби разлика у развитку језика, а другој разлика у развитку саме књижевности.

Та је деоба сасвим добра, јер је сасвим разумна. Кад се узме за основ развитак језика онда се српска књижевност неможе поделити боље и разумније него на стару и нову. Али писац није точно означио границе ни старе ни нове књижевности, па с тога је код њега „славено-сербска“ књижевност дошла у ред нове, куда она по језику неможе доћи. На том основу, на ком је учињена главна деоба, то јест, на основу развитка језика, „словено-сербска“ књижевност неможе се никако назвати „новом“. Истина писац ту умеће и други основ, па каже: „Стара књижевност имаше за своју средину цркву, а новија школу“. И кад би тај основ имао какве научне вредности, опет га неби требало узимати у рачун, јер је већ једном узет други и то много важнији основ — развитак језика. При свакој деоби треба се држати једног основа, иначе ће бити збрка. Али што је поглавито, тај основ нема никакве научне вредности. По чему је стара књижевност више црквенска, него „славеносербска“, која се искључиво служила црквеним језиком?!

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Трипут Бог помаже.

Приповетка Мавра Јокајића.

Чудноватим овај догађај, који хоћу да приповедим, догодио се прошлих месојеђа у Д... Морам да га назовем чудноватим, пошто му тај придевак највећма приличи. Јер с једне је стране веома комичан, а с друге пуно жалостан.

Великаши су давали играчку и играли су. Међу играчицама је била и нека лепа, блеђана баронова ћерка, девојче тек од шеснаест пролећа. Од куда баш тако тачно знам, колико јој година беше, одмах ћете чути. Моја су дата са свим поуздана. То вам је „црно на бело“, као што веле. Но у овом је случају „бело на црно“.

Како беше бароновој ћерци име, не спада амо; а исто ни имена осталих јунака у овом малом драмату. Доста нам је, кад добро знамо, шта се догодило.

Цели „лепи свет“ држаше младу бароновићку за најдивотнију играчицу. А то је одиста и била. Драгосно је играла кадриљу, ватрено полку, а виловном лакоћу валцера.

Та и говоре: да је она највиткастија међ свима госпама у вароши. Струк јој можеш са двема рукама обухватити. Није то била тајна, свак је о томе знао, а стојало му је до воље, да и даље казује.

Осим тога беше бароновићка и пуна љубави и доброга срца. Заслужила је, да љубљена буде, а и била је. Беше заручницом честитог једног младог хусарског капетана, који је истина бог био простога рода и сиромах, али му срце бејаше племенито, а характер ваљан и тим двама својствима је и задобио љубав лепе бароновићке. Она није имала ни оца ни матере, богата је била, а могла је руку коме је хтела дати. У најстрожем смислу речи беше ти то ваљана партија, и много њих завидеше маломе хусарском капетану.

На тој игранци, што је споменусмо, имађаше бароновићка на себи ружичасту хаљину, украшену белим ђурђицима, коју су црвене руже китиле, а замамно руменило прелило јој лепа ланита. Још једном ћемо се повратити тој ружичастој хаљини и тима цветовима у коси.

На први је валцер позове некакав млад гизделин. Био ти је то леп младић, Адонид — краљ од игранке: лепшу браду од његове ниси већ ни помислити могао.

Игра се започе; летели су као две виле, ноге се земље додирнуле нису.

Дворана је за играње била повелика: једном је обиграти, не беше мала шала. Наших двоје играча предузеше тај тежак задатак двапут једно за другим, а и не одморише се. То је тек вештина. Кад по други пут дођоше до места, где је бароновићкино седиште било, хтедне она да се одмори, али јој Адонид не допусти.

А не, а не, госпођице, пришапне јој, трипут Бог помаже.

И с тим из нова започеше бесну игру вртоглавицу. Играчи једно за другим јуриште, као да их је тарантула ожегла, с валовитим прсима, са знојавним челом и са запламтелим очима. Млади гизделин и бароновићка летеше као холуј.

Кад већ једном по трећи пут до тог места дођоше, паде бароновићка, а више се и не диже. Беше мртва, умрла је, као да је годинама тешком бољом боловала.

У ружичастој хаљини, црвени цветови у коси, лежаше најлепша, као восак жута лешина, што су је икада у дворани за играње видели.

Играпка се с тога не прекиде. Два дана за тим сахранише је. Сандук ми је сведок, да јој тек шеснаест година беше; сребрним клинцима на црној кадифи могао си то читати.

Адонид тих месојеђа није се имао од такмаца бојати. Он је био „лав од сезоне.“ Свак је гледао, да се с њиме упозна; женскиње беху сретне, кад су само с њиме могле играти, позиваху га себи, и склапаху с њиме тешње одношаје.

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Никола Поповић, свећеник и професор хришћанске науке у београдској гимназији, позива на претплату на нов лист духовно-књижевног садржаја под насловом: „Пастир.“ Лист ће овај тежити „да објашњава начела наше православне вере, да упознаје читаоце, од колике је она вредности за сваког Хришћанина, нарочито за нас Србе, да чува лепе и благе обичаје народње, да буди у срцима људи склоности к добру, истини, правди, поштењу. Према оваковој тежњи штампаће се у „Пастиру“ све, што се тиче наше православне вере и цркве, а на име: 1. Састави догматички. 2. Састави црквено-исторички, највише српске цркве. 3. Састави хришћанско-морални. 4. Састави о разлици наше вере од других. 5. Животописи знаменитих црквених учитеља и проповедника. 6. Беседе и разна хришћанска поучења. 7. Доносиће се по могућству кратки а точни извештаји о важним новим књигама и списима црквене књижевности; о радњи архијерејског сабора; о суврсменом стању свештенства и т. д. Сви састави, који ће се штампати у „Пастиру“, писаће се сасвим популарно тако, да ће их свак лако разумети и схватити. „Пастир“ ће почети излазити 1. новембра ове године и то једанпут сваке недеље на целом великом табаку у осмини: Стајаће како за кнежевину Србију тако и за све српске крајеве на годину 60 гр или 6 ф., на пола године 30 гр. или 3 ф., на три месеца 15 гр. чар. или 1 ф. и 50 новчића. Новци се полажу напред, а поруке без новаца неће се уважити. Ко пошље новце за 10 уписника добиће један лист на поклон. Претплата траје до конца октобра ове године.

„Пастиру“ је једина потпора да се може појавити и опстати та, што се нада топлом одзиву од српског чигалачког света; а мисли, да ће се у њему наћи доста, који ће бити тог уверења, да вера представља врло важну улогу у судбини народа, па да ће радо подржати уредника у овом послу народнога замашаја. Препоручујемо „Пастира“ свима нашим свећеницима и учитељима, којима лежи на срцу, да богословске науке буду што више заступљене у колу осталих наука и знања у књижевности нашој.

Гласник.

* Ове године изгубила је велика школа у Београду још два професора. Један од њих је Глиша Гершић, који је предавао међународно право, римско право и латинске класике. Други је Милан Кујунџић, који је предавао историју философије, науку о осећању, науку о свести и науку о вољи.

У место последње лекције, коју је Кујунџић намеравао да говори, па му није допуштено, ми смо у стању саопштити неколико његових речи управљених на своје ђаке:

„Кад сам пре годину и по дана ступио на катедру философије у великој школи, ја нисам мислио остављати је, да би преко ње какве каријере тражио. Али нисам мислио ни закивати се за њу, ако она буде препрека слободноме развитку мога мишљења и рада. Ово последње мислим и мислићу увек, да сам дужан и науци коју заступам, и народу кога сам члан.

Ја се растајем од исте катедре, али се не растајем од начела, која сам на њој заступао. Ја се растајем с вама, али се не растајем с књижевношћу, која је душа и вама и свима нама.

Има једне школе над којом нема ничије заповести — та је школа живот. Има катедара у њојзи, на које човек сам себи пише декрет — то су књиге. У тој школи надам се да ћемо се и од јако састајати, да у свести нашој јачамо онај поглед, који ће тражити од људи да буду људи, а то ће рећи, да не буду апсолутистичке машине, него да се у исто време развијају самостално и као чиновници и као грађани и као чланови породице, знајући да све ове одељене гране чине једну људску хармонију.

Наше знамење било је природа. Ми верујемо у слободу, јер верујемо у божанство природе. А верујемо да се до слободе долази само свешћу, дакле озбиљном науком и радом, јер само тако не ћемо никад у животу доћи у судар са рођеним одушевљењем својим.

Кад сви овако и узмислимо и узрадимо, онда се дужност не ће више моћи рачунати у грех, онда ће и наша дружба утврђена и остварена бити....“

Уједињеној омладини српској.*)

Друга скупштина уједињене омладине српске на својим састанцима у Београду, 6., 7. и 8. августа о. г., на основу узакоњених одлука одредила је, да омладина од сада у место два заступника „Зоре“, у Бечу

*) Умољавају се лепо сва уредништва српских и других словенских листова, да ово препечатају.

и „певачког друштва“ у Београду, има само једно заступништво и за књижевне послове и за новце, и то да буде до треће скупштине одбор, кога су чланови познати из штампаних записника речене скупштине. Ко би год дакле имао какав књижевни рад да преда омладини, нека га упути на председника годишњег одбора, А. Хаџића, уредника „Матице“ у Новоме Саду. Тако исто и ко би какав новчани прилог хтео учинити, може га предати или споменутом председнику, или благајницима: Ђорђу Ракићу и Младену Р. Стојковићу, трговцима у Новоме Саду.

То вреди и за свако друго дописивање, које би ко са омладинским заступништвом имао.

Дајући ово у име годишњег одбора омладинског на знање, по дужности својој позивам све омладинске задруге и сваког брата Србина, коме народни напредак заиста на срцу лежи, да потпомаже омладину у постизавању задатка њезиног. То је поље, на којем можемо сви сложно народну свест крепити научним истинама, то је пут, којим можемо на основу истине, а помоћу науке утврдити просвету и унапредити народност српску.

Браћо! У име овог узвишеног задатка омладинског, у име оних светих начела, која је омладина у својим одлукама свету на видик изнела, пружимо руку једно другом као права браћа и утврђујмо узајамним обавештавањем слогу између нас на пољу књижевном, на пољу слободног развитка и народног напретка!

Годишњем одбору биће најпречи позив да потпомаже сваку задругу и сваког појединце у постизавању кога му драго од узвишених задатака, које је омладина себи задала, и да прибележи и објави сваки рад и свако дело, које би на то ишло, да начела, која исповеда српска омладина, извојују себи признање у свима круговима нашег народа.

У Новоме Саду, 16. октобра 1867.

А. Хаџић с. р.,
председник годишњег одбора.

САДРЖАЈ.

Животна топлота. (Уле.). (Свршетак.) — Ох, жао ми те је! — Ђелма. Новела. (Наставак). — Студије из српских народних песама. (Јавно предавање.) (Свршетак.) — Нешто о падању звезда. (По Хумболту). — Књижевност: Историја српске књижевности од Стојана Новаковића. — Подлистак: Трипут Бог помаже. Приповетка М. Јокајије. — Књижевне белешке. — Гласник. — Уједињеној омладини српској. —

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 30. У НОВОМЪ САДУ 31. ОКТОБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЛЕБАЦ.

Пошто познасмо биљку, што је негујемо, да видимо сад и рану, што је биљка у свом срцу готови за људе и животињу, а по свима крајевима од света. Како је лебац представник и образац те ране, то и овом чланку тај наслов дајемо; у њему ћемо да развидимо, које су те питаве честице и материјали од биља и у биљу, што нам за рану служе, и колико их у ком биљу има.

У прву врсту од биља, што служи за рану људма и животињи, спадају траве и жита: шеница, раж, јечам, зоб, кукуруз, пиринач и нека друга.

Познато је, да се у шеничном зрну, кад под жрвањ дође, размрви она бела дробљива језгра у ситну белу прашину, ваљда отуд и име брашно; а љуска неда се онако на ситно измрвити, јер је чвршћа, влажнија и мека, ваљда отуд и име мекиња. Мекиња је, што прави брашно црње, те људи, што волију бело брашно, просевају га, и крупнију мрву у мекиње одлучују, па после суву ил с водом замешену дају кравама ил свињама као зачин у рану, дегде је са остружницама од нађава замешују у лепчиће, те израњују псе, а дегде је троше и на ђубрење земље. Колико је ово неупутно, видићемо доцније, пошто најпре испитамо брашно и његове саставне материјале.

Кад се помеша брашно са толико воде, колико је нуждно, да се таман кроз накваси, оно се претвори у мекано, лепљиво и тегљиво тесто, што се даје свакојако развијати и растезати, ваљда отуд и име теста. Кад се то тесто стави на врло често сито, или на разапету свилену тканицу, па се узме водом преливати, и међу тим прстима гњецкати, те као испирати, а одилазећа вода у који сасуд хватати, и кад се то дотле чини, докгод се види, да бела вода

одилази, а оно напослетку остане међу прстима врло мало белог и врло лепљивог некаквог лепка, ваљда је отуда и име леб. Од тога ја лепка тесто лепљиво, и тај је лепак најпитавији материјал у брашну. А кад ону белу воду, што је ту одишла оставимо, да се стине и избистри, ухвати се на дну воде подебљи бео талог, нека ситна бела прашина: то је каша, скроб (штирка), што се оно узима за крутење рубља.

У шеничном брашну има дакле два поглавита материјала: лепак и каша, и то 10% лепка и 70% каше, дакле у 100 ока чистог брашна 10 ока лепка и 70 ока каше, а остало је које вода, које друго, на које ћемо одма доћи.

Кад се у тесто од шеничног брашна замеси мало квасца, па стави на умерено топло место, да сат два постоји, а оно почне киснути, врети, и у томе дизати се, расти. У њему се начини пуно ситних шупљика привидно празних, а онамо су пуно водене паре и угљене киселине. Откуда, како оно видисмо, да шећер у води растопљен, и на удесно топло место стављен узавре, и из њега се подигну бешчице пуне угљене киселине; и како знамо, да кључак од зрела грожђа (које је такођер у води растопљен шећер) на одмерено топлом месту узавре, и при врењу баца пену од ситних бешчица, пуно угљене киселине,— исто то бива и при ускисивању теста. Питање је само, откуда у тесту шећер? Кад се житно зрно водом натопи, и стави на умерено топло место, а оно после неког времена проклија, језгра одмекне, и когод је тада окуси, наће је слатку, отуда име слада. Дакле и брашно у води и на топлом месту претвори се нешто у шећер. А као што се онај шећер после преврења претвори у јако опојно пиће, рум; кључак од винова грожђа у вино тим јаче, што је кључак слађи; исто се тако и та житна слада претвори у опојно пиће, јечмова слада у пиво, а од шенице, кокуруза и других жита прави се ракија, комадара и друга, као и од пиринца арак. Тако је дакле и ускисивање теста право врење, да се нешто од каше претвори у шећер, а шећер претвори се у винску снагу, винку (алкохол) и у угљену киселину, од којих се алкохол разлети, а угљена киселина у тесту остане.

При сваком врењу направи се само од себе топлоте, отуда је и тесто кад ускисава топлије. Том топлотом надме се како угљена кисељина тако и вода, што је у тесто замешана и што се онде у пару претвара, отуда тесто расте, диже се. Понешто од те паре и од те угљене киселине изиђе напоље из теста, а остало, што нема доста напона, да се кроз густо тесто пробије, остане коједе по њему, отуда су шупљике. Угљена киселина је кисли-

каста, отуда и тесто добије кисељикаст кус, те отуда се и каже да кисне, ускисава.

Кад се то тесто стави у жарену пећ, буде оном топлотом врење с почетка још јаче, и начини се у њему још више водене паре и угљене киселине; отуда је, те још већма нарасте, јер га оно распиње, док жестока врућина, што свако врење убије, кроз тесто не продре, те врење пресече, а тесто се испече и буде свеж леб.

Свеж леб пун је шупљика и доникле је мекан и лепљив, те многи га радо једе, ма да је тешко јело, особито ако није добро печен. Гњецав је леб поготову пресно тесто, које ни јаки желудац не може да свлада, зато је бољи леб препечен, него недопечен, баш као што је насупрот боље месо недопечено, него препечено.

Кад свеж леб неки дан постоји, а он као да се осуши буде тврђи, дробљив, круни се. Обично се држи, да је зато тврђи, што је из њега понестало воде; али то неће бити прави узрок, пошто у тврдом и привидно окорелом лебу има исто онолико воде, као и у свежем, које се најбоље види по том, кад се тај окорели леб стави у сув кото, и кото како му драго озго кожом затвори и облепи, па у врелу пећ тури, да онде 1 сат постоји, и по томе се из пећи и котла извади, и остави да се прохлади, а он буде исто онако и мекан и влажан и кусан, као што је иза првог пецива био.

Мерењем нађено је, да у сваком шеничном лебу био мекан или тврд, има на 48% воде, у 100 ока леба 48 ока воде; отуда је, те се иза леба мање једни, јер је том многом водом не само рана, него доникле и напој. Исто је тако нађено, да брашно шеничнo као и од осталих жита, ма најсувље било, по самој нарави својој има до 16 % воде, а кад се још с водом замеси, оно још и више воде навуче. 100 ока брашна попије 50 ока воде и даде 150 ока леба.

Знајући, да се вода на ватри у пари претвори и разлети, многи ће запитати: како је можно да у лебу после пецива, де је у врелој пећи дуже времена стојао, опет онолико воде има? Томе има више узрока. Кад се лепак водом накваси, а он многу воду упије, па тако снажно, да је нипошто више иза се не пушта, макар га доникле и на ватру метао. То је један узрок, те у лебу онолико воде има. Други је узрок: при пециву леба претвори се нешто од лепка у гуму, која је још лепљивија, и са лепком начини дуварове од шупљика у лебу још тегљивије, пак их пара од воде у лебу растеже, а не може да пробије, и да се разлети.

Трећи је узрок, што се пецивом ухвати на лебу свуда унаоколо подебља чврста кора, која такођер пару и воду у нутри чува и задржава. Отуда је у лебу, ма да кроз ватру пролази, и ма да подуже у њој стоји, опет онолико воде.

По строгом опитивању и мереньу нашло се, да у 100 фунт. добро печена шенична леба има 48 фунт. воде, $5\frac{3}{4}$ фунт. лепка, и $48\frac{1}{4}$ фунт. каше, и питање је, који је од ових материјала највреднији? Ако и не може леб ни без једнога од ових материјала бити, опет је опитима нађено, да је од ових лепак, ма да га је најмање, опет највреднији зато, што он чини снагу од ране; без њега би било брашно јалово, само би трбу товарило, а врло мало ранило и снаге давало.

(Наставиће се.)

ПЛАМЕНОВИ.

ПЕСМЕ ЈОВАНА ГРЧИЋА.

III.

Знате л' вијор силне моћи
Кад у немој, благој ноћи
Из ненада
Мир надвлада,
И дохватом силовитим
Крили мане —
Проспе бес...
Кад запрште ломне гране
На дрвећу мрка гледа
И падањем хуковитим
Множе трес;
Кад' подцикне с недогледа
Мућа лака,
И посукти из облака
Силна праска убрзана,
Усиљена, разуздана
Што пропашћу земљи прети:
Кад задрхти кам, врлети
Од страхоте,
И застане бистар поток
Што се оте
Кршном стењу из недара, —
Од терета преголема
Нојци тад се срце пара...
Болно стреши...
Код онаки звезда лепи
Што јој сјајна венца плету
У звезданом врту своме,
Што јој зборе,
Одозгоре
У трептању миленоме:
Свете тајне
Векотрајне;
Код месеца
Што просеца
Дивним сјајом косу њену,
Густу, црну, распуштену;
Што јој светли брдо, долу
И у њојзи сузно цвеће,
И потока
Бистра ока
Што се шеће

По ливада и пољана . . . .
Код душице лахорове
Што тананом цвећу гове
И горици љуби грање
Снажећи јој шапутање ;
Код славуја , певца мила ,
Што но га је гора скрила
У недарца презелена ;
Код другара многа њена
У тишини рањежена :
Мора тужна сад' да бледи . . .
И да гледи
Како облак сузе лије . . .
Како громе бесно бије . . .
Како туже деца њена
Непогодом застрашена . . .
Тешко јој је . . .
Ал' тек што јој суза кане ,
Прва суза усијана
Тешити је 'вако стане :
„Силна сила — изумреће . . . .
Вековати с тобом неће
У беснилу једовиту
Звезде ће ти опет сјати . . .
Лахор пира пировати
Ко и прије ;
А славуј ће милогласни
Опет 'нако лепо , тихо
Уздисанку да ти вије“ . . . .

И — нојца је утешена . . .
Јер што шану суза њена
То се збило ;
Па сада је опет сретна ,
Па сад јој је опет мило :
Јер се нађе — једним махом —
У животу оном плахом
Што јој души мило годи ,
Јер се нађе у тишини ,
Јер се нађе — у слободи ! . . .
Ал' реците , мисли чисте ,
Ал' шаните , срца здрава ,
Мења ли се воља т а к о
И у оног', што у болу
О слободи текар с н е в а .
И златали мишљу отом
Прежалосне груди згрева . . .
И у оног' , што у тами
Уздишући вене . . . чами . . .
Оног', што у бледој ноћи
И не мисли о помоћи ,
Што не чека бела дана ,
Што невиди себе никад
Златним сунцем обасјана . . .
Доноси ли срећа лепа
Мила дара
И за слепа —
За гуслара ?? . . .

Па како ли крвца ври је . . .
Па како ли срце бије . . .
Њему , што о тузи збори ,
Што спомиње судбу лава ,
Коме с чела понос , слава
Једном сјаше . . .
Кога знаше
Гује наше ,
Што у срамној , у низоти
Под ноге му попадаше . . .
Као — нико ! . .
Реците ми , срца здрава ,
Како ли се гуслар свик'о
На стихије преголеме ,
Што му срце разтрзају
На комаде . . .
Како знаде ,
Слепо око
Предубоко
Да загледи у дубине ,
Црне тмине , црње сене
И страхоте невиђене ? . . .

Да л' и њ е м у суза сјајна —
Аох , суза дуготрајна ! —

Разведрити нојцу може,
Што га грли нако вајна
За живота!...
И његова мисао смела,
— Што к'о бура бурно сукне. —
Са набрана, сетна чела, —
Да л' и она као муња
Само сукне — па умукне?...
И његова суза да ли
За тренута само жали,
Или кане
Да му шане:
Силна сила гони ће те!
Бесна бура ломи ће те!
Док те траје...
У срцу ће да ти сјаје
Крвав ханџар!...
А у нојци душе твоје
Громови ће да се роје —
Све док грло не испоје:
И животни пламен,
Док у пламу неизгориш
И ти море сам!..,

Дете беја...
Непознава још'те јаде...
У срдашцу ништа друго
Неимаде
До — осмеја!...
Водише ме манастиру...
У планину српског нада
Да ми плане душа млада
Што почива тад у миру...
И да видим, и да чујем,
Што и сада пламно штујем:
Ох, гуслара — нојцу слепу,
Што нам збори прошлост лепу
Од вајкаде...
Што нам ређа — нове јаде,
Суво лишће многе наде...
Бадаваде,.. бадаваде!...
Глед'о сам га... слуш'о сам га...

Гледао сам струну танку
Како дрхти убрзано,
Како ништи радрагано:
Кано срце слепца старца
У терету отештано...
Ватао сам речцу сваку
Што му с усне бледе слети,
И не пита, да ли ћу је
У прсима чуват' смети...
Ал' се пита дуго... дуго...
Да ли муња, да ли громе, —
Што му бедно срце ломе, —
Увек тако силно бију?
Да л' му груди — гњевно море —
Увек тако силно вриј'у?...
Пито сам се — како знаде;
Ал' кад стаде
Слеп — гусларе,
Да приноси крвне даре
Неверама српског рода,
С којих паде сјај — слобода...
И кад клетву на њих просу...
Црну, вељу, нечувену
Плакао сам у заносу...
Дрхтао сам — као прутак...
Из големе клетве оте
Тек дознаде за греоте,
Што их грешник грешит' може.
И осети текар тада
Оне тешке српске ране
Што нас тиште још и сада,
Ал' их донде несам знао...
Тога дана, српска срећо,
Први пут сам у животу
За тобоме уздисао....

Па и сада редке ове —
Уздисајне пламенове, —
Прати уздах 'нако силан;
Ал' утисак преумилан:
Остану ће — све до гроба!...

ЂЕЛМА.

IV. ИЗГУБЉЕНИ СИНОВИ КВРОПЕ.

(Наставак.)

„Кад шћаше поћи ћелиском прозору матере своје, паде му у очи светлост из високих многобројних прозора капеле, где иначе само жижак вечитог кандиоца жмираше. Срце му дркћаше, пуно слутње. Дркћућ прије ближе. Посред цркве, између два полијељеја, стајаху цвећем посута у црно завијена носила, а на тим носилама лежаше му мати бледа и мртва. Чело главе лежаше јој млада калуђерица, чувајући мртваца; друга, стара калуђерица клечаше јој код ногу с бројаницама у руци, једнозвучне јој молитве чатећи.

„Одважним кораком примицаше се Родригуец носилама, диже руку умрле му матере и љубљаше је срдачно.

„Млада калуђерица, кад га угледа, скочи дрекнув, а стара као да се беше окаменила.

„Утишајте се, сестре, небојте се, ја сам син умрле! И он клече и дуго се мољаше с обема калуђерицама.

„Кад изби по ноћи, подиже се, стеже ледену руку старе и врелу млађане калуђерице грчевито обема рукама и рече:

„Где ми је сестра?“

„Под нашом заштитом, под којом ће и остати.“

„Она је моја, доведите ми је.“

„Калуђерице изговараху се, наводећи да мртваца не смеју оставити; а и мора се игуманија замолити да би дете одпустила.

„Тад потрже Родригуец мач и рече: ‚Немојте да пред мртвацем крв проливам. Иди, млада сестро, доведи ми дете, или‘....

„Млада калуђерица, као да је магнетиса племенити му поглед, послуша дркћући и брзо се поврати с успаваним дететом на руци.

„‚Биће узидана, ако се дозна,‘ — јецаше она, ‚и она несретница са мном‘, додаде, показујући на изнемоглу старицу.

„Ви ће те ћутати, а света ће вас богородица наградити.“

„За неколико тренутака прешао беше Родригуец са сестром зид и дохвати се друма. С највећим тегобама и оскудицама путоваше он с немоћним дететом чак до Тенерифа и погинуо би путем да му није љупкост Изабеле свугде пријатеља задобила.

„И тако просећи милостињу, на одморцима с Циганима ноћивајући оставио беше син великана своју домовиву и доспе у А-

фрику, где га најпре свирка отрже беде, а касније снагом својом задоби место, које је доста скромно.“

— А љуби ли он још и сад онако своју сестру?

— Она је добри анђо, и одмах овлада њиме други дух кад је види. Она једина сме да га позове кући из кавane, где у коцкању време проводи. Она је најскромније, најневиније девојче у Медеаху, и живи са својим црним слушчетом у свом павиљону тако скромно, као у сарају цариградском алем харемски, којег хиљаду ушкопљеника чувају. Више него једном изразио јој је мрки син главара, како му срце за њом пламти подобно амбри у наргилету, и више него једном нађе она на прагу свом јутрењи дар младожење. Ал' Изабела даде своју мазгу натоварити враћајући даваоцу дарове а с тим и наду. Сад се говори, да воли лепога Ђелму, свирача из Медеаха, и врло је сумњиво како ће то горди Шпањолац примити, који подуже не беше код куће.

Сад казах приповедачу, да сам био при дуету с фрулама у кавани Јусуфовој и да сам дознао, да Ђелма још ово вече може Изабелу као невесту поздравити.

— Не може бити, — викну Мур зачуђен.

— Ја то чух од Шпањолца па и од самога Ђелме.

— О сретни Ђелма! — рече Мур. — Како л' мора *бити* смртном, ког срећа тако изобилно обасипа с ружама, као Ђелму?

— Богови су завидљиви, — вели стара пословица, мој Хајешпорне!

Ја не хтедох одмах проказати што сам чуо и видео, јер кад би то чула Изабела — не би л' били први изливи радости сатрвени?

- Ја бих радо Изабелу даривао, — рече Мур, — као што је то у нас обичај кад се пријатељска душа с другом пријатељски веже.

— Зашто не, хајд да то учинимо!

Ја ћу јој на праг метнути венац или киту цвећа само што то морају руже бити. Али за време рамазана не седи ни један од продавалаца на пијаци; — похитајмо да нађемо руже где на другом месту.

V. ИЗАБЕЛА.

Обојица пројурисмо цео Медеах, као што другда у Паризу чешће хитах кад од мене на сахат пре почетка талијанске опере би поискана кита Пармске љубичице.

На послетку добисмо свакојаких ружа, жутих, белих, тамноцрвених. Ту гомилу цвећа однесемо у Изабелину башту.

Кад већ близу бесмо чусмо јасни глас девојчета.

— То је она, — шапташе Мур, — за цело чека краснот Ђелму, друкче не би овако као шева радосно певала.

Кад ближе дођосмо и кроз плот погледасмо чусмо јасно:

Румен ружа среће цвати —
У срцу ће моме сјати!

— Хајдмо онамо, — рече Мур, — оданде можемо целу башту погледати, Изабелин поглед боле ће ме истина — али ме ипак сећа на старо, добро време....

Узех котарицу, коју беше на земљу спустио и пођо за њим.

Не знадијах чему ћу се пре дивити: романтичној задивљалости, која ми се указа, или Изабели, која као бели лабуд, не видећи нас, тако брзо пролеташе, да нас готово њена хаљина додирну. Она ћереташе са старом Мејримом, која у платненом шареном руху и марамом од нераџине боје о врату непријатно одударашe од моје муриљове мадоне.

О какав беше стан Изабелин, стан с вртом и терасом! О множини вегетације може само онај појма имати, који исток познаје. На сваки начин не цвета цвеће ни тамо целе године; и оно има своје време, као свуд. Шта више, виђах доцније, при жеги, Медеах како је увенут, сух и несвеж. Али сад бијаше све у својој лепоти и цвету. Беше конац марта, а пролетње и летње цвеће пушташе изданке.

Замисли, Јелка, целу кућу, или боље рећи целу развалину, — не знам имена за ово чудно станиште, — нагусто опасану виновом лозом и љубичастом мукоћажом пасифлором*) па које су још и кров преплеле. Као у каквој великој сеници, становаше лепо девојче, јер лозу обкољаваху тулипаста дрва, брестови и наранџе. Како беху збивене мирте и лаворике, како високи и намргођени кипрови међ њима, како нежно изгледаше величанствено зелснило мрке маслине! А сад још цветови алоја, који силно цвате, жути шебој са кадифастим листом, шарени новчић, разни видови дугинога цвећа, којег бело-жуте и љубичасте крунице из рогозног листа извириваху. Тамо нађох тисућу растиња и шибљика, које ми досад још непознате беху. По неку је вештина баштованска у стаклене баште запада пренела, као н. пр. гар-

*) Цвеће шибљикасто, има округао леп цвет — име му је тако с цвета, који је тако сложен, да на њему видиш све направе, као (ексере, чекића и т. д.) — при страдању Христову употребљене.

дому (цвет), који је камелији подобан с мирисом мирисне руже. Ал' та вештина још није пренела силна, њежна, паучини подобна, прашно-кончаста растиња, травне џбуниће, ружично и тамноцрвене боје, ни пурпуне, бело-порубљене звончиће и горостасни шибој.

Но од целе африканске вегетације свакад ме највећма привлачаше палма, која своју круну у плаветнилу неба купа и која при колевци првих људи стаја. Палма је подобна песнику: за земљу утврђена, као он, грамзи за светлости, а лице окреће сунцу. Одомаћена само у земљи где је сунца, као и песник мора пропасти и угинути чим јој се светлост и топлота одузме и на север премести.

Како доликоваше околина љупком девојчету, које са старом верном служавком узбуђено збораше љубазнику! Мало за тим а она се управ пред нама на седиште спусти и њежним гласом певаше.

После певања, окрете опет Изабела на разговор.

Је л' да је истина, Мејримо, је л' да је истина, да Ђелмине очи дишу музиком? Ти ми тако често прича инђиску дричу о љупкоме богу Брами, са њежним очима, који се на плавом лотос-цвету на валовитој Гангинија, то је Ђелма. Ах, колико сам сретна, сретна и ван себе оо радости. Морала би се молити и благодарити, — ал' ја не могу да приберем мисли. Оне одлећу, оне јуре само једној јединој светлости, — Ђелми!

— Но, но, сретно, лудо дете, — рече пријатно старица, — ти ме грлиш, као да ћеш да ме удавиш а и не мислиш да је то стари смрчкани јавор, који не може више много да подноси. Сачувај те загрљаје за твог Ђелму!

— Ох пакосна Мејримо! — Та ја немам те одважности ни очи да отворим пред њим.

— Одважности, мислим, да си доста често показала, кад ти тако добро знадеш како он изгледа, — задиркиваше је Арапка; а бело цвеће, које ти је с улице на терасу бацао, подизала си а не си се дала молити.

— Са тубероза мирише му пољупци, — рече Изабела.

— И ти си кидала руже и приносила си их уснама, па је после и доле летео цвет за цветом.

— И Ђелма их је све дочекао у своју бурнус-кабаницу.

— Ал' ти си између тога и жалости и бола доста претрпела, а сирота Мејрима не мање; јер у ненади трошила си се, и моја

иначе тако вредна кћи положи вољно и жалосно руке у крило. Сад се све на добро окренуло и ти ћеш крај њега сретно живети.

— Још стењем под овим теретом среће, као арапска невеста под теретом својих амајлија. О, боже! У почетку кад ме његова свирка онако очара, тад рекох: Један дах с његових усана, један само поглед очију му, доста је за овај живот! И с тим погледом и дахом хтедох у пустаре отићи и умрети! Али сад хоћу да живим, да живим! С њим! с њим, за њ! Како чудно, како л' непојамно то дође. Мој брат, ког се онако бојим, ком се нигда усудила не бих рећи, да ми је Ђелма цвеће и љубавне речи слао, — он дође сам да ми љубавника као господара објави и заповеди ми да се за њ накитим, да га очекујем! И страх ме је, страх ме је, да ли ћу му се допасти и ако си ме ти овако лепо накитила.

Са дражесном кокетношћу љубави беше се због Ђелме источњачки обукла и нигда не видех старинско одело племенитије и смерније на коме, до на њој. Изабела се у њему креташе као каква дивна одалиска.

Пошто се смрче запали лампу и попе се с Мејримом на терасу, и светљаше изгледајући Ђелму. Тако држаше Психа*) лампу да би љубазника видела, — шапташе Мур. О блаженство, блаженство! кад овако суштаство викне: „Оди Ромео, ти дану у ноћи.“

(Наставиће се.)

---

*) Психа сматра се као кћи земског краља, која је по пророштву Аполонову, за како земско страховиште опредељена била. Била је врло лепа и зато поста Венера на њу љубоморна, те посла Амора да је устрели за каквог гада светског. Но на брегу, камо је у црну руху изведоше, дошав Амор, сам се заљуби и одведе је у своје дворе куд јој је свако вече долазио. Сестрама наговарана да гадовиште светско љуби, узе једно вече лампу и тад увиде да најлепши створ љуби; у усхићењу пусти те једна кап врућега олаја паде Амору на чело. Овај пробудив се прекоре је и оде. Она луташе свуда по намастири тражећи љубазника, кајући свој грех, и најпосле стиже Венери. Ова јој налагаше најтеже послове тако да би морала страдати, да је неје Амор потајно чувао. Но једном мал' не пропаде. Венера јој беше заповедила да набави кутију с масти лепоте. Она, по што је набави с великим мукама отвори је и паде онесвешћена на земљу, па би тако и остала, да је Амор недотаче својом стрелом. На послетку измири се с Венером! Јупитер учини је бесмртну и она се венча с богом љубави.

НЕШТО О ПАДАЊУ ЗВЕЗДА.

(По Хумболду)

(Свршетак.)

Тако: 1. при посматрању падања звезда увидили су посматрачи, да ове свакад одједаред поникну засветливши се, и после лете у извесним правцима, док се неугасе или боље рећи док ван наше сфере неузиђу. Ово бива у неких постепено а у неких напрасно. Но посматрачи су приметили при том поницању и летењу врло интересантну појаву, која неје још доста тачно испитана, а то је: да ови аеролити обично из једног места, или боље рећи из једне тачке на небесну простору излећу. У колико је досад посматрано, нађена су четири таква места, из којих аеролити излећу. И та су једна у близини Перзеуса, друга близу Лава, трећа близу Змаја а четврта опет близу северне поларне звезде. Још ваља ми ту приметити, да у разно доба свако од тих места разан број аеролитасипа. Као што се уопште мисли и као што су неска посматрања потврдила, свакад оно место сипа звезде, којој се земља окреће.*)

2. Што се тиче висине, рачунајући од морске површине, у којој аеролити лете по нашој сфери, врло је различна. По првим рачунима изнађено је, да та висина износи 4—35 геогр. миља; но као што се доцније увидило, висина та у неколико појава неје потпуно ни једну миљу износила, а опет у других прелазила је меру од 62 геогр. миље; у неких износи и 100 географ. миља! —

3. Релативну брзину звезда, што падају, изнашао је Бенценберг и Брандес да износи у једној секунди 4·5—9 геогр. миља, што је рабна дакле оној у планета; но доцније изнашли су да је једна звезда што пада, имала брзину 3·5 геогр. миље у секунди, а друге, које су посматрали, имађаху брзину у секунди од 11·5—23·75, док је међутим брзина наше земље само 4·1 геогр. миље у секунди равна! Управо рећи: што се тиче и висине, у којој лете аеролити по нашој сфери, и брзине којом лете, неможе се још тачна граница поставити.

Сад, пошто сам нешто о каквоћи појава звезда што лете, навео, ваља ми се обратити:

4. Њиној маси, из чега је ова састављена, која је испитана од славних хемичара у оним аеролитима, који су, нашем земљом иривучени., на њу пали. — Први, који су се заузели били за хемично испитивање аеролита били су Ховард, Воклен (Vauquelin)

*) Ову мисао Енкел је први потргао.

и Клапрот. Доцније је Мое продужио њин посао, а тек касније објаснио га је боље Густав Розе и Барцелије. По Барцелију и још другим испитачима састављени су аеролити из металних једињења, оксида и силиката. Што се пак тиче простих делова — стихија — нађено их је досад свега осамнаест, од којих пет су металоиди а остали метали. Као што Хумболт вели, металоиди су O (кисеоник), S (сумпор), P (фосфор), C (угљеник), и Si (силицијум), а метали: K (калијум), N (натријум), Ca (кацијум), Mg (магнезијум), Al (алуминијум), Mn (манган), Fe (гвожђе), Cr (хром), Co (кобалт), Ni (никл), Zu (цинак), Cn (бакар), и Ti (титан). —

Ако посматрамо уопште аеролите, то су они врло различити: Неки садрже 69 процената гвожђа, док други само 2 процента; у неких износи специфична тежина 4·28, док напротив у других само 1·94! Готово сви су превучени сјајном црном но жилавом масом; али имаде и таквих, у којих ове никако нема.

Сад, пошто видесмо шта су звезде што падају и кака им је појава, можемо прећи и на питања, како се појављују и у којој множини?

Што се овог питања тиче, имамо највише благодарити Јулију Смиту, астроному из Бона. Његових се бележака и сам Хумболт придржава.

Као што је он после дугог посматрања изнашао, пада, годишње узевши, на сат одсечно 4—5 аеролита; но он је, осим овог опширног определења, извео и тачније, т. ј. колико на сат, и кога месеца, одсечно пада. И тако по његову изналаску долазе месеца: јануара 3·4; фебруара ни једна; марта 4·9; априла 2·4; маја 3·9; јуна 5·3; јула 4·5; августа 5·3; септембра 4·7; октобра 4·3; новембра 5·3; децембра 4.

Но осим ових уредних падања приметило се, да у неке дане неких месеца број појава тих звезда, што падају, прелази изнађени број. Тако године 1799. ноћу између 1. и 2. новембра видео је Хумболт и други врло знатан број таких звезда (по рачуну неких износио је број ових за неколико сахата више од 220.000; идуће године посматрали су опет ту знатну појаву од звезда, ако и не онако величанствену као прошле године. То пробуди у њима мисао, да има извесних дана у години, у које се поновљено те појаве појављују, и дужим испитивањем, мотрењем и бележењем назначио је славни Хумболт као такове:

У априлу 2—4.;*) мају 14.; јулу 14—18.; и 20—25.; и тако

*) За ове дане није сасвим вероватно.

звани Лаврентијев пад 30-г као максимум узима се, октобру 7. и око 14., новембру 1—3. и 27—30. децембру 20—22.

Од свију ових најважнија је тако звана новембарска појава: од 1—3. и Лаврентијева (Анђелина могла би се у нас узети) 30. јула. Што се тиче тих двеју појава налазимо приметаба, да се у те дане периодично појављују звезде, што падају, још у Хинеза, Египћана и Инђијанаца, а у касније доба у Грка и Римљана.

Но од свију периодичних појава најлепша је новембарска, коју је славни Хумболт и други у највећој лепоти 1799. и 1832. посматрао, но почем је по неким записима исти феномен и 1766. год. тако величанствен био, то је још 1834. дубоко мислени Олберс изрекао, да ће се исти феномен, тако иеличанствен после 34. г. т. ј. 1867. појавити, ал' као што смо видели омануо се је у једну годину, јер место 1867. би исти феномен врло сјајан између 1. и 2. новембра 1866.*)

Ноћу између 1. и 3. новембра прошле 1866. год. звезде су из близости Лавове као из каквих отворених чељусти грдном множином куљале а неке опет из околине Перзеуса летеше првима на сусрет **) те тако отворише жесток бојак, који би повод многом гатању међу свеверним светом.***)

Ко је посматрао онај дивни призор оне ноћи, само тај може појмати оно уживање које владаше човеком при овом лепом али и доста страшном призору. А какво ли уживање мора бити онда, кад човек, посматрајући тај дивни призор, и постанак и закон му знаде?!

Завршујући овај кратки нацрт о падању звезда, имамо само још то да напоменемо, да колико се по досадањим прибелешкама види, величанствене новембарске појаве бивају три пут у сто година, и с тога растајемо се с читаоцима у нади, да ће но-

*) Но зато се не може рећи, да се је Олберс сасвим омануо, јер до године можемо видети опет доста знатну појаву од таких звезда, као што је и 1800. и 1834. видимо, јер феномен неје још довољно испитан, те може да је сваке следеће године величанственији него обично; и с тога ноћи од 30. октобра до 3. новембра ове године не треба из вида пуштати, ако желимо видети једну од величанствени појава.

**) Ово супротно летење у исти мах обара у неколико Еиклову мисао, коју напред напомену, и даће астрономима новог материјала за размишљавање.

***) Што су неки говорили, да су виђали звездани крет, може се тако објаснити, да је то била ватрена кугла или аеролит, који нешто због сјаја, нешто силом уображења, би за крет сматран.

вамбарску појаву године 1899 или 1900 неки од нас у исто тако величанственоме виду доживети, само с том гриметбом, да ће се овај феномен временом тачније испитати; јер природа је за испитача неисцрпна, или као што Шелинг вели: „Природа је вечито стварајућа која све твари из себе производи и као раднице представља.“

С. Машин.

КЊИЖЕВНОСТ.

(Наставак и свршетак.)

Ми мислимо, да би писац боље учинио кад би у старој књижевности разликовао ова два периода: Српско-словенски и словено-српски; а у новој онет ова: Доситијевски и Вуковски. Така је деоба најбоља кад се узме за основ развитак језика; а кад се узму за основ они природни услови, што су имали утицаја на правац српске књижевности, онда књижевност српска има ова четири доба:

Прво доба: Српска књижевност под утицајем митологијских представа.

Друго доба: Српска књижевност под утицајем начела ришћанске вере, византијске и римске образованости.

Треће доба: Српска књижевност под утицајем туђинског господарства.

Четврто доба: Српска књижевност под утицајем борбе за слободу и самосталност народну.

Свако то доба треба поделити на два раздељка: на књижевност Срба источне и књижевност Срба западне вере.

Ми смо тако поделили „Историју народног образовања код Срба“, па мислимо да би се тако исто могла поделити и Историја српске књижевности.

Што се тиче оне друге деобе, то јест на књижевност Срба источне и западне вере, и ту имамо нешто забавити поштованом писцу. Нема сумње, да је био различан правац у развитку Срба једне и друге вероисповеди; али узрок те разлике није искључиво вера, као што писац мисли. До душе вера је ту била поглавити фактор, али осим ње били су још и други фактори, као: разлика у азбукама, разлика у географском и етнографском положају. Све је то скупа имало утицаја, те је српска књижевност пошла двојаким путем, па то нетреба ни један историк да смеће с ума.

Но да пређемо на важније ствари, да прегледамо, тако рећи, унутрашњу страну књиге.

Ту имамо да решимо ова два питања:

1. Је ли у овој књизи потпуно исцрпљен сав историјски материјал?

2. Је ли у њој научно израђен онај материјал, што је већ узет?

Ако је прво, онда књига има односне вредности као грађа за даљи развитак науке; ако је друго, онда она има односне вредности као прилог у кругу наука; ако је и једно и друго, онда она има потпуну вредност као изврсна књига.

Најпре да решимо прво питање, то јест, је ли исцрпљен сав историјски материјал.

Кад је реч о материјалу, онда питамо: има ли што у овој књизи ново, што до сад није било познато и што би могло боље осветлити ма коју епоку наше књижевности? На што тако питање, кад је још премудри Соломон казао: „Ничтоже ново под солнцем!“ Да, у овој књизи нема ништа ново, но ми за то неможемо кривити писца, кад знамо каквим је он средствима, моралним и материјалним, располагао кад је писао ову књигу. Али га неможемо правдати, што није прикупио све оно, што је старо и већ познато: напротив ми му замерамо, што није ни споменуо толике књижевнике наше како старијег тако и новијег времена. Истина у школској књизи немогу се спомињати сви књижевници, јер би онда књига била одвећ велика и за школу неудесна, а ова је књига „угађана за школску потребу.“ Ми то признајемо па зато и нетражимо то ради школе. Ни ми нисмо тога мишљења, да се школске књиге пуне којекаквим ситницама. И ми желимо, да се у школским књигама огледа само језгра науке. Па кад би се тога правца држао наш историк, ми му онда неби имали шта замерити, само би му приметили што није бар споменуо све књижевнике у оном другом ситнијем тексту, који је намењен за публику или бар у приметбама. Јер у сваком случају од прве се историје тражи највише то, да што више прикупи научног материјала. Но што је поглавито, г. Новаковић није се држао тога правца: јер он спомиње мање, а неспомиње веће и важније књижевнике. За доказ томе доста је да наведем овде два три примера.

Тако он спомиње све садашње појете наше, а нигде неспомиње Драгашевића. Ако се Драгашевић неможе мерити са Јованом Јовановићем, он зацело стоји више Дамљана Павловића, који је дошао у историју као појета! Међу данашње историке наше он уврштује Медаковића и Крстића, који нису специјалисте по тој науци, а нигде и неспомиње П. Срећко-

вића и Стојана Бошковића, који су специјалисте и који су стекли гласа као ваљани историци! По природним и економним наукама спомиње Панчића а нигде неспомиње Вука Маринковића и Владимира Јовановића! И што је најчудније, нигде неспомиње Димитрија Матића, који је и као православ и као философ и као педагог тако много привредио отачественој књижевности, и управо више од свију садашњих књижевника, изузимајући Ђуру Даничића!

По нашем мишљењу садашње књижевнике, који још живе и раде, неби требало ни стављати у историју; јер они још нису потпуно свршили свој рад, те да се може точно одредити које место заузимају у историји. Они би се само могли споменути с приметбом по каквој струци раде и у каквом правцу раде; али у таком случају треба споменути све. Међутим наш је историк чинио ту неки избор, али му тај избор није испао како ваља. Па онда, у овој историји нигде се неспомиње критички део наше књижевности и радници на том пољу, а међутим зна се, да је критика најважнији материјал за историју књижевности. Где нема критике, ту неможе бити ни историје.

Из овога што смо до сад казали, види се, да ова књига невреди много као грађа за даљи развитак науке; но да видимо колико она вреди као наука. Ако није прикупљен сав материјал, онда јели бар онај материјал, што је прикупљен, израђен по захтевању данашње науке? Да би наш одговор на то питање имао поучног основа, ми ћемо најпре да кажемо шта захтева данас наука од историје српске књижевности, шта захтева у опште, а шта захтева у појединостима њеним.

У опште захтева наука ово четворо:

а) да представи органички развитак целе српске књижевности и да одреди свакој књизи оно место, које јој у саставу тога целокупног организма припада;

б) да покаже оне опште законе, по којима се развијала српска књижевност;

в) да покаже колико је народ српски показао умне самосталности у својој књижевној радњи;

г) да покаже колико је српска књижевност привредила народ ом образовању.

Сад одговара ли на та захтевања „Историја српске књижевности?“ Морамо истину исповедити и казати да неодговара на прво захтевање. То признаје и сам писац кад каже, да је његова књига: „Преглед српске књижевности.“ Преглед очевидно није то, што научни или органички развитак предмета.

Друго захтевање писац није ни на ум узео, јер нигде није ни покушао, да покаже правилност у развитку српске књижевности, а камоли да покаже и законе који су у том развитку владали. Трећег захтевања мало се дотакнуо писац, кад је казао: да су српски летописци „имитирали византијским летописцима.“ Али није одвојио елеменат византијског образовања од народног, нити је показао колико је био снажан тај туђински елеменат и је ли му давао какав отпор српски народни елеменат. На четврто захтевање највише је обратио пажњу, али није свуда, него само код понеких књижевника.

Истина, није лако одговорити на сва та захтевања науке, нарочито при садашњем стању наше историјске књижевности. Али за то се и цени много ваљана књига, што њу није лако написати. Но да видимо каква је та историја у појединостима њеним, то јест, да видимо колико она у својим појединостима одговара данашњем захтевању науке.

А шта захтева наука од историје српске књижевности у појединостима?

Захтева то, да она сваку књигу, о којој говори, проучи и оцени са ове четири стране:

а) како књига стоји према осталој књижевности, то јест, у колико је она резултат прошле и узрок следеће књижевности;

б) како књига стоји према животу народном, то јест, у колико је израз народног живота, или у колико је имала утицаја на развитак народног живота;

в) како стоји књига према животу самога писца, то јест, колико су на њу имале утицаја оне прилике, у којима је писац живео и радио;

г) како стоји књига према опште европском образовању, јест, колико су на њу имале утицаја оне идеје, што су тада владале у опште-европском образовању.

Па је ли тако проучена и оцењена свака књига у овој историји? Морамо признати да није, и то је знатна мана ове историје. Писац је поглавито обраћао пажњу на то, како која књига стоји према језику српском, и сте стране оцена је верна, али једнострана. При таком једностраном погледу није могао писац објаснити многе важне појаве у нашој књижевности. Тако он није могао да објасни зашто је поезија најдаровитијег нашег песника Симе Милутиновића остала безплодна за народно образовање. Он мисли да је узрок томе то, што Сима није доучио науке. „Сими је врло наудило што је почео учити науке,“ вели он, „а није их у себи савладао и прекувао.“ Кад би то „нау-

дило“ Сими, онда би то наудило и Шекспиру и Шилеру, који су тако стојали према науци као и Сима. А међутим њихова поезија имала је огромног утицаја на опште човечанско образовање.

По нашем мишљењу Сими је много наудило то, што је он подпао утицају „псевдокласицизма,“ који је у његово доба још господарио у Европи и с којим су га познали његови учитељи. Тај лажни правац тако је био снажан у Европи при свршетку прошлог и у почетку садашњег столећа, да је окужио многе велике песнике као: Корнеља, Расина и Мољера и најученије људе, као: Буалоа и Волтера. А код нас је искључиво владао у почетку овог столећа, па још и данас многи од старих наших књижевника држе се тога правца. Кад би наш историк проучавао српску књижевност у свези са развитком опште европске књижевности, он би видео у чему је слаба страна нашег даровитог песника. Слабост је у томе, што у његовој поезији нема ништа српскога, осим речи, нема ништа сувременога, осим догађаја, на кратко: што она дише духом псевдокласицизма!

Друга је посљедица тога једностраног погледа та, што он није могао верно одредити историјски значај ни једног од наших књижевника. Зато он и спомиње наше књижевнике на више места у својој историји. На једном месту говори као о филологу, на другом као историку, на трећем као песнику и т. д. То је направило неку збрку и учинило књигу неудесном за школско изучавање. Кад би историк свестрано проучио радњу наших књижевника, он би видео, да они немају историјског значаја по свима струкама науке, него или су филолози, или историци, или песници или друго што. Па онда ко је филолог тога треба спомињати само тамо где се говори о филологији, ако је и друго што радио, онда треба само приметити, да је радио и по другим струкама науке, али да то нема историјског значаја. Иначе се незна у којој је струци који књижевник више привредио. Тако, на пример, Јован Хаџић спомиње се у овој историји и као песник, и као филолог, и као православ, и као публициста, и у свему томе спомиње се подједнако, да се управо неможе разабрати, чиме је заслужио да дође у историју српске књижевности. О Сими Милутиновићу говори се и као о ваљаном песнику и као о ваљаном историку!

Књижевност Срба западне вере много је боље представљена у овој историји, него књижевност Срба источне вере. То је ваљда за то, што је писац имао више извора при изучавању прве него ове последње.

На послетку што се тиче језика, којим је написана ова историја, имамо приметити то, да је она написана чистим српским језиком, али је слог доста нескладан и тежак. Ту нема оне лакости и оне живости као што има, на пример, у „Историји света“ од Стојана Бошковића. У опште нама се чини да г. Стојан Новаковић има више способности као филолог, него као историк.

А. Васиљевић.

ПОДЛИСТАК.

Трипут Бог помаже.

Приповетка Мавра Јокајије.

(Свршетак.)

А како и не би? Човек, који женскиње на смрт изигра. Може л' се што занимљивије помислити? И одиста, он се сам хвастао тим, да је од један пут приметио, да му се играчица свим телом на прси његове наслања, глава јој се завали, очи јој изгубе светлост, а уста се отворе укочено и страшно. Он је гледао, како она умире али је хтео да *до места* још доигра, тек ју је за тим до седишта довео. Може ли се веће присуство духа мислити? И тако се још за дуго ли о том говорило.

А при том још и пошалица, да је мали хусарски капетан удовцем постао! Испред носа му невесту одузеше. Красно! Сиромах младић! Вале да ју је силно љубио, тим већи малер! Ко ту може шта? Тек је пре кратка времена ступио у мир, јер му је то невестица хтела. Много су њих особито несретни.

Чини ми се, да су се исто толико смејали несрећи младог капетана, колико су се јуначству гизделиновом чудили. Но на скоро га заборавише. Та и кога ће несретно тако чељаде више од неколико дана занимати? Заборавише га, нико га није ни спомињао.

Адонид је читаву годину дана био јунаком. Но некакав га богат руски кнез изби из седла. У помодном свету нема народности, ту су сви космополити.

Наш је Адонид гледао, да се забави и утеши на зеленом столу. Не на зелену столу при озбиљским вечањима, него на местима, где фини удворни господичићи у гласе — рукавицама једно од другог нишање, срећу и част задобивају.

И ту му је слепо срећа ишла. До сад беше само оженьонима три у оку, сада пак и друга господа погледаху попреко на њ.

Имао је, као што рекосмо, не чувену срећу. При том беше и про-

муђуран, те се чуваше, да свој новац, као остали у залуд не растура. Купио је мало, дивотно добарце, а за своје старе дане.

По финијим је круговима ишла ова пошалица:

— Знате ли, где је приљ-Артур добро купио?

— Где?

— У Макау!

Пошалица је та ишла кроз касине, клубове и кроз сва места где су се људи скупљали.

И сам је Артур знао за ту каламбуру, и кад је при ћеву био, смејао се томе. Та од добрих пријатеља много штошта човек претрпи.

Ту се догоди једног дана, да међу дневним белешкама у једном од најраспространенијих новина у вароши, стајаше од речи до речи и ово:

„Један од наших врлих младића, Артур **, као што веле, купио је красно неко добарце на полуострву Макау. Говоре да намерава, да се ту за увек настани."

— Каква увреда! Та где је тај уредник, мора рећи онога, који је белешку ту написао! Измет један! Како се смеде усудити, оно, што поштени људи у шали рекну, на свет износити? Попамтиће тај бедник!

Гизделин с места одјури у редакцију, те на кратко а хладно уреднику рекне, да му је том белешком част увређена, те га позива, да или каже ко је то написао ил' да се с њиме бије. Ако пак ниједно не усхте, то ће на дар добити зврцку и модра леђа.

Уредник беше стар и кратковид, а могао би двобој само с перетом бити а од свега оружја само је виљушком и ножем као што треба руковао — с тога помисли, да ће паметније бити, да име свога сурадника каже, него да допусти, да га овај уцмека. А то и учини, само примети, да је писац оних врста веома изображен младић, од кога се многом чему надати има, и који тек од скора у уредништву ради. Он је ту у другој соби, и таки ће доћи.

— Елем, амо с тим вашим писарем, од кога се многом чему надати имамо, повиче Артур, и стане баш пред врата, кроз која је онај морао ући, — амо с њим!

Али како се упрепасти, кад журналиста дође. Не беше то нико други него мали хусарски капетан.

— Ја сам писао, а чекам да кажете место и време, где ћу вам одговорити.

То беше страхота добро. Већ од давна тражаше он прилике, да ма како с Артуром спрегне. Али је овај пазио на се. Врло је добро знао, да ће онај страшне мраз. Но лако му беше, да своме непријатељу избегне;

ништа му друго није требало чинити, него да веран своме сталешу остане; тако никада не може доћи са бесним пролетарцем у сукоб.

А сада мораде бити, да он сам, који је навио, који је на опрезу био, ступи у пећину своме непријатељу, да сам позове на двобој, где је имао доста узрока, да га избегава.

Да одступи, — није било можно.

Сваки је добро знао, да негдашњи хусарски капетан ваљано мачем бије, а тако исто да је и у пуцању мајстор. Мач изабрати, значило би толико, колико извесној се смрти у наручај бацити. Артур се одважи на пиштоље.

Све, што је част и што су правила допуштала, учињено је, само да излаз двобоју у колико је можно сумњив буде.

Баријера буде на тридесет корака опредељена; узеше велике без форме пиштоље, који се још нису употребљивали, у њих турише сразмерно малу ђулад, једног хладног зимског јутра морадоше се обојица до кошуље свући, да би им руке јаче дрхтале. Е таким средствима гледали су да Артуру живот сачувају, да га уклоне од смрти коју су предвиђали.

Кад су узели пиштоље у руке, рече журналиста тихо гизделину:

— Није ли то чудновато, да је баш данас година дана, од кад му заручница умре?

Гизделин побледи још већма, него што је до сад био. Муком научећи стадоше на своје место.

Гизделин је нишанио дуго и смотрено, бивши капетан од један пут избаци. Ни један не погоди. Ђулад им прозвижда над главом, бог би знао куда!

По други пут напунише пиштоље и предаше их противницима. На други ред пукоше, — без успеха.

Сад се девери ставише међу њих.

— Части је за доста учињено, рекоше, показали сте, да се смрти не страшите, трећи је дакле хитац сувишан.

Али се удовац — вереник не маче с места. Искаше оружје.

— Господо моја: „трипут бог помаже.“

И тим тако вешто прозвижда уздрталом кавалеру ђулетом кроз главу, да се већ боље ни помислити не може.

Из дружине „Виле.“

Превео Ваћ. А.

Српско народно позориште.

Дружина српског народног позоришта даје сада претставе у Београду. Ми ћемо о тим претставама доносити извештаје по званичним „Српским Новинама.“ Те новине пишу: Данас, 18. септембра, данима је

историјска драма: „Ђурађ Бранковић,“ од Карла Оберњика. Ова драма, коју је с мађарског превео и прерадио Јован Ђорђевић, има пуно лепих драматских момената, а карактери у њојзи нацртани су са знаначком вештином. Улоге појединих чланова бијаху у опште изведене тако вешто, да се и најстрожије захтевање у публици могаше задовољити. На име морамо похвалити радњу Лазе Телечког (Ђурђа), који је својом вештином изнудио публици бурно тапшање. Гргурова (Мара) давала је трагичним моментима вешт израз, али би њезина игра била далеко пријатнија, кад би је вештакиња вршила с већом мирноћом. Недељковић (Гргур) допао се у другом чину, а што то не бејаше случај и у осталима, може се више приписати погрешци пишчевој него глумчевој. Софија Максимовића (Стеван) чињаше нам се, да је сувише меког израза, и ако се то до некле могло приписати улози пола детињског карактера. Остали чланови с мањим улогама играли су тако, да се скупа у свакоме појаву могао осетити пријатан утисак. Публика се разишла веома задовољна, и ми желимо усрдно, да позоришна дружина оправда првом претставом задобивеку симпатију њезину.

20. септембра. У данашњој претстави народног позоришта, коју је почастио светли кнез својим походом, давана су два конверзациона комада. Први бејаше шаљива игра: „Он није љубоморан“, коју је посрбио Л. Телечки, дело задахнуто естетичким хумором. Милица Рајковића (Гргурова) је скоро несрећна жена, што њезин муж Милан (Ружић) није љубоморан. Ујак јој Танасија (Телечки) пружи руку да га навалице начине љубоморног, те се отуд развише праве комичке сцене, почем је слушалац извештен, да су сви трагични појави права шала. Вешта наивност Миличина и умесна комика Танасијина учинише, те се публика од срца насмејала. Други је комад био: „Обрштар од осамнаест година,“ Мелвиљево дело, којим писац у фино изведеним сликама жигоше владу краљевске метресе Дибари. Особе су махом ваљани војници, којима млади обрштар Креки (Ружићка) смешно доликује са своје детињасто-размажене нарави. Ружићка је вешто схватила своју ролу; млади господичићи онога века нису одиста била мање ветрењасти, но што нам она показа. Мајор Лефоше бејаше пластично изведен од Маринковића, али његовој ћерци Ернестини (Максимовићки) као да небејаше збиља с најивном ролом заручнице, а њезин љубимац лајтнант Хенрих (Недељковић) бејаше лепши војник него љубавник. Одлична публика пратила је оба комада са задовољством, познавајући теготе, с којим је скопчано вешто извођење улога које су начичкане финим нијансама. Његова Светлост кнез изволио је изразити управитељу народног позоришта, Јовану Ђорђевићу, своје задовољство.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ПУТ ЛИЦЕЈСКИХ ПИТОМАЦА (јестаственичког одељења) по Србији године 1863. Из путн. бележака целе експедиције саставио пок. Коста Поповић. На свет издала уједињена омладина српска. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1. л. 173. стр. Стоји?

ПРОПОВЕДИ, ЧУДЕСА И НАУКА СПАСИТЕЉА нашега Исуса Христа. (Прештампано из књиге „Побожне забаве“ коя е по светоме писму написана). У Београду, штампарія Николе Стефановића 1867. На 16-ни, 58. стр. VI Стоји?

СЛАВОПОЙ ПЕДЕСЕТО-ГОДИШЊЬОЙ СВЕТКОВИНИ. Књига периодична у песмама у две свеске. II. свезка, Спевала Даница — Зорка Рашковића. У Београду, у штампарији Николе Стефановића, 1867. На 16-ни, II. и 122. стр. Стоји?

ОБЈАСНЕЊЕ ПРЕДЛОГА ЗА РЕГУЛИСАЊЕ онога дела вароши Београда, што лежи у шанцу. Са једним литографисаним планом у размери 1:3000. Од Е. Јосимовића. 1867. У Београду, у државној књигопечатњи. На 8- ни, 2. л. 47 стр. Стоји?

СРБСКО-НАРОДНЫЙ ДОМАЋЙ КАЛЕНДАРЪ за високосну годину 1868. Ова година има 366 дана. У Новомъ Саду, у књигопечатњи Игњата Фукса књиговезца и књигопродавца. На 8-ни, 48. стр. 4. л. Стоји?

ЗВЕЗДАРЪ, КАЛЕНДАРЪ за високосну годину 1868. Ова година има 366 дана. У Новомъ Саду, у књигопечатњи Игњата Фукса књиговезца и књигопродавца. На 8-ни, 56. стр. 4. л. Са 4 дрвореза· Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Лебац. — Пламенови III. — Ђелма. Новела. (Наставак). — Нешто о падању звезда. По Хумболту. (Свршетак.) — Књижевност: Историја српске књижевности од Стојана Новаковића. (Наставак и свршетак.) — Подлистак: Тринут Бог помаже. Приповетка М. Јокајије. (Свршетак.) — Српско народно позориште. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 31. У НОВОМЕ САДУ 10. НОВЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЛЕБАЦ.

(Наставак.)

Кад ово знамо, да видимо сад како стојимо са мекињом, што је оно већ у млину, а још више на ситу из брашна одлучујемо, и, као што на почетку наговестисмо, доста неупутно трошимо.

Ко год мекињу добро загледа, видиће, да има две љуске, као две кошуљице: она с поља тања је, ал тврђа, а она у нутри мекша и дебља је. Испитивањем материја нађено је, да у оној с поља љусци има 3 до 4%, а у оној из нутра 14 до 18% лепка. По томе има дакле у мекињи двапут више питаве снаге, него у свему осталом брашну.

Видесмо, да питавост житнога зрна од тога зависи, што више лепка има; а испитивањем нађено је, да зрно узето у цело има до 12% лепка, мекиња сама за се узета има до 20%, а брашно само за се 10%. Понека врста од житног зрна има и више од 12%, ал онда мекиња од њега преко 20%. Кад је дакле у мекињи више лепка, него у брашну, а лепак је најглавнија питава рана у житном зрну, онда просевањем брашна и одбацањем мекиње баш највреднију рану одбацамо. Још кад гледнемо, како читава $^1/_4$ и више од брашна оде на мекиње, онда је одбацање мекиње врло штетно, не само по економију дома, него је одбацањем у њој лепка још штетније по снагу тела. Да је леб од несејаног брашна куд камо питавији, те снажнија рана, о томе се може сваки уверити, ако само неколико дана узме на меру да га једе. Незгодан је само с тога, што смо научили на бељи, пак је црњи неугодан за око; даља је незгода, што се мекиња и види и под зуби осећа; а другчије је тај леб куд камо снажнија и здравија рана. Добра домаћица уме ову штету врло вешто да обиђе тим,

што сву мекињу, која при сејању и мешњи одпадне од брашна, у кото воде баци, па је из тија прокува, оцеди, још што већма изгњечи, те тако гомилу лепка извуче у воду, и том водом леб и тесто замешује. Има данас и згодних справа, да се из мекиње она кожа из нутра, што је онако пуна лепка, одлучи од оне спољ. Ваља се дакле овима знањма користити, те на место мање и лошијега леба добити више и снажнијега.

Још имам приметити, како неки од ратара решетом одлучује крупније шенично зрно од ситнијега да оно скупље прода, а ово за домаћи потрошак задржи, пак је у тој вери, да боље продаје, а лошије да задржава. Кад би у зрну само каша од вредности била, онда би имао право; ал кад је лепак од много веће вредности, и кад је овог у мекињи сила више, а у ситнијем зрну сила више мекиње има, него у крупном, онда се вара, ако држи, да је ситније зрно лошије; ситно зрно ако се разумно користи боље је, нег крупно.

О ражном и јечменом зрну имамо додати, да је обоје и својим саставним материјама и снагом питања још више него спољашњим изгледом на шенично зрно налик; само се разликује кусом леба и бојом: ражни леб не нарасте као шенични, јер се у њему мање претвори брашна у шећер, те мање начини од шећера угљене киселине, од које леб расте, а и мање лепка има, што пару и угљену киселину задржава. Ражни леб није онако бео, ни онако крт и дробљив као шенични, па у пределима, де довољно шенице раћа, људи за црњи ражни леб не маре, волију шенични, ал има и ражни леб своја добра својства, што их нема шенични, а то су: ражни леб држи се дуже мекан, и влажан, по читаве месеце не окоре се, са тога је и доиста претежнији од шеничнога. Што се саставни материја тиче, ту стоји ражни и шенични леб овако:

у ражном има 48½% воде, 5⅛% лепка и 46⅛% каше
у шеничном „ 48% „ 5¾% „ „ 46¼% „

дакле што се тиче снаге питања оба ова леба готово су сасвим једнаки и изузевши кус и боју по снагу тела сасвим је свеједно, та овим та оним се ранили.

И кукуружње је брашно по својим саставним материјама сила на шенично налик; а разликује се, што има свој сопствени кус, и што се неда онако у леб месити, нити је тесто његово онако лако ни крто; ал у кукуружњем брашну има више уља, него и у којем другом житном. У 100 ока кукуружњег брашна има по 8 до 9 ока уља. То је и узрок, те је ово зрно и брашно куд камо боље за горење, него ма које друго. То је ваљда и уз-

рок, те га људи, станујући на планинама и ладнијим ширинама, волију него шенично, ваљда што оштрији планински ваздух сила више масти из тела потроши, која се овим брашном боље накнади, те људи остају здравији и снажнији.

Зоб сејемо и трошимо готово само за рану коња и живади; ал у сиротнијим пределима праве људи од зоби врло кусна и далеко снажнија јела него од других жита. А то је отуда, што зобово брашно има сила више и лепка и уља, него друго житно. По својим саставним деловима овако стоји зобно, шенично и кукуружње брашно:

зобно има 14 проц. воде, 18 проц. лепка, 6 проц. уља, и 62 проц. каше =100,

шенично има 16 проц. воде, 10 проц. лепка, 2 проц. уља, 72 проц. каше =100,

кукуружње има 14 проц. воде, 12 проц. лепка, 8 проц. уља, 66 проц. каше =100.

По томе се најбоље види, шта би могло зобово брашно вредити, кад би га хтели по његовој вредности употребити; штета је само, да се не зна од њега онако лак и крт леб месити.

Пирипач је жито, што најмање лепка има, једва 7 проц., дакле ни полак као зоб. Отуда је, те га мора човек далеко више појести, док се засити; гомилом трбу надује, а не засити. У пиринцу је и уља најмање, отуда највећма трбу затвори; са тога се обично с масти ил уљем готови, само тако је и најкуснији.

Овамо спадају још:

Гиноја, ситно оно, ал врло питаво житно зрно, знаменито с тога, што рађа и у ладнијим пределима и на високим горама, де не може ни раж, ни зоб да доспе. Зрно је ово на чилским и перуанским горама у Америци по тамошњи народ прави благослов; без њега би биле оне висине и ширине пусте или само пашњаци за марву. Брашно од тога зрна још је питавије него шенично, јер има у њему 19 проц. лепка, 5 проц. уља, 60 проц. каше, 16 проц. воде.

Исто је тако гинејска проја, што се њом ране народи у западној Индији, и дура, опет проја, што је сеју људи у источној Индији, у Мисиру и по осталој Африци, и добивају од ње лепо а питавије брашно, него шенично, јер има 11 ½ проц. лепка.

По саставним материјама и снази питања спада овамо још и јелда, ајда, од којег је брашно питавије, него шенично, јер има 10 ½ проц. лепка.

У другу врсту од биља, што служе за рану људима и животињи, спадају варива: пасуљ, сочиво, грах, боб и ових дивље врсте граорице, вике и остале.

Сва ова биља разликују се од жита тим, што имају много више лепка, преко 24 проц. Са тога, што тако много лепка имају, варива су далеко снажнија рана, него жита, и само је шкода, те се од варивног брашна, као ни од зобног, не зна крт леб месити. Главнија је оскудица на вариву уље, којег једва 2. проц. има; то је узрок те још већма трбу затвара, него пиринач, и мора се као и у пиринач много масти ил уља додати; ал онда је вариво, особито за оне људе, што теже послове раде, једна од најпитавије и најснажније ране, исто онако, као што су и ових дивље врсте за стоку, особито за коње, што теже послове раде, још боља рана него зоб, и сила више снаге даје.

(Наставиће се.)

СРЕЋА.

Срећа... срећа... многи пита:
„Шта је срећа овог света?“
Ништа више, него с цвета
Плаха роса, што се блиста
Пре но сунца што огране,
Пре но данак што настане.

Ништа више, но меурић,
Но меурић онај мали,
Ког избаце бистри вали,
Избаце га, када цветак
Са обале међ њих пане,
Он се роди, — па издане!

Ил је свећа варалица,
Што нас мами из даљине, —
Сав обамреш кад засијне,
Засене се очи твоје,
И док само тренеш мало,
Већ је свега тог нестало!

Ил је тица што пркоси
Са брзином крила своји,
Па пред тобом лепо пој и, —
Ти запето циљаш на њу,
И кад мислиш: „Ти си моја!“
Она пусти крила своја.

Тако срећа овог света
Ил је кратка... ил се неда,
— Неће нама да се преда,
Одмами нас преко света,
Држећи нас као роба,
Све до смрти... све до гроба!

П. Деспотовић.

ЂЕЛМА.

V. ИЗАБЕЛА.

(Наставак.)

Сад постави Изабела лампу на наслон и узе шаркију у руке. На скоро изви јој се под прстима „болеро“, живи ватрени звуци из домовине јој, и она певаше живо:

Манзанарски бистри вали
Из дубина виром ајте,
А ви, пупци, једри, мали,
У руже се разбуктајте!
У распев се, ситне тице,
У прижељак и славуј,
А ви беле лиљанице
Узлећите у олуј!

Кад испева прву строфу прекиде тишину Мур, приметивши сав узбуђен: Ко не би узлетео у олуј! — па после малог ћутања настави: Она ће ме залудети својим певањем, — морам ићи!

А Изабела певаше све даље:

Кажи се у свој красоти
Шаровито прамалеће,
Јер најлепши што га роди
Пуној среће мени шеће!
Манзанарски бистри вали,
Скоком у вис лађаним,
А милино, ти се сбали
У сузама слађаним?

У највећем узбуђењу вадио је Мур ружу по ружу из котарице и расчупаваше их уснама.

Тад се зачу мелодичан глас испод грања: Изабела, ево ме! То беше Ђелма.

И њему на сусрет летела је Изабела. Шаркија паде јој из руку и скотрља се низ степене звечећи.

— О Ђелма, срце моје, господару мој! — викну она и паде преда њ на колена, с поданошћу и смерношћу, која се не да описати; па онда се подиже, дивље и бурно, као срна с којом Хорације љубазницу упоређује, те паде Ђелми око врата.

Сад побеже сиромах Мур, ал' ја остах; ја се осећах узбуђен гледајући их. Свако саможиво чуство беше у мени угушено

и ја бејах готово исто толико сретан, као ово двоје, којих се душе сад баш слише.

— Ој Изабела, краљице зрака, ој вита јело, — шапташе Ђелма.

— Допусти ми, да те погледим, да ти се дивим, — викнуше у мах обоје и свако хтеде натраг узмаћи, да једно друго посматра; али они се не пустише и погледи укопаше се једни у друго.

— Још те не смем пољубити, љубазна, слађана! Тек кад блажени месец гледне кроз копрену грања — тад, — тад, — тако говораше син Африке, коме је рамазан светиња био.

И он јој лежаше код ногу клањајући се сјајности, љупкости и лепоти њезиној.

Светлећи изађе месец из тамног плавог ваздушног мора и обасипаше у пуној сјајности ђелмино бело одело, а на шпанско девојче просипаше весело своје зраке.

— Месец! — кликну Ђелма блаженством опојен и подиже се.

Као алем светла звезда стојаше баш изнад средине светлога српа.

— Видиш ли знак, сејо душе ми? Знак је среће; онако сјаји над сводом мунара. О ми смо у алахову храму и вечни благосиља нашу свезу!

У најљубазнијем узбуђењу баци се Ђелма на земљу; он љубљаше изабелине ноге и гледаше, као онемео, на њу. Она се пак саже обема рукама и обухвати главу ђелмину; она му љубљаше чело, турбан; она му љубљаше миле очи.

И ја просух котарицу с ружама на њих, то цвеће љубави!

Да сам их могао испод њих саранити!

Полако иђах моме непријатном стану и певах у ветар.

VI. ШИРОКО. *)

Прође више тешких, лаганих недеља по мене и по цео Медеах, јер ђелмина свирка беше онемела, и не беше друкче, но као да је са потоњим звуком фруле сваки благослов, свако узбуђење, свако, свако задовољство изчезло.

У колико су сјајни и величанствени први дани при новом гарнизону били, у толико безбојни и једнолики беху они, што за њима дођоше. Омара владаше у ваздуху и сваког сневесели. Око нас изгледаше као оно у сказкама, које зборе о благословеним,

*) Широко се назива југоисточни ветар, који под јесен већином у Италији душе. Држи се, да је наставак Самума, који се прекоморским путем разблажи.

цватећим небесним пругама, одакле немилостива реч гонија добро божанство прогна.

Махи-Един отишао беше у планину, да набави крв од випера, јер њоме бојаше он гајтане, које Арапи онима, који од велике болести падају, о врат везују.

И Хабибе, вељаху, нестало је. Дакле и звезда ливанска беше угашена.

Мур чисто пропадаше без свирке Ђелмине. „Paradise lost," (изгубљени рај) рече он меланхоличним смешењем, кад год у кавани јусуфовој бејасмо, где исто тако онемело и омртвело беше, од како се тамо дивна фрула више не чу. Негарска дечурлија лежаху дремљива по буџацима, слушаху нас дремљиви кад их звасмо, па и сама живосна Белка, која на свашта пажаше, седела је невесела и говораше свако вече: „Jai mes nerfs ce soir."

Па и сами шеици и Бедуини лежаху дуж дувара, наслоњени као аутомати, где пушаху и пијаху каву, пијаху каву и пушаху. Чудо да и ми Французи, најпоноснији људи на свету, бесмо такође овом сањивошћу окужени. Бејасмо сви као неком злом чаролијом обузети. Ах, један само звук фруле нашега Ђелме ослободио би нас; али он, блажени заробљеник, не остави свога зеленог скровишта и просања време код ногу младе жене, а ми као изгнаници у бајронову *) Кајину, даљне, чежње пуне погледе бацасмо у рај, где анђели т. ј. Ђелма и Изабела живљаху.

Само један у Медеаху изгледаше миран, а то је био Родригуец, који фрулу Ђелмину чуваше, као аждаја благо. И сам, истина; не свираше више, али њему беше доста, што му противник више не очараваше душе.

Чудна је така саревњивост! Али од тога несу ни сами богови слободни били. Не је л' Аполон Марција до смрти грозно мучио, као свог супарника у вештини? Ко је основао бољу, која из сујете поста? О, сујето, корени непријатељу људства, како ти лако подпадамо, а кад ти једном подпаднемо, то морамо с тебе пропасти!

Обоје сретних живљаху, као што већ казах, у зеленилом опасаном станишту, које им сад имаовина бејаше; јер Ђелма, кога све благо у лепоти и младости беше, и који својој Изабели не могаше других до зориних дарова дати, — Ђелма откупио беше својим малим благом добарце, које својој невести даде као уздарје,

*) Бајрон је највећи појета енглески после Шекспира и Милтона. Рођ. 22. јануара 1788. у Дауеру, умрьо 19. априла 1824. год. у Мисолунги од једа што неје могао сјединити Грке. Има сила дела.

која то радосним кликом прими. Не беше јој сада нужно с кућом се растајати; она дочека супруга у кући место да за њим у туђ дом иде. Тамо у сенци палма мирише сад тубероза.

Другови моји тешише се вазда, да ће Ђелма кад тад у кавану јусуфову доћи и да ће пустити гласа својој фрули. Разуме се, вољаху, и потпуно је у реду, да ново венчани дане у кавани не проводи као пре; али времсном умеће он ружичне ланце олабавити и испод њих умаћи и опет се у њих повратити.

— Скоро ће се Ђелма појавити! — беше парола у Медеаху.

Али дан за даном пролажаше, и нама се чињаше као да су Ђелма и Изабела умрли, и у цвету њина врта сахрањени.

С Муром имах сваки дан беде. Чежња за свирком ђелмином поста болешћу, поста фиксом идејом у њега. С детињим нестрпљењем мољаше ме, да му то блаженство, што му утишава болове, набавим. Не знадох како ћу више сиромашног болника развеселити. Пре се бар свагда смешио кад му париске водвиле казивах: сад запуши уши кад што отпочех.

Једног дана поведох га ван вароши прод капију, где ваздух слободније дуваше, где сено и тимијан мирисаше. Ми пролажасмо крај студенца, из ког жене, кад би се захладило, воду црпљаху.

Увеселљавасмо се гледајући како се поплашише и разбегоше црнице и беле вите девојке кад напрасно један од нас понизно међу њих ступи, молећи за гутљај воде. Хеј, како се брзо спустише копрене на устрашена лица, и на све стране распрснуше чланови галаме, имајући на глави иловачне или светле бакарне крчаге. Тешко оном ко би се усудио да пође за белом ил' црном најадом. Најодважнији ђаур не би био сигуран од камења које би му полетило. Ал' ако миран остане, то се оне брзо поврате. Црнке савладавши први страх, а као антилопе љубопитне и прислушкујући, повратише се полако, церекаху се и пружише, с обореним очима, суд за воду. Ја и Мур употребисмо то време те посматрасмо даритељку, којој овај неми испит мио беше. Ипак за то остатак воде, које је неверник пио, би свакад пред очима нашим просут, да не би суд од усана му нечист остао, и тек пошто овај брижљиво испран би, то напуне ћупе или калабазе*) на ново водом и носише их кући, али не без поверљивог климања главе, као у знак растанка с нама.

Ови студенци испод смокава и банансних дрва представљају скупове жена, као оно кавање скупове људи. По старом обичају стичу се ту свако вече сироте и богате, праћене децом и по-

*) Судови за воду са два уха.

служавкама. Служавке захватају воду, док међу тим заповеднице, паунов реп држећи у рукама прстењем искићеним, шетају се горе доле лахким, неосетљивим кораком. Што је већа госпа, тим су јој лењивији и немарнији покрети. Ја сам видео Шанине и Шарифе, које се претвараху да не могу ићи без помоћи, и које се при сваком кораку ослањаху на две робиње, које их више ношаху но управљаху. Међу њима беху Еврејке најлакше и најприродније у држању, најукусније у одслу; дражести пуне појаве, на којих се устима, фине досетке цесикине и слатке „еврејске мелодије“ нијају, и којих интелигентна физиономија ближе стоји нашим помодним схваћањима лепоте, него куса лица мухамедкиња.

Ова дражесна слика жена не промаши нигда утиска на мене. Свагда ми је срце гласно куцало, кад сам пролазио кроз разнобојне леје од лала; дрктах, као да сам намеран да покрадем цркву, кад лепеза, од варзилова дрвета, украшена драгим каменом и перјем, испаде малој ручици, а ја се за њу сагох, да бих је малој руци повратио; али обично не бех довољно хитар и арапин што служи претече ме, а ја морадох забраћеној с тужним срцем допустити, да без једне речи крај мене пролебди.

Мур ме је иначе обично сам студенцима водио, и ту ми је с одушевљеним учешћем докле хтедох у друштву ми био, — али и то беше прошло.

— Ја не могу мирис мошуса у тих госпоћа да трпим, — тужаше се он; па и зумбули, које на глави место накита носе, заносе ме до несвестице.

На њега навали кашаљ, те морадох попустити и кући га одпратити.

Једног дана стаде он, напрасно, пред једном арапком, и живо повика: „Мејримо!“

Ја познадох изабелину чуварку.

Мур је ухватио беше обема рукама и отрже јој ћупу за воду.

— Старицо, куд, од кале? — викну он бурно, — ти не ћеш ћупе пре добити, док ми не проговориш.

Мејрима се смејаше; она се беше навикла на мурове лакрдије

— Како ти живи заповедница, госпоћа Изабела? Је л' утонула у мору сласти с ћелмом, с најлепшим од најлепших.

— Обоје пливају као златокрила утва тамо у мору, док можда не потону, — мумлаше кроз зубе старица.

— За нас, напротив, настушила је страховита осека, —

реци му то; Мејримо, црни змају са сјајним белим очима, чујеш ли?

— Амо мој крчаг, весели млади господине.

— Реци твом господару, Ђелми, нека се с фрулом из зелена раја спусти, да нас од беде и невоље спасе.

— Чуваћу се да то не искажем.

— А ја ћу ти крчаг о главу лупити, црна вештицо!

— Та мани се — амо мој крчаг! — можда ћу вам и поруку тада казати мом младом господару.

— Још ћу више учинити, Мејримо, но што иштеш; — виш ја захватам за те! Је си л' сад задовољна и хоћеш ли нам Ђелму добавити?

— Ако узмогу, зацело. Али, међ нама буди речено, мора да се нешто особито збило, кад Ђелма своје фруле више не додирује. Од оног дана, како поста заповедником моје Изабеле, и са својим послужитељем у зелену нам се досели кућу, изгледа, као да је заборавио свирати. Ма колико Изабела молила, не ће да јој молбу испуни. А иначе је мом белом голубу покоран као какво јање, и дао би јој и саму главу, да заиште. Он је сама доброта и великодушност а љуби Изабелу с таким жаром као, Јусуф*) своју Зулејку. Али лаку ноћ! звезде излазе, оне су љубопитне и могле би што исказати, што не треба даље да се зна!

— Шта нас се тичу звезде, Мејримо? Оне су ладне, далеко су, и не могу нам ништа са своје висине.

— Зар то тако тачно знате, горди Французи? Звезде имају сребрне ноге, прича свети Марабут**), и сваку ноћ спуштају се по зрачним лествама на земљу, те походе људе у сну, шапћући и певајући о делима, за која су чуле, тако, да се људско чедо устрашено пробуди, а после о том цео дан премишља, мислећи да л' то збиља или само сан беше. Па за то се мора испод звезданог неба ћутати.

— Онда хајдемо испод дрва; кроз густо грање не могу звезде чути. Волемо ти госпођу и господара; ми чезнемо да о њима што чујемо, а добри смо људи, — ослони се на то.

Ми повукосмо старицу у сенку дрва; полу противећи се полу вољно пође за нама. Ми видесмо по њену владању, да јој је неки терет груди притискао, и да га не ће моћи дуже издржати.

(Наставиће се.)

---

*) Јусуф, турски султан.

**) Свећеник, алгирски светац.

ХИМИЈСКО ГРАДИВО ЧОВЕЧИЈЕГ ТЕЛА.

Од дра Отона Ула*)

Ко хоће да зида, мора изнајпре рушити! То је изрека, која највише значења добија у вечитом коловрту природном. Ту нема мира ни мировања. Организам се не може подићи, зградити, не може се хранити без рушења; његових ткања мора до века нестајати, да се опет на ново подигну. Сваког је мига човек друкчији, не само духовно у мислима својим, у осећајима, делима, него и телесно у својим материјама. Рука, којом сада баш пишем, око, којим сада баш гледам, већ сутра дан нису такови као што су данаске, и на скоро не ће у њима заостати ни атом од оне материје, од које су данас. То је истина, на коју су већ од памтивека помишљали људи, и која је гдегде већ и у народноме веровању нашла заштите. „Човек се сваки седам година са свим обнови“, вели се по негде. Наука је доцније од тога нагађања, од тога пустог веровања створила извесност; она је с вагом у руци ишла за материјом у свима њезиним хиљадоструким променама, доказала је, да је она (материја) неразорива и нестворива, и поставила је мењање творина (Stoffwechsel) за закон живота. Истина је, да се показао онај број од 7 година, за које време ваља да се обнова човечијега тела доврши, као мистична игра с бројевима, којом се народно веровање у сва времена радо занимало, па и ако није науци пошло за руком, да определи за то други, тачнији број, то се ипак толико до сад зна, да мора бити бар сила мањи.

У томе је мењању творина, како један нови физиолог вели, тајанствена животна снага нашла свој гроб. На место тамних животних појава ступише на среду химијски процеси. Животињски се организам сматрао за химичку лабораторију, за химичку творионицу, и ма да су с више страна држали то схватање за пуки материјализам, то је ипак само њиме можно било, да се утврди задатак храњења (препитавања) и означи као такав, који је у стању да правим надокнадом оних губитака, што их изискује живот, не само одржи живот, него да га и продужи што више. Истина бог упоређење није баш тачио. Кад би било, онда би се могло лако из фабриката и губитака на количину и природу материја, што их творионица (фабрика) потребује, из извоза на увоз закључивати.

---

*) Као оглед превода већег Уловог дела под насловом: „Химија кухиње или наука о храњењу и храни човека и о њеном химијском претварању у кухињи.“

Разглед праве творионице све ће нам то разјаснити. Видимо, да се у творионицу за соду уноси кухињска со, сумпорна киселина, креда, угљен и да се отуд добије сода, сумпорна киселина и сумпорни калције. По множини извезених материја може фабриканат лако и лако тачно прорачунити, колико ваља увести неизрађене сирове материје. Химичар би може бити био и то у стању, да, и не завирнувши у фабрику, из продуката и из отребина закључи о природи фабричког материјала. Може ли се закључивати на тај начин и у човечијем организму? Покушало се, мислило се, да се из последњих продуката промене творина, из губитака и излучивања тела може извести, колико треба да се надокнади телу. Дуго се мислило, да се из количине мокраћнине (Harnstoff), угљене киселине, соли, које одлази из организма, може докучити, колико јела потребује он за своје препитавање. Извод је као доста добар, губитак се мора надокнадити, ако хоћемо да тело остане на миру. Но тело је, ако хоћемо да задржимо оно отоичашње усавршење, химијска творионица особите врсте. Она сама са свима својим справама и наперима заједно постаје на исти начин из увезених материја. Ако се ништа не принесе, не увезе, то застане и радња њезиних махина, оне раде спорије, мање материјала потроше, мање материја излуче. Природа поступа по познатој пословици: она се пружа према губеру. Ако јој више дамо, она и потроши више; ако је сиромашки хранимо, а она је штедљива онда. Дакле по излученју можемо добро судити, колико је тело потрошило од означена принеска, никако пак, каквих принесака треба за означену природну радњу.

Пошто се дакле с те стране није могло дознати, колико по правилу треба човек хране, један је део јестаственика опет латио се искуства и покушавао је, да изнађе, шта у опште једе човек какав, кад је чио и здрав. Не одбацујући то испитивање искуством, не смемо се ни на који начин махнути научног решења нашег питања, што смо с оним једностраним покушајем насели, и што нам је изашло теже и заплетеније, него што је испрва изгледало. На сваки начин није тело тако проста творионица као оно содна творионица, која има да изради само један продукат. Човечији организам израђује небројразних химичких продуката, које нам све ваља познати по њиховим саставима, по њиховој важности и по начину њихова постајања. Не ће ту наравски бити довољано, да за то међу свима јестивима, која нам природа даје, изберемо она, из којих се могу образовати ти химички продукти тела; морамо познати и химичке процесе у организму, који су исто тако многобројни и разни, као и њихови

продукти. Не би било доста, да се наведе, да су нужни састојци у јелу беланце и сладор (шећер). Буковина их исто толико има у себи, колико и пиринач, па не би смо могли буковином придодати телу своме градива, пошто то беланце и тај шећер опкољавају нерастворљиве дрвене жилице. Моћи ћемо дакле из елемената тела, из његова градива докучити елементе своје хране, своју храну; но ми ћемо, да би о цели најсходнијој количини и о каквоћи те хране судили, пре свега и свачега проматрати њезину промену у организму, што бива химичким процесом, и, у колико тога још није било, и искуство и нарав узети у обзир.

Да би познали пратварке, из којих је зграђено човечије тело, мораћемо корачити његовоме раствору, његовоме распаду. Тај посао врши за нас смрт, која прекида све свезе живота. Леш се раствори у своје елементе, и ветрови их подујем својим разнесу на све божије стране, осим једних бледих костију, које још неко време пркосе непријатељској сили химизма, пок се на послетку у хрпицу сухе земље не претворе. Тако мине човек у ваздух и у земљу, као што је постао из ваздуха и из земље. Последњи је заостатак од њега онај прах, који су негда, док су још спаљивали лешеве, као свети аманет хранили у урнама гробничким. А шта је тај прах? Сетимо се, да се од тога праха већ од по века добија нека материја, које тешко да не ће бити у свакој кући, за коју тешко да не ће знати и онај пуки сиромашак, што се једва једвице захрањује сухим хлебом, а то је фосфор на нашим жигицама! Човечији је пепео већим делом фосфорно-кисела кречевита земља. Само ће нам још нешто мало осталих материја химичар пронаћи у њему, нешто угљено-кисела креча и једовца (Flusspath), нешто гвожђевог и мангаловог оксида и трагове од кремикове киселине (Kieselsäure), и још неке алкалне и земљане соли, ако их није већ течност растворила и сапрала, особито фосфорно-киселе и угљено-киселе, али има и кухињске соли и хлор-калија. Што одлети ветром у ваздух, то беху оне на далеко и на широко разастрте пратварке светске, што помажу сваки живот, а то су кисик, водик, угљик и душик (азот). Као вода угљена киселина и амонијак подигоше се у ваздух, а с њима заједно оде и сумпор, пошто га је привукао водик са сродности своје с њиме.

(Свршиће се.)

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ.)

I.

Где да нађемо огледало, које ће показати Србина и Србкињу такве какви су? Нису ли Србин и Србкиња то што и други људи и друге жене; и онда, није ли нацрт обште природе људске нацрт и српске природе?

У свију људи истоветна је крв, истоветна душа и истоветан ум, — то је призната истина. Али је истина, и да истоветна крв, истоветна душа и истоветан ум под различним утицајем спољашњим, различне степене телесног, душевног и умног развитка представљају. Тако су познати утицаји различних климата на човека. Каква разлика, н. пр. између становника ледених и становника жарких појасева земног шара! У леденим пределима човек се спорије али крепче развија, него у жарким. У првима природа мало или и нимало неради за човека; упућен да од труда свог живи, овај управља главну бригу на развитак радних способности и снаге своје. Чешћим и правилним употребљењем и радњом мускули постају снажнији, душа стрпељивија и мање осетљива, ум расудљивији и тачнији. Борба са суровом и оскудном спољашњом природом чини да су нарави суровије, ћуд упорнија, и жеља за добитком грамзивија. Потреба заједничке радње и борбе доноси собом, да муж и жена, делећи једно с другим труд и терете, науче сматрати се за једнаке; отуд и чуство фамилије сталније и опредељеније.

У жарким појасовима природа бујно и обилно производи што за човечији живот треба. Услед те природне изобилности, човек нема нужде да много ради, зато су и мускули његови слабији, него у ладнијим пределима где се они редовном радњом крепе. Топлота растеже и лабави телесни сплет, отуд и човек у жарким пределима тромији и лењи. Лењост и млитавост доносе незнање, сујеверије, робску подчињеност, удворљивост, неверство. Бујна природа убрзава и развитак човека, овај рано цвета, али и брзо увене; осећање је живо и нагло, отуд страстност и увреде; нагони су бурни, душа мање толерантна, ум мање расудљив; жена се сматра више као оруђе уживања, него као друг мужа: овај је све, она није ништа; чуство очинско и материнско мање је опредељено, оно узима више правац силе, него свете дужности и нежне љубави.

Заман ћемо тражити огледало Србина и Србкиње у својствима

становника ледених и жарких предела. Живећи у умереним појасевима, који сједињавају у себи сретну равнотежу двеју крајности споменутих појасева, Србин је крепчији телом, него млитави становник жарког појаса, и нежнији душом него сурови ледењак. Производна природа, која га окружава, нити је тако обилна да се без радње живети може, нити тако оскудна да се сав човек бриги производства предати мора: он ради умерено; отуд и могућност за виши полет духа. Накратко, телесне, душевне и умне способности и силе Србина развијају се подједначије и сагласније, него у становника ледених и жарких појасева. Здраво суђење, поштено осећање, будно уображење, искрено пријатељство, топла љубав, дубоко и жарко чуство фамилије, енергично родољубље, мужанска раброст: то су својства која Србин, као становник умерених појасева, у себи сједињава.

Различност климата није једина која чини, да је човек у једном положају ближи или даљи општој природи људској, него у другом. И различност друштвених односаја утичо на развитак човека.

Човек је цељ друштву; развитак човечности у човеку, то је узор друштва. Да би своме узору, својој цељи служити могло, друштво мора имати свести о природи човечијој и о себи као средству за човечност. Природа човечија може се сазнати само у слободи. Слобода подиже човека на његове собствене ноге; она га упоређује са једнаким умним створењима; она бди над његовом унутрашњом собствености, развија његове личне нагонс, осећања, способности, мисли, жеље и тежње; она га излаже свету на видик таквог у себи какав је. Слобода, којом човек бива човеком, чини и друштво друштвом. Видећи у слободи, као у огледалу, унутрашњег човека, друштво долази до свести: у чему је вредност човека, шта он у себи има, и шта му споља треба, те да буде оно, за што је створен. Тако слобода отвара друштву очи, да у несавршенству обште људске природе увиди потребу узајамне подпоре и благослов братског подпомагања; тако слобода узноси друштво до свести о себи као о узајамној заштити права и општој контроли над дужностима удружених људи.

У свету оваком какав је, друштвени односаји неуједначавају свугде једнако слободу, и та неједнакост огледа се у различним степенима људског развитка. Докле, н. пр. слободан Американац самостално осећа и мисли, и из собственог уверења говори и ради, ограничени Европејац огрезава у обичаје и моде што му одузимају ону независност собственог осећања, собствене мисли, соб-

ственог уверења, собственог израза и дела, која карактер сачињава. Упоређен са Американцем, Европејац више подражава, него што из уверења ради; више блуди за нечим из обичаја и моде, него из свесне воље; више мајмунише него што човекује. Сводећи поглед на саму Европу наћи ћемо у слободнијој Инглеској више карактера, него и у једној другој, мање слободној држави. У Инглеза су бистрији појмови о природи људској, развитија свест општа о човеку као цели и о друштву као средству; зато и инглески закони и установе више служе слободи и човечности, него ма у којој другој европској земљи. Ако Француз, убијен у главу усредсређеном силом, тражи „општи интерес“ и „славу“ у ономе што збрисава карактер личности и чини ову лутком и оруђем у рукама саможивих великаша: Инглез усредсређен сав у себи слободом, непознаје те спољашње цене, којој би своју унутрашњу светињу жртвовао. Он разуме општи интерес кад овај представља сагласност личних интереса свију чланова друштва. Он поштује закон, кад овај изражава општу вољу, и покорава се власти, кад је ова чувар и бранилац његових собствевих права. Он је готов жртвовати се за отачбину само кад она значи слободу, кад гаји а не гњави децу своју.

Несавршенство природе људске, које иште друштвену узајамност, говори и за постепеност друштвеног развитка. Ма колико слободе да има друштво, оно у првом почетку свом мање може за човека, него пошто се у времену искуством наоружа. Колико се мењају одношаји друштвени напредујућим искуством: то јасно показује историја деобом света на стари, средњи и нови век.

Имамо на уму различне климате, различне друштвене одношаје и различне историјске векове: је ли то доста, па да се упустимо у излагање српског карактера таквог какав је?

Није. Још ваља узети на ум, да разна друштва утичу једно на друго, као што човек на човека у једном друштву утиче. Одкуд да се Швајцарска разликује од Црне Горе друштвеним развитком више, него што то собом доноси разлика спољашње природе и унутрашње слободе између њих? Отуд, што Швајцарску окружавају питомији и уљуднији суседи, него Црну Гору. Кад би Швајцарска морала онако дан и ноћ с пушком у руци одбијати од свог прага варварског непријатеља: зар би она имала кад остварити на свом огњишту толике напредке? Неби заиста; као што и Црна Гора неби изостајала на пољу светске цивилизације, кад своју најплеменитију крв и најбоље силе неби морала залагати скоро искључиво у своју обрану од злог суседа, од непри-

јатеља свакој братској свези и узајамности. Упитајмо се даље, зашто Хина није онако напредна као инглеска Индија, и наћи ћемо, да је Хина назадија зато, што је њени зидови ограђују од свезе са напредним светом, докле инглески кључ отвара врата Индије свима утицајима обште цивилизације.

Усред тако различних утицаја спољашњих, природних и политичних, са историјом у руци, управљајући поглед собственом небу српском, на опрезу према непријатељским и са пажњом према пријатељским суседима: шта друго да видимо у огледалу српском, него колико Србин на близу или на далеко стоји општој природи човечијој? Тако су огледало наше народне песме, пословице, наравн и установе, као што их предање са материнским језиком од нараштаја нараштају у аманет предаје. У њима се огледа карактер Србина, као што се у језику огледају срце и душа човечија. Оне показују: чему је Србина његово собствено искуство научило; како он тумачи и употребљује искуство осталог света; колико себе својом умношћу и собом општу природу људску изражава.

Казалисмо, да човек само слободом свој карактер развија и изражава; нећемо, дакле, ни за српски карактер тражити огледало мимо слободе. Но, жалост, историјски одношаји наши тако су слабо разјашњени, да је врло тешко определити, где почиње и престаје слободно изражавање Србина; и колико га кад спољашњи утицаји из његове унутрашњости померају. Али и опет нисмо без компаса пред буром туђинских и непријатељских страсти. Та умност је значај слободе; умношћу народног изражаја мерићемо и ми карактер српски.

А може ли се другачије помислити, кад је умност природни закон човека, кад тек умом постаје човек човечан: сагласан са собом самим, и постане самостална личност у свету у ком живи. Пред лицем те истине несмемо никако допустити, да народ, који на уста матере највећег јунака свог изриче: „Боље је изгубити главу него своју огрешити душу“, да тај народ неизражава тиме унутрашњост своју, него је изражава кад у царству варварске таме робује страстима туђе силе. Робство изопачава и опорочава општу природу људску; слабости и порочне страсти у робству неизражавају једног друштва и народа, јер где слободе није, ту и одговорности бити неможе, него изражавају срамоту века и човештва: зато, и „Даница“, која телали „париске моде“, и „Напредак“, који под камилавком „православија“ „западњачке идеје“ анатемише, нису тумачи, него су одсуство карактера, кад се труде, да „политично еванђеље Србина“, обесвесте шаренилом

„шалвара“ турских! На том шаренилу само ће се грешно око зауставити; а слободан ум тражиће у вишим пределим човечности огледало светлог образа српског.

Ми се обраћамо јавном духу српском, који изражава општу свест народа, и као такав независан је од порочних страсти и заблуда појединих личности; у томе духу потражићемо ми објашњење моралног, умног и политичног карактера српског.

(Продужиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Доскочљива девојка*)

(Народна приповетка.)

У неком граду живио некакав сиромашак, који је имао једну ћер. Тај је сиромашак често одлазио у царски двор, па је помагао царским слугама у њиховом послу, а они су му за то давали, да се наједе и напије.

Кад већ цару досади по кући својој гледати тог покућара, рекне му: „Да си ми сутра на пазар истерао овце, па да си ми донео и новце и дотерао на броју оне исте овце! Ако ми ти то не урадиш, не ћеш се више наносити главе!“

Дође сиромашак кући, па се да у бригу шта ће и како ће. Види га ћи, те ће да га запита: „А шта је теби, бабо? Што си се дао у таке дубоке мисли и бриге?“

— Ej, моја ћери, како се не би дао у бриге, кад ми је данас несретни дан освануо.

— Како то, бабо, наопако?

— Ево овако, синко! Данас ми је цар заповедио, да му сутра на пазар истерам овце, па да за њих донесем новце, а да дотерам оне исте овце. Ако то не учиним, одлетиће ми са рамена глава.

— Није ништа више цар од тебе тражио?

— А куда ће ми више! Зар још може бити више.

— Та то је веома мало! Иди ти сутра по овце, отерај их на пазар, те острижи овце, вуну им продај, па новце, што за њих примиш, однеси цару, а кући му дотерај на броју оне исте овце. Само до велике невоље не казуј, ко те је томе научио.

---

*) Нешто је налик на ову приповетку она у вуковој збирци под насловом: „Девојка цара надмудрила,“ али је у многоме опет другчија. У

Сиромашак се умири, и учини све онако као што му је ћи рекла, и однесе цару новце, а дотера му оне исте овце.

— А ко је тебе томе послу научио? — запита цар.

— Моји присни, а и сам сам знао! — одговори сиромашак.

— То ти не верујем, него да си ми одмах по души право рекао, јер ако право не кажеш, не ћеш се наносити главе.

Сиромашак се уплаши и рекне: „Светла круно, мени је то моја ћи говорила!“

— Е, када ти је ћи говорила, то је она мени самом доскочила! То твоје дете мора да је веома мудро! Иди па јој реци, нека ми сутра дође ни у кошуљи, ни без кошуље, ни пешке, ни на колима, ни путем, ни странпутицом, ни гола, ни обучена, ни с ловом, ни без лова, ни са псима, ни без паса!

Сиромашак се поклони, оде кући и каже ћери, сав тужан, шта јој је цар поручио да учини.

Ћи га стаде тешити и говорити: ти само добави мени рибарску прећу, два зеца и једног магарца па се ништа не старај!

Сиромашак одмах добави што му је ћи искала, а она се мало платном покрије и у рибарску прећу увије, седне на магарца и у великом кавезу понесе два зеца, па узме свој женски посао у руке, и радећи на магарцу средом пута дође управо цару пред двор.

Цар је из далека опази, те рече својим слугама: „Идите брже, пуштајте ловачке псе, да ту отрову на магарцу раскидају.“

Слуге пусте псе, а чим пси пред девојку, она пусти једног зеца из кавеза, те зец беж', а пси за њим и нестане их.

Цар ће на то опет слугама: „Пуштајте оне најљуће огаре с ланаца, да ту отрову раскидају!“

Слуге попуштају све огаре до једног на девојку, а она пусти и другог зеца, те сви огари држ' за зецом у неповрат.

У том девојка стиже у двор пред цара

— Помоз Бог, светла круно! Ево ме по заповести! Казуј шта ћу!

— Рекао сам ти: да ми дођеш ни путем, ни странпутицом, — рече цар.

— Дошла сам ни путем, ни странпутицом, већ куд рудa иде. Могао си то и сам видити, ако си ме чекао!

— Рекао сам ти, да ми дођеш ни у кошуљи, ни без кошуље.

— Дошла сам ни у кошуљи ни без кошуље, већ умотана у платно и у рибарску прећу, те ево кошуљу шијем, да кошуљу имадем.

— Рекао сам ти, да дођеш ни пешке, ни на колима.

— Нит' сам дошла пешке нити на колима, већ баш на магарцу.

— Ни с ловом, ни без лова.

— Ни с ловом, нити без лова, нег' ено где твоји ловачки пси моја два жива зеца одвијаше.

— Ни са псима, ни без паса.

— Ни са псима, нити без паса, него ено ми се моји пси са твојим царским псима скордесаше и за зецовима отрчаше, да ти похватају печенице и за ручак кући дотерају.

— Ти си, девојко, одвећ доскочљива и вешта радилица.

— Нит' сам вешта радилица, нити одвећ доскочљива, већ знадем онолико колико ми, као доброј домаћици, треба да умем.

— Ја би тебе, девојко, по умедби узео за своју жену, да ми будеш уз мене царица.

— Па ти то можеш, у власти ти је! Нико ти не крати!

— Крате ми послови, јер сам ја судија, пак ћу судити, а ти ћеш се у суд утакнути, па ћеш пресудити.

— Суди право, па ће ти све бити и живо и здраво, те ти нико неће речи рећи.

— Ај, кад је тако, нека је у двору царевом све памећу јако и снажно, па ће свуда бити важно. Дакле ти си ми од сада уз мене царица,

И цар се венча с девојком.

(Свршиће се.)

Српско народно позориште.

21. септембра: „Таминица“ од Бенедикса, коју је посрбио Л. Телечки. Комад је тај више удешен да забави слушаоца него да га задовољи, почем се из њега не може да разабере, шта хоће писац да каже својим делом. Карактери су у њему вешто цртани, али се ни један од њих не уздиже над равњом обична живота; али су да рекнемо верне копије карактера, какве их сваки дан на улици сукобљамо. То је болест по готову свију модерних немачких драматурга што немају толико идеалне моћи, да се за један часак бар отргну од свакидашње реалштине. Њихове слике су индиферентне као вода. Али се за то налази у делу много театралне рутине и пријатних доскочица, којима су се скупа сви глумци знали вешто довити. — Доктор Небригић (Телечки) био је с „мислима и с персоном,“ прави Небригић; сваки покрет његов стајао је у свези са карактером, који је представљао. Његова жена Марица (Коларовићка) чињаше нам се у својој уметној игри права српска жена, а то је управо највећа заслуга њезина глумачка рада у том по пореклу немачком делу. Лакоумни племић Семковић (Ружић) умео је својом вештом игром да нас помири с охолим племићима (— та њему и тако не

бејаше збиља с тим племством!) особито кад угледасмо где се поправи те пође да тражи жену — од „проста народа“. Његова љубавница Милица (Максимовићка) допала се и нама са њезине пријатне наивности и лепа карактера. „Фрајлица“ Полексија Радојевића (Ружићка) показала је нама уметно све смешне стране ситне аристократкиње и подсетила је нас живо на неке слике наших „изображених“ или да рекнемо правије отуђелих дама. Мршава улога Станишића не допушта нам да изрикнемо наш суд о његовој игри и за то ћемо причекати згодну прилику. Позориште је било пуно и публика се задовољно занимала с комадом до краја.

23. септембра давани су ови комади: „Пркос“, „Вечбање за брачни живот“ и Лек од пуница.“ Први је комад прилично одигран, а особито је добро испало певање, те се и поновити морало. — У другоме комаду игра само једно лице, Милка, (Гргурова) која је своју тешку улогу веома добро и вешто одиграла, на чему јој честитамо; само би имали да приметимо, да је могло на понеким местима изостати шетање на позорници. — Трећи је комад добро одигран, али је могао и боље испасти.

24. септембра беше: „Стари бака и његов син хусар“, познат, али добар комад, који се може више пута гледати и допасти. Стари бака (Телечки) беше заиста оригинална, вешто изведена слика ислуженог војника, који још има у себи војничког поноса, али се уједно разуме и у „војничким варанцијама.“ Ращић (Никица) беше заиста смешна појава, и нарочита му је заслуга то, што се знао умерити, те не беше сувише карикатуре, него баш онолико колико треба. Коло на крају мораде се на опште захтевавање поновити.

26. септембра представљан је: „Париски колотер.“ Овај је комад прилично несхватљив за нашу публику, и мора се врло добро и сложно одиграти, ако ће да има успеха. — Ружићка беше баш прави колотер у кретању и игри својој. Ращићка (госпођа Менијеова) беше местимице добра, али јој игра у првим призорима првог одељења није баш најбоље ишла за руком. Андријевић (Бизо) као да није научио своју улогу, те не беше довољно сигурности у његовој игри, а и многе је речи гутао. Жао нам је, јер такве му улоге иначе добро испадају за руком. Максимовићка (Елиза) добро је играла, нарочито у призорима свога очајања, само би јој имали да приметимо, да по неки пут не говори сувише развучено. Телечки (ђенерал) беше са свим на свом месту. Станишић (Емил) прилично је рамао из прва, но после пође му боље за руком. Коларовићка (госпођа Моренова) имала је малу, доста незгодну улогу, али је добро одиграла. У опште имамо приметити, да би ваљало боље пазити на то, да се знају улоге и да се заједничка игра вештије једно у друго склапља.

28. септембра. „Сплетка и љубав“ жалостна игра од Шилера, коју даде дружина српског народног позоришта, публици је нашој познато дело. Генијални идеалиста прошлога века толико се бејаше својим начелима одмакао од свога времена, да нас његове слике и данас после читавог столећа загревају топлим осећањима; јер у његовим делима дише махом чиста нарав човечија, у његовим сликама куца срце правога човека. Ми се можемо поносити, да овим делом, коме је Ј. Ђорђевић позајмио српску реч, промеримо снагу наших глумаца. Президент Валтер (Зорић) и удворица му Вурм (Андрејевић) оличена су начела злога духа, њима на супрот стоје Фердинанд (Недељковић), (Луйза Гргурова) и музикант Милер (Маринковић), између обе групе стоји госпођа Милфордова (Коларовићка), Милерова жена (Рашићка), придворни маршал Калб (Ружић), који скупа нити су толико покварени да пливају са својим временом, нит су снажни да се против њега боре. С овим лицима боре се противна начела и те противности морају добити јасна израза ако хоћемо, да оба начела стану један на спрам другога у удесном осветлењу. С тога гледишта не можемо а да не искажемо, да су наши глумци већином слабо простудирали дух својих улога. Зорић бејаше превећ крут за таквог углађеног државника, као што је то Валтер; његов израз показиваше јасно, да он зло чини више из неког упорства него из промереног начела, као што то ваља да буде; кад речемо још да му је интонација већином погрешна, а читав говор сувише оштар и монотон, морамо исповедити, да је он својом улогом више уморио слушаоца него увеселио. Андрејевић показиваше се само као лукав интригант, али његов отегнути и тих говор не дозвољава нам никако да га припознамо и за вешта сплеткара; у њему се мисао махом креташе споро, а то не доликује свуда улози човека, који је оригинал својих мисли и који с тога ваља да се и сам загреје својим проналасцима. Недељковић бејаше само по изгледу Фердинанд, јер њему оскудеваше онај покретљиви дух младога човека, који се дави у своме идеализму. Фердинанд је слика која се не може копирати, јер она у стварности не постоји; у њој је узвишена човечанствена душа, која само удесним говором и кретањем скида своју копрену са себе и показује се гледаоцу сушта каква је: ни говор ни кретање не бејаше његов. Где љуби, онде мислимо да је слаба жена пред нама, тако је мек и плачљив глас, а где ваља да се са жарким одушевљењем бори за своју љубав, онде се нама показује по готову хладан, упор и гдешто суров, а што се тиче технике у кретању, ту је глумац био чист војник, не мислећи да у томе војничком руву куца повређено срце млађаног човека. — Гргурова бејаше пријатна слика Луйзина, и ми јој не би закраћивали њезину симпатију, да су јој и трагичне црте пошле тако за руком као најивне, али за прве је она одсудно још слаба. Онде, где ваља глумачка техника у мимици да попуни усах-

нулу реч писчеву, онде где је управо кулминативна точка у радњи, као н. пр. у предпоследњој сцени, издала је глумицу снага и ми смо непријатно осећали празнину у осећањима. Последња сцена Луjзина је огромно мучна; за њу се хоће више нег обична глумачка рутина! — Маринковић је одвеч сангвиничан Милер, толико сангвиничан, да смо се морали смејати онде где се он жести; а у жалостивим моментима бејаше његова туга више женска, плачевна — плитка. Дубока туга мушка добија удеснији израз у дрхтајућем гласу. — Недељковићка је нас понајбоље задовољила својом игром, али нас и њезин опроштај остави хладне. Ружић је најбоље решио своју задаћу; он нам даде живу слику придворне будале онога доба: глас, кретање и идеја оживљавали су хармонично читаву улогу. — Дворана бејаше пуна као и обично; публика показује живо саучешће за наш позоришни завод а ми се и бољем надамо кад се једном доврши нова позоришна дворана.

Књижевне белешке.

* М. Ђ. Милићевић позива на претплату на другу књигу „Монтескијевих персијских писама.“ Ова друга књига занимљивија је од прве тиме, што у њој Персијанци темељније разлажу своје мисли о европским друштвима, о државним законима, о верама: о свему што има утицаја на живот и судбу човека, као човека и као члана државнога. Цена је овој другој књизи 80. н. а. вр., а не ће се дати пре у штампу, докле се не види колики ће бити број предуписника. На десет књига даје се једна на поклон.

* „Вила јавља, да је од дела „Grammatica della lingua serbo-croata (illirica), коју је Будман написао, изашла и друга свеска, уз коју је додан табак с насловним листом, садржајем, предговором и чланком „Јужни словенски језици и дијалекти,“ којег је „Вила“ у преводу донела. И овај је део израђен управо онако као и први, и овде је Будман имао да удара нове стазе и да гази необрађена поља — јер је у нас на синтакси најмање рађено. Од научнога посла једино стоји даничићево научно дело, али оно је само један део синтаксе, за који нам се ваља радовати што је најтежи. Будман је дакле први, који је, држећи се не емпирике него чисто научних нових граматичних начела европскога филолошког света, прошао ето и синтаксу и поставио је у ред према осталој граматичкој системи, као што је први у нашој књижевности, који је израдио уједно све делове граматике по поменутој научној системи.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

РУЖИЦА за високосну годину 1868. Ова година има 366 дана. Изданіе 40. года. У Новомъ Саду трошкомъ Игнята Фукса књижара и штампара. На 16-ни, 53. стр. 5. л. Стоји?

ОСНОВНА ШКОЛА У СЕВЕРНОЈ АМЕРИЦИ. Препечатано из подлистка од „Заставе“ бр. 84, 85, 92, 1866, и бр. 3, 7, 8, 9, 1867. год. У Пешти, штампарија Хорњанскова и Трегерова. 1867. На 8-ни, 1. л. 33. стр. Стоји 20. н. а. вр.

ИЗВОД ИЗ СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ за ученике средњих школа израдио Јован Бошковић професор филологије и историје књижевности у великој школи београдској. Књига прва о гласовима и речима. Треће издање. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1 л. 16. стр. Стоји 1. грош или 10 новчића а. вр.

ГОДИШЊАКЪ. Великій календаръ. За 1868. годину преступну из 366 дана. Година XIX. У Новоме Саду, издае Платонова књигопечатня. На 4-ни, 8. л. 46. стр. 1. л. С 2. дрвореза. Стоји?

ЛАСТА мали календаръ за преступну 1868. годину. XIX. година. У Новоме Саду, издае Платонова печатня. На 16-ни, 46, стр. Стоји?

УСТАВ избране православне српске црквене општине новосадске. У Новом Саду. Платонова печатња. 1867. На 8-ни, 15. стр.

ПОУЧЕНЬЕ КАКО СЕ ЧУВА И НЕГУЈЕ ЗДРАВЉЕ ЖЕНСКИЊА И МАЛЕ ДЕЦЕ. За народ написао Др. Љубомир Радивоtевић, член обштества Руских врачева у Москви. У Новоме Саду, Платонова књигопечатніа, 1867. На 16-ни, VIII, 98. стр. 1. л. Стоји 40 н. а. вр.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Лебац. (Наставак). — Срећа, од П. Деспотовића. — Ђелма. Новела. (Наставак). — Химијско градиво човечијег тела. Од дра Отона Ула. — Србин и Србкиња — такви какви су. I. (Јавно предавање). — Доскочљива девојка. Народна приповетка. — Српско народно позориште. — Књижевне белешке — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 22. У НОВОМЕ САДУ 20. НОВЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЛЕБАЦ.

(Наставак.)

Овде имамо навести, да снага од варивне ране сила зависи од готовљења, и нема ни једног биљног семена, из којега се невештим готовљењем толико ране изгуби, као из овог. Обичним простим готовљењем не скида се с варива љуска, а та је тврђа него она на житу, те многи најјачи желудац напиње и распиње, мучи, и многом начини болове, те у томе сва снага од ране пропадне; отуда је, те га многи неће ни пошто ни да га окуси. Невешта домаћица баци вариво у бунарску воду, па још у врелу, и претисне жестоком ватром, да што пре на сто изнесе, те доће зрно на трпезу пола живо, и они што га једу прођу још горе. Зашто бунарска вода не ваља за кување варива споменуто је пре у речи о води. Понека још невештија оцеди и одбаци сву воду, у којој је кувала вариво, па изнесе само зрно; а познато је, да кувањем многе питаве честице у воду изађу, па ко ту оцеђује и баца, тај силне питаве честице одбаци, а са оним тврђим и сувљим љускама желудац натовари, те још рђавије прође, него обоје напред. Вешта домаћица учини другчије: она не кува варива у другој води, него у речној, или у кишници, и то хватаној иза првога пљуска а из облака, не с крова. Ако нема тог, а она зна, кад баци у лонац кашичицу соде, да то најтврђу бунарску воду начини мекшу од кишнице, те скува вариво куд камо мекше и брже и на слабијој ватри. Вешта престави у ладну воду, још га по 40 и 50 сати пре него што ће стављати на ватру у води натопи, где омекне, па ако дочека, да већ близу проклија, и онда кува, а оно се сви зачуде, кад га на трпези окусе, колико је слатко. Још уме вешта са куваног варива да скине љуску, и изнесе на

трпезу саму кашу, те тако га и слабији желудац без вреда поднесе. Ко све то пази, има у вариву после меса најснажнију рану, која даје више крви и меса, па снаге, и више млека и семена, него ма која друга биљна рана, чим се само и желудац помало на њу навикне.

По снази питања спада овамо још и састрица, која има лепка још мало више, те зато је најпитавије од свију зрна. Ово добро знају путници по арапским и африканским пустињама, што морају у мало ране много питаве материје на својим камилама собом да носе, те понесу од пржене састрице начињене лепчиће, где у најмање терета највише ране имају.

То су најглавнија жита и варива, којима се људи ране и од којих леб и друга своја тестана јела праве. По снази питања стоји прво састрица, па за њом сочиво, пасуљ, грах, јелда, и из ових жита, а ту прво зоб, па онда кукуруз, пшеница, раж, јечам, најпосле пиринач. За леб је најважније жито пшеница и раж, пошто се од других не зна боље тесто за леб умесити, ни леб одржати.

Трећу врсту од биљака, што за рану служе, чине дрва, не само воће са оним својим разноврсним плодовима, него и она дрва, што право брашно дају, којим се као и житним свет израњује. Овамо спадају: саго-палма, чилски пињ, банана, урма, смоква и круш, све дрва страна, зато ћемо само неку о њима рећи.

Саго-палма је наглавније брашнаво дрво у западној Африци. Срце од тога дрвета пуно је брашна, које се добије, кад се срце смрви и водом измије. Од тога брашна месе и пеку леб. Једна ока тога леба довољно је ране зрелом човеку на цео дан. Па како једно једино дрво 7 година старо по 7 центи брашна даде, то 1 јутро земље, засађено са 300 комада тих дрва, може 14 људи да израни, сваке године по $^1/_7$ дрва секући и на место њих нове младице расађујући.

Чилски пињ је велико и тако лепо дрво, да се данас већ и по Европи украса ради расађује. Овај је пињ још питавији него саго-палма. Има и у нашим боровим и чамовим шишкама семе, које је врло питаво, али је ситно, а у овог пиња шишке су врло велике и семе крупно, пуно лепка, као наша састрица, кестен, или растов жир. Сваки од ових пињева кадар је 18 душа ранити, па за века, јер га не треба као саго-палму сећи ни занављати. Овог дрвета има непрегледних шума у средњој и у јужној Америци.

Банана је још краснија, а најплодније, најблагословеније дрвце на свету. Заступа у оним врелим пределима место од наших жита. Даје од свију досад познатих биљака са најмање простора земље

највише рода и ране. На 1000□ стопа земље, где роди тек 38 фун. шенице, а 460 фун. кромпира, донесе ово рајско дрвце 4000 фунти плода. Појединo дрвце, колишно је мало, даје сваке год. 50 до 60 фун. Од осушеног плода меље се брашно, које је снагом питања сила на пиринач налик. Од прилике 6 1/2 фун. плода или 2 фун. сува брашна од њега чини уз 1/4 фун. којега сланог месног јела ил' слане рибе довољно ране на 1 дан за једног човека. За леб узимље се незрео плод, ког само у пећ туре, да се испече, па је готов леб, и то такав, што се даје дуже држати, него шенични. Док је плод незрео, има у њему више каше, зато је бољи за леб, а кад сазре, претвори се каша у шећер, и онда се неда више у леб пећи ни држати, ал' онда је једно од најпријатнијих воћа.

Урма, овај пустињски леб, још је питавија, него банана, и даје се дуго времена сама самцата јести, да живот и снагу одржи. Арапи и Бедуини изране се дуже времена преко године само њом. Урмово је дрво у оним пустињама од неоцењене вредности, даје силан род, носи га непрекидно, а истрпи највећу жегу и сушу и не пропадне. У пустињама онуда, где год има извора, ту стоји и по неко урмово дрво, рана, окрепљење и благослов сваког путника. Урма је у Мисиру и у Арапској важна рана за људе, а у оазама Феџанскима готово сав народ по 9 месеци на годину само од ње живи

Смоква, кад је сасвим сува, исто је онако питава као и пиринач, и боља је за гојење него шеница. Упоређена смоква како је из дућана купујемо са шеничним лебом на своје материје стоји овако:

смоква има 21 проц. воде, 6 проц. лепка, и 73 проц. каше са шећером;

шенични леб има 48 проц. воде, 5 3/4 проц. лепка, и 46 1/4 каше са шећером.

Смоква има дакле сила више и каше са шећером и лепка него шенични леб.

Круш је једно од највеличанственијих, најлепших и најгоростаснијих дрва на свету. Ни лепотом ни величином му ни једно од наших дрва ни близу не долази, ал' најзнаменитије је са плода свог. Плод је близу као човечија глава велики. Бере се пре него што узре, онда је из нутра пун кртог као снег белог брашнавог меса. Тако узбран само се у пећ тури, да се испече, па готов леб, и то кусније и слађи, него икоји шенични. Зрео плод није за пециво, ту се, као што видесмо у банане, и као што знамо у наших воћа, претвори оно брашнаво месо у шећер, па се онда

једе у сласт. Круш носи род по 9 месеци преко године и за то време не морају се људи бринути за леб; а за она остала 3 месеца спреме се тим, што наберу незрела плода, па ољуштеног у патосане рупе у земљу наслажу, лишћем покрију и каменьем пригњече, где као наше у наћвама тесто, само тише, кисне и у тесто се претвара, од којега колико требају ваде, премесе и испеку, па место леба једу. Три дрвета довољна су, да 1. човека 9 месеци изране. За ово дрво вели славни Енглез Кук: ко ових дрва само 10 комада засади, а то је у час готово, тај се за своје унуке и праунуке тако састара, као што ко од нас једва учини, ако цео век од јутра до мрака и зими и лети ради. Дрво ово расте на острвима индијанскима, пусто не находи се нигде ни једно, људи су га свуд освојили. Ни једнога Индијанца нема, који би своју колебу на другом месту разапињао и живио, него под овим благословеним дрветом.

(Свршиће се.)

САМСОН И ДЕЛИЛА.

ПЕСНИЧКА СТУДИЈА ИЗ СВЕТОГА ПИСМА

од Лазе Костића.*)

II.

У свету Газу, у Дагонов храм
Филишћанске је воће скупила
Самсонова несавладана ћуд.
У храму гори жртвенички пламен,
Просевкује сумраком сводовским,
Осевкује боговска ступила;
Ал' жешће још у грудма воћовским
Просевкују размишљајући суд
Самсонова јуначка чудила.
Проговара газански стари вођ:
„Не остаје нам друга припомоћ,
„Делила само, превара и ноћ, —
„Ком не досади м р ж њ а до сада
„Том љ у б а в нек је смртна досада.“

*) Говорно на беседи, што је приредила омладина српска у Новоме Саду 11. новембра о. г., сам песник. У.

Сви остали се брадом зглађују,
Те газанскоме реч повлађују:
„Не убисмо га мржњом до сада,
„Нек му је љубан смртна досада,
„Не остаје нам друга припомоћ,
„Делила само, превара и ноћ.“
Поклонише се старци у повлад
У један клим, у један брадоглад; —
Ал' има један међу њима млад,
Аскалон му је очевина град,
На глави му је златан облучац,
Са груди му камења стоји сев,
Ал' жешћи још из очију му гњев:
„„Делила зар? Зар жена, блудница,
„„Постељичарка кмета робовског,
„„Јуначком роду да нам буде спас?
„„Је л' ово збор? Је л' ово судница?
„„Светилиште ли храма боговског?
„„Ил' сведилишта оскрнавни јаз?
„„Ал' моја је жестина узалуд,
„„Кад видим већ, кад видим и кад знам,
„„Да ј' оним жаром збор ми постакнут,
„„Што гори њим ен' онај свети плам,
„„Ипак би само за то горуко,
„„Да боље видим — грдна поруго! —
„„Да боље видим срама нашег мрак:
„„Зборујте шњоме, да вам нисам крив,
„„Ал' ја вам одо сад у недозив!“
И оде кнез. У храму Дагона
За богов кип малена беше клет,
Молитвениште божног нагона,
Свилени тек је застираше вез,
У оту клет је отишао кнез;
Другари му се стари згледају;
Да л' гњевне можда речи тувише,
Те смишљају да добар беше свет? —
Осмешкују се: „Млад је сувише!“
Па божанску погледајући клет
Намигују: „Сад оде на заклет!“ —

Уведоше Делилу. Гори плам,
У горуку жртвеног светила

Главарима се клања Делила,
Самсонови милина дивни стан.
Проговара газански кнеже сам:
„Разумеле су, ћерко, војводе,
„Да тебе ноћу кришом доводе
„Крвника нам Самсона! Синко, чуј!
„И ноћас ако дође несретник,
„Нек искаже на загрљајни љуљ
„Чиновној снази шта му бива виг?
„А кад се слегне слатки санак ући,
„Чувару нашем жељен подај миг —
„Па у место крвника рода твог,
„У твој ће пасти блажен загрљај
„Жеженог злата небројени слог,
„И пурпура и камен самосјај.“
Ућутао је газин стари кнез —
Ишчекује се Делилина реч.

Јесте ли видли хрчад, агарчад,
Кад господара свог опскакују,
Те штеком драже ловачку му смер,
А он их тиша заптом смишљеним
Да не буне већ нагођену звер:
У Делили се тако кренула,
На позивну главара заповест,
Испод срца животни страсти тма:
Срамота, понос, гроза, љубав, стра,—
Но зазорна стишаваше их свест
У светој збиљи храма боговског;
Ал' кад је зверску разабрала смер,
У старчевој што беше понуди,
Одуста зазор, страшчад посукти,
Ко добра пашчад на голему звер.
‚Будало стара, кукавицо сив!
‚Самсона — ја — да издам — оманом?!
‚Шта мислиш, деде, ко ти је тај див?
‚Господар ти је, знаш ли, господар,
‚Господар твој, а мој је, мој је пар,
‚Па каквом си се понео помамом,
‚Да мени ти, ти мени нудиш дар?! —
‚Ја немам злата, немам пурпура,
‚Ни бисера, ни камена што сја,

„Ал' имам све: — Самсона имам ја!"
Главари гледе, бледе, трну, мру,
У храму је тишина самртна,
Чује се горук светог пламена
Уз жестоки Делилин предисај.
Ал' одонуд, де света беше клет,
Зашушта канда свилен онај вез, —
Исподањ образ указа се блед:
Аскалонски се млади чини кнез,
И један глед и један живи гред
На Делилу је пош'о у полет:
„„Девојко, жено, друже, Делило!
„„Објављен личе светога ми сна,
„„Међ женама ти једна делијо,
„„Из ови руку не пуштам те ја!""
Колики беше милостив му вик,
Толико страшан говорников лик:
С постоља, мислиш, Дагон сиђе сам,
Да освети обесвећен му храм.
Делила цикну, пребледи ко сен,
Обнесвешћена паде на камен.

Ђ Е Л М А.

V. И З А Б Е Л А.

(Наставак.)

— Знате ли, младићи, што вам частност из очију вири, да моја Изабела цвета и развија се сваки дан лепшом и дражеснијом. Она пропадаше без Ђелме, она би од љубави умрла. Страшљиво је погледати како се љубе; росна, кап не трепти тако на чашици крина, као што Изабела о ђелмином врату, а ни Цијамшид не чува тако своје благо, као Ђелма своју Изабелу; — па опет има нешто међ њима, али мора да је тајна, што је он пред својом младом женом крије! Зашто се он краде ноћу у башту, као месечњак, и тамо уздише тако, да би Изабела морала полудети да то чује? Зашто му је поглед тужан, зашто је замишљен чим остане сам? Легне ти испод мањолија и залуд је што куче на њ скаче, тихо и весело кевће и руке му лиже; он не чује. Само кад се Изабела примакне, само кад она проговори, пада му те-

рет, као камен, са срца; онда се смеши, кликће, говори неразумљиве речи усхићења, — али фруле му више не видесмо нити је чусмо.

— То је чудно, рече Мур.

— Кажем вам, жалост је, жалост! То је као она два анђела, Харут и Марут, љубимци алахови, што с лепоте своје смртној деви у део падоше, и с тога из раја бише за свагда прогнани. Лаку ноћ господо! Чувајте моју тајну као ватру, да не избије дим из ваших уста.

Арапке неста у помрчини.

— Разумеш ли што од овога што нам Мејрима каза? — питаше Мур.

Ја слегох раменима.

Иђасмо даље.

На путу срете нас чета француских официра, који уз рибњак иђаху, да се купају, да се опораве после жарког дана. Другови ме позваше са собом. Мур, који мораде хладну воду избегавати, остави нас.

Рибњак је био као мали басен, који на малом заливу лежаше. Њему вођаше путања. Црни кипрови, шибље од црвених берберица и бршљан великог лишћа свођаху кров над купатилом. На обали, у влажноме песку, растијаше рогоз, трска и сита, вазда од ветра тихо дрхћући и шапћући. Даље у води нијаху се бели цветови са широким круницама, пуних злаћаних прашних кончића, као главом над таласићима, док међу тим њини тамно зелени листови непомично на површини воде лежаху.

Ово место имађаше нешто тајанствено, привлачно, а нарочито с вечера. Кад на обали ватру запалисмо, тад одбијена светлост плама заједно с месечевом ступаше на огледаласту површину воде, и ми јурисмо по ладном елементу и гањасмо се као дивљи лабудови, који крилима ударају, да пена у милионима бисер-зрна прска.

Тек што скочих као изнурена дивљач у купатило, чух с другог краја рибњака чудан смех и ларму. Моји другови, који сви као рибе пливаху, мора да су што ухватили, јер они се с нечим борише у води, и вика допре до мојих ушију:

— Наш је, ухваћен је!

Ја полетех кроз воду тамо, кад неко као муња мимо мене проплива. Ја пружих руку и хтедох да га ухватим; али он гњурну и ја му изгубих траг.

— Не дај му да измакне! Хај, јурнуше другови и веслаху рукама и ногама за бегунцем.

— Sacrebleu! — викну један од наших, — он гњура као какви ловац шкољака.

— Као гњурац у немачкој балади! — викну други.

Не имадох времена да питам већ бих у бесну гомилу увучен међу таласе.

На послетку изађе из дубине при пуној месечини бели ендимионски стас. Познадох Ђелму; коса му блешташе као од бисера, а тело му светљаше као у пламу драгог камена.

— Нема пардона, Ђелма! повикаше сви, — ти си ухваћен, па сад те не ћемо пустити из наших канџи. Доста дуго морасмо те чекати!

Он нам одговори тихим смешењем и прскаше нам воду у очи да би нас од гоњења уставио. Ми одговорисмо његовом нападању и скоро разви се борба. У свима правцима леђаху водени зраци, и тако га пред собом гонисмо. Али нас он све превазилажаше вештином, и гонити га доиста беше тежак посао, јер се он одмицаше, као каква силфида, час десно час лево, врдајући као какав сен.

Ма опет не могаше нам умаћи; на послетку га ухватисмо и извукосмо на обалу. Кад виде да никаква обрана више не помаже, подаде се својом скромном љубазношћу и поздрави нас најпријатније.

— Ох, Ђелма, ти невидљиви пакосниче, реци, одговарај нам, да л' је томе госпођа Изабела крива, ил' ти, што хтеде да будемо толико без тебе. Зашто онеме твоја фрула? Медеах без Ђелмине свирке пролеће је без тица певачица! Поврати се опет, поврати се опет, о Ђелма, свирај опет, очаравај нас као и пре.

Тако говорасмо, задиркивасмо, певасмо и играсмо око сиромашног свирача, који више не знађаше како да се брани и шта да одговори.

На послетку одговори смешећи се, али могох мислити како му срце кућаше. Свирач из Медеаха мртав је и сарањен; оставите нек почива, што почивати мора! Говорите о Ђелми, који је жив и срећан и који ужива; али ћутите о фрули му, за коју он ништа више не зна.

— Аха, погордио си се, од како се ожени кћери шпанског властелина! Ти не ћеш за нас ништа да знаш од оно доба, како поста божанствена Изабела твојом, па нас и избегаваш.

— Та пустите га шта га мучите? — викнух ја, обавивши му руку око врата, — зар да вам буде сваки пут на услузи и да вам свира чим сте расположени слушати?

— Расположени? — викнуше другови, — та мртви би устали из гробова својих само да чују свирку Ђелмину!

— Та имате Родригуеца Силванца, — рече изабелин муж мирно.

— Њега не ћемо! Шта ће нам светлост луча код сунчеве светлости?

— Ал' фрула неје у мене.

— То нам бар поклони твоје присуство, ма за кратко време! Неје право своје пријатеље тако напустити. Жртвуј нам један сахат и оди' као и пре у кавану јусуфову.

Ђелма наже ми се уху и прошапта ми: Тебе ради мило ми је што у вашу мрежу падох; ја остајем.

Руковасмо се.

— Али зашто да не останемо овде? — окрете се другима, зар не дишемо овде свежију хладовину него у кавани? Ватра тако пријатно пуцка, раширите ваше бурнус-кабанице и допустите да се уз рибњак одмарамо.

Предлог се прими; палисмо цигаре и пружисмо се крај ватре, коју подстицасмо смолним мирисним дрвима, која бесмо скупили.

Сад тек могох лице пријатеља ми јасно видети, и спазих да Ђелма много блеђе него иначе изгледа. Изгледаше као да му не прија друштво младих лармаџија. Он сеђаше ћутећи и сушаше косу свиленом марамом.

— Штета што ништа за пиће немамо, — поче један *од нас*, ми би напили госпођи Изабели у здравље.

Зрака усхићености пређе преко црта ђелминих. Он климну благодарећи главом и смешаше се слатко.

— Ево пића! — зачу се одједаред иза нас и Махи-Един ступи у наш круг. Он одпаса чутуру од кајиша и држаше је високо у десници.

— Гле краља змијског, опет је ту! Шта доносиш? Отров аспидин да нам остатак дадеш? Или носиш вина уза се, довољно да се у спас најлепше и најчеститије пије?

— Господо, ево палмова вина! — То су сузе што измакоше најблагороднијем дрвету! Пите, пите руменике! Пите је у здравље изабелино, у здравље ђелминог срца што је вита као палма!

С гласном виком иђаше чаша од руке до руке, а кад ред на Ђелму дође, и кад му се капи дотакоше усана, погледа он одушевљено небу и поче песму:

„По травка што малени
У роси сијаш ливној,
И палми ми с' осмени,
Струковитој и дивној!"

Сви га подпомагасмо и на далеко нам се чу јасни узвик: У здравље прекрасне вите Изабеле и њенога Ђелме!

Само Махи-Един ћуташе. Око му почиваше стално и намрштено на Ђелми, коме завиђаше.

А ми мољасмо:

— Даље, Ђелма, даље!

Он махаше главом.

— Махи-Един, — рече, — гласник је песме и скаске, питајте њега; он долази с пута, ваљда је што ново чуо.

Међу тим док се другови ми гомиљаху око загонетног краља змијског, подиже се Ђелма и гледаше да неприметно измакне. И ја устадох но опет не имадох одважности да пођем за њим, јер ми се чињаше као да би хтео све друштво избећи. Али варах се; он ми приђе, узе ме под руку и ми иђасмо ћутећи један крај другог.

На послетку ме упита:

— Хоћеш ли са мном ићи? Ти ме можеш пратити и делити с нама вечеру.

Како се кроз теснац у варош враћасмо, случајно погледах горе и спазих високо на окрајку стене женски стас у белом оделу, са косом са свим расплетеном.

— Ђелма! повиках, видиш ли тамо горе ону појаву?

Изненађен погледа горе: оно је ваздушни, а не земаљски створ.

Ал' у тај ма зајека кроз тишину: Ђелма! — и слаће, тише дркташе по други пут име: Ђелма — и Ђелма одјекну у тихој ноћи.

Ми стајасмо један на другог наслоњени, погледасмо на стену и прислушкивасмо, као чаролијском јеком електрисани. Ђелма протре руком очи и повика:

— Шта ме зовеш, ко си ти? Ако имаш одважности сиђи се и разговарај се са мном!

Појаве неста.

Ђелма беше потресен. Авети видети и од њих позиван бити значи несрећу, — рече он као сневајући.

— Ко зна шта је то, — заиста само задиркивање, — тешах га.

Тад спазих где се код ђелминих ногу нешто светли. Ја се сагох и подигох прстен с великим опалом.

Машући главом посматраше Ђелма драги камен, и сво се већма замисли. Опал је чаролија. — рече он, — од ког зли дуси и дивови беже; — опали доносе срећу.

— Стави прстен на прст, — рекох.

— Не, не ћу да сам повереник како авети; ја не марим за прстен, задржи га; — о, ала је ово чудно!

— Добро, то ћу ја овај прстен аветињски место тебе носити, док

не будеш вољан да га сам понесеш. У опкладу да је најлепша тајна с тим скопчана: ти само не ћеш да признаш, од страха, да то госпођи Изабели не кажем.

— Као што ми је месец једина чаролија и ја друге не требам, тако ми истину говори језик, да ми је та појава као и тај прстен с опалом савршено загонетна. Гледај те испитај, све ми је једно. Љубав и мржња дају мислима мојима доста занимања. — Рекох ли мржња? — Не тако! Ја је не познајем. Не веруј томе, — заборави то.

Брзо ме трже са собом.

На скоро затим стајасмо пред зеленим павиљоном, који сам увек љубопитно посматрао, али нигда у њ нисам ступио. Готово ме савест гризаше да ступим без Мура у овај рај; ипак бејах за то миран, што неје с нама био, јер он би Ђелму без престанка рад свирке мољакао, као и сви други. Ја сам знадох, како страховито он при том трпљаше.

У башти ми рече да га за један мах причекам да ме својој Изабели јави. Но ова беше му већ ход чула и изађе из ниских вратаоца и полети Ђелми. Лепушкасто псетанце скакаше за њом, скочи високо на Ђелму и стаде зачуђено преда мном; али кад животињицу пријатно погладих, поздрави ме исто тако бурно и нежно. С прозора, на доњем боју, светљаше Мејрима стакленим фењером од различитих боја.

Ђелма у загрљају изјаснио беше Изабели моје присуство. Она ме дочека очарајућом пријатношћу, и ако не без страшљивости. Ђелмом представљен бејах јој довољно препоручен; при свем том што је амо гостопримство донесено, па ма колико осамно овај пар младих људи живљаше, ипак су чешће ђелмини пријатељи из пустара пред зеленом кућом с коња сјахали и ту се враћали.

(Наставиће се.)

ХИМИЈСКО ГРАДИВО ЧОВЕЧИЈЕГ ТЕЛА.

Од дра Отона Ула.

(Свршетак.)

Али ти некоји елементи не могу саставити тело човечије тако у своме праоблику. Човек није постао и не храни се од ваздуха из земље, него само из стихија ваздуха и земље. У различности спојева тих неколиких материја лежи сва тајна животињског организма. Особито биће његово се састоји у потреби особитих припрема за његово градиво. Животиња претпоставља биљке,

претпоставља друге животиње, које јој служе за храну. Живот животиње клија из гробова, храни се од смрти, — исто тако и човечији живот!

Само у неким и неким спојевима могу они елементи постати градиво за живот, и ми ћемо их с тога морати упознати на телу самоме, да би видели, каквих му подобни материја можемо дати у храни. Већ и по самим нашим обичним појмовима има у телу нашем тма разноврсних састојака. Мишићног меса; коже, косе, костију, хрскавице, масти, мозга и живаца. Чисто не можемо да појмимо, како се све то могло образовати из оно неколико пратварака, у које се раствори иструнуло тело, или које осташе у његову пепелу. Но како ћемо се зачудити тек онда, када нам нож анатомов разуди то тело, или кад нам микроспоп физиологов открије тајну оних атома, што се чине, као да се не могу разликовати! Парченце меса, колико главић на чијоди, па колико ту слика и прилика. Видимо ту сијасет нежних живчаних кончића разне врсте и руке, сваки опкољен уметачем, у сваком цевчице пуне сржи, и сваки је делић тај друкчије химичке природе. Али кроз ту збрку живаца провлачи се још друга мрежа скоро невидљивих нежних крвних жилица, вена и артерија, којих преласци не опажају се скоро рећи ни самим микроскопом. Па и сама маса, кроз коју се вијугају ти нерви и те жилице, показује опет сијасет других особитих слика и прилика. Видимо ту уздуж пругаста мишићија влакна, нанизана као бисер, а свако обмотано обмотачем; ту опет видимо попречна влакна, где иду од обмотача до обмотача, међу њима свезице, масне ћеље и некакву течност, која обкољава све те материје. Како могаше постати све те разновидности из хране; кад их пре тога не беше у њој образованих! Како се та разлика слаже са општим исконом и са оном неколицином елемената?

Пре свега ваља да разгледамо крв, из које постају све те честице тела, да ту пронађемо просте групе, из којих се после развила она разнобојност. Крв је течност, у којој има до својих 80 процената воде у којој је градиво тела, које растворено у њој, које пак плива по њој као црвене или и без боје мале куглице, или као сочивасте бобичице. Химичар нам каже то градиво као беланцад, као маст и соли. Беланцад, која чине масу крвних бобичица и крвне течности, најважније су пратварке у целоме организму, налазимо их у разновидним променама, у свима његовим деловима. Прво се и прво састоје из оне четири познате стихије, из кисика, водика, угљика и душика (азота), али понајвише као и само просто беланце, спојена са сумпором и с фосфором (светли-

ком), а често и са фосфоро-киселим кречем. Налазимо беланца и у самоме мозгу и у живцима (нервима), у јетри и у бубрежцима. Налазимо га опет и у сиревину (казејину) млека, који уједно образује и зидове цевкама. Налазимо га, само са више кисика, у влакну крви, као и мишића, налазимо га на послетку и у туткалу у костима, хрскавици, у жилама и у свима свезицама, које спајају поједине органе тела, а особито мишиће с кожом и међу собом. Исто тако пролази и маст, што је нађосмо у крви, скоро кроз све ткањине у телу. Највише је има око образних и очињих мишића, под кожом на задњици, на женским прсима, и у мождини костију, у мозгу, шта више у рожној ткањини, а особито у коси. Она даје телу дечијем и женском ону лепу округлину и пуноћу, оку светлости, кожи гипкост. Поред те масти нађе се који пут и сладора, нешто мало већ и у крви, више у јетри и у млеку из дојака. И шећер тај има велике важности у састоју тела, но што се он, као што сведоче новији проналасци, претвори под управом казејина у млечну киселину, која иде кроз све ткањине, до у косу и у сочиво ока. Па онда опажамо силну со, да приутиче у грађењу тела. Онај фосфоро-кисели креч, што га видесмо у људскоме пепелу, да је спојен са нешто мало једовца и фосфорокиселе магнезије, нашим костима, зубма, коси, ноктима даје њихову сталност и чврстоћу, а крв га одноша и у мишиће. У детета га од чести заступа угљено-кисели креч, док фосфорна беланчевина, изгубивши свој фосфор при прелазу у туткало у костима не претури угљено-кисели креч у фосфоро-кисели. Налазимо даље хлоркалија и фосфоро-кисела натрона у хрскавици. Наилазимо на послетку на гвожђе из крви опет у коси, која је из исте материје, из које и песак под нашим ногама, и шљунак, што дете с њиме игрука, — а то из шљункове киселине. Шта више и вода припомаже грађењу тела, она помаже, да се образују жиле и хрскавице, еластичне свезице и мишићи, па и кожице у оку, а и мозак и мишићи, на којима се оснива сваки рад и свака мисао, имају у себи воде па и то понајвише од свију телесни тканина.

Из овог се градива подиже човечије тело, из беланчевине, из масти и из соли. То су ти састојци, којих мора бити у јелу, ако хоћемо, да нам доиста јело помаже развијању тела, но који, ако су већ ту, химичка радња тела ваља да ослободи од њихових обмотача и да их привуче себи.

Превео Вас. А.

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ.)

(Наставак.)

II.

Природа човечија своди се на ово двојако опредељење: прво, да се одржи и усаврши живот у себи; друго, да се одржи и усаврши живот у роду своме.

То двојако опредељење огледа се у природи састава и склопа човечијег организма (тела). У појединим органима (удовима) као и у целини својој човек је створен само за одржање и усавршавање живота у личности и у роду; нема ни једног јединог органа у целом организму човечијем, који би на друго што опредељен био.

У човечијем органи му, као и у организму свију живих створења, осећа се од себе потреба и нагон за испуњење природног опредељења. То осећање, изражено као нужност човечијег живота, назива се закон људске природе. Тај природни закон има своје границе; оне су означене бројем послова за које је тело створено, а ови послови ограничени су бројем органа, који за њихово извршење служе.

Сваки орган има свој нарочити посао; више органа могу заједнички служити истом опредељењу; али сви укупно раде за целог човека. Н. пр. стомак је нарочито опредељен да свариује рану; али сваривању ране служе још и више других органа; а знамо да стомак и органи свариваља неишту и несварују рану за себе саме, него за општу цељ организма, којој и сви остали органи служе, — знамо, да је то цело тело, цео човек што рану потребује, и за кога се рана сварује.

Испуњење природног опредељења човека нестоји само до унутрашњег састава и радње организма, него оно зависи и од извесних спољашњих услова. Ето н. пр. рана, коју напоменусмо, и која је нужна човеку да би живио по закону своје природе, мора се споља црпети. Кад се потреба ране као глад јави, постаје услов самог живота, да се нађу и употребе спољашња средства, која су за подмирење те потребе нужна, и тада осећање и нагон, сва радња организма воде човека, да тражи и набави та средства.

Докле је осећање потреба ограничено бројем послова у организму, а ти послови бројем органа: средства спољашња која служе за подмирење тих потреба нису ограничена природном нужности човека. У једном организму немогу се органи умножавати,

немогу се н. пр. поред датог стомака још и нови стомаси произвести; као што се и радња једног органа, да рекнемо стомака, неможе ширити преко граница природе његове. Али се могу множити средства ране и преко граница природних човечијих потреба, као што се без обзира на те потребе и исцрпети могу.

Под потребом разумеју се не само изрази природне нужности у човеку, него управо збир свију услова, од којих зависи да човек испуни своје природно опредељење.

Задовољење сваке природне потребе производи у човеку пријатно осећање, које се зове уживање. Сви појави правог живота, сваки посао органа, цела радња организма даје уживање. Уживање ваља разликовати од самог опредељења за које су органи створени. Уживање само је пратилац органа у радњи њиховој, оно је дражест извршења животне радње, али није никако циљ тој радњи. Нећете наћи у целом саставу и склопу човека ни једног јединог органа, који би био опредељен да искључиво уживање производи и томе служи; сви органи налазе своју последњу циљ само у целини, у одржању и усавршењу човечијег живота.

Ако остала жива створења без знања и свести о себи и своме опредељењу иду куд их природне потребе и нагони воде: човек је способан да сазнаје природу и циљ своју; та способност назива се умност. Вођена природним потребама и нагонима, животиња поставља своје органе у радњу само у границама природне нужности, т. ј. кад и колико је нужно да би се природне потребе живота подмириле. Неспособна да свесно усавршава своје природне потребе и нагоне, животиња служи им само онаквима какви су од себе, али ако није способна да их усаврши, она није способна ни да их изопачава и наказује. Човек' који је способан да сазнаје себе, и изучава закон своје природе, у стању је да сазнаје: и средства, којима, и начине како најдостојније може одговорити својим природним потребама, — у стању је да све боље и достојније живи, да све више усавршава себе и свој род. Али ту способност, ту умност недоноси човек са собом на свет развитку, него само у клицп, која се проматрањем, искуством, науком и сагласно са развитком целог организма развија. Сви услови за развитак умности сједињавају се у слободи; без слободе, која значи властитост од себе, неда се ни помислити подпуни развијтак умности. Одкуд да се развије подпуно онде, где се несме имати своје мисли, свог собственог израза и своје самосталне радње; где се слепо зависи од нечега осим себе; где нема права за употребљење свеколике човечанске способности проматрања, искуства и науке?

Где слободе није, ту царују предрасуде, једностранa мњења, заблуде, незнање и глупост; па ту и способност човека да сазнаје своје природне потребе и свесно им одговара или се сасвим губи, или узима правац противан природном опредељењу човека.

Кад човек нема развијте свести о својој природи, него слепо иде за нагоном, који му је урођен као и осталим живим створењима, онда се каже да је „као и друга животиња.“

Кад човек поставља у радну своје органе и кад природа неиште, или их изопачава да служе за друго нешто, а не за што су природом опредељени — за голо уживање, а не за одржање и усавршење личности и рода; кад н. пр. пије без жеђи и једе без глади, те неслужи јелом и пићем организму, него организмом јелу и пићу, — неједе и непије да живи, него живи и пије да једе: онда он гази закон природе своје, слаби тело, које би требало да крепи, навлачи болести, скраћује живот, разорава собствену личност, наказује човечност, убија себе. Такав је човек „гори од скота.“

Кад човек појми своју природу и њен закон; кад разуме, како је редовно задовољење природних потреба и нагона услов за живот; кад своју вољу и радњу доводи у сагласност са природним потребама; и кад стално хоће, и стално се брине и ради, да вазда има што му треба за испуњење природног опредељења свог; а никад неупотребљује своје органе на оно, што је противно одржању здравља и живота; нити икад изопачава своје природне потребе и нагоне тако, да му за њихово подмирење треба више и другачијих средстава него што имати може: онда се каже, да тај човек по уму живи, да је разуман, уредан, достојан, једном речи: прави човек.

Човек и жена не само да имају истоветне природне потребе и истовстну способност за живљење по уму, него су створени баш да заједнички испуњавају природно опредељење своје.

Нужност те заједнине осећа се силно и неодоливо; она се изражава као нагон, који потреса срце и душу, дражи уображење, — као дубока и неизмерна жеља, као страст.

У тој страсти, као и у сваком свом нагону, човек може владати се „као и друга животиња“, т. ј. ићи слепо, без свести за страшћу; може бити и „гори од скота“, т. ј. злоупотребљивати и изопачавати органе, опорочавати и наказивати природу човечију; а може и достојно по уму и свесно, т. ј. у границама природне нужности, у цели правог опредељења свог, одговарати истој страсти.

Тако данашња умност и свест црта у основу обшту природу човечију.

У свету оваком какав је, пуном сметња и тегоба, које недаду да се умност свестрано развије, нећемо се чудити: зашто сви људи нису прави људи; али је вазда част оном друштву људском, које у пркос свима сметњама и тегобама сачува у себи здраве основе умног развијтка; а још већа част ономе друштву, које, темељећи се на тим основима, сабира умне напредке својих чланова у капитал обште свести, који се не само од рода на род сачуван преноси, него се још новим умним вредностима сваког новог нараштаја умножава и са напредком времена све већи бива. Таква обшта свест, уједињена као збир сазнатих и обште признатих истина, узноси се над друштвом, чија је морална и умна заједнина, као јаван независан дух, који као јавна буктиња осветљује природне потребе и нагоне човека, тако, да овај стално и све ближе корача правом опредељењу свом — животу и савршенству у себи и роду своме.

Остаје да видимо колико јаван дух србски стоји на близу или на далеко напредујућем развитку умности и свести људске.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Доскочљива девојка.

(Народна приповетка.)

(Свршетак.)

Царица је била пажљива и по двору је свашта прегледала и запиткивала: „Шта је то? Чему ово? Шта ће оно?“ Ако се с киме састала, радо је стала и питала: „Камо идеш? Шта ћеш тамо? Где си био? Шта си чинио?“

Једаред, с пролећа, баш о ващару, погледи из царске дворане кроз прозор, те види силни свет где иде на вашар, а међу њим, и једног човека, који са своја два сина краву и уз краву теле тераше на пазар. Сутра дан види она где човек са синовима тера краву кући, ал' телета нема. Одмах заповеди слугама, да их горе доведу.

Човек дође горе и изађе пред царицу: „На милости, светла круно, ево ме, што си ме звала?

— Звала сам те, — рече царица, — да те питам где ти је теле,

јер сам јуче кроз прозор гледала, где си терао краву са телетом, а сад тераш саму краву без телета, па ми је то пало у очи.

— Светла круно! Јуче на ваџару препече јарко сунце, па ми теле, лада тражећи, отиде међу царске коње и у ладу међу коњима заспи. Ја одем, да си теле од коња крави дотерам, а коњушари, које батинама, које бичевима, које моткама на мене: „Није то твоје теле, то је наше теле! То су теле наши коњи отелили!“ Па онда изађу пред цара на суд. Цар ме изгрди и испсова, како ја смедох то урадити, кад су оно теле његови коњи ождребили и отелили.

Царица потапше човека по рамену, даде му добру напојницу и рече: „Ево ти напојнице, па ћеш сутра амо доћи и пред цара изаћи и рећи: Добро јутро, светла круно! Ја сам дошао да тужим моје суседе: шарана и штуку. Ево има већ девет година, како на једноме јутру земље сејем пројe, а земља ми баш уз реку лежи, па како ми изникне и мало понарасте проја и добро се зазелени, ал' шаран и штука са својим рибицама изађу, пројe попасу и мени саму суву сламу на стрњикама оставе. Цар ће теби на то оштро рећи: А како би теби шаран и штука с рибицама на суву попасли пројe? Ал' ти њему оштрије одговори: Да како су јуче моје теле царски коњи ождребили? Само до крајње невоље не казуј, ко те је томе научио.“

Сутра дан ето човека пред цара: „Добро јутро, светла круно!“

— И теби Бог боље не одрекао! Које добро? Шта си море дошао?

Човек каже, да је дошао да се тужи на шарана и штуку, који му пројe попасу.

— А где би теби рибе пројe пасле! — обрецне се цар на њега.

— А да како су јуче твоји коњи моје теле ождребили?

— Ако ти мени сад одмах не кажеш, ко је тебе томе научио, то ће ти овај час полетити са рамена глава, — рече цар у највећем једу.

Човек се уплаши па каже ко је њега томе научио.

Цар заповеди да се коњушари избију и да се теле врати човеку, па онда даде велику част и на тој части наздрави царици овако: „Чујте ме, мили гости моји! Ја сам мојој жени, кад је хтедох себи за жену узети, рекао, да се ни у што не меша, него да само свој посао гледа, ал' она, јадна јој мајка, ето јуче се у мој суд умеша и човека научи како да ми доскочи. Ја тога трпити не могу и за то се сад на веки шњоме растављам!“

Царица прими наздравицу и одговори цару: „Ја сам, царе, теби рекла: суди право, па ти никад не ћу пресудити, а ето ти сам признаде, да си пресудио криво, па сам само за то научила страдаоца, како да те обавести и освести. Ал' кад већ хоћеш да се растајемо, једно ти морам казати.

— Да чујемо! — прихвати цар.

— Кад се већ растајемо, а ти ми допусти да могу при свом одласку из двора понети што ми је најмилије.

— Узми што ти год срце иште! — одговори цар.

Царица при веселју том на једанпут наздрави цару: „Светла круно! У срећу и здравље свију твојих присних! Што је твоје, све честито и правично да је! — па скине и чашу пуну с вином, у кои бенђелука беше, даде цару, који је до капи испије, па за мало груне о тле и сав се обезнани. Сви се гости збуне, а царица заповеди слугама да у њене интове коње упрегну, те цара у њих па хајд' на пут.

Сву драгу ноћ ходили су лагано, а кад сване, цар се мало разбуди и зачуди се кад види царицу уза се, па ће да запита: „А камо ми то сад, жено, идемо?"

— Идемо куд је мени драго!

— А што мене собом носиш?

— Носим те за то, што си ми јуче допустио, да могу при свом одласку из двора понети оно, што ми је најмилије, па како си ми ти најмилији, то те ево собом носим.

А цар ће на то: „Није вајде, жено, што ваља, ваља! Правда је најјача на свету, па радили ми како нам драго. Хајдмо ми лепо нашој кући, па ти од сада ради и суди како те Бог и божија правда учи, *а ја* ћу само седити и царовати.

И тако се врате кући, па је цар још дуго царовао, а царица дуго судила.

(Из збирке Ђ. К. Стефановића).

Српска беседа у Новоме Саду.

У суботу, 11. новембра о. г., беше беседа, што је приреди српска омладина у Новоме Саду на омладинске цели. Неје се баш много света искупило на њу, ал' што је дошло, то се лепо и својски забављало и веселило и у најбољој вољи се разишло.

— Леп програм, лепо време, па опет мало гостију! — рече ми моја суседкиња. — Да *л'* знате шта је томе узрок?

— Сигурно све пре него српске игре, као што то многи хоће да знају, — одговорим. Та какав би то један Србин био, коме би српске игре сметале, да на српску беседу дође!

— Ја ћу вам дакле рећи шта је томе узрок: — источно питање! Ја се насмешим.

— Смејали се ви ил' не смејали, ал' то је тако, као што вам кажем! Ох, познајем ја добро наше папенхајмере!

Може бити да је и тако! А ко би то све знао! Та како оно каже Хамлет: „Има у природи много ствари, које обичан ум људски не може да докучи!“

А шта је било на беседи?

Хајд' мало да разгледамо!

Српске народне песме: „Ја сам Србин српски син“; „Девојка соколу зулум учинила“; „Ја пођох снужден крај дола“; „Голубице бела, што си невесела“, од Корнела Станковића, отпевао је лик гимназијске омладине тако складно и разумевањем онога. што се у којој песми казује, да му заиста на част и дику служи.

Лаза Костић говорио је наставак своје песничке студије, којој је дао име: „Самсон и Делила.“ Студију ту, коју у данашњем листу нашем доносимо, говорио је као што се само замислити може лепо а правом вештином.

Увертира из опере:. „Динора или плојермелска слава“ од Мајербера, дала је лепу прилику двема сестрама, Ирини и Софији Кодиној, да покажу, да знају не само вешто свирати, него да и потпуно разумеју оно што свирају, и да могу и тумачити свирком својом замисли вештака у музици. Заиста лепа свирка њихова са свим је заслужила оно бурно пљескање и допадање, што им је публика изјавила.

„О срцу а за срца,“ беше предмет, о којем је А. Хаџић говорио. У том свом говору напоминьао је, како се наши и сувише брину за неговање тела наших лепотица, како се старају и за ум њихов, ал' како на срце веома често заборављају. Срце остане као нека презрена сестра, поред других сестара — тела и ума. Тело и ум износе као на чинији просиоцима, а срце не може нико да види — оно остаје дома у запећку, док се тело и ум пред светом размеће. Па ипак која је вајда од красоте тела и ума, ако није и срце лепо? Тело нас привлачи, ум нас освоја, ал' само је срце кадро, да нас стално веже, да нас са свим задобије. Нема праве користи ни од тела ни од ума, ако је срце глухо и немо, те не чује својих рођених звукова, ако не зна зборити језиком својих осећаја, ако не зна погодити жицу у каким племенитим грудима и ту извести свети акорд, који звуке од две чисте душе спаја. Ваља нам дакле тежити за хармонијом између тела, срца и ума. Само то тројство може учинити, да жене буду праве жене, а људи прави људи.

Народна песма: „Девојка се у Дреновцу купа“ онако као што је отпева дик, мило је дирнула, а и дираће докле се год тако успева, свако срце српско.

Хумлову „ћудљиву лепотицу“ згодно и као што ваља добро извела је на гласовиру Љубица Медаковића. Љупка и пуна драже свирка њена задовољила је потпуно слушаоце и изазвала је у њих бурно допадање.

Петар Прерадовић нашао је у Васи Ђурђевићу вештог тумача свога „Путника.“ Јад, туга и чежња за милом домовином казиване су језиком, којим само они могу зборити, који и осећају што говоре.

„Сватовац“, којег је лик на завршетку заиста дивно отпевао, раздрагао је све слушаоце јако. Та раздраганост захтевала је, да се сватовац још једном отпева и да на среду изађе млади управитељ лика, М. Максимовић, па да прими у име браће своје изразе допадања.

За време трајања беседе стигли су телеграми из различитих крајева српских, међу којима је најживље одобравање и најбурније допадање изазвао онај из Старе Градишке.

Ето шта беше на беседи!

Књижевне белешке.

* Ђорђе Звекић, правник у Пешти, позива на претплату на књигу: „Јавна предавања за српски збор и за српску кућу.“ У тој ће књизи бити: 1. „Иво Сенковић“ и „Раде Неимар.“ 2. „Златија старца Ђеивана“ и „Љуба војводе Пријезде.“ (Студије из српских народни песама). 3. Лаж. Књига ће изнети до 4. штампана табака и стојаће само 30 н. а. вр. Рок претплати траје до „првозваног Андрије,“ а књига ће изаћи око средине месеца децембра о. г. Новци се шаљу самоме писцу у Пешту. Препоручујемо особитој пажњи наших читалаца овај позив и надамо се, да ће та предавања, од којих је једно, „Иво Сенковић“ и „Раде Неимар“, и у овоме листу штампано, задовољити свако српско срце, што за своје мари.

* Никола Поповић, свећеник и професор у Београду, јавља као уредник „Пастира“, да нема ни толико уписника, да би се могли најнужнији трошкови подмирити. С тога је принуђен издавање „Пастира“ одложити до нове 1858. године. Ми са жалошћу бележимо овај нов доказ наше немарности према књижевном напретку и опомињемо по ново све наше свећенике и пријатеље књижевности наше, да би грдна срамота била кад би допустили, да овај једини духовни лист наш остане без читалаца својих.

* Можемо јавити, да са штампарске кривице није изашла на обречено време књига: „Живот и обичаји народа српскога“ које је скупио и за штампу приуготовио Вук Стеф. Караџић, али да ће свршетком новембра о. г. за цело готова бити и да ће се одмах разаслати. Величина је књиге 24. табака, а цена јој је 1 фор. за предбројнике. Имена предбројника могу се послати и уредништву овога листа.

* Стојан Новаковић, секретар ученог српског друштва у Београду, јавља, да се о трошку тога друштва штампа знаменита и велика збирка српских народних песама из Босне и Херцеговине,

на позива на претплату. У тој ће књизи бити 57. народних песама, а међу њима многе са свим нове историјске песме, као песма: „Пропаст царства српскога“, у којој има 1607. стихова. Та је песма, осим што је од највећих познатих народних песама, важна и с тога, што до сад није позната никака народна песма, у којој би се у целини а у таком пространству певао бој косовски. Цела ова збирка износи на 44. штампана табака на великој осмини, на врло лепој хартији. Цена је књизи 1 ф. 50 н. а. вр. Књиге ће се о друштвеном трошку послати свакоме, ко за њих новце пошље. Новци се шаљу или споменутом секретару друштвеном или књижари В. Валожића у Београд. Наручбине без новаца не примају се ни од кога.

* Мило нам је, што можемо јавити, да се српски повремени листови од дана на дан све то више множе. Тако излази у Новоме Саду од 1. октобра о. г. „Недељни лист“, за душевно и стварно напредовање народа. Лист тај излази сваке недеље на целом табаку у четвртини, а уређује га Јован Бѣоградац. Цена му је на годину 4 фор. а. вр. — У Вршцу излази од 1. октобра о. г. „Вршачка кула.“ Недељни местни лист за трговину, обртност и јаван живот. Уредник је томе листу Мита Ф. Поповић, а цена му је на годину с поштарином 4 фор. 80 новч. а. вр. — У Земуну, издаје и уређује И. К. Сопрон од 4. новембра о. г. „Земунски Гласник“, недељни лист посвећен умним и материјалним интересима својих читалаца. Цена је томе листу на годину 5 фор. а. вр. Ми с искреном радошћу поздрављамо све ове подузетке и желимо им сваку срећу и напредак, а нарочито морамо похвалити уредништво „Вршачке куле“, које прима наручбине за све српске књиге, које излазе и које су изашле, а на продају су по књижарама у Београду, Новом Саду и Загребу, и које прима и књиге у комисион. Ко зна каква је у нас трговина с књигама, тај се тек радовати мора томе гласу!

Гласник.

* У званичним „Српским новинама“ читамо ово: „Познато је да је лане београдско певачко друштво било економни заступник уједињене омладине српске. Сада пак — према одлукама друге омладинске скупштине — дошао је позив од стране председника садашњег одбора, г. А. Хаџића, да се новац скупљени за омладинске цели преда овогодишњему омладинском одбору. На то је певачко друштво овластило свога касира, да готовину новца, који омладини припада, изда на признаницу опуномоћеним члановима овогодишњега одбора. Речени ће одбор прегледати и рачуне, а уједно и узети на се дуг учињени код државне штампарије у Београду за штампање омладинских књига.“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

НАРОДНОЙ СКУПШТИНИ. ИЗВЕШТАЈ МИНИСТРА ПРАВДЕ. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 16. стр. Стоји?

СЛОВЕНСКИ МУЗЕЈУМ. Мисли о потреби научнога средишта за сваколика словенска племена. Написао др. В. Богишић, члан више ученних друштава. (Прештампано из „Српског Летописа" за г. 1866.) У Новоме Саду. Платонова књигопечатња. 1867. На вел. 8-ни, 1. л. 69. страна.

ОСНОВНО ПИСМО српске гимназије новосадске. У Новоме Саду, платонова штампарија 1867. На 8-ни, у два ступца. На једном је латински оригинал а на другом превод српски. 25. стр.

РЕПРЕЗЕНТАТИВНА СИСТЕМА. Државоправна расправа. Написао Ђорђе Вукићевић. (Прештампано из „Матице" за год 1867.) У Новом Саду. Платонова штампарија. 1867. На вел. 8-ни, 1. л. 42. стр.

ПРИРУЧНИК ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНИКА. Превод с грчког од Георгија Јовановића, секретара митрополита сарајевског. Печатња И. К. Сопроњова у Земуну 1867. На 8-ни, X. стр. 111. Стоји?

КРАТКА ПОВЂСТ ПРАВОСЛ. СРБСКОГ ОБШТЕСТВА БУДВАНСКОГА. Написао Герасим Петрановић Консисториялни и М. Драговића Архимандрит. У Задру печатня Народнога Листа 1867. На 8-ни, 15. страна. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваио лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Лебац. (Наставак). — Самсон и Делила. Песничка студија из светога писма од Лаве Костића. II. — Ђелма. Новела. (Наставак). — Химијско градиво човечијег тела. Од дра Отона Ула. (Свршетак). — Србин и Србкиња — такви какви су. (Јавно предавање). II. (Наставак). — Доскочљива девојка. Народна приповетка. (Свршетак). — Српска беседа у Новоме Саду. — Књижевне белешке — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 33. У НОВОМЕ САДУ 30. НОВЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

ЛЕБАЦ.

(Свршетак.)

Овамо спадају и наше воћке, само што од њихова плода не можемо добити брашна, ни месити леба, ал ране имамо од њих као и од жита и могли би је још сила боље имати.

Сва ова дрва разликују се од предпоменутих жита и варива тим, што ових брашно није онако суво као житно, него са много више воде помешано. У нашој кајсији, шљиви, брескви има преко 75 проц., а у јабуки, крушки и другом воћу још више. Даље се разликују, што сазревајући претвори се у њима брашно у шећер, па зато и јесу по желудац далеко лакша и боља рана, и наше домаћице, месећи различита теста, незнајући следују нарави, која им у воћу показује, како је по желудац и кус боље, те мећући у брашно воду и шећер начине рану и лакшу, и мекшу, и слађу.

Даља је врста биља, од којег имамо ране, оно разноврсно корење: различне врсте од репа и земанке (кромпира). Ове се разликују од преднаведених, што имају воде још више, него воћа. У кромпиру има преко 75 проц., у жутој репи на 83 проц., у белој репи на 90 проц., а у некима још и више, па само је оно остало тврда у њима рана. Та тврда рана у мркви је и у репи иста она, што у житу и воћу. Осушена репа даје брашно, у којем има исто нако лепка, каше, шећера, као и у житу и вариву, само што ово брашно има од корена неки непријатни кус, и нема ни мало уља, зато се и не меси у леб, нити се у виду леба једе, а другчије је још боља рана, особито кад се масла дода.

Кромпир је по људе кориснији него жита и корење. Од кад се кромпир боље негује, од то доба нестало је оних помора од

глади, како их је пре тога по Европи бивало. Он прија у свакој најлошијој земљи, неомане родом готово никад, донесе на истом комаду земље 12 пута више рода, него жито. Брашно од кромпира снагом питања сила је наљик на пиринач, само што има много више воде, и неда се само за се месити у леб, али помешано са пшеничним брашном даје леб мекши и влажнији, те много бољи. У сувом брашну од кромпира има 80 проц. лепка и 92 проц. каше, по томе је питавије него од пиринча, у ком је само 7 проц. лепка.

Овамо спадају још и све врсте од тикве и бундеве, диње, лубенице и краставци, што се разликују од предпоменутих тим, јер имају још више воде; лубенице н. пр. 94 проц., краставци 97 проц. Отуда их се може онолико јести, а никад сит бити, пре напоје и трбу водом напуне, него што засите; али, у оно врело летње доба, у оној несносној жеги и жеђи, где је силне воде и разхладе нужно, баш тада и јесу ови плодови прави благослови.

Овамо спадају, окром неких других биљака, још и целер, ротква и лукови, од којих је особито црни лук знаменит, зато, што га се у свима земљама чудо много потроши. Има читавих народа, којима је црни лук не зачин, већ готово рећи главна рана. Али ваља и знати, да је црни лук једно од најпитавијих *јела*. У њему има преко 25 до 30 проц. лепка, куд камо је дакле питавији од сваког жита, варива и корења. Није дакле чудо, да се може човек уз кору леба од самога лука заситити, нит је чудо, да многи век проведе у луку, млого дана преко године само од лука живећи, и при томе је здрав и јак, као и онај, што се рани сиром.

Најпосле, да још видимо и лишће и зеља, што чине доста знатан део од ране, не само за људе, него и за живад. Већи део животиње, дивље и питоме, рани се од листа. Сва наша стока готово само од листа живи и снагу има.

Од лишћа, што их људи под именом зеља за рану узимљу, има гдекоје по 25 проц. лепка, те по томе је снажнија рана него жито. Још да би их већма пазили, и за тим били, да их више негујемо и боље готовимо, да дуже одржимо и више за рану узимљемо: за цело би отуда следовао и дужи век и већа телесна снага.

Најглавнија су зеља: купус, кељ, спанаћ, киселак, салата, коприва и др. Међу овима је купус најзнатнији, јер је најпитавији. Осушен и у брашно сатрвен купусни лист има 35 проц. лепка, дакле више него и једна од досад поменутих биљака; само су јединe гљиве, што још више лепка имају, на 55 проц., отуда и јесу најситије, да би само и од отрова све сигурне биле.

У зељу конци су за желудац тешки, и муче га и распињу, као оно љуска од варива и од жита. Кувањем конци одмекну, а

окром тога извуче се из зеља кувањем и онај непријатни травски кус, те изађу пријатна јела. Зеља су још и у томе налик на варива, што имају врло мало уља, и мора им се као и вариву додати повише уља ил масти. Још од старине је познато, да је купус као и пасуљ најслађи са сланином ил дебелим свињским ил овчијим месом, пре него што се знало овом узрока и кемичног разлога.

То су ето најглавнија биља, што зготовљена у виду леба или другчије служе људма за рану. У свима видесмо, да су најглавније питаве материје лепак и каша, уз нешто шећера и уља, па где је ког од ових врло мало, ту данас и наука, а пре ње сам кус и искуство уче (и цела вештина готовљена у томе је) да се оног дода, чега је мало, да тим изађе јело кусније и боље. Отуда се готови пиринач с машћу, кромпир с маслом, пасуљ са сланином, купус слатки са овчијим, кисели са свињским месом, салата са уљем, лук једе се с лебом, леб с маслом и т. д. све се додаје на кашу шећер и маст, а на ове каша. Даље видесмо, да је у свакој оној биљној рани, што се једе пресна, као што су воћа, највише воде, те тако и сами при готовљењу биљних јела додајемо воду, следујући не само свом природном кусу, него и нарави, која је све умела најбоље удесити. Па како видесмо, да је далеко већи број од биљне ране смеса по онима навединим размерима од саставних материја, то следује, да она биља, што само по један од оних материја имају, никако не могу за дуго као рана за људе послужити; нити је кадар одржати живота сам шећер, ни сама каша, ни сам олај, него помешано, и свуда додато више ил мање лепка. Тако су жита и варива, воћа, корење и зеља. Има нека биља, што само кашу имају, тако да нема у њима ни 1 проц. пуно уља, ни лепка. Ни сам лепак није у стању на дуже одржати живота. Покушајима неоспоривим осведочено је, да ни једна од оних биљних материја не одржа живота, док није помешано пре свега каше и лепка, па ако је уз њих и уља то их желудац тим лакше свари, а кад је још и подоста воде и шећера, то се још боље растворе и још боље служе на ону цел, што их природа одреди, — одржање живота људма и животиња.

Ето тако су удешена биља за људе и животиње, а ови за оно, и чисто се мора човек да задиви, кад овај односај узме боље и на ситније да проучава; па још чудније је, кад видимо, како је сам природни кус, и по овом искуство, куд камо пре науке, човека готово свуда само навело, да питаве материје од биљне ране онако помеша, како је под којим околностима за одржање живота најпробитачније. Да је така смеса преко нужна, доказује и наука и то непорично, па гдегод се по нужди и невољи, или у-

след покваренога природног куса, ма који од ових материја ододбаци, ту се одма почне рушити здравље и снага, век скраћивати, породице изумирати, и читавих народа нестане са лица света. То су у последњој анализи следи од уплива ране, којом се ране појединци људи као и читави народи. * *

СНОВИ МОЈИ...

Снови моји, чеда драга,
Одојени миром јада,
Окићени рајским цветом
Мирисава мога нада;
Кад у крилу, меком крилу,
Повијате болне груди,
Па чувате моју душу,
Да се из сна не пробуди,
Каки сте ми, снови лепи,
Каки сте ми тада знаци,
Ружичастог мога нада
Који ли сте лепи зраци?

Ил' сте чеда жића лепа,
Што вас посла мени амо,
Па ми збори: трпи, друже,
Трпи, друже, још'те само!
Снови су ти мили знаци,
Кад се зора из сна буди,
А за њима, ох, скоро ће
Сама зора да заруди!

Ил' у меку загрљају,
Зборите ми лепу јаву:
Да ћу опет видет' моћи
Лепопојку моју плаву.
Па гласници ви сте ваљда
Живота ми радоснога:
Да ћу с' опет нагледати
Чеда м$_0$га руменога.

Ил' вас посла судба лепа
Да пустите гласак свој:
Здрав ми буди, српски сине,
Сад је срећан народ твој!
Сад нам сија сунце наше,
Душаново ту је доба,
Слобода нас грли лепа —
Јер већ нема српска роба!

Снови моји, чеда драга,
Одојени миром јада,
Окићени рајским цветом
Мирисава мога нада,
Ох, ако сте ви гласници
Славе лепе рода мога,
Славе лепе и слободе
Рода мога витешкога:
Не зборите радост, срећу,
О животу лепом моме,
И престан'те зборит' наду
О лучету руменоме!
Јер ћу трпет' живот горки
И жалићу чедо драго,
И жалићу чедо лепо,
Изгубљено моје благо.
Ал' помисо сретна ова:
Ту је слава Душанова,
Слободан је народ твој! —
Поред тешког мога јада
Појеваће срећно тада:
Ох, срећан сам, Боже мој!

Ђена Павловић.

Ђ Е Л М А.

V. И З А Б Е Л А.

(Наставак.)

Сведена одаја, у коју уђосмо, даваше пријатан утисак. После дугог времена спазих опет место, које је жена за сваку удобност спремила. На нас бећаре овакав намештај чини особиту чаролију. Љупка особа, која унутра обитава, излази на очи на сваком цвећу за цвеће, и у свакој мајушности, и распростире атмосферу мирисне кућевне љупкости на цео простор. Велика је разлика да л' је жена или момак наместио собу. Момак то учини без пресуде, жена напротив има толико осећања за лепо, да се ствари и саме под руком јој намештају и тако хармонични изглед добију.

Тако је то било и са намештајем собе у зеленом павиљону. О дуварима висаху — у Африци врло употребљиви намештај — реско бојене дашчице између разних позлаћених ступова о шареним гајтанима. Овај мали намештај, сам за се весео и китњаст, који с ретким шкољкама, кристалима и малим предметима од ћилибара беше добро натоварен, даваше одаји свечани изглед. Плафон украшаваху нојева јаја, која о жутим и плавим свиленим гајтанима висаху. На среди висаше велики кавез, пун сићаних дражесних тића од наранџине боје са црним озбиљним главама и црним кљуновима. Камене плоче пода покриваше велики ћилим, пред диваном пак прострта беше прекрасна леопардска кожа, знак победе Ђелмине, који је до лудости одважан ловац био, што потврђиваше и број светлог оружја и шарених стрела, које видех на једном столу. Што смиренији и подашнији Африканац изгледа, тим је одважнији и смелији. Пред љубазном Изабелом не личаше Ђелма далеко чувеном ловцу тигрова и лавова. Он сеђаше угодно са повитим ногама на еластичну дивану и смешаше се ћутећи и умиљато, док му међу тим млада жена теме са сераљским мирисом посипаше и задиркујући на њ прскаше. У замену дуваше јој он у лице плави дах своје као змија луле, а њојзи би сузе потекле на очи од лака облака од дима.

— Пакосниче, — смејаше се — моје очи!

— Морам, да бих им сјајност ублажио: сажижу ми срце, — одговори он милујући је и дотакну уснама изабелине трепавице.

И ја сеђах при томе и уживах потпуну слободу госта, којој само источњаци знају тајну. Они неоптерећују госта празним говором, већ му остављају на вољу да пристане уз забаву или да пробавља време ћутећи на почасном месту крај своје наргиле.

Још бејах сувише новом околином обузет и дивним погледом млађана пара — Дафне и Хлоје по арапски —, тако да ништа не говорих, већ само гледах.

Изабела седе на јастук ниже ногу Ђелминих и пљесну рукама, на које стара арапка и црни дечко јело донесоше. По томе се обоје спуштише на ћилим, да би с нама ручали.

Поетанце, које и у самој топлој домовини као да мрзњаше, приљуби се мени. Ја му коврчах уши, које су меке биле као свила.

— Имате поштено срце, смешаше ми се Изабела, — пас је највернија животиња и има особити нагон за поштене људе: никад се не ће улагивати варалици.

Ђелма нам сам служаше јела, која сва беху у један мах донесена. Изабела ништа не додирну, што јој господар беје окусио. Она оста са свим као каква источница, која пушта мужа да буде газда, а она се као служавка покорава.

Али се сијаше као каква султанија, јер и обичај, да се за господара накити, примила беше од жена нове јој домовине. Алгирке је вечита дужност китити се. Па и саме оне, које једва једну служавку могу држати, а са газдинством морају се занимати, уреде тако, да — по патријархалном обичају — до два сахата по подне кућевни посао доврше; потом се купју и облаче тако свечано, да би мужу знак њине пажње и љубави дале.

Отуд сталност и привржености источњака према женама, које су им у исто време љубазнице и жене. Говори се о синовима пророковим, да они, у следству законитог многоженства, несу кадри бити верни. То неје истина! Управ за то, што потпуну слободу имају, и не морају ништа крити, управ за то не употребљују на зло ову слободу. Нико неје искренији и подашнији према својој љуби него источњаци, чим се ова покаже, да је верна и да се зна жртвовати. Не верујем, да се кадгод разводе, а ако се разводе, то је томе жена крива. Докле потврде о љубави и пажњи трају, жена се награђује најљубазнијом одношћу.

Како чудо дакле, што је Изабела сад у јутарњем блеску свог млађаног брака као кака фирдуска принцеза оденута била. Ђелма би све, па и саму душу, продао, да је накити, као што су Черкескиње у султанову харему у Стамболу. По источним појмовима могла је Изабела кану дворску светковину посетити у својој љубичастој златом везеној хаљини, у уском либадету од пурпурне црвене боје са висећим бајадером.

При светлости стародревна фењера у ишаране јастуке поду утонута учини ми се Изабела као слика младе кћери дужда млетачкога. „Дездемона“, рекох у себи, кад узеде шаркију и са

нежним прстима удараше, док Ђелма међу тим неку арапску љубавну песму певаше.

Сад наједаред залаја псетанце и потрча вратима собним.

— Родригуец долази, — рече Изабела живо.

VII. БУРА.

На младом ми пријатељу указа се неки немир. Мора да је прилика била да се при доласку шурака не усиљаваше, јер видех како је Изабела са свим збуњена и устрашена стајала.

Спољна врата павиљона затворише се луцом, као потмули грома јек, који бури претходи.

Мејрима уђе мирно с кавом, која се пушила.

Изабела, која се беше опоравила, иђаше Силванду на сусрет. Хтедох се натраг повући, ма Ђелма ме чврсто држаше.

Шпањолац беше особито добре воље; добио је у игри. Звецкаше с новцима по џепу и поздрави нас учтиво.

Мејрима, којој не задаваше љубави, ал' тим више страха, намести преда њ у стакленим филџанима каву, куцну га по рамену и рече слатким гласом:

— Пиј, брате моје заповеднице, пиј! Какав дуван желиш? Турски, црни из Латахије, или жути из....“

— Будало! Ваш дуван из Леванте, врло ми је хрђав, — смејаше се Родригуец; ја пушим само шпански! Засад још ни који! — Видите млади људи, отворите очи, — видите, поручниче, шта одузех будалама у кавани? Сујету, — злато и сребро.

Он баци две шаке новаца на сто.

Изабела једва погледну, Ђелма никако; но Мејрима жељно пружи руке за њима; очи јој чисто искочише из својих места.

— Гле, гле, — мумлаше, — злато и сребро! И то преваром задобивено! Фина лукава глава! О да имам све ове сјајне новце на свионом кончићу нанизане за бело ми дете!

— Хохо, као да ти бело дете нема доста накита!

И Шпањолац скупи златице и спусти их опет у џеп.

Мејрима се подиже роњући.

— Стиди се Мејримо, — викну Изабела снажно и обгрли Ђелму; — не сам ли пребогата? Завиди ми сунце, јер га Ђелма не грли, при свем том што му своје топле зраке шиље. Оно мора вечитом жудњом сагорети, док ја — —

— Чујеш ли, црна мачко? Весели љубавници желим вам срећу!

— Али не мараведе*), — мумлаше стара, којој жуч претицаше, кад крај мене прође и собу остави.

— Говори се, да је злато тешко и да земљи вуче? — продужи дон Силва. Хула био ко то 'још једном казао! Злато даје лакости, јер је у њему слобода! Мени је као да ћу да полетим! Хрђав дервиш био, ако не бих вунену врећу пуну дуката титрајући се и трчећи одавде до Алгира однео.

Он тараше руке.

— Слатка Изабело, оди. Зар не ћеш брата да пољубиш? Истина ваљало би да знам да ти усне Ђелми, твоме господару, припадају, а да за мене више љубави не заоста!

— Шта булазниш Родригуецу! — И Изабела загрли свога брата, који наруши наше песничко стање својим поганим новцем.

Ја бих га на врата изгурао. Ђелма му истина уступио беше диван ал' ни речи не проговори.

Ал великан „стране легије" не примети ништа од упечатка, који на нас учини.

Љуљаше се на јастуку, сукаше бркове, звиждаше и смејаше се.

— Сејо, — поче након кратког ћутања, — данас сам тако добре воље, и он обухвати руку изабелину и ђелмину, — да бих све у весељу желео видети. Ја знам да ђелмина радост беше фрула; као што вели не свира више од оно доба од како је фрулу изгубио, — у тај мах намигну Родригуец зету — а зашто? Ево фруле, која његовој не уступа! Вољан сам да те данас чујем свирче из Медсаха! Ваља весело вече да буде! Покушај једном, Ђелмо, — свирај!

Родригуец извади своју фрулу. Ја у мисли да ће Ђелми инструменат вратити, пристадох радо и навалих с Изабелом и Родригуецом на Ђелму.

Овај пак махну Шпањолцу одбијајући руком и пребледе као крпа у лицу. На челу, које му у борама нигда не видех, беше се жила једа превећ набубрила.

Са непоколебивом озбиљношћу рече:

— Дон Родригуецу допусти да не свирам.

Изабела дрхћући, зачуђена и поражена, одступи од Ђелме.

— А са шта, не? додаде Родригуец.

Ђелма рече још озбиљније:

— Јер се заверих нигда се више фруле не дотаћи.

---

*) Сићан шпански бакарни новац.

— Заверио си се? — питаше Изабела нежно и страшљиво, и око њезино молљаше за изјашњење.

Поглед ђелмин заказа јој ћутање.

Она спусти покоравајући се главу на прси му.

Он је притиште чвршће уза се.

— Добро дакле, ја ћу свирати, јер свирке морам имати, — пркосаше Шпањолац и примаче фрулу уснама.

Видех да ће та ствар на хрђаво да се окрене, и баш хтедох нешто да рекнем, али ме Ђелма претече и претећим погледом рече:

— Господару, не пркоси никоме; ти немаш исто тако права, — размисли се! — Звуци фрулини дирају ме, сневесељују ме!

— То значи другим речима, — обрецну се Шпањолац на њ, — ако хоћеш рђаво да свираш, то изађи пред врата и поштеди ми уши!

Ђелма не одговараше више.

Изабела подивљало гледаше нас тројицу.

— Лаку ноћ, сејо, — рече Родригуец ражлућен и хтеде ићи.

— Брате! — врисну Изабела и скочи, — не разумем те — — а и тебе не, Ђелма! — Она се окрете, огрезнута у сузама, љубазнику; — првина је, да те сад не разумем.

Паде на колена и прикри лице у ђелмину крилу.

Овај је снажно трже у наруча и викну: Родригуецу, стани!

Шпањолац се предомишљаше, ал' ја му метох руку у ђелмину десницу.

Изабела чињаше се као да се иза сна буди.

— Шта је то било? — питаше она, гледећи уплашено око себе, као како страшљиво дете.

— Ништа, ништа! — тврђах ја и Ђелма. И овај у својој великодушности додаде: Родригуец ће нам свирати болеро и тим ће све предати заборавности.

Дон Силва оклеваше.

Изабела му рече: Учини то, брате, учини ђелми по вољи па ће и он; јер и ја чезнем да опет једном свирача из Медеаха чујем, — а и тебе! — додаде знајући сујету брата свога.

— Минула ме жеља, — додаде ватрено Родригуец.

— При свирању опет ће се повратити, — одговори му мило сестра.

Дон Силванац свираше.

Он свираше великом вештином, али у његовој руци оста фрула, обична фрула, док међу тим код Ђелме — али да, ја описах то већ једном!

С највећом бригом страших се дејства, које ће свирка му да учини на Ђелму; не скидах погледа са њега при сваком тржању трепавица плашећи се. Још оста миран.

Изабела беше очи затворила. Родригуец свираше, те свираше.

На једанпут, посред неког божанственог извијања, скочи Ђелма као бесан, јурну на шуру и викну:

— Поврати ми фрулу!

Родригуец, прекинут на најлепшем месту, лупи ногом и одговори у највећем једу:

— Јок! Сад не више!

(Наставиће се.)

МАНАСТИР РЪМАЊ НА УНИ*)

(ПУТОПИСНА ЦРТА.)

Слушајући чешће народ српски по Лици, а особито у Лапцу (село кордонске једне сатније) о овом манастиру говорити, и разне и многобројне бајке о њему приповедати, наумим, да *тамо одем*, да тај манастир развидим и што ближе о њему дознам. Али човек снује а Бог одређује, те и ја, ако сам заиста за ову намеру најбољу вољу имао, би ипак препречен, да тамо одем. Текар ове године, о школском одмору, тврдо одлучим да тамо идем, што и учиних.

Дошав најпре у Вакуп, турски градић на Уни и Острвици, отидем одмах једном још од пре познатом ми турету, које ми пут у Мартинброд, где је наиме манастир, покаже, и мало ме даље од Вакупа поизпрати.

Од Вакупа до манастира имао сам ходити читава два сахата, и то увек левом обалом Уне. На путу сам често до које туре срео и с „помоз Бог“ поздравио, а оно ми са „у добри час кауре“ одвратило.

Кад напокон у Мартинброд дођох и манастир угледах, одмах ми се ово место врло лепо учини, а положај самог манастира заиста је диван и прекрасан. Па како и не, кад с једне стране леденц Унац, а с друге бистра Уна шушти и тене. Око манастира

*) Чапловић у II. књизи о Славонији и Хрватској спомиње овај манастир и зове га „Серѣилом“; а Фрас, „Die Karlstädter Militaer gränze“ опет „Ermain.“ Велики је тај манастир био некада и богат. Србин му једва још и име зна изговорити.

опет наокало брдо Очигријанско, Војводино и Орељево сасвим високо и стрмо, те човек на овоме месту само плаветно небо види.

На врху брда Очигријанског извире испод једне страшно стрме грмчине Унац, те својим низбрдним шуштењем човеку уши заглушити мора. Тако и Уна на овоме месту јако шушти; јер се овде у више панога дели, од којих свака за се мали водопад чини. Много има овде кућа, али мало земље; тако мало, да свака кућа по један само вртић имаде, у који што поврћа усади. Али зато свака кућа свој млин са два — три витла има, па их то помаже.

Текар кад сам се овог места доста нагледао, отидем тамошњем свећенику, молећи га, да ми што о овоме манастиру приповеди; он то једва дочека. Одведе ме у манастир и све у њему покаже, а уз то што је знао драговољно приповеди. Ево шта сам тамо о томе манастиру сазнао.

Тамошњи хришћани овако приповедају о постанку тога манастира:

„Био човек, који једног јединог сина, именом Николу, имаше. Овај је своју матер прекомерно волео, да је на скоро све село о томе почело зборити, као да он шњом блудно мора живити. То на скоро до ушију и самом николину оцу доспе. Овај, премда испрва о томе посумња, ипак назад, видећи прекомерну љубав свога сина к матери, ту ствар за истиниту стаде признавати. Никола је овце свога оца чувао, а мати му је обично јести доносила. Отац једном за женом криомице пође, да види што њих двоје, мати и син, раде. Видећи да син мајку чешће целиваше, сад све за целу истину држаше, те у својој јарости сина одмах из пушке убије, а жена му једва жива утече.“

„Отац сина брже боље закопа, и одмах из тога села побегне, јер га је савест стала мучити, те тим одмах осети, да му је син Никола невино погинуо.“

„За ово богомрско дело није се дуго и дуго ништа знало. Једном нанесе случај једног чобана на гроб покојнога Николе, на коме у сред зиме један прелепи цветић нађе. Одмах га убере, у рубац замота и кући понесе. Кад код куће, а он хтеде цветић показати, али овог нестало. Он отиде и други дан на исто место и опет цветић нађе, те то својим кућанима и комшијама приповеди. Сутра дан више њих шњиме пођу на то место, и ту тело једнога светца нађу; где манастир подигну, тело свечево у њега поставе и посвете му га.“

Колико у реченом истине има, не да се лако определити, премда пословица наше каже: „Што људи говоре, то је било или ће бити“, па тако и цела ова ствар може истина, а још и лакше

и неистина бити. Зато за нужно држим повестни постанак овога манастира навести.

Концем 16-га века, 1590—1591. године, ма да је Аустрија с Турском мирно живила, ипак се више пута на границама побоји између наших и Турака догађаше. На скоро за тим букне и прави рат с Турском, у ком се особито босански паша Хасан*) одликоваше, и године 1592. Бихаћ с помоћу кнеза Калана заузе. Калан је више него ли и сам паша Хасан победи бихаћкој допринео, и за то је самоме султану за велику награду препоручен био. Он сам пред султаном рече, да друге награде не тражи, до те, да му за народ хришћански храм божији допусти сазидати, на што султан одмах и пристане. Кнез Калан одмах за тим године 1592. темељ манастиру положи и друге године већ дозида, свећеника и друге нужне ствари у њ набави и богослужење се започе.**)

У оно доба овај манастир велике је доходке имао, и могао се упоредити са ма којим другим српским манастиром. Драгоцене одежде и црквене књите, као и изврсне калуђерске главе китиле су га. Многи су болесници њему доходили и ту се испод њега водом умивали и излечили се.

За не мало, пуних 200 година, стајаше овај манастир мирно, свему хришћанству на највеће весеље и славу, и опоминњаше славнога кнеза Калана, који га је подигао.

Али на велику жалост свега хришћанства варварство турско, које ни најсветије ствари не чува, него их, где му је само можно, тлачи и окаља, исто тако и у посљедњем турском рату године 1788. ни овога светога дома не поштеди, него га запали и у пепео претвори.

Калуђери покупе све скупоцене ствари и моћи светога Николе, те се разбегну које куда. Неки у Срб и Лапац (села личке

*) То је био потурчени Србин Предојевић. Наши потурчењаци амо низ Глину управ незнаду за кнеза Калана, којега и Фрас спомиње, већ са свим китнасто причају како се Предојевић потурчио, у Турке ред увео и Бихаћ освојио. То су мени Позвижђани овде у Карловцу приповедали.

**) Управ казују да је Хасан — пашин брат Јован био у то доба игуман у Рьмању, те је Хасан чувао ту цркву и брата свога, а обадва помагали су Турцима, да се у Босни одрже и већ даље прослави турски туг. Свакојако је Рьмањ старији од год. 1592., јер се митрополит Гаврило са својих 70 калуђера још далеко пре мохачкога боја (1526. г.) из тога манастира преселио у Подравину, те на Глоговници подигао кобну Марчу. Гледај Чаплович II. књига. Slavonien und zum Theil Croatien. Pesth. 1819. У.

пуковиje) а неки у Далмацију, где у манастиру Крупи и моћи свечеве морадоше оставити, у ком би се и дан данас имале находити.

У Србу су оставили калуђери многе црквене књиге и једну одежду; исто тако и у Лапцу многе књиге и једну прелепу одежду, на којој се још и данас читати може, да је ту године **1770.** једна врла сарајевска госпоја манастиру Рмању поклонила.

Ал' Турцима ни то не би доста, што су манастир сав спржили и у пепео претворили, и саме у њему иконе нагрдили. Овај им је манастир за свратиште служио. Куда би год ходили, ту би највише и најбоље пијанчовали; једни при једној а други при другој стени лежали, па редом у иконе пуцали. Некој би нос, некој уста, очи или који други део тела пробили и изкопали, па се тиме још и поносили.

(Свршиће се.)

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ.)

(Наставак.)

III.

Човек мора прво у себи самом живити, да би могао живити у своме роду. У том правцу и производе се потребе и нагони у човечијем организму. Шта човек пре свега осећа? Да је рад живити, да је себи самом најпречи, да себе воли.

„Ко неволи себе“: пита српска пословица, и заиста у осећању да је себи самом најпречи, у љубави себе самог усредсређују се прве и најпрече потребе човека. Та љубав јест снага којом срце куца; она је тајна радости и жалости; она — жеравица уображења и жеља; она — суверен дела и живота.

Кад није осветљена умношћу, кад је без свести о себи, љубав себе самог слепо се развија. Гонећи човека да тражи што му је за лично одржање нужно, она небира средства томе. Ко је непознаје и као грамзиву саможивост која: граби, осваја, краде, разбојнички плени и свакојако насиље чини да би себе намирила? Је ли се намирила, она тражи да се и за будућност осигура, и тада је позната и као: тврдичење, бездушно лихварство (зеленаштво), лаж и лицемерство, подлост, свирепост и неправда. Осећа ли се осигурана за најпреће потребе, она нередко разуздава страст уживања и баца се у разметање, које нико надићи несме. Ту је из-

вор дањих порока и зала: изјелиштва, пијанства, луксуса, сарев-њиве сујете, надувене гордости, развратног проводења, делатског деспотизма и најгрознијe тираније.

Кад, напротив, буктиња умност осветљује љубав себе самог, ова бива извором највиших врдина. Она мрзи на зло, јер зна да се зло злим враћа; она се радује добру свију, јер у општем добру своје добро види; она поштује и узноси поштена осећања, узви-шене тежње и племенита дела, јер та осећања, те тежње и та дела доносе корист за све, па дакле и за њу; она се жр-твује за опште признате истине, за слободу и правду, јер је ис-куство уверава, да су то најсигурнији и најсталнији основи за развитак и усавршење личности; она је сагласност са светом око себе, јер само у тој сагласности налази свој мир и своју сигурност.

У каквом правцу развија се у Срба љубав себе самог?

У својој историји југославенске књижевности Шафарик на-лази у Србина „поред најплеменитијих природних дарова, обилне живе фантазије, унутрашњег дубоког осећања, топла родољубља, ватреног духа и јуначке ревности" — поред свега тога налази он и „необуздану грабљивост, наклоност пићу и превари, и под-пуно одсуство наравствено оснаженог чуства општости" (P. J. Schafarik's Geschichte der Südslavischen Literatur III. S. 78). Го-вореħи о утицајима спољашње природе и нарочито климе на ка-рактер човека, ми смо казали која својства сматрамо у Србина као производ природе у којој живи. А из онога што знамо о при-роди човека уопште, и о љубави себе самог нарочито, јасно је, да Шафарик у описивању карактера српског губи из вида исто-ријске утицаје опште свести човештва на развитак карактера је-дног народа, и неводи рачуна о слободи као неодољивом услову за тај развитак. Ми нећемо рећи, да су „необуздана грабљивост, наклоност к пићу и превари, и подпуно одсуство наравствено о-снаженог чуства општости" сасвим непозната српском друштву; али ћемо историјом доказати, да те мане и пороци неизвиру из српског духа, него су општи производи старог и средњег века, производ варварског непријатељства и неправде што су владали и владају свугде где сила на развалинама слободе царује. Н. пр. зао обичај грабљивости био је у Грка овладао тако, да чак и најдаровитији писаоци учаху, да је човек створен да пљачка чо-века. Тако Аристотел у својој политици (у првој књизи, гл. IV.) налази сву науку господара у вештини употребљавања роба! Ксенофон, пишући како да се умножи приход Атине, предлаже као средство томе, да се робови прогласе за народну имаовину, и да се продају ономе ко највише за њих даде, пошто

им се удари жиг на чело, да неби умакли! Грабити човечност човеку, делити умне људе на господаре и робове: може ли бити „необузданије грабљивости“, свирепије „преваре“ и „подлуњијег одсуства нравствено оснаженог чуства општости“? Римљани су такође у освојењу и пљачки тражили изворе живљења; њихово прво богатство одпочело се пљеном, и за више векова њихова историја јест историја разбојништва, крађа и опустошења. Ту ћете чути, да је час Сиракуза, час Таренат и Сирија, час Нумидија опљачкана од Римљана. Чућете, да се слави Паул Емил кад се за њим возе 250 кола напљачканог злата и сребра. Манлијус је опљачкао малу Азију, Семпронијус Лузитану, Флакус Шпањольску. У Епиру су Римљани 70 вароша опљачкали и опустошили, 150 становника направили су робовима; а познато је како су они и Картагу разбојнички разорили. Па и код новијих народа наћи ћете доказа „необуздане грабљивости“, „наклоности к пићу и к превари и подпуног одсуства чуства општости“, као и у Грка и у Римљана. Шта беху н. пр. европске инквизиције у Америци; шта деоба Пољске у Европи; шта деспотизам и тиранија у свима „абсолутним монархијама“; шта варварско угњетавање источних хришћана; шта притисак инглески над Ирландском, и т. пр., ако не такви докази? Зашто дакле, да се означује као карактер Срба оно, што Србе неразликује од других народа, што је производ несвесне љубави себе самог код свијух народа?

Хришћанство, које је освештало владу ума над страстима за цело човештво, имало је силна утицаја на правац општег људског развијтка. Њиме је љубав себе самог поведена свести о човечанском достојанству и братству, и учињена је историјска мена у нравима друштва и човека. Ту је питање: колико је дух ког народа способан да собом изрази свест о човечанском достојанству и братству; у тој способности има се огледати и карактер српски.

Као што се без слободе неда помислити могућност за израз народног духа, тако несмемо губити из вида оне неприлике, којима је српски дух у своме изразу ограничаван или и сасвим спречиван. Наћи ћемо н. пр. најстиднијих и најнечовечнијих сцена у дворским и племићским круговима у Срба: син диже руку на оца, отац копа очи сину, брат устаје противу брата, опијен цар хоће да узме сестру за жену, саревњива сујета и саможива грамзивост трују душу племића и претварају њихов круг у гњездо порока; „какав господар, такав слуга“, нечовечни „бољари“ и „ведможе“, па сурови и њихови „отроци“ и „људини.“ Такви појави не само да су непријатељске писаоце орабрили да прно жигошу

карактер српски, него они оружају понеки зао дух и у собственој средини српској, противу општег духа, оружају га као најгнуснијег оцеубилца. Запитамо ли се, међутим, за дубље узроке оним појавима у дворским и племићским круговима у Срба, лоџика историјских догађаја и дела казаће нам, да ти појави, та зла нису изрази слободног српског духа, него су производи византијских интрига и других страних утицаја. Крв династија и племића српских небеше чиста српска крв, већ беше помешана са крвљу туђинских династија и племића, отуд и духовни изроди у тим круговима. Под владом таквих изрода ширио се византијски систем деспотизма, и у одсуству унутрашње слободе није могло бити другачије, него да се појављују наказе српског духа. Да су ти изроди и те наказе чеда туђинских утицаја, о томе се уверавамо, кад упоредимо најстарију историју Срба, са временима тих утицаја. Историја сведочи, да су Срби, пре него што су у данашње земље дошли, представљали племенима својим многа мала друштва у којима је демократијски дух владао, дух јавног договора о јавним стварима и народне самоуправе, дух под чијом владом чуство једнакости и братства беше дубоко укорењено у срцу српском. И кад је то прва историјска истина српског живота: онда друга истина тог живота не може бити ни у чему другом него у овоме: да монархијска влада и цео деспотијски систем, као и установа племића, што настадоше у данашњим земљама српским, јесу не изрази него противности духа српског. Што из таких противности извире, то може бити на штету чистоти нарави српских, као што је сила на штету слободи, и неправда на штету правди; али као што слобода и правда ма колико страдале од силе и неправде, вазда остају то што јесу, т. ј. слобода и правда: тако и чисти израз демократског и братског духа српског, ма колико страдао од туђинских утицаја, опет он немења своје српско порекло. Томе имамо потврђења и у историји од пропасти царства српског. У робском јарму под варварским господаром, и усред деморализујућих утицаја непријатељског суседства, колико је и колико страдао дух српски! Па опет, у пркос свима траговима угњетачког и неправедног господарства над њим, остао је он у дубљини душе српског народа тако далеко од свију противности са стране као небо од земље, и тако различан од њих као светлост од мрака. Али „доказа — доказа!“ вичу противници чистоте српског духа; а ко да им даде доказа? Дух српски сам собом се доказује; он и противницима, и онима којима се одричу, и неверама што као оцеубиоци устају на њега — свима тима одговара он пословицом: „Човек се по беседи познаје“ А

какав је „по беседи“ српски дух? Кад су му сва друга средства за слободан израз одузета, он прибегава гуслама, да би на суду слепе правде исповедио свест противу очите неправде. Ево његове беседе:

„Ој, човече, праведниче!
„Један божиј службениче!
„Ако мислиш божиј бити,
„Чини добро за живота,
„Поштуј брата старијега,
„И тебе ће млађи твоји.
„У добру се не понеси,
„А у злу се не поништи.
„На туђе се нелакоми.
„Јер, човече, праведниче,
„Кад човека самрт нађе
„Ништа с' собом не понесе,
„Већ скрштене беле руке,
„И праведна дела своја...“

Ја незнам да се може јасније изразити свест о достојанству човечијем, која душу и срце врлинама узноси. А да је така свест права својина српског духа, и да је од њега далеко све што је далеко од те свести, томе ипак у његовој беседи доказа има. Налазећи у поштењу и правди своју отачбину: како се осећа он кад погледа на пут који одводи од отачбине поштења и правде? Да га чујемо:

„Како нећу сузе прољевати
„Кад ја идем из земље Инђије,
„Из Инђије из земље проклете!
„У Инђији тешко безакоње:
„Непоштује млађи старијега,
„Неслушају ђеца родитеља,
„Родитељи пород погазили,
„Црн им био образ на дивану
„Пред самијем Богом истинијем!
„Кум свог кума на судове ћера
„И доведе лажљиве свједоке,
„И без вјере и без чисте душе,
„И оглоби кума вјенчанога,
„Вјенчанога или крштенога.
„А брат брата на мејдан зазива,
„Ђевер снаси о срамоти ради.
„А брат сестру сестром недозива...“

У „Србенди и готовану“, и у књижици „Српски народ и источно питање“ наћи ће читаоци и других примера и доказа: да је српски дух странац у „проклетој земљи“ свуда: где влада сила, непоштење и неправда, где је „необуздана грабљивост, превара и одсуство наравствено оснаженог чуства“ и т. п.; а где царује слобода, поштење и правда, где човек врлинама напредује: ту је он ваздa код своје куће.

Толико за доказ свести српске о љубави себе самог, као изразу усредсређених најпречих потреба и нагона човечијих.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Треће јавно предавање у Новоме Саду.

На трећем јавном предавању, 29. октобра о. г., наставио је Лаза Костић свој говор: „О јунацима и њиховим женама“. У почетку свога говора тужи се, како су му после првог предавања многи пријатељи замерили, што је о светоме писму, па и божијем суштаству *онако незазорно* говорио.

Говорник опомиње на разлику између старог и новог завета у светоме писму. Та је разлика тако огромна, да се не може узети, да нам је једна половина светиња, ако не ћемо, да нам друга престане бити светињом. Разлика се та збија баш у разном схваћању божијег суштаства. Отуда долази разлика у разумевању позива женског у историји човечанске наравствености, као последица разлике у основном појму о богу.

Израиљски бог, то је бог наказања, бог освете, бог мржње. Отуд и ништавост, отуд и пониженост женске поле у старих Израиљана. Говорник доказује то наводима из старог завета и оснива ту појаву на особини целог шемског (семићанског) племена. Народ израиљски тако је био огрезао у том кривом разумевању божије природе, да је морао сићи сам Бог, да им каже, да су на кривом путу, сам бог у лицу Христа спаситеља.

Ако је израиљски бог — бог казни, хришћански је бог — бог праштања, ако је израиљски бог — бог освете, хришћански је бог — бог помирења, ако је израиљски бог — бог мржње, хришћански је бог — бог љубави.

И прву причину да с успехом почне свој спаситељски позив не само по род израиљски, него по цео свет, нашао је Христос у једној жени, у тирској Гркињи.

Од ото доба провлачи се ипак та разлика између семитизма и хри-

ћанства кров повесницу свију народа, па и хришћанских, свију времена, па и најближих.

Ал' ни у каком се народу не јавља утакмица та два светско-историјска начела тако јасно, тако очевидно, као у српском народу, нигде нам се не представља у таком хармонијском, у таком естетично-савршеном облику као у српским народним песмама.

И српске народне песме, и та наша народна библија, имају свој стари и свој нови завет, само што се у нас у старом појављује хришћанство, а у новом семићанство, у старом јеванђеље, у новом коран, у старом српство или словенство, у новом турство.

Исто тако као што у библији разлика у разумевању бога опредељује разлику позива жене у народном животу, исто тако и у српским народним песмама. И ту се деле и женски карактери у старозаветне и у јеванђелске, у српске и у турске.

Противност хронологијског реда нека нас не буни, јер је само случајна. Карактер „Мејримин" је чисто, овејано српство, ма да јој је и доба и име турско; на против су карактери мајке детета Јована (у песми „Јован и дивски старешина") и љубе Дуке Херцеговца, љубе војводе Момчила и т. д. чисто, огрезло турство, ма да им је и име и доба српско.

Говорник наводи за обоје више примера из народних песама, доводи турство у неким женским облицима од још турскијег понашања јунака према њима, спомиње као лице том наличном понашању јунака према женама поступак Страхинића бана са својом неверном љубом, и завршује жељом, да сваки, који хоће, да је у своме послу јунак, прво у себи угуши семићанско-турску клицу развитком струје српско-хришћанске, па тек онда да иште од својих народњака, особито пак од слабије поле, да и они учине исто тако.

У најскоријим бројевима нашега листа донећемо, по обећању, то цело предавање у свој опширности му.

Други предавач беше Владимир Јовановић. Он је изабрао за предмет своме говору „Србина и Српкињу — такви какви су." За јавно предавање мало подужи говор његов већ је почео наш лист доносити. То предавање његово. као што ће се и сами читаоци наши уверити, заиста је огледало, у ком сваки Србин и свака Српкиња ваља да се што чешће огледа, па да буде свако од њих онако у истини као што му то огледало показује.

Четврто сéло у Новоме Саду.

У недељу, 26. новембра о. г., било је у Новоме Саду сéло у дворани код „Зеленог венца." Дворана је та малена, али је сада знатна с

тога, што се у њу сместило друштво за радиност. Знатна је, велимо, сада та мала дворана, јер ће се у њој од сад радити новим сабраним силама на пољу напредка и душевног развитка народа српског. Дао Бог сретна успеха!

На сéлу овом, о ком ћемо ево коју више да рекнемо, била је дворана пуна публике једног и другог пола, ма да је цео тај дан па и у само вече снег као у пркос вејао. Одзив овај јасан је доказ, да је новосадска публика рада села, да је рада међусобног братског договора. Ево шта је важније на овом селу могао сваки чути. Омладински је лик отпевао четири песме. Лик овај имаде заиста тако ваљани, чисти и умиљати гласова, да заслужује особито уважање. Кад би се још својски заузели око усавршавања тога лика, могли би га безазорно са ма којим певачким ликом успоредити.

После тога устао је Владимир Јовановић па је рекао од прилике ово: Сéла се за то држе, да један другом своје мисли саобшти. Тим се онда постиже слога, која је нама Србима сада, кад стојимо на прагу важног и одлучног часа, од преке нужде. Па да се међу нама слога постигне изискује се друштвеност и узајмно саобштавање мисли. Није дакле довољно томе, да један увек говори, а други само да слушају.

Говорник извињује се на даље, што он и данас опет устаде *да говори*, па да публика не би мислила можда, да је он размажен, или да је ваљда једва дочекао прилику, да опет говори, па да тиме за каквом хвалом тежи, с тога изјављује, да зато и данас опет говори, што ни један новосадски син није хтео пре њега реч узети. Говорник рече, да Нови Сад много више треба озбиљне радње да развије. Иза тога прешао је на сам предмет данашњег говора. Говорио је о луксусу. Луксуса има приватног и луксуса јавног. Кад човек у приватном животу троши на оно без чега може бити, а откида од онога што је нужно за њега и за његову фамилију, и кад то без накнаде троши, онда се каже, да је то луксус. К д луксуса узима се у обзир и као мерило производна снага човека. Кад ко више троши, него што привреди, каже се, да живи онда луксусно. Може човек и више трошити, него што је само од преке потребе за издржавање живота; може један од другога сјајније и удобније живити; може човек и на путовања своје удобности ради трошити, а да све то ипак не буде луксус, само ако такво трошење некварн равнотежу са производном снагом човека. Али се ипак и при том човек опет обзирати мора на околину своју, на остале људе, с којима он живи. Кад ко сјајно и скупо живот проводи, а овамо људи, који га окружавају, под сиротињом стењу и од глади пате: онда он изазива огорчење противу таког уживања, па било да се уживање његово и слаже са његовом производном снагом.

У државном, јавном животу суди се луксус по општој потреби. Кад држава која троши на оно што није од опште потребе, и троши без сваке накнаде, онда се каже да је то луксус. Може ствар једна, кад је држава у своје време троши, бити предмет нуждан и користан, а кад је у друго време троши, може то луксус бити. За луксус се такођер и место у обзир узима. Може у једном месту једна ствар сматрати се за луксус, а у другом месту је та ствар свакидашња потреба. Код нас би н. пр. неке ствари биле луксус, што су у Паризу и Лондону тек обична потреба. Да се луксусу у српском народу на пут стане, то је себи омладина српска узела за свој задатак.

Уводом овог говора изазвао је говорник Лазу Костића на одговор. Лаза Костић рече, да и он није новосадски син, али да он у Новом Саду неправи разлике између новосађана и неновосађана; да он предговорника сматра као Србина у Новом Саду а не као неновосађанина, и да Србин остаје свагде само Србин, и кад као такав у Новоме Саду Владимир говори, да говори Србима а не новосађанима. Говорник спомену још друштво радиности, нацрта у неколико речи нужду, правац и цел тога друштва.

На то је Владимир Јовановић опет одговорио: да он разликује код нас општу дужност од посебних дужности. У општој дужности једнакост и братство осведочавају се отвореним учешћем у братској речи; а у посебним дужностима иште се и особити положај. Не може, по њему, онај, који није рођен и одрастао у једној вароши онако фамилијарно беседити и утицати на друштвени живот те вароши, као онај који је познаје скроз. Ваљало би дакле, да синови новосадски што пре и што чешће реч узимају. При свршетку и опет изјављује говорник, да се од новосадске омладине више озбиљне радње с пуним правом мора изискивати, обзиром на грдну планину нагомилани послова, који изчекују да их србство једном доврши А у Новом Саду има у ово време толико могућности за слободну радњу, као ретко у ком другом месту српском.

И тиме се заврши ово сéло, које ће остати у лепој успомени код свију, који су на њега дошли били. В. Ђ.

Књижевне белешке.

* Стиже нам важна књига: „Наука о васпитавању. Други део. Васпитање мале деце. По професору Рику и још неким писцима од дра Димитрија Матића". У овој је књизи поглавито реч о малој деци, која још нису за школу а у неколико и о доброј нези њиховој. Писац казује своје мисли лепо и разговетно, да ти је милина читати, а у делу су му ови раздели: Наука о васпитавању: I. Наука о човеку као ономе кога васпитавамо. II. Главно начело васпитања. III.

Васпитавање човека породицом, школом, црквом и државом. Детињство: 1. Како стоји дете према породици. 2. Која су средства и прилике за васпитавање. 3. Којима се средствима дете побуђује и храни. 4. Награда и казна. 5. Игре дечије. 6. Душевна пића за дете. 7. Васпитавање које лечи. 8. Васпитавање детета, док је још у утроби мајчиној. 9. Рођење. Кад почињу код детета чула да раде. 10 Прва година детињег живота. Телесно васпитање. Одржање. 11. Навика и чврстање деце. 12. Вечбање телесни удова, оруђа чула и говора. 13. Још нешто о првој години живота детињег. Од какве је важности да се језик развија. 14. Доба од 2—6-те године живота. Доба игри и причању. 15. Школе за нејаку децу. 16. Човекословно (антропологијско) васпитање. 17. Кад почиње верозаконско васпитање. Дечије молитве. Морална нега деце. 19. Естетичко васпитање. 20. У деци треба да будимо љубав к истини добродетељи уобште и домовини.

Да се види, како је добро и ваљано ова књига написана и какви јој духом писац дише, навешћемо из ње неколико речи, желећи да их сваки отац и свака мати добро запамти. Писац вели: „Но има још једно узвишено осећање, које треба зарана да гајимо у деци, а то је патриотизам, љубав према домовини. Човеку је по самој природи мила постојбина. И чему би он радије и достојније могао посветити сву своју снагу, и умну и телесну, него земљи, за коју су везани најмилији спомени и његови и свију они, који су му драги?

Родољубље, у коме је све што је узвишено, помаже човеку да прими на се опште племените тежње свога народа; оно га одушевљава да и од своје стране, колико год може, приноси срећи своје домовине и народа, коме је члан. Једна крв сроднава нас са сународницима нашим; свест о томе чини, да појединн неможе бити немаран према народној целини и општој срећи и напретку отачбине.

Васпитање буди, поред осталих врлина, и патриотизам, који све поједине силе у једну народну снагу уједињава, који чини, да нам је сваки сународник као и рођени брат, с којим делимо добро и зло, и за кога срећу готови смо не само имање, него и живот жртвовати. Од браће наше раздвајају нас сада реке, брда и долине; но дух незна за таке границе. Он хоће да се уједини с оним, што му је сродно. Немиле околности поцепале су нас; но оне нису биле кадре да отуђе брата од брата. Крв, која нас везује, није вода. Оно, што је по самој природи једно, неможе остати раздвојено и треба опет да се споји и уједини. Нека овака осећања овладају душом свију и свакога појединце, нека раздрагавају наша срца, па ће нестати сметње, која није дала да се испуни оно, што је право и што треба да буде. Ради опште среће старајмо се да нам се срца зарана задахну великим добродетељима, о којима сада го-

воримо. То ће бити звезда преодница жељеној самосталности и слободи. Ми смо много издангубили и то самим несретним околностима, у којима је била наша земља. Тим више треба сад да радимо, те да оставимо трага да смо и ми живели као честити људи и као честит народ.

Поред тога треба и то да учимо своју децу, да је наш народ грана великог словенског племена. Сваком је мило кад није усамљен, кад има више браће, која ће му се у нужди наћи, кад му је род велики, на који се може у свакој прилици поуздати. И ми се можемо радовати, што је наше словенско племе велико и снажно, које чека велика будућност, ако будемо свесни свог задатка, и ако сви братски и сложно будемо радили један за другог.

Она осећања трају до смрти, која се рађају у раном детињству. Први душевни покрети и последњи су нам спомени. Ово је самим животом осведочено, па с тога смо и ради да се деца још из раног детињства уче љубити ове светиње: истину, добродетељи уопште, своју домовину и народност. Благо оном ко буде радио на том, да се ове врлине распростиру по свима нашим земљама, ко буде највише учинио, да се свуда где се српски и уопште словенски говори, шири благословена просвета, слобода и срећа.

Успех у великим тежњама, достојним свесних људи, и будућност наша зависи од тога с каквим ћемо одушевљењем своју децу запајати споменутим врлинама, које најбоље красе и поједине људе а и читаве народе, који хоће да светле у светској историји."

Гласник.

Званичне „Српске новине" пишу: „Пријатељи свестраног народног напредка знамо да ће се јако обрадовати када чују за епоху, која је српском народном позоришту устима самог нашег светлог владаоца преднавештена. Кад је у прошлу недељу у вече светли кнез дошао у позориште, запитао је управитеља позоришне дружине г. Јована Ђорђевића, који је изашао да Његову Свестлост при доласку дочека, како је задовољан с новим позоришним локалитетом. Пошто г. управитељ одговори Његовој Светлости, да је овај садашњи локалитет мало бољи, јер је већи од пређашњег, рече светли кнез: Направићемо ми вама позориште за себе, пак ће те ви тад бити са свим задовољни. У овим речима нашег светлог владаоца видимо ми тврду и поуздану залогу, да ће српска престолница скорим украшена бити зградом за позориште, и да ће се тим скоро народно позориште утврдити и добити сталности."

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

МАЛИ ИЗВОД ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ за вишу женску школу. Према своме пространијем делу саставио Стојан Новаковић. Прегледала и одобрила школска комисија. 1867. Штампано у државној штампарији у Београду. Издање државне штампарије. На 16-ни, 3. л. 124. стр. Стоји 4 гр. черш. или 40 н. а. вр.

ВЕЛИКОДУШНОСТ И ПОШТЕЊЕ У БОРБИ ПРОТИВ ЗЛОГ ДУХА. Издао Славољуб Рот, глумац. У Загребу и у Београду. Штампарија Николе Стефановића 1867. На 8-ни, 32. стр. Стоји 20 н. а. вр.

СЛОВО ПРИ ПОГРЕБУ МИЈАИЛА ЖУЈЕВИЋА. Говорио Ж. Жујевић 10. Октобра 1867. године у цркви „вознесенија Христова.“ У Београду у државној штампарији. 1867. На 8-ни, 7. стр

ПРАВОСЛАВНЫЙ ПРОПОВѢДНИКЪ МИТРОПОЛИТА СРБСКОГЪ МИХАИЛА у користъ фонда свештеничкогъ. Књига трећа. У Београду у државној књигопечатњи 1867. На 8-ни, 4. л. 308. стр. Стоји?

ИЗВОД ИЗ ПОЛИТИЧКЕ ЕКОНОМИКЕ. Израдио Чедомиљ Мијатовић, професор полит. економике у вел. школи. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни 12. л. 291. Стоји 1 ф.

ПЛЕМЕНИТИ СРБИН ИЛИ ПУТОВАЊЕ КНЕЗА МИХАИЛА ОБРЕНОВИЋА III. у Цариград и његове радње док се Србија са свим не очисти од Турака. Саставио Љубомир Даниловић, реалиста. У Београду, штампарија Николе Стефановића 1867. На 8-ни, 69. стр. и XIX. стр. претплатника. Стоји 40 н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Лебац. (Свршетак). — Снови моји... од Ђене Павловића. — Белма. Новела. (Наставак). — Манастир Рмањ на Уни. (Путописна црта). — Србин и Србкиња — такви какви су. (Јавно предавање). (Наставак) III. — Подлистак: Треће јавно предавање у Новоме Саду. — Четврто сéло у Новоме Саду. — Књижевне белешке — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 34. У НОВОМЕ САДУ 10. ДЕЦЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 фр., на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

У разгласним позивницама стоји да ћу ја вечерас говорити „о српским јунацима и женама“. То, до душе, и јесте вршак моје намере, то ће и бити језгра мога предавања. Но у самом је наслову већ изречена нека сукобица, која би ме могла довести у врло незгодан процеп између, некажем, удворности, ал' бар учтивости и слободне речи. И у мом слушатељству има јунака и има жена. Ко пажљиво сматра какву му драго борбу, мора се заузети и неотице или за једног или за другог борца; ако су борци јунаци и жене, онда је природно, да ће се јунаци заузети за јунаке, жене за жене; па почем ја у свом разговору располажем са судбином бораца, свакојако ће на мене пасти тужба болеће странке. Сад ако на тој страни буду јунаци, онда ће ме спасти бар женско слушатељство, ал' ако сам ту судбину определио женама, онда сам свакојако пропао, јер јунаци у нашем удварачком веку неће ваљда бити тако сурови да се за моју љубав размире са мојим лепим противницама.

Ал' кад већ немогу више мењати предмета своме разговору, да му бар уклоним напер од српског слушатељства, да га разблажим разређујући га и разопштавајући га наводима и мислима о јунацима и женама и други народа.

Тиме ћу језгру свога говора обложити мало дебљом љуском. Па шат усприја коме или језгра или љуска, те да буде као у оној басни о младој и старој веверици: Ако буде љуска слађа, превариће се на њу младе веверице, па кад се већ догризу до језгре, доћи ће им језгрина горчина као црна кава после слатког

ручка. Буде ли пак љуска горчија, изабраће ме, надам се, старије веверице мислећи можда да је унутри бадем.

I.

Природа је сваком створу своме дала и услове напредовања, услове даљег развијања му. То се види и у оној природи што се зове мртва, у царству камења, особито пак у оној врсти камења, коју би требало назвати живим каменом, у кристалу. Кристал постаје и расти. Метите какав кристал од растопљива градива у течност напојену тим истим градивом, па ћете видети како расти. То растење није тек просто прилепљивање растопљени честица на тврде зидове кристалове, него то слагање бива по извесном закону привлаке и одбоја, по закону што целом свету даје живота па и камену. Само што никад небива, да ће се једно градиво на два разна начина, у два разна облика слагати у кристал.

Ал' у живој природи, у биљском, животињском па и човечијем створу могуће је напредовање само постајањем нови и нестајањем стари облика, тако, да сваки нестанак носи у себи клицу постанка бољег, лепшег, савршенијег облика од пређашњег. Применимо тај закон на читаве родове створова у природи, н. пр. на народе, и видећемо, да народ онда само може напредовати, кад му непрестано нестају стари облици живота, стари борци за стара начела и за старе појаве начела, а нови облици, нови борци за нове појаве начела постају.

Но то постајање може само тако бити плодно, ако је нестајућем облику извесно, да ће га заменити бољи, ако му је извесно, да ће се његовим пропадањем одржати и унапредити живот целом оном роду, у ком и он живи и гине. Да је то закон у свој природи види се и у нагону животиња, у пожртвовању мајмуна, чела па и сами мрави за целину, за спасење свога рода.

Као што се сваки природни закон у човеку понајобилатије огледа, тако особито и та нужда пропадања појединца у корист напретка целине. Само што то постаје у човеку већ свесним, отимичним пропадањем. Само онај, који је кадар одрећи се свесно каквог добра, које би само његовој личности користило, да тиме унапреди свој род, само је тај заслужио име човека. — Ко није кадар одрицати се, прегоревати, нижи је од животиње, јер вара обликом, што животиња нечини. —

Ко је напротив кадар, дотерати у том одрицању до свесног прегора и самог живота свога, у томе је оличен напредак рода његовог, тај је заслужио, да се назове мучеником рода свога: мучеником рода свога или мучеником своје мисли. Јер као што

нема народу живота у повесници света, која не оличава собом какву просветну мисао, тако ни мислима нема живота, за које се не залаже живот.

Ко је пак, истина, готов изменити у свако доба животом својим срећу народа свог, ал' донде, док та нужда не наступи, не бега ни од какве насладе живота, шта више гледи да их тим више исцрпи, тај неће до душе бити мученик, ал' може бити народни јунак. — Тешко је строго поделити те две струке бораца за начело напредовања и слободе, ал' зашто смо их морали поделити, то ће се после видети кад се нађемо са јунацима српски народни песама.

Има мученика, који се нису одрицали свију наслада живота, па су ипак већи мученици од свију испосника, једноудника и пустиње-житеља. Исус Христос није никад изриком порицао да тужба фарисеја, који га називаху изелицом и пијаницом, има основа; ал' је изриком порицао да је то тужба: фарисејске цепидлаке, те надувене совуљаге што незнају ништа до бдити над строгим одржавањем укоченог обреда и плеснивог писмена, што се и у нас још легу по старим звонарама, таки људи, да боме, нису могли разумети да онај, који је зато дошао међу нас да нам покаже праоблик божаства, да тај не велим сме, него да тај мора собом престављати и праоблик човека па и замисао слабости човечије. Тај васијонски закон противности, тај вечити одбој и привлак, то начело притеге у кружењу светова морални, то узвишено божаство оразумљено обичним човештвом, то обично човештво узвишено неразумљеним божаством, што се огледа у појави Исуса Христа, и што је управо онај крст, на кога је он био разапет целог живота свога и према коме онај дрвени на Голготи није ништа до просто знамење, — то и — Фарисеји! То и фарисејска посна чорба с белим луком!

Ал' прођимо приповетке најотменији народа у историји, па нећемо наћи ни једног јунака, који би се клонио живота и насладе му.

Ми ту несматрамо јунаке по историји, по збиљи, него по народној приповетци и песми, јер ту су дела њијова прошла устима народа, процеђена душом народа, те су пред нама стопљена у нову личност, што више вреди од оне што је збиља живела под отим именом, јер у њојзи живи цео народ и то на веки.

И мученик и јунак полаже свој живот за бољи живот народа, за бољи живот целог човештва, и мученик и јунак може ипак налазити насладе и у свом животу, јер баш тиме му је већа заслуга, кад га принесе на жртву.

Но највећа је разлика, што мученик влада тим насладама, а у јунака насладе владају њиме.

Мученик само ће зато уживати, да се нагледа ништавости свога уживања, ако тиме не добија живот целога народа, или каквог напредног начела, које се тиче целог човештва; а у тренућу смрти ужива у помисли на величину жртве, што је приноси срећи целине: — елем у мученика је наслада и прегоревање живота у слози, у армонији, једно друго подржава, једно друго ублажава.

Ал' то је већ онај вршак са кога се мученишство узлеће до спаситељства. У томе је опет образац Исус Христос: и његов разговор са Самарјанком на кладенцу оличава нам слетање тог узора у дубине човечијег занемара, ту најлепшу карактеристику спаситељства. Те ако је у опште слободно упоређивати божаственост са световностима, ја мислим да Гетова песма „бог и бајадера" није ништа друго до превод тог еванђелског правца у класично-гетовски сензуализам.

Сасвим другчије јунак; јунак у тренуту опасности живота слабо помишља на насладе тог живота, а у тренуту насладе још слабије ће помишљати на опасност. Он та два посла засвим подељено израђује, те или се сасвим преда једном, или другом. Но ми досад говорисмо у опште о насладама живота, ал' не споменусмо ни једну особиту наслађу. У чему налазе дакле јунаци особиту наслађу живота?

Саслушајмо све народе, што су у томе вредни спомињања, па ћемо видети, да јунаци налазе највећу наслађу живота у добром вину и у лепим женама.

О вину за сада нећемо разговарати, прво што се о томе после вечере боље разговара него пре; друго пак, што свакојако приликује првенство — госпама.

Сад зашто јунаци налазе толику наслађу живота у лепим женама?

Први је задатак јунака залагати свој живот за обрану свог народа, за обрану човечности и човештва, залагати га у боју јуначком, у боју мушком. Нема појаве, у којој би се мужаство чистије огледало, него што је бој, и нема појаве, која би противнија била начелу жонства, него што је бој, него што је ограшје смрти. Па баш зато, што јунак у боју, у прегоревању живота доспева до вршка мушког начела, баш зато мора на другом крају, у наслади живота, баш зато ту мора наћи крајну противност мужаства, мора наћи жену. Закон шеталичиног љуља могао би се у томе готово математично применити на покрете човечије душе.

Елем то је узрок што су се сви јунаци свију народа и времена после боја најрадије бавили са женама, што су сву своју жестину, која им је преостајала од намиравања мржње у крва-

вом боју, жртвовали мржњиној противници, љубави, не до душе у крвавом боју, ал' на крвавој боји, на скерлетним уснама.

Тако јунаци! А како жене? Како су оне предусретале ту љубав јуначку? То је врло тешко исказати, а не учинити на жао лепим слушалицама мојим. Зато ће бити, чини ми се, најпробитачније, да вам то и не каже мушкарац, него ћемо пустити да вам о томе приповеди коју једна лепа, мудра, отмена госпа, која све зна што се догодило и што је вредно запамтити, која ће казати што је год ко буде запитао и која још није слагала. Ту госпу зову библијом, други је зову народном приповетком, трећи народном песмом, и т. д. У осталом то је све једна иста госпа, само се кадкад знаде тако вешто преобући, да чисто неби реко она је.

Дакле да запитамо прво госпођу библију, нек иде по старешству:

Елем, света госпо, сећашли се ти из твог старог познанства каквог знаменитог јунака, да је имо лепу жену?

Како да се не сећам? Ја се још нисам ни родила, кад је живио један човек, што му је сам отац, јер другога кума није било, наденуо име Адам. Тај Адам био је први човек, а отац му беше сам Бог. Отац науми једаред кушати сина, је ли добар јунак? Дође, па му искину у сну читаво ребро. ‚Но, то ће га бар заболети!' помисли отац. Ал' Адам ни да се почеше, већ спава даље у шеснаест. Бог се расрди: ‚Шта, зар тај да ме осрамоти, што сам га створио дунув у прегршак блата? Чекај мало!' Узме Бог ребро и стане стварати од њега жену. ‚Ал' ако га и ово не заболи, онда ћу признати да сам створио бољег јунака од себе!' Адам се стане будити, а Бог се ужурба, ваљда да га неби Адам затеко у сред стварања, и у тој журби нешто као да је остало несвршено: забавио се сувише око спољањег облика, а у задањивању духа као да нешто беше на брзу руку. Доста то, кад се Адам пробуди, и маши се ребра, кад тамо, а оно није ребро него жена. Тек сад увиди Адам, шта то значи имати сва своја ребра око срца, сад би дао сва она остала за то једно једино, као што је и Христос Спаситељ после неколико иљада година казо да добар пастир, ако му се изгуби једна овца од стотине, треба да остави сви они деведесет и девет, па да тражи ону једну, или као што многи великодостојник светски и дуовни оставља деведесет и девет од стада, који му добро желе, па иде за једним овном ил' другим каквим предњаком, који се оцепио од стада, па га наводи на кланце и којекакве стрмене пропасти горске.

Видивши ту тежњу Адамову побоја се Бог, да тај неће напослетку погубити сва остала ребра да добије то једно ребарце,

да не прође к'о Аустрија, која теде да добије ребарце ил управо ребахце од Шлезвиг-Холстајна, па мал не изгуби себе саму.

Да би ту бригу скинуо с врата забрани Бог Адаму и Еви плод знања и плод живота, што беше изнико на сред раја. Тиме Бог по свој прилици теде рећи Адаму: Видиш, ја сам те створио по свом образу и подобију, па као што те ја сад окрајам у овоме, тако би требало да ти окројиш сам себе у сваком другом уживању живота. Јер нема живота без образа, само је смрт безобразна; а опет образа нема без окроја, као што сам и ја створио твој образ окројем једног безобразног прегршка блата.

(Продужиће се.)

Ђ Е Л М А.

VII. Б У Р А.

(Наставак).

— Моју фрулу! — викну Ђелма поражавајућим погледом, јурну на Силванца и дохвати се с њим у коштац; ја их не могох развадити, јер се пун очајања трудих, да Изабелу уклоним од ове сцене, но она ме отури, баци се између супруга и брата, да би Ђелму отисла.

Али Ђелма беше ван себе; ни сам поглед изабелин не могаше да му огорчену дивљу крв обузда, а како га је снажно држала и није хтела пустити, потрже хитро као мућа нож из паса, наслони га на прси млађаној жени и изговори дрхћући: Умрећеш, ако ме се дотакнеш!

Изабела однија се од њега; ја је полу мртву прихватих у наручје.

Сад беше Ђелма фрулу Шпањолцу силом отргао, и смејући се, као у опојном лудилу, држаше је над главом.

— Моја је! Моја је! Фрула је моја! Никака земна сила не ће ми је отргнути, а најмање ти, који си је украо!

Он осу инструменат пољупцима. Пламтеће сузе тецијаху му из поцрвенелих очију.

— Добро дакле, — поче Силванац и стаде ладнокрвно пред Ђелму, — нека буде! Узми фрулу натраг, ја узимам сестру, на мир!

— Милост! мољах дивљег Силванца, јер Изабела тако силно дрхташе, да је једва могах држати исправљену.

Свој положај наједаред јасно прегледав викну она смело: То ли дакле беше? — Само за његову фрулу постадох његовом?!

Ах, Родригуецу, не мојом љубави к Ђелми, већ твојом сујетом склонио си се? Тешко, тешко мени, бедној!

И још једном подигнув се викну ватрено брату:

— Сврши сад! Време је! Поврати му фрулу — живот!

— Радо, — ал' онда тебе узимам са собом!

— Дед' усуди се! — викну Андалускиња.

— Моја је жена! — загрме Ђелма.

— Пред Мулахом! — подсмеваше се Родригуец.

Ђелма баци шури фрулу под ноге и показа му свесном гордошћу врата.

Шкрипећим зубима подиже Родригуец инструменат и обрати се излазу с погледом мржње на Ђелму.

Изабела похита за њим, обеси му се око врата и мољаше: Буди милостив! Попусти, брате! Ђелма ће умрети без фруле! Поврати му је!

— Не! — и Родригуец одгурну сестру.

— Родригуецу, чуј ме!

— Изабело, — заповедаше Ђелма.

Она пусти брата; молећи поглед још јој беше управљен пакосном оку дон Родригуеца, — ал' он одлажаше.

Немоћно паде у наруч Ђелми, који је грљаше грчевито.

— Ја не оплакујем своје фруле, кад ми ти остајеш, — рече најмекшим звуком нежности.

— Ал' опет, опет! јецаше она неутешно.

— Не! — смешаше се он; али му глас разплину у уздаху, и он паде назад земљи, као да умираше од тога „не", као што то и Изабела прорекла беше.

Стрела зајечa, — смртно погоди два млађана срца.

Опружен лежаше Ђелма, сувише напрегнутим чуствима подлегнувши; крај њега Изабела, — две сјајне тице, које се још мало час шаљаху, и певаху, и које снажна немилостива рука ловца погоди.

Родригуец беше се при страховитом изабелином узвику још једном окренуо и приђе, као сажаљевајући, сестри, прем да се не саже да њој ил' Ђелми у помоћ притече.

Сетих се заклетве, коју Ђелми на гробу пријатеља му положих: да ћу њему и Изабели на помоћи бити у радости и жалости, — и ја закључих да га пређе не остављам, док се потпун мир не учини.

Однесох онесвешћеног на диван и квасих му слепо очи водом.

Псетанце скочи на диван, полако кевћући, и положи главу

ма раме господарево. Ал' овај не отвори очију, ма да се ипак могло видети да сјају од грознице.

Ухватих му било, — ударало је страховитом брзином.

Увидех добро, да је у њему у зачетку једна од оних жестоких болетица истока, којима челична природа Африканаца подлежи, и која је у њих снажнија него у нас.

Првим погледом у неприродно му светлеће очи канда упознаде Изабела, да је Ђелма у опасности. Свест јој се поврати.

Хитно се подиже. Поглед јој погоди брата. . .

— Видиш шта си урадио, — рече изнемоглим гласом, — убио си га!

— Мењао сам се шњиме — ништа више!

— Зар неси осећао, — викну кршећи руке; да је морао бедним постати без своје свирке? Ја му могах штету само на часе накнадити, ал' не на дане, не за цео живот! О, ти не слутиш шта сам претрпела, — нико то не зна! Само Мејрима — она зна да ми сви цветови, који никоше, као клице још угинуше. Сама патња беше овај део животна пролећа, — — да, то ти кажем!

Она поче жестоко плакати; беху то сузе, у којима јој се измучено срце топљаше. Ја мишљах, говораше, као да је Ђелма потајно отрован: на очиглед га нестајаше. Зажареним уснама *сисаше моје* усне, као боно дете, а ја, несретница, осећах, да му не могох мелема набавити; заклињах га вазда да се фрулом опорави и разведри. Како често лежах му код ногу, и мољах га да ми допусти, ма само једним погледом у срце му продрети! Грленьем а не речима одговараше ми; — проговорити, значило би тебе оптужити! Сад, сад знам све! У проклетство претвори се благослов наше среће. Родригусцу, ми не можемо више једно без другог, а овако не можемо једно с другим живети. Уништи, брате, сад твоју кривицу, већим, добрим делом! Дај нам мир, поврати Ђелми вештину! Допусти, да нас троје у слози живимо!

— Што је свршено, свршено је! Реч је човек, човек је реч; — одговори Силванац гвозденим јогунством. Не схваћамо ту ствар тако олако као жене.

— То морамо пропасти!

— Бирај, — остави Ђелму, а ја ћу му повратити фрулу.

Она се згрози од неприродног брата; — у оку јој блисташе страховити плам.

Потом се саже Ђелми; посматраше га неисцрпљивом љубави, и обухвати јастуке, на којима почиваше, с оном неизмерном живошћу, којом коредијева мадона ноћи божанствено дете обухвата.

Приђох Силванцу, и шапух му на ухо:

— Заклињем вас именом божијим, да попустите вашој сестри; страшно узбуђење свалиће и њу у постељу.

Шпањолац натуштеним јогунастим погледом мераше земљу. Учини ми се, као да моје мешање беше уље на жеравицу посуто.

Још му једном приђе Изабела и рече нежним гласом:

— Брате, сеја те моли! — и молећи паде пред њим на колена.

Родригуец јогунасто махаше главом.

— Госпођо! — викнух раздражен и не пазећи више на се, — устаните, пустите га нек иде! Ја ћу му заповедити да Ђелми имаовину врати!

— Имаовину? — подсмеваше се Родригуец, а оба му ока блистаху као два исукана мача, — ја ћу остварити моја права на Изабелу!

Она скочи као љутицом уједена. Као прокљињући пружаше к њему руку, но ипак благороднијим чувством овладана, спусти руку и рече постојаним гласом:

— Добро, Родригуецу, — довољно је. Између нас од селе све је раскинуто!

— Проклетсво Ђелми! — мрмљаше потмуло Родригуец, и остави собу.

— Благослов му! — рече Изабела, одушевљено дижући руке небу.

— Амин! — додадох.

— Амин! — зајеча са усана старе Мејриме, која је све ово ћутећи као укована гледала.

Изабела беше села чело Ђелминих ногу и подупрла беше своје чело његовим ногама. Он лежаше непрестано затвореним очима.

Ја наумих звати лекара од нашега пука. Сагнув се Изабели обећах јој у исто време фрулу ма за коју уцену добити, ма силом, ако друкче не би ишло. Рекох јој, да идем но да ћу се скоро вратити.

Она ми ништа не одговори.

Најзад се подиже и погледа ме великим, чудним очима. Лице јој блисташе небесним чаром.

Ја држах ову промену као пошљедицу мојих речи.

Она устаде и ходаше по соби горе доле; за тим ступи прозору и дуго гледаше небу.

(Наставиће се).

МАНАСТИР РЪМАЊ НА УНИ.

(ПУТОПИСНА ЦРТА).

(Свршетак).

Право каже српска пословица: „Свака сила за времена“, па Богу хвала и турска. Ма они су, осведочио сам се сад, много блажији, па баш и не вичу више: „Море, туре, у каурског пуцај свеца, да у те не гледа.“ Сваки је хришћанин од године 1788. до год. 1865. турско насиље жалосно сносио, а при том се славнога кнеза Калана овим речима сећао:

„Протекло је златно време твоје
Херман*) славни, часни манастире“ и т. д.

Хришћани су увек око тога живо настојали, да овај манастир опет подигну, и за то се чешће на турску владу обраћали, али, жали боже, сав им труд за бадава беше.

Текар године 1860—1865., кад оно заступник Гавро Вучковић, у Цариграду боравећи, око тога живо настојаше, буде ова ствар саму султану предложена и у претрес узета. Султан најзад хришћанима жељу испуни, те нови манастир поче зидати. То је њима доста било, премда од царства ни паре у помоћ *не* добише, што Србин прави и не жали! Гавро Вучковић, како за то зданије од цара ферман доби, отпути се из Цариграда у Босну и стане хришћане наговарати, да сваки по могућству подизању овог манастира припомогне. Ови га радосно послушају, и до године 1864. скупи се ту лепо жита, блага и новаца, да је све пуно 10 тисућа износило, кад се све у новац метнуло.**)

Мени се чини, да су ти новци у боље щако дошли, да би се и више и боље могло око овога манастира учинити; премда је, хвала Богу, ипак добро покривен, те се у њему служба божија може обављати.

Манастир овај буде опет на истом месту, и на самом темељу, кога му је некада славни Калан положио, у истој ширини и дужини подигнут, године 1864. започет, а 1865. довршен и по-

---

*) Видите, да већ рече народ „Херман“, а то је ушло у народ са хрватским правописом, што показује јасан биљег штетне германизације, која се тако уносила у српски народ!

**) Нека Срби богме добро пазе на што њи наговарају њихови људи, који се око Турака врзу.... Поштујем и ја сваког свесна Србина, па и г. Гавру Вучковића, ма и Гавро ће нам бити брат, ако буде више за добрим школама пазио, него ли за — манастирима и скупим по народ кулама....

свећен. 1865. на велику госпојину у њему се служба божија први пут служила.

Како при сваком, тако и при овом послу хришћани су много од туради подносили. Ево шта се збивало. Овај манастир, већ како сам у почетку рекао, лежи на састанку Уне и Унца, где се много наших и турских млинова находе. Обично се ово место Мартинброд зове. Осим млинова имају турад на својој страни и две пиле, а то су бега Куленовића и Куртагића. Имена ових двају бегова зато наводим, што су они при зиданју манастира од највеће препреке били, и Бог ти свети зна шта све нису од кукавне раје изисквали.

Куленовић је наиме протестовао да се манастир на његовој земљи дигне. Он је искао да му за тај комад земље хришћани 300 цекина плате, па да текар онда слободно могу зидати. Кад овим начином и својим непоштеним поступањем ништа проти зиданју манастира свршити није могао; онда се опет присети нечем другом: стаде тужити да је и сама свештеникова кућа на његовој земљи сазидана, те је за мало у својој турској јарости и наглости несруши.

„Кад највише грми, најмање дажди“, обистини се и овде. Нађе се човек, који брже боље паши у Бихаћ оде, те бега због насиља и неправде обтужи. Докаже паши, да нити манастир, нити кућа свештеничка ни на педљу земље Куленовићеве није. Паша о том тако потанко и истинито обавештен не може на ино, него бега, ако ништа више а оно окара, а хришћанима право даде, ако и јест то код њих додуше редак догађај.

У почетку овог обновљења био је манастир Турцима највећи трн у оку. И сада им није по вољи, а понајмање свештоник, Цвијо Зорић, који 90 година броји. Ал' он их се ни мало не боји, јер му више зла и не могу учинити, него што су му досад чинили, пре него што је амо дошао. Доста је овај честити старац, како ми је сам главом приповедао, од туради муке претрпио. Једном је цео месец дана синџир од центе на ногама у тавници носио, па и 600 штапа по табанима добио.

Ал' и он се њима сад по где што освећује. Једном пројаше Куленовић бег испред манастира, који је случајно отворен био. Бег не узмс ни толико труда, да с коња сјаше, него на њему онако у манастир. Зорић на то ни две — ни три, него као младић од 20 година брже боље у Бихаћ и тужи бега за то паши.

Куленовић за ту малу своју шалу добије неколико дегенека, а да се то строже истраживало и већу би каштигу добио.

Овај је манастир сад посве сиромашан и има премале доходке, а да је богатији не би ту Цвијо Зорић, него калуђери били.

Поп Цвијо живи с премалим доходцима од два села Бобу-

љевац и Цветнић. (Оба села немају већ 71. кућу, а плаћају од вола варићак жита, а то је премали доходак, кад узмемо да половица њих волова нема).

Управ сам у недељу свету у манастиру на служби божијој био. У цркви је мало хришћана било. То ми се чудновато учинило, да тај народ, коме је вера све што још има, и која га само спасти може, да тај народ тако слабо у цркву долази, те за то одмах и попу упитам, за што је то тако. Он ми одговори, да народ није томе узрок, него други свећеници, који народ од овог манастира одвраћају, и по којекаквим колебама службу божују свршују. *)

У обичне недељне и друге светковне дане сам Зорић, све онако саморан, увек у манастиру службу божију обавља, сигурно марљивије него и један од млађих. Али кад су зборови велики, као што је велика госпојина и Илијн-дан Петров-дан и благовести, онда ти је пун манастир попова, али ми се чини колико због богомоље толико још више због које паре.

Управо ове године пред Илијн-дан добио је овај манастир из Русије једну одежду, четрнаест црквених књига, путир и лажицу од злата, копље и два дискоса са сребрним звездицама.

Цркве православне у Бихаћу, Горњи и Колуниђу добиле су у исто време такове ствари и још свака по један ваздух и два покровца више. Чудим се, како то двоје и у манастир Ријан није дошло! Па и сама одежда, што је у овај манастир дошла, и коју сам својим рођеним очима видио, са свим је стара и разпарана. Да је то заиста из руских руку, а особито овом обновљеном манистиру, прави дар, не могу веровати. — Па кроз чије је руке све ово у Сарајеву ишло, Бог и срећа те се и ово што је добило.

У Карловцу.

Бранко Цвејановић.

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(Наставак.)

IV.

Љубав себе самог ако и јесте пре свега израз нужности, да се живи у себи, опет није сва само у личномъ животу; она обухвата и живот у своме роду.

---

*) У Босни није народ српски никада марио толико за манастире и калуђере, јер је туда понајвише туђи уплив на штету народа српског гњездао се. Види „Богомили“ дра Петрановића, ако је та књига баш и писана у атар калуђерима. У.

Ево како разборито то казује одликовани зналац природе, Кулери:

„Човек као дете нема другог нагона него да одржи себе. Он скаче, трчи, покреће се, нема мира. За њега је укоченост мучење. Његова је највиша срећа слобода. Да пије, да једе, да спава: то је његова брига. Међутим он је радознао, његов млади дух грамзи да све зна. Он хоће да све види, да све има; али ни за што се невеже. Покретање му је нужно, да би развио своје тело, и радозналост, да би развио своју умност. Ако је слободан, тај век трајаће дуго; ако је роб, нестаће га пре времена. — Најпосле човек није више дете; он је одрастао, крепак је. Његов глас се изменио. Науснице почињу надкривати његове усне. Његово покретање мање је брзо, и вића се покадкад замишљен, расудљив; он уздише и тражи понекад самоћу. — Поглед на женску доводи у забуну његову душу; женску, према којој беше тако равнодушан. Он неволи више сигре свога детињства, он тражи друштво људи и обраћа највећу пажњу на њихов разговор. — Велики је преображај учињен; дете је постало човеком. Сад овај је непрестано у послу; он љуби нешто незнано, и мисли да то незнано вића у свакој девојчици, која ходи, говори и пева. Најпосле, он је сусрео ону коју му одавно показиваше његово узбуђено уображење. Како би био сретан, кад би јој смео рећи једну реч! Срећа његова билъ би неописана, кад би се с њоме руковао. Његова стидљивост пролази, и љубав почиње приповедати све што је његово сирото срце осећало већ од оног дана, кад ју је први пут видео. Он је љуби, он ће је вазда љубити; он јој заклиње вечиту верност.“

„Погледајте ону девојчицу, како је постала крепка, одрасла и раскрупњала се. Неможете је више познати. Њен глас такође се сасвим изменио. Лутке, играчке немају више дражести за њу. Њен корак није више који је био. Она гледа преда се, црвени лако. Она бега чим опази другара свога брата, тог пријатеља целе фамилије, кога је некад толико волела. Она је сад често жалосна и тужна, њена мати вића је често да плаче, а међутим није болесна, и нико је није увредио. Одкуд та туга, одкуд те сузе и то уздисање? Она и сама незна. Она бега од људи; боји се од њих; они нису лепи. А међутим чини јој се, да она љуби неког, кога никад није видела. Ох, од тога неби она бегала. И сутра дан она мисли, да опажа свој узор, она бледи, њој је зло, она слаби. На срећу, њена је мати ту. Мати је узнемирена; али она се небоји. Она говори у себи: године то чине. Најпосле девојка

љуби младића, кога је само једанпут видела. Она га сад види и у дану и у ноћи; непрестано је он пред њеним очима.“

„Зашто су та два створења тако изменила се? Је ли васпитање донело ту измену? Јесу ли разговори и речи оних што их окружују пробудили те мисли, та осећања нова? Нису; природа је све то учинила.“

„Има у нашем организму органа, који су опредељени за живот у роду своме. Ти органи производе другачије потребе него што је лично одржање, па они доносе и друге мисли. Једном овладан том новом снагом, тим нагоном, човек неможе више бавити се само око себе. Он љуби жену, он ће љубити наскоро и своју децу, своју фамилију, али усред те нове љубави, ви ћете видети увек ону прву љубав: љубав себе самог. Човек љуби своју жену, јер му је та љубав драга, корисна, нужна, јер га је природа створила, да осећа ту љубав. Он ће љубити своју децу, јер живи у деци, и он осећа, да оно што чини за њих, чини за себе. У извесном тренутку љубав жене и фамилије јест питање самога живота; она је сами живот онога, који је осећа. Човек је рођен, он је живио, он се развио, он је снажан, он је моћан; али све то није ништа, ако он неможе постати још нешто. Његова природа, његов организам, његов живот, његово тело, његов дух, његова душа, све његово биће подлежи сили Божијег закона, који иште преображај. Развитак лични, живот себични прошао је своје време, сад треба да се живи живот рода. Ваља пре него што се пође са овог света, да се завешта своме роду потомство; ваља да човек буде оцем, да би био човеком, ваља да буде оцем, да би био правим грађанином; ваља да буде оцем, да би био истинитим чланом велике људске фамилије; ваља да буде оцем, да би имао сва права и испунио све дужности своје, које сачињавају сву беличину и неизмерност живота моралног. Ето зашто је љубав жене тако силна. Човек осећа да његов лични живот није ни за што друго, него да би прешао у живот рода. Ето зашто једног дана жена постаје његова једина мисао. Он је само у духу човек; ваља да се животом у роду обистини као човек. И то он може само са женом; ето зашто га ништа неможе уздржати у тежњи за свезом фамилије: осим глупих друштвених сметња, или разврата нарави. Та тежња, тако силна у човека, још је већа у жене, јер организам ове извршује много више послова и много је више посвећен делима за живот рода.“

Тако апостол науке изводи љубав к жени и фамилији из љубави себе самог, и тумачи је као израз нужности човечије при-

роде. А како јаван српски дух појми ту љубав за живот у роду своме, ту природну нужност у човека?

После онога што смо већ казали о природи човечијој уопште, није нужно разлагати овде, како љубав к жени и фамилији може да се развије са свешћу о себи, али и без те свести, и како свесна човека води човечности, а несвесна наводи га да изопачава нагоне и наказује природу своју. Колико што је то већ јасно, а друго што ћемо се на то и доцније вратити, овде ћемо сад да покушамо одговорити, колико је свест љубави к жени и фамилији изражена српским духом.

„Свашта има своје време," вели српска пословица, па у „своје време" води јавни дух српски и човека од живота у себи самом к животу у своме роду. Ево како он исказује тајну у постепености развитка људске природе:

„Ајд' из двора првијенче вријеме ти је."

Или:

„Наша Мара на походу хоће да пође,
„Моли јој се мила мајка још да неиде
„Хоћу, богме, мила мајко, вријеме ми је."

Силу забуне, коју поглед на женску „у своје време" производи у души човека, српске народне песме живо цртају: момак срета „два дилбера лијена", и приповеда:

„Какве су им шаинове обрве
„Занијеше моју памет до мрве.
„Кад ја седем вечерати вечеру,
„Чини ми се та вечера чемерна.
„Кад понесем шимшир кашу ка грлу,
„Чини ми се синџир гвожђе на грлу.
„Кад ја пређем преко прага у собу,
„Чини ми се негве су ми на ногу.
„Кад ја пођем у ложницу спавати,
„Чини ми се та ложница тамница.
„Кад ја пођем у џамију клањати,
„Чини ми се, џамија се поклања."

И на другом месту:

„Ој девојко, селен велен,
„Незадаји јад момцима,
„И мени си јад задала:
„Коња водим пеше ходим;
„Чизме носим, а бос ходим;
„Леба носим, а гладан сам;
„Воду газим, а жедан сам."

Човек и жена потребни су једно другом, да би испунили своје природно опредељење, да би фамилијом човечанству служили. Ту потребу означује српска пословица овако:

„Ђе није жене, онде није ни куће.“
„Не стоји кућа на земљи, него на жени.“

Кућа и фамилија једно уз друго иду; а да јавни дух српски види у жени толико светињу фамилије, колико светињу куће: најбољи је доказ томе, што нема за Србина теже клетве, него да остане без благосова и куће и фамилије уједно:

„Јер знадеш ли, моје чедо драго,
„Кад смо оно на заклетви били,
„Како нас је заклињао кнеже,
„Заклињао, проклињао љуто:
„„Ко је Србин и Српскога рода,
„„И од српске крви и колена,
„„А не дош'о на бој на Косово,
„„Не имао од срца п'орода!
„„Ни мушкога ни девојачкога;
„„Од руке му ништа не родило!
„„Рујно вино, ни шеница бела;
„„Рђом капо док му је колена!““

Жена је створена да буде мати; то показује сав организам њен. У материнском чуству жене налази и наука светост женског позива; то чуство узноси љубав себе самог к љубави фамилије, и кроз љубав фамилије к љубави човештва; оно је свети олтар на коме човек службу човечанства служи. „То је најнеоспорнија истина, истина, коју је најнужније распростирати: да ништа недаје више части једном веку, а и ништа боље неосведочава дух цивилизације, него достојанство, које се женама признаје и утицај, који њима припада“: вели Боато; а како јаван српски дух означава достојанство и утицај жене? Ево како:

„Облак се вије по ведром небу,
„И лепи Ранко по белом двору,
„Опроштај пште од своје мајке:
„Опрости мени, мила мајчице
„Мила мајчице, бела црквице.“

„Мила мајчице — бела црквице“: тако свест српска поштује светост женског позива у ономе, у чему и светска умност — наука ту светост налази: у материнском достојанству и утицају. Ја са своје стране, кад неби био Србин, жалио би од срца што

неби припадао народу, којега јавни дух види у жени: „милу мајчицу, белу црквицу“.

Кад је светост позива жене у томе, да буде мати: онда свесна љубав човека к жени неможе се зауставити само на спољашњем облику жене, него ће проницати дубљину душе њене, и тек у врлинама матере мора она налазити силу и рану своју. А како у том погледу беседи јавни дух српски?

„Лијепо је сваком мило“: вели он, па и сам плаћа свој данак лепоме. Ево како он црта „лијепо“:

„Сијну чардак на четири стране
„Од њезина дивна одијела
„Од њезина стаса и образа.“

„Колико је она лепа,
„Још јој лепше рухо одговара.“

Ту би се могло запитати: зар „ лијепо рухо “ и „ одијело“ сачињавају лепоту? На то јавни дух српски на уста момка одговара:

„Играј коло, а негледај на ме,
„Ја негледам злата и бисера,
„Ни лијепе свиле и кадифе,
„Веће гледам лијепу девојку,
„И лијепа стаса и узраста,
„И лијепа хода и погледа,
„Шта ћу мајци у дворе довести
„Чиме ће се поносити мајка.“

И на другом месту:

„Кадгод станеш гледат' девојака
„Негледај им скута ни рукава,
„Већ им гледај хода и погледа
„Како ходе, како погледају.“

И даље:

„Кад изведу лепоту девојку:
„Негледај јој венце и обоце,
„Негледај јој шарене зубуне
„Нит јој гледај везене рукаве.
„Зубуне су терзије шарале,
„Рукаве су везиље навезле,
„А венце су кујунџије виле.
„Већ јој гледај стаса и образа
„С ким ћеш брале века вековати.“

Лепота стаса и образа црта се у српским народним песмама оним у чему се и здравље огледа; н. пр.

„Је ли танка и висока?
„Је ли бела и румена?“
„Колико је танка и висока
„Толико је бела и румена.“
„У њу су ти свака добра која с' могу наћ',
„У њу ти је бјело лице, ка цвет пролетњи,
„У њу су ти црне очи соколова чина,
„У њу су ти бјеле руке града вриједне.“

А девојка сама себе описује:

„Је с' видео лист артије?
„Онако је лице моје!
„Је с' видео рујно вино?
„Онаке су јагодице!
„Је с' видео, трњиниче?
„Онаке су очи моје!
„Је с' видео пијавице
„Онаке су обрвице! . .“

У песми „момак морски трговац“ вели се да тај купује:

„Очи морске трњине,
„Зубе бисер сињани,
„Руке памук мекани.“

Спољашњу лепоту цени јавни српски дух тек у сагласности са умним и душевним врлинама. Међу овима на прво место долази мудрост:

„О чему момци диване,
„О твојој (девојачкој) лепој лепоти
„О твојој мудрој мудрости.“

И опет:

„Сиротује сирота девојка:
„Када руча, она невечера;
„Кад састави ручак и вечеру,
„Онда јој је руа недостало.
„Сирота је, ал' је мудра била,
„И зато је добре среће била:
„Испроси је Краљевићу Марко....“

Стидљивост је цвет женских врлина, најсјајнији накит девојачки. Неразумемо ту онај лажни стид, у коме „гине чојство и јунаштво“, него оно чуство невиности, које извире из свесне љубави себе, из поштовања свога човечанског достојанства. На очување и одгајање таквог чуства српски јавни дух обраћа сву бригу:

„Ђевојка је у кавезу расла,
„Кажу расла петнаест година,

„Ни виђела сунца ни мјесеца,
„Нити знаде, на чем жито расте,
„На чем жито, на чем рујно вино,
„Нити знаде, што је мушка глава."

И на другом месту:

„Нисам вила да збијам облаке,
„Већ ђевојка да гледам пред се."

Мудрост и стидљивост налазе свој понос у чистоти душе, и сво како је јавни дух српски тим поносом задахнут:

„Ој девојко, душо моја,
„Чим миришу недра твоја:
„Или дуњом, ил' нерапцом?
„Или смиљем, ил' босиљем?
„Ој, Бога ми, млад јуначе,
„Моја недра немиришу,
„Нити дуњом, нит' нерапцом,
„Нити смиљем, нит' босиљем
„Веће душом девојачком."

Све врлине душе биле би сањарије без вредноће, која стварно осигурава и ујемчава умну и духовну независност; та тајна није непозната српскоме јавном духу. Колико он цени вредноћу, види се и из ових врста:

„Кладила се вила и ђевојка,
„Која ћ' прије уранит' на воду,
„И помести двора бијелога,
„И оплести дуге плетенице."

(Девојка прва устала, и све то учинила).

„Кад је вила чула и виђела,
„Недаде јој силновито благо,
„Но јој даде траве од помаме,
„Којом мами момке нежењене,
„Све ђевојка момке помамила,
„Бира: овог хоћу, овог нећу.
„Изабрала, кога је љубила."

У другој опет песми:

„Беље јој је лице него артија,
„Црње су јој очи нег' у гаврана,
„А хитрије боле руке, нег' у терзије."

Или:

„Наша нева прела, ткала,
„Све сватове даривала
„И себи је оставила."

И најпосле:

„Муж жену на кошуљи носи.“

Ко уме љубити врлине, мора умети и осуђивати мане. Ево које мане нетрпи јавни српски дух:

„Ој, ти зрно шенично,
„Ти небуди језично,
„Па ћеш бити честито...“

„Докле ти је код мајчице,
„Мирнија је од овчице,
„А када се с мужем здружи
„Од аршина језик пружи...“

„Докле ћерка с мајком стоји
„Под косама језик гоји,
„А када се с мужем здружи
„Од аршина језик пружи.“

Још се куде ове мане:

„Једни веле, сањљива (лења) девојка,
„Други веле, љута као гуја,
„Трећи веле, нељубка (од-а-зла) је рода.“

„Од зле жене и рђава друга
„Уклони се, да те необруга“.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Српско народно позориште.

Београд, 30. септ. „Први састанак“ од Скриба, којег је прерадио И. Вучетић, спада у ону врсту ситних игара, којима писац хоће да уклони из друштва по гдекоји не приличан обичај, а да се не би за то нико срдио, он позајми лицима што раде смешан облик. Скрибе хтеде да се насмејемо једном одиста чудноватом обичају, који се свуда, па и у нашем свету виђа, а тај је: спремати девојку за дочек ђувегије. Није чудо, кад се Љубица, девојка бистра и добра васпитана, тим родитељским припремама противи. Та она стоји у такој погодби као нека ствар, те се за то збуни, да не уме ни једне паметне да каже. Како ће се девојка у таквом стању допасти! Ђувегија постаје „несуђеник“, али се тај несуђеник преобрати на крају опет у ђувегију, кад виде, како се девојка

преобрази, кад дознаде да он није више њезин младожења. У ситуацијама дише пријатна веселост, а глумци знађаху скупа да им даду удесан израз. На ние допала се нама живна игра Максимовићке (Љубица) и шаљива игра Рашића (слуга Јован). Недељковић беше местимице више збуњен њего девојка, а то не доликоваше његовој улози. Остали чланови допуњавали су вешто својим улогама овај занимљиви комад.

Затим се престављао „Шаран“ од J. Јовановића, дело пуно чисто народног хумора. Сваки гледалац осетио је пријатно да је у своме елементу, а сваки глумац знађаше да оживи своју улогу за то, што та беше један део његове нарави. Телечки (Панта) био је сушти „вилозов“ од сељака, а Рашићка (његова жена) сушта „спаша из Футога.“ Публика је била с обема преставама пуно задовољна.

1. октобра је била престава Сигетијевог дела „Вампир и чизмар“, којег је прерадио J. Ђорђевић. Ово је дело не једнако боље од старога баке, почем су карактери у њему јасно обележени. Мајстор Ђира чизмар, мађарски пуританац, каквих има међу тамошњим калвинистама, човек је по старој тестаменти, који свето писмо не носи у устима него у срцу. Његов шегрт Миша је чиста копија поштена младића, који се жртвује за свога мајстора, не за то што му ћерку љуби, него што га одиста поштује, премда би он могао љубити ћерку и са њезини врлина. Остали су карактери обични, али добро копирани, а међу њима прво место заузима Ђир-Ставра. Читаво дело је смерено да покаже гледаоцу, како и најпоштенији човек може да пострада, али ће се за њ заузети сваки живи да му помогне. Игра, и ако се по себи не може назвати одвећ вешта, била је добра: сви су чланови наједнако радили, да је пријатно оживе. Особито морамо похвалити радњу Савића (шегрт), који је местимице показао одвећ трезвено схваћање своје улоге. Публика је пратила читав комад с бурним пљескањем.

Народне песме, којих беше у свима овим комадима, пропратиште неколико младих људи из наше велике школе. Њихова свирка беше чиста и коректна, и ми смо се срдачно зарадовали видећи како наша омладина пријања музикалној вештини, која се по готову свуда боље цени него код нас. Музика је за млада човека онај чаробни кључић, који му отвара светска врата, а да не би се изгубио у том разноликом свету она му даје поузданог вођа — чуло доброга и лепога.

3. октобра „Карло XII. на острву Ригену“ што нам га показа синоћ позоришна дружина изврстан је позоришни рад, који се до данас одржао на свима позорницама у Европи. Наши глумци су прилично вешто исцртали оне пријатне карактере, који се покрећу у њему. Особито морамо поменути лепу игру Ружићкину (Евице) у четвртој радњи. Јовијалног Адама Брока представљао је Ружић с познатом разумљивошћу, али та разумљивост не беше подпуна у Карловој улози (Зорић).

5. октобра представљала је наша позоришна дружина два комада, која су прерађена с француског. „Стари кованција“ је дело посве обичног кроја. Богат трговац Радосавкић (Зорић) жели да се опријатељи с племићем Марићем (Станишић), који на рачун мираза већ купује богате дарове својој заручници; али ова љуби за пакост младог Миливоја (Недељковић), који је у служби њенога оца, па како је њен отац за то време пострадао, а Миливојев отац стари кованција (Телечки) баш у том згодном тренутку дошао с повеликом чабрицом разлучита новца да проси девојку за свога сина, склони се отац, те му је даде за жену. — Пријатно беше гледати практичнога старца, како се лаћа свога посла с поуздањем човека, који знаде да стоји на реалној бази; још пријатније дарнула је нас појава, у којој син исповеда поверљиво своме оцу, шта га тишти и налази код њега права очинска саучешћа. Карактери су у том комаду чисти људи — осим једног Марића — па с тога комад није промашио пријатан утисак. Игра кованцијна беше подпуно пластична, а његова сина добра. Остала лица згодно су допуњавала својим радом. — Затим се представљао други комад: „Он је излечен.“ Тај „он“ беше један млад муж, коме се брак виђаше сувише монотон, што му млада женица све чини по вољи. Он је с тога незадовољан и жали се у своме дневнику на свој пуст брачни живот не баш у одвећ обвезној форми по своју жену. Ова, пошто је разабрала из мужевљева дневника шта се мужу хоће, наумн да му осоли мало брачни живот, и довршн доиста своју намеру тако вешто, да не ће мужу јамачно ни на ум пасти да тражи „појезије“ у брачном животу. Ми имађасмо живу слику разноликих непријатних „сцена“ у брачном животу. Несносно мажење, разуздане жеље, женска индискреција, љубоморство, неосновано обтуживање свога мужа, најзад и себе саму — све је дошло на ред, док није хладан зној пробио кроз чело изненађеноме мужу. Нагли прелаз у стару брачну монотонију опомене га најзад, да је све то намештено било од његове жене и — он је излечен! — Кад узмемо у обзир да су само два лица представљала ову радњу (Ружић и Ружићка) морамо им захвалити, што су нас тако пријатно позабавили. Особито је вештa била игра Ружићкина, која нам је у својој улози показала своју многостручну глумачку рутину.

Књижевне белешке.

* Сима Поповић позива по други пут на претплату на своју књигу: „Индијске приповетке“, епопеје из „Махабарате“, и узда се у омладину, која је устала, да прибира чисте не покварене душевне хране народу своме, да ће му у скупљању претплатника на руку ићи. Цена је књизи 60. н. а. вр. Рок уписивању траје до Божића, а новци

се шаљу управо на самога писца у Земун. Ми и опет не пропуштамо пријатељима лепе књижевности препоручити ову књигу најтоплије, казујући им и по други пут, да се не ће кајати ако је набаве.

* „Даница“ јавља, да ће се пријатељи правога и здравога хумора обрадовати гласу, да Новак Радонић, који је исто тако на књижавном пољу добар јунак, као што нам светла образ у сликарском художаству, купи своје у разним нашим часописима раштркане чланке, да их у избору у збирци једној изда.

Смесице.

* (Заповест, закон и право.) Краљевић Хајнрих, који ће доцније (1413. г.) доћи на престо свога отца Хајнриха IV. да буде краљ енглески, имао је једног прислужника, којег је веома радо имао, уз сав несташлук и обест његову. Овај насртало начини нека покора, на које људи оду и туже га суду, а суд га, не обзирући се ни на што, с места да затворити. Кад то чу краљевић Хајнрих, јако се разљути, што се суд није обазрео на његову „високу особу“, већ му најмилијег слугу затвори. Он јурне у судницу, па стаде грдити судије, и на послетку рече: „Ја заповедам, да мога прислужника овај час пустите!“ Ал' мирно се подиже председник суду, сир Виљем Гескон, и одговори му: „Краљевићу, ја поштујем вашу заповест, али слушам закон. Ваш је прислужник одсуђен. Ако желите, да га ослободите затвора, идите краљу; њему даје закон право, да може помиловати, кога хоће.“ Краљевићу се није хтело да разбира за разлику између закона и права, већ хтеде себи да присвоји право, да укине пресуду суда. Он остане при своме, почне се разметати, грдити и претити. „Станите!“ — рече му лорд-председник, — и ви, краљевићу, подпадате под каштигу, јер сте скривили! Ја стојим овде у име закона, и у место краља, оца вашег. Из та оба обзира дужни сте, да ми се безусловно покорите. Краљевићу, ја вам заповедам, да одустанете од намере своје и да бољи пример дате својим поданицама у напредак како ваља закон поштовати. А сад што се огрешили о поштовање према закону, одмах ћете ићи у затвор, и тамо ћете донде остати, док краљ своју не рече.“ Хајнрих се трже и замисли. Величина закона и мирно достојанство судијино тако га је дирнуло, да је одмах сабљу отпасао, дубоко се поклонио, и ни речи не изустивши оде сам у апс. То се одмах јави краљу. Придворници су изражавали своју „свету“ јарост против таке дрскости и већ говораху о увреди величанства итд. Ал' краљ Хајнрих диже небу обе руке и кликну радосним гласом: „Благи Боже, како да ти благодарим! Ти даде земљи судију, кога никака заповест ни претња не може одвратити од правде и закона, — а мени даде сина, који своју вољу жртвује правди и закону!“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

САМОКАЗЪ, календаръ за преступну годину 1868. (Своина І. Филиповића). У Београду у државној књигопечатњи 1867. На 16-ни, 16. л. Стоји?

ВОСТОК. Српско-народни календар за преступну годину 1868. (Потребан свакоме и у сваком стању). Уредио Венцеслав Нѣмец. Година І. У Београду. Издала књижара А. Добровојевића. На 8-ни, 100. стр. са сликом словенских гостију у Москви. Стоји 6. гр. или 60 н. а. вр.

СПИСАК У ЗБИРЦИ ПРОФ. ДР. ЂОРЂА РАДИЋА налазећих се ствари. У Новом Саду, Платонова књигопечатња. 1867. На 16-ни, 44. страна Стоји?

ЗАБАВА СРБКИЊАМА. Издаје Ђорђе Поповић. Свеска V. Едгара Литна Булвера последњи дани Помпеја превео с инглеског Лава Костић. III. Нови Сад, 1867. Печатња Игњата Фукса. На 16-ни, 317. стр. 1. л. Стоји 50 н. а. вр.

РАБОТНИЦИ НА МОРУ. Роман Виктора Хига. Превео с француског Ђорђе Поповић. У Новом Саду, 1867. Печатња Игњата Фукса. (Прештампано из „Данице“ за 1867.) На вел. 8-ни, 205. стр. Стоји 1 ф.

НАУКА О ВАСПИТАЊУ. Од дра Михаила Ружића (Розена), *помоћ.* српско-кнеж. нар. библиотеке. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1867. На 8-ни, 3. л. 128. стр. Стоји?

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. I. — Ђелма. Новела. (Наставак). — Манастир Рьмањ на Уни. (Путописна црта). (Свршетак). — Србин и Србкиња — такви какви су. (Јавно предавање). (Наставак) IV. — Подлистак: Српско народно позориште. — Књижевне белешке — Смесице. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 35. У НОВОМЕ САДУ 20. ДЕЦЕМБРА 1867. Год. II.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ: десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА: на годину 4 ф., на по год. 2 ф., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

IV.

(Наставак.)

Разметање спречује вредноћу, убија штедњу којом мудроћ вредноћу крунише, мами грамзивост да се живи о туђем трошку, удара на поштење, презире стид и води сваком неваљалству. Љубећи стидљивост, вредноћу и мудрост у штедњи, јавни српски дух неможе да неосуди разметање. Он то као најстиднију лакомисленост жигоше:

„Маца носи сукњу од паргала,
„И мараму жута газемира,
„И кецељу бела мушулина,
„И ципеле златом штиковане,
„Папучице црвене штиклице,
„А у оца нема ни дороца,
„У матере сукња од покровца,
„У сестрице нема ни сукњице
„А у браца нема опанака
„У снашице нема кецељице.“

Чуство човечности, које говори за стидљивост женске, говори и за стидљивост мушког; али је у мужанској природи човека, да први ступа напред у љубави к жени. Достојно чедо природе, јавни дух српски, одвратан је од сваког иступања женског из граница природе; он говори:

„А ја јунак наметкиње нећу,
„Наметкиња кућна разметкиња.“

На другом месту означује он женско наметање као противно мудрости и ономе што се добро зове:

„Оправљен Ранко по двору шета,
„Шета нешета, често погледа,
„Да би му мома и сама дошла,
„Луда би била, кад би му дошла.“

И опет:

„Тешко земљи куда војска прође,
„И ђевојци која сама дође.“
„Да си добра неби дошла сама.“

У чистоти телесној огледа се чистота душе; бар неда се разумно објаснити, да ко себе поштује, да осећа своју унутрашњу чистоту, а да нетежи да унутрашњој чистоти одговори и спољашњом чистотом. Да јавни српски дух тежи сагласности спољашњости човека са његовом унутрашњом чистотом, то је јасно из следећег:

„Тешко злату на дебелу платну
„И ђердану на кољаву врату.“

Спољашњој пређашњини припада и неприродно бојадисање; одбијајући тај адет у варварски табор, српске народне песме означују га као варање, које није потреба чисте душе:

„Да какве су по Фочи девојке,
„Набјеле се и набакаме се,
„А навуку сурму на обрве,
„Кара боју на сија солуфе.
„Пак кад метну у џепове руку
„Па се шећу саме по сокаку,
„И кад оком на момка повуку,
„И ти би се, пашо, преварио...“

Слободну од мана; одликовану врлинама унутрашњим; стасом, узрастом и рухом, сагласну са унутрашњом вредности човечанском: ето какву женску препоручује мушкој љубави јаван дух српски. Та препорука исказана је не само у појединостима, које напред побројисмо, него и у овим општим облицима:

„Молила се млада Петра мајка,
„Старом свату и вјенчаном куму:
„Заран нама снаху доведите,
„У косам' јој сунца донесите,
„У недрима јасноga месеца
„Да огрије беле дворе наше.“

Или:

„За косом јој сунца донесите,
„У недарца јасноga месеца,
„А у руке двије ките мира,

„Да је мирна, једна друга банда
„А највише Јову мила мајка.“

Даље:

„Је ли каква та девојка ?
„Из лица јој сунце сјаше,
„А из грла месечина,
„Из њедара зора сјајна,
„Двије руке до два крила.“

Или:

„Руке су јој од бисера,
„Косе су јој суво злато,
„Лице јој је жарко сунце.“

Из онога што смо напред чули посебице: о „мудрој мудрости“, о стидљивости, о вредноћи, нејезичности, нељутости и т. д. по себи сљедује: да „сунце у косама“ неможе значити друго што него мудрост; ни „јасан месец“ или „сјајна зора у недрима“ друго што, него кротко и племенито срце; ни „у руку двије ките мира“, или: „двије руке до два крила“ и „руке су јој од бисера“, него вредноћу; нити, најпосле, „лице“ може бити другачије „жарко сунце“, него кад из њега сијају врлине душе.

Тако појми јаван дух српски мушку љубав; остаје да видимо како он схвата женску љубав.

V.

Човек је створен за оца, и зато му треба жена. Жена је створена за матер, и зато јој треба муж. Тако је човек потреба жене, колико је и жена потреба човека. Узајамност природне потребе доноси собом и узајамност љубави између мужа и жене. А и каква би била срећа за човека да љуби, а да небуде љубљен: да он, коме је све достојанство у слободи избора, љуби ону која неби имала те слободе? Каква ли је част за оца, да има за матер својој деци створење без слободне воље, па и без оних врлина, које се тек слободним умом развијају? Ко себе поштује и љуби, тај ће признати, да је муж достојан не кад његовом нагону служи пузећа робиња, пуна слабости и погрешака, него кад га љуби жена која је слободно изабрала с ким ће матерински позив испунити.

Јавни дух српски, који одаје правду слободној души и слободном срцу мужа, поштује толико исто и слободу женске душе и срца. Слободом израза и избора одликује он свесну љубав мужа; па слободом израза. и избора одликује он и свесну љубав жене. А зато опет нежртвује правној једнакости ону деликатну разлику, коју је сама природа поставила између мушкиња и женскиња.

Из онога што смо напред о стидљивости казали, мушко се има као и женско одликовати том врлином. Међутим је у природи мужанској, да је момак смелији од девојке; као што је и у природи ове да је стидљивија од момка. У српским народним песмама није изгубљен рачун о тој природи. Докле ту момак на своја уста казује забуну своје душе на поглед женске, што смо напред напоменули: силу женске љубави казују риба и тица:

„Има л' што драже од брата?"
(пита девојка)
„Дражи је драги од брата"
(одговара риба.)

Или:

„Шта л' милије од брата једина?"
(говори девојка)
„Мили драги од брата једина"
(одговара птица.)

Човек је физично и умно, снагом и памећу по правилу над женом; а жена је срцем и душом, чуствима и савешћу по правилу нежнија од човека. Кад се тој разлици дода још и неједнакост друштвеног и политичног положаја мужа и жене, положаја који за мужа даје више прилике и средстава него за жену, да застрани од правог родитељског позива: онда треба ли доказивати, како женска поред све слободе у избору једва другачије прониче карактер мужа него као кроз маглу или облак, и једва да у избору свом небуде преварена. То је верно исповеђено у нашим народним песмама:

„Надви се облак изнад девојак',
„То не био облак изнад девојак',
„Већ добар јунак тражи девојак'..."

Даље:

„Ој, девојко плава,
„Чула ти се хвала
„Чак до Цариграда.
„Ти си посејала:
„Шестопер калопер,
„И рани босиљак.
„Ту су с' навадили
„Момци нежењени:
„Босиљак ти беру,
„Калопер ти секу
„И тебе вребају....
„Не дај се, девојко,
„Млада преварити."

Па онда:

„Као што је оно ведро небо
„Часом ведро, а часом облачно,
„Онака је вера у јунака."

Или:

„Што превари вјерену ђевојку?
„Ја ли бежи, ал' се жени ш њоме.
„Луда ли си, пребијела вило,
„Да сам сваку дома доводио
„Три би села досад населио.."

Срп. нар. песма: „Перо Видовићу."

Најпосле:

„Боље је, да питају чија је ово невеста, него чија је ђевојка."

На што се девојка преварити може? То она сама у народним песмама казује:

„Ја сам млада, мило ми је перје."

Обсењива спољашњост није се боље могла означити него речју „перје." А ево и примера како се на спољашњост момка женска обмањује:

У песми: „Невеста којој је худо војно и невољно" прича се како та невеста сузе лије, а другарице јој говоре:

„Јер га ниси разгледала,
„И у пољу и у колу,
„У мајкину белу двору.
„Богме сам га разгледала:
„Која вајда, туђа роба.
„Ја се млада преварила:
„Есабила његова је.
„Када мене доведоше,
„Однесоше те хаљине,
„Оста рђа у кошуљи
„Ни шта прати ни крпити...."

Други пример обмане женске:

„Фалила се Фалисава:
„Нећу стара ни брадата,
„Веће млада голоброда.
„То зачуо стар дједина
„Он обричи бјелу браду,
„И обоји те брчине
„Пак он иде Фалисави:
„Срце душо, Фалисаво,

„Ево теби голобрада!
„Запроси је испроси је. . .“

Такви примери обмане наравно да немогу припадати свесној љубави. А да Србкиње, и ако им је „младима мило перје“, умеју свесно љубити, томе јавни дух српски даје небројених доказа. Ево како он из старијих искуства даје девојци и усред магле свесну реч:

„Пала магла на ливаду.
„У тој магли три девојке.
„Шта би која најволела?
„Најстарија говорила:
„Ја би благо најволела!
„Средња је говорила:
„Ја би рухо најволела!
„Најмлађа је говорила:
„Ја би драга најволела!
„Ти ћеш благо потрошити,
„Ти ћеш рухо подерати,
„Ја ћу с драгим живовати.“

Ко ту у речима „најстарије“, „средње“ и „најмлађе“ — невиди природни развијтак људске свести, какав се и *цело* човештво представља историјским прелазом из „старог“ у „средњи“, из „средњег“ у „нови (најмлађи)“ век?

Поуком искуства, јавни српски дух упућује женску да распознаје унутрашњу вредност од обмањиве спољашности човека. То све казују песме као и пословице српске. Тако што се тиче блага и одела налазимо у пословицама следеће опомене:

„Беговац је, беговац, ако неће имати ни новац,
„А магарац је магарац, ако ће имати и златан покровац.“

Или:

„Мајмун је мајмун, ако ћеш га ма у какве хаљине облачити.“

Најпосле:

„Више ваља један ваљан, него слаби да је златан.“

И:

„Ако је и го, али је соко.“

Напред смо напоменули песму у којој момак казује, како „негледа злата и бисера, ни лијепе свиле ни кадифе, већ гледа лијепу девојку“; у тој истој песми „говори из кола девојка:“

„Ај нелудуј, младо нежењено:
„Ни ми младе коња негледамо,
„Већ гледамо лијепа јунака,

„За ким ћемо оставити мајку
„И лијепо царство девојавство.“

На што пре свега девојка у „лијепа јунака“ гледа, јест младост, али не она „голобрада младост“ на коју се „Фалисава“ вара, него младост која се у здравој души и здравоме срцу огледа. Ево како се то слика у народној песми:

„Млад ме проси за стара ме дају,
„Стар је војно трула јаворина,
„Ветар дува јаворину љуља,
„Киша иде јаворина труне,
„Млад је војно ружа напупила
„Ветар дува ружа се развија
„А од кише бива веселија,
„Сунце сија, она руменија.“

Применимо „ветар“, „кишу“ и „сунце“ на непогоде и дражести фамилијарног и друштвеног живота, па ћемо видети како су мекуштво и слабост душе и срца, права „трула јаворина“, а живот и енергија срца и душе права „напупила ружа“, која се „развија кад ветар дува“; „а од кише бива веселија“; „сунце сија, она руменија.“

У сагласности спољашње лепоте са унутрашњим врлинама тражи Србин Србкињу, што смо напред показали; па у таквој сагласности тражи и Србкиња Србина. У народним песмама Бога моли „прелијепа Ана“ за очи соколове и крила лабудова, да прелети преко Рисна:

„Да ја видим Петра вјереника:
„Је ли лијеп колико га кажу,
„Је ли добар колико га хвале...“

Мудрост, коју свесна љубав предпоштује спољашњости жене, предпоштује ју и спољашњости мужа:

„Залуду је лијепа брада, кад је слаба глава.“
„Људи се немере пењу, но памећу.“

И:

„Боље је с мудријем плакати, него с лудијем пјевати“.
(Срб. нар. пословице.)

Мудрост и савестност две су ствари; чему води мудрост без савестности, то су показали најјасније језуите. А да јавни српски дух хоће мудрост у сагласности са савесношћу, са поштењем: то се види из следећих врста српских народних песама:

„Златни кове и сребрни, лијепо ти сјаш!
„Првијенче мудра главо, да много ти знаш!

„На теби су златна пуца и свилени пас:
„Више ваља мудра глава и твој поштен глас,
„Нег' на теби златна пуца, и свилени пас."

Даље;

„Посади се првијенче, нека ти је част,
„Међу браћом и дружином вазда поштен глас."

Најпосле:

„Боље је поштење у сиромаштву, него богатство без поштења." (Срб. нар. пословица.)

Вредноћа колико је нужна за женскиње, толико је нужна и за мушкиње, као услов за оснивање и јемство за светињу фамилије. Напред смо показали како је то за Србкиње изражено; а ево како за Србе:

„Оженио би се и ја и Мија,
„Али нема хљеба и вина."

Или:

„Мене веле да ожене,
„Блашко ли си мене!
„Али жена хљеба хоће,
„Тежко ли си мене!"

Најпосле:

„На крај мобо, на крај моја силна мобо!
„На крају је вода и девојка;
„Вода ладна, а девојка млада:
„Воду пијте, девојку венчајте..."

(Наставиће се.)

Ђ Е Л М А.

VII. Б У Р А.

(Наставак).

— Хитим лекару, — рекох растајући се.

— Доведите га, — одговори, ал' жалосно додаде: не излечи га никакав лекар на свету.

На једаред подиже се Ђелма као смрт блед; дивље беснило беше га обузело; он нас гледаше а канда нас више не познаваше. Неправилно лутаху му погледи по соби; напрасно управи их на једно место и нагла промена црта зби се: угашене му очи сипаху варнице, бледе усне грчевито хваташе по ваздуху.

— Моју фрулу, — о моју фрулу! — јецаше он, — дајте ми је, дајте! — Изабела не ћеш да ми је даш! Ох, да си тако свирепа могла бити да ми је узмеш. Иди — иди од мене, велим ја! — Јер кад би све сузе твојих очију и сваку кап крви твога срца пролила, не би опет могла повратити што си учинила! Како ме обара — како ме пали ова мука. — — Потонуо бих у кристално море а они ме искрцаше у пешчану пустињу.

Стењући паде у јастуке натраг и даље бунцајући. Изабела у самртном страху обухвати му обема рукама врат.

Но он је одгурну.

— Боже, ох, Боже!— викаше Изабела,— ако ме неје нигда љубио?

— Госпођо, — рекох продирућим гласом, — ја ту бејах кад дон Родригуец Ђелми рече: Ја знам ти гориш љубављу за мојом сејом; дај ми твоју фрулу, па је Изабела твоја? Неколико тренутака пре тога бесте се на галерији указали.

— Оног ли вечера беше, кад иђах брата звати од проклете игре, коцкања! Ви чусте! Реците дакле шта рекоше људи?

— Ја видех где ђелмине очи синуше; готово подлегну терету своје среће, као да се кидаше млађано срце пламтећом љубави. Чух, госпо, кад потоњи пут на фрули свираше: у тихој ноћи, на гробу пријатеља свога, раста се с вештином. Ратовах у овој борби с њиме, у којој љубав победи. Шта више ја га одвраћах, госпођо Изабела! Ја рекох Ђелми, како је залудно и немогуће овим условима дона Родригуеца подврћи се, па ма за највишу уцену, али Ђелма одговори да би он без вас морао умрети, — он вас својом белом туберозом називаше. Он вас је љубио, он вас још љуби, као што се више не љуби на земљи.

Немо беху управљене очи изабелине мојима; љубопитно усисаваху ми речи. Лепо је видети, кад се како створење као буди при сваком слогу, који речемо; блажено је изрећи речи, које највеће усхићење производе.

— Оче небесни, хвала ти! — тако се диже небесну своду молитва, химна јој. Љубио ме је, рече у љубавном заносу. Он беше дакле сретан кад ме привуче; кад уздахе с усана мојих сисаше! Он беше сретан, па ма колико да је времс љубави у исти мах и време боног немања било. О, онда је све, све добро; сад нек буде што му драго; радо ћу пропасти, — он ме је волео!

Она пољуби Ђелму у руке, она целива прашну ми униформу без да могох то спречити.

И ја причах даље о њему, како ме је алијиној светковини испратио и како се окренуо на прагу пијанке. Ја причах о Ха-

биби, о звезди ливанској, и саопштих јој причу, коју ми је Махи-Един казао.

— Је л' Хабиба лепа жена, смеђих очију испод лепо сведених већа? — питаше на послетку брзо Изабела.

Ја потврдих.

— О, Боже, она је то дакле, — и Изабела се дубоко замисли.

— Шта премишљате?

— Мора да је Хабиба, да, да! Само она могла ми је завидети, и заједљивим погледом ранити ме.

— Па?

— Пред вече обилазаше ми кућу млада жена; на послетку јутрос дође под терасу и теде да ми врача. Гроза ме хваташе од ње, ма колико да је лепа била. Не ћу ништа да чујем од твојих врачбина, викнух јој, — та ја имам највишу срећу, коју земља може имати. — Дркћи од среће, јер та доноси беду! — рече ми и нешта је испред мојих очију. Заиста она је, то је та одалиска била! Јадна Хабиба!

Зора заруди; на хоризонту цветаху милионима ружа, и јасни пој тица јечаше пред прозорима.

Ђелмино било удараше једначије; жестина грознице *беше се* стишала, — он заспа благим сном.

— Сперанца (нада), — насмехнух се лепој Изабели; — до вече опет ћемо се видети.

Изабела ме погледа чудним погледом, којег не разумедох.

— Хвала, велика хвала! — шапташе, — остајте с Богом!

Она ово „с Богом" рече таким гласом, ког ћу се и при самом самртном часу сећати. О, ко се не би рад Изабеле одрекао најдивније вештине!

VIII. МАРАБУТ.*)

Више послова дадоше ми истога дана. Морадох, да би оближњи терен разгледао, прилично рано са коњаничком четом одјахати из Медеаха. Једва ми толико времена оста, да пуковског лекара у зелени павиљон пошаљем, пошто сам му у кратко рекао шта се збило.

Са Силванцем мишљах по свом повратку већ свршити и небринући се, јер ми се сасма немогуће чињаше, да изабелин брат може тако немилостив остати.

---

*) Светац.

Не испаде ми за руком, да се на подне кући вратим, и да обиђем своје пријатеље у зелену павиљону; тек при заходу сунца могох вранца свог убрзати.

Вече беше чаробно.

Савршено љубичасто, подобно цвиовским аметистима, трептаху зубчасте стене, док им врхови у црвено-ватрени вео беху увити. Меки ветрић лахорио је око мене. Срце ми поста лако и мирно у чара пуној природи.

У извесном одстојању иђаху момци за мном на коњима.

Шта имаде лепшег но кроз прекрасни предео јахати? Мирно се дати носити кроз цветна поља и мирисне ливаде, сневајући, час кораком, час одпуштеном уздом јурећи. „Vite, vite, mon coursier noir“ (Брзај, брзај, мој брз вранче) певах и мамузнух ватрено коња, да се високо усправи. Војници викнуше, а ја смејући се појурих даље.

У кавани јусуфовој одјашем, дадох коња дома одвести и после данашњег напрезања пих каву, бермет, бордо, све што могох од течности добити, тако да се Белка гласно насмеја мојој жеђи.

Ја хтедох брзо даље кући, да хаљине опрашим те да идем Изабели и Ђелми; но као што се догађа, Мур и другови задржаше ме у кавани дуже, него што ми је мило било.

Поглед ми тражаше Шпањолца. Видех га не далеко од мене, где лежи на једном ћилиму и где се коцка с једним Алгирцем. Погледи нам се сусретоше с великом ладнокрвношћу.

И Махи-Един, који ми беше интересантан с љубави своје ка Изабели, беше међ нама. Он пушаше своју афијунску цигару, којих дневно једно тесте у пепео претвараше, а од којих би Европљанин, да их три дима пуши, земљи пао. Али њему не шкођаху ништа, почем он као и други источњаци афијун на сву меру употребљаваше.

— Махи-Едине — викну му Белка, баш кад овај четврту цигару паљаше, — кад би хтео једном себи и живот узети, био би заиста у забуни. Афијун ти више не шкоди, отров змијски такође, а осим тога имаш амалију, која те чува од ватре или воде.

— То не бих никад ни употребио, — одговори ладнокрвно Махи-Един, — то приличи само женама и затвореној животињи. За човека има само један начин да се живота лиши, а то је онај, што га дивљаци употребљују: дах зауставити догод се не угушимо. У осталом мораш знати, Белка, да узрока имам твоје досетке јако ценити, јер ми звезда казује само убијство. Алах керим!

При том пушташе од себе, лево и десно, по дворани густе облаке од дима.

Дах афијуна беше ме са свим занео и сањивим учинио, у толико више, што сам после брзог јахања много пио. У колико ме гоњаше да хитим Ђелми и Изабели, у толико не могох сањивост да отресем; невољно склапаху ми се трепавице.

Сад се напрасно тргох, скочим, јер узвик и ларма гостију у кавани допираше ми до ушију. Ја скочих и сваког трага од умора у мени нестаде, кад ми поглед паде на Родригуеца, који блед као смрт са променутим цртама у лицу гледаше у неко писмо док појединe гомиле укочено у њега гледаху.

Све навaљиваше питањима на њега, — рука му клону а писмо му испаде из ње. Он одгурну од себе што су около стојали, и јурну из каване ван себе, са очајањем и беснилом човека, који је с ума сишао.

— Шта је? Шта? — изговорих загушеним гласом, у самртном страху, — да није можда Ђелма умрьо?

— Дечко неки, управ сада, донесе Силванцу писмо, — гласаше одговор.

Јурнух артији, која Силванцу из руку беше испала. Хладна гроза пробије ме кад с пода писмо подигох.

— Читајте, читајте, — викаше Белка.

Брзим погледом гленух на потпис; који гласаше као што слућах: Изабела.

Очи ми пливаху у сузама, не могох читати.

Мур ми истрже из руку писмо и поче дркћућим гласом читати:

„Моме брату Родригуецу Силванцу!

„Ја извршујем велику неправду, јер жалостним Ђелму; али већа би неправда, већи грех био, да му одузмем највећу срећу — фрулу. Рекао си: Остави Ђелму, па је фрула тада, као и пре, његова! С тога га остављам и нестаје ме у безконачној тами. Брзо ћу и без бола прећи. Последња ми је молба, да Ђелма нигда не дозна, како сам се са светом растала, и да ме што скорије испред његових очију уклоне, да не би видео како смрт квари.

„Душа ми остаје за навек, али сузе нека му суши друга, која ће га волети, као ја, јер њега видети и волети, једно је за све жене, које осећају. Он ме не ће нигда заборавити, али младост му изискује накнаду; навикнут је да га љубе, и не ће одбацити оне, која ће га после мене обожавати.

„Топло, дуго због мене! О, немојте тужити за Изабелом! Она беше Ђелми бела тубероза; — она се растаје с овим светом млада и љубљена.

„Благослов, благослов Ђелми! С пољупцем с усана му растајем се са животом.

„Благослов свима, који Ђелму љубе! Благослов нашем пријатељу Французу. Живите добро сви, сви! Повраћам вам Ђелму, свирача! Молите се, молите се за Изабелу. Хоћу добро да урадим, а то не може бити грех! Амин!“

Још ми записница храни писмо изабелино, но црте писмена са свим су нејасне од силних ми суза.

Ја се отргох, повукох Мура за руку и гурах се с њим у дивљем бегу неоданувши из кавane на поље зеленом павиљону.

Како скромно стојаше зелено обиталиште. При месечини скромна светлост продираше иза прозорских решетака. Фрула Ђелмина чујаше се кроз отворена врата. Зар је Родригуец потоњу жељу изабелину већ испунио? Је л' могуће, да Ђелма сада може да свира?

Ступисмо унутра праћени неизбројном множином.

У одаји на кревету лежаше Изабела. Испод лишћа од ружица и белих тубероза лежаше као сарањена. Како се блажено смешаше посред овог биљног изобиља; цео под беше посут цвећем од калмуса и крокуса.*) Две свеће гореше јој више главе; њено љупко лице, с тихо склопљеним трепавицама, могло се цело видети; исто тако њене беле ноге, које испод црвена свиона јоргана чисто сјајаху.

Чело ногу стајаху такође свеће. Кроз отворене прозоре кулаше унутра мирис од цвећа. И са овим мирисом венчаваху се тихо дршћући звуци фрулини, који личаху на самртну химну.

Родригуец, бољом савладан, лежаше крај сестре на тлу.

И мене теде свест да остави.

Гласна кукњава, лелек и јецање испуњаваше ваздух. Небројени људи кулаху кроз отворена врата: жене, деца, људи и младићи. Па и сами наши војници гураху се кроз гомилу брадатих Арапа и забрађених девојака и жена, да би потоњи пут видели свима драгу Изабелу.

Глас о њеној смрти беше се махом као муња распростро по целој вароши.

А Ђелма, који баш тада фрулу спусти, сеђаше мирно смешећи се уз постељу изабелину и титраше се с дугом црном косом покојнице.

Беше полудео.

Каква противност између ведре му мирноће, која те је потре-

*) Врсте мирисног растиња.

сала, и очајне изложине, која руке кршећи не зна кога већма да жали, да л' Изабелу, Ђелму, Силванца или Мејриму, која лицем на земљи у једном куту јецаше. Нико не знађаше како се све то тако десило.

Изабела лежаше мртва.

Ђелма сећаше смешећи се уз мртваца.

Само то знађаху сви, — виђаху сви.

Како је живот изгубила? — питаше једни друге. Је л' убијена? Ко је дигао на њу руку? А Ђелма! — Изгледа као светац! Заиста дух божији обузео га је! Падните пред њим, љубите му ноге и скут!

(Свршиће се.)

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

(Наставак.)

Адам помисли у себи: „Па каква ми је то забрана, са једнога дрвета само да несмем јести. Па тешке муке, неморам ја свакој тици бити кобац?“

Ал' Ева? — Она досад није ни узимала на ум да има у рају таки плодова; ал' позниja забрана раздражи је: „Па зашто баш од тог да несмемо јести? Па што га је засадио, кад га забрањује? Па баш у сред раја! Ал' и то је кукавица тај мој муж, и он пристаје, — само да ме једи, то му је већ у души секирати ме! Ал' нек не мисли да ћу се ја баш толико жестити! Марим ја за његово дрво!“

Тако се разгоропади наша прабаба на божију забрану.

У том расположењу упозна се Ева са ђаволом. Како би се пре допао Еви, претвори се ђаво у змију.

Зашто изабра ђаво баш тај облик? Да ли зато да буде светлији, шаренији, вицкастији, хитрији, гипкији? Незнам, само опомињем моје образоване слушатељке да се сете из митологије како се стари грчки бог Зевс, римски Јупитер, врло радо претварао у животиње, кад год је тео да се што брже допадне каквој лепој жени. Мора дакле да је та иста основна мисао у библијском преображају ђавола,*) која је и у митологијским метаморфозама Зевсовим.

*) У битију се истина нигде не спомиње да је то био ђаво или сотона, само се каже „Змија.“ Ал' већ по томе што та змија има дар говора и што још не пузи, него као да иде човечијим одом, могло би се доказати, да је писац битија и неотице морао помишљати на злог духа

Том старом свету што је написо библију и што је измислио оне лепушкате причице о метаморфозама заљубљеног Зевса, мора да су долазиле човечије страсти као борба разни животиња у нашој дужи: Мржња — хијена ил' рис; издајство — мачка; верност — пас; чуство слободе, — то би био од прилике јелен што га пас вија кад га напујда добар ловац; љубав — та се претуривала ваљда у све животиње редом, па, као што код Еве, и у змију.

Ђаволска змија наговори дакле Еву да окуси од забрањена плода — и Ева окуси, и Еви дође да је тај плод врло сладак и наговори Адама да је збиља сладак и окуси га и Адам. На томе се оснива првенство жене пред мужем у погледу куса, густа, које још и сад влада и владаће докле се год буде делио живи свет на мушки и женски. Адамово колено осуђено је по томе да зато пати, што је Адам дуже осто веран божијој забрани него Ева; а Евино колено као да је зато награђено, што му се прабаба приволила ђаволу.

Ал' нај и нај занимљивије би било упоредити понашање бога оца и ђаволске змије. Ђаво као да је пробитачније радио по себе ослонивши се на слабост Евину, него што је господ бог ослонивши се на врлине и на послушност први људи.

По Мојсијевом причању то долази врло чудно: Ако је Бог Адаму и Еви тео учинити какво добро том забраном, јер иначе неби био свемилостив, онда неразумемо, како није предвидео, да ће жена баш оно учинити што јој се забрањује, особито кад јој се не каже зашто јој се забрањује, и кад управо непознаје предмет забране, јер ту долази и несташлук и радозналост, каприс и грамзење за новитетима, начелна покретала садањег правца еманципације и моде. Ако је пак знао какво је створење створио, онда неразумемо како се то слаже са свемилости божијом.

Него узрок ће свему бити овај: Бог је тео рећи Адаму: Видиш, синко, да си био бољи јунак, па да си још мало спаво кад сам ти искинуо ребро, ја би ти био жену лепо довршио, па би ти знао казати каква је и дао би вам да окусите од плода и знања и вечног живота. Ал' овако, брајко, гложи се шњоме како знаш, јер видиш, да незнам ни ја како ће се жена у ком случају владати.

Од прилике таке мисли долазе хришћанском читаоцу при читању први глава Мојсијевог битија.

Ал' чито га ко му драго, свако ће морати признати да је по битију жена праповод свој невољи човековој.

Како је та тавна мисао израсла из тадање судбине израиљског народа кад је Мојсије живео, како се све бујније и бујније

развијала у доцнијем животу библијског народа, како му је опредељивала криве појмове о задатку жене, како му је бивала поводом кривог понашања према женама, како је заразила и само женскиње и како се напослетку та заблуда сучељава са хришћанском женом о томе ћемо доцније разговарати.

За сада само да се запитамо, има ли још кога народа, који би у својим сновима о створењу света и човека имао мисли као што је налазимо у приповеци старог завета?

Овде неможе бити разговора о хришћанским народима, јер од њи ако је у кога и било друге замисли о почетку ствари, те је нестало испред приче Мојсијеве, која се благовернима предала као нека оранска целина са новим заветом.

Но наћи ћемо подобну причу међу старијим народима и то у стари Грка, у Јелина. И то нам је тим удесније, што се сваколика образованост свију садањи хришћански народа оснива на библији и на јелинској класичности.

Прометеј, промисао, син Јапета, снаге и Темиде, правде, титан, бесмртни див, створио је човека. Борећи се за своје створење у погодби са Олимпијевићима, са врьовним боговима, размири се с овима и ови се науме осветити и њему и његовим охранчадима. Њега прикују на једну стрму стену кршнога Кавказа, пустише на њега крагуја, да му кида плуће, а плуће му непрестано дорашћиваше, јер беше бесмртан. Од оти мука избави га Јеракле, по римски Еркулес, устреливши крвничкога крагуја. А да се освете људма удесише Олимпијевићи овако:

Ефестос, огањ, створи жену од земље и од воде, Палада јој даде умешности, Афродита је обдари лепотом и милокрвношћу, Ермес, бог трговине и крађе, иначе и весник боговски, учини је смелом и замашљивом. По томе је назову Пандором, Сведарком, јер сви су је богови обдарили. То створење приведу богови човеку.*) Ал' како би богови пустили своју ћерку без достојног мираза. И дадоше јој мираз, заклопе га у једну кутију, да је преда мужу свом па нека је он отвара. Кад се човек већ на сву меру упознао са Пандором и њеним божанственостима, сети се и мираза; узме кутију, отклопи је, — ал' љуте невоље; у место амвросије ил' други олимпијски залогаја стадоше искакати из проклете ку-

*) Ил' Прометејевом брату Епиметеју, помислу. Но ми смо овде саставили Изијодову приповетку из „теогоније" и из „дела и дана", јер је у нечему различна. По теогонији као да је Прометеј створио само мушкиње; жена пак долази као дело боговске освете. И зато нам се свиди да је теогонија у томе ближа класичном замишљању него „дела и дневи."

тије све којекакве утворе и аветиње: све болести, све невоље, све зле страсти, сва зла и чудила што их сад има по свету, све излетише из те пусте шкатуље и раштркаше се по људма. У то наиђе Пандора и заклопи кутију пред упрепашћеним јој мужем. Ал' из кутије беше већ излетило све што је било зла у њојзи само још остаде на дну нека летојка, а то беше — нада. Нада је сав остали мираз Пандорин.

И у тој се приповеци јасно разазнаје основна мисао бити-ја: да је жена први повод невољама и слабостима мушким.

Ал' и у једној и у другој причи тиче се та слога у основној мисли више творачке силе и њезине заповести него женине воље. Јер у томе, у понашању саме жене, у изјави слободне воље слободног полубожног суштаства, у томе је грдна разлика између јелинског митоса и израиљског веровања.

Колика је год разлика између непролаза ливанске и арапске пустиње и немилог стења Синајске горе, де је Мојсије пландовао и судио, и између вечне ведрине благи, цветни, блажени аркађански и темпејски долина и између зрачни дворова преснежног Олимпа, што по њима шетаху снови Изијода и Омира; колики је год одастој од пусте стрмобрежности и плаховитости црвеног мора до бајности пловећег Делоса; колико је год размакнута незграпна огромност мисирски пирамида и озбиљна, тавна слава подземни улица дворовски гробова им од виткости и нежине јонски ступова, од отворености и свежине шарене стое и пропилеја, од снажног поноса Фидијевог Зевса и од каможивне вештачке жестине Пигмалијоновог ваја: толика је разлика поред све слоге у основној мисли, толики је одастој у појави прве жене Мојсијеве и Изијодове, толика је разлика између Еве и Пандоре.

Но има још једна сличност у основи Еве и Пандоре осим оне што је споменусмо, а та је: начело дражи, што се оличава у жени, и што се и у израиљској и у јелинској прамајци појављује у непослушности према заповести, у Еве што је загризла јабуку, а у Пандоре што је заклопила заклопац кобне кутије.

Ал' баш у тој сличности је и највећа разлика у јелинском и израиљском разумевању женског позива: Евин је загриз узрок свој невољи Адамовој и васцелог колена му; јер божија би заповест била нарушена баш да муж и није загризо, и нико неможе Адаму замерити што се повео за женом: неће човек да квари домаћи мир; та не да му не можемо замерити, већ га баш морамо пофалити, што је био тако галантан према својој лепотици, да

прими половину њене кривице на себе. Господо супрузи, угледајте се на свога праоца па ћете добро проћи!

Ал' како стојимо са Пандором? Она по свој прилици није ни знала шта је у злосретној кутији, још је могла и помислити да ће свога супруга усрећити њоме. А што је он кукавац није одма заклопио чим је видео шта се мота из ње, је ли она томе крива? Не да није крива, него да ње није било, излетило би из кутије и оно уздарје, што је кадро загладити сво клетве и напасти што их донесе, излетила би из ње и нада.

Жена је праповод све невоље човекове и кадгод муж попусти жени, да зна да је страдо, јер женино је оличје змија. Тако проповеда стари завет, тако верује израиљство.

Жена је истина први повод многим невољама на свету; ал' она сирота није крива, криви су они богови што су је створили. Она ако је и донела коју незгоду, донела је и утеху за њу; јер осим жене неби било наде, вели Изијод. А шта је нада? Нада је сва лепота овога света, нада је потомство, нада је будућност, нада је бесмртност, нада је вечност, па сва та нада ипак није ништа друго до лепа омана, јер нада је — жена. Ал' омана та вреди за сву збиљу, јер је кадра загладити све клетве што излетише из Пандорине кутије и претворити их у благослове. *И то* је све женина заслуга, а женино оличје то је — кутија.

Тако приповеда Изијод, тако збори класичност, у томе се оличава јелинство.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Четврто јавно предавање у Новоме Саду.

На четвртом јавном предавању, које је било 10. дец. о. г. у дворани код „царице Јелисавете“ у Новоме Саду, прво је говорио др. Младен Јојкић „о здрављу и о његовом сачувању.“ Говорник је најпре означио двоструки делокруг лекара око болестничке постеље и ван исте као учитеља народног, па је за тим доказао мојсејовом и јеврејском историјом, да су и у старо доба питомци природе били, што су на основу природе и лекарске дијететике индивидуални и фамилијарни здравствени опстанак утврдили, и тиме народ свој од пропасти спасли и упаповедили. Констатујући рад и умереност као главне и једине стубове здравља, истраживао је даље важи л' горереченo и код нас, т. ј. код нашег народа у цело за највиши принцип.

Разложио је даље доказима из свог практичног лекарског живота, без интенције на личности, да рад и умереност код нас за највише начело живота не важи; да сав наш народ, разуме се не без паметних изузетака, неприродно живи и да баш са тога пропада а и даље пропадати мора; јер „грех против природе није као грех против обичних људских закона, што олакшавајуће околности и апелату допуштају; грех против природе за то је страшан, што у себи заједно и неумитну казан носи!“ —

Због тога што неприродно живимо, немамо телесног здравља, а без телесног здравља нема ни душевног. Најбоље, најдаровитије генерације нам пропадају и постају прераним грабежом несуђене смрти, све за то, што нам васпитање ни у кући па ни у школи честито и природно није.

Разлагао је даље, да рамљање и пузење по земљи у нашем политичном, литерарном и социјалном животу све отуда долази, што наше генерације ни телом (разуме се) ни духом здраве нису; да наша најчеститија предузећа куса и недовршена остају све због тога, што је наше тело тако слабо и труло, да ни најплеменитијој тежњи и цели своју лењост жртвовати не може!

Као лек тога нашег злосретног стања означио је, по основима природе и медицине и по хисторичном примеру срећнијих народа: рад, телесну и душевну умереност и гимнастику која рад заступа.

Доказао је од каквог је значаја гимнастика по културу и моћ свију народа била а наиме у садашњем добу код Пруса; препоручивао је, да се гимнастика у наше школе, почевши од најмањих до највећих, па и у одраслијим годинама уведе, као једино средство, с којим ћемо правилни и снажни развитак тела достићи, с којим је и здрава радња мозга скопчана; да гимнастика, као најглавније средство васпитања, има још и то лепо својство, да самосталност телесну и душевну челичи и да млађане душе одвлачи од заблуда и греха, којима је млађани век највећма изложен.

Завршујући своје предавање, констатује пријатну чињеницу: да се специјално у Новоме Саду пливање, као средство за телесно изображење и здрави опстанак, у bon ton примило, и обвезује се примерима доказати, да су оне женске, што у лето пливају, и телом и духом здравије и самосталније, на последку, да су и лепше, по јелинском принципу: да само у здравом телу лепота станује. — Гимнастику, рад и умереност, као исходну тачку срећније наше будућности, младом србству препоручујући, рекао је, да је то пут који ће нас до вршка јелинског парнаса и до славе римског капитола дићи. Непођемо л' пак тим путем, да ће онда злосретна истина речи Бранка Радичевића наступити:

„Српче јадно подобно ће бити,
Да душманску бритку сабљу сити.

Не ће бити соколова ока,
Нити плећа ка' стена широка,
Нити груди као сињи камен,
Кад удариш да истераш пламен.
Место раста, место оморике,
Биће само трске и шибљике!
О, невољо, ао клети јаде!
Место оне поносите зграде,
Биће само два три пращка лака
Да се плаше од ветрића свака.
Клето доба, Бог нам те недао,
Ој, Србине, куд си забасао!"

После Младена Јојкића говорио је А. Хаџић „о позиву женског пола." Из његовог говора саопштавамо што је најглавније:

Призната је истина у свету, да је прва и најглавнија цел целог човечанства, да себе усавршава што може боље. Ал' како човечанство два пола чине, мушки и женски, то и сваки тај пол мора имати свој посебни задатак у тој општој цели, јер би иначе та разлика са свим сувишна и непотребна била. Па и доиста је тако! Јер док су мушке главе већином радиле око развитка друштвеног и државног живота: жене су увек биле темељ, на којем се развијао домаћи и кућевни *живот*. *И* та разлика није само између људских полова, већ и између свију других створова у природи, где се год налази та разлика. Ако пак поближе промотримо посебну цел, или посебно опредељење човечијег женског пола, то ћемо наћи, да се оно понајвише врзе око радње жена као жена, као матера и као домаћица.

Да промотримо дакле жену у овом већ по природи јој одређеном троструком посебном позиву.

Жена није ништа друго него друга са свим равноправна половица човека. Тек савезом обојих постаје једна сугласна целина, која у скупу многих таких целина, т. ј. целог човечанства, може одговарати узвишеној цели створитеља свога. Кад дакле у такав заједнички савез ступи муж и жена, онда свако по свом телесном и душевном строју прима такођер на себе и посебне дужности, које произтичу из њихове човечије цели, и које свако од њих мора испуњавати, ако жели тој цели одговарати и њу постићи. У том је савезу позив жене, као жене, тај, да буде племенитом љубављу добар анђео мужа свога. А разумева се да како већ по себи, да се према равноправној жени из ове њезине дужности сличне дужности рађају и за мужа. Јер никаки умни створ нема права од другога умнога створа нешто захтевати, што не мисли вратити. „Чините људима, што сте ради да и они вама чине!" — Муж дакле мора пре свега жену своју ранити и од зла бранити, мора је волети, поштовати и њеоне нежно и обзирно поступати. Сва мушка цивилизација без поштовања жен-

ског пола неје ништа друго него цивилизовано варварство. Ал', жали боже, што је та, тако названа, цивилизација и у нас, особито по варошима, много присталица стекла, и нашег народа лепи, патријархални домаћи живот подобро отровала, ма да се опет и то признати мора, да баш лепи пол сам највише шири ту надрицивилизацију незаситном својом тежњом за страним, развратним романима. Наш лепи пол кроз те књиге усиса у себе криве помисли о животу и мужевима, разруши у себи једрину, природност и искреност српског значаја, уништи у себи чувство за тихи, домаћи патријархални живот, научи се презирати језик, обичаје, ношње и забаве свога народа, што би му све ваљало неговати и чувати!

Ал' да се вратимо на позив жене кад женом постане. Ту би пре свега ваљало, да родитељи поучавају своје кћери пре удадбе њихове како да се према мужу своме владају, како да сачувају љубав његову и поштовање, како да се владају у срећи, како ли у несрећи? Ал' и сама наука не ће у том много поправити, ако сами родитељи својим живљењем не буду у томе ћеркама својима ваљани примери и узори, а особито матере, по којима се ћерке владају. „Кака мати, така ћи," — вели наша пословица. Живот, живот родитеља треба да буде у томе учитељ ћери! Само уз леп, примеран живот могу и лепа начела уродити лепим плодом. Ако то буде, онда не ће држати девојке наше удадбу само за нешто, што мора бити, или тек да мужа стеку, а мужеве или за робове своје ћуди и сујете, или за своје тиране. Само онда, и једино тек онда, када женске добро упознају позив свој, и кад се за њега достојно припреме и васпитају, само ће онда женидба и удадба бити оно што по својој природи и светињи треба да буде: сигурно пристаниште унутрашњег мира, среће и задовољства.

Предавач долази сад на позив женскога пола као матере, па се сумња, да ће се он, као мушка глава, достојно моћи изразити о позиву женске као матере, ал' уверава, да је оно што ће рећи црпљено из најдубљег поштовања материнског позива, и из најдубље љубави своје рођене мајке, која му је с опасношћу свога живота живот дала и која га је на срцу своме светом љубављу и трпљивошћу одгојила!

Позив женскога пола као матера неје само да рађају и разплођују људско племе, него да буду и прве хранитељице и одгојитељице свију клица човечности у човеку. Без матера не би ни говора могло бити о човечанству, а без њихова прва узгајања све би се човечанство изврглo, подивљало и пропало. Мати је двострука спаситељица човека: она га спасава једном доносећи га на свет из безпросторнога и безвременога ничега; а други пут га спасава првим својим узгојем из безумнога животињства. За тога после Бога нема, нити може бити што за човека светијега, него што је мати; а за то је опет и позив матерински најсветији позив за женски

пол, и жена, као мати, стоји на највишем степену свога задатка, стоји најближе Богу, јер даје живот другоме.

Тежак и озбиљан је позив матерински. Матери припада први душевни и телесни развитак детета; она треба да удари темељ здравом телу, здравом срцу, здравој души, здравом уму у детету. Па какву одговорност имају матере на себи! Оне су већином одговорне, ако слабачка дечица занемогну и окржљаве, ако телесна снага деце клоне и пропадне. И по томе се већ види, да је позив жене, као матере, најважнији, најмучнији, најузвишенији и најсветији не само за жене, него и за цело човечанство; јер сва његова срећа и несрећа, сав његов спас, сва његова пропаст има свој првобитни извор у првом узгајању деце, у материна његовим.

Па код толике важности и светиње материнског позива, не мора ли сваког правог човека заболети и душа и срце, кад опази, како се баш у том погледу најмање старамо, да женске за њихов свети матерински позив приправимо! Шта то вреди говорити о народности, ако је у кући немамо, ако смо код куће туђинци, ако нам мајке у туђем духу децу одрањују? Шта то вреди говорити о образованости и просвети, ако нам у кући влада суровост и глупост? Шта то вреди говорити о поштењу и значајности, ако нам је у кући покор и подлост? Шта ли вреди говорити о срећи целога српства, ако сваки појединац у кући *својој* сретан неје? То мора најпре да буде у кући и код куће, па ће тек онда бити и у јавноме животу!

За то ваља, да се мушки већ једном почну старати и бринути да се женска деца ваљано приправе за свој матерински позив, да буду крепка и телом и душом, јер само као така моћи ће нам дати крепко и здраво потомство. Треба их упознавати и са начином, како да одрањују децу своју.

Иза тога предавач прелази још на позив жене као домаћице.

Жена, као домаћица, ваља тако да управља домаћим и кућевним животом, да сваки појединац члан буде задовољан и сретан; да у домаћем животу ништа не бива, што је сувишно и некорисно; да домаћица у кући све у реду држи и да домаћи живот испреплете мирисним цвећем љубави, слоге и мира, те да га учини храмом унутрашње среће и задовољства; да верно и савесно домаћим имањем управља и брижљиво на све оно пази, што у кући бива, у кратко: жена мора као домаћица да буде темељ и душа домаћег живота, али душа блага, кротка, разборита, паметна и марљива.

То је позив домаћице. А тај је позив доиста веома важан за благостање и једног и другог пола. До њега највише стоји, хоће ли кућа опстати, напредовати или пропадати, а то има веома велики утицај и на моралну и душевну страну. Тај позив заслужује доиста да се више

уважи при узгајивању женскога пола него што је досад било. Не каже бадава тако лепо наша пословица: „Не стоји кућа на земљи, него на жени!“ А каква су све својства и каква све знања потребна правој домаћици? Ред, тачност, чистоћа, пажљивост, задовољство с малим, скромност, марљивост и сталност: то су све својства, без којих се ни помислити не може вредна и ваљана домаћица.

Ово је дакле темељ, на којем би ваљало основати цело одрањивање женскога пола. Може бити, вели предавач, да ће се многима учинити, као да он сам против себе говори; јер док с једне стране захтева равноправност мужа и жене, то с друге стране ограничује њезину радњу на позив као жене, као матере и као домаћице. Што се његове равноправности тиче, то мора приметити, да се она протеже на општа права човечности и на права између мужа и жене; а што се његовог ограничења тиче, то мора рећи, да то ограничење није произашло из његовог ума, већ да га је основала сама природа, а да га је он само из природе црпио. Ако је дакле когод с тиме незадовољан, нека позове на одговор не њега, него природу и њезине вечне законе.

На послетку предавач препоручује свима по духу српском сестрама својима, тим цветним пупољцима на живом стаблу народног дрвета, да приме срцу њихов свети позив, да буду још и телом и душом српкиње, па да пригрле својски књижевност српску, у којој ће свака од њих најпре познати целину народа свога, силу, лепоту и крепост језика свога, дух и јачину његову, и у којој ће се, како се данас прилике појављују, прво и прво исказати јединство народа српског!

Гласник.

* Врсни учитељ и управитељ бањалучке богословије у Босни Василије С. Пелагић предао је бањалучкој општини српској 100. дуката на закладу за сиромашне богослове при тамошњој богословији, а уједно се писменом обвезао, да ће од сада, докле год узможе, на исту цел давати по 100. гр. чарш. сваке године на дан просветитеља српског св. Саве. Живио, а дао Бог те се хиљадили оваки Срби на све стране!

* У Каменици су основали тамошњи Срби читаоницу. Живили!

* Омладина српска у великој школи у Београду уједиинила се у друштво за своје међусобно образовање, обавештавање и усавршавање. То је друштво већ почело радити, а радњу своју врши у недељним састанцима. Радујемо се, што и београдски ђаци несу изостали иза друге браће своје, која су се већ одавна постарала те подобна друштва на све стране основали где год Србаља ђака има.

БИВЛИОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

АРТИЛЕРИЈА У ПОЉУ, објашњена и допуњена са примерима из ратне историје. Са шест малих планова. Превео Младен Јанковић официр. У Београду. Штампарија Николе Стефановића 1867. На 16-ни, 2. л. 202. стр. Стоји?

НЕКОЛИКО РЕЧИ Г. ДРУ С. ВЕЉКОВИЋУ, члану касационог суда. Од А. Чумића. (Прештампано из „Србских Новина“) 1867. У Београду у државној штампарији. На 16-ни, 72. стр. Стоји?

ВЕНАЦЪ НАГРАДЕ. Календаръ за преступну годину 1868. Уредіо и издао Милошъ Милисављевићъ пензіон. казначей окр. подрискогъ. У Београду. Штампарія Николе Стефановића. На 16-ни, 87. стр. Стоји?

„МИХОЉСКА СКУПШТИНА“ држана у Крагујевцу 1867. У Новом Саду. Платонова печатња. 1867. На 16-ни 27. стр. Стоји?

ПОЛИТИЧКИ СПИСИ МАТИЋ БАНА у години 1866. III. У Београду. Печатня Александра Андрића. 1867. На 16-ни, 113. стр. Правога насловног листа нема, а унутра су три чланка прештампана из „Световида“ сваки са засебном пагинацијом. Та су три чланка: 1. Источно питање с гледишта западно-европскога. (Састављено на француском језику и печатано у париским новинама „Avenir National“ N-о 697. и 702.) 22. стр. 2. Срби и Грци у источном питању. 20. стр. 3. Русија и Југославени. 61. стр. Стоји? („Вила.“)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ. Епске пјесме старијега времена. Скупио Богољуб Петрановић. На свијет издало „Српско учено друштво.“ У Биограду у државној штампарији 1867. На 8-ни, XXVIII. 700. стр Стоји 1. фр. 50. н. а. вр.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољаваме лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Србин и Србкиња — такви какви су. (Јавно предавање). (Наставак) IV. и V. — Ђелма. Новела. (Наставак). — О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. I. (Наставак.) — Подлистак: Четврто јавно предавање у Новоме Саду. — Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.

Број 36. У НОВОМЕ САДУ 31. ДЕЦЕМБРА 1867. Год. п.

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:
десетог, двадесетог и последњега дана сваког месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:
на годину 4 фр., на по год. 2 фр., на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

V.

(Наставак.)

Докле су мудрост, савестност и вредноћа врлине које човека до светиње фамилије узносе: родољубље је врлина, која фамилију у олтар човечанства претвара. Да родољубље припада свесној љубави српској, то сведочи народна здравица у којој се домаћици жели:

„Шћери удавала за врсне и прибране Србе“!

У песми „Краљевић Марко укида свадбарину“ чујемо из самих девојачких уста:

„Волем, брате, изгубити главу,
„Нег' љубити свој земљи душмана.“

Свесна љубав која род обухвата, мора обухватити и човечанство. И заиста, Србкиња која „воле изгубити главу нег' љубити свој земљи душмана“, са истом јачином карактера грози се и од душманина човечности. У песми „Воин и сестра Иванова“, ова оставља Воина крвника њеног брата и скаче у море са речима:

„Волим бити морским рибам рана,
„Нег' Воину за невољу љуба,
„Нег' Воину братину крвнику.“

То исто чини и „сестра Љутице Богдана“ кад хоће, да је узме „Ишерлија Јова“ који јој је брата погубио. Скачући „у море сиње“, и она говори:

„Волим бити морским рибам' рана
„Него љуба мог брата крвнику.“

Сама разлика између мужке и женске природе доноси собом да ће љубав жене к човеку бити све јача, што се он више буде одликовао мужанским врлинама. Та је истина исказана у народним песмама већ тиме, што девојка непрестано снева о „лијепом јунаку“. Пословица изречно каже: „Мушки донос, богати донос.“ У једној песми казује се како девојка одбегава недрага, а на позив да се врати, одговара:

„На што ћу се јадна повратити
„На ђевере женске страшивице.“

Неприлика, у којој се налази жена, која је сневала о мужанским врлинама али је преварена, црта се живо у народним песмама; ево примера:

„Зарекох се, затекох се,
„Да нељубим млада војна.
„Бог ми даде најмлађега,
„Најмлађега, најлуђега.
„Опреми га за козама
„А козе га закопаше
„Баш ногама у пландишту, —
„И ја узех драго моје
„Запрегох га у прегачу
„Па донесох бјелу двору;
„Ја га метнух на огњиште,
„Скочи жишка, ожеже га,
„Ја га метнух под полицу,
„Дође кока, укљуну га.
„Ја га метнух на полицу,
„Дође маца, огребе га.
„Ја га метнух на улицу
„Дође луња, однесе га...“

Или:

„Стекох мужа као пужа,
„Невољо моја, дангубо моја!
„Кад јунаци воду газе,
„Сваком вода до колена,
„Мом малишу до рамена.
„Кад јунаци плот прескачу,
„Мој се мали у плот свали.
„Дође кока, укљуну га...
„Дође маца, огребе га...
„Дође куца, уједе га...“

Или:

„Пошета млада на пазар
„И купи драга за динар.
„Послах драгог у млин мљети...
„Камо Јеро твоје мливо?
„Мливо су ми миш' изјели,
„У браду ми гнездо вили.
„Узех њега у наручје,
„Па га ставих насред куће:
„Дође кока, укљуну га...
„Дође мачка, заканци га...
„Дође оро, однесе га..."

Поштујући мужанске, умне и душевне, врлине човека, свесна љубав Србкиње хоће поред свега и мужа, који ће јој љубављу љубав вратити, и верно је и свето љубити. Деликатност женског осећања у том погледу изражена је у следећим врстама:

„Драг се драгој на водици хвали,
„Драга моја мене жени мајка.
„Нек те жени желела те мајка,
„Тебе мајка, а ти девојака!
„Драга моја, ја се шалим с тобом!
„Шалио се, ил' се пешалио
„Не би мио, као што си био..."

VI.

Умност, која казује да су човек и жена створени да једно с другим живе у роду своме, саветује, да се непренагли одсудан час избора, да момак и девојка, узајамно љубећи се, расуде о светињи свезе коју брак представља, о правима и дужностима мужа и жене, оца и матере.

Да би се узајамно љубило, ваља да се узајамно поштује; неда се бар разумно објаснити, да се може љубити оно што се непоштује. Поштовати се могу само врлине; а да би се поштовале, врлине се морају на делу осведочити и сазнати.

Из српских народних песама и пословица доказалисмо напред како су врлине душе и срца узор свесној љубави Србина и Србкиње. Сад је питање: прониче ли јавни дух српски услове за сазнавање тих врлина на самоме делу?

„Док човек са човеком врећу брашна непоједе, не може га познати", вели српска народна пословица; докле се истина очима непроматра, неможе се сазнати, потврђује светска наука: и та наука и она пословица налазе свога апостола у јавном духу срб-

ском на олтару брачне, као и сваке човечанске, светиње. Ево како он хоће познанство момка и девојке, а неће да се пренагли одсудан час:

„Двоје мили у милости расло...
„Из малена од три годиниче.
„Кад је момче на женидбу било
„И девојка била на удају...“

Затим:

„Погледај, војно, погледај,
„Је ли ти слика прилика.
„Ако ти није прилика,
„Уседни коња па бежи,
„Да ми неречеш до после:
„Превара што ме превари.“

И опет:

„Погледај, мори девојко,
„Је ли ти слика прилика,
„Ако ти није слика прилика,
„Узметни венце па бежи,
„До после да неговориш,
„Превара што ме превари,
„Још'те у двору мајчину...“

Уз то долази још и српска народна пословица:

„Боље је једна размишљена, него стотина учињених.“

Уз узајамно познанство иште се и узајамна наклоност. Сила те наклоности изражена је у српској народној песми „Челебија Јово,“ у врстама:

„Лијепа си и љепша од Маре,
„Висока си и виша од Маре,
„Окићена златом и бисером,
„Много боље, него моја Мара:
„Ал' нијеси моме срцу драга.“

Даље: у песми „драги и недраги:“

„Недај мене мајко за недрага.
„Волим с драгим по гори ходити
„Глог зобати, с листа воду пити,
„Студен камен под главу метати,
„Нег с недрагим по двору шетати
„Шећер јести у свили ходити.“

Па онда, у песми „на срцу зима:“

„Снијег пада о Ђурђеву дану,
„Неможе га тица прелетити,

„Девојка га боса прегазила.
„За њом братац папучице носи:
„Је л' ти сејо по ногама зима?
„Није мени по ногама зима,
„Већ је мени по мом срцу зима.
„Ал' ми није са снијега зима,
„Већ је мени с моје мајке зима,
„Која ме је за недрага дала..."

Каже се, да су човек и жена „две половине"; али нетре ба заборавити да су човек и жена и два ума — две умне воље. И кад је то неоспорна истина: онда и узајамна наклоност мора се изразити узајамним сагласијем, — сагласијем које ће уједно изразити чуство братске једнакости мужа и жене као умних створења. Примера таквом изразу даје следећа српска народна песма:

„Лепа Пава у ковиљу спава:
„Њој се Раде кроз ковиље краде.
„Лепа Паво, оћеш поћи за ме?
„Лепи Раде, шта ћеш дати за ме?
„Лепа Паво даћу благо за те.
„Лепи Раде неће браћа блага.
„Лепа Паво даћу чоју за те.
„Лепи Раде неће браћа чоје.
„Лепа Паво даћу коња за те.
„Лепи Раде неће браћа коња.
„Лепа Паво даћу себе за те
„Лепи Раде даће мене за те."

„Даћу себе за те — даће мене за те:" може ли бити дивнијег израза за узајамно познавање, узајамно поштовање, узајамну наклоност, узајамну сагласност: за узајамну љубав момка и девојке!

Где се љубе врлине душе, врлине не уображене, него на делу осведочене и проматрањем сазнате, — где узајамно поштовање, узајамна наклоност и сагласност нису само на језику, него извиру из дубљипе свести о правима и дужностима мужа и жене, оца из матере, из узајамног познавања: ту се љуби са свег срца, љуби више свега, и неможе се живити без душе која се љуби, — ту је љубав стална и непромењива, као што је стална и непромењива истина сазната у врлинама које се поштују и љубе. И така љубав налази свога израза у јавном духу српском; докази:

„Није благо ни сребро ни злато,
„Већ је благо што је срцу драго."

Или:

„Волем драго нег царево благо!
„Што ће мени све царево благо,
„Кад ја немам, што је мени драго.“

Па онда:

„Кад ми драги испред двора прође,
„И погледа уз пенџере моје:
„Чини ми се до мора је моје.
„Кад ја видим с в о г а д р а г а очи
„Ев' умријех, ево душа скочи...“

Даље:

„Кудгођ ходи, на срцу га носи,
„Ђегод сједи, о њему бесједи.“

Најпосле:

„Али ћу се с тобом оженити,
„Али с тобом, ал' земљицом црном“.

Или:

„И сунце ће у облаке заћи,
„А ја вером превртути нећу...“

Тако јаван дух српски, који зна шта треба љубити, изражава и свест о истини у љубави, и казује како треба љубити.

Момак и девојка љубе се свесно: је ли доста њихово узајамно сагласије, па да се узму? Две воље нису једини услов да би се љубав брачним венцима увенчала; има још и других неодољивих услова. Међу тима долази пре свега материјална сигурност за оснивање и издржавање фамилије; да је и тај услов брижљиво заступљен јавним српским духом, то смо показали напред, кад смо напоменули в р е д н о ћ у као врлину коју Србин и Српкиња једно код другог тако достојно оцењују и поштују. Даљи услов за брачну свезу оних, који се узајамно љубе, јест б л а г о с л о в њихових родитеља. Благослов тај налази своју светост у светињи саме фамилије: чим природније да се освешта оснивање нове фамилије, него светошћу фамилија из којих та нова фамилија постаје? Са стране практичног живота: ко искренијим саветом да припомогне свесној љубави младих и невиних душа, него родитељи, који у тим душама виде своју душу, а у свом искуству о људима и стварима налазе снаге, да укрепе и орабре пород срца свог који настаје да живи у роду своме? Колико јавни српски дух поштује светињу родитељског благослова, показују оне врсте, које смо напред навели за означење достојанства и утицаја жене у Срба; ту се уједно осведочава, и са каквим светим чуством иште се родитељски благослов: као на светом олтару „б е л е ц р к в и ц е.“

У одношајима задружног живота српског неможе се помислити на благослове фамилијарног живота, без сагласности чланова и поштовања временом освештаних обичаја — не само на заједничком огњишту задруге, него и између задруга које се опријатељити имају. Свестан себе српски јавни дух означује и ту сагласност и то поштовање као услов брачне свезе; а како се та сагласност појми и на које се обичаје то поштовање простире, може се судити по следећим врстама:

„Сједе Марко за вечеру с мајком,
„Стаде мати Марку бесједити:
„„О мој синко, Краљевићу Марко!
„„Већ је твоја остарела мајка,
„„Неможе ти приправљат' вечере,
„„А неможе служит' мрка вина,
„„А неможе лучем свијетлити:
„„Ожени се, мој премили сине,
„„Да замјену стечем за живота!““
„Вели Марко остарелој мајци:
„Ој, Бога ми, моја стара мајко!
„Прошао сам девет краљевина,
„И десету турску царевину.
„Ђе ја нађох за мене ђевојку,
„Онђе нема за те пријатеља,
„Ђе ја нађох за те пријатеља,
„Онђе нема за мене ђевојке;
„Осим једну моја стара мајко,
„Мати моја у земљи Бугарској
(То је била кћи краља Шишманина)
„Ено, мати, за мене ђевојке,
„Ено за те добра пријатеља,
„Спреми мени танке брашњенице,
„Да ја идем просити ђевојку...“

Или (у песми: „Женидба Тодора од Сталаћа“):

„Седе Тодор за вечеру с мајком
„У Сталаћу граду бијеломе,
„У својему двору господскоме.
„Мати сину поче беседити:
„Ој Тодоре, моје чедо драго!
„Већ сам, сине, врло остарила,
„Остарила и онемоћала,
„Немогу ти пословати, сине,
„Ни по белу двору посртати,

„Нити твоје госте приватити,
„Већ просипај ризницу и благо
„Те ти проси госпођу ђевојку:
„Тебе љубу, а мене одмену,
„Нека ради по господску двору.“

И даље (у народним песмама):

„Долети листак од нека поља,
„Паде девојци на зелен венац.
„Није то листак од нека поља,
„Већ је то бела авли — марама,
„Бела марама брига голема:
„Да туђу мајку мајком позове, —
„А своју мајку да заборави;
„Да туђа брата братом позове,
„А свога брата да заборави.“

Па онда:

„Радуј ми се Војинова мајко
„Иде Војно и води девојку.
„Дојако си пила синотњицу
„Натрунѣену трунѣем и пеленом,
„Одјако ћеш пити јутрошњицу
„Натрунѣену смиљем и босиљем...“

Или:

„Како ћу ти мајци угодити?
„Доцне легни, а рано устани,
„Двор помети и воде донеси
„И очешљај своју русукосу.“

И опет

„Свему ми је роду омиљела:
„Моме оцу дворбом и угодбом,
„Мојој мајци родом и племеном,
„Мојој браћи стасом и узрастом,
„Мојим секам дугијем косама...“

Природни је закон, да се својства — добра као и зла —, врлине и мане, са крви преносе с родитеља на децу. Тај закон толико више пажње заслужује што деца одрашћују под негом и саветима родитељским, који остављају сталне упечатке у младој души и срцу њиховом. Отуд за брачну свезу момка и девојке постају условом и врлине и мане њихових родитеља. Свест о томе изражена је у оним врстама које смо напред споменули о манама са којих се девојка куди, и у којима се вели:

„Трећи веле: од-а зла је рода.“

А и следеће пословице казују исту свест:

„Куд ће и вер од кладе.“
„Гледај ђевојци каква јој је мајка.“
„Каква мајка таква ћерка.“
„Од зла рода, да није порода.“

У песми: „Душанова женидба“ Војновић говори:

„Кад ја бијах у Шари планини
„Код оваца дванајест хиљада,
„За ноћ буде по триста јањаца,
„Ја сам свако по овци познаво;
„Роксанду ћу по брађи познати...“

(Наставиће се.)

ЦАРСКО СЕЛО.

(14. маја.)

Трчао сам ваздан јуче,
Трч'о по сокаци,
Да напитам гђе се уче
Петроградски ђаци.

Да разпитам, да ми каже
За то „Царско Село“,
Кад се царски тако зове,
То село је бјело.

Већ сам суст'о, већ сам клон'о,
Немож', момче, даље,
И своје сам срце клео,
Што ме туда шаље.

И сунце ме изневјери,
За облаке зађе,
Кроз маглу се још дан сјери,
А ја ти не нађе.

Нека зрака на ме гледи
Густа из облака:
Видим и сам мјесец бледи,
К'о да ј' жељан мрака.

И тишина већа, већа,
Око мене бива,
А ода свуд тушта свјећа
Путе засјењива.

Мислим собом: ноћ се боји
Петроградског сјаја,
Па тек тако мрак са стране —
Око Руса баја!

Помоз' Боже, ево кола,
Чујем звекет и пој,
„Извозчик“ је са „Острова“ *)
Пјева: „Јемчик лихој.“ **)

Стани момче стани само!
Иза гласа викнем,
И по типар кола стала,
Ја се у њи шикнем.

Дај ме вози, пошто хоћеш,
Пред „Анчиков“***) дворац,
Забас'о сам — незнам пута,
Ја сам — Црногорац...

---

*) „Острови“ зове се једна страна Петрограда на десној обали Неве. Тамо су и „Деревић“, камо поши „нельзя.“

**) То је од руске песме: „Вотъ ѣдетъ тройка удалая“

***) Тако се зове дворац у коме сједи велики кнез насљедник, на „Невском проспекту“ — улица лијепа широка.

Не рече ми „силазите“,
Само ме припита:
„Ви Бањушка — блах'словите!“
Па уз пут похита.

Лакше, рекох, да те питам
За то Царско Село,
Ево цјели дан се скитам,
Та већ ме појело.

„Ничево*) — то је полноћи,
А ми смо далеко;
Још имамо много поћи,
Но ћемо попреко.

„А у Царском Селу сједи
Наш господар силни:
Од туд свјету заповједа
Руски цар обилни!

„На руци му сва Русија,
Као моја шљапа,
А с лица му сунце сија,
Небо он разклапа.“

Тако збори друг мој млади,
Па се коњма турну,
Врже на се крст — и кашу, —
И к'о вијор јурну.

Петроград се распасао,
Па борави сана,
Нити мари, нити пита
За Срба трућана.

Но до мјеста, гђе рекосмо,
Трипут преко Неве, —
Љуљушкају с' на њој лађе,
К'о крунасте шеве!

У жељама, Боже мили,
Нестали и труди,
И да речем, у час тили
Граја ме пробуди.

Гледнем оком тим сокаком,
Видим друштво цјело,
Па ми вичу моји знанци:
„„Ајд' у Царско Село.““

На том путу доста рјечи,
Доста разговора:
И од чега Србин јечи,
Све тужни прекора.

И небо се туге нали,
Пљуште сузе тешке,
К'а да српске оно жали
Гробове витешке.

У тој туги виђо чудо!
Виђо — Царско Село,
И сагледа руског цара,
И лице му бјело.

„Хљеба — соли“ лакше куша,
И туга ме мину,
Кад цар рече: „До свидања“ —
— А сунашце сину!**)

Никола Беговић.

---

*) Ничего, славенски, значи што у нас: ништа зато, или свеједно. У Петрограду омиљено је то „ничево“, те ћеш по томе одмах познати Руса из Петрограда и пр. према Московићану, који нема те уљудне бесједе.

**) Риједак је то био појав природе и са свијем згодан да утврди побожне симпатије руског народа, које осјећа за свога цара: ваздан киша, а у оно исто мгновење кад нас цар одпушташе са аудијенције уз познате рјечи његове „до свидања“ стаде сва киша и сунце огрија као ненакова чаролија.

Ђ Е Л М А.

VII. Б У Р А.

(Свршетак.)

И сви источњаци, који у сваком духом оболелом помазаника божија сматрају, падоше у прашину пред лепим Ђелмом, положише чело на ноге му и гураху се да му крај скута целивају као свецу каком.

Француски лекар, који је за време мог отсутства Ђелму лечио, тешаше ме умилним речима.

За мало повуче ме у оближњу собу.

— Кад је умрла ? Ко је уби ? — питах изпрекиданим говором.

— Госпођа Изабела умрла је природном смрћу. Јутрос ишаше с Ђелмом, који особити нагон за свеж ваздух има, по врту; на једаред се занија и паде мртва. И како ту лежаше, без живота, без покрета, неста Ђелми памети. Трипут бејах код вас и код Родригуеца ал' не бесте код куће. По казивању дечињу заповедила му беше Изабела да познато писмо тек при заходу сунца преда.

— Умрла је за њега, за њега ! — уздисах. — Смрћу својом хтеде Ђелми фрулу повратити.

Вратив се у собу жалости, спазих Хабибу.

Она лежаше код ногу ђелминих у мрку оделу, а с растрганим веом омотала беше главу своју.

Она лежаше и плакаше као Магдалена при ногама спаситељевим.

— Зашто си одбијао да мој опал носиш? — кукаше она, — твој пријатељ подиже га у теснацу код затоке ! Зар ти га неје као твоју светињу повратио? Где, о Ђелма, остави ти драгоцени камен ! Да си га носио не би сад Изабела вечити сан боравила !

Ја не појмих овај лелек, него јој приступим, сагнем јој се и питах: Хабило, каке свезе има то с опалом?

Она скочи у вис, виде камен на мојем прсту, и викну, гледећи ме подивљало:

— Лопове, ти узе чаролију?

Слободно одговорих :

— Шта значи све ово? — Ја не знам ни за што. Реци ми, звездо ливанска, зашто ти пође за Ђелмом стрменим стазама? Зашто се неси спустила и молила да ти опал носи?

— Зар би узео што бих му пружила ? — одговори горко;

и опет тако ме је болело, да га онда, кад свој бели цвет обгрли, сви могаху даривати, ван мене самс, — јер он ми презираше прошлост па и мене. А ја сам обилазила потајно кућу му, да бих ону сретну видела, која га од других крије. Била би ми слатка утеха, слатко задовољство, да је Ђелма мој опал, моју драгоцену својину носио. О овом се опалу прича, да га је премудри Соломон поклонио Суламити, миртом миришућој невести, на дан венчања. Столећама иђаше адиђар од руке до руке, док ми га млади кнежевић не поклони. Опали хране од мука пуне смрти, од ватре и сваке беде. Но Ђелма нигда не би узео што сам му одредила. Као врачара гледах да му се Изабели приближим, да бих је наговорила, да својем мужу чаролију даде зарад њена и његова спаса. Она ме одби дрским речима. Не оста ми ништа друго него да се у теснацу прикријем код затоке, у којој се Ђелма свако вече купаше. Зовнух га кад прође и бацих прстен преда њ, уверена да ће у опалу упознати Пере, које чаролију хране.

— Не хтеде га никако носити, Хабибо!

— Је л' ме познао?

— За цело да неје. Он прећаше опал бацити; тад га ја узех; — опрости ми!

— И не знајући одби ме! — уздисаше Хабиба.

— Метни му потајно прстен на прст. И ако се њиме Изабела не може више пробудити, бар ће се терета ослободити, који му је на срцу.

Хабиба тек сад појми шта се с Ђелмом збило. Дуго стајаше непомично и посматраше несретног, потом ме презрењем погледа.

— Будало! — рече она, прекрасном гордошћу, — Ђелма је ослобођен сваког бола! Од сад више не потребује амајлије; — рука божија дотакла му се чела, — он је светац, он је Марабут! Алах је велик! — Задржи прстен ти, — додаде блажије; — он ти га даде и ти си му био пријатељ, тиме си и мени драг. Храни амајлију, коју је девојче ливанско дуго носило; ја је се одричем, јер не ћу ништа више од овог живота.

Потом се окрете Ђелми.

— Кад те први пут видех, рече ми унутрашњи глас, који нигда не вара, да ћеш ти као светац једном по земљи поћи, — ох ти чедо дивне лепоте, чедо зорино, — и ево сад те видим као помазаника божија!

Она се поклони дубоко, повуче вео на лице, узе туберозу с изабелина кревета и оде.

Јадна Изабело својом смрћу неси постигла, за чим си жудела, — ма вера народа узвиси ти Ђелму за свеца, за пророка.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Ноћ проведосмо у врту око павиљоња. А кад зора заплави и ми се довољно искукасмо, спазих да моћ нама нема Махи-Едина. Ово побуди у мени сумњу, да је при свој законој забрани Изабели отров продао, те да је побегао да би избегао каштигу.

Знадијах му стан, — мрачна пећина вешто маховином обложена и обично буктињом слабо осветљена. Често га пред њом виђах где се игра са змијама и упоређивах га са царем нечастивих.

Брзим кораком упутим се „црној пећини“, као што народ станиште Махи-Единово зваше.

Беше близу гробља изван вароши.

На путу срете ме дечко, ког чешће код њега виђах. Он дотрча брзо мени и у самртном страху обухвати ми колена. На питање о узроку овог страха не одговараше, но само ме с неописаном брзином пећини вођаше.

Глава ми беше тако збуњена, да на улазу неколико тренутака стадох, да би мисли прибрао. Свака ме је жилица болела, а као усијано олово тиштаху ме отекле трепавице.

Ја пођох за дететом, које ме својом влажном, хладном руком грчевито држаше.

Ми стајасмо при модрикавој светлости буктиње у пећини.

Испрва разпознадох само по дуваровима смештене костуре зверака, испуњене змије и стакла са разним рептилијама у алкохолу; — гроза ме прође, кад на послетку и самог Махи-Едина спазих. Он сеђаше на земљи с погнутом главом, с прекрштеним рукама и са страховитим сувише отвореним очима.

Ја га дохватих и — додирнух га се.

— Од кад лежи овако? — запитах дете.

— Од како даница пребледе.

— Мртав је, — рекох и склопих му очи.

Махи-Един умрьо је смрћу Индијанаца, од којих имаћаше снагу гвоздене воље: он задржа дисање док се не угуши.

И ако стари историци причају, да су у Мехику цела племена овај род смрти избирала, да би се од насиља европских освојача сачувала, то сам се опет о истини ових прича сумњао; — сад лежаше потврда преда мном.

Пошто дечка тачно испитах, причаше ми он да је Изабела прошлог дана код Махи-Едина била и од њега узела неки лепак да умртви бону газелу. Онако весео, као што беше при одласку иза-

белину, Махи-Един још није био; златни новац, који му беше Шпањолка дала, ватрено је љубио и на њега се осмејкивао.

— А какав је лепак добила? — питах.

— Две отровне јагоде. Она рече, да њен заповедник животињу јако воли, и не може да је гледи како се пати; ал' ипак не смо дознати да је отров за газелу узела.

— А да л' је ведра отишла од твог господара? — питах.

— Ведра као сунце. Она певаше кад дође, певаше кад оде.

Дакле и ти си отишао Махи-Едине! Ништа не слутећи био си учесником њене смрти и неси могао преживети ону, коју си љубио.

— — — — — — — — — — — — —

Мур се изиска за Алгир. Морски ваздух ваљало је да му нешто олакшице прибави.

Сам остадох у Медеаху.

Видех, како се драгоцени вештачки споменик на гробу изабелину подиже, — и видех Ђелму како с истом скромношћу с истом љупкошћу као и пре крај мене пролажаше, ма да ме не познаваше више. Цвеће и злато падаше стазом којом иђаше. Изгледаше паметан, готово узвишен, само разум му се нигда не поврати више.

Богаташи, који га сретаху, скидаху своје амајлије и навешаше их на њ и накитише га њима.

Ходаше по земљи као какав краљ.

А за њим иђаше непрекидно Хабиба. Она иђаше боса у простим хаљинама. Често се чуђаше путник како овај чудни пар самцит арапским пољанама греде; изгледаху као две душе, које изгубљени рај траже.

Свагда се враћаше Ђелма у Медеах. Све једнако носио је белу туберозу на турбану. И у самој лудости оста као песник какав.

У своју фрулу свираше ретко, али тада стално и с неописаном дражешћу. Уз то чуше се ноћу сетне му мелодије и тад говораху становници медеашки:

— То је мудри Ђелма, добри дух наше вароши! —

Име „Изабела“ нигда му не пређе преко усана.

ЕПИЛОГ.

После године дана позваше ме натраг у Француску.

Ја прођох цео Медеах још једном, од прве па до потоње куће. Набрах цвећа на месту где Изабелу први пут видех, на опустелој тераси њене подивљале баште и на гробу јој.

С некима, који с њом и Ђелмом у свези беху, не могох се растати. Срце ми беше сувише тешко рањено. Мишљах да се ранило кад оно спазих мртву Изабелу.

Растах се с Медеахом и стајах скоро на обали алгирској. Француски параплов „Хаџи-Баба“ беше у пристаништу, очекујући путнике што полажаху у Марсељ. Силни, мали чунови, пуни путника, одбише се од обале, и веслаху, као стрела брзо, ка „Хаџи-Баби.“

И ја скочих у један чун. Заостали другови махаху за мном. Још потоњи, суза пуни поглед, у смеху и плачу амо и тамо, а после дуго с богом остај земљи, на којој сам се нако живо веселио, онако љуто плакао, где сам гледалац или боље рећи учесник неке дубоке страсти био, и где све изгубљено, неповратно изгубљено, морадох оставити.

Годину пре тога искрцах се у пристаништу алгирском с увелим цветом на срцу; — с увелим цветом, узбраним с гроба изабелина, растајах се сад. Тај ћу пак цвет вечито чувати; — он ми буди сећања пре шест година; док сам друга међу тим давно заборавио.

Све једнако још стајах крај крмана и крманоша. пошто се лађа већ кренула била, па онда узвикнух: Збогом остај, Африко, збогом!

И све мекши, све нејаснији посташе нацрти приморске вароши; све се више одмицаше жута обала; све усамљеније беше ми међ путницима; све тише постајаше на плавоме, као огледало глатком средиземном мору; све гласнији посташе путници на лађи, јер се упознаваху. Само ја сођах на страни и разговарах се с успоменама.

Звезде излажаху и огледаху се у мору, китови припливаваху, сјајне фосфорне пруге за собом остављајући. Узрујана крв стишаваше се више и више што тише на крову бејаше и што га више путника остављаху, замењујући га собама. На послетку остадох сам, јер имађах безкрајну антипатију према малим једно на друго наслаганим ормановима, који као кревет служе, и радије сам спавао à la belle étoile.

Време оста прекрасно, али што ближе Европи и домовини долажах, тим ми болније беше срце. Око мене радоваху се млоги, приближујући се цели, ћеретаху о познанствима која ће поновити: — мене не чекаше нико на обали. Сјајне слике, с којима време проведох, осташе далеко за мном и њихова умиљатост беше изчезла. Не ћу више срести никаку Изабелу, нити Ђелму. Само увели цвет, само опал на моме прету оста ми. Па и Махи-Един

и Хабиба, оба ова дивна створа, стајаху променута смрћу и патњом пред мојим сећањем; пријатеља у домовини једва се сећах и онда кад у пристаниште марсељско приспесмо.

Пре годину дана, кад покрај градића Ифа проплових, мишљах на димаовог Монте-Христа, — сад беше све прошло. Ништа ме неје више привлачило у Француску. Само златно-жуто стење, које пристаниште опасава, поздравих с прекипелим чуствима, јер тако као ово издиру и кршеви алгирски у море. Као што уопште Марсељ, при заходу сунца, изгледа као кака африканска варош.

Искрцасмо се!

Сад у ђумрук, после у улицу Канбијер у хотел де ампрер. Божанствена африканска тишина прошла је; бесмо у Европи, у најживљој трговачкој вароши Француске. Прошле су хатшиске визије, прошли су дуги сни у „плавој баснословној земљи.“ Крај мене опет пролажаху „господа и госпође“, јер господе и госпођа у Медеаху не беше, него правих људи с крвљу и душом, који ништа од тако званог „друштва“ незнају и због тога тако песнички и првобитни осташе. Али прошло је све. Свакидашњи живот приступи ми опет, и ништа ми не оста него да повикнем: само напред!

Прошао сам крозањ и дадох садашњости право; опет сам Француз, који се у Паризу одомаћио. Овај ми се живот опет допада и ја сам задовољан, јер све судби на вољу остављам.

— Оди, Јелка, погледај ме твојим ватреним очима, у којима има нешто подобно хабибину погледу! Напуни ми вити пехар шампањом. Ја напијам божанственим часовима младости, — мају, који те је дојио!

Јелка ми наточи, па затим подиже чашу у вис и викну одушевљено:

— А ја напијам мртвима! Изабело! Лака ти земљица! Признај Лучијо, признај без околишења, да си волео Изабелу и да после ње не можеш друге више волети!

Ћутање беше најбољи одговор. Јелка је пила брзо, пусти суд на земљу и рече без даха:

— Ал' њега морам видети, свирача из Медеаха, Марабута! Жудим за његовом свирком, која ми већ сад не даје мира. За љубав његову одлазим на позив у Алгир. Ти ми не рече, — додаде живо и навалујући, у који ми мах руку дохвати — да је умрьо? Он заиста живи а можда се и излечио, — — но Лучио, шта се то с твојим опалом зби?!

Она ми трже прстен с прста.

— О, погледај, црна пруга пресеца камен! Како дивно! Он не сјаји више, — угашен је, као око оног, који умире.

Ја држах прстен спрам свеће, да би се боје прелевале; но никаква љубичаста, никаква црвена боја не засја на њему.

Изненађен погледах час на амајлију, час на Јелку.

— Како си пребледео! — рече она. Шта значи то, што се тај адиђар угасио?

— Само Ђелмину смрт може значити.

— Онда је код Изабеле! — уздахну Јелка, а јасне сузе кануше јој на белу хаљину и шарени пас.

Из једне ките цвећа изтрже туберозу и намести ми је у капуту.

— Хвала ти на причи, Лучијо!

Пољубих руку пријатног девојчета и приступих прозору, ублажујући врело чело о хладно стакло.

Весели ноћници пролажаху певајући сокаком и опоминьаху ме, да ваља полазити.

Кад изађох на поље беше већ око пола ноћи. Тек што сам неколико корачаја одмакао, ухватише ме две мале ручице за раме и плавушкасто познато девојачко лице насмену се на ме, док ме међу тим млади зуав, чувар лепојкин, особито невољним погледом мераше.

— Белка?!

— Mon lieutenant!

— Како је у Медеаху? По смрти муровој не дознах ништа више из Алгира. Живи л' Ђелма?

— Оплакују га као мртва! Има година дана како га несу у Медеаху видели, ал' многи још тврде, да је жив и да ће се још повратити. Јадан Ђелма! Joli comme un coeur, био је још вазда!

— Веруј ми умрьо је и то пре једног сахата. Погледај опал — познаеш ли га?

— Заиста!

— Угасио се ноћас!

Но Гинтеру Фрајбергу С. Машин.

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

II.

При почетку свог првог предавања „о јунацима и њијовим женама“ споменуо сам поправљајући наслов што беше на разасланим прописима, де је назначено „о српским јунацима“ да ћу

говорити о јунацима и женама и други народа, између осталог и зато, да ми неби могла ил' једна ил' друга страна мога слушатељства замерити говорећи: „Ал' то је само можда у Срба тако, који још нису доватили вршак зрелости своје; у српским народним песмама, у којима се огледа тек прва борба и врева народне свести, а никако још коначно кристалисање јој."

Ал' тиме што тедо обићи замерке, баш тиме наиђо на највеће незгоде, на најжешће прекоре! У намери да обиђем својим предметом по повесници најзнатнији народа, морадо, дабоме, почети са народом библијским и у њему са преданијем о створењу света. Одмерено време наведе ме да баш тиме завршим.

Но није само та случајност узрок моје перипетије; највећи је узрок томе у мојим слушаоцима, који су се навикли сматрати не само преданије о створењу света, него и целу библију са стране богословске, са стране амвонско-проповедничке, а не са стране философске, не са стране светско-историјске, не са стране природне и човечанске, са праве, са првобитно хришћанске стране, с које је тедо посматрати ја.

Замера ми се са свију страна да сам библију и у опште светиње ниподаштавао, па да сам говорио баш и о самом божијем величаству без дужног поданичког зазора, без божнога страха, чисто несташно, поругљиво, сам саблазањ и огнушај за сваког душевног слушаоца.

Ја нисам још ни разговарао о Богу. Онај бог, о коме сам ја говорио тако је далеко од Бога у кога верују моји хришћански слушаоци, — ма који бог или божић из ма какве незнабожачке митолођије није тако грдно удаљен од њега.

Бог о кога сам се ја од прилике огрешио, то је бог старог завета, бог Аврамов, бог Мојсијев; а бог мој и моји слушалаца то је бог Христов.

Истоци сунчеви не одстоје толико од запада му колико та два бога одастоје један од другог. И ко заиста, ко свом душом верује у једног, тај не да не може другог поштовати и уважавати, него се баш и борити мора против оманљиве замисли људске у којој се он појављује, против истинитости суштаства му.

Ко верује у бога Христовог, тај мора устајати против сваке помисли Христови верника, која би се прислањала богу Аврамову и Мојсијеву, особито против свачега у чему би се јављало грешно бркање једног суштаства са другим.

Ал' устајати против тога значи код нас устајати против уобичајеног, застарелог, неисплевљивог начина мишлења о том узвишеном предмету, што га налазимо не само у необраћеном трупу народног нам

тела, него и у најобразованијим удовима му, па и у самој глави му, у свештенству, које би по поставу своме било позвано да баш уклања ту оману из умова.

Том обичајном помету хришћанског бога са израиљским криве су у опште неке случајне, спољне стилне сличности између старог и новог завета, неке фразе, неки терачки појмови о небосним облицима, на које се народ био навико још од прехришћански својих пророка, те се хришћански проповедници морадоше де отимице де и неотице користити тим старим фразама и облицима да у том познатом образу преставе народу своје нове мисли. Тим је завештаним формама најобилатије откровеније светог Јована, само што је и у томе песничка машта Јованова надвисила све старозаветне претече своје.

У нашем се пак народу одомаћило то криво веровање највише са библијског стила, што су њиме обрасли наши црквени проповедници који немогу данути закаљеном душом без уздисаја Давидови, без опомена Исаијеви и Јеремијеви. А да би се то семе боље примило приправи се земљиште још измалена силним аминима, безкрајним причаснима и читавим повесмом ирмоса, кондака и тропара, најбујнијим цветилиштима старозаветске изумирајеме побожности.

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Српско народно позориште.

У Београду 7. окт. „Записници ђаволови“ назваше два Француза, — Араго и Вермонд, своје позоришно дело, у коме хтедоше да покажу свету каквима се демонским средствима служе неки људи да огласе неодбрањену невиност и како се с таквим људма, који су грофови, маркези и кавалери, не може расправити на људски начин, почем они стоје ван домашаја судске власти, него се само демонским мерама могу склонити да поврате што су од сиротиње отели. За то су ауктори обукли младог човека у ђаволско рухо, па га пуштају у борбу с хотволетом, као да су хтели казати оно што се често и чује по свету, да с великом господом само ђаво може изићи на крај. У истину су још више рекли, јер заплет у делу показао је, да би се елита знала отрести и ђавола, да није слепи случај отворио уста њутљивом слузи, који знађаше где је сакривена тестамента. У осталом заплет у делу није најприроднији, с тога су ситуације без довољних мотива, или да речемо боље, читава радња изазвана

је по готову навалице, почем свако опази, да се могла започети с оним чиме се свршила, — али публика у Француској хоће да се занима с пикантним стварима, а такви бејаше доста у записницима ђаволовим. — Ружић борио се „ђаволски“ за своју љубавницу; његова игра бејаше лака и углађена, али је гдешто говором запињао. У таквим улогама, као што је Робенова, није доста изучити улогу, ту се мора увежбати језик механично. Станишић (Рапиније) сувише је кокетовао у својој улови, те се нама с тога показиваше Рапиније више ветрењаст него ђав. Телечкоме (гроф Серни) желели би више покретљивости у улогама, које се играју у рукавицама: крутост није никако атрибут аристократске нарави. Још крућа бејаше игра Зорића (Маркез Лормен) и ми га можемо само тиме оправдати, што је био по пореклу — Шпањолац. Маринковићева игра била је добра, али његови одговори „да“ и „не“ нису свуда право обележили његова осећања. Савић је у овом делу показао свој таленат за комику. Коларовићка (бароница Ронкролска) и Гргурова (Марија) одиграле су добро своје улоге, особито се допала игра Маријина у другој радњи. Ружићка (грофица Серни) вешто је играла охолу аристократкињу, али јој интонација у говору бејаше местимице одвећ грађанска. — Утисак читаве игре био је веома пријатан, и публика је на много места изјављивала пљескањем своје задовољство. Ми се одиста радујемо, да су наши глумци својом студијом толико постигли, да могу представљати углађена француска позоришна дела, као што су то ђаволови записници.

Одлуке друге омладинске скупштине.

Друга скупштина уједињене омладине српске сазвана у Београду на преображење, 6. августа о. г., према досадањем искуству заменила је и допунила је одлуке прве омладинске скупштине овима:

Чл. 1. Родољуби из свију српских земаља и крајева, и од свуда где их има, сједињени за просвету и напредак народа, представљају целокупну омладину српску или **младо српство**.

Чл. II. Браћа Хрвати као и Срби могу учествовати у српској омладини.

Чл. III. И женскиње, по могућству и природноме положају своме, треба да помаже постижењу задатка омладине српске.

Чл. IV. Младо српство сматра себе као члана омладине свију Словена, а нарочито као члана заједнице јужних Словена.

Чл. V. Целокупна омладина тежи, да на основу истине, а помоћу науке утврди и унапреди народност српску.

Чл. VI. Сваки Србин има право и дужност да тежи узору човечанског усавршавања у своме роду, узору народнога напретка. И који год

Србин хоће да употреби то право и да испуни ту дужност, томе је отворен братски савез целокупне омладине српске.

Чл. VII. Поштујући самосталност ума свакоме члану своме, савез целокупне омладине српске иде једино на ово: да се из ума и свести развије савез духова, да се узајамним обавештавањем утврди слога између српских радника на пољу слободног развитка и напредка, да се општом сарадњом припомогне распознавању истине од заблуде, да се на основу међусобног познавања и поштовања личности сагласе личне мисли и уједине лична усиљавања за општи народни напредак.

Чл. VIII. Целокупна омладина српска ради да оствари своју цел:

1. скупштином,
2. штампом,
3. јавним удруживањем и поучавањем.

Чл. IX. Скупштина целокупне омладине српске састаје се редовно сваке године у ком познатијем српском месту. У случају ванредне потребе може се она и ванредно сазвати.

Чл. X. Скупштина целокупне омладине српске чисто је књижевна и научна. На њој се већа: о условима људског развитка и узвишености, о основима народне снаге и величине, о предању и о живом духу Срба, о народним нарави и установама, о друштвеним врлинама и о свима јемствима за просвету и слободу народа.

Чл. XI. Скупштина изазива веће слободом речи.

Сваки члан скупштине има једнако право да беседи и предлаже скупштини за свестрани народни напредак.

Чл. XII. Између појединих беседника и скупштине не може бити никакве узајамне одговорности.

Достојанство је скупштине као целине у овоме: да призна и поштује свачије право на слободно казивање мисли. А изјављене мисли или изговорене речи припадају личности онога, који их је изрекао.

Чл. XIII. Слободом речи, једнаком за свакога, отвара се у скупштини широко поље сударању противних мњења, али скупштина не даје прибежишта ничијим страстима и предрасудама. Она тежи, да у својој целини буде и остане неприступна личној злоби, местним и пределним искључивостима, партајским претераностима, фанатичким заблудама и свакојаким софизмама.

Чл. XIV. Скупштина целокупне омладине српске непресуђује књижевна и научна питања: она само изазива саопштавање разних мњења и искуства, па предаје та јавности и оставља свакоме да их проматра и упоређује, ради самосталног убеђења о истини, која јесте и остаје цел науци.

Чл. XV. У својој радњи скупштина се дели на толико одсека, колико је у њој разних струка науке заступљено.

Одсеци скупштине држе своје седнице према потреби сами или више њих заједно, а сви скупа састају се у опште седнице скупштине.

Чл. XVI. Сваки члан има право, да ступи у онај одсек, у коме мисли, да ће моћи што допринети заједничком раду.

Чл. XVII. У седницама одсека претресају се питања о народној просвети, о напретку наука са погледом на стање и потребе Срба; проматрају се и оцењују књижевни и научни састави, који би се скупштини ради тога послали, проматрају се предлози, за које се скупштина у начелу сагласила, већа се о савременим искуствима и о правцу науке, приуготовљава се извештај за скупштину о целој радњи одсека.

Скупштина већ на првоме састанку свом одређује дане и часове и означује ред, по коме ће саслушати извештаје од стручних одсека и претресати њихове предлоге.

Чл. XVIII. Члан скупштине може бити сваки Србин, који је навршио осамнаесту годину и који пристаје, да прилаже у благајницу целокупне омладине српске по десет гроша или једну форинту сваке године.

Чл. XIX. Сваки члан има право да учествује у скупштинском већању, да саопштава своје књижевне и научне производе, да доноси предлоге за што бољу и савршенију заједнину српске омладине, да даје гласа кад се бирају званичници и одбори скупштински, кад се саветује и решава у питањима, што се тичу скупштине и у опште радње целокупне омладине српске.

Чл. XX. Сваки члан скупштине дужан је израђивати све послове, којих се прими, и одговоран је за њих скупштини.

Чл. XXI. Што који члан има да саопшти у скупштини, то може саопштити или устмено или писмено, али вазда онако, како се то, што саопштава, може изнети на скупштинско већање.

Што је једном напечатано и јавности предано, то се не може читати на скупштини целокупне омладине српске.

Чл. XXII. Од беседника у скупштини очекује се да буду што краћи и јаснији.

Чл. XXIII. Целокупна омладина српска исповеда своја начела свету на в[illegible]ику.

Штампа, као средство за јавну радњу целокупне омладине српске, доноси на јавност и скупштинске записнике, било целе или у засебним деловима.

Што се скупштини једном саопшти, то беседник или саопштач не може јавности предати пре, него што се штампају скупштински записници.

Ко би у томе изузетка желео, дужан је изискати одобрење од скупштине.

Чл. XXIV. Сједињена у цели науке српска омладина покреће штам-

ном питања о општој стварн и припомаже, да се народна спест наплоди научним истинама, које једине и могу је учинити живим извором напретка.

Чл. XXV. У име целокупне српске омладине може се предавати јавности само оно, што скупштина за јавност одредила буде.

Чл. XXVI. Скупштина целокупне омладине води особиту бригу о оснивању патриотских задруга у разним местима српским, и о сагласном правцу и узајамном потпомагању свију омладинских задруга у општој цели.

Чл XXVII. Скупштина целокупне омладине бира из средине своје годишњи одбор, који ће је заступати кад она на делу није. Тај одбор служиће и као средсреда за све патријотске задруге, које би хтеле да се узајамно потпомажу у радњи за напредак народа.

Чл. XXVIII. Чланове годишњег одбора бира скупштина на годину дана.

Чл. XXIX. Годишњи одбор сам собом одређује састав свој.

Чл. XXX. Годишњи одбор сазива редовне и ванредне скупштине целокупне омладине; он чува благајницу, књиге, рукописе и свуколику имаовину њену; води рачуне, прима приходе и измирује трошкове; он посредује свезу међу појединим члановима или задругама омладинским; извршује закључења скупштинска и ради све послове, што му скупштина зада.

Чл. XXXI. Годишњи одбор одговоран је пред скупштином за све, што му она на чување или на извршење повери.

Он је дужан давати скупштини целокупне омладине рачуне и изјашњења о свему што ради по закључењу скупштине и у име целокупне омладине.

Чл. XXXII. Све омладинске задруге, које припадају целокупној омладини српској, као и сви чланови те омладине, дужни су да потпомажу годишњи одбор њен, кад овај извршује закључења омладинске скупштине.

Чл. XXXIII. Неспоразумљења и сукоби између појединих задруга, које улазе у састав целокупне омладине, расправљају се на скупштини те омладине.

Чл. XXXIV. Закључења у име целокупне омладине српске само скупштина те омладине може доносити. Скупштинска закључења могу се само скупштином тумачити, преиначити, допуњавати, замењивати или сасвим укидати.

Тако закључено и проглашено на другој скупштини уједињене омладине српске у Београду, дана осмог августа, хиљаду осам стотина шездесет седме године.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Опоминући наше поштоване читаоце, да је овај број нашег листа последњи у овој години, ујудно их позивамо на нову претплату.

Много више ценимо и поштујемо нашу публику, него да би се могли пред њоме хвалити шта смо за ову годину донели у нашем листу. Ми најбоље осећамо недостатке своје, ал' и то знамо, да томе нисмо једино ми криви, него и данашње наше књижевне прилике, које су наше и онако слабе књижевне снаге разкомадале, у место да их здруже и уједине. Још нам мање подноси образ, да празним обећањима мамимо на претплату. У место многих речи дакле мислимо да ће најбоље приличити ако рекнемо, да ћемо се озбиљно и својски постарати, да наш лист по садржају све више и више одговори задатку своме.

„Матица“ ће и од сада излазити три пута на месец у досадашњем облику свом. Цена јој је на годину 4 ф. в. вр.

Претплатни новци шаљу се благајници „Матице Српске“ у Нови Сад. За Србију прима претплату и књижара А. Добровојевића у Београду која се о томе стара, да сваки наш претплатник у Србији свој лист уредно добија.

Умољавамо лепо сваког брата Србина, који је пријатељ нашој књижевности и просветном напретку народном, да се и сам униште и да приноне колико само може око скупљања претплатника на наш лист.

Ко од наших досадањих предбројника не би хтео нашег листа више држати, нека нам врати одмах први број, којег шаљемо свима старим предбројницима нашим.

Учтиво опомињемо и лепо молимо све наше дужнике, да што пре поплаћају дугове своје. Срамота је и за њих, а и за нас, што се нису одазвали толиким нашим опоменама.

Чланци, који у „Матици“ изађу, награђују се, али тек онда, ако писци, који за свој састављак награде траже, ту жељу своју одмах при шиљању својих састављака изјаве. Награде досуђује књижевни одбор „Матице Српске.“

Уредништво „Матице.“

САДРЖАЈ.

Србин и Србкиња — такви какви су. (Јавно предавање). (Наставак.) V. и VI. — Царско Село. Од Николе Боговића. — Белма. Новела. (Свршетак). — О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. II. (Наставак.) — Подлистак: Српско народно позориште. — Одлуке друге омладинске скупштине. — Позив на претплату.

Издаје: Матица Српска. Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.